8
7-A
5
3
7
6 M
14
~~1.2.A.38~~
8.—7. A. 5.

ANGELI GALLVCCII

E SOCIETATE IESV

D E

BELLO BELGICO

AB ANNO CHRISTI MDXCIII.

AD INDVCIAS ANNORVM XII.

AN· MDCIX· PACTAS·

P R I M A P A R S.

Biblioth. S. Mae Magdalenae Min: Inf: Romae

CAROLO II.
CATHOLICO REGI
POTENTISSIMO
FELICITATEM.

NVNQVAM me tanta inuaſiſſet audacia (POTENTISSIME REX) ut ab angulo Religioſæ domûs,ubi vitam ago propè ſolitariam, vel per epiſtolam, quæ non erubeſcit, accedere non timerem ad Maieſtatem iſtam, cui Mundi gemini famulantur: niſi verecundiæ meæ feciſſet animos eius præſcriptum, cuius mihi pro lege nutus eſt; Pauli nempe Marchionis Spinulæ, Inſubriæ paulò antè pro Maieſtate Tua iam ſecundò Gubernatoris, nunc verò eiuſdem apud Cæſaream Auunculi Tui Maieſtatem Oratoris. Et ſapienter ille quidem hanc Hiſtoriam voluit ſub auguſtiſſimo Tuo Nomine apparere, quæ Maiorum Tuorum gloriâ ex omni parte illuminatur. Agnoſcet enim hìc Regia Maieſtas Tua inclytos illos Auſtriaci Sanguinis Heroes, quibus Belgæ Moderatoribus laudatiſſimis gloriantur. Erneſtum Archiducem, Cæſarum Fratrem, Filium, Nepotem: quem Belgio tantùm oſtendit Deus, ut videret quidquid virtutum elucere poſſet in Principe Chriſtiano. Andream Cardinalem, cuius memoriam, præter cætera, admirabilis Arx in Belgio ab eo condita, atque à Diuo eiuſdem Nominis appellata, perennauit. Præ omnibus verò Erneſti Fratrem

Albertum, Belgarum prius Gubernatorem, poſtea Principem; religione, clementiâ, fortitudine, felicitate paucis æquiparandum. Ex Hiſpanis autem Regibus in hoc opere ſpectandum ſeſe dat Maieſtati Tuæ Proauus Philippus eo nomine Secundus; Idea illa prudentiæ in omni ætate, magnanimitatis, & conſtantiæ in omni euentu, in vitæ ſupremis patientiæ, ac pietatis prorſus admirandæ. Auus verò Tuus Philippus Tertius quantam huius Hiſtoriæ partem illuſtrat conſultiſſimis deliberationibus ſuis; perpetuo Catholicæ religionis tuendæ, ac propagandæ ſtudio; Belgarum ſuorum armis omni ope iuuandis; pace in primis curandâ; inducijs demum auctoritate, ac benignitate ſuâ conſtituendis; belloque tam pertinaci, quàm pernicioſo metam aliquam omnibus optatiſſimam imponendo! Hoc etiam Paulus Marchio non minùs grati, quàm prudentis animi ſignificatione præoptauit, ut hæc eadem Hiſtoria, cuius ferme dimidium obtinent Aui ſui Marchionis Ambroſij obſidiones, pugnæ, victoriæ; & nonnihil Fratris eius Friderici, morte non ingloriâ prærepti, res bene geſtæ; glorioſo Maieſtatis Tuæ Nomini dicaretur: cuius Auguſtiſſima Parens, noſtrorum temporum Heroina, per Inſubriam ad Regalem thalamum properans, ipſum ſuæ militiæ initiauit, ac feliciter auſpicata eſt eius Tyrocinium: cui ſe totum, ſuaque quocumque modo, deuoti Maiorum ſuorum animi futurus æmulator, donauit, deuouitque: ſuamque voluntatem Regijs Maieſtatis eiuſdem nutibus humillimè dedicauit. Sapientiſſimè demum idem Marchio præcepit, ut hæc Hiſtoria, quæ quanta quanta eſt, bellum perpetuum eſt; Maieſtati Tuæ venerabunda ſe ſiſteret, cuius oculis ad magna erectis ſpecies rerum nulla gratior arridet, quàm Bellatoris armis omnibus præfulgentis, pugnamque ſpirantis. Quin & annis tenerioribus non alia Te magis crepundia delectabant, quàm icunculæ res, aut

per-

perſonas bellicas effingentes. Hos in Te militares animos cum generoſo ſanguine, atque inclyto Nomine transfudit Carolus Abauus Tuus, Quintus in Imperio, Primus in Regno; à quo geminatos quòque ſpiritus hauſiſti, per Genitorem Regios, per Genitricem Cæſareos. Martiam indolem iſtam admirans veneratur Hiſpania, gratulabunda celebrat Europa, ſuſpicioſa formidat Hæreſis, pallens horret Superſtitio. Orbis terrarum totus rerum à Te fortiter, ac feliciter gerendarum expectatione ſuſpenſus, proſpectat, quos victoriarum paritura ſit Soles bellica iſthæc Aurora. In hoc igitur Belgici Belli campo ferrea ſegete conſito, ſanguine irrigato, & Cadmeæ meſſis non fabuloſæ fœcundo, ſpatiari iucundè poterit Anima Magna Maieſtatis Tuæ: ubi quatuordecim anni ſupra triginta numerant obſidiones, & earum unam tres ampliùs annos delaſſantem Obſeſſos, atq; Obſeſſores: ubi Milites, & Ductores quadraginta horarum ſpatio continenter inſident equis: ubi Sol & naſcens, & moriens eaſdem acies videt ſine intermiſſione pugnantes: ubi nè quies certamini detur, quando quieſcunt omnia, ignibus noctes accenduntur in dies: ubi finis unius prælij principium eſt alterius, & unâ decerptâ victoriæ laureâ, ſtatim alia repullulaſcit. Sola Oſtendana Obſidio, portentoſa non falsò dicta, & Belli Academia, quale Tuæ Maieſtati theatrum aperiet! Videbit in ea Hiſpaniam, Germaniam, Belgium, Italiam, Burgundiam ad unum expugnandum Oppidum agglomeratas. Hoc verò terris oppugnatum, aquis defenſum; ignibus & offenſum, & propugnatum; aëre per tormenta concuſſum; quaſi elementis omnibus ibidem dimicando occupatis. Spectabit impetus aſſiduè factos, quotidianas ex Oppido eruptiones, conflictus perpetuos. Mirabitur repentè natas in mari ſyluas, in ſolo mœnia è dirutis, ac ſepultis mœnibus reſurgentia: è globis ferreis aggeres: è coaceruatis cadaueribus

muni-

munimenta; vias penſiles, pontes ductiles, currus truſatiles, candelabra bellica, lignea farcimina, aliasque machinas ſæculis antiquioribus irrepertas. Militaria verò præcepta quàm multa, quàm varia Magnorum Ducum tum latis legibus, tum exemplis in hoc opere confirmantur? Ac nè quis belligerum animum alienum exiſtimet ab Regnatore; intuebitur hic Maieſtas Tua non ſemel prælianten Magnum illum & Regem, & Bellatorem Henricum, qui Galliam priùs armis, quàm imperio ſubiecit ſibi; gladium ſtringens antè, quàm ſceptrum, ut mox galeam verteret in coronam. Tot ergo nominibus Tuæ Maieſtati debitam hanc Hiſtoriam verè bellicam nè dedigneris eo vultu excipere, quo res, & Viros excipis militares. Sic Deus Optimus Maximus & Tuam, & Reginæ Parentis Maieſtatem ad Hiſpaniarum felicitatem, & gloriam, ad Chriſtianæ Reipublicæ ſecuritatem, ad huius æui memoriam immortalem diutiſſimè conſeruet: ut ex intimo ſenſu precor, & auguror

CATHOLICÆ MAIESTATIS TVÆ

Seruus indigniſſimus

Angelus Galluccius è Societate Ieſu.

IOANNES PAVLVS OLIVA
Præpoſitus Generalis Societatis Ieſu.

CVM Hiſtoriam de Bello Belgico à P. Angelo Galluccio noſtræ Societatis Sacerdote conſcriptam aliquot eiuſdem Societatis Theologi recognouerint, & in lucem edi poſſe probauerint, poteſtatem facimus, ut typis mandetur, ſi ijs, ad quos pertinet, ita videbitur. Datum Romæ 7. Septembris 1666.

Ioannes Paulus Oliua.

Loco ✠ ſigilli.

IVſſus à Reuerendiſſimo P. M. Hyacintho Libello Sacri Palatij Apoſtolici Magiſtro, legi, & recognoui opus egregium Hiſtoriæ Belgicæ viginti Libris conſcripiæ à P. Angelo Galluccio, Societatis Ieſu Sacerdote; & non modò nihil in toto eius contextu reperi abhorrens à moribus, & inſtituto optimi & grauiſſimi Viri Auctoris ſui, quodque adeò integræ, ſanæque doctrinæ non perfectè conſentiat; ſed imò plena omnia ciuilis iuxta ac chriſtianæ prudentiæ, & animi laudabili quodam in cauſam religionis incenſi ſtudio; ut meliorem ſe, ſanctioremque ab eius cognitione reuerſurum, non ſolùm doctiorem, meritò Lector ſperare poſſit. Romæ hac die undecima Octobris 1670.

Ita cenſeo ego Stephanus Gradius S. Indicis Congregationis Conſultor.

Imprimatur.

Si videbitur Reuerendiſs. P. Mag. Sacri Palatij Apoſtolici.

I. de Angelis Archiep. Vrbin. Viceſg.

Imprimatur.

Fr. Hyacinthus Libellus, Sacri Palatij Apoſtolici Magiſter, Ordinis Prædicatorum.

DE BELLO BELGICO
LIBRI PRIMI
SVMMA.

HISTORIA Belli Belgici vtilis ad recentem Artem militarem. Multa in eo bellica inuenta: præſertim in Oſtendana, ac Bredana obſidione. Poſt obitum Alexandri Parmenſis Ducis, plures idonei Belgio gubernando recenſentur. Prouinciarum ſtatus per ea tempora. Belgio noxia traductio armorum in Galliam. Fontium Comes ab Rege Hiſpano miſſus ad Belgas. Eius concio in eorumdem Senatu. Petrus Erneſtus Comes Mansfeldius renunciatur Belgij Gubernator. Carolus eius filius ſubſidio mittitur Galliæ Fœderatis aduerſus Regem Henricum. Ab Henrici Tertij morte, multi Regni Competitores. Carolus Mansfeldius Neouillam expugnat. Dux Mænius Fœderatorum caput, ad eligendum Galliæ Regem Comitia Lutetiæ habenda indicit. Eiuſdem ſcriptum vulgatum. Carolus Mansfeldius cum Gallis Fœderatis Nouiodunum oppugnat. Eo potitur, deditione quodam ſtratagemate accelerata. Appij de Comitibus, Pontificii Ducis in ea oppugnatione mors infortunata, & prædicta. Camillus Capiſucchius Stapulas capit. De illo, eiuſque familia. Congreſſus Rhemenſis Principum Lotharingiæ. Varij pro-

ponuntur ad Gallicum Regnum. Petri Erneſti Mansfeldij ſedulitas in militari diſciplina. Mauritius Comes Naſſauius Gertrudisbergam obſidet, atque oppugnat. Serum à Petro Erneſto ſubſidium accuſatur, & defenditur. Poſt duorum Gubernatorum necem, Gertrudisberga, transfugæ indicio ad extrema redacta, deditur Mauritio. Crepicordium ab Regijs fruſtrà tentatum.

DE
BELLO BELGICO
LIBER PRIMVS.

Cur multi huius Hiſtoriæ Scriptores.

BELGICI Belli nouiſſimi momentum, ac diuturnitas vti plurimos exacuerunt gladios ad pugnandum, ita calamos ad ſcribendum. Et varijs quidem Europę linguis euulgari debuit, quod recentibus belli artibus Europam imbueret vniuerſam. Quemadmodum enim Belgium nomine tam vero, quàm glorioſo, Martis Gymnaſium appellatur: ita Belgica hæc Hiſtoria quid eſt, niſi doctrina militandi? Aucta propè in immenſum cruentis inſtitutionibus Ars illa rite homines occidendi: vt ſi cum antiqua recentior componatur; merum ea tyrocinium ſit, & rudimentum diſciplinæ milites fieri docentis.

Eius vtilitas ad Artem militarem.

Hæc recentior præſtat antiquæ.

Vetera munimenta.

VRBIBVS, Oppidisue propugnandis, bellici laboris parti non vltimæ, mœnia circumduxit antiquitas, turres, ac propugnacula excitauit. At hæc villaticam ſepem appoſitè dixeris, non magis aduerſus homines, quàm contra feras. Et ſanè Arietes, Catti, Muſculi, Cuniculi, Cerui, Ericij, Vulpeculæ, Teſtudines, Scorpiones, veterumne machinarum muralium veriora nomina ſunt, an Belluarum?

Murales machinæ.

Iuſtus Lipſ. in Poliorc.

Recentes munitiones.

RECENTIORA iam reſpice Vrbium munimenta. Quot valla, foſſæ, aggeres, receptus? Per has molitiones obſeſſi, dum ſe recipiunt, bellum gerunt; & more Parthorum, refugiendo pugnant. Adde cæcas cryptas, ad hoſtem tutò inſpectandum: tectas vias, ad ſe cautè protegendum: congeſtitiam humum, ad immiſſos globos humandos: pontes verſatiles, ad ingreſſum intercidendum: penſiles cataractas, ad portas ipſas ferro armandas. Quid opera nuperrimæ inuentionis à cornibus appellata, mœnibusque ſubinde adſtructa; tribus foſſis, multiplici lorica, lunatis molibus, ac ſudium pluribus ſæpimentis communita? Quid coronata quæ dicuntur, duobus dimidiatis propugnaculis, atque vno integro conflata: quibus imminens à Finitimis locis infeſtatio cohibetur? Quid partibus inſtructæ omnibus Arces, ac velut Vrbes Vrbibus impoſitæ, non magis arcendis hoſtibus, quàm Ciuibus coërcendis? Iam ve-

Trincere, Ridotti, Caſe matte, Strade coperte, Terrapieni, Ponti lenatoij, Saracineſche, Parapetti, Mezelune, Paliſicate.

Cittadelle.

Earum figuræ.

rò munitionum formæ quam variæ? Lunantur in arcus; ex quibus non ſagittæ,ſed ferrei orbes torquentur: acuuntur in cuneos; ut aduerſas acies diffindant, ac diſijciant: decuſſantur in forcipes; vt locum tenaciùs tueantur: exeruntur in dentes; vt minaciter hoſtem terreant: circumducuntur in ſtellas, ferales obſeſſoribus,obſeſſis ſalutares.Immò ac ſi non Vrbes, ſed homines ad bellum inſtruerentur; adiectæ ſunt caſſides, parmulæ, loricæ.

Antiquorum Arma. *Plin.l.34. cap.14.* *Recentiora tormenta.* *Cant. cap.8. verſio. 70.* *Terrapieno.*

NEQVE ſolùm tegentibus armis, ſed etiam petentibus vicit noſtra ætas antiquam. Gloriabatur illa, ſe *pennas ferro dediſſe*, hoc eſt metallo grauiſſimo leuitatem: & quaſi mortem tarditatis argueret aduerſus hoſtes; *alitem eam feciſſe*. At hoc æuo maior ferro velocitas ab igne, violentiſſimo elementorum. Eo ſollicitante, volatum omnem prævertit: ut quodammodò hîc etiam dici poſſit: *Alæ eius alæ ignis*. Mors verò iam ad prædandum non auis, ſed fulmen eſt. Alio quoque elemento ludum crudelem ludit recens Militia: terra nimirum, hoc eſt puluere nitrato, ac ſulphurato. Hoc puluere quid non redigit in puluerem? Contra quem, munimentum aptius nullum, quàm terra coagmentata. Perinde quaſi huius, ceu parentis, in ſinu ira omnis cadat. Nec temerè luſum dixi militarium impetum tormentorum; qui tanquam in ludo follis, aut pilæ, humana capita, vel alios artus huc illuc propellit: ſiquidem (quod olim dictum de Dijs) bombardarum globi homines quaſi pilas habent.

Plaut. Captiu. Prolog.

Veterum falcati currus. *Q. Curt. lib. 4. Veget. l. 3. c. 24.* *Bombardæ horribiles.*

CELEBRES quoque olim falcati Perſarum currus, in quibus ſtulta temeritas ante victoriam triumphabat: quique tot falcibus Martialem Campum metebant; ac ſi multis mortibus falx vna non eſſet ſatis. Cum feralibus hiſce machinis recentiorem illam confer, quæ ex horrifico tubo plures eructat globos ferreis nexos catenis: vt erumpentes, ac ſeſe crudeliter explicantes, non vnum,aut alterum militem, ſed integrum penè ordinem; nec primum modò, ſed alios, aliosque poſteriores, ac tantum non totum exercitum, eodem impetu quatiant, & proſternant. Has catenatas neces, & volantes ruinas, non meſſem credideris militares manipulos ſecantem, vt falcatæ quadrigæ: Sed ferream grandinem, & lacrymoſam procellam fulgure, ac tonitru ſimul terrentem, ſimul ineuitabili ſtrage conſternantem.

Militaria in hoc Bello inuecta Belgarum.

HI tam varij,tam vehementes militaris induſtriæ conatus, & oppugnandi artes, ac repugnandi, vt in Belgio præſertim quotidie magis emicarent; tum ingenium Gentis effecit ad exco-

excogitandum ſagax, ad elaborandum fælix, pertinax ad perficiendum: tum continuatum tot luſtra Bellum: cui ſuſtentando ſuffectæ vires fuere, non ſolùm à milite coacto, atque conducto; à pecunia corrogata, ac mutuata: ſed à bellicis etiam inuentis duplici ſcaturigine manantibus; experientia, & neceſſitate.

Nec Belgæ accuratiùs in ſuo ſolo, quàm aliæ Nationes in alieno, his ingenioſis laboribus inſudarunt. Italica præ cæteris in militaribus machinamentis architectandis illuſtre ſæpe dedit ſpectaculum natiuæ perſpicacitatis, ac ſolertiæ: vt non tam arma armis, agminibus agmina; quàm vtriuſque Gentis ingenia, atque artificia concurrere, ac de gloria certare in eo campo viderentur. Teſtis huius certaminis erit Oſtenda, nobile illud obſidionalis ex vtraque partium Artis oſtentum: ac noua Troia non immeritò vocitata; quam Auſtriacus Agamemnon Albertus Archidux quadriennij obſidione fatigauit: ac ſub eius imperio Genuenſis Achilles, Polyxenæ non ſponſus, ſed filius, Ambroſius Marchio Spinula tandem cepit. In ea tamquam noua, ac vera Vulcani potiùs, quàm Martis officina, tot cuſa de integro arma, tot machinæ inuentæ; quarum vel ipſa nomina ignota ſæculis anteactis omnibus fuere: vt de ſola nomenclatura non leue ſit negotium hanc hiſtoriam latinè ſcribenti. Teſtis etiam Breda, eiuſdem Liguris Herculis labor alter glorioſus. De huius obſidione Vrbis præſtat hîc reddere, quod ſcriptum appoſitè reliquit militaris Architecturæ Magiſter optimus, quia nouiſſimus. *Fortiſſimum* (inquit) *& prudentiſſimum exercituum Imperatorem Spinulam nunc poſt inuidiam nemo hoſtium fateri dedignabitur. Ei neque ingenium, neque animus deerat ad excidia Vrbium. Portentoſa Oſtenda illum iam ante imbuerat: & pulcherrima illa circa Bredam corona obſidionalis extructa ſapientiſſimè, nemini Poliorcetarum fortunatorum ſecundum eſſe ſatis teſtabatur. Verum tot Bredæ centimana cornua, capitaque iuſtiſſimè Spinulam abſterrebant; vt tanti exercitus vires ſub vnum, vel alterum fortuna tergiuerſantis ictum cadere nollet pati*. Hæc ipſe magnificè, ſed ex vero. Quippe Princeps ille Mauritius, qui ad inuidiam Fabij, Marcellique ſcutum idem, & gladius Fœderatæ Reipublicæ Belgarum dicendus fuit; in ea re, Regiaque ſua ad mortem vſque tutanda (breui namque ſpatio præiuit Vrbis caſum Principis occaſus) omnes ingenij, experientiæ, potentiæ vires exeruit. Cunctas munitionum formas qui velit compendio diſcere; Bredæ tunc obſeſſæ Ichnographiam ſubijciat oculis. Eam ſi quis è loco ſuperiore deſpexiſſet;

Italorum.

In obſidione Oſtendæ.

Franc. Haraus Anno 1604.

Et Bredæ.

Matthias Dogen Architect. militaris lib. 1. cap. 14.

ſet; non Vrbem exiſtimaſſet, ſed Labyrinthum Cretenſi veriorem, atque ingenioſiorem; tot erroribus inobſeruabilem, quot impenetrabilem muris, foſſis, receptaculis. At animoſior Theſeus, non ad Atticum, ſed ad Liguſticum ortus mare, accepto felicis auſpicij filo ab Ariadna Hiſpanica Iſabella Clara Eugenia, Regis filia longè potentioris; ingreſſus hunc Labyrinthum fortiter, & glorioſè egreſſus, monſtrum occidit omni ferocius Minotauro, Hæreſim nempe, nefanda commiſtione natam Chriſtianæ fidei, atque indomiti erroris. Vti verò Darius olim cum Artapherne, ac Datide Vrbem quamdam ſagena circumducta cepiſſe dictus eſt: ita Spinula circumuallatione, ceu rete circa Bredam poſito, eam expiſcatus eſt ex Hollandico mari: quo ritu capitur in Siculo thynnorum copia,

Spinulæ Marchionis vtrobique victoria.

Ariſtides in Romæ laudat.

————vaſta circumuallata ſagena.

Manil. Aſtron. lib. 5.

Post nouem verò menſes Vrbs obſeſſa deditionem fecit: vt iuſto parturiendi tempore exacto, tam inſignis victoria pareretur. Ex eadem obſidione bellicam ſcientiam percipi, confirmat auctoritas, qua nulla maior in terris. Vrbanus quippe Octauus ſapientiſſimus Pontifex in literis, quibus hanc Marchioni victoriam gratulari dignatus eſt, hæc inter cætera ſcribit. *Ibit in ſæcula Bredenſis obſidionis memoria; atque ab ea artes bellandi, & exempla fortitudinis diſcent Duces poſteritatis.*

Apud Herman. Hug. in obſid. Bred.

Qvod ſi militaris Artis tam multa, tam varia capiuntur in hoc Belgico Bello experimenta; quid mirum tot ex eo prodiſſe bellicæ rei Scriptores, qui æquè ſapientes, ac liberales, quæcunque didicerunt in Belgio, totum terrarum Orbem docuerunt? Illos loquor rite pugnandi Præceptores: Baſtas, Valdeſios, Brancaccios, Melzios, Crucios, aliosque: quos ſcitè pronunciaueris; aut cruentato mucrone ſcripſiſſe, aut extra iocum, exacuiſſe calamum pugione. Ab his, qui cum fecerint fortiter, peritè præceperunt; neminem pudeat ſcientiam petere militandi. At quis eandem hauriat ab hominis narratione non imbellis tantùm, ſed à bellicis fragoribus & natura, & inſtitutione alieniſſimo? Quaſi verò ignotum ſit: & ab cote ferrum acui ad ſecandum, quæ ſecare non valeat: & Homerum, qui mares animos inflammabat ad bella, Poëtam fuiſſe, non militem: & veteres Romanos ad bellicum laborem, & gloriam ab ipſis Maiorum ſtatuis incitatos. Quinimmò ſi Poëtarum Heroes, & Amadiſiorum Errones, hoc eſt fabulæ meræ, ac ſomnia vigilantium, legentem plerumque ad bella ſollicitant; quid in hac faciant Hiſtoria, vtcumque ſcripta, egregiorum Ducum, ac Bellatorum tot illuſtria exempla, documenta, conſilia?

Qui de Arte militari ſcripſerunt ex huius belli experientia.

Horat. de Arte Poet.

Saluſt. Proœ. de bello Iugurth.

Atqve

Huius Hiſtoriæ anteceſſio.

ATQVE in Belgici equidem Belli ſerie pertexenda eundem habeo ductorem, quem in Eloquentiæ ſtudijs olim habui Doctorem, Famianum Stradam, magni Scriptorem nominis, ætatis noſtræ Tacitum, nulla tacendum; & Curtium Parmenſis, non Macedonis Alexandri. Verùm ego impar ingenio, iudicio, arte, ſtylo;

Stat. in fin. Thebaid.

Et longè ſequor, & veſtigia ſemper adoro.

Initium.

ORDIOR ab eiuſdem Parmenſis obitu, anno nempe Chriſtiano milleſimo quingenteſimo nonageſimo tertio: quo me anno natum, ad hanc ſcribendam hiſtoriam natum diceret, qui fortuitos euentuum concurſus ad certam rationem reuocaret. Ad Belgicas duodecim annorum inducias narrationem perduco. Siquidem ex effato ſapientum: finis, & fructus belli pax eſt.

Cic. 1. de Offic. — Finis.

Anno 1592. — Belgicæ Præfecturæ poſt Farneſium qui aptiores.

ALEXANDRO Farneſio Parmæ, ac Placentiæ Duci quis ex omnibus in Belgio tam regendo, quàm armis recuperando, ſubrogari poſſet, oneribus haud impar, deceſſori non indignandus; diu, ac ſedulò deliberatum eſt ab Rege Hiſpano. Agebant in diuerſa Philippi, eo nomine Secundi, animum cæteroqui iudicij ſummum, ſed natura Gentis, ac ſua cunctatorem, & paribus librata momentis merita multorum; inter quos iudicare arduum foret, eligere inuidioſum: & gemini neceſſitas belli, tum Belgici recrudeſcentis in dies magis, tum Gallici (in quo Catholicus Rex contra Henricum Regem, tùm non Catholicum, auxiliaribus Belgij armis Galliæ Fœderatos fouebat) ex ingenio Nationis, moras nullas tolerantis. Auſtriaco præſertim ſanguini, vt originem è Germania, ita multum ingenuitatis Germanicæ trahenti, ea deberi adminiſtratio videbatur: quòd plurimum illi conueniret cum moribus Belgarum, quibus cor patet in vultu. Archiducem igitur Albertum è Luſitania, quam paucis ab annis Hiſpano ſubiectam, pro Rege ſumma cum laude moderabatur, cenſuit euocandum. Verùm interceſſere Luſitanorum preces, tam gratum ſibi Principem eripi tam ſubitò lamentantium: quæ tantò efficaciores fuere, quantò chariora ſolent eſſe quæ recentiſſimè, quæque haud ſine labore ſunt parta. Quare ad fratrem eius Erneſtum adiecit animum Rex: eumque vix deſignatum Belgio præfeciſſet: niſi Hungariæ, Stiriæ, Croatiæ res, quas ea tempeſtate adminiſtrabat, adhuc turbidæ motibus bellorum, prudentiam eius, militaremque virtutem aliquanto diutius poſtulaſſent. Neque ſua deerant ad Belgij præfecturam ſuffragia Petro Henriquio de Azeuedo, Fontium Comiti: quem animus ma-

Albertus Archidux.

Erneſtus Alberti frater.

Conte de Fuentes. — Petrus Henriquius Fontium Comes.

magnatum rerum capax, & inuicta virtus in Luſitanico armorum Imperio ſpectata, iam tum ad celſiora prouehebant. Quod ſi Belgicum Gubernatorem extra Belgium quærere tam difficile Regi erat, quàm eis Prouincijs periculoſum: cùm regentis interſit plurimum noſſe quos regat: Petrus Erneſtus Mansfeldiæ Comes, tum perpetua in Regem fide, inter tot perduelles illuſtriore; tum cruda ſenectute, quæ conciliaret auctoritatem, robur mentis haud minueret: tum etiam Belgicarum vſu rerum tot per annos cum ipſo inueterato; merebatur, vt in ea deſignatione nulli ſecundus haberetur. Addiderat eidem, quaſi controuerſia præiudicata, ſuffragium Dux ipſe Parmenſis, Manſfeldium ſibi toties ſubſtituendo, quoties è Belgio fuerat euocatus in Galliam. Hi tanquam competitores muneris, incertum honorifici ne magis, an oneroſi; Regis in animo: aut (quod alij ſcripſere) in Aula Hiſpanica, velut in magno Comitio prudentiæ regnatricis; ſuis cuique meritis ſuffragantibus, ambiguum Principem fecerant decernendi. Regias interim curas ſollicitabat Belgicæ ſtatus rei; qui per ea difficillima tempora maximè inclinatus, is erat. 1592.

Petrus Erneſtus Comes Mãſfeldius.

Quis tum eſſet Belgij ſtatus.

E Provinciis, in quas Belgium diſcreuit, non amplitudo regionis, ſed Principum ambitio: quæ vt multorum ingluuiem regnandi impleat, Regna diſcerpit; Hiſpano parebant Arteſia, Hannonia, Namurcum, Limburgum, Lucemburgum; Brabantia, Flandriaque penè integræ, Geldriæ pars magna, Friſiæ minor. Quicquid verò ſupererat Belgij, velut ab reliquo corpore, & communi capite reciſa membra, ſui ſe pronunciauerat Iuris. Ex quo enim Finitimorum hæreſis, inuidia Principum, Vulgi licentia; tres illæ Furiæ, quæ Tartarum in Terras tranſportant, Belgium vſquequaque percurſarunt: Belgæ ſe quærere in Belgio, ac prorſus alios inuenire. Non in eis auita Religio, non ingenui mores, non timor legum, non reuerentia tam Diuinæ, quàm humanæ Maieſtatis. Pietas, probitas, fides, concordia, quies; bonæ ſimul artes omnes exularunt. Earum ſtatim locum occupauere odia, diſſidia, tumultus, inſolentia; rebellionis antecurſores. Actum penè de Belgio toto fuiſſet, his Furijs agitato; ac ditio illa tam felix antè, tam florẽs rebus omnibus, ab Hiſpano & Catholico dominatu reuulſa, pro vno Rege tot paſſa Dominos eſſet, quot vulgaria capita in populo ſe arrogantiùs extuliſſent; niſi lacero corpori, ac vulneribus ſanguine crebrò manantibus ſalubria accommodaſſent remedia plures, ac valde inter ſe diuerſi Gubernatores. Alij lenientibus vſi, magis tamen ingenio Gentis, quàm conditioni temporum oppor-

Artoys, Euau, ò Hainault, Namur, Brabante, Friſa.

Cauſæ tumultuum Belgicorum.

Remedia diuerſa.

1592. opportunis. Igne, & ferro alij,ac frequenti ſanguinis miſſione, quamuis exulcerare viderentur plagas; ſerpentem latè peſtem, ac duplici nomine erraticam, magna ex parte cohibuerunt.

Farneſius Alexander tempore,non virtute,prudentiaque poſtremus; quòd vtramque adhibuit artem, tum alliciendi clementia, tum armis compellendi; Belgium quaſi Belgio reſtituit, dum partem illius maximam Regi recuperauit, ac Deo. Tres ille tantùm Prouincias, easque minoris & ambitûs, & momenti, regendas initio gubernationis ſuſcepit; vtpote ſolas Hiſpano obedientes: Namurcenſem, Lucemburgi, Limburgi. Immò poſtremam hanc ipſemet armis paulò antè redegerat in regiam poteſtatem ſub Auſtriaco Ioanne. Mox adminiſtrationem tam ciuilem, quàm bellicam aggreſſus, Valentini Pardiæi Mottæ Domini vſus induſtria, ſuæque virtutis fama per Populos didita; Arteſiam, Hannoniam, eamque Flandriæ partem, quam Gallicanam dicunt, Principi reconciliauit. Benignis exinde conditionibus, hoc eſt aureis catenis, eidem Friſiam, ac Tranſiſalaniam reuinxit. Atque vt non minus armis, quàm conſilio pollens, Traiectum ad Moſam obſedit, & vicit: eiusque terrore victoriæ Syluam-Ducis ſubegit, Bredam, Tornacum, Ardenardam, Stenouicum, quâ ipſe conſpectu ſuo animos pugnæ faciens, quâ per ſuos Militiæ Præfectos, manus tali capite dignas, expugnauit. Eidem tum virtuti, tum fortunæ ſubiecere ſe Dunehercha, Neoportus, Axela, Hulſtum, Middelburgum, Brugæ, Hypræ, atque alia his finitima Oppida. Verùm in vna Vrbe regiam ditionem totam recuperaſſe viſus eſt Alexander; cùm Antuerpiam, rerum illud compendium, & Belgij Belgium, recepit; admirabili conſtructo ponte, quo ſibi viam ſtrauit ad victoriam ſæculis omnibus memorandam; viribus hoſtium, ingenij, potentiæque ſuprema tentantium, profligatis. Antuerpiâ deditâ, puduit quodammodò non ſe dedere Gandauum, Teneramundam, Bruxellas, Mechliniam, Neomagum, Herentaliam. Quarum Vrbium exemplum ſequutæ Grauia, Venlona, Dauentria, Blanchenberga, Sluſa. Iamque parum abfore videbatur, quin Belgij quod reliquum erat, Hiſpano ſe redderet: niſi Gallicum bellum hanc ei felicitatem, hanc Alexandro gloriam inuidiſſet.

Alexandri Farneſi prudens gubernatio.

Prouinciæ ab eo recuperatæ.

Overiſel. Maſtrich. Bolduc. Tornay. Steenuich.

Vrbes receptæ.

Anuerſa.

Antuerpia præcipuè.

Gante. Malines. Nimega. Venlò. Deuenter. Eſcluſa.

Quàm noxia Belgio translatio armorum in Gallias.

Ardebat id inter Henricum Regem, Gallicum ſibi ſceptrum iure ſanguinis vindicantem; & aliquot Galliæ Principes Fœderatôs, quorum caput Mænæ Dux, ab eodem illum arcentes, dum Huguenotorum hæreſim ſectaretur. Ad horum arma ſuppetijs roboranda, iuſſus ab Rege Hiſpano Farneſius Belgicas vires in

Duca di Mena. Hugonotti.

B Gal-

Galliam tranſportare; duabus expeditionibus ſuſceptis, vitæ quidem ſuæ poſtremis, ſed ob quas in omni viuet memoria; Lutetiam Pariſiorum alterâ, alterâ Rhotomagum Henrici obſidione liberauit; hoc eſt eum è ſolio, cui propè inſederat, deiecit. Verùm cum armis Hiſpanam quoque fortunam in Galliam è Belgio transferre viſus eſt: dumque Fœderatos Gallos amicos tam opportuno ſubſidio ſubleuauit; hoſtibus quoque Belgis Fœderatis profuit, ditionem amplificandi opportunitate relicta. Mauritius quippe Naſſauius Guillelmi Auriaci filius, Fœderatæ Belgarum Reipublicæ Gubernator, & Dux, ad incrementa rerum ſuarum vſquequaque oculatus, regiarum virium imbecillitate firmauit ſuas: & dum Alexander aliena curat in Gallia, proprijs ipſe ſtudet in Belgio. Zutphaniæ Prouinciæ principem, & cognominem Vrbem, eique vicinam Dauentriam nullo ferè negotio cæperat. Vaſiam terram ingreſſus, Hulſtum tentauit, ac pari felicitate ſubegit. Neomagum tumultibus inteſtinis, & factionibus ex induſtria ſua perturbatum, in turpem deditionem accepit. Stenouico exinde potitus, & Couordia; multum ditionis appoſuit Fœderatis, multum ademit Hiſpano. Tantum detrimenti attulit regiæ rei tum inuicti Ducis abſentia, tum diuiſio copiarum.

1592.
Parigi.
Roano.
Lega di Francia.
Guglielmo d'Oranges.
Prouincie vnite.
Zutfen.

Malis ergo præſentibus vt mederetur, inſtantibus vt occurreret Hiſpaniarum Rex, iam ante Parmenſis obitum allegarat in Belgium Ioannem Paceccum Cerralui Marchionem, virum & illic bellandi veterem, & in Hiſpania recenti Corumnæ defenſione nobiliorem. Sed ei ſub ingreſſum itineris extincto Fontium Comitem ſubrogauit. Huius aduentus varijs omnium animos ſuſpicionibus impleuit. Verùm qui æquâ mente tam antea cta, quàm ſubſequuta inſpectabant; tranſmiſſi priùs Certalui, poſtea Fontani cauſam duplicem agnoſcebant. Altera erat, vt ſi tertiò in Galliam pergere Parmenſis prohiberetur, aut valetudine grauiter affecta, aut regiarum in Belgio rerum præſenti diſcrimine (quod vtrumque cauſabatur ipſe per literas) is qui mittebatur, eius loco ad Fœderatos Gallos copias auxiliares traduceret. Altera, vt ſi quid eidem humanitus accideret (nam de Ducis vitę periculo Medentium quoque teſtimonium perlatum fuerat ad Regem) de ſucceſſore in adminiſtratione Belgica, deque eo, qui ſuppetias in Galliam ferret, mentem Regis, ac mandata exponeret. His, alijſque iuſſis inſtructus Fontanus Comes iam Bruxellas intrauerat, atque inde Atrebatum cogitabat, vt Parmenſi, tùm inibi commoranti, regiam voluntatem, atque aduentus ſui cauſas aperiret. At repentinus de Ducis obitu nun-

Cur Fōtanus Comes miſſus in Belgium.
Arras.

cius

1592. *Rolandus Mirt. de Comite Font.*

cius eum ſubſiſtere coëgit. Vtrique feliciter, nec niſi diuinitus id eueniſſe, non nemo Scriptorum cenſuit. Quippe ſi Fontanus Parmenſi parum placitura renunciaſſet ab Rege: ægritudinem illi, & morbi cumulum, odium ſibi facilè apud alios creaſſet.

Contentio inter Mansfeldium, & Belgicum Senatu.

Iam verò funebribus pompis, vt Atrebati priùs, ita poſtea Bruxellis eâ magnificentiâ peractis, quam & promerita Ducis tanti, & communis in eum beneuolentia poſtulabant; de Belgio interim moderando, dum nouus ab Rege præficitur Gubernator, contentio acris erupit. Regius enim Belgij Senatus (Concilium Status appellant) ſuarum eſſe partium ex antiquo iure contendebat, præeſſe Belgio, quoties deficiente Gubernatore ſequeretur interregnum. Contra verò Petrus Erneſtus Mansfeldius id ſibi muneris, & curarum vendicabat; propterea quòd à Parmenſi Gallias repetente commiſſa ſibi fuiſſet adminiſtratio Belgica, ipſius conſenſu Senatus. Longiùs hæ progreſſæ diſſenſiones forent, priſtinis vtriuſque partis offenſionibus ventilatæ; niſi medius interceſſiſſet, velut ab Regia Hiſpanica miſſus Arbiter, Fontanus Comes. Qui partim, vt perniciosa Regiæ, ac Belgicæ rei diſſidia præmaturè componeret; partim vt Regis mentem, cuius Interpres aduenerat, euulgaret: quod ante dies aliquot ſe facturum ſpoponderat: cogi Senatum iuſſit, & Bruxellenſem in Aulam cum Proceribus cæteris, Ordinibusque conuocari. Hîc in frequentiſſimo conuentu, ſummaque omnium expectatione, cùm de rebus alijs regio nomine decernendis, tum præſertim de Belgico Gubernatore renunciando, in hanc ferme ſenentiam locutus eſt.

Fontani oratio ad Senatum.

Regis ſollicitudo de Belgio.

Philippus Rex, veſter, ac meus Princeps, in plurimis, grauiſſimiſque curis, quibus mentem illam gemino terrarum Orbi regendo parem, ſatis exercet moles immenſa Regnorum; non poſtremam habet Belgij ſui procurationem. Suum quippe rite Belgium appellat, quod à Parente Carolo Cæſare, ceu libamentum regnandi, atque imperij magni primitias, accepit. Suum vocat, quod tam profuſis ei ſumptibus ad hanc diem ſtetit, vt aliena regna complura ea coëmere pecunia potuerit, qua ſuam hanc omnem redimere non potuit ditionem. Sed tanti erat Belgium totum recuperare. Suum denique, quod ſuis armis tot hîc annos occupatis repetiuit, ſuorum ſanguine vindicauit, quo toties Vrbes, & campi maduere, Rhenuſque, Scaldis, & Moſa purpurarunt: totque clariſſimorum Ducum iactura pretioſiſſima fecit ſuum. Et erit tamen, qui velut os in Cælum ponens, regiam prouidentiam incuſare non dubitet, quòd militem ſuum ſemel, atque iterum hinc ablegarit in Galliam, tertiamque iam expeditionem iuſſerit.

Scheldæ.

Querelæ de tranſlatione armorum.

B 2 rit.

rit. Quaſi præpoſterè Rex aliena curet, ſuorum incurioſus: qui Belgio neglecto, totus incumbat in Galliam: ſubiectos ſibi populos, tot copijs exarmatos, incurſionibus rebellium expoſitos relinquat: vt armis auxiliaribus regnum tueatur, quàm propinquum finibus, tam innatis odijs diſſitum; cum quo pacem toties init, nunquam prorogat. 1592.

Ad eas reſponſio.

O quantùm aberrat à vero, quicumque ſic ſentit. Alienum ab Rege Catholico non eſt, quicquid Catholicæ intereſt religionis. Hanc ille dum ſuis armis defendit, vbi ea cumque periclitetur; dignum ſe titulo præſtat, quo inſignitur; dignum Auſtriaca gente, à qua ducit cum ſanguine pietatem. Quam verò ſuo militi perorandam dedit, cauſam eſſe religionis; Romanus Pontifex docet, qui tamquam huius Præſes, in partem venit auxilij.

At enim in curas impulit non ſuas Hiſpanum Regem, non tam religioſa mens, quàm ambitioſa vel ſuæ coronæ Gallicam adnectendi, & Belgium tanto internallo diſtractum interiacente ſui iuris regno continuandi: vel eamdem Galliam Iſabellæ Filiæ, Hiſpaniarum Infanti, quocumque lata connubio, ſubijciendi. Nam & hæc paſſim iactari non ignoro. Ad Iſabellam quod attinet; quid ea iuris habeat in Gallicum regnum, æſtiment, quicumque illam ex Eliſabetha, natu maxima Henrici Tertij ſorore, genitam ſciunt. At Regem viuendi iam, nedum regnandi feſſum, & ad Cælum affectantem viam, ſibique ſoli vacare cupientem, ac Deo; noua ſcilicet aliorum regnorum titillet ambitio. Quod ſi poſteris relinquere tam opimam hæreditatem æquè ſibi præclarum ducat, ac fructuoſum ſuis: non tamen adeò rerum ignarus eſt à tot annis & vitæ, & regni; quin optimè norit, non tam ditionem ampliſſimam ſe Filio parare, quàm vberrimam ſegetem bellandi, ac rebellandi; & campum, in quo quidquid ex Belgicis prælijs eſt reliquum, aut opum, aut virorum contumuletur. Et Gallia quidem Regibus ſuis ſæpè refractaria, frænum accipiet ab alieno? aut Hiſpanorum iugo ſe Galli ſubijcient: quos è contrarijs natura ipſa conflaſſe videtur elementis? Non igitur inanem hanc ſpem Rex prudentiſſimus fouet. Studio religionis & gentilitio, & ſuo impulſus eſt ad auxilia Fœderatis Galliæ ſubmittenda. Neque tamen idcirco Belgium vult copijs deſtitutum, ad regiam ditionem tuendam neceſſarijs. Romanorum olim fuit, nunc Hiſpanorum, pluribus ſimul bellis ſufficere; & ſpargere cum Sole longas tam ad pugnandum, quàm ad largiendum manus.

Quare ſumite animos, Belgæ, à veſtra nobilitate non degeneres: ſpem concipite parem Principis noſtri de vobis ſollicitudini. Qui vel ante Parmenſis Ducis exceſſum, de iſtius Reipublicæ Gubernatore illi ſufficiendo, deque alijs ad præſentem opportunitatem idoneis, ſuis literis me latore perſcripſit. Ipſius ergo Regis voces de rebus tanti ponderis

an-

1592. *audiatis malo, quàm meas. Magnorum enim Principum quot verba, tot oracula.*

His vbi dictis Fontanus ad regia iuſſa promptiùs capeſſenda Belgarum animos præparauit, recitari perlatas ab ſe literas iuſſit. Quarum hæc ſumma. *Si de Parmenſi aliud ſtatueret Deus; Belgij gubernacula Petrus Erneſtus Mansfeldius acciperet, donec alius è regio ſanguine adeſſet. Carolus eius filius ſupremum retineret armorum imperium. Galliæ Fœderati quàm poſſent maximis auxiliaribus copijs iuuarentur. Militis tantum in Belgio ſubſiſteret, quantum ad rem tutandam regiam ſatis eſſet. Cæterum Fontano Comiti præſtarent fidem in omnibus, quæcumque regio nomine ſignificaret.* Regiæ literæ.

Mansfeldivm Gubernatorem electum haud æquo Belgas animo paſſos ferunt: ſiue ob anteactam contentionem, cuius quaſi victor declararetur: ſeu quòd annum agens propè octogeſimum, periclitantibus, vt numquam, rebus parum videretur afferre poſſe ſubſidij. An quod inter multos pares vnus prælatus plus inuidiæ colligit, quàm gloriæ? Vicit tamen regiæ voluntatis reuerentia, & lex illa prudentiæ: vltro amplectendum, quod recuſari non poteſt. Addunt aliqui Fontani ſuaſionem, atque hortamenta: vt qui aderant Viri Principes, ac Senatores & par meritis munus Mansfeldio gratularentur, & debitum ſponderent obſequium. Ipſe quoque ſolemni ſacramento ſuam Regi fidem obligauit. Exinde per omnes obedientes Hiſpano prouincias tranſmiſſæ literæ, quibus tum regia iuſſa, tum præfectura Mansfeldij promulgaretur. Petrus Erneſtus Mansfeldius Belgio præficitur.

Eisdem Prouincijs ſingillatim regendis impoſiti Proceres; incertum an Regis in literis nominati: Philippus Croyus Dux Arſchotanus Flandriæ: eius filius Carolus Chimacenſis Princeps Hannoniæ: Carolus Comes Arembergius Geldriæ: Marcus de Ria Varamboni Marchio Arteſiæ: Namurco Barlæmontius Comes: Inſulis, Duaco, Orchiſæ Comes Billius: Tornaco Solræus Comes Molembaſius, non ita pridem ex Hiſpania redux. Reſtitutus etiam Belgio, priſtinæque Belgici ærarij adminiſtrationi Fridericus Perenottus Campinij Dominus, Granuellani Cardinalis Frater, quem Farneſius & munere, & regione paulò antè ſubmouerat; vel ob rem ſe abſente male geſtam: vel ut alij cenſent, quod parum honorificè de ſe ſcripſiſſet ad Regem. Contrà ſeuerè inquiſitum in Comitem Coſmum Maſium, qui Parmenſi fuerat à ſecretis: & pecuniæ regiæ rationes iuſſus exponere; quando eo inconſulto nihil Alexander egiſſet. Alij ſinguli Prouincijs.

Iacob. Auguſt. Thuanus lib. 104. Caſ. Campana in fine 2. par. de bello Belg. Lilla. Douai. Orcies.

Harens anno 1592.

Interea de mittendo in Galliam opum, armorumque ſubſidio Senatus habitus eſt. Iam enim id poſtulatum aduenerat

1592. *Soiſſons.*

Carolus Mãsfeldius copias ducit in Galliam.

Landreſy.

rat Sueſſione Ioannes Baptiſta Taxius, Hiſpanas agens partes in fœdere Gallicano, alijque Fœderatorum Legati. Equites mille, Peditum ſena millia decreta. Vſui verò tum Gallici, tum Belgici belli ab Antuerpienſibus Mercatoribus mutuo ſumpti aurei millies, & ducenties mille. Atque in ipſo exitu anni ſupra milleſimum, & quingenteſimum nonageſimi ſecundi Carolus Mansfeldius cum exercitu diſceſſit in Galliam, Fontano Comite, ac Procerum plerisque Landreceſium vſque comitantibus. Sed antequam hanc proſequor expeditionem; præſtat, quæ tum eſſet florentiſſimi quondam regni calamitoſa conditio, paucis in conſpectum dare.

Galliæ ſtatus.

Regni competitores.

Rex Hiſpanus pro Filia.

Dux Lotharingiæ pro Filio.

Dux Sabaudiæ.

Carolus Mænæ Dux, ſuadentibus aliis, aliis diſſuadentibus.

GALLIA Henrico Rége huius nominis Tertio per capitale parricidium orbata, duplici laborabat malo: & quòd haberet neminem, qui rite regnaret; & quòd multos, qui regnum ſuo jure depoſcerent. Hiſpaniarum Rex non tam ſibi molem tantam confinis imperij vendicabat, in qua tamen multum illi tribuebant frequentes copiæ in auxilium Fœderatorum immiſſæ, opesque ingentes erogatæ: quàm Iſabellæ Filiæ ab Eliſabetha genitæ, Henrici Tertij natu maxima ſorore. Suo quoque Filio Marchioni de Ponte regnum idem aſſerere contendebat Lothariugiæ Dux: quòd ille Claudia Genitrice, Regis eiuſdem ſorore altera, gloriabatur. Neque Sabaudiæ Dux erat ab hac petitione alienus: quippe Margarita natus Henrici Secundi germana; faciente præſertim animos hinc Pontificio, hinc Hiſpanico patrocinio. At Carolus ex Gente Guiſia, & Lotharinga, Mænæ Dux, initi ante aliquot annos in Gallia contra Hæreticos homines ſacri fœderis caput, & Princeps, ac Regni Locum tenens, Fœderatorum, & Pariſienſium ſuffragijs id ſibi, ſuæque ſtirpi deberi cenſebat regnum; quod maiorum ſuorum ſanguine, quod tot ab ſe laboribus, vitæque periculis fuiſſet ab extremo exitio vindicatum. Huic innatæ hominibus regnandi cupiditati non deerant, qui ſuggererent faces, è familiaribus, & propinquis; rem ſuam agentes, dum alienam prouehere videbantur. Adſtruebant momenta rationum. *Non intercipere ipſum, ſed recuperare coronam Gallicam familiæ ſuæ. Opportunitatem illam imperij non ſine pænitentia metu prætermitti. Lutetiam regni caput, ac proinde regnum ipſum eius in manu eſſe. Nationis exercitum, ac Nobilitatem Catholicam fere omnem ipſi militare. Haud timendum Competitorem, qui Romanæ deſertor Eccleſiæ, à bonis omnibus deſerendus foret. Non demum tempus, aut huius ad fidem Catholicam reuerſioni, aut aliorum eòdem ſpectantium Principum conſilijs, & machinationibus concedendum.*

Henric. Catherin. Dauila de bel. ciu. Gal. lib. 10.

HAEC

1592. HAEC ſpecioſa dictu, & quòd auditu dulcia, blandè in animum deſcendentia, refellebantur à duobus ingentis conſilij Viris, Nicolao Villaregio, & Petro Ianino; qui ad aures Mænij frequentes erant. Vnum hi contra omnia, quæ illi iacerent, obiectabant: *Sapientis non eſſe id ſequi, quod aſſequi non daretur. Eum quippe ſibi Gallos in Regem depoſcere, qui opibus, qui milite poſſet præſentes auertere, inſtantes prohibere calamitates, & publicam cauſam tueri. Quæ ipſe præſtare in eo rerum articulo agrè poſſet.* Quin etiam ab incœpto tam arduo facilè ſe Mænius abſtinuit, quòd Hiſpanum videret Oratorem, atque in eo Philippum Regem agnoſceret, his conſilijs aduerſantem. Indignitas quoque rei dehortabatur, ac periculum exiſtimationis: ne ſeruijſſe tantopere videretur, non ſaluti publicæ, ſed ambitioni ſuæ.

QVAMOBREM principio ad Carolum Cardinalem Borbonium, pronis partium ſuarum ſuffragijs, Regem creandum appulerat animum. Is è regio ſanguine primus Princeps, & Catholicæ ſeruantiſſimus religionis, regno digniſſimus habebatur: niſi quòd extrema iam ætate, affectaque valetudine tanti oneris impotens, carcere inſuper attinebatur; in quem Henrici Tertij iuſſu redactus tùm fuerat, cùm Guiſij Principes morte mulctati. Quamquam ipſa hæc impotentia Mænium hortata erat ad eligendum: vt regium nomen, atque inſignia penes illum; regnandi vis, atque auctoritas apud ſe foret. Hunc itaque à Fœderatorum Concilio, ac Pariſienſi ab Senatu Galliæ Regem curauerat declarandum: & Caroli Decimi appellatione iuſſerat per Lutetiæ compita proclamari, cunctis ferè populis plaudentibus, ac malorum implorantibus finem. Non tamen ipſe interea regias vices obeuntis nomen, aut poteſtatem depoſuerat. Verùm tale ludibrium Regis, cuius Regia carcer eſſet; ac Regni, in quo captiui coronarentur, ſuſtulit mors pluſquam tempeſtiua ſenis miſerè fortunati. Huic extincto ſucceſſit, vt in familiæ cognomentum, ita in ſpem (an vmbram verius?) imperij magni, Carolus Cardinalis Vindocinenſis. At hæc ſpes imbecillis nixa ſubſidijs, in apertum vix educta; cum funditus ſucciſa, ſtatim exaruit.

Prouehit tamen Carolum Cardinalem Borbonium.

Qui paulò poſt moritur.

OMNIBVS tamen, qui ad Regnum idem aliquo iure velificabantur; & prærogatiua regij ſanguinis, & ſuffragio ætatis, & regiarum conſpiratione virtutum, Nauarræ Rex Henricus Borbonius antecellebat. Eum Tertius Henricus, poſtquam ſobolem deſperauit, ab adoleſcentia in ſpem coronæ educauerat: eumdem morti proximus ingentis imperij reliquerat hæredem, circumfuſam Nobilitatem adhortans, vt mox futurum Regem

Præ omnibus eſt Henricus Borbonius Rex Nauarræ.

co-

coleret. Ipſum verò verbis nouiſſimis præmonuit: niſi Catholicis adiunctum, & Romanæ conciliatum Eccleſiæ, numquam Galliæ ſceptrum accepturum. Hoc ſcilicet illud erat, quod Henrico vel vnicè, vel maximè obſiſtebat ad regnum: à puero fuiſſe Caluini prauis opinionibus imbutum: eas verò à Carolo Nono coactum abdicare, paulò poſt ad ingenium rediſſe in eoſdem relapſum errores: atque arma toties pro Huguenotis Hæreticis in Catholicos mouiſſe. Hæc à Fœderatis Gallis præcipuè, ab eorum auxiliaribus Hiſpanis, ab Romano Pontifice, qui ſacro eum fulmine, tamquam iuratum hoſtem Eccleſiæ, perculerat; iactabantur. Qui verò ab eo ſtabant Catholici, ſpe freti ad ſuas illum partes traducendi; hortamentis, conſilijs, precibus frequenter vrgere: *Ut ſe fides ſimul, ac regno aſſereret: vt fidelium Aſſeclarum ſuorum, totiusque Chriſtiani mundi expectationem ne falleret, aut diutius fatigaret. Miſereret eum Regni & naturâ, & merito ſui, tot calamitatibus preſſi, proximamque felicitatem inhiantis, ab vna Regis deliberatione ſuſpenſam.* At ille alia quęrere omnia regni conſequendi adiumenta, quam quod optimum, vnicumque ſuggerebatur. Reditum ad Catholicam fidem in dies protrahere. *Cauſari momentum rei, quæ maturitatem temporis, diuturnumque conſilium poſtularet.* Palam teſtari: *Oecumenico, vel Prouinciali Concilio ſubijcere ſe velle conſcientiam ſuam. Inter armorum ſtrepitus adhuc circumſonantes, quem eſſe locum quietis de ſanctiore fide conſultantibus? Videri ſe nolle aut hoſtium inſectantium terrore, ac vi, tamquam gladio in iugulum intento, coactum; aut regni ambitione pellectum, hauſtam à puero mutaſſe religionem: cuius veritatem, animique ſalutem ſupra timores, ac ſpes omnes haberet.* Mutuo quòque in ſcriptis iureiurando ſe inuicem obſtrinxiſſe Henricum, & Sectatores eius Catholicos ferunt: hos eum legitimum ſuum Principem profitentes, eidemque vt Galliæ Regi fidelitatis dicentes ſacramentum: illum regio dicto ſpondentem, intra ſex menſes coacturum ſe vel prouinciale Concilium, vel doctrina, ac dignitate præſtantium Virorum cœtum, quorum ſtaret ſententijs, decretiſque pareret: interim verò Catholicam, Romanamque religionem ſartam, tectamque ſeruaturum.

Sed obſtat Hæreſis.

Alexander Cāpiglia de motib. Gall. lib. 7. Ant. Herrera hiſt. Gall. lib. 4. c. 6.

Eam eiurare cur differat.

1591.

Non ideo tamen ceſſatum ab armis eſt; hinc Henrico cum Huguenotis pleriſque, paucis Catholicis; hinc Mæniocum exercitu Fœderatorum, altero in alterum frequentia prælia inferentibus. Iamque ſucceſſu proſpero Rex Normanniæ Arces, atque Oppida ſibi ferè ſubiecerat vniuerſa. Memorabili ad Iberium Oppidum certamine victoriam de Fœderatis retulerat eò

Eius progreſſus in bello.

Iuri.

1592. Meluno. Corbel. Lagni.

cò clariorem, quòd horum fuerat duplo maior exercitus. Hoc
alacrior euentu, Meloduno, Corbolio, Latiniaco, Dammar-
tino, Sancti Dionyſij Oppido feliciter occupatis; Lutetiæ belli ſi-
mul, ac regni capiti ſuperimminebat. Eamque obſidione cin-
ctam arctiſſima, non tam ferro, quàm fame debellaſſet; niſi
Fœderatorum rogatu, miſſus in tempore ab Rege Hiſpano Par-
menſis Dux Alexander, impendens Pariſienſium ceruicibus aut
Chartres. Noyon. iugum, aut exitium excuſſiſſet. Secundiore fortuna Carnutum,
ac Nouiodunum expugnarat. A Rhotomago verò bis oppu-
gnato Parmenſis eiuſdem armis, ac virtute ſubmotus fuit. Ita
Gallia infelix inter duas aduerſas diſtracta partes, & miſerè la- Galliæ calamitates.
cerata, tamquam cui Domino parêret incerta, ſuas deplorabat
Vrbes, ac Populos nunc huius, nunc illius prædam victoris: vt
ſi quid vnius exercitus crudelitas, & cupido feciſſet reliquum,
alter mox irruens inimicus exercitus prorſus abſumeret. Igno-
rabatque, lacrymoſum ne magis eſſet, quòd ab exteris Natio-
nibus vltro accitis flos Gallicę Nobilitatis ſuccideretur: an quòd
gladijs ſuis in ſua viſcera conuerſis, à Gallis ipſis Gallia deua-
ſtaretur.

HAEC erat nobiliſſimi Regni vel hoſtibus miſeranda con-
ditio; cum in Belgium reuerſo, extinctoque Farneſio; eius lo- Carolus Mansfeldius Galliam ingrat.
co, in auxilium Fœderatorum Galliam, cum exercitu intrabat
1593. Carolus Comes Mansfeldius. Is Landreceſio Guiſam petijt in
Picardiæ finibus ſitam. Inde Moncornetum: vbi ſuis copijs ad-
iunxit Italicas à Camillo Capiſucchio, Germanicas ab Appio de
Comitibus ductas, ab Romano Pontifice conductas: atque ab
Hiſpano Rege aliquot Equitum turmas, quibus Alexander
Marchio Malaſpina, & Georgius Baſta præerant. Hinc digreſ-
Soiſſons. ſus exercitus Vrbem Sueſſionum tenuit. In ea diutius conſiſte-
re, quam operæ pretium erat, coëgit & ingenua credulitas
Laon. Ducis, & alterius in rem ſuam attenta ſolertia. Etenim Laudu- Aſtus Præfecti Laudunenſis, quò Neouilla oppugnetur.
Cæſar Campana de bello Belg. par. 3. lib. 1. Ant. Carnerus lib. 10. c. 1. ni Præfectus Neouillæ Domino iam olim infenſus, ea militum
opportunitate vti ſtatuit, ac ſuas offenſiones alienis armis vlci-
ſci. Ergo ad Mansfeldium defert: Neouillam eſſe Prædonum
aſylum, qui Laudunenſem agrum omnem infeſtum habeant. Fa-
ciebat dicto fidem recentiſſimum cuiuſdam proditoris exem-
plum, qui Laudunum, cuius erat Præſidiarius, Henricianis tra-
dere tentarat: ſed re detecta, Neouillam transfugerat. Neque
multum, addebat Laudunenſis, operæ, temporisve ad expu-
gnationem impenſum iri. Modicum quippe Præſidium in lo-
co parum naturâ, minùs arte munito, ſub primum aſpectum
hoſtium deditionem facturum. His adductus Mansfeldius, in

eam iubet curam incumbere Ioannem Perneſteinium cum Germanicis copijs ipſi ſubiectis. Adiungit quas pro Anglario Curtio Veſpaſianus Comes de Arcu regebat: & Vallonum centurias aliquot, & duas Equitum turmas ex eis, quibus Appius de Comitibus imperabat. Duas quoque bombardas, ac tertiam longiorem; exarmatas tamen, & ad ſolum terrorem deferri voluit. 1593.

NEOVILLAE Dominus, qui ad eam diem neutrarum fuerat partium; vbi militem ad ſuum Oppidum audiuit accedere, tamquam non inimico, immò vt amicum, atque innoxium redderet, ea benignus offerri juſſit, quæ facerent ad exercitum viæ laſſum reficiendum. At mox pertrahi viſis muralibus tormentis, & comperto ſe non hoſpites excipere, ſed hoſtes; ad hanc agnitionem conuerſâ repente ſcenâ, ingentem ſclopetorum copiam in eos diſplodi mandauit. Poſtulatum exinde ab illis, vt Fœderatorum & partes ſequeretur, & Præſidium admitteret. Vtrumque recuſauit Neouillæus, cum diceret: videri ſatis debere, ſe neutris addictum, neutris infenſum, vt antea fuerat, perdurare: ſibique per ſummam iniuriam vim inferri. Subdebat irato faces transfuga Laudunenſis, communi quærens periculo ſuum defendere: ſuadebatque, vt Oppidum tueri quacumque via conaretur. Quare nitrati pulueris copia, & reliquum bombardarum inſtrumentum arceſſendum ab oppugnantibus fuit. Eo concuſſis acriter mœnibus, miſſi qui ruinam ad impetum faciendum inſpicerent, è Germanis duo: quorum alter extinctus eſt, alter grauiſſimè ſauciatus. Tandem Claudius Barlota Vallonum Tribunus cautiùs accedens, & patentem ſatis hiatum animaduertens, ad impreſſionem faciendam ſuum Peditatum effudit. Italæ quoque acies duæ ſub Ductoribus Ioſepho Valmarana, & Virginio Blanca plurimum ibidem exhibuere virtutis, gloriæ retulere. Horum omnium impetu reiecti Defenſores à muris, in Arcem ſe recepere. Vbi vehementer oppugnati; ac metuentes, ne ſubter actis cuniculis, pyrij pulueris vi diſijcerentur in aerem; nocte proximè ſubſequuta in hoſtium vltro venere poteſtatem. Quatuordecim ex ijs, ac præſertim transfugæ, morte mulctati. Re demum tota Mansfeldio Comiti patefacta, reſtitui Domino iuſſit Oppidum: doluit operæ, temporiſque iacturam: & ſuæ credulitati ſuccenſuit, quòd periculis, & ſanguine ſuorum expleſſet odia non ſua. Expectabat interea, dum quò eſſent arma vertenda, ab Duce Mænio mandaretur. Huius enim ex nutu omnino pendere iuſſus fuerat ab Hiſpanis, ad ſua promouenda conſilia, ſtudentibus Ducis ſibi gratiam penitùs demereri.

Oppugnatur Neouilla.

Maeſtro di Campo.

Capta Domino redditur.

Lv-

1593. LVTETIAE Pariſiorum is tùm agebat, pacatis tractationibus quærens regni calamitatibus eum finem, quem imponere arma non poterant. Inſtabat iampridem Hiſpanus Rex, vt publica totius Galliæ, omniumque Ordinum Comitia indicerentur; in quibus Populi per ſuos Delegatos communibus ſuffragijs ſibi Regem, Catholicum tamen, atque ab Romana Sede non alienum, eligerent. Idem enixè contendebat Philippus Cardinalis Sega Placentinus Epiſcopus, & Pontificius in Gallia Legatus, tum ſua ſponte, quippe qui Hiſpanorum voluntati credebatur obnoxius in ſpem Pontificatus: tum Octaui Clementis vrgente imperio, ad Chriſtianæ clauum Reipublicæ paulò antè admoti. Verùm his poſtulatis, quòd ab Hiſpanis erant, Hiſpanorumque fautoribus, ſuſpectis; diutius moras, ac difficultates obſtruxerat ſolers Mænius, modo bella cauſatus omnem ſibi curam vindicantia; modo Fœderatorum Principum aliorum priùs coniungenda ſuffragia: præſertim verò Delegatorum itinera per Galliam tot implicatam prælijs, tot factionibus abruptam, difficilia æquè, ac periculoſa. Longè tamen aliam nonnulli cauſam interpretabantur: inexpletam ipſius ſine Regis titulo regnandi cupiditatem, ac timorem rebus compoſitis amittendi, quantum turbidis adeptus erat. Huic de ſe iam publicæ ſuſpicioni vt obuiam iret, Hiſpanoſque propterea ſubiratos, atque in Aula Legati paſſim obtrectantes, in ſua commoda placaret: decreuit aliquando Comitia tot petitionibus concedere. Neque enim ingenio ad diſſimulandum cauto, ad excogitandum ſagaci multi defuturi erant obices, in tanta præſertim animorum, ac ſententiarum varietate, qui perducendis ad finem deliberationibus obſtruerentur. Igitur id offerens vltro, quod iam negare non poterat; & maturuiſſe tempus dicens habendis Cōmitijs; ad regni Prouincias omnes, ac Populos, quibus ſuffragij ius erat, literas dedit, vt electos ab vniuerſis mitterent Delegatos.

Mænij tractationes de regno Galliæ.

Henric. Catherinus lib. 13.

Mænius Comitia decernit.

OPTARANT Comitijs locum Hiſpani quidem Sueſſionum Vrbem, quæ Belgio vicina, ad Regis eligendi libertatem, foueri, ac muniri poterat Belgicis armis, non longè ab ſuo limite diſtractis. Lotharingiæ verò Dux Rhemorum Vrbem deſignauerat, vt ſibi viciniorem, eadem de cauſa non reluctante Hiſpano. At Mænius, Villaregij, & Ianini conſilijs confirmatus, Vrbi regiæ Pariſiorum hanc dare voluit prærogatiuam. Parem quippe iactabant rei tractandæ magnitudini maieſtatem loci. Deberi conſtanti Pariſienſium in Fœderatos fidei hoc ſeu præmium virtutis, ſeu tot calamitatum ſolatium. Ad eam itaque Vrbem indictus fuit Gallicorum Ordinum conuentus. Huic

Catherinus ibidem.

Comitiorum locus.

 præ-

præmittendum cenſuit Mænius libellum, quo mentem in euo- 1593.
candis Ordinibus ſuam omnibus aperiret: eumque hoc anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo tertio Nonis Ianuarijs iuſſit Lutetiæ promulgari. Summa illius capita hæc erant.

Mænij denunciatio.

Relatio congreſſus Pariſienſis.

Catherinus ibidem.

Quantum Galliarum Reges actis retro temporibus terra, marique laboraſſent pro Chriſtiana religione (vnde glorioſum titulum obtinent) quâ tuenda, quâ propaganda. Laudis huius ſequutam nouiſſimis annis intermiſſionem Hæreſi debere acceptam referri, clam in regnum inſinuatæ, latèque vulgatæ. Iam non in Chriſtiani nominis hoſtes, ſed in ipſos Chriſtianos homines, hoc eſt in ſuum corpus ferrum ſtringi. A prauis opinionibus id ſuaderi, quæ bellum initium tribuunt non amori religionis, ſed ambitioni regnandi. Quid tamen quæſierit ipſe cum Fæderatis; declarari ſatis Borbonij Cardinalis in Regem electione, quem Rex ipſe defunctus è regio ſanguine primum, ac regno proximum nominaſſet. At non placuiſſe Regi Nauarræ Henrico Patruum diuturno carcere liberare: Catholicos omnes eo ſibi munere deuincire: breuiſſimum eius regnum tolerare, quod ipſemet ſtatim, veræ fidei redditus, accepturus erat. Eum quippe adhuc erroribus implicatum, ab Romana Sede toties vt Eccleſiæ communione, ita regni iure ſubmotum, Regem haberi, ſalua religione, atque inueterato Galliæ more, non poſſe. Neque enim ante quemquam inaugurari ſolitum, atque à ſubiectis populis obſequij, fideique ſacramentum accipere, quàm ſolemni iureiurando ſpoponderit, Catholicam ſe, ac Romanam fidem ad ſupremum vſque ſpiritum profeſſurum: eam tutam, incolumemque ſeruaturum: & conatus adhibiturum omnes, vt hæreſim quamcumque regno exterminet. Hanc legem in Bleſenſibus Comitijs anni eiuſdem ſæculi ſexageſimi ſexti habitam fuiſſe præcipuam, ac tamquam Regni fundamentum: decretumque ipſius, qui aderat, Henrici Tertij Regis auctoritate; vt è ſingulis Ordinibus duo ad Regem Nauarræ, Principemque Condæum legarentur: qui publico eis nomine denunciarent: niſi ad Catholicæ ſinum Eccleſiæ ſe reciperent, ab Gallici regni ſucceſſione, ſi forte obtingeret, perpetuò depulſum iri. Eamdem poſtea legem Rhotomagi firmatam. Eidem ſe Regem ipſum, & Delegatos Ordinum omnes in poſtremis Bleſenſibus Comitijs ſacramento validiſſimo ſubieciſſe.

Regē Galliæ Catholicum eſſe debere.

Quanto igitur iure Fæderatos, Eccleſiæ decreta, exempla maiorum, leges regni primarias ſequutos, in eadem mente perſiſtere? Regem verò Nauarræ non ſemel ab ipſis, & quidem inter proſpera, ad Catholicam fidem, & certam inde regni poſſeſſionem inuitatum, obfirmato animo renuiſſe; vim ſibi fieri dictitando, atque ad Oecumenicum prouocando Concilium, in re toties ab Eccleſia, & recentiſſimè ab Tridentina Synodo definita. Suſtentaſſe ſanè ipſum ſpem ſuam obſi-

dione

1593. *dione Pariſienſi, tanquam in Vrbe regia regnum totum expugnaturum. Sed liberatam Vrbem auxiliaribus auſpicijs, armiſque Catholici Regis, perpetui Catholicæ cauſæ Defenſoris; cui propterea ſemper plurimum debeatur: & Parmenſis Alexandri virtute, Principis numquam ſatis pro dignitate laudandi. Non ideo tamen Nauarræ Regem ad meliora conſilia reuocatum. Quare Catholicos omnes, qui partes eius fouerent, per Deum obſecrari, vt ab eo quàm primùm ſecedentes cum reliquis Catholicis ad agendum de rei publicæ ſumma conuenirent. Cum regij ſanguinis Principibus, regnique Adminiſtris; ſiquidem ab Hæreticis abiuncti eidem adſint conuentui, pro cuiuſque meritis, ac dignitate actum iri. Iamque Galliæ Paribus, Præſulibus, Præfectis, atque Vrbium, Oppidorumque Delegatis ſacro fœdere comprahenſis, in diem decimum ſextum Calendas Februarias ad Vrbem Pariſienſem indicta Comitia: in quibus procul priuatis vtilitatibus, ac ſtudijs, de optima religionis, ac regni conſeruandi ratione delibere-tur. Ita demum tamdiu optatam contentionibus quietem, calamitatibus finem ſperari poſſe.* Comitiorum indictio.

His igitur, eiuſdemque generis alijs ſcripto propoſitis, ac peruulgatis, & ſuas partes Mænius egregiè tuebatur, & rectam profitebatur mentem ſuam: neque tamen de nouo eligendo Rege ſua ſenſa prodebat. Integram quippe rem in medio reliquit: vt aditum ſibi liberum pararet ad ea capienda conſilia, quæ temporis opportunitas, & conditio tractationum ſuppeditarent. Nam aliquando concepta regni conſequendi ſpes, ex obitu Parmenſis facta debilior, Ducum Guiſij, ac Nemoroſij Competitorum æmulatione propemodum extincta videbatur. Itaque nec ſe, nec ſuos electioni committere conſtituerat, niſi vbi proſpiceret cuncta ſe laturum ſuffragia, communemque conſenſum; ſibique nec vires, nec auxilia defutura ad tuenda, quæ parta eſſent. Id ſi minùs feliciter eueniret; alterutrum ſequi conſilium induxerat animum: aut regni Locum tenentis continuato munere bellum producendi, quod ope Delegatorum facilè poſſet, ac modico exterorum ſubſidio ſuſtinere: aut hac via præcluſa, Ordinibus perſuadendi, vt Henricum ad Catholicam reductum Eccleſiam Galliæ Regem, aut alium quemuis agnoſcerent. Certus quippe animi continenter fuit: neque regnorum Hiſpanici, Gallicique coniunctionem, neque vnius Gallici diſſectionem tolerare. Quæ mens index patriæ charitatis, vt plerisque Fœderatorum gratiſſima erat; ita hoſtibus, ad quos multis penetrauerat argumentis, & ipſi nonnumquam Regi laudata. Mænii ſolertia.

Pontificivs quoque Legatus ſui muneris eſſe duxit, atque ex mente Pontificis, ad Catholicos Henrici ſectatores hor-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

hortatorias literas dare: vt eos ab Rege diſtractos cæteris Catholicis aſſociaret; atque Octaui Clementis nomine, & ſuo euocaret ad indicta Comitia, in quibus religionis, ac regni conſeruatio tractaretur. Has literas à plerisque Scriptorum fusè relatas, non eſt huius operis repræſentare. Sed opportunius fuerit ad Belgicas copias, quæ in limitibus Galliæ Mænij Ducis præſtolabantur imperia; narrationem reuocare. 1593.

Relatio cõgreſſus Pariſieñſis, Catherin. Herrer. l.4.c.15.

Ad eas igitur Dux ipſe progreſſus, adeò deprehendit expectatione minores; vt de alicuius vel emolumenti, vel nominis expeditione ſuſcipienda propè deſperaret. Quò tamen vtiliùs arma conuerteret, diutiùs in ancipiti fuit. Suadebat quidem per literas Pontificis Legatus, & cum eo Pariſienſes; vt ad robur, præſidiumque Comitijs addendum, Lutetiam verſus exercitus traduceretur: atque ad Sancti Dionyſij Oppidum ab Henrico repetendum, caſtra poneret. Multa dicebant inde commoda prouentura; cum præſertim duabus non ampliùs leucis Lutetià locus ille diſtaret: ac tranſuehendæ ad Pariſienſes annonæ tranſitus illac pateret. Verùm aduerſa vicit ſententia: non eſſe ad interiora regni eum exercitum admouendum. In hanc pari voluntate, ſed mente diſpari Mænius, & Mansfeldius conueniebant. Cauebat ille, ne ſuarum vicinitate copiarum maiores in rebus agitandis Hiſpani ſumerent animos. Hic verò haud ingentem exercitum, pecuniaque parum inſtructum, Belgicis procul finibus opere longo implicare, aleæque periculoſæ committere formidabat. Igitur omnium conſenſu, coniunctisque Belgarum, & Gallorum copijs ad Nouiodunum obſidendum arma vertuntur.

Copiæ quò ducendæ.

Catherinus.

Ad Nouiodunum oppugnandum.

Noyon.

Vrbs hæc eſt Gallica in finibus olim Sueſſionùm, nunc Campaniæ, & Picardiæ, tum multitudine Ciuium, tum Epiſcopi ſede præclara. Ab vſque Romanæ Reipublicæ temporibus repetit antiquitatem ſuam; Iulij Cæſaris & armis, & calamo nobilitata. Quà vergit ad ſeptemtriones, montem habet ab auerſa parte præruptum. Quà verò meridiem ſpectat, lacus eſt ex aquis Æſiæ fluuij ibi ſtagnantis collectus. Ingentes funduntur ad tergum, ac denſiſſimæ ſyluæ. Vnus à fronte patet aditus breui explicatus planitie, quæ tendit ad portam Diui Eligij nomine appellatam. Mediam interfluit Vrbem amnis ignobilis, qui paululùm extra mœnia euolutus, in Æſiam influit. Ante duos annos Nouiodunum ab Henrico Rege oppugnatum, pauloque pòſt deditione acceptum, eius in fide manebat. Ad hanc Vrbem per noctis tenebras intercipiendam præmiſerat Mansfeldius cum militibus mille quingentis Claudium Barlotam. Sed vigi-

Nouiodunì ſitus, & deſcriptio.

Cæſar de bello Gall. lib.2.

Oyſe.

Campana.

lan-

1593. lantiores ad ſuam ſalutem (vti par erat) hoſtes fuere, quam hi ad eorumdem perniciem. Orta verò luce Nouiodunenſes rati, nocturnis eluſis inſidijs, ac fraude patefacta, nihil interdiu tam paucos tentaturos; ſecuri ab tuendis mœnibus ad quietem ſe recepere, tranſactæ defenſionis vigilijs interruptam. Qua ſecuritate pellectus Claudius admoueri ſcalas iuſſit ad mœnia ſcandenda, qua parte reſpicit Vrbs Hanum, Oppidum tribus ferè leucis remotum. Illic enim minùs alta foſſa, & aqua humilior rem conficiendi ſpem dabat. Sed breuiores æquo ſcalæ paucis aſcenſum præbuere. Et accurrentes Præſidiarij milites Vrbis, non modò propulſarunt hoſtes, ſed audaciam quoque punierunt, compluribus quâ captis, quâ cæſis, quâ vulneratis. Capti è præcipuis Claudij Frater ſaucius, & Laudunenſis Præfectus. Interceptio vana.

Eadem die, Idibus nempe Martijs, vniuerſus adfuit Fœderatorum exercitus. Numerabantur in eo quatuor millia Peditum, & Equites mille; quos Rex Catholicus miſerat, Carolo Mansfeldio Duce: ducenti ſupra mille Pedites è Germania conducti ab Romano Pontifice Clemente Octauo; Equites verò centum, quibus ob diſceſſum Herculis Sfondrati, Montis Marciani Ducis, præerat Appius de Comitibus, & Commiſſarius, vt vocant, Innocentius Maluaſia: alij Germani Pedites ferè ſexcenti, quorum Ductor erat Eguillonius Princeps. Italorum legio, cui præerat Camillus Capiſucchius. Gallorum autem tria millia Peditum, Equitesque prope nongenti ſub Mænii Ducis imperio, cui aderant Guiſius, & Aumalius Duces, & Domini de Roſne, & Caſtreus. Vrbi præfectus fuerat ab Henrico Antonius Eſtreæ Dominus; cui præſto erant ad eiuſdem præſidium Pedites nongenti; Equites octoginta partim Galli, partim Heluetij. Populus verò propenſior ad Fœderatos erat. Hi ad bombardæ ictum Nouioduno propinqui, vt impreſſionem facerent, in hunc fere modum caſtra diſpoſuere. Obſidentium copiæ.

Qva nemus protenditur, ad dexteram Italicæ copiæ ſub Camillo Capiſucchio fixere ſtationem: ad ſiniſtram Pontificiæ ſub Appio partem aduerſam ſecus lacum binæ occuparunt Peditum acies, ad oppugnandum paratæ, cum bellicis inſtrumentis. Earum altera murorum angulum ſpectabat, munimento ex vſu recentiore inſtructum. Hæc ex Hiſpanis, Vallonibus, Germanis ab Antonio Zuniga Tribuno regebatur. Alteri fermè planitiem obtinenti præerat Aloyſius de Velaſco cum Hiſpanis & ſuis, & Alphonſi Idiaquij: & Claudius Barlota cum Vallonibus. Qui omnes eò murorum oppugnationem direxerant; vnde validiſſimum Vrbis propugnaculum eminebat. Vtrique interiectum Caſtrorum diſpoſitio.

Quartiero.

Carolus Coloma lib. 6.

teriectum extruxere munimentum, vt ambas acies quaſi coniungeret, mutuoque ſubſidio iuuaret: quod quamuis hoſtilibus tormentis expoſitum, coërcendis tamen eruptionibus peropportunum fuit. Ab hac parte, quâ planicies explicabatur, potiſſimam ſtatuere vim oppugnationis; quòd eam expugnatu facillimam ducebant: ſeque validè munierunt, quòd illac metus erat, ne ab Henrico ſubſidium immitteretur. Hinc aggeres excitati, & ad faciendam impreſſionem inſtructa tormenta. Ex aduerſo verò (quem locum Pontificij tenebant) aggeres quoque erigebantur, non tam inde oppugnandi conſilio, quàm hoſtis fallendi. Inter ſe quidem certabant Gallicæ copiæ, Belgicæque; vtræ in communem hoſtem vim facerent vehementiorem. 1593.

Dar l'aſſalto.

Oppugnationis initium.

PRIMVS impetus in eminens portæ propugnaculum deſtinatus: quod ab Arce, & Vrbis angulo, ac foſſa præſertim defendebatur; aquis in eam è proximo flumine tunc vberiùs ſolito deriuatis. Illas tamen aliò diuertendi curam Mænius Claudio demandauit. Quamobrem is magnam partem exinanitâ foſsâ; cum Aloyſio Velaſco, eique ſubiectis Hiſpanis, aggerum loricâ præ ſe ductâ, ad foſſæ labrum mœnibus aduerſum peruaſit. Hinc abiere diuerſi: ſiniſtram partem Velaſcus, Barlota dexteram tenuit. Huic mens erat quinis tormentis propugnaculi portam, ac turres quaſſare; vt indefeſſa murorum longitudo relinqueretur. Parte alia cum Germanis à Mænio ductis Antonius Zuniga ad foſſam irrupit; vt ancipites animi redderet obſeſſos, ab utro latere faciendus impetus eſſet. Tres igitur in partes diſtributa tormenta turrim portæ impoſitam, quâ premebat Velaſcus, tranſuerſis ictibus decuſſatim feriebant.

Riuellino: Hom. Turtura Gallic. hiſtor. par. 3. lib. 19.

Trincera Contraſcarpa.

Cortina.

De Regis Henrici aduentu rumor.

VARIIS eodem tempore locis mœnia quatiebantur; & iam pluribus fatiſcebant hiatibus: eum ecce ſubitus rumor, aduentare ſubſidiarium hoſtem: ipſum adeſſe Regem Henricum, certum conſerere manus, vt Nouiodunum obſidioni eriperet. Ea fama oppugnantium primos impetus fregit: oppugnatis ſpatium dedit reſarciendi ruinas. Quoniam verò quâ fluit Æſia ad tormenti iactum mœnibus procul, venturus credebatur Henricus, Appius de Comitibus, qui locum Vrbem inter, ac flumen ſitum cum ſuis, Hiſpaniſque centurijs tuebatur; ſupra munimentum planæ formæ ſuis aggeribus interiectum imponi bombardas iuſſit: ac ſuorum Equitum turmam Chionium præmiſit, ut id latus cuſtodiret. At rumore vano comperto; poſtridie concuſſa vehementiùs, & frequentioribus tormentis porta: non tamen expugnata, vel quòd extra ictum eſſet, vel quòd latè aggeſta humo valde munita. Ne igitur ſine fructu tempus ef-

Far breccia.

Sed vanus.

Piattaforma.

Trappa: Scioni.

1593. effluerent; ad propugnaculum magna ex parte ruinoſum occupandum, miſſi ex Hiſpanis lectiſſimi quique. Hi quamuis ſtrenuiſſimè pugnarent horarum quatuor ſpatio, rem tamen haud peruicerunt. Quare ſub propugnaculo ſtetere; ab deiectis in ſe lapidibus, cratibus ſe tueri coacti.

Craticci.

Proxima nocte ibidem effodere cuniculum aggreſſi ſunt: qui perductus ad finem, ac tormentario puluere inſtructus; vbi prope fuit, vt ignem conciperet, parum abfuit quin impetum, & ruinam verteret in auctores. Qui enim Vrbem tuebantur, vt hoſtem è foſſa diſtinerent, magnam in eam proiecere vim faſcium è ſarmentis vnguinoſa materie delibutis, ipſiſque igne ſuperiecto, minaces inde flammas excitarunt. Hæ vicinos, ac diſpoſitos intra cuniculum pyrij pulueris cados facillimè ſuccendiſſent; niſi prouidi Vallones, quibus erat id operis commiſſum, tempeſtiuè cados ingeſta terra texiſſent, ac ſubitò recedentes ſe periculo ſubtraxiſſent; Hiſpanis quoque propterea, quem occupauerant locum ſub propugnaculo, deſerentibus.

Faſcine.

Incendii periculum.

Nec magis fauſta Ciuibus eadem nox fuit; quæ magnam ſpem ſimul attulit, abſtulitque. Namque vt opem ferrent obſeſſis, ducentos Equites (quingentos alij numerant) tranſmiſerat Henricus: quorum ſinguli ſacculum nitrati pulueris conuehebant. Et quamquam per tenebras, magnaque cautione iter haberent; cum tamen ad Vrbem propiùs acceſſiſſent, à Vallonum, & Pontificiorum cuſtodijs detecti, repulſique fuere. Eorum plerique ab equis deſilientes, quo faciliùs ſaluti ſuæ conſulerent; clam in Vrbem aduolarunt: equoſque, & puluerem in hoſtium poteſtate reliquerunt. Ex quo cum intelligerent obſeſſores, militaris inſtrumenti ad defenſionem penuria hoſtes laborare; accelerandam oppugnationem duxere. Igitur Mænij iuſſu vehementisſima impresſio præparatur ex eo latere, quod Claudius obtinebat. Interea ducti aggeres procedebant ad mœnia; crebris illinc militum eruptionibus, præ virtute obſiſtentium, parum opera diſturbantibus. Multum tamen vtrinque ſanguinis fuſum. Et iam ad foſſam peruenerant; cùm ad rem citiùs conficiendam, congeminare pugnam decreuerunt: & Vrbem inuadere cominus inſidijs armati cuniculi, eminus aperta diſploſione tormentorum. Cuniculus propugnaculo ſuppoſitus, igne concepto plus attulit detrimenti obſeſſoribus, quorum aliquot extinxit, quàm obſeſſis. Verùm eius impetu, & repetitis ictibus bombardarum perfractus propugnaculi murus tantum duxit hiatum, vt illac oppugnationi patefacta fuerit via. Ergo cum ſuis Hiſpanis Velaſcus, cum Vallonibus Barlota hoſtes ala-

Subſidium penè [illegible]

Corpi di guardia.

Batteria.

criter aggrediuntur, feriunt, cædunt. Sed non impunè. Nam Claudius in brachio ſclopeto vulnus accepit: è ſocijs alij ſauciati, alij perempti. Tandem propugnaculo potiti, ſtationem in eo locarunt, atque aliquot impoſuere tormenta, quibus Vrbem propiùs, validiùsque concuterent. Plurimum inde gloriæ retulerunt Hiſpani, & Vallones; eorumque præcipuè Tribuni Velaſcus, & Barlota.

1593.

Archibugio.

Alloggiare.

Piātare artigliarie.

Propugnaculum capitur.

NEQVE vi ſolum, ſed etiam aſtu militari in hac obſidione geſta res. Italus erat (vel vt alij ſcribunt Epirota) in copijs à Georgio Baſta ductis, animorum, & ſolertiæ egregius: qui vt Vrbis obſeſſæ ſtatum, & conditionem exploraret, has artes adhibuit. Equo conſcenſo, & pectori obliquè prætentâ candidâ faſciâ, quæ inſigne militum Henrici erat, vt ex eis vnus videretur; ſimulauit ſe maximo cum diſcrimine inter Fœderati Exercitus acies percurrendo elapſum. Id vt fieret ſimilius vero, ad eiuſdem effugientis tergum ſclopeta fuere plura diſploſa. Ille anhelantis inſtar, propior factus mœnibus, proclamauit. *Bono, Ciues, animo eſtote: paucos intra dies ſubſidium aderit.* Id verò parum læt s animis cum acciperent Cuſtodiæ militum, reſponderunt. *Neceſſitatibus ſuis ſerum illud eſſe ſubſidium; neque diutius Vrbem poſſe defendi.* Quibus auditis, & deprehenſo quod exquirebatur, eos nempe ad extrema redactos; Italus miles exonerato per ludibrium in mœnia ſclopeto, & adactis equo calcaribus, citatiſſimo curſu remeauit ad ſuos. Id commenti non modò patefecit obſeſſoribus ſupremam Ciuium neceſſitatem; ſed ipſos etiam perpulit Ciues, vt hoſtibus eius conſcijs deditionem maturarent. Alij tamen præproperum hoc ſe dedendi conſilium referunt ad occupatum ab hoſtibus propugnaculum; vnde Ciuitas ineuitabile ſibi timere poterat exitium. Neque deſunt, qui hoc ipſum tribuant Mænio Duci, obſidionem ſollicitè celeranti, operaque omnia præſentia ſua vrgenti, vt ſe vel ſolum oſtenderet Imperatoris oneri parem: Vrbemque, quâ cuniculis, quâ tormentis, & diuerticulis aquarum, & militum aggreſſione prementi; vt quamprimum ad Comitia (quod rerum caput erat) rediret: neuè quidquam per ipſius abſentiam, parum eius rebus profuturum, aut Delegati decernerent, aut molirentur Hiſpani. Cæterum opinio prudentium fuit, potuiſſe obſidionem, quæ ſexdecim tenuit dies, à Ciuitate diutius ſuſtineri, pro numero, ac virtute Defenſorum, & propinquitate ſubſidij: niſi penuria commeatuum, ac maior pyrij pulueris, deditionem præcipitaſſent. Igitur Nouiodunenſes poſtulato colloquio cum hoſte conuenerunt: vt niſi tridui ſpatio ſubſidium adeſſet ab

Strattagemma.

Albaneſe.

Campana.

Cameras,

Militis ſtratagema.

Deditionis acceleratæ cauſæ.

Campana.

Coloma.

Catherinus.

Tortura.

Rege,

1593. Rege, dederent ſeſe. Per id temporis obſeſſores cuſtodientes aditus omnes, magna cauere diligentia, ne quà ſubſidiarius Miles ad Vrbem penetraret. Quare demum Martij poſtrema die Gubernator Vrbis Eſtreæ Dominus Nouiodunum in manus Fœderatorum dedit. Mænio Victori non placuit Ciuitatem ad Fœderatos propenſam depopulari: quod exanthlati laboris pretium Miles exigebat. Quippe Princeps ingenio erat ab rapinis alieno: & exteros Gallico ſanguine pingueſcere indignum rebatur.

Nouioduni deditio.

Mænius direptionem vetat.

Deditionis eæ fuere conditiones præcipuæ: vt Præſidiarijs Militibus cum armis, ſignis, impedimentis abire liceret: Ciuibus ſalua eſſent omnia. Ex Militibus abſceſſere Vrbe ferè octingenti: paucis vtrinque nece, pluribus fugâ deſideratis in Exercitu Fœderatorum, præ ſtipendij penuria. Vbi verò Mænius triumphantis in ſpeciem ingreſſus eſt Nouiodunum; inſonuerunt vndique voces populi proclamantis vitam, & victoriam Principibus optimis, ac Fœderi ſacro. Quo plauſu comitante deductus ad Templum fuit, vbi grates perſoluit vero Exercituum Deo. Domum deinde prouectus cum ingenti lætitia Ciuium, quòd eſſent Hæretico ab iugo liberati. Patefecerunt hæc prudentiam Ducis, qui Vrbem haud permiſit militari licentiæ deprædandam.

Cum plauſu excipitur.

Minvs lætam hanc victoriam reddidit, & res Fœderatorum attriuit inuſitati facinoris miſerabilis euentus, qui per ipſum contigit tempus obſidionis. Nonum iam diem premebatur à Fœderatis Nouiodunum: cùm Appius de Comitibus, quem paulò antè memorauimus, obſecundandi Mænio ſtudioſus, Germanos ſibi ſubiectos ad opera facienda acriter impulit. Mox eiuſdem rogatu iterum eundem illis laborem per Internuncium imperauit. At eorum Chiliarcha Georgius Chateobrinus, vir è Lotharingia princeps, obluctatus imperio eſt, cùm diceret: *nolle ſe ſuos milites fraudatos mercede ſemel, gratu denuò laborare.* Commotus ad hoc reſponſi Appius, adit ipſemet Catheobrinum, & iuſſa renouans pollicetur, *eos vtriusque laboris vnà præmium laturos.* Recuſauit adhuc obſtinatè Georgius. Quare Appius maiore ſuccenſus ira, percontatur: *Agnoſceret-ne ſe Ductorem ſuum? Non ſatis ſe meminiſſe*; ille reſpondit. Tum verò Appius indignationis impatiens, & memor magis generoſæ ſtirpis, quàm muneris impoſiti; ex equo ſe deiecit in pedes, & gladium è vagina rapiens Catheobrinum inuadit. Qui cùm pariter deſcendiſſet, enſemque nudaſſet: tamen vel illius reuerentiâ, vel pœnitentiâ contumaciæ ſuæ repreſſus, tueri ſe tantùm, ac tuendo retrocedere. Vrgere Appius, & premere adeò, vt eius bra-

Appii de Comitibus infortunium.

Homerus Turtura, & aly.

brachium ſauciaret. Eoque impetu delatus, in aduerſum gladium irruit; cuius mucro pectus ei ſub mamilla transfōdit. Lethale hoc vulnus tantum ipſi vitæ ſpatium dedit, quantum ad expianda Chriſtiano more peccata, Deoque commendandum fugientem ſpiritum ſatis eſſet. Nec multò pòſt inter brachia Ducis Lotharij fratris, qui ad rei famam aduolarat, extinctus eſt. Dignus ſanè, qui diutius viueret, ad animæ magnæ argumenta illuſtriora memori æternitati relinquenda: vel certè nobiliore letho & Maiorum ſuorum Romanis celebrem faſtis æquaret gloriam, & ſecuturis non minori laude Nepotibus militarem præiret viam. Documento certè Ducibus alijs fuit memorando non minùs, quàm miſerando: imperio, ac nutu ſubiectos milites in officio continendos eſſe, non manu. 1593.

In huiuſce rei narratione, quam cuncti ferè tum Gallici, tum Belgici Scriptores belli vulgarunt; variant inter ſe. Nam alij Germanum, & Bauarum, non Lotharingum fuiſſe illum tradunt, cuius gladio cecidit Appius. Cauſam verò contentionis non iuſſum iterari laborem aliqui ſcribunt: ſed quòd locum periculis obiectum, adeoque deſertum ab alijs, vt occuparet cum ſuis, Chateobrino imperaſſet Appius; ille peruicax abnuiſſet. Immò & æmulationem inter eos, atque inueterata odia, alij dicebant, impuliſſe Appium, vt plus ei operis, quàm cæteris iniungeret, & contumaciam ſua punire aggrederetur manu. Vulnus quoque à Georgio data opera inflictum, non autem ira percitum Appium in ferrum ſe induiſſe, pletique retulerunt. Additur facto prodigium: quod vt tantundem haberet fidei, quantum admirationis; auritum, atque oculatum ſe teſtem profitetur ille, qui ſcripſit.

Catherinus, Turtura. M. Ianſon. Merc. Gallo-belg. lib. 6. Coloma. Campana, Carnerus, Ianſonius; Herrera lib. 4. cap. 18. Coloma.

Appij necis præſagium.

Pridie quàm id facinoris patraretur, Alphonſus Idiaquius cum Velitibus Ferâ redibat, commeatus ad exercitum deducens. Cumque ex Italo Equite, quem habuit obuium, ſciſcitaretur, vti fit: *Ecquid noui afferret è Caſtris: Vnum*, ille reſpondit, *& valde inſolens, quod ante duas horas euenit. Chateobrinus Chiliarcha ſuum Ductorem Appium interemit.* Exceperunt Alphonſus, & comites rem tam nouam, quo par erat, animi ſenſu. Cumque progrederentur, vt Mansfeldium Comitem adirent; ecce illis obuiàm fit Appius ipſe, quem occiſum audierant. Subſtiterunt illicò, attoniti miraculo rei; & quod ab Equite nuper acceperant, renarrarunt. Ille riſu excepit, vt moris eſt. Die proximè ſubſequuta eàdem hora, quam prædixerat, quiſquis ille fuit, Appius interfectus. Ita plerumque magnos rerum euentus inuſitata prodigia vel præeunt, vel comitantur: vt humanas doceant

1593. ceant mentes, quicquid in terris euenit, venire de cœlo. De interfectore quid factum; non conuenit inter Auctores. Quidam eum ſtatim equo conſcenſo conſuluiſſe ſaluti ſuæ ferunt. Alij tradunt, facinus quamuis improuiſum, ac ſine fraude, peſſimi tamen exempli, quod in oculis exercitus, atque ex contemptu militaris imperij factu eſſet; adeò diſplicuiſſe Mænio Duci: vt ipſemet Germanorum aciem ingreſſus, Chateobrinum captiuum in manus ſuorum ſatellitum tradiderit, mandaritque iudicium inſtitui de ſcelere perpetrato. Quod ſui iuris eſſe, denunciante Pontificio Commiſſario Maluaſia; iuſſit vt ad eius ſiſtendus Tribunal, haberetur in cuſtodia. Verùm intereà dum de cauſa cognoſcitur, copijs iam Hanum ductis, aufugiſſe reus fertur, duobus ſatellitibus vbique cuſtoditus, ac ſua obſtrictus fide, more Germanico. Huic fugæ contuliſſe ope Mansfeldium Comitem, ac Roſni Dominum Chateobrino iuncto ſanguine, communis opinio fuit. Nec abfuit ſuſpicio, Mænium ipſum conſenſiſſe. Quamquam in ſpeciem adhibuit induſtriam omnem, & Pedites, Equiteſque ad eum veſtigandum quaquaverſus dimiſit. Vulgato prætereà ſcripto palam fecit, eum fidem datam feſelliſſe, quod apud Germanos maximo ſolet eſſe dedecori, ac detrimento. Ea demum fuga Commiſſarium Maluaſiam perpulit, ut nulla ratione habita vel opportunitatis temporum, vel rerum neceſſitatis, Pontificium Exercitum dimitteret; quod animo priùs agitarat, vt pecuniæ parceret. Et quamuis querelis acribus Mænius reclamaret, damna memorans ex altera Mattheuccij, Pontificij pariter Commiſſarij, militum miſſione; non tamen à dimittendo cohibuit Maluaſiam. Magnam id perniciem attulit rebus Fœderatorum. Cùm enim perlata res eſſet Lutetiam ad aures Delegatorum, quibus Pontificius Legatus promiſerat, militem à Pontifice conductum venturum ad tantæ Vrbis cuſtodiam: quippè nolebant Hiſpanis, aut Mænio Duci vim addi ſuarum acceſſu copiarum: minitari palam omnes, abituros ſe re infecta, aut cum Henrico Rege conſenſuros. Mansfeldius quoque, à quo accepiſſe conſilium ferunt Maluaſiam Exercitus dimittendi; eam nactus, quam quæſierat occaſionem, negauit aliam vllam ſuo ductu ſuſceptum iri expeditionem, copiarum tenuitatem cauſatus. Atque vt mala plerumque gregatim confluunt: ipſi Regis Hiſpani milites, ac Peditatus præſertim Vallonum imminuebantur in dies, plurimis ob non ſoluta ſtipendia diffugientibus. Galli verò, non præter ſolitum, erant & pauciores numero, & viribus languidiores. Quare cùm Pariſienſes vehementer inſtarent, vt Vrbis præſidia nu-

Turtura. Catherinus.

Copiarum Pontificiarum dimiſſio.

Fœderatorū Exercitus diminutus.

1593.

numero militum augerentur, quò tutiùs eò peruehi poſſent commeatus, à circumfuſis hoſtibus frequenter interuerti ſoliti; Mænio Duci data, quæ in votis erat, opportunitas fuit Principis filij ſui copias Lutetiam tranſmittendi, eoque robur addendi partibus ſuis. Ipſe verò valido Germanorum, & Vallonum præſidio ſub Franciſco Blancardo Nouioduni relicto, Rhemos profectus eſt, vt ibi cum ſuæ Gentis Principibus viris colloqueretur; inde ad Pariſienſia Comitia migraturus. At Mansfeldius cum ſuis copijs Belgium versùs recedens, Bohanium Caſtellum, & Sancti Valerici Oppidum leui negotio expugnauit.

Carolus Mansfeldius redit in Belgium.

EODEM tempore ad Stapulas capiendas miſit Camillum Capiſucchium, legionis Italicæ Tribunum, cum copijs eidem ſubiectis, & Germanica legione Ioannis Manricij, alijsque Germanis, ac Vallonibus: quibus omnibus ille præerat. Caſtellum id eſt in æſtuario amnis Canceiæ, ſeu Cauchiæ: quod dies paucos obſeſſum, deditionem fecit. Et quoniam Camilli virtus in hoc Belgico bello multos annos enituit; meritus eſt, vt in parte huius hiſtoriæ inclyta eius memoria poſteris commendetur. Ortum duxit è veteri, ac nobili Capiſucchiorum familia, quæ à pluribus ſæculis Romæ illuſtris, plures numerat in longa maiorum ſerie, quâ toga, quâ ſago præclaros. Inter illos præcipuè recenſentur tres Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales: Ioannes Robertus ab Vrbano Secundo creatus anno milleſimo nonageſimo ſecundo; vti non nemo ſcriptum reliquit: Petrus Apoſtolicæ Sedis Legatus ſub Calliſto Secundo anno milleſimo centeſimo vigeſimo ſecundo: Ioannes Antonius à Paulo Quarto Cardinalis, & Laudenſis Epiſcopus creatus; & à Pio Quinto ſubſignandis gratiæ reſcriptis præpoſitus. Paulus Neocaſtrenſis Epiſcopus, & plurium Pontificum Vicarius: Petrus Vrbis Senator, Nicolaus Camerarius, Iacobellus Caſtri Turris Candulforum Dominus, Vrbisque Conſeruator: alijque optimè de Catholica Eccleſia meriti.

Camillus Capiſucchius Stapulis potitur.

Eſtaples. Thuan. lib. 105. Campana p. 3. lib. 1. Carnerus l. 10. c. 1. Cauchè.

Camilli clarum genus.

Vincentius Armannus de Capiſucchiorum familia.

Ex eius familia Cardinales, & Præſules.

Alphonſus Ciac. in Vrbano II. Ferdin. Vghell. Italiæ ſacræ T. 4. & 9. Ciacon. in Paulo IV. Ioann. Ant. Petramel. in Pio V. Iacob. Sadoletus in Epiſt.

INTER ſagatos verò Cincius conſilio, & manu ſtrenuus; qui Carolo Quinto Cæſari, & multis Pontificibus cum ſummo etiam imperio militauit: Papirius exercitus Eccleſiaſtici ſupremus Inſtructor ſub quatuor Pontificibus: Tarquinius ſub Alexandro Farneſio, & Erneſto Archiduce nunc Peditum, nunc Equitum Ductor: deinde in ditione Eccleſiaſtica Generalis Campi Magiſter ab Vrbano Octauo declaratus. Verùm his, & compluribus alijs Camillus, & Blaſius Fratres præfulſere.

Viri armis inſignes.

Iacobus Schrenchius in Imagin. Principum.

CAMILLVS Podij Catini Marchio annos quadraginta in armis fuit. In Belgicis præſertim illuſtris, Parmenſis Ducis Alexan-

Camilli virtus bellica.

dri

1593.

Fam. Strada de bell. Belgico Dec. 2. lib. 5. 6. 7. Ant. Herrera hiſt. Gall. l. 4. c. 7. Turtura lib. 16. Catherinus lib. 12. Campiglia lib. 8.

dri perpetuus comes fuit tum in prælijs, tum in victorijs. In Antuerpia obſidenda, in Lutetia Pariſiorum, & Rhotomago obſidione liberandis, pari virtute, & gloria ei præſtò fuit. Latiniacum ſub oculis Henrici Regis expugnauit. Redeuntem è Gallia victorem exercitum ab eodem inſectante defendit egregiè. Tot decoratus laureis in Italiam reuerſus, à Gregorio Decimo Tertio Eccleſiaſticæ militiæ ſupremus Campi Magiſter electus eſt. Tùm ab Octauo Clemente cum eodem imperio auxiliaris Rodulpho Cæſari miſſus in Hungariam. Ibi Pappam Oppidum Chriſtianis recuperauit. Cumque Danubij pontem, ad Turcas retardandos, poſt acerrimam pugnam, interrupiſſet; equo ſubter confoſſo, & lethali morbo contracto, victoriæ ſuæ immortuus eſt Comaræ ſexagenarius.

Blaſii laudes militares.

Fam. Strada de bel. Belg. Dec. 2. l. 5. Cather. l. 5. Turtura lib. 16.

BLASIVS in Gallia Romani Horatij magnum animum renouauit, & gloriam. Pontem quippe ab Huguenotis Pictauium obſidentibus conſtructum, aquis immerſus, telis appetitus, diſſoluit, ac diſperſit in profluentem. Adfuit Parmenſi Duci Traiectum ad Moſam obſidenti. Colonienſi Electori mente, ac manu opem tulit. In Italiam redux ab Octauo Clemente Auenionenſibus, & Venayxinis armis impoſitus, decennio præfuit. A Coſmo Secundo Hetruriæ Magno Duce præfectus Equitatui, ac Monterij Marchio confirmatus, Hetruſci exercitus Legatus eum, in Mantuani Ducis ſubſidium, per hoſticam ditionem traduxit incolumem. Hæc de Capiſucchiorum familia in hac Belgici belli hiſtoria memoraſſe licuerit: quandoquidem tot illa Viros egregios, & de re bellica, Belgicaque optimè meritos tulit: vt propterea generoſæ, ac militaris familiæ titulos mereatur.

Rhemenſis congreſſus Principum de Lotharingia.

Turtura. Catherinus.

RHEMIS conuenere Duces: Lotharingus, Mænius, Guiſius, Aumalius, Ellebouius, ac pro Mercurij Duce Salignius Comes eius Frater: qui licèt Regis Henrici captiuus eſſet, ſuæ tamen ſponſionis deuinctus fide, liber commeare ſinebatur. Ab huiuſmodi congreſſu iudicium de rerum Gallicarum exitu faciendum expectabatur. In eo Mænius, qui ſecum malè actum exiſtimabat ab Hiſpanis: quique optimè intelligebat, electionem Infantis nequaquam commodam rebus ſuis futuram, cum eius nuptias fruſtra vel ſibi, vel ſuis Liberis ambiret: Principibus alijs in animum inducere conatus eſt, eam vel præ ſummis difficultatibus nullam fore, vel certè regno inutilem: Siquidem Philippus Parens, vt in coronam Gallicam ſuccederet filius, eam nemini erat connubio iuncturus. *Nouum in Gallia monſtrum, & deteſtatum legibus futurum, regnantem fœminam. Non*

Mænius electionẽ Iſabellæ diſſuadet.

eo reſtinctum iri cum Rege Nauarræ bellum: immò acriùs exarſurum, maiora ipſi ſuppeditantibus auxilia Principibus Italiæ cunctis, & omni conniventibus vi, ne Gallicum Regnum Hiſpanam, Auſtriacamque potentiam in immenſum amplificaret. Quod ſi tamen Iſabella nuberet; nulli è Principibus Galliæ nupturam. Itaque anxios animi ſe futuros, cuius ingenium Regis paſſuri eſſent. Is verò cum ab vxore in tantum euectus eſſet imperium, periculum fore, ne totus eſſet in vxoris poteſtate. Cui potiùs debere Coronam vellet, quàm Gallis: ne ſcilicet ſibi ſubiectis referendæ gratiæ vinculis obſtrictus viueret ſempiternis. Hinc regium ipſum Galliæ ſanguinem apud eum nullius pretij futurum. Quid ſi tandem belli pertæſus Hiſpanus auxilia ſubduceret neceſſaria? Si vita priùs, quàm bello finem imponeret? Neque verò in paternas curas filium ingenio valde diſſimilem ſucceſſurum. Sic imminutis viribus, creſcente bello, quid reliquum aliud fore, niſi vt in id incurrant, quod vitare tamdiu, tantoque opere ſtuduerunt; atque Hæretico demum iugo vel reluctantia colla ſupponant? 1593.

Principis Hiſpaniæ ſuadet.

Alliis verò Mænius argumentis perſuadere Principibus contendebat: *Religioni, Regno, atque ipſis ſibi longè futurum vtilius, ſi Principem Hiſpaniæ Regem Galliæ crearent. Ab eo, qui tot habeat Regna ſubiecta, feliciores multò conditiones Gallis ſperari poſſe, quàm vel ab ſorore, vel ab alio minoris potentiæ Rege. Auxilia quoque longè validiora, vel ſuperſtite Genitore, vel extincto: quando ea rebus ipſe ſuis impenderet. Id ſuſcipi debere conſilij, quod maximè profuturum omnibus eſſet: vbi vana ſpes foret, ab Rege Catholico Regem ex Lotharingis Principibus impetrandi. Qui etiam impetratus, Hiſpanis deſtitueretur auxilijs, aut certè tam inualidis iuuaretur, vt aduerſus potentiſſimos hoſtes ſe tueri nequiret. Neque aliundè ſupereſſent ſperanda ſubſidia; Principibus alijs, ac potiſſimùm Italis in Partes de more diſtractis.* Inopinatum hoc Mænij conſilium

Qua mente.

eò ſpectabat: vt ſiquidem Hiſpanus Princeps in Regem Gallicum eligeretur; ipſe qui prouexiſſet, plurima ſibi, ſuiſque præ cæteris emolumenta conſequeretur à Principe, præſertim teneræ adhuc ætatis: eiusque beneficio adminiſtrationem Regni prorogaret: Vrbes, Arceſque præcipuas in ſua fide retineret, homines ſibi deuinctos eiſdem præficiendo: Et ſi quid humanitus Principi, aut Regno noui contingeret, ipſemet rerum potiretur. Sin, quod erat propius vero, tentamentum in irritum caderet; Hiſpanorum ſibi gratiam promereret ipſe, qui tentarat. *Turtur. lib. 19.*

Etiam in ſuam ſententiam Aumalium, atque Ellebouium Duces pertraxerat: non autem Lotharingum, aut Guiſium, qui magis ad electionem Infantis propendebant, quòd eius coniu-

gium

1593. gium ſperarent. Minorem tamen ſpem conceperat Lotharingus, difficillimam eam electionem ratus. Quamobrem alteri tractationi præbebat aures, quam cum eo Hieronymus Gondius Venetæ Reipublicæ, ac Magni Ducis Hetruriæ Ferdinandi nomine inſtituerat: vt nempe Henricum Galliæ Regem agnoſceret, vbi tamen ad Catholicam ille fidem ſe reuocaret. A qua ſi pergeret aberrare, vel ipſos aiebat aduersùs eum arma moturos.

Ab aliis Henricus promouetur.

Tartura; P ER idem tempus Alincurij Dominus, filius Villaregij, obtulit Mænio Duci amplas ab Henrico Rege conditiones, tum ad conſeruandam Catholicam Religionem, tum ad priuatas eius res promouendas. Faciliùs quippe inter ipſos, quàm inter Delegatos, conuenire poſſe iactabat. Conuentionis vades ſex Germaniæ Principes proponebat. Vtrique tractationi diſſoluendæ per Agucchium Protonotarium operam omnem adhibuit Pontificius Legatus, Hiſpanis calcar addentibus.

Obſtat Pontificius Legatus.

Negauit Lotharingus, *Hæretico ſe vnquam aſſenſurum: ſumptus tamen, atque incommoda Belli diutius ferri non poſſe adiecit ab auxilijs deſtituto. Vltro ſe in conſilia Chriſtianæ Religioni tuta venturum. Eò Rhemos commigraſſe, vt eum ſuæ ſtirpis Principibus, aut alijs menſis eiuſdem de publica re deliberaret.* Hæc Lotharingiæ Dux, ad Pontificij Legati, Hiſpanorumque conceptas de ipſo ſuſpiciones amoliendas.

A T in congreſſu Principum affirmare: *Arduam ſibi videri alterius ab Henrico Regis electionem. Eam tamen omnino vel Iſabellæ Infanti, vel Hiſpaniæ Principi, vel è ſtirpe Lotharinga cuipiam obuenturam. Hiſpaniæ Principem omnium difficillimè electum iri: vtcunque ſecus Mænio Duci videretur. Gallis namque Regem placere, qui totus ipſorum ſit: neque ad alia, quæ Galliæ non ſubiaceant, Regna ſe partiatur. Faciliùs in id fortuna venturam Infantem, dum vni nuberet è Principibus Gallicis. Eum verò futurum præ cæteris è familia Lotharinga; vbi Catholicus Rex, Romanus Pontifex, alijque Italiæ Principes eidem adeſſe velint auxilio. Non id ſperari poſſe ab Hiſpano, niſi ſuum ad arbitrium Regem nominaret: non à ſolo Pontifice, qui par oneri tanto non eſſet: neque hunc ſocios habiturum ob innatas Italiæ factiones. Quare nihil ſibi promptius, opportuniusque videri, quàm cum Rege Nauarræ fidei reddito inire concordiam. Quòd ſi pertinax adhuc in hæreſi perſiſteret; Catholicæ Nobilitatis vniuerſa ab eo alienatæ conſenſu, alium è gente Borbonia creandum Regem. Romanum ipſum Pontificem è duobus hiſce conſilijs alterutrum amplecti debere, ſi ſaluam in Gallia Religionem, ac Regni totius Apoſtolicæ Sedi obedientiam vellet.* Hæc Lotharingiæ Ducis

Dux Lotharingiæ propendet in Henricum.

E ſen-

ſententia fuit. At Guiſius fouens adhuc ſpes ſuas, & cum Borbonio ſanguine ſimultates, tractationibus pro Rege, vel eiuſdem ſtirpis alio, prorſus obluctabatur. 1593.

Mænius verò varias in partes agitatus, vni tamen conſilio ſedulus inſiſtebat, imperium, atque auctoritatem prorogandi. Immo multa perpetuò mente voluntans, maiorem ſibi fortunam machinabatur in dies. Induxerat animum, inter cætera, cum ſuis Guiſijs agere de prouehendo ad Gallicum regnum Eſtenſi Alphonſo Ferrariæ Duce, Auunculo ſuo. Quamobrem Annæ Lexouienſi Epiſcopo, & Deportenſi Domino Romam proficiſcentibus mandauit, vt Alphonſum Ducem Ferrariæ conuenirent, eique nouum conſilium exponerent. Sperabat eâ Mænius viâ ingentem ſe pecuniæ vim ab eo conſecuturum; quem opulentiſſimum rebatur: & quem Poloniæ coronam nouerat quæſijſſe, multò cenſebat ardentiùs hanc inhiaturum, quæ longè maioris eſſet imperij, & vbi continenter haberet in promptu Conſanguineorum auxilia. Cum verò parum tanta ſpe commoueri, ad primos illos nuncios, viſus eſſet ſapiens rerum æſtimator Alphonſus; geminauit Mænius impetum per Camillum Tolomeum Eſtenſis ditioni ſubiectum: quem ad eundem transmiſit ſuaſurum, vt in opus tanti momenti ſtudio, quo par erat, incumberet. Facile id fore ſucceſſu, quod Guiſius Dux, & Mænius eſſent impenſiſſimè promoturi, in Alphonſum ambo non aliter, quàm liberi in Parentem affecti. In eamdem ſententiam perductum iri Aumalium, & Ellebouium Duces. Nemoroſiam quoque Ducem filios in eadem ſtudia pertracturam. Vnum requiri ad rem tantæ molis perficiendam, aureorum centies mille. Hanc Mænius exigebat ſummam, inſtantibus quidem neceſſitatibus modicam: ſed quæ tamen ſatis eſſet, vt palam omnibus faceret, poſſe Fœderatos etiam ſinè auro Hiſpanico bellum alere. Alius pariter finis ei propoſitus in illa deliberatione traditur. Vt nimirum Auunculo ad Gallicum regnum euecto, magna ipſe præmia tanquam auctor præcipuus conſequeretur. Verùm tot ſpes, & machinæ (vt pleræque mortalium) ad vnam Alphonſi Ducis repulſam corruère. Repulit autem is tantum abſe honorum, vel quòd opibus in anteceſſum numerandis non affluere: vel quòd electionem ſui diffideret euenturam: vel etiam, vbi eueniſſet, quòd hoſtium, & competitorum viribus aduerſis obſiſtere ſe poſſe minimè ſperaret. Summas quidem egit Mænio grates ob animum felicitatis ipſius tam ſtudioſum: hortatus eſt, vt cum ſuæ Gentis Principibus ad bonum publicum conſpiraret: iunctim ſpopondit omnibus auxilia,

Mænius promouere tentat ad regnum Alphõſum Ferrariæ Ducem.

Turr.lib.19.

Di Liſieux.

Quibus de cauſis.

Alphonſus recuſat.

1593. lia, quæ ſi ſeorſim conferret, offenderet reliquos. Hac vbi ſpe deiectum ſe vidit Mænius; ad Romanum Pontificem cogitationem conuertit; de Regis electione mentem eius diligenter exploraturus. Itaque tria omnino conſilia per ſuos Internuncios illi proponenda curauit. Primum vt in Henricum, poſtquam reconciliatus eſſet Eccleſiæ, ambo conuenirent. Alterum vt è regio ſanguine alius, ac præ cæteris Borbonius Cardinalis, Rex crearetur. Tertium vt è ſtirpe quis Lotharinga, in matrimonium ducens Infantem Hiſpaniç Iſabellam, proueheretur ad regnum. Facillimum tamen omnium aſſerebat Henrico aſſentiendi conſilium. At Pontifex idem, quod ſemper antea, reſponſum reddidit. Nihil ſibi cum homine ab Eccleſia ſeiuncto negotij fore: vnumque ſe ſpectare Religionis, ac Regni bonum. Igitur Mænius ſua videns ab omni parte diſturbata machinamenta; ad Pariſienſia ſe conferre Comitia opportunius exiſtimauit. Hic exitus fuit Rhemenſis Principum è Lotharingia conuentûs: in quo ne prorſus nihil publicæ rei bono decretum videretur; euulgato libello teſtati ſunt Principes: nullam ſe vnquam cum Hæreticis tractationem habituros: eamque ſequi ſtatuiſſe ſententiam, quæ ad Religionis, ac Regni conſeruationem optima cenſeretur. Exinde facta Rhemis diſceſſione, Lutetiam profecti ſunt omnes, præter vnum Lotharingiæ Ducem, qui Dunenſem Arcem ſuam paulò antè ab Duce Bullionio captam recepturus, Chriſtophorum Baſſompetræ Dominum ad Comitia ſuo loco tranſmiſit. Sed antequam res Pariſijs geſtas exequamur; operis inſtituti ratio poſtulat, vt è Gallia reuertamur in Belgium.

Mænius tripl ex conſilium Pontifici proponit.

Huius reſponſum.

IMPOSITVS rei Belgicæ adminiſtrandæ Petrus Erneſtus Comes Mansfeldius (vti principio diximus) nihil in eo munere antiquius habuit, quàm ex parte dilapſam militaris diſciplinæ ſeueritatem reſtituere. Sanxerat olim pro ſui rigore ingenij Dux Albanus, dum Belgium gubernaret; vt quicunque caperetur ex hoſtibus ſtatim ſuſpendio plecteretur: à quo non eum gratia, non pretium liberaret. Ea lex vti fertilitatem agris, ſecuritatem Colonis conſeruabat: ita militari licentiæ funeſta, plerisque verò Belgarum aſpera nimis, atque atrox habebatur. Cœpit ergo eamdem abrogare mollior conſuetudo: qua inſtitutum eſt, vt gregarij Milites menſtruo ſtipendio, Centuriones, & Chiliarchæ ad victoris arbitrium ſe redimerent. Qua facilitate audacia, militum propria, tantùm excreuit, vt nulla ratione tuti degerent, aut in Villis Agricolç, aut in ſuis Arcibus Nobiles, aut in ipſis vijs publicis Viatores. Adeòque intermiſſi agrorum cultus: intercluſa commercia Populorum. Hac vt pernicie, ac va-

Mansfeldius Gubernator militarem diſciplinam inſtaurat.

ſtitate ſe vindicarent, quicunque ob vicinitatem erant incurſionibus hoſtium obnoxij; iiſdem tributa pendere ſingulis menſibus ſibi vtilius duxerunt, eâque multâ redimere tot diſpendia. Horum verò tributorum cenſus eſt auctus adeò, vt illo magnam partem exercitus alerent Prouinciæ Fœderatæ. Indignum id Mansfeldio Gubernatori viſum; vt Hiſpano Regi ſubiecti, ſibique commiſſi Belgæ arma contra ſe hoſtilia ſuis ſumptibus æternarent. Igitur ineunte anno nonageſimo tertio ſupra milleſimum quingenteſimum promulgato vetuit Edicto: ne quid in poſterum hoſti ad incurſiones præuertendas perſolueretur. Imò ſtatim atque illæ imminerent; ſignum iuſſit è pagorum turribus dari: arma raptim ab omnibus ſumi: conuenire Finitimos ad communem hoſtem propulſandum: eidem capto ſuſpendium nulla vi pecuniæ remitti. Viguit Edicti vis aliquandiu: ſed temporis progreſſu ad irritum redijt; præoptantibus Villarum, aut Arcium Dominis aliquid hoſti pro ſua ſecuritate perſoluere, quàm continenti ſubiacere periculo, ne Villæ incendium, ipſi captiuitatem paterentur. Eidem abrogando vim addidit contrarium Hollandię Ordinum Edictum; quo illius ſæuities, Hiſpanorum ſeueritas, infelicitas Belgij proponebatur: Belgæque pelliciebantur omnes ad communem ſalutem, ac libertatem aduerſus dominatum exterorum tutandam; ac præſertim ad id pecuniæ ex inducto more pendendum, quo ſe à grauioribus malis liberarent. Mansfeldiani ſeueritatem Edicti ad Comitem Fontanum auctorem aliqui referunt, haud extra ſimilitudinem veri; ſi eius ingenium ſpectetur ab rigida æquitate Albani non longè diſtans; & ſuprema in grauibus negotijs procuratio, quam ab Rege commiſſam clam habuiſſe dicitur apud Belgas. 1593. *Campana. Carnerus.*

Ordinvm verò Edictum, ac tributum pro ſecuritate ſoluendum, Lucemburgenſibus cum fuiſſet propoſitum; recuſarunt illi morem gerere: quippe qui ſibi viderentur & ſatis inſtructi viribus ad repugnandum, & regionis ſuæ longinquitate ſecuri. Ea fuiſſe fertur cauſa, cur aduerſus eos Philippus Naſſauius cum quatuor militum millibus immitteretur. Quamquam alij cenſent, Henrici Regis artibus, aſtuque militiæ conſueto curatum: vt ab ſe arma Hiſpana diuerteret, ad Belgium in regia fide ſeruandum. Spes erat Naſſauio, quam ei diuturna tractatio præſtructa faciebat, Sancti Viti Oppido in Lucemburgi ditione potiri ſe poſſe. Sed illa, clandeſtinis conſilijs in apertum proditis, euanuit. Quare ad circumiectum agrum depopulandum iras, atque arma conuertit. Inde ad caput Prouinciæ Lucem-

Philippus Naſſauius Lucẽburgenſem Ducatum infeſtat.

Gaſpar Ens Annal. tom. 3. lib. 3. Campana.

cem-

1593. cemburgum progreſſus, aliquot eius pagos incendit. Tum in Brabantiam excurrens, Hanutum peruetus Oppidum diripuit. Cùm verò Florentium Comitem Barlæmontium, inſtructum copioſo milite è vicinis præſidijs euocato, contra ſe properare inaudijſſet; optimum factu duxit ſuas copias ingenti onuſtas præda in hyberna reducere.

Interea Mauritius Comes Naſſauius opportunitatem, quam arma regia dabant, in Galliam è Belgio maximam partem tranſlata, minimè ratus eſt prætermittendam; probè doctus ab antiquæ memoriæ monumentis: occaſionem cunctis quidem in rebus humanis, maximè verò in bellicis dominari: eamque plus in ipſis prodeſſe ſolitam, quam aut virtutem, aut vires. Igitur ad Sanctæ Gertrudis Oppidum (vulgò Gertrudisbergam appellant) obſidione capiendum, animum, atque omnes belli neruos adiecit. Eam ipſi expeditionem ſuadebant tum priuatæ rationes, Bredanam ditionem ſuam hæreditariam, à periculis impendentibus ex eius Oppidi vicinitate ſecuram, poſſidendi: tum publicæ, Fœderatorum partibus illud adiungendi; quod ad oram Hollandiæ ſitum, Dordracenis, Gorcomienſibus, alijsque finitimis Populis vehementer eſset infeſtum. Neque deſunt qui Hollandicæ id faciant ditionis: imò ad Mauritium ipſum tradant hæreditatis iure pertinuiſſe, vtpote pignoris loco à Parente poſſeſſum. Propoſitum in Belgicorum Ordinum Senatu conſilium, ſummo conſenſu omnium acceptum fuit. Verùm vt felicem exitum conſequeretur, vſitatis prudentium Ducum artibus, habendum erat in arcano. Diſſimulatum itaque fuit, ſimulando motum armorum modò Groningam verſus in Friſiam; modò Sluſam, aut Dunquercam in Flandriam; modò Syluam-Ducis, aut Grauiam in Brabantiam. Et fortunatè quidem ea ſimulatio ceſſit auctoribus. Ad illa quippe loca tutanda prouectæ, ac diſpertitæ Hiſpanorum vires, eam partem imbecilliorem reliquere, quæ vna omnium futura erat indiga præſidij. Ergo Mauritius ad opus deſtinatum nauigijs, tormentis bellicis, alijsque obſidionalibus machinis, quæ Stenouici paulò antè abſoluta obſidione ſuperauerant, affatim inſtructus; ſummaque vſus celeritate (quæ plerumque maximum habet ad victoriam momentum) quinto Calendas Aprilis, cum exercitu quinquies mille peditum, equitum quadringentorum ſupra mille, Gertrudisbergam acceſſit. Exiguum id ambitu Oppidum eſt: at poſitione ſua valde poſſeſſoribus opportunum. Namque in extrema ſitum ora Brabantiæ ad Hollandiam vergente, & ſolo aquarum intercedente obſtaculo; aditus promptus

Sau Gertrudenbergh.

Guido Card. Bentiuol. de bello Belg. par. 3. lib. 1. Fr. Haræus anno 1593. Lud. Guicciardinus in Holland. Carolus Coloma lib. 6. Euer. Reid. Belg. annal. lib. 10.

Boldnc.

Mauritius Comes Gertrudisbergam obſidere cogitat.

Gertrudisbergæ ſitus.

ptus

ptus eſt, & quaſi clauis vtriuſque Prouinciæ. Hinc vetus illa inter Brabantiæ Duces, Hollandiæque Comites de ipſius iure lis, atque contentio: & concipi ſolitum ab vtriſque principatus initio iuſiurandum: à poſſidentibus Oppidum retinendi, ab alteris recuperandi. Alluitur ad Septentriones, non tam à duobus fluvijs Moſa, & Vahali in vnum latèque patentem alueum confluentibus; quàm velut à quodam ſinu maris, quem Meruam vocant: in eumque ſe euoluens Donga fluuius, & ipſe nauium patiens, Gertrudisbergam ab ortu Solis prælabitur. His adeò circùm aquis munita, aliiſque circumiecto in agro identidem ſtagnantibus, redditur quà penitus inacceſſa, quà perdifficilis aditu, vbique ſolo deſtituta. Quare opus habent Incolæ ad vltro citroque commeandum, aduectâ aliunde terrâ, erigere aliquos aggeres, ac firmare. Nec minùs manu, quàm naturâ munitum Oppidum, parum erat inſtructum defenſoribus: cum eiuſmodi loca nonniſi magno bellicarum rerum apparatu expugnari poſſint; qui neceſſariò palam factus ſpatium præbet, eadem ſubmiſſis etiam copijs communiendi. At non id præbuit pro ſua ſagacitate Mauritius: qui modico cum exercitu properandum ratus, atque à lento Mansfeldij Gubernatoris ingenio ſecurior; id quoque habuit ad rem benè gerendam ſubſidij, quòd antè annos quatuor eumdem locum obſederat, eiusque ſitum omnem probè callebat. 1593. *Lud. Guicciardin.*

Caſtrorum diſpoſitio.

IGITUR, vt Oppidum vndique oppugnaret; quà continentem inſidet, varias Militum ſtationes diſpoſuit: in aquis verò paratam nauigiorum ſeriem explicauit. Militibus ad Solis occidentis latus collocatis præfecit Henricum Fridericum ſuum fratrem cum Georgio Eberhardo Solmenſi Comite, alijsque præcipuis Ductoribus: ad Orientis, Philippum Comitem Hoënloium, Brederodium, Locherum, qui prope duos pagos Ramſdoncam, & Oſterhoutum, ad vtramque Dongæ ripam caſtra locauerant. Ipſe cum lectiſſimâ manu propior Oppido conſtitit ad Meridiem. Primus Hoënloij labor fuit propugnaculo potiri, cui nomen à vicino pago Stellhouio: quodque aggeri maiori impoſitum erat, ſecundum Dongam deferenti Gertrudisbergam. Extructum id fuerat ad minoris bombardę iactum eam prope, Sapienti Parmenſis Alexandri conſilio: vt viam ad Oppidum aquis terrâque cuſtodiret. Tutabantur propugnaculum Burgundiones: ac diu Hollandis oppugnantibus obſtiterunt. At vbi viderunt, hoſtes in exigua fluminis Inſula propugnaculum alterum erexiſſe, ex eoque ſuum quatere vehementer; animos deſponderunt: & ſalua corpora, arma, ac ſupellectilem pacti,

Quartieri. *Gaſpar Ens. Campana, Carnerus. Hollach.* *Bentiuolus, Fam. Dec. 2. lib. 10. Gaſpar Ens. Iulius Cæſ. Buleng. hiſt. lib. 9.*

Propugnaculum capitur.

1593. pacti, deditionem fecere; non tamen ſine aliquâ ignauiæ notâ, pœnâque à Varambonio Marchione, ſub quo militabant, inflictâ.

INGENTES addidit animos Obſeſſoribus munimenti eius expugnatio, vertentibus tantum hoſtis præſidium in vſum ſuum. Nullâ igitur interiectâ morâ, duobus amnem pontibus coniunxerunt: altero, quâ is amplior erat, è nauibus connexis; altero ex earumdem malis atque antennis, quâ erat anguſtior: vt per eos promptior eſſet ab Hoënloij caſtris ad Naſſauiana, atque ab his ad illa profectio. Quò verò tutiores eſſent ab hoſte extrinſecùs veniente exercitus vniuerſi ſtationes; ab eodem Dongâ ad Meruam ingentem duxere foſſam, quæ tranſuerſum aggerem interſecans, ac totum occupans terræ ſpatium, Obſeſſos ſimul, atque Obſeſſores concludebat. Spatio denique ferè bimeſtri, quo diſtulere ſubſidium Regij Duces, commodum interuallum Mauritio præbuere, ita eam obſidionem adornandi, vt inter eius temporis celeberrimas haberetur; ipſiusque exiſtimationem longè amplificaret. Quatuor is munimentis ſua Caſtra obuallarat, eaque ſingula binis maioribus tormentis, iuſtoque numero minora diſplodentium inſtruxerat, tanto interiecto ſpatio, vt defendere ſe mutuò poſſent. Vallum adiecit è duplici ordine ſudium, quæ ferreis in ſummo cuſpidibus armabantur. Quà verò ſpectabant Oppidum Caſtra, aggerem præſtruxit bis mille paſſuum longitudine, ad Hoënloij ſtationes productum. Neque minùs munita Henrici Friderici Caſtra erant: quippe quæ ſitus ipſe malè peruius, & alluens Merua, & tribus tantùm leucis diſtans Breda ſatis cuſtodiebant. Quin etiam, veteris militiæ adminiculis renouatis, per circumiectam planitiem diſſeminati murices ferrei, in quos hoſtilis Equitatus indueret ſeſe, vbi ſubſidio aduentaret. In vijs verò paſſim effoſſæ cæcæ ſcrobes, earum inſtar, quibus inſidiantur feris maioribus Venatores. Quà verò fluuiorum vaſto concurſu alluitur Oppidum, ingenti numero naues, iactis ancoris conſiſtentes, ita funibus erant inuicem colligatæ, vt veluti catenam de ſe nécterent, quâ deferendam fluuijs quamlibet opem intercluderent. Ita via omnis ad Obſeſſos obſtructa, non auxilijs modò, verùm etiam literis. Eiuſmodi apparatu tam ſeſe tutum æſtimaſſe, imò & ſibi placuiſſe Mauritium ferunt: vt captum Exploratorem hoſtium, ad ſuos redire permiſerit, & quæcunque vidiſset, renunciare. Illud quoque ſolerti vel Mauritij conſilio, vel Ordinum Belgicorum decreto proſpectum eſt: vt ad conciliandam iuſtitiæ, clementiæque famam, nulli obnoxiæ detrimento eſsent

M. Ianſon. Merc. Gallo-belg. t. 1. lib. 6.

Caſtrorum munitio.

Palificate.

Gaſpar Ens.

Triboli.

Foſſe coperte.

Villæ

Villæ complures,agrique intra Caſtrorum limites comprehen-ſi. In ijs non modò tutis eſſe licebat Agricolis à militari inſolentiâ: verùm & colere terram, atque ad ſpem annonæ præparare, & munia paſtionis omnia exercere, & vtrinſque fructus æquo pretio militibus ipſis diuendere. Id verò erat hoſtium animos antè capere, quàm muros. 1593. *Guillelmus Badaurt, Polemog. Anraic. par. 1. ann. 1593. Reidanus. Thuanus.*

Defenſorum virtus.

Neqve tamen militari laude cedendum Obſeſſoribus putarunt Oppidani, eiſque adiuncti Præſidiarij. Erant hi Pedites è Burgundia ſexcenti, quadringenti Vallones, bellandi veteres, & laboribus indefeſſi: quibus præerat Ductor animi magni, fideique præclarus Maſierius; Oppidumque regebat pro Vateruidi Domino Gubernatore, in Hiſpaniam profecto. Is obſidionis initio certiorem de eâ Petrum Erneſtum Mansfeldium fecit: ſimulque ſignificauit, annonam quidem in Oppido ad quinque ſex-ve menſes ſuppetere: pyrij verò pulueris, ac reliqui tormentarij inſtrumenti penuriam eſſe. Hoſtibus deinde propiùs accedentibus frequentes militum eruptiones obſtitere: varijsque dimicationibus ad centum quinquaginta è ſtrenuiſſimis Oppugnatoribus ceciderunt: aliquot etiam Præfectis militum captiuis abductis. Nec minoribus animis cœpta opera diſturbare: ſua verò munimenta vel infirma roborare, vel diruta reſtituere: nullam denique partem omittere generoſæ defenſionis. Hoſtis quippe ex eo, quod tam opportunè, quàm feliciter occuparat, propugnaculo Oppidum continentibus bombardarum ictibus quatiebat; vnàque è lateribus alijs, atque è Nauibus illis catenatis frequenter tormenta diſplodebantur. Non his tamen terroribus, ac periculis concuſſi cedebant animis Oppidani: quos tum imperio prudenti, tum forti exemplo Maſierius erigebat. Verùm tam ſingulare Gertrudisbergę pręſidium breui inopinatus belli caſus (an potius pręparatus hoſtilis dolus?) eripuit. *Bentiuolus.*

Gertrudisbergæ Præfecti nex.

Tvrris aſſurgebat in Oppido cæteras ædes ſupereminens, Templo adiecta: è quâ velut è ſpeculâ circumiacentes campos, hoſtiumque Caſtra longè latèque proſpectare ſoliti erant Obſeſſi. Id vbi à quibuſdam captiuis cognouit Hoënloius; in eam turrim dirigi è tormentis aliqua iuſſit. Mox inuſitatos, inconditosque clamores totis præcepit Caſtris excitari. Quibus auditis Obſeſſi, quod auidè præſtolabantur, aduenisse ſubſidium; hoſtemque inuadendo eos commouiſſe tumultus, ſibi facilè perſuaſerunt: vti frequenter ſolet credula ſpes humanas mentes eludere. Itaque ſtatim, ad rem de viſu internoſcendam, turrim aſcendunt, ac præ cæteris Maſierius Præfectus. Tum Hoënloius admoueri tormentis ignem iuſſit: quæ diſploſa Maſierium

ipſum,

1593. ipſum, vnáque Sacerdotem, & Signiferum percuſſos proſtrauere. Suffectus illi fuit in præfectura Geſantius Ductorum antiquiſſimus, & magnæ inter omnes exiſtimationis.

Mansfeldii mora in mittendo ſubſidio.

MANSFELDIVS interea Belgij Gubernator, cum Gertrudisbergam obſidione liberare meditaretur, regias ad id vires imbecillas, ob expeditionem Gallicam, animaduertit. Vt ergo nouas, ac pares operi copias conflaret, ſpatio temporis erat opus. Iuſſerat illico in Germaniâ, Lotharingiâ, Burgundiâ militem ſcribi, & Vallones, ac Belgas centuriari. Nec minore conſilio pecuniæ vim, ac bellicum ad rem idoneum inſtrumentum præparabat. Quamquam (vt in periculis tardum videtur, quicquid præceps non eſt) erant Bruxellis, Antuerpiæ, cæteriſque in Vrbibus Belgij, qui moram illam Mansfeldij carperent; arguerentque; quòd ſpatium hoſti daret ſe validiſſimè muniendi: quòdque tam opportunum Oppidum occupari ab eodem ſineret, extra ſpem recuperandi. *Potuiſſe*, aiebant, *ad primum obſidionis nuncium, ſubſidium quamuis modicum immitti, quod apertum tueretur aditum ſubſequuturis; ſi præſertim propugnaculum alterum adderetur, ac præſidia ſupplementis roborarentur. Quibus obicibus dum primi ſuſtinerentur impetus hoſtium, licuiſſe maiores militiæ neruos, imò iuſtum exercitum ad ſoluendam obſidionem adducere. Neque expectandum fuiſſe, dum ita viæ omnes inſiderentur, vt promptum eſſet paucis plurimos ab ingreſſu arcere.* Has querimonias non Belgæ ſolùm, ſed etiam Hiſpani iaciebant, ſubſidij tarditatem acriter incuſantes.

Ab aliis accuſata.

CVNCTATOR contrà Mansfeldius pro ſe non imprudenter aſſerebat: *Cum tribus tantùm Peditum millibus, Equitibusque quingentis (quæ tum copiæ ſuppetebant) accurrere Obſeſſis auxilio, non futurum Gertrudisbergæ ſaluti: ſed & eam, & auxiliares in manus hoſtium præcipites daturum. Tunc id ſubſidij ſatis eſſe potuiſſe, cùm primùm appulit hoſtis. At quando eiuſmodi appulſus ſerò renunciatus fuit; ſerum etiam id eſſe. Quare opportunius videri: ex eis copijs, quas è Galliæ finibus Carolus filius reduceret; ex alijs, quas ſuppeditarent longinquiora præſidia, quaſque Lotharingia tranſmitteret, bello Argentoratenſi defunctas, & ex pluribus vndique coactis tantam Exercitus molem aduersùs hoſtem mouere, vt citra dubitationem, aut periculum, obſidione deturbaretur.* Interea tamen Varambonio Marchioni mandauit, vt cum aliquot centurijs Turnohuti conſiſteret, vbi luſtrandus erat Exercitus vniuerſus: atque illinc excurſiones compeſceret, quæ Bredâ, Bergâ ad Zomam, & Hulſto frequentes fiebant, cum haud leui finitimarum Gentium detrimento.

Ab ipſo defenſa.

Cōuentus ab eodem Antuerpiam euocatus.

Maivs iam appetebat menſis; cùm Petrus Erneſtus Bruxellis Antuerpiam ſe contulit, auxilijs euocandis percommodam Vrbem. Eòdem triduo poſt Fontanus Comes conuonit. 1593.
Habitus ibi de re præſenti Ducum, Principumque Senatus. Alij conſuetas ſuadere militiæ artes, vt hoſtium ſoluatur obſidio, hoſtilem locum aliquem obſidendi; hortante quemque naturâ, vt omittat aliena, ne amittat ſua. Breda præ cæteris eligitur,

In quo alii cenſent arma diuertenda.

vt quæ maximè Mauritium abſtractura, cui erat, non Fœderatorum nomine commendata, ſed in patrimonium hæreditario jure deuoluta. *Neque difficilem eius*, aiebant, *expugnationem fore: quando vires hoſtium omnes ad obſidionem Gertrudisbergæ traducta. Neceſſarium verò conſilium diuerticulum illud moliendi. Nam rectà contra hoſtem tendere, eiusque Caſtra ab obſidione ſummouere velle, temerarium, ac vanum eſſe; cùm ea tam validè munita forent vndique, vt ſpem prorſus omnem, atque animos adimerent inuadentibus*.

Alii ſubſidium Obſeſſis mittendum.

Alijs contrà non deerant, quæ aduersùs eam ſententiam obiectarent. *In obſidione tantos Hoſtium fuiſſe progreſſus, vt ab eâ recedere nullâ ratione velint, aut debeant. Immo ſi obſeſſam audiant Bredam, tantò maiorem facturos vim ad Gertrudisbergam celeriùs expugnandam, vt eâ captâ, quamprimum ad Bredæ ſubſidium conuertantur. Vtrique hoſtium victoriæ ſe viam facturos, ſi Gertrudisbergæ ſuccurrere morentur. Neque ita facilem Bredæ oppugnationem æſtimandam: quam vbi recuperauerat hoſtis, magis in dies, magisque munierat. Regias, quæ tùm ſuppeterent, vires haud eſſe operi tanto pares. Eas verò inter Bredana præſidia, & hoſtilem Exercitum obſidentem medias, vtriſque armis interceptas obijcere, vti periculoſum, ità temerarium videri. Quare tutiſſimum eſſe conſilium, opportuna ſubſidia Gertrudisbergam adducere: quæ licet optato ſucceſſu fraudarentur; minus id mali futurum, quàm alteram inſiſtendo viam, Bredâ non potiri, & Gertrudisbergam amittere: ac geminatam bis facere iacturam exiſtimationis, & ditionis.*

Poſterioribus cōſentitur.

Hæc demum in eo Senatu bellico vicit ſententia. Quamquam vt Hoſtium artibus artes reponerent, & quicquid eorum poſſent ab obſidione diſtraherent; Bredam ſe obſeſſuros, vulgari voluerunt.

Turnhouti luſtratur Exercitus.

Inde Mansfeldius, ad copias recognoſcendas, Turnhoutum acceſſit: quod maximum, ac frequentiſſimum Brabantiæ municipium vnius ferè itinere diei hinc Antuerpiâ diſtat, illinc Gertrudisbergâ. Conuènit huc Exercitus vniuerſus, qui octo millia Peditum, Equitum bis mille & quingentos haud ſuperabat; militibus quippe magnam partem à Mansfeldio per varia loca diſtributis, quibus paulò antè ab hoſtili Exercitu timebatur. Hìc rurſus in bellico Senatu diſceptatum: qua parte in

Obſeſſo,

1593. Obſeſſores irrumpendum. Atque ex ijs, quæ de caſtris hoſtium erant explorata, decretum, vt Stellhouius pagus eis proximus ab vniuerſo Exercitu inſideretur. Inde hoſtibus inuadendis futurum aditum opportuniorem.

Columba literas gerens ab Obſeſſoribus capitur, & doloſè dimittitur.

SED antequam eò copiæ traducerentur, res accidit antiquæ memoriæ obſidionibus vſitata, in hac etiam renouata: verùm exitu Obſeſſoribus, quàm Obſeſſis feliciore. Dimiſſa fuerat à Mansfeldianis columba Gertrudisbergam versùs, vnde facilè deportata; cum literis è collo ſuſpenſis: quibus bonam ſpem concipere iubebantur obſeſſi, atque in regiâ fide conſtantes perſiſtere: mox adfutura ſubſidia, quæ ipſos obſidione liberarent. Hanc auem Mauritiana Caſtra præteruolantem, vel ingenti excitato clamore, atque barritu, vel alijs artibus in terram delabi coëgere Obſeſſores. Capta extemplò ad Mauritium defertur. Abripiuntur literæ: apertæ recitantur. Alias pro eis ſupponi Mauritius iubet: quibus contraria planè ſententia continebatur. *Subſidij nullam ſpem in proximo eſſe. Regias vires, aut in Galliam abductas, aut per præſidia diſtributas, nec facilè, nec breui cogi poſſe. Conſulerent ipſi maturè rebus ſuis.* Ita liberè ad Vrbem dimiſſa volucris internuncia eſt.

Mansfeldius caſtra ponit ad Stellhouium pagum.

AT Mansfeldius Turnhouto diſceſſit Maio ad finem vergente: nec multò poſt Bruxellas Fontanus Comes ad ſupplementa militum cogenda reuerſus eſt. Tribus Caſtris Exercitus Stellhouium deuenit: ibique cùm conſtitiſſet, direxit Mansfeldius acies, ac ſi conſerendæ illico eſſent manus. Exploratores quoque ad loca internoſcenda præmiſit. Neque verò minore diligentia Mauritius cum lectiſſimis militum ad hoſtium acies circumſpectandas prodijt è Caſtris; luſtratisque omnibus, in eadem ſe recepit.

Leuiter cum hoſte dimicat.

MANSFELDIVS ad Caſtra Mauritij propiùs Exercitum admouit. Eminebat ex eâ parte maximus agger, quem immani lorica Mauritius obuallarat. Eum expugnare Mansfeldius cum ſuis aggreſſus; poſt multum laboris, non hoſte modò, ſed & aquâ interiectâ obſtante, tandem expugnauit. Ægrè tulit Mauritius eam non tam loci, qui parui erat momenti, quàm exiſtimationis ſub ipſum initium prælij iacturam. Igitur immiſſis ſtatim militibus recuperauit: ac nouo eum muniens aſtu ſubfodi cuniculum iuſſit, ac nitrato puluere compleri. Mox Hiſpanis eundem iterum inuadentibus, recedentes Hoſtes ignem ſubiecerunt. Verùm aut præfeſtinata ſuccenſio, aut aliâ viâ impetus interuerſus, irritum id machinamentum fecit. Quare vno tantum è Mansfeldianis abſumpto, cęteri alacriores progreſſi ſunt, opem

F 2 ſe-

ferentibus duobus haſtatorum agminibus, atque vno Equitum ſclopetis inſtructorum. Hîc leue prælium excitatum, in quo tres tantùm è Regijs, munimentorum tormentis icti, ceciderunt: Hoſtium vero ſupra viginti cæſi, multi capti. Dies aliquot eum ſitum ſine fructu Mansfeldiana Caſtra tenuerunt. Exinde Oſterhoutum verſus mota ſunt haud maiore profectu. 1593.

Oſterhoutum copias promouet.

IAM verò pecuniâ laborabant, vno duntaxat ſtipendio perſoluto; & commeatibus, vaſtatis circum regionibus, omnemque viam intercludente Mauritio. Quamobrem in concilium rurſus itur ab Regijs: iterumque decernitur, ad Hoenloij caſtra propè pagum Vaësbechium exercitum admouere. Factum id non ſine ingenti ab Hoſtibus periculo. Vix enim ibi Caſtra locauerant, cùm ex inopinato poſtremas acies octingenti Equites à tergo adoriuntur; qui eo conſilio paulò antè Bredâ eruperant. Primus ille, atque improuiſus impetus nonnihil terroris, & confuſionis Mansfeldianis iniecit. At mox reſumptis animis, Ordinibusque coniunctis, repulſi hoſtes, ac non ſine cæde aliquorum fugati.

Contra Regios Bredana eruptio.

TENTATVM eſt ab hac parte ſubſidium in Oppidum immittere. Quod vt faciliùs fieret; ad Fontanum ſcripſit Mansfeldius: *Extremum eſſe Gertrudisbergæ amittendæ periculum, niſi maturatè ille, validèque ſubueniatur. Hoſtium Caſtra munitiſſima. Ad Oppidum obſidione liberandum maioribus aliquot opus eſſe tormentis cum bellico apparatu: eorum verò copiam in Arce Antuerpianâ ſuppetere* At Fontanus Comes ne præcipuam illam Belgij totius Arcem ita exarmaret: (an quia rebus propè deſperatis, ſerum, ac proinde vanum id cenſebat auxilij?) duas tantùm bombardas cum exiguo inſtrumento tranſmiſit. Quod cum moleſtiſſimè Mansfeldius tuliſſet, impendentem Oppidi iacturam proſpiciens, eius culpam ab ſe transferre conatus eſt in Fontanum. Et ijs quidem duobus tormentis tantum exhibuiſſe negotij fertur munimentis Hollandicis: vt ſi iuſtus eorum numerus ſuppeditaſſet, ſolutum iri obſidionem ſperare licuerit.

Subſidium tenue mittitur à Comite Fontano.

Hæreus anno 1593.

AT in eam interea toto pectore incumbens, neruosque contendens omnes Mauritius, in arctas redegerat anguſtias Oppidanos. Aſſiduis ab omni parte bombardarum diſploſionibus terrorem Ciuibus, ruinam ædibus continenter inuehebat. Maximi Templi Turris, ex qua vel caſtra, vel naues peti tormentis poterant, magnam partem diruta, ac deturbata. Splendidum quoque palatium, à Guillelmo Mauritij Parente fabricatum, eâdem impreſſione diſiectum; ne ſuis quidem rebus parcente militari furore. Et iam ad iuſtam oppugnationem ſe accingebat

Mauritius obſidionem vrget.

Exer-

1593. Exercitus, aggeribus ad foſſam vſque deductis: cum ei promptiùs, ac feliciùs admouendæ profuit admodum transfugæ cuiuſdam proditio.

Eam adiuuat trãſfugæ proditio.

Is principio militauerat Hollandis; tum in omnem fortunam verſatilis, inter Gertrudisbergæ Præſidiarios ſe receperat. Mox vbi proſpexit, ad Obſeſſores inclinare victoriam, ad eoſdem denuo transfugere non dubitauit. Igitur duodecimo Calendas Iulij mœnibus elapſus ad caſtra, Mauritio ſiſti poſtulauit. Eum de pyrij pulueris in Oppido penuriâ certiorem fecit: docuit, quâ parte debiliores muri impreſſionem ægriùs ſuſtinerent: neque ſubticuit, ſi circumiecta mœnibus foſſa exinaniretur aquis, certiſſimam illac fore ad oppugnandum viam. Profecit alieno ſcelere Mauritiana ſolertia, & homini à plerisque veterum commilitonum agnito, quamquam bis infido, præſtans fidem; ſuffodi profundiſſimè terram iuſſit ad imum vſque foſſæ. Eo diuerticulo deriuatis in aliam partem aquis, vacuus relictus eſt alueus. Inde aptiſſimum ictibus locum transfugâ deſignante, eò directa tormenta: dieque Diui Ioannis Baptiſtæ natalitio frequentiſſimâ bombardarum diſploſione propugnaculi latus tam amplè perfoſſum, vt illac pateret aditus equitanti. Quare poſtero mane paratæ ad oppugnationem copiæ continenter, obſtinatèque impreſſionem fecere in propugnaculum; donec id tandem occuparunt. At Oppidani, qui ſuperiori nocte commodum receptum cum validis ad latera munimentis adſtruxerant; indidem eos ſtrenuiſſimè propulſarunt; non tamen ſine ingenti vtrinque cæde, & quod caput vni partium calamitatis fuit, ipſius Geſantij Gubernatoris nece. Quo caſu vehementer perculſi Gertrudisbergæ defenſores, duorumque intra paucos dies inſignium Præfectorum iacturâ perturbati: cumque ſubſidia viderent adeo propinqua, tam diuturnâ, variâque molitione, nihil tamen vel ad ſoluendum obſidium, vel ad opem aliquam inuehendam profeciſſe; deſperare de ſuis rebus, ac de paciſcendo cum hoſte cogitare cœperunt. Quamquàm non deſunt qui celeratæ deditionis cauſam referant in hunc modum.

Alter Gubernator occiditur.

Feſtinatæ deditionis cauſæ.

Gaſper Ens Annal. tom. 3. lib. 3. Euerar. Reidan. lib. 10.

Ad Oppidi propugnaculum, quod ſeptentrionem ſpectabat, ſuos aggeres, & munimenta perduxerant Obſeſſores. Vbi cùm tres Centuriones excubarent, magnum intra mœnia ſilentium animaduertunt: ſimulque non difficilem à parte quâdam aſcenſum ad propugnaculum vident. Igitur duobus accerſitis Sclopetarijs, totidemque clypeis, & ſecuribus inſtructis; extremo propugnaculo ligneum ponticulum admouent, ac per eum ingrediuntur, quid intus ageretur, exploraturi. Accurrunt extemplò

templò Vigiles hoſtium:conſeritur inter vtroſque pugna. Centuriones in auxilium euocant ſuos, qui magno numero affuſi propugnatores inuadunt, cædunt, in Oppidum è propugnaculo repellunt. Oppidani iam Hoſtes intra mœnia ſuſpicientes, ac de ſuis rebus actum rati, poſtulant in colloquium venire cum Obſeſſoribus. Tympanum idcirco pulſant: ſed horribili tormentorum fragore rumor eius obtunditur. Neque ſignum dare oculis licebat, ob offuſum vndique fumum. Quo tandem euaneſcente, pileis cuſpidi haſtarum impoſitis deditionem hoſti pollicentur. Re compertâ Mauritius tres ad ſe mitti obſides in caſtra iubet. Miſſi Centuriones duarum tantùm horarum poſcunt inducias, intra quas à Mansfeldio conſenſum deditionis impetrent. Negatum id à Mauritio. Contrà verò conceſſum Præſidiarijs, vt incolumes exirent cum armis, atque impedimentis, & quinquaginta plauſtris ad ægros, aliaque ſubuehenda; additâ Equitum turmâ, quæ in tutum deduceret. Honeſtas haſce conditiones & Militum virtus merebatur, ab ipſomet Hoſte Mauritio, eiusque Militiæ Præfectis laudata: & præſens tempus exegit, cum à vicinitate ſubſidiorum periculum eſſet in morâ. Quamobrem ſeptimo Calendas Iulij cum tribus Ductoribus Milites ferè ſexcenti Oppido egreſſi, atque ad regia Caſtra profecti. Tres è Præſidiarijs erant, qui participes fuiſſe dicebantur Gertrudisbergæ Parmenſi Duci venditæ, proditæ-ve anno ſupra milleſimum quingenteſimum octogeſimo octauo. Hi Commilitonum in oculis ſuſpendio puniti. Eorum vnus ſibi metuens, in plauſtrum abdiderat ſeſe, ſarcinisque obtexerat, vxore inſuper ad rem magis diſſimulandam confidente. Accidit vt miles, conſuetâ eius generis hominum petulantiâ, fœminæ deterrendæ, clauum rotæ præfixum adimeret. Elapsâ rotâ inclinatur plauſtrum, atque euertitur: effuſisque in terram cum fœminâ ſarcinis, ſub eis latens miles detegitur, comprehenditur, necatur. Faſſus præterea ipſemet eſt, multis in obſidione periculis vltro ſeſe obieciſſe, nempe vt ſupremum vitaret: ſed ab omnibus ſaluum ſe fuiſſe, ne ſaluus eſſet.

Quibus conditionibus facta. — *Veteres Oppidi Proditores ſuſpenſi.* — *Vnius abditi fortuita deprehenſio.* — 1593.

VICTOR Mauritius Gertrudisbergam ingreditur: eam vniuerſim recognoſcit: vbicumque opus eſſe animaduertit, munit: Fridericum Henricum fratrem eidem præficit cum iuſto militum Præſidio. Tùm ſolo æquatis aggeribus extra Oppidum erectis, caſtrorumque ſuorum munimentis, ne contra Hoſtem extructa Hoſti prodeſſent; inde diſceſſit: per loca circumiecta diſtribuit militem, in omnem Regiorum motum intentus, ac paratus.

SVB ipſam Gertrudisbergæ deditionem adfuere, non ad Oppidi

1593. pidi ſubſidium, ſed ad iacturæ dolorem exulcerandum, à Fontano tranſmiſſi Pedites mille & ducenti, ſimulque duodecim Equitum turmæ, & quatuor maiora tormenta, quantumque ſatis eſſet inſtrumenti bellici, pecuniæ, commeatus. Ad ſeras ſuppetias ingemuit cum Exercitu Mansfeldius, eo quoque præſenti doctus malo: quanti ſit in bello celeritas. Ne-ve fruſtra eſſet illud à ſe poſtulatum, & non ſine aliorum locorum diſpendio miſſum ſubſidium: vtque vnius loci iacturam alterius, quamuis imparis, adeptione compenſaret; in Arcem nomine Crepicordium arma conuertit. Ad ripam Diſæ fluminis, vbi in Moſam euoluitur, Arx ea ſita eſt. Ante annos tres à Mauritio capta, tum Finitimis omnibus, tum præſertim Syluaducenſibus infeſtiſſima erat. Quare ad eam capiendam quadringentos primùm Equites, Peditesque octingentos Mansfeldius miſit.

Serum à Fontano ſubſidium.

Crepicordium ab Regijs inuaditur.

Eo conſilio vicinis Gorcomienſibus patefacto, Diſæ fluminis alueum ita obſtruxerunt, vt impedito curſu, circumiacentem Crepicordio regionem aquæ inundarent. Verùm eaſdem animosè tranſuadando Regij milites ad Arcem tandem eniſi ſunt. Sequutus cum reliquis copijs Mansfeldius excelſiora loca, & ab aquis tutiora occupauit.

At non ſegnis ad Hoſtium cœpta diſturbanda Mauritius, & Philippum Naſſauium cum Equitibus quingentis præmiſit; & mox ipſe cum vniuerſo Exercitu Moſâ tranſmiſsâ, ingreſſusque Crepicordium; inde Regia caſtra, nondum per anguſtias temporis munita, crebris tormentorum ictibus aggreſſus eſt infeſtare. Neque idcirco ceſſerunt Regij: ſed acriùs inſiſtentes, vnâ, atque alterâ oppugnatione Arcem inuaſerant: cæde vtrinque factâ, Philippum ipſum, & Hoënloium fauciarant: & propè iam erat, vt Crepicordium expugnarent: cum repentè excreſcentibus in ingentem altitudinem aquis (quæ promptiſſima ſunt munimenta Belgarum) à generoſo conatu deſiſtere coacti ſunt; eâ ſe gloriâ conſolantes, quod non ab Hominibus victi, ſed ab Elementis. Hac ſpe Syluæ-Ducis vexatione liberandæ deiectus Mansfeldius; aliam eius tutandæ viam tentauit, præſidiarios nempe in eâ Vrbe Milites relinquendo. At ſuſpicati Syluaducenſes id Præſidij non tam aduersùs hoſtes, quàm contra ſuam libertatem impoſitum iri; quemadmodum antea ſæpiùs, id omnino recuſarunt. Quare Mansfeldius improſperos ab omni parte conſpiciens conatus eo tempore ſuos; remigrandum ſibi Bruxellas duxit ad commiſſam ab Rege adminiſtrationem Belgij; ætate præſertim octogenariâ pacatis regendi artibus, quàm bellicis laboribus opportuniore.

A Mauritio defenditur.

Re infecta Mansfeldius Bruxellas redit.

DE

DE
BELLO BELGICO
LIBRI SECVNDI
SVMMA.

PОntificius in Gallia Legatus fauere creditur Hiſpanis. Hi proponunt Iſabellam ſui Regis filiam in Galliæ Reginam. Mænij Ducis ab ijſdem diſſenſio. Eius oratio in Comitijs Pariſienſibus. Henrici Sectatorum literæ ad eundem Conuentum. De illis diuerſi ſenſus. Noui ex Hiſpania Regis Adminiſtri electionem Iſabellæ vrgent, vario ſucceſſu. Franciſcus Verdugus Friſiæ Gubernator, & Fridericus Thſerembergius aliquot Oppidis potiuntur. Surenenſis Congreſſus inter Galliæ Fœderatos, & Catholicos Henrici Aſſeclas. Agitur in Pariſienſi Conuentu de Iſabellæ ſponſo, futuro Rege. Henricus ob varia incitamenta decernit ad Fidem Catholicam reuerti. In Belgio milites primùm Hiſpani, deinde Itali diuerſis de cauſis tumultuantur. Solmenſis Comes Flandriæ partem infeſtat. Hiſpani Hollandos Equites ſuperant. Mauritius Brugas occupare incaſſum molitur. Hollandis à mari magna pernicies.

DE
BELLO BELGICO
LIBER SECVNDVS.

1593. DVM fortunâ ſecundiore Fœderatis, quàm Regijs pugnatur in Belgio; non minore animorum, ac Partium contentione ab Galliæ Fœderatis, ab Henrici Fautoribus, ab Hiſpani Regis Adminiſtris in Comitijs Pariſienſibus decertatur. Pontificius ipſe Legatus, quem, tanquam communis Parentis Internuncium, agere decebat Arbitrum, ac Sequeſtrem, tranſiſſe credebatur in Partes. Philippus Sega Cardinalis, Placentinus Epiſcopus is erat (vtì dictum ſuperiùs) qui tàm frequentibus colloquijs, quàm totâ rei tractatione in ſuſpicionem venerat, ante Religionis, ac Regni ſalutem Hiſpanas rationes habendi. De quo certior factus à Veneto præſertim Senatu Clemens Pontifex, per Innocentium Maluaſiam, Exercitûs Pontificij Commiſſarium, Legato vehementer iniunxit, vt præ omnibus ab Regis electione caueret, quæ monſtroſi quid præ ſe ferret, neque cunctorum conſenſu probaretur, & noua excitatura eſſet bella ſuperioribus triſtiora. Non tamen idcirco deſtitit ab incœpto Legatus; vel non planè perceptâ mente Pontificis, tamquam oraculi ambagibus inuolutâ; vel ita ratus Religionis emolumenta cum Hiſpanicis coniuncta, vt ſine his illa conſequi non liceret. Eæ quoque cauſæ adijciuntur: Regis Catholici gratia ad priuatas vtilitates penitus aucupanda: & cum Henrico ſuſceptæ ſimultates ob illa, quæ aduerſùs ipſum in eius Conuentibus fuerant declarata.

In Pariſienſibus Comitiis Legatus Pôtificis ſuſpectus de propenſione in Hiſpanos.

Catherinus lib. 13.

Monetur à Pontifice.

Clemens namque Pontifex Regem adhuc in Hæreſi perſiſtentem, eiusque Sectatores nouo feriendos anathemate iudicans; id continentia diplomata promulganda iam tranſmiſerat ad Legatum. Quæ cum is pro ſuo munere vulganda curaſſet; re compertâ Henricus vehementer commotus, per Adminiſtrum ſuum cogi Concilium Catalauni iuſſit. In eo palam per eumdem conqueri de palmari, quam ſibi illatam aſſerebat, iniuriâ. *Pontificem ab ijs contra ſe incitatum, qui iampridem ad Gallicum occupandum regnum inhiarent: neque ſuis rapinis, & cædibus in eo exhauriendo ſatiati, Hiſpanum quoque infenſiſſimum hoſtem, in*

Henric: Regis querelæ.

præda

prædæ partem aduocaſſent. Rebelli in ſuum Principem, ac patriam conſpirationi Religionis, ac Sacri fœderis ſpecioſum nomen obtendi: anathemata identidem, ac diplomata Pontificia, veluti lapſa cœlo ancilia, poſtulari. Sed iam propoſita noui Regis electione ſatis eorum mentem aperiri, magis cupidam regni, quam regno prouidam. Artibus hiſce improbis, atque ad euertendum funditus Regnum accommodatis veros omnes Gallos amantes Patriæ, Principiſque fideles, ire obuiam tempeſtiuè debere: ac ſanguinem priùs, vitamque generosè profundere; quàm pati, florentiſſimum Regnum vel Ciuium diſſenſionibus lacerari, vel hoſtium iugo ſæuiſſimo ſubſterni. Querelæ pronis auribus auditæ permouere Concilium, vt prouocaret à Pontificiâ ſententiâ: ſimulque promulgatorem eius Legatum ad ſuam cauſam defendendam citaret. Neque à pœnis abſtinuit in eos intentandis, qui Pontificis ea diplomata circumferrent, aut ſpargerent in vulgus, vel apud ſe retinerent. Longè verò minaciùs interdixit, ne quis indictis noui Regis electioni Comitijs intereſſet. Id quicumque auderet, ceu læſæ Maieſtatis reum, & communis tranquillitatis perturbatorem, & nefarium Patriæ deſertorem, ac proditorem, acerbiſſimè punitum iri. Hinc aſperiora Legati in Henricum odia commota, Hiſpanorum rationibus haud leue pondus addebant. 1593.

Hiſpanorum conſilia, vt Infans Iſabella Galliæ Regina eligeretur.

SVIS hi tractationibus non eam vtriuſque Regni coniunctionem, quæ ne ſomnianti quidem obuerſaretur: ſed Iſabellæ Infantis electionem vrgebant, quam eòdem recidere probè norant. Vnus ea tempeſtate Pariſijs erat ex Hiſpanicis Adminiſtris Didacus Ibarra, qui ſpem id aſſequendi omnem in Regis Hiſpani viribus, opibus, auctoritate collocarat. Expectabatur in dies ex Hiſpania miſſus, reique adminiſtrandæ præſtitutus Laurentius Suarius de Figheroa Feriæ Dux: eique Comes adiunctus conſultiſſimus Iuris Innicus de Mendozza, qui iura Infantis produceret, ac tueretur. Ad Belgij verò fines conuenerat eoſdem, vt de rerum ſtatu doceret, Ioannes Baptiſta Taxius. Qui cum alijs è Regio Belgij Senatu ingenij Gallici gnaris, resque inſpicientibus è proximo, perſuadere contendit; vt validæ copiæ Galliam penetrarent, & cum eis deſtinatus Ductor Carolus Comes Mansfeldius Luteriam accederet: ingenti ſimul opum vi Mænij Ducis, Principum aliorum, ac præcipui cuiusque Viri à Prouincijs ad Conuentum delegati voluntates deuincirentur: Lotharingis quoque Fœderis principatum obtinentibus ampliſſimæ conditiones offerrentur cum ſpe minimè dubiâ ſucceſſûs. Hac demum, neque aliâ viâ Iſabellæ proponendam electionem optatum exitum habituram. Opus quippe tam

arduum

1593. arduum peragi non poſſe, niſi Militum, opumque profuſione Rex Aduerſarius opprimeretur. Verùm ab Hiſpania recentes Adminiſtri pecuniæ, copiarumque plus multò promittendum cenſebant, quam numerandum Lotharingiæ Principibus: quippe inter anguſtias vtriuſque ſubſidij Mænium, eiusque Partes obſtrictas, quocumque vellent Hiſpani, impelli poſſe faciliùs: Hiſpaniæ quoque res, & conditio temporum exigebant, vt auxiliaribus copijs, ſumptibusque parceretur. Nam & anteactis tot prælijs exhauſtum Regium ærarium erat: & recentes quidam Aragoniæ motus promptum ab vtraque ope remedium poſtulabant. Neque minùs id perſuadebant Belgicæ ditionis neceſſitates, quæ Parmenſis ex obitu maiores, plus etiam depoſcebant præſentis, validique auxilij. Quare non tam copiâ militum, aut pecuniæ, quam artibus, ac pollicitationibus, Legatique Pontificij operâ ſociali, ſuis ſe potituros votis ſperabant. At Mænij Ducis animo alia omnia voluebantur. Certus enim, inuito ſe nihil eos conſequi poſſe; eorum poſtulatis nequaquam aſſentiri decreuerat; à quibus parum ſuæ cauſæ faueri, imò Regnum ſibi eripi videbat. Eius tamen ſpiritus ingentes in diuerſa iactabant obortæ regnandi causâ cum cæteris è ſua gente diſſenſiones; alijs alio nominibus ad tam amplum Imperium enitente. Varijs ergo, qui contra ſua conſilia ſtruerentur, obicibus varias aggreſſus eſt machinas architectari.

Mænij mens alia.

INTEREA præfinitum auſpicando Conuentui celeberrimo tempus aduenerat, quem vltrà prolatari vetabant præſentiſſimæ neceſsitates, & coacta Lutetiæ omnium Ordinum ex vniuerſa penè Gallia lectiſsima multitudo. Dies erat ſextus ante Calendas Februarij; cum Præſules, Principes, & Prouinciarum, atque Vrbium Delegati in aulam Regij Palatij, cui Luparæ nomen, cum ſumma Galliæ omnis expectatione conuenere. Mænius Dux ante alios, velut in Regno adminiſtrando Regis obtinens locum, regio more ſub vmbella conſedit. Ac primus omnium frequentiſsimum Senatum in hanc ferè ſententiam fertur allocutus.

Conuentus Pariſienſis initium.

Illuxit aliquando tandem optatiſſima hæc dies, bonorum omnium votis tamdiu ſuſpirata; qua tot Galliæ calamitatibus præſens quærat remedium, & ſalutare lumen dubijs rebus affundat. Hæc enim vna nos cauſa huc conuocauit, hæc tot ſuperare compulit difficultates, quot optimo publico indictis iampridem Comitijs obſtruebantur. Magnas quippe ſpes ferè ſemper obices magni retardant. Quibus malis, eòque deterioribus, quòd inteſtinis, tot annos Gallia noſtra vexetur; caſſus oculis eſt, qui non agnouit; humano ſenſu, qui non deplorauit.

Mænij Ducis oratio.

Diſcerptum in partes, ac laceratum florentiſſimum Regnum, pulcherrimum corpus capite diminutum, conuerſum in viſcera patriæ ferrum, in ſuum ſanguinem populi ſæuientes; omnia tumultibus, periculis, ſtragibus inuoluta, an-non ab ipſis Inimicorum oculis eliciant lacrymas? Quod verò Chriſtiana pietate imbutis animis dolendum eſt magis, quo nunc apud nos loco Chriſtiana religio? Vbi maiorum noſtrorum in Catholicâ fide, vel ſanguinis profuſione defendendâ, per omnes memorias temporum celebrata conſtantia? Vbi erga Romanam, & principem Eccleſiæ Sedem reuerentia ſingularis? Nimirum pro auitâ Religione iam Hæreſis Galliæ ſceptrum affectat: & niſi Conuentus hic noſter maturè proſpiciat; Gallia, quæ præ cæteris Nationibus dici meruit hactenus maximè Chriſtiana, nominabitur in poſterum infami appellatione Caluiniana. Et ſanè ſic eueniet, ſi qualis nunc eſt, qualemque ſe geſſit, quoties in ſua poteſtate fuit; Gallici regni potietur Nauarræ Rex Henricus. Vos ergo qui ex vniuerſa Gallia delecti, atque huc ad ſalutem publicam deſtinati, hoc difficillimo tempore conueniſtis, vt regno tumultuanti quietem, Religioni labanti ſecuritatem afferatis; agite per eam, quam debetis pietatem Deo, Patriæ charitatem, curas cò veſtras, ac neruos intendite, vt in habendis pluribus pro rei grauitate congreſſibus eum ex omnibus Regem eligatis, qui vtrique neceſſitati opportunè conſulere & velit, & poſſit. Vt velit, ex animo ſit oportet, conſtanterque Catholicus, ac vitæ ipſi, nedum Coronæ, Chriſtianæ fidei, Eccleſiæque incolumitatem anteferat. Vt poſſit, ea præſtet virtute, experientiâ, exiſtimatione, quibus non modò reluctantes animos imperio ſubijciat ſuo, ſed Regni etiam, ac Religionis hoſtes facilè profliget. Quod vt feliciter conſequamur, proprijs cuiusque ſepoſitis vtilitatibus, odio quouis, aut gratiâ procul habitis, vnum ſpectemus, vnum ſequamur Chriſtianæ Religionis, & Regni Gallici bonum. 1593.

HAEC Mænij Ducis verba longiore oratione, nec tædij notam euitante, Cardinalis Pelleuæus, Conuentûs Præſes Eccleſiaſticus excepit. Breuiùs inde atque aptiùs Claudius Seneſſæus, Delegatus pro Nobilitate; & Honoratus Laurentius pro Populo, perorarunt. His dumtaxat in eo primo Conuentu actis, Senatus dimiſſus eſt.

Literæ Catholicorum qui erant apud Regem Hẽricum.

PER eos dies ex inopinato Tubicen adfuit ad portas Vrbis, ingreſſumque poſtulauit; vt Lutetiæ Gubernatori Franciſco Auertono Belini Comiti inſcriptum literarum faſciculum redderet. Quid verò rerum afferret, paſſim à pluribus, vti fit, rogatus: Epiſtolas ſe ferre reſpondit ab Catholicis, qui cum Henrico Rege eſſent, ad Ordines Pariſijs coactos datas. Ad Gubernatorem perductus literas reddit. Is eaſdem extemplo ad Ducem

Henric. Catherinus lib. 13 Turt. lib. 19. Ant. Herrera hiſt Gall. l. 4. c. 17. Campiglia lib. 8. Thuan. lib. 105.

1593. cem Mænium perfert, præ valetudine lecto decumbentem. Dux eas, niſi coram Fœderatis non aperiendas ratus; Pontificium acciri iuſsit Legatum, Hiſpanum Oratorem, aliosque primarios Senatûs Gallici Principes. Quibus audientibus,& in nouæ rei expectationem ſuſpenſo animo intentis, apertæ, perlectæque literæ fuerunt. Ipſa præferebat inſcriptio,à Principibus, Præſulibusque,& Magiſtratibus Catholicis,qui erant apud Regem, Mænio Duci, alijsque ex eius Familiâ Principibus,& Vrbium aliquot, Populorumque Delegatis, qui Lutetiæ conuenerant; proponi rationem, ac viam aſſequendi quietem Galliæ tam neceſſariam ad Catholicæ Religionis, ac Regni conſeruationem.

PERSCRIBEBATVR verò: *Vidiſſe Principes, Præſulesque, qui ab Rege ſtarent, libellum paulò antè à Mænio Duce propoſitum: ſeque eum ipſo ſentire; prorogationem belli ruinam ſimul moliri religionis, ac regni. In eo agnoſcendo Rege, quem ſibi præfeciſſet Deus, illique obſequium naturâ debitum deferendo, Religionis tutelam ſemper ſe habuiſſe præ oculis. Ad ſui Regis defenſionem tunc redditos alacriores, cum introductos in Regnum viderunt exteros, Gallicæ felicitatis, ac nominis apertos hoſtes. Ingenuos omnes, ac probos Gallos imminentibus malis ire obuiam viribus omnibus debere. Id verò tunc feliciter euenturum, cum eos inter optatiſſima pax conciliētur, quos in ſuam perniciem tamdiu tenent arma diuulſos. Huic paci qui ſubſeruiant, acclamationibus, plauſibusque; qui aduerſentur, maledictis, atque exeerationibus iuſtè à Populis exceptum iri. Quòd ad eam ineundam Dux Mænius eiusque Sectatores Lutetia coacti omnium Ordinum conuentum ſcriptis euocauerint, vel hoc nomine nil profuturum, quòd eidem habendo locum optarint, quò conuenire non licet ijs, qui aliarum Partium ſint. Id verò non reſtincturum bella, ſed vt cùm maximè inflammaturum. Quamobrem Principes, Præſules, Magiſtratusque Catholicos, qui ſunt apud Regem, gnaros idem alijs placiturum Catholicis, qui debitum natiuo Regi obſequium profiteantur; Regis ipſius conceſſu, Mænio Duci, alijſque Lutetiæ congregatis ſignificare his literis voluiſſe: Si quidem de rationibus ad Religionem Catholicam, Regnumque conſeruandum accommodatis, à Viris probitate, iudicioque præſtantibus inſtitui colloquium velint in loco Pariſios inter, & Diui Dionyſii Oppidum eligendo: Seſe pariter ſuarum Partium lectiſſimum quemque dicendâ die miſſuros, vt omnes, quæ felicem ad terminum perducere poſſint, aperiantur viæ. Quod conſilium ſi renuatur, aliaque rationes ineantur Religioni, Regnoque pernicioſæ, ſi ad extrema calamitatum Gallia redigatur; teſtari ſe Deum, Hominesque, non ſibi, ſed alijs vitio vertenda mala inde conſequutura.* Colloquium proponitur in loco vtriſq; Partium opportuno.

Vt hæ literæ ſcriberentur, primus auctor fuiſſe fertur magni vir nominis,& exiſtimationis in Aula Gallica, Nicolaus Villaregius: qui ſponte ſuâ pronus ad ineundam cum Rege pacem, incitatus etiam fuerat ab Duce Mænio, tractationem aliquam affectante, vt eam in ſuos vſus opportunè traduceret. Igitur ad affinem ſuum Fleuræum ſcripſit Villaregius, vt Niuernenſem Ducem, aut quempiam è Principibus Regem ſectantibus conueniret: quo res eſſent loco doceret: quàm acriter Iſabellæ Infantis electionem promouerent Hiſpani: quàm prope abeſſet, vt Dux Mænius, qui nunquam adhuc impetrare potuiſſet ab Rege reconciliationem cum Eccleſiâ; Hiſpanorum voluntati obſecundaret, niſi quid obicis maturè opponeretur. Actum eſſe de Henrici regno, vbi Galliæ Principes, ac Prouinciarum Delegati, qui Pariſijs conuenerant, exterorum petitionibus conſentirent. Abrumpendam igitur moram omnem, & dum licet, conſilia diſturbanda. 1593.

Mænius, & Villaregius primi auctores, vt literæ mitterentur.

Hæc à Fleuræo ad Niuernenſem, atque etiam ad Gaſparem Scombergium Comitem, ab hoc ad Regem perlata, demum euicerunt, vt re priùs in concilio Procerum aliquot deliberatâ, literæ modò memoratæ tranſmitterentur, vel ad indictos Ordinum congreſſus interturbandos, vel ad viam reconciliationi Regis aperiendam. Verùm ſtatim atque illæ recitatæ coram Fœderatis fuerunt; Pontificius Legatus, quas inter legendum iras conceperat, diſſimulare iam impotens, aſſurrexit indignabundus; ac non expectato, vt in conſilium, ac deliberationem iretur; *eam Epiſtolam contaminatam hæreſi pronunciauit: quæ Regem à Deo Galliæ datum, & cui naturâ deberetur obſequium, aſſerebat Hæreticum hominem, atque in Hæreſim relapſum, ab Eccleſiâ damnatum, & publico anathemate punitum. Adeoque pro Hæreticis habendos, quicunque illius rationem haberent. Neque vllâ omnino reſponſione dignandam.* Aſſenſere Legato ſine cunctatione Pelleuæus Cardinalis, & Hiſpanus Orator. Obrepebat quippe ſuſpicio, datam eam de induſtriâ, ad tractationes Comitiorum interrumpendas. Nam ſi quæ proponebantur ab Regijs, abnuerent Fœderati; tanquam hoſtes pacis, in odia populorum incurrerent: ſin acciperent, & colloquio aſſentirentur; ad Galliæ regnum via planiſſima ſterneretur Henrico. Mænius Dux, alijque ancipites animi, rei tam dubiæ, ac periculoſæ plus dandum maturitatis, ac temporis cenſuerunt. At Villaregius, & Ianinus ſubmonuere, non vni Mænio Duci literas illas inſcriptas, ſed conuentui quoque Delegatorum; quòd vel Tubicen ipſe palam euulgarat. Quare de ijs in proximo Senatu referendum; ne

Eaſdem Legatus Pontificis, atque Hiſpani, vt hæreticas, deteſtantur.

1593. ne Delegati, ſi principio clam ſe quidpiam eſſe deprehenderent; parum agi ſecum candidè, ſyncerèque ſuſpicarentur; quod profectò eorum animos abalienaret à cæteris, cum graui cauſæ publicæ detrimento. Decretum itaque fuit, quantumuis obluctantibus Pontificio, Hiſpanoque Legatis, vt literę in Conuentu publico recitarentur. Interea verò conſulti ſuper hac re doctiſſimi quique Theologorum, è Sorbonico præſertim Collegio, in eamdem cum Legato venere ſententiam, quam in lucem etiam ediderunt: illam de Rege propoſitionem Hæreticam eſſe, ac prorſus abolendam.

Idem Theologi ſentiunt.

MAENIVS tamen incertus adhuc erat conſilij. Siquidem & tractationem cum Regijs exoptabat, & Legati Pontificij, atque Hiſpanorum animos ab ſe prorſus auertere metuebat. Poſt multas denique cum ſuis initas conſultationes, in eam mentem deuenit: vt illius rei capienda in Senatu deliberatio differretur: dum ipſe Feriæ Ducem, aliosque cum eo venientes adiret, Carolique Comitis Mansfeldij, qui præſtolabatur ad regni fines, exercitum, acceptaque ab Rege Hiſpano iuſſa cognoſceret: vt pro tempore, atque opportunitate decerneret. Igitur ex Hiſpania profectis occurrere ſtatuit: & ipſemet auxiliaribus copijs imperare: nec ſinere cum auctoritatis ſuæ detrimento Guiſium Ducem eiſdem præfici ab Hiſpanis, illi manifeſtò fauentibus. Exiſtimationis quoque incrementum ſperabat aliquod armorum progreſſu: & quod caput erat, pecuniæ vim ab Hiſpanis exprimere contendebat, quam diuideret Delegatis, vt eos ſibi magis obſtringeret. Hac deliberatione ſuis patefactâ, rogauit, vt in agendis ſe abſente conuentibus leuiora quædam tractarentur, electione Regis ad ſuum reditum reſeruatâ. Par enim eſſe, vt vbi de ſummâ rerum ageretur; intereſſet ipſe cum Duce Guiſio, Legatis Catholici Regis omnibus, cæteriſque Fœderatis, quos intrà paucos dies eſſet ipſemet deducturus. Promiſſum id à cunctis nullo negotio. Villaregio verò, ac Ianino mandauit in diſceſſu, vt ad cauendas priuatas tractationes inuigilarent. Exinde cum quadringentis Equitibus Sueſſionem profectus eſt: vbi Gallicas copias iuſſerat præſtò eſſe. Eò vbi deuenit, colloquium inijt cum Hiſpanis Adminiſtris, Feriæ Duce, Ioanne Baptiſta Taxio, & Innico de Mendozza. Hi poſtularunt, vt de Salicâ lege apud Gallos antiquiſſimâ derogaretur, quæ ſuccedere in regnum fœminas vetat; ne Regem è Borbonijs Principibus eligerent, qui vel Hæreticus palam eſſet, vel fautor Hæreticorum. Eâ igitur lege poſthabitâ, Iſabellam Hiſpaniæ Infantem Galliæ regno imponerent, eidem debito; tum quia Regem extin-

Catherinus lib. 13. Turturalib. 19.

Mænius obuiam it Hiſpanis Adminiſtris aduentantibus.

Eorum poſtulatũ vt Iſabella Infans eligatur Galliæ Regina.

extinctum omnium proximè contingebat, ex Eliſabethâ nempe orta ſororum primâ: tum quòd Hiſpani filia Regis eſſet, qui tam benè de Galliâ meritus foret, ac meriturus in poſterum. Quod ſi iuſto vacuum Hærede regnum ab Gallorum ſuffragijs penderet; viderent ipſi, quanta Principis eius habenda ratio, qui ſuis commodis, rebusque neglectis, obiectaque non ſemel in diſcrimen Belgicâ ſuâ ditione; vim ingentem pecuniæ, validas copias, ſuos ipſos Duces à prouincijs periclitantibus euocatos, ad ſubueniendum redactis in anguſtias Galliæ Fœderatis tranſmiſerit. Quæ ſi defuiſſent ſubſidia, iam ſub Hæretico iugo regnum gemeret maximè Chriſtianum. Amplas quoque pollicitationes adijciebant Hiſpani. In promptu eſſe pecuniam, quæ numeraretur: Exercitus qui Galliæ ſaluti, ac tranquillitati militarent: futura omnia in Mænij Ducis poteſtate, adeo vt Catholicorum Militum Ductor Carolus ipſe Mansfeldius ab eius nutu penderet. Ad extremum obſecrarunt, vt auxiliares eæ copiæ quamprimùm in expeditionem aliquam ducerentur; quæ proſpero ſucceſſu palam facerent, quanti forent Hiſpana ſubſidia. His illi inuitamentis Mænium ad ſuam perducere voluntatem ſtudebant. At ſolers animi Princeps, conſcius iam, haud plures quater mille Peditibus, atque Equitibus mille à Mansfeldio ductari: numerandam verò pecuniam aureorum viginti quinque millia non ſuperare; minimè paſſus eſt Gallicam libertatem venalem eſſe tam paruo. Quare ſubiratus, atque animoſus, vt numquam, reſponſum hoc dedit. *Quod attineret ad expeditionem ſocialibus armis committendam, ſe facilè aſſentiri: quod verò ad Regnum Iſabellæ Infanti deferendum; rem non modò maximis difficultatibus impeditam, ſed patrijs quoque legibus vetitam, in manu ſuâ non eſſe. Infanti ſi quod ius foret, iuribus regni communibus repugnare: quorum ipſe arbiter nec vellet eſſe, nec poſſet.* Hac reſponſione æquè inopinatâ, ac moleſtâ perculſi primùm Hiſpani, ſatìs intellexere, quàm longè diſſiderent Gallica, atque Hiſpana conſilia. 1593.

Mænii reſponſum votis contrarium.

Re tamen diſſimulatâ, reſumptisque animis, proximâ luce tractationem repetens Ioannes Baptiſta Taxius conatus eſt Principis animum verbis mollibus, ac promiſſis liberalibus flectere: & Agucchius Protonotarius, & Innocentius Maluaſia, qui congreſſibus aderant iuſſi ab Legato; & Carolus Mansfeldius adeo ad rem propoſitam promouendam allaborarunt, vt ſpem profectûs aliquam Hiſpanis fecerint. Et hi quidem, comperto, nihil ſine Mænio Duce peragi poſſe: Mænius verò parum ſibi prodeſſe ratus Hiſpanorum ope deſtitui; in ſpeciem certè

Propoſita res vrgenti cum ſpe.

1593. certè beneuolentiam præ ſe tulere. Vt verò frænum ijs inijceret Mænius, quo in omnem circumduceret partem pro arbitrio; Ianino, Villaregio, ac Lugdunenſi Archiepiſcopo per literas mandauit, vt reſponſum omnino dandum curarent Epiſtolæ à Catholicis Henrici Aſſeclis conſcriptæ: oblatosque cum eiſdem congreſſus acciperent.

Ex vtrâque verò parte ita conuentum fuit. Vti Dux electionem Infantis apud Ordines promoueret. Quæ ſi ſuccederet, conſequeretur ipſe Ducis Burgundiæ titulum, adminiſtrationem Picardiæ, donec viueret: Reginæ Locum tenentis toto regno nomen, ac poteſtatem: quicquid ipſe, tam ſuo, quàm Reipublicæ nomine æris alieni deberet, ab Hiſpanis perſolueretur; eidemque redderetur, quantum de ſuo impendiſſet. Imò vt præſens pecunia rem vrgeret; aureorum viginti quinque millia iam tum ei numerarunt, ſyngraphasque pro alijs ducentis millibus dederunt: Caroloque Mansfeldio commendarunt, vt cum exercitu ad eius nutum omnem obſequeretur. His vtrinque initis conuentionibus, & mutuo chirographo confirmatis, conciliari quidem tum inter ſe viſi ſunt animi: ſed non in futurum tempus, amotis ſuſpicionibus, diuturna concordia ſtabilita. Mænius quippe nullo teneri ſe iure arbitrabatur ad ea præſtanda, quæ ab inuito neceſſitas temporum extorſiſſet. Hiſpani contra, qui hunc Ducis animum introſpiciebant, in omnem parati erant opportunitatem, rem ſinè illius auctoritate conficiendi. Quapropter alios quoque ſupremos Galliæ Principes ſibi obſtringere contenderunt: Lotharingiæ nempe Ducem, & Guiſium, Nemoroſiumque in ſpem erigendo nupturæ ſibi Infantis, cum dotali Galliæ regno. Sed ea conſilia Principibus deprehenſa contrarium votis exitum nacta ſunt. Æmulatio namque inter eos exorta perpulit, vt alius alij (quod ſuadere ſolet ambitio) aduerſaretur. Conuentiones inter Mæniū, & Hiſpanos.

IAM verò tempus inſtabat, vt ad Comitia properarent ex Hiſpaniâ recentes Adminiſtri. Ergò Sueſſione digreſſi Lutetiam intrarunt magno cum Populi plauſu, qui non leue communis boni momentum in eorum aduentu poſitum rebatur. Quæ verò ibi tranſacta, referemus; poſtquam armorum progreſſum in Belgio parumper proſequuti fuerimus.

EXERCITûs ad ſubſidium Gertrudisbergæ fruſtra deducti, Petrus Erneſtus Mansfeldius, Belgij Gubernator, partem Varambonio ſub Duce Grauiam dimiſit; partem traduci iuſſit in Friſiam à Friderico Comite Thſerembergio. Præerat multos iam annos ei Prouinciæ impoſitus ab Rege Franciſcus Verdu- Belgici belli progreſſus. Franciſcus Verdugus Friſiæ Gubernator.

gus Natione Hiſpanus, militaris rei peritus in paucis: quique magni Cæſaris ad exemplum, commentarijs, quæcunque in bello geſſit, expoſuit; integritatis fiduciâ, fidei apud poſteros ſecutus. Sedem per ea tempora Groningæ locauerat, in Vrbe regionis eius præcipuâ, quam hoſtes iamdudum ſibi deſignauerant, quæque inteſtinis agitata ſeditionibus, haud extra ſuſpicionem erat cum ijſdem conueniendi. Nec procul eâ Guillelmus Comes Naſſauius caſtra poſuerat, prouidèque munierat, vt Regijs copijs aditum ad Groningenſes intercluderet. Crebris ad Mansfeldium literis Verdugus militum, tormentorum, pecuniæ ſubſidium popoſcerat contra vrbanos tumultus, atque hoſtium inuaſiones. Id verò conſequi non ante licuit, quàm Gertrudisbergæ retinendæ, Crepicordij expugnandi ſpes euanuere. Tum demum Exercitûs magna pars eò immiſſa: ſed in ipſo itinere, partim laboribus feſſa toleratis, partim perferendis ob locorum infelicitatem incommodis deterrita, imminuta admodum fuit. 1593.

Militum ſubſidium accipit à Mansfeldio.

Certiores de eo ſubſidio facti hoſtes, ipſi quoque ab alijs expeditionibus vacui, opem ſuis celeriùs multo, commodiùsque tulerunt. Copijs auctus Guillelmus decreuit in Buttanga munimentum erigere: quò viam Regijs militibus Groningam versùs præcluderet. Eſt autem Burtanga ex arenâ congeſtâ ſtrata planities, duarum horarum itinere longa; cuius pars ad Veddam pertinet, Groningenſis Oppidum ditionis, pars Monaſterienſis Diœceſeos finibus continetur. Eâ in mediâ, quâ magis arenoſa ſe latiùs explicat, viam interſecans Naſſauius, atque ex effoſsâ materie aggerem circumducens, adeo tutum ſuis munimentum extruxit, vt inde nullâ viâ poſſent exturbari, cùm vnica ad eos pateret, quæ interrupta iam erat. Regius Ductor Carcamus ad opus impediendum perrexit; ſed neque tempeſtiuè, neque machinis ad rem idoneis inſtructus. Verdugus verò Groningenſibus detentus periculis, accurrere nequiuit.

Guillelmus Naſſauius munimentū extruit in Burtanga.

Scripsit interea Comiti Friderico, vt in itinere, quo Groningam aduentabat, Sasfeltium, & Oëtmarſum, loca hoſtium poteſtatis, expugnare conaretur. Quippe quæ leucâ vnâ Oldenſaliâ diſſita, Regijs è Brabantiâ in Friſiam vltro citroque commeantibus iter obſtruebant. Paruit conſilio Thſerembergius: & Sasfeltium quidem extemplò deditionem fecit. At Oëtmarſum duabus Veteranorum centurijs defenſum, à primo mane ad veſperam vſque ſex tormentorum aſſiduis ictibus oppugnari oportuit: ac tandem expugnatum eſt. Fridericus deuectis è Brabantiâ bombardis Oldenſaliæ relictis, per Eſcunenuecam propè

Franc. Verdugus Comment, lib. 10.

Fridericus Thſerbergius Sasfeltium, & Oetmarſum capit.

Co-

1593. Couordam (quando per Burtangam non licebat) Groningam tranſportauit exercitum.

Qvo ſuis copijs adiuncto Verdugus duas vno tempore Arces Groningenſibus infeſtas aggredi ſtatuit: Auarderzielam, & Slogteram. Ad hanc expugnatu faciliorem Cornelium Gaſparinum, patriâ Lucenſem, Ductorem miſit: ad illam ipſe cum Thſerembergio profectus eſt. Poſtulatam deditionem cum Oppidani negarent; ad tormentorum impetum ventum eſt. Sed quia locus erat circumcirca ſolidâ terrâ munitus, ea parum proficiebant. Quo animaduerſo Verdugus miſit, qui foſſam circumſpicerent: eorumque ad tutamentum, ſclopeta è Caſtris continenter diſplodi iuſſit. Ex ijs Penia Signifer faſce ad ripæ foſſam prætento terram effodere, atque aggerem præ ſe cœpit erigere. Quod cum alij viderent, exemplo animati, idem moliri opus aggreſſi. Hæc vel audacia, vel calliditas hoſtes ita deterruit, vt ſtatim deditionis ſigna præberent. Verum ingreſſum non ſine vi tentantibus cum Friderico Duce Militibus Oppidani reſtiterunt. Quare dimicatum vtrinque ferociter aliquandiu. Demum interempto Arcis Præfecto, qui omnium acerrimè obſiſtebat; perrupere in eam victores Regij, ad vnum omnes internecioni dantes. Quorum ſi quis ab ingreſſis elabebatur, circumſidentes non effugiebat. Ab hac oppugnatione progreſſus ad alteram Verdugus eſt: Slogteræ nempe, quæ præter opinionem dedere ſe recuſarat. Sed recenti vicinorum excidio commonefacta, & bellico apparatu territa, in poteſtatem illico venit.

Verdugus potitur Auarderziela, & Slogtera.

Neqve ſegnior in locis hoſtilibus inuadendis erat Guillelmus Comes. Euocarat Vinſchotâ Carcamum Ductorem cum ſubiectis copijs Verdugus: vt circa Groningæ mœnia excubaret: ne quid in Vrbe per ipſius abſentiam turbaretur. Frequentibus quippe nuncijs perferebatur: Hæreticos in eâ homines; atque aduerſarum Partium factioſos, ipſi, cæteriſque Catholicis necem, aut capturam moliri. Quibus periculis occurrendum putauit, iniecto Ciuibus turbulentis à vicino Exercitu terrore. At Guillelmus in omnem peruigil occaſionem; vbi Ductore, ac magna parte Militum exarmatam Vinſchotam vidit; eam ſtatim inuaſit, cœpit, ſuis Partibus communitam reliquit. Pari beneficio fortunæ potitus eſt Veddâ; Defenſoribus eius per ſummam ſocordiam, peſſimoque exemplo, ne oppugnationem quidem, antequam ſe dederent, expectantibus. At verò cum Naſſauius, impoſito vtrobique præſidio, in citeriorem Friſiam profectus eſſet, vt copijs in ſubſidium à Philippo fratre deductis

Guillelmus Naſſauius Vinſchotam & Veddam capit.

Verdugus Vinſchotam recupe-rat. aſſociaret ſuas; Verdugus quoque ea opportunitate ſapienter vſus, Vinſchotam ſubitò recepit: atque inde ad recipiendam Veddam perrexit. 1593.

INGENTEM ibi Peditum numerum, & plurimos ſclopetis maioribus inſtructos collocarat Guillelmus (quicquid alij contrà ſcripſerint) & bellicum inſtrumentum, & commeatum eâ copiâ, quæ ſatis eſſet ad maximum quoduis Oppidum tutandum. Spoponderat quoque Tribunis, eamque ſponſionem Fœderatæ Friſiæ Ordines confirmarant, ſi ſe ſtrenuè defendiſſent, Ducis munia conſecuturos. Quare deditione à Verdugo poſtulata, ſe ad extremum vſque ſpiritum propugnaturos Oppidum, reſponderunt. Nondum eò pertractis maioribus tormentis, iuſſit Verdugus, ſolo effoſſo aggeres extrui. Quo in opere cæteris Itali præiuere, qui iam ad foſſam vſque progreſſi erant: ideoque plurimum damni paſſi ſunt ab hoſtilium ſclopetorum continenti diſploſione. Sed neque hoſtes à bombardarum ictibus tuti erant; quæ iam aduectæ, aſſiduè munimenta Oppidi quatiebant. Eòque res redegerant, vt duo propugnacula, quæ murorum longitudinem cuſtodiebant, concuſſa, ac diruta eſſent. Quamobrem extrema iam ſibi metuentes Oppidani deditionis faciendæ non obſcura præbebant indicia. Quibus incitati Obſeſſores, ac præſertim Itali omnium proximi, ſociorum cædem vlciſcendi auidi, per foſſam ad oppugnationem, ſine lege, ſine ordine ſeſe effuderunt. Eum impetum cæteroqui temerarium; & ſi dexterior mens, aut maior animus hoſtibus fuiſſet, auctoribus nociturum; iuuit eorumdem conſternata virtus, & ſalus deſperata. Igitur in Oppidum irrumpentes Regij, quâ vindictæ ardore, quâ victoriæ licentia, obuios quoſque trucidarunt. Probauit Verdugus felicem euentum, at præcipitem impetum improbauit; eos Milites ſeriò monens, ne ſuâ in poſterum temeritate perniciem vniuerſo Exercitui crearent.

Verdugus l. 10. Haræus anno 1593. Campana p. 3. lib. 1.

Et Veddam vi, & ſtrage.

IAM verò declinante in Autumnum anno, imbribusque cadentibus perfuſo ſolo, Exercitibus imperuio; difficile admodum videbatur, morantes ibi diutius copias, præſertim Equeſtres, & bombardas, & impedimenta deportare. Quare Verdugus animum reuocauit à munimento Burtangæ inuadendo: quod opus alioqui ſuadebat cupiditas clauſum illud iter, maximè neceſſarium, Groningenſibus aperiendi. Abſterrebat quoque firmitas loci, non modo circumiectis paludibus cuſtoditi, ſed quinque præterea cuneatis propugnaculis ſeſe mutuò tutantibus, & commeatibus, & reliquo belli apparatu affatim inſtructi. Neque aditus ei claudebatur, ad omnia quæcunque opus eſſent,

Verdugus lib. 11.

è

1593. è vicinâ Veſtfaliâ deuehendi. Contra verò infeſtum Obſeſſoribus futurum erat ſolum vuidum adeo, vt vix vnum alterum-ve pedem effodientibus, aqua ſtatim ſcateret. Atque vnius leucæ ſpatio circumcirca nec domus vlla, neque arbor ſeſe offerebat. His de cauſis ab ea Verdugus obſidione abſtinuit. Neceſſarium tamen duxit curam reddere viam aliquam Groningam verſùs: ne regius exercitus detrimento Vrbi magis, quàm præſidio foret: neu liceret hoſti ſubmiſſis identidem copijs augere militem; ſibi, omni præcluſo aditu, non liceret. Quamobrem ad extremum decreuit prope Couordam iter ſuis communire.

SED antequam eò commigraret, cum duabus tantùm leucis ab hoſtium caſtris abeſſet; eoſdem ad pugnam laceſſere conſtituit, animo maiore, quàm viribus. Duobus ergo deportatis campeſtribus tormentis, & aliquot commeatuum carris, longo circuitu perrexit aduerſùs hoſtem. Hic poſitis leucâ vnâ prope Groningam caſtris, certior factus eſt de Verdugi aduentu. Itaque Comites Guillelmus, ac Philippus, qui copijs præerant, caſtra communire ſunt aggreſſi diligentiâ tantâ, vt quamuis celeritate ſummâ fuiſſet vſus Verdugus; vbi primùm acceſſit, hoſtem repererit validiſſimè circumſeptum. Ægrè ille ſtagna traiecerat, & per ea vix pertraxerat tormenta: cumque propugnaculum quoddam hoſtile prætergrederetur, ab eius bombardis, ac moſquetis vix tutos carros, nec ſine detrimento perduxerat. Tantumque laborum in eâ traiectione miles exanthlauit; vt ſtatim ab illa quieti ſe dare opus habuerit. Prope locum, vbi Caſtra poſuit, aliud erat hoſtile munimentum; quod poſtquam circumſpectari Verdugus iuſſit, conſequenti nocte aggredi decreuit. Sed hoſtes virium ſuarum conſcij, aggreſſionem fugâ præuerterunt. *Verdugus Fœderatorũ Exercitum inuadit.*

IAMQVE Hollandicis caſtris propior factus erat Verdugus: ad quem perlatum fuerat, Caſtrorum hoſtilium ſitum planum eſſe, atque à cunctis obicibus expeditum. Sed contrarium acceſſus oſtendit. Foueæ quippe paſſim opponebantur, quæ directas acies, & minimè diſſolutas duci vetabant. Admouit hoſti quàm proximè poterat Exercitum Verdugus; agminibusque tum equeſtribus, tum pedeſtribus diſtributis, iuſſit ſuos continenti velitatione hoſtem laceſſere: eodemque tempore campeſtria tormenta editiori loco mandauit imponi. Inde etiam hoſtium Caſtra ſpeculatus, vt de viſu cognoſceret, an liceret eorum aggeres, ac munimenta adoriri; deprehendit æquè arduum, ac periculoſum id eſſe. Quare ad continuandam dimicationem, ſubinde nouos Equites, Peditesque ſuffecit: in ſpem veniens,

eâ

eâ prouocatione hoſtem ex vmbrâ in puluerem eductum iri; ſeque cum eo extra munimenta magis æquo certamine pugnaturum. At hoſtis, haud ignarus bellandi, ſpem feſellit. Sinebat enim Pedites nunc hos, nunc illos ad velitandum prodire, ſed ſub ipſis munimentis: intra quæ reliquo Exercitu ſe cohibente, Equites in omnem partem, vt opportunitatibus præſtò eſſent, diſcurrebant. His tamen aliquid ſuis tormentis damni Verdugus intulit. Quòd ſi grauiora conuehi iuſſiſſet; è loco ſuperiore, quem occuparat, potuiſſet hoſtium Caſtra infeſtare, malè à munimentis tumultuariò excitatis defenſa. Sed anni tempeſtas pluuia, & loca ſtagnis frequentibus impedita tranſuehi vetuere. Ferunt & prouocatione laceſſitum ad iuſtum prælium à Verdugo Guillelmum, ignauum etiam animum obiectando: ſed eumdem propoſiti tenacem, atque in apertum educere acies recuſantem, reſpondiſſe. Magnorum in Scholis Ducum doctum ſeſe: non ad hoſtis arbitrium, ſed pro ſua opportunitate, cuique pugnandum. Proditurum ſe (nec longum tempus) in campum; & cum hoſtis minimè vellet, manus conſerturum. In leuibus illis dimicationibus è Regijs pauci cecidere: plures ex hoſtibus, tormentorum præſertim ictibus ſtrati. Friderici Comitis equus peremptus: ipſe in brachio leuiter ſauciatus. Grauiùs ſclopeto ictus in tibia Sclopetariorum in principijs Ductor Alexander Gherardus Mediolanenſis.

Leuis inter eos dimicatio.

1593.

Campana.

IGITVR Verdugus cum neque hoſtem elicere ex munimentis ad prælium poſſet: ipſumque intra eadem inuadere nimis temerarium duceret; non ſine Principum Exercitus conſenſu, Caſtra inde mouere ſtatuit. Antè verò, quàm Couordam duceret, Groningam redijt, ſuperatis difficultatibus viarum aquis interruptarum. Ibi commeatibus abundè inſtructus, Couordam versùs iter ſuſcepit; probè intelligens, quantò ſeriùs accederet, tantò futurum difficilius deſtinata perficere. Pedites aliquot ad occupandum Dalemium pagum præmiſit; in quo Mauritius ipſe, dum Couordam obſideret, copias locauerat. Iter habenti exercitui Verdugus, & Thſerembergius præiuere: vt aperiendæ viæ ſitum inſpicerent, & locum caſtris optarent. Vix ad eum pagum peruenerant; cum obuios habuere Couordæ Præſidiarios, quorum pars maxima ex Arce prodierat, vt ad ſe tranſmiſſa commeatuum plauſtra in itinere cuſtodirent. Vbi primùm illi hoſtem agnouere; reputantes exiguum militum numerum in Arce relictum; ad eam retrocedere; ipſamque maluere, vt generoſos decebat, quam carros alimentorum, tutari. Quamobrem hi ferè omnes in Regiorum venere poteſtatem.

Verdugus Couordam oppugnare contendit.

Commeatum intercipit.

1593. tem. Minùs læta fuit hæc præda Verdugo, perpendenti longè nobilioris lucri occaſionem è manibus elapſam. Namque ſi Præſidiarij milites Oppido egreſſi vel cæſi fuiſſent, vel interiecto exercitu ab reditu in Oppidum prohibiti; tam pauci reliqui erant ad Couordæ cuſtodiam, vt ea nullo negotio potuerit occupari. Præſertim cùm optimè ipſe noſſet, qua parte foſſa traiectu facilior erat: & ſcalis illam vndique inuadere, vel interdiu, in procliui foret: atque alicubi murorum humilitas non requireret ſcalas ad ſcandendum: paucique defenſores tot oppugnantibus, oppugnatiſque locis haud ſufficerent. Sed non obiacent omnia prouidentiæ Ducum: & militaris auiditas prædæ ſæpe corrumpit meliora conſilia.

Iam verò ingruentes pluuiæ continendi in aperto Exercitus difficultates augebant. Vallones præcipuè miſſionem peruicaciter poſtulabant: quin aliqui vel inconceſſam arripiebant. Quare præcipitandam operam Verdugus cenſuit & præſtruendæ viæ, & munimentis aliquot ad eius ſecuritatem excitandis. Viam extruxere ſuſtinendis carris, bombardis, cæteriſque rebus idoneam. Quamquam eo in opere quicunque laborauere milites, ſiue imbrium, ſeu ſtagnorum humore infecti, vel mortem inde contraxere, vel morbum. Nec minùs in erigendis munimentis deſudatum. Vt verò ad commeandum vltro citroque Groningenſibus ea tuta pateret via; ne-ve ab hoſtibus Couordâ erumpentibus, quicquid exhauſtum erat laboris, corrumperetur; cuſtodiendam eam circumfuſis militum ſtationibus Verdugus curauit. Itaque Couordenſi in agro hybernare milites iuſſit. Lotharingos, & Germanos Soltzio Comiti ſubiectos in quatuor finitimis pagis collocauit. Vallonibus expetitam miſſionem dedit. Ipſe cum reliquis in aperto camporum hyemauit, exemplo ſuo eos ad tolerandum inflammans; neque ſegniùs agens Militis partes, quàm Ducis.

In agro Couordæ hybernat.

Lvtetiae interea in Principum, ac Delegatorum Conuentu magna diſſenſio fuit de reſponſo literis reddendo, à Catholicis Henrici Aſſeclis datis. Pontificius quippe Legatus, & cum eo ſemper facientes Hiſpani rem prorſus abolendam iactabant: Sorbonici Theologorum Collegij ſententiam opponebant: præſtructum eum obicem dictitabant ab hoſtibus Comitijs proſequendis. At Delegatorum plerique contra ſentire. *Eiuſdem ſanguinis, & religionis hominibus obſtruendam non eſſe viam, quâ facilè ad integriores Catholicorum partes, hoc eſt ad Fœderatos, recipere ſe poſſent. Deſertum ab ijs Henricum tam imbecillum futurum, vt eſſet leui negotio debellandus. Nullam repudiandam rationem aſſe-*

Iacob. Auguſt. Thuanus lib. 105.

In Pariſienſi Conuentu diſſenſio de literis Henricianorum.

quendi

quendi publicam pacem, quam boni omnes Galli votis, ac ſtudijs ſequerentur. Manium ipſum Ducem ad id conſilij fidem ſuam obligaſſe, dum euulgato libello Regios Catholicos hortatus eſt, vt cum ipſo conuenirent: quod ſi renuerent; impendentium calamitatum habendos reos. Iam verò noxam hanc ſubituros ipſos Fœderatos, ſi oblatum colloquium, & congreſſum recuſarent.

Congreſſus cum Henricianis approbatur.

HANC ſententiam paſſim omnibus gratiorem Mænij Ducis interiores Amici promouebant. Vnus ad eam requirebatur Pontificij Legati aſſenſus: à quo neque Ordines, neque Mænius ipſe diſſidendum putabant. Communis quippe Chriſtianorum Patris Adminiſter Partibus, à quibus ſtabat, magnum auctoritatis pondus addebat. Eum itaque Lugdunenſis Archiepiſcopus conuênit: totque, ac tam validis rationum momentis incitauit, vt vim faceret maximam. Acceſſit Mercatorum Præpoſitus, turbatum iri denuncians Ciuitatem, ſi congreſſus ille reſpueretur, quo ſe ſperabat è tantis calamitatibus euaſuram. Quibus quaſi machinis concuſſus magis Legatus, quàm ſententiâ dimotus, clam tandem aſſenſus eſt, ac facultatem congrediendi dedit, modò id permiſſu fieri ſuo palam haud eſſet. Ita ſuffragijs penè omnibus euicta res eſt: & datum quarto Nonas Martij reſponſum in hanc fermè ſententiam.

Ad eorum literas Fœderatorum reſponſio.

Accepiſſe ſe literas, Fœderati ſcribebant, *antè dies aliquot eorum nomine datas, vtinam & ab ijs datas, & conſueto ante poſtremas calamitates ſenſu Religionis, atque in Romanam Eccleſiam obſeruantiæ. Conſpirantes quippe futuros omnium animos aduersùs Hæreſim: neque alijs opus fore armis ad altaria contra altaria erecta prorſus euertenda. Monſtrum illud ferale opinionum, quia pro meritis ſupplicijs ſuprema tulit præmia, in eam intumuiſſe arrogantiam, vt non excipi ſolùm velit hoſpitio, ſed imperium affectet quoque, ac ſummum ſub Hæretico Principe dominatum. Cum epiſtola tranſmiſſa nullius ſingillatim præferat nomen; neque à quo ſcripta ſit, pateat; argumento eſſe, ab alijs prodijſſe, quàm à Catholicis; quippe quibus in aliena poſitis poteſtate liberum minimè ſit id ſcribere, profari, ſentire, quod vel conſcientia dictet, vel opportunitas temporum, & communis ſalus requirat. Retardatum ad eam reſponſum ab expectatione frequentioris Conuentûs. Certiores eos ſe facere: poſt acceptum Pontificij Legati manu cæleſtem Panem, verum Chriſtianæ Concordiæ ſymbolum, atque Apoſtolicæ Sedis nomine impartitum diuinæ indulgentiæ pignus; cunctos ſe Deo concepto iureiurando ſpopondiſſe, conſiliorum ſuorum ſcopum, ac rerum agendarum auſpicium haud aliud futurum, quàm Religionis Catholicæ tutamentum, & conſeruationem in qua viuere, ac mori conſtantiſſimè velint. Quamobrem in eligen-*

da

1593. *do Rege non ſanguinis tantùm rationem habendam: ſed Religionis Catholicæ multò magis. Id illa præſcribi lege, quæ Regni fundamentum appellatur, quam perpetuò maiores ſine exceptione obſeruarunt; cum in Regio ſanguine fuerit aliquando mutatum. Vt igitur ab omnibus expetita, & omnibus neceſſaria pax, & quies firmetur; accipere ſe congreſſum, colloquiumque propoſitum; modò inter ſolos Catholicos, & de rebus dumtaxat ad Religionis, ac Regni conſeruationem ſpectantibus ineatur. Locum eligi poſſe, vel Montem Martyrum, vel Diui Mauri Oppidum, vel Reginæ quod vocant Palatium ad Challiotum Vicum. Vertentis menſis ſub exitum mittere licere Delegatos, diemque præſtitutum dicere, quo Pariſijs alij dimittantur. Cæterùm non defore ſibi ſyncerum in eos, ac beneuolum animum, omnique vacuum odio, gratiaque. Deum denique ſe ſupplices obſecrare, vt exitum rei felicem concedat; ex quo incolumitas Religionis, ac Regni, & ſecura quies, ac diuturna naſcatur.*

EIVSMODI reſponſo Lutetiâ dato, atque in Senatu regio Carnuti perlecto, decretum quidem fuit, vt in colloquium iretur: verùm ob Regis, ac Principum aliorum abſentiam aliquid interponere oportuit moræ. Interea miſſis vtrinque Delegatis ad interiecta loca inſpicienda, cum pleraque bello diruta reperiſſent; Surenæ ſuburbium integrum, atque opportunum deprehenderunt, habendoque congreſſui deſtinarunt. Sortes etiam ductæ dicuntur, ad futurum rerum exitum diuinandum: quæ Fœderatis victoriam præmonſtrarunt.

Relatio cõgreſſus Pariſienſis, & Surenenſis.

Surena deligitur ad congreſſum.

AT recens Hiſpani Regis Legatus Feriæ Dux, ad publicum Ordinum Conuentum perhonorificè admiſſus, grauem habuit orationem: in qua multa commemorauit à Philippo Rege collata in Galliæ regnum beneficia. *Illo præſertim calamitoſiſſimo tempore militares copias toties præſenti auxilio ſubmiſſas: aureorum ſupra ſexagies centena millia tam promptè, quàm liberaliter erogata: regnorum ſuorum tutelam, non ſinè maximo detrimento, Galliæ ſaluti poſthabitam. Optimum quoque tot malis excogitaſſe remedium; celeberrimum illud è tota Gallia auctoritatis, ac prudentiæ lecto flore Concilium. Id vt euocaretur, ſyncerè deliberaret, liberèque decerneret, neruis omnibus contendiſſe. Eò ſe quoque ab eodem ſuo Rege miſſum, vt neceſſitates ad omnes præſtò eſſet. Nihil in ſe induſtriæ, nihil ſollicitudinis deſideratum iri. Deliberationum ſummam eam ab ſuo Rege conſeri, vt Galliæ Rex Catholicus eligatur, cui vires non deſint ad Regnum defendendum, & conſeruandum. Celeritatem in primis ab eodem commendari: ſinè qua magna ſæpe negotia peſſum eunt.* His voce prolatis, datas quoque ab Rege literas obtulit Nicolao Cardinali Pelleuæo, Rhemenſi Archiepiſcopo, Præſidi Comitio-

In Pariſienſi Conuentu Feriæ Ducis oratio.

M. Ianſon. tom. 1 lib. 6. Hæreus anno 1593. Turtur. lib. 19. Campiglia lib. 8. Herrera l. 4. c. 19.

Hiſpani Regis literæ recitantur.

mitiorum. Is Nicolao Pilæ Orbaſienſi Præſuli, qui à Secretis iiſdem Comitijs erat, palam recitandas dedit. 1593.

Thuanus l. 105. Campiglia, Herrera, Turtura.

PRAESEFEREBAT in eis Philippus Rex ſtudium ingens in publico Galliæ bono quærendo. Idcirco præter alia quæ geſſiſſet, *Se decreuiſſe*, aiebat, *magna exiſtimationis, atque experientia virum ad Comitia ſuo nomine tranſmittere: qui pro ſe eiſdem interesſet, atque omni ope contenderet, vt Rex Gallia Catholicus, & difficillimis temporibus opportunus crearetur. Ei fidem in omnibus habendam, qua ab Rege proponeret*.

Pelleuæi Cardinalis reſponſio.

VT Philippi tam literis, quàm Oratori reſponderet; prolixam pro ſuo more habuit Pelleuæus Cardinalis orationem. Ea verò in ſumma continebat Philippo Regi, ac Feriæ Duci redditas grates, repenſas laudes: Gallorum Regum ab vſque Clodouæo res præclarè geſtas, Hiſpaniæ præſertim emolumento (vt iactatis in Galliam Hiſpanorum beneficijs par pari redderetur) vtriuſque Nationis Regum non amicitias modò, ſed etiam affinitates; aliaque, quæ vel recenſere longum eſſet.

Relatio congreſſus.

TEMPVS interea Surenenſis Congreſſus inſtabat. Lecti iam erant ab vtraque Partium, non ſine controuerſijs, mittendi ad colloquium Delegati. Igitur condicto die tertio Calendas Maij, qui fuerant à Fœderatis electi, Pontificium adiere Legatum, rogantes, vt ad bene auſpicandam tanti momenti rem, Sacrum faceret, ipſiſque ante diſceſſum felicem à Deo rerum exitum precaretur. Id libenti animo præſtitit Legatus, ipſiſque vehementer commendans, vt in rebus agitandis honorem Dei, ſalutem Regni, ac ſuam ipſorum exiſtimationem haberent ſemper ob oculos; Pontificiam verbis, & manu veniam impertiuit. His animati auſpicijs Lutetiâ digreſſi ſunt, magno ad portas comitante Populi benè precantis concurſu. Inde Surenam breui itinere profecti, ædes Congreſſui deſtinatas adierunt. Eòdem paulò pòſt affectantium Henricum Delegati perueniunt. Vtrinque mutuæ ſalutationes, atque complexus iterati, præ liquidiſſimæ ſenſu voluptatis, lacrymas à ſpectantibus expreſſerunt; facilemque dedere ſpem proſperi euentus. In primis verò, publiciſque congreſſibus hortati ſe inuicem ſunt ad omne priuatum ſtudium, & proprias rationes deponendas: atque ad vnum ſyncerè ſpectandum publicum bonum. Suas quiſque Delegatorum protulit ſyngraphas, teſtes auctoritatis demandatæ. Præbuere ſibi mutuò liberè, ac tutò commeandi facultatem. Actum etiam eſt de armorum per finitima loca ceſſatione: vt Delegati, alijque ex eorum comitatu conuenire poſſent, ac morari citra ſollicitudinem, & metum. Has inducias quatuor ferè leucis circa

Sureneníis Congreſſus Delegatorum à Fœderatis, & Henricianis.

Armorum ceſſatio lætiſſima.

ca

1593. cà Lutetiam, totidemque propè Surenas quinto Nonas Maij ſanxerunt, ac promulgaruot. Quod, incredibile dictu eſt, quantos in Pariſienſi Populo, tot annos intra ſua mœnia concluſo præter Nationis ingenium, excitauerit plauſus.

Relatio congreſſus ſeſſ. 4. Thuanus l. 106. Catherinus, Herrera lib. 5. cap. 2. Campiglia.

In prima tractatione, conſenſio partium, & diſſenſio.

VBI verò rerum caput in publicis colloquijs tractari cœpit; quâ conuenire in ſententijs Partes; quâ maximè diſſidere compertum eſt. Neceſſariam eſſe pacem ad liberandam tot calamitatibus Galliam; conſentiebant omnes, ad eam celebrandam pariter effuſi, ad amplexandam parati: de rationibus verò, ac vijs quibus eam conſequerentur, longiſſimè diſſentiebant. Fœderatorum namque Delegati Religionem, tanquam omnium fundamentum, collocabant: neque concordiam vllam rebantur ſanciri vel debere, vel poſſe, in qua non eius ratio præ cæteris haberetur. Hinc Henricianis ſuadere conabantur: *Vt Hæreticum Principem deſerentes, alijs coniungerentur ad Catholicum Regem eligendum. Quo firmato, ac diſſidiorum radicibus extirpatis, Religionis nempè diuerſitate, Regni adminiſtratio recta, perennis quies, & ſalus ſtabiliretur.*

HENRICIANORVM contra Delegati concordiæ ſpem præcipuam ponebant in profitendo, ſeſeque ſubdendo Regi natiuo, à legibus dato, & qui moribus eſſet verè Gallicis: cuius ſub vmbram conuenientes omnes, diſſidijs, turbiſque finem imponerent. *Religionem*, aiebant, *in ſecundis habendam. Siquidem antiquis temporibus homines Chriſtiani Principibus paruerant non modò à Catholica Fide, vel ab Romana Sede alienis, ſed palam earumdem hoſtibus, acerbèque illas inſectantibus. Sapientiſſimos Eccleſiæ Patres, imò Sanctiſſimos ipſos Apoſtolos hanc docuiſſe erga improbos etiam Dominos obedientiam.* Hortabantur itaque Fœderatos, vt vnà ſecum eum Regem colerent, ad quem & vi Salicæ legis ſuccedere in regnum fœminas vetantis, & haud dubia Regiæ ſtirpis propagatione Corona Gallica optimo eſſet iure deuoluta. Vtque illum pollicebantur ſtatim ampliſſimè facultates omnes conſeruandæ Religioni conceſſurum: ita ſpem dabant in poſterum eundem ad Catholicam Fidem reuerſurum, à qua non ſe prorſus oſtenderet alienum.

1. Petri 2. Ad Epheſ. 6.

HAE diſceptationes alios, atque alios occupauere ſine vlla definitione congreſſus: adeo vt plerique cenſerent, quod principio præſagierant, eoſdem poſtremò ſine vllo fructu diſſolutum iri. Hanc nacti occaſionem Hiſpani; ea prudenter in rem ſuam vti decreuerunt. Cumque Fœderatos animaduerterent conſtantes in propoſito Regem ſyncerè Catholicum eligendi; Henricum contra, & Aſſeclas in poſthabenda legi Salicæ, poli-

ticiſque rationibus cura Religionis pertinaces;ſupremam adhibere machinam ſtatuerunt, & Iſabellæ Infantis electionem in Pariſienſi Conuentu proponere. Pontificius verò Legatus, vt rem ponderis maximi, Galliæ nempe Regem eligendi, auſpicaretur à Cœlo, publicas indixerat ſupplicationes, & preces; quibus iteratis permota Diuinitas rectam Ordinibus mentem inſpiraret, vt publicæ ſaluti opportunè conſulerent. His rite captis auſpicijs, in eiuſdem Legati palatio frequentiſſimus coactus eſt Senatus Principum, Oratorum, Delegatorum: in quo magnis artibus, & validis incitamentis electionem Infantis inſinuare ſtuduerunt Hiſpani: ſed eamdem haud minore libertate, & confidentia, vt Regni legibus aduerſantem, Galli extemplo reiecerunt. Rogarunt illi, vt in publico omnium Ordinum Conuentu audirentur, & facilè impetrarunt. Illic eadem propoſita res paulò feliciore ſucceſſu. 1593.

In Conuentu Pariſienſi proponitur Iſabellæ Infantis electio, & ſtatim reijcitur.

MAENIVS namque Dux, licèt eſſet diſſimulandi mirus artifex, & iactaret in ſpeciem, ab Regis Catholici voluntate, atque ijs, quæ cum eius Oratoribus pepigiſſet in Sueſſionenſi Congreſſu, ne minimùm quidem ſe velle recedere: clam tamen Delegatorum animos ſollicitabat ad eam petitionem reijciendam, vtpote Galliæ parum conſentaneam, obnoxiam ſeruituti, ſibi, poſteriſque damnoſam. At Delegati nihil ambigui propoſitam electionem concordibus ſententijs recuſandi, ne Hiſpanorum animos ab ſe abalienarent; vtque opportunum caperent ſpatium rebus maturandis; poſt multa officioſa verba reſponderunt: de ipſorum poſtulato in conſilium ventum iri, vt quàm primùm certa deliberatio caperetur.

Catherinus. Turtura.

Mænij contra eam artes.

INTEREA Mænius, vt rei diſijciendæ viam inueniret; agere cum Oratoribus cœpit de Coniuge Infanti iungendo, vbi hæc ab Ordinibus Regina crearetur: enixèque rogauit, vt quid ea ſuper re ab Catholico Rege in mandatis haberent, palam facerent. Diſertè reſponderunt Hiſpani; Regem Iſabellæ coniugio deſtinaſſe Archiducem Erneſtum Auſtriacum, Cæſaris germanum: quem etiam deſignauerat Belgij Moderatorem. Vix hæc in eo conuentu audita ſunt, cùm ab omnibus illico repulſa, pariter proclamantibus, recuſare ſe Regem exteræ Nationis. Et quamquam Mænius varijs rationibus probare ſe perſonam Archiducis ſimularet: non tamen id effecit, quò minùs alij eum ſe reijcere libertate Gallica teſtarentur. Igitur animaduerſo ab Hiſpanis, propoſitam electionem Infantis prorſus corruere; niſi ad eam ſuſtinendam validum quodpiam adminiculum apponeretur: adiecere, illud quoque ſibi ab Rege manda-

Quis Infanti deſtinetur Coniux ab Rege Hiſpano.

Non placet Gallis externus.

tum;

1593. tum; vt ſi minus placeret Ordinibus Erneſtum accipere; Regis nomine pollicerentur, ad Infantis connubium ab ipſo electum iri è Galliæ Principibus vnum, intra ſex menſes nominandum. Non diſplicuit ea res omnibus generatim. Plerique enim in tantiſpem imperij animos erexere: ac præcipuè Guiſius, & Nemoroſius Duces, ac Lotharingus Cardinalis. At Mænius eo conſilio publicè commendato, dimiſſoque Concilio, ſcrutari ex Hiſpanis aggreſſus eſt: num in aliquem è ſuis liberis animo propenderent. Cumque apertè comperiſſet, illos inde abhorrere; quod nollent, in ipſius poteſtate regnum eſſe, certi vxorem tantùm, non dominam futuram Infantem: acriùs multò quàm antea Hiſpanis aduerſari cœpit: ac Surenenſes Congreſſus, nunquam intermiſſos, fouere ſtudioſiùs.

Gallicus Princeps promittitur.

HAEC, quæ agitabantur, omnia nota erant Henrico: adeòque inſtitutis colloquijs contendebat deliberationem Ordinum omnem interturbare. Parum tamen eius Delegati proficiebant ob Religionis obſtaculum. Imò vehementer dolebant, tandiu optatam, totieſque promiſſam eius ad meliora conuerſionem adhuc differri. Regij verò ſanguinis Principes minitabantur palam, ac ſedulò cogitabant nouum aliquod ſuſcipere conſilium: quando tam ſeriò videbant, ac tam præſenti tractatione agi de Principibus alienæ ſtirpis ad Regnum prouehendis. Quin etiam in eam per ſe quiſque ſpem venerat, ſiquidem ad Partes Fœderatorum accederet; obuenturas ſibi cum Regno nuptias Infantis, atque ad ſe in eo ſtabiliendum Hiſpani Regis auxilia. Igitur tantæ rei cupiditate ſolito vehementiùs exarſere Borbonius Cardinalis, & Carolus Sueſſionenſis Comes. Hic verò etiam ira, velut altera face ſuccenſus in Henricum, ob negatam ab eo ſibi ſponſam, ipſius ſororem Catherinam. At Contyj Princeps, quòd ad ſuſcipiendam prolem impotens eſſet, non modo futurum ſibi ad Regnum obicem non metuebat; ſed profuturum quoque ſperabat apud Hiſpanos, quibus gratiſſimum foret, experte ſobolis Infante, poſſe in vno capite Gallicam, Hiſpanicamque Coronam aliquando coniungi. Neque ab eadem ſpe ſe ducebat alienum Henricus Mompenſerius Dux, armorum peritia nobilis, ingenio ſagaciſſimus, ſuauitate morum eximia, aſpectu planè dignus imperio. Itaque (quod maximè mirum eſt) Iſabellæ ad Regnum electio minùs ingrata Henrici Sectatoribus videbatur, quàm Conuentui Fœderatorum.

Galliæ Principes eius coniugij Competitores.

AT priuati homines, qui non erant his ambitionis nexibus implicati, quique ad ſuum commodum, atque ad bonum Re-

li-

ligionis collineabant, paſſim, ac palam proclamabant: *Regis Nauarræ pertinaciam Hiſpanæ cupiditati aditum aperire. Nullum iam dilationibus locum, aut excuſationibus ſupereſſe. Regem Miniſtrorum artibus faſcinatum Hæreſi tenaciſſimè adhæſiſſe. Tempus eſſe mentem adijciendi ad vnam Religionem, animique ſui, ac poſterorum ſalutem. Sinendum, vt eum ſuis Huguenotis Henricus in æternum rueret exitium; non autem, vt ſecum regnum integrum præceps traheret*. Religionis interitum proximè ſequebantur priuatæ rationes ſingulorum. Belli labores, incommoda, damna quiſque deteſtabatur. Sumptus aſſiduos, atque immenſos horrebant. Antiquiſſimi præſertim Henrici familiares iniquam ſibi fortunam incuſabant, quæ pro aureo Rege, qualis erat Henricus Tertius, auri profuſus; dediſſet ferreum, qui non alia bellorum præmia, quàm noua bella proferret. 1593.

Querelæ populares de Rege Henrico.

HVIVSMODI querelæ modò iocis, & dicterijs aſperſæ, Gallico ritu; modò execrationibus, & maledictis, militari; tam publicè iactabantur, vt ipſius aures Henrici minimè fugerent. Quare cum hæ, tum frequentes, ac validæ hortationes amicorum capitum; & quo nullum vehementius tormentum, neceſſitas eius animum aliquando tandem ita perculerunt: vt eum inflecterent ad Catholicam Fidem. Ergo quò tutiùs patefaceret mentem ſuam, iuſſit Gaſparem Scombergium Nantolij Comitem; & qui à Secretis ei erat, Ludouicum Reuolium prætentare animos Catholicorum, qui ſtabant à Fœderatis, & rimari, quo ſenſu reuerſionem ſuam ad Eccleſiam, ſi eam deliberatò ſtatueret, eſſent accepturi. Illi cum alijs Henrici Aſſeclis ea ſupèr re conſilium ineunt. Decernunt vt Fœderatis patefiat certa Regis voluntas, intra paucos dies promiſſa præſtandi: & quid ipſi ſentiant, deprehendatur.

Quibus incitamentis ipſe impulſus ad Catholicã Fidem recipiendam.

IGITVR cùm primùm de more ad eos vtrinque conuenere Surenenſes congreſſus; è quibus nihil ad id temporis certi retulerant, niſi contentiones, & rixas: Reginaldus Belnenſis, Bituricenſis Archiepiſcopus, optimum afferre ſe dixit nuncium, quique animos omnes ſyncerè Gallicos exhilararet. *Henricum nempe Regem, Diuino tactum inſtinctu, conſtituiſſe tandem mæſtiſſimam ſolari Galliam, & Regnum ab extremis miſerijs releuare, ad Catholicam Fidem, & Romanæ ſinum Eccleſiæ redeundo. Nemini dubium eſſe, quin hæc deliberatio, quæ tot malis impoſitura ſit finem, gratiſſima ſit omnibus futura. Adeòque cunctorum induſtriam conſpirantem eò conniti debere, vt illa Regis ad Fidem reuerſio, cunctis perruptis obicibus, ad exitum celerrimè perducatur.* Di Burges.

Mens Henrici Fœderatis aperitur.

AD inopinatum hunc nuncium attonitis hæſere mentibus

Quis inde eorum ſenſus.

Fœ-

1593. Fœderatorum Delegati: quippe qui Lutetiæ, vnde non ita pridem diſceſſerant, alia prorſus omnia agitari conſilia exploratum habebant. At Petrus Eſpinacus Lugdunenſis Archiepiſcopus hac animi ſuſpenſione cautè diſſimulata, ſine cunctatione ſubiecit. *Opinari ſe poteſtatem à ſocijs fieri ſibi eorum nomine reſpondendi: Henrici ad Catholicam Fidem reuerſionem tam lætam ſibi, quàm optatam: ſed vt ea vera ſit, atque ex animi ſententia, Deum ſe obteſtari.* Deinde poſtulato ſpatio conſultandi cum ſuis, eoque in multas horas ob ſententiarum diſcrepantiam protracto; redeuntes ad congreſſum Delegati Fœderatorum, ſuum rurſus de Henrici ad Eccleſiam regreſſu gaudium declararunt. *Is verò quàm ſyncerus eſſet, ac ſolidus, non ſuum eſſe*, dixerunt, *ſed Apoſtolicæ Sedis, Romanique Pontificis iudicare. Idcircò nec eam conſequentia in ſua eſſe poteſtate.* Et quamuis in ea ſententia perſiſterent; conſtituere tamen Henricianorum ſcriptum Pariſienſi Conuentui tranſmittere, in tria capita diſtinctum. Primum erat Regis ad Catholicam Fidem redeundi promiſſio. Alterum, vt interea, dum id perficeretur, de rationibus ageretur firmandæ Religionis, ac pacis ineundæ. Tertium, vt dum hæc omnia tractabantur, toti Regno communes inſtituerentur induciæ.

Tria Fœderatis propoſita ab Henricianis.

HAEC in ſcriptis ab Henrici Aſſeclis data, quæ reijci nequiuere à Sacri fœderis Delegatis; ad Mænium Ducem, atque Ordinum Concilium fuere perlata. In eo maximè variauere ſententiæ: tantòque conſtantiùs abnuebant Fœderati mentem ſuam aperire ſuper oblata Regis mutatione in Fide: quantò acriùs Henriciani contendebant eandem habere perſpectam. Subita hæc Henrici deliberatio turbauit Hiſpanos, perpulitque, vt viribus extremis ſuam petitionem vrgerent. Cui molliorem vt aditum ſternerent, polliciti ſunt, permiſſurum Catholicum Regem, vt vni è Principibus Lotharingis Infans nuberet Iſabella. Multis tamen adhuc ea ſponſio difficultatibus obſtruebatur: tum quòd omnino indubitatum haud erat, euectam ad Regnum Infantem eo connubio iunctum iri: tum quia primo illo Coniuge viduata, poſſet alterum accipere, vel Auſtriacum, vel Hiſpanum, vel alterius Nationis: imò nullâ ex eo coniugio relictâ prole, ius in Galliæ Regnum ſibi facilè vindicaret Hiſpanus: omnium verò maximè quòd Mænius Dux videbat, ſe, ſuoſque poſteros à tantæ fortunæ culmine deturbatos. His de cauſis Infantis electio lento admodum gradu procedebat.

Hiſpani promittunt Lotharingis Principibus Iſabellæ coniugium.

Difficultates obiectæ.

NEC benigniore fortuna in Belgio vtebatur Hiſpanus. Nam præter ea, quæ narrata ſuperiùs; hoc anno tumultuantium militum ſeditionibus Regia res laborauit. Ab Hiſpanis ipſis initium

tium

Militum Hiſpanorum tumultus in Belgio ſtipendiorum cauſa.

1593.

Campana p. 3. lib. 1. Carnerus l. 10. c. 5. Lazar. ann. 1593. Coloma l. 6. Bentivol. p. 3. lib. 1.

tium tumultuandi fuit: qui cum audirent, Carolum Mansfeldium è Galliæ finibus in Belgium à Parente Gubernatore reuocari ad Gertrudisbergæ ſubſidium; ſibique viderent non ſoluta ſtipendia, tantas aduersùs eum exarſerunt in iras, vt ſtatim non dubitarint facta manu ſupellectilem eius multo diuitem argento inuadere, ac deprædari. Exinde Ductorum ſuorum abnegantes imperia, nouum ſibi Ducem ſortitò elegerunt, & quidem in dies ſingulos alium aliumque. Quò verò ſe diutius tutarentur, locum aliquem in Attesia commodum, atque opportunum occupare ſtatuerunt; cuius etiam ex agro, circumiectaque regione ſuppeterent alimenta: donec omnino ſtipendia perſoluerentur. Ad eam rem Oppidum Diui Pauli præ cæteris elegerunt. Quod ex inopinato aggreſſi, nullo negotio cepere. Ab hoc velut aſylo menſes aliquot circumiecta loca depopulationibus aſſiduis infeſtarunt.

Hi ſe muniunt in Oppido Diui Pauli in Arteſia.

Caroli Mansfeldij de eo ſenſus.

Ad primum tumultus nuncium, incitari ſe Carolus ſenſit, vt debitas de crimine ſumeret pœnas: & reliquo vereretur Exercitu ad partis illius vitiatæ, quamuis acre, remedium. Sed re diligenter librata, procliuem ad vim animum ſuſtinuit; ſapienter veritus, ne cæterarum milites Nationum propiùs introſpectis illorum artibus, ſtipendia nempe tumultibus extorquendi; prauum eorum exemplum ſequerentur potiùs, quàm vindicarent; prona ſemper imitatione deteriorum.

Quà damnoſa militiæ penuria.

Interea Milites alij per Arteſiæ fines diſtributi, ob diu non ſoluta ſtipendia magnis rerum anguſtijs premebantur, inciſis veluti neruis belli adeo immobiles redditi; vt neque in Brabantiam, neque in Friſiam, quò ſumma vocabat neceſſitas, eos impellere vmquam potuerit Mansfeldius. Quare frequentibus, validiſque vrgere precibus Patrem, vti pecuniam opportunè ſuppeditaret: ſine qua non modò ad præſentia Belgij diſcrimina copiæ præſtò eſſe non poterant: ſed prope certum imminebat periculum, ne vt Hiſpana, ſic reliquæ Nationes ſeditiones induerent. Pollicitus eſt filio Petrus Erneſtus aliquam pecuniæ vim, qua vel ex parte militibus fieret ſatis. Verùm ex hac ſpe orta ſuſpicio, & exitu deinde confirmata, nouum in Exercitu tumultum exciuit.

Per Italicas copias vulgatus eſt rumor, pecuniam, quæ ſufficeretur è Belgio, in Hiſpanorum tantummodo terna, vel quaterna ſtipendia diuiſum iri; nulla reliqui Militis habita ratione. Quòd Italorum animos non tam auidos pecuniæ, quàm exiſtimationis, nimium quantum commouit: cum ſe viderent Hiſpanis in tantum poſthaberi: vt his omnia, ſibi nihil erogaretur.

1593. tur. Igitur Camillus Capiſucchius Tribunus, & plerique Centurionum Carolum Ducem adeunt: vulgatam famam renunciant: queruntur, Italicam Nationem virtute non vltimam, adeo neglectam haberi. Suis quoque Internuncijs ipſi Milites Carolo ſignificarunt: *Animum ſibi eſſe ob quacumque dilata ſtipendia nequaquam tumultuari, nec Hiſpanorum imitari exemplum: imò paratos eſſe ſe magnanimum Ducem, quocumque locorum traheret, intrepidè ſequi: Catholicique Regis in obſequium ſanguinem, animamque profundere. Vnum tamen orare ſe, ne in diſtributione ſtipendiorum cæteris, ac præſertim Hiſpanis, poſthaberentur.* Egit Carolus gratias Italicarum Copiarum Præfectis, quòd rite peregiſſent partes ſuas; reliquiſque Militibus, quòd tam prompto eſſent animo in obſequium Regis. Promiſit eorum ſe memorem ſemper futurum; nullamque in ſtipendijs habituros prærogatiuam Hiſpanos. Verùm vbi paulò poſt aducta pecunia fuit, allatæ ſimul fuere Petri Erneſti Parentis literæ, qui cuncta ſuaſu, atque auctoritate Fontani Comitis agebat. Eis iubebatur Carolus ex tranſmiſſa pecunia ſolis Hiſpanis terna ſtipendia perſoluere. Quæ iuſſa cum ægerrimè accepiſſet, Italis Ductoribus patefecit, non ſinè nouis pollicitationibus adiectis. At cum primùm ad Italicas copias eius rei rumor manauit: infremere ſtatim omnes, ac ſigna diſcerpere: tumultuarium ſibi Ducem (Electum appellant) imponere: aliosque creare Militiæ Præfectos, ijs ab ſe ignominiosè reiectis, qui ſuis nollent tumultibus aſſentiri. Acceſſerunt Italis plerique Vallones, aliarumque Nationum Equites; communem ducentes iniuriam, vnius Hiſpanæ gentis rationem haberi. Duo ferè millia ſeditioſorum fuere. Hi Pontem, Hannoniæ pagum, occuparunt. Neque inde finitimas Regiones populari deſtiterunt, donec ſua percepere ſtipendia. Rhenobergæ quoque, & Meurſiæ Præſidiarij, quam ab Regijs Adminiſtris non accipiebant rite pecuniam, per fas, & nefas ab Oppidanis, à Ruſticis, à vicinis, crebris excurſionibus extorquebant. Adeò ſolutis in tempore ſtipendijs magnam partem Militaris diſciplina fulcitur.

Caroli promiſſa inania.

Capta Gertrudisberga, Georgius Berardus Solmenſis Comes cum Peditibus ter mille, & quingentis, atque octingentis Equitibus Vaſiam ditionem in Flandria, Antuerpiæ obiectam, inuaſit. Cauſam prætexuit, quòd ea prouincia negaret conſuetam pecuniam contribuere Fœderatorum Ordinum Præſidijs ibidem collocatis. Pedites ad pagum, Steecham nomine, miſſi, Hiſpanos loci Cuſtodes viribus, ac numero valde inferiores, illinc facilè diſpulerunt. Cumque hi ad munimentum in ripa

Solmenſis Comes Vaſiam Terrã in Flandria percutit, & vaſtat.

Scaldis ſitum ſe reciperent; eorum aliquot ab Hollandis inſequentibus capti: pagus incenſus eſt. Equitibus ad Sancti Ioannis propugnaculum excurrentibus obuiam prodiere Lotharingi Equites: ſed octoginta aduerſùs octingentos. Quare ipſi quoque leui negotio, partim capti, partim fugati. Deinde Peditatus ad oppugnandum Diui Iacobi propugnaculum ductus, admotis tormentis, Defenſores compulit ad deditionem. Eadem ratione Diui Ioannis munimento potiti. His veluti diſiectis aggeribus, licenter iam per agrum omnem effundi, ac debacchari, exundantis inſtar fluminis, hoſtili militum inſolentiæ liberum fuit. Ergo Villas vniuerſas deprædari, vaſtare campos, omnia deſolare. Verùm vbi Solmenſis audiuit Chriſtophorum Mondragonium Antuerpienſis Arcis Præfectum cum ſex Equitum turmis, ac bis mille Peditibus contra ſe aduentare, & copias adhuc maiores ſubſecuturas; vaſa ſtatim collegit, prædâque conſarcinatâ, æquatis ſolo munimentis, impoſitoque Ruſticis graui tributo menſtruo, nauibus in Hollandiam remigrauit. Cum Mondragonio fuit Alphonſus Idiaquius: qui adiunctis ſibi Ductoribus alijs Hiſpanis, ac voluntarijs Militibus egregijs, loca quædam ab Hoſtibus occupata recuperauit. 1593. *Carolus Coloma lib. 6.*

Hiſpanorum de Hollandis Equitibus victoria, & præda.

PRIOREM iacturam ſarcire paulò pòſt Regij Milites viſi: cùm Hollandicum Equitatum prope Traiectum ad Moſam ſpoliarunt. Deuehebantur ad Bullionium Ducem aureorum quinquaginta circiter millia. Ad eorum cuſtodiam miſſi fuerant aliquot Bredæ Præſidiarij. Hi dum haud procul Traiecto iter habent, in Regios fortè incurrunt. Qui ſpe ingentis prædæ inflammati, hoſtes aggrediuntur, circumſiſtunt: parte pecuniæ ſpoliant, decem nempe millibus aureorum: equos abducunt: hominum multos capiunt, plures cædunt. Ita belli fortuna more ſuo varians, ſuperiora damna præſenti lucro penſauit.

Mauritius Brugis potiri conatur, ſed fruſtra.

SVB huius anni finem animus fuit Mauritio Brugas occupare: ſed improſperum exitum nactus eſt. Suadebant id conſilij Factioſi, quos à ſuis Partibus habebat in Vrbe: Regiarum præterea rerum à Gallica expeditione imminutio, à tumultibus Militum perturbatio. Contra tamen plerique obiectabant Vrbis magnitudinem, potentiam, munitionem. Eam ad interiora Flandriæ ſitam ab omni parte defenſum iri: & vix captam, ab hoſte circumiecto recuperandam. Sumptus futuros maximos, fructum nullum. At Mauritius, vt animorum, ita ſpei plenus, quaſi rem tentare nil nociturum eſſet; vnà cum Guillelmo, Philippoque Naſſauijs, ac duobus fratribus Solmæ Comitibus ad

eam

1593. eam ſe oppugnationem accinxit. Igitur Guillelmoſtadij (quod Oppidum in exigua Zelandiæ Inſula Guillelmus Parens extruxerat) exercitum coëgit Peditum ferè ſex millium: obſidionales machinas multas, variasque præparauit. His omnibus Claſſe ducentarum propè nauium inſtructa in Flandriam velificatus eſt. Nocturno tempore in littus facta deſcenſio: ac ſub diuerſis Militiæ Præfectis agmina diuiſa Brugas verſùs deducuntur. Primam aciem Georgius Berardus Solmenſis Comes agebat, cum qua Dammam accedens (Oppidum leucâ vnâ Brugis diſſitum) ibidem cæteros expectauit: ſed incaſſum. Quippe per noctis tenebras, ipſorum conſilio cæteroquin opportunas, huc illuc acti, atque diſperſi, non ante primam lucem cum alijs conuenere. Multi etiam longo errore fatigati ſe recepere ad naues. Quare Mauritius, qui ſpem omnem in occulta, atque improuiſa aggreſſione locauerat; à nocte perturbatus, à die proditus, optimum factu duxit receptui canere. Idque in articulum temporis incidit maximè ſalutarem: cum videlicet parum abfuit, quin à ſuburbani cuiuſdam munimenti Præſidiarijs detecti hoſtes incolumes abire minimè ſinerentur.

Nauium Hollandicarum magna clades.

Verùm quæ damna paſſi non ſunt ab hominibus in continenti, à procella pertulerunt in mari: cuius valida impreſſione periclitata eſt adeo Claſſis vniuerſa; vt compluribus Gregarijs deſideratis, vix ipſe Mauritius cum Primoribus potuerit ſcaphis inſcenſis in tutum euadere. Neque in hanc ſolum quaſi tumultuariam Claſſem, Belgijque Fœderati partem exiguam, ſuum ea tempeſtate furorem exoncrauit Oceanus: ſed etiam contra maiorum nauium ingentem numerum, ad mercaturam inſtructarum, memorabilius damnum, & cladem ſæuiorem inuexit. Namque Texelam inter, & Nielandiam, minores Hollandiæ Inſulas, quadraginta ſupra centum ſtabant in anchoris naues, quibus Hollandi, Zelandique Mercatores coaceruatam variarum mercium vim in alias terrarum partes importaturi, nauigationi ſecundos ventos expectabant. Ecce autem ex improuiſo atrox oborta tempeſtas turbinibus violentis abripit naues, abſtrahit in diuerſa, ad breuia, & ſaxa latentia impingit: miſerabilem edit rerum, atque hominum ſtragem. Quatuor ſupra quadraginta onerarias, & quicquid in eis erat, abſorbuit mare. Hominum extincti ferè mille, & quingenti. Emporia multa incredibile dicuntur ob eam rem paſſa detrimentum. Vt mortales intelligant, aëri quoque, ac mari ſuos impetus, arma ſua eſſe; quibus, imperante Deo, vel nauigantem auaritiam obruant, vel hæreſim bellantem.

DE
BELLO BELGICO
LIBRI TERTII
SVMMA.

ERneſti Archiducis ad Belgium gubernandum aduentus. Couorda à Verdugo obſeſſa, à Mauritio liberata. In Gallia Iſabellæ Infantis electioni Mænius obſtat: & Borbonium Cardinalem promouet. Contra illam decretum Pariſienſis Senatus. Henricus in Eccleſiæ Catholicæ ſinum redit: de quo diuerſa hominum ſenſa. In Vrbe Sancti Dionyſij ſolemnibus cæremonijs Romanæ Fidei ſe reddit. Erneſtus Archidux tractationem pacis proponit in ſuo Senatu: eamdem Fœderatis Belgis offert: quam illi recuſant. Mauritius Groningam obſidet: acriter oppugnat: ac tandem deditione capit. Eius victoriæ fama, & gloria.

DE
BELLO BELGICO
LIBER TERTIVS.

Anno 1594. Libro 1.

LÆTISSIMVM anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo quarto principium fecit Archiducis Erneſti, Rodulphi Cæſaris fratris, iamdiu exoptatus, ad Belgium Regis Auunculi nomine adminiſtrandum, aduentus. Iam ſuprà memorauimus, hunc præ cæteris à Philippo delectum ad eas laborantes Prouincias conſilio, atque auctoritate fulciendas. Is igitur Hungariæ procuratione, bellisque defunctus, huius anni principio è ſuperiore Germania in inferiorem proficiſcens, honorarium comitem habuit Erneſtum Bauarum, Colonienſem Antiſtitem, atque vnum è Septem-viris Cæſarum Electoribus. Lucemburgi primùm à Petro Erneſto Comite Mansfeldio, vti tantum decebat Principem, exceptus fuit: tum Namurci à Comite Barlæmontio. Niuigellæ Fontanum Comitem obuium habuit honoris ergo: Hallæ Chymacenſis Principis vſus hoſpitio. Ianuario demum exeunte Bruxellas inuectus eſt eâ pompæ honorificentiâ, qua maior ne Regem quidem ipſum fuiſſet exceptura. Concurſus hominum is fuit, vt in Vrbem vnam totum confluxiſſe Belgium videretur. Arcus paſſim erecti triumphalibus pares. Ingenio ſummo, ac labore excitata pegmata; in quibus nouem Auſtriacorum Cæſarum ſimulacra, & præconia ſpectabantur. Ignes varias in formas erupturi artificioſis in machinis præparati. Bombardarum feſtiuæ diſploſiones, alijque ſtrepitus plus præferentes lætitiæ, quàm horroris. Tres ſolidos dies, ac prope totidem noctes ea celebritas tenuit, tanta publici gaudij ſignificatione: vt omnes præteritarum obliti calamitatum, felicia in poſterum cuncta ſibi ſponderent.

Erneſtus Archidux venit in Belgii Gubernator.

Læta, & honorifica eius exceptio.

HIS abſolutis; vt agendis rebus initium quamprimùm daretur; Regio Senatu coacto, Erneſtus Archidux Regias literas publicè recitandas exprompſit: quibus diſertiſſimè præcipiebatur Belgis, vt Archiduci non tamquam Gubernatori, aut Protegi, ſed haud aliter, quàm ipſimet præſenti Regi parèrent. Tum Petrus Erneſtus Mansfeldius, qui Belgium ad eam diem admi-

adminiſtrarat, aſſurrexit, ſuoque ſe munere abdicans, ius omne 1594.
ceſſit Erneſto; eidemque vnà cum alijs obſequij, fideique præſtitit ſacramentum. Actæ demum ſolemni ritu Deo grates: ſecutusque gratulationem Principum plauſus Populorum. Nec longè poſt redeuntes Bacchanaliorum dies Equeſtribus pompis, & ſimulacris belli, quæ vocant haſtiludia, hilariores facti. Et iam vnus, alterque dies cum ea lætitiæ celebritate proceſſerat. Tertio verò (vt humana gaudia numquam ad purum fluunt) ſubitus rumor Bruxellas permanauit, Ordines Fœderatos Syluæ-Ducis obſidionem moliri. Quare à fictitijs pugnis ad veras conuertendi animi, ac manus fuere. Conuocato Senatu bellico, præſentibus periculis propoſitis, rogatiſque Procerum ſententijs; præcepit Erneſtus, vt duo ſimul Exercitus in promptu eſſent: alter Syluam-Ducis verſùs mittendus contra Hollandos: alter in Galliæ fines, cui Carolus Mansfeldius imperaret.

De Syluæ-Ducis obſidione rumor vanus.

At Mauritius, ſeu verè Syluam-Ducis obſidere tentaſſet, rem tamen fruſtratus exitus fuiſſet (quod nonnulli tradiderunt) ſiue potiùs, ad fallendos hoſtes, falſam eam vulgari famam mandaſſet, vt veriora conſilia laterent; nouum architectatus eſt militari aſtu commentum. Nauem ædificari iuſſit longam, plano alueo, duplicique tabulato inſtructam. Inferioris in latebras abdi voluit Milites veteranos ferè centum cum quinquaginta ſclopetis grauioribus. In ſuperiori verò variæ merces conſtipatæ cernebantur. His artibus, ac dolis armata nauis per fluuium Moſam prouehitur Traiectum verſùs, Vrbem Brabantiæ nobilem, ad eiuſdem fluminis ripam vtramque ſitam. Bipartita enim Vrbs eſt amne interfluente, ac duabus quaſi Vrbibus compoſita. Maiorem partem Traiectum ad Moſam, minorem Vicum appellant. Interea Mauritius longè maiores copias in varijs circumiectis Vrbi locis, velut in inſidijs, collocauerat: vt vbi primùm è naui Milites clam egreſſi Vicum occupaſſent, auxilio iiſdem accurrerent. Verùm ad lapideum pontem, quo pars vtraque Vrbis committitur, ſtatim atque nauis acceſſit; videntes Nautæ ſupra pontem ingenti numero Ciues gladijs inſtructos diſcurrere; ſuſpicati ſunt (vt ſequaces fraudum eſſe ſolent ſuſpicio, ac timor) ſe proditos fuiſſe, atque à Ciuibus armatis, non tam ad pugnam, quàm ad cædem expectari. Igitur terrore ad latentes Milites cum ſuſpicione tranſmiſſo; nihil prius, aut potius omnes habuere, quàm ſe fugæ citatiſſimæ dando, eamdemque relegendo, quam peregerant, viam, in Hollandiæ ſuæ ſinum, anfractuſque tutiſſimos conuolare. Mauritius

Campana p. 3. lib. 2. Franciſcus Lanarius de bell. Belgic. ann. 1594.

Mauritij ſtratagema contra Traiectum ad Moſam diſectum.

1594 ritius verò ea quoque ſpe deiectus, cum ſuis copijs Arnhemium ad Comitem Solmenſem ſe contulit, vt conductum è Germania militem luſtraret. Inde ad liberandam obſidione Couordam profectus eſt cum Exercitu Peditum duodecim millium, Equitum ſupra bis mille.

Mauritius mouet ad liberandã Couordam à Verdugo obſeſſam.

VERDVGVS Couordam obſidebat, auctus ab Archiduce non ſemel variorum ſupplemento militum: qui tamen ob difficultatem itinerum, defectumque ſtipendiorum redacti ad pauciſſimos erant. Progreſſus contra Verdugum Mauritius; ad pagum, nomine Ommenam, Caſtra poſuit: eademque aggere, foſſa, & vallo communiuit. Eo comperto, Verdugus è vicinis Præſidijs militum, quantum licuit, euocauit: eiſque alios, qui iam erant in Caſtris, quique recens aduenerant, adiunxit. Longè tamen hoſtili minor exercitus erat: quippe qui trium millium, & quingentorum Peditum numerum haud ſuperabat. Equites verò multò pauciores, quàm hoſtium recenſebantur. Anceps itaque animi erat, quid conſilij caperet. Vt prælium auderet, hortabatur præſens periculum amittendi Campum, eoſque aditus, quos tantis laboribus ad id temporis cuſtodierat; plurimaque inde damna conſecutura. Vt pugna abſtineret, cautiùs admonebat ſuarum virium tantò inferiorum hoſtilibus conſcientia. Sed quando è duobus vnum omnino ſuſcipiendum conſilium erat; præliari conſtituit: præſtabilius ratus victoriæ, iacturæ-ve aleam ſubire, quàm ſolam expectare iacturam. Quippe cum cæca ſors dominetur in bello; non ſemper potentior pars eſt in eo ſuperior.

Verdug. lib. 11.

Verdugus cũ aggredi ſtatuit.

HOC deliberato, Hermannum Comitem Thſerembergium cum omni Equitatu præmiſit, qui hoſtem aggrediendo, primis velitationibus euocaret ad pugnam. Simul eidem dederat in mandatis; vt dimicatione conſerta, paulatim ad reliquas copias cum ſuis ſe reciperet, dum è poſtremis Ordinibus aliqui continenter pugnarent. Quòd ſi recedentes Hoſtis inſequeretur, domum quamdam incendendo, Verdugo ſignum daret, qui Peditatum habebat in procinctu, vt ſtatim in eius auxilium aduolaret. Verùm tam animoſa, tamque ſapienter inſtituta conſilia fruſtratus eſt Hoſtis: qui ſub ipſis munimentis haud ſemel laceſſitus, ex ijs numquam voluit efferre pedem; vt non immeritò fuerit Mauritius Romano Cunctatori æquiparatus; Belgaſque ſuos ipſe quoque docuerit ſedendo vincere. At Verdugus opinione deceptus, in anguſtias redigi ſenſit Militem ſuum. Iam enim commeatibus præcluſi omnes aditus erant. Neque à finitimis pagis peti poterant, aut re vera carentibus,

Mauritius Caſtris ſe continet.

Card. Bentiuol. Relat. Belg. l. 3. c. 2.

aut

aut præ Religionis diuerſitate negantibus. Imò & indidem deportare periculoſum erat: cum ad eorum cuſtodiam non ſufficerent pauci: multis verò Caſtra nudare per Hoſtis vicinitatem haud liceret. 1594.

Verdugus penuria laborans obſidionem ſoluit.

IGITVR his anxius curis Verdugus primores Exercitus in conſilium vocat. Præſentem rerum ſtatum proponit in medium. *Alimentorum eam monſtrat eſſe penuriam, vt in vnum, atque alterum diem vix eſſent ſatis. Aliunde petendi viam omnem intercluſam. Hoſtem aggredi pluſquam temerarium eſſe, præ illius numero militum multò ſuperiore. Eumdem expectare, quid aliud eſſe, quàm obſidendos præbere ſe, qui Couordam obſidebant? Hoſtem intra munimenta ſe tenere, atque adeo in tuto eſſe. Sibi in aperto campo, periculis omnibus expoſitis omnia formidanda. Quòd ſi rebus prope deſperatis, auderent animis adeo, vt Hoſtem inuadere non dubitarent; licèt id ſibi non aliud videretur, quàm ad certam cladem ire præcipites: tantum in ſuo corpore, quamuis ætate, bellorumque tot laboribus feſſo, adhuc ſupereſſe virtutis; vt minimè timeret ad mortem haud dubiam, vel ſequi præcurrentes, vel, vti Ducem deceret, præire ſequuturis.*

HAEC poſtrema in argumentum generoſi pectoris, & ad militarem fouendam alacritatem, verba non ita exercitus Principes commouerunt: quin mentem Ducis introſpiciendo, & ante dicta ſpectando, numero maiore decernerent, vt inde Caſtra mouendo ſolueretur obſidio, atque integer Exercitus in tutum deportaretur, donec maiorum copiarum augeſceret ſupplemento. Eo quippe deleto Exercitu, regionis totius iactura conſequeretur. Thſerembergij fratres ambo in ea erant ſententia, vt, quem tenebant, aditus, relicto militum Præſidio, cuſtodiretur: ne ſubſidium in Arcem Couordæ Hoſtis induceret. At id alij diſſuadebant: ne copiæ diuiderentur. Addebantque, non idcirco prohibitum iri Hoſtem Groningam accedere (quod præcipuè ſpectandum) cum parte aliâ tutior eidem, commodiorque pateret via. Vbi de receſſu per Exercitum manauit rumor; incuſare plerique Verdugum ignauiæ, qui paulò ante temeritatem eidem obiectantes, ad carnificinam ſe duci palam querebantur. Ita qui maximè timent, vbi fuerint extra periculum, plurimum iactant animorum.

Præſidiū Groningam remittitur.

ACTVM præterea eſt de remittendis ad Groningæ præſidium eductis inde militibus, alijsque; reliquo verò Exercitu intra Oppidum aliquod collocando, vbi ab Hoſte tueri ſe facilè poſſet, quandoquidem eum petere non licebat. Verùm cum illis præeſſe præ ſtipendiorum penuria nemo vellet; ipſe ſibi

Ver-

1594. Verdugus id muneris deſtinauit. Moderationem verò exercitus alteri demandare cum ſtuderet, eam quoque qui ſuſciperet, inuentus eſt nullus. Adeò imperium humano ingenio ſuauiſſimum vel defectus pecuniæ, vel periculorum copia triſte, ingratumque reddebant. Tandem è Præfectis Militum vnum eam ſubire prouinciam reducendi Groningam copias coëgit. Ipſe cum cæteris è Couordenſi agro receſſit, ſuccenſis ante, quæ ſtruxerat, munimentis: & Denicam in finibus Tranſiſalanæ prouinciæ ſitam profectus eſt. Feliciter ei res cecidit, quòd caſtra mouentem, ac tot preſſum anguſtijs, Hollandi earum conſcij non inſectarentur: vt conſuetudo militaris, & artes belli poſcebant. Exinde Vallones aliquot Groningam tranſmiſit, aliosque Milites in præſidium Vrbis ſe miſſurum, ad Groningenſes ſcripſit. Sed hi nouum hoc Præſidium recuſarunt; niſi opportunius cum eo ſubſidium pecuniæ inueheretur, qua magis, quàm milite laborabant. At eâdem magis laborabat Exercitus: idque Verdugum impellebat, vt eum parte militum exoneraret. Verùm nè Groningenſium animos iampridem commotos, ad defectionem magis irritaret, nouo Præſidio imponendo ſapienter abſtinuit.

HAEC dum in Friſia, finitimiſque Regionibus geruntur, & bellicus ab vtraque Parte inſtruitur apparatus: in Gallia Mænius ad oppugnandam Iſabellæ Infantis electionem, nouas admouere machinas eſt aggreſſus. Iamdudum ipſe, quamuis lenta manu, promouebat ad Gallicum Regnum Carolum Cardinalem Borbonium iuniorem, Vindocinenſem appellatum. Vbi verò vidit Hiſpanos magna contentione rem ſuam vrgere; tractationem illam tanto premere cœpit ardore, vt ad exitum penè perduxerit.

Mænius nouis artibus obſtat electioni Iſabellæ.

Borbonium Cardinalem iuniorem promouere ſtudet ad Regnum.

Di Vandomo,

DELEGATORVM cuique ſeorſim demonſtrabat: *Quàm deteſtandum eſſet Salicam legem violare: quàm arduum à Corona Borboniam ſtirpem ſubmouere; cuius tum ſucceſſionem firmauerant, cum ſeniorem Borbonium Cardinalem Caroli Decimi nomine Regem crearant. Quàm abſonum auribus, animis ingratum accideret; ſuccedere ad regnum fœminas, aut nouas Familias irrumpere, cum è Regio ſanguine Principes non deeſſent: quorum vnus eligi poterat, omnibus placiturus. Nam ſi Rex Nauarræ pertinax adhuc erat in hæreſi; ſi Contyus Princeps ad regnandum ineptus; ſi Sueſſionum Comes amore perditus Principis Catherinæ, non minùs Henrico fratre Huguenotorum labe contaminatæ: Borbonium Cardinalem ſine ulla eiuſmodi exceptione ſupereſſe: qui ſemper vel cum ſuo diſcrimine intrepidus obſtitiſſet Hæreſeos incrementis: qui gradu dignitatis, &*

 obſequio

obſequio Fidei coniunctiſſimus Eccleſiæ fuiſſet, adeoque Summo Pontifici, Regique Hiſpano gratiſſimus Rex futurus: qui in ætatis maturitate conſtitutus, ſui iuris eſſe poſſet, atque ad onus Regni per ſe ſuſtinendum idoneus. Hanc electionem Regis Nauarræ ſpes omnes euerſuram. Dubitari quippe non poſſe, quin Catholici omnes huius Aſſeclæ ad Cardinalem ſectandum verterentur; ac ſolum cum deſperato Huguenotorum Comitatu relinquerent Henricum. Quare Gallicis tantùm armis, ſinè exterorum auxilijs & redigi in poteſtatem Hæreticos poſſe, & Catholicum Regem Gallum Galliæ imponi. 1594.

HAEC momenta rationum à Mænio magnâ, quâ pollebat, auctoritate prolata, mirum quantam habuerint vim in animis Gallorum, ad Salicæ legis obſeruantiam, ac reuerentiam Regij ſanguinis ſua ſponte propenſis. Ipſe igitur animaduertens, partem Delegatorum maximam in ſuam ſe perduxiſſe ſententiam; Præfectum Claſſis Villarium cum ſcriptis conditionibus, ſuoque nomine ſua manu ſubſcripto, ad Cardinalem Borbonium miſit, id temporis Gallione, in Oppido Rhotomagenſis Archiepiſcopi, commorantem. Verùm vix eum dimiſerat, cùm ad eumdem celerem tranſmiſit Nuncium, qui ſuo nomine iuberet, vt in demandato negotio lento procederet gradu. Huius noui conſilij ea cauſa fuit.

Nouum initur cõſilium ad electionem Infantis diſturbandam.

LVGDVNENSIS Archiepiſcopus, Ianinus Præſes, & Mompenſeriæ Domina aliud ei machinamentum poſtremò ſuggeſſerant ad Hiſpanorum conſilia euertenda. Id verò fuit, vt ad rem diſturbandam Senatus Pariſienſis auctoritas, quæ cenſebatur ſatis eſſe, adhiberetur. Quamobrem ipſa Mompenſeriæ Domina primum Senatus Præſidem impulerat, vt rationem excogitaret, quâ Regnum in Exterorum poteſtatem venire vetaretur. Ille, vt Vir bonæ mentis, quique vnius Fidei Catholicæ tutandæ gratia ſequutus fuerat Partes Fœderatorum; acriter ad opus incumbens, poſt multorum dierum laborem, Calendis Iulij Senatus Claſſes omnes coëgit, effecitque, vt magno animorum conſenſu hoc fieret Senatus-Conſultum.

Pariſienſis Senatus contra eam decretum.

Quòd ad Senatum Pariſienſem de Regni ſecuritate relatum eſt; atque ab omnium Claſſium Senatoribus in legitimo Conuentu deliberatum; nullusque finis propoſitus alius fuit, niſi conſeruatio Religionis Catholicæ Apoſtolicæ Romanæ, Regnique Gallici ſub Rege maximè Chriſtiano, Catholico, Gallo: ob eam rem mandauit, ac mandat, ut Senatus Præſes Ioannes Magiſter, cum decenti Senatorum comitatu, Manium Ducem Gallici Regni Locum-tenentem adeat, eique coram Principibus, atque Adminiſtratoribus Regni Lutetiæ degentibus, Senatus uniuerſi nomine ſignificet: nullam inſtitui debere de

regno

1594. *regno Principibus exteris tradendo tractationem; ut ea potiſſimùm leges obſeruentur, quæ fundamenta ſunt Regni. Senatus conſulta de Rege Catholico, Galloque declarando in opus redigenda. Auctoritate conceſſà Manius Dux utatur ad obſiſtendum, ne ſub Religionis obtentu ad exteros Corona Gallica, contra Galliæ iura, transferatur. Idem quamprimùm Populi ad extrema redacti ſaluti proſpiciat. Omnes demum tractationes initas, aut ineundas in poſterum, ad Gallicum regnum cuiuis extero Principi committendum, Senatus Pariſienſis, irritas, inaneſque declarat, utpote Salicæ legi, aliiſque Regni præcipuis aduerſantes.*

Hvivsmodi decretum à Præſide Senatus palam Mænio propoſitum; ab eo per ſpeciem indignantis exceptum eſt, grauibus verbis audaciâ Senatus caſtigatâ. Re tamen ipſâ valuit ad Hiſpanorum conſilia diſturbanda. Ordinum quippe Conuentus, quem commouere maximè debuit, ob auctoritatem vſurpatam; æqui bonique id conſulere viſus eſt, ab Hiſpanorum petitione Mænij Ducis operâ abalienatus. Neque minùs ab ea Pariſienſis Populus abhorrebat, toto pectore inhians inducias, de quibus maximo ſtudio Surenæ agebatur. Laſſus enim calamitatum, atque diſcriminum, & dulcedine quietis pellectus, quam in armorum ceſſatione prægustarat, concordiam impatienter affectabat; Principibus, Conuentuique identidem minans, niſi eam deliberationem capere maturarent. Quis de illo ſenſus Ordinum.

Vervm poſtremum Hiſpanorum conſiliis terminum poſuit inopinata, ac ſubita Henrici Regis deliberatio. Rerum is omnium, quæ tractabantur, haud ignarus, non temere ſubueritus eſt, ne cum primùm Fœderati Borbonium Cardinalem Regem elegiſſent; à ſuis ipſe Catholicis Sectatoribus deſtitueretur: id quod ſagax præſenſerat Mænius, prædixeratque (vti retulimus) Delegatis. Neque obſcura eius rei apparebant indicia. Reſonabant paſſim obtrectantium voces: nec ſolùm, vt antea, Principes, ac Primates Regni; ſed Priuatus etiam quiſque dolebat vehementer, ac deteſtabatur, quòd fortunas omnes, ac vitam ipſam impenderet ad Hæreſim ſtabiliendam, quam priùs perſequi, atque oppugnare ſolitus eſſet. Quin ad ipſa Regis penetralia querelæ peruadebant frequentes, quòd eos toties fefelliſſet iterata promiſſorum fides. Mompenſeriæ verò Dux audacter denunciauit Henrico; *Propè tam eſſe, ut à Principibus cunctis deſtitueretur: ſeque, quamuis ingenti cum dolore mutaret mentem, ad animi tamen ſalutem, & conſcientiam in tuto collocandam, eſſe nolle poſtremum.* Denique Scombergius Comes à Villaregio præmonitus eidem aperuit: *Villarium Claſſis Præfectum itineri ſe dediſſe,* Henrici deliberatio repentina, eiuſque cauſæ.

diſſe, ut Regni capeſſendi conditiones ad Borbonium Cardinalem deferret: hunc verò paucos intra dies cum Principibus omnibus Lutetiæ futurum. Scripſit quoque Villaregius, *E duobus periculis alterutrum vitari haud poſſe: ne vel Cardinalis Borbonius creatus Rex cum Catholicis Sectatoribus ſpoliaret: vel Hiſpania Infans, & Guiſius ad Regnum euecti cum vniuerſa Hiſpana potentia in eius perniciem conſpirarent.* 1594.

Henrici ad Catholicã Fidem reuerſio.

TOT adeo, tamque vrgentibus incitamentis adactus, & concuſſus Henrici animus: aut potiùs tam potentium neceſſitatum concurſum Diuini vim Numinis interpretatus; ad Fidem ſuam reuocanti Deo manus poſtremò dedit. Quare vt ad eam rite reſumendam aptis præceptionibus inſtrueretur, euocari vndique Regni Præſules, ac Theologos ad ſe iuſſit. Hi Meduntæ coacti cum ſatis de rebus Fidei controuerſis Henricum edocuiſſent: is animum tranquillare viſus eſt, ac Diuinam agnoſcere dexteram ab diuturnis erroribus ſe ad veram ſalutis viam reducentem. Famam quoque promanare iuſſit, ſe octauo Calendas Auguſti in Vrbe Sancti Dionyſij Chriſtiano ſacrificio interfuturum. Hunc ipſum nuncium eius Delegati pertulere ad Surenenſes congreſſus: in quibus Archiepiſcopus Bituricenſis, rebus antea-ctis omnibus recenſitis, adiecit: *Regem Henricum Piſanij Marchionem iampridem legaſſe Romam, ut ſuæ ad meliora conuerſioni veniam Pontificiam impetraret: cum verò nihil ille confeciſſet, nolle longiores moras ipſum innectere ſaluti ſuæ: ſed ſtatuiſſe Deo reconciliari quamprimùm; atque ad eius deinde Vicarium debitis obſequijs colendum, decoram, atque honorificam adornare Legationem: Galliæ Præſules, inſignesque Theologos in conſilium iuiſſe; ac demum decreuiſſe, utì Rex ad maiorem cautionem Hæreſi abſolueretur, Sacris intereſſet, & ab Romano Pontifice veniam peteret. Hanc eos viam nactos eſſe breuiſſimam omnium, tutiſſimamque: tum ne Regnum exterorum voluntati obnoxium foret; tum ut eiuſdem neceſſitatibus maturè conſuleretur.* Contra verò Lugdunenſis Antiſtes diſſeruit: *Neque Regem haberi Henricum poſſe ſine conſenſu, neque abſolui ſine declaratione Pontificis: adeoque teſtatus eſt, Se, cæteroſque Fœderatos iniuſſu Romanæ Sedis non illum veneraturos, ut Regem, nec ut Catholicum habituros. Eam quippe conſulendam omnino, antequam ipſe abſolueretur.*

De ea varij ſenſus.

HVIVS tamen conuerſionis didito per Populos rumore; cohiberi hominum ora non poterant, quin eam exciperent plauſibus, longè, lateque vulgarent, ad Regni quietem vnicè accommodatam profiterentur. Hinc Pontificius Legatus in ſummas animi redactus anguſtias, nihil habuit potius, quàm

ſcriptum

1594. ſcriptum ad Gallos Catholicos tertio Idus Iulias euulgare. Eo commonebat de fallaci auctoritate, quam ſibi temerè nonnulli Galliæ Præſules arrogabant ad Henricum Eccleſiaſticis vinculis abſoluendum. Hortabatur, ne ſimulatæ conuerſioni Fidem haberent. Poſtremo ſingulis interdicebat eorum Conuenticulis intereſſe cum periculo ſubeundi anathemaris, iacturæque tam bonorum, quàm honorum Eccleſiæ faciendæ. Surdis tamen hæc auribus canebantur; omnium animis ad optatiſſimum exitum commotis, & Religionis obice ſubtracto, pronis ad legitimum Regem, Regnique quietem alacriter amplexandam. Principes verò cum ab nutu Romanæ Sedis, iudicioque Pontificis pendere vellent definitionem rei; nihil priùs innouandum cenſebant, quàm de Regis conuerſione, ac Pontificis mente liquidò conſtaret. In hanc ſententiam ab neceſſitate rerum expreſſam, atque à Mænio Duce propugnatam, Guiſius ipſe conceſſit: qui ſui electionem in eo temporis articulo ridendam cæteris, ſibi perniciosam futuram exiſtimauit: vnàque cum alijs Principibus idem conatus eſt Hiſpanis Oratoribus perſuadere.

INTER hæc Pariſienſis pars magna Ciuitatis ad ſpectaculum Regis in Eccleſiæ ſinum redituri confluxerat pridie, quàm abſolueretur. Hoc autem peractum octauo Calendas Auguſti. Eo igitur die, Hiſpanici Regni Præſidi Iacobo ſacro, Catholicæ Fidei denuo Candidatus Henricus albis conſpicuus veſtibus, magno Principum comitatu, nec ſine ſatellitio, corporiſque Cuſtodibus armatis, Templum adiuit maximum Vrbis Dionyſianæ. Eius obſeratæ fores erant: at ſupremo Cancellario pulſante, illico patuere. Tum verò videndum ibi ſe præbuit Bituricenſis Archiepiſcopus, Pontificali habitu, ac maieſtate, ſublimi ſolio ſedens, magna ſtipatus Antiſtitum corona. Is ex antiquo Eccleſiæ ritu, ſolemnibus quæſiuit ab eo verbis: *Quis eſſet, quid-ve peteret? Henricum ſe eſſe*, reſpondit ille, *Galliæ, ac Nauarræ Regem: enixèque depoſcere; ut in Catholicæ ſinum Eccleſiæ reciperetur*. Ad ea ſubiecit Antiſtes. *Num id ex animi ſententia poſtularet? Num ſyncera veterum errorum pœnitentia tangeretur?* Tum Rex in genua prouolutus, *Anteacta vitæ ſe dolere vehementer errata, deteſtarique*, aſſeruit: *Seque velle in poſterum ad extremum uſque ſpiritum viuere Catholicum, intra Romanam, Apoſtolicamque Eccleſiam; uniuerſis hæreſibus eiuratis: eamdemque ſe pollicitus eſt, vel cum ſanguinis, ac vitæ ſuæ profuſione defenſurum*. His dictis, cum oblatam Fidei profeſſionem, ac ſua manu ſubſcriptam, elata voce de ſcripto recitaſſet; inter ingentes po-

Cæremoniæ, quibus in ſinum Eccleſiæ recipitur.

Populorum acclamationes,perpetuumque fragorem plaudentium bombardarum, ad interiora Templi deductus fuit. Hîc genibus ante Aram maximam flexis,preces Archiepiſcopo præeunte protulit: quæ ſpoponderat, iure iurando confirmauit: atque in pedes erectus oſculum Altari, & ſigno Crucis impreſſit. Tum ſeorſim ad aures eiuſdem Antiſtitis animi noxas arcana confeſſione depoſuit. Interim verò Hymnus Eccleſiæ, à Diuis Ambroſio, & Auguſtino alternis olim decantatus, feſtis Muſicorum concentibus reſonabat. Indè ad præparatam ſe contulit ſub vmbella Regiam ſedem: & cum omnium manifeſta lætitia, plauſuque,Sacro interfuit ſolemni, quod Nannetenſis Epiſcopus peregit. Sparſa quoque, pro more ingentis, & publici gaudij, in vulgus millilia. Quibus abſolutis, non ſinè incredibili vndantis Populi concurſu, lætisque vociferationibus vitam Regi diuturnam comprecantium,ad ſuam ipſe Regiam reductus eſt. Nec minùs religiosè pomeridianas eiuſdem diei horas traduxit. Tunc enim habitam ab ipſo Bituricenſi Antiſtite concionem: & decantatas Veſpertinas Dei laudes audiuit. Vt Catholicæ Religionis præſeferendæ punctum prætermiſerit nullum. 1594.

Quid tum actum in Pariſienſi Conuentu.

AT in Lutetiæ Conuentu datum interea fuerat reſponſum, Hiſpanis Oratoribus minimè gratum. Mænius quippe actis de more, Catholico Regi profuſiſſimis gratijs, tum ob auxilia tempore tranſacto collata, atque in futurum promiſſa; tum etiam ob cumulatam gloriâ ſtirpem ſuam, dum Fratris filio Guiſio Duci oblata fuit Hiſpaniarum Infans in Vxorem; *Eam eſſe* dixit *Ordinum, totiuſque Conuentus ſententiam: immaturum id temporis videri ad Regem eligendum: oratum omnes velle Catholicum Regem, ut opportunitatem tantæ rei præſtolari ne dedignetur: ne-ve interim ipſos conſueto patrocinio,promiſſiſque ſubſidijs deſtituat.* Secundùm hanc deliberationem decretum fuit, vt ad ſanciendas inducias neruis omnibus incumberetur. Hæ trimeſtres in Surenenſi congreſſu conſtitutæ ad Octobris exitum vſque; & cum Populorum omnium acclamatione promulgatæ.Cumque Mænius vellet Pariſienſem Conuentum pro dignitate dimittere; condi primò decretum voluit, vt Tridentinum Concilium acciperetur: tum omnes concepto iure iurando polliceri, initum fœdus ſe non abrupturos: poſtremò paratos eſſe in proximum Octobrem eòdem conuenire, vt ex ijs, quæ Romà perferrentur, de rerum ſtatu decernerent. His ita conſtitutis, ad ſua Delegatorum quiſque remigrauit.

Induciæ trimeſtres indictæ.

Pariſienſis Conuentus intermiſſus.

VT verò nos in Belgium reuertamur: Erneſtus Archidux;

&

In Belgio Erneſtus Archidux tractationẽ pacis aggreditur.

Habetur ea de re Senatus.

1594. & moderatæ propenſione naturæ, & Cæſaris fratris conſilijs, & ipſius, cuius locum obtinebat, Auunculi Regis mente perſpecta, totus conformatus ad pacem; eam via quauis inquirere, ac ſtabili ratione firmare aggreſſus eſt. Igitur de re tanti momenti, imò de ſumma rerum, ad Regium Belgij Senatum referendum ratus; euocat illum de more: calamitoſiſſimam Belgarum conditionem ponit ob oculos: Belgici belli tam pertinacis, tam exitialis vtrique Partium mala in memoriam reducit: quærit remedia; ſententias rogat.

Belgæ in illam propendent.

Pro ea rationes.

Belgarvm Proceres, quorum præcipuè res agebatur, quibusque diuturnum bellum opes, agros, ditionem diſſipabat in dies vel in hoſtium prædam, vel in ſtipendia militum Regiorum; nihil prius habuere, quàm deteſtato bello, pacem commendare, pacem poſcere. *Eam eſſe Regis optimi mentem, ſemper in bonum publicum propenſam. Tanti ei ſtetiſſe tot annos, quibus in Belgio pugnatum eſt, ut æraria Regia propemodum exhauſta pecuniam ægrè ſufficiant. Qua deficiente, in Regem pugnare milites, non pro Rege. Hinc toties varijs in locis obſtrepuiſſe tumultus, ac ſeditiones. Quid Regi prodeſſe ditionem, totam olim ipſius, quotidie magis ab hoſtibus abrodi, ac lacerari? Ex quo Mars Belgicus migraſſet in Galliam; continenter ad Hollandos inclinaſſe victoriam. Eorum res bellando meliores fieri, Regias deteriores. Quo plus regionis hoſtes armis acquirerent; eò fieri, ad reliquum acquirendum, viris, atque opibus validiores. Regios contra non modò ſubiectis locis, ac Populis; ſed viribus etiam ad poſſeſſa tuenda, nedum ad amiſſa recuperanda, paulatim deſtitus. Spem verò recuperandi, dum ad bellum prorogandum inuitat; blandè ſallere, atque ad iacturam reliqui faciendam pellicere. Bellum fortunæ ludum eſſe crudelem. At in ludo plerumque qui magnam opum vim dilapidauit, eas reparandi ſpe illectus, ac deluſus, dum pergit ludere, illas etiam, quæ ſupererant, perdit. Similem in continuando bello agnoſci deceptionem. Quorſum igitur certam potioris Belgij partis poſſeſſionem incertis belli euentibus committere, ac fortunæ obijcere, tamdiu Regijs terga vertenti? Quantò futurum Regi glorioſius, eiusque Belgicæ ditioni ſalutarius, res bello fluctuantes, ac turbidas honeſta pace componere: quàm arma proſequendo, hoſtibus ſecundiora, in extremum adducere diſcrimen, quicquid Hiſpanis in Belgio reliquum eſt? Pacem itaque cum eis conditionibus, quæ Catholicæ Fidei, Regiaque Maieſtati congruerent; Archidux ipſe Regis nomine hoſtibus offerret: ut ſi eam acciperent; reſtituta Belgio ſecuritas, quies, felicitas, Europâ vniuerſâ plaudente; accepta referretur Erneſto: ſin verò recuſarent; pernicioſiſſimi belli cum adiunctis calamitatibus prorogati odium commune Belgarum,*

ac

ac generis humani conuicia in ipſorum capita deuoluerentur: Rex verò, ac Regiæ mentis interpres Archidux iuſtiſſimam apud omnes haberent excuſationem. Sic Belgæ perorabant pro Regis vtilitate, ac gloria: an pro re magis, ac Domo ſua? 1594.

Contraria Fontani Comitis ſententia, eiusque argumenta.

FONTANVS verò Comes, qui auctoritate apud Archiducem antecellebat omnes, non dubitauit contra communem, & palam expoſitum Belgarum ſenſum, atque ipſius Archiducis animum perlucentem, hæc pauca proferre. *Regiarum in Belgio rerum deteriorem ſtatum, quem Belgæ Proceres, ad ſuadendam pacem, propoſuiſſent in medium, eam vel maximè diſſuadere. Petitionem namque pacis, quæ tam difficili tempore fieret, interpretaturos hoſtes imbellicitatis indicium, non officium humanitatis. Ab eo pacem honeſtè offerri, qui ſit bello ſuperior. Tempus igitur expectandum, quin & ſperandum; cum Rex, eum benigniùs reſpiciente fortuna, cui non ſemper unus eſt vultus; dare poſſet pacem, non petere: ſuamque lenitatem in rebelles adeò peruicaces voluntariam oſtenderet, non coactam. Eo verò infelici tempore pacem obtrudere, ab ipſis victoriâ inſolentibus facile reſpuendam, quid aliud eſſe, quàm eorum arrogantiam in immenſum augere: regiumque nomen, atque auctoritatem, quæ ſolent, ac debent eſſe Populis omnibus ſacroſancta, in hoſtium ludibrium, in fabulam Nationum exponere?*

HIS à Fontano, quamuis ardenter pro more, atque ingenio prolatis, nequaquam Archidux à ſua, Belgarumque ſententia deductus eſt. Animi quippe lenitate Belgis propior, quàm Hiſpanis, periclitari ſtatuerat, an tractatione pacis medelam aliquam tot Belgij malis afferre poſſet, quæ continuatione Belli exulcerari magis in dies quotidiana docerent experimenta.

Archiducis pro pace literæ ad Ordines Fœderatos.

Igitur de pace ineunda cum Ordinibus Belgij Fœderatis acturus; literas ad eos dedit: quarum ſumma hæc erat. *E ſuperiore Germania in inferiorem ſe non inuitum migraſſe: & patriam, ſuos, ac præſertim Rodulphum Cæſarem amantiſſimum fratrem reliquiſſe: ut Belgium Regis Auunculi nomine gubernando, viam indagaret omnem, qua poſſet quietem publicam, communemque felicitatem inde iamdudum exulantes, quaſi poſtliminio, reuocare. Ubi primùm ingreſſus eſt Belgium, nihil habuiſſe antiquius, nihil obuerſatum menti frequentiùs, quàm bonorum omnium parentem pacem florentiſſimæ quondam Belgarum regioni, velut ipſius regno, reſtituere. Exploratum ſibi eſſe, Regis quoque benignam mentem in eamdem concordiam propendere: ut Populis illis, iam omnibus ſuis, aliquando liceret è tot calamitatibus emergere; & ceſſante demum tempeſtate bellorum, in portu conquieſcere beatiſſimæ pacis. Reputarent ſapientibus animis Ordines Fœderati, quàm varia, quàm periculoſa ſit armorum alea,*

quàm

1594. *quàm ſapè victores antea, victis ſuccumbant: Et qui audeant à ſuperioribus victorijs ſibi polliceri futuras, eos arbitrari, fortunam natura ſuâ ſemper inſtabilem, in prælijs, hoc eſt in ipſo inconſtantiæ regno, fore conſtantem. Tempus iam eſſe, ut Belgium tam diuturni belli calamitatibus feſſum, imò tot ſuorum, atque exterorum cædibus cruentum; tot cladibus ubique lacerum, ac deuaſtatum, & ſecura tandem pace componeretur, & in priſtinam reuocaretur incolumitatem; ac ſplendorem. Ad pacem, & quidem manſuram, ſtabilemque ſanciendam, omnem ſe offerre agendi ſynceritatem, conficiendi conſtantiam: nec ſuo tantùm, ſed Cæſaris quoque Fratris, ac Principum omnium Auſtriacorum nomine, ad conuenta ſeruanda fidem polliceri. Studerent ipſi tam æquas poſtulare conditiones; ut eum nec apud Regem puderet illas proponere, nec ſuſcepti, agitatique tam ſalutaris Belgio uniuerſo negotij pœniteret.* His longè fuſiùs expoſitis, in calce literarum alia multa reſeruari dicebantur duobus Internuncijs euoluenda, qui eaſdem ab Archiduce literas ad Fœderatos Ordines perferebant. Erant autem hi doctiſſimi Iuris-conſulti Bruxellenſes: Otho Hartius, & Hieronymus Comans; ad pertractanda negotia inter Chimaci Principes Maritum, & Vxorem, Hagam Comitis in Hollandiam profecturi. In hoc totius Belgij maximo, atque amœniſſimo Pago Curiam habendis Conuentibus conſtituerant Ordines Fœderati. Huc igitur commigrandi facultate impetrata, duo Iuris-conſulti Archiducis Epiſtolam pertulerunt. Eâque redditâ, atque Ordinum Senatu poſtulato; in eodem pro pace quàm potuere maxima dicendi vi perorarunt. Sed apud animos iam excuſſum Hiſpanorum iugum execrantes, & quicquid ipſis placeret, ſuſpectum habentes; vindicatæ præterea libertatis dulcedine pellectos; ac pluribus, recentibusque victorijs præfidentes; neque Archiducis literarum benignitas, neque Oratorum efficacitas quidquam perſuaſit. Vt Fontani Comitis ſententiam veriorem exitus comprobarit.

Haraeus anno 1594.

Nullus ex eis literis fructus.

AD Archiducem Ordines reſcripſerunt, non tam Epiſtolâ miſsâ, quàm prolixâ oratione, propriéque Philippica: quando tota in Philippi Regis, Hiſpanorumque accuſatione verſabatur. Vtque non ſolùm verbis, ſed & re ipſa propoſitam pacem prorſus excluderent; eodem tempore, quo hæc ultro citroque perſcribebantur, Groningæ obſidionem adornabant.

Quid Ordines reſcripſerint.

Groningana obſidio.

IN confinijs Superioris, Inferiorisque Germaniæ ſita hæc Vrbs eſt, Friſiæ totius nobiliſſima, propriæque ditionis ab ſe denominatæ Caput. Ab humili poſitione parum tuta, validis mœnibus, & foſſa munitur. Nec propugnacula deſunt in am-

Groningæ deſcriptio.

bitu murorum, vetuſto plurima ritu fabrefacta, aliquot etiam ſtructura recentiore. Amplis ab antiquo tempore priuilegijs fruebatur. Cumque Ciues affectarent, ſeu fortitudini præferendæ, ſiue potiùs conſeruandæ libertati, Vrbem ipſi ſuam per ſe propugnare, militem omnem exterum arcebant mœnibus. Et quamquam paulò antè obſidionem copias aliquot à Verdugo tranſmiſſas (uti ſupra memorauimus) accepiſſent; adduci tamen nunquam potuerunt, eas ut in Vrbem admitterent. Præerat in re militari è Burgimagiſtris alter (ſic enim ſupremos Magiſtratus appellant) Ioannes Balenus. Is, & plerique Ciuium, iamdiu in fide regia conſtantes, ac propterea frequenter ab hoſtibus, qui varia circumcirca tenebant loca, vexati; plures ad Regem, plures ad Belgij Gubernatores, regiumque Senatum dederant literas; quibus opem ad ſe tuendos, Vrbemque præcipuam in Regis ditione conſeruandam, enixè poſtulabant. Scripſerant etiam ad Cæſarem, precantes, ut Auunculo Hiſpaniarum Regi rem Groningenſem, quotidie magis in anguſtum adductam, commendaret. Præſtitit operam Cæſar: Rex mandata Belgium adminiſtrantibus dedit. Verùm in tranſmittendis identidem Groningam ſubſidijs maiores fuere conatus, quàm effectus: vel quòd Regiæ in Belgio vires ab expeditione Gallica attenuatæ, ac ferè dimidio minores, neceſſitatibus non ſufficerent: vel quòd eædem eſſent à varijs militum ſeditionibus interuerſæ, aut ob extremam penuriam inualidæ. Nec deerant Groningæ, qui Mauritij, ac Fœderatorum Partibus ſtuderent; præſertim aliquot, ut à Catholica Religione, ſic ab Regis obſequio alieni. Ab his fertur Mauritius ad maturandum obſidium incitatus. Quamquam uniuerſè pronum eſſe ad Imperij mutationem ingenium Groningenſium, ex eo ſatis apparebat, quòd intra centum annos proximè lapſos, Dominis ſe pluribus deinceps ſubieciſſent, non diuerſis modò, ſed inuicem quoque infenſis. His ergo ſtimulis actus, & Regiarum tenuitate virium animatus, ad magnum opus mouendum ſe Mauritius accinxit, ex quo geminus exiſteret fructus; & communis Fœderatis, tantæ Vrbis, ac ditionis acceſſio; & ſibi proprius, gloriæ cumulus militaris.

1594. Franciſcus Verdugus l. 12. Coloma l.6. Bentinol. p. 3.lib.1. Campana p. 3.lib.2. Carnerus l. 10.c.9. M. Ianſon. lib.9.& 10. Euer. Reid. lib.11. Hareus an. 1594. Thuanus l. 109. Lanar. ann. 1594.

Groningēſes ſubſidium poſcunt, ſed fruſtra.

Groningenſiū aliqui in Fœderatos propenſi.

IGITVR principio circumiecta Vrbi loca validioribus firmat Præſidijs, quàm Guillelmus Comes antè firmaſſet. Admouet inde propiùs Vrbem Exercitum è Belgis, Germanis, Anglis, Scotis, alijsque Nationibus conflatum. Peditum ſigna fuiſſe tradunt viginti quinque ſupra centum: Equitum turmas quinque & viginti. Præfecti militum erant magni nominis, ac virtutis, quam

Mauritius obſidionem aggreditur.

1594. quam anno ſuperiore in obſidione Gertrudisbergæ eidem Duci probarant. Vbi primùm acceſſit Mauritius, per Internuncium tranſmiſſum dedi ſibi Vrbem poſtulauit. *Eam quippe per ſe ab hoſtium tanta mole non poſſe defendi: & ſerum eſſe ſubſidium ab Hiſpanis in Galliæ finibus occupatis expectare: Ciuibusque in partes diuiſis, ab inteſtino bello, nedum ab extimo, exitium imminere.* At Ciues animis inſtructiores, quàm armis, iactantiùs quàm pro tempore, reſponderunt. *Indignum eſſe tam præclaram Vrbem tam ſubitò dedi. Poſt exactum annum rediret: idemque iteraret poſtulatum: tunc ſe reſponſum daturos.*

Eidem deditionē poſtulanti ſuperbè reſpondetur.

Exarsit ad hæc relata verba Mauritius, indignatus additum damno ludibrium, ac tam ſuperbam eorum reſponſionem, quos iam ſpe, atque opinione ſubegerat. Apparari iubet extemplo trabes, aſſeres, crates, aliamque materiam è vicinis Oppidis Suolla, Gorcomioque deuectam: ut eis lignis contextis, inſtratisque, ſolum ad Septemtriones imperuium ob ſtagnantes aquas, liberè peragrari à militibus poſſet. Plura quoque munimenta paſſim excitari voluit opere tumultuario, quibus Groningenſium excurſiones coërceret: iiſdemque importandos, quâ Germanico mari, quâ per Amaſim fluuium commeatus, ac bellicum inſtrumentum interciperet. Caſtra verò locauit ad Meridiem, Groningâ procul extra teli iactum, in ſalubri, editoque campo, quem duo flumina nauigijs frequentata claudebant. Equitatum partim Couordæ, partim Stenouici diſpoſuit, & in loco, quem ſuperiùs diximus Burtangam appellari. Ab his enim partibus è longinquo ſubſidijs hoſtium aditus obſtruebatur.

Oppugnationis apparatus.

Interea Verdugus imminentem iam ante proſpiciens obſidionem, cum datis ſubinde literis ad Archiducem reſponſum reddi nullum videret; aliquem è Principibus Exercitus ad eumdem legare decreuit. Igitur Ioannem Aluarum Sotomaiorem primò tranſmiſit: ſed is malo uſus itineris duce, in hoſtium inſidias induens ſeſe, captus ab eis eſt. Quare Verdugus alterum ſubmiſit, Ioannem Contreram; qui ne diſcrimen alterius incurreret, magnam Equitum partem ſecum deduxit. Obuios & ipſe habuit hoſtium Equites: ſed ab eiſdem egregiè ſe tutatus, ad Bruxellenſem Aulam deuenit. Ibi diutius cum Equitatu comite moratus, multumque apud Archiducem, atque in Senatu Regio cum Groningenſium Delegatis elaborans, ut validum, properumque ſubſidium Groningam mitteretur; aut nullum impetrauit, aut tam lentum, ac ſerum, ut planè pro nullo fuerit obſeſſæ Ciuitati. In ea quippe tempora hæc inciderunt, qui-

Verdugus mittit Bruxellas, qui ſubſidium petant, ſed nullo profectu.

M 2 bus

busErneſtus oppgriebatur,dum euentus oſtenderet,quid in ſuadenda Fœderatis Ordinibus pace valuiſſent & ſuæ literæ, & Iuris-conſultorum oratio. Quaſi conſentaneum non foret pacem petenti, ac perſuadere conanti, noua belli ſupplementa ſubmittere. Ac de munita ſatis, inſtructaque Vrbe ſperari poterat fore, ut obſidionem tamdiu ſuſtineret, donec ex Ordinum reſponſione aliquid certi de bello vel ſoluendo, vel continuando conſtaret. At Ordines, uti dictum, alia meditabantur omnia, quàm pacem. 1594.

Guillelmus Naſſauius oppugnat Arcem Auricam, Groningæ munimentum.

Interea Mauritius ut obſidioni obicem quemcumque ſubmoueret; Guillelmum Naſſauium miſerat ad Arcem Auricam, vulgari nomine Auerderzilam, capiendam. Fuerat hæc Arx ad Groningenſis tutamentum ditionis ab Regijs extructa ad Huneſi fluminis ripam, quà id in mare influens Lauicæ fluuij confunditur æſtuario. Huc ubi Naſſauius acceſſiſſet, locumque circumſpectaſſet ita paludibus undique cuſtoditum, ut expugnatu difficillimus foret; à Præſidiarijs, eorumque Præfecto Volfardo Prengero deditionem poſtulauit. Is ignominioſum eſſe reſpondit, ne unius quidem bombardæ audito ſtrepitu, dedere ſeſe. Poſtridie octo minores machinæ admouentur: iterumque ad deditionem Præſidiarij ſollicitantur: qui ſuis quoque tormentis diſploſis multos hoſtium ſtrauêrunt. At cum vis, atque impetus minùs proficeret, additus eis dolus rem confecit. Dum enim ex una parte quinque Centuriæ, pontibus, & ſcalis ad oppugnandum paratæ, Defenſorum oculos, ac manus ad ſe ab omni alia parte auertunt; ex aduerſo latere, militibus incuſtodito, tres aliæ Centuriæ, factâ per paludes, & campos uliginoſos ſtratis cratibus, atque aſſeribus viâ, ad arcem uſque ſuccedunt. Tum erectis ad muros ſcalis, ſupra eorum loricam euadunt. Ac ſtatim adorientes à tergo Regios, quos alij plures à fronte infeſtabant; non ſummum modò terrorem illis ex inopinata aggreſſione iniecerunt: ſed extremam quoque deſperationem, ob interclusam undique ſpem ſalutis. Itaque abiectis armis, ad iram victorum deprecandam conuerſi ſunt: ſed tam fruſtra, quàm ſerò. Commilitonum occiſorum vindicta: & deditionis iterata poſtulatio deluſa: eamque perferens Tympaniſtes (quod aliqui tradunt) ignominioſè reiectus; ut in illos acerrimè ſæuiretur, efficaciùs perſuaſerunt. Igitur ad unum omnes cum Præfecto, quinque tantùm elapſis, trucidati. Erant autem Præſidiarij centum ferè quadraginta. Sed & ex hoſtibus ad cædem furioſè irruentibus ſupra quinquaginta ſaucij, aliquot occiſi. Arx ipſa præter Victorum voluntatem, ab ignito miſſili

antè

1594. antè proiecto, incendio excitato deflagrauit: eodemque igne abſumpti nonnulli, qui in Arcis partes ſecretiores ſe abdiderant. Hoc euentu territi Regiorum alij, qui circumiecta loca minùs firma tenebant, hoſte non expectato, profugerunt. Hogembergam quoque, & Slogteram Mauritius ſuo militi deſignauit ad prædam: ne venientibus ad Caſtra commeatibus intercluderent viam. Ita ſciens Artis bellicæ Dux ad urgendam obſidionem, impedimenta ſubmouebat omnia. *Eadem incendio abſumuntur.*

CASTRA verò circa Vrbem ea poſitione locauerat, ut eiuſdem ingreſſus, atque egreſſus valde difficilis, ac periculi plenus eſſet. Cumque è Regijs militibus aliquot intrantes, aut exeuntes capti ab hoſte fuiſſent, ſeuerè in eos animaduerti Mauritius iuſſit, ad formidandum alijs exemplum. Et quamquam muralibus tormentis, & machinis ad Vrbem quatiendam optimè inſtructus acceſſerat; aggeribus tamen erectis ei propior fieri, eamdemque militum impreſſione capere malebat. Quare terram effodiendo, atque aggerando, progreſſus hoſtis eſt ad lunatum uſque propugnaculum recentiſſimè ſtructum, necdum abſolutum, foſsâ præſertim nec latâ ſatis, nec profundâ munitum. *Mezaluna.*

INDE portam Vrbis ei oppoſitam concutere aggreſſus eſt, tum ut aditum Regijs ad id propugnaculum obſtrueret: tum ut terrorem incuteret Groninganis, eorum domos iactatis per eamdem portam globis diruendo. Turrem quoque in Vrbis angulo propter fluuium aſſurgentem aſſiduè quatiebat. Nec minoribus vel animis, vel viribus Ciues, ex Vrbe identidem erumpendo, multos hoſtium aut cædebant, aut capiebant: cœpta opera diſturbare nitebantur: ſigna ex aggeribus diuellebant. Anglicanis præſertim Caſtris nocturna quadam eruptione damni multum intulere. *Sortire.* *Sortita.*

IAM ad foſſam hoſtes ſua munimenta perduxerant, in quibus collocata tormenta, atque interiectis ingentibus corbibus terra farctis defenſi, Propugnatores ab tuendis mœnibus deturbabant. Tum verò multa ingeſta materie foſſam implere; ac per eam quoque ductis aggeribus munire ſibi viam ad modò memoratum propugnaculum inuadendum. Iamq; crebris ictibus bombardarum commodum aggredientibus in eo factum hiatum exiſtimantes; ad ipſum per eius ruinas aſcendere niſi ſunt, ſed irrito conatu: & quòd opinione magis arduum deprehenderunt aſcenſum: & quia ſtrenuè fuerunt ab Vrbis Defenſoribus propulſati. Non ideo tamen ceſſauit à continenti Ciuium infeſtatione Mauritius. Neque dies terrore vacuos ijs *Gabbioni.*

ire ſinebat frequenti diſploſione tormentorum; neque noctes poſt diurnum laborem, ac laſſitudinem quietas, pyrobolos in Vrbem eiaculando, candentes ſcilicet globos, & ferreis mortarijs in ſublime protruſos, atque in Vrbis fora, vias, domos non ſine cæde, aut incendio relabentes, & latiùs percellentes terrore, quàm damno. 1594. *Bombe.*

De facienda deditione in Vrbe cõtenditur.

His ſollicitati periculis timidiores Ciuium ijs ſe facilè adiunxere, qui vel oppignerati Partibus Fœderatorum, vel innato ſtudio rerum nouarum, ac tædio prioris imperij, in tranſuerſum acti, ad Vrbem Mauritio dedendam propendebant. Igitur omnes hi, numero cæteris præpollentes, armis arreptis, impetum in illos fecerunt, qui ab Rege perſtabant: ut eos Vrbe propellerent, hoſtemquè introducerent ex condicto. Verùm qui prope Vrbem ad omnem attenti motum excubabant Regij milites, audito ſociorum periculo, ſtatim accurrerunt, & cum pleriſque ſuburbanis Incolis, perrupto foſſæ vallo, ſeſe in Vrbem effuderunt. Hoc ſubſidio roborati Regiarum Partium Ciues, ſuperiores alijs in ea contentione fuere. Quòd ſi plus conſilij per eas temporis anguſtias, ſubitumque rerum motum ſuppeditaſſet (uti Verdugus monet) factioſos Ordinibus ſtudentes vel interimendo, vel capiendo; potuiſſet Vrbs aliquantò diutius conſeruari. Balenus certè Conſul, ſeu vulgi voce Burgimagiſter, (quem ferebant eius defectionis auctorem) occiſus in eo tumultu fuiſſet, niſi vitæ attentior, quàm famæ, ſe conieciſſet in latebras. Conſulum alter Leo, eius Gener, adactus fuit, ad manendum in Regia fide, concipere iuſiurandum. Peruenit ad Mauritium motus urbani rumor. Verùm ipſe militares dolos (quos ſtratagemata vocant) uti nectere, ita ſuſpicari callidus, eiuſmodi quiddam interpretatus, milites ſuos omnes intra Caſtra continuit. Eaque cautione opportunitatem amiſit, quæ ſe facillimè dabat, propugnaculo tam expetito potiundi. Regius miles Vrbem ingreſſus inuitis Ciuibus, ſed ſpecie ijs inter tot turbas opitulandi, re autem vera, ut tamdiu recuſatum Præſidium induceretur, perſtitit in eàdem: & mœnia in primis validioribus cuſtodijs adeo firmauit; ut eius capiendæ ſpem hoſti penè præciderit.

Ne fiat, Regij Milites accurrunt, & Vrbem muniunt.

Franc. Verdugus Comment. lib. 12.

Non tamen deſpondit animos Mauritius, à ſuarum Partium Ciuibus admonitus, ne ob ea, quæ contigerant, ab obſidione deſiſteret. Venturam haud dubiè Vrbem in manus; modò aditus eius omnes intercluderet Moſquetarijs quingentis, quos immiſſurum ſe ſcripſerat Verdugus. Et hic quidem immiſit: ſed cùm aditus omnes ab hoſtibus ita occupatos inueniſſent,

Mauritius viſ obſtruit ſubſidijs, & iterm.

1594. niſſent, ut perrumpere non poſſent, retroceſſerunt. Flumina quippe, ac foſſæ armatis nauigijs: terræ ſpatium omne aggeribus, & propugnaculis muniebatur. Hæc eadem circumuallatio non inſtructis modò copijs, ſed inermibus quoque, & plerumque mentientibus habitum latoribus literarum vias omnes obſtruebat. Quos inter Sanchius Signifer, qui Ruſtici ſpecie Groningâ Bruxellas, atque hinc illuc bis, ter-ve ultro citroque commearat; ad extremum prope Veſaliam captus eſt, atque ad Mauritium deductus. Is ei multa interminatus, coegit eas, quas perferebat, Archiducis prodere literas. Quare ex arboris foramine, in quod eas coniecerat, eductas, hoſti repræſentauit. Cuius rei gratia (an ut alios quoque ad eiuſmodi facilitatem alliceret?) & ad ſuam eum menſam excepit Mauritius, & liberum dimiſit, data fide, captiuum apud Regios alium pro ſe remittendi.

Groningēſes fœminæ ad deditionem incitant.

Verdugus lib.12.

INTEREA Groningæ non ſolùm viri, ſed etiam fœminæ, quibus innatus timor ſalutem gloriâ potiorem facit, deditionem urgebant. In ea verò Vrbe, ut ubi maximè, inferior ſexus eſſe ſuperior dicitur intra priuatas ædes poteſtate. Præ cæteris Conſulum duorum Vxores, quibus quaſi tertia Furiarum acceſſerat regij cuiuſdam Centurionis Coniux, vias ac domos circumeuntes, faces fœminis alijs ſuggerebant, ut ad Vrbem hoſti tradendam Viros inflammarent: non inſueto illi ſexui perdendarum Vrbium exemplo.

Mauritius acto cuniculo propugnaculum, ac Defenſores exturbat.

Mina.

AT Mauritius magis virilibus machinis, flammiſque verioribus Groningam expugnare moliebatur. Ad propugnaculum ſupra memoratum, quod & portæ Vrbis orientem Solem ſpectanti magno erat munimento, & octo maioribus tormentis impoſitis obſeſſores plurimum infeſtabat; cuniculum agi iuſſerat. Iamque ſuffoſsâ terrâ peruentum infra propugnaculum erat: occultusque meatus tormentario puluere oppletus. Igitur ut doloſus ignis maiorem hominum, quàm ſaxorum machinaretur cladem; præparatis ad ſubitarium incendium rebus omnibus, ſimulant Hollandi ſe viribus contractis uniuerſis facere impetum velle in propugnaculum. Groningenſes ad id tuendum magno numero accurrunt. Dumque inter ſe munia diuidunt, ſtationes diſponunt, arma expediunt: ignis ab hoſtibus pulueri ſubterraneo admouetur: flammâ ſtatim cum inſano fragore erumpente, varijs locis dehiſcit propugnaculum; eiuſque dimidia pars ad terram ruit. Ex Defenſoribus alij in altum propulſi, diſiectique per aërem, aut extincti, aut lethaliter læſi: alij in aquam ſubterfluentem deturbati, merſique: nonnulli etiam vehementi ignis impetu ad hoſtilia uſque Caſtra proiecti.

cti. Periſſe ex eis dicuntur triginta ſupra centum. Neque hac 1594. ſtrage contentus, hortatur ſuos Mauritius, ut fortunæ obſecundent, & oppugnatione iam vera victoriam proſequantur.

Ergo per laceri munimenti ruinas ad apertam pugnam aſcendunt Hollandi: & quod ipſis quoque potuit eſſe miraculo virtutis, ſub tantum terroris, & periculi offendère, qui obſiſterent: ſed non diu. Quippe tanto numero diminuti, tanta ſociorum clade conſternati, ab hoſtibus & integris, & victoribus, & proſpero euentu audacibus, & ſpe proxima debellandi alacrioribus; in Vrbem repulſi ſunt, qui reliqui à ſtrage fuere. Mauritiani propugnaculo tandem potiti, in eo ſe aduerſus vicinos Ciues nouis operibus munierunt.

Groningēſes terrore, ac deſperatione impulſi ſe dedere ſtatuunt.

Civibvs verò, cum ſemiruto ſecuritatis ſuæ validiſſimo munimento, ſeſe diutius tuendi ſpes omnis euerſa. Quare tumultuariò in forum concurritur. Qui deditionem antea ſuadebant, iam præſenti terrore, ac propè deſperatione rerum omnium eamdem urgere: contraque ſententium exitialem Vrbi pertinaciam deteſtari. Populus ferè omnis, & ſexus imbellis, animis conſternatis, deditionem iteratis vocibus inclamare. Pauci, quibus aut Catholicæ Fidei, aut Regij dominatus amor; & huius prodendi verecundia, illius hæreticis artibus obijciendæ religio, ad repugnandum adhuc animos dabant; aliorum ſuperfluente multitudine, ac poſtremâ perturbatione rerum obruebantur. Igitur in eam ruitur deliberationem, ut quamprimùm de Vrbe dedenda cum hoſte agatur. Quod ut honeſtiùs fieret, poſtridie Ioannem Buirium cum Tympaniſte ad Mauritium legant: qui Ciuitatis nomine polliceatur: *Factum iri deditionem, ſi ab Obſeſſoribus iterum poſtuletur*. Mauritius bellico Senatu coacto, de illius communi ſententia reſpondit. *Minimè poſtulandam Vrbem ab ijs, quorum iam eſſet in manu. Viderent Ciues, ne deditionem trahendo, Victorum ſeueritatem, extremamque ruinam in ſe pertraherent*. Hoc tam acri reſponſo properatum cum Hoſte colloquium. Ad paciſcendas ergo conditiones, quatuordecim ad Caſtra miſſi principes Ciuitatis: Ob, ſides è Caſtris in Vrbem allegati Viri nobiles quinque. Conditiones, in quas utrinque conuentum, numero plurimæ: hæ verò præcipuæ.

Dedicionis tractatio.

Euſdem conditiones.

Ut Groningenſis & Urbs, & ditio ſubiecta in poſterum eſſent Ordinibus Fœderatas Belgij prouincias adminiſtrantibus: hiſque adnumerata, legibus eiſdem parērent ad communem cauſam tuendam: antiqua tamen priuilegia, patriaſque retinerent immunitates. Earum præfecturam ex Ordinum auctoritate ſuſciperet Guillelmus Comes Naſſa-

1594. *Naſſauius: unàque cum eo in Urbem exciperentur quinque aut ſex Peditum ſigna, ad tumultus, qui in ea conuerſione rerum exciri poſſent, compeſcendos. Quoad religionem, liberum eſſet unicuique, quam vellet, colere: publicè tamen haud alia exerceretur ab ea, quam reformatam vocant. Eadem Urbs, & ditio pro ſuis Viribus tributa conferret, ad alendum bellum, aliosque ſumptus pro communis cauſa defenſione faciendos. Liceret ſingulis, quò libèret cumque locorum ad degendum migrare, præterquam in hoſticam ditionem. Groninga adminiſtratio penès Magiſtratum eſſet, ut antea: qui ex more identidem commutaretur. Is tamen principio fidem iuraret Ordinibus, ut aliæ Fœderatæ Urbes conſueuerant.* Hæ firmatæ cum Ciuibus conditiones. Præſidiarijs verò permiſſum, ut cum armis, impedimentis, ac ſignis ex Vrbe diſcederent; fide priùs data, intra tres menſes Hiſpano Regi non militandi trans Rhenum.

His ita conſtitutis, & relatis in publicas literas, ac ſubſignatis nono Calendas Auguſti; poſtridie Milites omnes, alijque Catholici, quibus in Vrbe iam Hæreticis ſubiecta commorari religio fuit, ex eadem liberè, tutòque migrarunt. Cumque Guillelmus Naſſauius Peditum ſignis duodecim, ac ducentis Equitibus comitantibus præiuiſſet; Mauritius propè triumphantis in ſpeciem Vrbem ingreſſus eſt. Intranti ſpectabilis in veſte candidâ obuiam proceſſit Virgo, clauem auream altera manu, altera laureum ramum præferens, offerensque Victori. Publicis verò peractis honoris, ac lætitiæ ſignificationibus, noui creati ſunt Magiſtratus, prioribus reiectis; aliaque longè diuerſa Vrbis regendæ facies inducta, palam Hæreſi dominante, ubi priùs cum Catholici Regis imperio Catholica regnauerat Fides. Iuſſi etiam Ciues, atque Incolæ iuramentum verbis concipere, ſcriptumque ſua manu ſubſignare: quo Hiſpaniarum Regem, omnesque ab eo ſtantes eiurabant, eorumdemque perpetuos, ac iuratos hoſtes ſeſe profitebantur: aliamque religionem exuebant omnem præter eam, quam reformatam appellabant, meram ſcilicet hæreſim Caluinianam. Nec multò poſt, quàm Vrbem Victor intrauit; è ſacris ædibus Diuorum exturbari iuſſit imagines: ibidemque concionem haberi à quodam prauarum opinionum Magiſtro. Quippe in una ſede morari ſanctitas cum hæretica impietate non poterat. Ingredientis Vrbem Mauritij honores, & plauſus.

Hæc iactura Groningenſis prouinciæ, unius è ſeptemdecim Belgicis, magnum inflixit vulnus Hiſpanicæ in Belgio potentiæ, maius exiſtimationi: admirantibus harum rerum Scriptoribus, & nonnullis carpentibus in Erneſto Archiduce, alijsque, qui pro Rege Belgio præerant, tantam optimæ ditionis ſubſidijs

iuuandæ tarditatem, incuriamque perdendæ. Tradunt ſanè plerique, deſtinatum eò fuiſſe cum ſubſidiarijs copijs Fontanum Comitem: cur verò profectus non fuerit, allatis cauſis variatur. 1594.

Subſidij Groningæ non lati variæ cauſæ.

Eſt qui tam neceſſariam bello pecuniam defuiſſe ſcribat: quòd eam in tanta rerum declinatione numerare abnuerint Mercatores. Alius contra iam corrogatam tradit ab Iuerra Regio Quæſtore pecuniam: ſed tantam efferbuiſſe per ea tempora in Aula Bruxellenſi Hiſpanos inter, ac Belgas æmulationem; ut eius vitio in regia militia nulla eſſet diſciplina, nullus ordo. Ad frequentes militum ſeditiones, ac tumultus id alij reuocant: qui per ſummam Hiſpanæ rei calamitatem tunc maximè gliſcerent, cum potiſſimùm extremæ belli neceſſitates militarem numerum, operamque poſcebant. Alij diſtractas in Galliam regias vires cauſantur. Nec defuit, qui culpâ ut Fontanum leuaret, oneraret Archiducem, eiusque Aulicos. Illum namque (ait) cum in agitanda pace totus eſſet, minus curarum in bellum impendiſſe. Maieſtatem Cæſarei ſanguinis eius in animum induxiſſe, ſola tanti nominis auctoritate poſſe cuncta componi. Inualetudinem ferè perpetuam, ex quo veniſſet in Belgium, & inſtantis è proximo mortis prænunciam, vetuiſſe, ne ad quærenda publicis malis remedia ea contentione animi allaboraret, quam præſens neceſſitas poſtulabat. Imò vel cognoſcendis omnibus, quæ gerebantur, & quæ gerenda eſſent, deliberandis, ægrotationem eamdem aditum obſtruxiſſe: quo nihil eſt regenti perniciosius. Ex Aulicis verò gratioſiſſimum quemque abuſum eius ingenij facilitate, morbique impedimentis ad explendam auaritiam, alijsque animi motibus obſecundandum: fidelioribus verò Regis Adminiſtris, ac Fontano præſertim viam intercluſiſſe, ne ſalutaria ipſorum monita ad Archiducis aures, animumque penetrarent.

M. Ianſon. Merc. Gallo-belg. lib. 9.
Hæraus anno 1594.
Verdug. lib. 12.
Card. Bentiuol. par. 3. l. 1.
Rolād. Mirteus de Comite Fontano.

Mauritij gloria ex Groningenſi ditione acquiſita.

At Mauritio victori, ex ea Prouincia Fœderatis adiecta, quæ ſupra ſex millia militum de integro alere poſſet; maxima facta eſt laudis, atque exiſtimationis acceſſio. Quâcumque, rediturus in Hollandiam, faciebat iter, ſummis omnium plauſibus, honoriſque ſignificationibus, ceu Belgij liberator ac vindex, accipiebatur. Amſtelrodami præcipuè, ut in Vrbe totius Hollandiæ principe, magnificentiſſimè à Magiſtratu, omnibusque hominum ordinibus obuiam prodeuntibus exceptus: theatro quoque medio foro in eius honorem excitato, triumphali arcu ante aulicam domum, ubi hoſpitaturus erat, erecto, poſitiſque inſcriptionibus cohoneſtatus fuit. Tanta verò percrebuiſſe dicitur Groningenſis huius obſidionis opinio, ut non ſolùm

Groningæ obſidio celebrata.

1594. lùm famâ ſui Europam implerit; ſed ad eam propiùs cognoſcendam, tanquam ad ſingulare ſpectaculum, principes Viri, ac militaris præſertim gloriæ ſtudioſi perrexerint: Anhaltinus Princeps inter alios, & eius, quæ ad occidentem Solem vergit, Friſiæ Dominus Enno Comes recenſentur. Ille in Mauritianis Caſtris, qua par erat, magnificentia exceptus: hic mutato habitu, cuncta ſedulò contemplatus, æquè ignotus receſſit, atque acceſſerat. Ita res humanæ mœrore, lætitiaque miſcentur: ut quæ Groningenſibus, atque Hiſpanis ex vero lacrymoſa Tragœdia fuit; alijs extra Siparium conſtitutis ſpectaculo fuerit, ac voluptati.

DE
BELLO BELGICO
LIBRI QVARTI
SVMMA.

HEnrico Regi ad Catholicam Fidem reuerſo Vrbes in Gallia multæ ſubijciuntur: ac præſertim Lutetia Pariſiorum. Eius deditę modus. Regia in omnes, etiam hoſtes, clementia. Pelleuæi Cardinalis mors. Pontificij Legati, & Hiſpanorum Lutetiâ diſceſſus. Capella in Picardia obſidetur à Carolo Mansfeldio. Eius deditio feſtinata varias ob cauſas. Mænius ad Archiducem ſe confert. Ab Henrico Rege Laudunum obſidetur. Subſidium illuc à Fœderatis mittitur, cum quo dimicant Henriciani. Apparatus deſcriptio, quo Erneſtus Archidux excipitur Antuerpiæ. Itali milites tumultuantur Arſchoti, & Sichemij. Ijſdem adiunguntur nouem aliæ Nationes. Varijs tentatis remedijs ab Archiduce ſedantur. In obſidione Laudunenſi Giurij mors luctuoſa. Laudunum Henrico deditur. Ambianum item, & Cameracum. Clementis Octaui propenſio ad reconciliandum Henricum. Idem rem ſolerter exequitur. Reconciliatio Romæ peragitur uſitatis ritibus, & communi lætitia.

DE
BELLO BELGICO
LIBER QVARTVS.

1594. HENRICI Regis ad Catholicam Fidem re- Henrico, uti iam Catholico, Vrbes multæ ſe dedunt.
uerſi fama per Galliam vulgata, multas ei
Vrbes ſine cæde, & ſanguine ſubiecit. Re-
gno quippe maximè Chriſtiano ſatis erat,
Eccleſię membrum eum eſſe, quem ſuum
Di Meds. Caput agnoſceret. Igitur Meldenſes Ciues
primi omnium in Henrici poteſtatem ul-
tro venere. Perſuaſit id illis conſilio, & Meldenſis primò Vitrii Gubernatoris ſuaſu.
exemplo ſuo Ludouicus Hoſpitalius Vitrius Gubernator hac ferme occaſione. Cum ipſi magna pecuniæ vis deberetur ab Hiſpanis; ubi per inducias licuit, ad Fontanum Comitem ſe contulit in Belgium, ut ab eo ſibi fieri ſatis curaret. Non modò tamen, quod ſuo poſtulabat iure, non retulit: ſed vel ut audiretur à Comite, dies complures expectandum fuit. Quamobrem cum indignatione vehementi inde digreſſus; ea ſæpè verba iactauit, quæ iam prouerbij locum obtinuerunt: Qui caret pecunia, Vitrio caret. Tum opportunitatem eam nactus penuriæ nummorum ad copias alendas, Ciuibus ad Concionem euocatis palam fecit: *Se ſtetiſſe conſtanter à Partibus Fæderatorum, dum hi pro religione pugnarent. Iam verò cum Rex ad Catholicam rediſſet Fidem; debitum ei obſequium nolle ſe denegare: aut cum illis facere, qui ambitione, vel cupiditate ſollicitati, bellum proſequi mallent. Quare Vrbis ſibi commiſſæ claues in Ciuium manus ſe tradere, eorumque arbitrio relinquere, ut de re communi ſtatuerent. Se rectà in eas migrare Partes, à quibus æquitatem ſtare cognoſceret.* Quibus
Libro 1. dictis, candidâque faſciâ (quod ut alibi diximus Henricum ſectantium erat inſigne) cum ſuo, tum ſuorum Militum pectori prætenta, iam iter arripiebat, ut Vrbe excederet: cum ijs Præfecti verbis, ac multò magis exemplo incitata multitudo, publicè Regis Henrici nomen inclamauit: unâque Oratores quatuor legit, qui Regem adirent, eique communi nomine dederent Vrbem. Erat ea maximæ ad Henrici res opportunitatis;
Marne. tum ob Lutetiæ propinquitatem; tum quia per eam Matronæ fluminis tranſitus intercludebatur. Longè verò amplior indè utilitas exiſtebat, quòd eius primæ omnium exemplum eſſent

ſecu-

ſecuturæ cæteræ Vrbes Fœderatæ. Quapropter Henricus, ut reliquis ad bene de ſe ſperandum ſignum quodammodo ſuſtolleret; benigniſſimè acceptis Oratoribus, Meldenſi Ciuitati largè conceſſit quæcunque poſtulauit: præcipuè verò unius religionis Catholicæ proſecutionem: à multis oneribus publicis immunitatem: delatorum à Mænio Duce munerum, ac beneficiorum prorogationem: veterum Vrbis Priuilegiorum ſecuritatem. Ac Vitrio ſingillatim Præfecturam Vrbis, & poſt eum, maximo natu Liberorum confirmauit: ad æs alienum diſſoluendum numerari pecuniam iuſſit: eiuſdem copias ad ſua Caſtra conduxit. 1594.

Meldenſium Oratores humaniſſimè ab Rege accepti.

Nec minus benignè actum in Ciuitatem, & Gubernatorem.

Qvi ſplendor liberalitatis, atque clementiæ longè, latèque collucens, alios complures illexit Galliæ Principes, Populoſque; ut in ſinu regiæ benignitatis eam quietem, & fortunam inuenirent, quam fruſtra tot annos inter arma quæſierant. Addidit currentibus calcar Edictum regium promulgatum, in quo conditiones eædem magnâ verborum pompâ concedebantur. Igitur Michaël Eſtrumelius ſeſe, ac tres Picardiæ Vrbes, quibus præfectus fuerat, Peronam, Montem Deſiderij, Roiam dedidit Regi: priùs tamen, ad honeſtandam deditionem, impetratis menſium multorum inducijs, quo tempore neutri Partium eſſent illæ Vrbes addictæ. In eaſdem conditiones Pontis Æſiæ Ciuitatem obtulere Alincurius, & Villaregius: quod è re fuit Henrici, utentis Villaregio, ceu Sequeſtro pacis, quæ cum Mænio agitabatur. Verùm Claudius Caſtreus, è præcipuis Fœderatorum unus, palàm, nulloque obtentu, migrauit in regias Partes. Quippe frequentibus inter ſuos diſcordijs feſſus, ac multò magis iratus Hiſpanis, quòd opem ab ijs copiarum, ac pecuniæ nequicquam imploraſſet; Bituricenſi uſus Archiepiſcopo Conciliatore, ipſe cum Vrbibus Biturigum, atque Aureliani venit in poteſtatem Regis. Atque illis eaſdem, quas Meldenſis Ciuitas, conditiones impetrauit: ſibi verò confirmatum Præfecti Caſtrorum officium à Mænio demandatum, & quaſcumq; alias obtinebat præfecturas, in ſuum poſtmodo filium deuoluendas. Per eoſdem quoque dies Ciuitates Lugdunenſis, & Aquenſis Henricum Regem, ac Dominum profeſſæ.

Clementia Regis aliæ Vrbes illectæ,

Mõdidiero. *Pontoiſa.* *Della Chiaſtra.* *Burges.* *Orleans.* *Mareſciallo.* *Lione.* *Aix.*

Ipsa denique Lutetia Regni caput, facilibus ad motum omnem animis, iam eidem ſuffragabatur. Pariſienſis namque Populus ad extremas redactus anguſtias perſtrepebat. Et commoda induciarum tempore deguſtata, famem quodammodo perfectæ pacis acuerant. Annonæ caritas augebatur in dies: & commerciorum intermiſſio, Artiumque iuſtitium ad ſuprema mi-

Lutetia Pariſiorum ad ſe Regi dedendam prona.

1594. miſeriarum compulerant plebem. Illud verò momenti, quo eadem incitabatur à Fœderatis Principibus, nempe Religionis periculum, iam defecerat; ſyncera, veracique ab omnibus habita Regis ad Catholicam Fidem conuerſione. Quamobrem quiſque anhelabat ad pacem, tot malorum, quæ bellum intulerat, finem. Animaduertebant præterea in Vrbibus, quæ ſe Regi ſubiecerant, incolumem, intactamque Catholicam Religionem: reſtituta Viris Eccleſiaſticis bona, & eorum agris, ac ditione deductas copias: Huguenoticæ ſectæ publicam exercitationem interdictam: conſeruata Ciuibus priuilegia: Catholicis hominibus munia confirmata: præfecturas in eorum qui antea præerant, poteſtate: nihil denique nouitatis, nihil diſcriminis apparere. Fama inſuper increbreſcebat Regis in omnem ſpeciem Religionis compoſiti, atque ad Romanæ Fidei tutelam prorſus intenti. Demum in ore omnium erant ſingularis eius clementia, animusque neſcius ultionis: eumque ſectantium ſecuritas, & abundantia, non ſinè Partium aduerſarum inuidia. Hæc, eiuſdemque generis alia, in maius, uti fieri ſolet, euecta ab Henrici fautoribus, paſſim in hominum cœtibus diſſeminabantur. Belini verò Comes, ad quem, uti Gubernatorem Lutetiæ, ſpectabat eis Populi tumultuantis initijs obuiam ire, negligens eorum admodum videbatur: ſiue à Mænio Duce, atque Hiſpanis malè ſecum frequenter actum ratus: ſeu quòd ruentem in obſequium Regis Ciuitatem ſiſti nequaquam poſſe cognoſceret. Quin etiam Henrici ſibi gratiam ineundam putauit, ut in eadem præfectura confirmaretur. Id Mænius præſens cum obſeruaſſet, impulſusque à Pontificio Legato, Hiſpaniſque Oratoribus fuiſſet; illum ex eo munere ſummouere conſtituit. Et quamuis multum Pariſienſis Senatus reclamaret; eius loco Carolum Coſſæum Briſſaci Comitem præfecit. De cuius fide ſecurus, Lutetiâ decreuit Sueſſionum Vrbem, & inde Exercitum petere: arbitratus deſidem illam vitam de ſua priſtina exiſtimatione detrahere, anſamque Populis ab ſe deficiendi præbere.

Belinius Gubernator eòdem propenſus.

Ideo amouetur à Mænio; Briſſaci Comes ſubrogatur.

In ipſo tamen diſceſſu obices præſtructi complures: in ſuſpicionem vocata noui Gubernatoris fides: Præpoſiti Mercatorum Ioannis Luillerij conſuetudo cum ijs, qui ab Rege faciebant, detecta: Pontificis Legatus, atque Hiſpani profectionem diſſuadentes. Omnium tamen validiſſimum obſtaculum à Nemoroſia Principe Parente ſua; quæ videlicet indicabat: ſummam rerum id temporis in Pariſienſi Vrbe conſeruanda ſitam: ſibique notas quaſdam Henrici fautorum cum recenti Gubernatore conſpi-

Mænius Vrbem deſerit non ſatis opportunè.

ſpi-

ſpirationes. Nullus tamen è tot obicibus ad Mænij remorandum iter idoneus fuit. Nimirum haud leuem ſuo nomini notam, ſuiſque rebus detrimentum afferre ſe intelligebat, ſi Lutetiæ immorans ad extrema ſe redigi pateretur. Illud etiam animo eius obuerſabatur: ſi Rex Pontis Æſiæ, ac Meldorum Vrbis potitus, ideoque fluuiorum dominus, ac Drocas, Aurelianum, & Carnutum habens in poteſtate; Lutetiam obſidione cingere voluiſſet; ſe Vrbe concluſum, adducendi eidem ſubſidij futurum impotentem. His, alijſque momentis rationum adactus, neque docilis metuendi, nè Briſſaci Comes à Parente atque Auo conſtantiſſimè ſeruatam frangeret fidem: cum Filijs tandem atque Vxore diſceſſit; Lutetiæ relictis Parente, Sorore, Pontificio Legato, atque Oratoribus Hiſpanis.

Pontoiſa. Meds. Dreux. Orleans. Ciatres.

Briſſacius Gubernator Vrbem dedere ſtatuit.

Vix ille pedem extulerat, cum Briſſacius Gubernator, in ſua unius poteſtate Vrbem videns, aliosque in nullo numero habens; aduenìſſe tempus, nec prætermittendum, cenſuit fortunam ſuam prouehendi. Quamobrem in ſuam perductis ſententiam Præpoſito Mercatorum, alijſque duobus Regionum Præfectis, primum Senatus Præſidem, & plerosque Senatores obſtringere ſibi aggreſſus eſt. Malè hi erant in Mænium affecti, quòd permultis in rebus, ac præſertim in recentiſſima Præfecti Vrbis mutatione, ingratè fuerant ab eo, ſuperbèque habiti, palàmque contempti. Quare non arduum fuit eos ad deditionem cum alijs faciendam adducere.

Rodulp. Botereius Còment. lib. 1. Henric. Catherinus lib. 14. Turt. lib. 20. Herrera lib. 6. cap. 5. Campiglia lib. 9. Thuanus l. 109. M. Ianſon. lib. 8. Càpana hiſtor. Mundi p. 2. lib. 13. Coloma l. 7.

Conditiones cum Rege firmatæ.

His ita præparatis, cum Henriei Regis Adminiſtris agi de conditionibus cœptum. Atque hæ demum ſancitæ. *In Vrbe Pariſienſi, eiuſque Suburbijs, locisque circumiectis ad decem millia paſſuum, ſolam Catholicam, ac Romanam Religionem publicè exercendam, ex Regum ſuperiorum Edictis. Condonaturum crimina Regem omnibus generatim cuiuſcunque conditionis, aut ſtatus, qui ſeu verbis, ſiue re Fœderatis fauiſſent; qui Populum ad ſeditionem concitaſſent; de Regis fama detraxiſſent, ſcriptis, aut typis eſſent in eum inuecti; inſignia eius, aut deceſſoris Galliæ Regis violaſſent; aut alia quauis ratione Rei præteritorum tumultuum fuiſſent: ijs tamen exceptis, qui vel in eius vitam per proditionem coniuraſſent, vel Henrici Tertij cædis participes fuiſſent. Ciuium vitas, fortunasque à vi, ac direptione intactas fore: confirmatum iri eorum Priuilegia, prærogatiuas, immunitates: atque eumdem, quem apud priores Reges, locum eos obtenturos. Munera omnia, officia, beneficia morte vacantia, tam intra Senatum, quàm extra, ab Duce Manio collata, in ijſdem hominibus permanſura, cum ea lege, ut de integro ab Rege conferrentur. Magiſtratus omnes, qui tum eſſent in Vrbe, perennaturos,*

ros,

1594. *ros, modò ſe Regi ſubijcerent. Ciui cuilibet, cui Lutetia morari minus placeret; abire liberum eſſe, resque ſuas, vel non petitâ veniâ, deportare. Pontificio Legato, Pelleuao Cardinali, alijsque Præſulibus cum uniuerſis familijs, ac re licere vel perſiſtere, vel migrare, utcumque, & quando commodum ijs viſum fuerit, atque opportunum. Hiſpanis Oratoribus cum familijs pariter, & comitatibus, ac rebus ſuis omnibus tutò diſcedere permiſſum iri, cumque regijs facultatum diplomatis, quò maximè libitum eſset, ſe conferre. Principibus fœminis in Vrbe degentibus æquè integrum eſse cum omni tutela vel immorari, vel abire. Præſidiarios milites, ſiue Gallos, ſiue exteros cuiuſcunque Nationis egredi poſse quadrato agmine, pulſatis tympanis, ſignis explicatis, accenſisque ſclopetorum fomitibus, & quòcumque animus ferret, concedere. Briſsaci verò Comiti ad ſumptus, ac diſpendia reſarcienda; ducenta aureorum millia numeratum iri; ac vicies mille Francos in ſingulos annos. Præfecti Caſtrorum munus, ab Mænio delatum, ei confirmatum iri: conceſſumque perpetuas Corbolij, ac Meduntæ præfecturas.* His, alijsque minoribus conuentis præſtitutis, ad rem exequendam, ab utraque parte opera data. Interea Rex inaugurari, atque inungi Carnuti curauerat ſolemni ritu, pompâque. Quo facto, & ſuis ingentem lætitiæ cumulum addidit: & alijs animos, ſtimulosque ſubiecit, ut ad obſequium ruerent proniores:

Carnuti Rex inungitur.

Brissacivs Regem in Vrbem accipere undecimo Calendas Aprilis decreuit. Quare famam euulgans, à Mænio è Sueſſionibus copias, ac militaria inſtrumenta tranſmitti, ad Lutetiam muniendam; pridie iuſſit eis obuiam prodire Iacobum Argentium cum Gallorum parte militum, quibus parum fidebat. Hiſpanos, & Vallones Feriæ Dux, aliquid ſuſpicatus, circa ſuas ædes collocauit, valde remotas ab ea Vrbis parte, qua Rex erat excipiendus. Neapolitanas copias trans fluuium Gubernator ablegauit: ut illac introgreſſuros poſtridie commeatus promptè, ac tutò ſuſciperent. Soli Germani milites retenti: quippe quos facillimum eſſet vel in Partes traducere, vel penitus delere: tum etiam ne copias uniuerſas diſtrahendo, ſuſpicionem, quæ iam validè increbreſcebat, augeret. Nocte ingruente Gubernator domum ſuam euocatis Mercatorum Præpoſito, atque è Magiſtratibus, Populique primoribus, quos in eadem ſecum ſententia fore ſperabat; ſuum aperuit conſilium, initas cum Rege pactiones, & ad quam erant redacti neceſſitatem, eâ concordiâ ſe à calamitatibus, & periculis liberandi, quæ aliter vitari non poſſent. Cumque omnes eiuſdem ſecum propoſiti, paratosque ſuum ſequi ductum reperiſſet; hortatus

Nocturna conſpiratio dedēdæ Vrbis.

eos eſt vehementer, ut alacri, magnoque animo id opus aggrederentur: curarentque præcipue, ut mutatio rerum, ac Regis exceptio fieret citra tumultum. His ergo, qui conuenerant, ad rem ſtrenuè peragendam promptis; perſcriptum breuiter fuit à Præpoſito Mercatorum ad cunctos ferè Præfectos regionum; qui mutati, electique recèns fuerant ad arbitrium, & pro rerum præſentium opportunitate. *Sancitam cum Rege pacem poſtera luce perfectum iri. viderent, ne quid turbaretur. amplecteretur que quiſque gaudens tam neceſſariam, tamque diu optatam quietem. Ciuium ſalutem, ac rem in tuto eſſe.* 1594.

Gubernator ad Regem excipiendum, portam adit.

QVAE ubi per ſummum ſilentium, magnaque omnium voluntate fuere diſpoſita: media ferme nocte Gubernator ad Vrbis portam, quam Nouam appellant, ſe cum Heluetijs Militibus tulit. Illic eos in aciem diſpoſitos ſtare in armis iuſſit. Mox quicquid terræ iampridem ad eam muniendam portam iniectum fuerat, mandauit aſportari. Eamdem nauauit operam ad Diui Dionyſij portam Præpoſitus Mercatorum: relictoque ibi ad cuſtodiam Martino Anglo cum copijs, ad Nouam portam ſeſe Gubernatori adiunxit. Nimboſa nox illa fuit, ac tonitribus, fulguribusque horrifica. Quamobrem Henricus cum exercitu, qui Siluanecto digreſſus, pridie ſub veſperam Dionyſianam Vrbem tenuerat; duas horas condicto ſeriùs aduenit. *Sanlis.*

Motus aliquis in Vrbe.

INTEREA Lutetiâ uniuerſâ rerum nouitate commotâ, peruaſit rumor ad Oratores Hiſpanos. E quibus Feriæ Dux Peditatui, quem circa ſe habebat, ſtatim præcepit, ut in armis eſſet. Didacus verò de Ibarra ad Nouam portam equo celertimè prouectus, quæſiuit: quid tum rerum ageretur? Cui Gubernator: Nullo ſe iure obſtringi, reſpondit, ad reddendam de ijs, quæ gererentur, rationem. Sed ut cum ipſo humaniter ageret; illi ſe patefacere: copias, & bellicum inſtrumentum, a Mænio tranſmiſſum, exceptum iri: quæ ne hoſtiles inciderent in manus, inuſitatam illam initam viam. Sedaret ergo animum: & redderet ſe quieti. His verbis vel fidem præbens Ibarra, vel obſiſtere ſe poſſe diffiſus; ad Hiſpanorum ſtationem ſe recepit.

Regius Exercitus paulatim ingreditur.

IAM quarta poſt mediam noctem hora proceſſerat: cum Franciſcus Spinæus Sanlucius, qui primas ducebat acies exercitus Henriciani, cum eiſdem Vrbem propiùs acceſſit. Atque ubi ex condicto tres ardentes faces, ſignum aduentus ſui, ſuſtulerunt: Briſſaci Comes ad eos agnoſcendos egreſſus eſt: & verbis cum Sanlucio factis regreſſus ad ſuos, extemplo portam totam patefieri iuſſit. Primus eam Sanlucius intrauit, pedes, & minus ſclopetum præferens manu. Tum Fabatum Ducem,

cum

1594. cum centum militibus hinc atque hinc collocatis, ad eiuſdem portæ cuſtodiam reliquit. Ipſe verò cum Dominico Vico, & militibus quadringentis eam occupauit viam, quæ ab Diuo Thoma nominatur. Subſequuti ſunt Carolus Humerius, & Franciſcus Auertonus Belini Comes, non ita pridem, ex ira ſubtractæ à Mænio Pariſienſis præfecturæ, ad Henrici Partes tranſgreſſus, & Roletus Pontis Arcuenſis Præfectus, Pedites omnes, atque armis promptis. Qui cum octingentis progreſſi, Diui Michaëlis pontem tenuerunt: ac monuere Sanlucium, ut in ipſorum ſubſidium, ſi quid præter opinionem eueniret, recentes copias ſuppeditaret. Tertius intrauit Franciſcus Ous, Franciæ, ut appellant, Inſulæ Præfectus, & Pariſienſis Gubernator deſignatus, qui cum Franciſco Guntaldo Birono Saligniaci Domino, & Caſtrorum Præfecto, quatuorque Centurijs Militum mœnia circumiens, profectus eſt ad Diui Honorati portam occupandam. At qui ſequutus eum eſt Matignon us Equitum Tribunus, Heluetios ducens; cum in ingreſſu vidiſſet Germanos Pedites in armis, ea iuſſit deijcere, ac nomen Regis inclamare. Quod illi cum recuſarent, haſtis ad eius nutum ab Heluetijs in ipſos conuerſis, ad viginti, ſeu triginta è Germanis perempti, totidemque in amnem dati præcipites. Quo territi exemplo cæteri, arma deijcientes, ab eodem exarmati, atque ante Diui Thomæ Templum deducti ſunt. Inde cum Heluetijs dimidium viæ tenuit, quæ ab Diuo Honorato nomen habet. Poſt hos Rogerius Sanlarius Bellagardæ Dominus, & hunc ſequutus Franciſcus Aurelianus Sancti Pauli Comes; cum ſuis quiſque copijs ingreſſi, eas ante Arcem Luparæ ſtatuerunt, atque ad Templum uſque Sancti Germani explicuerunt.

D'O.

His cunctis præeuntibus Rex Henricus ſuccedebat, ipſe quoque pedes, atque armis omnibus inſtructus, quadringentorum illuſtrium Virorum ſectante comitatu, ac latera ſtipante gemino Sagittariorum agmine, ad cuſtodiam corporis deſtinato. Is ubi primùm Briſſaci Comitem ſub ingreſſum pontis inuenit; detractam ſibi candidam faſciam, quam gerebat ad pectus, Comitis collo iniecit; ipſumque amiciſſimo vultu, arctiſſimoque complexu dignatus eſt. Simul idem Gubernator altiſſima voce: Viuat Rex, proclamauit: ſimul pone adſtans Præpoſitus Mercatorum eamdem extulit vocem: quam ſubinde per omnes Vrbis Regiones reciprocatam, lætiſſimo ſono etiam illi reddidere, qui rerum conſcij non erant. Tam facilè vulgus ad omnem auram conuertitur, quamuis unde illa ſpiret, ignarum. At Rex directis per vias ſuorum agminibus medius

Regis ipſius ingreſſus, & magna in Gubernatorem beneuolentiæ indicia.

incedens; pœna capitis propoſita, ne quis quemquam læderet, 1594.
interdixit: & cum eodem comitatu Virginis Maximæ Templum adiuit; in quo non minore, quàm alibi, plauſu fuit à Sacerdotibus exceptus.

Templum Beatæ Virginis adit.

Radesiarvm Dux cum reliquis Heluetiorum copijs, & Campanis intrauit; quadratumque agmen ad ultimas Vrbis partes deduxit; ne quid ibi collocati ad cuſtodiam milites turbarent. Obuium in itinere habuit cum duabus Hiſpanorum Centurijs Didacum Ibarram, ad tumultus accurrentem. Sed procedentibus numero longè maiore copijs Henricianis, Hiſpani receſſerunt ad ſuos. Ita Martinianam viam Radeſiarum Dux occupauit: uti paulò ante Dionyſianam tenuerat Vitrius. *Res.*

Rege Templum egrediente, Populus eorum, quæ contigerant, iam certus, ac ſalutis ſuæ ſecurus, alacriùs quàm antea, Viuat Rex, iterauit. Indè certatim omnes candidam faſciam ad pectus præferre, & pileum candidis crucibus obſignare. Demum intra duas horas ea quies in Vrbe fuit, ut nihil innouatum videretur.

Pariſienſes inſigne Regis Henrici ſumunt.

Antequam ad Arcem Luparæ ſe Rex conferret, Dauidem Perronium Epiſcopum Ebroicenſem, paulò ante Româ reducem, miſit ad Pontificium Legatum, ut ei Regis nomine ſignificaret: in ipſius quidem eſſe poteſtate, vel recedere, vel manere. Rogare ſe tamen eum, ut ſecum congrediendi, & colloquendi rationem inueniret. Futurum namque, ut plus apud ſe, quàm apud Fœderatos, honoris, & beneuolentiæ nancisceretur. Verùm abnuit congredi Legatus, cum diceret: neque Pontificem in colloquium admiſiſſe Oratores Henrici: neque ſe poſſe à ſuo Principe diſſentire. Et quando ſuæ ipſe poteſtati relinquebatur; velle ſe non Vrbe ſolùm, ſed toto quoque Regno excedere. Conatus nihilominus Rex eſt eum retinere: ſed fruſtra. Quippe refugiebat ille cum eo degere, quem nondum Pontifex reconciliaſſet Eccleſiæ. An etiam ut priſtinum animi ſui ſenſum, vel deſperatis in rebus, ad præferendam conſtantiam, tueretur? Sex tamen adhuc dies Lutetiæ moratus, magnoque habitus in honore. Digredientem verò idem Ebroicenſis Antiſtes ad Oppidum uſque Montis Argiſi comitatus eſt.

D'Eureux.

Legatus Pontificius non reſpondet beneuolentiæ Regis.

Lutetia diſcedit.

Dum Rex Vrbem lætiſſimus intraret, & quaſi metam contingeret laborum, ac votorum; ultimum trahebat ſpiritum Pelleuæus Cardinalis. Qui cum ſubitam rerum conuerſionem inaudiſſet; non ſinè indignatione pronunciauit: Adhuc ſperare ſe, Hiſpanorum, proborumque Catholicorum arma Huguenotum illum Pariſijs depulſura. Atque his cum verbis animam exhalauit. At

Pelleuæi Cardinalis obitus.

Catherinus lib. 14. Thuanus l. 109.

1594. At Hiſpani Oratores eadem ipſa die decreuerant Lutetiâ proficiſci. Quare poſt meridiem Sanlucio, & Salignaco honoris ergo comitantibus, ad ſuum Exercitum quadrato agmine incedentem deuenerunt prope portam Vrbis Martinianam: ubi Rex equo inſidens erat. Magna eum demiſſione venerati, parique ab eodem humanitate ſalutati: ac ſinè alia collocutione, Vrbe digreſſi, proſequentibus eos Henricianis Borgetum uſque. Indè Sueſſionem verſùs ad Regni fines properarunt. Eâdem Rex benignitate in Principes fœminas uſus eſt: quas inuiſi ſuo nomine iuſſit à magno Cancellario Bellieuræo: ſeque apud eaſdem excuſari, quod ipſas inuiſere ſibi eo die per temporis anguſtias non licuiſſet. Illæ poſtmodum rebus ſuis rectè compoſitis, non ſinè comitatu honorifico diſceſſerunt. Alij quoque Lutetiâ, quam priùs incolebant, egreſſi, partim cum Pontificio Legato, partim cum Oratoribus Hiſpanis. Non pauci tamen ex ijs, qui acerbas cum Rege inimicitias geſſerant, in Vrbe perſtiterunt, nulli ex regia promisſione obnoxij damno. Hiſpanorum diſceſſus.

Sola iam Arx, quam Baſtiliam appellant, in manu Fœderatorum erat; Burgo ei præſidente, animi magni Duce, ac Mænio in primis fido. Is eam dedere iuſſus, unum atque alterum diem detrectauit: imò & multis bombardarum ictibus indè Vrbi iam deditæ infeſtus fuit. At ubi præparatam vidit impresſionem, ac tormentorum vim, ſeque commeatu, ac bellico inſtrumento defectum; quinta die deditionem fecit. Arce in poteſtatem Regis tradita, Lutetiam ipſe pariter reliquit. Ita demum ſinè tumultu, ſinè cæde Pariſienſi Vrbe Rex omnino potitus eſt: & publicâ omnibus veniâ promulgatâ, copijs extra Vrbem collocatis, reuocato in eam Senatu, patefactis ad commeatus inuehendos vijs, intra dies paucos Lutetiam priſtinæ celebritati, ſplendorique reſtituit. Principis Vrbis exemplum ſequutæ ſunt aliæ, ac præſertim Rhotomagus, ac Normannia fermè uniuerſa. Baſtiliæ quoq; Arcis Regi facta deditio.

Interea Carolus Comes Mansfeldius iuſſus ab Erneſto Archiduce fuerat cum Equitibus mille, ac Peditum decem millibus, Picardiam irrumpere: atque in ea locum aliquem, ſuis rebus opportunum, occupare. Talem is exiſtimauit Capellam in Tierachia ſitam, validam Arcem in finibus Gallicæ ditionis, Hannoniam verſùs. Hæc tam erat id temporis inſtrumenti militaris inops, quàm aggeſtis commeatibus copioſa: ac propterea futura æquè facilis ad expugnandum, & ad alendum Exercitum accommodata. Carolus Mansfeldius Capellā oppugnat.

Card. Bentiuol. p. 3. l. 1. Campana p. 3. lib. 2. Catherinus lib. 14. Carner. l. 10. c. 7. Herrera l. 6. c. 3. Coloma l. 7.

In amplisſimo fundata campo Capella, neque admodum latè Eius ſitus, & munitio.

latè patens, quadratam exhibet formam, atque in quaternis angulis, ſingulis cuneatis propugnaculis munitur. Profundâ cingitur foſſâ, vicino fluuio aquam affatim ſuppeditante. Viâ quoque loricatâ, & aduerſus hoſtium aduentum defenſâ circumcluditur: cui murus, ad imum procliuis, inſtar aggeris eſt. Itaque ſi ad loci munitionem bellica ſupellex, & conſtantia Defenſorum acceſſiſſet; diuturnus circa eam labor hoſtiles copias fatigaſſet. Sed improuiſus earum aduentus fuit, & quòd antea nonniſi Mænio Duce credebatur exercitus Galliam intraturus; & quia poſtmodum Corbeiam aggreſſurus d cebatur. 1594.

Vbi ergo viderunt Oppidani copias ad oppugnandum paratas; ut ſeſe tuerentur, nouos raptim aggeres extruxerunt; ex triplici præſertim parte, quâ pronior erat aggreſſio. At Mansfeldij milites ex Hiſpanis, Italis, Vallonibus conflatitantos repentè impetus in aggeres uniuerſos fecerunt, ut eos feliciter occuparint. Hinc ad unum è propugnaculis facta impreſſione, eius potiti ſunt, non ſinè magna aggredientium laude, atque ad Arcis expugnationem adiumento. Quippe cum id humile ſatis, atque imminens foſſæ, arceret, ne ab ea poſſet aqua aliò deriuari; eo capto, liberum fuit, exhauſtâ foſsâ, viam aggreſſioni mœnium aperire.

Mansfeldiani propugnaculū capiūt.

Bidvvm utrinque pugnatum eſt cum utriuſque Partium ſtrage; connitentibus ad ſui tutamen Defenſoribus, & frequentibus ictibus bombardarum, ignitisque alijs miſsilibus hoſtem non diſtinentibus modò, ſed ingenti clade ſternentibus. Tertia tandem die cum ad eum foſſæ locum Claudius Barlota cum Vallonibus perueniſſet, unde facillimum erat eam exhaurire; militarium Operarum breui labore aquam omnem in partem aliam deriuauit. Tum ad aggeres extruendos, admouendosque mœnibus propiùs, deſudauit obſidentium induſtria. Simul munimentum erectum: eique quatuordecim impoſita tormenta: quorum decem rectâ concuterent muros: bina verò hinc, totidem illinc peterent propugnaculâ, nè mœnibus interiectis ſubſidio forent. Continentes horas duodecim impetum fecere tormenta: cumque iam idoneus ad oppugnationem hiatus cognoſceretur; comitantibus Vallonibus Barlota proceſſit. Et iam exinanitam foſſam tenebant: cùm Oppidani inopinata molitione complerunt eam aqua; cuius eruptione ſubitâ plures quàm ſeptuaginta Milites abſorpti ſunt: cæterique vix habuere ſpatium ſeſe in tutum recipiendi, minoribus etiam tormentis ab hiatu facto petiti. Ad exhauriendam aquam inſtaurata poſtridie opera fuit, non ſinè iactura Militum ſupra centum, & ſeptem præcipuè Centurionum. Hv-

Arcis oppugnatio.

Defenſorum induſtria multi pereunt ex hoſtibus.

1594. *Coloma l.7.*

Campana: Ant. Carnerus lib. 10. c.7. Thuan. lib. 109.

Hvivs iacturæ cauſam, eſt qui fuiſſe tradat, principum in exercitu Virorum, ac Voluntariorum militum in ea facienda impreſſione generoſam, ac laudabilem cæteroqui contentionem. Dum enim quiſque ante alios eam ſibi aggreſſionis gloriam affectaret; tumultuarius, ac ferme temerarius impetus confusè inuadentium, ſtrenuè à Defenſoribus refractus eſt. Alij ad intempeſtiuum referunt belli ſignum. Quippe octauo Idus Maij, parato ad aggrediendum milite, dum undique tormentis petuntur mœnia, neque locus, aut tempus vel caput efferendi Defenſoribus datur; fortè, ac temerè tympana pulſantur. Quo ſigno plerique Centurionum, ac ſponte militantium, imò ſtrenuisſimus quiſque in tam glorioſo periculo muros inuadunt. Sed ordo, qui potisſimùm in bello fert punctum omne, negligitur. Priori errato nouum accesſit, quòd reliqui ſignum falsò datum agnoſcentes, præproperos illos minimè ſubſecuti, eos hoſtium ictibus, vulneribus, & cædi expoſitos reliquerunt. Poſtremò neque facilis ijs receptus ad ſuos fuit, ob limi intra foſſam reſidui tenacitatem, è quo plantas expedire lentum negotium, & operoſum erat.

Prima impreſſio malè ſuccedit.

Hac igitur prima impresſione parum feliciter facta, alteram apparari, maturiùsque diſponi Mansfeldius iusſit. At Capellæ Defenſores, eam ſibi opperiendam nequaquam exiſtimarunt. Quippe ſuſtinere ſe illam non poſſe pro certo habebant, foſſæ præſidio deſtitutos, & magna mœnium parte diruta: ac, ſi diutius repugnarent, verebantur, nè prorſus internecione delerentur omnes, atque Oppidum uniuerſum direptioni militum, ac prædæ pateret. Quare Malgeſius Præfectus æquis conditionibus deditionem Mansfeldio fecit ſeptimo Idus.

Alteram parantibus Oppidani deditionem faciunt.

Cauſæ deditionis accelerata.

Catherinus lib. 14. Bentiuol. l. 1.

Tuet. l. 20.

Addit nonnemo, cum eadem die in colloquium obſeſſores, & obſesſi veniſſent; hos deditionem pollicitos, niſi intra triduum afforet ab Henrico Rege ſubſidium: eiusque ſpe tam citò, tam facilè cum hoſtibus conuentum. Oppugnaſſe verò Mansfeldium Capellam, non quòd eam ſe crederet expugnaturum: ſed ut eo loci aliquandiu milites occuparet. Malgeſium quoque Præfectum non caruiſſe querela, quòd citiùs, quàm par fuerat, Oppidum in poteſtatem hoſtium dediſſet, ut uxorem, ac liberos ibi morantes diſcrimine vindicaret. Egreſſi cum ipſo ſunt Gallorum ferme octingenti armis, ac rebus alijs instructi. Præfecit loco Mansfeldius, Auguſtini Mexiæ Hiſpanorum Tribuni rogatu, Simonem Antunium cum omnibus penè copijs, quas ducebat, & Gallorum Equitum turma. Ad ſoluendam obſidione Capellam properabat Henricus: cum Chio-

1594.

iij allatus ei nuncius eſt, illam iam hoſti deditam. Quod ægerrimè ferens, ad ſarciendam iacturam, Laudunum oppugnare conſtituit.

Catherinus.

Ea victoria cur Mænio ingrata.

Havd minùs Mænio grauis ea expugnatio fuit; quæ citra ipſius operam, & conſilium facta, iam tum præmonere videbatur, velle Hiſpanos in poſterum ſuis ipſorum auſpicijs, atque auctoritate bellare. Id verò vehementer eius animum ſauciauit: & quòd ita ſpes ſuas prorſus excindi videbat omnes: & quòd exiſtimationem, ac vires proſpiciebat valde diminui: quarum beneficio ſperabat ſe cum Henrico pacem, ſi tempora ita ferrent, optimis conditionibus confecturum. Tam pernicioſæ ſibi rerum conuerſionis auctores ratus Hiſpanos Oratores; decreuit ad extremum, vijs alijs omnibus poſthabitis, ipſemet Archiducem conuenire; atque apud eum labantem cauſam ſuam utcunique ſtabilire. Archiduci quoque in votis erat huiuſmodi congreſſus, ut ſe Mænius, & Milites, & quas habebat in poteſtate Vrbes, Arceſque Hiſpano ſubijceret.

Mænius Archiducem conuenit.

Qvare Mænius nihil morandum arbitratus, relicto Lauduni Liberorum minore natu Carolo Emanuële Summæ Ripæ Comite cum parte copiarum Burgo commiſſa; Guiſam ipſe cum reliquis perrexit: ibique eis iuſſis conſiſtere, ſexaginta dumtaxat Equitibus comitantibus ad Archiducem contendit. Exceptus ab eo fuit honoris, & beneuolentiæ ſignificationibus maximis: ac multis habitis inter ſe colloquijs ad extremum decreuere, ut cum ſuis copijs Mænius ſe Mansfeldio coniungeret, ac paribus animis, communique conſenſu bellum adminiſtrarent; & progreſſibus Henrici viribus cunctis obſiſterent.

Rex Henricus Laudunum obſidet.

Bentiuolus par. 3. lib. 1. Botereius l. 1. Catherinus lib. 14.

Iam hic cum Niuernenſi, ac Bullionio Ducibus, cumque Peditum duodecim millibus, Equitum duobus, vel, ut alij tradunt, quatuor millibus Laudunum obſidebat. Quæ obſidio, ut eò validior, quò minùs prouiſa hoſtibus accideret, Chionius cum Exercitu progreſſus per Sancti Quintini Oppidum, Creſſiumque propiùs Capellam acceſſit, ſpecie Fœderatorum copias inuadendi. Verùm dum aduerſæ illis acies leuiter confligunt; iubet poſtremum agmen, cui Bironius præerat, ſenſim recedens, ad Laudunum verti. Eòdemque poſt non multas horas Sanlucio, & Salignaco præmiſſis, ipſe poſtridie Rex cum Niuernenſi peruenit.

Ingentem ea res ſollicitudinem MænijDucis animo iniecit: & quòd Vrbis natura, atque arte munitiſſimæ grauis futura eſſet iactura: & quòd ibi magnam opum ſuarum partem, pignusque multò cariſſimum, iuniorem filium (uti modo diximus)

1594. *Cæſar Campana de bello Belg. par. 3. lib. 2. Ant. Herrera hiſt. Gall. lib. 6. c. 6.*

mus) detineret. Quare ſtatim Carolum Mansfeldium Landreceſij degentem adijt, idoneaque poſtulauit ad tutandum Laudunum auxilia. Cumque abnueret ille copias, longè hoſtilibus inferiores, ſponte in diſcrimen, & certam cladem obijcere: Bruxellas ad Archiducem ſe contulit, à quo mandata decretoria impetrauit, ut periculis omnibus neglectis, ad Lauduni defenſionem Mansfeldius cum Exercitu properaret. Quin ipſi Mænio in ea expeditione ſummum imperium commiſit Erneſtus: tum ut magis ei fidere, ac pluris eum facere videretur; tum nè prærogatiua illa, cui iam erat aſſuetus, ſe fraudatum indignans Mænius, in qualemcunque cum Rege concordiam præceps rueret. Igitur Archiducis iuſſu Feram uſque deducitur exercitus, indè Laudunum auxilio venturus.

Mænius ab Archiduce præficitur Exercitui Belgico in Lauduni ſubſidium.

Lauduni ſitus.

In explicata latè planitie Laudunum viuo impoſitum ſaxo conſurgit: ad latus Boreale Feram; atque ingens nemus proximum habens: ad Meridiem Sueſſiones: ad ortum Solis Rhetelium, atque ulteriùs Rhemos: ad Occaſum Nouiodunum. Has ferme partes omnes ita ſuis copijs intercluſit Henricus, ut nullum earum intromitti ſubſidium in Vrbem poſſet. Namque Rhemenſem viam, aditumque Campaniæ cuſtodiri iuſſit à Caſtreo cum milite, quem ducebat: nè Guiſius Dux cum eis, quas habebat in illa prouincia, copijs, unàque Lotharingus illac auxiliares aduenirent. Quâ verò Sueſſiones petuntur; Niuernenſis inſedit. Quâ Nouiodunum; Longauillæ Dux cum ſuis militibus conſtitit. Hi omnes circumire iubebant Equites exploratores; ne quis vel commeatibus, vel ſubſidijs pateret ingreſſus. Aditum verò maximi momenti, quà nempe rectà irrumpere poterat Hiſpanorum Exercitus; Rex ipſe tenere cum potiſſima copiarum parte decreuit. Collis illic erat prope memoratum nemus, & Pagus, ſiue ut alij ſcripſere, Cœnobium à Sancto Vincentio nominatum, ipſi par Vrbi ſitus excelſitate. Hæc loca primùm occupanti maximè opportuna, prouidè Rex inuaſit, ac cepit prima ſui aduentus die. Et Pagum quidem ipſe inſedit: ad fauces verò ſyluæ Sueſſionum Comitem, ac Vici Dominum locauit: & viam in collis vertice apertam, ab Humerio cum trecentis Equitibus loricatis, atque ab Giurio cum quingentis Equitibus leuis armaturæ ſeruari iuſſit. Denique nè quam partem omitteret prudentiſſimi Ducis, aduerſùs improuiſam hoſtium irruptionem, Cleremontium, atque Amboſianum cum quinque ſclopetariorum Equitum turmis, caſtris ad Creſſium ponendis, præmiſerat: Caſtrumque Diui Lamberti dictum nomine, atque in via hoſtibus peruia ſitum, communierat.

Carolus Coloma lib. 7. Bentiuolus par. 3. lib. 1. Campana. Ant. Carnerus lib. 10. c. 10. 11. Catherinus lib. 14. Thuan. lib. 111. Herrera.

Henriciani Exercitus in obſidione diſpoſitio.

Tortura lib. 20. Campana.

In hunc modum omni aditu ſubſidijs præcluſo; quinque aggeres loricati erigi cœpti, ut eorum obtentu, ad foſſam Vrbi circumductam liceret accedere. Vnicuique fabricando allaborabant ſummo ſtudio Pedites cum pleriſque Ruſticis eius regionis. Neque ſuis partibus deerant Vrbis Defenſores; ictibus bombardarum, & validis eruptionibus ab omni latere opera interturbantes: adeo ut duobus primis diebus milites quadringentos occiderint, aliosque Principes etiam viros grauiſſimè ſauciarint. Ex edito vero Pago, quem diximus, ſenis bombardis Vrbem concuti Henricus iuſſit. 1594.

Auxiliares Fœderatorum copiæ clã hoſte aduenıunt.

Dvmqve alia expediuntur tormenta, & cuniculi præparantur ad Vrbis muros diruendos, quà reſpicit Feram: apparet è longinquo Fœderatorum Exercitus à Mænio, Mansfeldioque ſummo ſilentio, & celeritate deductus. Hic ut magis inopinatus hoſtibus adueniret, itinere longiore proceſſerat Feram propiùs, & magis procul fluuio. Quæ cauſa fuit, ut per ſummum calorem, & aquarum penuriam, ſupra quingentos milites interirent. Duæ Fera digredientes Laudunum verſùs ferunt viæ; altera per mediam ſyluam tres ferè leucas patentem: altera per apertam, explicatamque planitiem. Hanc ut ingrederetur Exercitus, plerique ſuadebant: tum ad hoſtium in altera facilè diſpoſitas vitandas inſidias: tum nè moras pateretur ab arboribus, eorumdem fortaſſe aſtu interſectis, obiectiſque. At Mansfeldio potior altera fuit, quòd eſſet Equitatu deſtitutus, præter eum, qui ad Mænij cuſtodiam erat. Eadem Equitum obſtitit penuria, quo minus Exploratores præmitterentur in ſyluam. Quoniam verò improuiſus hoſtibus adeſſe Mænius contendebat, ita ratus, nemine reluctante ſubſidium ſe in Vrbem introducturum: ubi leucam circiter procul Fera exercitus fuit, accelerari gradum iuſſit.

Earum ordo per Syluam.

Hic autem ordo copiarum ſyluam permeantium erat: Exercitus frontem ingens agmen Sclopetariorum muniebat. Sequebantur Moſquetarij. Proximi erant haſtati, quos inter tot arborum impedimenta nihil agere idoneos, undique Sclopetarij ſtipabant, nè hoſtilibus opprimerentur inſidijs. In vijs verò inuicem interſectis, ac decuſſatis aliqui ſemper Milites ad cuſtodiam inſiſtebant, donec totus tranſduceretur exercitus. Incompertus hoſtibus fuit hic nemoris ingreſſus. Imò ratus Henricus Belgicas copias apertâ viâ deduci, eò cum toto Exercitus corpore properauit: adeoque rarum in obſidione militem reliquit, ut ſi acriter hoſtis iter maturaſſet, nullum fuiſſet obicem inuenturus, qui acceſſum ad Vrbem prohiberet.

Ani-

1594. Animvs erat Mænio ingreſſum, quamuis periculoſæ plenum aleæ, tentare: & quia euntibus obſiſti non poſſe arbitrabatur: & quòd eum ſuos, ac ſua recuperandi cura vehemens urgebat. Verùm aliter Mansfeldio viſum, qui non tam facilem, aut tutam exiſtimabat per nemus illud hoſti obnoxium traiectionem. Imò etſi ſubſidium in Vrbem inferretur, nimis aperto diſcrimini exercitum ſe obijcere animaduertebat. Cum enim commeatus nonniſi ad tempus breuisſimum ſuppeterent: & circumiectas ſyluas, aditumque omnem hoſtibus occupare liceret; metuebat, nè qui ad ſoluendam venerant obſidionem, arctiùs multò, quàm Vrbs, in reditu obſiderentur. Tutius ergo duxit caſtra ponere, ac munire. Cui tanquam ſalubriori conſilio Mænius ipſe diſſentire non potuit.

Qvare deportato trans nemus exercitu, ita Caſtra locata ſunt: ut nemus ipſum ad tergum eſſet: ad frontem ampliſſima planities: Pagus ad dextrum latus: collis ad ſiniſtrum. Quæ duo poſtrema loca ab hoſte deſerta, promptè, prudenterque fuerunt à Mansfeldianis occupata. Sylua erat altera, eâ, quam tranſmiſerant, minor; ſed propior Lauduno: quam qui teneret, haud parum hoſti vicino afferre poſſet incommodi. Eam tamen Mansfeldius omiſit: tum uti à ſuis Caſtris valde remotam; tum quòd ad eam tutandam ingenti numero militum opus erat. Fœderatorum caſtra uti diſpoſita.

Reversvs Henricus, hoſtemque videns Caſtra poſuiſſe, & collem, quem priùs ipſe tenuerat, occupaſſe, alium ex aduerſo ſitum, atque ad ictum bombardæ diſtantem cepit. Indè alter in alterius exercitus caſtra tormenta diſplodere; minore tamen Henrici damno, quem inſeſſus collis meliùs tuebatur. Eiuſdem aliquot copiæ neglectum à Mansfeldio nemus intrarunt. Sed cùm pauci numero eſſent, facilè indè repulſi à militibus, quos Mansfeldius eò ſub noctem tranſmiſit. Vacuam verò ſyluam relictam denuo Galli Henrico militantes inuaſerunt, at numero longè quàm antea maiore. Quippe Rex arbitratus, velle hoſtes quotidie ad Veſperam ea procul ab ſe remouere damna, quę per totam noctem à militibus in ſylua latentibus pati poſſent: iuſſit palàm quidem Sueſſionum Comitem cum paucis, ut priùs, nemus ingredi; clam verò diuerſis locis mille partim Equites, partim Pedites ternos, aut quaternos in eamdem ſyluam ſeſe abdere. Verùm militaris hic dolus excubantes in ſummo colle Hiſpanos minimè latuit. Rem itaque Mansfeldio aperiunt, qui multò quàm antè vehementiùs in ſylua clauſos hoſtes inuadendos ratus; Claudium Barlotam, toties exploratum ingentium animorum Tribunum, iuſſit cum tribus militum Caſtra inimica ſe mutuò infeſtant. Militaris aſtus Henrici ab Hiſpanis detectus.

Vallones Gallos à ſylua pellunt.

millibus à tribus partibus ſyluam irrumpere. Quod tam celeriter, atque opportunè peractum; ut in magnum terrorem, nec periculum minus incluſus hoſtis conijceretur. Vtrinque conſertæ manus, & bellum exiguum ſuccenſum. Galli denique loco moti; eorumque Equitatus militum ferè trecentorum ab ſolo Mænij Ducis agmine uſque ad Caſtra propulſus. 1594.

ABERAT id temporis Henricus, ad ægrotum Præfectum militum ſuum inuiſendum, profectus in proximum Pagum. Vbi verò rei malè à ſuis geſtæ rumorem excepit: regreſſus properè ita eos animauit, ut denuo ſyluam aggrederentur: ſed irrito conatu, conſtanter à Barlota nec ſinè detrimento reiecti. Quia tamen Hiſpanorum diminuta militibus erant Caſtra: & iure timebatur, ne Rex ea cum uniuerſis copijs inuaderet, ſpatium occupans nemori, & Caſtris interiectum; ſapienter Mansfeldius cani receptui, ac ſyluam deſeri iuſſit. Multi eo prælio ex utraque parte cæſi, ſed maiore Gallorum iactura. Armorum condicta ceſſatio, dum extincti humarentur. Quo tempore diſploſis utrinque bombardis data ſigna lætitiæ: ab Hiſpanis, quòd à ſe ſtetiſſe victoriam anteacti certaminis exiſtimarent: à Gallis quòd Bironius Hiſpanos milites commeatum deducentes profligaſſet.

Bironius commeatus hoſtis intercipit.

HIC namque cum frequenti Peditum acie, & Giurius cum Equitum turma intra maiorem ſyluam ſe collocauerant in inſidijs. Vbi ergo partem hoſtilium copiarum nemus ingreſſam vident; obuiam ſtatim occurrunt, atque ingentem contrà ſclopetorum vim exonerant. Magnus Hiſpanis terror iniectus, non quòd paratas ab hoſte ſibi non putaſſent inſidias; ſed quia tantum militum numerum ſe incurſuros minimè ſibi perſuaſerant. Quare poſt modicam contentionem frons agminis diſſipatur. Neque proximè ſequentium felicior exitus. Poſtremi, qui omnes ex Hiſpania milites erant, licèt ijs integrum fuiſſet, dum cæteri pugnarent, tutiorem in locum ſe recipere; memores patriæ virtutis, ac tenaces exiſtimationis innatæ, ultro ſeſe hoſtibus obtulerunt in pugnam, eisque maiore pretio ſanguinis emptam reliquere victoriam. Quam vix etiam conſequuti Galli fuiſſent; niſi Bironius, & Giurius, atque ad eorum exemplum alij primarij Viri ex equis ſe dediſſent in pedes, ac lanceas ab Heluetiorum manibus abripuiſſent, qui parum acriter prælium inierant. Ea res tantum reliquis addidit animorum: ut Hiſpanas copias prorſus oppreſſerint; octingentis ferè, diuerſis è Nationibus, & quidem optimis, Mansfeldiani Exercitus extinctis: & ducentos carros commeatibus onuſtos reportante Bironio.

Hiſpanorum virtus, & conſtantia.

1594. nio. Proſpexerant quidem animo Mænius, ac Mansfeldius id infortunij: ſed periclitandum cenſuere: quia ſi res feliciter eueniſſet, in tuto collocaturi erant Laudunum, commeatibus Vrbem propiùs admotis, ac militibus acceſſum hoſtis diſtinentibus.

Longauillæ Dux alios commeatus abripit.

EAMDEM paſſus paulò ante fuerat calamitatem Nouioduni Præfectus, qui alios inuehebat commeatus; Nicolao Baſta cum ſuo Equitatu illos tutante. Nam ad Sancti Quintini Oppidum eos adortus Longauillæ Dux fudit, ac profligauit. Et quamquam Baſta in Milites id culpæ conijceret, qui pugnare detrectaſſent; multum tamen ei partæ laudis, atque exiſtimationis inde detractum.

Fœderatorū exercitus recedit.

IGITVR uno atque altero malo docti Mænius, ac Mansfeldius, cum ſe locum tenere minimè poſſe, longèque numero Militum ſe cernentes ab hoſte ſuperari; poſt unius diei commorationem, iuſſere ſub auroram decimo quarto Calendas Iulias, ſinè ſtrepitu tympanorum, impedimenta retro agi per eadem, quæ ueniendo preſſerant, nemoris veſtigia. Vniuerſus verò Exercitus diſceſſurus, fuit in agmen triplex diuiſus: atque alterum ab altero haud magno remotum interuallo procedebat. Qui verò ad cuſtodiam diſpoſiti varijs locis Milites erant, omnes relicti ſunt, ut hoſtem ingreſſu ſyluæ prohiberent. De Fœderatorum receſſu certior factus Henricus, conatus eſt nemus ingredi, ſed incaſſum; memoratis Cuſtodibus aditum obſtruentibus. Hi verò cum ſe ab Henricianis diutius defendiſſent; modico detrimento ſe receperunt ad ſuos, quòd arte uſi, atque ordine ſingulari. Ordo autem is erat. Dum agmen primum retrocedebat, latera conuertebat in hoſtes: atque ubi terga in eoſdem vertenda erant, agmen alterum par ſuperiori, quod ſuccedebat, frontem hoſtibus oſtentabat, donec illud huius obtentu defenderetur. Hoc rurſum in conuerſione ab illo in orbem reuertente protectum. Quibus artibus Gallos tamdiu vel fatigarunt, vel eluſerunt; ut ſe tandem in ſyluæ poſſeſſione firmarent. Tum verò copijs ſuorum poſtremis ſeſe adiunxerunt: quas Rex aliquamdiu inſectatus diuexauit. At deinde ſanius conſilium duxit, eas adoriri ſyluâ egredientes.

Retrocedendi ordo mirabilis.

QVARE cum ad eiuſdem exitum magnam Exercitus partem præmiſiſſet; eòdem ipſe cum reliquo per ſummam diligentiam, nemore omni circumacto, perrexit. Quia tamen longior ille circuitus erat; Fœderatorum principia Mænio Ductore, mediaque agmina à Mansfeldio recta iam extra ſyluam in tutum euaſerant, quando ad deſtinatum locum deuenit Henricus. Ibi-

dem

Henricus extremum Exercitum carpere ſtudet, ſed fruſtra.

dem nihilominus conſiſtere decreuit, ut extremum agmen carperet, in quo flos erat Hiſpanicæ, Italicæque Nobilitatis. Huic verò Exercitus parti fortunatus error ducentium fuit. Cum enim remoto ab alijs exitu prodijſſent è nemore: Rex, qui ad alium locum contenderat, ſerum duxit eos aggredi cum Peditatu: ideoque cum Equitibus eoſdem inuadens, tantum tamen ſpatij dedit, ut poſſent illi extra ſyluam ſe in aciem diſponere. Et quia veterani, ſtrenuique Milites erant, ſecumque Mænium habebant: qui collocatis in tuto primis agminibus, medijſque iam extra periculum perſpectis, ad eos recurrerat: atque ante omnes lanceam manu præferens ſtabat: egregia ſe virtute tutati ſunt, continenter, ac miro ordine procedentes, nè ab hoſtili Peditatu inuaderentur. At Henriciani Equites impetum in eorum alas fecerunt: quæ cum reſiſtere nequirent, in reliqui ſinum exercitus receperunt ſeſe. 1594.

QVARE copias uniuerſas circumcludi iuſſit Henricus, atque oppugnari. Verùm in prima impreſſione malè accepti Galli fuere à Sclopetarijs inter Haſtatos collocatis: qui primos impetus ſtrenuè ſuſtinentes, adeo cæteris animos addiderunt: ut quamuis è quatuor lateribus eos adortus premeret Hoſtis; nunquam tamen iter inſtitutum proſequi ceſſarent, metuentes nè ab hoſtili Peditatu, quem propiorem ſubinde fieri cernebant, opprimerentur. Igitur perpetuò præliantes ſimul, ac progredientes horarum ſpatio duarum ad locum deuenere, in quo Mansfeldius eorum diſcrimen prouidens opportunè iuſſerat tormenta diſponi, eoſdemque cum iuſto Militum numero ad ferendum ſubſidium præſtolabatur. Quod ubi Rex animaduertit, eos ulteriùs inſectari vetuit, atque ad obſidionem redire Militem iuſſit, palàm profeſſus: tot annorum ſpatio, quibus tam frequentia, tam atrocia geſſerat bella, nunquam ſe maiorem, aut parem obſiſtendi ferociam in hoſtibus obſeruaſſe.

Fœderatorum militũ virtus ab inimico Rege laudata.

AT Fœderatorum Exercitus gemino commeatu per hoſtiles inſidias intercepto, famis extremam timens neceſſitatem, iam de diſceſſione cogitabat. Modus tamen, ac ratio diſcedendi non eadem ſupremis Ducibus placebat. Mansfeldius quippe, quò tutiùs abire liceret, noctu digrediendum rebatur. Mænius contrà, cui antiquior erat exiſtimatio, ac fama, quàm ſecuritas, diurnam digreſſionem præhabebat. Cumque Mansfeldium in ſuam pertrahere ſententiam nequijſſet; cum eodem conuênit, ut ipſe, & corpus exercitus, cui præerat, & principia à Mottæ Domino ducta cum tormentis maioribus antelucano tempore demigrarent: Mænius verò cum poſtremis agminibus cla-

De forma diſceſſionis Fœderati deliberant.

1594. ra luce diſcederet. In hoc receptu vel maximè generoſa Mænij mens, & prudentia militaris eluxit. Cum enim quatuor itinere leucarum per aperta loca recedendum eſſet in hoſtium conſpectu, qui florenti Equitatu longè ſuperiores erant; eo tamen ordine, tantaque arte Caſtra mouit, ut nullum in facinore magis animoſo, quàm cauto, paſſus fuerit detrimentum. Diſpoſuerat ipſe propè hoſtem octo militum acies partim Italorum, partim Hiſpanorum: quibus præerant Franciſcus Sangrius, & Alphonſus Mendozza: ille è Neapolitana, hic ex Hiſpana nobilitate primarij. Poſt eas agmen leuis armaturæ collocauerat, cuius in poſtremis ordinibus ipſe aderat, haſtam manu gerens, cum alijs Principibus viris, & præcipuis copiarum Præfectis ſupra centum. His Vallones præire iuſſi, ductore Barlota, cum ſex tormentis campeſtribus, in hoſtem, ubi res poſceret, dirigendis.

Mænij Ducis magnanimitas, & prudentia.

Memorabilis ſe recipiendi ratio.

Vt mane clarum illuxit, mouere caſtra Vallones cœperunt; quos leuis armaturæ milites ſequebantur. Henricus, apud quem iactarat Bironius, tot ſe fractos currus, & ſparſa occiſorum cadauera in via reliquiſſe, ut hoſtes in receſſu maximos eſſent obices experturi: cum primùm eos audiuit iam recedere, promouit Equitatum, ut illorum tergo inſiſteret. At Milites ad cuſtodiam poſiti, qui poſtremi omnium ſe loco mouebant, admirabili magiſterio utebantur. Namque ubi Militum alæ moſqueta exonerauerant, ad Haſtatorum terga ſe recipiebant, fronte tamen hoſti ſemper aduerſa. Interea ſclopeta ordinibus interiecta diſplodebantur: ſimulque poſteriores alæ prodibant, quibus manualia tormenta exonerantibus, Milites illi, qui modò diſploſerant, nunquam vertentes dorſum, recedebant: ſic alius ordo poſt alium ſe recipiebat, donec ad terga Equitum leuis armaturæ deuenirent.

Ei nihil officere poteſt Henricus.

Hos verò ubi primùm aggreſſi ſunt Giurius, & Sueſſionum Comes, alijque in principijs Gallici Equitatus conſtituti: ſtatim inclinatis aduerſus eos haſtis, & denſo nimbo pilarum è ſclopetis effuſo ita propulſabantur; ut illis in orbem currentibus, & circùm equitantibus interijcere ſe non fuerint auſi. Ea tam ſapiens, ac tuta receptio ſingularem Mænij Ducis vertebat in laudem: qui ſtatura procerus, & armis undique tectus, quà verbis, quà exemplo animos omnium inflammabat. Cumque laboribus, & caloribus fatigati viam anguſtiorem intraſſent; Barlota ſuper aggeribus foſſarum tormenta utrinque diſpoſuit: atque ita coëgit hoſtilem Equitatum recedere, & liberum permittere Fœderatorum copijs Feram receptum. Neque à Bironio iactata viam obſtruxere impedimenta: quando illis ſenſim,

atque

atque ordine recedentibus, ſpatium Operarijs dabatur obices amouendi. At Henricus, digreſſis hoſtibus, ad obſidionem Laudunenſem reuerſus. 1594.

Dvm in hunc modum arma Belgica exercerentur in Gallia; placuit Erneſto Archiduci commiſſi ſibi Belgij primariam Vrbem Antuerpiam perluſtrare. Ibi verò relictæ copiæ longè iucundiora dedere ſpectacula. Namque Vrbem ingreſſuro proceſſit obuiam Exercitus ingens, qui licèt ad pompam, non ad pugnam eſſet inſtructus; bellicæ tamen artis, ac peritiæ gratiſſimum Principi ſpecimen exhibuit. Ita quiſque ſplendidis in armis, in vultu, totoque corporis habitu ſe conſpiciendum præbebat: ut quot Milites cernebantur, tot cenſerentur Duces. Eidem ingreſſo tam multa patuere, tam varia honoris, & lætitiæ monumenta, & quidem à varijs certatim excitata Nationibus, quarum Emporium frequentisſimum Antuerpia eſt; ut ad magnificam tanti Principis exceptionem, coaluiſſe in unam Vrbem Orbis terræ pars optima Europa videretur. Hic triumphalis aſſurgebat Arcus Hiſpanorum, illic Luſitanorum, alibi Genuenſium, Mediolanenſium alibi: partibus alijs Florentinorum, Lucenſium, & Germaniam ſuam ſplendidè referentium Fuggerorum. Spectabantur varijs locis erecta, & onuſta ſpolijs trophæa: pegmata ſtatuis, inſcriptionibus, obeliſcis miro artificio inſtructa: triumphalis currus ingentis operis terram, nauis admiranda fluuium Scaldim pererrans: immanis coloſſus: elephas pro turri columnam ſuſtinens: marina bellua magnitudinis portentoſæ.

Erneſto Archiduci Antuerpiam inviſenti militaris occurſus pompa.

Ioannes Bochius in Deſcript. Gratulat.

Triumphales erecti Arcus, & machinæ.

Qvod verò maximè oculos omnium cum admiratione rapiebat ad ſeſe, deque triumphali pompa uniuerſa triumphare videbatur; Theatrum fuit magnificentisſimum in ea Vrbis via excitatum, quæ omnium amplisſima, atque amœnisſima à Ponte Marino nomen inuenit. Ingentis erat hoc opus molitionis: interiùs ex antiquo ritu gradatum: fornicibus exteriùs, eosque ſuſtinentibus columnis triplici ordine diſtinctum, cancellis in ſummo faſtigio, & in calce, atque utrinque margine definitum. In gradibus conſidentes videre erat, quâ Virtutes præcipuas, earumque mediam Pacem, à qua Theatrum Pacis Auſtriacæ tota moles appellabatur: quâ nouem cum Apolline Muſas: quâ ſeptem Artes, quas Liberales vocant, aliasque operum machinatrices. Neque Hiſpaniarum regna præcipua: neque ſeptemdecim Belgicæ Prouinciæ virginali forma, ornatuque inſignes, deſiderabantur. Hæ verò fuerunt ita diſpoſitæ, ut earum decem adhuc Hiſpano Regi ſubiectæ, dexteram partem: ſeptem, quæ

Theatrum Pacis Auſtriacæ.

Eius deſcriptio, & ſignificatio.

ſe

1594. ſe ab eius ditione ſubtraxerant,ſiniſtram obtinerent. Vtrarumque media, & ſitu paulò excelſior Auſtria ſpectabatur, quæ manibus ſingulis ſingulas extremas faſcias ab eiſdem per manus traditas ſuſtinebat.Atque ubi ante huiuſmodi ſpectaculum æquè admirabundus, ac lætus conſtitit Archidux; quæ referebat Auſtriam Virgo,debita Principem veneratione proſequuta, extremas illas faſciarum partes in nodum colligauit:intelligentibus ex eo ſymbolo, qui aderant, uniuerſis; tempus adueniſſe, quo ab Auſtriaco Principe Belgicæ Prouinciæ omnes in unum, ut antea, coniungerentur Auſtriacæ Gentis imperium. Quæ ſpes adſtantibus Belgis tam ad viuum ob oculos poſita, plauſus exciuit ingentes, & pleriſque lætitiæ lacrymas elicuit. Eamdem ſibi felicitatem augurati ſunt Antuerpienſes in eiuſdem Theatri calce propoſita inſcriptione. Sed tam falſum id augurium fuit, quàm fictitiæ ſpectabantur in ea ſcena perſonæ: ac de pace ſpes illæ omnes, & gaudia, ſcilicet in Theatro data ſunt.

At non theatrales, aut ad ſpectaculum fictæ ſeditiones fuere, quæ paulò poſt has Archiduci pompas exhibitas, & feſtos ignes non ſemel tota Vrbe ſuccenſos, & equeſtres ludos magno ſplendore, ac ſumptu editos, in Italicis Caſtris exarſerunt. Areſcot, nobili in Oppido, Brabantiæ ferme totius umbilico, à quo circumiecta ditio, Ducique ſubiecta, nomen accepit; Italorum legio, cui Gaſto Spinula Sicilienſis præerat, ſtationem habebat. Verùm eo in Hiſpaniam profecto, militare id obibat imperium Veſpaſianus Carcanus. In proximo quoque tribus leucis Caſtro (quod Sichemium appellant) aliæ Italicæ copiæ morabantur ſub duobus Centurionibus Lucenſibus Cornelio Gaſparino, & Bernardo Samminiato. His, tanquam lectiſſimis militibus, ad cuſtodiam corporis uti Parmenſis Alexander ſolitus erat. Vtrique iamdiu ſtipendia requirebant. Areſchotani præſertim, quorum aliqui ſex, ſeptem-ve annos, & ampliùs eiſdem fraudabantur. Quare cum ad recens aliorum exemplum (quod ſuperiùs memoratum) in ſeditionem erumpere cogitarent; diſſimulandum id rati ſunt, donec duplex acciperent ſtipendium; & ſpecie quidem migrandi, uti iubebantur, in Friſiam; re autem vera, ut meliùs eis, quæ opportuna erant, inſtructi ſeditionem validiùs ſuſtinerent.

Seditio militum Areſchotana, & Sichemienſis.

Campana p. 2.l.7. & p. 3.l.2. Coloma l.7. Card. Bentiuol p.3.l.1. Carnerus l. 10.c.12. Lanarius de bell. Belgic. ann. 1594. M. Ianſon. lib.11. Thuanus l. 109.

Earum cauſa.

Igitur Areſchotani milites cum vicinis, eiuſdemque patriæ Italiæ Sichemienſibus per fidos, & clandeſtinos Internuncios conſpirarunt: ut quorum una erat cauſa, una eſſet fortuna. Sichemium verò, utpote munitiorem locum, coniuratis

Sichem.

omnibus ſedem ſtatuerunt. Iamque perficiendum opus ſola ſtipendiorum ſolutio morabatur: ſinè qua omnino negabant, ſe pedem indè Friſiam verſùs elaturos. E præcipuis, qui rem tantam moliebantur, unus erat Hieronymus Spadinus. Is, uti pronum eſt in amicos, quicquid animo latet, effundere; familiari ſuo in militari munere conſtituto conſpirationem aperuit. Suarum hic partium eſſe cenſuit, rem ad Carcanum moderatorem deferre. Quod ubi Carcanus accepit, conſiliorum ſeriem uniuerſam ſolerter indagare aggreſſus eſt; ut eâ penitus compertâ, capita ſeditionis exſcinderet, terrore cæteros coërceret. Verùm quia grauium negotiorum anima ſecretum eſt, quo patefacto, illa pereunt: id remedium euanuit, poſtquam ad Theodorum Fracaſſam, è primis Coniuratorum alterum, eius notitia peruenit. Socios quippe veſpertino tempore cum conueniſſet, eos acriter commonefecit, ut maturarent opus, niſi mallent poſt paulum ignominioſè trucidari. 1594.

Conſpiratio detegitur, ideoque ſeditio feſtinatur.

His auditis, & omnium conſenſu deliberata maturitate facinoris; ſub alteram noctis horam Hieronymus Spadinus in forum cum duodecim è ſuis militibus proceſſit: pulſatoque tympano concitare cœpit ad arma. Quo ſtrepitu concuſſis militum animis, ingens eorum numerus tumultuariò irrupit in forum. Vtque quid agitatum fuiſſet, eos minimè latebat; ſtatim in aciem ſeſe diſponentes, exclamare cœperunt. Viuat Deus, & Rex. Carcanus, cæterique Militum Præfecti, ab eo tumultu vitæ ſuæ metuentes, in publicum dare ſe, militarique obijcere furori non ſunt auſi. Sed ille per Internuncium conatus eſt ſedare tumultuantes. Sena polliceri ſtipendia extemplo ſoluenda: aſſeuerare, nullam in poſterum fore ſeditionis eius mentionem. Nihil tamen his pollicitationibus profectum: intentantibus mortem militibus ei, qui ulli concordiæ tractationi præberet aurem, niſi perfecta ſolutio ſtipendiorum omnium offerretur. Quare Moderatores illi nil opportunius duxerunt, quàm ſeſe turbis, certoque vitæ diſcrimini ſubtrahere: properèque cum duabus Centurijs Louanium, tribus indè leucis remotum, tranſmigrarunt. Hinc nullâ interiectâ morâ Sichemium aliquot mittunt, qui cognoſcerent, an commorantes ibi Milites adhuc in deliberata ſeditione perſiſterent. Introgreſſi ſimiles illic viderunt excitos tumultus. Quorum & Areſchotani facti certiores, eò ſe quadrato agmine contulere.

Noctu conclamatur ad arma.

Præfecti militũ ſedare tumultus fruſtra conantur.

Deinde verò ex utriſque Militibus conflatæ copiæ recenſitæ, diſtributæque in foro ſunt. Ibidem Præfecti Militum de integro renunciati: eorumque ſupremus, quem Electum appellant,

Seditioſi Areſchotani, & Sichemienſes coniunguntur.

1594. lant, Stephanus Caprianus Mediolanenſis creatus eſt. Vtque à tumultu orta ſeceſſio, ab ordine progreſſum, ac diuturnitatem haberet: nouis quoque legibus inſtitutis, & pœnarum, ac præmiorum propoſitione firmatis, imperium id extra imperium munierunt. Equitatus ferè nullus principio erat, mox ad numerum octingentorum, & ampliùs excreuit. Quamobrem & ei præficiendi fuere, qui regerent. Et quemadmodum flumina ab exiguis orta capitibus, unâque ſcaturigine; in ea ſubinde amnibus alijs, alijſque confluentibus, in immenſam augeſcunt amplitudinem, aquaſque voluunt origine diuerſas: ita ſeditio illa à paucis unius Italicæ gentis centurijs excitata, aliarum nouem concurſu Nationum; Gallorum nempe, Vallonum, Belgarum, Germanorum, Anglorum, Scotorum, Hibernorum, Epirotarum, Hiſpanorum, amplificata fuit adeò, ut duorum millium numerum ſuperaret.

Electum, & alios Præfectos creant.

Conſpiratio decem Nationum.

Vbi primùm Coniurati Sichemij coaluere; Louanienſibus, & Dieſtanis, qui leucâ unâ diſtabant, nunciari iuſſerunt: ſe, quod moris in ſeceſſionibus eſſet, ut cum finitimis amicitia conſeruaretur, ab eis commeatum, & bellicum inſtrumentum poſtulare. Quibus cum ſubacerbè Populi reſpondiſſent, ſtatim malo ſuo didicerunt: nimis exitioſum eſſe illorum contra ſe indignationem irritare, qui in extremam deſperationem adducti, vel ſuorum Principum contempſerint maieſtatem. Quare poſtea Finitimi omnes, ut imminentia damna, maiuſque malum minore redimerent; ſatius habuerunt, quicquid opus eſſet, concedere Seditioſis.

Seditioſi cōmeatum, & alia à finitimis exigunt.

Horum conſpiratio cum primùm ad aures Archiducis peruenit, eodemque ferè tempore, quo amiſſæ Groningæ allatus eſt nuncius; ingenti dolore perculit eius animum, quamuis & ortu, & uſu generoſum. Proſpiciebat quippe in una, atque altera calamitate regiarum rerum inclinationes, & mala de malis pullulantia. Ex una ſeditione aliam ſeri: imò plures in unam conglobari, ad reddenda difficiliora remedia, ad reliquas copias exemplo peſſimo ſollicitandas. Iam non neceſſitatem ad tumultuandum adigere, ſed conſuetudinis corruptelam in dies magis, magiſque inualeſcentem. Eò deueniſſe conditionem Regis in mundo maximè lamentabilem: ut pugnandum ei ſit cum ſuis penè frequentiùs, quàm cum hoſtibus: & pernicioſa magis ſua experiatur arma, quàm inimica.

De ſeditione ſenſus Archiducis.

Harum animaduerſio rerum, & ex ea iuſtiſſima exardeſcens ira, ſtimulabant in bellico Senatu, ut ſuauioribus curandi rationibus ſepoſitis, tam contagioſa lues igne, ac ferro penitus

Remedia quæruntur in bellico Senatu.

tùs exſcinderetur. Verùm Archiducis mite ingenium interceſſit, illo potiſſimum argumento adductum: quòd abſurdum videretur, atque illaudabilis exempli armare Milites in ſuos Commilitones: & hoſtili præparatos ſanguini gladios in ſua quodammodo viſcera conuertere. Igitur ut leuiora principio remedia tentarentur; miſſus fuit ab Archiduce Ioannes Iacobus Comes Belgioioſus Mediolanenſis, è Præfectis Italici Exercitûs unus, & Militibus in primis gratioſus: qui literas eiuſdem, plenas benignitatis, ad ſeditioſos perferret, eosque ad obſequium honeſtis conditionibus reuocaret. Reſponſum illi quidem ad Epiſtolam dederunt, ſeſe excuſantes, quòd ad eam capiendam deliberationem extremâ fuiſſent rerum omnium neceſſitate compulſi. Neque aliud quidquam ſe petere affirmabant, niſi iuſta ſtipendia, bellicis tot annorum laboribus, & periculis in obſequium Regis, promerita. Non tamen Sichemium ingredi Belgioioſum permiſerunt, veriti nè quid eius conſpectu, efficacique facundia, in militum animis immutaretur. Imò dimittentes, eum redire vetuerunt, niſi ſolutionem ſtipendiorum omnium offerentem. 1594.

Belgioioſus Comes concordiæ tractationé init, ſed incaſſum.

NEQVE idcirco deſtitit ab eadem molli via tentanda verè factus ad omnem clementiam Archidux. Iterum ſcribit: Satìs eis, quantùm honeſtè poſſet, ſe facturum. Petitiones ipſi perſcriberent ſuas. Idem Comes epiſtolam pertulit: ut perlegeretur, impetrauit: has eorum petitiones accepit. *Annorum omnium integra ſtipendia perſoluerentur. Venia generatim cunctis militibus daretur. Oppidum aliquod concederetur ijs, qui Regi militando mutilati, iam impotentes militiæ forent. Illis quoque ſeditioſis, quibus perſoluta eſſent elapſa ſtipendia, ſena penderentur in anteceſſum. Pœnâ capitis plecteretur, quiſquis eorum quempiam in poſterum ſeditioſum appellaret. Poſt ſolutionem, ubi maximè liberet, modò inter Milites Nationis eiuſdem, liceret militare.*

Arrogantia ſeditioſorum poſtulata.

HAEC aliaque eius generis poſtulata, in Aula Bruxellenſi propoſita, Regijs Adminiſtris viſa ſunt extra morem omnem, ac modum arrogantia. Quare conati ſunt Archiduci perſuadere, ut in ſeditioſos adeo inſolentes ſeuerè animaduerteret: cum præſertim tam importuno tempore, atque in tantis belli neceſſitatibus tam turpiter ſeceſſiſſent. Sed ſurdo canebant fabulam, qui pœnarum rigorem à Principe mentis ita benignæ requirebant. Tertiò remittitur Belgioioſus: faciliùs, quàm ante, auditur: blandè illis commonſtrat; petitiones eas magnam partem à decoro aberrare. Hortatur, ut æqui, bonique amantes, regijque ſtudioſos obſequij, nominis obſeruantes exhibeant ſe-

ſe;

1594. ſe ac tempori ſeruientes, ſpiritus tantos deponant. Illi contra: Certos eſſe ſe velle de ſolida ſtipendiorum ſolutione: neque in poſterum dari ſibi verba paſſuros. Cæterùm, quid ſibi potiſſimùm conueniret, poſtmodum conſulturos in medium.

Eorumdē in exigendis ſtipendijs pertinacia.

ALIQVID ea miti legatione profeciſſe ſibi viſus Erneſtus; Belgioioſum iterum iterumque remiſit: ut res adeò turbulentas ſalutari aliquo fine componeret. Sed quia pecunia non ſuppetebat, qua cuncta ſoluerentur ſtipendia; felicem ad exitum perduci tractatio toties repetita non potuit. Quamobrem Belgioioſus Comes, omni tandem ſpe conficiendi negotij deſtitutus, ut eo liberaretur, ab Archiduce & popoſcit, & impetrauit.

Tractationē Belgioioſus deſtitutis Auellini Princeps aſſumit, ſed pari ſucceſſu.

EADEM igitur cura Camillo Caracciolo Auellini Principi demandata: qui cum magnæ Vir erat auctoritatis: tum Italicis copijs apprime gratus. Hic primùm ſcripſit Sichemienſibus coniuratis: ſatis ipſis factum iri: ideoque ſe eoſdem conuenturum: Reſponderunt: ægrè ſe ferre, quòd affectum à Belgioioſo Comite negotium conſequi optatum exitum nequiuerit: Si tamen ipſe certiora, votiſque ipſorum opportuniora perferret; eum ſe libentiſſimis animis audituros. Ijdem interea commeatuum egentes, Equitatum ad conuectandam è vicinis regionibus prædam, & frumenta, pecuniamque corrogandam è Pagis finitimis emiſerunt. Et quòd auctiores numero iam Equites erant, nullis profligari occurſibus metuentes; temerè nimis, atque audacter non ſunt veriti nocte quadam prope Bruxellas conſiſtere: ac poſtero mane quadrato agmine pro mœnibus eiuſdem Vrbis ſe oſtentare. Tantum faciebat animorum vel cæcus ſeditionis impetus, vel deſperatio rerum omnium extrema.

Mira ſeditioſorum audacia.

SED neque deerant in Aula Bruxellenſi occulti eorum fautores è Principibus etiam viris, qui clam illos ſubmonerent: eſſe apud Archiducem, qui eum ad agendum cum ipſis ſeueriùs inflammarent, opportunius eſſe contendentes, per vim eos ad æquas conuentiones adigere, quàm clementi tractatione reliquos ad tantumdem audendum inuitare. Quo comperto, ſeditioſi magnâ commeatuum, atque apparatus bellici copiâ, tanquam aduerſus inuaſurum Hoſtem, ſe munierunt. Id enimuero ſuper omnem priorem contumaciam, altè pupugit animum Archiducis; non deficientibus, qui vulnus grauiore manu retractando, exacerbarent. Quare victus tandem horum ſuaſu, illorum pertinacia; viam tentare aliam; & quando lenitas minimùm proficiebat, vim adhibere decreuit. Armatam in eos manum adornari iubet: eique præficere ſtatuit Auellini Prin-

Eorum fautores apud Archiducē.

Is ad acerbiora remedia ſe conuertit.

Principem. At is oneri ſe ſubduxit, indignum ratus armā mouere contra Nationem ſuam. Quæ cauſa cæteros quoque Italicos Principes ab eo munere excuſauit. 1594.

Mittit aduersùs eos Hiſpanas copias.

DEMANDATVM itaque fuit Hiſpano Tribuno Aloyſio Velaſco, eò rem acriùs promoturo, quòd auctor in primis fuerat apud Archiducem vim in ſeditioſos adhibendi. Hiſpani quoque milites eidem adiuncti. In ijs erant plerique ab nouiſſima ſeditione recentes, qui ſolutis ſtipendijs, in ordinem ſe redegerant: quaſi ſuum ipſi crimen in alijs vindicaturi ſeueriùs: Satis communi mortalium vitio, ut quæ ipſi peccant, acerbiùs apud alios inſectentur.

Seditioſi explorāt Hollandorum erga ſe mentem.

DE hoc apparatu certiores facti milites Sichemienſes, & ad ſuſtinendam dies aliquot obſidionem, ſe uberiùs inſtruxerunt: & ad Mauritium miſere, qui mentem eius explorarent, quàm benignam eſſent experturi; ubi Oppidum illud relinquere, atque ad Fœderatorum ditionem ſe recipere cogerentur. Neque clam adeò id ſibi agitandum putarunt, quin aliqua rumoris aura Bruxellas adlaberetur: & Principum in animos timorem inſinuaret, ne pars illa exercitus ab Rege ad hoſtes deſciſceret. Cui ut occurrerent malo, quamcunque inituri viam ad reconciliandos milites videbantur.

Hiſpani commeatibus præcludunt aditus.

VERÙM ea deprehenſa tractatio ſtimulauit Hiſpanos, ut celeriùs rem ſuſceptam, & cautiùs promouerent. Igitur aliquot eorum centuriæ ad Areſchotum Caſtra poſuerunt, ut aditum præterlabentis fluuij commeatibus intercluderent, qui vel Antuerpiâ, vel Mechliniâ Sichemium ad Coniuratos vehebantur. Quod hi exprobrare non timuere per literas ad Velaſcum datas, cum dicerent. *Nouum atque inſolens admodum videri; ſtipendia ſua poſtulantibus, victum quoque prohiberi ab illis ipſis militibus, quibus nuper è ſeditione ab Oppido Sancti Pauli reuocatis, in eadem petitione factum fuiſſet ſatis.* Reſpondit Velaſcus: *Non ad eum finem ſuos ibi milites commorari. Exploratam quippe ſibi eſſe Regiam mentem, qua nollet ſuis fraudari ſtipendijs bellatores: quaque erga Italos aquè affecta eſſet, atque erga Hiſpanos. Quare ſollicitudinem, ac timorem omnem deponerent.* Vtque fidem dictis adderent facta; naues commeatibus onuſtas tam hominum, quàm equorum in uſum, Sichemium, ac Dieſtam appellere bis, terve permiſit.

INTEREA clam fuerat vicinis Oppidis interdictum, ne ſubſidium ullum ad ſeditioſos perferri paterentur. Aditus quoque omnes obſtruere Velaſcum aggreſſum Italorum diligentia præuertit; quorum Equites campos, ubi poſceret opus, percurrebant,

1594. bant, viamque Sichemium verſùs commeatibus muniebant. Cumque ad fluuium Demeram ſitum id Oppidum ſit; ad tutamen aditûs, ingens munimentum erexerant, quod alio minore præſtructo tutabantur. Aduerſùs ea Velaſcus Caſtra mouit, inuaſurus principio minus munimentum, ut eo ſuperato pronius eſſet, maius expugnare. Verùm aut præfeſtinata Hiſpanorum impreſſio, aut Seditioſorum in obſiſtendo vis, & conſtantia, conatum irritum fecit; Obſeſſoribus retrocedere coactis, extinctiſque ex ijs ſupra ducentos, & Centurionibus aliquot, militumque Præfectis: ac præcipuè Petro Portocarrero, ſanguine Fontano Comiti arctiſſimè coniuncto. Quod verò primo Velaſcus impetu nequiuit, patienti perſeuerantia, propria Hiſpanæ militiæ virtute, ductis circùm aggeribus munimenta concludens, tandem eſt aſſecutus: ut indè ſe coniurati Sichemium reciperent. Non tamen adeo rectè diſpoſita ea receptio fuit; quin magna militum pars in receſſu vulneribus, cædibusque pateret. Verùm haud multò tutiorem in Oppido ſtationem inuenere; creſcentibus in dies magis commeatuum inuehendorum anguſtijs, rebusque breui redactis ad ſuprema neceſſitatis.

Aggrediùntur munimenta ſeditioſorum, & tandem expugnant.

QVARE conſultiſſimum omnium factu Seditioſi duxerunt, Nuncios iterum ad Mauritium, Ordineſque Hollandiæ legare: qui conſilium ſimul, auxiliumque tam difficili tempore poſtularent. Vtrumque præbere, viſum fuit Hollandis è re ſua. Conſilium itaque dederunt, ut ab Hiſpano Rege, ſub quo viuere ſubtractis ſtipendijs non liceret; ad Gallum ſe transferrent; vel huius liberalem experturi animum, vel illius tenacem irritaturi. Re autem vera ita ſuaſiſſe Mauritium ferunt, ut eam hoſtilis partem Exercitus procul à ſuis finibus ſummoueret: cum iure mereret, ne ſedatis paulò poſt diſcordijs ſola pecunia componendis; ſociales illæ copiæ omnes coniunctæ in communem hoſtem Hollandum irrumperent, concretis tum glacie fluminibus, facilem offerentibus viam. Geſſere morem hoſtium conſilijs Seditioſi; ſtatim ad Galliæ Regem ſcribentes, eiuſque obſequijs ſuas copias dedicantes. At Rex Henricus, meritò dubius, quam ab ijs fidem expectare poſſet, qui neque alteri Regi cui ſeruiebant, eam ſeruaſſent: rem omnem ad eos, à quibus profecta fuerat, Hollandiæ Ordines reiecit.

Seditioſi conſiliū, & auxiliū ab Hollandis petunt.

M. Ianſon. Merc. Gallo-belg. lib. 11.

Ex horum cōſilio Henrico Regi ſe offerunt: ille reijcit ad Hollandos.

HI verò ut ſubſidijs quoque ſuppeditatis eas fouerent militum ſeceſſiones, rationibus ſuis peropportunas; non patrocinium ſolùm, ac defenſionem polliciti ſunt: ſed locum quoque Bredam inter, ac Gertrudisbergam ad ſe recipiendum obtulerunt, ſi forte Sichemio pellerentur. Neque ita multò poſt illuc

Hollandi receptū eis concedunt ad Langſtratam.

Itali

Itali commigrarunt, extremis rerum neceſſitatibus adacti, & circumſidentium infeſtatione copiarum, & maiorum metu. Mirum in ea receptione ſeruaſſe ordinem feruntur; ac militarem aſtum eiuſmodi adhibuiſſe: ut viginti quinque relicti Milites conſuetis clamoribus cuſtodias ſimularent; funesque in ſummis baculis accenſi vigiles ignes referrent: ac tranſmigrantes paulatim copias ibidem morari perſuaderent Hiſpanis: quod procliuius fuit, facta nocturno tempore diſceſſione. In eam Bredani partem agri, quæ Langſtraea dicitur, ſe receperunt: ibique perhumaniter à Fœderatis accepti; munimentis circùm extructis ſuſpicionem Hiſpanis commouere, ne quid per ſummam deſperationem audacius molirentur. 1594.

In receptione ordo, & aſtus.

Archidux ſedit ad mitiora remedia.

VISVM interea fuit Archiduci Erneſto, Fontano Comiti, cæterisque Regijs Adminiſtris, tam pernicioſum, & magis nociturum contagio malum omnino purgandum: & quando non profecerant acriora remedia, lenioribus curandum. Hæc verò eadem fuere, quæ reliquas compoſuere ſeditiones: & quæ principio, facilique negotio ſupprimere poſſent omnes: ſolutio nempe ſtipendiorum. Quippe quemadmodum ex venenis remedium aduerſùs venena humana expreſſit induſtria: ita quæ lites plerasque irritare ſolet pecunia, lites componit. Ad eam rem pertractandam, ſæpè ultro citroque commeauit Archiducis iuſſu idem, qui antea, Comes Belgioioſus. Atque in has tandem conditiones conuenit. Vt Itali Tillæmontem, ſiue alio nomine Thenas, locum in Brabantia Regi ſubiectum, ſe conferrent: ibique cum debita ſecuritate morarentur. Vt Hiſpanus aliquis Vir illuſtris eſſet apud eos obſes, donec ſtipendia omnino perſoluerentur. Is autem fuit Franciſcus Padilla. Vt ſolutis ſtipendijs, in Exercitu quemadmodum antea militarent. Exinde Tillæmontem profecti, ſupra unius anni ſpatium ibidem perſtitere, præ difficultatibus neceſſariam congerendi pecuniam, qua eis fieret ſatis.

Conditiones, in quas conuentum.

Rex Henricus Lauduni obſidionem urget.

Henric. Catherinus lib. 14.

DVM hiſce ſeditionibus in Belgio Hiſpani Regis Exercitus extenuatur: &, quæ plurimi eſt ad rem bellicam momenti, exiſtimatio minuitur: Rex Henricus in Gallia obſidionem Lauduni, excluſis (ut ante dictum) ſubſidijs urget alacriùs. Igitur ſimul Vrbem frequentibus quatere tormentis, ſimul pluribus locis præparare cuniculos, ad interiora munimenta tutiùs, atque efficaciùs ſubruenda. Neque ſegniores in ſuis partibus Vrbis Defenſores. Namque Calendis Iulijs munimentis egreſſi, in aggeres Bironij, ac Mompmartinij tantos impetus fecerunt; ut receptibus potiti, ſtragem ingentem ediderint, Centurionibus

Obſeſſi ſtrenuè ſe tuentur.

1594. undecim, Militibus ſupra ducentos occiſis. Ad eam cladem raptim Bironius, & complures undique milites accurrerunt; hoſteſque repulerunt in Vrbem. Qui nouum opus aggreſſi, ſuis tormentis ferociter diſploſis obſidentium tormenta percutere, ac magnam partem lædere cœperunt. His tamen inſtauratis; longus iam tractus mœnium dirutus erat: adiectusque è terra congeſta eminebat agger: qui ut ſubmoueretur, expectandum erat, dum cuniculi perducerentur ad finem.

Giurius Vir egregius ab eis occiditur.

INTER hæc ſingularem paſſi ſunt Henriciani iacturam. Quippe Annas Anglurius Giurius dum ſummâ diligentiâ cuniculorum opus urgeret; ſiue ut tradunt alij, dum antelucano tempore unum ex hoſtibus illudens alloqueretur; improuiſo ictu ſclopeti vulneratus in capite, occubuit cum ſummo Regis Henrici, aliorumque ſenſu doloris. Ætatis enim in flore ſpiritus gerebat ingentes, egregia morum ſuauitate temperatos, & bonis etiam artibus excultos: ut in communi omnium beneuolentia ipſis eſſet hoſtibus amabilis.

Turr. l. 20. Thuanus l. 111.

Cuniculorum varius exitus.

E varijs cuniculis, qui perducti iam fuerant ad ſummum, vix ullus optatum finem nactus eſt. Siquidem Sanlucianus aqua perſtillante inutilis euaſit. Grammontiano alium exitum hoſtes aperuerunt. Quem effodiendum curauerat Mommartinius, murum quidem deturbauit, aggeſtam verò terram non ſuccuſſit. Soli, quibus Bironius, & Salignacus præerant, magnas ruinas edidere. Verùm ubi per eas facta fuit impreſſio, hinc à Tribuno Ludouico Grillonio, hinc à Torignio Comite, egregiè ſuſtinuerunt impetum Defenſores: eodemque tempore minore cuniculo, quem furnulum appellant, ſuccenſo, complures abſumpſerunt ex eis, qui nimis audacter terreos aggeres inuaſerant.

Henricianorum validæ oppugnationes.

ITERATÆ poſtridie ſunt, ac frequentatæ oppugnationes, quibus Bullonius, Bironiusque præerant: & quamuis Oppugnatores occupare aggeres nequierint; eum tamen hoſtibus incuſſere terrorem, ut iam ſibi perſuaderent, ſinè ſubſidio Vrbem ſe tueri non poſſe. Iamque duas Turres Henriciani ceperant: ibique milites ad locum conſeruandum impoſuerant. Cumque non ſemel eos adorti Ciues eſſent, pleroſque occiderunt, Montignijque Dominum captiuum duxere in Vrbem. Auxiliares interea copiæ in dies addebantur Henrico: ut iam Pedites ad viginti millia, Equites ad quater mille numerarentur. Obſeſſis contra ſpes ferè omnis effluxerat: Fœderatorum oſtenſo tantùm ad maiorem acerbitatem ſubſidio: militum atque inſtrumenti bellici ſummâ penuriâ: vix ullâ obſiſtendi ratione, ac viâ relictâ:

QVAMOBREM in colloquium venire coacti undecimo Calendas

Obſeſſi agunt de deditione.

lendas Auguſti, deditionem pacti ſunt, niſi duodecim intra dies Mænius obſidionem ſoluiſſet; aut ſexcentos minimùm Pedites in Vrbem immiſiſſet: ita tamen ut Obſeſſis nequaquam liceret, quauis ratione ſubſidiarijs copijs opem ferre: ſed ſolùm venientibus portas pandere: neque plures trecentis in ſingulas vices excipere. Quæ cum perlata fuiſſent ad Mænium; mandauit Rex Mompenſerio, Villario, ac Balagnio, qui nouiſſimè in eius venerat fidem, ut cum ſuis copijs vias Feram uſque occupantes, aditum ſubſidijs intercluderent. Igitur his ad dictam diem deficientibus, in Regis poteſtatem Laudunum venit pridie Nonas Auguſti. Summæ Ripæ Comes Mænij Filius, Burgus Vrbi præfectus, ac Ianinus Præſes cum Præſidiarijs militibus, armis, ac rebus ſuis inſtructis, ſonantibus tympanis, fomitibusque ſuccenſis, digreſſi ſunt. Mænij filius Regem adijt venerabundus; magniſque ab eo ſignificationibus honoris, ac beneuolentiæ exceptus. Eadem die Rex Laudunum ingreſſus ſolemni cum pompa, Claudium Inſulanum Mariuallium Vrbi præfecit. Nec multò pôſt Ambiani ſubſequuta deditio, hanc ob cauſam. 1594.

Henricus Lauduno potitur.

Thuan. lib. 111.

Ambianum eidem deditur, Aumalio Gubernatori infenſum.

Tvmvltvatvs fuerat Ambianenſis populus in Aumalium Ducem, qui tunc Vrbem regebat, ſollicitantibus Henrici fautoribus, ac iacientibus: Aumalium, qui conuenerat, & conſpirauerat cum Hiſpanis, facilè Ciuitatem exterorum ditioni ſubiecturum. Quare Ducem Vrbe dimittere contenderunt, quippe deſtitutum Præſidio; quod Ciues accipere perpetuò recuſarunt, ſua priuilegia iactantes. Verùm eo tumultu quartum iam diem ſiniò certa deliberatione vigente; peropportunè Mænius aduènit, qui cum ſolis Militibus ad ſui cuſtodiam corporis conſtitutis exceptus, tumultuantes componere viſus eſt, & Ciuitatis Primarios cum Aumalio reconciliare. At eo ad Caſtra regreſſo, ſtatim Populus arma reſumpſit: regium nomen palàm inclamauit: Carolum Humerium in Vrbem induxit: Aumalium coëgit excedere.

Cameracum eidẽ ſubijcitur à Balagnio Præfecto.

Cambray) Thuan. lib. 111. Turtura lib. 20. Catherinus lib. 14.

Per eoſdem ferè dies Cameracum quoque in manus Henrici datum à Gubernatore Balagnio. Vindicauerat eam Vrbem Galliis Franciſcus Dux Alenconij, Caroli Regis Noni minimus natu frater. Atque ex eius obitu ad regiam Parentem ſuam Catherinam unà cum rebus alijs ab ipſo partis deuoluta, Ioanni Monlucio Balagnij Domino regenda tradita fuerat. Is Reginâ extinctâ, Galliâque turbatâ, Fœderatorum partibus addictus, ne quid moleſtiæ pateretur ab Hiſpanis; paulatim ex Rectore, Principem, ac Dominum ſe gerebat. Vrbiſque nobilitate ca-

Is in rem ſuam ſemper Victores ſequitur.

ptus,

1594. ptus, & agri ubertate; ut eam ſibi ſuiſque perpetuàm faceret ditionem, Fœderatorum rebus declinantibus, in ea cum Henrico Rege venit conuenta: *Ut ſi Cameraci Principem ipſum declararet, ac poſtmodum contra vires Hiſpanus tueretur: ſe Regis obſequio, Gallicique regni ditioni Urbem, agrumque Cameraceñſem ſubiectururm: accepturum in Urbe, atque Arce Gallorum Præſidium: belli tempore cum duobus Peditum millibus, Equitibusque quingentis ei militaturum; modò Rex in ſingulos annos aureorum millia ſeptuaginta, ad alendum ſuo ſub iure Præſidium ſuppeditaret.* Haud ægrè in eas conditiones deſcendit Rex: tum ut ſupremum eius ditionis imperium ſibi conſeruaret: tum ut hoſti validum obicem in ipſis finibus opponeret: Quamobrem adhuc Lutetiæ manens, eius rei decretum fieri iuſſit, atque ab Senatu firmari: & Albertum Gondium Radeſiarum Ducem Cameracum legauit, ut ab Vrbis Ordinibus Balagnium cum Vxore, liberis, poſteriſque Cameraci Principem eligendum curaret, ac nominandum.

Di Res.

FELICIVM horum Regis euentuum iam Romam fama peruaſerat: Pontificiſque procliuiorem ad clementiam in eum animum propellebat, ut ſupremam rei manum imponeret. Iamque Petro Cardinali Gondio ab Henrico Legato permiſerat ad Vrbem acceſſum. Er quamquam vetuiſſet palàm de Galliæ rebus quidquam effari: clam tamen ab eodem doceri voluit de rationum momentis, quæ facerent pro Henrico: de neceſſitatibus Eccleſiæ Gallicanæ: de Religionis in eo regno periculis, aliiſque ſpectantibus eòdem: ut illorum notitia uſui eſſet in tempore. Theologorum quoque Pariſienſium editum pro Rege decretum citra intimam indignationem audiuit. Demum ſolo aſpectu, verbiſque præferens iracundiam, rerum euentu proſpero gaudebat in animo: ſuamque conſtantiam, ſeueritatem nimiam appellari lætabatur: Hiſpanis tam Oratoribus, quàm Cardinalibus, qui ad eum quotidie ventitabant, iactans: Publicæ ſe obtrectationi ſuum nomen obiicere, ut ipſorum voluntati morem gereret. Neque conſcientiæ ſuæ, ac religioni ſe facere ſatis: cum in dies magis, ac magis Regis ad fidem conuerſi ſynceritatem, atque in ea conſtantiam experimento cognoſceret. Significandum verò curarat Henrico per literas Arnaldi Oſſati eius Adminiſtri: *Ad ipſum in Eccleſiæ gremium recipiendum multa requiri: præſertim verò, ut quando legitima prole ipſe careret; iuuenis Princeps Condæus, qui ſanguine omnium proximus ius habere poſſet in regnum; Huguenotorum manibus eriperetur, atque in Catholica educaretur religione.*

Catherinus lib. 14. Turr. lib. 21. Thuanus l. 13. Campiglia lib. 10. M. Ianſon. lib. 14. Arnaldus Card. Oſſatus epiſt. 24. 26. 27. 1. par. Ioannes de Buſſieres hiſtor. Franc. lib. 23.

Clemẽs VIII. propendet in reconciliationem Henrici.

Epiſt. 5. 1. Par.

IGITVR iam pronior Clemens erat ad amplectendum Re-

Cauſæ cur propendeat. gem: quâ frequentibus eius in Catholica Fide conſtantiæ argumentis adductus: quâ metu ſollicitatus, ne nobiliſſimum Chriſtianæ Reipublicæ regnum, iam propè in Henrici poſitum manu, ab Romano Capite diuelleretur; neu tritum illud communi voce dicterium comprobaretur: ut à Septimo Clemente Angliæ iactura facta fuerat; ita Galliæ factum iri ab Octauo. Vnus obſtare videbatur Hiſpaniæ Rex: cui deliniendo, præter multa, quæ ab eo poſtulata conceſſit, Ioannem Franciſcum Aldobrandinum, Fratris Generum, legauit in Hiſpaniam, ſpecie quidem agendi de rebus Hungaricis: re autem vera, ut unà reconciliationem Regis inſinuaret. 1594.

Mentem Hiſpani Regis explorat.

INTEREA per Arnaldum Oſſatum Henrico ſignificauit: iam tempus ad res rite componendas maturuiſſe. Si nouos Romam tranſmitteret Adminiſtros, optatum aliquando exitum habituras. Miſit ille Iacobum Dauidem Perronij Dominum, & Ebroicenſem Epiſcopum: qui cum Oſſato negotium diligentiſſimè promouit. Et Ioannes Franciſcus Hiſpanorum ſenſa ſcrutatus, ad Clementem Pontificem ſcripſit: *Eorum animos in Gallicis rebus elanguiſſe. Exhauſtos pecunia, belliſque feſſos, non ita validè reconciliationi Regis obluctaturos. Præ ſe ferre tamen in ſpeciem, exiſtimationi tuendæ, propoſiti conſtantiam; ac moram Pontificiæ deliberationis optare, ut æquiores ſibi conditiones interim compararent.*

Is parum obſiſtit.

QVIBVS exploratis, Pontifex acriores animos ſumpſit: cumque ea ſuper re non ſemel Sinueſſanum Ducem, Hiſpani Regis apud ſe Oratorem, compellaſſet; libera ad extremum voce pronunciauit: Ampliùs differri non poſſe, quin Galliæ ſaluti conſuleretur: adeoque ſe ſtatuiſſe Cardinalium rogare ſententias, ut quod optimum factu foret, decerneretur. Ratus eſt Sinueſſanus, in conſueto Senatu, ſolito ritu Pontificem Patrum ſuffragia coacturum: cumque eorum pleriquè in Catholici Regis verba iuraſſent, atque ab eius prorſus voluntate penderent: alij verò ab Henrico recipiendo ſua ſponte abhorrerent: propoſito conſilio non repugnauit, certus maiorem ſuffragiorum numerum aduerſaturum Henrico: neque ab eo Pontificem ipſum in decernendo diſceſſurum. At longè ſolertior Clemens rem tanti ponderis, quæque ad eam diem tam dexterè fuerat agitata, multorum arbitrio committendam non cenſuit: qui palàm ſententiam dicere coacti, priuatis rationibus, ac Partium ſtudijs in tranſuerſum agerentur. Igitur expreſſo ab Oratore conſenſu, ut ea de re referretur ad Cardinales; coactoque de more Senatu, coram omnibus Henrici Regis literas ſupplices recitari iuſ-

Solertia Pontificis ad rem conficiendam.

Eam proponit in Cardinalium cœtu.

ſit.

1594. ſit. *Tùm audire ſe velle*, dixit, *ſingulorum ſententias, non breuiter tamen, & quaſi tumultuariò in re tanti momenti. Acceſſuros ad ſe in poſterum ipſos intra priuatos parietes ſingillatim: utì remotis Arbitris liberum eſſet cuique ſyncerè, ingenuèque dicere quod ſentiret.* His artibus, atque hoc obtentu liberæ ſententiæ proferendæ, ſapiens Pontifex integrum ſibi reſeruauit arbitrium decernendi, quod optimum factu duceret, ſuumque decretum à maiori ſuffragiorum parte profectum affirmandi. Adeoque res planè cecidit ex ſententia. Namque per dies complures indictis ad Vrbis Templa ſupplicationibus publicis, ut Diuinus in tanto negotio imploraretur afflatus; cum ipſe præiret cæteris exemplo pietatis eximiæ: ſingulorum Cardinalium ſententias per eoſdem dies ſeorſim audiuit. Ad extremum iterum euocato Senatu, Patribus dixit: *Probè ſe cognouiſſe, quid ipſorum quiſque ſentiret ex animo; atque è tribus eorum partibus duas in eam ſententiam conueniſſe, ut Eccleſiaſticis abſolutus cenſuris, in Eccleſiæ gremium reciperetur Henricus. Quamobrem ſe fauente Deo, ac bene iuuante, cum eius Adminiſtris, atque Internuncijs acturum: ijsque perſonam illius referentibus eas iniuncturum conditiones, ac pœnas, quas ad obſequium Dei, Eccleſiæque dignitatem opportuniores fore arbitraretur*: Marcus Antonius Cardinalis Columna ei deliberationi adortus eſt intercedere: cumque iam aſſurrexiſſet, in eam perorare aggrediebatur. Sed indixit ſilentium Pontifex: Satis conſultatum, ac deliberatum eſſe pronuncians; & pro maiori ſuffragiorum parte rem definitam: neque integrum iam eſſe, aut per ſe licere, eam rurſus in controuerſiam reuocare. Ita dimiſſo Senatu, adiecit animum Pontifex ad conditiones cum Henrici Internuntijs ſanciendas.

Sed eorum ſententias ſeorſim audit.

Publicæ ſupplicationes pro tanto negotio.

Oſſat. Epiſt. 21. & 24.

Cardinalis Columna non ſinitur contrà dicere.

AGITABANTVR hæ multos iam dies per Franciſcum Cardinalem Toletum. Is patria Hiſpanus, atque è Societate Ieſu pronectus ad purpuram, Henrici rebus impensè ſtudebat. Huius prudentia, ac dexteritate cùm utrique Partium datum videretur ſatìs, difficultatibus omnibus expeditis; tandem quintodecimo Calendas Octobris anni ſubſequentis; Pontifex ſacrarum ornatu Veſtium, ac Pontificia maieſtate venerabilis, cum Comitatu Purpuratorum Patrum ferè omnium, ad Vaticani Templi porticum proceſſit: ibique erecto ad eam rem inſigni ſolio reſedit, Cardinalibus ijſdem utrinque ſtipantibus latera. Huc ſe conſtituere Iacobus Dauides, & Arnaldus Oſſatus, vulgari ſacerdotum habitu pœnitentiam Henrici præſeferentes. Eiuſdem ſupplices literas ei obtulerunt, qui tunc à Secretis erat in Sanctæ Inquiſitionis iudicio. Recitatæ palàm fuere coram

Toletus Cardinalis fauet Henrico.

Epiſt. 26. 27.

Reconciliationis ſacra cæremonia.

inſi-

infinita omnis hominum generis multitudine, quæ rei tantæ, tamque diu expectatæ confluxerat ad ſpectaculum. Promulgatum indè fuit Pontificium decretum: in quo rerum geſtarum ordine breuiter enarrato, ad communionem Eccleſiæ reuocandum pronunciabat Henricum, eiurata priùs hæreſi quacunque, ac ſalutaribus pœnis impoſitis; atque his præterea conditionibus adiectis. 1594.

Conditiones, quibus Eccleſiæ Catholicæ reconciliatur Henricus.

In Benearnienſem principatum Henrico hæreditarium Catholica Religio induceretur: atque in eodem religioſa Cœnobia conderentur. Ab uniuerſo Galliæ Regno Tridentini Concilij decreta acciperentur. Intra unius anni ſpatium Condæus Princeps Catholicus educandus traderetur. In Eccleſiæ bonis, ac muneribus diſpenſandis ea ſeruarentur omnia, in quæ ſuperiores Reges cum Romano Pontifice conueniſſent. Ad Epiſcoporum Sedes, aliaſque ſacras adminiſtrationes Viri eligerentur religione Catholici, moribuſque ſpectabiles. Templorum, domorumque religioſarum opes, à profanis hominibus uſurpatæ, reſtituerentur. Ad Regni Præfecturas, ac Magiſtratus ijs tantùm pateret aditus, qui nulla laborarent hæreſeos ſuſpicione. Hæreticis verò nulla Rex ratione faueret, neque eos in Regno toleraret; niſi quatenus cogeret belli, tumultuum-ve periculum. Cunctos denique Principes Chriſtianæ Reipublicæ de ſua ad Catholicam Fidem conuerſione quamprimùm faceret certiores.

Annvere conditionibus Internuncij, publicaque ea de re ſubſignata chirographa. Mox ijdem flexis ad oſtium Templi genibus, elata voce de ſcripto hæreſes, Henrici nomine, eiurarunt. Quo rite peracto, Sanctæ Seuerinæ Cardinalis, qui ſupremi Pœnitentiarij munere fungebatur, ſummos eorum vertices virga de more tetigit: atque in ijſdem Henricum ſolemni formula ab Eccleſiæ Cenſuris abſoluit.

Communis indè lætitia.

Tvm verò patefactis repentè valuis, Templum uniuerſum Muſicarum vocum concentibus perſonuit: eodemque momento temporis ab Arce Hadriana bombardæ omnes, diſploſæ per ſummam lætitiam, ſigna communis plauſus dedere. Atque Internuncij, ſuis Præſulum veſtibus reſumptis, ſolemni ſacro interfuerunt loco Gallici Regni Oratoribus deſtinato. Indè ad Diui Ludouici, proprium Nationis Gallicæ Templum, ſe contulerunt: ubi geminati, latèque amplificati publici plauſus, gaudente Roma, ſibique gratulante, tam præcipuum Chriſtiani corporis membrum uſquequaque ſuo Capiti coaptatum.

Designaverat Pontifex ea ſuper re Legatum in Galliam Toletum Cardinalem. At poſtmodum (quæcumque impulerit cauſa) verſâ retro ſententiâ, Alexandrum Cardinalem

Me-

1594. Mediceum tranſmiſit: quem ipſum habuit in Pontificia Sede, Leonis Vndecimi nomine, ſucceſſorem. Internuncij, qui rem tantæ molis, totque difficultatibus impeditam, tam ſtrenuè peregerant; alius alio tempore, ad ſacram euecti ſunt purpuram ab eodem Clemente; non ſemel palàm profeſſo, ab utriuſque modeſtia, ac prudentia in agendo plurimas, maximasque, contra inſurgentes, deuictas difficultates.

Regis Adminiſtrorum à Pontifice laus, & præmium purpura.

PERLATVS in Galliam abſolutæ, ac reconciliati Regis nuncius ea, qua par erat publicæ ſignificatione lætitiæ, acceptus fuit. Vtque intimæ tranquillitati Regni ſuprema imponeretur manus; æquiſſimis non multò pòſt conditionibus reconciliati ſunt Regi Nemoroſius, Ioioſius, ac poſtremò Mænius Duces. Arma quippe pro tuenda Religione à Fœderatis ſumpta, hac in tuto poſita, ad aras ab Henrico iam cultas ſacranda erant. Atque in hunc modum Rex idem, animo, bellicisque virtutibus, quàm cognomento Maior, regnum Galliæ maximum, quod hæreditate obueniebat, armorum quoque felicitate promeritus, Catholicæ demum, ac veræ Fidei profeſſione conſequutus; triplici titulo, atque omni prorſus iure fecit ſuum. Vt hoc etiam nomine debuerit, ex more Gallicæ linguæ, ter Chriſtianus Rex, id eſt, communi voce Chriſtianiſſimus, appellari.

Gaudium in Gallia, & reconciliatio Regis cū Fœderatis.

Tres-Chriſtien.

DE

DE BELLO BELGICO LIBRI QVINTI

SVMMA.

GAlli cum Hollandis iuncti aduerſùs Hiſpanos Lucemburgenſem ditionem infeſtant. Hollandi nouum iter in Indiam fruſtra tentant. Hoyum ab eiſdem aſtu interceptum. Erneſtus Archidux obit. Eius virtutes. Fontanus Comes Belgio præficitur. Ducis Areſchotani, & Caroli Mansfeldij ex eo diſceſſus. Hiſpani à Fontano miſſi, & Leodicenſes Hoyum recuperant Principi Septem-viro. Verdugus in Lucemburgenſi prouincia pugnat contra Bullonium ſiniſtro ſucceſſu: & paulò pòſt moritur. Eius laudes. Hollandi quaſi per ludum pacem petunt. Leges militares à Fontano latæ. Ab eodem Caſtelletum obſidetur. Hanum à Gomerono Gubernatore pactione traditur Hiſpanis, Arce ſecluſa. Idem cum fratribus Fontano ſe ſiſtit. Longauillæ Ducis obitus infelix. Oruillerius Gomeroni frater Gallorum copias in Arcem admittit. Hi ex ea Vrbem oppugnant, & expugnant. Franciſcus Sangrius, alijque urbani Præſidij Principes captiui in Arce cuſtodiuntur. Caſtelletum Fontano deditur. Eidem Hanenſis Arx, & Vrbs à Gomeroni Matre promittitur. Sangrius, & Socij ſe liberare moliuntur, ſed irrito ſucceſſu: pactis

tamen liberantur. Oruillerio fugiente, Galli omnium potiuntur. Fontanus, promiſſis ſæpè deceptus, Gomeronum ante Arcem capite plectit.

DE BELLO BELGICO LIBER QVINTVS.

Henricus Rex arma vertit in Hiſpanos, eaque ſociat Hollandicis.

CIVILI Galliæ bello propemodum extincto; & recente adhuc memoria opibus, copijsque inſtructorum ab Hiſpano Fœderatorum aduerſùs Henricum; necdum eius armis toto regno prorſus exterminatis: decreuit hic conſueti Gallorum hoſtis præteritam ulciſci, præſentem excutere vexationem. Igitur, ſolemni ſatis arte bellandi, in hoſticos fines inferre bellum aggreſſus eſt, ut ab ſuis amoliretur. Et quidem communicatis Hollando conſilijs, Bullonium Ducem cum Exercitu iuſſit Lucemburgenſem Ducatum inuadere. Mauritio ſe is non ita pridem affinitate coniunxerat, Eliſabetha eius ſorore in matrimonium ducta. Conuenerat autem cum Hollandis, ut Philippus Naſſauius cum duabus Peditum legionibus, ac tribus Equitum turmis Bullonio auxiliaris veniret: unàque cum eo quæcunque poſſet, occuparet loca, & regionem ferro, flammiſque vaſtaret. Ille namque aditus patet confluentibus in Belgium Hiſpanis, Italicisque copijs: qui ſi obſtruatur, magno eſt Regis Catholici rebus incommodo. At Philippus imperio Bullonij ſubeſſe renuens, transmiſſo Militi loco ſuo præfecit Franciſcum Verium Anglum. Hic Lucemburgenſem agrum iam ingreſſurus, vias eius omnes offendit Caroli Mansfeldij diligentiâ ita munitas, ut nulla poſſet parte perrumpi. Quin etiam ad eamdem Prouinciam tutandam, Heluetiorum Peditum quater mille paulo ante veniſſe compertum eſt. Quare conuertendum à Verio iter fuit Treuiros verſùs, indè Saliſburgum, ac denique Metenſem ad Vrbem, eum ſemper inſectante, poſtremumque agmen carpente Mansfeldio. Cuius Milites in hyberna deducti, in agro Duacenſi perſtitere aliquandiu. Verùm hîc intolerabili frigore afflicti, ac fera lue correpti, plerique perierunt. Finitimi Atrebates præ Chriſtiana charitate magnam eorum partem in Vrbem acceperunt: oppletiſque noſocomijs omnibus, ac magis, magiſque in dies increbreſcente malo, vulgata per Populum peſtilens contagio fuit; eiusque horrendam edidit ſtragem. Huius

1594.

Lucemburgenſis ditio ab eis fruſtra tentatur.

Carolus Mansfeldius eiſdem obſiſtit.

Mets.

Campana p. 3. lib. 2. Camerus l. 10. c. 13. M. Ianſ. lib. 11.

Atrebates peſte laborantes inuadunt Galli, ſed incaſſum.

z

1594. ius fama calamitatis, quæ circumiectos abſterrere Populos debuit à commercio; vicinos Gallos, in omnem occaſionem imminentes, ad eam Vrbem tam ferali tempore occupandam inuitauit. Ita plerumque cupiditates humanas ipſa pericula, quæ extinguere deberent, accendunt. Prope iam erat, ut ad portam *Pettardo.* admoto incendiario machinamento (pyloclaſtrum appellant) in Vrbem irrumperent Galli: cum admonitus periculi Carolus Longouallius Buquoij Comes, qui tum ibi aderat; qua erat rerum bellicarum peritia, ſe oppoſuit hoſtibus, Ciues ad obſiſtendum animauit, incurrentes Gallos non ſinè ipſorum damno propulſauit. Eorumdem excurſiones in agrum, Oppido Sancti Audomari circumiectum, Belgarum Equitum virtus repreſſit. Quin Oppidum ipſum intempeſta nocte tentatum, vigili Excubitorum cuſtodiâ, Ciues ad arma concitantium, defenſum eſt. Eamdem nacti ſunt exitum ipſi Belgæ paulo pòſt Vrbem Gallorum Monſtrolium inuadentes. Ita miſeræ Prouinciæ, Arteſia, Hannoniaque in finibus ſitæ Galliæ, Belgijque, duas inter Nationes inuicem pugnantes interiectæ, modò huius, modò illius inuaſionibus obiacebant: nec minorem plerumque perniciem ab amico Milite ſtipendijs laborante, quàm ab inimico prædæ, aut ſanguinis auido patiebantur.

Hollandorum nauigatio in Indiam à ſeptentrione.

Card. Bentiuol p. 3. l. 1. Cæſar Campana par. 3. lib. 2. Thuan. lib. 109.

Hoc ipſo anno magnum opus, & arduum Hollandi mouerunt. Viam ad Solis Orientis Indiam, Inſulasque Iaponicas longè breuiorem, quàm quæ Luſitanorum nauigationibus trita iam erat, aperire ſibi ſtatuerunt per mare Septemtrionibus ſubiectum. Igitur ingentes naues quatuor adornarunt: Amſtelrodami duas, Fliſſingæ tertiam, quartam Enchuſæ: easque rebus ad tam nouum iter opportunis cùm affatim inſtruxiſſent, ex Inſula Hollandiæ Texela Nonis Iunij ſoluerunt. Indè ſua primum maria, mox etiam Noruegiæ prætervecti, Iſlandiam ultra, & Groenlandiam (quas veterum ultimam Thulem plerique autumant) ad Oceanum verè glacialem delati ſunt. His Inſulis ad læuam relictis, curſumque dextrorſum circumflectentes, poſt multum temporis, ac laboris fretum tenuerunt inter nouam Zemblam, Inſulamque Veigatum (uti Geographi vocant) interiectum. Id ab ſuo Imperatore Mauritio Naſſauium denominarunt. Hic enimuero vehementes obſtare difficultates, ac magis magisque exaggerari, quo prouehebantur ulterius: adeo ut ad extremum non modò progredi non liceret, ſed vix inde regredi tutum eſſet. Spectabant haud minore vi terroris, quàm admirationis attoniti, mare in montes conglaciatum, qui non iam à fluctibus attollebantur, ſtatim exæquandi; ſed obſtinato

Difficultates obiectæ.

Mare conglaciatum.

gelu perpetui rigebant. Cælum denſiſſima caligo eripiebat oculis: terræ veſtigium nuſquam apparebat. Vt qui cælum, terram, mare interdicta ſibi, atque adempta conſpicerent; lugere ſe meritò poſſent extra naturæ terminos omnes exilio ſempiterno damnatos. A circumfuſa glacie ſtare coactis nauibus, & quaſi compeditis; ut ſe ab rigidiſſimi aëris inclementiâ Nautæ defenderent, earum unam diſſolutam in ligneam caſam, tuguriumque compegerunt; appoſita ſanè transformatione rerum: ut ubi mare obriguerat in ſolum, ibi nauis in domum verteretur. Et parum fuiſſet miſeris à glacie obſideri: niſi plus multò perpeſſi eſſent ab immanium incurſionibus beſtiarum. Vrſi candidis villis inſignes, & ingenti corpore metuendi, eos ſæpè aggreſſi vexarunt: aliquot etiam incautos adorti laniatos vorarunt. Denique tot calamitatibus, extremiſque rerum omnium neceſſitatibus circumuenti, de reditu, vitaque propemodum deſperabant: cum anni mitior, calidiorque tempeſtas ſuperueniens aliquod ſpei iubar affudit. Namque calore Solis & caligine in aëre, & gelu in mari diſſoluto, compedes illæ geminæ nauium, Nautarumque ita fractæ, dilapſæque euanuere: ut liberum utriſque fuerit poſt paucos menſes in patriam reuerti. 1594.

Vrſi albi voraces.

NEQVE cenſeri debet, hoc enarraſſe, à Belgici Scriptore belli alienum: quando non intra ſolos Belgij fines, in Hiſpanam dominationem Fœderatorum arma pugnarunt: ſed in ultimas quoque naturæ deficientis oras, imò & in alterum terrarum orbem eodem velificante bello; quòcunque nomen Hiſpanicum commercijs, aut victorijs penetrauit, illuc etiam imperantibus mari artibus ſuis peruènit inſectator Hollandus. Tantumque dici poteſt fuiſſe Belgici huius incendium belli: ut non modò aquis illis, intra quas ortum eſt; ſed neque Glacialis pelagi rigore, & Cæli Aquilonaris æterna hyeme; neque terram uniuerſam ambientis Oceani immenſitate reſtinctum uſque adhuc fuerit.

Hollandi ubique Hiſpanis infeſti.

INEVNTE anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo quinto Fœderati Belgarum Ordines nouam ſibi viam aperiendam putarunt, qua Belgica in Galliam arma, Gallica in Belgium ultro citroque commeare liberè, ac tutò poſſent. Eius rei gratia Hoyum occupare decreuerunt, quod Oppidum etiam ad excurſiones faciendas in agrum Lucemburgenſem, Namurcenſem, Hannonium, prædaſque indidem conuectandas, peropportunum videbatur. Anno 1595. Huy.

Hoyi prope Leodicum ſitus, & deſcriptio.

EST autem Hoyum Leodicenſis Oppidum ditionis, quinque ferè millibus paſſuum Leodico diſſitum. Interfluente Moſa duas Liege.

in

1595. Card. Bentiuol. p. 3. l. 2. Campana p. 3. lib. 3. Coloma l. 8. M. Ianſon. lib. 12. Haræus anno 1595. Thuanus l. 112. Gaſpar Ens Annal. tom. 3. lib. 3. Euerar. Reidan. lib. 12. Carnerus l. 10. c. 15. Rolād. Mirtens de Comite Fontana. Liu. Dec. 1. lib. 9.

in partes diuiditur: ſed impoſito eidem flumini quadratis ex lapidibus ponte, multisque arcubus innitente coniungitur. Hoiolus ibidem (unde loco nomen) riuus veriùs, quàm amnis, rapido, præcipitique curſu exiguas in Moſam aquas euoluit. Ad dexteram maioris fluuij ripam præcelſus mons, ac præruptus Oppido ſuperimminet: in cuius vertice ſita eſt Arx, & Leodicenſis Principis eiuſdem, atque Antiſtitis inſigne palatium tum natura, tum arte munitiſſimum, atque in ſubiectam latè dominans regionem. Cuius amœnitas ipſum Principem ad immorandum aliquandiu inuitat.

Eius Princeps medius inter partes.

Is de hoc Oppido ſatis à Ciuium fide, ſatis ab Arce impoſita defenſo, eò ſecurior erat, quòd neutri Partium addictus, infenſus neutri, neque ab Hiſpanis, neque ab Hiſpanorum hoſtibus ſibi, ſuisque rebus metuebat. Verùm ipſe quoque ſuo docendus periculo fuit, aliosque docturus: inter duos hoſtes poſitum, neutrique coniunctum, niſi viribus alterutro ſuperior ſit, utriuſque viribus eſſe obnoxium: & mediam illam viam, qua tutò non itur (contra verbum vetus) *neque amicos parare, neque inimicos tollere.*

Hoyum ab Hollādis per aſtum intercipitur.

IGITVR ſub exitum Ianuarij Carolus Heraugerius, Bredæ Gubernator, cum duodecim Peditum ſignis, Equitum turmis quatuordecim, inde profectus Hoyum verſùs; haud procul illinc nocturno tempore eas copias in inſidijs collocauit. Cumque de conditione Oppidi, ac ſtatu penitùs factus certior fuiſſet ab Hoyano Ciue Milite ſuo, compertum ex eo habebat, non ibi deeſſe qui Fœderatis Belgij fauerent: parum excubare in Arce Præſidij, cui à neutra Partium, quippe utrâque amicâ, timendum: Præſidiarios ipſos epulis, vinoque farctos (agebantur enim tum Bacchanalia) noctuque ſomno conſepultos, facilè opprimi poſſe. Quare triginta milites Ruſticorum habitu, velut in tempore perſonatos (alij quinquaginta numerant) in Oppidum Heraugerius immittit. Ad eius radices Montis, cui Arx incumbit, Oppidani cuiuſdam domus erat, quîcum conuenerat Hollandis. Itaque ab eo excepti milites illi, per noctem, ſcalarum, & funium adminiculis adniſi ſunt ſcandere prærupta Montis, non ſinè ingenti periculo, & labore. Cumque ad culmen euaſiſſent, per vetuſtam quamdam feneſtram Arcis muros intrarunt. Ibi ſeſe in latebris, ac ſilentio continuerunt, donec proximo mane datum ſignum eſt, ut Arcis Cuſtodes ad Sacrum (Dies enim Dominica erat) egrederentur. Suo quemque cubiculo prodeuntem improuiſi adoriuntur Hollandi, circumſiſtunt, deuinciunt, ſilentium imperant, mortem vociſe-

Porrò in agguato.

Stratagema, quo capitur.

ran-

rantibus comminantur. Portas repentè occupant: Arcis totius breui potiuntur. Indè dato ſigno ante condicto, ſocium exercitum latitantem accerſunt. Dux Heraugerius eum propiùs Oppidum admouet; poſtulatque deditionem. Oppidani principio, ignari quantum rei ſuæ in hoſtis eſſet poteſtate, mirari confidentiam: parare defenſionem: arma corripere. At ubi mox eumdem è ſuperiore loco ſuis imminere ceruicibus viderunt, Arcemque pro illo, non pro ſe ſtare: adeo cecidere animis conſternati, ut ne modicùm quidem inimicis copijs obſiſtere auſi, eas intra mœnia cum paucis conditionibus acciperent. Ingreſſus Heraugerius nihil habuit prius, quàm Arcem, impoſito è ſuis Militibus Præſidio, ſibi ſuiſque Partibus cuſtodire. Deinde Sacris hominibus voluntarium ſuſcipientibus exilium, cæteriſque Catholicam Fidem acriùs propugnantibus exarmatis; ijs tantùm Oppidanis adminiſtrationem Reipublicæ commiſit, qui ab Hollandis non, uti par erat, alieni, præſentis utilitatis maiorem, quàm futuræ animorum ſalutis, rationem haberent. Quibus ita conſtitutis, cum duabus Equitum turmis Bredam lætus reuertitur Heraugerius. 1595.

Principis Hoyi Septem-viri ob id indignatio.

Di Bauiera.

Rei huius, quæ præter omnem acciderat opinionem, perlatâ ſubito famâ ad Leodicenſem Antiſtitem (qui tum erat Bauarus Erneſtus, Colonienſis quoque Archiepiſcopus, atque è Septem-viris Cæſarum Electoribus unus) non potuit animo non vehementer commoueri. Extemplo Legatos in Hollandiam mittit, qui cum Ordinibus de iniuria, & vi vel amicis illata grauiter conquerantur: Oppidum contra omne ius interceptum repetant: ad pœnas quoque depoſcant eos, qui iura Gentium tam improbè violarint. Nullum ab Ordinibus reſponſum datum aliquis tradit: ac rem in multos dies protractam. Alius ne in Senatum quidem admiſſos, ac tantùm deteſtantes ſui, atque Septem-viri deſpectum, reuertiſſe Leodicum. Adeo qui ſui commodi, atque unius utilitatis ſtudio, ſemel à recta fidei, atque æquitatis via deflexerit; contineri vix poteſt, quin alijs, alijſque implicatus erroribus, in omnem ciuilitatis, imò humanitatis neglectum præceps ruat.

Querelæ per Legatos ad Hollandos.

Stati. Sorpreſo.

Ianſonius. Haræus.

Eorum excuſatio.

Campana, Coloma, Thuanus, Hugo Grot. Hiſt. Belg. lib. 4. Alij.

Qui verò clementiùs Hollandorum factum committunt memoriæ poſterorum, eos reſpondiſſe ſcribunt. *Neceſſitate ſe temporum adactos, non adimere id Oppidum Electoris imperio ſtatuiſſe: ſed tantùm per illud patentem ſibi, tutumque aditum urgentis belli tempore comparaſſe: eo profligato, fide integra Principi reddituros. Non id ſibi amicis in Oppidulo denegandum ab optimo Antiſtite, quod antea Hiſpanis eodem amicitia nomine in Urbibus Berga, ac Bonna*

con-

1595. *conceſſiſſet. Verùm non eaſdem eſſe utriuſque conditiones rei*; reſpondebant pro ſuo Principe Legati. *Quippe Urbes illas, Archiepiſcopo aſſentiente, ab Hiſpanis ex hoſtium poteſtate vindicatas, eoſdem retinere, ut ab ipſis hoſtibus defenderent. At non eam eſſe Hoyi per dolum capti rationem*. Parum his, alijsque dictis profectum apud Hollandos, ad eum cantum ſurdos, & rei tractationem proferentes in longum, temporisque beneficium in ſuum uſum captantes.

Erneſtus Archidux Septem-viro auxilium offert.

Coloma. Haræus. Grotius.

Bentiuolus. Campana. Mirtens.

Ernestvs interim Archidux prouidè animaduertens, apertum illum aditum Gallis, Belgisque Fœderatis, quàm commodum utriſque pariter inimicis, tam importunum, ac perniciosum regijs rebus futurum; non expectauit, dum à Bauaro Electore rogaretur auxilium, (quamuis id aliqui affirment) ſed ultro miſſis ad eum inſignibus Viris, Baſſignij Domino, Ioanne Baptiſta Taxio, alijsque; prudenter, amicèque ipſum commonefecit: *Videret, nè pernicies ab oppreſſoribus doloſis illata, ni maturè depelleretur, latiùs per ſuam ſerperet ditionem. Non defutura, ſi vellet, Hiſpani Regis auxilia, quæ ad primum eius nutum erat ipſe ſtatim à finitimo Belgio ſubmiſſurus*. Tam benignam, atque opportunam humaniſſimi Principis Legationem excepit, quæ conſentaneum erat, grati animi ſignificatione Leodicenſis Antiſtes. Legatisque poſt paulo ad Archiducem non ſinè locupletiſſima gratiarum actione remiſſis: *Accipere ſe*, ſcripſit, *cum ingenua deuincti perpetuò animi teſtificatione, quod tam ſingulari clementia, préces nempe ipſas, nedum merita prauertendo, offerebatur auxilium. Agnoſcere ſe, ac venerari Auſtriacum ſanguinem, ad benè de humano genere merendum, tanta felicitate propagatum. Suis quoque viribus omnibus ſe connixurum, ut ab ſua tota ditione propulſaret eos Hiſpanorum hoſtes (an rebelles?) qui ne ab amicis quidem populis, & à quibus nulla re læſi, multis adiuti forent, abſtinere noſſent, aut poſſent inſatiabilem vim inuadendi, rapiendi, deprædandi*. Vbi verò de milite ad Hoyum recuperandum idoneo, in Aula Bruxellenſi relatum, & conſultatum eſt; in eam demum conuenere ſententiam ferè omnes, ut ab Archiduce mitterentur quatuor Peditum millia, Equites mille; in quos ſummum obtineret imperium Fontanus Comes: tormentariæ verò rei Mottæ Dominus præeſſet. His copijs adiuncturum ſe ſpoponderat Bauarus ter mille Pedites cum Equitibus quingentis.

A Septem-viro gratiæ.

Erneſti Archiducis obitus.

Bentin. l.1. Coloma l.8. Ianſon.l.12. Haræus an. 1595. Cāpana l.3.

In hoc apparatu nouæ expeditionis Erneſtus Archidux, quà valetudine corporis admodum debilitata, quà mentis ægritudine, ob res in Belgio ſuis auſpicijs parum feliciter geſtas, diem tandem clauſit extremum. Tertio Idus Februarias tam repen-

tinum,

tinum, atque ingens malum, tantusque defectus virium eum inuaſit; ut ſolidas duas horas dubitatum fuerit, an aliquid ei vitæ ſupereſſet. Recreatus tamen è ſubito grauis morbi tentamento; ſumma imbecillitate, lentaque febre interiùs exedente, ad nouum diem non tam vitam prorogauit, quàm protraxit mortem. Chriſtianis interim Sacris, ut Auſtriaca pietate, Catholicique Regis perſonam ſuſtinente dignum erat, animum præparauit ad ultimum illud, verèque decretorium tempus, & quaſi Peruigilium æternitatis. Præter ſupremam voluntatem, quam Teſtamento condito declarauit; circumſtantibus cum ſummo mœrore Proceribus regias res laborantes, & copias nimis diſtractas enixè commendauit. Regis mentem, ac ſuam aſſeruit eſſe, ut pro Gubernatore Belgium adminiſtraret (donec aliud in Aula Hiſpanica decerneretur) Regius apud Belgas Senatus, cuius Princeps eſſet Fontium Comes. His ita conſtitutis, obijt Erneſtus decimo Calendas Martias, ſub horam nonam, ætatis annum agens prope quadrageſimum ſecundum. 1595.

Iidē Script. & Veridicus Belgicus. Laurent. Beyerlinch in Chronogr. Io. Bochius in orat. fun. Apud Ianſon. & Haræum.

Liius animi dotes.

PRINCEPS erat candore animi verè Germanus: ſtudio pacis, Philippo Regi non tam Sororis Filius, quàm Gemellus: utrâque verò laude Belgis adeo gratus, ut eorum amor, ac deliciæ, ſed breues, veteri titulo potuerit appellari. Catholicæ Religionis propugnator egregius: ut inſignia teſtantur eo nomine ad illum à Sixto Quinto Pontifice Maximo Viennam uſque tranſmiſſa. Ab ipſis ſuis, & Romanæ Fidei hoſtibus laudatus; ut grauis, & abſtinens riſûs, benignus tamen in omnes: Hiſpaniarum Regi obſequentiſſimus: ab opibus cumulandis tam alienus, ut plerumque vix haberet, quod creditoribus, familiæque perſolueret; etſi à pompis, & faſtu ſibi maximè temperaret. Primam ætatem cum Rodulpho Fratre tranſegit in Aula Hiſpanica, celeberrima illa prudentiæ ſchola, apud Auunculum Philippum Regem, Regum, & Cæſarum in regnandi Arte Magiſtrum. Hungariam indè, Auſtriamque pro Rodulpho iam Cæſare, cum pari clementiæ, iuſtitiæque commendatione gubernauit. Ad Belgium poſtremò Regis nomine moderandum, atque inter tot inteſtina bella diſſectum, & lacerum, componendum acceſſit; maiore quidem ſpe, atque expectatione, quàm exitûs felicitate. Vt propterea Vir magnus pronunciauerit, ad antiqui exemplum Elogij: *Egregium videri potuiſſe Gubernatorem, niſi Belgium gubernaſſet.*

Bentiuol. p. 3. lib. 1. Tac. Hiſt. l. 1. de Galba.

Fontium Comes ſuccedit in Belgii præfectura.

ABLATO terris Archiduce, Fontanus Comes, qui paulo poſt pro Gubernatore præfectus eſt Belgio ab Rege Hiſpano; ad Belli proſecutionem, quam & Gallicus, & Hollandicus hoſtis urgebat,

1595. gebat, totus incubuit. Ac primùm omnium Archiducis mandatum de Hoyo recipiendo exequendum curauit: atque obligatam Septem-viro fidem (quod Principes viros inter ſe facere maximè decet) liberandam. Igitur eò Valentinum Pardiæum Mottæ Dominum pro ſe deſtinauit. Quamquam non deſint, qui ſcribant, Fontanum ipſum profectum. Sed rationi conſentanea magis aliorum videtur opinio, qui eum in Aula Bruxellenſi ſubſtitiſſe tradunt. Commiſſum quippe ſibi tam recens Belgium moderari opportuniùs potuit ex illa Regia unà cum Regio Senatu: & ſi quid Archiducis facilitate cepiſſet Reſpublica detrimenti, maturè innata ſeueritate compenſare. Eòque poſtulabatur magis eius in illo Senatu præſentia; quòd Belgis Principibus æquè inopinatum, ac moleſtum fuiſſe ferunt, ipſum alijs præpoſitum ab Archiduce. Id verò ægrè tuliſſe præ cæteris Areſchotanum Ducem: qui vel gubernationis Belgicæ ambitione, vel Hiſpani nominis inuidiâ ſtimulatus, nullum non mouit lapidem, ut Belgicus Senatus alteri, potiùs quàm Fontano, id muneris ab Rege committendum curaret. Quod cum ex voto minimè ſucceſſiſſet, indignationis plenus, Bruxellis primùm, indè toto Belgio exceſſit, Venetiasque contendit, ubi poſt paucos menſes extinctus eſt. Addit idem ipſe, qui hæc refert: Fontanum Comitem præ ſe quidem tuliſſe principio eius expeditionis per ſe obeundæ voluntatem: ſiue ut Archiducis etiam extincti quanti faceret imperium, declararet: ſiue ut muneris exiſtimationem augeret apud alios, quod non indignum Gubernatore cenſeret. Verùm conditionibus rerum, ac temporum diligentiùs ponderatis, eam prouinciam Mottæ Domino conceſſit. Adiunxit eidem Ludouicum Velaſcum Peditatui uniuerſo præfectum. Qui cum ire ſub imperio Mottæ recuſaret; hac arte Fontanus eum pellexit. Antoninm Zunigam, veterem Hiſpanicæ Legionis Tribunum, acceſſit ad ſe. Eamdem ei curam demandat, quam detrectarat Velaſcus. Cumque ille obſequi nil moraretur; puduit hunc vel militari obedientia vinci, vel exemplum dignioris non ſequi. Quamobrem Hoyum verſùs uterque profectus eſt.

Cāpana l. 3. Haraus. Guillelmus Baudart. an. 1595. Thuan. lib. 112. Rolād. Mirteus. Coloma l. 8. Bentiu. l. 2. Reidanus l. 12. Coloma. Hugo Grotius Hiſtor. Belgic. l. 4.

Copias parat Hoyo recuperando.

Dux Areſchotanus indignatus diſcedit.

Coloma.

Mirteus.

CAROLVS Mansfeldius eam ſuſcipere expeditionem non potuit: quòd ob rem toties in Belgio, Galliaque bene geſtam, ab Rodulpho Cæſare accerſitus, à Philippo Rege miſſus in Hungariam per eadem tempora fuit. Cumque Pragæ ab eodem Cæſare Sacri Imperij Princeps, & Matthiæ Archiducis, Cæſarei contra Turcas exercitûs Imperatoris, Vicarius renunciatus fuiſſet; ad Hungaricam Vrbem Strigonium obſidendam ſe contu-

Caroli Mãsfeldij profectio in Hungariã, victoria de Turcis, & mors.

lit: ibique Auguſto menſe memorabili prælio Turcarum quinque millibus cæſis: paulo poſt morbo correptus interijt, pulcherrimamque victoriam funeſtauit. 1595.

Rolandus Mirteus.

Veteri ſtratagemate pauci Hiſpani multos Hollandos ſuperant.

In Exercitu, qui ad Hoyum recuperandum mouit, præerat Equitatui Ioannes Corduba. Iamque tertius erat dies, ex quo Tornohuto diſceſſerat; cum ab Exploratoribus nunciatur, haud procul indè quingentos Hollandorum Equites ingenti præda onuſtos excurrere. Hiſpanus verò Equitatus non ſuperabat numerum ducentorum. Quâ tamen deficiebant Milites, Cordubæ Præfecti ſolertia ſuppleuit. Iubet igitur non unà omnes in hoſtem ire. Quippe numero tanto inferiore perſpecto, animoſiores Hollandi, eos circumuenire, atque in medio concluſos facilè opprimere potuiſſent. Sed veteri Romani Horatij exemplo pugnam ſegregandam ratus, manipulatim illos immittit. Vt prona ſuſpicio inijceretur Hoſti, Antecurſores eos eſſe magni ſubſequentis Exercitus. Neque aſtus ſinè proſpero ſucceſſu fuit. Committentes enim prælium primæ Turmæ, atque aliæ ſubinde alijs ſuperuenientes, opinione maiorum copiarum inſtantium ita Hollandos terruerunt; ut facili negotio funderent, ac verterent in fugam. Aliquot eorum cæſi: vulnerati complures: nec pauci dum fugerent, à Villicis, quos paulo antè militari diuexauerant inſolentia, trucidati. Nullum ex Regijs deſideratum ferunt. Inter capta ſpolia equi numerati ſupra quadringentos: & magna vis tyſſi, holoſerici, aliarumque mercium interuerſa, quas recentiſſimè prædati fuerant in circumiectis locis Hollandi. Sic relata de Prædatoribus præda: modò his, modò illis fortuita bona, hoc eſt ſua, diſpenſante fortuna, quæ maximè in bello dicitur dominari. Hæc in itinere accidère, quaſi fauſta futuræ pugnæ præludia, & velitationes bene auſpicatæ.

Liu. Dec. 1. lib. 1.

Cæſ. de bello Ciu. l. 3. Hirtius, vel Oppius de bello Alexandrino. Rolād. Mirteus, Campana, & alij, qui ſupr. de Hoyo. Di Liege.

Caſtra Hiſpanorū, & Leodicenſium ad Hoyum poſita.

Postero die peruenit Hoyum Exercitus; atque ad alteram Moſæ ripam Caſtra poſuit: alteram Septem-viri acies tenuerunt; paribuſque animis Oppidum obſidere aggreſſi ſunt. Ab iiſdem Leodicenſis Antiſtitis militibus paulo poſt aduecta per fluuium muralia tormenta, mole opportuniora, quàm numero. Sed hunc ſedulò Fontanus expleuit: aliaque oppugnationi neceſſaria ſubminiſtrauit. Ad eas ſe redactos anguſtias cum Oppidani viderent, multiſque rebus ad propugnandum idoneis deſtitutos; literas ſtatim, ac Nuncios in Hollandiam poſtulatum auxilia tranſmiſerunt. Verùm ea tum Prouincia opem ferre, & paulo antè parta tueri non potuit, quòd illo ipſo tempore longè diuerſâ, & magis formidabili obſidione premeretur.

Hoyēſes ab Hollandis ſubſidium poſcunt.

Hi impediuntur ab infana fluuiorum eluuione.

Ingens namque fluuiorum eluuio, ac præſertim Rheni,

qui

1595. qui ad pedes viginti nouem, & Moſæ, quæ ad tres ſupra triginta, nocte una excreuiſſe dicuntur; Bommelienſem Inſulam omnem ſuperfudit: magnam Hollandiæ partem inundauit: Oppida multa interclusit: propugnacula non pauca vel prorſus abſorpſit, vel certè vehementer attriuit: hominum, pecudumque copiam incredibilem abſumpſit. Tantum denique terroris per ea loca circumtulit: ut de ſe magis ab irrumpente cum aquis morte tutandis, quàm de Hoyenſibus hoſtium obſidioni ſubtrahendis, cogitandum Hollandis fuerit.

Hoc beneficio temporis, & hoſtilium calamitatum ſapienter utentes Obſeſſores, quinto Nonas Martias impetum primò in Suburbia fecere. Quæ facili negotio, pulſis, qui ea cuſtodiebant, Hollandis, Hiſpani ceperunt. Quod ſubſequutæ oppugnationi non leui adiumento fuit. Cruciferorum quippe Cœnobium ibi ſitum, & quòd editiore loco erat, & quòd ſtructuræ firmioris; quantum Obſeſſoribus commodi, tantumdem Obſeſſis attulit detrimenti. Vt horum propterea clarè ſatis appareat, in eo non antea diruendo, palmaris incuria. Cum igitur in eis Suburbijs peropportunam, frigido præſertim, pluuioque Cælo, nacti eſſent Hiſpani ſtationem: atque indidem tutiùs, commodiùſque Oppidum quatere, atque infeſtare liceret: eius Cœnobij faſtigio tormenta quatuor impoſuere. His frequenter mœnia concutere: adeò ut poſt paucos dies ingens in eis pateret hiatus. Per eum plures militum, atque audaciores ingreſſi, validam in hoſtes impreſſionem fecerunt. Alij ſcalis admotis muros ſuperarunt. Nec tam pugna fuit illa, quàm vel fuga, vel cædes. Centum quinquaginta interfectos tradunt. Plerique ad Arcem confugiendo ſibi ſalutem quæſiere.

Obſeſſores ſuburbia capiunt.

Hoyum anno 1595.

Et paulo poſt Oppidum.

Qva captum eſt Oppidum die, à Septem-viro miſſus aduenit Grosbequij Dominus cum bis mille Leodicenſis Ditionis Peditibus, Equitibuſque nonnullis. Eos iuſſit Motta montis verticem ad Arcis terga poſitum occupare: ut hanc oppugnandi principium ab illa parte duceretur. In Arce ſeptingenti numerabantur Hollandi, rebus ad defenſionem opportunis in multos dies instructi, paratique ad mortem uſque tueri locum, ſi præſertim aliquod à Mauritio ſubſidium adfuiſſet. Et iam ab eo miſſi aduentabant, obicibus aquarum ſuperatis, bis mille Pedites, Equites ſeptingenti. Auxiliares quoque copias è Galliæ finibus coactas Turenenſis Comes adducebat, ut viribus cum Hollando coniunctis communem hoſtem ſummoueret Hiſpanum. Quæ ſpes ut animos faciebant Obſeſſis ad obſidionem pertinaciùs ſuſtinendam: ita ſtimulos admouebant Obſeſſori-

Arx oppugnatur.

Serum ſubſidium ab Hollandis, & Gallis.

bus, ut oppugnationem ante nouorum aduentum hoſtium accelerarent. 1595.

IGITUR Montem aliquantò excelſiorem eo, quem Arx inſidebat, cum ſuis Motta conſcendit. Ex illo bombardis maioribus quatuordecim Arcem vehementer quatere; cum ex altera parte Leodicenſes quoque tormentis totidem eamdem verberarent. Hoc impetu continenter facto & proximam Arci turrim paulò poſt expugnarunt, & tantam frequentatis ictibus in Arcis ipſius muris ruinam effecerunt; ut priores animos deſpondentes Præſidiarij Milites, ac de diuturniori defenſione deſperantes, deditionem obtulerint ſeptimò ab obſidionis initio die. Ab Hiſpanis accepta ea eſt cum his conditionibus. Vt Hoſtes cum armis, atque impedimentis inde migrarent. Vt idem exequerentur Oppidani: nonnullis exceptis Arcis, Oppidique Proditoribus, qui Victorum in manus traderentur. De horum præcipuis quatuor, Leodicenſium Iudicum Capitalium ſententiâ, publicè ſumpta ſupplicia. Hoyenſes ipſi, quòd non minùs in Deum peccaſſent, Hæreticorum commodis magnam partem fauendo; quàm contra ſuum Principem, in alienam poteſtatem tam facilè veniendo; utrique pœnas dederunt: Deo, cum geminis Exercitibus, ſi minùs in prædam, in ſtipendium certè, atque alimentum ipſorum bona ceſſerunt: Septem-viro, cum ſuis ab eo fuere priuilegijs ſpoliati.

Arx cum conditionibus deditur.

Oppidani dant duplices pœnas.

AD Arcis cuſtodiam relictus erat cum centum quinquaginta Militibus Hiſpanis Ioannes Sornoſa. Verùm id ægrè Leodicenſes tulere: ac poſtularunt, ut ſuæ quoque Gentis Militibus id Præſidij demandaretur. Septem-vir ipſe Legatos ad Aulam Bruxellenſem tranſmiſit, qui debitis actis pro ſingulari beneficio gratijs Fontano Comiti, Regioque Senatui; apud eoſdem agerent de reſtituenda in integrum, ſuique Principis poteſtati prorſus permittenda Arce Hoyana. Fontanus in re non leuis ad ea, quæ gerebantur, bella momenti ſuo ſuperſedit arbitrio: ac Philippi Regis imperium per literas rogatum expectauit. Hic ea uſus æquitate, qua tot Regna terrarum moderabatur; Arcem atque Oppidum omnino iuſſit ſuo Principi reſtitui; vocemque adiecit, animi ſui magnitudine dignam. *Leodicenſi Eccleſia addere de ſuo ſe malle, quàm quidquam adimere.* Tam diuerſa mens erat eius Regis, & eiuſdem Hoſtium. Quare omnibus Septemviro redditis, Arcem idem, qui ex parte recuperarat, Groſbequius cum quinquaginta Militibus cuſtodiendam ſuſcepit.

Hiſpani Regis iuſſu omnia Leodicéſi Antiſtiti redduntur.

Rolād. Mirtens. Hugo Grot. Hiſt. Belg. lib. 4.

INTEREA Fontanus Comes ad Belgium Regi ſubiectum, quâcumque opus eſſet, componendum, animum, vireſque

omnes

1595. *Mirteus.*

omnes intendit. Prouinciarum damna reſarcire: onera, quantùm liceret, alleuare: exteros milites, ſinè quibus illæ retineri vix poſſent, atque ab imminente hoſte defendi; per ea loca diſtribuere, in quibus amicis Populis quàm minimùm graues forent; inimicos verò vehementiùs infeſtarent. Multas quoque, ac magnas pecuniarum exactiones, quibus miſerum Belgium exhauriebatur, vel ſuſtulit prorſus, vel ita temperauit, ut iniuſſu fieri ſuo vetuerit, etiam capitali pœna intentata. Certis quoque legibus præſcripſit, quantum cuique militum tribuendum ab ijs eſſet, à quibus excipiebatur hoſpitio: quique in eorum alimenta ſumptus faciendi: utque ſi quid præterea miles extorqueret, in ipſius caput recideret. Sic militaris auiditas repreſſa, frænata licentia: eòque validiùs, quòd in Fontano perſpecta naturæ ſeueritas nemini iura violanti ſpem impunitatis dabat.

Fontani Comitis diligentia in gubernando Belgio, & militari diſciplina inſtaurãda.

CASTRORVM quoque diſciplina Gubernatoris eius induſtriâ in eum viſa reuocari ſplèndorem, quo ſub Parmenſi Duce præfulſerat. Et quoniam, ut ferrum uſu niteſcit, ſitu conſumitur: ita, qui gerit id, Miles ceſſando corrumpitur, bellando redintegratur: ſapientiſſimus Princeps vix Hoyo recuperato, in agrum Lucemburgenſem nouam expeditionem adornat. Verdugum illi præfecit, Belgico in bello tamdiu eruditum. Eam quippe Prouinciam Gallus pariter, atque Hollandus, ut ſupra memorauimus, armis frequentibus infeſtabant. Obuijs accepit ulnis id muneris Verdugus: tum ut ad extremum uſque ſpiritum obſequentem ſuo Regi, Regijſque Adminiſtris animum oſtentaret: tum ut vel ſenio, prælijſque feſſus ei Prouinciæ ſubueniret, in qua diutius vixerat, Vxorem duxerat, prolemque ſuſceperat.

Fontanus Verdugũ mittit ad propugnandam Prouinciã Lucemburgenſem.

Coloma l. 8. Bentiuolus lib. 2. Campana l. 3. Carnerus l. 10. c. 14. Turtura lib. 21. Catherinus lib. 15. Thuan. lib. 112.

IGITVR eò cum Exercitu profectus; inde primùm Philippum Naſſauium crebris excurſionibus omnia deuaſtantem, propulſauit: coëgitque non ſinè ingenti militum Hollandorum iactura Zelandiam repetere. Tum Fertzam ad Oppidum caſtra mouit: cumque id ſolidos duos dies tormentis muralibus verberaſſet, magnum patefecit in mœnibus hiatum. Sed quòd impreſſionem in ipſam facere (quæcumque id perſuaſerit cauſa) diſtulit; nocte proximè ſubſequuta Bullonij Dux clam inuexit auxilium Equitum ducentorum, Peditum mille. Quare præciſa ſpe Fertzam impetu facto capiendi: aggeribus potiùs erectis eò deducendis illam poſtmodum oppugnare Verdugus decreuit. Verùm neque conſilium eiuſmodi profecit diu. Nam aliquando eruptione improuiſa Bullonius tam acriter, validèque adortus eſt Obſeſſores, ut eorum Equites ſupra quadringentos cæci-

Per aſſalto.

Sortita.

Ibi Verdugus cõtra Bulloniũ pugnat improſpero ſucceſſu.

Barlotæ Tribuni virtus.

exciderit. Quin etiam tormentis potitus, ea facilè abſtraxiſſet; 1595.
niſi cum ſuis Vallonibus Barlota in tempore, magnaque vi obſiſtens repugnaſſet. Idemque qua pollebat animi ſtrenuitate, hoſtium impetum tamdiu ſuſtinuit, donec Hiſpanorum ingruens Equitatus, in Oppidum ſe cum ſuis recipere Bullonium adegit. Multorum ibi Barlota præſtantium Militum, ac ſui præſertim fratris iacturam fecit. Hac accepta clade, Verdugum nonnemo tradit, non ibi terendum tempus diutius duxiſſe, aut quicquid reliquum erat exercitus, abſumendum. Atqui non deſunt, qui ſcribant, eum poſt acrem pugnam reportaſſe victoriam: Fertæam, atque alia loca recepiſſe: Gallumque hoſtem è tota Lucemburgenſi Prouincia depuliſſe. Vt ad hanc oppoſita ſcribentium diſſenſionem componendam, facilè, ac non temerè credi poſſit: paſſum quidem Verdugum in ea obſidione, quæ narrata ſunt, damna, de diſceſſu cogitaſſe: ſed magnitudinem animi, memoris tot rerum anteacto tempore bene geſtarum, contraria perſuaſiſſe conſilia, ac denique victoriam peperiſſe: Cuius victoriæ ut ſupremum caperet fructum; & quiete frueretur, quæ bello quæri ſolet, ac debet: in Lucemburgenſem Villam ſuam ſe recepit; ubi poſt paucos dies graui morbo correptus, vitæ (quæ tota militia eſt) finem fecit.

De prælii exitu variat Scriptores.

Campana.

Mirteus. Bentivolus. Vita Verdugi.

Verdugus moritur in ſua Villa Lucemburgenſi.

Iob c. 7.

Eius laus, & diſcrimen.

Vita Verdugi. Coloma l. 8. Bentiu. l. 2.

DESIGNATVS à Philippo Rege fuerat, ac deſtinatus à Fontano militantis in Burgundia Exercitus Imperator: ſed ab Rege Mundi longè alia ei decreta prouincia. Primum & ſexageſimum agebat annum: verùm optima conſtitutione naturæ, corporiſque robore virtuti animi reſpondente, adhùc par belli laboribus erat, quibus ætatem ferè omnem impenderat. In ipſo quippe Belgio annos propè quadraginta Regium in obſequium militarat. Per omnes militiæ gradus ita prouectus ad ſummos, ut in minoribus ſemper dignum ſeſe maioribus præberet. Iuſtitiæ tam obſeruans perpetuò, ut de ſe per iocum prædicare ſit ſolitus, in ſuo nomine, & cognomento ludens: *Erga bonos Franciſcum ſe eſſe*, hoc eſt mitem, ac facilem (qualis Diuus Aſſiſias erat:) *in malos verò Verdugum*: quæ vox hiſpanicè tum Carnificem, tum enſem ſonat.

Coloma.

Hollandi pacem petitum Bruxellas mittunt.

Franciſcus Heræus an. 1595. M. Ianſon. lib. 13. Gaſpar Ens Annal. tom. 3. lib. 8. Grot. l. 4.

HOLLANDOS interea, præter omnium expectationem, noua quædam cupido pacis inceſſerat. Et quos anno ſuperiore Archiducis Erneſti poſtulantis auctoritas, eiuſdem hortatrices literæ plenæ benignitatis, Oratoreſque doctiſſimi ipſius nomine ſuadentes, ad pacem nulla ratione pellicere potuerunt: nunc ubi Vir belli amantior in eius ſubſtitutus eſt locum, ultro ab eo pacem petere non dubitant. Hiſpanum igitur hominem apud

ipſos

1595. ipſos commorantem ad Fontanum Comitem allegant; qui verbis eorumdem illi profiteatur: Optare iam Fœderatos Belgas cum alijs Hiſpano Regi parentibus concordiam inire, Neque Gallici Regis, aut Anglicæ Reginæ, hoſtium Hiſpani perennium, quorum apud ſe Legatos haberent, perſuaſionibus ab eo conſilio reuocatum iri.

Qvae cauſa tam ſubitò, tam inopinatè Hollandorum animos, cæteroqui tenaces propoſiti, recentibusque victorijs ad bella firmatos, commutarit; adeo incertum eſt, ut unam, aut alteram ſuſpicari magis, quàm afferre videantur eius æui Scriptores. Vnam fuiſſe autumant, quòd ab Rege illo, ac Regina cum Hollando Fœderatis recèns, ac diſertè ſcriptis literis interdictum ei eſſet, ne per biennium totum ullum haberet cum Hiſpanis commercium. Quod tamen omnino fieri non poterat, cum in eiuſmodi negotiationibus fortunæ ipſius omnes eſſent ſitæ. Alteram hanc exiſtimant: quòd memoratæ ſuperiùs eluuiones tantam in Hollandicis Vrbibus, campis, finibus edidiſſent hominum, ac pecorum ſtragem, ſolique vaſtitatem: ut Gens illa omnis ad rem domeſticam reparandam, animum, atque induſtriam à curis bellicis auocaret: perſuadente (uti fit) calamitate, quod proſpera fortuna fruſtra ſuaſerat. Fuere qui deliberationem nouam, atque inexpectatam ſolertiùs rimantes, eam pacis petitionem in ſpeciem tantùm obtentam crederent: ut bellicoſo Gubernatori, regijsque armis hàc, illac erumpentibus moram aliquam obiectaret: dum parte alterâ Gallus Burgundiæ paulatim potiretur, ſibique finitimas prouincias Belgicas impunè vaſtaret: Hollandus alterâ copijs, & viribus auctior, robuſtiorque ad noua bella ſe inſtrueret.

Meteranus. Ianſonius. — Cauſæ tam nouæ rei, quæ à Scriptoribus coniectantur.

Vtcvmqve cauſa petitionis habuerit; hanc reſpuendam minimè duxit Fontanus: ne vel hoſtibus in ipſum publica damna deuoluendi, vel Regijs conquerendi anſam aliquam daret. Ad rem ergo accuratè tractandam, Theodorum Lieſfelrium, Othonem Hartium, aliosque regio nomine miſit in Prouincias Fœderatas. Hi Middelburgum profecti ſunt, in Vrbem Zelandiæ principem, ubi Mauritium Comitem tunc degere inaudierant. Hìc verò quiddam deprehenderunt ipſa pacis petitione magis inopinatum, ac mirum. Vbi namque in colloquium cum Mauritio, Valchio Quæſtore, & Roëlſio Conſiliario ventum eſt; Mauritius Fœderatorum omnium nomine pronunciauit: *Cum Belgicis Regis Prouincijs inire ſe velle concordiam, non autem cum Rege Hiſpano*. Cuius ab ea pace procul habendi cauſis quoque adijciebat. *Hollandos alijs Principibus Hiſpani hoſtibus manifeſtis* ſæ-

Fontanus tractationi pacis aſſentiens, mittit in Zelandiam Delegatos.

Prouinciæ vnitæ.

Hollandi pacem volũt cum Regiis prouincus, non cum Rege.

Cauſas proferunt.

fœderatos: à quibus deſciſcere nec decorum, nec tutum foret. Recedendum verò ab ijs eſſe, ſi iungerentur Hiſpano. Hunc autem tam diuturno bello inimicatum, tam grauibus, ac multis irritatum damnis, quando unquam tot offenſionum memoriam, acerbumque in ipſos animi ſenſum depoſiturum? Quî credere ſe poſſe, ſinceram ab eo, ſtabilemque ſancitum iri pacem, qui nullam ultionis ſumendæ prætermitteret occaſionem? Quam denique de illo ſpem ſupereſſe Fœderatis, qui ſuis continenter Theologis aurem præberet, inclamantibus: Hæreticis hominibus non eſſe ſeruandam fidem? 1595.

FACILE cuique ſit aſſequi coniectura, quales ad hæc verba, quamque obſtupefacti ſubſtiterint Hiſpanorum Delegati: qui pacem ineundam audirent cum corpore, ſeiuncto capite: & ſinè Rege regnum in fœdera vocari. Paucis itaque reſponſum dedere. *Quam erga Hollandos mentem Rex habeat, ſatìs oſtendere permiſſa eiſdem in Hiſpania, Luſitaniaque commercia: & plusquam ſatìs declaraſſe Archiducis literas ad pacem inuitantes, non ſinè conſenſu Regis, ad eoſdem anno ſuperiore tranſmiſſas. Cæterùm ſi Regiæ Prouinciæ ſunt; quî poſſe cum eis, aut pacem, aut bellum agitari ſinè Rege?* Cumque adhuc in propoſita exceptione perſiſteret Mauritius; eàque ſecluſa nullam unquam futuram concordiam verbis Fœderatorum aſſereret: re non modò infecta, ſed penitùs diſſoluta, diſceſſum eſt. Neque ibi morati diutius Delegati Bruxellas redierunt. Vbi cum ſcripta Fœderatorum recitaſſent, & propoſitam pacis conditionem aperuiſſent; non tam admirati omnes, quàm ſtomachati, habuere pro certo, moliri illos Prouincias Regi ſubiectas ab eodem ſeducere, ut ſuum ad arbitrium verſarent.

Delegatorum reſponſio.

Portogallo.

Iidem Bruxellas reuerſi.

Quis ibi ea de re ſenſus.

NEQVE poſt multum temporis vulgatum eſt (niſi & hoc ipſum de induſtria ſimulatum) Angliæ Reginam tractationis inſtitutæ de pace factam certiorem; idque actum ſe inconſulta queritantem, ad Hollandos miſiſſe, qui pecuniæ ſummam ingentem ab ipſa mutuo datam repeteret. Illos autem, cum ea tempeſtate ſoluendo non eſſent, ut ab ea ſe vexatione liberarent, omni pacis negotio prorſus abſtinuiſſe. Cæſari verò, alijsque Principibus dediſſe literas, quibus ſignificabant, per ſe minimè ſtetiſſe, quo minùs concordia toto Belgio ſanciretur. In hunc modum omni ſpe pacis eluſa (an potiùs eius umbra quadam, ad bellica occultanda conſilia, Populorum votis offuſa?) urgendum vehementiùs bellum fuit. Quare Fontanus ad nouam expeditionem adiecit animum.

Angliæ Regina ob eam tractationem indignata.

Ianſonius.

Ludificata pace, bellum reſumitur.

PERLATAE iampridem fuerant ad eum, & crebreſcebant in dies Arteſiorum, atque Hannoniorum querelæ: quòd frequentibus *D'Artoys.* *D'Enau.*

Arteſij, & Hannonij defendi poſtulant à Fontano.

tibus

1595.

Di Cãbray. Rolandus Mirteus. Bentiuolus lib. 2. Campana l. 3. Camerari l. 11. c. 3. Coloma l. 8. Turtura lib. 21. Catherinus lib. 15.

tibus Gallorum incurſionibus vexarentur: & vicinos Cameracenſes, ac Dorlanenſes ſentirent continenter infeſtos. Opem ab eo, ut Belgij Moderatore, enixis precibus poſtulabant. Militem, commeatus, pecuniam pro ſuis viribus offerebant. His adductus Fontanus à Richardoto Præſide, ac Morienſarto, qui erat à Secretis, iuſſit in hanc ſententiam ſuo nomine reſponderi.

Eius reſponſio.

Sibi quidem maximè cordi eſſe Belgarum omnium ſuæ Curæ commiſſorum incolumitati proſpicere: ipſorumque præſertim, qui Hoſtibus finitimi, eorum eſſent iniurijs præ cæteris obnoxij. Verùm id temporis nec pecuniam ſibi tantis bellorum ſumptibus reſpondentem, nec militem ſuppetere; cùm & eum in tot prælia ſit partita diuerſitas Hoſtium, & ipſe ſe ab reliquo corpore ſeditione diuiſerit. Vtcumque igitur bello neceſſarium inſtrumentum liberaliter ipſi, uti ſpoponderant, prepararent: ſe verò, quo poſſet, ſubſidio tam iuſtis petitionibus minimè defuturum.

Expeditionem ipſe ſuſcipit.

Laetissimis illi animis reſponſum hoc accepere: nullâque interpoſitâ morâ, militum, annonæ, pecuniæ, quantum licuit, coëgerunt. Hac obſequij celeritate, apparatuque rerum animatus Fontanus, ipſemet ad eam expeditionem ſtatuit proficiſci; aliud tamen mouens animo, quod paulò pòſt declarauit. Verùm nè quid interea per ipſius abſentiam in Brabantia, Flandria-ve turbaretur ab hoſtibus; iuſſit Chriſtophorum Mondragonium Cantabrum, Antuerpianæ Arcis Præfectum, cum Equitum ſex ferè turmis, pluribuſque centurijs Peditum ad earum Prouinciarum cuſtodiam excubare. Cumque in Vaſia Flandriæ regione ad compeſcendas confinium Hulſtanorum irruptiones (Hulſtum enim ſuperioribus annis captum fuerat ab Hollandis) duo erigi cœpiſſent, viuente adhuc Archiduce, munimenta; ea nunc perfici Fontanus mandauit: alterique ab ſuo cognomine nomen fecit: alterum, ad perennem Archiducis memoriam, appellauit Auſtriacum. Ad eorum præſidium cohortes aliquot Vallonum, atque Heluetiorum collocauit.

Biſcaino. Caſtellano. Vas.

Flandrica munimenta ab eo perfecta.

Svb exitum Maij copiæ omnes contractæ in finibus Hannoniæ iuſſæ conſiſtere. Peditum erant fermè millia quinque: Equites mille. Neque machinæ deerant, belliqque reliquum inſtrumentum. Bruxellis relictus eſt Feriæ Dux, qui tamen iam in Hiſpaniam cogitabat: & Stephanus, ac Didacus Ibarræ pecuniariæ rei præfecti. Ineunte Iunio ſuſcepit iter Fontanus, comitantibus Roderico de Sylua Paſtranæ Duce, qui non ita pridem aduenerat ex Hiſpania (quamquam aliquis eum morbo retardatum affirmat) & Chriſtiano Sauinio Roſnæ Domino,

Coloma l. 8. Rona.

ſupremo Caſtrorum Præfecto, qui à Gallis tranſierat ad Hi- 1595.
Maeſtro di Campo generale.
ſpanos, alijsque Principibus viris. Montes, Hannoniæ Vr-
Mons.
bem, primùm venit; indè Valencenas: ubi moratus qua-
Valencena.
triduum, ut Chimacenſis acceſſum Principis expectaret.
Ducebat is ter mille Pedites Vallones, ac tres Equitum turmas
grauioris armaturæ. Properantem ad reliquum exercitum ad-
iungi Galli hoſtes interturbarant; Chimacum Oppidum, & Ar-
Chimay.
ces Hannoniæ aliquot obſidentes. Sed his pari virtute, & celeri-
tate repulſis, ad Fontanum Princeps contendit, magnis ab eo,
exercituque uniuerſo gratulationibus, & plauſibus honeſtatus.

Militum recenſio.

Copiarum omnium facta recenſione, numerata ſunt Peditum
Raſſegna.
octo millia, Equitum propè duo.

EXERCITU luſtrato, Fontanus Comes ad militare Conci-
Rolād. Mirtens.
lium Principes, ac Militum Præfectos conuocauit. Adfuere præ
Cōſiglio di guerra.
cæteris Chimaci, atque Auellini Principes, Boſſutus Comes,
Capitani. Di Boſsù.
Motta, Roſnæus, Mendozza, Mexia, militaris ſcientiæ, atque
Di Rona.
experientiæ præclari. His nouum propoſuit conſilium, quod
præſens rerum neceſſitas, imminensque periculum ſuggerebat.

In bellico Senatu Fōtanus Hani defenſionem proponit.

Hano Urbi (quæ non multò ante venerat in poteſtatem Hiſpa-
Hān.
norum) dixit, *ſe non temere, nec mediocriter timere. Relictum in ea*
Guarnigione.
Præſidium haud leuiter periclitari. Gubernatoris eius Gomeroni, qui
modò à Gallis, modò ab Hiſpanis ſtetiſſet; pluribus argumentis eſſe ſi-
bi ſuſpectam fidem. Subſtitutum eius loco fratrem Oruillerium plus
multò timoris, ac ſuſpicionis inijcere, ne cum Bullonij Duce noui ali-
Duca di Buglion.
quid aduersùs Hiſpanos moliretur. Viderent ipſi pro ſua bellica rei
prudentia, quid facto foret opus. Num ex inopinato ſuperueniendum,
ac deteriora conſilia occupanda ſimul, atque opprimenda? An ali-
quid in rem præſentem ſuccurreret opportunius? Omnia, quæ par erat,
animi libertate, atque in ſuum Regem charitate proferrent in me-
dium.

AD hunc modum rogatis à Fontano ea ſuper re ſententijs,
ſuam primus omnium dixit Chimacenſis; hanc illi pro meri-

Chimacēſis Princeps & cæteri eā diſſuadent.

to cæteris ultro deferentibus prærogatiuam. Is igitur ea uſus li-
bertate dicendi, quæ Principum ac Militum iuxta propria eſt,
& quam Comes ipſe conceſſerat; ingenuè profeſſus eſt: *E ſuis ple-*
roque militibus Voluntarios eſſe, ac ſolùm Arteſia, Hannoniaque à
Venturieri.
Gallorum incurſione liberandis nomen dediſſe. Iam ſi ad aliam expe-
ditionem auocemur; vereri ſe, ne detrectent imperium, ac repentè di-
lapſi valde diminutum Exercitum relinquant. Quo ſic deſtituto, neque
ullius Oppidi, aut Arcis aggredi obſidionem, neque aliud opus moliri,
cuius ſperari poſſit exitus felix, prudentis hominis ſit. Quid præterea
Erogatores ipſos dicturos; ubi videant, diligentiam in cogendo mi-
Fargente.

lite

1595. *lite ſuam, largitatem in pecunia, commeatibusque ſuppeditandis, quibus exhauſerint quodammodo ſe, ut Exercitus affluat rebus omnibus; non ſibi profuiſſe, ſed alijs: non ſuis proſpexiſſe neceſſitatibus, ſed alienis conſilijs ſubſeruiſſe? Eo verò tam periculoſo tempore maximè cauendum videri ſibi ab irritandis ulla offenſione Prouincijs, quæ non modò in confinio, ſed propè in manibus hoſtium eſſent. Verùm quid alij ſapientiores ſentirent, ſe libentiùs auditurum.*

IN ſententiam Chimacenſis ad unum omnes ierunt. *Hanenſe negotium, quod moras pateretur, opportuniori tempori reſeruandum. Satis in Urbe Præſidij, ſatis à Gomerono, eiusque fratribus, qui Bruxellis obſides detinerentur, ſecuritatis eſſe. Tunc minimè præermittendam occaſionem adeò commodam duas illas magni momenti Prouincias ingenti beneficio Hiſpanis arctiùs obſtringendi, quæ Belgij*
Frontiere. *limitaneæ forent, quæ natura bellicoſæ, quæ Gallis hoſtibus continenter inſtantibus, vel occludere poſſent ad reliquas Prouincias aditum, vel aperire.* Sententiarum numero magis, quàm pondere vinci ſe paſſus Fontanus. Et quamuis ſagaci proſpiceret animo calamitatis aliquid (quod ſequens comprobauit euentus) maluit tamen ab eo, quod cenſebat optimum, aberrare cum omnibus, quàm ſolus ſupra omnes ſapere velle videri. Igitur Hano poſt-

Fontanus eis obſecundâs, Hanum omittit, Caſtelletum inuadit.

Chiatelet. habito (quamquam neque ab eo longè recedebatur) Caſtelletum obſidere decreuit, quaſi principium aliquod Cameracenſis Belli, quod animo iamdudum volutabat. Sed antequam eò Caſtra moueret, voluit Militaris diſciplinæ legibus inſtauratis, ſalubriùs quàm armis, militem ſuum inſtruere, probè gnarus: Exlegem, ac diſſolutum Exercitum Duci ſuo magis metuendum eſſe, quàm hoſtibus. Eas ut ab aliquo proponuntur, hîc referre non piget; neque pudere debebit poſteros Duces à Viro nobilis in Belgio, Italiaque iuſtitiæ, ac prudentiæ militaris, Chriſtiana capere Militiæ documenta.

M. Ianſon. Merc. Gallo-belg. lib. 13.

Leges militares ab eo latæ.

SEVERIS itaque legibus ſanxit: *Ne quis Militum auderet in Deum, eiusque Parentem Virginem, aut alium è Sanctis Cæli Ciuibus iactare conuicia. Ne proſtituti pudoris fœminæ haberentur in Caſtris. Ne ſacra Templa, vel religioſa Cœnobia diriperentur. Ne viris, virginibusque Deo conſecratis ulla fieret vis, aut iniuria. Ne quis priuatas offenſiones ſingulari certamine ulciſceretur. Ne locum, ordinem-ve deſereret, ubi vel mouenda Caſtra eſſent, vel manus cum hoſte conſerendæ. Ne ad agendas prædas in hoſticum procurreret, niſi facta priùs à ſuo Centurione, vel Præfecto Militia poteſtate. Ne quemquam è Socijs, aut Mercatoribus per Caſtra ultro citroque commeantibus, deprædaretur. Ne in expugnatis Urbibus, Oppidis, Arcibusque aduersùs Matronas, aut Virgines eſſet iniurius, impuberes*

occideret, ferro ſæuiret in captiuos, res ſacras raperet, Sacerdotibus inferret manus, niſi ſi qui armatis immiſti pugnarent. Ne demum in hoſtes ipſos, qui facta deditione Urbibus, Oppidis, Arcibus migrarent, impetum faceret, aut eos adoriretur ex inſidijs. Qui quampiam ex his legibus violaſſet; capite lueret. 1595.

HAC diſciplinæ ſeueritate Chriſtiana ſatis, ad rem bene gerendam inſtructum militem ſuum ad Caſtelleti obſidionem deduxit. Eſt autem Oppidum hoc in Veromanduis, Galliæ olim Belgicæ, nunc Picardiæ parte: quod cum Cameracenſi ditioni, ſiue ut appellant, Cameraceſio ſit finitimum, oſtium eius quoddam videtur. Imò tamquam eiuſdem propugnaculum extruxit, aut certè validè muniuit Henricus Galliæ Rex eo nomine Secundus contra Arcem Cameracenſem à Carolo Quinto Cæſare conditam. Oppidi quadratus eſt ambitus: & in quouis è quatuor angulis eminet munimentum ex ijs, quæ à magnitudine, ac firmitate regia nominantur. Circumducta foſſa partim inanis erat, partim aquis abundans. Cæterùm ita rebus omnibus fuerat ad defenſionem inſtructum, ut diu credi poſſet Obſeſſoribus obnixurum. Illo potiri non ſolùm opportunum ad Cameraci expugnationem, ſed etiam neceſſarium à Fontano, cæteriſque Principibus, ac bellicis Conſiliarijs cenſebatur: tum quòd in Galliæ limitibus ab eo latere Belgio viciniſſimum eſt: tum quia in hoſtium poteſtate relictum, obſidentibus Cameracum magno futurum erat incommodo.

Campana. Bentiuolus. Thuan. lib. 112. Cambreſis.

Caſtelleti ſitus, & munitio.

Forte reale.

Conſui.

IGITUR medio ferè Iunio Caſtra locauit Comes ante Caſtelletum; ſtatimque diſponi aduerſùs Oppidum iuſſit quatuor maiora tormenta, corbibus, atque integumentis præ celeritate deſtituta. Et quia turris in conſpectu erat, quæ à vetuſtate facilis ad ruinam videbatur; in eam bombardas dirigi mandauit, ac diſplodi. Poſt paucas horas turris percuſſa magnâ ſui parte diſiecta eſt: non ita tamen, ut multis irrumpentibus aditum daret. Ad ruinam explorandam rapidè aduolarunt è veteranis duo, qui plumbea ſclopetorum grandine nihil retardati, qua parte diruta turris erat, aſcenderunt. Vt eos ſubſequerentur, ac denſo milite iuuarent, prompti expeditique aderant Vallones: cùm ſubitò vox audita, incertum quo auctore: *Fugiunt.* Id ubi ad aures Vallonum inſonuit: tenere ſe non potuerunt, ardentes natura, gloriæ auidi, occaſione præcipites, quin Ducis imperia prærcurrentes, ad Oppidum certatim per eamdem illam ruinam irrumperent. Et quoniam inde aliquo diſtabant interuallo, magnuſque fuit ardor contendentium, ac properantium, & ipſe aſcenſus laborioſus, atque arduus; nonniſi anhelantes, langui-

Oppugnationis initium à quadam turre.

Gabbioni. Mantens.

Archibugi.

Vallones præpropere periclitantur.

di,

1595. di,fatigati eò peruenerunt. Oppidani contra integri viribus,alacreſque, prædâ quodammodo in manus veniente; eos acriter inuadere, ſternere audaciores, cæteros fortiter propulſare. Et iam Vallones terga dabant, ac pœnas temeritatis ſuæ: cum Hiſpani ſociorum cladem, quamuis ultro laceſſitam, miſerantes, magnis clamoribus poſtularunt, ut ſignum ad irrumpendum daretur. Eo impetrato, pari ferociâ, conſtantiâque Oppidum ab dirutâ parte turris inuadunt: hoſtes victoriâ ſuperbos, ac ſecuros aggrediuntur: eorum pleroſque occidunt, reliquis in Arcem profugientibus.

Hiſpani ſuccurrunt, & Obſeſſos ad Arcem repellunt.

ARCEM verò ipſam propiùs obſeſſuri, atque omnem Obſeſſis exitum interclusuri, vallum foſſæ obducendum exiſtimarunt: quod & machinis contra illam erigendis futurum erat opportunum. Nocte igitur tota hoc in opere deſudarunt, nihil à continenti ſcloperorum diſploſione, quâ fulminabatur ab Arce, deterriti. Iamque ſub auroram locis pleriſque vallum perfectum aſſurgebat: cum rei nouæ, ac non minoris momenti, Nuncius adueniens id operis, ac penè totam obſidionem interturbauit. Hanenſis ea erat Vrbis amittendæ periculum præſentiſſimum, à Fontano (ſicuti paulò antè diximus) prouiſum. Quod ut in aperto ſit magis; altiùs aliquanto repetenda res tota.

Noua res oppugnationem interrumpit.

HANVM in Picardiæ finibus Vrbs eſt, non tam magnitudine, aut opibus, quàm ſitûs opportunitate magni æſtimanda. Quippe in Galliæ, Belgijque confinio poſita, alterutri ditioni, cui acceſſerit, commoda eſſe poteſt ad ſe tuendam, ad finitimum hoſtem infeſtandum. Propter Somonam fluuium iacet, æquali propè ſpatio quinque leucarum hinc Ferâ, illinc Sancti Quintini Oppido diſtans. Præerat ei Gubernatoris nomine Ludouicus Moius Gomeroni Dominus: idemque Arcis in latere Vrbis erectæ Præfectus erat. Hic Partes Fœderarorum Galliæ ſequutus, ubi eas ad diſſolutionem inclinare animaduertit, cum Hiſpanis conuenire optimum factu duxit. Cur ad hos potiùs, quàm ad Henricum Regem adiunxerit ſeſe, ea proditur cauſa: quòd cum publico decreto Pariſienſis Senatus, in celebri Lutetiæ foro Carolo Lotharingo Aumaliæ Duci ſtatuæ caput fuiſſet per ſummam ignominiam amputatum, eiuſque abſentis bona proſcripta, tanquam rebellis; eamdem ſibi metueret fortunam, qui fuiſſet in eadem cauſa. An potiùs quòd præter ingentem opum vim, quam inde conſequi poterat, perpetuam ſibi, propriamque gubernationem illam magis ab Hiſpanis eo beneficio deuinctis, quam ab ſuo Rege ſperabat, cui redderet, quod ipſius eſſet?

Hani ſitus, & opportunitas.

Mich. Aitſingerus ad finē Leonis Belgici. Ioā. nes de Buſſieres hiſtor. Franc. l. 21. Coloma l. 8. Bentiu. l. 2. Cāpana l. 3. Catherinus lib. 15. Turs. l. 21. Carner l. 11. c. 3. 4. Haræus anno 1595. Thuan. lib. 112. Gaſpar Ens Annal. tom. 3. lib. 3. Rolād. Mirteus. Coloma. Thuanus. D'Umale.

Eius Gubernator in ſequendis Partibus varius.

Cur magis Hiſpanis quàm Gallis adhæreret.

Eius pacta cum Hiſpanis.

1595. Campana. Carnerus.

Cvm Hiſpanis ergo conuenit: *Ut Hanenſem Vrbem, atque Arcem in eorum poteſtatem tradenti ſibi, ſemel dono darentur aureorum millia viginti quinque: octo autem millia quotannis in redditus ſoluerentur, his tamen adnumerando, quæ penderet Hanum ipſum; cuius eſſet perpetuus Gubernator.* His conuentis vtrinque ſanciris, Hiſpanicum Præſidium inductum in Vrbem eſt. Conſtabat id Italis Peditibus octingentis, quibus præerat Franciſcus de Sangro ex nobili apud Neapolitanos familia, Vir animorum plenus, & Belgici ſatis experiens belli: ducentis verò Hiſpanis, totidem Vallonibus, & quadringentis Germanis; quos omnes Ferdinandus de Olmedo Hiſpanus, magna ipſe quoque militari virtute, atque experientia clarus, regebat. His Gomeronus Vrbem conceſſit, Arcem negauit: ſiue quòd expectaret, dum tota pecunia pacta perſolueretur: ſeu veritus, ne Arce potiti, factique validiores, ipſum inde propellerent. Cumque pluribus miſſis ſuper ea re literis nihil proficeretur, ad artes ventum eſt.

Hiſpanorum Præſidium in Vrbem accipit, non in Arcem.

Cecco di Sangro.

Coloma.

Rolād. Mirteus. Gaſpar Ens. Catherinus.

Feram communitum iuerat Chriſtianus Roſnæus, tria militum millia eò deducens, & quatuor maiora tormenta. Hanum ergo perluſtrans in reditu; Gomeronum adit: eique perſuadet, ut ſecum Bruxellas commigret, reliquam pecuniæ ſummam accepturus, & confirmandæ ſibi gubernationis certiora ſumpturus auctoramenta. Duos quoque natu minores adducat fratres, quos in manu Hiſpanorum fidei ſuæ obſides relinquat. Tradunt alij, ſua ſe ſponte Gomeronum in eas pedicas induiſſe: ne quis eum fraudulenter agere ſuſpicaretur: atque ut ipſe ſe pignus offerret fidei ſuæ. Sed magis credendum cæteris videtur, eorumque præſertim uni, qui, cum Hani tunc fuerit, oculati Teſtis auctoritatem habet. Neque ſimile veri eſt, homines dubiæ fidei, ſuarumque machinationum conſcientiâ timidos, ultro in aliorum poteſtatem, & ſuprema pericula incurrere.

Roſnæus ei perſuadet, ut Bruxellas cum fratribus ſe conferat.

Campana. Thuanus. Carnerus. Coloma.

Rolandus. Bentiuol. Turtura. Ianſonius. Coloma.

Discedens Gomeronus cum paruis fratribus; alteri ex eadem Matre, diuerſo Patre nato (ſiue ut alij ſcribunt, Vxoris fratri) Oruillerij Domino, ſuæque Parenti Arcis curam commiſit. In arcanis quoque mandatis Oruillerio dedit: Ne ullo pacto Hiſpanis Arcem traderet. Quod ſi vel per literas abſens id ipſemet iuberet, vel coram eo reductus verbis imperaret; iam tùm ſciret, id ab ſe inuito, coactoque factum iri: adeòque morem in eo ſibi geri nolle. Hæc poſtmodum Fontanus ex interceptis literis cognouit. At ubi Bruxellas attigit Gomeronus, ei ſtatim fuere viginti aureorum millia numerata: multoque plus opum, imò & honorum promiſſum, cùm primùm Arcem iuberet in manus Hiſpanorum venire. Id ut maturaretur, inſtabant: *Indignum,*

Quæ mādata Oruillerio fratri reliquerit.

Thuanus. Rodolp. Botercius Cōment. lib. 2.

1595. *dignum, & periculi plenum* dictitantes, *à Gallis Arcem, ab Hiſpanis Vrbem cuſtodiri. Vtramque potiùs in Catholici Regis, cui ſe ipſum tradiderat, poteſtatem daret ex initis conuentis; in eius patrocinio perpetuò ſecurus, & magnis ab eo muneribus cumulandus.* Cùmque ille verba dare, in dies rem trahere, atque ambigua, & perplexa loqui agnoſceretur; deprehenſis quoque doloſis Epiſtolis modò memoratis; Fontani iuſſu Bruxellis ſubſiſtere cum fratribus coactus eſt, eamque Vrbem habere pro cuſtodia, donec Arcem obtinerent Hiſpani.

Hiſpani Arcem poſtulant.

MISIT etiam Comes ad Oruillerium, & Matrem, Gomeroni ſocium, turmæque Præfectum cognomento Atloum, unàque Ferdinandum Friam (Antonium alij nominant) cum literis Gomeroni, quibus iubebantur Gallicum Præſidium ex Arce dimittere, Hiſpanicumque recipere. Quæ cùm illis expoſita fuiſſent mandata; excuſauit ſe Mulier, cùm diceret, in Oruillerij poteſtate omnia eſſe. Is verò: *Neque ſe poſſe quidquam agere*, ſubiecit: *cui frater in digreſſu claues Arcis committens, ſeueriſſimè vetuiſſet, ne illam umquam concederet Hiſpanis: non ſi captiuus fieret, Hanumque reductus id ipſemet vehementiſſimè rogaret: non ſi ob eam cauſam in oculis ipſius trucidaretur. Imò ne ſibi quidem, niſi libero, portas aperiret. Quod ſi frater, mutatâ ſententiâ, certò ſtatuiſſet Hiſpanorum Præſidio Arcem credere; adeſſet ipſe cum fratribus liber, Arciſque procuratione reſumpta, de illa ſtatueret pro arbitratu.* Ad hæc Frias aliquantò commotior, à Filio auerſus ad Parentem: *Domina*, inquit, *à Fontano Comite legatus huc ſum, deliberata ipſius mentis interpres: ut niſi maturè iubeas Gallicum Præſidium ex Arce migrare, & Hiſpanicum octoginta militum cum Olmedo Præfecto in eamdem admitti; certiorem te faciam; ipſum quàm primùm dono tibi miſſurum in diſco trium tuorum capita filiorum, quos habet in poteſtate.* Hac ſubitò perculſa comminatione miſerabilis Mater: ac timore, dolore, indignatione uno eodemque tempore agitata, à lacrymis ſibi temperare non potuit: quibus ubertim fuſis, has voces adiecit. *Hancine rependunt gratiam Hiſpanus Rex, & Galliæ Fœderati pro tot erga ſe meritis Coniugis mei, meorum affinium, meorumque natorum? Ecquam obtendere cauſam poteſt Fontanus Comes, in meum ſanguinem innocentem adeo crudeliter ſæuiendi? Vndenam haurire vel minimam ſuſpicionem poteſt de minùs ſyncera meorum filiorum fide: ut eos nouis conditionibus adigat violenter ad alterius Præſidij iugum ab illo, quod hactenus expertus eſt conſtantiſſimè toleratum? Quod verò ſuæ fidei pignus certius, chariusque magnanimi mei filij præbere poterant Comiti Fontano, quam ut tres unà in eius manus ſe darent? Eos profectò non aliud illuc deduxit,* niſi

Campana. Gaſpar Ens. Carnerus.

Tergiuerſantem cogunt ad Fratrem ſcribere, ut eam tradat.

Reſponſio matris, & fratris cõtraria Hiſpanorum poſtulato.

Comminatio Fõtani in vitam triũ fratrum.

Matris lacrymæ, & querelæ.

niſi animus ipſorum, aquè ingenuus, ac generoſus. Hunc ipſum ſpero menti Comitis iuſta ſimul, & benigna perſuaſurum, ut omni utilitatis ratione poſthabita, incolumes reſtituat natos miſerrima Parenti. Cum his dictis lacrymæ rurſus, & ſingultus effuſi viam longioribus precibus, aut querelis (quarum erant illæ compendium efficacius) obſtruxerunt. Sociabat Parentis fletum præſens Filia Deo conſecrata. Quarum commiſeratione victus Frias abeundi veniam popoſcit; eaſque ſperare meliùs iubens, ab Arce in Vrbem deſcendit. 1595.

Oruillerius agit cũ Gallis de Arce atq; Vrbe eis tradenda.

At Oruillerius, qui diutius anceps animi fuerat, utram in partem vergeret: & modò tradendi Arcem ſpem fecerat Hiſpanis, modò ad eos in Vrbe opprimendos egerat cum Longauillæ Duce Picardiæ Gubernatore, & Carolo Humerio Locum-tenente, ut Gallicæ copiæ clam inducerentur; eis comminationibus Hiſpanorum (quæ viriles animos non terrere, ſed irritare ſolent) Fratrumque periculis, in iras exarſit vehementiùs: & Gallis ſuis Arcem, Vrbemque tradere omnino decreuit. Quare clam cum Humerio rem urgere: hic eamdem cum Bullonij Duce, & Oppidi Sancti Pauli Comite communicare. Is namque moderationem prouinciæ iam ſuſceperat, Longauilla fratre paulo ante extincto ictu ſclopeti, ab uno ſuorum militum fortuitò diſploſi, dum cæteri honoris ergo communi diſploſione ipſi plauderent. Aliter tamen improuiſam hanc, & imprudenter illatam Principi necem Scriptorum aliquis narrat, qui haud procul inde aberat, ubi rem geſtam in hunc modum teſtatur. *Catherinus.* *Buglione.* *San Polo.* *Coloma.*

Longauillæ Dux per ignorantiam cæditur à ſuis.

Avdierat Longauilla, Varambonium Marchionem cum Hiſpanico Exercitu Dorlanum, Picardiæ nobilem Vrbem, acceſſiſſe: qui tamen iam illinc receſſerat. Equum igitur aſcendens, cum alijs, qui extempore cogi potuere, militibus eò conuolauit: atque horâ unâ ferme ante lucem ad portas adſtitit. Vt illæ panderentur, inſtabant eius comites, Gubernatorem eum Prouinciæ aſſeuerantes. At Vrbis Cuſtodes quò urgebantur magis, eò minus habebant fidei, militarem aliquem dolum hoſtium ſuſpicati. Neque ceſſabant interea ſclopeta ab mœnibus exonerare, ut illos, quos hoſtes exiſtimabant, ſummouerent. Perſtabat adhuc Dux, certus ad claram diem, ut agnoſceretur veritas, expectare. Sed ecce ſclopeti repentinus ictus eum ita ferit, ut illico mortuum ad terram affligat. Ingenti lætitia plauſuque Dorlanenſes eum ictum, & ſequutam extemplo necem exceperunt: uti plerumque cæcum genus humanum ibi plurimùm gaudet, ubi gaudere minimùm debet. At poſtquam patefacta dies miſeris Gubernatorem ſuum ab ſe occiſum, & ma-

1595. magnum, quamuis per ignorantiam, crimen aperuit; vanum illud gaudium verſum eſt in verum luctum: & ſera pœnitentia, quòd nimis obſtinatè renuiſſent credere: commiſeratio in florem æui ſucciſum Principi, qui non expleſſet annos viginti quinque: dolor ingentis factæ ſua ipſorum manu iacturæ; tantum propè publici mœroris crearunt, quantum oriturum erat, ſi nimia credulitate peccantes, hoſti patriam prodidiſſent.

Lõgauillæ ſubrogatur in Picardiæ præfectura Frater eius Sancti Pauli Comes.

IGITVR pro Longauillæ Duce Frater eius Sancti Pauli Comes ab Henrico Rege ſuffectus in Picardia gubernanda; cum Bullonio Duce, Humerioque conſilium de Hano recuperando cepit. Ardua res effectu videbatur, tum ob validum Vrbis Præſidium, tum ob vicinatem hoſtilis Exercitus, tum etiam quia Oruillerij admodum dubia erat fides. Operis tamen mouendi, ac præparandi onus totum in ſe recepit Humerius. Ac primò quicquid erat in uniuerſa ea prouincia Gallicæ Nobilitatis, quicquid Militum in Præſidijs circumiectis, cogere in unum aggreſſus eſt. Simul etiam agere per clandeſtinas literas, atque Internuncios cum Oruillerio; *In cifra.* coram verò cum eius affini Damio Roiæ Præfecto, qui ſyncerè Oruillerium agere teſtabatur: idemque confirmabat Vitermontius Humerius in Arce Hanenſi captiuus.

Humerii, & Oruillerii conuenta ſuper Hani traditione.

INTER eos autem conuenit: *Vt Oruillerius Humerium, eiusque milites in Arcem acciperet, inde ad Vrbem deſcenſuros, ut eâ, pulſo Hiſpano Præſidio, potirentur. Vt idem Oruillerius perpetuus eſſet Vrbis Gubernator, Arcis Præfectus.* *Caſtellano.* *Vt quotquot hoſtilis Exercitus Præfecti caperentur, in ipſius darentur poteſtatem; pro Gomeroni, ac fratrum redemptione permutandi, vel uti rerum exitus poſceret, habendi.* *Oſtaggio.* Obſidem quoque poſtulabat Humerius, ac pignus aliquod ſecuritatis, ne cum ſuis diſcrimen incurreret. At Oruillerius, quando Natum ſuum tranſmittere non poterat, ne conſilium patefieret, ac proinde careret optato ſucceſſu; orauit Damium, & exorauit, ut eius loco ſe ſiſteret. Iamque contractæ Gallorum copiæ Peditum erant quater mille, Equitum ſupra mille, alijs, alijsque proximis Hano locis caſtrametantes. Et quamquam Caſtelleto Hiſpanorum obſidione laboranti opem poterant ferre: pluris tamen faciendum erat eam Vrbem capere, quam hoc Oppidum retinere: cum præſertim Fera, & Capella in poteſtate hoſtium eſſent, quibus ſi Hanum quoque relinqueretur, ad tuendum Cameracum (quod potiſſimùm peti ab Hiſpano exercitu iam fama erat) Gallorum ſubſidijs aditus omnis præcludebatur.

INTER hæc Oruillerius, ſimulans accepiſſe ſe, Gallos ad Hanenſem

nenſem Vrbem, atque Arcem occupandam adducere copias (uti 1595.
re ipſa erat) adeoque oppugnationem timere; omnia in promptu *Campana.*
iubebat eſſe, quæ ad defenſionem parantur, ac locis opportu- *Thuanus.* *Carnerus.*
nioribus, præſertim Vrbem verſùs, tormenta diſponi. Hinc San-
Hani Præſidiarij ſuſpicâtur de Oruillerio.
grio, & Hiſpanis aliqua oborta ſuſpicio: quam Fridericus Ro- *Canallerizzo.*
tundus Neapolitanus, qui erat in Arce Gomeroni Equiſo, con-
firmauit. Docuit is, inſolitos fieri apparatus: bombardas uſita-
to loco moueri: vimineas ciſtas de nouo ſtrui, & contra Vrbem *Gabbioni.*
dirigi. Quamobrem indignati Vrbani Defenſores, quærere ex
Oruillerio: *Quid nouitas illa rerum ſibi vellet? cur etiam tam fre-
quenter, præter ſolitum, ex Gallicis Henrici caſtris aliqui ad ipſum
commearent?* Ille autem aperta fronte reſpondere. *Quod Gallos*
Ille ambiguè ſe excuſat.
audiſſet Henrico militantes velle in Hanenſem Vrbem, atque Arcem *Aſſaltare.*
impetum facere; eoſdemque videret ad eum profectò finem circum- *Far ſcorrerie.*
*curſantes; ſui muneris eſſe Arcem tueri, & quǽcumque opus eſſet,
communire. Qui verò è caſtris ad ſe venirent, veteres eſſe amicos:
ideo tùm frequentiores, quia propiores. Si quid ipſi præterea ſuſpica-
rentur, mitterent quotidie ſub noctem è fidiſſimis duos, qui Arcem per-
luſtrarent, ac de viſu cuncta cognoſcerent.* Accepit Sangrius obla-
tam conditionem: & immittere cœpit ſingulis diebus veſperi
binos in Arcem milites. At voluens animo poſtmodum, ſi quid
immineret inde periculi, in eorum capita primo caſurum: ſi-
mul etiam ut fidere magis Oruillerio videretur; ab ea deſtitit
inquiſitione, quæ vel non ſatìs erat, vel abundè. Opportuniùs
Franciſcus Sangrius Vrbem cõmunit.
itaque ad Vrbem muniendam ſe totum impendit, non minùs *Fortificare.*
contra intimum, quàm contra extimum hoſtem. Ac principiò
Vigilum numerum auxit, qui pro portis excubabant ea poſi- *Sentinelle.*
tione, ut ſimul Vrbem, ſimul occultam Arcis portam haberent
in proſpectu. Diu præterea, noctuque mittebat extra Vrbem
exploratores, quâcumque facturus iter hoſtis credebatur, ut ad *Spie.*
Arcem accederet. Vrbem verò aduerſùs eas, quæ fieri ex Arce
poterant, eruptiones non minore diligentia communiuit. *Sortite.*

In area, ſiue foro ante Arcem latè patente tria ſpectabantur *Catherinus.*
capita viarum, ad varias Vrbis regiones, ac portas deducentium.
Ea Sangrius obſtruenda curauit erectis aggeribus ex dolijs, hu-
moque ingeſta. Circumiectas domos multis perfodi locis iuſſit,
ut inde minora tormenta liceret in omnem areæ partem diſplo-
dere. Hortorum quoque ſæpimenta diſiecta, ut Præſidiarius mi-
les, quòcunque res vocaret, excurreret. Is per loca opportunio-
ra diſpoſitus. Lectiſſimi verò quique in turre, cui à Diuo Mar-
Et Fontanum de periculo monet.
tino nomen, collocati. Denique nè cui ſuarum partium deeſſe
Sangrius videretur; certiorem de omnibus, quæ impendebant,

Fon-

1595. Fontanum fecit per Arloum, Doanumque ad eum tranſmiſſos.

Et iam condicta inter Gallos, & Oruillerium occupandæ Vrbi nox aduenerat: cùm in Arce Fridericus Rotundus ſecundum cœnam, ad captandam auram egreſſus ſub apertum Cœlum, unà cum Oruillerio, & Vitermontio; animaduertit, ex ea parte, quæ ſpectabat Vrbem, inſolitum apparatum militum, bom- [Preparatio ad Arcem, Vrbemque tradendam.]
[*Gabbioni.*] bardarum, corbium ex vimine; aliaque parum amicæ voluntatis indicia. Qua rerum nouitate commotus, continere ſe non potuit, quin rogaret: *Quenam tanti ibi apparatus cauſa eſſet? Arcanû ſibi viâ compertum*, reſpondit Oruillerius, *ea nocte per vim Arcem occupare Præſidiarios Vrbis ſtatuiſſe*. Vix ea: cum ſclopetum extra Vrbem diſploſum audierunt, quo Sangrio ſignificabatur ex condicto, Gallos adeſſe. Statim in Vrbe, ad arma, con-
[*Dar' all' arme.*] clamatur. Oruillerius haud ſegnior eam aperiri portam Arcis iubet, quæ ab inducendo ſubſidio appellatur. Sangrius contrà milites immittere, qui ingreſſum in illam hoſtibus vetent. Sed pauci longè pluribus obſiſtere nequierunt. Ad Arcem igitur ac- [Galli admittuntur in Arcem.] ceſſere propiùs Galli: & quidem ordine non modò ad obiectum hoſtium, ſed ad Oruillerij quoque incertam fidem valde accommodato. Præibant alijs Oruillerij Amici quidam, & Con-
[*Archibugieri.*] ſanguinei, Sclopetarijs quinquaginta ſtipati: quaſi ad Arcem oc- [Eorum cautio in ingreſſu.] cupandam ſanguis, & amicitia viam facerent. Sequebantur alij centum, & ſecundum hos ducenti delecti milites. Aliam poſtremò centuriam ducebat Humerius. Seorſim ab his, & ſenſim progrediebantur cum reliquo exercitu Franciſcus Aurelianus Oppidi Sancti Pauli Comes, & Henricus Turrius Turenenſis Comes, ac Bullonij Dux. Præmittendum cenſuerunt in Arcem, qui exploraret tam eius munitionem, quàm inconſtantem Præfecti fidem. Eo tuta omnia renunciante, Humerius, & Franciſcus Auertonus cum ſuis ingreſſi citra damnum aut periculum, alios fecere certiores. Bullonius ad extremum intrauit, Arcem pro ſua militari peritia, quâcumque opus foret, inſtructurus. Sanpaulius verò cum uniuerſo Equitatu, ac mille Peditum acie ſubſtitit extra muros, ut, quò neceſſitas acciret, ſubſidio raptim cum ſuis accurreret.

[*Riuellino.*] PROPVGNACVLVM erat angulare, quâ ex Arce deſcendebatur in Vrbem. Hoc mandauerat occupari Sangrius; ubi pri-
[*Gua-die.*] mum inſtantis hoſtis rumorem accepit. Sed ab Arcis Cuſtodibus & tùm ſtrenuè defenſum, & multò magis poſtquam intro-
[*Soccorſo.*] greſſi Galli ſuppetias laborantibus tulere. Quin & ab Arcis tur- [Vrbis Præſidiarij ab Arce infeſtantur.]
[*Baſtione.*] re, quæ ad latus erat, Neapolitani ſclopetis petiti, à propugnaculo recedere non ſine ſuorum cæde coacti. Illi etiam, qui Vr-

bis mœnia tuebantur, exoneratis ab Arce maioribus, minoribusque tormentis adeò infeſtati fuere; ut neceſſe haberent, in erigendis contra eam partem munimentis, noctem eam totam inſudare. 1595.

Gallorum conſultatio de ratione Vrbem oppugnandi.

HOSTES interea temerarium rati, per tenebras Vrbem inuadendo, ſe in diſcrimen obijcere: opportunius duxere de ratione eamdem aggrediendi inter ſe deliberare. Coactis ergo in unum Præfectis militum, quæſitum eſt: an Arcis porta, quæ ſpectabat Vrbem, in eruptione pandenda; quandò proximum propugnaculum eſſe poterat erumpentibus tutamento. Prudentioribus viſum id maximè periculoſum. Nam ſi validiores forent hoſtes, Galloſque in Arcem repellerent, peruium illis fuiſſet ſimul intrare; neque occludere licuiſſet portam, nè reliqui Galli excluſi internecioni darentur. Neque à propugnaculo percuti par erat hoſtes socijs permiſtos, nè utrique confusè cæderentur. Accedebat & illud incommodi Vrbem ex ea parte inuadentibus, quòd in aperto foro expoſiti erant ictibus è varijs circumiectarum domorum foraminibus euibratis. Conſultius itaque viſum, ex altero latere in foſſam Arci obductam deſcendere. Cui rei opportunam aperuit viam hiatus quidam in muris deprehenſus; qui ferramentis amplior factus, ſingulos milites demiſit per obliquè proſtantem inferiorem mœnium partem.

Capitani. *Metter' à fil di ſpada.* *Attaccare.* *Scarpa.*

Humerius deditionem Vrbis poſtulat.

IAMQVE trans foſſam erant ad hoſtes aggrediendos parati: cum Humerius Tubicinem præmiſit ad Sangrium, qui denunciaret: *Si ex æquo, & bono deditionem facere cum ſuis vellet; omnes in tutum locum deductum iri; aliquot militum Præfectis in Arce relictis obſidibus, donec Gomeronus, & fratres Bruxellis remitterentur.* *Arrenderſi.*

Sangrii generoſa reſponſio.

Reſponſum à Sangrio fuit: *Mirari ſe, Humerium tantæ exiſtimationis in rebus bellicis Ducem, in animum induxiſſe opinionem de ſe tam indignam, ut hoſtis facie nondum conſpecta, vellet Vrbis eius defenſionem abijcere. Cogeret potiùs vires, ac neruos contenderet ſuos omnes. Materiem eis exercendis non defuturam: cùm Præſidiarijs omnibus una mens eſſet, ad extremum uſque ſpiritum commiſſam ſibi Vrbem tueri.*

Acer conflictus, eiusque ſucceſſus varius.

HAC accepta magnanima reſponſione, Galli agmine tripartito Vrbem inuadunt. In ſingulis agminibus centum erant nobiliora capita omnibus armis inſtructa. Impetus primi pro more Gentis vehementiſſimi fuere: ſed robore non minore à Præſidiarijs excepti. Quamobrem atrox principio, & pertinax prælium fuit, veteranis utrinque militibus, experientiæ, ac virtutis egregijs, ſtrenuè rem agentibus. Mox in diuerſis, quibus pu-

Liu. Dec. 1. lib. 10. Torqu. Taſſus Can. 1. Hieroſ.

1595. pugnabatur, locis diuerſus apparuit exitus. Namque ad dexteram munimentorum partem, quam Balthaſſar Caracciolus, & Marcellus de Iudicibus propugnabant; impreſſionem facienti Humerio, non modò duas horas acerrimè Neapolitani reſtitere: ſed eumdem poſtremò non ſine multa cæde, & ſanguine propulſarunt. Ad læuam verò, quâ Seſſeuallius, & Cruceius munitionem aggreſſi erant ab Olmedo defenſam, pari vtrobique fortunâ belli decertabatur. In media demum parte, quam Sangrius animo ſuperante vires tuebatur, oppugnare Vrbem adorti Ambiani Vicedominus, & Nouioduni Gubernator, poſt longam, acremque dimicationem, ad extremum Sangrio duobus lanceæ vulneribus grauiter ſauciato, perrupere Galli intra munimentum: ac dimotis omnibus, qui opponebantur, obicibus, ad Nouiodunenſem portam demum peruenere; quam aperire decreuerant, ut per eam Sanpaulius cum Exercitu reliquo Vrbem intraret.

Aſſaltare.

Amiens. Noyon.

At Sangrius extremis malis adhibens extrema remedia, & ab rerum deſperatione conſilium mutuatus; in eam ſtationem iniici iuſſit ignem. Is vento incitatus magnis auſis obſecundante, tam vehementer inſectatus eſt Gallos, ut eos retrocedere compulerit. Imò prælium omne quieſcere neceſſe fuit, quâcumque victrices flammæ debacchabantur. Gallis alij tribuunt hoc excitatum incendium: quod ligneis domibus, in ea parte Vrbis extructis, congeſtâque palea tectis, facilius incubuit, & citiùs promanauit.

Quartiero.

Campana. Gaſpar Ens. Thuanus.

Sangrius in anguſtias redactus, incendio ſe tuetur.

Meridianvm iam tempus erat: & milites utrinque quâ pugnando feſſi (quippe ſexdecim horas tenuerat prælium) quâ repentinis flammis exterrefacti, languidiore manu dimicabant: cùm Humerius animoſior, quàm cautior, nec impendentis prouidus mali; vbi primùm reflare ventum animaduertit, & conuerſum vidit ab Gallis ad Hiſpanos incendium; imperio ſtatim, atque exemplo ſuos reuocauit, atque accendit ad pugnam. Ipſe in prima acie ruit obuiam in hoſtem; quòque expeditior ad diſcurrendum eſſet, galeam depoſuerat. Ecce autem ex Diui Martini turre bombarda minor diſploſa generoſum Humerium percutit, proſternit, extinguit; cum tanto militiæ Gallicæ detrimento, ut eius audita morte pronunciauerit Rex Henricus: *Minùs ægrè ſe fuiſſe laturum, ſi quotquot Picardia continet, Vrbes amiſiſſet.*

Humerius nimis animoſus ſuo bombardæ occiditur.

Campiglia. lib. 10. Carnerus l. 11. c. 4. Thuan. l. 12.

Quàm grauis ea mors Henrico Regi.

Qvi vero Humerij ductu militabant, improuisâ, luctuoſâque iacturâ conſternati adeò, immotique in veſtigio perſtiterunt, ut quaſi afflati fulmine viderentur. At Bullonius eos in-

Campana.

cre-

Bullonio promouente prælių, Sanpaulius cum exercitu intrat Vrbē.

crepitans, atque ad ulciſcendam Ductoris ſui mortem inflammans, in hoſtem acriter incitauit. Seque, ſuaſque copias ipſis adiungens, tantum iniecit animorum, ac roboris, ut obſiſtentes cædendo, fugando-ve, viam ſibi ad portam Nouiodunenſem facerent, eamque tandem occuparent. Qua patefacta, cum exercitu Sanpaulius introgreſſus, ab ea quòque parte Præſidiarios inuaſit. Hi quamquam ab hoſte circumuenti, non tamen animis deſtituti; adhuc repugnare victoribus, & fronte ſemper aduerſa in Suburbium Sancti Sulpicij recipere ſeſe. Vbi cùm dimicatum ad noctem eſſet, neque expectatum adforet à Fontano ſubſidium, elatis haſtis ſignum deditionis præbuere. 1595.

Eius facta deditio.

At Galli vel ob occiſum Humerium furentes, vel odio aduerſùs Hiſpanos implacabili, rei nullius habita ratione, ſęuierunt in victos: eoſque prorſus internecioni dediſſent, niſi Gomeroni recuperandi ſpes, & cupiditas, ut pleroſque primates Viros captiuos abducerent, perſuaſiſſet. Hos inter Sangrius fuit, & Olmedus, Balthaſſar Caracciolus, Ferdinandus Ninſa, Marcellus de Iudicibus, Alexander Brancaccius, Septimius de Fabijs, alijque. Cæſi memorantur ex Vrbis Defenſoribus octingenti: ex Hoſtibus quadraginta illuſtres Viri, centum & viginti gregarij. Captiuos magni nominis omnes ſibi repoſcebat Oruillerius, quò procliuior eſſet redemptio fratrum: cùmque Bullonio iactaret conuenta cum Humerio; reſpondit is: *Ignorare ſe, quid cum Humerio conueniſſet: at probè noſſe, id prælij longè laborioſius, damnoſiusque fuiſſe, quàm ipſe antea ſignificaſſet: ſuumque Regem ea die iactura multò plus feciſſe, quàm lucri. Quare, qui darentur obſides, Sangrium, Caracciolum, Brancaccium, Fabium, Ninſam latus acciperet.* Olmedus Sanquintinum, Chionium de Iudicibus, alij aliò in cuſtodiam miſſi. Vtque aliquod militibus daretur præmium laborum, quos pertulerant; conceſſa Vrbs in prædam, ac direptionem. Adeoque prope funditus euerſam reliquerunt.

Haneſis Præſidii Principes captiui.

Numerus vtrinq; occiſorum.

Scioui.

Vrbis direptio.

Permetter' il ſacco.

Fontanus interea de Hani oppugnatione factus certior, ad ferendum ſubſidium cum Exercitus parte profectus erat; Paſtranæ Duce, ſiue ut alij ſcribunt, Auguſtino Mexia ad proſequendam Caſtelleti obſidionem relicto. Et quamuis ſolidam noctem ſumma diligentia properando, leucas octo cum copijs confeciſſet: ubi tamen tribus paſſuum millibus prope Hanum acceſſit, nunciatum fuit, pridie ſuperatos à Gallis Præſidiarios, captam Vrbem, ac depopulatam. Quo audito, retrocedens, cœptæ obſidioni ſe reddidit. Multòque in eam acriùs incubuit, ut Vrbis amiſſæ damnum aliqua ratione reſarciret.

Fontani ferum ſubſidium.

Campana. Catherinus. Thuanus. Rolandus. Bentiuolus. Colema.

Idem ad Caſtelleti obſidionē redit, eamque urget.

Saccheggiare.

Igitur ſeptimo Calendas Iulias quindecim tormentis maioribus

1595. ioribus propugnaculum concuti cœpit ſaxo validiſſimo conſtructum. Eius diruta parte, duos Fontanus miſit, qui ruinam explorarent. Hi non ſine vulneribus redeuntes; poſſe quidem tentari oppugnationem affirmarunt; verùm haud citra difficultatem, atque diſcrimen: quandò & excelſitas loci, & facti hiatus anguſtiæ paucos milites admittebant. Contrà verò Defenſores tum multi, tum ſtrenui propulſare nullo negotio poterant irruentes. Sed vicit ardor animorum in Militibus certatim oppugnationem poſcentibus, & ſtudium in Duce ab eo ſe leuiori opere expediendi, ut ad maiora feſtinaret. Impetum ergo faciunt in Oppidum ab ea, quæ diſiecta erat, propugnaculi parte. Duas ibi continentes horas acerrimè pugnatum: multum utrinque ſanguinis fuſum. Fontanus ubi paruum profectum videt, magnumque Militum diſcrimen; cani receptui iubet: ut ampliore ruina tormentis patefacta, recentior, validiorque viribus inſtauratis in eam Miles inuadat.

Riconoſcer la breccia.

Aſſalto.

Aſſaltare.

Atrox Oppidi oppugnatio.

Suonar' à raccolta.

Et iam in promptu noua erat impreſſio, cùm ſubitum infortunium oppugnandi labore leuauit Hiſpanos, & deditionis conſilium Defenſoribus maturauit. Dum enim hi aduerſùs hoſtem denuò, ac vehementiùs irrupturum, in eo ſe propugnaculo parant communire: fortuitò in locum, ubi pyrius puluis ſeruabatur, ignis illapſus eum totum abſumpſit. Quare tam neceſſario militiæ recentis inſtrumento deſtituti, nihil ſibi reliquum ad ſalutem vident, niſi ut quàm poſſunt optimis conditionibus deditionem faciant. Ventur in colloquium: conſtituitur, ut poſtridie cum armis, & ſarcinis diſcedentes, explicatis ſignis, tympaniſque ſtrepentibus, deducantur in tutum. Egreſſi dicuntur Pedites quingenti quinquaginta ſex: Equites octo, & ſexaginta: ſauciorum viginti currus. Cæſi in oppugnatione centum viginti. E victoribus cecidere quadraginta: plures vulnerati. Aliquot ibi dies Fontanus ſubſtitit, ut partes murorum dirutas reſtauraret; aliaque pararet ad nouam expeditionem.

Aſſalto. Reſa.

Poluere d'archibugio. Campiglia, & alij.

Pyrius puluis in Oppido incendio conſumitur.

Hinc accelerata deditio.

Bagaglio.

Mura ſmantellate.

At Gomeroni Parens materno timore anxia, ne Hanenſis iacturæ damnum in filiorum capita recideret; ſæpiùs ad Fontanum literas, atque Internuncios miſit, ab ea ſe purgans Vrbis occupatione, præter ſuam, ſuorumque liberorum mentem (ut aiebat) facta. Spem tamen eſſe confirmabat, illam facilè recuperandi, quando Arx in poteſtate Oruillerij adhuc erat, & ipſe in Bullonium vehementer iratus. Ad extremum legauit è captiuis unum, Alexandrum Brancaccium, qui ſuo nomine polliceretur: Arcis portam ſe Comiti conceſſuram, ſi reſtitueret Natos. Accepit conditionem vel cum gratijs Fontanus: interminatus

Gomeroni mater Fontanum vocat in ſpem Hani recipiendi.

minatus conterà, ſi promiſſis illa minimè ſtaret, aut quid intercederet fraudis; ſe in ipſius Parentis oculis Gomeronum, & fratres trucidari iuſſurum. His in hunc modum firmatis, eò ſe conferre Fontanus ipſe cum Exercitu parauit, cumque Gomerono, & fratribus, ingentique pecuniæ vi, quam ex priori conuentione perſolueret. Sed nouus interea rerum motus in eadem Arce, & magnæ ſpei minùs reſpondens exitus interceſſit. 1595.

Nouitas in Arce excitata.

Campana. Thuanus. Catherinus. Turtura. Caruer. c. 6.

Sangrius, cæterique præſtantes dignitate captiui non eâ diligentiâ cuſtodiebantur: quin Friderico Rotundo, paulò antè memorato, liberum eſſet cum ijs & ſermonem habere frequenter, & magnum quoddam opus moliri. Animaduerterat is, Oruillerium cum Henricianis militum Præfectis, Gallico more, lætiſſimè agere, & quotidiana celebrare conuiuia. Hinc ipſi iniecta ſuſpicio, affectare illum vel perpetuum Arcis dominatum, vel alia pro eo munera rependenda, de fratrum periculis, aut morte ſecurum. Quippe ubi cor occupauit ambitio, reliquas inde curas exturbat. Itaque ad Sangrium rem defert Rotundus: ei conſilium proponit Arcis facili negotio vindicandæ. Renuere principio Sangrius, ſeu quòd latentem aliquem ſubuereretur militarem dolum: ſiue quòd rem æſtimaret aggreſſu periculoſam, exitu prope deſperatam, nondum præſertim ſuis perſanatis vulneribus. Verùm iterante illo conſilia, modoque patefacto, non tam arduum opus oſtentante; ſuam demum, ac ſociorum operam pollicetur. Modus hic erat: ut ab Aluaro Oſorio Præfecto militum Feræ, qui apud eum eſſent, Equites peterentur: hi non longè ab Arce laterent in inſidijs: ubi verò ſub horam prandij bombardam diſploſam audirent; effuſis habenis ruerent ad Arcis portam, quam inuenturi erant apertam. De his omnibus Oſorio commonefacto, Rotundus conuenire captiuos: conſilium totum edocere: clam eos armis tam ad tegendum, quàm ad petendum inſtruere. Mane demum diei ad facinus condictæ Milites euocat ex Vrbe duos magni animi roboriſque, quos amicos norat ſibi fidiſſimos. Eos adhibet ad conuiuium. Quo peracto, eiſdem ſignificat, Gomeroni Parentem velle ad filios recuperandos, vel inuito Oruillerio, Arce potiri. Vtrumque hortatur, ut operi tam generoſo, tam pio præſto ſit: equum ſingulis, & aureos centum pollicetur. Aſſenſi cùm eſſent; curam alteri demandauit Excubitorem carceris confabulatione detinendi; atque ubi Cuſtodum Arcis clamorem audiret, eum necandi; ſtatimque Carceris oſtium recludendi. Alteri præſcripſit, ut cum ipſis Cuſtodibus ludendo tempus traheret, donec ipſe adforet: ſibique in eorum cæde auxiliaretur.

Sangrius animatus ad libertatē cum ſocijs recuperandam.

Modus aperitur.

Fridericus Rotundus opus molitur.

Arme difenſiue, & offenſiue.

Præ-

1595. Præmoniti pariter captiui fuerant, ut in liberratem aſſecti, raptim ad Oruillerij ædes conuolarent, ubi cum duobus Bullonij militum Præfectis epularetur: omneſque illico trucidarent.

Corpo di guardia. His ita præparatis, Rotundus cùm primùm rei peragendæ oppottunum inſtare tempus animaduertit; Arcis Cuſtodum adijt ſtationem. At quando eos præter opinionem quadraginta eſſe deprehendit; animo vehementer exhorruit: ac ſpem propè omnem abiecit, numero longè inferiore rem tantam conficiendi. Ab aſtu tamen animos reſumens, quos omnino vires deſponderant; nouum repentè commentum excogitauit, quo tantum numerum imminueret. Nartat ijs (ſed per fabulam in actum penè tragicum exituram) ea ipſa hora in Vrbe ſex milites palam incendio puniri, qui aduerſùs imaginem Chriſti è Cruce pendentis per ſummum ſcelus iniurioſi fuiſſent. Credita res, & curioſa ſpectandi cupiditas pleroſque Cuſtodum in Vrbem euocauit: adeòque vix eorum dimidia pars ſubſtitit. Eodem tempore Oruillerius cum Conuiuis aſſedit ad menſam: alij milites ſe ſomno dedere. Ita commodum ab omni parte Rotundo, & Coniuratis fuit deſignatum facinus aggredi. *Eiuſdem dolus ad Cuſtodes minuendos.*

Piſtole. Igitvr extemplo diſploſis breuioribus ſclopetis, quatuor è Cuſtodibus proſternunt. Quo ſtrepitu audito captiuorum Excubitor cæditur: captiui liberantur. Hi ſatis inſtructi armis, ad occidendum Oruillerium properant: obſiſtentem in via eius militem de medio tollunt. Ipſum reperire minimè potuerunt. Quippe tumultu percepto, cum pleriſque Gallorum Principum in latebras abdiderat ſeſe. Rotundus terrore magis inopinati facinoris, quàm defenſorum cæde, potitus Arcis, iam demitti iuſſerat pontem: iam clandeſtinam aperiri portam: & ſtrepitu bombardæ miſſos ab Oſorio milites euocari, quos proximè latere cenſebat in inſidijs. Sed hi nulli aderant, non præſtituto tempore profecti. Qua expectatione deluſa, Coniurati in ſummum ſe diſcrimen adductos vident. Animi tamen magnitudine roborati, ſuggreſſos ab Vrbe Gallos aliquot Præſidiarios propulſant. At Cuſtodes Arcis, qui ad primos impetus fuga ſibi conſuluerant, cum alijs ex Oruillerij familia conſpirantes, in duas ſe Turres recepere. Inde Gallicum aduocare Præſidium: docere, Coniuratos eſſe perpaucos. Igitur alij ſcalis, alij adminiculis alijs in Arcem euadere: aggredi Coniuratos. Quatuor integras horas acerrimè pugnatum: & Rotundus quatuor acceptis vulneribus, & Sangrius antiquis recrudeſcentibus, cum quinque tantum ſocijs, ſubſidio, quod ſperauerant, deſtituti, Arcis obtinendæ onus ſupra ſuas omnino vires eſſe perſpexerunt. Quare

Oruillerius, & ſocii ſeſe abdunt.

Porta falſa. Appiattarſi.

Huic etiam operi obeſt ſerum ſubſidium.

Gomeroni Parentem adeuntes, cum ea conuenerunt: ut ipſi liberi dimitterentur ex Arce, ac Feram uſque tutò deducerentur: Oruillerius verò non aliud in Arcem admitteret Præſidium, niſi quod Gomerono placeret. 1595. *Capitolare.*

His conuentis Oruillerij, ac Parentis auctoritate ſancitis; Sangrius, ſocijque curru educti fuere, Gallis aliquot Principibus ad tutamen comitantibus. Miſſum ab Oſorio ſubſidium ſeriùs, quàm res poſcebat, diſceſſit, ducente Petro Gallego: qui cum obuios in itinere haberet Heluetios quingentos in Sanquintini Præſidium deſtinatos, Henriciani exercitus partem ſuſpicatus, inſidiasque metuens, retroceſſit cum eo, quem regebat, Equitatu. Sangrius quoque haud leue vitæ diſcrimen, dum proficiſceretur, incurrit. Rogatus namque ab Eſtrumelio Plnuilla, uno è Gallis comitibus, ut chirographum conuentionum oſtenderet; morem geſſit. Ille non priùs perlegit, quàm diſcerpſit; contra ſui Regis dignitatem eas eſſe proclamans. Quare cùm vehementer Sangrius, uti par erat, iraſceretur; parum abfuit, quin extemplo ab eodem Gallo breuiore ſclopeto ictus caderet. Sed interceſſerunt cæteri, indignitatem facinoris obiectantes. Vbi Feram deuenerunt, non ante paſſus eſt Sangrius Gallos inde diſcedere, quàm nouum eiuſdem rationis chirographum ex Hanenſi Arce deferretur.

Sangrii vitæ periculum.

Interea Fontanus Gomeroni Matris precibus, & pollicitationibus, ut diximus, incitatus, cum Exercitu propius Hanum acceſſerat. Ad eius conſpectum, Arcis Cuſtodes bombardas aliquot exonerauere, magis ut videbatur, in ſpeciem, atque ad Gallos Vrbis Præſidiarios fallendos, quàm ut damni quicquam inferrent. Similes prima die velitationes commiſſæ, quæ neque admodum hoſtiles animos, neque amicos certò præ ſe ferrent. Cumque ſub Veſperam Alexander Brancaccius à Fontano miſſus, ut Gomeroni Parentem alloqueretur, Arcem adijſſet; ab eius Filia reſponſum fuit: ei poſtmodum ſignificatum iri, quicquid agendum eſſet.

Fontanus cū copijs Hanum venit, ſed fruſtra. *Sparare.* *Scaramuccie.*

At Oruillerius ut cum maximè incertus animi, & rerum ab ſe parum ſyncerè, fideliterque geſtarum conſcientiâ nuſquam tutus: hinc ſibi à Fontano timens, quem Arce fraudauerat: hinc à fratribus, quorum periclitantem vitam neglexerat; clam inde Royam profugit. Quo comperto Seſſeuallius ex Vrbe Arcem cum ducentis militibus ingreſſus, Gomeroni Matrem, omnemque familiam, & veteres Cuſtodes inde dimiſit, ſuos eorum loco ſubſtituens. Mox in Hiſpanum exercitum acriter, & frequenter iubet tormenta diſplodi.

Oruillerii occulta fuga. *Galli rurſus Arce potiuntur.* *Sparare.*

FON-

1595. Fontanvs iam verè hoſtiliter agi ſecum animaduertens; totiesque ſe deceptum, poſtremò ſæpe meis etiam artibus deluſum ratus; indignatione percitus vehementi: ut omnes uno ſupplicio puniret iniurias; mandat illico Gomeronum in proſpectum Arcis educi, omnibusque inſpectantibus, capite plecti. Hunc exitum nacta eſt Gomeroni vel in ſectanda modò hac, modò illa Partium, verſipellis varietas: vel pecuniæ cupiditas fatalis Vrbibus, Arcibus-ve prodendis, & perdendis: vel continuandæ dominationis ambitio: quæ labes animorum rarò ſucceſſus extremos proſperos habent. Minores fratres Antuerpiam captiui miſſi. Inuaſit animum Comitis, ac penè peruicit impetus Hani obſidendi, ac recuperandi. Sed ubi deferbuit iræ militaris calor; non cenſuit expeditioni Cameracenſi moram illam interponendam. Quamobrem caſtris inde dimotis, ad Cameraci ditionem vaſtandam progreſſus eſt.

Fontanus, tanquam deceptus, iubet Gomerono palam caput abſcindi.

Sloggiare.

DE
BELLO BELGICO
LIBRI SEXTI
SVMMA.

CAmeraci obſidioni ſtruitur aditus. Dorlani oppugnandi cauſæ. Eiuſdem poſituræ, ac munitionum deſcriptio. Immiſſum à Bullonio ſubſidium minùs opportunum: atque in Vrbe confuſio. Obſidione cœpta, Valentinus Mottæ Dominus ex vulnere occumbit. Roſnæus eius loco ſuffectus, Vrbem ſimul atque Arcem oppugnandam curat. Propugnaculum principio capitur, & munitur. Gallica Nobilitas auxilio Dorlanum accurrit. Bullonius copias mouet, non expectato Niuernenſi Duce, cui infenſus. Exercituum error mutuus: eorumque diſpoſitio. Hiſpanorum virtus, ac victoria: & Galli Nobiles perempti. Villarij cædes commiſeranda. Eius victoriæ cauſæ. Poſt acrem oppugnationem Dorlanum cum Arce capitur. Fontanus Comes pius, & prouidus. Mauritius Grollam obſidet: ſed ſuccurrente Mondragonio, recedit. Exercitus utriuſque pabulandi occaſione acerrimè confligunt. Philippus Naſſauius, Solmenſis Comes, & alij Nobiles lethaliter ſaucij: alij capti. Lira ab Heraugerio intercepta, ac direpta: mox Vrbium vicinarum ſubſidio recuperata: Heraugerius merſus. Fontanus Cameracenſem obſidionem

insti-

inſtituit. A Niuernenſi Duce ſubſidio mittitur Filius, qui pluribus obſtaculis ſuperatis, Vrbem intrat. Cameraci ſtatus antiquior, & varians imperium.

DE
BELLO BELGICO
LIBER SEXTVS.

AD Cameracenſem obſidionem viam ſibi Fontanus aperuit, inualida quædam finitimæ regionis Oppida occupando. Inter quæ Cleria, & Braium, propter Somonam fluuium ſita, ad primum aduentum hoſtium ſe dedidere. Circumiectus ager, perditis frugibus, abductis gregibus, cum ſummo Colonorum terrore, peruaſtatus. At copiæ, quas Arteſia, Hannoniaque promiſerant, nondum erant uniuerſæ coactæ. Sinè illis autem omnibus Cameraci obſidionem aggredi, temerarium omnino videbatur militiæ Præfectis & præ Vrbis ambitu, & præ multitudine Defenſorum.

1595. — Clery. Bray. Somma. Arrenderſi. Dar' il guaſto. Artoys. Euan. Far leuata di gente. Cambray. Capitani.

INTERIM ergo, nè torpeſceret otio miles; ſimulque ut eò firmior redderetur obſidio, quò plures aditus hoſti præcluderentur: Dorlanum adoriri ſtatuit Fontanus. Acceſſere Arteſiorum preces rogantium: *Ut quantum ſecuritatis attulerat Hannonijs Caſtelleto ſubacto; tantumdem adijceret ſibi, expugnato Dorlano. Urbem hanc ſuis quodammodo ceruicibus imminentem, nihil toti prouinciæ tutum, pacatumque permittere. Contrà verò ſi Belgica Hiſpanorum ditioni adiungatur; multum hoſtibus allaturam incommodi, pronis excurſionibus in Urbes Picardiæ principes Ambianum, & Abbatis-Villam. Denique ſi relinquatur in poteſtate Gallorum; haud ita futuram facilem, expertem-ve periculi miluum è Belgicis Præſidijs euocationem, atque traiectum.* His adeo momentis rationum in ſua deliberatione confirmatus Comes, Exercitum ad Vrbem admouit.

Fōtanus obſidere aggreditur Dorlanum. — Attaccare. Amiens. Abbeuille.

IN Picardiæ finibus, Arteſiæ proximis, Dorlanū eſt, ad fluuium Altiliam ſitum, unius itinere diei diſſitum Cameraco: ambitu murorum, & foſſa valde munitum, erectâque ad latus Arce validius. Eiuſmodi quippe munimentis omnes ferè inſtructæ ſunt eius Prouinciæ Vrbes: utpote alienis finitimæ ditionibus, hoſtibusque propè perpetuis obnoxiæ. Hæc tamen Arx non, aliarum inſtar, ſolis erat turribus vetuſto ritu circumſæpta: ſed uti fert uſus recentior, oppletis terra mœnibus, lunatiſque propugnaculis extantibus cuſtodita; vel Præfecti diligentiâ,

Dorlani ſitus & munimenta. — Authia. Caſtello. Torrioni. Terrapienate. Riuellini.

1595. Colona l 8. Card. Bentivol. p. 3. l. 2. Campana p. 3. lib. 3. Carner l. 11. c. 7. 8. 9. Thuanus l. 112. Catherinus lib. 15. Turs. l. 21. Haræus an. 1595. Rolãd. Mirteus de Comite Fontano. M. Ianſon. Merc. Gallo-belg. lib. 14. Rodolp. Botereius Cõment. lib. 2. Ioannes de Buſſieres l. 23. Alex. Campiglia l. 10. Mich. Aitſingerus in fine Leonis Belg.

tiâ, vel vicinitate periculi ſubmonente. Præerat Vrbi Carolus Haluinius Dinani Comes: Arci Robertus eius frater Ronſoij Dominus. Loci Præſidium infirmius, quàm neceſſitas poſtularet, ad oppugnationem Fontanum incitabat. Quæ licèt inopinata eſſet, ac raptim admota; non tamen ita maturè claudi omnes obſidione aditus potuerunt; quin antea de re tota certior Bullonius fieret. Is ut in periculo repentino, celeriùs, quàm consultiùs quadringentos immiſit Equites loricatos ex Nobilitate prouinciæ, & ſclopetis inſtructos Pedites octingentos. Opinio quippe prudentum fuit; ſi Peditatum, quem regebat, omnem, duorum millium numerum ſuperantem, Vrbis Præſidio addidiſſet, non aliud tentare ſubſidium futurum fuiſſe opus. Et niſi Equitatum in defendendis mœnibus occupaſſet, eodem opportunè potuiſſe uti ad vias Obſeſſoribus intercludendas. Ac in ſubitis rebus, ac trepidis, vel ſapientiores conſilium fugit. Bullonius Vrbi ſubſidiũ mittit parum utile.

Praesidiario milite introgreſſo, maius quid ad Vrbis defenſionem deſiderari viſum. Cum enim, qui totum ſuſtineret imperium, unus non eſſet; Virorum Principum, Nobiliumque prouinciæ certatim ſibi quiſque ius imperandi arrogabat. Vnde rerum omnium confuſionem ſummam exiſtere neceſſe erat. Quia tamen Hoſtem mœnibus diſtinendum omnes videbant: in formam opportuniorem redigere ſtuduerunt aliquot propugnaeula, quæ de more ſita erant extra murorum ambitum, ad vim inimicam aliquandiu retardandam. Sed hîc etiam patuit minùs apta Præſidiariorum electio. Nobilitati namque pudori erat, aut moleſtiæ, manus operi admouere: Gregarij verò pauciores, quàm qui breui tempore poſſent rem ad exitum perducere.

Corazze. Archibugieri. Catherinus. Fanteria. Guarnigione. Riuellini. Accãparſi. Sortire.

Idibus Iulijs Hiſpani Caſtra ad Vrbem poſuerunt. Ac prima ipſa die alacriter erumpentibus ex ea Militibus, nonnulli utrinque vulnerati, ac perempti. Repulſis tamen illis in Vrbem ab Obſeſſoribus, commodum his fuit eâdem operâ foſſæ, murique exterioris conditionem explorare: quo nihil opportunius ſub initium oppugnationis. Poſtera verò die vergente ad exitum, Valentinus Pardiæus Mottæ Dominus, ſupremi Caſtrorum Præfecti partes agens, cum ex propinquo mœnia circumſpiceret: ut quâ potiſſimùm facienda eſſet impreſſio, de viſu cognoſceret; diſploſo inde repentè ſclopeto, in oculo dextero ictus eſt. Quod vulnus lethale cum eſſet, eum paulò pòſt letho dedit: non ſinè ingenti Exercitus Hiſpani detrimento, luctuque. Quippe militari virtute, Belgici experientiâ belli, atque in Catholicum Regem fide, nulli habebatur ſecundus. Vna inter alias prærogatiua Obſidionis initiũ.

Maeſtro di Campo generale. Dar l'aſſalto.

Mottæ Domini Cædes Hiſpanis luctuoſa.

gatiua illi defuiſſe dicitur, quæ in uſu militiæ non eſt poſtrema, felicitas. 1595.

Fortificar gl'alloggiamenti. Mezelune. Soccorſi.

Svbrogatvs in eius locum fuit Chriſtianus Sauinius Roſnæus, ingenij ſagacitate, peritiaque rei bellicæ paucis comparandus. Huius conſilio ante alia communiri Caſtra cœpere: fauceſque viarum lunatis propugnaculis obſtrui: nè quis áduentantibus ſubſidijs pateret in Vrbem aditus: ne-ve Exercitum haud ingentem improuiſa vis hoſtium adoriretur. His perfectis operibus; oppugnanda-ne prius Arx eſſet, an Vrbs, ambigebatur.

Deliberatur, Arx ne prius, an Vrbs oppugnanda.

Arcem plerique præponebant, qua capta, procliue admodum foret Vrbem oppugnare, & capere. Alij, quòd Arcis expugnatio plus multò requireret temporis, ac laboris, à faciliore Vrbis aggreſſione faciendum putabant initium: unde pari ratione ad Arcem oppugnandam aperiretur via. Has inter pugnantes mutuò ſententias, & tam auctoribus, quàm rationibus æquatas, tertiam quamdam, ac penè mediam Roſnæus propoſuit, in quam priores duæ coaleſcere videbantur.

Roſnæi prudens conſilium.

Dar la batteria. Far breccia. Riuellino.

Suadebat enim, uti tormentis ageretur, qua parte Vrbs Arci coniungitur. Ita quippe & illius mœnia ruinam ductura, & huius defenſionem infirmiorem fore. Obſtabat prima fronte lunatum propugnaculum extra mœnia, & citra foſſam, quæ Arcem ab Vrbe diſiungit, ad eandem tuendam foſſam erectum. Id quamuis nuda humo ſtructum, eâdem tamen diuturno tempore conglutinatâ ita validum erat, ut nullis perrumperetur ictibus bombardarum. Quare ſe nihil eis proficere animaduertens Roſnæus, nouam commentus eſt id ſuperandi viam.

Trinciere.

Dvos erigi iuſſit aggeres, quorum alter ab Vrbis, alter ab Arcis infeſtatione ſubeuntes milites tutaretur: eoſque ad iactum lapidis propè lunatum propugnaculum duci. Dumque huius Defenſores opinantur, illos ad foſſam uſque perductum iri: ex improuiſo erumpunt utrinque duæ iam paratæ cohortes, Italorum altera, altera Vallonum. Hæ partim adrependo, partim ſcalis admotis, in loricam propugnaculi peruaſerunt ea celeritate; ut ante Defenſores inuaderent, manuſque cum ijs conſererent, quàm ab Arcis tormentis peti poſſent.

Azzuffarſi.

Breuis pugna, ſed acris fuit. Namque etſi veterani erant, qui munimentum illud propugnabant: quia tamen eos nil tale expectantes hoſtis adortus eſt; poſt horæ quadrantem, quo dimicatum fuit, obruti maiore numero, loco cedere coacti ſunt, atque in tectam viam extra foſſam ſe recipere.

Strada coperta.

Obſeſſores propugnaculo potiuntur.

Roſnæus propugnaculum victor ingreſſus, Barlotæ Vallonibus præcepit, ut eumdem ſibi locum communirent; in quo bombardas ad quatiendum collocare decreuerat.

Neqve

1595. NEQVE maior fuit horum in opere ſtruendo diligentia, quàm Dorlanenſium in eodem diſturbando. Namque tribus è quodam Vrbis munimento,& pluribus ex Arce tormentis adeo propugnaculum infeſtabant, ut ingentem ederent ſtragem. Eà tamen generoſas animas minimùm abſterrente, tantum operis breui peregerunt Itali,& Vallones viciſſim laborando, ut locum tandem ſatis munirent. Impoſitæ ibidem fuere ſeptem
Colubrine. longiores bombardæ, quibus factum nomen à colubris, in Arcem directæ:atque alterius formæ ſex, quæ Vrbis mœnia quaſ-
Scorritori. ſarent. Exploratores interea ultro citroque decurrebant, quid
Abbevilla. Bullonius rerum moliretur, indagantes. Is verò propè Abbatis-
Aſſoldare. Villam, ex Picardia, Normanniaque militem centuriabat. Ad-
Ammiraglio. iunxere ſe illi Sanpaulius,& Villarius Gallicæ Claſſis Præfectus, alijque Principes Viri, Vrbiumque Gubernatores.

AT Fontanus promiſſas à Prouincijs auxiliares copias exigebat. Arteſij ſtatim Pedites mille adiecerunt. Sexcenti è Belgicis Præſidijs euocati. Quo ſupplemento non parum auctus eſt Hiſpanus Exercitus. Magno quoque coacto numero milita-
Guaſtatori. rium Operarum, vehemens à tormentis impreſſio parabatur. Quamobrem aliæ ſeptem bombardæ longiores ab Atrebatibus petitæ.

IN hoc rerum ſtatu erat Dorlanenſis obſidio: cum ea nocte, quæ diem decimum Calendas Auguſti ſecuta eſt, ab Exploratoribus Fontano nunciatur: iam Villarium cum quadringen- *Gallorum Exercitus cum magna Nobilitate ſubſidio venit Dorlanenſibus.*
Amiens. tis Equitibus ex uniuerſa Normannica Nobilitate lectis Ambianum intraſſe. Sanpaulium verò,ac Bullonium ſcripſiſſe Ludouico Gonzagæ Niuernenſi Duci, qui recenti Picardiæ bello ab Henrico Rege præfectus,in Oppido Sancti Quintini morabatur,ut frequentiorem cogeret militem.Siquidem iam promptos, ac ſatis inſtructos eſſe ad afferendum Dorlano ſubſidium:imò ad vitam pro eius defenſione profundendam. Idem confirmarunt
Caualli leggieri. Equites leuioris armaturę ad explorandum pręmiſſi,qui aiebant, plurimas ſe hoſtium turmas in Ambianenſi Agro vidiſſe.

ET ſanè iam in eam Vrbem conuenerant Gallici Exercitus Principes, ut de ferenda Dorlanenſibus ope, reique agendæ ratione deliberarent. Sanpaulius, Belinius, Seſſeuallius in ea erant ſententia, ut Niuernenſis cum eis, quas augebat in dies, copijs expectaretur. Temerarium quippe ducebant id immaturè cum ſummo diſcrimine tentare, quod intra paucos dies viribus longè maioribus, ac felicis euentus certiori ſpe aggredi poſſent. At
Catherina. Bullonius, Niuernenſis vetus æmulator in militari prudentia, *Bullonius Niuernenſi Duci infenſus,& æmulus.*
Tartura. gloriaque, nec minùs ei ob diuerſam religionem infenſus; pa-

Z tienter

1595. ro, qui ſummus Inſtructor erat in legione Alphonſi Mendozæ, cum Peditibus mille ducentis: relictoque cum alijs mille Gaſpare Zapena, ut Caſtra, & munimenta tueretur: utroque verò iuſſo, ſi erumperent ex Vrbe Dorlanenſes, ſtrenuè obſiſte-
Ordinanza. re: ipſe cum cæteris copijs obuiam hoſti proceſſit hoc ordine: uti Carolus Coloma deſcribit, qui earum pars magna fuit: & neſcias, gladio-ne magis, an calamo bellum Belgicum illuſtrarit.

Coloma l. 8. Carnerus l. 11. c. 8. Bentiuolus lib. 2.

AD dexteram ibant Equites Belgici ferè ſexcenti ſub imperio Comitis Boſſuti. Ad læuam Equites leuioris armaturæ: quorum duas primas turmas regebant: alteram Alphonſus Mondragonius, & Ambroſius Landrianus: alteram Comites Alphonſus Montecuculus, & Franciſcus Belgioioſus. In medio Fontanus ipſe Comes, præeunte cum ſuis Sancio de Luna; cumque omnibus Aulicis magno Principum Virorum numero comitante. Inter eos præcipui: Dux Aumalius, ſupremus Caſtrorum Præfectus Chriſtianus Sauinius Roſnæus, Cymacenſis Princeps, Camillus Caracciolus Auellini Princeps, Varambonius Marchio, Alphonſus Mendozza, Stephanus Ibarra, Ioannes Bracamontius, Ioannes Guſmanus, Bartholomæus Torralba. Inſtructum quoque fuerat è ſolis Hiſpanis paruum agmen (quod Volans appellat recentior Militia: quia paratum eſt aduolare, quocumque vocat Dux, aut neceſſitas) eique impoſiti Alphonſus Ribera, Franciſcus Vega de Mendozza, Contrera, Roſitus, Gueuara. *Diſpoſitio Exercitus Hiſpanici.*

Squadron Volante.

GALLORVM exercitus ex aduerſo diſpoſitus in hunc modum erat. Primam aciem è Normannis Equitibus ferè quadringentis in tres turmas diuiſis Andreas Brancaccius Villarius Maris Præfectus moderabatur. Mediam è trecentis Equitibus Picardis regebat Seſſeuallius. Tertiæ, quæ ſexcentis conſtabat Loricatis, præerant Bullonius Dux, & Sancti Pauli Comes. Vnamquamque ſtipabant ſclopetariorum Equitum turmæ aliquot promptæ ad velitationes irritandas. Aderant etiam ad dexteram è legione Campaniæ Gallicæ Pedites mille ducenti: unàque vehebantur inſtrumenti bellici carri viginti. Mens quippe fuit Peditatum, & bellicum apparatum in Vrbem inducere: atque in receptu hoſtiles copias carpere. *Diſpoſitio Gallica.*

Ordinanza. Ammiraglio. Corazze.

IAM ad medium proceſſerat dies: cum exercitus ambo ſibi inuicem infeſtis animis occurrentes ad ineundum prælium propinquarunt. Prior Gallus Eques Duce Villario primas duas turmas Equitum leuioris armaturæ magno impetu aggreſſus, uti numero maior, facilè fudit, ac fugauit. Agmen verò Seſſeual- *Conflictus acierũ.*

Truppe.

lij ſecedens in partem dexteram videbatur velle Dorlanum verſùs accurrere. At Carolus Coloma, qui tertiam turmam è Lancearijs ducebat fermè centum quinquaginta cum ſuis, cum Iannis Gamarræ, cum Franciſci Padillæ, ratus hoſtem declinare velle impetum, & mox in latus perrumpere; occupauit cum Gamarra ſtrenuiſſimo Iuuene illum inuadere tanta & ſua, & commilitonum virtute, ut ſupra centum Gallos ſterneret, plures in fugam verteret. Fontanus interea Sancio de Luna iuſſit, ut Villarij turmam in latus inuaderet. Quod cum ipſe præſtaret egregiè, multis utrinque cæſis, minore ſclopeto in ſiniſtro latere ictus, receſſit. Villarius animaduertens, ſe ad extrema redactum, centum quinquaginta Loricatos à Bullonio, Sanpaulioque popoſcit. Eos impetrauit Belini Comite Ductore. Horum auxilio reſtituit ſuos, Equitesque aliquot Hoſtium diſſipauit. Alphonſus Ribera, quique cum eo Volanti agmini præerant, collem occuparunt ad læuam Hiſpani exercitus: ad cuius radices prætereuntibus Gallis, hoſtemque inſectantibus, magnam moſquetis cladem intulere. Simul etiam Fontanus Comes cum ſuis Stipatoribus ad dexteram, & Carolo Coloma, Hiſpanoque Equitatu ad ſiniſtram tanto impetu in Villarij copias inuectus eſt, ut eas ingenti cum cæde profligarit.

1595.

Piſtola.

Moſchetti.

Hiſpani ſuperant Gallos.

Sconfiggere.

Villarius perſtat, ut Nepoti periclitanti ſubueniat.

At Villarius, qui multorum animos gerens, primùs laceſſiuerat hoſtem, perſtabat adhuc in pugna ferè poſtremus: cum ante ſuos oculos vidiſſet occumbere tot Exercitus Principes, tot lumina Galliæ. Et propè erat, ut ipſe quamuis eò laborioſiùs, quò ſeriùs, in tutum euaderet. Verùm tam bellicus ardor, qui ſemel accenſus in pectoribus generoſis ægrè reſtinguitur: quàm charitas in ſanguinem ſuum, quæ vel vitæ iubet non parcere; magnam animam vehementer impulerunt in aleam belli maximè periculoſam. Dum enim anxius cogitat de receptu; videt Montinij Dominum Nepotem ſuum, ætatis flore, atque indole generoſa ſpectabilem, cum famulorum manu ab Hiſpanis Antonij Mendozzæ Peditibus circumuentum, atque in extremo laborantem diſcrimine vel vitæ, vel libertatis. Quamobrem extemplo ſuas reuocans copias, quæ iam ſe recipiebant; atque ad pugnam propellens, habenas Equi rapidè retroflexit, ut periclitantem Iuuenem liberaret. Verùm à ſclopetarijs Hiſpanis circumcluſus, ſimulque ab Italis, & Vallonicis Equitibus itinere præciſo; animosè tamen dimicans unus aduersùs multos, tandem pluribus affectus vulneribus equo decidit. Irruerunt in eum illico Hiſpani de tam inſigni præda inter ſe contendentes. Ornatus quippe veſtium, atque armorum argento,

Catherinus.

Idem circumuenitur ab Hiſpanis, & capitur.

1595. to, auroque præclarus, ut antè oculos, ita tunc manus auidas inuitabat. Recens quoque memoria crudelitatis, quam in expugnatione Hanenſi contra Hiſpanos exercuerant Galli, ſtimulabat illos, ut paria rependentes, in horum Principem Villarium deſæuirent. Sed ipſe, ut auri fames ſedaret ſanguinis ſitim, pro ſui redemptione quinquaginta promiſit aureorum millia. Duplo maiorem ſummam alij ſcribunt. Et ſanè vita illa pretio longè maiori æſtimabilis erat. Ita præſentem iræ rabiem ſpes futuri lucri compeſcuit.

Campana. Carnerus.

INCIDERAT Captiuus hic nobilis in manus duorum militum è centurijs Carolo Colomæ ſubiectis; quarum in eo prælio ſumma enituerat virtus. Roſnæi tamen Filius cum Ferdinando Salazario accurrens, partem ſibi ex ea præda depoſcebat. Dumque inuicem altercarentur, ipſe, qui erat altercationis miſeranda materies, dirimere contendebat litem: utque eos ſibi magis, quàm inter ipſos conciliaret, Hiſpanica dicebat lingua: *Vtrique affatim prædæ, pecuniæque futurum: abſtinerent interim rixis. Se quidem gaudere, quòd in Hiſpanorum potiſſimum veniſſet manus.* Morem gerebant Captiuo ſuo Victores (adeò maieſtas nominis, & perſonæ, vel dum alieni iuris eſt, ius in alios habet) & in ſe mutuò, & in illum iras compreſſerant: cùm Commiſſarius (ut appellant) ſupremus Equitatûs Ioannes Contrera, eà inter Hiſpanos intempeſtiua contentione animaduerſa, unum miſerat è ſuis honorarijs Ephebis, ut Villarium occidendo, componeret controuerſiam. Crudelis mandati cauſam ipſe poſteà ſeſe purgando hanc attulit: quod tantæ victoriæ detrimentoſum cenſebat uni Captiuo, quamuis nobiliſſimo, immorari, antequàm penitùs debellarus hoſtis eſſet. Alijs tamen in ſuſpicionem venit inuidiæ, quòd præda tam egregia in aliena eſſet manu. Tradunt alij, Contreram, cum Captiuum illum tam ſplendidè armatum Bullonium Ducem eſſe crederet, exclamaſſe: *Occidite perfidum iſtum Eccleſiæ Catholicæ inimicum.* Paret Ephebus: Villarium adoritur: obtruſo in vultum, diſploſoque ſclopeto ad terram ſternit exanimem. Seuitiæ in viuum addita barbaries in extinctum. Annulus pretioſiſſimo adamante conſpicuus illuminabat Villarij manum. Eum ut ſibi raptim auferret, fuit in turba militum, qui digitum, cui circumductus erat, abſcinderet. Ita in Campo Martis, ubi pullulat ſylua vitiorum, ira, inuidia, auaritia, crudelitas; flagitio ſolet flagitium obſignari. Neutrum tamen paſſa eſt impunitum Fontani Comitis celebrata iuſtitia.

Coloma, Carnerus.

Villarius de ſe captiuo rixans componit.

Thuanus. Campana. Coloma. Carnerus.

Apud Colomam.

Apud Carnerum.

Sed mox indignè occiditur, & crudeliter ſpoliatur.

Catherinus. Campana. Carnerus.

VILLARIVM ſociarunt in morte ij ferè omnes, qui comitati

tati eum fuerant ad prælium, ac Seſſeuallius in primis: quamquam acerrimè, ut in deſperatione, pugnantes carò emptam hoſtibus, & multo venalem ſanguine victoriam dederunt. Bullonius, ſiue magis è re ſui Regis eſſe ducens reliquum exercitum ad ſecundiorem belli ſortem reſeruare: ſiue ex animo in Villarium iniquiore, ob eius in Catholica tuenda Fide constantiam; facilè perſuaſit Sanpaulio, qui iunior ætate in ſeniorum ibat ſententiam; ut milites in medio exercitu conſtitutos, & adhuc expertes pugnæ, in tutum adduceret, ne-ve in diſcrimen, & certam cladem offerret. At contrà Belinius olim Lutetiæ, tunc Hani Gubernator, eiuſmodi conſilium deteſtans, cum postremo agmine ad Villarium periculo eximendum aduolarat. Verùm à Fontano in ſe immiſſas quatuor haſtatorum acies obuias habens, earum impetum ſuperare, ac perrumpere nequiuit. Imò paulò pòſt agmine ab ijs fuſo, ac profligato, ſalutem fuga quærentibus cæteris, ipſe captiuus in Caroli Colomæ manus dedidit ſe: ſuo periculo diſcens, ac docens alios: ſi dimicetur in explicata planitie, Haſtatis militibus cedere Loricatos.

1595. *Catherinus.* *Apud Campanam, Carnerum, & Bulëgerum.* Cur non ei ſubuentum. Nobiles alii capti. *Coloma. Carnerus. Catherinus.*

Fvnestissimam Gallis hanc Hiſpanorum victoriam fuiſſe ferunt, tum ob numerum cæſorum, tum quòd Gallicæ Nobilitatis flos, ex quo ferè totus erat Exercitus, fuerit magnam partem exciſus. Quæ Militum conditio potuit haud parum Bullonium excuſare, reliquos à belli diſcrimine ſubducentem. Conſtans tamen tunc opinio fuit: ſi principio copiæ omnes eductæ ad pugnam fuiſſent; aut ipſe pertinaciter dimicans recentem Sanpaulij militem in auxilium vocaſſet; futurum facile fuiſſe, vel ſubſidium introducere Dorlanum, vel certè inde minore damno recedere.

Ingens Hiſpanorum de Gallis victoria.

Nec minùs alij peccaſſe ſcribunt hoſtes in complenda victoria, reliquijſque prælij perſequendis. Roſnæum aliqui culpabant, qui Gallus, quamuis ab Henrico Rege abalienatus, non ferens tantum in ſua natione Nobilitatis excidium, Pedites penes ſe retinuiſſet. Quippe ſi proſequuti victoriam fuiſſent: eam aiunt Papienſi, aut Sanquintinianæ æquiparari potuiſſe. Alij contrà, Roſnæum ſemper infeſtiſſimum nomini Gallico, noluiſſe Ducis optimi, ac prudentiſſimi partibus deeſſe. Ac propterea Peditatum intra ſuos ordines, ac ſub ſignis contineri iuſſiſſe: quòd timeret, ne Bullonius, ac Sanpaulius, qui è prælio immunes, atque intacti receſſerant; Hiſpanorum copias diſſolutas, ac palantes aggreſſi opprimerent, & relatam victoriam è manibus extorquerent.

Cur eadem non perfecta. *Apud Campanam, & Carnerum.* *Apud Thuanum.*

Dvm Exercitus ambo in aperto Campo confligerent, Dorlanenſes

1595. *Sortire.*

lanenſes opportunum rati tempus Obſeſſores adoriendi, maiore militum parte diminutos; eruperunt ex Vrbe, & caſtra hoſtium inuaſerunt; ut ijs ſuperatis, cæteris ſuorum copijs ſe coniungerent. Verùm illa tam validè munita, tamque ſapienter proſpectum rebus omnibus deprehenderunt: ut retrocedere coacti fuerint dedecore maiore, quàm damno.

Dorlanēſium eruptio vana.

PLVS fortè pudoris ijſdem incuſſit alterum imprudentiæ peccatum. Per idem ferè tempus euenit, ut Vallones octingenti ex Belgio miſſi, ad Hiſpanorum Caſtra pergerent. Eorum aſpectus miſeram Vrbem non parum exhilarauit, ratam ſubſidiarias eſſe copias ad ſummam neceſſitatem ſuam peropportunè adductas. Igitur patefactis portis rurſus erumpunt, ut ijs ingreſſum muniant ab hoſte vicino. Sed eos ipſos hoſtes experiuntur, quos auxiliares putabant. A quibus peſſimè accepti, fuſi, fugatique, in Vrbem ſe referre præcipites compelluntur. Ita ſpes indigentium credula humanum genus plerumque deludit.

Soccorſo.

Eorumdem error.

MEMORABILIS hæc victoria ut Hiſpanis, atque Italis laudi: ita vitio vertitur huic, aut illi Gallorum. Alij quippe Villarij temeritati, ſuperbiæ, atque æmulationi cladem illam tribuunt: cum eum ſcribant maturè monitum à Sanpaulio, ut ſe reciperet; quòd ea Bullonij iuſſa exiſtimaret, cui ſe parem habebat, morem gerere recuſaſſe. Alij Bullonij vel ambitioni, atque inuidentiæ in Niuernenſem ſuperiùs indicatæ; vel in omnes Catholicos Principes odio: quos in prima acie collocatos hoſti obiecerit trucidandos, cum ſuis ipſe Sectarijs in medio, tutoque collocatus. Has inter variantes opiniones de tantæ cauſa victoriæ nemo digniùs, ac religioſiùs ſenſit, quàm Comes ipſe Fontanus victor: qui in literis ad Senatum Belgij regium extemplo datis hæc inter cætera ſcripſit. *Dextera Domini dedit hanc nobis victoriam, & Sancti Iacobi Apoſtoli deprecatio.* Vt meritò alijs tam multis, quàm præclaris adnumerari poſſit, quas Cæleſtibus eius Diui auſpicijs Hiſpani de ſuis hoſtibus reportarunt.

Mirtens. Thuanus. Hugo Grotius Hiſtor. Belgic. l. 4.

Apud Campanam. Mirtens. Camerus. Buſſieres. Văguardia.

Fontani pia mens eam victoriā Cœlo tribuentis.

ACCEDIT unius è victis, atque occiſis nobile, & quia ſub mortem dictum, integrum, & ſyncerum teſtimonium. Pedriellus hic erat Villarij Locum-tenens: qui multis confoſſus vulneribus, & Catholicæ Sacramentis Eccleſiæ munitus, grauiter identidem ingemiſcebat. Sacerdoti verò è Societate Ieſu, cum aliqua ſpe ſalutis recuperandæ conſolanti, diſertè profeſſus eſt: *Non ſe vel præſenti dolore vulnerum, vel inſtantis horrore mortis excruciari: ſed quod Hæreticorum hominum Partes ſequutus ob rationes priuatas, & politicas fuiſſet.*

Rolăd. Mirtens.

NOCTE, quæ ſubſequuta victoriam eſt, & ſacram Diuo Iacobo

cobo lucem anteibat; iuſſit Fontanus utriuſque lætitiæ ſignificationem publicam dari feſtis ignibus excitatis, diſploſiſque bombardis. Poſtridie verò, ut humanitatis quoque partibus, & Chriſtianæ vel in hoſtes, ac mortuos charitati faceret ſatis; Villarij, ac Seſſeuallij cadauera Dorlanenſem ad Vrbem, quo par erat, honore ſepelienda tranſmiſit. At Præſidij Præfectus ea reiecit, cum diceret inclementer argutus: *Viuentibus illic opus eſſe, non mortuis*. Imò nè milites tantorum iactura Virorum in conſpectu poſita deterreret; à mœnibus exonerata tormenta procul arcuere portantes. Hanc retulerunt Obſeſſi gratiam ijs, qui, ut inferrent ipſis ſubſidium, vitam profuderant. 1595.

Fontani clementia in hoſtes.

Dorlanenſium inclementia in bene de ſe meritos.

Campana. Caracc. c. 9.

At Niuernenſis audita ſuorum clade, neque ea territus, poſtero die ductis, quas coëgerat, copijs; quæque fuſæ, ac diſſipatæ fuerant, recollectis, in conſpectum ſe dedit hoſtilis exercitûs; diligenter explorans, ſi quâ poſſet in Vrbem introducere ſubſidium. Verùm aditus omnes reperit interclusos. Fontanum contrà ſtimulabant plerique ſuorum ab recenti victoria audentiores, ut hunc etiam exercitum inuaderet, ac profligaret. Sed militaris eius prudentia pellici ſe non eſt paſſa dulci ſpe alterius victoriæ. Quin cautè timuit, nè dum prælium miſcebatur, clandeſtinum aliquod ſubſidium in inſidijs latens, Dorlanum immiſſum potiorem victoriam fruſtraretur. Biduo pòſt idem conatus iterum Niuernenſis, improſperum pariter exitum nactus eſt. Non defuit tamen, qui ſcriberet: nocte quadam per Altiliam fluuium centum viginti Loricatos, & octodecim iumenta pyrio puluere onuſta clam hoſtibus Dorlanum inducta.

Soccorſo.

Scõfiggere.

In agguato.

Mitteus.

Corazze.

Obsessores interea perductis ad foſſam aggeribus, Arcem tormentis muralibus infeſtabant. Nec ſtrenuè minus Obſeſſi numerum ingentem hoſtium ſtrauerant, & ſupra quadringentos ſauciarant. Eruptione quoque magno numero facta ſub æſtu meridiano, qui ſolet ad quietem inuitare, hoſtem inuaſerunt. At eo ipſo tempore Pediratum inuenere peruigilem, ac paratum ad conſerendas manus. Quare poſt longam, acremque dimicationem, pedem referre tandem coacti ſunt. Quod dum lentis paſſibus, & fugam diſſimulantibus peragunt; in latus eos inſiliens Equitatus, pleriſque cæſis, effuſo curſu recedere ad muros compulit.

Obſidionis progreſſus.

Artiglierie. Abbattere. Ferire. Sortita.

Combattere Zuffa. Ritirarſi.

Iam verò Fontanus animoſior parta victoria, & quaſi nimis lentæ obſidionis pertæſus, atque ad Cameracenſem anhelans expeditionem, ad quam Arteſij, Hannonij, Duacenſes, Inſulani, Tornacenſes, Valencenenſes à Balagnio vexati; ac ſua præſertim felicitas euocabat; vehementi bombardarum impreſſione moras

Fontanus Vrbem, atque Arcem vehementiùs quatit.

Celoma. Bentiuolus. Ianſonius. Haraus.

Batteria.

1595. moras omnes perrumpere, atque aditum ſibi ad Vrbem aperi-
Arras. re decreuit. Igitur miſſo Atrebatum Carolo Coloma cum mil-
le Peditibus, Equitibus quadringentis, ut inde ſex alia maiora
Colubrine. tormenta, duo longiora curaret aduehenda: poſtquam hi re-
greſſi, pridie Calendas Augusti, vix ortâ luce, quatuor ſupra
viginti bombardis Vrbis, Arciſque mœnia quaſſari cœpere. In
colle quoque vicino, Vrbi imminente, tormenta erant ita di-
ſpoſita; ut Defenſores quidem magno diſcrimine infeſtarent;
Dar l'aſſalto. ituri verò ad impetum faciendum Hiſpani citra periculum
eſſent.

Mvltas horas, adeoque ad tertiam uſque poſt meridiem, tempeſtas ea bombardarum intonuit. Cui peropportunè ſe obuoluit illuceſcentis diei tam denſa caligo, ut fumo tormentorum immiſta, ea diſplodentes obtegeret, atque oculis inimicorum, & offenſionibus eriperet. Vbi verò nebula rareſcens à ſolis radijs diſſoluta penitùs fuit; iam muri pars magna labābat, ac ruinam minitabatur. Nec multò pòſt hac ad imum ſolum
Terrapieno. cum ingeſta humo corruente, viginti cubitis amplior hiatus
apparuit. Quo viſo, ſe ſtatim accinxere ad faciendam irruptionem Obſeſſores, ad ſuſtinendam Obſeſſi.

Obsessores tres in acies diſtributos hoc ordine collocauit *Ad oppugnationē militū diſpoſitio.*
Bentinol. Fontanus. In prima ſexcentos Pedites poſuit, maximam partem
Hiſpanos, cum Burgundiones, & Vallones. In alijs duabus maiorem eſſe voluit numerum tam Hiſpanorum, quàm aliarum militum Nationum. Sic autem unam pone aliam diſpoſuit: ut primæ laboranti ſubſidium ferret ſecunda, ſecundæ tertia. Scri-
Catherinus. bunt alij Fontanum ex norma quoque prudentiæ militaris, ut
Dorlanenſium vires diuidendo minueret; diuerſis locis eodem tempore fieri voluiſſe impreſſionem. Quare ad Arcem aggrediendam Hiſpanos, ad Vrbem Vallones immiſiſſe; Italos verò paulò pòſt utròque, ad integrandum prælium.

Nec minùs ex arte ſuum contrà militem explicauerant De- *Defenſorum virtus.*
fenſores. Primos namque tenebant ordines undique qui claritudine ſanguinis, animorumque præſtabant: atque inter ſe denſati, ferroque muniti, murum alterum interiorem, ac ferreum referebant: aut ex antiquo ritu Laconum, pectora pro mœni-
Breccia. bus obiectabant. Impetum in eos fecit per hiatum tormentis
apertum primum agmen Hiſpanorum: atque intra murum,
Parapetto. cuius lorica fuerat ad terram deturbata, pedem figere ſummo
niſu contendit. Verùm eo robore obluctati ſunt in aduerſum Defenſores; ut primis Oppugnatoribus cedere incipientibus accurrere neceſſe fuerit in auxilium ſecundos. Tunc enimuerò

Atrox oppugnatio. atrociſſima exarſit pugna, inſtauratis pariter à nouo ſubſidio viribus Nobilium Defenſorum. Hi vix ullum pugnandi ſpatium Hiſpanis dabant, plurimùm laborantibus, ut ab hoſte ſe tegerent, ac ſtabilirent in muris pedem. Seſquihoram circiter ferunt in ea murorum crepidine haſtam haſtæ obſtitiſſe; & quaſi fluctuanre bello, nunc huc, nunc illuc annuiſſe victoriam. 1595.

Non leuis etiam imprudentiæ damnant Dinani Comitem Vrbis Gubernatorem: quòd ut iuuenis duorum & viginti annorum, atque in re bellica generoſior, quàm peritior, nullum præparaſſet ſuis receptum, ſed ſolam viæ ſciſſuram, eamque tam anguſtam, ut aciem directam continere non poſſet. Locus verò, ad quem refugerent Defenſores, ubi murum tenuiſſet Hoſtis, plus æquo declinabat. Adeòque Oppugnatores eò ſe ſaltu deijcientes diſtineri non poterant. Accedebat horrenda ſtrages, quam de ijs continenter edebant bombardæ è loco ſuperiore, uti dictum eſt, diſploſæ. Non tamen his omnibus inſtantis exitij terroribus coërceri Gallicæ Nobilitatis generoſus ardor potuit: quin ad extremum uſque ſpiritum Vrbem, Arcemque tueretur; ac vitam mallet deſerere, quàm locum.

Campana. Carnerus. — Gubernatoris imprudentia. — *Ritirata. Tagliata.* — *Abbãdonare il poſto.*

Neque minor eluxit in Oppugnatoribus virtus: ac ſingularis præſertim extitiſſe fertur Ferdinandi Portocarreri. Hic per hiatum muri Arcem aggreſſus, tanta ibi ſtrenuitate pugnauit: ut occiſo Dinani Comite, qui ei parti aderat defendendæ; eiusque ſocijs ferè omnibus aut fuſis, aut ſtratis, non ſine magna cæde capta demum Arx fuerit. Inde certatim Victores ſeſe in Vrbem demittere: obuium quemque perimere: omnia tumultu, luctu, clade miſcere. In ultionem Hanenſis internecionis, quam Hiſpani vulgò memorabant, ita ſæuitum. Ipſe Fontanus edixerat: ut in profanis locis nulli parceretur armato: in ſacris nulli noceretur: fœminarum pudor illibatus eſſet: incendijs abſtineretur. Hanc tamen poſtremam legem vel fortunæ temeritas, vel impetus iræ militaris fregit: cùm ſub noctem in una domo excitauit incendium, quod ſtatim ad proximas propagatum, adeò pertinaciter inhæſit, ut ipſomet Comite accurrente vix fuerit aliquando reſtinctum.

Catherinus. — Ferdinãdi Portocarreri fortitudo. — Arx, & Vrbs capiuntur. — *Michi. Aitſingerus. Thuanus. Campana. Carnerus. Catherinus. Ianſonius. Lanarius. Campiglia. Mirteus. Bentiuolus.* — Repentinum incendium.

Patefactis Vrbis portis, reliquus irrupit Exercitus; atque omnia latè loca depopulatus hoſtiliter eſt. Verùm exigua reperta præda ſpem, atque auiditatem Militum haud expleuit. Cæſa memorantur Gallorum tria millia: in quibus Viri Nobiles ſupra trecentos. Tot vulnerati, ut in uno noſocomio plures quàm centum numerarentur. Hos inter Ronſoij Dominus Gubernatoris perempti frater, qui captiuus Atrebatum miſſus paulò

Bottino. — Clades magna Gallorum, ac præſertim Nobilium.

1595.

Mirtens. Haræus. Ianſonius. Coloma. Bentiuolus. Campana. Aly.

lò pòſt perijt. Pars quoque magna Nobilitatis Gallicæ captiua in Vrbes Belgij diuerſas abducta. Haraucurius erat in primis, qui licèt Dorlani Gubernator minimè fuerit, ut aliqui tradunt (id enim muneris Dinani Comiti plerique Scriptorum tribuunt) tantæ tamen auctoritatis, atque exiſtimationis in rebus bellicis habebatur: ut eius plurimùm conſilia Præfecti ambo tam Vrbis, quàm Arcis ſequerentur. Is in Arcem Antuerpienſem cuſtodiendus ablegatus eſt unà cum Gribouallio, & Rinſeuallio Principibus itidem Viris: qui ſimul omnes pro ſua redemptione aureorum millia quadraginta ſoluerunt. Tam notabilis huius oppugnationis ſucceſſus fuit: ut nulla ad eam diem in Belgicis, aut Gallicis bellis, illa atrocior, & cum varietate fortunæ diuturnior memoraretur.

Riſcatto. Bentiuolus, & alij.

Victoriæ magnitudo.

FONTANVS Comes pro innata pietate, actis publicè Deo ſolemnibus gratijs de duplici victoria uno in loco reportata: humanæ quoque incolumitati proſpiciens, Vrbem, Arcemque curauit cadaueribus, ſordidiſque cædis reliquijs expurgandas: ne aërem inficiendo, tetriorem, & magis communem cladem afferrent. Exinde mœnia diſiecta reficere: exteriora munimenta diruere: Vrbem, & Arcem rebus omnibus inſtruere ad defenſionem opportunis. Quibus accurandis Dorlani dies quindecim immoratus; ad loci tutamen cum delecto militum Præſidio reliquit Ferdinandum Portocarrerum, cuius potiſſimùm virtute (uti paulò antè diximus) Vrbs ea fuerat expugnata. Fontanus autem ad Cameracenſem expeditionem, velut ad rerum ſummam, ac motus illius bellici metam, accinxit ſeſe. Verùm priùs quàm eam ingrediamur; præſtat paucis perſtringere, quæ Dorlanenſis obſidionis tempore, ac paululum deinceps in Belgio geſta ſunt.

Fontani pietas, & prouidentia.

M. Ianſon. lib. 14. Haræus an. 1595. Gaſpar Ens tom. 3. l. 3. Hugo Grot. Hiſt. Belg. lib. 4. Mirtens. Boterius l. 2. Laurentius Beyerlinch Chronogr. Guillelmus Baudart. Thuanus l. 112.

MAVRITIVS Comes in omnem peruigil opportunitatem; ubi Regium militem vidit abunde Gallicis armis occupatum; tempus id commodum ratus eſt, Fœderatorum in Belgio rebus aduerſùs Hiſpanos promouendis. Quamobrem ineunte Iulio, contractis undique copijs, & nauibus maioribus, minoribusque ad ducentas octoginta, bellico apparatu omni, & commeatu inſtructis, Vahalim fluuium ingreſſus, per eum aduerſùs Nouiomagum vela fecit; ex arte Ducum, hoc præſertim tempore ſolemni, ſparſo rumore, Syluam-Ducis in Brabantia obſeſſum iri. Eo comperto Chriſtophorus Mondragonius, Arcis Antuerpianæ Præfectus, quem Fontanus Regijs in Belgio armis impoſuerat: ut ſi quid per ſuam abſentiam à Fœderatis moueretur; ipſe pro tot annorum in eis bellis experientia, ſtrenuè obſtaret,

Mauritius arma mouet.

Mōdragonius parat obſiſtere.

Militum quatuor millibus coactis, Campiniam ingreſſus, Turnohuti, & circumiectis in locis Caſtra poſuit; animo magno, alacrique Mauritium expectans, quicum iuſto prælio decernere iamdiu habebat in votis. Quippe cum inclytis famâ Ducibus pugnando, quæcumque ſors belli obuenerit, bene vertit: quandò & eos vincere ſumma gloriarum eſt, & ab eis vinci non indecorum. At Mauritius hoſtis expectationem fallens, magna celeritate naues in Rhenum, atque inde in Iſalam traiecit; eiſque per foſſam, quam à Druſo Nerone Druſianam appellant, ad regionem Grollæ circumiacentem tranſportauit Exercitum. 1595. *Campana in fine l.3. Cameras l. 11.c.16. Coloma l.8. Emer. Rei. dam. lib. 12. Auber. Miraeus Chron. Belg. Bentiu. l.2.*

Grolla obſidetur à Mauritio.

IN Zutphanienſi Comitatu Geldriæ confini hoc Oppidum eſt: quod unum alicuius momenti ſuperabat in Belgio trans Rhenum Hiſpano Regi ſubiectum. Quæ potiſſimùm cauſa Fœderatos permouit ad illud occupandum: ut eo potiti, Tranſrhenanam eam omnem regionem haberent in poteſtate. Anguſtum ambitu Oppidum ſatis Ars, & Natura munierunt: hæc ſitu valde ad tuendum opportuno, prope Slingam amnem: illa propugnaculis quinque. Præerat loco Ioannes Comes Stirumbius Germanus cum ſexcentorum militum Præſidio. Mauritius ergo cum octo millibus Peditum, Equitum duobus (quinquies mille Pedites, Equites mille ducentos alij numerant) Grollam obſedit. Octodecim quoque aduexerat maiora tormenta: quibus Oppidum quatere, & Diui Iacobi peruigilio expugnare animus erat. Caſtris itaque communitis, exonerare bombardas in mœnia cœpit: & diuerſis locis agi ſub terra cuniculos iuſſit, qui unà cum Caſtris quotidie propius Oppidum admouebantur. Erecti quoque aggeres ſexta obſidionis die ad foſſam perducti: hæc verò eò minùs tuta, quòd ſubduci poterant aquæ. *Gheldri.*

Oppidi ſitus, & munimenta.

Mini.

OBSESSI quamuis in anguſtias redacti, & nulla ſpe vicini ſubſidij: tueri ſe tamen ſtrenuè, & deliberato animo eſſe ad extremum uſque ſpiritum fortiter agendi. Verùm hanc virtutem periclitari diutius non ſiuit Mondragonij Ducis in proſpiciendo vigilantia, in exequendo celeritas. Is præter contractas copias, è vicinis quoque Præſidijs quàm plurimum potuit militum euocauit: ut eorum numero haud multò inferior eſſet Mauritio. Adiunxerat verò ſe illi cum ſuis Hermannus Comes Thſerembergius. Qui ambo ab Anglis quibuſdam, & Scotis de hoſtilis Exercitus numero, conditione, ſtatu fuere prorſus edocti. Igitur magnis itineribus profectus Mondragonius, & Moſa ac Rheno ſumma celeritate traiectis, Grollam verſùs exercitum deduxit; certum, & conſtitutum habens, aut Oppido ſubſidium inferre, aut prælium cum hoſte miſcere. *Guarnigioni.*

Mondragonius ſubſidio accurrit.

AD

1595. Ad eius aduentum opinione maturiorem, dubius animi Mauritius fuit; num obſidionem proſequeretur, cuius felicem, & vicinum exitum ſpondebant tum anguſtæ in Oppido res, quod probè norat; tum opera, & machinamenta iam ad ſummum perducta: an potiùs animoſiore conſilio aduentanti hoſti prior obuiam iret, eumque vel debellare, vel auertere conaretur. Suadebant hoc & eius animi magnitudo, & exercitus Principes æquè generoſi. Sed ut tertium ſequeretur conſilium, omnium prima fronte deterrimum, ac minimùm quidem certè glorioſum, nempe obſidionem ſoluendi: vel eius ingenium impulit, ad cauendum procliuius, quàm audendum: vel Ordinum Fœderatorum inſtinctus, quorum perpetuò mens fuit non facilè vires ſuas ad incerta belli profundere. Et ſanè iure metuendum erat, nè ſi continuaret obſidionem, hinc à Mondragonij copijs inuadentibus, illinc ab erumpentibus Grollæ Defenſoribus circumuentus opprimeretur: ſin hoſti occurreret afferenti ſubſidium; non ſatis haberet militum ad hunc repellendum, ſimul, atque obſidionem prorogandam. Igitur conſultiſſimum duxit, inde recedere, ac ſe conferre Zutphaniam: *Mauritius obſidionem ſoluit.*

Ibi Mauritius perſtitit aliquandiu, quid Mondragonius interea moliretur, obſeruans. Hic verò id unum ſpectabat, ut à maioribus faciendis progreſſibus Mauritij arma coërceret: quemadmodum contrà in eo totus erat Mauritius, ut Mondragonium per eas regiones occupatum detineret; nè inde digreſſus adiungeret ſe Fontano. Sic enim Fœderatos inter conuenerat, & Galliæ Regem Henricum: qui perſuaſum habebat, Gallicis expeditionibus, ac præcipuè Cameracenſi, ſolas Fontani copias pares non eſſe.

Grolla obſidione liberatâ, rebusque ad tutamentum neceſſarijs ſatis inſtructâ; haud procul inde Mondragonius conſtitit iuxta Rhenobergam: tum ut eam quoque, traiectumque illum fluminis cuſtodiret: tum quòd illac facilior aditus commeatibus eſſet. Nec longè Caſtra Mauritius poſuit: utroque contendente alterius conſilia, & propiùs introſpicere, & commodiùs diſturbare. Inter duos Exercitus medius interfluebat amnis haud magni nominis Luppia, qui prope Vrbem Veſaliam euoluitur in Rhenum. Vt eum amnem ultro citroque tranſmitterent utriuſque Exercitus milites, conuehendorum pabulorum neceſſitas adigebat. Quæ occaſio frequentes inter eos, quamuis leuiores, dimicationes ciebat. Septembri tamen ineunte fors tulit, ut quædam longè grauior, ac magis memoranda confereretur. Sic autem ſe res habuit. *Rynsberga. Vettouaglie. Inimici Exercitus propinquant. Lippa. Foraggiare. Scaramuccie.*

R E-

1595.

Foraggio.

Scolta, ò Connoio.

Generale della Canalleria.

Star' in agguato.

Foraggieri.

Spie.

Truppe.

Pabulandi occaſione ſibi mutuo ponunt inſidias.

Regivs magis, quàm Fœderatorum Exercitus pabuli penuria laborabat: adeòque id ex loco longinquiore comportare, & maiorem militum numerum adhibere ad cuſtodiam opus erat. Commodam eam ſe nactum opportunitatem hoſtis opprimendi Mauritius cenſuit. Igitur Philippum Comitem Naſſauium, ſupremum Equitum Magiſtrum cum Equitibus quingentis latère in inſidijs iubet intra nemus, prope quod tranſeundum pabulatoribus erat. Id ubi ab Exploratoribus ſuis cognouit Mondragonius, ut artem pari arte deluderet, in aliam vicinam ſyluam ut abderent ſe, turmis Equitum aliquot mandauit. Vtriſque quid agendum, in tempore ab ſuis Ducibus imperatum. Regijs Equitibus præerat Ioannes Cordubenſis, Præfectorum eius Exercitus veterrimus, exploratæque virtutis. Aderat & Henricus Comes Thſerembergius, Hieronymus Carrafa Montis Nigri Marchio, Nicolaus Maria Caracciolus, & Paulus Æmilius Martinengus cum ſuis quiſque turmis. Itaque non modo par hoſtili, ſed etiam ſuperior erat hic Equitatus. Progreſſos pabulatores ad locum, prope quem deliteſcebant inſidiæ, varijs ſtatim è partibus adoriuntur hoſtes: & licèt cuſtodias militum auxiſſet prudentia Mondragonij; Mauritianis tamen quâ numero, quâ robore ſuperantibus ceſſerunt. Regij, partim cæſi, partim ſaucij, partim fugati. Tunc è nemore vicino cum ſuis Henricus Comes erupit: nec morati ſunt hoſtium alij in medium prodire, ut iam non in umbraculis ſyluarum mutuò præparatis ageretur inſidijs: ſed in Solem, ac puluerem egreſſis, in aperto campo iuſtum, & cruentum prælium exoriretur.

Acer inter eos conflictus.

Hollandi principio vincunt.

Mox Hiſpani.

Principio inferiores eſſe Regij; Naſſauio præſertim, eiusque duobus fratribus, & Erneſto Solmenſi Comite, pro nobilitate generis, animique magnitudine rem egregiè gerentibus, aliosque corroborantibus exemplo ſuo. Quare iam Victores Hollandi toti erant in obſtringendis Captiuis, ſpolijs colligendis; cùm extemplo nouis ſuperuenientibus Mondragonij copijs, inopinantes, atque occupati præda inuaduntur. Redintegratur pugna: recentes Regij feſſos, atque impeditos cædunt; alios vulnerant, alios fundunt: eripiunt e manibus, & liberant Captiuos: qui eos ceperant, capiunt: victoriam de Victoribus reportant. Ita plerumque belli ſcenam fortuna conuertit: & habendi cupiditas impotens elabi ſinit è manibus victoriam: qua ſapienter uti non minor eſt virtus, quàm vincere.

Nobilitarvnt hanc Hiſpanorum victoriam maiorum gentium Captiui: Comes ipſe Naſſauius Philippus, qui lethaliter

1595. ter vulneratus, & Rhenobergam ductus, paulò pòſt è viuis exceſſit: & Frater eius Erneſtus, & alter Erneſtus Solmenſis Comes iiſdem ſanguine coniunctus; qui mox etiam à vulneribus obijt: plures quoque Præfecti militum, & Viri nobilitate præſtantes. Philippi cadauer exenteratum, atque aromatibus conditum ad Mauritium honorificè remiſit Hermannus Comes Thſerembergius. Adeò vel inter hoſtes locum habet officioſa clementia. Extincti numerantur in hoc prælio ex Hollandorum Exercitu trecenti; quorum pars magna Luppiæ aquis abſorpta, dum eas fugiendo tranſuadaret: è Regijs ſexaginta: grauiter tamen ſauciati fuere Carrafa, Martinengus, Caracciolus.

Philippus Naſſauius captiuus moritur.

Nobiles alij captiui.

OCTOBRI ferè toto cùm utrinque nihil motum fuiſſet: eo exeunte, uterque Ducum ad hyberna reduxit ſuos. Id paulò antè quàm fieret; facinus in Brabantia tentatum fuit, quod ſi felicem exitum habuiſſet, magno fuiſſet Fœderatis emolumento. Res verò geſta narratur in hunc modum.

BREDAE præfecturam adminiſtrabat Carolus Heraugerius: cuius nempe aſtu recuperata Mauritio ſuperioribus annis Vrbs ea fuerat; & hoc ipſo Hoyum interceptum, quamuis poſt paulum amiſſum, uti ſuprà memorauimus. His igitur ſecundis euentibus animatus, tertium opus aggredi conſtituit: Liram ſcilicet in Brabantia occupare. Medium obtinet locum hoc Oppidum inter Antuerpiam, Mechliniam, Louanium. Et quòd tam præcipuis Vrbibus interiacet, quòdque natura, ac manu munitum eſt, magni momenti cenſetur. Præerat ibi Alphonſus de Luna Hiſpanus cum paucis eiuſdem gentis Peditibus. Quo comperto Heraugerius ex Bredano, vicinisque Præſidijs mille Pedites, Equites centum coëgit. Tùm ſilentio, quàm potuit, maximo digreſſus, cum ijs ad Liræ foſſam intempeſta nocte peruènit. Vnam è portis, quæ Mechliniam ducit, lunatum propugnaculum nondum perfectum è regione poſitum tuebatur. Per hoc facilis patuit ingreſſus hoſti clandeſtino. Hinc foſſam per occultum quoddam foramen milites ingreſſi: quâ minùs altam eſſe aquam cognouerant, eam tranſmittunt. Tùm ſcalis ad mœnia erectis, ea conſcendunt: Præfectum Vigilum interficiunt: alijs captis non minùs obſtringunt os terrore mortis, quàm vinculis manus. Vnus tamen elapſus, per Oppidum ad arma conclamauit, hoſtem adeſſe monens. Hic verò muris potitus, vicinam portam Mechlinienſem vi, ac ferreis inſtrumentis, ad eum finem aduectis, patefacit. Per eam Equites, ac reliquus hoſtilis Exercitus cum Heraugerio irrumpit. Factis repentè per vias excurſionibus, omnia terrore complent, ac tumultu.

M. Ianſon. lib. 15. Cāpana l. 3. Gaſpar Ens lib. 3. Grotius l. 4. Merteus. Beyerlinch. Haræus. Carnér. c. 17. Coloma. Aubertus. Miræus. Bentiuolus. Thuan. lib. 113. Anuerſa. Malines. Rinellino.

Heraugerius pro Fœderatis Liram intercipit.

Scalæ.

Ioannes Bochius in narrat. profect. Archiduc.

multu.

Oppidi Præfectus cum alijs nequequam obſiſtit.

1595.

multu. Luna Præfectus cum Præſidiarijs, atque Oppidanis armatis obuiam ire irruentibus, & viribus cunctis obſiſtere. Ab aurora ferè ad meridiem acerrimè dimicatum. Bis Hollandi repulſi, bis irruperunt. Hi vehementer pugnando, Lirenſes haud minùs ſtrenuè repugnando, tandem in forum, ut in æquum prælij campum, prouecti ſunt. Longus, & ſæuus ibi quòque conflictus. Verùm Oppidanis aliquot cæſis, alijs in domorum tuta refugientibus, intellexit Luna, ſe tam paucis cum ſocijs, qui centum quinquaginta dumtaxat erant, hoſtium numero tantò ſuperiori obſiſtere minimè poſſe. Quare, quod opportunius factu iudicauit, ſeruatis ordinibus paulatim retrocedens, ad Liſperanam portam ſe contulit: Inde citatiſſimos Nuncios Antuerpiam, Mechliniamque dimittit, qui præſens diſcrimen exponant, auxiliumque tam tempeſtiuum, quàm neceſſarium poſcant. Tùm verò ad eam portam muniendam ſe totum, & qui eò confluxerant, milites impendit. Vtque noſſent, quam in partem Oppidi contendere deberent, quæ vicinis ex Vrbibus expectabantur auxiliares copiæ, ſupra portam eamdem regium ſuſtolli, & explicari vexillum iubet.

Idem ſubſidiū poſcit ab vrbibus vicinis.

Soccorſo.

Stendardo.

Hostes interea exigui defenſionem Præſidij contemnentes, & cuſtoditam ab eo portam ſperantes ſe nullo negotio mox expugnaturos; ad prædandum effudere ſeſe in partem omnem, atque ad corpora reficienda, nocturno itinere, diurnoque prælio defatigata, & exhauſta. Pro ſolemni Hæreticorum hominum more, templa cuncta diripere, ſacra contaminare, imagines confringere, aras euertere. Eſt qui ſceleribus addat, aliquos per ludibrium Sacerdotum veſtes induiſſe: ſacratis calicibus ſibi inuicem propinaſſe: ignominioſiſſimè tractaſſe Altaris maximè venerabile Sacramentum. In priuatis verò domibus omnem petulantiæ, auaritiæ, crudelitatis vim exercere.

Oppidi direptio.

Bochius. Ianſonius. Beyerlinch. Camerus. Coloma.

Heravgerivs ſedatâ epulis fame, non irâ ſanguine; Tubicinem mittit ad Præfectum de Luna, qui ſuo nomine polliceatur: *Si portam, quam cuſtodiebat, Victoribus iam Oppidi potitis liberam reliquiſſet; ipſum cum omnibus impedimentis, armis, & ſignis etiam explicatis ab ſe dimiſſum iri*. Reſponſum dediſſe fertur Luna generoſis militibus uſitatum: *Se quandiu vita ſuppeteret, locum hoſti non conceſſurum*. Heraugerius reiectâ à victis tam honeſta conditione ferocior; ad Carthuſienſe Cœnobium raptim aduolat, ut locum oppugnandæ portæ accommodatum obſeruet. Quod dum ipſe molitur: dumque milites eius palantes, ac populabundi percurſant Oppidum; improuiſum ipſis, Liranis expectatum adeſt ab Vrbibus vicinis ſubſidium.

Hareus.

Namqve

1595. NAMQVE ubi primùm Nuncius Antuerpienſes de Liræ diſcrimine commonefecit: extemplo Gaſpar Mondragonius Arci præfectus pro Chriſtophoro Conſobrino (qui tum in Geldria, vel Friſia morabatur) cum ducentis Hiſpanis militibus egreſſus eſt: & Magiſtratus Vrbis bis mille expediuit armatos. Imò tantus fuiſſe fertur Ciuium ardor, vel ad Oppidum apprimè ſibi commodum tutandum, vel ad importunam communis hoſtis audaciam retundendam: ut niſi Magiſtratus ipſe reduci pontem verſatilem mandaſſet: Ciuitas uniuerſa, Vrbe deſerta, properatura in eam expeditionem fuiſſet. Cùm verò Milites Antuerpiâ profecti celeritate maxima Liram accurrerent; obuios habuere Mechlinienſes quadringentos & quinquaginta, ad opem ferendam ſocijs, pariter aduolantes. Igitur geminata utrinque alacritate, felicem occurſum, paremque diligentiam ſibi mutuò gratulantes, coniunctis animis, atque armis, ad portam Liſperenſem, quò regium elatum ſignum euocabat, citatiſſimo gradu perrexere. Et nè res impetu magis, quàm conſilio ageretur: ut in ſumma trepidatione, motuque tumultuario fieri conſueuit: ex uniuerſis copijs tres acies conflant, in diuerſas Oppidi partes ſubſidium illaturas. Paulò poſt meridiem Liſperanâ portâ ingrediuntur, quam prouidè ad eum finem Luna cuſtodierat. Acies prima recto itinere forum inuadit: altera dexteram murorum partem: tertia ſiniſtram.

Antuerpia, Mechliniaq; miſſum ingens ſubſidium.

Bochius. Ianſonius. Beyerlinch.

Ponte leuatoio.

Stendardo.

Harans.

HOLLANDI concurſu hoſtium tanto, tamque inopinato perculſi, quamquam obſiſtere paulùm initio contendere: pleriſque tamen eorum ſubitò cæſis, magnoque numero depoſitis armis adhuc prædæ, atque epulis incubante: in ſola fuga ſpem ſibi ſalutis aliquam relictam vident. Sed neque illi tutus patebat aditus, locis ferè omnibus ab hoſte circumſeſſis. Imò tanta fuit in re ſubita trepidatio, atque in præcipitanda fuga confuſio: ut eam ipſam portam, quam paulò ante ceperant, atque aduersùs hoſtile ſubſidium occluſerant; ad ſalutem ſuam, quam ſe proripiendo quærebant, aperire nulla ratione potuerint. Ita velut in cauea concluſæ feræ, ſola expectabant ab hoſte furibundo aut vulnera, aut vincula. Tentarunt quidem plurimi ſe de muris in foſſam deijciendo, eamque tranando, ad ripam alteram incolumes peruenire. Verùm eius conatûs pauci felicem exitum nacti ſunt, multis aqua ſubmerſis, alijs alia calamitate interceptis. Ductor ipſe, & audacis conſilij auctor Heraugerius pœnas inſignes dedit vel ſuæ temeritatis in Oppido aggrediendo, tam validis Vrbibus circumſepto: vel ſuorum licentiæ, auiditatis, impietatis, quibus excæcati vitijs, impendentem ſibi ruinam,

Hollãdi ex inopinato cæduntur, & propulſantur.

Hermangerius in Oppidi foſſa merſus.

ruinam, ac vicinum exitium non prouiderunt. Quippe dum præuius alijs ad fugam, qui ad facinus præiuerat, ſaltu ſe demittit in foſſam; in eadem demerſus ibi ſepulcrum reperit, ubi perfugium quærebat. Ita qui Vrbes, atque Oppida conſueuerat intercipere; à morte quodammodo nil tale cogitans interceptus fuit. Secuti ſunt in hoc exitu infelici, atque inglorio Ductorem ſuum Centuriones aliquot, eorumque Vicarii. Ac demum ex omni numero, qui Liram inuaſit, vix ducenti ſuperfuiſſe dicebantur ab ijs, qui Antuerpiam ducti fuere Captiui. 1595. *Haraus.* *Ianſonius. Campana. Carnerus. Thuanus.*

Eodem die, quo hæc de manibus Hollandorum extorta Victoria; ſub veſperam Antuerpiani, & Mechlinienſes, debellatores hoſtium, ſociorum liberatores, in ſuas reuerſi ſunt Vrbes triumphantibus ſimiles cum hoſtilibus armis, equis, ſignis, aliâque prædâ, & ſpolijs: quodque ſummum iactabatur & felicitatis, & gloriæ, nullo è ſuis interfecto, aut vulnerato. Quamquam in eo ſingularis enituit Senatus Antuerpienſis prouidentia, ac liberalitas: quòd certos homines in portis Vrbis collocarat, qui de reducibus quærerent, an eſſent vulnerati, ut tam promptè, quàm ſedulò publicis ſumptibus curarentur. Illud quoque ab eodem clementer, & iuſtè, atque ex propria Belgarum integritate decretum: ut quando præda, quam Hollandorum è manibus abſtraxerant Antuerpienſes, non tam ab ijs Liram aducta, quam ex Liranis abducta cenſeri poſſet; ea omnis in Curiam comportaretur, & quæcumque Lirenſium eſſent, ſanctè reſtituerentur. Vt verò præmium aliquod rei bene geſtæ conſtaret ijs, qui tam diligentem operam in ſocijs ex hoſtium poteſtate vindicandis nauarant: idem Senatus eiſdem duo florenorum millia diſpenſauit, quibus conuiuia publica celebrarent. Singulis præterea Centurionibus diſtributa numiſmata, quibus ab uno latere inſcriptum erat: LIRA RECEPTA; ab altero; OB CIVES SERVATOS. Nec minùs aliæ communis lætitiæ ſignificationes datæ: ac præcipuè ad agendas Deo grates, in cuius verè manu victoria eſt, publicæ ſupplicationes inſtitutæ. In quo genere & illud accidit, quod eſſe documento potuit, quantum in rebus humanis inane ſit. Munimentum Antuerpiæ proximum, Lilloum appellatum, Hollandi Præſidiarij tenebant. Hi ſtatim atque acceperunt, Liram ab ſuis captam; excitatis ignibus, diſploſiſque maioribus tormentis communia gaudia ſignificarunt. At Antuerpienſes, ut eos docerent, gratulatione præpropera *cecinisse triumphum ante victoriam*: & Hollandis quidem principium, ſibi verò finem, *qui opus coronat*, fauſtum obueniſſe; feſtos, ac triumphales ignes extulerunt, & lætiſſimo campana-

Senatus Antuerpienſis clementia.

Ianſonius. Campana. Lanarius. *Ianſonius.* *Campana. Grotius. Carnerus. Thuanus.* *Beyerlinck. Haraus.*

Hollandorum vana lætitia.

Perſ. ſat. 1. Ianſonius. Campana. Carnerus. Coloma. Thuanus.

1595. panatum omnium ſono ſuam eſſe victoriam declararunt. Interea peruenerat ad Fontanum Liræ oppugnatæ nuncius. Quamobrem ſtatim ille Principem Auellini cum quater mille Peditibus, & quingentis Equitibus ſubſidio miſit. Nec minore diligentia qui Tillemontem adhuc tenebant ſeditioſi, auxilium ab Luna rogati, milites ferè mille tranſmiſerant. Sed utræque Copiæ cum Mechliniam perueniſſent, de profligatis hoſtibus, & Lira liberata certiores facti, retrocesſerunt ad ſuos. Oppidum hoc tam facilè recuperatum duplex poſteritati documentum dedit: & ſubſidium eò ſalubrius eſſe, quò celerius: & à prædandi cupiditate corrumpi ſæpè victoriam.

Catherinus lib. 15. DVM hæc in Belgio gererentur: Dux Niuernenſis in Gallia ſuum ad exercitum acceſſit magna parte diminutum, ac perterritum. Et quamquam errata in eius adminiſtratione commiſſa diſſimulare conaretur: ubi tamen Sanpaulium, ac Bullonium conuènit; continere ſe non potuit, quin eis exprobaret: *In aggrediendo bello nimis audaces fuiſſe, in deſtituendo nimis cautos.* Quibus verbis, & veteri æmulatione commotus Bullonius ab Exercitu diſceſſit: eumque paulò pòſt ſecutus eſt Sanpaulius, relicto penes unum Caput copiarum imperio. E ſuſcepto Niuernenſis Ambianum illas deduxit: quam Vrbem ob vicinam cladem Dorlanenſem ingens metus inceſſerat. Quoniam verò Ciues magno concurſu eum adeuntes docuerant; valde timendum eſſe, ne Corbeia, Vrbs haud longè ab Hoſtibus diſſita, in eorum veniret poteſtatem: ipſum ſe poſtridie ad eam tuendam iturum pollicitus eſt. Quare ſibi Ambiani ſubrogato Filio ſuo Carolo Retelenſi Duce, Corbeiam migrauit; ut eam quamuis parum validam, aduersùs Hiſpanorum Exercitum propugnaret. Verùm hic caſtris Dorlano motis à Fontano deductus prope Peronam fuit. Igitur Corbeia digreſſus Niuernenſis, ad eam Vrbem acceſſit. At Hiſpani prætergreſſi, Sanquintinum versùs Caſtra mouerunt. Eò quoque Dux properauit, ab Euſtochio Confluentio Auxij Vicecomite, qui loco præerat, euocatus. Verùm Fontanus haud procul inde dies quatuor commoratus, ut undique magnam alimentorum copiam congregaret; tertio tandem Idus Auguſti quatuor paſſuum millibus prope Cameracum Exercitum collocans; eam Vrbem obſidere ſe vel le palam fecit, alijs omnibus timore liberatis.

Bullonius, & Sanpaulius irati diſcedunt ab Exercitu.

Rodolp. Botereius Comment. lib. 2. Thuan. lib. 113.

Di Retelo's, ò Retel.

Fontanus Comes Cameracum obſidet.

Libro 4. Cambray. Cambreſy. IOANNES Monlucius Balagnij Dominus (cuius alibi meminimus) qui Cameraci, & Cameraceſij, boc eſt eius ditionis cum ſumma poteſtate Præfectus erat; malè ſe munitum à milite, & odioſum Ciuibus animaduertens, quòd ſuperbè nimis imperaret;

Balagnius Gubernator ſubſidiū petit à Niuernenſi.

raret; neque pecunia ſatis ad belli ſumptus inſtructum; repetitis quater Nuncijs Niuernenſem rogauit, uti ſibi quà copijs, quà pecuniâ ſubſidio eſſet, ſimulque aperuit, quàm parum & Populo fidere poſſet abalienato, & Præſidiarijs ob Dorlanenſem calamitatem timore correptis. Dux euocatis in conſilium Principibus Exercitûs; *Diu multùmque ſe dubitaſſe* profeſſus eſt: *an ipſe ſe deberet in Vrbem includere. Quippe timor amittendi tam præclaram Vrbem, ac ditionem: eiuſdemque defendendæ gloria ſtimulos adigebant, ut illam ingrederetur. Contrà verò ne ſe intra muros cohiberet, hortabatur neceſſitas diſſipatum Exercitum recolligendi, augendique: atque ipſius Vrbis bono ſubſidia militum, aliarumque rerum comparandi maior extra eam facultas.* In poſteriorem ſententiam Senatus omnis bellicus conuenit, cùm iudicaret ſolum Balagnium (Scriptores aliqui Balignium vocant) ad arma intra Vrbem regenda futurum ſatis: Niuernenſem verò reliqua omnia tanto opportuniùs, quanto liberiùs accuraturum. 1595. *Ianſon l. 14. Cāpana l. 3. Gaſpar Ens lib. 3. Grotius l. 4. Mirteus Boternius l. 2. Lanarius. Beyerlinch. Hareus anno 1595. Miræus. Alex. Campiglia l. 10. Turtura lib. 21. Bulenger. l. 9. Thuan. lib. 113. Carnerus l. 11. c. 10. & ſeq. Coloma l. 8. Catherin. l. 15. Reidanus l. 12. Bentiu. l. 2. Buſſieres l. 23. Bentiuolus. Coloma.*

Hic filium ſuum Retelenſē Ducem cum copijs mittit.

Hoc itaque conſtituto, Niuernenſis Carolum Filium cum Equitibus quadringentis, & quatuor Sclopetariorum centurijs Cameracum immittere decreuit. Alios quoque bellicæ virtutis egregios, atque experientiâ inſignes Viros eidem laborum, & diſcriminum ſocios, adiutoresque deſtinauit. Quippe Iuuenis ætas adeò tenera, ut quintum decimum annum non ſuperaret, magnis opus habebat adminiculis ad tantum oneris ſuſtinendum. Eum verò tam præmaturè conijcere inter pericula non dubitauit æquè prudens, ac generoſus Parens: ut eo tanquam pignore Cameracenſibus dato & ſuam obligaret fidem; & ſpem eorum foueret, venturum ſe poſtmodum maiore cum apparatu in auxilium; eoſdemque interim in ſtudio Gallicarum Partium contineret.

Igitur magnanimi Patris Filius non degener nil paterna iuſſa moratus eſt, neque à circumſidentibus Cameracenſem Agrum hoſtibus deterritus, quo minùs omni conatu ingreſſum in Vrbem tentaret. Et eum quidem, ad fallendum hoſtem, nocturnum deſignauerat. Verùm etſi ſolidam noctem cum eis, quas adducebat, copijs habuit iter: non tamen ante lucem potuit circumiectam Cameraco planitiem attingere. Cauſam eius moræ duplicem tradunt. Alteram, ingentem pluuiam, quæ noctem eam tenuit totam: alteram, quòd prope Pagum Annæ appellatum, dum fluuium quemdam per pontem tranſmittunt milites, eius repentè pars corruit. Quare tamdiu intermittendum iter fuit, donec ex aſſeribus, trabibuſque pars abrupta reficeretur. *Catherinus. Turtura. Thuanus. Botereius. Campiglia. Fa'alto.*

Obſtacula illi obiecta.

Ho-

1595. Hostivm infortunio fortunatiores Hiſpani, & de illorum acceſſu præmoniti tempeſtiuè fuere, & commodum nacti ſunt ſpatium ad aſcendendos equos, & ſeſe inſtruendos. Quare ubi ad planitiem deuenit Dux Retelenſis; eos in via militari directis ordinibus iam diſpoſitos, atque expectantes oſtendit. Ad primum, nec opinatum ipſorum aſpectum, ſuſtinuit habenas Iuuenis, quid conſilij caperet, incertus. Verùm is, quo utebatur duce, locorum peritus, docuit: viam eſſe inter hoſtilem Equitatum, & portam Vrbis inferiorem, cauam, ac præcipitem, quâ iter facere arduum admodum foret. Si ergo eam inſiſterent, antè ſe muros Vrbis ſubituros, quàm premi ab hoſtibus poſſent; quibus longiore circuitu obequitandum erat, nè in ignotæ viæ anfractus induerent ſeſe. Quamobrem Retelenſis ante ſuas copias omnes generosè progrediens, de regia via declinauit ad læuam manum, & celeri gradu perrexit, quâ dux ille trahebat; ſpe fretus, ſine ullo hoſtili obice ad Vrbem ſe peruenturum. At ſpes eum feſellit. Namque cùm proxime Cameracum acceſſiſſet; quinquaginta Equitum agmen inuenit, quod ad arma undique conclamantium ſtrepitu concitum, ad iter obſtruendum paratum erat. Coactus itaque Retelenſis arma conſerere, animatis ad prælium ſuis, tanto impetu in hoſtem irruit, ut eum primo congreſſu fuderit, ac diſſiparit. Dehinc nullo ſuorum amiſſo, actis de more in orbem Equis ocyſſimè, milites in priſtinum ordinem redegit, curſuque citato proſequutus eſt iter. Verùm vix alios ducentos paſſus proceſſerat: cùm in aliam incidit centum ac viginti Equitum aciem: quam eâdem inuadens ferociâ facili negotio propulſauit. Interea frequentior Hiſpanorum Equitatus, qui hoſtem iam antè proſpexerat, celeritate nihilo minore ad eum aggrediendum procurrerat. Sed cauæ illius viæ obſtacula, & ager à præteritæ noctis pluuia uſquequaque lutoſus, ac lubricus equorum curſum adeò retardauit; ut quando primi ordines adorti ſunt Retelenſem, iam eum, eiuſque copias tormenta ex Vrbe diſploſa tuerentur; quæ impetu maximo fulminantia hoſtes toto circum Agro diſtinebant, nè ſubſidiarium militem inſectarentur. Quamobrem is antea ſuâ tectus virtute, iam ab ijs defenſus, quos defenſum veniebat; ingreſſus feliciter Vrbem eſt, maximoque Ciuium plauſu exceptus, quorum ſecuritatem ſuis periculis quæſitum ierat.

Plures hoſtium occurſus.

Far' il caracollo.

Inueſtire.

Il groſſo della Caualleria.

Retelenſis omnibus ſuperatis Vrbem ingreditur.

At Carolus Coloma rem non ſinè ſe geſtam ita narrat. De Retelenſis Principis ſubſidio factus certior ab Aloyſio Villario Caſtelleti Gubernatore Fontanus Comes, Ambroſio Landriano

Coloma l. 8.

no Equitatus Præfecto mandauit, ut quandò incertum erat, an Retelenſis Cameraco ſubſidium ferens per Sancti Quintini Oppidum, an Peronâ iter faceret; ubi una via ſe findebat in duas, Carolum Colomam cum copijs collocaret, quò poſtremum Hoſtis agmen carperet. Intempeſta nox erat, ac tenebroſa, cùm Carolus eò milites perduxit & ſuos, & Salazarij, & aliorum quorumdam Ductorum. Locum recognouit: varijs partibus Tubicines diſperſit ad fallendum Hoſtem: Excubitores diſpoſuit: in utramque viam præmiſit Exploratores. Ecce autem qui miſſi Peronam versùs, redeunt ad arma conclamantes, à Gallis excurſoribus preſſi. Horum aliquot Salazarij copiæ ſtrauerunt. Clangebant undique tubæ, & magna confuſione alter alterum non agnoſcebat, niſi ad lucem ſclopetorum. Inuaſit tamen Hoſtes Coloma, ac primo agmine turmas eorum perrumpens; illas eſt inſecutus, quæ Cameracum properabant, Equitum fermè trecentorum, quorum aliqui ſaucij, cæſi, capti eò faciliùs, quòd ibi rebantur totum inſtare hoſtilem Equitatum. Equites reliqui ducenti Peronam verſùs contenderunt. Retelenſis Princeps à principio pugnæ ſegregatus cum viginti quinque lectis Equitibus per noctis obſcurum certamen euitauit. Mox equis relictis, occultâ viâ per foſſam Vrbem intrarunt. Vbi diluxit, numerati ſunt è Gallis captiui ſeptem & octoginta: cæſi ſupra ſexaginta: equi capti fermè trecenti: & Principis, & Nobilium ſupellex. Retelenſis Ducis in Vrbem cum copijs ingreſſus Fontanum incitauit, ut arctiore quamprimùm obſidione cingeret Cameracum. Eam antequàm ex pluribus literarum monumentis deſcribo; præſtat quæ paulò priùs, quæ tùm eſſet Vrbis eius conditio, & quid in eam iuris vel Hiſpani haberent, vel Galli; paucis altiùs aliquantò repetere. 1595.

Cameracum olim Vrbs libera, & ſub ſuo Epiſcopo Imperij Principe.

Ianſonius. Campana. Camerus. Lenarius. Thuanus. Coloma l.7. Bulengerus.

In eis Ciuitatibus, quæ liberæ paſſim appellantur, & ſuo tantùm imperio ſubiectæ dicuntur, Cameracum quoque iam olim numerabatur: eumdemque colebat Paſtorem animarùm Epiſcopi titulo, & ſupremum rerum omnium moderatorem, Principem ſeu Marchionem Imperij nominatum. Cùm verò inter Carolum Quintum Cæſarem, & Franciſcum Gallorum Regem eo nomine primum Belgicis præſertim in finibus, Galliciſque arderet bellum: licèt Cameracenſes neutri Partium addictos ſeſe palàm profiterentur; clam tamen in Gallos magis; quibuſcum erant ipſis frequentiora commercia, propendebant. Quod cùm Carolus Cæſar comperiſſet, ſimulque animaduerteret; quanti rerum ſuarum intereſſet, ſi Vrbs in finibus Arteſiæ, Hannoniæque ſita in ſuâ eſſet vel poteſtate, vel fide: exercitu eò per-

1595. perducto tantum effecit, ut ipſomet Antiſtite aſſentiente, in loco Vrbis editiore validiſſimam Arcem extruxerit, eiusque dominatum ijs reliquerit, qui ſibi deinceps in Belgica ſuccederent ditione. Eo quaſi freno quadraginta ferè annos in officio continuit Cameracenſes. At poſtquam Belgium cœpit Hiſpanorum imperium detrectare; cum Arcis præfectura deueniſſet ad Balduinum Gaurium Inchij Dominum: is rerum nouarum cupidus, & Gallis dedere Cameracum ſtudens, Ludouicum Barlæmontium Archiepiſcopum Vrbe exegit. Tùm in finitima Hiſpani Regis ditione multa perpetrare hoſtiliter eſt aggreſſus. Quare Parmenſis Dux Alexander, qui Belgium id temporis gubernabat, Exercitum eò tranſmiſit, qui Vrbem obſideret. Obſeſſam Franciſcus Valeſius Alenconij Dux, & Gallicorum Regum Caroli Noni, & Henrici Tertij Frater, maioribus adductis copijs liberauit. Ita Ciuitas antea ſui iuris, & ſoli Cæſari ſubiecta, in Gallorum poteſtatem venit. Nec multò pòſt cum Inchius ab Ruſtico ictu ſclopeti peremptus, & Archiepiſcopi eiecti, & libertatis Cameracenſis proditæ iuſtas pœnas dediſſet, in eius locum Arci præfectus ab Alenconio fuit Ioannes Monlucius Balagnij Dominus: idemque Vrbis, ac ditionis totius Gubernator ab eodem renunciatus. Cumque decedens Alenconius Reginæ Parenti Catherinæ Mediceæ teſtamento legaſſet, quicquid iuris in Cameracenſem regionem habebat; ab ipſa quoque confirmatus in eodem munere fuit. Is verò ſolo Præfecti nomine minimè contentus (ut expleri facilè nequit tam habendi, quàm dominandi cupiditas) iam ſupremum, atque abſolutum ditionis eius imperium affectabat. Hunc ad finem in Gallicis Belgicisque motibus, utrinque emolumentum comparans rebus ſuis, eam ita cohibuerat Ciuitatem, ut neutri Partium apertè ſtuderet. Quamquam ipſum, quæ ſe cumque dabat occaſio, procliuiorem ad Gallos indicabat: à quibus minore cum periculo maiora ſibi poterat polliceri. Cum verò Regis Henrici Quarti maiores quotidie progreſſus in ijs præcipuè finibus videret; eidem tanquam ſupremo Domino Cameracum, & Cameraceſium ſubijcere non dubitauit; præfecturam, eumque ſibi titulum reſeruans, ut Cameracenſis Princeps appellaretur. Quæ ferè omnia de Alenconio, & Balagnio ſuperiùs indicauimus.

Hic igitur ad Vrbem omni diligentia muniendam, & propugnaculis, armis, commeatibus, reliquo apparatu bellico inſtruendam, ſolerter incubuit. Proſpiciebat quippe ſagaci animo tempeſtatem ab regijs Belgij viribus inuehendam, ſi qua eas in

Margin notes: A Carolo Quinto Arce addita coercetur. — *Famianus Strada de bello Belg. Dec. 2. lib. 4.* — Gallis deinde ſubijcitur. — *Ianſonius. Coloma.* — Balagnius Gubernator abſolutum eius imperium affectat. — *Libro 4.*

in illos fines occaſionis aura propelleret. Ne ipſe quidem hanc 1595.
excitare auram timuit, finitimas Hannoniæ, Arteſiæque prouincias frequentatis excurſionibus infeſtando: copiarum alimentis exhauriendo: impoſitis vectigalibus alijſque oneribus grauando: quæ cuncta ſi minùs hoſtilem animum, intolerandam certè vicinitatem oſtendebant. Hinc illarum Gentium ardens voluntas, ut Hiſpanorum in fidem quam citiſſimè Cameracum reuerteretur: & eâ gratiâ quodlibet oblatum Fontano auxilium, ut ad illam expeditionem propenſum eius animum vehementiùs inflammarent. Archiepiſcopus quoque Cameracenſis, ut quaſi poſtliminio reſtitueretur in integrum, ingentem pecuniæ vim ad Vrbis oppugnationem pollicitus erat. Eam tamen tum ipſe, tum prouinciæ non antè numerare ſtatuerant, quàm arctiore cinctum obſidione Cameracum foret. Igitur, quandò maiore copia Fontanus ad alendum exercitum opus habebat; ut ab illis proſpiceretur, propiùs Vrbis mœnibus admouere circumſidentem militem maturauit.

Idem Hiſpanicam ditionem infeſtat.

Hinc obſidionis occaſio.

DE

DE
BELLO BELGICO
LIBRI SEPTIMI
SVMMA.

CAmeraci, eiusque Arcis deſcriptio. Sapienter à Fontano circumuallatur: aggeres ducuntur, Obſeſſis fruſtra diſturbantibus. Balagnij Principis Vxor bellicoſa. Ab Henrico Rege ſubſidio mittitur Vicus & per geminum dolum ingreditur. Eius peritia, & ſedulitas in Vrbe munienda. Dubitatur in Caſtris, an ob multas difficultates ſoluenda obſidio. Fontani concio ad eam continuandam. Præcepta militaria pro oppugnatione ab eo data. Itali qui tumultuati fuerant, eius accitu ad Caſtra veniunt, & ſubſidium Gallorum auertunt. Inita oppugnatio interturbatur urbano tumultu. Ciues exoſi Balagnij tyrannidem, & Vxoris auaritiam, cum Henrico Rege incaſſum queruntur. Hinc ad deditionem conſpirant, nequicquam obnitentibus Vico, & Balagnio. Huius Vxor ad milites concionatur; & argentum, atque aurum infructuosè ſpargit. Deditur Vrbs, & Arx cum conditionibus. Vxor Balagnij fame ſe necat. Fontani Comitis exiſtimatio ex ea victoria. Albertus Archidux ad gubernandum Belgium ab Rege mittitur, comitante Philippo Auraico. Eorum iter ex Hiſpania Bruxellas, & magnifica exceptio. Quid de

hoc aduentu Fœderati ſenſerint; ac Mauritius præſertim. Horum literæ ad Auraicum; & reſponſio. Albertus agit de pace cum eis, nullo fructu. Eorumdem Edictum aduersùs Hiſpanos, & Societatem Ieſu.

DE
BELLO BELGICO
LIBER SEPTIMVS.

1595.

Cameraci ſitus, & deſcriptio.

INTER Picardiam ex latere Gallico, Arteſiam, Hannoniamque ex Belgico, ſitum eſt cum anguſta ſua ditione Cameracum.

La Schelda.

Vrbem Scaldis interfluit, aquis non admodum copioſus: quippe qui haud procul inde nanciſcitur caput, atque ortum ſuum. Ambitus eius paulùm ultra leucam protenditur, antiquis ſeptus mœnibus,

Baloardi.

multis tamen recentioris uſus propugnaculis communitus. Foſsâ circumcluditur amplâ, profundâque, in quam Scaldis aquæ deriuantur, quâ partes Vrbis decliuiores ſunt: quâ verò editiores, inanis ea eſt, ſed ob ſoli opportunitatem altior. Ex hac parte Solem Orientem ſpectante conſurgit Arx à Carolo Cæſare

La Cittadella.

impoſita, quatuor ingentibus propugnaculis in quatuor angulis, quibus definitur, inſtructa: atque ab eo latere, quod Agri

Mezaluna.

planitiem reſpicit, lunatum habet in medio munimentum. Hinc ad Meridiem magis declinat ſolum; ubi porta patet, quæ Noua dicitur: maximè autem ad Solis Occaſum, ubi alia porta à vicino Sancti Sepulcri templo nominatur. Vlteriùs procedenti

Di Cantimprè. Di Selle. Di Malle.

occurrit, quæ Cantipratana appellatur: tum ad Septemtriones verſa Sellana: poſtremò in editiſſima Vrbis parte, quæ ad Arcem vergit, Malliana. Has portas recenſuiſſe, earumque poſitionem deſignaſſe non fuerit ſuperuacaneum: quandò in obſidionis narratione non ſemel earumdem facienda mentio eſt.

Card. Bentiuol. lib. 2. Veterani. Vettouaglie. Munitione.

AD Vrbem defendendam prompti erant Pedites bis mille quingenti, Equites ſexcenti: ad Arcis verò Præſidium quingenti Pedites Germani, Vallones, Galli, bellandi veteres omnes. Neque aut Vrbi, aut Arci deerant commeatus, tormenta, inſtrumentum bellicum, & quicquid poſtulat ad tuendum diuturna, & acris obſidio. Quæ omnia explorata Fontano; ſimul etiam Vrbis ambitus amplior, quàm qui ſuorum poſſet militum exiguo numero circumuallari (quippe triginta millia requiri ad tantum operis videbantur: cum ipſi dimidio pauciores eſſent) valde arduam, ac penè deſperatam expugnationem oſtentabant.

Campana. Thuanus.

Idcirco non defuere qui crederent, Comitis conſilium fuiſſe,

 non

non tam Cameracum tunc oppugnare, & capere, quod fieri vix poſſe prouidebat, quàm extructis in circuitu munimentis & ſubſidijs intercludere ingreſſum, & oppugnationem ad opportuniora tempora præparare. Attamen Prouinciarum, atque Antiſtitis Cameracenſis aſſiduis impulſibus ſtimulatus, ardore militum incitatus, cæteris eiuſdem anni victorijs eam quaſi coronam imponere geſtientium, ſua quoque felicitate adductus; facinus aggreſſus eſt, quod audax videri principio poterat, ac ſupra vires; ſed poſtremò futurum erat in omnem poſteritatis memoriam glorioſum.

Fontanus Vrbem arcte obſidet.

Igitvr Idibus Auguſti propius Vrbem accedens, munimenta circum eam in hunc ferè modum erexit. Ex eo latere, quod magis vergit in Galliam, & quà faciliùs introduci ſubſidia poterant, hoc eſt inter Occaſum, & Meridiem, ad Sancti Sepulcri portam, ingens extructum fuit quadratum munimentum, & quatuor propugnaculis terminatum, in Niernio Vico, ſiue Suburbio: eique præfectus Carolus Croyus, Chimacenſis Princeps, cum octingentis Vallonibus, quos Hannonij conduxerant, ſuisque cataphractis Equitibus, & Sclopetarijs nonnullis. Minus aliud munimentum erectum eſt ad Occidentem Solem, quà ſe in Vrbem Scaldis inſinuat, atque in foſſam circumiacentem deriuatur. Illi à Premio vicino Cœnobio nomen fecerunt: & Bilium Comitem præpoſuere cum legione Germanorum, & ducentis Equitibus Hiſpanis. Alij trecentos fuiſſe tradunt Voluntarios milites Atrebatenſes. Inter utramque munitionem arcuato circuitu ducti erant aggeres duo: interior alter ad urbanas eruptiones arcendas, alter exterior ad ventura ſubſidia diſtinenda. In eodem interiecto ſpatio ſeptemdecim (alij ſeptem numerant) aſſurgebant propugnacula eorum inſtar, in quibus ſolent circa mœnia Vigiles excubare: & ſingulis eorum viginti quinque milites fuerant ad cuſtodiam attributi. Quo id etiam opportunè fiebat, ut quicquid eueniret, facilè poſſet, quaſi per manus traditum, uniuerſis Caſtris, & Duci renunciari. Exinde Septemtriones versùs procedendo, tertium ſpectabatur munimentum ab Sancta Olla denominatum, cuius Templum ſemirutum erat in proximo. Quamuis enim aliquot Hiſtorici Sancti Olai nomen adſcribant: eorum tamen antiquiſſimus Ianſonius Ollianam munitionem appellat: & Ollæ Templi eo ſitu meminere Scriptores rerum Belgicarum peritiſſimi. Similitudo nominis fortaſſe decepit. Eius defenſio Ioannis Bonierij Auxienſis Domini curæ, cum ipſius Equitibus, & Vallonibus Peditibus demandata. Ad Ortum denique Solis, quà ſitus Vrbis editiſſi-

Circumuallationis deſcriptio.

Bentiuolus &c. Coloma. Catherinus. Campana. Heraus. Thuanus. Carnerus. Forte. Baloardi. Guergni. Huomini d'arme. Archibugieri.

Reggimento. Ianſonius. Harans. Venturieri. D'Arras. Trinciere. Sortite. Soccorſi. Forticelli.

Ianſonius l. 14. Io. Melanus in Indic. SS. Belgij. Aubertus Miraus in Faſt. Belg.

1595. tiſſimus eſt, & arens foſſa; quàque propterea contrà eam aggeres ducere, atque impreſſionem facere commodiſſimum videbatur; maxima omnium elaborata munitio fuit prope Pagum Euendunram, alijs Eſcodeuam. Hîc præeſſe ſtatuit ipſe Fontanus: nec procul in alio pago Hero dicto ſtationem habere voluit Equitatum. Ambroſium verò Landrianum Velitibus, ſeu leuioris armaturæ Equitibus præpoſitum, cum eorum quadringentis, & ſexcentis Peditibus eam inſiſtere viam iuſſit, quæ Peronam ducit: & varios militum globos per diuerſa loca ſyluis obſita in inſidijs locare; ut aditum intercluderet ijs, qui molirentur in Vrbem ingreſſum.

Aggua rtierarſi. Catherinus. Tortura. Caualli leggieri. Porre in agguato.

A Septemtrionibus, portâque Sellanâ ad Arcem uſque Solem Orientem versùs longo tractu mœnia ducuntur: atque hinc ab eiuſdem portæ propugnaculo defenſantur: illinc ab altero in ſpeciem auris extante, cui Robertus Croyus Epiſcopus indidit ſuum nomen. Quoniam vero ductus ille murorum longiſſimus haud commodè poterat à propugnaculis tam procul diſſitis tegi; lunatum in medio munimentum Cameracenſes extruxerant, Nuæ dictum, Mallianæ proximum portæ; quam huius belli occaſione clauſerant, ter âque aggeſtâ munierant. Ab hac ergo parte initium oppugnationi facere, & muros quatere Hiſpani decreuerunt: ac propterea validi erecti ſunt aggeres, atque Auguſtini Mexiæ cum maxima exercitus parte cuſtodiæ commendati, cui etiam poſt Fontanum tota obſidionis moles incumbebat. Tentata fuerant hæc opera varijs in ambitu murorum locis, ei labori præfectis Vidone Vbaldo Comite Paciotto, ingenij magni Iuuene in bellica præſertim Architectura; & Claudio Barlota, in Belgicis expeditionibus diu, multùmque verſato: verùm ubique laborioſiſſima experientibus accidebant. Namque in humiliore ſolo, quod interfluit, occultisque meatibus ſubter alluit Scaldis; non infra palmum effodi terra poterat, quin aqua ſcateret: in altiore verò adeò glareoſa erat humus, & ſaxoſa, ut non ſine magnis ſudoribus, & ſpatio temporis diuturno aliquantùm progredi in ea molitione liceret.

Bentiuolus. Riuellino. Orecchione. Cortina. Terrapieno. Aſſalto. Dar in batteria. Coloma. Catherinus.

Aggeres ad oppugnationem excitantur.

Non his tamen abſterreri difficultatibus potuit vel militum alacritas, natura, & uſu patientium laboris; quosque tum recentium victoriarum memoria, tum ob oculos poſita ſpes ingentis ex Vrbe tam opulenta prædæ, animoſiores reddebat: vel magnanimitas Ducis, qui ſecurus vitæ, ſollicitus ſuæ, ſuique Regis gloriæ, aderat laboribus frequens, deſides increpabat, laudabat impigros, verbis, pollicitationibus, muneribus omnes ad opus perficiendum ſuccendebat. Hac ergo Ducis, & ſub-

inde

inde Roſnæi urgente præſentia, tam vehementer inſudatum laboribus eſt: ut Calendis Septembribus aggeres duo ſtatura hominis excelſiores perducti fuerint ad foſſæ labrum: alter è regione propugnaculi Robertini, cui præſertim inſiſtebat Mexia: alter contra Mallianam portam, cui cum ſuis Vallonibus præerat ſub illius imperio Barlota. 1595.

Cameracenſium ſtrenuitas.

INTEREA non ceſſauerant Cameracenſes (quicquid alij ſcribant) eminus tormentis continenter diſploſis, frequenter factis eruptionibus cominus opera diſturbare. Neque deſinebant identidem manus conſerere modò Equites cum Equitibus, modò cum Peditibus Pedites, modò permixtè utrique. In Vrbe verò bellicæ virtutis in ſexu imbelli miraculo erat Vxor Balagnij, quam alij Franciſcam, alij Renatam nominant. Hæc in obſidionis oneribus ſuſtinendis nihil Viro cedebat. Ipſa obequitabat mœnia, ipſa excubias diu, noctuque perluſtrabat: animos addebat militibus, eorum neceſſitatibus proſpiciebat: ipſamet dirigebat tormenta, ac diſplodebat: in omni denique militari exercitatione virum ſe potiùs, quàm fœminam oſtentabat. Gallicam Semiramidem appellaſſes.

Catherinus. Campana. Gaſpar Ens. Thuanus.

Vxoris Balagnij virtus militaris.

Boterius. Tortura. Thuanus. Grotius. Coloma. Carner. c. 16. Beyerlinch. Grotius.

AT nihilo ſegniùs Obſeſſores ad Vrbem oppugnandam ſeſe accingebant. Iam ad foſſam, aggeribus protecti, peruenerant: in eaque arida, veluti noua quadam in arena perpetui miſcebantur conflictus. Iamque in propugnaculum Robertinum nouem directa erant maiora tormenta: in murum verò ei contiguum quatuordecim: in Mallianam portam decem: atque huc, illuc, uti res poſceret, conuertenda alia triginta. De his ritè collocandis controuerſia fuerat inter Paciottum, & Barlotam. Ille optimum factu exiſtimabat, ſi tormentorum vis in Robertinum munimentum, eique coniuncta mœnia dirigeretur. Huic verò longè fructuoſius videbatur in Mallianam portam bombardarum impetum vertere, ut eius ruinâ contiguas domos ſecum trahente, facilis illac ad oppugnationem aditus aperiretur. Auguſtinus Mexia, quamuis in Paciotti ſententiam procliuior; utramque tamen amplecti viſus eſt, dum in utrumque locum dirigi tormenta iuſſit: magis ut hoſtem pluribus diſtractum partibus, in earum ſingulis debilitaret; quàm quòd ullum ad Mallianam portam exitum ſecundum ſperaret. In hoc apparatu rerum erat obſidio: cum quarto Idus Septembris nocturno tempore magnum in Vrbem ſubſidium introductum, omnibus Hiſpanorum obicibus, quà ſolerter, quà feliciter ſuperatis.

Campana. Thuanus. Carnerus c. 11.

IAMDIV apud Henricum Regem iteratis literis, Nuncijsque Balagnius contendebat, ut ingens aliquod ſubſidium Camera-

1595. *Bentivolus. Campana. Thuanus. Coloma. Turtura. Alij.* co graui obſidione laboranti ſubmitteretur. Annuebat petitionibus Rex; & qui probè norat, quanti eſſet momenti Vrbem illam, ac ditionem in Hiſpanorum vel imperium, vel patrocinium ab ſuo migrare, ipſemet eam ſuſcipere decreuerit expeditionem. At quoniam ut ad eam ſe accingeret, alijs regni negotijs expeditus, aliquod requirebatur temporis interuallum; nè periculum eſſet in mora, unum quempiam è primis, & maximè expertis Galliæ Ducibus, quaſi Antecurſorem ſuum præmittere voluit, qui uſquedum ipſe adeſſet, obſidionem nauiter ſuſtineret. Igitur Dominicum Vicum, Vrbis Sancti Dionyſij Gubernatorem, ad hoc munus præ cæteris elegit: Virum cùm in alijs bellicis rebus, tùm maximè in obſidionibus exploratæ virtutis. Hic ex itinere Niuernenſem in Oppido Sancti Quintini conuènit. Inde cum quingentis lectis militibus, quibus à draconibus fecere nomen, ſub noctem ad hoſtilia caſtra perrexit. Tùm è recta via deflectens ad læuam, properauit ad portas Cantipratanam, & Sellanam; per earum alterutram meditans in Vrbem ingreſſum. *Campana. Carnerus.* Huius aduentantis ſubſidij certiores iam facti fuerant Fontanus, & Landrianus: idcirco iuſſi militum alij latere in inſidijs, alij in via excubare, quibus ipſe præerat Landrianus. Verùm paucitas militum cogebat minùs frequentes excubias eſſe, quàm oportuiſſet. *Sentinelle. Spie.* Vbi ergo nocte intempeſta Landrianus audiuit ab Exploratoribus, adeſſe ſubſidiarium hoſtem; miſit extemplo ad Fontanum, qui maiorem ab eo militum numerum poſtularet. Fontanus id negotij reiecit ad illum, qui ſibi erat à Secretis: hic ad Roſnæum. Roſnæus pro militibus ſchedam dedit ad Landrianum deferendam, in qua quid agendum eſſet id temporis, præſcribebatur. Sed opportunius multò tùm fuiſſet auxilium illico dare, quod petebatur; quàm conſilium, cuius abundè ſibi eſſe unusquiſque cenſet. Inter has exequutionis ambages, & moras parum tempeſtiuas, ſolers Vicus commodum nactus eſt ſpatium progrediendi. Occurrit illi quidem cum aliquot Equitum turmis, & Peditum centurijs Landrianus: ſed cùm ignoraret, quanam ex duabus portis illaturum ſe in Vrbem hoſtis eſſet; ambarum, quæ ad eas ducebant, viarum medius conſtitit, ita ſperans, ſe utramque interclusurum. At ipſo callidior Vicus per Sellanam portam ingreſſum ſibi moliri ſimulauit; atque in eam partem Landrianum, eiusque copias omnes pertraxit. Tùm celeritate maxima reflexit iter in portam Cantipratanam: eoque ſolemni aſtu militari Landriani diligentiam eluſit. *Stratagēma.*

Hẽrici Regis ſollicitudo de mittẽdo Vrbi ſubſidio.

Dominicus Vicus mittitur.

Hiſpanorum tarditas ad obſiſtendum.

Vici ſolertia in hoſte fallendo.

In hunc modum Vicus prætergreſſus, atque ob raras paucorum

corum militum excubias, inter hoſtilia munimenta tutus à continentibus bombardarum ictibus, prouectus ad Vrbem, prope iam aberat ab ripa foſſæ. Verùm dum ſeſe, ac ſuos extra omnem diſcriminis aleam eſſe iam credit; repentè, atque improuisò animaduertit, extremis ordinibus ſuis Equitatum Italicum imminere. Ductus hic à Carolo Vicecomite ad hoſtem Vrbis ingreſſu prohibendum, irruerat effuſis habenis. Nouum itaque Vicus ex mente fœcunda, atque ex arte bellica, quâ excellebat, comminiſcitur dolum. Iubet extemplo ſuos ex equis ſe deijcere in pedes; & fugam capeſſendo, equos hoſti relinquere, non tam ad prædam, quàm ad moram. Solers conſilium ſecundauit euentus. Dum Itali toti ſunt in arripiendis equis, certatimque inter ſe prædando: hoſtes effuſo curſu ad Vrbem prouolant, in foſſam ſe demittunt, à Cameracenſibus intra mœnia cum ſumma utrorumque lætitia, plauſuque excipiuntur. Ita Galli, qui præpollere dicuntur Equitatu, tunc ex equis deſilientes, celeriùs quò tendebant, peruenerunt: Itali contrà equis aucti, redditi ſunt ad hoſtem inſequendum tardiores: & equis intenti, Equites amiſerunt. Adeò plerumque ſolet cupiditas militarem virtutem non acuere, ſed hebetare.

1595.

Italorum Equitũ incurſus.

Ad eum eludendum Vici ſtratagema.

Ingressvs Vrbem Vicus, nouos in eam inuexiſſe ſpiritus, animoſque viſus eſt: & diditam de ſe famam comprobauit: in toto Galliæ Regno neminem eſſe, qui pari arte, ac virtute obſeſſas Vrbes, aut Arces propugnaret. Suoque docuit exemplo, quanti ſit ponderis ad obſidionem fortiter ſuſtinendam vel unius viri ſolertia, atque experientia. Vniuerſæ ſtatim Vrbis ambitum circumſpexit, & qua parte plus ab hoſte diſcriminis imminebat, tum ob aggeres excitatos, tum ob tormenta diſpoſita; eâ pluribus obniti remedijs, inuentiſque militaribus conatus eſt. Inter propugnaculum Robertinum, ac Mallianam portam lunatum extrui iuſſit munimentum: quòd ex eo latere non ſatis defenſa mœnia exiſtimaret. Inter Mallianam, & Sellanam portas, modico diſtantes interuallo, ſupra terram interiùs muris aggeſtam, quadratam ædificauit planæ formæ molem; eique plures bombardas impoſuit, quibus diſploſis hoſtium opera diſturbaret. Alia multa tormenta collocauit ex aduerſo illorum, quæ contra mœnia, & Robertinum direxerant Hiſpani. Varijs denique munitionibus foſſam aduerſùs inuaſionem hoſtium inſtruxit. Cumque tormenta diſpoſita exonerata fuiſſent in Obſeſſores; tantum ijs intulere damni, bombardis ipſorum obſtructis, perfractis earum rotis, ac tignis, ciſtis vimineis diſſipatis, tormentarijs libratoribus, alijſque militibus peremptis;

Coloma. Catherinus. Turtura. Mirteus. Thuanus. Campana. Carnerus.

Vici præſtantia in obſidionibus ſuſtinendis.

Diligentia in Cameraco muniẽdo.

Mezaluna.

Piattaforma.

Piãtar pezzi.

Imboccare. Scaualcare. Gabbioni. Bõbardieri.

1595. ptis; ut nihil hi contra Vrbem, quod eſſet alicuius momenti, agere toto triduo potuerint. Neque minus habuere negotij ab urbanis eruptionibus, quæ poſt ingreſſum Vici longè quàm antea frequentiores fuere.

Far mine. *Cõtramina.* *Far volare.* *Sotterrare.*

EODEM tempore Cameracenſes ob opportunitatem aridæ foſſæ duos effodère cuniculos, ſubterraneis meatibus ad hoſtium tormenta pertingentes. Horum unus ab Hiſpanorum obuio cuniculo deprehenſus, inanis, atque irritus fuit. Alter cum detegi nequiuiſſet, ad eum locum deductus, cui nouem impoſitæ bombardæ fuerant aduerſùs Robertinum munimentum; igne concepto, pyrioque puluere, quo inſtructus erat, ſuccenſo; molem omnem ſuperiectam diſiecit, atque in altum vibrauit; tormenta quatuor diſcuſſa humo immerſit, atque obruit; cætera inutilia reddidit in multos dies. Cuniculi à Cameracenſibus acti.

Catherinus. *Cõtraſcarpa.* *Baloardo.* *Caſamatta.* *Colubrine.* *Guardie.* *Fuochi artificiali.*

NON his tamen damnis, terroribus, periculis potuit Claudij Barlotæ animus generoſus in primis, ab oppugnationis, cui præpoſitus erat, ardore langueſcere. Quamuis enim plurimos in progreſſu commilitones amiſiſſet; nihilominus acriter ſuum opus proſequutus, tandem ad perrumpendam foſſæ ripam mœnibus oppoſitam peruenerat. Quæ pars adeò alta erat, ut ad imum alueum deſcendi ſine ſcalarum adminiculo non poſſet. Eas verò adhibere, ingentis res plena periculi videbatur: quandò hinc ex Roberti propugnaculo, illinc ex cœcâ cryptâ recèns intra foſſam extructâ frequentia tormenta fulminabant. Quare neceſſe fuit longioribus quinque bombardis propugnaculum petere, nè ſuas illud exoneraret. Et ad cryptam occupandam, quatuor ſolidos dies pugnatum eſt, non ſolùm contra cuſtodientes milites, ſed etiam aduerſùs ignes artificiosè incluſos, ac vibratos, quos pyrobolos appellant. Verùm & munimentum capere, tam validè propugnatum, pluſquam arduum erat: & in propugnaculi latere tam ſcitè Vicus obtegi terrâ iuſſerat quinque tormenta, ut eorum ictus nulla ratione prohiberi ab hoſtibus poſſent. Quamobrem in bellico Hiſpanorum Concilio decretum: ut in locum humiliorem prope Sellanam portam tormenta tranſueherentur. Ibi magno totius Exercitus ardore laboratum eſt biduo in operibus extruendis: & duo ſupra viginti collocata tormenta, quæ aduerſa mœnia quaterent: & ſena longiora in Robertini latus directa, ut hoſtem ab infeſtandis inde Obſeſſoribus arcerent. Interea Barlota deliberato animo cryptam foſſæ occupandi, alios duos duxit aggeres, eoſque clam hoſte ad illam uſque perduxit: tùm eamdem cum ſuis adoriens, Defenſores animosè fugauit, ac locum tenuit. Obice illo ſub-

Barlotæ magnanimitas in oppugnando.

Fianco del baloardo. *Interrare.* *Batteria.* *Cannoni.*

Idem foſſæ munimentum capit.

Dd moto,

moto, cum iam libera relinqueretur Obſeſſoribus foſſa; bombardas hi vehementer in Vrbem diſplodere cœperunt, & ſeſe alacriter ad oppugnationem accingere. 1595.

Obſidionis huius difficultates.

VERÙM, ut maximum quodque opus haud leues habere ſolet obuias difficultates: non ſolùm in Vrbe, à militari præſertim ingenio, peritiaque Vici; ſed in Hiſpanicis quoque Caſtris magna obſtacula nacta eſt Cameracenſis obſidio. Iam tùm enim ab exorſu prudentibus militiæ viris, atque utriuſque partis conditionem expendentibus, res videbatur aggreſſu temeraria, progreſſu periculoſa, exitu improſpera. *Adeòque mirum non eſſe, ſi prudentiſſimus Dux, Parmenſis Alexander, cæteroqui tam generoſus in bellis ſuſcipiendis, quàm in conficiendis fortunatus, à Cameracenſi tamen obſidione Exercitum reuocaſſet. Iam verò hàc ultra menſem continuatâ, ſatis exploratum eſſe,* iactabant, *quotidianis experimentis, quàm validè ab omni parte munita Urbs eſſet: quantis aucta viribus ad reſiſtendum poſt ingreſſum ſubſidij, ac præcipuè roborata conſilio Vici, Ducis rerum talium experientiſſimi. Atquè ut illud ſubſidium nuper, & antea Retelenſis intercludere non potuerint: ita ventura in dies alia, atque alia potentiora minimè prohibitum iri. In promptu iam eſſe Peronæ Niuernenſem; & Pedites circiter quater mille, Equites ferè octingentos coëgiſſe: quibuſcum haud dubiè venturum eſſe Urbis ſubſidio, cui rem omnium chariſſimam, imò dimidium ſui, Filium oppigneraſſet. Henricum ipſum Regem cum maximis Regni viribus minimè defuturum tanti ponderis neceſſitati: iamque certis nuncijs compertum, eum ex Burgundia victorem in Picardiam properare. Tempus verò iam vergens in hyemem, & pluuijs, frigori, alijſque Cæli iniurijs obnoxium, infeſtum eſſe bellantibus, ac præſertim in alieno ſolo, & ſub aperto Cælo. Milites diuturnis, grauibuſque laboribus feſſos, ab ardore, quem ſuperiores victoriæ ſuſcitauerant; ob vires hoſtibus additas, ſibi imminutas, relanguiſſe: & iam quietem ſibi magis depoſcere, quàm per maiora pericula nouos honores, aut emolumenta. Denique quod non modò militum animos à proſequenda obſidione deducere; ſed ipſius Ducis pectus magnanimum angere, atque ancipiti verſare ſententia poterat: penuriam eſſe maximam pecuniæ; quandò vicinæ Prouinciæ pollicendo, quàm ſoluendo largiores, dimidium tantum eius ſummæ, quam promiſerant, contrahere, ac numerare potuerant; eiuſdemque pars magna in placandis ſeditioſis impenſa fuerat, ut ad militandum cum Exercitu reliquo ſe conferrent. Quæ verò vel ex Hiſpania, vel ex Belgio expectabatur; eam parcè, tam ſerò (non præter ſolitum) tranſmitti: ut in ſummas ſe redactum anguſtias ad alendum Exercitum Dux videret.* His adeò non contemnendis rationibus plerique ſuadebant

Campana. Thuanus. Camerus c. 12. Miræus. Coloma.

Ac eam ſoluẽdam incitamenta.

1595. bant in bellico Senatu, ut prorſus obſidio ſolueretur: præſtabilius multò ducentes, ultro ſeſe inde cum prudentiæ laude recipere; quàm cum dedecore, ac damno, vel à Gallicis Exercitibus ſuperuenientibus, vel ab extrema rerum omnium neceſſitate, ac deſperatione propulſari. Adeòque apud omnes hæc inualuerat opinio, quam inſinuare prudentia videbatur; ut ſcriptum nonnemo reliquerit: Stephanum Ibarram, è Regijs in Belgio Senatoribus unum, Sapientiæ gloria præclarum, Bruxellis profectum ad Caſtra (& ſimile veri eſt, non ſuo, ſed Bruxellenſis Senatus nomine, aut conſulto id factum) quò ſolutionem obſidij Duci, cæteriſque Principibus Exercitûs perſuaderet. Et ſanè ſua vel doctrina, vel eloquentia, quæ in eo ſummæ erant, perſuaſiſſet: ſi ad virum oraſſet Fontano aut magis timidum, aut propoſiti minùs tenacem.

Mirteus.

Laxādam obſidionem alij cenſent.

Alii, vel quòd parum decorum nomini Hiſpano, recentibuſque victorijs aliquam inuſturum notam eum receptum putarent; vel quòd adhuc ſpem expugnationis mente fouerent: non ſoluendam penitùs obſidionem dicebant, ſed latiùs aliquantò retrahendam; & quatuor ingentibus circa Vrbem erectis munimentis externa ſubſidia coërcenda. Has ut ſententias minùs animo ſuo conſentaneas, & fortaſſe nec tempori congruentes, non refelleret modò, ſed prorſus ex aliorum mentibus extirparet; ac nouo timore diſcuſſo, priſtinum belli ardorem exſuſcitaret; huiuſmodi habuiſſe fertur Fontanus in bellico Senatu orationem.

Ad eamdem proſequendam Fõtani Comitis Adhortatio.

Mirteus. Campana. Thuanus. Carnerus. Bentiuolus. Lazarius.

Ad Cameracum obſidendum, non prædæ cupiditas, non ambitio gloriæ animum induxit meum, Principes generoſi. Verùm, ut æquè Vobis, ac mihi compertum eſt, ditionis nobis creditæ tuendæ neceſſitas; atque iteratæ, enixæque prouinciarum Arteſiæ, Hannoniæque obſecrationes, ad opus aggrediendum nos compulere, quod non modò ſupra ſpem, ſed etiam ſupra vires eſſe videbatur. Quæcumque nunc obiectantur difficultates, iam tùm animo præcepi, cum primum de hac ſuſcipienda expeditione cogitaui. Neque enim neſcius eram, & Vrbis ambitum ampliorem eſſe, quàm qui poſſet à noſtro Exercitu, ſubſidijs aduentantibus circumcludi: & Niuernenſem Ducem in proximo quantumcunque poſſet militum contrahentem, vel adducturum ſubſidia, vel miſſurum: & Henrico Regi hanc obſidionem curæ, ut nullam aliam, fore. Alexandri quoque Farneſij (qualis Ducis, & quanti!) deterrebat exemplum. Quis enim id operis aggredi minoribus inſtructus viribus auderet: quod ille tantâ belli peritiâ, tot captis Vrbibus inclytus, tot victorijs animatus deſeruiſſet? Proſpiciebam, ſi quid innecteretur obſidioni moræ (multum verò innectendum docebat Vrbs

natura, & manu munita, rebuſque omnibus ad ſuſtinendum diu bellum inſtructa) superuenturam hyemem infeſtam Obſeſſoribus in campo cum pluuijs, niuibus, frigore, luto, inundationibus pugnaturis: Obſeſſis verò ſecundam, intra ſua tecta omnes aëris, ac tempeſtatum iniurias defendentibus. Neque ignorabam, pecuniam faciliùs multò ſponderi, quàm numerari: & largas petentium aliquid conditiones, ubi voto potiti fuerint, dimidiato decreſcere: adeòque à Prouincijs longè ſperandum minus, quàm pollicerentur. Hiſpanica verò, Belgicaque pecunia quam lento procedat gradu, ſatis exploratum habemus experientiâ.

Ad obiecta reſponſio.

Quid ergo? tot ac tantis difficultatibus exterrefacti, noſtrarum Prouinciarum tam iuſtis petitionibus, noſtræ fidei commendatæ regionis grauibus damnis, frequentibusque periculis opportunum remedium denegaremus? Licenter, ac liberè pateremur, paulò antè nobis addictum Cameracenſem in Belgicos fines excurſiones iterare, agros populari, prædas auertere, in Pagos impetum facere, ſpoliare, mactare, furentis inſtar procellæ, omnia deſolare? Sineremus Balagnium Cameraci non Præfectum, ſed Tyrannum, qui nunc has, nunc illas ſequitur partes, prout opportunius eſſe videt ambitioni ſuæ; non ſolùm intra Urbem, intra ditionem Cameracenſem, auaritiam, crudelitatem, tyrannidis formam omnem exercere: ſed in noſtras quoque regiones irrumpere, ac Prouincias florentiſſimas peruaſtare? Non id à nobis expectabat militaris diſciplina, quam profitemur; non quam à maioribus hauſimus, generoſitas ſanguinis, animi magnitudo; non Rex ipſe Philippus communis noſtrum omnium Dominus, qui noſtræ virtuti commiſit Belgium ſuum, à quouis vexante hoſte tutandum. Igitur non temerè, nec niſi plurimis, & iuſtiſſimis impellentibus cauſis Cameracenſem ſuſcepimus obſidionem. Eamdemque, ut facilè meminiſtis, ſatis feliciter auſpicati ſumus.

At enim poſt inducta ſubſidia, præcipuèque ſecundum; res noſtræ retro ſublapſæ, ab illo curſu proſpero deflexerunt. Utinam ad ea diſtinenda diligentiam, cautionem, ſolertiam adhibuiſſemus omnem. Neminem tamen ſingillatim incuſo. Caligat humana ſæpè prouidentia: eaque difficulter introſpicit, quæ præſertim doloſa mente clauduntur. Ad arcenda ſubſidia inſidias ex arte bellica ſtruxeramus: ſed hoſtis inſidioſior, & æque veterator, ac veteranus, his artes noſtras eluſit artibus ſuis. Quare militares dolos, atque aſtus tam perito Magiſtro facilè concedentes; nos, quæ noſtræ ſunt artes, robore, ac virtute pugnemus.

Id verò nè toto pectore, ac priſtina, conſuetaque in alijs conflictibus alacritate peragamus, quid tandem vetat? Num Cameraci expugnatio deſperata, Parmenſis Ducis exemplo? At non hic Alenconium

cum

1595. *cum ingenti Exercitu habemus, ab altero latere opprimentem, dum urbanis eruptionibus ab altero premimur. Qua gemina vi coactus ſapiens Alexander ab obſidione ſuas copias reuocauit. Niuernenſem fortaſſe quis obijciat pro Alenconio. At quàm illius ex omni parte diſſimilem? Et eum quidem poſt tot exactos obſidionis dies nondum vidimus. An quòd ſatis ad Urbem tuendam cenſeat iam immiſſa ſubſidia? An ut maiora contrahat, ac ſubmittat? Niſi potiùs ingentem, ac planè regium ab Henrico expectet Exercitum; cuius aſpectu ſolo nos obruat, ac profliget? Quacumque illum cauſa tamdiu moretur: eius cunctatio noſtra fortuna eſt; cui ſi bellando fortiter obſecundemus, Urbem, Deo volente, priùs expugnabimus, quàm ipſe ad eam propugnandam accedat.*

Verùm Henricum Regem longè ſuperiorem Alenconio, nec unius, aut alterius Urbis, ſed totius propè Galliæ debellatorem, accurrentem auxilio, Xerxis, ſi Deo placet, copias adducentem, & iamiam Caſtra Caſtris opponentem, aliquibus terrore attonitis obiectat vel vulgi rumor inanis, vel indignus militari animo timor. Nihil equidem in votis habui magis, ex quo ad Belgicam Regis noſtri ditionem, Hauræus. Mortem. *quà conſilio, quà manu tutandam profectus ſum; quàm Henrici Regis virtutem, artemque bellandi toto inclytam orbe terrarum, experimento meo, atque periculo exploratam habere. Quid enim in hac breui, fluxaque vita contingere mihi glorioſius poſſit, quam cum eo Rege, ſummoque bellatore pugnare, cuius vel manu cecidiſſe decorum eſt? Sed non hæc mihi fortuna; non hoc diſcrimen timidis impendet. Alibi ſuum habet Cameracum, quod propugnet Henricus; imò prouincias, & regna magis, ut cenſet, ſua, quàm Cameracum. Alibi armatam contra ſe Hiſpaniam experitur: & quidem longè præſtantiore ſub Duce, Caſtellano Comite Stabuli; qui non eum ſinit à ſuo conſpectu diſcedere, niſi pœnam ſubire velit ignominiæ ſempiternæ. Relinquat ergo Henricus imminenti hoſti prædam Burgundiam, quam retur ſuam, ut alienæ ditioni Cameracenſi ſuccurrat? eius nota prudentia ſecuros nos ab eius aduentu facit.*

Quid ergo præterea ſit, cur obſidionem ſoluere compellamur? Urbis ambitùs amplitudo? Ac eam quòd circumuallare numero militum exiguo non poteramus; erectis paſſim munimentis obſepire curauimus, eâ præſertim parte, qua traducenda erant ſubſidia Gallica. Eiuſdem Urbis maior ab ingreſſu Vici munitio? Verùm hæc obſtare non potuit, quo minùs hoſtili munimento in foſſa nuper extructo potiremur, & foſſam ipſam nobis peruiam magis, quàm tutam hoſtibus haberemus. Quæcumque Vicus ingenio comminiſci, vel arte moliri potuit aduerſùm nos, commentus, & molitus iam eſt: & adhuc tamen circa Urbem ſtamus; adhuc aggeres noſtri foſſam attingunt, extremumque

Urbi

Vrbi minantur extidium, ubi ſub eorum umbra impreſſionem in eam alacriter faciamus: adhuc noſtra tormenta contra inimica mœnia tonant, ac fulminant, eique grandine ferrea vaſtitatem intentant. Quid ergo dubitamus operi eam bene cœpto, tam prope ad exitum adducto, ſupremam, eamque viribus cumulatam omnibus manum imponere? Quid reliquum iam eſt, niſi perruptis ari, & continenti tormentorum concuſſione muris, Vrbem inuadere, oppugnare, expugnare? 1595.

Hyems verò paulò poſt ſuperuentura, belloque importuniſſima, tantum abeſt, ut nos ab obſidione reuocet; ut ad eam potiùs urgendam, Vrbemque celeriùs oppugnandam incitet, & (ſi Superis ita viſum fuerit) capiendam antè, quàm appetat adeò rebus noſtris infenſa tempeſtas. Idem de laſſitudine, & languore militum intelligite: qui ſi breui tempore ſummos adhibuerint conatus, neruosque omnes contenderint ad fortiter pugnandum, feliciterque vincendum; non diuturnam modò ſibi quietem parient, ſed æternos etiam honores, & maxima emolumenta. Contrà ſi turpiter infectum opus deſtituant; & laboris omnis hactenus exacti pœnitebit, & quicquid antea conſecuti ſunt gloriæ decolorabunt. Ipſa demum pecuniæ ſumma egeſtas, quam patimur, quid perſuadere nobis videtur aliud; niſi ut animis, viribusque omnibus conuocatis, expugnare quamprimùm Vrbem enitamur, cuius opulentia, congeſtique per fas, & nefas à Balagnio theſauri, tam opportunè, quàm copioſè indigentiam noſtram ſubleuabunt? Illa tot laborum pretioſa merces, illa huius expeditionis deſtinata meta, illa noſtrorum ſumma votorum metum omnem propulſet, languorem, ac torporem excutiat, priſtinos reſtituat ſpiritus, exacuat animos, exaggeret vires: ut cæteris menſium quinque victorijs, Huyo recepto, Caſtelleto expugnato, Dorlano cum Arce capto, Exercitu Gallico profligato Cameracum ipſum cum ſua ditione, geminisque ſubſidijs debellatum, glorioſiſſimam coronidem imponat. Præter hanc huius anni felicitatem, haberem alia, quibus animos veſtros inflammarem, certò ſperanda argumenta victoriæ. Sed non omnia palàm prodi poſſunt. Exitus ipſe rerum, ac parens veritatis tempus, in medium ea proferent: apertumque facient omnibus, an ego ſapienter, an temerè obſidionem continuandam, urgendamque cenſuerim.

Quòd verò viſum nonnullis eſt, eius formam ſitumque commutandum, atque ex arctiore laxiorem eam inſtituendam: nihil equidem nouandum exiſtimo; tùm quòd nouum obſidionis laboribus, periculisque faciendum eſſet initium, cum extrema militum moleſtia, ac propè deſperatione; tùm quia venientibus ſubſidijs multò difficiliùs obſtrueretur aditus; & his in dies augeſcendi, atque Obſeſſis magis, magisque ſe muniendi commodum tempus daretur. Denique in celeritate ſita victoriæ noſtræ ſpes omnis eſt. Quid

1595. *Quid ergo vos ultra moror? Ite Principes generoſi imperio, exemploque veſtro milites ad bene inchoatum opus perficiendum accendite. Ipſe ego nunquam deſinam conſilijs, auxilijs, præſentiâ, mente, manu, ubicumque oportuerit, tanti momenti rem promouere; certus in hac obſidione vel referre victoriam, vel vitam profundere. Ite alacres ad ſummam, finemque tot laborum. Pronior eſt, mihi credite, propiorque Cameraci expugnatio, quàm quiſque ſibi perſuadere poſſit.*

His verbis magnanimi Ducis, & quaſi certâ victoriæ ſpe ſub eius verbis latente, exploratâque vel Ducis, vel Exercitus eo anno felicitate, nimium quantum animorum hauſerunt in Concilium coacti Militiæ Principes. Eoſdem animos inde digreſſi ſuis militibus communicarunt. Moris eſt Imperatoribus,
Bentiuolus. non minùs conſilij, quàm virtutis egregijs, arcana quædam rerum gerendarum alta mente repoſita clam alijs habere. Id tùm
Coloma. optimè præſtabat, ut alia perfecti Ducis munera, Fontanus.

Acceperat ipſe non ſemel à Cameracenſi Archiepiſcopo Ludouico Barlæmontio, eſſe in Vrbe pleroſque tam infenſos Balagnio, ceu Tyranno, quàm Archiepiſcopo beneuolos: atque ut eius exilio mœrentes, ita reditum ſummo ſtudio affectantes. Horum operam pollicitus identidem fuerat Comiti Barlæmontius, ut alios unà ſecum ad Hiſpanorum Partes adiungerent: quod facillimum erat in Ciuitate iamdudum Balagnij, Vxoriſque tyrannidis pertæſa. Ab his factum iri deditionem Vrbis, Archiepiſcopus idem aſſeuerabat. Adeòque fre-
Ianſonius. quentibus ab eo rogatum precibus Fontanum ferunt, ut oppu-
Haræus. gnationi Vrbis ultro dedendæ parceret; neu militaris ſæuitiæ veſtigijs fineret ſuæ Sponſæ faciem deformari. His præſertim adductus pollicitationibus Comes tam arduam obſidionem & principio ſuſcepit alacriter, & proſequutus poſtea conſtanter eſt. Cùm tamen voluntariam deditionem diutius trahi, quàm ſperauerat, animaduerteret; nè longior mora vel nouis ſubſidijs, vel incommodæ tempeſtati locum daret, ad oppugnationis apparatum animum omnem adiecit.

Cameracenſium aliqui ad deditionem proni.

Sed antea, quò venientibus ſubſidijs præcluderet aditum; ex
Campana. ea parte, quæ Peronam ſpectat, ubi Niuernenſis morabatur, vias
Catherinus. omnes interrumpi iuſſit, atque aggeribus obſtrui. Ad earum
Thuanus. caput munimentum erexit, quod cuſtodiri voluit à Gaſtone
Aubertus Spinula, patriâ Siculo, ſed origine Ligure, cum Peditibus mil-
Miræus in le. Ita deinde diſpoſitus reliquus Exercitus erat: ut ad mini-
Chron. an. mum quemque motum conclamatis armis, planitiem uniuer-
1605. ſam, quâ munimenta deerant, militum directæ acies occupa-
Squadroni. rent. Harum latera Equitum turmæ, frontem minora tormen-
Fiancheggiare.

Fontanus claudit aditum ſubſidijs.

ta

1595.

ta muniebanr. Quibus in hunc modum diſtributis, nullus Gallis ad Vrbem dabatur acceſſus, niſi vel per manifeſta pericula, vel per iuſtum cum Obſeſſoribus prælium.

Artiglierie minute. Giornata. Bentiuolus. Riparo. Batteria.

Omnia parat ad oppugnãdum opportuna.

AD oppugnationem verò præparandam, iuſſit Fontanus erigi excelſum terræ aggerem, qui tegeret maiorem ſeriem tormentorum, Mexiæ curæ commiſſam, ab ictibus bombardarum, quas Vicus è quadrato munimento ab ſe recèns extructo diſplodi mandauerat. Tùm in editiore tumulo extra Portam Sellenſem, qui eidem munimento imminebat, aliquot collocata tormenta, ut non ſolùm hoſtilem eam vim debilitarent: ſed muri quoque longitudinem, inter eam portam, & Nuæ propugnaculum interiectam, quateret, ac perrumperet: imò ſimul Vrbis domos infeſtaret. Varij quoque diuerſis locis in foſſam deſcenſus aperti: tùm quò plures paterent aditus ad impreſſionem celeriùs faciendam: tùm etiam quò multas in partes Defenſorum diſtraheretur cura, multitudo ſegregaretur, & rareſceret, atque ab ea potiſſimùm parte diuerteretur, quam oppugnare decreuerant.

Piattaforma. Pezzi. Cortina. Scortinare.

Euſdẽ in ſuo munere diligentia.

AD accelerandam oppugnationem, qua in re maximè poſitam victoriæ ſpem Fontani ſagax animus prouidebat; ipſemet uniuerſa luſtrare Caſtra, munimenta circumſpicere, tormentorum loca animaduertere, ſitus, tumulos, aggeres, opera omnia diligenter examinare. Vbi debilius cognoſcebat Præſidium, ſupplere militibus: ubi parum tutum videbat à diſploſionibus hoſtium excelſiorem bombardarum ſitum; eas propius terram declinari, ac penè inhumari iubere: & quâ mœnium parte frequentior apparebat numerus Defenſorum, eò plura dirigere tormenta. Quoniam verò prudentiſſimus Dux optimè norat, maximum ad victoriam afferre momentum, pugnam, quo par eſt ordine, atque ex præſcripto militarium legum committere; ad hanc præcipuam oppugnationem certas promulgari leges voluit ſummo iure ſeruandas. Quas in alijs oppugnationibus exemplo poſteritati futuras hîc ſubtexere non piget.

Interrare.

Leges ab eo latæ oppugnationibus perutiles.

DVO Militum millia ſub imperio Roſnæi accincta eſſe iuſſit ad oppugnandum, aggeribus protecta. Tùm edixit, ut facto, perſpectoque idoneo in mœnibus hiatu, ad impetum faciendum quinque Centuriones procurrerent: Hiſpani duo, tres alij Burgundio, Vallo, Germanus: ſinguli cum Haſtatis viginti, totidemque Moſquetarijs, & Sclopetarijs. Adeſſent quoque vigintiquinque utrâque manu pyrobolos, inſtrumenta ignem iaculantia, præferentes, quibus Defenſores arcerent. Quòd ſi arduus admodum eſſet ingreſſus, firmare conarentur ſupra mœnia

Campana. Carner c.13. Coloma. Thuanus. Riconoſcer la breccia. Capitani. Picche. Moſchettieri Archibugieri. Fuochi artificiali.

1595. nia veſtigium: duoque pone illos in promptu Signiferi ſtarent
Alfieri. cum quinquagenis quiſque militibus, qui ligonibus, & palis
inſtructi forent; ac totidem ſubſequentibus cum craſſis aſſeri-
Faſcine. bus, refertis terra ſacculis, ramalium faſcibus, ſimilibusque
Trinciera. adminiculis, quibus aggerem extempore ad ſe tegendos omnes
Capitani. excitarent. Si quinque illi Centuriones feliciter in Vrbem ir-
rumperent; tùm eos totidem ſequerentur Centuriones ſinguli
cum octogenis ex quauis natione bellatoribus, & quinquagenis
diſpergentibus pyrobolos inter hoſtes. Vbi verò Vrbem primi,
ac ſecundi tenerent; alij quinque Centuriones progrederentur
cum ſexcentis militibus, quorum ducenti eſſent Hiſpani, cæteri
ex quacunque natione centeni. Qui verò ex duobus millibus
ſupererant, ad aggeres ſubſiſterent, continentibus Defenſores
ictibus infeſtantes. Ijs omnibus introgreſſis, Centuriones duas
Squadroni. inſtruerent acies, qua Vrbis parte maximè opportunum iudi-
carent: pœnâ capitis propoſitâ prohibentes, nè quis militum de-
Sbandarſi. ſereret locum, donec hoſtem haberent obſiſtentem. Ita verò
Darſi mano. diſpoſitæ acies eſſent, ut auxiliari ſibi mutuò, & ſuccedere poſ-
Sortire. ſent: quemadmodum etiam tertiæ immittendæ, ut erumpen-
La Cittadella. tem ab Arce hoſtem coërceret. Captâ Vrbe, Decuriones qua-
Caporali. terni vias occuparent, vetantes, nè domus darentur flammis,
Metter' à ſacco. neu diriperentur, antequam poteſtatem eius rei faceret Impera-
Generale. tor: illisque non ſecus atque huic parêrent Milites. Capite quo-
que ſancitum, nè quis quicquam è templis raperet: quæ verò
in eis depoſita quò tutiùs ſeruarentur, cuſtodienti mercedem
Miccio. fore. Ad pyrium puluerem, fomitem, & plumbeos globulos,
Talle. quocumque foret opus, perferendos, certi eſſent homines con-
ſtituti, qui ſibi diligenter ab infortunijs cauerent. Locis unde
Batterie. tormenta diſplodebantur, frequentes adeſſent ei muneri cum
ſummo imperio præfecti, Auguſtinus Mexia, & Alphonſus Men-
dozza cum Bombardarijs, alijsque Adminiſtris, vetito cæteris
Guidone. omnibus ingreſſu. In Caſtris reliquus exercitus cum Vexillario
Compagnie. parato conſiſteret, Sancijque de Luna, & Franciſci Almanſæ cen-
turijs. Ad Ollianum munimentum acies directa ſtaret ſub Au-
malij Ducis imperio: eique ſe cum ſuis adiungeret Aluarus Oſo-
rius. Inter munimentum Premij, & quod eſt ad Sancti Sepul-
cri portam, inſtructi milites eſſent, quos Auellini Princeps re-
gebat, unàque quibus præerat Ioannes Ciacconus. Per alia de-
nique munimenta aliæ paſſim acies cum ſuis moderatoribus di-
Caualli leggieri. ſtributæ. Nec minùs Equites ad diſcurrendum expediti, quàm
Pedites ad obſiſtendum armati, ſuis quique locis opportunè di-
ſpoſiti. Peruigil quippe prouidentia Ducis non minorem im-

 pen-

pendendam cenſuit curam in oppugnatione, ad prohibenda Vrbis acceſſu ventura ſubſidia; quàm ad eamdem Vrbem accommodatis irruptionibus inuadendam. 1595.

ILLVD etiam ſapienter cauit: ut ſi de hoſtis aduentu fierent certiores; omnes unà milites aduerſùs eum procederent: quod ſi is bipartitò accederet, binis agminibus obuiam irent, quæ ſibi inuicem opem, ac ſupplementum darent. Ad eum namque finem opportunis locis parati pontes erant: pœnâque capitis vetabatur è ſuo quiſque loco diſcedere, niſi facultate ab eo, qui præerat, impetratâ. Quod ſi quid accideret tumultûs, aut in Vrbe ob rerum perturbationem, aut in Caſtris ex hoſtium aduentu; graui multâ interdicebatur Equitibus, nè in Vrbem ingrederentur. Eodem ingreſſu prohibebatur quicumque Miles non eſſet, vel Bombardarius. Edictum quoque fuit, ut haberentur in promptu bombardæ cum ſuis plauſtris, inſtrumento, Miniſtris; quòcumque vocaret neceſſitas, promouendæ. Fontano Duci adeſſent Varambonius Marchio, Ioannes Perneſtainus, Maximilianus Dietrichſtanus, alijque principes Viri, in conſilium ſubitò pro quauis opportunitate venturi. Ad iuſſa verò imperatoria per varias partes ſine confuſione perferenda, certi quidam Centuriones, ac Præfecti militum nominati, quibus fides ab omnibus haberetur. Denique ſeueriſſimè interdictum ijs, qui ſub aggeribus eſſent, nè ad oppugnandum irruerent, niſi iuſſi. His tam multis, ac tam diligenter, diſtinctèque latis legibus meritus videtur Fontanus, ut Cameracum ſapienter oppugnando feliciter expugnaret: aut potiùs ut Deus geminâ felicitate præuerteret hinc oppugnationis in Vrbem, hinc pugnæ contra immiſſa ſubſidia periculum, & laborem.

Marciare. Darſi mano.

Laſciar' il poſto.

Carri. Munitione.

QVOD ad ſubſidia pertinet; non unus fuerat rumor, ingentes copias ab Niuernenſi contractas ad opem Cameracenſibus ferendam. Eas Bullonio commiſerat deducendas: qui nocte quadam per inſidias in Vrbem illas introducere meditabatur. Sed in medio conatu, in hunc modum perturbata res eſt. Ad conuocandum militem, cuius in tanta obſidione ſummam experiebatur Fontanus neceſſitatem, in varias partes Nuncios, literasque tranſmiſerat. Ad Italos præſertim, qui Tillæmontem ſeceſſerant, humaniſſimam Epiſtolam dedit, promiſſionum, atque argumentorum plenam, quibus eos ad ſe reuocare contendebat. Idemque officium iterauit. Illi de re propoſita in conſilium venientes, poſt multa in utramque partem dicta, ad extremum, ut tam præclaro facinore priſtinæ ſeceſſionis notam expungerent, aſſentiri Fontano decreuerunt, multis tamen condi-

Campana. Carnerus. Thuanus.

Itali ſeditioſi à Fontano inuitati ad obſidionē veniunt.

1595. ditionibus utilitati, atque exiſtimationi ſuæ commodis interiectis. Alias quoque inter ſe leges ſanxerunt ſeueriſſimè obſeruandas. In quinque verò cateruas diſtributi diſceſſerunt Equites ferè ſeptingenti: qui tamen veterani cùm eſſent, optimèque armis inſtructi, & ordine apto diſpoſiti, duplo maiorem numerum præ ſe ferebant. Haſtatorum erant Cohortes duæ, totidem Moſquetariorum, una Loricatorum. Bruxellis prætereuntes fuere Vrbi ſpectaculo, à Principibus, qui aderant, Viris eximiè commendati. Acceſſerunt ad Caſtra tam opportuno tempore, ut nullo magis. Iam enim Bullonius cum ſubſidio ad Vrbem properabat. Verùm in itinere ab uno Exploratorum fit certior, ingentem hoſtium multitudinem aduentare: ab altero paulò poſt cognoſcit, eos adeſſe. Cumque numerum rogaret, reſpondit is: videri ſibi ſupra mille quingentos Equites lectiſſimos. Hoc audito Bullonius per eadem veſtigia retroceſſit.

Lancie. *Corazze.* *Spie.*

In itinere Gallicum ſubſidiù impediunt.

Qvod verò ſpectat ad oppugnationem; iam omnibus, uti ſupra memoraui, præparatis, vehementibus, ac frequentibus bombardarum ictibus illi aperiebatur via. In Portam Mallianam decem Barlotæ tormenta fulminabant: in murum ab ea pertingentem ad Robertinum propugnaculum, quatuordecim Mexiæ: eiuſdemque nouem in latus recuruum, inſtar auris, ipſius propugnaculi: alia in recens quadratum munimentum, inque Vrbis domos ex editiore tumulo cum pari terrore, ac detrimento exonerabantur. A prima luce per octonas, & amplius horas concuſſa mœnia, talibus, ac tantis fatiſcebant ruinis: ut iam ad faciendam impreſſionem Hiſpani ardore incredibili anhelarent. Sed noua res, quæ nuper in Vrbe acciderat, quod moliebantur opus interturbauit.

Oppugnatio urgetur.

Orecchione. *Piattaforma.* *Breccia.*

Eadem interrumpitur ab re noua.

Cameracenses aſſueti placido parère Archiepiſcoporum imperio, ægerrimè ſemper tulerant ſuperbum Balagnij dominatum: ex quo præſertim Henricus, ab Gallico Regno diſſecans eam ditionem, feudi nomine eidem ſubiecerat. Aſperis Tyranni potiùs, quàm Principis moribus, auaroque animo cumulum addebat Franciſcæ Vxoris ingenium, quàm conueniens marito, tantumdem ſubiecto populo Ciuibusque intolerandum. Quippe propriâ fœminarum ſuperbiâ, ad congerendas opes rapacitate, cuiuſuis ordinis, aut conditionis hominum contemptu, ſe in omnium odium, omnes in ſummam deſperationem adduxerat. Quamobrem ad primum huius obſidionis rumorem, legati à Ciuitate fuerunt ad Henricum Regem è præcipuis Ciuibus duo per ſpeciem petendi ſubſidij: re autem verâ, ut ei publico nomine ſignificarent: ſi vellet eius Vrbis

Catherinus. *Bentiuolus.* *Coloma.* *Carnerus.* *Turtura.* *Thuanus.* *Campana.* *Rodolp. Botereius.*

Cameracenſium odiù in Principem Balagniù, & Vxorem.

Eorum legatio ad Henricum Regem vana.

imperium adimere Balagnio, & Galliææ Coronæ ſubiungere, Ciues ſuis ſumptibus alere paratos Præſidium, Vrbemque contra Hiſpanos tueri ſine ullo Regis impendio. Sed quem ſemel euexere Magni Principes, haud facilè deprimunt: vel nè damnare videantur iudicium ſuum; vel quòd ille contra pericula ſe prouidè munit. Igitur infectâ re cum reuertiſſent Legati, Ciues ad extremam deſperationem adacti, iam ad Hiſpanos magis, quàm ad Gallos propendère. Accedebat in pleriſque Archiepiſcopi relegati, & aliquorum eum eo Canonicorum exulum, Conſanguineis, amicisque deſiderium, & ſpes eoſdem per Obſeſſores recuperandi. Denique procliuibus ad deditionem animis ſupremum impetum dedit, quod Balagnius exhibuit, eius facilè Vxor excogitauit, auaritiæ palmaris argumentum. Nummos cudi iuſſerunt æreos (ſiue, ut aliqui ſcribunt, plumbeos, ſiue coriaceos) cum aurum, atque argentum omne in ea obſidione defeciſſe dictitarent; edixeruntque ut ab omnibus paſſim in commercijs uſurparentur argenti pretio; pollicendo, mox liberatâ Vrbe, eos in argenteos, & conſuetos permutatum iri. Erant autem quadrati, impreſſo in parte altera Gallici Regis inſigni: in altera Cameraci, & Balagnij. Sed plerique nummos illos accipere recuſarunt, vel de obſidionis exitu dubij, plusque metuentes, quàm ſperantes, vel nihilo magis certi de illorum Principum fide. Quare vt eorumdem Edicto pareretur, multa facienda vis fuit, multoque vehementiùs omne genus hominum exaſperatum. 1595. — Balagnij auaritia. — Hareus. Campiglia. — Coloma. Campiglia.

A Populo, qui ad omnem auram facilè commouetur, turbarum initium fuit. Is cùm animaduertiſſet Balagnium, & militum partem maximam in mœnibus occupatam, oppugnatione hoſtium ſuſtinendâ; ad arma repentè concurrit. Tùm ad ſuas Partes, conſilijque ſocietatem ducentos Cameraceſij Equites pertraxit, qui à Ciuibus conducti forum ex altera parte tuebantur. Atque Heluetios totidem, qui partem alteram cuſtodiebant, iam inclinatis inuadebant haſtis, ut loco pellerent: cùm illi inuadendi causâ cognitâ, pacem illico, imò fœdus inter ſe contra Balagnium ſanxerunt. Quippe hi non minus, quàm illi tyrannidem eius, auaritiamque præſertim in recenti permutatione nummorum execrati, infeſtiſſimo in ipſum animo erant. Imò Scriptorum aliqui Heluetijs potiſſimùm tribuunt hanc rerum conuerſionem. Igitur tot in unum Centuriæ conſpirantes forum principio ſuis vallatum armis, & curribus, alijsque obicibus impeditum tenuerunt. Tùm ad arma per Vrbem conclamantes, ad Sancti Sepulcri portam procurrerunt, quæ ut ab Opu- — Tumultus inde excitatus. — M. Ianſon. lib. 15. Hareus. Gaſpar Ens. — Cameraceſes deditionem parant.

1595. pugnatoribus maximè remota, indiligenti cuſtodiâ ſeruabatur. Caracciolus Auellini Princeps, qui ad eam portam ſuam inſtructam aciem habebat, ubi clamorem illum audiuit, ſuſpicatus aliquod ſubſidium in Vrbem induci, ſtatim eò cum agmine ſuo denſato conuolauit. Propior factus, accipit, velle Ciues eam Obſeſſoribus pandere portam, ac deditionem facere. Sed res tam noua, tam inſperata prudenti Principis animo perſuaderi non facilè potuit. Magna quippe felicitas, uti rara eſt, ita apud ſapientes, qui rerum experti ſunt, ſi præſertim inopinata contingat, raro inuenit fidem. Quinimò, magis ex uſu peritorum *Strategema.* Ducum, timuit Caracciolus innecti ſibi, ſuiſque militarem aliquem dolum: qualis eſſet, ſi deductam aciem totam ad foſſæ ripam ſubita è mœnibus tormentorum diſploſio labefactaret. Quare cæteris ſub aggeribus relictis, ipſe cum delectis militibus centum acceſſit propiùs: cautè tamen ſe gerens, cùm *Cortina.* videret magnum concurſum hominum ad murorum loricam. Sed mox ab ijſdem monitus eſt, ut ad ſtationem ſe reciperet: quid enim vellent, ſe per certos homines ei ſignificaturos.

DVM hic cum hoſte congreſſus pararetur; iam Balagnius, & Vicus, alijque Principes Viri, audito tumultu, ad eum ſedandum accurrerant. Quærentibusque, *Quid rei noua id eſſet*; Multitudo reſpondit: *Velle ſe ſua ſaluti conſulere, ſeque impendenti exitio ſubducere, deditionem antè faciendo, quàm ſuimet oculis viderent, ſuas domos diripi, violari Vxores, Filios trucidari. Quarum calamitatum infandum nuper dediſſent vicinæ Vrbes exemplum.* Horruerunt animi Principum ad tam deſperatam deliberationem. Ac Balagnius quidem, (aperiente oculos infortunio, quos fortuna dulcis occluſerat) tùm demum agnouit: violenta imperia diuturna eſſe non poſſe. Cùmque ſe tam inuiſum omnibus intelligeret, ut ſi tumultuantes alloqueretur; oleum, non aquam, aſperſurus eſſet incendio: Vico id muneris conceſſit. *Balagnius, & Vicus eam impedire conantur.* Hic ſolerter animaduertens eorum, qui conſpirauerant, numerum ingentem, animos præferoces, corpora armis munita: & quod pluris erat, ab ijs non modò forum, & vias ferè omnes, ſed unam quoque è portis occupatam, quâ poterant, ubi libuiſſet, introducere Hiſpanos; non vi, aut imperio cum ijſdem agendum cenſuit, ſed mollibus verbis, blandiſque conſilijs. Imò neque illos ab ſententia, in qua nimis obſtinatis perſtabant animis, deducendos, atque à deditione auocandos ratus eſt: ſed eorum furori, ac deſperationi obſecundando, ſolùm innectendas artibus moras, & dedendi terminum prorogandum.

IGITVR compoſito ad omnem benignitatem vultu, in eos me-

Vici ad populum concio.

medios progreſſus: *Se quidem* (altâ voce pronunciauit) *non alia de cauſa in Vrbem eam obſeſſam ſemet incluſiſſe, niſi ut ſuis laboribus, & periculis Cameracenſium ſalutem, ac decus tutaretur; ita iuſſum ab ſuo Rege, qui eos non ſecus ac filios adamaret. At quandò ipſi cenſerent, ac vellent conuentis potius, quàm armis quærere, atque in tuto locare ſalutem ſuam; eorum voluntati obluctari ſe nolle; vel, utra præſtaret ſententia, diſputare. Vnum ſe eos pro ſua beneuolentia monere: ne præcipites ruerent ad ſe dedendos Hiſpanis, ſine publicæ fidei vadimonio. Expenderent antea diligenter, in quas conditiones cum hoſte conueniendum eſſet: easque conquirerent, ac poſtularent, quàm maximè fieri poßet ſibi commodas, atque honorificas.* 1595.

His Vicum artibus uſum ferunt ad deditionem morandam: ſi fortè tempus interea, uti fit, obicem aliquem interponeret: utque ſpatium componendi res perturbatas daretur: aut etiam ortum inter eos diſſidium, pro more multitudinis facilè conſpirantis, faciliùs deficientis, tumultum illum diſſiparet. Per eam quoque moram licebat Vico militem ſuum in Arcem tutò recipere. Et quidem perſuadere nonnihil viſa principio eſt vel auctoritas viri, & beneuolentia, vel accommodata tempori diſſimulatio, & ſuis prætexta conſilijs monitorum ſalubrium propoſitio. Hæc namque fuiſſe traditur cauſa, cur accedentem Caracciolum non admiſerint: polliciti, ſe per Internuncios cum eodem acturos. Nec multò poſt præcipuorum Ciuium par ad eum legarunt. At Princeps eam legationem accipere ſupra ſuam auctoritatem eſſe cognoſcens, Ciues illos iuſſit à duobus militaribus Præfectis honorificè ad Fontanum deduci. Longius huius cum illis colloquium fuit, quandoquidem conditiones attulerant ſibi valde amplas. Vnum tamen ab eo impetrarunt: ut interea dum de conditionibus ageretur, Vrbem quatere tormenta ceſſarent. Idque tùm facilè conceſſit Comes, cùm ex Auellini Principe certò comperit, Sancti Sepulcri portam in eorum eſſe poteſtate, qui deditionem faciebant.

Campana. Carnerus.

Legatio Cameracenſium ad Obſeſſores.

Hæc inter Vxor Balagnij, ſuorum non minima cauſa malorum, ut nullam boni Imperatoris partem in ſe deſiderari pateretur; militarem quoque concionem habere voluit ad Ciues, Populum, & Milites in deditionem coniuratos. In ea filios appellabat, quos antea pro mancipijs habuerat. Vanum timorem redarguebat. *Inſanam eſſe deſperationem*, aiebat, *ſalutem ſperare ab hoſte auri, & ſanguinis ſitiente magis; quàm ab Vrbe munitiſſima, ab Arce inexpugnabili, à fortiſſimis Ciuibus, à ſubſidiarijs Militibus, eorumque Ducibus egregijs. Nihil per tot obſidionis dies peruincere potuiſſe Hoſtes. Quid effecturos in poſterum, hinc Exercitibus*

Campana. Thuanus. Carner. l. 15.

Vxoris Balagnii concio.

Gal-

1595. *Gallicis, illinc hyemali tempeſtate obrutos, atque oppreſſos? Quòd obſidionem haud ſoluerent, non Vrbis expugnandæ fiduciam eſſe; ſed exploratam pertinaciam Ducis, exiſtimationem, & gloriam ſuam ſaluti ſuorum anteferentis. Quid verò in manus Hoſtium ultro ſe dare cogitaſſent? Si quibus nummi ærei, pro neceſſitate temporum diſtributi, indignationem commouiſſent, nec paterentur ad eos permutandos finem obſidionis expectari: iam tùm ſcirent, ſibi, Coniugique, ac Domino ſuo chariorem eſſe Ciuium ſalutem, amorem, quietem, quàm quod undecumque terrarum congeri poſſet, aurum argentumque. Cuius rei manifeſtum acciperent eo ipſo tempore argumentum.* Simulque cum dicto ingentem vim aureorum, argenteorumque nummorum in multitudinem circumfuſam ſparſit. Verùm ubi nimiùm morbus inualuit, medicina iam intempeſtiua non ſanat. Per rapinas, & vim congeſta pecunia, licèt à liberalitatis medio ad profuſionis abiret extremum; prioris auaritiæ delere notam, ortasque inde offenſiones ſedare non potuit. Magnum principibus viris documentum: priſtinam rapacitatem, & prædam non de Hoſte, ſed de Ciue coaceruatam, ſeris largitionibus minimè compenſari. Imò quia cæcus eſſe ſolet omnis impetus animi repentinus; hinc timore, hinc furore acta Mulier non vidit, dum eam vim auri, argentique in medium effunderet, facere ſe omnibus palàm, non defuiſſe, uti ſimulauerant, eius generis nummos, ſed ab ſe, ſuoque Viro iniuſtè, auarèque ſubductos. Quo animaduerſo, magis exulcerati multitudinis animi, & propoſitis ab inuiſa fœmina rationum momentis, & auro, argentoque ab rapaci manu profuſo incitati ſunt, ut obſtinatiùs in incœpto perſiſterent: & abiectâ albâ pectoris faſciâ, rubram aſſumerent.

Eiuſdem liberalitas inutilis, quia ſera.

Coloma. Mertens.

ACCESSIT incuſſus ab hoſte nouus timor. Cùm enim per duas horas ex conuento tormentorum fragor ſiluiſſet; ſuſpicantes Hiſpani, conditionum tractationem in longum dolosè protrahi; Fontano ſuggeſſerunt: ad eiuſmodi fraudes opprimendas, conſueuiſſe Parmenſem Alexandrum cùm quoque mœnia quatere bombardis, cùm de pactis deditionis ageretur. Quare Duce iubente, inſtaurata concuſſio eſt: ſimulque in Vrbem miſſi Stephanus Ibarra, & Morianſartus, Commiſſarij delegati, qui confirmatas à Fontano conditiones Ciuitati proponerent. Earum præcipua capita hæc erant. *Vrbem à direptione liberam fore. Rerum anteactarum veniam omnibus dari. Licere Ciuibus antiquis priuilegijs uti. Eoſdem, ut antea, in omnibus ſub Archiepiſcopi futuros imperio.*

Campana. Thuanus. Carnerus.

Coloma. Carnerus.

HIS publicè recitatis, atque à Populo cum plauſu acceptis;

Vrbem

Deditio facta.

Vrbem ingreſſus eſt Auguſtinus Mexia Tribunus cum ſuæ Legionis Hiſpanis ferè mille: hique ſine ullo Ciuium detrimento, aut motu ſtationem in foro collocarunt. Eiuſdem diei veſpere Cameracum intrarunt Fontanus Comes, & Archiepiſcopus Barlæmontius, cum ſumma lætitiæ ſignificatione à Ciuibus excepti: qui poſt multos annos gaudebant, inuiſo ſe dominatu liberatos, ac priſtinæ imperij formæ reſtitutos. 1595. *Colome.*

Obſeſſorũ ingreſſus in Vrbem.

Aſx quoque deditur præ victus penuria.

INTEREA Galli ſubſidiarij ſe in Arcem receperant, eam diutius propugnaturos rati. Sed ſtatim ſeſe falſos opinione cognouerunt. Vbi enim primùm horrea perluſtrarunt; alimenta in eis, quæ vix ad biduum ſatis eſſent, repererunt. Hæc etiam calamitas accepta referri debuit Vxori Balagnij: quæ tam improuida, quàm auara, clam viro, quicquid in Arce præparatum erat ad victum, vendiderat. Quare cùm Arcis defenſoribus denunciari Fontanus iuſſiſſet, ut ante ſe dederent, quàm tormenta diſponerentur; illi tueri ſe non poſſe videntes, obſtupeſcentibus cunctis, qui ſummam alimentorum penuriam ignorabant, atque ipſo admirante Fontano, deditionem cum amplis conditionibus promiſerunt. Eas Comes benignè, ac liberaliter conceſſit: dare id ſe jactans teneræ Ducis Retelenſis ætati, eximiæque Vici virtuti, atque exiſtimationi: re autem verâ nè Arcis adeptioni, perfectæque victoriæ moram ullam interponeret. *Catherinus. Buſſieres.* *Capitolationi.*

Arcis deditæ conditiones.

CONDITIONES hæ fuere. *Ut in manus Fontani Arx cum omnibus tormentis, inſtrumentoque bellico traderetur: ipſe contrà Eleriam Arcem paulò antè à ſe captam intra ſex dies mœnibus exarmari iuberet. Ut integrum eſſet Retelenſi, Balagnio, Vico, cæteriſque principibus Viris, Ciuibus, militibus cuiuſcunque Nationis demigrare quadrato agmine cum plumbeis in ore globulis, ignitis fomitibus, explicatis vexillis, nec ſine tubarum, ac tympanorum ſono. Ut militibus reſtituerentur arma, equi, impedimenta in Urbe relicta: quod ſi quid deperditum foret, eius pretium perſolueretur. Ut Uxori Balagnij commodus pateret egreſſus, unàque eius Ancillis, & Aulicis tam ipſius, quàm aliorum Principum; ſaucijs item, ægrotiſque. Ut captiui ſine redemptionis pretio liberarentur. Ut æs omne alienum, quod Balagnius contraxiſſet, eidem remitteretur, neque ullum ob eam rem pateretur incommodum. Ut denique quicquid aut ipſe, aut Uxor anteacto tempore patraſſet, obliuioni daretur; neque unquam de eo ratio vel à Cameracenſibus, vel ab Rege Catholico repoſceretur.* *M. Ianſon. lib. 15. Campana. Coloma. Catherinus. Carnerus. Thuanus. Smitellare.*

HAE conditiones utrinque ſancitæ ſunt Nonis Octobris: & ſeptimo Idus ad opus magnam partem redactæ. Quo die omnes Peronam verſùs migrarunt. Spatio itineris aliquo comitatus eſt

eos

1595. eos honoris cauſa cum primaria Nobilitate Fontanus. Qui Retelenſi præſertim Iuueni magnas beneuolentiæ ſignificationes exhibuit: tum ob indolem generoſam, & multum in bellica laude promittentem: tum ob veterem cum Parente neceſſitudinem. Ad eos non magis tutò, quàm honorificè deducendos, deſignatus eſt omnis Equitatus cum Landriano Præfecto: duoque præterea Principes exercitus inclyti Roſnæus, & Caracciolus. Hic cum eodem die lautisſimo excepiſſet conuiuio in aperto campo Principes illos Viros diſcedentes, magnificentiæ ſuæ, Italicæ humanitatis, ac Neapolitanæ comitatis priſtinam famam longè amplificauit. Adeò decorum eſt, non minùs beneficijs, quàm armis hoſtem vincere.

Fontani humanitas in Principes victos.

Coloma. Campana. Thuanus.

At infelix Vxor Balagnij, quæ in militaribus obeundis muneribus ſupra Viros ſe erexerat; in ea calamitate perferenda infra fœminas ſe deiecit. Acta quippe ſummâ deſperatione, ad quam toties adegerat alios; & duabus quaſi facibus inflammata, hinc fabricatæ ſibi ruinæ triſtitiâ, hinc deſerendi principatûs horrore, in grauisſimum ex animi cruciatu delapſa eſt morbum. In quo cum ipſa ſibi non opportuna modo remedia, ſed etiam neceſſaria nutrimenta negaret; paulò antè quàm alij excederent ex Arce, excesſit è vita. Fœmina inter noſtræ ætatis Amazones numeranda, ſi tam ſibi moderari nouiſſet, quàm voluit militibus: & pugnare didiciſſet fortiùs in ſuperbiam, auaritiam, iniuſtitiam, domeſticos hoſtes, quàm in externum Exercitum Hiſpanorum. Ab illis enim & priùs, & veriùs victa, quàm ab his fuit. Eam verbis hiſce nouisſimis, & glorioſis leniſſe ferunt calamitatem ſuam: *Non ſe in ſeruitutem abduci: ſed adhuc dominantem, & Cameracenſem Principem mori.*

Balagnii Vxor ſe inedia necat.

Catherinus. Coloma.

Botereius. Beyerlinck.

Altero ab ingreſſu Hiſpanorum in Vrbem die publicæ ſupplicationes ad primaria templa, & ad Superos gratiarum actiones ab Archiepiſcopo indictæ. Eis Fontanus interfuit cum frequenti Principum exercitûs comitatu. In vicinis quoque Vrbibus, ac præſertim Atrebati, Duaci, Valencenis feſtis ignibus, actisque publicè Deo gratijs communis lætitiæ ſignificationes datæ. Finitimæ quippe Prouinciæ Arteſia, Hannoniaque & multis, magnisque periculis, ac damnis liberatæ, & quod iamdiu in votis habuerant, quodque tot precibus, ſumptibus, copijs poſtulauerant, fuere tandem feliciter conſequutæ.

Tantæ victoriæ communis lætitia.

Janſonius. Campana. Haræus. Thuanus. Carnerus c. 16. Coloma.

Diebus aliquot elapſis Archiepiſcopus refodi iuſſit Inchij oſſa, in æde maximâ Dei Parenti Virgini ſacrâ honorificè tumulata: eademque ut hominis hæretici, in profano extra Vrbem loco humari mandauit. Et quæcumque in Vrbe ſpectabantur

Janſonius. Thuanus. Carnerus. Campana.

bantur Alenconij, vel Balagnij gentilitia inſignia, aut monumenta deijci voluit, & confringi. Simul ipſe, Ciueſque ad priſtinam imperij formam reſtituendam frequenter conuenire. Cumque perſpectum haberent, non poſſe ſe aduersùs Gallici Regis vires receptam libertatem tueri; ad Fontanum confugere, obſecrantes, ut Cameracenſem omnem ditionem Catholico Regi ſubiungeret, cæteriſque Belgij prouincijs regijs adnumeraret. Commendauit prudentem deliberationem Comes: & pro obſequioſo in ſuum Regem animo, grates egit. Verùm ea ſuper re ſtatuere ſe nihil poſſe ſubiecit, niſi priùs exploratâ per literas Regiâ mente. Id ſe facturum pollicitus, interea iuſſit eos eſſe priſtino more ſub Archiepiſcopi imperio. Hic fuit Cameracenſis obſidionis exitus, Obſeſſis non minùs, quàm Obſeſſoribus lætus. Illis quippe magis ab inuiſis Principibus interiùs, quàm ab hoſtili exercitu exteriùs oppreſſis; ut ab ijs liberarentur, utilius erat vinci, quàm vincere. Ita ſæpè vulnus abit in medelam: & quæ ſumma calamitas videbatur, eſt ſuprema felicitas.

1595.

Cameracēſes Hiſpano Regi ſubeſſe ſtudent.

Ianſonius. Haræus. Thuanus. Camerus. Coloma. Campana.

Fontanvs Comes, ut ciuilis iuſtitiæ, ita militaris prudentiæ famâ nobilis, anni finem appetere videns, quem victorijs magis, quàm tempeſtatibus diſtinxerat; exercitum iam laſſum laborum, & glorijs cumulatum, diſtribuere in hyberna decreuit. Quamobrem Cameracenſis Arcis Præſidio Auguſtino Mexia cum quingentis Hiſpanis Peditibus relicto; atque ad Vrbem tuendam bis mille Germanis Peditibus collocatis; reliquas copias ad hyemandum per Arteſiam, Hannoniam, Flandriamque diuiſit. Ipſe cum alijs principibus Viris Atrebatum venit: ubi ab Senatu obuiàm prodeunte, & Nobilitatis frequentiâ, populoque uniuerſo ad ſpectaculum effuſo, tanquam ſpolijs Vrbium onuſtus, pluribuſque dignus triumphis exceptus eſt. Inde poſtremò ſe reddidit Aulæ Bruxellenſi, in expectationem, ac deſiderium tam victorioſi ſui Principis erectæ.

Fōtani prudentia, & gloria.

Vix ille peruenerat Bruxellas, cùm Belgæ tantâ felicitate rerum geſtarum in ſpes nouas excitati, eum circumſtetere rogantes, ut Oſtendæ quoque expugnationem aggrederetur, ad quam omne ſuppetiarum genus uniuerſi Belgij nomine pollicebantur. Adeò inſatiabilis vincendi quoque cupiditas eſt: ut una victoria ſitim accendat alterius: & laborum, diſcriminumque adhuc recentium obliuio capiat, ubi noua potiundi ſpes affulget. Sed Oſtendana expeditio alijs temporibus, alterique Ductori egregio conficienda, ab æterna Prouidentia reſeruabatur. Eâ verò ſe abſtinere Fontanus debuit: quòd iam fama vulgauerat, ad Belgium adminiſtrandum Archiducem Albertum aduentare.

Hic

1595.

Archiducis Alberti ad Belgium gubernandum aduentus.

Hic Auſtriaci ſanguinis ſpes non ultima, Rodulphi Cæſaris Frater, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis, Toletanus Archiepiſcopus, & Luſitaniæ Prorex, tot inſignis titulis dignitatis, & multò maioribus virtutum luminibus præclarus, lectus ex omnibus ab Rege Philippo fuit, ut Belgicas eius Prouincias gubernaret. Tanti fiebat ab illo ſummi iudicij Monarcha pars hæc ditionis, inter tot gemini regna Mundi non maxima: quæ fuit, eſtque ad hanc diem Europæ uniuerſæ armorum amphitheatrum, & palæſtra fortitudinis. Igitur quinto Calendas Septembris Mantuâ Carpetanorum, vulgò Madrito, diſceſſit: ſecumque deduxit, ſuis poſtulatis annuente Rege, Philippum Auraicum Principem, Guillelmi Naſſauij Filium ex prima Vxore Egmondana. Miſſus hic in Hiſpaniam fuerat ab Duce Albano: ibique per annos ferè triginta in libera cuſtodia, quæque Principem iuuenem, atque innocentem deceret, habitus. Iam verò libertatem integram nactus, ad ſua fruenda bona, atque Archiducis Aulam cohoneſtandam, remittebatur in Belgium. Felicem dicere potuit captiuitatem ſuam, ubi diffractis Hæreticorum compedibus, in libertatem Catholicam emancipatus, Cælum perdiderat, niſi terram natalem perdidiſſet. Cùm Regi venerabundus vale diceret, ſalutaribus ab eo admonitionibus inſtructus eſt: ſimulque aurei velleris torque inſignitus.

Philippus Auraicus Guillelmi Filius cum Archiduce redit.

Eorū iter per Hiſpaniam, Galliam, Italiam.

Ianſon l. 15. Aitſingeri Cōtinuator. Gaſpar Ens lib. 3. Grotius l. 5. Cāpana l. 4. Botereius l. 3. Io. Bochius in narr. profect. Lanarius. Baudart. Hæraus. Miræus anno 1596. Thuan. lib. 115. Carnerus l. 12. Coloma l. 9. Ianſonius. Ioannes Bochius.

Hoc lætus comite Albertus per varias Hiſpaniæ Vrbes, atque Oppida ad mare deuenit, tantis ubique ſignificationibus publicis lætitiæ, atque honoris exceptus, ut Rex ipſe maioribus vix excipi potuiſſet. Barcinone fulgens Prætoriam triremem conſcendit, ſex & viginti alijs comitantibus. Hiſpanorum militum aderant tria millia: & (ſi vera eſt fama) ſena millia millium aureornm ſuppetebant. In itinere dum Tarraconenſem oram legeret, in duas incidit pyraticas Turcarum Triremes, & paulò poſt in onerariam Anglorum Nauem: quibus feliciter potitus, bene auſpicatum profectioni ſuæ principium dedit. Dum iuxta Maſſiliam Claſſis in anchoris ſtaret, Claſſiarijs ad aquandum, lignandumque in continentem egreſſis; Maſſilienſes Proceres ornatiſſimâ triremi ad Archiducem honorificè ſalutandum prouecti ſunt, recedentem verò aliquandiu proſequuti, liberaliter ante ſuppeditato commeatu.

Exinde velis in Italiam factis, ad Monoeci portum, ubi hodie Villa Franca, Archidux appulit. Ex quo Niciam adiens equo vectus, ternas honoris ergo obuias habuit Peditum cohortes, Propiùs facto Magiſtratus occurrens, Vrbis obtulit claues. Epiſcopus eumdem quàm potuit maximâ ſignificatione gaudij, ac

venerationis excepit. Nicienſi Arce, quæ munitiſſima fertur, perluſtratâ, rurſus ſe mari commiſit Albertus: & Genuenſem ingreſſus ditionem, eis honoris, ac beneuolentiæ argumentis cumulatus eſt: quæ tanti Principis dignitatem, & Nobiliſſimæ Reipublicæ ſplendorem decerent. Magnâ quoque obſeruantiâ, ac magnificentiâ à Sabaudiæ Duce in ſuis finibus cohoneſtatus. 1595.

Ingreſſus in Belgium. A quo digreſſus, per Burgundiam, ac Lotharingiam ad Lucemburgenſem prouinciam, Belgicæque ditionis ex ea parte principium peruenit. Sed priùs ad Moſellæ ripam obuium habuit Petrum Erneſtum Mansfeldium, adhuc eius Prouinciæ, atque ante biennium tertius Belgij Gubernatorem, uti ſuprà memorauimus. Comitabantur eum Equitum Loricatorum quinque ſigna, & mille Haſtati. Occurrit etiam Prouinciæ Senatus: Lucemburgi verò Magiſtratus ad portam Vrbis præſtolabatur. Quatriduum hic tranſegit, quò cum ad eum honorificè ſalutandum, Bruxellis veniſſent Duces Feriæ, ac Paſtranæ, Dux hic horâ antè quàm Archidux eò perueniret, exceſſit è viuis. Sic humanam lætitiam plerumque luctus intercipit: & Principibus quoque viris lætas funeſtat pompas inopinata calamitas. Bauarus item Erneſtus, Colonienſis, ac Leodicenſis Antiſtes, idemque Septem-vir, officij causâ eòdem acceſſit. Anno 1596.

Lvcembvrgo digrediens Albertus imperij Belgici vexillum præferri iuſſit. Namurcum ingreſſuro ſe tulit obuiàm Fontanus Comes, Belgij Principibus, atque Hiſpanâ ſeptus Nobilitate, florentibusque ſtipatus Equitum cateruis. A Magiſtratu Claues oblatæ: ab uniuerſa Ciuitate ſummis acclamationibus, honoribusque acceptus. Hinc Niuellam, inde Hallas profectus eſt: ubi non antè paratas ſibi ædes ingredi voluit, quàm Hallenſis Virginis Dei Genitricis Templum religione ſanctiſſimum, frequentibusque miraculis nobilitatum, inuiſeret. Tantò prior, ac potior erat religioſo Principi pietas, quàm quies.

Alberti pietas, & generoſitas. Illud etiam de ipſo memorabile narratur, quòd tam longo in itinere, importuniſſimo tempore hyemali brumâ aſpero, pluuijs infeſto, nunquam adduci potuerit, ut lecticâ, vel rhedâ uteretur: ſed equo ſemper vectus inter medios Milites conſpiciendum ſe dederit. Vt eos doceret tolerantiam laborum, tolerando: addictosque ſibi redderet, oſtendendo; ſe præ alijs eſſe, tanquam unum ex alijs.

Brvxellas demum Archidux deuenit tertio Idus Februarij, anni milleſimi quingenteſimi nonageſimi ſexti. Sub ingreſſum, in planitie, quâ Louanium itur, tres ſibi occurrentes vidit Militum acies, ſingulas mille Viris lectiſſimis, atque eleganter

Honores ei Bruxellis exhibiti. Bochius.

1596. ganter obarmatis inſtructas: quæ feſto ſonitu tubarum, ac tympanorum, ſtrepituque manualium tormentorum venientem Principem conſalutarunt. Ad portam honorificè exceptus à Magiſtratu fuit, Vrbis claues offerente. Introgreſſus, quàcumque oculos conuertebat, erecta ſuæ, ſuorumque maiorum gloriæ monumenta ſpectabat: imagines, ſtatuas, inſignia, triumphales arcus, magnifica theatra. Duo præcipuè memorantur, quæ læto ſimul ſpectaculo, atque admirationi fuere. Alterum excitatus ante Regiam obeliſcus, ad pedes propè centum excelſus, varijs in quadruplici baſis facie ſacris hiſtorijs inſignitus; ſuperiùs verò multis imaginibus picturatus, incommoda belli, pacisque emolumenta deſignantibus. Auratus in apice globus erat, eique Solis effigies impoſita, radijs aureis redimita, quæ ventis alludentibus agitata, iucundiſſimum intuentibus ſpectaculum dabat. Alterum triremis erat in foro medio expoſita, cum partibus ſuis omnibus affabre facta: quæ Belgij conditionem ponebat ob oculos. In mari quippe fluctuans cernebatur inter duo horrida monſtra, quorum hoc Bellum, illud Hæreſim referebat. Ad gubernaculum ſedebat elaboratum pulcherrimè ipſius Archiducis ſimulacrum. Veritatis imago adſtabat ad dexteram, Iuſtitiæ ad ſiniſtram. Alijs demum ſignis Magnanimitas, Vigilantia, Virtuteſque aliæ notabantur. Plures dies publicis ludis exhilarati, ex vniuerſo ferè Belgio ingenti omnium Ordinum concurſu facto, quà nouo Principi viſendo, ac venerando, quà præcurrente famâ, vulgaris ſpectaculis, ac pompis perluſtrandis.

Bochius. Haraus. Continuat. Mich. Aitſingeri. Gaſpar Ens. Ianſonius.

Qvàm verò feſtus, ac fauſtus fuit hic Archiducis aduentus Belgis in Catholici Regis fide perſtantibus: tam plenus timoris, ac ſollicitudinis accidit Prouincijs aduerſùs eum fœderatis. Rumor namque increbuerat, illum accedere non modò cum ingenti exiſtimatione tum ſanguinis, tum meritorum: ſed & militum numero, & pecuniæ vi copioſè inſtructum. Quæ res in vulgus dadita, magnam in eo commotionem exciuerant animorum. Nihilo minus curarum Fœderatis, eorumque potiſſimùm Præſidi Mauritio iniecit Auraici Principis Philippi in Belgium reuerſio. Parentis quippe Guillelmi adhuc vigens memoria, & in omne Belgicum nomen promerita, in Filio natu maximo, eiusque laudibus inſigni, velut in imagine, reddita conſpectui Belgarum; iure vereri poterant, nè vetera in Patrem obſequia, & clientelas ex vtraque Partium excitarent, auerterentque à Mauritio è ſecundis nuptijs orto ſtudia Populorum. Cumque Philippus Catholicæ Fidei, Catholicoque Regi ſe ſubiectum

Campana. Carner. c. 19.

Campana. Grotius.

Fœderatorum ſtus de eius, & Auraici Principis aduentu.

biectum profiteretur; facilè factu cenſebant, ut eòdem Belgium omne in ſe procliue traduceret. Priuatus quoque Mauritium urgebat metus, nè quibus iam tot annos fruebatur, abducto fratre, hæreditaria bona redux idem, & maior natu, pro ſua ſaltem portione repeteret: quique vacua regnauerat in aula, vel conſortem haberet principatus, qui duos ægrè capit, vel eo toto depelleretur. Vt igitur hæc pericula ſummouerent, cautè decreuere Fœderati, Auraicum Principem ab omni procul arcere ditione, quam occupauerant. Eiuſmodi referre gratias docent Politicæ regendi artes pro beneficijs antè collatis: ut totis finibus ſuis exterminatum velint Principem innocentem, cuius olim Parens, & nouiſſimè Frater eoſdem fines qualibuſcunque artibus amplificare ſtuduerint. Fraterna verò coniunctio, quâ vix arctior ulla eſt, facilè ſcinditur, ubi media interuenit habendi, vel regnandi cupiditas. Quò tamen honeſtiùs in ſpeciem id interdictum Principi promulgaretur: eaque cum hoſpite durior agendi ratio molliretur; ut hæreditatem ſuam adire vetarent, quem inuitare potiùs ad reuiſendam patriam debuiſſent: literas ad eum dare Fœderati conſtituerunt, honoris, ac beneuolentiæ verbo tenus pleniſſimas, ſed quæ in fine morſum, ac venenum, more ſcorpionis, affigerent. Legationem quoque nonnemo ſcribit ad eum adornatam: ut honoris eius obtentu, quem Rex Hiſpanus reſtituebat in patriam, ipſi quaſi de nouo relegarent.

Gratulabantur eis literis redditam Principi libertatem: poſtquam in Hiſpania captiuus tam diuturnè, quàm iniquè (ut ipſi aiebant) *fuiſſet. Guillelmi Patris in ſe merita commemorabant: qua nec Parentis, nec Filij immemores unquam eſſe permitterent. Dolorem ex ipſius captiuitate perceptum teſtabantur: in qua non teneram tantùm ætatem, ſed maturioris quoque partem optimam inglorius detriuiſſet: quamque pro cauſa tam æqua perpeſſus eſſet. Libertatem ipſam redditam in ſuſpicionem vocabant; cùm eam dicerent non beneuolentia in Principem, quàm acerba in Patrem odia excluderent; ſed uſitatis Hiſpanorum artibus tribuendam. Ad Parentis iterum laudes reuoluebantur: eamque præcipuè ferebant in Cælum; quòd libertatem Patriæ tot laboribus, ac periculis peperiſſet, ſuâque morte firmaſſet. Orabant ad extremum, ne Fœderati Belgij fines attingeret, niſi priùs mutaret animum, & quos induiſſet in Hiſpania ſenſus exueret: imò in eo ſtatu rerum ad ſuas prouincias nullo pacto reuerteretur, ſed melioris opportunitatem temporis expectaret. Ita quippe ſeueriſſimis Fœderatorum legibus conſtitutum, ne quis niſi factâ priùs ab ſe poteſtate, ſuas prouincias ingrederetur.* His literis, quæ ſub officij ſpecie interdictum patrij ſoli, paternæque ditionis adeundæ continebant; veriori hu-

[Margin: 1596.]

[Margin: Mauritii Comitis ſollicitudo.]

[Margin: *Campana. Carnerus l. 12. c. 1.*]

[Margin: Fœderatorum literæ ad Principē.]

[Margin: *Ianſonius in ſupplem. Mercurij. Grotius. Thuanus. Carnerus.*]

1596. humanitate, ac certè ſynceritate maiori, Philippus Princeps reſponſum dedit.

Eius reſponſio.

Agere principio gratias Ordinibus Fœderatis, quòd libertatem ſuam, & antea tam aſſiduis votis optauerint, & nuper tantâ exceperint ſignificatione lætitiæ: quòdque in omni calamitate memoriam ſui nunquam depoſuerint. Sibi tantùm licuiſſe ipſorum humanitati perpetuo ſtudio, ac beneuolentiâ reſpondere: quam tamen facere palàm prohibitus fuiſſet, aliquorum ex ipſis curâ de ſe, hoſtili potiùs, quàm populari ab ſe compertâ. Reſtitutâ libertate uſurum ſe, quantùm fas eſſet, ad ipſorum ſalutem, & commoda, ut nulla querelarum daretur occaſio. Nihil ſibi prius futurum, aut antiquius, quàm ut communis Patria priſtinæ libertati, ac ſplendori reſtituatur. Neque ſe quidquam tentare velle, quod ipſis minimè probetur, aut ſalutare non ſit. Sperare ſe, Deum nequaquam permiſſurum, ut cuiuſpiam conatus aliò tendat, quàm ad finem tot Belgij calamitatum, tranquillæque, ac felicis vitæ principium. Eumdem ſe Deum Optimum Maximum precari, ut ipſis rectam viuendi viam, ac terminum beatæ perennitatis concedat.

Pacis tractatio ab Archiduce fruſtra tentata.

Ianſonius. Thuanus. Camerus.

ALBERTVS etiam Archidux antè quàm arma reſumeret, experiri voluit, an humanitate literarum, & pacatis tractationibus poſſet Belgicas res componere, atque in concordiam venire cum Fœderatis. Ad eos itaque, eorumque Moderatorem Mauritium benignisſimè ſcripſit; ad pacem illos inuitans, ac tam diuturni belli, ſequaciumque calamitatum finem. Sed ut antea Erneſtus, ita tunc Albertus in arenam ſe iacere concordiæ ſemina animaduertit: vel quòd Catholicos inter, Hæreticosque homines conuenire vix poteſt: vel quia deguſtata ſemel dulcedo libertatis nullâ mercede dimittitur: atque uſurpata ditio ægerrimè reſtituitur. Vt eâdem de pace efficaciùs ageret, Auraicus ipſe Princeps petijſſe dicitur à Fœderatis Ordinibus facultatem Hollandiam adeundi, Mauritiumque Fratrem conueniendi. Verùm id ab ijs negatum, facilè refugiente Mauritio eius conſpectum, & colloquium, cuius tamdiu hæreditatem, cæterasque

Principi negatur acceſſus ad Hollandiam.

Hollac.

prærogatiuas poſſediſſet. Cum ſorore quoque, Comitis Hoenloij Coniuge, congreſſum in Hollandia poſtulaſſe. Sed neque hic eo loci permiſſus. Denique tantam virtutem, tot ſuis, ac

Camerus.

ſuorum meritis cumulatam, & haud dubiè popularium plauſibus, & concurſibus celebrandam, prope ſe habere Fœderati, ac præſertim Mauritius timuerunt. Atque hoc fortaſſe ſpectauit, vel Philippi Regis in eo remittendo, vel Archiducis Alberti in eo reducendo prudentia: quam hoſtes Hiſpanas artes appellabant. Quamobrem ut eum omnino ab ſe procul arcerent, ſuiſque cum eo agendi viam præcluderent, atque omnem pacis tra-

cta-

ctationem prohiberent; atrox Edictum paulò poſt Fœderati promulgarunt. 1596.

Fœderatorũ Edictũ contra Hiſpanos & Societatem Ieſu.

Ianſenius. Campana. Thuanus.

GRAVIBVS in eo multis, ac pœnis interdicebant: *Nè quis è fœderatis Prouincijs in Vrbes, aut loca Hiſpano, ſocijsque ſubiecta ſe conferret, niſi ab Ordinibus, vel Mauritio, vel Guillelmo Naſſauio facultatem priùs impetraſſet in ſcriptis, eorumdem ſigillo munitis. Ne contrà quis ex Hiſpanica ditione, vel per eam, Fœderatorum fines intraret, niſi factâ ab iiſdem eodem ritu poteſtate. Nè ullus eorum, qui Fœderatæ Reipublicæ ſubeſſent, ultra ſex proximos menſes in regione ulla hoſti ſubiecta moraretur, ſine ſimili facultate. Qui ſecus faceret, pro hoſte habitum iri. Qui verò cum ipſis hoſtibus verbis, literis, Internuncijs de rebus ageret ad præſentem imperij formam, & Prouinciarum ſtatum pertinentibus; capite, fortuniſque luiturum.* In homines præterea Religioſos è Societate Ieſu (quam illi pernicioſam, & ſanguinariam Sectam appellabant) eodem Edicto legem hanc tanquam horrendi carminis euulgarunt. *Vt omnes ijs fauentes, atque beneuoli, Fœderatis Prouincijs prorſus exturbarentur, eiſque aditus omnis præcluderetur. Nè quis eiuſdem Ordinis, vel apud eumdem impendens operam literis, ſiue Belga, ſiue exterus, in Fœderatas Prouincias, ſeu mari, ſeu terrâ irreperet; ſub pœna hoſtilitatis, & capitis, etiamſi publicæ fidei literis munitus aduenìſſet. Vt intra duos menſes eiſdem finibus egrederentur eius Familiæ homines, neque eòdem præſenti bello vigente redirent: niſi eo temporis interuallo Magiſtratus, aut locorum Præfectos adiſſent, ijſque in omnibus feciſſent ſatis; ac Regis Hiſpaniarum imperium dicto ſacramento eiuraſſent. Nè quis Fœderatis ſubiectus Societatis eiuſdem gymnaſia frequentaret; pœnâ ipſis, mulcta Parentibus, vel Tutoribus indictâ. Nè-ve ullus eorum in Academijs Hiſpano parentibus exerceretur. Si qui demum ad literarios dignitatis gradus promouerentur, concepto priùs Catholicæ Fidei defendendæ iure iurando; ut omnium in Prouincijs Fœderatis officiorum, ac munerum expertes eſſent. Qui verò tam promoti fuiſſent, admotique muneribus, ut abſolui iuramento curarent, eiuſque loco fidelitatis in Patriam ſe obſtringerent ſacramento. Legis violatores exilio perpetuo multarentur.*

IN hoc Edicto ſatis explicatam agnouit Archidux mentem Fœderatorum ad bellum pronam, ut nunquam aliàs, acerrimè proſequendum. Eâ re ipſe quoque ſe totum ad arma conuertit. Et quia ſibi pugnandum contra duos hoſtes videbat: hinc imminentem Belgicis finibus Galliarum Regem Henricum: hinc Fœderatos intra Belgium velut inteſtinum bellum mouentes: illi priùs, qui iam Hiſpanam ditionem infeſtabat, occurrendum exiſtimauit. Cuius rei narrationem, ab anni ſuperioris exitu arceſſendam, ſequens liber exponet.

DE

DE BELLO BELGICO LIBRI OCTAVI

SVMMA.

FEræ obſidio ab Henrico Rege. Situs,& munitio deſcribitur. An ea propugnanda, conſultat Albertus. Solum ſubſidium immittendum decernitur. Id Baſta magnâ ſolertiâ,& cautione ducit; inducitque feliciter. Henricus obſtructo fluuio Feram inundat: ex quo ibi morbi peſtilentes. Roſnæus, ad arma Gallica diuertenda, perſuadet Archiduci Caleti obſidionem. Hæc diſſimulata, tandem ponitur. Caletum, & circumiacens regio deſcribuntur. Ab Roſnæo primùm Niuleti pons occupatur: deinde Risbani turris. Varia in Vrbem miſſa ſubſidia. Suburbium quoque Roſnæus expugnat. Offertur Vrbis deditio cum conditionibus: ac breues induciæ ſtatuuntur. Vtrinque tamen opera continuantur, mutuo ſpectaculo. Subſidium ab Henrico Arcem intrat. Hæc vehementiùs oppugnata expugnatur, cum ingenti prædâ. Henricus eâ de re anxius auxilia fruſtra petit ab Angliæ Regina. Albertus Guinâ etiam, & Hamâ captis, Ardeam aggreditur. Eius ſitus,& munitio. Diſſenſiones in eâdem Vrbe. Alberti caſtra uti diſpoſita. In eruptione Monlucius cadit. Suburbium ſtratagemate capitur. Vrbs denique de-

ditur. Henricus contrà Ferâ potitur: & pugnare cum Alberto ſtatuit. Hic ambigit, Oſtendam-ne, an Hulſtum inuadat: Hulſtum præhabet. Eius, & circumiectæ Vaſiæ terræ deſcriptio. Hac difficulter tranſmiſsâ, Hulſtum obſidetur. Rapium minus munimentum occupatur. Eruptione factâ Germani fugantur, eorumque Tribunus Theſſelingus occiditur. Barlota Defenſores repellit. Roſnæus Caſtris propius Vrbem admotis Morualium munimentum capit. Idem ictu tormenti miſerè occiditur. Eius Elogium: Hiſpanorum, Italorumque præſtantia in oppugnando. Miſſilium ignium efficacitas. Deditur tandem Hulſtum: & ex eo ingens Alberti gloria. Bironius inſidijs poſitis Hiſpanas aliquot copias profligat.

DE
BELLO BELGICO
LIBER OCTAVVS.

1596.

POSTQVAM Cameracenſi Vrbe tantâ cum gloriâ potitum Hiſpanum audiuit, & doluit Galliarum Rex Henricus; qua ratione iacturam illam ſarciret, & ſecum ipſe diutius, & cum bellicis ſuis Conſiliarijs diſquiſiuit. Tandem poſt longam deliberationem, ac diuerſa conſilia; Feram (quam aliqui Faram vocant) obſidere ſtatuit: quod ſuadebant præ cæteris magnæ in armis exiſtimationis Viri Bironius, & Sanlucius. Igitur coactis Militibus, qui diſperſi per Picardiam erant, ad quinque millia Peditum, Equitesque mille, ac ducentos; ſexto Idus Nouembris Feram acceſſit.

Henricus Rex obſidet Feram.

INTERIVS Picardiæ hoc Oppidum eſt, ipsâ poſitione muniſſimum. Quippe paludibus undique cuſtoditum, duos tantùm, quibus penetrari poſſit, anguſtos aditus habet. Hos principio Rex occupauit, ac finitimis hominibus accerſitis, duo paucis diebus ibidem excitari iuſſit munimenta; quæ mille Peditibus commiſſa, multisque tormentis bellicis inſtructa, ingreſſus illos geminos tuerentur. Reliquus Peditatus præ tempeſtatis rigore Pagum tenuit ad proximæ paludis ripas ſitum. Equitatus, ut venientibus ſubſidijs occurreret, obſtaretque; villas occupauit ad Septemtriones in Belgium vergentes. Præerat Feræ Colaſius Seneſcallus Montilij Ademari; Præſidio verò magni Vir nominis in re militari Aluarus Oſorius Hiſpanus antea memoratus. Aderant illi Præſidiarij milites magno numero: ſiquidem ibi reſederant reliquiæ omnes Exercituum Hiſpanorum, qui ſuperioribus annis migrarant in Galliam. Quod licèt uſui eſſet ad Oppidum defendendum; eò tamen noxium comperiebatur, quòd tanta multitudo alenda penuriam commeatuum faciebat. Improuiſus verò Regis aduentus, & omnis ab eodem ſtatim præcluſus aditus vetuerat, eos aliunde comportari. Eius penuriæ conſcius Henricus ſapienter abſtinuit oppugnatione, quam obiectaſſet diſcrimini non admodum ingentes copias ſuas: certus, fame compulſam venturam in manus Feram.

Eius ſitus.

M. Iāſonius in ſupplem. Aitſing. Cōtinuator. Cāpana p. 3. l. 4. Gaſpar Ens lib. 3. Botereius l. 1. Hæræus an. 1596. Mōtelimar. Thuan. lib. 116. Camer. l. 12. Coloma l. 9. Catherin. l. 15. Bentiu. l. 3. Buſſieres l. 21. Turtura lib. 21.

Eiuſdem Præſidiũ.

AT Albertus in primis nouæ adminiſtrationis curis huius

Alberti conſultatio de Fera defendenda.

Rationes contrà.

Oppidi defenſionem ponens; de illa retulit ad bellicum Senatum. In eo multæ, magnæque propoſitæ difficultates. *Exercitus veteranus recentium laborum laſſus, atque in hyberna diuiſus: noua copia ab Archiduce adducta in itinere valde diminuta, ac regionum ignara: frequentes Italorum, Hiſpanorumque tumultuantium ſeceſſiones; & Vallones, niſi ſoluerentur ſtipendia, militare abnuentes: tempeſtas ob imbres, & frigora deducendis militibus, bombardiſque conuehendis importuna: hoſtium intranda regio, non ſolùm pro anni tempore, ſed ab anteactis quoque bellis, hominum, equorumque alimentis vacua, ac penitùs deſolata*. Illa prætera iaciebantur in medium, nè propugnandæ Feræ nimis ardua prouincia ſuſciperetur. *Inter hoſtiles Vrbes Sanquintinum, Hanum, Guiſam, Peronam id Oppidum ſitum eſſe. Eas Præſidijs optimis communitas expugnari vix poſſe. Si Feram accedere tentaret Hiſpanus Exercitus, liberum eis fore incurſionibus infeſtare, vias præcidere, interuertere commeatus, pabulationes prohibere. Ipſum Oppidi acceſſum quà paludibus à Natura, quà munimentis ab Rege Gallo præcluſum. Quam ergo ſpem adeundi, nedum immittendi ſubſidij ſupereſſe? Gallicum verò Exercitum obſidentem, ſuis aggeribus, ac propugnaculis vallatum velle perrumpere, quid eſſe aliud, quàm in certum exitium Hiſpanas copias, Bello Belgico deſtinatas, projicere: ac patentem Fœderatis viam ad totum occupandum Belgium relinquere?* His adeò multis, ac validis rationum momentis deductus Archidux fuit ab ſententiâ exercitum ad liberandam obſidione Feram immittendi.

Ob eas omittitur defenſio.

NE tamen vel ſuo muneri, vel iteratis Oſorij petitionibus omnino deeſſet; ſubſidium ſaltem alimentorum aliquod, quo maximè indigebant Obſeſſi, ad eoſdem ſubmittere decreuit. Igitur ſolertem quempiam, & peritum huic operi Præfectum militiæ quærens, Georgium Baſtam, & ſuo iudicio, & Principum aliorum conſenſu præ cæteris elegit. Eum aliqui Nicolaum nominarunt; Fratris eius nomen uſurpantes, magni etiam in Belgio Bellatoris. Georgius ibidem pugnando inueteratus, clariſque impoſitus muneribus ab Duce Parmenſi, frequenti experimento docuerat, non magis militare ſe noſſe ſtrenuè, quàm ſapienter militibus imperare. Neque ita pridem ad Belgas ex Hungariâ redierat, ubi aduersùs Turcas dimicando, egregiam Cæſari, & nomini Chriſtiano præſtiterat operam. Hunc iuſſit Archidux cum octingentis Equitibus (alij ſexcentos numerant) quam poſſet maximam tritici copiam ex vicinioribus Belgij finibus Feram importare; neque ab eo deſiſtere, licèt Equitatus ille omnis peſſum iret. Aggreditur opus alacriter Baſta: ac primò

Subſidium commeatuum immittitur.

Campana. Catherinus. Thuanus. Buſſieres.

Georgius Baſta id perfert.

1596.

1596. mò Duacum petit, cuius in Agrum conuenire iubet Equites deſignatos. Tùm ad Oſorium Aluarum indidem ſcribit: *Ut cymbas aliquot habeat in promptu, quas, ubi condictum ſignum datum fuerit, in eam paludem immittat, cuius aqua ſit altior. Per eas ſe tentaturum commeatus inſerre.* Parat Oſorius omnia. Baſta cum Equitibus Duaco proficiſcitur Caſtelletum. Eò poſtquam magno ſilentio peruenit; Oppidi portas claudi mandauit, ac diligentiſſimè cuſtodiri, nè quis vel leuis eorum, quæ agitabantur, rumor ad hoſtes perlaberetur. Tùm euocatis in Concilium Equitum Præfectis Archiducis iuſſa, demandatumque negotium aperit. Oſtendit, *Quàm difficile, ac periculoſum iter ſit ineundum: nempe ab hoſtibus circumſeſſum. Quare quàm generosè ſuſcipiendum, tam cautè peragendum. Quod Feram inuehebatur ſubſidium, momenti maximi eſſe ad obſidionem diutius ſuſtinendam. Eius verò rei gratiam apud Archiducem, & Catholicum Regem futuram non vulgarem: gloriamque illius Oppidi quamuis ad tempus ſeruati fore in poſterorum memoriâ ſempiternam.* His, alijsque pro eâ, quâ pollebat Georgius, eloquentiâ prolatis, animoſiores redditi magnanimi, & lecti ex cæteris Bellatores, operam omnem ſuam, & ſi ſit opus, vitam, & ſanguinem pollicentur.

Eius in re diſponenda, & occultanda prudentia.

Equos deinde conſcendunt, atque ex præſcripto Baſtæ, ſinguli frumenti ſacculum dorſo equorum apponunt: ſibi verò ad collum fomitem in funem contortum, monilis inſtar appendunt, hoc enim pariter indigebant Obſeſſi. Tùm Caſtelleto primis ſe intendentibus tenebris digreſſi, & Somonâ fluuio ad Feruaquienſe Cœnobium traiecto, viam, quæ Sanquintinum ducit, inſtiterunt. Quo Oppido ad dexteram relicto, tantâ celeritate prouecti ſunt, ut poſtridie matutino tempore ad Equitatus regij ſtationes deuenerint. Ibi ſuſpicantibus hoſtile ſubſidium Excubijs, & bombardarum ſtrepitu commonentibus, ad arma ſubitò conclamatum. Verùm denſa caligo cum primâ luce diffuſa Baſtæ conſilijs plurimùm fauit. Cùmque ab omni parte Caſtrorum tormenta reboarent, ignorabant Galli, quâ parte hoſtes accederent. Quod dum cognoſcere, atque explorare contendunt; Baſta æquè ſolerter, ac feliciter, nebulâ illâ tectus, ac nemine viam intercludente, inter Heluetiorum, & Bullonij ſtationes ad paludis ripas progreſſus eſt cum ſuis, quà fluuius Æſia præterlabebatur. Datum interea fuerat à primis Equitibus Oſorio ſignum: qui ſtatim præparatus cymbis ad eumdem adfuit locum. Deponitur in eas quicquid frumenti, & fomitis allatum erat; atque intra Feram deportatur. Tùm verſis equis, eâdem celeritate, ſolertiâque Baſta cum copijs retrocedit: cognitoque,

Corda, ò Miccia.

In eundo celeritas.

In conficiẽdo negotio felicitas.

toque, Gallicum Equitatum de ipſius aduentu tandem factum certiorem, ad reditum eidem præcidendum, Sanquintini viam inſediſſe; aliâ ſibi parte migrandum cenſuit: & ſuſcepto Guiſam versùs itinere, omni liber obſtaculo, atque interiectu, Cameracum fauſtisſimè peruenit. Magnam ex hoc inuecto ſubſidio accesſionem gloriæ conſequutum eſt Baſtæ nomen: & quòd ipſe cum ſuis per horas quadraginta equo continenter inſederit: & quia ſummâ prudentiâ captare tempus nouerit ad peragendum opus opportunum: & quia conſilium in arcanis habendo, ſuos, nedum hoſtes, voluerit ſerò cognoſcere, quæ maturè moliretur. Addunt ad has laudes aliqui hoſtiles copias profligatas, tum in acceſſu paludis ſeſe obiectantes, tum in reditu apud ſyluam Bohanam; ubi Equites triginta cæſi dicuntur, alij capti: cum Georgius contrà nullum deſiderauerit è ſuis. 1596.

Henricus Ferã arctius obſidet.

Verùm admodum leue id Feræ ſuit, & vix bimeſtre ſubſidium: cum Rex Henricus nouis in dies viribus augeretur. Is in arctum quotidie magis redigebat Obſeſſos: vias omnes occupabat, intercidebat, aggeribus, & munimentis, militumque cuſtodijs ita obſtruebat, ut nulla prorſus noui ſubſidij ſpes relinqueretur. At quoniam bellis tot iam annos prementibus feſſo Regi; regnique tamdiu decertati, ac demum obtenti, adminiſtrandi dulcedine pellecto, nimis in longum trahi Oppidi unius obſidio videbatur; cùm faciliùs citiùsque plures Prouincias debellaſſet: eius in animum induxerunt, qui apud ipſum erant ingenioſi Machinatores; facilè poſſe Feræ Defenſores ad deditionem illico faciendam cogi, loci demergendi periculo: ſi curſus vicini fluuij, qui paludem creat, ab inferiore parte obſtrueretur: quod facile factu foret: adeòque tumentibus, ac redundantibus aquis mœnia, viæ, domus ita opplerentur, ut neceſſe haberent Obſesſi aut cedere, aut perire. Placuit Regi promptum hoc, neque antiquis ignotum ſæculis, Vrbium opprimendarum machinamentum: & ſtatim accerſitâ è circumiectis locis operarum ingenti multitudine, ad opponendos ruenti flumini validisſimos aggeres, eſt vehementer inſudatum. Asſiduis tamen laboribus aduerſabantur frequentes hyemalis temporis imbres, quibus intumeſcens identidem fluuius oppoſitos obices perrumpebat, ſecumque rapiebat procul, ac breui ſpatio multorum dierum opera labefactabat. Aderat ipſe laborantibus Rex: quamobrem obſtaculis omnibus ſuperatis, ad exitum tandem perducta res eſt. Sed ut plerumque conceptæ animo ſpecies abſolutionem operis parem non habent: animaduerſum eſt, inundantes aquas paulùm ſupra duos palmos intra Feram attolli: quando-

Ingegnieri.

Adhibet ſtratagema Oppidum inundandi.

1596. doquidem Oppidum ſitu longè altius paludibus erat. De quo licèt à nonnullis præmonerentur Machinatores; ipſi tamen tutari pertinaciter voluere conſilium ſuum: quaſi puderet, quam profitebantur, artem ab alijs edoceri.

Sed parum proficit.

OPPIDANI, cum excreſcere paulatim viderent aquas; in ſuperiores ædium partes res domeſticas deportandi ſpatium habuere. Quare nihil hinc accepere detrimenti: ſed ex eo multum, quòd aquis intra biduum deſidentibus, ſiquidem pluribus extrà perruptis locis fecerant ſibi viam; Oppidum luto, ac lacunis refertum fuit: è quibus corrupti halitus ſpirantes aërem infecerunt, & peſtiferos Incolis morbos crearunt. His illi vexati, ac multò vehementiùs fame quotidie magis inualeſcente, ad extrema ſe redactos intelligebant: nec aliud eos, niſi noui ſpes aliqua ſubſidij ſuſtinebat. De eo ſubmittendo rurſus in Bellico Senatu Bruxellis ab Archiduce deliberatum eſt. Sed antea propoſitæ contra defenſionem difficultates ab huiuſmodi tentamento animos auocarunt.

Archidux armorū diuerſionem molitur.

OPPORTVNIVS itaque viſum; locum quempiam Gallicæ ditionis oppugnare: eoque conſilio vel Regem ab obſidione Feræ ad illum propugnandum auertere, vel huius iacturam alterius occupatione compenſare. Quem verò præ cæteris locum aggrederentur, inter Proceres minimè conueniebat. Peronam alij proponebant in medium, alij Sanquintinum; Hanum, Guiſam, Boloniam alij. Harum tamen expugnatio Vrbium vel longum, arduumque negotium erat, quòd earum aliquæ fuerant validiſſimè munitæ: vel parum utile, aut honorificum; ſiquidem cum Ferâ quædam non poterant ullâ ratione comparari. Ancipitem propterea, & quam in partem maximè vergeret, incertum Archiducis animum; ad certam, & quantùm oſtendit exitus, optimam deliberationem capiendam, impulit vi rationum, & quâ præſtabat auctoritate Roſnæus. Multorum hic annorum in bellis experientiâ, Gallici regni Arces omnes cognitas penitùs, ac perſpectas habebat. Caletenſem inter eas norat quantò munitiorem naturâ, ac manu, ideòque habitam inexpugnabilem: tantò minùs ab Defenſoribus eâ diligentiâ cuſtoditam, quam ſibi maximi momenti loca depoſcunt. Eamque ob incuriam ante aliquot annos Anglis ereptam ab Duce Guiſio, Gallisque vindicatam facilè meminerat. Illud etiam curioſâ inueſtigatione cognorat: eâ tempeſtate à Bidoſſano Arcis Præfecto cum ſexcentorum modò peditum Præſidio, longè minore, quàm erat opus, teneri: ſiue ut ille parceret ſumptibus, ſiue communi hominum errore, ſalutem Vrbium mœnibus

M. Iāſonius in ſupplem. Merc.

Varia loca inuadenda proponuntur.

Roſnæus Caletum ſuggerit, & perſuadet.

Rationes pro hac expeditione.

Ianſonius. Campana. Gaſpar Ens. Botereius. Haraus. Thuanus. Camerus. Coloma. Bentiuolus. Buſſieres.

magis,

magis,& munimentis,quàm fortium Virorum pectoribus com- mendantium. Ad hæc fama eſt, haud ita pridem ab Rege Gal- liæ miſſos Nuæ, ac Valeriæ Dominos ad Arces in Picardiæ fini- bus ſitas recognoſcendas. Qui cum eo minimè uterentur arca- no, quod eſſe anima grauis cuiuſque negotij ſolet; Gallicâ faci- litate nimis diſertè loca illa inualida eſſe pronunciarunt. Cum- que Caletum tantâ famæ celebritate inclytum obiectaretur;can- didiùs illi,quàm cautiùs reſponderunt:ſi quâ parte,quâque ratio- ne magis eſſet idoneum, Arx illa oppugnaretur; eiuſdem expu- gnationem duodecim dierum negotium fore.Ea vox,auctoribus, uti plerumque accidit, nocitura; per exploratores (quorum apud hoſtes latentium in rebus præcipuè bellicis magnus eſt uſus) perlata ſtatim ad Roſnæum fuit. Ipſe, quâ erat animi ſa- gacitate,ſignificatam ab illis rationem,ac viam aggrediendi Ar- cem ſecum indagare conatus eſt. Cùmque eam videretur ſibi tandem deprehendiſſe; hanc præ omnibus expeditionem Ar- chiduci ſuadere pluribus hiſce argumentis contendit.

1596. *Catherinus.*

Caleſi

Portum eum eſſe maximè commodum Angliæ, Galliæque commer- cijs: in Hollandiam quoque Zelandiamque inde ſoluere Gallos: eò- dem appellere Belgas Fœderatos; Exercitusque ſibi mutuò auxilian- tes per eum ultro citroque deportari: ut illo uno capto, de tribus ſimul hoſtibus reportari victoria videretur. Nec minori futurum uſui Bel- gicæ Regis dtieni ad excipienda, quæ mitterentur ex Hiſpania, ſubſi- dia per mare, cuius ipſe adeò tutum oſtium eſſet. Nihil verè minùs ab hoſtibus, quàm eam oppugnationem, timeri. Arcis Præfectum iux- ta inexpertum, atque incurioſum alia omnia cogitare. Præſidiarios milites, & pro loci neceſſitate paucos: & quod in ſuperioribus bellis neutri Partium ſtuduiſſent, parum exercitatos. Ad rem feliciter ab- ſoluendam duo maximè requiri: in deliberando ſilentium, in exequen- do celeritatem. Antè occupandos circum Caletum aditus omnes, ter- râ, marique, quàm ad hoſtes eius conſilij vel tenuis rumuſculus di- manaret. Eâ ratione præuerti poſſe ſubſidia, quæ ſtatim undique ſub- mitterentur, & conatus omnes irritos facerent. Opus demum, ſi re- ctè adminiſtraretur, facile: ſi feliciter conficeretur, perutile, & glo- rioſum; paucis diebus ad exitum perductum iri, tanti præſertim Prin- cipis eot in rebus ſpectatâ, celebratâque prudentiâ dirigente. His ad- ductus rationibus Albertus eam tandem deliberationem ſuſce- pit, eumdemque Roſnæum operi exequendo præfecit, qui fue- rat auctor mouendi. Quò tamen res magis eſſet in arcano, vul- gari iuſſit, velle ſe omnino ad liberandam obſidione Feram viri- bus cunctis contendere. Quare Valencenas Hannoniæ Vrbem elegit, ubi cogeretur Exercitus, & luſtraretur. Magnum præte-

Bentiuolus. Coloma.

Caleti expeditio ſuſcipitur, ſed diſſimulatur.

Valenzina, ò Valentiana.

rea

1596. Arras. rea mandauit in promptu eſſe commeatuum, inſtrumentique bellici apparatum, ut Duacum, Atrebatum, atque in finitima loca, quocumque opus eſſet, deportarentur.

Albertvs ipſe Valencenis adfuit ineunte Aprili cum maxima Copiarum parte. Cumque recenſeri iuſſiſſet Exercitum uniuerſum, ex ijs unum, quos dudum vidiſſet Belgium florentiſſimos; numerati ſunt in eo Hiſpani quinquies mille: Itali mille quingenti: Burgundiones mille: totidem Hiberni: bis mille quingenti Germani: ſexies mille Vallones: Pedites omnes lectiſſimi: Equites poſtremò ter mille quingenti. Eos voluit Archidux in agmina diuerſa diſtribui, atque aliud aliò proficiſci: ut magis incertos redderet Hoſtium animos, quem præcipuè locum eſſent aggreſſura: adeòque, vel ad cunctos prupugnandos diuiderent Copias, ac proinde debilitarent: vel eorum aliquem minus munitum relinquerent, quem ſingula facilè occuparent. Igitur Ambroſium Landrianum cum parte Velitum, Monterollo. ſeu leuioris Equitatûs, & Marchionis Treuici legione Monſtrolium versùs immiſit. Quod Oppidum in viâ Feram ducente ſitum, obſeſſum iri potiſſimùm fama vulgarat. Georgium Baſtam cum alterâ Velitum parte proficiſci iuſſit in Agrum Cameracenſem. In Oppidum Sancti Pauli ſuſcepit iter Auguſtinus Mexia cum Hiſpanorum unâ legione, duabus Vallonum. Atrebatum, ac Betuniam versùs Belgicas turmas duxit Boſſuti Comes. In hoc diuerſorum itinerum quaſi labyrintho dum ſuſpenſos, dubiosque tenet Albertus animos non magis hoſtium, quàm ſuorum: imperat repentè Roſnæo, ut cum Aloyſio Velaſco, & Alphonſo Mendozza, eorumque Copijs, & præterea Sant' Omer. quadringentis Equitibus, Valencenis ad Oppidum Sancti Audomari ſumma celeritate, ac ſilentio ſe conferat. Quamobrem ille digreſſus veſpere, totam noctem in itinere conſumpſit. Eò prouectus, opperientes inuenit Claudium Barlotam, & Carolum Longouallium Buquoij Comitem cum duabus Vallonum legionibus. His ſibi adiunctis, ſeptemque bombardis comportatis, tam occultè, ac properè Caletum aduolauit; ut priùs Agrum Caletenſem teneret, quàm ipſius Milites, nedum Hoſtes, eam profectionem ſuſpicarentur.

Exercitus recenſio & in varia loca diſtributio.

Roſnæus cum alijs Caletũ adoritur.

Ad Oceanum Britannicum in Gallici littoris extremo margine ſitum Caletum eſt: quà Galliam inter, Angliamque leucis triginta patens fretum interiacet. Cumque in quadam terræ lacinia longè porrecta in mare, extra omnem militarem viam ſit; nulla loci eius aut oppugnandi cura ſollicitarat Hiſpanos, aut Gallos defendendi. Hanc ſedem omnium poſtre-

Eius ſitus, & deſcriptio.

Bentiuol.

Hh mam

mam Angli deſeruere, ex uniuerſa Gallia pulſi, poſtquam diu tenuere Normanniam. Portum habet nauium capaciſſimum, eminentibus utrinque ſabuli magnis tumulis munitum. Circumiectum Vrbi ſolum ferè totum redundantibus è mari ſtagnis ad multa paſſuum millia ſuperfunditur. Mœnia verò propiùs circumducta foſſa cuſtodit, aquâ ex interfluente Caletum Harnia amne deriuatâ. Forma Vrbis quadrata in angulis tribus, præter antiquas turres, propugnacula exhibet ritu recentiore ſtructa, ac munita. Quartus verò angulus, qui ab Occidente Sole protenditur ad Septemtriones; propugnaculi loco Arcem habet, ipſam quoque quadratam, atque ex veteri ſtructura turribus in quatuor angulis definitam. Ambitus Vrbis leucâ ferè unâ circumſcribitur, muris undique cinctus, aggeſtâque intus terrâ munitus; quamuis vitio temporis, incuriâque Defenſorum, pluribus locis labefactatus, & factus infirmior. Ex parte, quæ mare ſpectat, Suburbium eſt habitatoribus frequens, præ celebritate commercij, ac nautarum opportunitate: ſed quòd Vrbis munitione defenditur, ſuis nudatum munimentis. Hoc iuxta Suburbium in extremo cumulo arenæ, qui prominens in mare, atque ad terram inde ſe ſinuans, portum efficit; antiqua turris exſurgit, quam Riſbani nomine appellant. Hæc portûs oſtium ſeruans, pluribus inſtructa bombardis, ingreſſum eius prohibere facilè poteſt. Ex oppoſito verò latere continentem versùs una tantùm via, eaque anguſta ad Vrbem ducit, circumiectis lacunis cætera occupantibus. Eam viam, mille ferè paſſibus Caleto procul, pons aquæ ſubterfluenti impoſitus cuſtodit, cui à Niuleto, ſeu Nouabriga vicino Suburbio nomen eſt. Suis hic turribus munitus, excubijsque defenſus, iter, cùm oportuerit, intercludit. Turrim eam, atque hunc Pontem, duas velut anſas teneat, neceſſe eſt, quicumque Caletum capere in votis habet. Atque hæc fortaſſis fuerit arcana ratio Vrbem eam breui occupandi, paulò antè memorata, quam duo illi Galliæ Principes per loquendi facilitatem adumbrarunt; tertius Rolnæus per ingenij ſolertiam, locorumque peritiam expreſſit. Is namque ſagaci animo proſpiciebat: niſi pontem illum occuparet, ad ſtâgna tranſmittenda, Vrbique admouendas Copias, multum temporis, ac laboris impenſum iri: & niſi turri potiretur, ac proinde portum haberet in poteſtate; tot mari Caletum adlapſura ſubſidia, ut vanum poſtea futurum eſſet à paucitate Defenſorum ſperare victoriam.

1596. Dune. Torrioni. Riuellini. Rocca. Terrapieno. Duna. Thuanus. Catherinus. Campana. Catherinus. Bentiuolus.

Icitvr ex Oppido Sancti Audomari Copijs deductis, celeritate præ bombardis ſimul aduectis incredibili, quinto Idus Apri- *Marchiare.*

1596. Aprilis ſub auroram ad Niuleti pontem Roſnæus adſtitit improuiſus. Nullâque interpoſitâ morâ, nec ſpatio Defenſoribus dato animum colligendi, nedum poſtulandi ſubſidia (erant autem tantùm Milites quadraginta) iuſſit, hinc ab Hiſpanis Peditibus, illinc à Vallonibus locum oppugnari. Tùm quatuor diſplodi minora tormenta non tam ut murorum concuſſione multùm proficerent, quàm ut animos Propugnatorum terrore penitùs conſternarent. Et hi quidem pauci numero, parum inſtructi, ex inopinato circumuenti, & quòd caput eſt, Capite deſtituti, cuius auctoritate in fide continerentur; deſpondentes illico animos, omnique defenſione poſthabitâ, fugâ ſe proripuerunt in Vrbem.

Roſnæus pontem Niuleti capit.

Potitvs ponte Roſnæus, eiusque tutamento relictis Vallonum cohortibus quatuor, ne momento quidem temporis moratus (quandò vincendi ſpem omnem in celeritate poſuerat) ad Riſbani turrim ex improuiſo pariter aggrediendam properauit. Locatis itaque, directisque ſubitò bombardis eam furibundè quatere cœperunt Obſeſſores: earumque tribus ad portus oſtium diſpoſitis, & frequenter diſploſis, adiunctisque ictibus moſquetorum, quæ Vallones paſſim exonerabant, ne Defenſorum multitudo Turrim ingrederetur, prohibebant. Ita Suburbani Milites adiungere ſe loci Cuſtodibus tentarunt ſæpius, numquam potuerunt. Intra turrim ſoli ſexaginta numerabantur: hi quoque periti Moderatoris indigentes. Quamobrem etſi locus erat naturâ, & arte ita munitus, ut multos dies poſſet hoſtium impetum ſuſtinere: Defenſores tamen, ubi diſploſis bombardis ſuorum aliquot extinctos viderunt, magno terrore perculſi, eum deſeruere, atque in ipſa fugâ intercepti ſunt, ac perempti: & vix eorum triginta cymbularum quarumdam beneficio ad Suburbium incolumes appulere. Vtriuſque tam facilè capti loci felicitas ipſius Roſnæi opinionem, ac ſpem ſuperauit. Tantùm ad res bellicas eſt in celeritate momenti.

Compagnie.

Et mox turrim Riſbani.

Tam fortunati principij haud negligens Roſnæus, hoſtiumque periculo factus doctior; turrem diſpoſitis aptiùs tormentis, pluribuſque Militibus ad cuſtodiam collocatis, ita muniuit: ut multò validiùs poſſet illata mari ſubſidia diſtinere. Neque fieri quidquam poterat opportunius: ſiquidem Boloniâ, quæ Vrbs ſex circiter leucis Caleto diſtat, quòque iam huius periclitantis fama peruenerat, profecta ex Hollandicâ Claſſe ibidem morante, aliquot inſtructa Militibus nauigia, poſtridie manè ad Caletenſe litus apparuere: & quamuis omni conatu intrare portum contenderent; turris tamen tormentis propulſa, & labe-

Subſidia Caletum immittuntur, vario ſucceſſu.

factata, procul inde in altum recedere coacta ſunt. Cùmque nauis onuſta vino eorumdem ictibus demerſa in ipſis portus faucibus fuiſſet; nouum ſe oppoſuit obicem tentantibus ingredi. Duæ tantum Hollandorum cymbæ feliciter appulſæ Milites octoginta cum duobus Præfectis in Suburbium, ei tutando, expoſuerunt. Anglicanis verò nauibus eòdem poſtmodum allapſis per Risbani bombardas numquam patuit ad portum acceſſus. 1596.

Archidux cum reliquo exercitu Caletum venit.

ARCHIDVX interea de felicibus expeditionis initijs factus certior, extemplo Valencenis digreſſus Caletum versùs celeritè contendit: eòdemque conuenire Copias omnes iuſſit, quæ per diſſimulationem ſuſcepti conſilij, fuerant in diuerſa diſtributæ. Tertio Idus Aprilis peruenit ad Caletenſem Agrum: & Caſtra ſubitò metatus eſt inter Niuleti pontem, & viam, quæ Grauelingam ducit. Stationem verò ſuam collocauit prope Diui Petri Templum, dimidiâ ferè leucâ ab Vrbe diſſitum. Acciperſi.

Roſnæus Suburbium oppugnat.

POSITA obſidione, & Caſtris faciliùs, quàm frequentes lacunæ paterentur, communitis; oppugnationem adornauit Roſnæus contra Suburbium, ex eâ potiſſimùm parte, quæ in Vrbem vergit, & quâ Vrbis mœnia eſſe nouerat infirmiora. Quare in extremo portu locari tormenta ſeptemdecim iuſſit. Et quamquam eius aqua vadari non poſſe videretur; animaduerterat perſpicax in omnem partem Roſnæus, quo tempore maris æſtus recedit, portum penitus exhauriri, eiusque fundum ſolidum, & glareoſum commodam præbere Peditibus opportunitatem oppugnatum eundi. Sed ut ex alia quoque parte negotium faceſſeret Obſeſſis, paucosque Defenſores diſtrahendo minueret; alteram oppugnationem inſtituit, quà Grauelingam itur, etſi murus illic eſſet aggeſta interiùs humo, ac duobus ad latera propugnaculis validiſſimè munitus. Quindecim ibi ſtatuit bombardas longiores, aliasque minores octo, quæ loricam à propugnaculis excuterent.

DECIMO octauo Calendas Maias, qui dies erat Chriſti à morte reſurgentis anniuerſarius, omnia fuerunt ad impetum faciendum expedita. Ergo poſtridie prima luce mœnia utrinque concutere vehementer aggreſſi, ad exitum uſque diei inſtiterunt. Qua horâ æſtu maritimo reciprocante, ad oppugnandum Hiſpani Pedites accurrerunt. Verùm valido vento reflante, non ita dilabi potuerunt aquæ, quin eas genuum, & alicubi laterum tenus vadare neceſſe habuerint Oppugnatores, non parum propterea retardari. Quamquam generoſis animis difficultatem omnem ſuperantibus, ad oppugnationem perrexerunt: cùmque ad quartam noctis horam, plena affulgente Luna, dimicatum

acer-

1596. acerrimè fuiſſet, Gallos referre pedem coegerunt, Militibus ſupra centum ex eis, atque Hollandorum Præfecto deſideratis. Quamobrem qui reliqui erant, Suburbij paſſim ædibus incenſis, in Vrbem ſe recepere. Poſtero die Roſnæus cum ſuis in vacuum Suburbium ſucceſſit: atque ibidem diſponi tormenta iuſſit duo & viginti, ad validiorem in Vrbem impreſſionem faciendam.

Eo expugnato in Vrbem arma vertit.

Haec inter Galliæ Rex, primo Hiſpanici Exercitus motu audito, incertus tamen quam eſſet ille partem inuaſurus; noluerat Feræ obſidionem ſoluere, cuius breui ſe potiturum, ob extremam alimentorum penuriam, pro certo habebat: ſed ad Copiarum imperium Comite Stabuli relicto, ſiue, ut alij ſcribunt, Mænio Duce, iam in Regis gratiam recepto; cum ſexcentis Equitibus, & Cohortibus ad cuſtodiam Regij corporis delectis, Abbatis-Villam properauerat. Indè Monlucium cum bis mille Peditibus ad Monſtrolij ſubſidium miſerat, diditum rumorem ſequutus, eum locum obſeſſum iri. Vbi verò factus eſt certior, hoſtilem Exercitum præter omnium opinionem Caletum obſediſſe: magnâ ſollicitudine Monlucium eumdem, & Sanpaulium eius prouinciæ Præſidem, & Belinium impulit, ut è Sancti Valerici portu ſtatim ſoluentes, tentarent in obſeſſam Vrbem ingreſſum. Fecerunt illi diligenter, atque audacter imperata: ſed aduerſantibus ventis, qui per eos dies violentiſſimi flabant; eòdem, unde diſceſſerant, repulſi ſunt. Igitur ob inſtans graue periculum, Rex omnis impatiens moræ, voluit ipſemet eumdem portum adire. Verùm perſpectâ tempeſtatis aduerſæ inſuperabili vi, Boloniam poſtridie contendit; inde faciliùs poſſe deferri ſubſidium, ſpem facientibus Nauarchis. At eam quoque deluſere venti, Caletum nauigantibus obnitentes. Neque ullus terrâ patebat ad irrumpendum aditus, uniuerſa regione ab Archiducis exercitu circumſeſſa. His anguſtijs rerum anxius Henricus illud ad extremum malo propè deſperato remedium excogitauit: ut lectorum Peditum aliquot centuriæ conſcenſis nauibus mari ſe committerent, ac per illud vagarentur, omnem temporis atque auræ occaſionem captantes, ut in portum utcumque intrudere ſe poſſent. Sed neque hoc inuentum quicquam profecit. Etenim diu, multùmque agitatæ naues, atque huc illuc impulſæ, nunquam litus attingere potuerunt: quod etiamſi attigiſſent, bombardarum è Risbani turre fulminantium impetum nequaquam euitaſſent.

Campana. Coloma.

Hēricus Rex Caletum ſubſidia per mare mittit.

Ea diſtinentur à ventis.

Ne verò ullam Rex prætermitteret Caleti ſeruandi viam (tanti momenti is locus erat, quem vulgò frænum, & clauem Galliæ vocant) plures Nuncios in Angliam miſit, qui Claſſem iam

Henricus ſubſidia petit ab Angliæ Regina, ſed non impetrat.

Georg. Braunius in Theatro Vrbium lib. 5.

iam in portu Doueræ paratam, Regis nomine ſtimularent, ut rectiſſimo, breuiſſimoque curſu proueheretur, ad Caletenſem Vrbem communis hoſtis obſidione liberandam. At Regina, quæ animo longè alio quàm ut Gallos iuuaret, eam Claſſem coëgerat: cuique cum Gallicis Legatis de conditionibus eius expeditionis minimè conueniebat; illam ex Anglia ſoluere non permiſit. Adeò Cardinalis Alberti felicitati, optimisque eius Belgicæ gubernationis auſpicijs non venti ſolùm hoſtibus obluctando militare videbantur: ſed Hoſtes ipſi non conſentientes inter ſe, ſubſeruire. 1596.

OCCVPATO Caletenſi Suburbio, Roſnæus bombardarum impetum inde in Vrbis mœnia conuertit. Quæ cum ex eo latere non admodum eſſent iniectâ humo munita, paucis horis concuſſa, tantum duxere hiatum, ut commodum oppugnationi aditum præberent. Ac dum Pedites Hiſpani, Vallones, Itali certatim accingunt ſeſe ad impetum faciendum; Obſeſſi ad eos Hoſtium progreſſus attoniti, ac præ paucitate ſuorum ſpe depoſitâ, Tympaniſtem ad Obſeſſores tranſmittunt, qui deditionem Vrbis offerat. Eius conditiones huiuſmodi fuere. *Vt liceret Gubernatori cum hominibus, & rebus, quaſcumque vellet, ex Vrbe in Arcem ſe recipere, relicto tamen inſtrumento bellico, & commeatu, qui tùm in Vrbe foret. In Arce verò ſex tantùm dies moraretur, expectando ſubſidia. Quæ ſi minùs intra id ſpatium temporis inferrentur, Arce quòque Alberto deditâ Boloniam cum ſuis mari, terra-ve commigraret. Interea liberum eſſet utrique Partium, neutrâ interturbante, opera moliri, ac perficere tam pro ſe, quàm contra hoſtem, poſt eas breues inducias uſui futura.*

Terrapienate.

Caletenſes deditionem offerunt cum conditionibus.

Breues induciæ inſtituuntur.

HIS conuentionibus utrinque ſancitis, Obſeſſores ſine morâ extruere aggeres, tormenta diſponere, alia omnia, oppugnationem factura validierem, præparare. Obſeſſi contrà lunatum, opportuniſſimo omnium loco erexere munimentum: quadrata duo propugnacula adiuxerunt: muri partem à bombardis præcipuè quatiendam maiore terræ aggeſtæ copiâ roborarunt: quæcumque demum excogitare poterant ad defenſionem aptiſſima, conſtruxerunt. Et quia nullum intercedebat mutuis laboribus impedimentum, erant operæ in ſuo quæque genere abſolutiſſima. Imò dignum viſu ſpectaculum utrinque dabatur ijs, qui erant ab operibus otioſi. Obſeſſi enim ex Arce ſpectabant non ſine curioſâ iucunditate, niſi quantum eam timor corrumpebat, quæ in hoſtium Caſtris contra ſe machinæ adornabantur. Hi verò è Campo, tanquam è theatro, quæcumque illi moliebantur in Arce, velut in ſcena, tantò lætiùs contemplabantur, quantò

Mezelune. Piatteforme.

Iucundum ex utraque parte ſpectaculum.

Coloma. Bentiuolus.

1596. quantò certiores erant futuræ victoriæ: atque hoſtiles illos conatus iam tùm gaudebant in maiorem ſuam gloriam redundaturos.

At Galliæ Rex dies, noctesque eam verſans animo curam, ut ſi quà poſſet Caleto iam ad extrema redacto ſubueniret; nè quid intentatum relinqueret, Bolonià quàm potuit occultiſſimè trecentos lectiſſimos Milites cum his mandatis tranſmiſit, ut cunctis ſe periculis obiectantes, ac viam rimantes omnem in Vrbem utcumque ſe penetrandi, vel tantum operis, vel ipſam vitam ad exitum perducerent. Inter eos nominari plerosque voluit è præcipuis militum Præfectis exploratæ virtutis: iiſque omnibus Moderatorem impoſuit Bertrandum Patrasſium Campaniolæ Dominum, exiſtimationis magnæ bellatorem, & Boloniæ Præfectum. Is nocturno tempore digreſſus, ac duabus ante lucem horis factus Caleto propior ad leucæ dimidium, ut ſe ſuosque in Arcem inſinuaret, animum, neruosque contendit. Obſtabant interiecta æſtuaria, in humiliorem ſitum infundente ſe mari: atque ad loci cuſtodiam erectum munimentum, cui Treuici Marchio Neapolitanus præerat cum Militibus eiuſdem Nationis. Vtroque tamen impedimento ſubmoto, fortunam experti ſunt Galli ſuis conatibus obſecundantem. Namque & maris æſtus eo tempore ſe ſorbuit, ac refluxit: & militares Excubiæ vel ſopitæ, vel ſocordes prætereuntem hoſtem non obſeruarunt. Quamobrem is prorſus incolumis, atque intactus in Arcem plauſu maximo acceptus eſt. Ibi mandata regia Campaniolus expoſuit. *Tuendam conſtanter Arcem, aut fortiter occumbendum. Si ſuſtinerent adhuc aliquandiu obſidionem; uenturum quamprimùm auxilio cum ingentibus Copiis ipſum Regem.* Quibus verbis animatus cum cæteris Franciſcus Sanpaulius Bideſſani Dominus, Caleti Gubernator, pollicitus eſt omnium nomine, Arcem ſe conſtantiſſimè defenſuros.

Thuanus.

Sentinelle.

Subſidiū ab Henrico miſſum Arcem ingreditur.

Ex iis, quæ gerebantur ab Obſeſſis, iniecta ſuſpicio eſt Obſeſſoribus, ſubſidium eos aliquod excepiſſe. Quod ubi compertum habuit Archidux, vehementer indignatus in Treuici Marchionem, eiusque Copias, quarum incuria factum id fuerat; eum ex loci cuſtodiâ ſubmouit; Aloyſiumque Velaſcum pro eo cum Hiſpanis militibus ſubrogauit. Cùmque iam ſextus appeteret, ac poſtremus induciarum dies, miſit in Arcem, qui deditionem peteret ex conuentis. Reſponſum fuit: *Eam factum iri inter ipſos conueniſſe, quando nullum ſubſidium adeſſet intra condictum dierum interuallum. Iam verò id ab ſe tale acceptum, ut Arcem poſſent in poſterum ſtrenuè tueri.* Ea re commotus vehementer

Al-

Albertus, longè validiorem adornari oppugnationem iubet. 1596.

Obſeſſores Arcem vehementius oppugnant.

IGITUR euolutis induciarum diebus, vix bene diluxerat, cum ardore ſummo quati bombardis Arx ab Obſeſſoribus cœpit ex eâ potiſſimùm parte, quâ maioris propugnaculi frons ſuperimminebat portui. Multa quoque tormenta eodem tempore defenſionem vetabant. Quare tam acris, ac diuturna concuſſio fuit, ut frontis eius pars maxima ad ſolum diruta ſpem oppugnationis faceret, atque aditum Obſeſſoribus aperiret. Haud ſegniùs in eos tormentis inuecti fuerant Defenſores: ut ſæuus propterea gliſceret ab utrâque parte conflictus. Ad oppugnandum ante alios immiſſi fuere, qui primas in eo genere bellandi ferè ſemper agebant, Hiſpani, & Vallones cum Tribunis ſuis Mendozzâ, Velaſco, Barlotâ: quibus pronum erat non unam Arcem, ſed prouincias integras expugnare. Italos alij ſcribunt ad oppugnationem reliquis præiuiſſe, ut inuſtam palmaris incuriæ notam, ob ingreſſum ſubſidij non præcluſum, noua virtutis, induſtriæque oſtentatione delerent. *Catharinus.*

SED primus Oppugnatorum impetus tanto Defenſorum robore repreſſus fuit, ut per propugnaculi ruinas aſcendere minimè licuerit. Actiores tamen è repulſâ exciti ſpiritus eos ad oppugnandum ferociùs animarunt: tantâque vi propulerunt in hoſtes; ut quamuis paulò ante impetu ſuccenſi cuniculi multos è ſuis extinctos vidiſſent, nullo diſcrimine territi, aut retardati; per ruinas irrepſerint, muris impoſuerint ſigna victricia, ad Arcem demum immixti Defenſoribus penetrarint. In hac iteratâ oppugnatione Bidoſſanus Gubernator cæſus cum promptiſſimis quibusque Militum. Ignauiores alij, quam euadere fugâ ſtudebant, mortem non unâ viâ obuiam habuere. Vel enim ab alijs fugientibus aceruatim oppreſſi corruebant: vel in foſſam proſilientes, aquis mergebantur: vel ab eiſdem ad ripas enatantes, circumfuſi hoſtium Equitatûs ferrum non euitabant. Ita præſtitiſſet, fortiter faciendo vitam militari gloriæ deuouere, quàm eam per tot pericula tractam, tandem per ignominiam amittere.

Ea tandem potiuntur.

IN omnes ferè ſæuitum à Victoribus eſt; quà hoſti ſuccenſentibus ob deditionem poſt conceſſas inducias minimè factam, quà ſibi, quòd ingreſſum ſubſidio permiſiſſent. Adeòque ex Obſeſſis cæſi numerantur ab alijs quadringenti: octingenti ab alijs: à nonnullis etiam ducenti ſuprà mille. Paucis vita condonata; eosque inter Campaniolæ Domino: Fœminis quoque, Pueris, Ciuiumque aliquot, qui abiectis armis in Templum confugerant: ita iubente cùm Archiducis imperio, tùm Chriſtianâ clementiâ.

Cæſorum utrinq; numerus.

1596. mentiâ. Pauci è primarijs capti, atque ipſe præ cæteris Campaniolus. Hiſpanus exercitus centum, ſiue, ut alij tradunt, ducentos deſiderauit. Præcipui fuiſſe dicuntur Fregnanus Seſſus Comes, & Vido Vbaldus Comes Paciottus, Iſidori illius inſignis Architecti filius, qui Arcem condidit Antuerpianam; in muniendis locis, aut expugnandis Machinator magno Parente non minor.

Sacco. Caedem ſecuta direptio eſt, quæ licèt militari cupidini, atque expectationi non faceret ſatis: tam copioſa tamen fuiſſe dicitur, ut prædæ totius pretium alij quingentorum millium, alij millies millium aureorum tradiderint. Quicquid enim in Vrbe pretioſum fuerat, tranſlatum in Arcem erat: eò vero, tanquam in portuoſum, & commodum locum, ingentem nobilium mercium copiam comportauerant Mercatores. Nonnulli Militum aurum, argentumque quà factum, quà ſignatum, ac pretioſos lapides nacti, ad tria, quinque, decem aureorum millia adepti ſunt. Tria & quadraginta inuenere tormenta bellica, quæ ex impreſſis inſignibus gentilitijs, Henrici Octaui Angliæ Regis fuiſſe, intellexere. Tantumque ad ea inſtruenda deprehenderunt apparatûs: ut eius beneficio vel ſolidum annum Caletenſes obſidionem ſuſtinere potuiſſent. Incredibilem quòque vim commeatuum coaceruatam ceperunt. Tam copioſam prædam; & quod momenti longè maioris erat, portum, Vrbem, Arcem adeò commodam, atque ab Anglis certatim, & Gallis tam exoptatam, mutuiſque prælijs tot annos quæſitam; octodecim ſpatio dierum Hiſpano nomini comparauit Roſnæi Galli præcipuè virtus, & peritia militaris cum Archiducis prudentiâ, & felicitate conſpirans. *Ingens præda.* *Thuanus.*

Janſonius. Coloma. Archidvx verò in tantæ celebritate, lætitiâque victoriæ, Chriſtianæ, innatæque clementiæ nequaquam oblitus, mulieres magno numero viris in cæde recenti viduatas, ac per compita paſſim, vicoſque vagantes, ſi urbanæ forent, in proprias remiſit domos: ſin exteræ, non ſine alimentis, ac nummis ad viaticum collatis, abire iuſſit. Ad referendas verò auſpici victoriæ Deo debitas grates, Templum princeps adiuit, Clero in occurſum exeunte. Ibi ſacram Euchariſtiam cum Sanctorum corporum reliquijs in arâ maximâ propoſitam piè veneratus, habitam Clericorum nomine orationem humaniter audiuit, eoſque cum Populo, qui frequens confluxerat, benignisſimo alloquio ſolatus eſt. Fauſtis demum acclamationibus omnium proſequentibus Templo egreſſus. Indè ad ipſius loci commoda, ac tutamentum conuerſus, edixit, ut domus omnes, viæ, ac fora reſperſa *Archiducis clementia, pietas, ac liberalitas.*

Ii tabo,

tabo, funeſta cadaueribus, corruptique aëris vitium facilè conceptura, odore tetro, ſordibus, & ſqualore omni perpurgarentur. Aliquot præterea naues in portu Duncherchæ ſtationem habentes adduci iusſit, ad Caletum aduersùs Anglos, Hollandosque tuendum, donec ad idem in poſterum validiùs, quàm ipſe offenderat, muniendum, noua propugnacula, & moles extruerentur. Denique ut lætiorem multò Militibus ſuis eam victoriam faceret, præter ingentem, quam memorauimus, prædam, abactique à Bolonienſi Agro pecoris copiam; ſtipendium iiſdem in menſes aliquot numerauit. Quâ liberalitate communi lætitiæ ſuperadditâ id in ſuorum animis conſequutus Albertus eſt: ut nulla tam ardua foret, nulla tam plena diſcriminis expeditio, ad quam non alacri curſu Miles protinus aduolaſſet. 1596.

Henrici Regis anxietas ob amiſſum Caletum.

At longè alia erat Galliarum Regis Henrici conditio: cui Caletum amiſſum non modò anxiam infixerat animo ſollicitudinem: ſed neceſſitatem quòque impoſuerat penè ſupremam fœderis cum Angliæ Regina, Hollandicisque Ordinibus ſanciendi. Quippe nondum redactâ in poteſtatem Ferâ, durum admodum videbatur ſoluere obſidionem cum tot impenſorum ſumptuum, menſiumque iacturâ, & quod multò pluris eſt apud magnanimos Duces, exiſtimationis detrimento. Quòd ſi à neutrâ fœderatâ Natione noua Militis, & pecuniæ quamprimùm acciperet ſupplementa; alterum cogere non poterat exercitum, qui victricibus hoſtium Copijs opponeret ſeſe, ne cæteras inuaderet prouinciæ Vrbes, atque Arces, nihilo ſe validiùs defenſuras, quàm Caletum feciſſet, naturâ, & manu communitum. Hac animaduerſione impulſus, ad agendum cum Angliæ Reginâ Bullonium Ducem præ cæteris elegit: cuius apud eam haud leuem eſſe norat auctoritatem. Reginæ verò aſſenſum ſequuturos Hollandos pro certo habebat. Igitur Bullonium ad eamdem legauit, ut mutuo fœdere firmato, Claſſem Anglicam ad Boloniæ Portum quamprimùm traſportari curaret. Catherinus.

Iterum auxilia poſtulat ab Regina: quæ rurſus negantur.

Verùm alia omnia Regina cogitabat: tum quia neceſſitate adactum volebat Regem ad portum ſibi aliquem in Galliæ orâ concedendum: adeòque Caleto ſubuenire recuſauerat, niſi ſuas in manus tradendum eſſet: tum quòd reconciliato Catholicis Rege ſagax Fœmina proſpiciebat, in Hiſpani poteſtate futurum cum Gallo pacem pro arbitratu componere, ubi Galliam infeſtare deſiſteret. Quorſum ergo nouis ſe ſumptibus onerare, quos infrugiferos reddere, foret in hoſtium manu? Ac licèt multum Bullonius auctoritate, facundiâ, rationum momentis perſuadere conaretur, ut iam parata Claſſis in Galliam ſubſidio mit-

1596. mitteretur; id tamen impetrare non potuit. Sed fœdere tantùm inito,ad idem cum Hollandis ſanciendum perrexit in Belgium.

Albertvs inter hæc ex uno aptus ſeſe, ancipiti pependit animo diu, num ardore Militum, Hoſtiumque terrore ex inſigni partâ victoriâ uti deberet ad aliam quampiam adoriendam præcipuam Arcem: quo tentamento compuliſſet Henricum à Feræ obſidione recedere, nè locus alter alicuius momenti veniret in Hiſpanorum manus. Verùm ab eo conſilio duplex eum cauſa deduxit. Altera neceſsitas fuit Caleti quàm citisſimè, & quàm validisſimè reſarciendi. Iam enim non ſola Gallia, ſed & Anglia, & Hollandia Exercitus, & Claſſes immiſſuræ videbantur ad vendicandum ab Hiſpanis portum adeò ſuis nauigationibus commodum, eiſdemque, niſi reciperetur, infeſtum. Altera, quòd reficiendus erat quiete Miles poſt tot pericula, incommodaque obſidionis. Quippe in eâ perpetuò ſub aperto Cælo degendum fuit, cùm caſas, aut tentoria locus ille non ferret. Dies igitur decem Exercitui recreando; Vrbique, atque Arci validiùs multò quàm antea, muniendis inſumpſit Archidux. Eodemque tempore Guina, & Hama deditionem fecerunt, ſolo eam miſſo Tubicine poſtulante. Adeò conſuetum pariter, ac tutum eſt, ex alieno periculo diſcere ſuum præcauere. *Albertus Guina, & Hama potitur.*

Rex verò Henricus ad diem uſque alterum ab expugnatâ Caletenſi Arce Boloniæ moratus; ubi nuncium tam acerbum accepit, nè ex eodem Feram perlato quidpiam ibi accideret noui, aut aliud ſubſidium inferretur; ad eius obſidionem regreſſus eſt, animo, ut nunquam, inflammato ad illam viribus omnibus oppugnandam: ut eâ demum captâ in hoſtilem Exercitum arma conuerteret, Caletumque antè recuperare ſtuderet, quàm ab Archiduce munimentis maioribus roboraretur. Eòque ſpes proceſſerat eius quamprimùm recipiendi: ut (ſiquidem, *Carnerus.* quod quiſque cupit, facile ſperat) Angli, Hollandique Mercatores quouis depoſito pignore contenderent, nè trimeſtri quidem ſpatio futurum in Hiſpanorum poteſtate Caletum. Priùs tamen, quàm Feram verſùs rediret Henricus, Boloniam ipſam, *Henricus vicinas Vrbes munit.* *Amiens. Monterollo. Ardres.* Ambianum, Monſtrolium, Ardeamque Caleto vicinas Vrbes rebus ad defenſionem opportunis inſtructas, egregiè muniuit. Neque inanis fuit magni Regis, ac Ducis prouidentia. Namque poſt varias deliberationes Albertus, ſapiens Roſnæi conſilium, ut adhuc ſæpe, ſequutus, Ardeam potiſſimùm oppugnare decreuit: quòd ab eius propinquitate moleſtiæ plurimum poterat Caleto timeri: ſpemque idem Roſnæus fecerat, antè illam captum iri, quàm Rex Ferâ potitus ei ſubuenire poſſet.

Ardeæ ſitus deſcriptio, & munitio.

1596. *Coloma.*

A D Vallem quamdam oblongam, neque admodum latam, ſpeciem habentem theatri, Ardea ſita eſt, tribus ferè leucis Caleto procul. Collis cliuo inſidet, atque in omnem dominatur circumiectam planitiem: quæ quantum bombarda iacit, protenditur. Exinde montes obiectantur, ac ſyluæ, tam inepta Caſtris ponendis loca, quàm hoſtilibus inſidijs opportuna. Quodam ex latere ita deſidit humus, ut udi multum obtineat. Municiſſima Vrbs eſt, non ambitu, qui parum latè explicatur; ſed excelſà poſitione, atque artis induſtriâ. Et quia nunquam antea bello capta, Virgo appellabatur à Gallis. In editiore parte Suburbium aſſurgit, quod paulò ante obſidionem Præſidiarij milites cum Incolis accuratè munierant. Vrbi præerat Anneburgi Dominus, magnæ virtutis, atque experientiæ Bellator: aderatque Franciſcus Auettonus Belini Comes in Picardiâ Regis Locumtenens, unàque Monlucij Dominus, ætate iuuenis, virtute par celeberrimis Galliæ veteranis. Hos ambos Ardeam præmiſerat, quaſi futuri præſcius, Henricus, magnum Vrbi præſidium, ac tutamentum. Præſidiarij verò Milites ibidem recenſebantur bis mille Pedites, Equites mille quingenti. Neque tormenta deerant, & quantum ad defenſionem ſatis erat bellici apparatus.

Campana. Thuanus. Carnerus. Ianſonius. Boterius. Haræus. Coloma. Catherinus. Bentiuolus. Buſſieres.

Præfectorum diſſenſiones.

V N V M obſtare videbatur, nè diligentiâ, conatuque omni Vrbs propugnari poſſet: multorum imperium. Vt enim quot capita, tot ſententiæ: hæ minimè inter ſe conuenientes, coniunctis omnium viribus ad exitum perduci, peſſimo publico, nequibant. Gubernatoris namque conſilium erat, Suburbium omni ope tueri, ut quàm remotiſſimè, ac diutiſſimè poſſent, hoſtem ab Vrbis mœnibus diſtinerent: donec Ferâ expugnatâ, ſubſidio Rex adueniret. At Belini Comes contrà ſentiebat: perniciosum eſſe dicens, in locis defendendis, qui diu defendi non poſſent, abſumere Militem ad magis utilia opera, & ſucceſſura impendendum. Quia tamen cæteri Militum Præfecti in ſententiam Gubernatoris ibant, ea vicit: ac magno inſtructum Præſidio ſuburbium fuit. Altera inter eoſdem erat orta diſſenſio: quòd cenſebat Belinius aſſiduis bombardarum diſploſionibus hoſtium Caſtra infeſtanda, opera diſturbanda. Anneburgius verò tot ictibus tormentorum parcendum: ut pyrius puluis, quo ſe non nimium abundare nouerat, ad extrema neceſſitatum, atque ad obſidionem prorogandam reſeruaretur. Et quòd hic auctoritatem Belinij ſuâ maiorem videbat: eiuſdem pulueris partem occuluit, tùm promendam, cùm quæ palàm erat, defeciſſet.

D V M hi ſuis diſſidijs viam hoſti præſtruunt ad victoriam; Archidux

1596. chidux ad Caleti gubernationem relicto Ioanne de Riuas, pridie Nonas Maij cum omnibus Copijs inde diſceſſit. Ac prima ad Guinam Caſtra fecit: poſtridie ſub ipſis Ardeæ mœnibus exercitum collocauit. Tantâque uſus eſt in profectione, ac circumſeſſione diligentiâ, ut eodem, quo peruenit, & ſubſequenti die Caſtra poſuerit, ac munierit. Ea quàm longè potuerat, hinc ab ictu bombardarum Vrbis, illinc à montibus, nemoribusque ſeiunxerat. Inter montes verò, ac ſua munimenta tantum interualli reliquerat: ut commodè poſſent cum ordinibus tam Peditum, quàm Equitum acies explicari. Ad ſingula præterea capita viarum, quæ ſeptæ arboribus, ac ſyluis, è montibus ad planitiem declinabant; ingens Militum numerus ad excubias locatus erat: & geminus Caſtris prætentus agger, atque erectum utrinque munimentum, quà præſertim Boloniam, Monſtrolium, aliaque Galliæ loca ſpectabant. In hunc modum obſidione diligenter, atque ex arte diſpoſitâ, ſeptimo Idus eiuſdem menſis Mexiæ Pedites Hiſpani, & Barlotæ Vallones ad Suburbium ſeſe cum aggeribus promouere aggreſſi ſunt.

Albertus Ardeam obſidet.

Caſtrorum diſpoſitio.

Obſeſſi erumpũt.

Sortire. Lauori.

At Monlucius, cuius animus ferox nullam hoſtis infeſtandi occaſionem præterlabi patiebatur, tam vehementi erupit impetu ad dimicandum, ut opera diu, multùmque interturbauerit. Vbi verò Ioannis Texedæ Hiſpani Pedites, & Coquelij Tribuni Vallones in ſuorum accurrère ſubſidium; in Vrbem ſe recipere coactus fuit. Tùm Belinius tanto furore exonerari in eos tormenta iuſſit, ut laborem intermittere, atque in proximam differre noctem neceſſe fuerit. Quæ cum ab omni parte clariſſima patuiſſet, à diſplodendis bombardis nunquam ceſſatum, non ſine grauibus hoſtium damnis. Hi tamen natiuâ, ut cùm maximè, uſi conſtantiâ, obſtaculis omnibus ſuperatis, ad exterius Suburbij munimentum ſeſe intulere. Ac poſtridie manè tormenta quatuor eò dirigi cœpta, ad faciendam irruptioni viam. Monlucius verò in horas ferè ſingulas audacter erumpens, progreſſum operum retardare, ac ſollicitas tenere operas non deſijt: donec ictu bombardæ percuſſus, ac miſerè diffractus, à vexatione ſimul, ac vitâ deſiſtere coactus eſt. Ex eius obitu quantò deteriores fuere Galli, tantò animoſiores Hiſpani, munimenta ſuburbij quatere ſunt aggreſſi: quæ non admodum valida, facili negotio perrupta, ac diruta aditum oppugnationi dederunt. Hæc autem tanto impetu facta, ut Defenſores loco cedere compulſi fuerint cum iacturâ Militum ſupra quadraginta. Verùm Hiſpanis, & Vallonibus confusè (ut in tumultu victoriæ, ac rei bene geſtæ ſecuritate) irrumpentibus obuiam factus

Aſſalto.

Guaſtatori.

Monluc us occiditur.

Suburbiũ capitur, & ſtatim recuperatur.

ctus

ctus Montis Acuti Dominus Gallici Peditatus Tribunus, tam atrocem in eos impreſſionem fecit, ut poſt cruentum duarum horarum certamen Suburbium recuperarit, hoſtibus acerrimè propulſatis, eorumque trecentis omnium ſtrenuiſſimis cæſis. Tanti eſt non modò in pugnâ, ſed etiam in victoriâ ordinem, ac moderationem ſeruare. 1596.

Postridie à primâ luce ad meridiem munimenta concuſſa; deinde quatuor ex partibus Pedites ad oppugnandum prouolarunt. Vtrinque vehementiſſimè dimicatum: Barlota grauiter ſaucius; lapide ictus in capite Mexia: Suburbium ad noctem uſque defenſum. Vbi primùm illuxit, inſtaurata ex omni parte oppugnatio. Quare Belinius imbecillitate loci ad prolixiorem defenſionem probè perſpectâ, nè tam multorum Militum iacturam faceret, ſed eos ad Vrbem tuendam reſeruaret; intra Ardeam ſe recipere eoſdem iuſſit. Verùm recedentium tergo hoſtibus vehementer inſtantibus, atque ad Vrbem perrumpere connitentibus, nè hi unà cum illis intruderent ſeſe, qui ad portæ cuſtodiam excubabant, cataractam è loco ſuperiore ſuſpenſam repentè deiecere: quo facto pleroſque ſuorum ab ingreſſu excluſerunt, ac trucidandos hoſti reliquere ſupra ducentos. Ita Suburbio potitus Archidux eſt.

Tandem Obſeſſoribus relinquitur.

Saracineſca.

Non tamen defuere, qui ſcripſerint, felicem hunc exitum ei obtigiſſe non tam oppugnationis impetu, quàm militari artificio, ac dolo. Quem renarrare non erit ab re; tum quia bellicæ laudi tribuitur, ſiue arte, ſeu virtute vincatur: tum ut exemplo ſit poſteris vel ad uſurpandum, vel ad præcauendum. Vrbem inter atque Suburbium clandeſtina quædam ſemita erat, & ſolis eius Vici Inquilinis nota, quæ foras in campeſtria ferebatur. Peruènit eius rei notitia per Vallonem, eius loci peritum, ad Hiſpanum, quem modò memorauimus, Texedam. Is commonefecit Archiducem, poſſe per eam viam noctu clam in Suburbium Milites inſinuare ſe, eiuſque ex improuiſo potiri. Rogauitque, ut rei conficiendæ cura ſibi demandaretur. Et fidem ei habuit, & rem commiſit Albertus. Ille proximâ nocte mille ſecum adductis Militibus partim Hiſpanis, partim Vallonibus, ad eius viæ aditum ſe contulit. Atque ut inde magis auerterentur animi Defenſorum, ex parte alterâ, quâ parata tormenta fuerant, ad arma conclamatum. Cùmque hoſtes magno numero, atque impetu eò concurriſſent; Texeda cum ſuis progreſſus eſt in Suburbium. Quod ubi Galli, quamuis ſeriùs, animaduerterunt, in eos conuerſi ſunt omnes. Atrox adeò, ac pertinax utrinque prælium fuit: donec Texeda nouis viribus auctus penitùs

Colome.
Bentiuolus.
Virgilius 2. Æneid.

Ad id capiendum ſtratagema.

1596. nitùs in Suburbium irrupit, atque hoſtes demum inde recedere, & confugere in Vrbem coëgit. Vel in hunc modum intercepto, vel aliter expugnato Suburbio, iuſſit Roſnæus Peditatum ibidem ſe conſtituere, ac munire.

Vrbs acriter oppugnatur.

TVM aduersùs Vrbem tormenta diſpoſita: quorum ut horribilior eſſet impresſio, maiores quædam bombardæ Caleto pertractæ, atque in loco præcipuo collocatæ. Aliæ multæ directæ ad hoſtium ictus prohibendos. Duplici verò ex parte, Roſnæi præſcripto, præparata concusſio. Alteri aderant Hiſpani cum tormentis undeuiginti: alteri cum ſeptemdecim Vallones. Indè Vrbs tota quà munimentis, quà Militibus adeò circumcluſa, nullus ut aditus ſubſidijs pateret. Aggeribus præterea ductis ad foſſam peruenere: cuius aquam exhaurire, atque in humiliorem locum deriuare neceſſe fuit, ut facultas maior oppugnationis daretur.

Præfectorum noua diſſenſio ſuper deditione.

HAEC dum ab Obſeſſoribus in Caſtris vehementisſima præparatur; nouum in Vrbe certamen Gubernatori cum Belinio fuit. Vocatis enim Præfectis militaribus in Concilium; quæſitum eſt, num præſtaret imminentem hoſtis impresſionem virium omnium conatu alacriter, ac fortiter ſuſtinere: an quandò deſperata res, ac deplorata propemodum erat, præmaturè cum

Catherinus. hoſte paciſcendo meliores facere conditiones ſuas. Belinius vel animi deiectione, ut plerique ſenſerunt: vel quòd omnino defendi non poſſe Vrbem exiſtimaret: ſeque ipſum, aliosque præſtantes Viros ſecundiori tempori reſeruandos cenſeret; ad celerem deditionem & propendebat, & cæteros inclinare conabatur. At Anneburgius in ſententiâ erat prorſus oppoſitâ. *Quantò diutius poſſet, obſidionem ſuſtinendam. Vrbem omni ad defenſionem ope ſatis inſtructam. Præſidiarios ad eamdem alacres, & paratos. Regem interim expugnatâ Ferâ ſine dubio, ſine morâ ſubſidio adfuturum.* Idem alij Præfecti militum, idem milites ipſi confidentiæ pleni ſentiebant. *At enim* (excepit Belinius) *unde puluerem tormentarium petemus; cùm qui ſuppeditabat, iam ſit omnis abſumptus? Multum adhuc ſupereſſe*, reſpondit Anneburgius, *clam ab ſe ad magis neceſſarios uſus, & difficiliora tempora reſeruatum: qui parcè, ac tempeſtiuè adhibitus iam ſufficere poſſit in multos dies.* Hic verò Belinius irâ excandeſcens: *Audacia pœnas eum mereri*, exclamauit, *qui ſuo, totiusque prouinciæ Moderatori tam periculoſo tempore veritatem rerum clam habuiſſet. Vanam quòque illam in biduum, triduum-ve prouidentiam fuiſſe. Regem non ita facilè aut breuì Feram ſubacturum.*

INTER hæc dicta indignabundus è militari Concilio proripuit

Eam poſtulat Belinius. puit ſeſe: & ſtatim, multis nequicquam reclamantibus, ad Archiducem miſit, qui de conditionibus ageret deditionis. Ac primò poſtulauit, ut legare aliquem ad Regem liceret. Quo ſubitò pernegato, in reliquas conuenere conditiones; ut Milites omnes inde migrarent cum armis, impedimentis, explicatis vexillis, tympanisque pulſatis: Ciuibus vel manere, vel abire liberum eſſet; qui tamen manerent, ſupremum Principem ſuum profiterentur Hiſpaniarum Regem. Ita demirantibus cunctis, conquerentibus ſuis, egreſſus eſt Belinius cum Anneburgio, cumque omni milite decimo Calendas Iunias, & Feram versùs iter arripuit. At è præſidiarijs Præfectis unus Manfirmus appellatus, qui propugnaculum tuebatur Hiſpanis ſtationibus aduerſum, cæteris confidentior, aſſentiri deditioni recuſauit. Et quamquam eſſent hoſtes Vrbe reliqua potiti, ipſe tamen cum propugnaculum aggeribus undique muniiſſet; impetum ſuſtinere intrepidè tamdiu voluit, donec diſploſis eò bombardis, atque omni ſe tuendi ratione ſubductâ, ſine ignauiæ notâ diſcedere ſe poſſe ratus eſt. 1596.

Eius conditiones.

INTEREA Feræ Defenſores ad extremas redacti anguſtias, atque intelligentes, Archiducem Vrbis obſidione liberandæ ſpe depoſitâ, totum incumbere ad reſarciendam abunde locorum plurium, ac præſtantiorum lucro unius iacturam; tandem pridie quàm Ardea caperetur, deditionem Regi fecerunt. Hic, quò ſeſe inde maturiùs expediret, amplas eis conditiones conceſſit.

Et Fera deditur Henrico Regi.

Conditiones. *Vt Colaſius Seneſcallus Feræ Gubernator, & Aluarus Oſorius Præſidio præfectus egrederentur cum omnibus Equitibus, Peditibusque in eam ſpeciem, quâ victi milites honorificè proficiſci ſolent. Vt ijdem tutò Caſtelletum uſque deducerentur, ſecumque unam è bombardis deueherent, quæ Gallici regni inſigne non præferebat. Nequid negotij faceſſeretur Seneſcallo, vel aliorum cuiquam ob ea, quæ commiſſa forent ad eam diem, vel ob æs alienum contractum. Vt Incolæ fidelitatis iureiurando dicto, tanquam ſubiectus Populus, benignè haberentur, ac præteritis abſoluerentur criminibus, cuique integrum eſſet inde diſcedere.* His conditionibus Fera Henrici Regis in poteſtatem venit.

REX nullius patiens moræ in tot, ac tantis rerum ſuarum periculis, cum uniuerſo Equitatu profectus eſt Ardeam versùs, Comite Stabuli cum Exercitu reliquo ſubſequi iuſſo. Certus erat, nemorum viam inſiſtendo, atque illac in Vrbem deſcendendo, eius liberandæ fortunam experiri. Sed vix ad duo millia paſſuum proceſſerat: cùm deditionis factæ nuncium accepit, tantò acerbiorem, quantò ſpei propior erat felicem ad exitum rem perducendi. Amiſſum quippe bonum tunc magis angit, cùm

propè

1596. propè manu tenetur, atque elabitur. Maximo igitur Rex dolore perculſus, nec minore indignatione commotus fuit, cùm animo volutaret, unius Adminiſtri culpâ conſilijs ſuis omnibus, magnæque mentis deliberationibus præciſam viam. Quare Belinium in ſuum venire conſpectum vetuit, vel eo indignum iudicans, qui ſibi commiſſam Vrbem tam indignè deſtituiſſet: vel veritus, ne tenere aduersùs eum conceptum iræ impetum poſſet, quin aliquid erumperet regiæ indecorum Maieſtati. Claudio tamen Caſtreo mandauit, ut de re totâ diligenter in eum inquiri, ac referri in acta curaret: diuque anceps animi fuit, an eum ignominioſâ morte damnaret. Sed vicere ad extremum innata Regi clementia, & anteacta Viri merita, ut vitæ parceretur: quamquam muneribus cunctis exauctoratus, in ſuæ ditionis loca relegatus fuit. Nec verò mirum, cum tam facilè tranſtuliſſe Ardeam ab Henrico ad Albertum: qui Lutetiam, regni caput, à Fœderatis Galliæ transferre voluerat ad Henricum. Adeò verearis oportet, nè qui bono tuo parum fidi ſunt hoſtibus, hoſtium etiam bono parum fidi ſint tibi.

Henricus Ardeam amiſſam vehemẽter dolet, & Belinio indignatur.

QVID operis poſt Feram expugnatam potiſſimùm Rex aggrederetur, diutius ancipiti mente fluctuans verſauit. Satis ſe roboratum viribus cognoſcebat; cùm in exercitu numeraret, duodeuiginti millia Peditum, Equitum ſex millia: Gallicæque Nobilitatis florem delibatum, exterosque non paucos principes Viros ſecum adducebat. Regalem ſollicitabat animum cupiditas vehemens Caleti, aut alterius amiſſæ Vrbis recuperandæ. At magnum pecuniæ, magnum temporis in obſidione faciendum impendium retardabat. Exhauſtum valde regium erat ærarium: Picardia prouincia tot ab exercitibus, qui eam percurſauerant, propemodum deſolata. Quare tantas alere diutius Copias, aut in expeditionem ullam longiorem impendere ſe non poſſe intelligebat. Igitur Præfectis militum conſultis, de illorum communi ſententiâ decreuit ad Archiducis Exercitum propiùs admouere ſuum, ut ad præliandum omnino eum laceſſeret.

Rex pugnare cum Alberto ſtatuit, ſed fruſtra.

VERÙM alia mens erat Alberto: qui regijs conſilijs probè perſpectis, ſuasque Copias numero inferiores animaduertens, ſiquidem recèns occupatæ Vrbes frequentibus militum Præſidijs fuerant muniendæ: optimum factu ducebat parta tueri, neque ſe nouæ pugnæ diſcrimini committere. Multum quòque laborum in oppugnationibus nuperis exantlauerat Miles. Quamobrem ut eum quiete, ac locorum commoditate reficeret, in
Sant' Omer. Arteſiam traduxit: atque in Oppidum Diui Audomari profectus, inde ipſum in circumiecta loca diſtribuit. Id verò quod in Gal-

liæ finibus Hiſpanæ ditioni ſubiecerat, egregiè munitum reliquit: Ardeæque Dominicum Villauerdium Hiſpanum præfecit. 1596.
His cognitis, Henricus Gallicam Nobilitatem aſſectantem dimittere conſtituit: Bironium tamen Mareſchallum (ut appellant) cum tribus Peditum millibus, Equitibusque ſexcentis iuſſit ad Somonæ ripas conſiſtere, atque in omnem opportunitatem paratum eſſe. Vrbes quòque in eis finibus limitaneas reliquit ab omni parte munitas. Ipſe ad excipiendum Pontificium Legatum Alexandrum Cardinalem Mediceum, Lutetiam Pariſiorum ſe contulit.

Fœderatorum excurſiones coercētur ab Italis ſeditioſis.

Dvm Archidux Gallicis expeditionibus diſtineretur, Belgæ Fœderati, occaſione arreptâ, Equites octingentos in Brabantiam immiſerant, qui varijs eam partibus infeſtarent. Verùm Itali, qui Tillæmontem ab reliquo exercitu ſeceſſerant; opportunitatem ipſi quòque nacti virtutem, ac fidem in Regem ſuum oſtentandi, ijs obuiàm Equitatus maiorem partem impulerunt; cuius beneficio & breuis admodum hoſtilis excurſio fuit, & damnum leue. Quo præ cæteris facto meriti ſunt, ut hoc ipſo anno, Iulio menſe ſtipendijs perſolutis, ab Archiduce in gratiam, aliorumque Militum conſortium reciperentur. Neque his tantùm auctus Exercitus; ſed etiam ter mille Vallonibus, totidemque Germanis, quos Albertus conduxit in eorum ſupplementum, qui vel in conflictibus occubuerant, vel diſtributi fuerant per Præſidia.

Archidux agit de Oſtenda recuperanda: ſed nō exequitur.

Albertvm è Galliâ regreſſum enixis precibus obſecrauit Flandria Prouincia, ut quâ erat uſus nuperrimè felicitate armorum, Oſtendam recuperare aggrederetur: ad quam expeditionem ingentia Militum, pecuniæque ſubſidia pollicebatur. Nec minore Albertus ipſe Vrbis recipiendæ cupiditate flagrabat: quæ munito poſita loco, in mare dominabatur; quà verò terram ſpectabat, circumiacentem omnem regionem obnoxiam habebat. Igitur ad eam circumſpiciendam bis Barlotam tranſmiſit. Is ad caſtra ponenda ſitum valde importunum animaduertit; quippe frequentibus aquis circumiectum Vrbi Agrum interſecantibus. A finitimo quoque mari, vicinâque Zelandiâ tam promptum fore ſubſidium, ut vana omnis videretur obſidionis induſtria. Nouis præterea munitionibus in dies Vrbem augeri: adeòque iam propè inexpugnabilem eſſe. Quibus auditis, Archidux minimè factum ſatis vel deſiderio ſuo, vel poſtulatis Flandrorum exiſtimans; voluit ipſemet regionem adire, propoſitasque difficultates ſuis oculis contemplari. Quamobrem Neoportum profectus eſt, Oppidum trium horarum itinere Oſtendâ

diſſi-

1596. diſſitum. Inde cuncta ſpeculatus, & certior factus, tum milite, tum rebus alijs ad defenſionem opportunis Oſtendam abunde inſtructam; ab eius obſidione animum reuocauit.

Ne verò fruſtra eſſent Copiæ, quas interea vel coëgerat, vel conduxerat; ne-ve timore manus cum Henrico Rege conſerendi, ex Galliâ diſceſſiſſe crederetur; in aliam quampiam expeditionem eas cenſuit impendendas. Quam verò cæteris anteferre præſtaret; in bellico Senatu agitatum eſt. Hulſtum alij obſidendum dicebant, in Flandriâ ſitum; & quòd magni momenti futura eius eſſet adeptio: & quia negata ei prouinciæ Oſtendana obſidio aliquâ ratione compenſaretur. Alij Bergam ad Zomam, alij Gertrudisbergam, alij Bredam; Vrbes Brabantiæ omnes, proponebant. Bredæ, quòd interior eſſet continenti, facilè aiebant intercludi poſſe ſubſidia. Cæterùm adeò munitam, inque omnem, vel diuturnam, obſidionem inſtructam: ut nonniſi maximis ſuperatis difficultatibus expugnari poſſet. Tres reliquas Vrbes Hollandiæ, Zelandiæque finitimas, ob opportunitatem fluminum, alueorumque alluentium, ſubmiſſis inde ſtatim ſuppetijs prohiberi nequire. His adeò conditionibus rerum libratis, nulla pronior videbatur, quàm Hulſtana obſidio. Hulſtum aggredi opportunius ducitur.

Campana p. 3. lib. 4. Carnerus l. 12. c. 9. Thuan. lib. 117.

Ante tamen, quàm eam tentaret Albertus, Georgium Baſtam præmiſit, qui ſitum Oppidi diligenter exploraret: noua munimenta diſpiceret: quantum in obſidione ſpei foret, renunciaret. Omnibus ille perluſtratis, retulit: *Hulſtum undique cinctum aut aquis nauium patientibus, aut lutoſis, inacceſſiſque paludibus, per quas tormenta pertrahi nequirent ſine ſummis difficultatibus, manifeſtiſque periculis. Sed neque vehi nauigijs poſſe, cùm hoſtium Claſſis id prohibitura non procul abeſſet: & diſpoſita paſſim excubia munimentorum, ne leuioris quidem armatura militibus patere aditum finerent. A Præſidiarijs ter mille cuſtodiri Urbem, bombardis, alijſque ad defenſionem aptis inſtructam. Viam ferè nullam ad commeatus, atque apparatum bellicum transportandum aperiri. Prohibendi ſubſidia nullam ſupereſſe ſpem: quandò tot aquis Urbs circumfuſa totidem habebat aditus ad ea excipienda. Quare negotium Urbis obſidendæ tam inceptu temerarium eſſe, quàm exitu pænitendum.* Georgius Baſta, loco inſpecto, diſſuadet. His à Baſta propoſitis cum è Senatu bellico nemo refragaretur, viſus eſt Archidux ab eo conſilio mentem abducere.

Pavcis tamen interiectis diebus, ijs, quorum ea res multùm intererat, iterantibus preces, atque urgentibus, & ſuâmet Albertus cupidine ſtimulatus ad magnum aliquod opus Exercitum admouendi, alios Hulſtum delegauit, qui rurſus de re totâ cognoſcerent, & procliuius aliquid reportarent. Datum id ne-

gotij ſupremo Caſtrorum Præfecto Roſnæo, & Barlotæ, atque Alphonſo Mendozzæ Tribunis. Quibus inde regreſſis, mutauit ſententiam Archidux, atque ad Hulſtum obſidendum ſeſe accinxit. Vt tamen ab eâ Vrbe propugnandâ Mauritij animum auerteret, ſe Bredam inuaſurum ſimulauit. Roſnæus ergo cum ſeptem Peditum millibus ex quauis Natione, cumque omni Equitatu tertio Nonas Iulias profectus eſt: traiectoque ad Antuerpiam Scaldi, in Pago Langeſtratâ conſtitit. Inde ſuſpicatus Mauritius aut aliquam intra Bredam conſpirationem eſſe cum Hoſtibus, aut hos Vrbis eius obſidionem verè moliri; extemplo nauibus, quæ ſemper habebantur in promptu, eò deportari iuſſit Militum partem, qui Hulſtum cuſtodiebant: quo facto huius Præſidium valde imminutum. Id verò Alberti conſilijs admodum fauit: qui propterea nihil morandum ratus, ingenti vi contractâ pecuniæ; nè Militum ſtrenuorum numero ad tantum opus egeret, Italos, qui Tillæmontem ſeceſſerant, perſolutis, uti diximus, ſtipendijs euocauit. Igitur cum his, alijſque Copijs in ditionem Hulſtanam profectus eſt: eòdemque iuſſit iter reflectere, quas Roſnæus paulò ante deduxerat. 1596.

Suadent alij, & perſuadent.

QVA Flandria prouincia ſpectat ad Orientem Solem, atque interiecto Scaldi ſeiungitur à Brabantia, terræ ſpatium iacet haud amplo circuitu, quod Indigenæ Vaes appellant. Ab Ortu Solis eodem Scaldi definitur: à Septemtrionibus Honte fluuio, qui Scaldis ipſius pars, tam lato tamen pateſcit alueo, quà in mare deuoluitur, ut huius ſinus veriùs, quàm illius diuortium videatur. Ab Occaſu Solis, & Meridie vergit in continentem, nec longè diſtat ab Agro Gandauenſi. Pagos multos, ac magnos, Oppidaque nonnulla complectitur. Et quamuis poſitione ſit admodum humili, multa ſuppeditat vitæ commoda tum ex benignitate naturæ, tum ex cultorum induſtriâ. Mediam hanc regionem inſidet Hulſtum, ambitu quidem exiguum Oppidum, at ob utilitates mercaturæ, aliaſque præclaras conditiones, locorum confinium princeps.

Terræ Vaſiæ in Flandria deſcriptio.

Bentiuol. p. 3. lib. 3. Campana. Camerus c. 10. Coloma l. 9.

Hulſti ſitus, & munitio.

ANTE annos quinque Mauritius id occuparat, dum Gallico bello Parmenſis Alexander occuparetur. Præter veterem ab naturâ, manuque munitionem, poſtquam in poteſtatem venerat Fœderatorum, varijs ab iiſdem fuerat operibus roboratum. Antiqua munimenta firmarant illi validiùs: noua, & quadrata locis opportunioribus extruxerant: foſſis undique ingentibus obuallarant: eaſdem adiectis palis reddiderant tutiores. Cùmque Oppidum communire non viſum eſſet ſatis: regionem ipſam inacceſſam hoſtibus facere contenderunt. Quamobrem duobus in-

Piatteforme.

1596. ingentibus alueis eam concludere conati ſunt: quorum alter in Scaldim, in Hontem alter aquas exoneraret. Ille rectà ferebatur Lilloum verſùs, munimentum ad ripam Scaldis alteram ſitum: hic propiùs ad Zelandiam accedebat. Vterque tamen ita diſpoſitus, ut facilè utrinque opportuna ſubſidia exciperentur. Quem ad finem duo quoque munimenta exſtructa fuerant, ubi aluei in fluuios influunt: alterum Naſſauij cognomento ad Lilloum: alterum Mauritij Zelandiam verſùs. Per eoſdem alueos, æſtu maris intumeſcente, circumiecta camporum planities inundabatur, ut prorſus eſſet imperuia. In hunc modum Hulſto undique communito, frequens etiam Præſidium impoſuere Fœderati, non tam ad Oppidum cuſtodiendum, quàm ad omnem Regis Hiſpani finitimam ditionem aſſiduis excurſionibus infeſtandam: ut vel per conuentionem amplas inde contributiones, vel per vim ampliores prædas corraderent.

Forti.

Scorrerie.

HAEC accipi damna cœpere iam tùm Erneſto Archiduce, ac poſt eum Comite Fontano gubernantibus Belgium. Atque ad excurſiones illas aliquâ ratione coërcendas, ſupra Scaldis ripas duo fabricata munimenta præcipua fuere, Vaſienſi obiecta regioni: hoc Auſtriacum, illud Fontanum denominatum; aliaque minora, ubi locorum opportunitas exigebat. His aduerſas ædificarunt Hoſtes quoque munitiones. Duas in aggere vicini aluei, qui erumpebat in Scaldim; atque ad eas tutandas, minorem in medio unam erexerunt. Morualium primum dixere munimentum: Rapium alterum: tertium Rapium minus. Singula verò circumductâ foſsâ vallarunt. Ad ea ſolùm fulcienda relicto aggere, reliquum terræ utrinque deiecerunt, ut in æſtu pelagi aquis ſuperfunderetur: & quamuis illo reciprocante, hæ recederent; tantum tamen humoris, ac tenacis limi reſideret, ut quocumque tempore Peditibus, Equitibusque regio foret inacceſſa. Illud etiam inde Hoſtibus accedebat incommodi, quòd minimè integrum erat, ex duobus Hiſpanorum munimentis Hulſtanas excurſiones impedire, aut aliud quidpiam aduersùs Oppidum machinari. Duo tamen velut iſthmi breues inter aquas ab utrâque parte prominebant faſtigiati: è quibus poterat Hoſtis, ubi eos occupaſſet, Oppidum oppugnare.

HARVM rerum haud inſcius Albertus ineunte Iulio Vaſiam terram versùs deduxit Exercitum. Ac primùm iuſſit Biſſæ Dominum, qui præerat Regijs munimentis, unàque Barlotam, viam tentare omnem ſe in Inſulam inferendi, eamque occupandi partem, ubi pedem ſiſtere liceret. Ad hunc finem coacta fuere duo Peditum millia, quorum plerique Vallones, Germani

Regius Exercitus Vaſiam terrâ inuadit.

Continuator Aitſing. anno 1596. Gaſpar Ens Annal. tom. 3. lib. 4. Haræus an. 1596.

ni cæteri ſub Tiſlingo Tribuno. His adiecti trecenti Hiſpani, Itali ducenti. Ad Fontanum munimentum miles hic omnis conuènit: ac Biſſius interim incredibili ſedulitate curauit, ut nocturno tempore, maris æſtu ſubſidente, nauigia quædam remis adigerentur per planitiem adhuc obrutam aquis. Magno conatu tandem delatæ naues in alueum, cuius aggeri memorata hoſtium munimenta incumbebant. Per eaſdem noctis tenebras, ac ſilentia Copiæ profectæ ſunt, Barlotâ cum ſuis Vallonibus, cumque Hiſpanis, atque Italis frontem agminis obtinente. Res fuit ſummæ difficultatis, ac laboris, cùm percalcandum fuerit altum lutum, ac tenax, & aquæ vadandæ umbilico tenus pertingentes: ſimul arma deferenda, & commeatus ſaltem in biduum ab extremis Ordinibus. Alueus nonniſi nauibus, aut natando tranſmitti poterat, idque non longè ab Rapio minore munimento. Qui locus leuioris quidem erat ad traijciendum incommodi, ſed ob eam propinquitatem grauioris periculi.

1596. Campana. Carnerus c. 10. 11. 12. Thuan. lib. 117. Euerar. Reidan. lib. 13. Grotius l. 5. Coloma.

Difficultas traiiciendi.

Vineri.

QVARE vix fuerant nauibus tranſuecti Milites centum & quinquaginta: cùm eius munimenti Vigiles eos, quamuis ſummo ſilentio prætereuntes, ſenſerunt: ad arma conclamarunt: tympanis, alioque ſtrepitu, adeſſe hoſtem ſignificarunt cæteris munimentis. Eorum Præſidiarij ſtatim exonerare bombardas in præterlabentes naues: quamquam, ut inter tenebras, ac non ex deſtinato, cunctis ferè ictibus irritis. Pauci quoque Milites illic ad cuſtodiam ſtabant: nec proderat clamore, ac ſtrepitu ſe multos ſimulare. Quippe cum Barlotâ perito, callidoque Præfecto militiæ res eis erat. Is pari prudentiâ, animique ardore ſuos educens, hoſtem aggreſſus eſt: eumque tantâ celeritate, ac ſtrenuitate oppreſſit; ut locum illico deſerere, atque in maius Rapium ſe recipere coëgerit. Et quamuis inde non ceſſarent bombardæ in Vallones fulminare: bruta tamen ea erant fulmina, & quia per noctem iacta, cæco ictu plerumque in irritum recidebant. Hi contrà magis in horas animoſi, munimentum minus denique tenuerunt. In eo ſtatim ſeſe, ac ſuos tegere, & communire Barlota: & quicquid eò transferre potuerat vel commeatûs, vel inſtrumenti bellici, in tuto loco reponere. Tiſlingus interea cum Germanis ſuperuenit: quos ipſe quòque tueri munitionibus cœpit, quantùm aggeris anguſtiæ, inimicaque tormenta permittebant.

Toccar' al l'arme.

Rapium munimẽtum minus ab Regiis capitur.

NON omnes Barlota Copias, quas ad Fontanum munimentum adduxerat, ad Rapium minus pertrahere quiuerat: tum ob varia, quæ ſe obiecerant impedimenta: tum ut eum receſſum ſibi validè munitum reſeruaret, ſi receptionem ad eum-

Ridotto. Ritirata.

dem

1596. dem habere compelleretur. Quare per illam noctem in Hulſtanâ Inſulâ vix mille quingenti eius Pedites numerabantur, ſuâ tamen ſolertiâ, peritiâque militari eorum paucitatem ſuppleuit. *Squadrone.* Namque ex octingentis aciem conflatam miſit propè Hoſtium munimenta, ut exploraret, an illi aliquid mouerent. Illi verò inopinato Regiorum aduentu perculſi, & nocturnis in tenebris confuſi, nihil ſunt auſi antequàm diluceſceret. Quam quietem ſibi commodam nactus, Hoſtemque territum ratus Barlota cum acie ſuâ progreſſus eſt: eamque iuſſit conſiſtere ad ictum moſqueti procul Morualio munimento; quod ad læuam habebat, uti Rapium maius ad dexteram. Et quia curuus militi circumductus agger erat, ab neutro latere hoſtilibus infeſtari poterat *Piattaforma.* bombardis. A fronte ſolùm expoſitus apparebat plano cuidam Oppidi munimento. Quamobrem Tiſlingo mandauit, ut ex *Trinciérone.* eâ parte ingentem erigi aggerem lunatâ formâ curaret: quo ſubſequenti die tuta eſſet acies ab hoſtium tormentis.

His ita conſtitutis, trecentos Pedites partim Hiſpanos ex Gandauenſi Præſidio, partim Italos ex centurijs Treuici Marchionis, ad Morualium munimentum tam propè deduxit, ut inde peti minoribus bombardis facilè poſſent: eosque iuſſit ob- *Trincierare.* ſtructis aggeribus ſeſe communire. Id eo conſilio molitus eſt, ut ſi ad Regium Exercitum totâ Inſulâ propulſandum Hoſtis erumperet; eum diutius dimicando detinerent, donec maiores Copiæ, bellique apparatus uberior ſuperuenirent. Alios trecentos inter Oppidum, & memoratum propugnaculum collocauit, iuſſitque ſe munire, viæque aggeri impoſitæ quantum liceret abrumpere: nè qui Hulſti erant Hoſtes, ijs, qui munimentum ſeruabant, ſe coniungerent.

Cvm rebus in hunc modum ſapienter diſpoſitis, ad minus propugnaculum, quod occupauerat, Barlota receſſiſſet; ſub primam lucem Georgius Berardus, ſiue ut alij vocant, Euerardus Solmenſis Comes Hulſti Gubernator, cum duobus agminibus quadringentorum unoquoque Militum, eruptionem ex Oppido fecit. Horum impetus non modò minores illas acies obiectas fregit, ac profligauit: ſed ad maiores quoque Copias Germanorum peruenit: qui vel feſſi laboribus, vel ſibi nimiùm fidentes, ac Barlotæ mandata parum curantes, à fronte ſe munire neglexerant. Quare cùm à tormentis ex Oppido diſploſis, tùm à ſubitâ Hoſtium impreſſione perculſi, deſerere Ordines, atque in fugam verti cœperunt. Quod Barlota conſpicatus, eò ſtatim accurrit: voce, manuque ſiſtere fugientes conatur; atque animos addere perterrefactis. Ad eiuſdem imperium Tiſlin- *Erũpentes Hulſtani Germanos fugant.*

gus

Horum Tribunus Tislingus occiditur.

gus reuocare contendit ſuos, aciemque reſtituere. Verùm dum paucis militum Præfectis comitantibus generosè in hoſtem pergit, fortiter magis, quàm feliciter rem gerens, unà cum ſocijs cæditur, magno relicto cæteris exemplo magnanimitatis, ac deſiderio ſui. Delatum cadauer Antuerpiam, ibique honorificè ſepultum. At eius Milites non tantæ virtutis documento, non uſitato in prælijs ulciſcendæ Ductoris ſui necis ardore, ab iniectâ formidine, arreptâque fugâ reuocari potuerunt. Imò prementibus eos à tergo Hoſtibus, à fronte verò Barlota inſtante, nudatoque gladio, ut obſiſterent, imperante; malebant ſe in vicinas aquas altiſſimas dare præcipites, inglorijque perire, quàm acriter inuadentium inimicorum faciem ſuſtinere. Iam propè ad deſperationem redacta Regiorum res erat: quique fugâ ſibi ſalute quæſitâ, contenderant ad captum paulò ante munimentum; nè ibi quidem tuti erant à quatientibus continenter utrinque tormentis, atque ab Hoſte vicino, qui iamiam eos aggreſſurus videbatur. Sed communis utrique parti metus alteri bene vertebat. Nam & Hulſtani vel maiorem Hoſtium numerum in proximo latere ſuſpicati, vel veriti, nè à ſuis ipſi bombardis in munimentum diſploſis læderentur, illud inuadere timuerunt.

1596.

Campane. Carneus.

Barlotæ ſtrenuitas in hoſtibus repellendis.

In hoc rerum diſcrimine virtutis ſuæ non oblitus Barlota, maiore fortiter moriendi deſiderio, quàm ſpe quicquam profecturum agendi, pauciſſimis verbis aperiens mentem ſuam, quicùmque maneret exitus, contra hoſtem eundi, ſuoſque ad ſequendum hortans, haſtam arripit, inimicam aciem inuadit: tantumque animorum in fronte gerit, ut ſuorum vix triginta, ſed ijs generoſiſſimis conſectantibus, hoſtem retardet magis attonitum admiratione virtutis, quàm roboris terrore perculſum. Et primi quidem Ordines perturbari: mox alij cum alijs confundi: omnes ad extremum in fugam ruere: cùm præſertim è regijs Moſquetarijs nonnulli aduenïſſent auxilio ſuis, & cuncta ſtrepitûs, ac terroris impleſſent. Hoſtium pars in vicinius munimentum ſuum confûgit: alij nullo ſeruato ordine ſe receperunt in Oppidum. Nec defuere, qui præ metu vix compotes ſui, inſtantibus ab tergo Regijs, non viam ad Oppidum ducentem inirent; ſed in medias hoſtiles acies incauti ſeſe conijcerent. Adeòque furore prælij deſidente, eorum aliquot inter Germanos reperti, factique captiui. Memorabilis hæc dimicatio fuit, futuræque maioris pugnæ proluſio, victoriæque præſagium. In eâ cecidiſſe feruntur è Regijs, quà Hoſtium ferro confoſſi, quà ſponte merſi ferè centum; ex Hulſtanis ducenti. Tùm verò ab

Prime file. Voltar le ſpalle.

Incalzare.

Fattione.

utrâque

1596. utrâque parte accelerata ſubſidia: cumque Biſſanus multos videret nauibus vectos in Oppidum duci; ſingulos nummos aureos promiſit ſingulis, qui natantes ad Inſulam appellerent. Appulere Germani centum: qui ſtatim extinctorum armis inſtructi magnum attulere leuamentum ſocijs recenti prælio feſſis, ac languentibus.

Ad huius primi conflictus nuncium decreuit Archidux ipſe propior fieri: ſuamque ſtationem in Pago fixit, cui à Diuo Nicolao nomen. Tùm Roſnæum iuſſit cum cæteris Præfectis, omnibuſque Copijs in Inſulam traijcere: & ab omni, quâ liceret, parte ſummo ardore Oppidum obſidere. Roſnæo cum ſuis tranſgreſſo, reliquus exercitus circumfuſas aquas vadando traductus eſt, non ſine difficultate, ac morâ tum ob limi tenacitatem, tum etiam ob anguſtias regionis. Inde ad Caſtra diſponenda Roſnæus incubuit. Et quòd ipſi prima curarum erat prohibere ſubſidia, quæ præſertim è vicinâ Zelandiâ per alueum influentem in Hontem deferri poterant; ad eam rem induſtriam omnem impendit. At verò Mauritianum munimentum ex eâ parte conſtructum, & in ijs primordijs, & quandiu tenuit obſidio, effecit, nè aditus illac obſtrueretur ſuppetijs, quæ præſertim paruis cymbis noctu per alueum inuehebantur. Nullus traiectus in Inſulam Equitatus fuit: quia nullus ibidem eius uſus. Pedites ad octies mille recenſiti: veterani omnes, atque exploratæ non uno bello virtutis. Hi poſtquam Hulſtum circumſederunt, & Caſtra firmarunt, ſpem inde per vim propulſandi hoſtibus eripuere, quam priùs habuerant. Quare idipſum arte moliti, dulcem eis aquam ſubtrahere contenderunt Hulſtani, perruptis aggeribus, marinæ copiam Agro circumiecto ſuperfundentes. Sed arte non impari Regij eamdem aliò deriuarunt. Ingenti tamen penuriâ commeatuum laborabant. Eos quippe è munimentis Auſtriaco, Fontanoque, ubi impedimenta ſeruabantur, deuehere neceſſe erat, ac per Hoſtium propugnacula transferre: ex quibus, ut etiam ex Hollandorum Claſſe, quæ prope Fontanum ſtabat in anchoris, continenter tormenta diſplodebantur, & nauium identidem aliquam demergebant.

Roſnæus prope Hulſtum Caſtra diſponit.

Regivs exercitus in Inſulam tranſportatus duobus diſpoſitus erat locis. Altero, quem principio prope Moruaiium occuparat: altero ad ictum bombardæ inde diſlito, & aliquantò editiore, ubi horti quidam viſebantur. Vt verò liber commeatibus aditus pateret, ſtatuit ante omnia Roſnæus aggerem illum totum occupare, cui hoſtilia duo propugnacula inſiſtebant: tùm verò Morualium expugnare, utpote Oppido vicinius, & Regijs

Copijs infeſtius. Igitur nocte intempeſtâ, ubi primùm maris æſtus reſedit; eâdem horâ Velaſcus, & Barloia cum Hiſpanis, & Vallonibus ſuis aggerem inuaſerunt. Pedites eum cuſtodiebant mille quingenti: & tam Oppidi, quàm munimentorum tormenta eumdem tuebantur. Regiorum tamen impreſſio tam vehemens fuit, ut poſt atrocem conflictum Hoſtes inde recedere magnam partem coacti ſint: illi verò locum victores tenuerint, non ſine cæde, & vulneribus multorum è ſuis vel egregijs bellatoribus, vel militum Præfectis. 1596.

Regii aggere potiuntur.

Miſchia.

Hac victoriâ gradum (uti ſæpè contingit) ſibi fecit ad aliam Roſnæus. Alacrem nempe militem ad oppugnandum Morualium ſtimulauit. Quod iam futurum erat longè procliuius: quando ipſe inter Oppidum, & munimentum illud conſiſtebat; ac proinde non poterat hoc ab eo ſubſidium accipere. Tormentis tamen ad tantum operis indigebat: quæ in Inſulam tranſportari nullâ ratione poſſe videbantur. Siquidem neque leues Cymbæ id oneris ſuſtinuiſſent: neque humiles aquæ terræ ſuperfuſæ erant maiorum nauium patientes. Verùm Machinatoris Regij ſolers ingenium depreſſas quaſdam rates excogitauit; quibus impoſitæ bombardæ nocturno tempore fuere in Inſulam ſine detrimento tranſuectæ, ac Militum lacertis eo uſque pertractæ, ubi erant aduersùs Hoſtem diſponendæ. Quibus rite diſpoſitis, duo adhuc propugnaculo quatiendo, & ſtatim oppugnando, obſtantia cernebantur. Alterum erat eius fronti oppoſitum munimentum centum quinquaginta Peditibus inſtructum. Alterum præſens ſubſidium à pleriſque Hoſtium, qui etiam tùm in aggere perſiſtebant.

Ingegniero.

Ut primum impedimentum Regij ſubmouerent, cùm apertâ vi nequaquam ſatis fiderent, ad occulta conſilia ſe conuerterunt. Quò munimentum illud redderent tutius, aggerem prope ipſum interruperant Defenſores, atque obice prætento, Milites ei aliquot addixerant ad cuſtodiam. Igitur ſub veſperam ab Roſnæo miſſi quingenti Pedites, qui ex alterâ parte propugnaculum palàm aggrederentur. Dumque hi hoſtem prælio fatigabant, iuſſi ſunt quinquaginta Germani haſtati, æſtu maritimo recedente, tranſuadare, & partem propugnaculi alteram, quâ eius porta, & munimentum erat modò memoratum, oppugnare. Audacter hi ſeſe itineri, quamuis arduo, commiſerunt: ſed limoſæ paludes, & noctis obſcuritas ita ſunt gradientibus obluctatæ; ut ex ijs ſoli decem ad munimentum peruenerint. Qui tamen Hoſtes nil minùs cogitantes tam animosè inuaſerunt: ut eos partim occiderint, partim ſauciarint, partim in fugam adegerint.

Munimentum alterum capitur.

1596. gerint. Neque verò qui ex altero latere pugnabant, ſubſidio adeſſe ſuis hic laborantibus potuere: ſiquidem qui eos adorti fuerant, continenter, ac fortiter dimicando inde diſcedere non ſinebant.

MVNIMENTVM id occupatum, ad lucem uſque obtentum eſt. Quo tempore impedimentum alterum ex deſtinato conſilio propulſatum. Quippe Regij ex improuiſo ſuperſtites in aggere Hoſtes tribus ex partibus, magnoque impetu aggreſſi, ex ijs pleroſque obtruncarunt; cæteris vel in Oppidum, vel in proximum propugnaculum confugientibus. Tùm totius aggeris potiti, duobus eum locis interruperunt, & frequenti cuſtodiæ Militum commendarunt: nè quod ab Oppido tranſmitti ad munimentum ſubſidium poſſet.

IAMQVE ad oppugnationem nihil ſupereſſe videbatur, niſi diſploſis bombardis viam præſtruere. Quare nouem ex his eâdem die fit impreſſio: ac tribus munitio quatitur. Ex terrâ, faſcibusque ramalium coagmentatum munimentum erat: cumque illa arenoſa, & friabilis eſſet; ad ictum tormenti ſtatim diſſoluebatur, ac deorſum ruens commodum præbebat aſcenſum. Quo animaduerſo, accincti ad oppugnandum Milites properabant: & iam pontes erant ad foſſam ſatis amplam tranſmittendam parati; cùm præter opinionem Defenſores agere de deditione cœperunt; non expectatâ oppugnatione, cui præ numero ſuorum obſiſtere aliquandiu potuiſſent: neque explorato pontium uſu, qui ſpem eis utentium fallere plerumque ſolent. Permiſſum verò ijs egredi cum impedimentis, explicatisque vexillis. Ob tam ſubitam, ignauamque deditionem, adeò indignatum Solmenſem Comitem ferunt, ut aduersùs eos Hulſtum ſe recipientes, ac ferè nongentos, exonerari quædam tormenta iuſſerit, quamuis fuerint ſine noxâ. Nec multum abfuiſſe dicitur, quin de Beurio eius munimenti Præfecto ſumeret pænas: licèt ille culpam in Milites tumultuantes, ac præſertim Friſios reijceret. Tradunt alij, Victores Victis eam præſcripſiſſe legem: nè Hulſtum ſe conferrent, ſed ad Hollandorum Claſſem immigrarent, quæ prope Lilloum in Scaldi morabatur.

Faſcine. *Alterum deditur.* *Campana.* *Carnerus.* *Coloma.* *Bentiuolus.*

EIVS munimenti adeptio, quantum Hulſtanis dempſit ſecuritatis; tantumdem commodi, atque opportunitatis attulit Regijs. Tùm quippe liber patefactus eſt aditus commeatibus importandis, quorum antea egeſtate hi premebantur; & bellicis apparatibus, ad Oppidi expugnationem urgendam. Eam ut maturarent, ſtationes Militum in hunc modum diſpoſuerunt. In aggere paulò ante occupato locati ſunt, cum Præfecto Barlo-

Vettonaglie.

Militum diſpoſitio ad oppugnationem Hulſti.

tà Vallones: Itali ſub Treuici Marchione: cumque Hiſpanis Alphonſus Ribera. Horum frontem erectus ingens agger communiebat: terga verò Germanorum legio Sulſio Comiti ſubiecta. Vltra terram aquis perfuſam, ad cuſtodiam impedimentorum Burgundiones conſtiterant, variusque ex omni natione miles, Griſcæ Domino moderante. Quà verò Septemtriones Oppidum ſpectat, ac Diui Pauli Templum proximum habet; Hiſpanorum duæ ſtabant legiones, quibus præerant Aloyſius Velaſcus, & Antonius Zunica. Prope veterem alueum, Buquoij Comitis, & Antonij Coquelij Vallones erant: quibus adiecti fuere Hiſpani, qui priùs Auguſtino Mexiæ, tunc Hieronymo Monroyo parebant. Ad hanc diſpoſitionem Caſtrorum circumſpectandam, eorumque munitiones, & belli apparatum omnem recognoſcendum, Archidux ipſe propiùs acceſſit. Mox ad ſuam ſedem reuerſus, de bellici Senatus conſenſu decreuit; ut in promouendis aggeribus diligentia maxima impenderetur. Quo in opere plurimum laborarunt Hiſpani Velaſci, & Zunicæ, Italique Treuici. Ad tria lunata munimenta, quibus Oppidum ex eâ parte defendebatur, deducendi aggeres erant. Illis verò ſuperimminebat quadratum propugnaculum, ex quo aſſiduè tormenta diſplodebantur, non ſine magno Regiorum diſcrimine, & præſtantium inter eos Virorum frequenti cæde. Eò tamen opera dirigebantur: quòd nullâ parte poterat opportuniùs. 1596. Campana. Thuanus. Rinellini. Piattaforma.

Verùm hos inter labores, & pericula euentus accidit Archiduci, uniuerſoque Exercitui maximè luctuoſus. Conſtitutum erat, ut quarto Nonas Auguſti ex ijs lunatis munimentis alterum Velaſcus, Treuicus alterum Oppidi portæ impoſitum oppugnarent. Cumque Roſnæus, ut præcipua quædam mandata daret, in Velaſci tentorium ſe contuliſſet, quod bombardis ex Oppido fulminantibus valde erat obnoxium: prorumpens inde globus, Roſnæi ſcribentis caput perculit, deiecitque miſerandum in modum. Lacrymabilis Regijs omnibus fuit tanti Viri iactura: cuius conſilijs, ſagacitati, experientiæ pleræque ab ijs reportatæ recèns victoriæ referebantur acceptæ.

Roſnæi mors luctuoſa.

Eius Elogium.

Natvs hic erat in eâ Gallicæ Campaniæ parte, quæ vergit ad Lotharingiam. Et quòd in Galliæ motibus à Lotharingis Principibus ſtetit, vulgò habitus eſt Lotharingus. Ex illuſtri Sauiniorum familiâ ortus, Chriſtianus nomine appellatus. In Galliâ cunctis Virorum principum artibus eruditus, Vxorem duxit Iacobi Anglurię Vice-Comitis filiam, & hæredem. Alenconij Ducem & in Galliâ morantem, & proficiſcentem in Belgium ſequutus eſt. Eo extincto, regreſſus ad ſuos, Fœderatis Coloma. Bentiuolus.

de-

1596. deinde bellantibus in Henricum ita ſtuduit: ut in politicis, vel bellicis rebus neminem illo haberent aut ardentiorem Adminiſtrum, aut prudentiorem Ducem. In celeberrimis illis ſubſidijs, quæ Lutetiæ, ac Rothomago obſidione laborantibus, allata ſunt; ſub Mœnio Duce primas egit, ſub Parmenſi ſecundas. Fœdere diſſoluto, ac potito rerum Henrico, ad Hiſpani Regis obſequium ſe totum impendit, certantibus in eius rebus geſtis virtute, ac fide. Linguas Europæ nobiliſſimas callebat omnes: inſtrumentum aptiſſimum ad militares Copias, è varijs Nationibus plerumque conflatas, facilè temperandas. Tantaque Militum erat in eum beneuolentia: ut ſuæ quiſque gentis, ac regionis eum ducere videretur. Imperando non inferior, quàm imperata faciendo. Certè nullus eâ tempeſtate Militum Præfectus mandata dediſſe dicitur apertiora, promptiora, tutiora. In explicandis negotijs, animi celer, in Hoſtium conſilijs indagandis ſagax, in Caſtris metandis, atque in expugnandis Vrbibus, Arcibus-ve, nemini ſecundus. His tam præclaris, egregijſque virtutibus qui vitiorum caliginem aliquam offunderet, minimè defuit Scriptor, & quidem quod magis mirum eſt, ex eâdem Natione. Adeò plerumque ſtudia Partium ipſi Naturæ præpollent. An quòd Auctor famam veracitatis affectaret in alienis, deterere famam non dubitauit in ſuis? Notatur itaque Roſnæus, ut in miſcendis rebus vafer, & callidus; in fide ſeruandâ priuatis rationibus obnoxius: ſui negligens, alieni profuſus: pacem denique damno, publicas calamitates lucro apponens. At non hæc de illo Hiſpanorum opinio: qui eum & viuentem plurimi ſemper fecerunt, & extinctum publicâ ſignificatione doloris cohoneſtarunt. Non Archiducis Alberti: qui ut eius memoriæ, gloriæque perſolueret, quod eiuſdem immortalibus promeritis debere ſe fatebatur; referri cadauer inclytum Bruxellas iuſſit, ibique exequijs prope regalibus funerari: æs alienum ab eo contractum pecuniâ mandauit publicâ diſſolui: Vxori viduæ numerari voluit ſemel quidem aureorum millia triginta; in ſingulos verò menſes trecentos, donec viueret.

Thuanus. *Coloma.* *Contin. Aitſingeri. Campana. Carnerus. Coloma.*

MAGNAS factura inclinationes res Regia videbatur ex obitu Roſnæi: cuius præcipuè in manu moles illa omnis oppugnationis erat; & ad quem Archidux ipſe ſummas deliberationes reijciebat. Illud etiam eodem tempore acceſſerat incommodi: quòd Hibernorum quoque Tribunus cæſus fuerat: Barlota grauiter ſaucius, ab Exercitu curationis causâ ſeceſſerat: & Treuici Marchio vulneratus. Non tamen ſe deſeruere magnanimi Bellatores, atque Exercitus Principes, ac præſertim rerum Caput Alber-

bertus; qui ſtatim quæcumque fuerant à Roſnæo ſapienter conſtituta, ad exitum perduci à reliquis mandauit. Vtque ſuo conſpectu pondus adderet rebus, animumque Militibus; ipſemet è ſuâ ſtatione ad Fontanum ſe contulit munimentum. Roſnæi verò loco ſupremum Caſtrorum Præfectum Varaſſium Comitem, Varambonij Marchionis Fratrem nominauit: qui præerat antè tormentariæ rei, magni vir nominis, bellicæque virtutis egregius. 1596.

Varaſſius Comes Roſnæo ſufficitur.

IAM contra lunatas munitiones acriter diſploſa tormenta ingentes in eis duxerant ruinas. Interea obductis aggeribus, propius foſſam ſe Milites agebant. Mox eam obſtruere, & complere aggrediuntur, non ſine maximâ Hoſtium obluctantium repugnantiâ. Hinc ad oppugnationem irrupere certatim Hiſpani, atque Itali, in ſibi deſtinatum quique munimentum. Priores Hiſpani diſiectum ſui propugnaculi latus audacter inuadunt. Sed accurrentibus, locumque obſtinatè tuentibus Præſidiarijs; ſolerter iuſſit Velaſcus, in alterum latus repentè Milites alios inſilire: quibus id occupare facillimum fuit, cùm Hoſtis in altero defendendo latere totus eſſet. Ex illo igitur propugnaculo pulſi, in Oppidum ſe recipere coacti ſunt Defenſores.

Riuellini. Breccia.

Andar' all' aſſalto.

Hiſpani fortiter ac feliciter oppugnant.

NON ita feliciter Italis oppugnatio ſucceſſit. Namque munimentum aliud acriter aggreſſi, acriùs à Præſidiarijs, eorumque Præfecto Cordo repulſi ſunt. At pudori ſibi ducentes inde pedem referre; ſubter eo propugnaculo noctem illam tranſegerunt. Inde ad effodiendum cuniculum tanto ardore laborarunt: ut eo poſt biduum ſuccenſo, angulus munimenti diſiectus fuerit, ac dirutus; ſupra viginti è Defenſoribus diſcerptis. Tùm impetu magno per eumdem facto, propugnaculum denique tenuerunt. Hoſtes quoque eodem cuniculorum artificio uſi, eis ad mœnia deductis. Verùm igne concepto, quamuis aliquot ex Oppugnatoribus in ſublime proripuerint, relabente tamen in auctores ruinâ, diſiectorum mœnium rudera in foſſam recidentia eam ita oppleuerunt, ut commodiorem ſtrauerint Regijs ad oppugnandum viam. Adeò in bellicis conſilijs neceſſe eſt omnes, qui contingere poſſunt, euentus prouidere.

Itali quoque, ſed ſeciùs.

Ritirarſi.

Mina.

Far volare.

IGITVR utroque munimento ob Obſeſſoribus capto, iuſſit Varaſſius Comes, ad intermediam muri longitudinem quatiendam, decem tormenta diſponi: alia ſimul, quę latera peterent, ac diruerent; alia, quæ loricam deturbarent. Ex humo coaceruatâ murus hic etiam erat. Quare parum proficiebant ictus bombardarum, illâ impetum ſuo lentore frangente. Itaq; ductis potiùs aggeribus properandum ad oppugnationem fuit.

Cortina.

Scortinare. Leuar le diffeſe.

Sed

1596. Sed neque ſuæ deerant his operibus obiectæ difficultates. Frequentes Hulſtanorum eruptiones: atroces, cruentique conflictus: tormentorum diſploſio penè perpetua: eâque magis horrenda, ac luctuoſa tempeſtas ignium artificioſorum. Inter pyrobolos cæteros quidam erant, quos à mali punici granorum ſimilitudine granatas appellant: qui ſinguli ferali arte ter, aut quater diſplodebantur, vicinos Milites miſerè diſcerpentes: neque remotiores immunes ab exitio reſeruantes. Mendozzæ præſertim ſtationem adorti aliquando dicuntur Hoſtes tanto robore, ut Hiſpanos ſupra centum peremerint, & bombardas aliquot clauis adactis confixerint. Sed malo ſuo doctus Mendozza, cæterique alieno periculo cautiores, validiùs ſeſe in poſterum munierunt. Captis verò aliquot ex Hollandorum cymbis, nimia eorum in ferendis Hulſtum ſuppetijs licentia refrœnata.

Ignium miſſilium vis.

Scoppiare.

Aſſalire.

Inchiodare l'Artiglierie.

Fortificarſi.

Soccorſo.

IAMQVE dimidiatus erat Auguſtus menſis, cùm vix ortâ luce diſplodi cœpere in muros magnâ contentione bombardæ. Ac primâ factâ diſploſione, indulgens Archidux ingenio ſuo, & magnanimi, Chriſtianique Ducis officio, Tubicinem ad Hulſtanos miſit, qui conditiones optimas eis offerret, ſi conuenire antè vellent, quàm tormentorum excuſſio produceretur. Verùm omnium nomine reſponderi iuſſit Solmenſis. *Neruos ipſi contenderent omnes ad Oppidum expugnandum: tantumdem ſe facturos ad propugnandum.* Itaque continuata concuſſio fuit ad ſecundam ſupra vigeſimam diei horam. Diſploſæ tamen bombardæ murum non ad imum uſque diſiecerant. Quique ad cauſam propiùs inueſtigandam miſſi ſunt, renunciarunt (quod Camillus Caracciolus Auellini Princeps Albertum præmonuerat) à defixis in imo palis ruentem ex alto materiem ſuſtineri. Vt idcirco perarduus, ac periculoſus futurus eſſet Oppugnatoribus aſcenſus. Defenſores præterea inter unum, atque alterum tormentorum ictum, interualla temporis opportunè captantes (ictus autem ex emicante flammâ prænoſcebant) ligna, & integras arbores, & terram, cæteramque materiam in loca interrupta deuoluebant. Neque dum ab omni parte foſſa erat obſtructa: neque hoſtilium bombardarum ictus prorſus intercluſi.

Campana.

Sperata: Largo partito.

Accordare.

Guadagnar la piazza.

Difendere.

Batteria.

Riconoſcere

Piantar la palificata.

Tiro d'artiglieria.

QVAMOBREM Archiducis iuſſu euocato militari Concilio, relatũ in eo fuit de ſummo diſcrimine, cui Milites obiectabãtur; deque ipſorum numero in eâ obſidione admodum imminuto. Cecidiſſe dicebantur ſupra duo millia: è ſtrenuiſſimis verò militiæ Præfectis, ac Voluntarijs bellatoribus fermè centum. Decretum adeò fuit, ut oppugnationi parceretur: productis potiùs aggeribus, tormenta propiùs admouerentur; eiſque res gereretur tan-

Venturieri.

In bellico Senatu Archiducis oppugnatio improbatur.

tantò fructuoſiùs, quantò tutiùs. Igitur nocte proximè conſe- 1596.
quutá Hiſpani,atq; Itali ſtructis operibus ad hoſtilia ſe intulere
munimenta. Quod ab Hulſtanis animaduerſum; ſimul etiam(vt *Apud Cāpanam, & Carnerum.*
aliqui tradunt) deprehenſum, ab Regiorum tormentis concuti *Ritirata.*
poſſe receptum ab ſe interiùs elaboratum; eoſdem impulit, ut *Parlamēto.*
quamprimùm ad colloquiū cum hoſte, ac deditionem venirēt:

Hulſtani agunt de deditione.

Suſpicio quoque fuit, datas à fœderatis Ordinibus Solmenſi Co- *Iidem; & Bentiuolus.*
miti literas cum mandatis: nè ad paruum illud Oppidum tuen-
dum, in extremum diſcrimen adduceret magnum eum nume-
rum Militum optimorum; quibus amiſſis, multum debilitatæ
vires forent ad reliqua maioris momenti loca propugnanda.

QVAECVMQVE illos cauſa permouerit; poſtridie quàm
mœnia quaterentur, cùm Albertus ad inſpiciendum alueum;
& exquirendum, an aliquid viæ pateret ad intercludenda ſubſi-
dia, perrexiſſet: in eius conſpectum venit Treuici Marchio, nūn-
cium afferens præter omnem expectationem fauſtum, ac lætum:
Solmenſem, cui pridie pro deditione Oppidi oblatæ fuiſſent
optimæ conditiones; quærere iam, quænam illæ eſſent, ac pe-
tere, ut induciæ interim agerentur. Gratiſſimis poſtulatis aſ-
ſenſus eſt Archidux: eumdemque Treuicum iuſſit unà cum
Solræo Comite, armorum ceſſationem indicere. Tùm ex Op-
pido Præfecti militum prodiere, qui eoſdem intus ad conuenta
tractanda inuitarunt; cùm dicerent, pari conditione Viros miſ-
ſurum obſides in caſtra Solmenſem. Placuit id totum Alberto,
eoſque certis mandatis, & conditionibus inſtructos miſit. Ad
eum contrà venerunt ex Oppido Erneſtus Caſimirus Comes
Naſſauius, & Tribunus militum Egmontius: qui ab ipſo de
more humaniſſimè excepti, donec illi re confectâ reuerteren-
tur, morati ſunt in Caſtris.

Cōditiones vtrinque ſancitæ.

CONDITIONES poſtero die, quinto decimo Calendas Se- *Capitulationi. Campana Carner.c.12. Thuanus.*
ptembris, euulgatæ huiuſmodi fuerunt. *Vt Solmenſis Comes
Hulſti Gubernator, ac Mauritij Locum tenens, cum omnibus Mili-
tibus ſuis, eorumque Præfectis liberè, ac tutò inde migrare poſſet, ſi-
ue terrâ mallet, ſeu per aquas cum armis, explicatis vexillis, tym-
panis, tubiſque ſonantibus, ignitis funibus, ac plumbeis in ore globis:
ſecumq; pertrahere equos, currus, naues, impedimenta, & rem domeſti-
cam quamlibet. Qui verò terrâ iter haberent, fideliter deducerentur in
tutum, curribus etiam pro opportunitate commodatis. Idem contrà
Solmenſis in Archiducis poteſtatem, Hiſpani Regis nomine accipien-
dum, traderet Hulſtum; unàque Mauritianum munimentum, ubi
primùm parata naues ad diſceſſum forent, quem ab ſe maturatum
iri pollicceretur. Vt interea liceret Treuici Militibus, & aliquot Hiſ-*

panis

1596. *ſpanis in occupato propugnaculo perſiſtere, modò nè progrederentur ulteriùs, donec eſſet in Oppido Fœderatorum miles: cuius ſecuritatis* Oſtaggi. *obſides apud eum morarentur Treuicus, & Solreus. Vtrarumque Partium in ea obſidione captiui, cuiuſcunque conditionis, ſine redem-* Riſcatto. *ptionis pretio, liberi utrinque dimitterentur, niſi de illo priùs inter eos conueniſſet. Vt Oppidanis vel abire, vel manere liberum eſſet. Quòd ſi mallent abire, quòlibet proficiſci liceret, ac rem ſuam omnem vel deferre, vel vendere. Sin manere præoptarent, ſine Catholicorum hominum offenſione, vitam quietè degerent, cunctiſque fruerentur, ut antè, auitis bonis, quæ in loco ſita eſſent Hiſpano Regi ſubiecto. Rerum ad id temporis utcumque peractarum perpetuum eſſet ſilentiũ, atque obliuio: nullique negotium propterea faceſſeretur. Antiquis omnes legibus, moribus, priuilegijs uterentur; dum fidem Regi, pactaſque conditiones Archiduci præſtarent. Exulibus demum, aut quacumque de cauſâ obſidionis tempore Oppido digreſſis, integrum eſſet reuerti; ibidemque cum familijs, & bonis omnibus habitare, eiſdem* Capitoli. *tamen, quibus alij, conditionibus obſtrictos.* Hæc tùm firmata conuenta.

At Præſidiarij nonniſi poſt biduum egreſſi: cùm expectanda fuerint nauigia, quibus deportarentur. Numerati autem ſunt ad ter mille: quia licet de ſolo Mauritiano munimento dedendo conueniſſet; ex alijs quoque Præſidia deduxerunt, cum ea diutius tueri non poſſent: eiſdemque incenſis, in Hollandiam migrarunt. Ibi Solmenſis principio non admodum benignè fertur acceptus à Mauritio: ſeu quòd omnis calamitas trahit ſecum beneuolentiæ detrimentum: ſiue quòd locorum iactura regentibus præcipuè vitio vertitur. Poſtmodum tamen egregiè tutatus ipſe cauſam ſuam, non excuſationem ſolum rei geſtæ, ſed etiam laudem ferè apud omnes conſequutus eſt.

Magna gloriæ acceſſio ex huiuſmodi victoriâ facta eſt Archiduci Alberto: quòd cum exercitu penetrarit in Inſulam, hinc tot validis munimentis, illinc Hollandorum Claſſe cuſtoditam; & quod fieri vix poſſe credebatur, eòdem tormenta pertraxerit: quòd breui tempore propugnacula ſuperarit, quæ multos menſes requirere videbantur: quòd ſupra omnem militarem artem, antè oppugnationem inſtituerit, quàm ſubſidia prorſus prohiberentur. Nec minor eidem acceſsit felicitatis exiſtimatio: cùm eum tanta molientem neque Galliæ Rex interturbarit, facilè ratus omnino vana tentari: neque Angliæ Regina, totis connixa viribus ad Hiſpaniæ oras infeſtandas. His igitur gloriæ cumulis auctus Archidux Hulſtum ingreſſus eſt, poſtquam inde migrarunt Præſidiarij: mœnium partem tor- Archiducis gloria ex Hulſto capto.

 mentis

1596.

Smantellare.

Guarnigione.

mentis dirutam refici mandauit, aggereſque in formam priſtinam reſtitui: traditâque Biſſæ Domino Oppidi præfecturâ cum idoneo Præſidio, reuerſus Antuerpiam eſt. Ibi dies aliquot moratus, Bruxellas ſe retulit; eis utrobique plauſibus, atque acclamationibus exceptus: quas tot expeditiones merebantur, gubernationis initio tam generosè ſuſceptæ, tam conſtanter, celeriterque fortunatum ad exitum perductæ. Milites verò in varias Belgij prouincias ad hyberna dimiſit: paucos in Geldriam, ubi Hoſtis imbecilliores erant vires: plures in Brabantiam: Sulſium cum Germanis in Lucemburgenſem prouinciã: alios Dorlanum versùs; quà Galli Belgas finitimos infeſtabant, non ſine terrore grauioris incurſus.

Campana. Beneuolus. Catherinus lib. 15. Turtura li. 21. Thuanus.

BIRONIVS namque Caſtrorum Præfectus cum trecentis Equitibus, metuendis magis virtute, quam numero, frequentia inferens damna circumcurſabat Arteſiam. Eam propulſare moleſtiam decreuit Marcus de Ria Varamboni Marchio, tantò victoriæ certior, quantò pauciores nouerat hoſtes; & quòd neminem adhuc obſiſtentem offenderant, confidentiores. Quamobrem Septembri menſe magno Equitum numero, quàm occultiſſimè potuit, coacto (ad octingentos fuiſſe tradunt) atque in auxilium euocatis Ioanne Iacobo Comite Belgioioſo, & Alphonſo Montis-Cuculi Comite, obuiàm Gallis ire conſtituit.

Bironij cum Hiſpani Regis Copijs prælium.

De hac deliberatione præmonitus per Exploratores Bironius, ad manus cum eo conſerendas ſe ſe, ac ſuos accinxit. Certior ergo factus de viâ, quam inſiſtebat; eumque multis paſſuum millibus abeſſe ratus, ſolidam ferè diem in Diui Andreæ Pago, qui ditionis eſt Audomarenſis, Sancti Pauli Oppido non procul; ſuum Equitatum continuit, ciboque, & quiete refecit: vt paratior, vegetiorque ſub noctem iter ſuſciperet, ac primâ luce Hoſtem nil tale opinantem adoriretur. Neque eum fefellit exiſtimatio, prouidumque conſilium. Quippe nocturno tempore lentè ingrediendo tranſacto, vix orto ſole hoſtilem Equitatum habuit in conſpectu. Tùm ipſe, bellicarum callidus artium,

Inſidiæ ab eo poſitæ.

maiorem ſuorum numerum iuſſit in inſidijs latere, præfecto ijs Ioanne Baptiſta Seuerolo cum mandatis: ut lento ſubſequerentur gradu, pari verò celeritate, ac virtute ſubſidio forent, ſi cum Hoſte congreſſus, ab eo premeretur. Ipſe verò cum Equitibus lectiſſimis ſexaginta, velut exploraturus, præceſſit.

NEC multùm progreſſus erat, cùm primũ Hoſtium agmen obuium habuit à Montecuculo Comite deductum. Ab hoc magnis animis, validoque impetu petitus, nec ſine aliquo detrimento propulſus fuit, ac retrocedere coactus. Verùm dum

Hoſtis

1596. Hoſtis præſumptâ opinione victoriæ factus audacior, effuſis habenis Bironij turmas inſequitur, ac premit; hæ verò etiam per ſimulationem timoris, ac fugæ, ad locum inſidiarum eumdem paulatim pertrahunt; eò tandem deueniunt, ubi cum uniuerſo Equitatu integro à pugnâ, viribusque recentibus, delitеſcebat Seuerolus. Ergo ſtatim è latebris erumpunt: Hoſtem quà pugnâ, quà curſu feſſum ex improuiſo aggrediuntur, feriunt, urgent: eumque, qui fugabat, fugere, ac dare terga compellunt. Hic autem fuſus, Ordinibusque turbatis retroactus, in medium ſuorum agmen impingitur: atque illud partim impetu, partim terrore confundit. In hoc rerum diſcrimine Varambonius Marchio deſtitutus à ſuis fugientibus, ſtrenuè rem geſſit quamdiu potuit; ſed ad extremum numero inimicorum obrutus, unà cum Montecuculo captiuus eſt factus. Proceſsit quòque cum extremo agmine Belgioioſus, Gallique victoris impetum, ac furorem aliquamdiu ſuſtinuit. Sed quando profligatas omnes copias animaduertit, ſuumque brachium duplici ſclopeti minoris ictu percuſſum; nihil opportunius factu exiſtimauit, quàm ſe ad æquiora tempora reſeruare. In eo conflictu deſiderati ſunt ex Varambonij militibus ducenti quinquaginta partim cæſi, partim captiui: ex Gallis haud plures duodecim. Victori Bironio liberior exinde patuit campus ad excurſiones per Arteſiam faciendas: atque eam longè, latèque plurimùm infeſtaſſet; niſi Autumnales pluuiæ præter ſolitum effuſæ interceſsiſſent. His cum prælijs, atque victorijs finem annus inuenit.

Inde eiuſdem victoria.

Campana.

DE BELLO BELGICO LIBRI NONI

SVMMA.

ALbertus ad contributiones Fœderatis ſubtrahendas Exercitum mittit Tornohutum. Cõtra eum immittit alium Mauritius. Acerrimè inter ſe præliantur. Varaſſius Regiorum Ductor occiditur. Inſignem victoriam referunt Mauritiani. Eius cauſæ. Tornohutum occupat Mauritius. Ferdinandus Portocarrerus lepidâ occaſione intercipere cogitat Ambianum. Transfuga quidam modum docet. Præmiſsis Exploratoribus, Archiduci res proponitur: eique probatur. Diſpoſitis occultè circa Vrbem Copijs pulcherrimo ſtratagemate datur ingreſſus. Cuſtodibus cæſis, Ciuibuſque nequicquam obſtantibus, Vrbs capitur, magno Gallorum dolore, ac detrimento. Rex Henricus ad eam recuperandam Bironium mittit. Ambianum, eiuſque poſitus deſcribitur. Portocarrerus, & Montis Nigri Marchio Vrbem egregiè, factis præſertim eruptionibus defendunt. Submiſſum ab Alberto Subſidium poſt multas difficultates excipitur. Bironius Atrebatum, & Dorlanum intercipere tentat, irrito conatu. Ingens eruptio Portocarreri, & Montenigrij. Rex Henricus in Caſtra venit: ubi vitâ periclitatur. Conſpiratio de Vrbe ei redden-

dâ opprimitur. Bironij ſtratagema improſperum. Eiuſdem vehemens pugna cum Montenigrio. Eruptio magna appellata: & conflictus atrox, in quo Bironius, & Ionuillæus periclitantur; & Rex ipſe pugnat. Portocarreri literę geminatæ ad Archiducem. Hiſpanorum, & Gallorum mutua ſtratagemata. Exploratores Hiſpanici fugantur ab Rege. Portocarrerus occumbit: Montenigrius in Præfecturâ ſuccedit. Galli Sanlucium luctuosè amittunt. Mauritius Rhenobergam aggreditur. Eius poſitio, & diſpoſitio Caſtrorum obſidentium. Mauritij, aliorumque periculum. Munimentum ſtratagemate captum. Rhenobergæ deditio: quæ Fœderatis glorioſa, & opportuna. Geldriæ, & Vachtendonchę Pręſidia tumultuantur. Montenigrij ſtratagema. Negatâ Ambiani deditione, Galli acriùs Vrbem oppugnant. Archidux Exercitum ducit Ambianum: & de ſubueniendo deliberat. Henricus Mænium præficit Copijs. Henrici, & Archiducis inter ſe præliandi cupido coërcetur. Albertus ſe recipit ordine tuto, & admirando. Ambianum amplis conditionibus redditur Henrico. Fortuitum in Caſtris incendium: Gallorum plauſus ob Ambianum receptum.

DE
BELLO BELGICO
LIBER NONVS.

Anno 1597.

INitio anni milleſimi quingenteſimi nonageſimi ſeptimi magnum in Belgio paſſa regia res detrimentum. Namque dum Archidux Hulſtanâ obſidione detineretur; Ordines fœderati, ut damnum damno rependerent, crebris excurſionibus infeſtam habuerant Brabantiam. Quibus ut ſe malis ſubducerent plerique populorum, contributâ pecuniâ vexationem redimere inſtituerant. Eâ verò Fœderati Bredæ, Gertrudis-bergæ, aliarumque Vrbium ſuarum Præſidia commodè ſatis alebant. Quare Hulſti obſidione defunctus, & victor Albertus Bruxellas reuerſus, nihil habuit antiquius, quàm eam contribuendi neceſſitatem adimere. Quæ cùm maximè premeret Campiniam (unum è quatuor membris Syluaducenſis Iuriſdictionis) in proximum Pagum, Tornohutum Varaſſium Comitem miſit cum Peditibus quater mille, Equitibus trecentis, ut onere grauiſsimo populos liberaret. Profectus ille, rem feliciter abſoluit. At Mauritius Comes ægrè ferens, id oneris relictum ſuis, quod eſſet Hoſti ſubtractum (alendi nempè Præſidia) quàm potuit maximâ celeritate, atque ſilentio ſex Peditum millia, Equites penè mille coëgit: atque hunc exercitum Bredæ centuriatum, ineunte Ianuario Tornohutum versùs deduxit, ubi Regiæ Copiæ conſiſtebant.

Contributiones Fœderatis ſactæ ab Regijs.

BRABANTIAE Pagorum omnium maximus eſt Tornohutum. Quod quia nudum mœnibus, in eius poteſtatem extemplo cedit, qui victoriam in campo retulerit. Mauritij verò bellicus apparatus nec tam ſubitus, nec tam occultus fuit, ut Varaſsij prouidentiam lateret. Quamobrem ipſe quòque ſe ad prælium inſtruxit. Erant in eius Exercitu Neapolitanæ Copiæ Marchionis Treuici, ſed hoc abſente, ab eius Inſtructore ſupremo Hieronymo Dentice rectæ. Erant Sulzij Comitis Germani: Barlotæ, atque Achicurtij Vallones: quos omnes non conſueti, ſed noui quidam, & minores Præfecti moderabantur. Multùm autem intereſt, iudicio Sapientum, non qui milites ſint,

Hollandorum, & Regiorum prælium ad Tornohutum.

Tornaut.

Sergente maggiore.

Campana. par. 3. lib. 1. Gaſpar Ens hiſtor. lib. 1.

1597.
Hugo Grotius hiſtor. lib.6. Botereius lib.4. Lanarius. Guillelmus Baudart. Haræus. Thuanus l. 118. Carnerus c. 13. Coloma lib. 10. Reidanus l. 14. Bentivol. p. 3. lib.3. Bagaglio. Vanguardia. Retroguardia. Corazze.

ſint, ſed ſub quibus militent. Equitatui verò ex Hiſpanis, Italiſque conflato præerat Nicolaus Baſta. His Militibus longè inferioribus numero Mauritianis, ratus obſiſtere ſe non poſſe Varaſsius in aperto campo; neque Tornohutum opportunum videns ad propugnandum; Herentaliam migrare conſtituit, quò ſe recipere facillimum autumabat, cùm trium tantùm horarum itinere Tornohuto diſtaret. Lucem tamen, & diem ad proficiſcendum præoptauit: ne, ſi nocturno tempore digrederetur, fugientis potiùs, quàm tranſmigrantis ſpeciem præberet Hoſti.

Regiorum agminum in diceſſu diſpoſitio.

Hoc deliberato, per noctem tranſportari iuſſit impedimẽta: primâque luce Tornohuto digrediens Caſtra mouit in hanc formam. Peditatum omnem tres in acies diuiſit. In primâ Germanos, Vallones in alterâ, Italos in tertiâ collocauit. Hæc tamen, quæ in digreſſu poſtrema, prima futura erat, & frons exercitus, ubi Hoſtis ingrueret. Equitatus dexteram exercitûs partem tuebatur, quâ patebat Campus apertior: læuam ingens nemus pro munimento tegebat. De hac profectione factus certior Mauritius, illico properauit cum omni Equitatu, cumque Moſquetarijs trecentis, totidemque Loricatis equorum dorſo ſuſceptis. Atque ex his magnâ celeritate præmittens aliquot Loricatorum Cohortes cũ Moſquetarijs, iuſſit ut acriter Hoſtium terga adorirentur, eoſque tamdiu tenerent, donec eò Peditatus accederet. Auxiliares Mauritio aderant Philippus Hohenloius, & Georgius Berardus Solmenſis Comites, & Franciſcus Verius Eques, & Robertus Sidneius Angli, alijque magnâ virtute, atque experientiâ militiæ Principes.

Hollandorum in ea valida impreſſio.

INTERFLVEBAT inimicos Exercitus exiguum flumen, ad cuius vadum anguſtum, ac perdifficile triginta Sclopetarios collocarat Varaſſius, ut tranſuadare conantem Hoſtem, quà poſſet, impediret; aut certè ab reliquo exercitu aſſequendo retardaret. At Verius cum ducentis, quibus præerat, Moſquetarijs eos loco mouit, ac diſpulit. Sic Equites ſingillatim vadando, Pedites impoſitum ponticulum permeando, lentiùs, quàm opus erat, amnem tranſmiſere. Hinc prætereundum erat nemus horæ unius itinere profuſum. Quod emenſis, in patenti planitie paludes occurrebant. Vterque autem iniquus equeſtri prælio campus. Quare diſcrimen utrumque præcauens Mauritius, expectandum non cenſuit Peditatum: ſed Hohenloium iuſſit, ac Solmenſem cum quadringentis Equitibus primam Hoſtis aciem per compendium viæ præuertere, atque à fronte adoriri. Igitur hi repentè Germanos aggrediuntur: eoſque ſiſtunt. Repugnant illi acriter: & multis vtrinque cadentibus,

ad

Mauritius vim addit ſuis.

ad horæ dimidiũ protrahunt certamen. Dubiæ adhuc pugnæ ſuperuenit cum ſuo Equitatu Mauritius. Inflammatur, ut cùm maximè, prælium. Sed Equites regij longè ſe numero pauciores Hoſte cernentes, neque eius vim ſuſtineri poſſe diutius rati; effuſæ ſtatim ſe fugæ commiſerunt. Pedites Equitum ſuorum præſidio deſtituti, hoſtilium multitudine circumuenti, magnâque ſociorum ſtrage conſternati; deſertis, ac perturbatis ordinibus fugere & ipſi cœpere. Eodem tempore Verius, & Sidneius, alijque poſtremam inuaſerant aciem Italorum. Qui verſâ in Hoſtem fronte fortiter ei, quamdiu licuit, obſtiterunt: ſed alijs aggredientibus latera, Equitumque paucitate geminatos impetus malè ſuſtinente, quin & Mauritiano Peditatu iam ſuperfuſo, cædi ſe magis, ac trucidari, quàm pelli, fugarique paſſi ſunt. Media ſupererat acies Vallonum; qui & naturâ ſtrenui, & veterani fere omnes erant. Verùm Exercitu reliquo profligato, nullam in ſe ſpem vitæ, nedum victoriæ reponentes, illam à fugâ petere maluerunt. Adeòque uniuerſæ Varaſſij Copiæ partim deletæ, partim diſſipatæ. Ipſe verò nullo Ducis optimi munere prætermiſſo, poſtquam huc illuc, quòcumque vocabat neceſſitas, ſtrenuè rem gerens prouolauit; ad Italorum poſtremo Aciem, ubi ſæuior ardebat conflictus, accurrens, vitam fortiter pugnando amiſit.

1597.

Varaſſius Regiorum Ductor fortiter pugnans cæditur.

Regius Equitatus prælium redintegrat: ſed fruſtra.

At Equites, qui cautiùs, maturiùſque, quàm decebat, fugâ conſuluerant ſibi, vel Exercitûs reliqui ad internecionem deſerti pudore, vel quòd exitum, obſeſſis ab Hoſte vijs, nullum haberent: ex inopinato reſumunt animos, ac tanquam ad integrandum prælium recolligunt ſe ſe; ſignoque tubis dato alacritate magnâ Mauritianos inuadunt. Illi ceu pugnâ omni defuncti, toti erant ad prædandum intenti. Vbi verò reſurgentem improuisò contra ſe aduentare Hoſtem vident; trepidare principio; utque palantes erant, ad ſuos ſe quiſque commilitones recipere, ac fugæ ſpeciem dare. Quo comperto, Mauritius plurimos, quos apud ſe captiuos habebat, dimitti ſtatim iubet: nè fortè à ſocijs liberati, iiſdem ſe ſe contra communem Hoſtem adiungerent. Simul etiam aliquot Equitum turmas, quas in omnem euentum paratas eſſe voluerat, mandat euocari. Sed illæ iam cum cæteris erant ad pugnam, prædamque dilapſæ. Tentarunt itaque nouum certamen Equites Regij: ſed hoſtium circumfluentium numero ſtatim obruti, cædem ſuorum redintegrauere, non prælium: ac longè pauciores reddidere ſe fugæ. Plures è captiuis dimiſsis in eo tumultu cæſi, ne quid noui tentarent: ut eos captiuos eſſe, quàm liberos, præſtitiſſe videretur.

Gaſpar Ens.

Insi-

1597. Campana. Lanſius. Haraus. Reidanus.

INSIGNEM hanc fuiſſe ferũt Mauritij de Regijs victoriam; quippe occiſi traduntur ex his ferè bis mille, aut etiam plures; captiui ducenti (ſexcenti numerantur ab alijs). E Fœderatorum Exercitu vix centum occubuiſſe dicuntur. Impedimenta ferme cuncta direpta. Militaria ſigna Peditum duo de quadraginta capta: & Equeſtre vexillum unum. Hæc triumphali propè ritu Hagam Comitis deportata, atque ad perennem facti memoriam in Atrio magno ſuſpenſa. Varaſsij cadauer à Mauritio remiſſum Archiduci Alberto non nemo ſcribit, ab eoque nullo egregio honore tumulatum: Alius, eiuſdem conceſſu Mechliniam delatum, ubi tùm eius Vxor cum liberis; ibidemque ſepultum. Commiſſum id prælium ferunt nono Calendas Februarias in ericeto Tiletano, non procul Tornohuto. Rei ab Regijs tam infeliciter geſtæ cauſam aliqui referunt ad Vallones, & Germanos, qui præter ſolitum eâ die lentè, inualidèque pugnarint: adeòque inter extinctos, ac ſaucios plurimos aiunt ex Italis numeratos. Malunt alij calamitoſi exitûs culpam ad ipſum reijcere Moderatorem exercitûs Varaſsium, bellicarum rerum minùs, quàm opus foret, expertum, tanto præſertim Duci, quantus erat Mauritius, compoſitum. Simulque ad cęteros agminum Præfectos, nouos omnes: cùm veteres regendi, & noti militibus, militumque gnari, vel in Aulâ Bruxellenſi, vel alibi per ſummum infortunium ſubſtitiſſent. Et ſanè ignorat nemo: vim belli maximam in mutuâ militum, ac regentum notitiâ ſitam.

Mauritij victoria illuſtris.

Reidanus.

Gaſpar Ens.

Coloma. Bentiuolus.

Eius cauſa.

Campana. Thuanus. Grotius. Lanarius.

MAVRITIVS, ut reportatæ victoriæ cumulum adderet; Tornohutum in reditu cenſuit capiendum. Id quod nullius negotij fuit; quia, ut dictum eſt, nudum mœnibus erat. Arcem verò, quæ ad animi relaxationem potiùs, quàm ad uſum belli fertur inſtructa, vix duodecim ictibus bombardarum auditis, Præſidiarij vitam, & fortunas pacti dediderunt. Diem ibi unum commoratus Mauritius, impoſitoque Arci Præſidio; triumphantis in morem cum Captiuis Bredam priùs, inde Hagam Comitis reuerſus eſt. Hyemalis anni reliquo, imò per ſenos menſes, tam ab Regijs, quàm à Fœderatis in Belgio arma quieuerunt; utriſque tùm pecuniâ laborantibus, opportuniuſque ducentibus interea ſe ad noua prælia rebus inſtruentes omnibus præparare. Verùm in finibus Galliæ quiddam præter opinionem euènit, quod factam ab Regijs in Brabantiâ iacturam viſum eſt aliquâ ratione ſarcire. Res, uti à Scriptorum pluribus memoratur, in hunc ferè ſe habuit modum.

Mauritius Tornohuto potitur.

PRAEFECTVS Dorlano fuerat à Comite Fontano Ferdinan-

Ambiani ab Hiſpanis ſtratagemate intercipitur.

Ferdinando Portocarrero eius rei occaſio.

dus Portocarrerus; qui, ut plerumque naturâ fit, in exiguo corpore animos ingentes verſabat. Is cùm ſagaci eſſet ingenio, viuidoque, nouas quotidie vias excogitabat ad finitimos hoſtes Gallos infeſtandos. Itaque frequentes cum ſuis Præſidiarijs faciebat excurſiones: diſponebat inſidias & armenta prædabatur: Pagos incendebat. Sed quos fouebat pectore, ſpiritus generoſi ad nouum aliquid, & maius audendum pro ſuo Rege, pro ſui nominis gloriâ, eumdem incitabant. Acceſſit quaſi fax altera, ad cor magnanimum inflammandum, connubij iungendi cupiditas cum Ambianenſi quadam fœminâ viduâ, fortunæ bonis admodum affluēte, quæ more Gentis ruri habitabat. Cuius cùm ſæpè nuptias poſtulaſſet, reſponſum ab illâ ferunt: *Sibi, quæ Gallici Regis eſſet ſub ditione, cum ipſo conuenire non poſſe; qui militaret Hiſpano: cùm Reges illi ambo bellum inter ſe gererent eâ tempeſtate. Quare tùm æquum fore, decorumque ipſorum Coniugium: cùm ipſe vel Dorlanum Gallico Regi ſubijceret, vel Ambianum Hiſpano.* Argutum fœminæ dictum, multòque magis opulenti ſpes matrimonij, Ferdinandi mentem exacuit ad viam aliquam indagandam, quâ ſui Regis in poteſtatem Ambianum veniret. Sors eam aperuit, aliquid commouendo, quod facti totius primum incitamentum fuiſſe plerique tradunt. 1597. Bentiuolus. Catherinus; l. 15. D'Amiens.

Exul Ambianenſis viam aperit.

Ambiano relegatus ob ſua facinora fuerat è Ciuibus unus, qui Damelinus, ſeu Dumolinus appellabatur. Hic partim irâ ſuccenſus in eos, qui exegerant; partim deſperatione rerum ſuarum actus; Dorlanum ad hoſtes cum uxore, filio, familiâ transfugit. Vtque priuatam ſuam iniuriam, vel publico malo, aduerſùs eos, qui auctores exilij fuerant, ulciſceretur: inſinuare ſe primùm ſtuduit in Ferdinandi familiaritatem. Mox cum eo communicans arcana conſilia; docet: *Haud arduum factu fore, quod cæteroquin Hiſpano Regi maximæ utilitatis, ipſi plurimæ gloriæ futurum erat; ex improuiſo Ambiano potiri. Namque ad cuſtodiam Vrbis, ac portarum, non Regium militem, ſed Ciues viciſſim, ex antiquis priuilegijs, ab Henrico præ temporum neceſſitate confirmatis, excubare. Eoſque vigilias agere per noctem diligenter, incurioſè interdiu. Ab ijsdem, magis ad urbana negotia, quàm ad bellica aſſuetis, militaria munia parum ex arte tractari. Antequam portæ pandantur, non explorari campeſtres vias: illaſq; patefactas raris, incautiſque Cuſtodibus commendari. Cuncta denique tam opportuna hoſti, quàm Ciuibus ſecura. Quare nihil obſtare, quin milites aſtu aliquo ſenſim immittantur, urbemque intercipiant.* His auditis, Portocarrerus in ſpem propè certam venit conficiendæ rei. Verùm ubi ſtatum Vrbis expiſcatus ab alijs eſt; comperit, in ea Campana. Thuanus. Carnerus c. 34. Coloma. Turtura. Sorprēdere.

quin-

1597. quindecim armatorum hominum millia numerari: ac non ita pridem ter mille ab Rege miſſos Heluetios ingentem tormentorum copiam Ambianum inuexiſſe, cæterumque bellicum inſtrumentum, in apparatum imminentis belli; eoſdemque in Pagis proximis conſtitiſſe. Quare multum de conceptâ opinione, & ſpe remiſit: atque an ſe operi tanto committeret, diutius anceps animi fuit. Vicit tamen magna rei tentandæ cupiditas tot argumentis incitata, quæ diximus: ac præſertim quòd armatos illos, qui repentè adoriretur, facilè confuſos, & quid agerent, neſcios, redigere poſſet in poteſtatem: quòdque Sancti Pauli Comitem eius prouinciæ Gubernatorem, audiuit, eoſdem Heluetios, pertinaci rogatu Ciuium, ab urbe longiùs ſummouiſſe.

Nè verò uni homini, eique Nationis infenſæ, in re tantâ fidem habere, ſeque, ſuosque fidere, non ſine imprudentiæ notâ, videretur: Franciſcum ab Arcu, militem ſuum Inſtructorem, exploratæ virtutis, ac fidei, qui quamuis Hiſpanus, Gallicam linguam probè norat, iuſſit mentito Gallorum habitu ſe intrudere Ambianum: ibique ſcrutari callidè Ciuium eo tempore conditionem, ac ritus, & præſertim quâ diligentiâ Vrbis cuſtodias agerent. Imperata Franciſcus fecit: & cuncta rimatus, ea retulit, quæ gratiſſima forent Portocarrero. *Ciues interdiu in ſuis peragendis negotijs totos eſſe. Eorum paucos ad portarum excubias deſtinari: illoſque, hyemali frigore cogente, in unum locum ſeſe abdere ad ignis beneficium captandum. Incuſtoditas itaque portas eſſe, præter quàm ab uno Vigilum, qui ad clatratas valuas ligneas excubabat.*

Præmittuntur, qui rem explorent.

Sergente.

Raſtello.

His lætanti animo acceptis Ferdinandus; neque hac unâ cognitione contentus in re ponderis tanti, rurſus eundem cum Burgundo Ordinum Ductore Cruceio Ambianum miſiſſe fertur: ut omnia diligentiùs explorarent, & circumiecta Vrbi loca diſpicerent: quàque locare milites in inſidijs; quà tentare faciles in Vrbem aditus; quà Ciues minimè opinantes aggredi opportunius eſſet; cautè obſeruarent. Quibus omnibus rectè perſpectis, fidèque renunciatis, atque Exploratoribus ſimul, & ſeorſim auditis, Franciſcum ipſum cum uno Signifero Calendis Martijs Gubernator miſit ad Archiducem: ut eum arcanò de re totâ faceret certiorē, eius impetraret aſſenſum ad tantum mouendum opus, ad idem felici exitu concludendum, idonea Militum auxilia poſtularet. Probauit Albertus ſolertiæ militaris utile conſilium, permiſit in tantam ſpem tentari fortunam, iuſſitque è Cameracenſi, Caletenſi, Bapalmæ, & Caſtelleti

Archidux edo-cet. conſilium prob. & adiuuat.

Præſidijs educi militem, condictâ die mittendum in Agrum Dorlanenſem, ad imperium, arbitriumque Portocarreri. Ea Cardinalis iuſſa Ferdinandus ad memorata Præſidia ita tranſmiſit, ut aliud eorum de alio prorſus neſciret: adiecitque, ut parati milites forent, & quâ die monerentur iterum, qui nominatim accerſerentur, adeſſent ſub veſperam ad Oruillam, Pagum Dorlano unâ ferè leucâ diſtantem.

Hiſpanorũ Copiæ ducuntur Ambianum.

Catherinus, & alij paulò antè citati. Gaſpar Ens. Continuator Aitſingeri. Haræus. Grotius. Boterrius. Buſſieres l. 23. Miræus. Reidanus. Bulengerus lib. 10.

VBI ſatis inſtructa omnia, ac præparata vidit Ferdinandus, ſexto Idus Martias milites è Præſidijs euocauit: Equites quidem quingentos, ductos ab Hieronymo Carafa Montis Nigri Marchione: Pedites verò bis mille ducentos è diuerſis Nationibus, quos veterani regebant Præfecti Hiſpani, Itali, Vallones. Ad hos Dorlano profectus Portocarrerus, nihil aperuit aliud, niſi Ambianum petendum. Quò cùm pergerent, in Altheiâ (alijs Altiliâ) fluuio traijciendo tantum temporis inſumpſerunt; vt veritus Ferdinandus, nè ad locum, ubi diſponendi erant in inſidijs, ſeptem inde leucis remotum, non pertingerent ante lucem; propè decreuerit eos ad ſua Præſidia remittere. Sed à quodam Vallone, & Ioanne Baptiſta Dugnano Mediolanenſi, locorum peritiſſimis, de ſententiâ deductus fuit. Igitur tantâ celeritate proceſſit Exercitus, primas acies ducentibus eodem Vallone, & Hiſpano Innico de Otaola, arcani conſilij conſcijs: ut ſupra dimidiam horam ante lucem ad terminũ viæ deſtinatum perueneri t.

Earumdem circa Vrbem diſpoſitio.

COPIAE verò diſtributæ in hunc modum. Longè ab Vrbe Ambianenſi ad ictum moſqueti, ubi Sacellum eſt, quod Eremum appellant, iuſſit Portocarrerus eoſdem viæ duces, & Ferdinandum Dezam cum Hiſpanorum centuriâ, & Baſtocum, Hibernis totidem adiunctis, prope quaſdam ſæpes in inſidijs latere. Ipſe cum reliquo Peditatu, & cohorte Loricatorum ſubſtitit in Cœnobio Diuæ Mariæ Magdalenæ ſacro, mille ferè paſſibus ab Vrbe diſſito. In Valle verò bis tantùm Ambiano remotâ arboribus opacâ, & quibuſdam terræ tumulis tectâ, delitescere voluit Carafam cum cætero Equitatu. *Far'alto.*

Quarta ante meridiem iam erat hora, cum Franciſcus ab Arcu in Vrbem paulò antè progreſſus, nihil in eâ noui moueri retulit: & Vallo, qui verticem arboris aſcenderat; inde condictum gerendæ rei edidit ſignum. Tùm Dugnanus, & Arcus, alijque duodecim ſocij ruſticas veſtes in eius regionis morem induerunt: rudes nempe tunicas alij lineas, alij laneas ad genua fluentes, quibus pugionem, & duo breuiora ſclopeta lateribus accincta obtegebant. Ex ijs quatuor carrum ducebant à tribus *Piſtole.*

Lepidum ſtratagema ad ingrediendum in Vrbem.

1597. tribus pertractum equis ita temoni adiunctis, ut quodam amoto ferramento ſtatim à carro poſſent abiungi. In eo pali plures, atque ingentes vehebantur, paleis ad ſpeciem tecti: qui portæ Vrbis ſuppoſiti, prohiberent, ne demiſſa cataracta ferrata, labens ad terram ingreſſum intercluderet. Proximè ſequebantur alij quatuor, ſaccos pomis, & nucibus onuſtos baiulantes, quaſi fructus eos venales, ut extruderent, in Vrbem ferrent. Cæteri ſingillatim, & ſeorſim ſuccedebant. Omnes verò Ruſticis alijs regionis ſe immiſcuere.

Saracineſca.

TEMPVS id erat, quo ſacræ Conciones varijs in Templis habitæ frequentes detinebant auditores: utpote diebus quadragenario Chriſtianorum ieiunio dedicatis. Moris autem eſt Gallici, bene manè Conciones frequentari. Vnum portò Concionatorum tunc redarguentem peccata, & comminantem dixiſſe ferunt: iam ſibi videri Hiſpanos ad portas. In diuerſas itaque partes Vrbis Ciues, ac Populares ad audiendum diſtributi, pauciſſimos ad portarum cuſtodiam reliquerant. Tùm qui primi carrum agebant, primum clatratum aditum ingreſſi, ad vicinam pergebant portam, ut ſub eius fornice ſubſiſterent: cùm ex eis qui ſequebantur unus, ſimulans ex humeris ſibi ſaccum defluxiſſe, contenta in eo poma per ſolum ſparſit. Accurrerunt illico portæ Cuſtodes, non ſine riſu, ſibilis, & clamoribus, ut effuſas merces militari licentiâ prædarentur: miſeri, qui ſe mox prædam futuros ignorarent. Interea carro ad portam perducto, & ſub eâ locato, qui eum ducebant, equos abiunxerunt, nè futuro ſtrepitu perterriti, eumdem loco mouerent, ac protraherent. Mox ad clatros cæteri peruenerunt: primusque Excubitorem ſclopeto interemit: alij detectis armis impetum in eos fecere, qui poma prædabantur; & aliquot occiſis, reliquos in vicinam domum, ubi priùs ad ignem conuenerant, refugere coëgerunt, eoſque intus concluſere. Quo facto commodum fuit vicinioribus militum agminibus, ſigno ſclopetis dato, ad portam irruere.

Cploma l. 10. Grotius l. 6.

Res proſperè ſuccedit, & vigiles occiduntur.

AD hunc tumultum alius, qui ſupra portam excubabat, ferratam & penſilem cataractam, abſciſſo fune, qui ſuſtinebat, ex alto demiſit. Hæc è ſeiunctis trabibus ferreâ cuſpide terminatis compacta erat: quarum duæ ſubiectum carrum impetu, ac pondere perfregerunt: aliæ tres obice quodam interpoſito ſuſpenſæ, tantùm ſpatij apertum reliquerunt, ut binis ſimul militibus pateret. Per eum aditum irruperunt extemplo Præfecti militum armis omnibus inſtructi, qui cataractam prorſus diſiecerunt: & bellatores ſequuti ſunt ſupra centum, antequam

Catherinus. Turtura.

ad

Hoſtes Ambianũ intrant, Ciuibus fruſtra obſiſtentibus.

ad eos repellendos Ciues commouerentur. Qui tumultu, periculoque per Vrbem euulgato, ad arma ſtatim conclamarunt, & concurrerunt; magnoque ad occupatam portam impetu prouolarunt. At Hoſtes magis, magiſque in horas confluentes, obſtaculis omnibus ſubmotis, audacter ingruerunt; reiectiſque Ambianenſibus, qui eos reijcere conabantur, eius portæ penitus potiti ſunt. In eo conflictu Dugnanus fortiter pugnans, ictu ſclopeti in capite grauiter ſaucius, cecidit. Alij duo è Victoribus perempti: è Ciuibus autem ferè centum. Quorum ſubitâ cæde perterriti reliqui, cautiùs conſulentes vitæ, in ſuas confugère domos, ibique ſe tueri maluerunt: cùm præſertim Hoſtium numerum augeri continenter viderent. 1597.

Loca præcipua occupant.

IAM enim non modò Pedites cæteri, ſed & Equites ex inſidijs egreſſi, in Vrbem effundebantur: quorum aliqui præeuntes alijs, ac minora ſclopeta manibus præferentes, quantum Hoſtibus terroris, tantum ſecuritatis addebant ſuis. Ita Ciuium armatorum rareſcente concurſu; Portocarreri Milites ex eius præſcripto antea declarato diuerſas Vrbis partes occuparunt. Hiſpani Pedites cum Equitatu ad forum maximum contenderunt; vt ibi ſeſe diſponerent in aciem. Baſtocus cum Hibernis ad portam, quam intrarant, & vicina mœnia tuenda conſtitutus. Bellouacenſem portam Petrus Gallegus cum ſuis cuſtodiendam accepit. At Montis Nigri Marchio, alijque Exercitûs Principes magnæ virtutis, atque exiſtimationis, Vrbem perequitabant, nudatis in manu gladijs obuios quoſque Ciuium perterrentes, ac præſenti mortis metu, nè obſiſterent, aut coirent in aciem, vetantes. Quamquam hi cùm longè ſuperiores Hoſtibus eſſent numero, in eos tamẽ vim facere non audebant: tum quòd nimis inopinata aggreſſio fuerat: tum quòd erant Moderatore, et Capite deſtituti. Gubernator quippe prouinciæ Franciſcus Aurelianus Sancti Pauli Comes, ibi tunc reſidens, deſtitutus etiam ipſe Præſidio, quod Ambianenſes in Vrbe recuſauerant, ad primos ingreſſi Hoſtis rumores ſalutem ſibi fugâ quæſiuerat, Bellouacenſi portâ euadens celeritate tantâ, vt Vxorem ſecum deducere non potuerit. Quam tamen Portocarrerus non modò liberam eſſe iuſſit, ſed humaniter quòque, atque honorificè habuit.

Picardiæ Præfect. Vrbem deſerit.

AD ſtrepitum ſclopetorum ingens Equitum numerus è vicinis Pagis, in quibus morabatur, accurrerat: atque aliquid attuliſſet Vrbi ſubſidij, ſi maturiùs properaſſet. Sed Hiſpanorum Equitatus rectè diſpoſitus, extra mœnia progreſſus Bellouacenſi portâ, obuiàmque illis factus acriter obſtitit; feliciter om-

1597. *Catherinus. Campana.*

omnes diſſipauit; ac ſubitò reuertit ad ſuos. Direptionem Vrbis à Ferdinando vetitam aliqui ſcribunt: tum quia iuſſus fuerat eam incolumem ſeruare: tum nè milites congerendâ prædâ occupatos populus numero multò maior opprimeret, atque internetioni daret. Quippe in locis ex improuiſo captis tam exitioſum Victoribus eſt, quàm vſitatum: ut dum diſperſi, palanteſque diſcurrunt ad prædandum, veſtà populo per eam occaſionem reſumente animos, ac vires, vel à Subſidijs extrinſecùs aduenientibus obruantur, partâque victoriâ ſummo cum dedecore ſpolientur. Alij dilatam modò populationem tradunt, donec viæ omnes, ad fora, portæque Vrbis occupatæ, validiſque munitæ Hiſpanorum cuſtodijs forent. Quod ubi magnâ Moderatorum ſedulitate, parique obedientiâ Militum peractum eſt; per ſolidam diem ad prædam itum tam copioſam ac diuitē; ut eorum temporum prælia Gallica, Belgicaque vix æqualem habuerint. Poſtridie Ciues omnes ſeuero edicto prudenter exarmati. — An Vrbs direpta.

Coloma. Bentiuolus. Tartura. Carnerus. Thuanus.

EODEM quo Vrbs intercepta die, vel ſequenti, rei geſtæ Nuncius ad Archiducem miſſus eſt idem, qui aliàs, Franciſcus ab Arcu: ſimul etiam, ut maius poſtularet ab eo Præſidium ad tantam cuſtodiendam Vrbem; ad quam ſtatim recuperandam Galliæ Rex cum ingentibus Copijs haud dubiè venturus eſſet. Imò retinere conantibus Ambianum Hiſpanis geminum apparebat impendère certamen, & cum Ciuibus intus, & cum Hoſtibus foris. Quo conſentaneum erat, hilari vultu Albertus Arcum excepit: publicæque in Aulâ lætitiæ ob euentum adeò fortunatum ſignificationes factæ. Illum Archidux ad celſiorem militaris præfecturæ gradum euexit: ac per eum Portocarrero promiſit, tantum ſe Præſidij quamprimùm ſubmiſſurum, quantum ad parta tutanda abunde foret. — Interceptio peracta renunciatur Archiduci.

QVEMADMODVM ex Ambiano, vel per bellicum aſtum, capto multum Hiſpanis rebus acceſſit exiſtimationis, ac nominis: ita contrà magnum indidem Gallia vulnus accepit: tum quòd Vrbis tantæ in Hoſtium, ac ſuis finibus ſitæ, quæque valdè prodeſſet, cui accederet, iacturam fecit: tum quia comportatum in eam fuerat, vt dictum eſt, quicquid tormentorum, ac bellici apparatûs opus eſſet ad limitaneas Gallorum ex eâ parte Prouincias defendendas. Lutetiæ præſertim ex huiuſmodi calamitate ſenſum doloris, & luctum fuiſſe maximum ferunt, non ob præſens modò, tantique ponderis detrimentum; ſed ob imminentis quoque ſibi periculi inſtantem metum. Namque cum Ambiano Pariſij diſtent leucis tantùm octo ſupra viginti, facili, apertâque viâ, neque Arce vllâ, vel Vrbe validâ — Gallorum ex ea damnū, & luctus.

Thuanus. Buſſieres.

illam

illam cuſtodiente, ingens eos formido inuaſit, ne victor Hiſpanus ad regionem peruaſtandam, commeatuſque ſibi intercludendos procederet; ſiquidem Regis Henrici nullus in promptu exercitus foret, qui vehementem ab recenti felicitate illius poſſet impetum retardare. Mala autem non ita pridem tolerata docebant vel vmbras periculorum horrere. Verùm neminem altiùs eius iacturæ ſenſus exulcerauit, quàm ipſum Henricum, audientem ex inopinato tantum rerum ſuarum diſpendium; animoque reputantem, quot, quàmque breui tempore victorias in Gallorum finibus retuliſſent Hiſpani. Multas, & validas Arces anno ſuperiore Fontanum expugnaſſe. Nec pauciores, nec inferiores eo anno adeptum Archiducem. Obſidione apertâ Caletum, per inſidias, ac dolos captum Ambianum. Hiſpanorum votis nullas obtingere potuiſſe opportuniores Vrbes ad Galliam infeſtandam, quàm Caletum mari, Ambianum terrâ.

Hérici Regis dolor, atque indignatio.

Botereius. Bentiuolus. Catherinus.

His de cauſis irarum plenus, ac fremens Henricus Rex, nullâ interiectâ morâ Lutetiam deſerit, ubi curandæ valetudini vacabat; & ſui corporis ſalute Regni bono poſthabitâ, cum ijs tantum, quas circa ſe habebat, Copijs in Picardiam præceps accurrit: in ſuâ tùm maximè opinione confirmatus; ubi non urgeret ipſe præſentiâ, res aut negligenter, aut infeliciter tranſigi. Neque paucis, leuibusue periculis in itinere obiecit ſeſe, loca illa prætergrediens, quæ victor Exercitus Hoſtium percurſabat. Demum Corbeiam peruènit, ubi Præfectus Caſtrorum Carolus Guntaldus Bironius morabatur. Deliberatâ verò mente Rex erat, vtcumque manus cum Hoſte conſerendi, aut etiam citra ſpem aliquid audendi: nihil otio pernicioſius, nihil exercitatione ſalubrius ſuis armis ratus. Eſt autem Corbeia ad ripas Somonæ ſita in ſuperiore fluminis parte, ſeptem leucis Ambiano remota. Hic ipſe cum Bironio, alijſque militum Præfectis cenſuit Ambianenſem obſidionem maturandam; neque conatum ullum prætermittendum, quò ex eâ Vrbe quàm primùm, & Picardiâ vniuerſâ propulſaretur Hiſpanus.

Is Vrbem recuperare aggreditur.

Catherinus. Bentiuolus. Turtura l. 22. Campana. Thuanus. Carnerus. à c. 15. ad 20. Coloma. Gaſpar Ens. Buſſieres. Grotius. Botereius. Lanarius. Haraus. Reidanus. Mareſciallo Corbia.

Igitvr Henricus Bironio curâ demandat, ut coacto quàm maximo poſſit è vicinis Præſidijs numero Militum, Ambianum ſtatim obſideat; aditusque omnes tam commeatibus importandis, quàm intromittendis Subſidijs, intercludat. Rex verò ipſe poſt paulum Somonam tranſgreſſus, collectum Exercitum Peditum quatuor millium, Equitum bis mille caſtra ponere iuſſit Ambianum inter, ac Dorlanum, ut mutua utriuſque Vrbis auxilia prohiberet. Relictoque ad Militum imperium Bironio cum mandatis, ut obſidionem ſubinde premeret magis,

1597. atque arctaret, prout numero Exercitus augebatur; non dubitauit ipſemet, iamdiu bellicis laboribus aſſuetus, quiete omniꝗ curâue corporis ſepoſitâ, hac, illac circumcurſare, Equitem, Peditemque è Præſidijs educere, ad obſidionem Copias quoquo modo amplificare. Lutetiam denique reuerſus eſt, ut alimenta Militum, & reliquum belli apparatum abunde, atque in tempore ſuppeditandum curaret ipſe præſens, & pecuniæ vim congereret, tranſmitteretque illi expeditioni ſufficientem; quæ tùm ei regiarum ſumma curarum erat. Poſtulat locus hic, ut ad obſidionis ſeriem animo pleniùs informandam, Ambianenſis Vrbis ſitum, & conditionem (quemadmodum in alijs conſueuimus) paucis velut ob oculos ponamus.

Somma

Ambiani ſitus, & deſcriptio.

PICARDIAM longiſſimo tractu Somona perfluit; eamque interſecans mediam amplo, profundoque alueo deuoluitur in Britannicum mare. Ad eiuſdem fluminis ripas Vrbes prouinciæ, Oppidaque præcipua ſita ſunt. Ante alias verò eminet Ambianum antiquitate originis, ædificiorum elegantiâ, Ciuium numero, præſtantiâ, induſtriâ. Pluribus in eam oſtijs irrumpit Somona: & varijs partibus mœnia circumfluit, ac defendit. Mœnia verò, & magnitudine, ſtructurâque ſatis valida, & frequentibus cuſtodita propugnaculis, lunatiſque munimentis, quà præſertim deficit fluuius. Nullum verò latus firmiùs, ac diligentiùs eſt communitum, quàm quod vltra flumen Belgium ſpectat. Ab hâc parte iuſſerat Henricus Rex obſideri Ambianum; non modò, ut Dorlanenſe commercium impediret (quod paulò antè dictum eſt) ſed etiam, ut eam potiſſimum viam, quâ venturum ſubſidio ſuſpicabatur Albertum, ſuis aggeribus, ac munimentis occupando, Hoſti precluderet. Bironius verò cùm ad aggeres erigendos non ſatis eſſet paratus, atque inſtructus, in Magdalenæ Cœnobio primam Exercitus aciem collocarat: reliquas in viâ Dorlanum versùs ferente diſpoſuerat, eam Equitatu cuſtodiente, ac vetante, nè commeatus, aut ſubſidia peruaderent Ambianum.

Portocarrerus eruptionibus Hoſtem infeſtat.

PORTOCARRERVS opinione ſuâ citiùs obſeſſus, dum auxiliares ab Archiduce Copias opperitur; conſuetâ ſedulitate munimenta Vrbis recognoſcere, atque inſtruere; reſque omnes ad obſidionem ſuſtinendam idoneas præparare. Quam ut longiùs ab ſe arceret, Hoſtium paucitatem conſpicatus, eos frequentibus, ac validis eruptionibus ita ſtatuit infeſtare, ut relaxare cogerentur obſidionem. Itaque tertio Calendas Aprilis, matutino tempore iuſſit Montis-Nigri Marchionem erumpere ad Hoſtium ſtationem inuadendam, poſitam in Cœnobio

Sortite. Allargar l'aſſedio.

Quartiero. Attaccare;

Montis-Nigri Marchio ſtrenuè rem gerit.

1597.

Magdalenæ. Præmiſit Marchio Vallones Equites quinquaginta, qui primas loci Cuſtodias viginti Militum aggrederentur: tùm ipſe cum ducentis Equitibus ſubſequutus, tanto eos impetu perculit, ut opprimeret. Indè captiuis aliquot factis, ad aciem uſque Gallorum primam prouectus audacter eſt. Obuiàm illi ſtatim proceſſerunt Equites quadringenti, cum quibus diu pari prælio, quamuis impari numero dimicauit. Ad extremum fugam non tam arripuit, quàm ſimulauit, ut inſequentem Hoſtem ad locum inſidiarum deduceret, quas in quibuſdam ſæpibus ſtruxerat Innicus de Otaola cum ducentis Hiſpanis. At qui Gallis inſequentibus præerat Montinij Dominus, cùm eorum terga ad ſæpes uſque preſſiſſet, opportunum inſidijs locum contemplatus, & ſuſpicans, quod res erat; ſuſtinuit illico habenas, ſuoſque cohibuit. Ita re nullâ, quæ magni eſſet momenti, peractâ, pars utraque ſe recepit in tutum.

Corpo di guardia.

Scaramucciare.

Prender la carica.

Imboſcata.

Incalzare.

Agguato.

DIE poſtero eruptionem Marchio cum trecentis Velitibus iterauit: ac ponè ſequi iuſſit Haſtatos centum. Verùm inito ſclopetis conflictu utrinque crebreſcente; neque Galli ad proximas Vrbi conualles progredi audebant; neque Hiſpani ad Magdalenæ ſtationes accedere propiùs; vtrique in medio intercipi metuentes. Quare conſilium aliud ſuſcipiendum ſibi duxit Ferdinandus; ut adeo vicinum à Gallorum Copijs diſcrimen, moleſtiamque ſummoueret. Pluribus nempe bombardis, quarum ingentem numerum in Vrbe repererat, Cœnobium illud quatere inſtituit. Eamque concuſſionem tam pertinaciter proſequutus eſt; ut locum prorſus inhoſpitum, deſolatumque reddiderit: Atque adeò Gallorum acies in Pagum ab Vrbe remotiorem coacta fuit recedere: ubi licèt eamdem interrumpendi vias opportunitatem haberet; impedire tamen haud facilè poterat, quominus terra, lignorum faſces, aliaque ad defenſionem neceſſaria Ambianum inueherentur.

Caualli leggieri.

Lancie.

Archibugi.

Coglier' in mezo.

Romper le ſtrade.

Faſcine.

Archidux immittit Portocarrero ſubſidium.

INTEREA quod promiſerat Albertus ſubſidium, antè ſubmittendum ratus, quàm Gallorum Exercitus maiora caperet incrementa, & vias magis intercluderet; iuſſit Ioannem Guſmanum ex Agro Cameracenſi Ambianum versùs proficiſci cum quatuor equitantium Sclopetariorum cohortibus, & Velitibus trecentis. Is ineunte Aprili, nocturno tempore, itineri ſe commiſit, ut ſub lucem ad Ambiani portas, inobſeruatus Hoſti, perueniret. Et quidem ex ſententiâ res cecidit: tùm quòd obſita nubibus, & obſcura nox illa fuit: tùm quia de eius aduentu Galli præmoniti, nonniſi ſub veſperam eum acceſſurum rebantur. At in ipſo penè portu, quod dicitur, naufragij periculum

Soccorſo.

Ingroſſarſi l'Eſercito.

Archibugieri.

Compagnie.

Id peruenit ad Vrbem.

paſſus

1597. paſſus eſt: vel vices more ſuo variante fortunâ, quæ moram venientibus fecit, dum ad poteſtatem impetrandam portas aperiendi conuenitur Gubernator: vel, ut aliquis ſcribit, fortunæ beneficium corrumpente Guſmano, dum Vrbi proximus per ſignificationem lętitiæ, ob Hoſtem feliciter deluſum, inflari tubas mandauit, & aliquot ſclopeta diſplodi. Quo ſtrepitu commonefacti Galli, qui iam inſtructi, ac parati ad pugnam erant: eò repentè conuolant: Hoſtem aggrediuntur: cum eo manu conſertâ ita miſcentur, ut integrum non ſit in illos tormenta vrbana diſplodere, ne ſimul Subſidiarij proſternantur. Atque hi quidem maiore Gallorum numero obruti, paulatim ſe recipiebant ad eam, quam tectam appellant viam. Et quamuis deſperatione vires excitante diutius acerrimè dimicarent, aliquot tamen ſuis Velitibus interemptis, extremum exitium cæteri ſubijſſent, niſi peropportunè in eorum auxilium Ferdinandus Deza, qui viam illam tuebatur, cum ducentis Peditibus Hiſpanis prodijſſet. Hic nullo Sociorum, aut Hoſtium habito diſcrimine, impetum in omnes fieri iubens, Gallos aliquantùm referre pedem coëgit. Quâ opportunitate arreptâ Sclopetarij ex equis ſe deijcientes, ac proximam intrantes foſſam, ad ripam alteram incolumes ferè cuncti peruaſerunt. Vbi verò portâ iam patefactâ effndere ſe copiæ auxiliares Marchionis Montis-Nigri cum Alphonſo Riberâ, & Rogerio Taconio: hæ conſuetâ virtute Hoſtes, iam prorſus diſcretos à ſuis, ad Magdalenæ Cœnobium uſque repulere. Ita Subſidium tandem inductum in Vrbem eſt, quadraginta ferme deſideratis, pluribus ſaucijs: atque inter hos Taconio in tibiâ vulnerato: inter illos ipſo Dezâ occiſo, qui periclitantibus Subſidiarijs venerat in ſubſidium.

Catherinus.

A Gallis deprehenſum impeditur.

Strada coperta.

Ritirarſi.

Vrbem demum ingreditur.

Ingressvs cum illis Ambianum fuit Fridericus Paciottus, Vidonis Vbaldi extincti, ſupràque memorati Frater, cuius ingenium, atque in Architecturâ militari præſtantia munimentis Vrbi præſtruendis admodum accedebat opportuna. Comportatum in eamdem unà fuit cum ingenti pecuniæ vi multum ſuppellectilis bellicæ ad defenſionem idoneæ. Quare multum etiam animorum Præſidiarijs Hiſpanis, ac præſertim Portocarrero ſuperadditum eſt, ad retinendum acriter, quod feliciter ceperant. Atque ut liberiorem nanciſcerentur eruptionibus viam, dimicationibus campum; decreuit idem Suburbia Ambiano viciniora ſolo æquare. Id verò iniectis præcipuè flammis peractum. Tanta enim belli calamitas eſt: ut non modò ſequaces, ſed præcurrentes etiam habeat ruinas, atque incendia; extremiſque malis ſibi ſpontè illatis, quærenda ſint tam formidabili malo remedia.

Lib. 8.

Portocarrerus incendit Suburbia.

Bironius vrget obſidionem.

1597.

Hᴀᴠᴅ minor erat in obſidione arctiùs vrgendâ Bironij diligentia. Iam inter Ambianum, & Corbeiam in parte Somonæ ſuperiore pontem alterum è nauibus conſtruxerat: alterum in inferiore propè Pagum, nomine Longum-pratum: atque hunc lunato propugnaculo in vtrâque fluminis ripâ munierat: tum, ut liber vtrobique traiectus Gallo Militi eſſet; & Copiæ vltra fluuium, citraque diſpoſitæ coniungi, vbi res poſceret, facilè poſſent: tum etiam nè aditus Hoſti pateret ad tranſmittendum, inferendumque Vrbi ſubſidium ex eâ parte, quâ minimè obſidebatur. Ab uno ad alterum pontem (qui mille ferò paſſibus Ambiano diſtabant) aggerem longum erexerat ſinuato circuitu, qui ſpectaret Vrbem; eumque ſeptem munimentis maioribus cum opportunâ copiâ bombardarum inſtruxerat. Ex aduerſo verò latere, in Cameracenſem Agrum, ac Dorlanum vergente, multò longiorem excitari curauerat aggerem, totidem propugnaculis cuſtoditum, excelſiori tamen opere, foſſaque profundiore, ad externos ingruentes impetus coërcendos.

Lomprè.

Trinciera.

Forti.

Sic Bironius labore, conatuque magno moliebatur obſidionem ſibi vehementer ab Rege commendatam: cùm animum, ingentem, unâ eâ curâ non ſatis occupatum, noua ſubijt cogitatio, par Hoſti referendi, atque artes artibus vel æquandi, vel ſi daretur, etiam ſuperandi. In Atrebatum, totius Arteſiæ principem Vrbem, ex improuiſo adoriendum mentem adiecit. Legit extemplo Milites, Pedites quater mille, Equites mille ducentos. Socios adhibet operi magno pares, Eſpernonij Ducem in primis, alioſque virtutis, atque exiſtimationis egregios. Per nocturnum ſilentium ad portas Vrbis uſque deueniunt. Earum exteriorem inſtrumento incendiario, ſeu pyloclaſtro (petardum vulgus appellat) feliciter effringunt. Dum verò interiorem Artifex idem ſimili opificio perrumpere conatur; ictu repentino percuſſus, ad terram ruit. Interea Militum alij ſcalas muris admouerant, ſed ex errore in hiſce machinationibus ſatis frequenti, numquam tamen ſatis prouiſo; breuiores illas mœnibus deprehenderunt. Hoc rumore, ac tumultu Atrebatenſes cum Præſidiarijs exciti arma rapiunt: ad portas, ac mœnia concurrunt; Hoſtem nullo negotio propulſant. Aderat ijs, & animos auctoritate, conſilio vires addebat Carolus Longouallius Buquoij Comes, Maximiliani filius, qui Atrebati præfecturam ſummâ virtute, ac fide adminiſtrauerat. Ita re generoſiùs tentatâ, quàm fortunatiùs, quinquaginta deſiderans è ſuis, alijſque multis vulneratis, receſſit inde Bironius.

Idem Atrebatum intercipere conatur, ſed fruſtra.

Gaſpar Ens. Haræus. Coloma. Bentiuolus.

Aᴛᴛᴀᴍᴇɴ exitus hic infelix, qui vulgarem animam à ſimili

co-

1597. conatu deterruiſſet in poſterum; magnanimum Bironij pectus ad alterum eiuſmodi facinus ſtatim audendum ſtimulauit. Excelſæ quippe mentis eſt, eò maximè niti, ubi fortuna plurimùm obluctatur. Dorlanum ſe illi obiectabat in proximo; ſic aſtu ab ſe ſuo Regi comparandum; ut Ambianum Dorlani Gubernator Portocarrerus acquiſierat ſuo. Igitur ſcalis plurimis haberi iuſſis in promptu, Montinio Præfecto Velitum imperauit, ut Pedites, qui poſtremum agmen Exercitus obtinebant, Dorlanum uſque deduceret. Ipſe ſub veſperam ad Ambiani procurrens mœnia, varijs dimicationibus laceſſit Defenſores: nè diminutum obſidentem Exercitum animaduertant. Mox, ut conſpectu ſuo Dorlanenſi machinationi vim addat, cum Equitibus ad cuſtodiam ſui corporis addictis, & ſexaginta Loricatis eòdem ſe confert. Iam una, atque altera ſuperabat ad lucem noctis hora: cùm hinc Flexani Dominus, illinc Foquerollij, ducentis comitantibus Heluetijs ſcalas Dorlani muris applicuerunt. Sed idem eos error, qui modò in Atrebatenſi interceptione, deluſit. Scalæ nimirum ad ſumma mœnia nequaquam pertingentes. Adeò plerumque cœcutit ſmpetus militaris, ut vel minimo ſpatio temporis interiecto bis idem peccet. Itaque parum proſperè ſuccedentibus dolis in utrâque Vrbe tentandâ; ad magis apertas, & generoſis animis digniores bellandi artes in Ambianenſi obſidione, retulit ſe, ſuoſque Bironius. Et eas quidem exercendi, frequentes admodum opportunitates ipſimet Hoſtes crebris eruptionibus præbebant.

Catherinus. Bentiuolus.

Retroguardia.

Dar la ſcalata.

Sorpreſa.

Dorlanum quòque, pari ſucceſſu.

NONO præſertim Calendas Iunias Monte-nigrius, & ipſe Portocarrerus cum trecentis ambo Equitibus, totidemque Peditibus ex Vrbe diuerſas in partes proruerunt. Dumque hic inferiorem partem aggreditur, atque arma impetu magno mouet: ille Longum-pratum versùs infert ſe ſe, atque aggerem nondum perfectum prætergrediens, qui eum tutabantur, inuadit, fundit, cædit: parumque abeſt, quin lunatum munimentum euertat, ac tres configat clauis bombardas in ipſo collocatas. Verùm eòdem tempeſtiuè cum Velitibus accurrit Montinius: atrocemque aduersùs illum orditur conflictum. Interea ſagacem Bironij ſubijt animum, interiectum aggeri, ac flumini aditum occupare, ut viam interrumperet Hoſti ſe in Vrbem recepturo. Sed ipſo ſagaciores Didacus Durangus, Franciſcus ab Arcu, alijque locum illum priores tenuerant, & patentem, ac liberum reuerſuris Commilitonibus ſuis cuſtodiebant. Quare licèt cum Equitibus non paucis diligentiâ ſummâ properaſſet illuc Bironius; ſpe tamen ſuâ ſe fraudatum, ac prouidentiâ ſupe-

Eruptio Portocarreri, ac Monte-nigrij, & cum Gallis dimicatio.

Mezaluna. Inchiodare i pezzi.

Tagliar la ſtrada. Ritirarſi.

ſuperatum cognouit. Ingens verò inter utroſque certamen, acriuſque priore ibi ſucceníum. Pedites namque Hiſpanorum cauitate regionis illius, & frequentiâ ſepium in rem ſuam nauiter utentes, Gallicum Equitatum mirum in modum infeſtabant. Et Monte-nigrius in hanc partem conuerſus, Bironij turmas ab lateribus, atque à tergo ferociter adortus eſt. Imò propè fuit, ut eas interceptas in medio penitus deleret: niſi reliquus Gallorum Equitatus à Carnutenſi Commendatore celerrimè perductus, præſenti eaſdem diſcrimine liberaſſet. Tùm demum hinc recedentibus Hiſpanorum Peditibus, illinc ſuos quoque Milites reuocante Bironio, cum pari ferme tam gloriâ benè geſtæ rei, quàm occiſorum militum utrinque iacturâ, die iam ad occaſum pronâ, diremptum certamen. 1597.

Henrici Regis aduentus in Caſtra.

Dvm hæc in obſidione gererentur; adfuit Henricus Rex ſeptimo Idus Iunias. Stipabat eum corona Virorum principum, ac Regni Primatum. Quos inter Mænius Dux eminebat: cuius ex virtute, conſilioque tantum emolumenti ſibi Rex in eâ opportunitate pollicebatur: quantum in ſuperiore cum Fœderatis bello expertus fuerat detrimenti. Non admodum gratus accidit Bironio tam feſtinus Regis aduentus. Maluiſſet enim ab eo tùm primùm perſpectum obſidionalem apparatum, cùm ad maiorem foret abſolutionem perductus. Henricus tamen omnibus perluſtratis, diligentem eius operam in rebus rectè diſpoſitis commendauit: eumdemque iuſſit in ſupremo Exercitûs imperio, vel ſe præſente perſiſtere. Stationem ipſe ſuam collocauit in ſemiruto Magdalenæ Cœnobio; quamuis in id non ceſſarêt Hiſpani diſplodere ex Vrbe tormenta. Henricus Montmorencyus Comes ſtabuli, Duces Mænius, atque Eſpernonius, & Ionuillæ Princeps in munimentis ſedem habuere. Bironius ſibi locum elegit perficiendis operibus viciniorem, ut iiſdem inſtaret: ac procul primis Vrbis munitionibus citra foſſæ labrum exterius, quantùm ictus moſqueti pertendit. Ex eâ quippe parte inire oppugnationem ſtatuerat, ubi primùm abſoluta opera forent.

Gallici exercitus diſpoſitio & numerus.

Memoranſi Coteſtauile.

Contraſcarpa.

Nvmerabantvr in Gallici Regis Exercitu ſexdecim Peditum millia, Equites quater mille. Noui tamen Milites ſuperfundebantur in dies. Tanta Regem incendebat Ambiani recuperandi cupiditas: tantus erat in Regno, eiuſque præſertim Nobilitate, ardor Regi poſt tot difficultates, ac diſſidia ſibi tandem conceſſo obſecundandi, honoriſque cum iacturâ tantæ Vrbis amiſſi redintegrandi. Tria erant Heluetiorum millia, quatuor Anglorum, quos Regina tranſmiſerat, ex legibus fœderis

paulò

1597. paulò antè ſanciti. Reliquum conflabant Exercitum Gallicus
Equitatus, & Peditatus. Ad eum pluuijs, alijſque Cæli iniurijs
Baracche. defendendum, è tabulis tabernacula exſtruebantur. In belli-
co namque Senatu decreuerat Rex perductorum ad foſſam ag-
gerum operâ, quamuis longiore, ad Vrbem vendicandam uti:
Aſſalti. ne oppugnationibus obiectaret Militum vitam: quorum tot
millia fuerant priſtino bello abſumpta, ut parcendum iam Gal-
lico ſanguini, ac præcipuè nobiliori videretur: nè florentiſſi-
mo quondam regno propemodum exhauſto, vacuâ ipſe in Au-
lâ regnaret. Bombardarijs præerat Monlucius; Equitibus leuio-
ris armaturæ Montinius: ambo nominis magni Bellatores.
Equites hi terga tuebantur Exercitus: & frequenter excurren-
Vettouaglie. do, tutam cuſtodiebant, apertamque commeatibus viam. Imò
non raro Agrum omnem infeſtando, Dorlanum uſque irrue-
bant: quò cùm ſe Ludouicus Melzius Eques, unàque decem
Equitum Cohortes intuliſſent; crebræ inter eos, & cruentæ di-
Scaramuccie. micationes intercedebant. Nec ſegnior erat ex Vrbe in Caſtra
impetus fulminantium tormentorum. Ex eis unum diſploſum
ferreum globum in ipſam Regis impulit ſtationem. Cùmque Regis periculum ab ictu bombardæ.
fornicem, ſub quo tunc erat Henricus, magnâ vi percuſſiſſet;
Regem eumdem puluere, ac ruderibus totum aſperſit. Quòd
ſi minus firma, ac ſolida ædium ſtructura fuiſſet; periculum erat
nè ipſe cum uniuersâ familiâ ſuper incumbente ruinâ opprime-
retur. Adeo muniti ſint Reges oportet, non modò aduersùs ar-
ma Hoſtium manifeſta, vel odia ſuorum occulta; ſed etiam, ſi
fieri poteſt, contra temeraria tela fortunæ. Neque ſolùm aper-
tis ictibus bombardarum, ſed clandeſtinis quòque artibus Pro-
ditorum in hâc obſidione certabatur. An ut capta ex inſidijs
Vrbs, per inſidias recepta, æquali quaſi pretio redimeretur?

Bentiuolus. Campana. Coloma. Turtura. Catherinus. Carnerus. Thuanus.
Erat Ambiani Cœnobiũ Auguſtinianæ Religioſorum ho- Ambiani Regi reddendi tractatio.
minum familiæ, uni portarum Vrbis penè contiguum. Eò ple-
rique Ciuium conuenire ſoliti erant: ibique de ſuæ Vrbis ſtatu
liberiùs colloqui. Atque uti aqua naturâ gelida, at per vim
ignis calefacta, ſemper conniti videtur ad frigus ſuum: ita Gal-
lica Ciuitas non propendere non poterat ad Gallorum magis,
quàm Hiſpanorum imperium. Ad hanc natiuam Ciuium pro-
cliuitatem nouus è Caſtris impulſus, & rei prudenter gerendæ
Conſultor acceſſit. Burgundio quidam militum Præfectus, re
cum Bironio conſtitutâ, Auguſtiniani Ordinis veſtem indutus,
in id ſeſe Cœnobium inſinuat. Cum Ambianenſibus Gallico
Regi ſtudentibus communicat clandeſtina conſilia. Vrbem in
poteſtatem Henrici Regis reſtituere decernunt. Rationem hanc
ineunt:

1597.

ineunt: ut propugnaculũ capiatur, quod eſt ad orientem Solem, Corbeiam verſus: certâ die, atque horâ Hiſpani eius Cuſtodes occidantur: ex eâ parte inducātur in Vrbem Obſeſſores. Non potuit res tāta inter tot cõſcios ita cælari, quin illius notitia peruoniret ad Portocarrerũ. Is conſpiratione detectâ, quarto Idus Iunias Coniuratos præcipuos nouem plecti ſuſpendio iuſſit: religioſos eiusloci homines pleroſque, ob ſuſpicionẽ participati criminis, in carcerẽ coniecit, vel, ut alij ſcribunt, Vrbe amandauit: ipſique Cœnobio, portæque vicinę Cuſtodias validiores multò, ac vigilantiores adhibuit. Ex hâc machinatione deprehensâ cùm Ciues erga nomen Hiſpanum malè affectos, atque ad ſe ſuo Regi reddendos valde procliues intelligeret Ferdinandus; longè cautiùs cum iiſdem agendum ſibi duxit in poſterum. Quare ſi quando in Obſeſſores erumpere cogitabant Hiſpani; muniebant ſimul Vrbis vias Militum globis, nè conſpirantes Ambianenſes tumultuarentur, atque inſurgerent in relictos Præſidiarios. Neque tamen ex hoc metu à crebris eruptionibus abſtinebant: quibus ſe proficere plurimùm rebantur, tum ad munitiones Hoſtium retardandas; tum ad ſpatium temporis Archiduci comparandum, quo iuſtum conflaret Exercitum, optatumque Subſidium adduceret.

A Portocarrero deprehenditur, & punitur.

Thuanus. Campana. Carnerus. Coloma. Bentiuolus.

HAVD minor erat induſtria Portocarreri in Vrbis extimis partibus communiendis. Foſſam præcipuè nouis ſubinde rationibus, atque inuentis acceſſu difficiliorem reddebat. Tectam quam dicunt viam diuerſis munitionibus auxit: & ſub eâ præparari cuniculos mandauit, qui pyrio puluere oppleti tùm ignẽ conciperent, cùm ſupra viam Hoſtis inſtaret. Eamdem acutis, atque ingentibus palis exteriùs obuallauit: nè tam repentè, atque improuisò, qui eam cuſtodiebant, opprimerentur.

Eiuſdem in Vrbe munienda diligentia.

QVANTÙM verò ad conſeruandam ſuo Regi, quam ingenio magis, quàm manu ceperat Vrbem, inuigilabat Portocarrerus: tantùmdem perdius, ac pernox intentus erat Bironius ad eamdem Regi pariter ſuo quaquà viâ recuperandam. Igitur nouum tentamentum aggreſſus, nocte, quæ ſucceſſit undecimo Calendas Iulias, nubibus, ac tenebris inuoluta; ſilentio iuſſit Milites aliquot cum duobus Præfectis in foſſam deſcendere, ex eâque ſacculos quoſdam coriaceos oblongos, nitrato puluere farctos (vulgus ob ſimilitudinem formæ farcimina, ſeu lucanicas vocat) in cauas munitionum partes, ac ſub tormentis diſpoſitis conijcere. Quod ubi peregiſſent, ignemque ſubminiſtraſſent, plus Hoſti terroris attulere, quàm damni. Quippe, cùm eas machinas aptè collocare nequiiſſent, neque illæ flammas

Bironii ſtratagema parum felix.

Salſiccie. Cannonieri.

æquali

1597. æquali tractu duxiſſent, incruſtationes tantùm aliquas è muris
Sentinelle. Apertura. excuſſerunt: ac tres Vigilum abſumpſere. Quamobrem Præfecti militum cùm aditum ad irrumpendum nullum patefactum
Fuochi artificiati. viderent: ac ſupra caput miſſilium ignitorum pluuiam ingruẽtem reformidarent; ſe, ſuoſque receperunt ad Caſtra; multos ex eis ſacculis integros relinquentes, quorum pyrius puluis magno uſui Obſeſſis fuit. Ita machinationes audacter inſtitutæ, at non perductæ feliciter, hoſtibus, quàm auctoribus, eſſe utiliores ſolent. Et ab hâc quidem id quòque traxerunt emolumenti Defenſores, quòd tali periculo moniti, diligentiùs poſtmodum eas trans foſſam munitiones cuſtodierunt, duabus Hiſpanorũ, totidemque Vallonum centurijs ad eam tuendam immiſſis:
Caſematte. cunctas etiam foſſæ cœcas cryptas frequentioribus inſtruxere
Preſidiare. Præſidijs. Quare cùm paulò pòſt Milites legionis, quam Na-
Reggimẽto. Di Lomprè. uarræ vocant, modò dicta machinamenta Longo-pratenſis por-
Riuellino. tæ propugnaculo admouere tentaſſent; in ipſo ingreſſu repulſi ſunt, ac retrocedere non ſine detrimento coacti. Bironius interea, ut aggerem ad foſſam deduceret, induſtriam omnem impendebat: ac propterea Magdalenæ Cœnobium, unde ille ducebatur, munire aggreſſus eſt. Quod opus ut impediret Montenigrius, tertio Calendas Iulias ex Vrbe cum Equitibus *Noua Montenigrii eruptio, & pugna proſpera.* quadringentis, Peditibuſque Hibernicis, atque Italis ducentis erupit: atque ad Cœnobium uſque prouectus, prælium tam atrox cum ijs, qui ſtructuram moliebantur, conſeruit: ut adactus ipſemet Bironius fuerit cum ſuis Militibus in certamen prodire. Neque verò ad Hoſtem propulſandum idoneus & ipſe fuiſſet: niſi tempeſtiuus aduolaſſet cum multis Equitum turmis Aruerniæ Comes. Ad huius acceſſum Marchio paulatim ſe recipere: ſed, ut fortem decebat, continenter pugnando. Tùm, qui eum ſubſequebatur, Peditatus, in campum alacriter ſuccedens, prorogat cum Hoſte certamen: cuius Equitatum è concauis terræ partibus infeſtans, tantum intulit damni, ut eumdem retrocedere compulerit. Perierunt in eo conflictu decem tantùm ex Hiſpanicis Militibus; è Gallicis ferè ducenti: atque inter hos Diepæ Gubernator, & quidam Loricatorum Præfectus. Abducti etiam plerique captiui: in quibus Aruerniæ Comitis Signifer.

HAC iacturâ Bironius irritatus, eamque ulciſci meditans, nocte proximè conſequutâ ducentos Pedites (eſt qui ſexcentos,
Bentiuolus. Campana. quique octingentos numeret) in inſidijs collocauit ad ruinas, quæ ſupererant ex Templo Diui Ioannis, unà cum Suburbijs pridem à Defenſoribus euerſo. Manè verò cùm præparatis E-

quiribus conſuetam eruptionem expectabat. Neque eum expectatio feſellit. Montenigrius pridianâ victoriâ animoſior, pari numero Militum inſtructus, proceſſit in campum: ſeque, & ſuos incautus in diſpoſitas induit inſidias. Non ideo tamen animos deſpondit: ſed coactis in unum Equitibus, atque in orbem circumductis, inde ſe ſubtrahere nitebatur. At Bironius è ſuâ ſtatione progreſſus, eumque adortus à tergo, ſubſiſtere, ac frontem vertere coëgit. Quare tam ſæua inter eos dimicatio coorta eſt: ut Montenigrius numero Militum inferior, atque à fronte ſimul, lateribuſque petitus, diſcrimen ingens ſubierit, parumque abfuerit, quin opprimeretur. Verùm tempori adfuit in auxilium cum cætero Equitatu Portocarterus: qui ad eum inde eximendum, duas impulit Loricatorum, unam Haſtatorum cohortem. Tùm verò prælium vehementiùs inflammatum: ac ſummâ utrinque deſperatione pugnatum diutius: donec Anglorum Legione Gallis ſuccurrente, Hiſpani repulſi, atque ad primam uſque munitionem Vrbis inſectante Hoſte reiecti. Duas ferme horas tenuit ferox, atque obſtinata dimicatio: in quâ è Gallis cecidiſſe dicuntur ad trecentos; ex Hiſpanorum acie ad ſummum ſeptuaginta. Sed horum pauciorem numerum damno longè grauiore compenſâuit Ioannis Guſmani cædes eò luctuoſa magis, quò ſanguinis erat is in Hiſpania clarioris, viridioris æui, & expectationis in re bellicâ maioris. Hanc eruptionem quantumuis vehementem, atque utrique partium cruentam; alia ſuperauit, quæ decimo ſexto Calendas Auguſti facta eſt, quamque Galli commemorantes, magnam eruptionem appellare ſoliti erant. Eius occaſionem, præter uſum erumpendi diu, noctuque frequentem ad hoſtium opera diſturbanda, hanc fuiſſe potiſſimam ferunt.

1597. *Eiuſdem, & Bironij conflictus ingens.* *Dar ne gl' agguati.* *Caracollare.* *Quartiero.* *Attaccarſi la zuffa.* *Diſpegnare.* *Compagnia di lancie.* *Terzo.* *Rimettere.* *Eruptio alia magna dicta.*

Qvæ parte Ambianum ſpectat in reliquam Galliam, minore ſtudio, ac munitione cuſtodiebatur Ager ab Obſeſſoribus: tum quòd ab regione ſuâ ſatis eum defendi cenſebant: tum quòd ab Hoſtium recto itinere auerſus erat: neque poterat Gallorum Exercitus ingentem Vrbis ambitum ab omni latere circumuallare. Igitur Defenſores illac frequenter, & commodè egrediebantur ad pabula equis comparanda; non tamen ſinè opportuno Equitum, Peditumque comitatu. Id cùm ſæpè feliciter eueniſſet, Galli re obſeruatâ, lætiſque animis arreptâ eâ Hoſtis opprimendi occaſione, inſidiari prodeuntibus decreuerunt. Quare cùm pridie Calendas Iulias Didacus Benauidius ex Bellouacenſi portâ cum Equitibus paucis, & duabus Peditum centurijs pabulatum exiſſet; & longiùs, quàm præſcriptum fuerat,

Eruptionis occaſio. *Foraggiare.* *Inſidiantur Galli Pabulatoribus Ambianis.* *Di Beauois.*

1597.

Dar nell' imboſcata. rat, receſſiſſet ab Vrbe; in inſidias incidit Equitum quingentorum in poſteriore Templi cuiuſdam parte diſpoſitas. Hi ſtatim interceptum hoſtem inuadunt: è Militibus triginta; centum è *Foraggieri.* Pabulatoribus perimunt. Benauidius ipſe, Signifero, atque Inſtructore Militum inter alios amiſſo, vix incolumis ad portam euaſit. Rogerius verò Taconius, qui eum maiore cum Equitatu ponè ſequebatur, impreſſione ab Gallis factâ repulſus, ac tantùm non oppreſſus, ægrè ſe recepit in tutum ſub tectæ viæ munimenta. Infauſtus hic exitus procliues, atque ardentes ad erumpendum animos Defenſorum, non modò non repreſſit, aut reſtinxit: ſed vehementiùs, quàm umquam antea perpulit, atque inflammauit. Cui Militum ardori ita obſecundandum cenſuit nihilò in re bellicâ ſegnior Portocarrerus: ut eruptionem moliretur omnium validiſſimam, quæ recentia damna poſſet multo cum emolumento ſarcire.

IVSSIT ergo Didacum Durangum, & Franciſcum ab Arcu in tectâ viâ paratos ad erumpendum eſſe, ubi diſplosâ bombardâ ſignum daretur. Ducturus erat primus Hiſpanos Pedites ducentos; totidem alter, partim Italos, partim Vallones. Poſt eos ſubſequi mandauit Hibernos Ductores duos cum trecentis eiuſdem Gentis Peditibus: ac poſtremum agmen ex octoginta cataphractis item Peditibus, & haſtatam ſecurim præferentibus, à Carolo Sangrio duci. Iuſſit etiam ut è portâ maximè ab Gallis obſeſſâ prodirent Rogerius Taconius, & Franciſcus Fontius cum centenis ſinguli Equitibus, qui Peditatum tegerent: Simon verò Latrius cum Equitibus ducentis ex oppoſitâ Belloua-cenſi portâ erumpens, ad arma per eam portam cieret: ac poſtmodum per medios campos in ſubſidium ſuorum accurreret.

Præparatio ingẽs ad erumpendum.

Retroguardia. Huomini d'arme. Alabarda.

Spalleggiare. Far dare all'arme. Rinforzo.

TEMPESTAS erat, ut Iulio menſe medio, æſtiuis ardoribus torrida: & ſolerter Hiſpani meridianam horam eruptioni deſtinarunt, quâ Obſeſſores nocturnis laboribus feſſi, & præferuidi tædio caloris quieti magis, quàm armis addicti, ſolutis animis, languidiore curâ ſeſe, ac munimenta tuebantur. Igitur Ferdinandi iuſſu, ſtrepitu bombardæ dato erumpendi ſigno, raptim ſe omnes, qui lecti fuerant, effudere: & Durangus quidem in dexterum, Arcus verò in ſiniſtrum aggerem Hoſtium irruerunt. Tantoque ſe impetu in eos præcipitarunt, ut perruptis, ac cæſis primis Cuſtodibus, repentè Picardiæ Cohortes, quæ utrumque aggerem propugnabant, adorti ſint. Priùs verò quàm hæ ad ſuſtinendam impreſſionem diſponere, ac præparare ſe poſſent, primi quique obuij trucidati: earum Præfecti Fleſſanus, Vieta, Foquerollius extincti: fuſi cæteri, ac diſſi-

Trinciera. Guardie.

Hiſpani Gallos inuadunt, ac primò ſuperant.

pati, ad munimenta uſque, diruto Magdalenæ Cœnobio proxima, pulſi ſunt. Hæc autem cùm tueretur Campaniæ legio; in eam & Galli fugientes, & inſectantes Hiſpani tantâ vi irruperunt: ut ipſam quòque diſiecerint, compulerintque apertam fugam capere Caſtra versùs, quæ ab tergo erant: quò ſe ibi de integro redigeret in ordinem, inſtrueretque. 1597. *Riordinare.*

At Hiſpanorum Præfecti ingenti quàcumque graderentur, editâ ſtrage, ad ipſa peruenere munimenta, quæ à Defenſoribus deſtituta, facilè diruta fuiſſent; niſi peropportunè præſens, atque animoſum ſubſidium aduentaſſet. Bironius quippe, agminis magni ſpiritus gerens, atque è domeſticis quatuor Viri nobiles, & Franciſcus Bencius Florentinus, alijque ſub eo Milites pauci ſtatim arreptis haſtis oppoſuere ſe Hoſti, eiuſque impetum parumper ſuſtinuere. Verùm inundanti magis ac magis Hiſpano militi, ſummoque ardore pugnanti, vix obſiſti iam poterat: resque ad extremum deducta videbatur. Et quamuis peranguſtus eſſet aditus munimentorum; eum tamen Hoſtibus præcludere tam pauci Defenſores nequibant. Neque maius ex aliâ parte Subſidium accurrebat: quandò re magnâ militari prudentiâ diſpoſitâ; hinc Latrius, atque eo non procul Montenigrius: illinc Taconius, & Fontius per campos excurrentes, unamquamque Militum cateruam ſuum tueri locum cogebant, ne ab ipſis occuparetur. Et iam munimenta propè in manu Hoſtium, & Bironij vita, aut libertas in ſupremum adducta diſcrimen erat: cum Ionuillæ Princeps, qui munimentum vicinius tuebatur, tantâ deſperatione rerum animaduerſâ, animo maiore, quàm viribus, cum centuriâ Militum auxilio accurrit. Sed vel ſerum, vel modicum auxilium fuit. Namque ſtatim ex aduerſo Sangrij Cataphracti in medium animosè proceſſerunt: qui cùm penitùs eſſent armis muniti, parum ictibus Hoſtium lædebantur. Quamobrem Gallos quamuis generosè pugnantes, aduersàque fronte recedentes, ad ipſorum tormenta perpulerunt. *Ridotti.* *Difender' il poſto.* *Bironio periclitanti Ionuillæ Princeps ſuccurrit.*

In tam infelici pugnę conditione Bironius undique ſudore, & ſanguine perfuſus, dextràque comæ parte prorſus ambuſtâ, non ceſſabat periculi ſui, rerumque deſperatarum complures Exercitui reliquo ſignificationes dare. Quibus excitus, & quaſi ad tam difficilem nodum diſſoluendum accerſitus, nouus Alexander, Henricus Rex adfuit auxiliaris periclitanti & Duci, & rei ſuæ. Igitur ubi primùm de prælij ſtatu cognouit, magnanimitate conſuetâ diſcriminum contemptrice, equo deſilit, haſtam arripit, circumfuſos Principes ſecum ad belli aleam trahit. Subſequuti *Et mox ipſe Rex Henricus.*

1597. ſequuti ſubinde ſunt Aruerniæ, ac Sancti Pauli Comites cum ingenti Nobilitatis Gallicæ numero, quæ ad Magdalenæ munimenta ſtationem habebat. Aduentu Regis exarſit ut cùm maximè pugna, integrante Gallis animos præſentiâ ſupremi Principis ſui: irritante ferociam Hiſpanorum tanto Spectatore, quamuis Hoſte. Iuſto parem bello fuiſſe dimicationem illam ferunt: adeò non apparatus ad pugnam, ſed pugnantium virtus bellum facit. Duas ampliùs horas acerrimè decertatum, ipſo Rege in primâ ſuorum acie ſtante. Cuius aſpectu animati, & arcanâ quaſi vi coacti, Galli tanto numero affluxere, ut vel hic poſſet animos Hoſti demere. Sed iam Cataphracti longo, atrocique conflictu fatigati, immani armorum pondere preſſi, æſtiuo, ac meridiano calore penè conſumpti, paulatim ſe recipere, lento tamen paſſu, inſtante ſemper, & premente ferociter Ionuillæo, qui cùm quòque dignos origine ſuâ ſpiritus præferebat. Verùm ut militaris ardor ſemel ſuccenſus haud facilè deferueſcit; in ipſo receſſu Hiſpanorum ab aggeribus, cùm prælium elanguiſſe credebatur, redaccenſum exemplo fuit, ac maximè inflammatum ab Hiſpanico Equitatu, in ſuorum ſubſidium ſuperfuſo. Hic à lateribus irruens, Ionuillæum cum ſocijs ab Regis, Bironijque cohortibus abiunxit. Quare diſpertito certamine, utrobique ſeorſim ſummâ contentione, extremoque periculo dimicabatur.

Prælium ab Rege redintegratur.

Giornata.

Acre certamen.

Attaccar per fianco.

INTEREA continenter ex Vrbe tormenta diſplodebantur: nè varijs è ſtationibus Galli in ſuorum ſubſidium conuolarent. Non eo tamen terrore potuit generoſus Mænij Ducis animus retardari, quin cum Equitibus ferè ſexcentis audacter per medios campos procurreret, atque admodum tempeſtiuè Gallis ſub magnâ belli mole laborantibus opem ferret. Is demum pertinaci, efferatæque dimicationi finem impoſuit, recedentibus ad foſſam Hiſpanis, eoſque perpetuò prementibus Gallis. De Ionuillæo Principe, qui nuſquam appareret, diu, multùmque dubitatum: Rex ipſe in aggeris aditu perſiſtens, cum ingenti ſollicitudine de illo elatâ voce rogitabat. Extinctum plerique omnes credebant: cùm repentè videndum ſe obtulit comitantibus paucis, cruore undique turpatum, & corpore crebris ictibus contuſo. Plus tamen ex eius certâ ſalute lætitiæ, quàm commiſerationis ex eo lurido aſpectu, Regis animum, & uniuerſum Exercitum peruaſit. In tam acri pugnâ è Gallis cecidiſſe dicuntur ab alijs ſexcenti, ab alijs octingenti, atque nongenti: ex Hiſpanis ſeptuaginta, vel nonaginta. Illorum etiam plurimi ſaucij, ac plerique Principes Exercitus, alijque inſignes Viri: quos

Incalzare.

Ionuillæi Principis diſcrimen.

Numerus occiſorum vtrinque.

inter

inter Henricus Catherinus Dauila, ciuilium Galliæ bellorum, & huius ipſius conflictûs Scriptor eximius. 1597.

Portocarreri literæ ad Archiducẽ.

Betereius lib. 4. Reidanus lib. 14.

Recitantvr ab aliquibus literæ de hoc ipſo certamine ſcriptæ ad Archiducem à Portocarrero. Hic teſtatur in eis: *Hanc eruptionem omnium, quas umquam tentatas viderit, fortitudine, ac felicitate fuiſſe clariſſimam. Caſos ex Hoſtibus penè ſexcentos, Nobiles non paucos, Tribunos militum duos: Diſploſa quòque per idem tempus ex Urbe tormenta non leuem ſtragem edidiſſe. Hoſtem in dies propiùs ad muros accedere: ac tam ſuis vicinum inſtare, ut ſeſe viciſſim impetant ſaxis. Vereri ſe, nè priùs quàm reddatur Epiſtola, in foſsâ conſiſtat. Rem ſibi eſſe videri cum uniuersâ Galliâ, quæ ad Ambiani obſidionem, ſuum ſequuta Principem, tota confluxiſſe dici poſſit. Quare maturandum ingens, atque opportunum ſubſidium. Cuius eò ſpem eſſe maiorem, quòd ipſe antea ſcripſerit Archidux, Ambiani propugnationem, atque cuſtodiam Bruxellæ, Antuerpiaque ſaluti ſe prababiturum. Sibi quidem mentem immotam, atque interritam. Id vel Hoſtes fateri, cum dicant: non niſi Portocarrero extincto, Urbem expugnari poſſe. Se verò nullam ſperare mortem ſibi magis glorioſam. Subſidia minimè procraſtinanda: quandoquidem annona, cæteraque ad defenſionem neceſſaria in dies magis deficiant: & tabifica lues in Urbe graßetur: ac de Ciuium fide ſit non mediocriter dubitandum. Lenta, & ſera conſilia ſibi, ſocijsque certum exitium; Archiduci, nominique Hiſpano ingentis iacturam gloriæ allatura.*

His, alijſque literis Albertus incitatus, magnum Copiarũ, & pecuniæ ſubſidium colligebat. Iamque Itali ab Aualo deducebantur in Belgium, eòdemque Germani recèns conducti properabant: plurimique in ipſo Belgio centuriati erant in promptu. Quarum rerum certior factus Henricus, opera & ipſe ſua accelerabat. Aggeres propè ad foſſam Vrbis perducti erant; ſuffectis continuò nouis Militibus, aut Foſſoribus eorum loco, qui ab Obſeſſis proſternebantur. *Guaſtatori.* Regius quippe Gallorum Exercitus adeò creuerat, ut Peditum millia quatuor ſupra viginti, Equitum ſex millia percenſeret: cæteraque ad obſidionem continuandam idonea copioſè congeſta. Nec multum temporis interfluxit, cùm ad rectam viam peruenere: cuius parte ſuffoſſis, incenſiſque cuniculis ſubrutâ: reliquâ manifeſtis impreſſionibus occupatâ, tandem in labro foſſæ citeriore conſtiterunt. *Contraſcarpa.* Hìc verò certamen ingens inter Obſeſſos, atque Obſeſſores exarſit: ut omnis huc redacta videretur obſidionis moles; contendentibus his in foſſam erumpere, eâque potiri; id illis toto niſu prohibentibus. Qui licèt editiores amiſiſſent munitio-

Henricus inſtat expugnationi Vrbis.

Conſiſtus ad foſſam.

1597. *Difeſe.* -nitiones, tormentorum ictibus diſiectas, humilioribus tamen ſeſe tuebantur: atque inde pertinaciâ, ferociâque incredibili Hoſtem infeſtabant. E mœnibus ingruebat grando ſaxorum, igniumque miſſilium horrenda tempeſtas. Gallica ex aduerſo *Terrapienata.* tormenta diſploſa continenter mœnium partem, humo aggeſtâ munitam, adeò labefactarant; ut penè Defenſoribus locus *Ritirate, ò Ridotti. Mezelune.* conſiſtendi non eſſet. Quamobrem uſitatos receptus interiores, & lunata munimenta ſuperaddere aggreſſus eſt Portocarrerus.

Novum quòque ad Hoſtes, quantùm poterat, diſtinendos, excogitauit inuentum. Quâ parte feruebat pugna, duobus oſtijs flumen in Vrbem influebat. Decreuit igitur magnis trabibus connexis ſubiectos pontibus arcus obſtruere: ut aqua extra Vrbem reflueret, atque oppugnatam præcipuè foſſam inundaret. Neque conſilium fruſtratus eſt exitus. Aqua enim violenter coërcita, ac refuſa in partem alteram, ita redundauit: ut circumſtantes Gallos obrueret: foſſamque repentè altè complendo, & Obſeſſores inde omnes repelleret, & eorum cuncta opera peſſumdaret. Subitus hic, atque inopinatus euentus Exercitum Gallicum terroris, & confuſionis impleuit. *Portocarreri ſtrategema.*

At Rex eo minimè perturbatus, euocato Senatu bellico, mandauit: ut duplex bombardarum impreſſio vehemens inſtrueretur aduersùs geminas turres, quæ portam Dorlanum ducentem mediam intercipiebant. Sperabat namque, diſiectarum ruinas turrium in foſſam incidentes, eam oppleturas, quâ parte fluminis aquas accipiebat. Concuſſio turrium vehementiſſima fuit. Nec multò pòſt earum dirutarum materies aditum illum occludens, nè poſtmodum in foſſam aqua perflueret, impediuit. Id etiam minùs proſperè ceſſit Obſeſſis, quòd cum ex trabes impetum fluminis ſuſtinere diutius nequijſſent; hoc priſtinum curſum reſumpſit: foſſâque exinanitâ, ad oppugnationem Galli ardentiùs quàm antea rediere. *Aliud Regis contra illud.*

Riuellino. Ponte leuatoio. Propugnaculum erat, ad pontis ſupra foſſam verſatilis, ac portæ tutamentum extructum. Eo ut potiretur Sanlucius, illuc bombardas octo dirigi iuſſit. Quarum plures dies *Dar l'aſſalto.* frequentatâ concuſſione, Galli ſeorſim, atque Angli propugnaculum oppugnarunt, ac demum obtinuerunt. Verùm cùm præ laſſitudine pugnæ, & noctis breuitate, quantùm opus erat, *Coprirſi.* in eo ſe tegere, ac munire non potuiſſent; ſubſequenti dilucu- *Lāciar fuochi artificiati.* lo eos Durangus ferociter aggreſſus; eodemque tempore miſſiles è mœnibus ignes proiecti; atque ab lateribus Innici de Otaola Moſquetarij magno impetu adorti, Gallos occupatum lo-

cum

eam deſerere coëgerunt. Eum tamen ijdem eiuſdem diei veſpere recuperarunt: & Cameracenſibus centurijs cuſtodiendum dederant. 1597.

Iteratæ literæ Portocarrerij ad Archiducem.

AT Portocarrerus res ad extrema redactas animaduertens, nouis literis, & quæ ipſi nouiſſimæ futuræ erant, ad celerandum Subſidium Archiducem ſtimulare conatus eſt. *Rerum anguſtias*, aiebat, *iam ſpatium Epiſtolis non relinquere. Se cum Commilitonibus pro muris, ad præcludendum Hoſti aditum, numquam intermiſſo labore deſudare. Illum triplici parte diſpoſitis tormentis minari ſe funditus omnia conuulſurum. Eumdem iam occupaſſe propugnaculum unum, at non ſine ſuorum clade memorabili. Unam deſperatis rebus ſalutem in Dei ope, ac feſtinato Archiducis aduentu ſitam: qui cum Hoſte confligendo, ſoluat obſidionem. Eruptionibus ſe parcere ſtatuiſſe, quæ magno ſemper ſteterint, ac multorum militum iacturâ. Præſidium à quinque ad duo millia, quà ferro, quà lue imminutum, recidiſſe. Hoſti formidabilem eſſe aduentum Archiducis: quippe qui non niſi maximo, atque inſuperabili cum Exercitu ſit acceſſurus. Videat pro ſuâ prudentiâ, atque humanitate, nè communem omnium expectationem fallat. Se pro eâ Vadem militibus factum: qui ſibi fictis Epiſtolis, ac rumoribus illudi, ſæpenumero querantur. Niſi Auguſto menſe adſit, auxilium ſerum, atque inutile futurum. Ingreſſum ab Longo-pratenſi portâ vitandum, ubi ſe Hoſtis validiſſimè munierit. Quà Corbeiâ in Vrbem itur, minùs diligentes eſſe Cuſtodias: leuius Præſidium: pontem haud ſatis munitum. Hic tamen ſi præcludatur, ductilem eſſe præparandum, aut ſimile quodpiam opificium ad tranſmittendum. Unum eſſe poſtremò, quod ſcribat, & vehementer oret, atque urgeat: ut tam ſuſpiratum, tamque neceſſarium Subſidium non gradiatur, ſed aduolet.*

DUM efficacibus hiſce literis ad opem quàm citiſsimè ferendam, Albertum ſtimularet Portocarrerus, nè cui ſuarum partium deeſſet, iuſsit à Petro Gallego in crepidine terræ mœnibus aggeſtæ modicum extrui lunatum munimentum. Eodem verò tempore Montenigrius ingentem aggerem ducj curabat ſupra ripas fluminis muros præterlabentis: ut primis munitionibus ab Hoſte captis, eidem ſecundæ obſtarent. Is autem impoſitam portæ turrim iam oppugnabat, multis antè tormentorum ictibus labefactatam. Simulque cuniculo inter turrim, ac mœnia ſuffoſſo iniectus ignis tantum ex magnâ ruinâ ruderum ſuperfudit, ut ingreſſum turris obſtrueret, vetaretque nè Subſidium in eam migrare poſſet ex Vrbe. Qui tamen eam tuebantur Innicus de Oraola, & Signifer Carrera hoſtilem impetum egregiè ſuſtinebant. At Ferdinandus, & Marchio ſollicito

Terrapieno. *Meza luna.* *Trincierare.*

ſtudio

1597. ſtudio curabant, ut rudera illa ſubducerentur, quò pateret aditus in turrim Subſidio. Tantùmque ab omni parte laboratum, ut ſub noctem ingreſſu recluſo, ad eam propugnandam, Hiberni octoginta, totidemque Itali fuerint immiſſi. Verùm poſt dies quatuor eadem turris cum vicinâ murorum parte in poteſtatem Hoſtium venit.

Galli portæ turri potiuntur.

INTEREA perfertur ad Regem nuncius, Ioannem Contreram exercitûs hoſtici Curatorem (Commiſſarium appellant) cum alijs Præfectis Militum permultis Duaco digreſſum aduentare, ut vias, & Caſtra Gallica exploret. Statim ergo exercitûs curâ Mænio demandatâ, quarto Calendas Septembris veſpere cum Bironio, Equitibusque ſexcentis profectus eſt, ut ijs obuiàm iret: dederatque Aruerniæ Comiti in mandatis, ut ſe poſtridie cum octingentis Equitibus alijs ſequeretur. Præibat ipſe cum centenis Principibus viris. Ponè cum reliquis Montinius gradiebatur. Hoc ordine procedentes pridie Calendas manè, ubi collem aſcenderunt, repentè in conſpectum veniunt Hoſtium, è vicino nemore prodeuntium. Breue inter eos interiectum ſpatium erat: nec detrectari poterat dimicatio. Quare Gallorum numerus longè inferior, virtute, ac generoſitate ſupplendus fuit. Extemplo Rex adactis equo calcaribus, in Hoſtem inuehitur. Sequuntur alij tam animoſum exemplum. Hiſpani tum ſubito, tum audaci eorum occurſu perculſi: ratique tantum pugnandi ardorem non aliundè oriri, quàm ex ingentibus Copijs, quæ Regem ſequerentur; terga illico verterunt, ſeſeque in fugam præcipitarunt, per itineris multum inſectante Rege; donec ad paruum fluuium prouecti, qui prope Corbeiam in Somonam influit; eum rapidiſſimè tranſmiſerunt, latèque diſſipati, vix incolumes peruenere Bapalmam. Vndecim tantum ex eis cecidiſſe feruntur, atque unus Equitum Præfectus: alij pauci ducti captiui.

Rex obſiſtit Hiſpanicis Copijs exploratum venientibus.

FELICIOREM exitum nacti ſunt Ioannes Iacobus Barbiani Comes, & Belgioioſij Dominus, cuius aliàs meminimus; & Emmanuel de Vegâ Hiſpanæ Legionis Tribunus: qui non multis ſecum adductis, ideoque ab Hoſte non obſeruati, tam prope Caſtra ſe inſinuarunt, ut commodè potuerint cuncta explorare, atque ad Albertum referre. Rex verò ad exercitum regreſſus, cum certâ opinione, hoſtiles ſuppetias quamprimùm adfuturas; urgeri opera iuſſit tantâ celeritate, ut pridie nonas Septembris parum abeſſet, quin lunata munimenta caperentur. Sed multò grauius eâdem die detrimentum paſſi ſunt Hiſpani. Namque tentantibus Gallis ex murorum parte, ac munitione,

Lib. 4. & 8.

Pars earum feliciter explorat.

Portocarrerus obſiſtens Gallis occiditur.

quam occuparant, in Vrbem ſe deijcere, dum Portocarrerus cum alijs ad id prohibendum accurrit, ictu ſclopeti in ſiniſtro latere percuſſus, atque ad cor irrumpente plumbeo globo, ſtatim exanimatus eſt. Cuius mors & funeſtiſsima Defenſoribus fuit, ſpe propè omni retinendæ Vrbis unà cum eo amiſsà: & ipſis Hoſtibus ob admirationem virtutis miſeranda. In Templo Ambiani maximo, non ſine magnifico elogio tumulatus. At reliqui non eo caſu conſternati, ſed ultionis cupidine acriores, Gallorum impetum ſtrenuè ſuſtinuerunt.

Eius loco præficitur Ambiano Môtenigrius.

INDE ad nouum Vrbis Gubernatorem eligendum Præfecti Militum conuenere. Et quamquam Alphonſus Ribera, qui Mendozzæ copijs præerat, Hiſpanorum fretus ſuffragijs, id muneris affectaret; omnium tamen conſenſu Hieronymus Carafa, Montis Nigri Marchio, toties hîc memoratus, Vrbi præfectus eſt: Vir non modò claritudine ſtirpis in Italiâ nobiliſsimæ, ſed ſuarum quòque virtutum luce ſpectabilis: & prærogatiuâ ætatis, bellicæque experientiæ, & ob munus militiæ, quod gerebat à Gubernatore ſecundum, ſine cuiuſquam iniuriâ cæteris anteferendus. Hic non tam locum obtinens, quàm animi magnitudinem, ac diligentiam repræſentans extincti Portocarreri, iuſſit Riberam, & Durangum lunata munimenta tutari. Ipſe autem cum Friderico Paciotto intermedium aggerem defendendum ſuſcepit: quem ut aggrederentur, duos pariter aggeres ducebant Bironius cum Anglis, Sanlucius cum Nauarris. Dumque his operibus à Militibus cuiuſcunque conditionis inſudatur; ſexto Idus Septembris Sanlucius labores urgens, atque accelerans, improuiſo ictu moſqueti lethaliter in capite læſus, ad Caſtra mortuus refertur. Ingens exercitum, ac præcipuè Regem, ex eius morte ſenſus doloris affecit: quòd erat cùm virtute, prudentiâque bellicâ inſignis, tum bonarum Artium laude conſpicuus, & vigore ingenij, ſuauitate morum, facundiæ lepore, omnibus carus. Ita mors, quæ conditiones Mortalium, & gradus æquis ponderat lancibus; tùm quòque grauem æquauit ab utrâque pugnantium parte iacturam.

Sanlucii cædes Gallis luctuoſa.

INTEREA dum Hiſpanæ vires Ambianenſi ſoluendâ obſidione magnam partem occupantur in Galliâ; Belgij Fœderatæ Prouinciæ, earumque ſolers Ductor Mauritius, non ſibi ceſſandum in tam dexterâ temporis opportunitate cenſuerunt. Sapientibus quippe Ducibus idem, quod pilæ luſoribus, uſu venit: ut multùm in arte peccare dicendi ſint, cùm occaſionem, quaſi pilam venientem in manus, prehendere negligunt, ac ſcitè verſare. Igitur Auguſto menſe ineunte Mauritius Exercitum coë-

git

1597. git Peditum decies mille, Equitum duorum millium, & quingentorum; vim quóque bombardarum, & bellici apparatûs quidquid ad deſtinata opus eſſet. Eas Copias deduxit in Geldriam: atque in Schenchij Arce ſubſtitit. Ibi cum aliquandiu moraretur, varia fuit hominum ſuſpicio, quò demum eſſet arma conuerſurus. Plerique tamen, quod veriſimillimum erat, coniectabant, Bergam ad Rhenum eundum. Magni namque momenti eius expugnatio foret, ad Rheni aditum Catholicis armis intercludendum; ſi quando ſubſidium ferrent in Friſiam, regiæ ditioni tuendæ, quam Fridericus Comes Thſerembergius regebat. Eam ob rem Frater eius Hermannus, qui Geldriæ præerat, ſatis munierat Vrbem, octingentis Præſidio immiſſis è ſuâ Legione Germanis. Neque tormenta bellica deerant: & reliquum inſtrumentum abunde præparatum. Quinque præterea naues iuſtæ magnitudinis tenebantur in portu. At Mauritius Hoenloio Comite præmiſſo, qui Caſtris locum circa Rhenobergam optaret; ſexto demum Idus Auguſti eò perduxit Exercitum.

Ryusberga:

Hollac.

Mauritius parat inuadere Rhenobergam.

Archidux eius defenſioni præhabet Ambiano ſubuenire.

ARCHIDVX eâ tempeſtate ſuppetias Ambianum venire cogitans, anceps animi fuit, utri locorum potiùs opitularetur. Suadebant aliqui, ut Bergam accurreret, eumque tam opportunum Rheni aditum conſeruaret: quo amiſſo, actum iam videbatur de reliquâ ditione regiâ Tranſrhenanâ. Ipſe tamen acerrimo iudicio ſuo librans utriuſque loci momenta, Ambianenſem prætulit expeditionem. Sic enim inducebat animum: Ambianum retinendo, ſolutâque obſidione Gallorum, tantum ſibi exiſtimationis acceſſurum ad eam, quam prælia ſuperiora pepererant: ut facile futurum poſtmodum eſſet, quotquot in Belgio perdidiſſet, loca recuperare. Id quóque menti obuerſabatur (quod à magnanimis Ducibus accuratè caueri ſolet) ſi moueret contra Mauritium, Hoſtium ſeſe artibus obſecundare: qui ut Ambiano auerterent Hiſpanum Exercitum, Hollandica impulerant arma Rhenobergam. Hoſticis verò conſilijs obuiàm ire, in parte victoriæ cenſetur. Liberum itaque Mauritio fuit exercitûs aduerſi ſecuro, & Præſidijs milite diminutis, inſtituta feliciter proſequi.

Campana. Gaſpar Ens. Grotius. Botereius. Baudart. Haraus. Thuanus l. 119.

Mauritiani Pago, & Inſula potiuntur.

VIX in conſpectum Bergenſis agri peruenerat; cùm Bentignius, qui paucis inſtructus Præſidiarijs vicinum Pagum Alpam cuſtodiebat, eum ſe tueri non poſſe ratus, Rhenobergam confùgit. At qui Germanis præerat in eodem Pago, Centurio Snaterus eruptionem in Hoſtes fieri iuſſit. Sed cùm hi longè ſuperiores eſſent, nullo negotio conatos obſiſtere propulſarunt, lo-

cumque ceperunt. Subſequutæ paulatim ſunt reliquæ Copiæ; quarum pars magna ex Anglis: & cum Friſijs Guillelmus Naſſauius acceſſit. Hi omnes paruam Inſulam Bergæ proximam occuparunt. Medium Rheni alueum illa tenet, inferiori Oppidi parti aduerſa. Hæc verò pars longè munitior erat aduersùs oppugnantes. Namque & Arx ibi ſurgebat, & præcelſa lapidea Turris, è quâ duo bellica tormenta, & frequentium Vigilum ſclopeta adiunctam campi planitiem infeſtabant. Lunatum quòque munimentum ante foſſam extructum. Superior contrà pars Oppidi fauere magis conatibus Hoſtium videbatur: tum quòd aqua foſſæ humilior erat: tum quia terra copioſior, ad erigendos aggeres, ad cuniculos ſuffodiendos.

1597. Carnerus c. 21. Coloma lib. 11. Reidanus. Bentiuolus.

[…]enobergæ po[…]

Rinellino.

MAVRITIVS ab omni latere obſidionem iuſſit adornari. Ad ſuperiorem partem longus circùm agger deductus, ac munimentis ſeptemdecim roboratus; quorum unumquodque uno Militum ſigno cuſtoditum, ac binis inſtructum erat bombardis. Ad dexteram Hoenloius, & Solmenſis cum Scotis Castra locauerant. Ad ſiniſtram Mauritius ipſe cum Friſijs. In Inſulâ bombardas aliquot diſpoſuerant ex octoginta, quas vexerant. Obſeſſi terreſtri, naualique pugnâ ſe peti cernebant: quandò delatam fluuio proſpectabant Claſſem ingentem. Nè igitur quinque ſuæ naues in poteſtatem Hoſtium venirent; ſubductis bombardis, eas armamentis omnibus ſpoliarunt, ac multis perfoſſas partibus aquis hauriendas reliquerunt. Claſſis paulò pòſt ad Inſulam aduerſo flumine peruenit; fruſtra in eam tormenta diſplodentibus, atque aditum præcludere conantibus Præſidiarijs. Appulſi Hoſtes duos è nauibus colligatis pontes fabricarunt: eoſque ab Inſulâ utrinque ad alteram fluuij ripam applicuerunt: ut facilis Militibus eſſet ultra, citraque flumen tranſitus. Tùm in Oppidum exonerare bombardas cepere ab omni parte: ac præſertim turrem quatere paulò antè memoratam, ex quâ multum detrimenti patiebantur Obſeſſores. Imò ipſomet obſidionis initio, cùm Ludouicus Naſſauius minùs quàm par eſſet, cautè Oppidum obequitaret; excuſſâ inde tormento pilâ perſtrictus in crure fuit, ac vulneratus, à quo tamen vulnere breui conualuit. Magnum quòque ſubijſſe diſcrimen fertur ipſe Mauritius. Diſploſus quippe ex eiuſdem Turris bombarda ferreus globus, eius cubantis, ac dormientis tentorium traiecit, Sonsfeldijque ipſius Aulici primarij, morumque in iuuentute Magiſtri, puluinar afflauit, utrumque tamen innocenter prætervectus. Ita belli pericula, tum frequentia, tum communia ſunt, ut vel magnis impendeant capitibus non unâ victoriâ laureatis.

Caſtrorum hoſtilium diſpoſitio.

Hollandi Oppidū quatiunt.

Ab Obſeſſis Ludouicus Naſſauius ſauciatur.

Mauritius, & alij periclitantur.

ERV-

1597. *Grotius. Botereius. Thuanus. Campana. Reidanus. Carnerus.*

ERVPTIONEM à Præſidiarijs factam alij Scriptorum negant: alij tam diſertè aſſeuerant, ut ſubiungant: in eâ Hoſtium aliquot occiſos: & ſauciatum, captiuumque abductum unum è Præfectis militaribus Erneſti Naſſauij. At Obſeſſores contra infeſtam præcipuè turrim tormenta direxerunt, ac tamdiu exonerarunt, donec illius faſtigium deturbauere. Multos quòque inſtruxere ſub terrâ cuniculos, ad muros, ac propugnacula euertenda. Poſtquam verò bombardas omnes ter diſploſere; deditionem ab Obſeſſis poſtularunt. Quibus abnuentibus, ſiue ut alij ſcribunt, triduanas poſcentibus inducias, vehementior inſtaurata concuſſio.

INTEREA Guillelmus Naſſauius ad lunatum foſſæ munimentum occupandum toto animo intentus, hoc artificio voti compos eſt factus. *Stratagema, quo lunatū munimentum occupatur.* Militum aliquot præmiſit, qui angulum eius imum ſuffoderent, circumiectamque foſſam complerent. Quò verò tuti à Defenſorum ictibus eſſent; tormenta continenter in murorum loricam diſplodi iuſſit. Tùm ipſe cum alijs irruptionem facere ſe velle ſimulans, ubi primùm Hoſtis eminebat è vallo, eum inde tormentis propulſabat. Quâ ſpecie Obſeſſis frequenter eluſis; qui iam erant parati, Friſij Milites in munimentum ſe proripiunt, culmen aſcendunt, Hoſte depulſo, locum inſident. Turrem etiam uno eodemque impetu cepiſſent; niſi eam ſuccendere Obſeſſi maturaſſent; nullam eam eſſe præoptantes, quàm Obſeſſori tantam opportunitatem ſeſe oppugnandi relinquere. Fortè ſub eodem munimento antrum erat, quod Rhenobergæ Defenſores, in omnem euentum loci ab Hoſtibus occupandi, nitrato puluere implerant. Caſu, an deditâ operâ, incertum, repentè puluis accenditur; viginti ferè Obſeſſores, qui capto munimento triumphabant, in ſublime proripit: & gaudio luctum interſerit. *Fortuita oppugnantiū cædes.* Qui verò ſuperfuere diſcrimini, munitionem illam intrepidè retinentes, aggerem humo congeſtâ excitarunt, quo ſe ab Oppidanis tuerentur. At hi cùm iam Hoſtem in munimento viderent, aggeres mœnibus magis magiſque admotos, præparatos ad ſubruendum cuniculos, inſtructas acies ad oppugnandum; deſperare de rebus ſuis, atque ad deditionem propendere ceperunt. Accedebat ſpes omnis Subſidij præciſa. Quamuis enim Geldriâ Oppido, duobus inde millibus paſsuum diſtante, cum auxiliaribus Copijs profectus eſſet Hermannus Thſerembergius: *Reidanus.* Caſtra tamen Mauritiana tam validè, ſciteque munita deprehendit, ut ea perrumpere, aut ullâ parte labefactare, opus inane cenſuerit. Quare ad paciſcendas tandem conditiones ventum eſt. Hæ fuerunt: *Ut Præſidiarij*

Mi-

Rhenoberga deditur Fœderatis. *Milites cum armis omnibus, & fortunis, ſigniſque explicatis migrarent: eâ tamen additâ lege, nè ad tres proximos menſes citra Moſam contra Fœderatos Ordines militarent. Oppidanis verò liberum eſſet, vel abire, vel immorari: ijdemque cum bonis ſuis conſueta priuilegia retinerent.* Itaque duodecimo Calendas Septembris octingenti ferè Milites egreſſi ſunt cum Gubernatore Snatero. Eius ignauiæ Milites tribuebant feſtinatam deditionem: ipſe contrà culpam eam reijciebat in Milites tumultuantes. Animaduerſum eſt, eiſdem diebus captam à Fœderatis Rhenobergam, quibus fuerat anno ſuperiore Hulſtum ab ipſis amiſſum: ſic alternante de more vices, ac damna lucris immiſcente belli fortunâ. 1597. *Thuanus.* *Baudart.*

Huius victoriæ gloria, & utilitas. IN hac expugnatione Mauritius, non ſolo exiſtimationis incremento, ſed ingenti etiam prædâ auctus eſt: tormentis ſcilicet æreis quatuor & quadraginta, triginta ferreis: magnâ vi pyrij pulueris, militarique inſtrumento, quantum ſatis eſſet ad Milites ſupra mille obarmandos. Panni quòque copiam tantam cepere Victores, ut ſeptuaginta millibus aureorum æſtimaretur. Ad veſtimenta Militum fuerat is congeſtus: cùm ſoliti ſint Hiſpani Regis Adminiſtri materiem illam pro parte ſtipendij diſtribuere, non ſinè magno compendio Mercatorum. Quamquam nè in manus Hoſtium præda integra perueniret; pars magna fuerat in puteos, foſſaſque demerſa, eâque ratione corrupta. *Campana.* *Carnerus.*

Præſidiũ Rhenobergæ accipitur à Geldrienſi. Vnde tumultus. QVI diſceſſerant Milites, Geldriam perducti ſunt. At Geldrienſes, quibus vel impoſitum alere Præſidium graue erat; nouos accipere Milites, occluſis portis, renuerunt. Verùm Præſidiarij aut charitate ſociorum eiectorum adducti, aut animo ſeſe magis tam contra Hoſtes, quàm in Ciues amplificato numero roborandi; inuitis Ciuibus, imò ut aliqui tradunt, etiam Centurionibus ſuis, portas nouis Copijs patefecere. Ijs autem receptis, creſcente cum viribus audaciâ, ſtatim tumultuari ceperunt, ac dudum debita ſibi ſtipendia procaciùs flagitare. Hermannus Comes, qui Geldriæ Prouinciæ Gubernator erat, uti diximus, cum alijs Militum Præfectis eos compeſcere, & continere in officio conatus eſt. Sed ut vulgi furor, ac præſertim militaris, nonniſi vi, ac robore maiore comprimitur: Hermannum ipſum rectiora ſuadentem Oppido exegerunt: Præfectorumque alios expulere pariter, alios in cuſtodiam detruſerunt. Et quia deterius exemplum ſequi in procliui eſt: & contagioſa res, vitium, proxima quæque corrumpit: Vacthendonchæ Præſidiarij, Quem imitatur Vachtendonchæ Præſidium. non multùm inde remoti, tumultum ob eamdem cauſam excitarunt. Eijciendo tamen Gilenio Præfecto pepercerunt: quòd ipſe cautior in rem ſuam, illorum Partibus præſtò ſe futurum

pro-

1597. promiſit. Vbi hæc accepit Mauritius, nouam, quæ ſe offerebat, lucri occaſionem arripere nil moratus; ad Geldrienſes ſeditioſos miſit, qui renunciarent: ſi id Oppidum vellent in manus tradere Fœderatorum; quadruplex eos ipſis ſtipendium perſoluturos. Ar honoris cura, quæ præ cæteris in animis militaribus dominatur, non ſiuit eos priorem culpam longè grauiore flagitio cumulare.

Mauritius Geldrienſes incaſſum ſollicitat.

INTERREA occupatæ à Fœderatis Rhenobergæ fama peruenit ad aures Erneſti Colonienſis Archiepiſcopi, & Cæſarei Septemviri; in cuius ditione id Oppidum erat, quamuis Hiſpanico Præſidio cuſtoditum. Igitur ſtatim Legatos ad Ordines miſit, qui rem ſuam repeterent. Reſponſum eorum nomine datum ferunt huiuſmodi. *Rhenobergam ab Hiſpanis antea occupatam, tantum ſibi, ac Friſiæ ſuæ attuliſſe detrimenti: tantique ſteiſſe illam ab eorum manibus vindicare; ut non tam ſubitò de eâdem miſſâ faciendâ ſit cogitandum. Neque deeſſe in proximo eius aliquandiu retinendæ recentiſſimum exemplum: cum videant, Bonnam, & Noueſium eiuſdem ditionis Colonienſis Vrbes, ab Hiſpanis ſemel occupatas, nondum reſtitutas. Nè igitur deterioris eſſe conditionis Archiepiſcopus vellet Ordines Belgij Fœderatos, quàm infenſiſſimos ipſorum Hoſtes. Ad agendum de reſtitutione illâ opportuniora tempora expectanda.* Ita Colonienſi Septem-viro reſponſum à Fœderatis. Mauritius diebus paucis Rhenobergæ moratus, ad quietis aliquid Militibus indulgendum; refectis utcumque, quà diſiecta erant, Oppidi mœnibus, Caſtrorum munitionibus euerſis; præſidio relictis tribus Equitum, ſex Peditum ſignis, Scæphioque præfecto, Meurſam versùs mouit. Nos verò ad Ambiani obſidionem reuertamur.

Septem-vir Erneſtus de Rhenoberga queritur cum Fœderatis.

Eorum reſponſio.

POSTRIDIE, quàm nouus Gubernator electus fuit Montenigrius Marchio, cuniculum effodientes Galli, alium cuniculum Hoſtium offenderunt; eoque potiti ſunt. Quem, ut magni ad defenſionem momenti, ſtatim recipere conatu ſummo ſtuduit Gubernator. At quod apertâ vi non potuit, artificioſo inuento extortum eſt. Magnanimus enim eiuſdem Miles (Cæſar Benettus appellabatur) ad interioris cuniculi fauces clypeum conjecit validum ad ictus moſqueti retundendos; eumque multis arenæ aceruis aggeſtis conſtipauit. Tùm adiuuantibus ſocijs murum erexit altitudinem cuniculi æquantem. Paruum in eo foramen relictum erat; ex quo ſclopeta continenter diſplodebant. Indè madefactis paleis ignem admouentes, eumque ingenti folle ventilantes, tantum fumi excitarunt, ut Hoſtem cuniculum deſerere tandem coëgerint. Ob frequentes tamen cuniculos, quos ab Hoſtibus præparatos paſſim deprehendebant,

Cauar mine.

A proua di moſchetto.

Stratagema, quo Ambiani Defenſores cuniculum ab Hoſte recuperàt.

Ob-

Obſeſſi vehementer erant animis conſternati: ut qui prope mœnia tutò conſiſtendi ſpatium vix reperirent: iamque res ſuas inclinari magis magisque in dies animaduertebant. 1597.

At Rex Henricus auditâ Portocarreri Gubernatoris morte, ſperabat de Succeſſore multos Competitores inter ſe (ut fieri ſolet) non facilè conuenturos: atque in eis contentionibus opportunitatem ſibi maximam fore, Obſeſſos inter ſe quòque pugnantes opprimendi. Iuſſit itaque triginta bombardis mœnia, turres, propugnacula concuti; atque impreſſionem in Hoſtes validiſſimam fieri. Et iam duabus turribus portam cuſtodientibus ad terram ſtratis, & magnâ mœnium parte dirutâ, in Vrbem Galli irrumpebant; cùm præter opinionem obiectùm aggerem inuenerunt ex humo, ramalibus, & lanæ cumulis coagmentatum: quo ſe Obſeſſi multos dies tutati ſunt. Nè qua verò Ambiani recuperandi via intentata relinqueretur; decimo octauò Calendas Octobris Bironius Regis nomine deditionem ab Gubernatore poſtulauit; cum diceret: *Satis eum diu feciſſe muneri ſuo: neceſſitati penè poſtremæ iam parendum: quod vitio verti nemini poſſet.* Cùmque ab generoſo Principe nil eſſet impetratum; Rex magis irritatus repulsâ, iuſſit extemplo, tribus tormentis quaſſari murum exteriori munimentò contiguum, portamque tegentem, quem aurem appellant: eodemque tempore nouem alijs turrem portæ impoſitam concuti: ut his defenſionibus portâ nudatâ, poſſent Galli aſſiduis in eam ictibus directis vetare, nè Subſidium inde ad propugnaculum exterius egrederetur.

Galli in oppugnatione progrediuntur.

Deditionem petiuntur, ſed fruſtra.

Orecchione.

Riuellino.

Hoc periculum proſpiciens Monte-nigrius, eò ſtatim præmiſit cum centuriâ Militum Franciſcum ab Arcu. Vix hi fuerant ingreſſi; cùm è ſubiecto cuniculo erumpens flamma munimenti aurem illam ſuccuſſit, ac ſtrauit. Tùm in detectam portam triginta bombardarum frequentata concuſſio tantum ruinæ ſparſit, & coaceruauit: ut porta ipſa ſuis ſe laceris partibus obſtruxerit. Quo proſpero euentu alacriores Galli duobus alijs cuniculis, eidem munimento ſubiacentibus, ignem admouerunt. Eorum alter in angulo eius medio, extimoque ingentem duxit hiatum; alter propugnaculi partem portæ aduerſam ita diſiecit, ac diruit, ut per rudera ſolo æquata propè pateret via vel ipſis curribus ad aſcendendum. Igitur hinc ſubitò Galli, illinc Angli, quà ſibi duplicem aditum ſtrauerunt, ad oppugnandum certatim irrumpunt. Arcus cum ſocijs partim Hiſpanis, partim Vallonibus eò reſiſtit animoſiùs, quòd omnem Subſidij ſpem ſibi præcluſam videt. Vltimum quippe malorum, deſperatio, id habere videtur boni, quòd metum omnem profligat.

Maior Gallorum impreſſio.

Gu-

1597. *Trinciera della cortina.* Gubernator in tanto diſcrimine circumuentos aſpiciens ſuos, cum pleriſque Defenſorum ex lorica mœnium moſquetis, ſclopetiſque in Hoſtem continenter diſpoſitis, illos iuuare nitebatur, quandò aliâ ratione non poterat. Conflictus atrox, atque utrinque cruentus obſtinatè perdurauit ab ſecundâ pòſt meridiem horâ ad primam noctis; cæſis è Defenſoribus multis, ſed ex Oppugnatoribus longè pluribus: tum quòd illi ſitu ſuperiores erant: tum etiam quia plus eorum intererat vitam tueri, quàm horum eam adimere. *Acris, & diuturna dimicatio.*

INTER hæc cùm Obſeſſi diu, multùmque laboraſſent ad portæ ruinas, ac rudera ſubmouenda; tam amplum demum aditum patefecerunt, ut ex eo potuerint per ſubterraneam viam, nondum Hoſtibus compertam, Subſidium in propugnaculum tranſmittere. Imò Gubernator ipſe cum Riberâ, Durango, alijſque Præfectis Militum eòdem clam commigrauit: & ſocios feſſos, ſaucios, ad extrema redactos in Vrbem cum Arco reduxit; eorum loco recentibus ſubſtitutis Militibus, quibus præfecit Sangrium, & Durangum: Fridericum vero Paciottum ibidem reliquit, ut diligenter inſpiceret, ſi quà poſſet ſemirutum propugnaculum refici, & communiri.

IN has perducti rerum anguſtias erant Ambiani Defenſores: cùm poſtridie huius conflictûs primâ luce Vigil, qui in ſummâ turre templi maximi excubabat, Archiducis Exercitum aduentantem procul agnouit. Extemplo tam fauſtus nuncius per Vrbem lætis clamoribus euulgatur. Redeunt animi paulò antè deiecti. E ſummâ deſperatione fit gradus ad certam obſidionis ſoluendæ ſpem. Ita nempe conſtituti naturâ ſumus, ut ex altero extremorum facilè migremus in alterum: medium, in quo ſita virtus eſt, non facilè teneamus. At Montenigrius, uti Moderatorem aliorum decebat, non in ſecuram lætitiam effuſus inaniter fuit: ſed ut venienti fortunæ occurreret, eique obſecundaret, experienti animo prouidens, tam vicinos exercitus facilè congreſſuros; opportunis locis tormenta diſponi iuſſit, ut Gallos ab tergo infeſtaret: Militeſque trecentos paratos eſſe voluit, ad Hoſtes ex eâ, quam occuparant, mœnium parte pellendos. *Archiducis cum Copijs aduentus.* *Montenigrii prudentia.*

IGITVR Archidux iamdudum perſuaſum habens, Ambianum retinere plurimùm ſua, reique Hiſpanæ intereſſe; ad eam Vrbem obſidione liberandam, quantumcumque potuerat, Copiarum, pecuniæque contraxerat. Verùm in utroque multum inſumendum temporis, multæ difficultates ſuperandæ. Illud quòque non parum ab hac expeditione retrahebat, quòd Belgæ Fœderati occaſionem de more captantes, Regiam ditionem mul- *Campan. lib. 5. Gaſpar Ens lib. 18. Boter. l. 4. Turturà lib. 22. Thuanus l. 118.*

Rr tis

tis partibus inuadebant, atque in Friſiâ præſertim, Brabantiâque maioribus quotidie progreſsibus augebantur. Vicit tamen omnia ſuſcepta ponderis tanti prouincia: ſiue quòd ita placitum fuerit Philippo Regi, ſeu quòd ipſe Albertus ad ea tutanda propenſior eſſet, quæ ſuis fuiſſent auſpicijs comparata: an etiam aliquâ ductus ambitione tantum Regem, quantus erat Henricus, totque bellicis laureis inſignem, bello experiundi, & ſi Deus daret, ex illâ obſidione cum omni militante Galliâ repellendi? 1597. *Carner. l. 12. c. 18. 19. 20. Coloma lib. 10. Cather. l. 15. Bentiu. l. 4. Buſſieres l. 33.*

Cauſæ cur maluerit Archidux Ambiano ſuccurrere.

Hac ergo ſpe animatus, ineunte Septembri Duaco cum Exercitu, magnoque ad prælium apparatu digreſſus, Atrebatum venit. Inde Auennam Comitis, quatuor leucis Atrebato, unâ Dorlano diſtantem, Caſtra mouit. Id Oppidum Exercitui luſtrando elegit. Recenſebantur in eo viginti Peditum, quatuor Equitum millia. Conſtabat Peditatus Hiſpanis quater mille, Italis ter mille, ſex Germanorum millibus, ſeptem è Vallonibus, Burgundionibus, Hibernis. Equitatus mille quingentos Belgas Cataphractos continebat: aliosque bis mille quingentos Haſtatos, Loricatos, Sclopetarios, è Nationibus diuerſis. Supremus Caſtrorum Præfectus erat, poſt Roſnæum extinctum, Petrus Erneſtus Mansfeldius iam octogenarius, tot expe ditionum Dux, ac tàm bene de re Belgicâ meritus. Cataphractis præerat Solræ Comes, magnæ exiſtimationis in Belgio Princeps: Equitatui reliquo Franciſcus Mendozza Claſsis Aragonicæ Præfectus; vulgò Almirantem vocant.

Duay. Arras. Auene del Conte. Far piazza d'arme.

Numerus Copiarum, cum quibus profectus.

Huomini d'arme. Lancie. Corazze. Archibugieri. Maeſtro di Campo Generale. Di Sora.

Ibidem de totâ gerendæ rei ratione Senatum bellicum habuit Albertus. In eo primùm auditi ſunt, qui ad hoſtilem exercitum explorandum præmiſsi fuerant; partesque ſuas dextrè peregerant Belgioioſus, & Vega. Tùm illud in diſquiſitionem venit: quâ potiſsimum viâ pergendum eſſet, ad Subſidium in Vrbem intreducendum, vel ad Gallos ab obſidione ſubmouendos. Erant qui dato antea per literas à Portocarrero conſilio ſubſcribentes, ſuaderent: *Ut Somonam fluuium prope Corbeiam traijciendo, parte illâ, qua ſpectans Galliam, ab Rege circumſeſſa non fuerat, exercitus traduceretur. Nam ſi quid obice ab Hoſte interponeretur; tam leue id futurum aiebant, ut à tantis Copijs ſuperari nullo negotio poſſet. Ubi verò ingenti Subſidio fuiſſet Ambianum valde corroboratum; Regios conatus in irritum, appetente præſertim hyeme, caſuros. Neque tùm ullam neceſſitatem iuſto prælio cum Hoſte congrediendi, exercitum in diſcrimen obijcere coacturam.*

Conſultatio de ratione ſubueniendi.

Conſiglio di guerra. Somme. Corbia. Venir' à giornata.

Alii contrà re diligentius perpensâ, iaciebant in medium: *Flumen tranſmittere, & regionem adire deſolatam, ac locis hoſtilibus circumſeptam; quid eſt aliud, quàm ultro ſeſe in ſummum diſcri-*

men

1597. *men adducere? Quippe ſi Rex, qui prouidè fluuij aditus omnes iuſſerat cuſtodiri, pedem inde referre prohiberet: aut rerum omnium penuriâ pereundum; aut in extrema, ac deſperata conſilia præcipitandum.* Hæc Principibus exercitûs potior viſa ſententia perſuaſit, ut Dorlanenſi viâ Copias aduersùs Caſtra Gallica promouerent. Namque euenturum facilè rebantur, ut Rex contra Hoſtem tam validum cum viribus ferè omnibus ingruendo, partem aliquam minùs munitam relinqueret, quâ perrumpere Subſidium poſſet, atque Ambianum intrare. Igitur poſtridie Idus Septembris Dorlanum proficiſcitur Albertus: ibique magnam congerit commeatuum vim, tum ad exercitum alendum, tum etiam, ſi quis detur aditus, ad inuehendum in Vrbem. Archidux Dorlanum contendit.

Decimo octauo Calendas Octobris, primâ luce Hoſtem verſùs prouectus Exercitus. Ordo, quo mouetur Exercitus. *Coloma lib. 10.* Carolus Coloma, qui Exercitûs ipſius Auſtriaci è præcipuis Ductoribus unus erat, in eâ, quam hiſpanicè, & egregiè ſcriptam reliquit de bello Belgico, Hiſtoriâ, hoc ordine deductas Copias tradit. In exercitûs fronte Equites leuioris armaturæ ducebat ſupremus eorum Moderator Franciſcus *Almirante.* Mendozza, Claſſis Aragoniæ Præfectus; eiusque Locum-tenens Ambroſius Landrianus: Cataphractos verò Philippus de Croy *Huomini d'arme.* Solræ Comes. Sequebatur Agmen Volans bis mille Militum ex omni Legione, ac Natione, Didaco Pimentello Ductore. Pro- *Terzo. Battaglioni.* ximus erat Peditatus in tres acies diuiſus. Primam agebat Aloyſius Villarius ad ſex hominum millia, è ſuâ Legione, ex Italis Alphonſo Aualo ſubiectis, è Vallonibus Buquoij Comitis, è Germanis Eslegrij. Hanc ipſam aciem anteibat Albertus Archidux *Guardia.* cum Equitatu ſui corporis cuſtode, atque Aulicis omnibus. Secundæ pari numero præerat Aloyſius Velaſcus, in quâ erat eius Hiſpana legio, & Germanicæ Comitum Sulzij, & Bilij, ac tres aliæ Vallonum. Carolo Colomæ commiſſa tertia fuit, è ſuâ Legione Hiſpanorum mille, ac trecentorum, è Germanis Barbanzonij Domini, Barlotæ Vallonibus, Burgundionibus Varaſſij Comitis iunioris, Hibernis Guillelmi Eſtenleij. Qui omnes ſena quòque millia explebant. Latus exercitûs dexterum fluuius Somona *Bagaglio.* muniebat: ſiniſtrum carri impedimentis onuſti terni pariter longo ordine diſpoſiti, bombardis mediocribus interiectis. Alijs carris impoſiti pontones, ſeu cymbæ vehebantur, ad pontem conſtruendum, quo flumen traijceretur, ferreturque Ambiano ſubſidium ex parte Galliæ minùs cuſtoditâ. Controuerſum fuit, an in quâuis acie dexterum cornu (qui locus honorificentior) tenerent Hiſpani Pedites: an alternis aliæ quòque Nationes. Viſum Archiduci æquius, ut eum locum obtinerent perpetuò Hi-

 ſpani,

ſpani, cum ob notam ipſorum virturem, ac diſciplinam militarem; tum ad vitandam in Ordinibus quotidie mutandis confuſionem. Atque ita conſtitutum in poſterum. 1597.

Rex Henricus interea Ducum Niuernenſis, ac Mompenſerij cum ſuis Copijs acceſſu, adeo Exercitum auxerat; ut Peditum recenſeret octodecim, aut viginti millia, Equitum ſupra octo millia. Circumiectam Corbeiæ, & Piquinio regionem validis communierat Præſidijs, ut traiectum fluminis impediret. Cùmque iam propè Archiducem adeſſe cognouiſſet; ex Bironij conſilio decreuerat cum omni Equitatu ei obuiàm ire. Quippe tam virtute, quàm numero Equitum longè ſuperiorem ſe intelligens, optimum factu ducebat, eorum occurſu procul arcere Hoſtem ab ſuo Peditatu, quo ſe inferiorem probè norat. Eo verò auxiliari Exercitu repulſo, dubitandum non erat, quin extemplo Ambianum, omni ope deſtitutum, rediret in poteſtatem.

Henricus Rex ſtatuit præliari cum Archiduce.

Dum tamen ad Hoſtem inuadendum ſe Rex accingit; Mænius Dux interuenit. Hic ſuſceptâ deliberatione cognitâ, elatâ voce non dubitauit Henrico pronunciare: *Qui tale Regi conſilium dediſſent, eos ignorare Hoſtis conditionem. Aduersùs tantum Exercitum ex Milite veterano ſolum Equitatum in certamen educere, perinde eſſe, atque omnes Copias, viresque Gallicas in certam perniciem dare. Quid enim acturos Pedites tutamento Equitum deſtitutos? Quorſum Caſtra tamdiu, tamque validè communita; ſi potiore Defenſorum parte nudarentur, quo tempore Hoſtis adeſſet, contra quem eſſent munita? Eò confluxiſſe cum ſuo Rege, ac Domino Galliam propè uniuerſam, non ut hoſtiles acies prouocaret in campum: ſed ut Urbem ſuam Ambianum ab doloſis raptoribus apertâ obſidione, atque oppugnatione recuperaret. Quorſum fortunam belli ubique ancipitem, incertamque, ſed in campeſtri prælio vel maximè, nullâ urgente neceſſitate, tentare: Regnumque totum unius conflictûs alea committere?* Suſtinuit ad hæc audita ſuſceptum impetum Rex: eumdemque Ducem compellans: *Quid ergo agendum* (inquit) *exiſtimas? In eo, quod bene cæpimus, perſiſtendum*: adiecit Mænius. *Caſtra intra ſuos aggeres, ac munitiones in tuto continenda. Aggrediendi curam, Obſeſſoresque loco mouendi Archiduci reſeruandam. At enim* (ſubdidit Rex) *traijciet Hoſtis fluuium, ſubſidiumque inferet in Urbem. Securo, Rex, animo eſto*: reſpondit Mænius. *Nec fluuium ille tranſmittet, nec perrumpet hos aggeres.* Dum hæc tantâ libertate loquendi, & quaſi auctoritate proferret Mænius: fremebat indignatione Bironius, naturâ præceps, & ad conſilia audaciora procliuior; quæ ſuaſiſſet ipſe, ab alio damnari palàm ægerrimè ferens; cùm præſertim

Diſſuadetur à Mænio Duce.

1597. ſertim Exercitûs imperium accepiſſet, ſecundus ab Rege. Huius tamen præſentis reuerentia peruicit, nè quid acerbiùs aut loqueretur, aut ageret. Rex verò Mænij conſilium ſalutarius ducens; eidem curam Exercitûs demandauit. Is continuò mille quingentis Peditibus, quibus præerat Vicus, trans fluuium miſſis imperauit, ut Templum in eâ ripâ ſitum, paſſibus mille & amplius Ambiano diſtans, ſtatim occuparent, & communirent. Longum præterea tractum riparum à frequentibus Militum cateruis cuſtodiri iuſſit. Ipſe autem Longum-pratum adiuit, ut id aduersùs vicinum Hoſtem firmaret validiùs. Reliquus Peditatus per varia munimenta diſtributus: Equitum acies ſub aggeribus explicatæ.

Ei Rex aſſentitur, ipſumque præficit Exercitui.

At Archidux ad Cœnobium cognomento Betricurtium ſub noctem peruênit: atque in eâ regione cum omni pernoctauit Exercitu: ſuique aduentûs indices Vrbi, bombardas diſplodi iuſſit uniuerſas. Montinius, qui cum Gallis Velitibus perpetuò vias percurſauerat, in Hoſtium conſpectu, ad ſua rediit Caſtra nocte intempeſtâ. Certiorem Regem fecit loci ab Hoſte occupati: poſtridie coràm adfuturum monuit: utque ſuos interea equos bidui decurſu, ac laboribus feſſos quiete reficeret, ad ſtationem receſſit. Rex autem, cuius imperatoriæ ſollicitudini ſatis non erat res alienis oculis exploraſſe, ut ſuis ipſe clariorem hauriret notitiam, cum Equitum maiori parte progreſſus eſt. Quibus cum Archiducis Equites veniſſent obuiàm; acris inter utroſque dimicatio aliquamdiu exarſit, neutrâ tamen parte alteram ſuperante. Ad ſua deinde Caſtra ordine rite ſeruato cum ſuis remigrauit Henricus.

Equites utriuſq; Exercitus dimicát.

Die decimo ſeptimo Calendas Octobris, qui proximè ſequutus eſt, elapsâ poſt meridiem horâ, Hiſpanici Exercitûs acies primæ Gallis apparuere; quæ cum fluuium duabus ſupra Ambianum leucis vado tranſiſſent, Piquinium ad dexteram prætergreſſæ, flexoque ad læuam itinere, Longum-pratum rectâ petere videbantur. Quamobrem imbellis turba Lixarum, & Calonum, aliorumque, qui commodam eam ſedem obtinebant, inde ſe præcipiti fugâ proripuere, atque ad Caſtra conuolarunt. Quod ubi viderunt Pedites Galli, rati Montinium cum ſuis ab Hoſte profligatum fugere (neque enim nocturnum eius reditum omnes norant) ipſi quòque vehementer exterriti, munimenta deſeruere, tam irreuocabili fugâ, ut neque Comes Stabuli, neque Dux Eſpernonius eos ſiſtere potuerit, quò minùs cum Signiferis, qui fugientibus præibant, effuſo curſu contenderent fluuium verſùs, eâ viâ, quæ ducit Abbatis-Villam.

Gallicus Peditatus ex errore fugit.

Hanc

Archidux ad pugnandum incitatur.

A Mansfeldio cohibetur.

HANC fugam ubi Volans Archiducis Agmen, quod in conſpectum iam venerat munimentorum, animaduertit; ſtatim ad arma conclamare, & præcinere victoriam. Imò plerique Militum Præfecti, ac Mendozza, & Solræus præ cæteris, Albertum adeunt: perſuadere conantur, ut in eâ trepidatione Hoſtem inuadat; neque tam commodam vincendi opportunitatem elabi ſinat. Verùm Mansfeldius, quantò grauior æuo, rerumque experientior, tantò maturior conſilij; alijque pauci bellandi veteres, contrà ſentire, ac dicere. *In hoſtilia munimenta tam validè firmata irrumpere manifeſtam eſſe temeritatem. Excitatum in eis tumultum ex aliquâ fortè re natum eſſe, cui facilè adhibere poſſint Galli remedium. Si prodiret inde Hoſtis, & certamen offerret, cum ſpe felicis exitûs accipiendum. At Hoſtem intra ſuas muniſiones præparatum, inſtructumque aggredi velle, nihil eſſe aliud, quàm Exercitum florentiſſimum in certum diſcrimen, ac Belgium uniuerſum in luctuoſum exitium obijcere.* His adductus, quæ ſaniora conſilia rebatur, Albertus cautè progrediendum cenſuit, & antequàm ulteriùs moueret, Hoſtium ſtatum accuratiùs explorandum.

De ea re communis opinio.

Quamquam per uniuerſum Exercitum eam increbuiſſe ferunt opinionem: ſi tùm Archidux, quo par erat, ardore Gallos inuaſiſſet; facile futurum illi fuiſſe metu conſternatos, & confuſione præpeditos fundere, ac delere. Quo facto & ſummâ cum laude Ambianenſem ſoluiſſet obſidionem: & conſequutus victoriam fuiſſet cum maximis quibusque comparandam, quas à multo tempore arma Hiſpana de Gallicis reportaſſent. Ita plerumque cautior æquo ſententia Seniorum, ea fortunæ dona corrumpit, quæ liberaliùs in bello profundi videntur alacrioribus animis Iuniorum.

Gallorum ſtratagema.

DVCES interea Niuernenſis, ac Mompenſerius Ordinibus Equitum, qui primam tenebant aciem, explicatis, aggerum aſpectum obſtruxerant; eâdemque ſolertiâ Tormentarij bombardas ſinè intermiſſione diſplodebant: ut obſtaculum illud, & euolutus ex his fumus impedirent, nè perturbatio Militum ab Hoſtibus cerneretur. Per idem tempus Bironius effuſis habenis ad fugientes Pedites accurrens, monet; falſos eos animi fuiſſe, qui crederent, Hoſtes aggredi Caſtra voluiſſe: intentoque digito monſtrat, adhuc eos procul in medio Campo perſiſtere; neque audere Gallicam virtutem laceſſere: atque ab Equitatu præſertim pro Caſtris expoſito, notæque ſtrenuitatis, malè ſibi formidare. Sic eos in ſuum quemque deſtitutum locum reuocauit.

Bironius fugam ſuorum ſiſtit.

HAEC inter Montenigrius fugam illam proſpiciens ab Vr-

be,

1597. be, & optimam ratus Hoſtem ab alterâ quòque parte inuadendi occaſionem, mediumque inter agmina ſocialia concludendi; erupit cum ingenti ſuorum numero; eoſque adortus eſt aggeres, quos Galli extruxerant ad foſſam, atque ex aduerſo ſuarum munitionum. Sed Nauarros inuenit in eorum cuſtodiâ conſtantes, & paulò inferiùs Heluetios in ſuis pariter excubijs immotos, atque peruigiles. Totus igitur ille dies varijs dimicationibus abſumptus eſt, ſapienter eas conſeri iubente Rege, ut illis Hoſtis occupatus, ab ulteriore ad Caſtra Gallica progreſſu retardaretur. Ea namque aggrediendi rurſus cupido inceſſit alacriores Hiſpanici Exercitûs Præfectos, ac per eos ipſum Archiducem. Verùm peritiſsimi quique rerum bellicarum aſſerebant: priùs oppugnandum eſſe tam frequentem, ac ſtrenuum Equitatum pro munimentis diſpoſitum, magnâque tormentorum vi communitum: quem ſuperandi nulla ſpes erat. Ipſos etiam aggeres, atque interiecta paſſim propugnacula oſtentabant tam valida, tamque eminentia, ut nullæ munitiones à compluribus annis viſæ forent robuſtiores. Ex eis Henricus diſplodi bombardas continenter mandauit, tanto Hoſtium detrimento, ut ex loco viciniore, quem ceperant, Caſtra mouere neceſſe habuerint, atque in alium recedere, quo tutiùs tegerentur.

Montenigrii eruptio.

Rurſus Alberto ſuadetur pugna, & diſſuadetur.

Nox interea interceſſit: ibidemque cum Exercitu moratus eſt Archidux: atque in bellico Senatu decreuit: ut poſtridie Buquoius cum mille Vallonibus pontem ex nauibus imponere fluuio conaretur: non tamen hunc Exercitus antè tranſmitteret, quàm occupatum eſſet Longum-pratum: ut illac pateret aditus regreſſuro. Quare decimo ſexto Calendas, Buquoius cum ſuis, multiſque nauibus ſupra carros impoſitis ad flumen acceſſit. Qui verò in ulteriore ripâ diſpoſiti à Mænio fuerant, atque in Templo ſe munierant, diu, ac validè eius conatibus obſtiterunt. At Fabritius Sanromangus cum trecentis Militibus, traiecto ſcaphis fluuio, Templum illud inuaſit, pulſiſque Gallis tenuit. Ita demum impoſitus pons aquis fuit.

Buquoius fluuio pontem imponit.

Archidux ut Longum-pratum expugnaret, iuſſit Volans Agmen Militibus augeri: quandò ipſum omnium primum volebat ad oppugnandum irrumpere. Et huius quidem loci occupandi conſilium optimum habebatur: tum quòd illac ſubſidium Ambianum immittere tam certum, quàm tutum erat: tum etiam, quia multis potitus fuiſſet Albertus nauibus Hoſtium commeatibus onuſtis, quæ Abbatis-Villâ venerant ad Exercitum. Sedenim eiuſdem conſilij vana fuit, quia ſera, exequutio. Principio quippe cùm Rex ad aggeres propugnandos omnem

Longi-prati occupatio celeranda.

omnem ferè vim Militum aduocaſſet, Longi-prati cuſtodia infirmior erat, & facilè ſuperanda. At poſtquam eum locum Mænius non modò frequenti Milite, ſed circumducto quòque aggere corroborauit: ſpem omnem Hoſti eripuit expugnandi. 1597.

Progressvs tamen Archiducis Exercitus propius Longum-pratum, continenti diſploſione tormentorum viam ſibi per disiecta obſtacula faciebat. Gallus ex aduerſo ſuas exonerabat bombardas, quarum ſeptem longiores, quæ à colubris denominantur, in tumulo diſpoſuit ad terga primi ſui agminis ſito. Hæ tam certis ictibus feriebant, ut bis iumenta percuſſerint, quæ lecticam Archiducis geſtabant: ideoque coactus is fuerit equum aſcendere. Multum quòque ab illis detrimenti paſſus Hiſpanicus Equitatus. Inter ipſos verò utriuſque Exercitûs Equites crebræ pugnæ commiſſæ. Dumque inter Loricatos, & Sclopetarios res erat, animaduerſum fuit, ſuperiores ferè Gallos eſſe: at ubi procedebant in prælium vel Belgæ, vel Burgundiones Cataphracti, Equites Gallos haſtarum ictibus cedere. Quod ut vitaretur damnum Gallicæ præſertim Nobilitatis; Rex ipſe primos Ordines adiens, imperauit, ut Loricati non coniuncti, conglobatique, ſed ſparſim, atque inter ſe ſpatio interiecto pugnarent. Ita factum, ut haſtarum ictus, cùm ſolidum, denſumque obicem non inuenirent, in vanum plerumque reciderent. Decreuerat etiam Henricus, ſi Longum-pratum aggrederentur Hiſpani, prælium omnino iuſtum cum iiſdem inire. Quàre uniuerſum iuſſit Exercitum quadrato agmine procedere: Comitemque Stabuli cuncta ad prælandum diſponere: duo quòque tormenta ita collocati, ut hoſtilium Copiarum latera concuterent. At Albertus ubi ex aduerſo poſitos vidit Exercitus, in veſtigio ſtetit: cùmque à bombardis Hoſtium magis lædi ſe videret, quàm Hoſtes à ſuis, in vicinam ſeceſſit vallem: neque diſcrimen belli per eum diem tentandum exiſtimauit.

Colubrine.

Varii conflictus.

Corazze. Archibugieri. Huomini d'arme. File.

Henricus Rex parat ſe ad præliandum.

Giornata campale.

Nocte ſubſequutâ Rex Mænio, Sanpaulioque mandauit: ut cum Exercitu coram Hoſte in procinctu ſtarent: Bironio, ut Longum-pratum tueretur: Vico, Boſerioque, ut cum ſuis Equitibus impedirent, nè Buquoius flumen traijciens, ſubſidium in Vrbem ferret. Albertus verò Principes viros, Militumque Præfectos in Concilium bellicum euocauit. De ſummâ rerum ad eos retulit. Quid conſilij capiendum in tam ancipiti ſtatu, rogauit. Suadebant alij, ut omnino Longum-pratum oppugnaretur. Eo quippe ab tanto Exercitu facilè capto, viam patere ſatis expeditam ad Ambianum ingenti Subſidio firmandum. Alij contrà: *Locum eum,* aſſerebant, *& difficilè ob vicinum* Exer-

Archiducis conſultatio de Lógoprato aggrediendo. Suadetur.

Diſſuadetur.

1597. *Exercitum occupari poſſe, & difficiliùs retineri; cum adeò aggeris magni bombardis obnoxius eſſet à fronte, atque ab lateribus; ut inde facilè poſſent eum haud leui iactura & Militum, & exiſtimationis propulſari. Ipſum verò aggerem, ac munimenta tot menſibus extructa, & roborata, tam ſtrenue pro gloriá Regis, ac ſalute regni defenſa, inuadere pluſquàm temerarium eſſe. Neque diutius ibidem commorari Exercitum poſſe, ne alimenta deficerent. Nam & Atrebatum, aliaque Arteſiæ loca, unde conuehi potuiſſent, multùm illinc diſtare: & circumiectam regionem ad quindecim leucas omni tam equorum, quàm hominum pabulo carere. Quod ſi etiam abundaſſet, aſſiduis hoſtilis Equitatûs percurſationibus interclusum iri. Eam in digreſſu primo fuiſſe mentem: aut ſubitò ſubſidium inferre, ſi liceret: aut, id ſi fieri non poſſe conſtaret, ſubitò retrocedere; & magnis commeatibus obſeſſæ Urbi deſtinatis, ad alendas in reditu Copias uti. Quare nullam in medio interponendam moram: aut Hoſtem aggrediendum, aut inde migrandum.* Poſteriorum ſententia viſa potior Archiduci, & prudentiſſimo cuique Exercitûs Principi. At è duobus conſilijs in eâ poſtremò propoſitis, quia primum nimis periculoſum videbatur, alterum amplexi.

Albertus abire ſtatuit.

Mirus ordo in receſſu.

IGITVR orto mane, indicta receptio fuit per eadem, quæ facta fuerant veniendo, veſtigia. Ordo autem in regreſſu prudentiſſimè inſtitutus. Namque agmen, quod ultimum fuerat, conuersâ fronte primum erat: & quod ſteterat in principijs Agmen Volans, Exercitum concludebat. Hoc verò cum Haſtatos accepiſſet in medium, atque ab utroque latere directas haberet Moſquetariorum alas, lunatam in ſpeciem ſinuabatur. Quo fiebat, ut qui illud inuadere tentarent, ſtatim ingenti moſquetorum procellâ obruerentur: quique ab hac incolumes accederent propiùs, firmiſſimum oſtenderent Militum robur, qui ferociter haſtas vibrantes, formidabilem facerent impreſſionem. Quòd ſi qua etiam turma in alas inueheretur; extemplo cohortes Equitum Melzio, Landrianoque ſubiectæ auxiliares accurrebant: ac duabus Haſtatorum cateruis, quarum latera ſclopetarij Equites ſtipabant, hoſtilem impetum ſtrenuè ſuſtinebant, donec Moſquetarij nouos ictus pararent. Haſtati, ſiniſtro humero haſtâ incumbente, lento paſſu gradiebantur: atque ad minimum quemque tympani pulſum, faciem conuertebant. Tot videbantur leones, uni vi neceſſitatis cedentes.

Maniche.

Carabine.

Receſſus Hoſtibus inoffenſus.

VBI eorum receptus cognitus eſt ab Gallis, Regique nunciatus: is, ut inſalutatos recedere Hoſpites minimè pateretur; duas inſtruxit Equitum acies, ab alijs duabus Sclopetariorum vallatas; quibus Hoſtium terga inſectaretur, ac premeret. Sed

quando tam ſapienter diſpoſitus ordo migrandi animaduerſus eſt; manem cenſuerunt omnes aggrediendi laborem. Soli Velites aliquid periclitari voluere: ſed malo, damnoque ſuo. Cùmque poteſtatem impetraſſet Montinius eorum Ductor, Hoſtem multis eodem tempore partibus inuadendi; ſtetit Exercitus in veſtigio, tantamque ſclopetorum copiam exonerauit: ut illi terga vertere, in orbem ſe conuoluendo, coacti ſint. Vnàque Sclopetarij Equites ex utroque latere prodeuntes, eoſdem propulſauere ad acies uſque Gallici Exercitûs: quæ ſenſim inſequebantur Hoſtem, non ut ei, ſed nè ſuo nomini detrimentum inferrent. E Gallis Velitibus cæſi quadraginta, plures vulnerati. 1597.

His demum obicibus expeditæ, ſuum celeriùs continuarunt iter Archiducis Copiæ. Verùm ad fluuium tranſmittendum cùm perueniſſent; Rex cum omni Equitatu progreſſus eſt, ut videret, an opportunitas loci anſam præberet aliquam hoſtiles Copias perturbandi. Id periculi Albertus & ſapienter proſpexit, & generoſè amolitus eſt. Iuſſit enim, ut Volans Agmen repentè frontem Gallis obuerteret, inque mediâ ſubſiſteret viâ: donec traijceret Exercitus uniuerſus: tùm ut ipſum aquam (quæ genuum tenus pertingebat) vado tranſmitteret. Hæc receptionis forma mirabilis, nuſquam interruptis Ordinibus, nullâ interiectâ morâ; tantum apud ipſos Hoſtes merita, & conſecuta eſt commendationis, & gloriæ: ut publicis eorum acclamationibus tùm fuerit celebrata, & memorandum illud præconium ab ore Magni Regis Henrici expreſſerit: *Nuſquam gentium Milites eſſe, qui tam ſcitè ſe gererent. Si Peditatum illum Equitatui ſuo adiunctum haberet; non vereri ſe bello laceſſere Orbem terrarum uniuerſum.* Sic animæ magnæ, quæ materie laudum in ſeſe abundant, magnificas laudationes nè Hoſti quidem negant, aut inuident: & virtus, quamuis infelix, modò conſtans, ijs etiam placet, quibus nocet.

Eius ordo laudatus ab Hoſtibus.

Archidvx cum Exercitu Dorlanum verſùs perrexit: deinde Atrebatum ſe recepit. Per literas verò à puero quodam occultè perlatas Montenigrio ſignificauit: ut, quandò ſubſidium in Vrbem inferri nullâ viâ potuiſſet, quàm poſſet optimis conditionibus deditionem faceret: reſiduumque Militem ad fortunatiora reſeruaret. Eumdem ob rem fortiter geſtam commendabat: & præmium pollicebatur. Nec multò poſt Henricus Rex miſit Ambianum, qui ſuo nomine diceret. *Se quidem ægerrimè compelli ad tam generoſos Bellatores internecione delendos, ob contumaciam Vrbem ſibi ſuam non reddendi. Hortari, ut ſaluti, rebuſque ſuis maturè conſulerent. De ſubſidio iam deſperatum. Conditiones ab ſe* am-

Ambiani deditio iubetur ab Alberto, urgetur ab Henrico.

1597. *ampliſſimas conceſſum iri, ſi ſtatim Vrbem dederent.* His acceptis Montenigrius Præfectos Militum euocauit in Concilium. Luem in Vrbe graſſantem ob oculos poſuit: numerum Defenſorum exhauſtum: bellicum inſtrumentum ferè nullum: Hoſtem in foſsâ, ac dirutis munimentis: Subſidium reuocatum: extremam rerum omnium deſperationem. Reliquum eſſe nihil, niſi cum Hoſte conditionibus, quantùm liceret, æquis paciſci. Archiducis etiam ſuper eodem literas recitauit. Ab nemine dubitatum, quin extemplo facienda deditio. Quò tamen exiſtimationi publicæ fieret ſatis; priùs ab Rege petitum, ac facilè impetratum; ut ad Albertum duo mitterentur, qui eâ de re reſponſum eius referrent. Miſſi Fridericus Paciottus, atque Andreas Ortitius aſſenſum Principis retulerunt. Suadetur à Montenigrio.

IN deditionem ergo his tandem conditionibus conuènit. *Vt Portocarreri, aliorumque in obſidione occiſorum tumuli nè mouerentur, aut inſcriptiones delerentur: liceret tamen Hiſpanis ad arbitrium cadauera eorum transferre. Vt Milites omnes migrarent cum armis, atque impedimentis, explicatis vexillis, tympanis, tubiſque ſonantibus, quadrato agmine: cum carris quòque ab Rege commodatis ad ægrotos, ac res domeſticas Dorlanum uſque tranſuehendas. Quòd ſi quis ægrotus, vel ſaucius in Vrbe perſiſteret; & cum eo benignè ageretur, & quandocumque liberet, ſineretur diſcedere. Vt ſumpta in Vrbe medicamenta Militibus condonarentur: atque etiam ſclopetorum globi bis mille pondo à Ciuibus accepti, & iam abſumpti. Vt captiui utrinque ſine redemptionis pretio dimitterentur. Vt Ciues nouis haud premerentur oneribus: ſed tanquam ſui Principis in fide conſtantes haberentur: cui tamen fidelitatis iuſiurandum inſtaurarent. Quòd ſi quis Milites ſequi vellet, integrum ei eſſe. Vt ſex diebus proximè conſequentibus agerentur induciæ: intra quos dies niſi bis mille hominum ſubſidium acciperent, Vrbis facerent deditionem. Interea tres Militum Præfectos, Hiſpanum, Italum, Vallonem obſides darent.* Harum conditionum exemplum ad Archiducem perlatum, ab eodem ratum habitum fuit. Ampliæ conditiones, quibus fit.

SEPTIMO Calendas Octobris, qui dies ſacer erat Diuo Firmino Ambianenſi Epiſcopo primo, & Martyri, Vrbiſque Patrono; egreſſi ſunt Ambiani Defenſores, hoc eſt mille octingenti Pedites, Equites quadringenti. Quibus omnibus præibat Montis-Nigri Marchio militaribus comptus inſignibus, feroci inſidens equo, imperatorium baculum manu gerens. Medium eum exceperant honorificè Comes Stabuli, & Bironius, ut ad Regem deducerent. In comitatu habebat è ſuis Equites centum triginta, Peditumque tantumdem. Non victum excedere Vrbe dice-

res,ſed eam intrare victorem.Adeò non euentus,plerumque for- 1597.
tunæ obnoxius; ſed bene geſtæ rei conſcientia à Viris ſapienti-
bus æſtimatur. At ubi ad explicatam ingentis prati planitiem
peruènit; in quâ Rex cum uniuerſo Exercitu in acies diſpoſito
eum præſtolabatur: extemplo deponit baculum, equo deſcen-
dit, regium genu exoſculatur: altâque voce, ut à multis, qui
aderant, auditus fuerit, teſtatus eſt: *Reddere ſe Vrbem in manum* Catherinus.
*Regis bellatoris; quandò Regi ſuo non placuerat ſubſidio mittere Præfe-
ctos Militiæ bellatores.* Quaſi vellet his verbis ſignificare: ſi Copiæ
auxiliares Hiſpanorum vel viam fluuio ulteriorem inſtitiſſent:
vel opportunitatem pugnandi, quam ſors obtulerat perturba-
tione Gallorum, arripuiſſent; ſoluendam omnino ab eis fuiſſe
obſidionem. Reſponſum ad ea Rex dedit. *Satis ipſi eſſe debere, &
Vrbem propugnaſſe, ut bellatorem: & eam in legitimi Regis poteſta-
tem reſtituere cum honorificentiâ bellatoris.* Alias quòque ſignifica-
tiones humanitatis regiæ cum eidem exhibuit, cum cæteris Mi-
litum Præfectis, quos ſingillatim notos voluit habere de nomi-
ne. Omnes denique cum acclamatione uniuerſi Exercitûs beni-
gnè dimiſſi, ac Dorlanum tutò perducti.

Regius in Vrbem ingreſſus.

INTRAVERE Victores Ambianenſem Vrbem, illamque ad-
modum exhauſtam Incolis inuenerunt: quòd multi obſidionis
tempore pulſi fuerant: plures ſponte receſſerant: alij contagio-
ne abſumpti: nec pauci cum Hiſpanis abiere, veriti nè, quòd
horum Partibus ſtuduiſſent, perpetuò ſuſpecti Gallis eſſent. Pri-
mi omnium ingreſſi ſunt Ambianum Henricus Montmoren-
cyus Comes Stabuli, qui Vrbem Regis nomine in poteſtatem
accepit, & Bironius, & Hercules Roanus Mombazonius Dux.
Secundùm hos inuectus eſt Rex, qui ante omnia voluit, maxi-
mum Templum adeundo, religionis ſuæ ſpecimen dare. Tùm
Vrbis mœnia multis partibus diruta refici iuſſit, ac munimenta
vel euerſa, vel labefactata redintegrari, Arcem quòque non mi-
nùs ad Ciues in fide retinendos, quàm ad arcendos Hoſtes deſi-
gnari, & quamprimùm extrui mandauit.

Incendium repentinum in Caſtris Regiis.

POSTRIDIE res euènit, quæ ſi dies aliquot præceſſiſſet, ma-
gnum Gallicis rebus diſcrimen creaſſet. Quippe repentè (& quâ
ex origine ignotum) tantum in regiâ ſtatione exarſit incen-
dium; ut breui ſpatio temporis tentoria conflagrarint uniuer-
ſa. Nihil tamen damni hominibus intulit, aut impedimentis;
utriſque paulò antè ſubmotis. Feſtos potiùs ignes interpretata
ſunt feſtiua, ut ſemper, Gallorum ingenia, vel in argumentum
lætitiæ ob reportatam victoriam, vel in omen felix paulò poſt
ſanciendæ inter duos Reges maximos pacis. Quorum alter, hoc
eſt

1597. eſt Henricus, non diu moratus eſt Ambiani, tum ad vitandum adhuc ſæuientis periculum luis, tum ad Archiducis veſtigia perſequenda.

Archidux Monte Hullino potitur.

ANTEQVAM Atrebatum ſe conferret Albertus; Mendozzam miſit cum idoneo Equitum, Peditum, ac tormentorum apparatu ad Montem Hullinum expugnandum. Vnum id Oppidum in Agro Caletenſi, adhuc erat Gallorum poteſtati ſubiectum. Eiusque Præſidiarij Sancti Audomari Oppidi ditionem, aliosque Arteſiæ fines crebris excurſionibus infeſtabant. Opinione; ac ſpe faciliorem expertus eſt eam expeditionem Mendozza: Quamuis enim locus poſitione, manuque munitus, propugnari diutius potuiſſet; Arcis tamen Præfectus uniuerſi Exercitûs terrore fortaſſe conſternatus; ubi Hoſtem vidit aggeribus ſeptum, ac bombardas fulminantes, tertiâ die deditionem maturauit; vehementer in eum excandeſcente Henrico Rege, qui iam ſubſidium inferebat.

HIC verò poſtquam Ambiano validiùs muniendo opportuna dedit mandata; eiusque gubernationi præfecit Dominicum Vicum in Cameraci defenſione ſpectatum, Dorlanum aggredi in eo fortunatorum euentuum articulo, militarisque alacritatis ardore decreuit. Sed antea ſalutandum ſibi, per iocum dixit, Archiduc em Albertum, qui ab itineris laboribus (an etiam ægritudine animi ob rem improſperè geſtam?) languebat Atrebati. Quare magno animo, magnisque viribus eò uſque procurrens; aliquot moſqueta diſplodi contra Vrbis prætorium iuſſit. Hæ nempe ſunt militares ſalutationes: quibus ibidem commoranti exercitûs parti aliquid terroris incuſſit. Verùm inde ſtatim digreſſus, Caſtra ad Dorlanum poſuit eodem plane loco, quo poſuerat Fontanus, quando Vrbem cepit. Paucos ibi dies perſtitit Rex, crebris velitationibus laceſſens Hoſtem. Et quòd autumnales pluuiæ ingruentes ad Vrbem aggeres duci prohibebant: atque ad obſidionem ponendam pauciores iuſto Milites erant, iique ab recentibus belli laboribus feſſi, & quietis indigentes: Archiducisque ſubſidium adeò vicinum erat, atque in promptu; abſtinendum ab eo molimine duxit id temporis: ac per illos fines Copijs diſtributis, Lutetiam Pariſiorum ſe recepit. Magnis ibi acclamationibus Populi illius innumerabilis exceptus eſt, reſonantibus undique præconijs Henrici verè Magni Regis, & Ducis: qui tam arduam obſidionem tam fortunatum ad exitum perduxiſſet: Subſidium tanto conatu coactum, diligentiâque deductum, tam fortiter propulſaſſet: Vrbem denique utilitatibus, ac tutamento Galliæ tam opportunam glorioſiſſimè recepiſſet.

Lib. 7.

Rex Henricus excipitur magno plauſu Lutetiæ.

AL-

ALBERTVS verò, qui Dorlanenſi oppugnatione auditâ, ingentem Militum numerum eò mittere in ſubſidium, Mendozæ ductu, deſtinauerat: ubi rem ad irritum cecidiſſe accepit; in Flandriam Prouinciam migrauit. Belgæ namque Hiſpano ſubiecti, ac præ cæteris Flandri, cùm tam florentem Exercitum in procinctu viderent; nuſquam impendendum accommodatiùs cenſebant, quàm ad expugnandam Oſtendam. Itaque & vires ſuas omnes, & pecuniæ vim ingentem eum ad finem offerebant. Illud quòque cum primis momentum rationis iactabant: magnos progreſſus, quos in Friſiâ Mauritius faciebat in dies, eo diuerticulo retardatum iri. Cum ergo Brugis Archidux moraretur, ad locum perluſtrandum, ac rei gerendæ conditiones explorandas, Principes aliquot Viros cum ſex ferè millibus Militum ex omni gente tranſmiſit. Imò alienâ diligentiâ non faciens ſibi ſatis; ſuis ipſemet oculis inſpectare ſemel, atque iterum voluit uniuerſa. Atque in eam demum ſententiam cum prudentioribus iuit: non eſſe tantas vires abſumendas in opere minimè ſucceſſuro. Oppidum quippe naturâ atque arte validè munitum erat: neque inferendum mari ſubſidium poterat impediri. Naues enim in portu demergere, quod ei prohibendo cogitauerant, non licere conſtabat. Imò paulò antè miſſum ab Hollandis Militum, aliarumque rerum ſubſidium, nihil obſiſtente Hoſte vicino, ingreſſum erat. Hiſpanici contrà exercitûs ferè ducenti in ſolâ re explorandâ perierunt. Quare iam exeunte Nouembri nil ſibi tentandum aliud Archidux exiſtimauit. Duo tantùm in eis finibus conſtrui munimenta iuſſit, quæ Hoſtium excurſiones coërcerent: atque inde Bruxellas reuerſus eſt. 1597.

Archidux Oſtendā aggredi omittēs, Bruxellas redit.

DE

DE BELLO BELGICO LIBRI DECIMI

SVMMA.

MEurſam inuadit Mauritius. Arcis Mutilianę conditor Italus. Meurſæ obſidio. Poſt breuem defenſionem unà cum Arce deditur. Grollam quòque Mauritius obſidet. Ab ignibus iactatis damna. Eâ demum potitur. Brefortij deſcriptio. Ingenioſa pontium fabrica. Brefortium oppugnatur ab eodem, & capitur: Arx deditur. Repentinum in Oppido incendium. Mauritius breui tempore potitur Enſchedâ, Otmarſiâ, Oldenſaliâ, Lingâ. Huius poſitura, munitioque. Eius ditio victori donata. Clemens Octauus paci ſtudet inter Hiſpanos, & Gallos. Ideo Mediceum Cardinalem legat in Galliam: hic in Hiſpaniam mittit Miniſtrum Generalem Franciſcanorum. Rex Hiſpanus, & Archidux Albertus in pacem propenſi. Veruini tractationem ineunt Adminiſtri Pontificis, & Regum Delegati. Conditiones pacis agitantur. Diſſuadetur hæc Henrico ab Anglis, & Hollandis. Facta tamen (quamuis vulgata ſeriùs) communi plauſu. Hiſpanus Rex Iſabellam Filiam Coniugem deſtinat Alberto Archiduci cum Belgio in dotem: & quibus de cauſis. In Regio Senatu diſceptatur eâ de re in utramque partem à Comite Fontano, & Caſtelli Roderici

Mar-

Marchione.Vtriuſque Concio.Coniugium decernitur. Eius conditiones. Regis literæ ad Belgas ſuos.Horum reſponſio. Albertus in ſuo Belgico Senatu deponit purpuram, & cum iuramentis mutuis init principatum. Obtrectant Fœderati.Tumultuantur Præſidiarij Arcis Antuerpiæ,& Liræ:ſed mox ſedantur.Alberti loco præficitur Belgis Andreas Cardinalis Auſtriacus. Cum gaudio excipitur. Narratio generoſæ, ac piæ mortis Hiſpani Regis Philippi Secundi. Morbi acerbitas, ac diuturnitas. In doloribus, atque obitu prænunciato magnanimitas. Triduana confeſſio. Frequentes,& varij pietatis actus. Inſignis præparatio ad ſacram unctionem extremam.Salutaria Filijs monita.Moritur, dum pro eo canitur Sacrum. Laudatur à Pontifice. Eius virtutes, felicitas, infortunia;

DE
BELLO BELGICO
LIBER DECIMVS.

1597.

Murs. Di Cleues:

Mauritius Meurſã inuadit.

MAVRITIVS Rhenobergâ potitus, ut antè diximus, Meurſam arma conuertit. Eſt autem hoc Oppidum in Cliuienſi ditione: ſed ante annos undecim ab Hiſpanis captum, adhuc retinebatur, Senatûs Cliuienſis permiſſu. Priùs quàm eò Mauritius perueniret, quoſdam miſit è ſuis ad Arcem Mutilianam euertendam. Camillus Sacchinus Italus eam condidit (unde & vulgò Camilli Arx appellata) quo tempore ab Alexandro Farneſio Belgium gubernante Meurſæ præfectus fuit. Cuius rei argumento eſt inſcriptio in quâdam eius parte inuenta, quæ ut ab alijs exſcribitur, rudis, ac barbara ita ſe habet. *Ego Camillus Sacchinus hanc inexpugnabilem Arcem cum virtute animi, & propriâ pecuniâ fundaui Anno ſalutis M.D.LXXXVII. militans ſub Alexandro Farneſio in ſeruitio Regis Catholici*. Camillum hunc Meurſam diutius rexiſſe tradunt: eamque Arcem excitaſſe: Oppidumque validè admodum muniſſe: quaſi eam ſibi ſedem perpetuam, & Meurſenſem omnem Comitatum affectaret. Hic nempe diuturnæ adminiſtrationis fructus eſt, ut plerumque degeneret in dominatum. Extincto Parmenſi Duce, cùm Italicum nomen in Belgio de priſtino ſplendore multum remittere viſum eſt; euocatus in Galliam Camillus, ibi ſuo fato perijt. In Meurſenſi verò gubernatione ſucceſſit Andreas Miranda Hiſpanus, qui Arnoldum Bucopium Mutilianæ præfecit. Is ubi Mauritium Rhenobergæ victorem audiuit contra ſe aduentare, exiguo diffiſus loci Præſidio, Arcem deſeruit, relictis præ feſtinatione commeatibus, ac duobus, tribus-ve tormentis. Eamdem Mauritius æquari ſolo mandauit. Antè verò, quàm propius Meurſam accederet, Mirandam per literas monitum voluit: *Selam ſe Arcem petere. Illam quantâ vi poſſet maximâ tueretur. Oppidum tanquam neutri Partium addictum, & ſacri ſub Imperij tutelâ, lædere ipſe quòque abſtineret. Sin damni quid illud pateretur, in ipſius caput recaſurum*. Ad hæc Miranda reſpondit. *Oppidum ſua fidei creditum ab ſuo Rege. Ad idem regio nomini conſeruandum omnia ſeſe in oppugnantium exitium*

Hugo Grotius hiſtor. lib.6. Haræus anno 1597. Thuan. lib. 119. Reidanus l. 14. Gaſpar Ens lib.18. Hiſt. Guill. Baudart. Polemogr. Par.2.

Arcis Mutilianæ Conditor.

Meurſæ Gubernator.

Miranda Meurſæ Gubernator.

Baudart. Goloma. Reidanus.

Mauritius Meurſæ Arcẽ poſtulat fruſtra.

Tt   *tium*

tium moliturum. Quòd ſi è re foret Regis ſui illud dele... licèt proprium eſſet, et ſe flammas iniecturum. Tam animoſo reſponſo Mauritius magis ad pugnam irritatus, quinto Calendas Septembris Caſtra ad Meurſam ponit. Numerabantur in eis ſigna Peditum ſexaginta, una & viginti Equitum turmæ. Bipartitò diſtributis Copijs Oppidum cinxit. Ad portam, quam Templariam dicunt, ipſe ſtabat Mauritius cum Guillelmo Naſſauio, Solmenſi Comite, & Peditum ſignis nouem ſupra quadraginta, atque uniuerſo Equitatu; ad portam verò noui Oppidi Clutingius, & Duuenuordius cum reliquo Peditatu. 1597.

Obſidetur Meurſa.

Gaſpar Ens. Grot us. Haræus.

Adventanti primùm Hoſti, eruptione factâ, obuiàm iuit præſidiarius Miles; manusque cum eo ſtrenuè conſeruit: ac Templum quoddam, extra mœnia ſitum, ad veſperam uſque tutatus eſt ab Oppugnantibus Friſijs. At in horum ſubſidium, ſuperuenientibus Scotis, repulſi tandem in Oppidum fuere Præſidiarij. Inde tamen cùm tormenta diſplodere non ceſſarent, eâdem primâ obſidionis die aliquot ex Hoſtibus, atque inter eos Centurionem Scotorum Vaddelium ſtrauerunt. Interea cuniculos effodi Mauritius iuſſit, qui poſterâ nocte perducti ad foſſam Oppidi ſunt. Hæc cùm neque lata admodum eſſet, neque profunda, magnam victoriæ ſpem Obſeſſoribus dabat. Iam verò ad oppugnationem admouendam, in procinctu Mauritius eſſe voluit Friſiorum ſigna quinque prope lapideam, ut appellant, portam; quatuor Scotorum, & duo Germanorum ad Templariam; Anglorum quatuor in medio utriuſque interuallo. Duodecim quòque bombardas diſponi mandauit, quibus acris Calendis Septembris concuſſio fieret. Quia tamen ingruentes perpetuò pluuiæ cœpta opera perfici prohibebant; unà, atque alterâ die à verberatione ceſſatum. Cuius ceſſationis impatiens Mauritius, iunceos pontones parari iubet, quibus Oppidi foſſa tranſmittatur: & promptos eſſe Milites, ut muros inuadant, cùm primùm Defenſoribus bombardarum vi ſpolientur.

Eruptio propulſata.

Hæc dum Hoſtis molitur, Oppidi Gubernator Miranda, pyrio puluere ſe deſtitutum videns, Tympanotribam ad Mauritium mittit, qui ſuo nomine triduum induciarum petat, & Obſides mutuò dandos, ut interea de deditione inter ſe conueniant. Induciæ negatæ; conceſſi Obſides, per quos conſtituta deditio. Tertio Nonas Septembris egreſſi ſunt Oppido Milites octingenti quadraginta, conſuetis, ac ſæpiùs memoratis ſeſe dedentium conditionibus; & quadraginta curribus ad res conuehendas à Victore commodatis. Campeſtre quòque tormentum unum ſecum pertrahere permiſſum: ita flagitante Mirandâ, & per

Tamburino.

Meurſa cum Arce Mauritio deditur.

1597. per iocum ſubmonente Mauritio, nè illo magnam aliquam Vrbem expugnarent. In Arce verò repertæ bombardæ undecim, earumque ſex maiores:pulueris autem nitrati, aut commeatuum nihil. Præfectus Oppido ſimul, atque Arci Giſtollius, Solmenſis Comitis Locum-tenens, cum duobus Peditum ſignis præſidio relictis.

MAVRITIVS intra menſem unum tribus Oppidis feliciter potitus, & quatuor ſupra quinquaginta tormentis,quorum undecim maiora muris quatiendis idonea,& nauibus plurimis,alioque bellico apparatu; iam Rhenum patefecerat omnem Fœderatis ſuis. Paucis itaque diebus Meurſæ commoratus, rebuſque ibi diſpoſitis, ad reliquam regionem ſubigendam animum,operamque conuertit. Vt Militem ad hyberna reduceret, & anni tempeſtas hyemi proxima, & pluuiæ frequentes hortabantur. Verùm ab recentibus victorijs alacritas maior tam Ducis,quàm Militum; ac tempus illud, quo fortunam adeo ſibi experiebatur addictam,atque arridentem; ut bene cœpta proſequeretur, euicere. Igitur Copijs iterum luſtratis, ſex millia Peditum, Equites mille & quingentos numerauit. Nauticam præterea turbam habebat ingentem, quæ marinis obdurata periculis, neque bellica reformidabat; & pertrahendis, diſponendiſque tormentis valdè erat accommodata.

HOC inſtructus Exercitu Mauritius ſexto Idus Septembris per impoſitum pontem prope Orſoyam Rhenum tranſmiſit. Poſtridie Luppiâ quòque flumine traiecto, paruis uſus itineribus, ad Grollam Caſtra tertio Idus poſuit. Præerat Oppido Ioannes Stirumbius Limburgenſis Comes cum Peditibus octingentis. Sub ipſum autem aduentum Hoſtium, tres Equitum turmæ ſubſidiariæ eòdem inductæ. Neque id incommodum Obſeſſori: cui magis expediebat, hoſtilem Equitatum includi mœnibus, quàm ad infeſtanda itinera circumire. Cauendum tamen ab eiuſdem eruptionibus; & validiùs Caſtra munienda. Stirumbius,ubi primùm ex hybernis moueri Fœderatorum Copias accepit; munitiones Oppidi roborauit: ſeſeque, ac ſuos ad belli diſcrimina diligenter inſtruxit. Quare difficilis admodum,ac diuturna futura obſidio videbatur.

Mauritius Grollam obſidet.

Gaſpar Ens. Grotius. Baudart. Haræus. Thuanus. Coloma. Reidanus.

NIHIL tamen propterea retardatus Mauritius, duo principio munimenta erigi iubet: alterum ad Occidentem Solem, ad Meridiem alterum; eaquè inter ſe aggere perpetuo ducto continuari.Quæ omnia unius ſpatio noctis peracta;octingentis Militibus in labores,bis mille in eorum præſidium peruigilantibus. Interdiu verò, quæ properata per tenebras fuerant, diligentiùs

Caſtrorum munitio.

abſoluta. Nocte proximâ alia duo propugnacula ad Ortum Solis, atque ad Septentriones extructa: eademque firmata per diem, & ſubterraneo meatu intercedente coniuncta. Sic ab omni latere Oppido circumuallato, propiores aliæ munitiones, Militum quingentorum capaces, coercendis eruptionibus fabricatæ. Vt verò Mauritius alacritati ſuorum etiam ſpe præſentis lucri ſtimulos adderet; florenos centum pollicitus eſt ijs, qui primi aggere ad foſſam peruenirent. Id præmij Friſij præripuere. Cùmque certatim alij omnes præire ſocijs adniterentur; eo ſagaci conſilio conſequutus eſt Princeps, ut cæteri quòque opera celerarent. Ijs etiam qui cuniculos effodiebant, dena florenorum millia promiſſa; ſuperadditâ primo, ſecundo, tertio, qui præ reliquis opus abſoluerent, certâ mercede. Quare contentione maximâ ſeptem locis acti. Præmium quippe Militibus inter pugnandum datum, quædam videtur pars anticipata victoriæ. 1597.

Mercede Militem animat Mauritius.

Dvm inchoarentur cuniculi, Mauritius ad Oppidum Tubicinem miſit, qui deditionem poſtularet. Reſpondère non ſine indignatione Obſeſſi: *Præproperam eam eſſe petitionem. Tunc opportuniorem futuram, cum ſupra mœnia Hoſtis eſſet.* Repulsâ ferocior Miles in opera incumbit. Mauritius foſſæ aquas deriuari aliò iubet, foſſamque compleri. Ignitis quòque globis, ſeu pyrobolis, quorum inſignis opifex aderat Ioannes Bouerius, pugnatum in Oppidi ædificia. Horum ad quadraginta octauo Calendas Octobris conflagrarunt. Poſtridie eodem artificio ſimile excitatum incendium. Et niſi tempeſtiuè ad mœnia Milites accurriſſent, uniuerſum fuiſſet Oppidum flammis abſumptum. Iam è cuniculis unus fuerat ad muros perductus. Iterum deditio à Gubernatore poſtulatur. Is tridui ſpatium poſcit, quo per literas moneat Hermannum Comitem Thſerembergium, Geldriæ Prouinciæ Præfectum. Mauritius contrà: *Maturato opus eſſe. Poſt triduum fortè vix unum ex Obſeſſis ſuperſtitem fore.* Quod ut re comprobaretur, admotum cuniculum ſub propugnaculo iuſſit puluere tormentario referciri, exitusque omnes obſtrui; tùm alios quòque cuniculos promoueri. Et quaſi ſatis non eſſet ſubterraneis ignibus cladem denunciatam moliri; miſſilibus quoque flammis in Oppido rurſus incendium excitatum. Imò, quod miſerabilius erat, igni extinguendo non ſuppetebant aquæ, areſcentibus puteis, ex quo foſſa fuerat exinanita. Quare cùm increbeſcerent mala, remedia deſtituerent; conſternati tandem animis Defenſores deditionem faciunt. Conditiones fuere; ut Præſidiarij trans Rhenum migrarent, atque in tres proximos menſes armis aduersùs Fœderatos abſtinerent. Equi etiam Equitibus

Trombetta.

Miſſilium ignitorum vis.

Grollæ deditio.

1587. tibus denegati primò, ſed mox Mauritij benignitate conceſſi. Quarto Calendas Octobris Oppido exceſſerunt. In his erat Budbergius cum Equitibus octoginta: quibus impedimentorum currus centum viginti ſuccedebant. Tum Sancius de Leuâ, quinquaginta tribus Equitibus ſtipatus. Agmen claudebat ipſe Limburgenſis Comes Stirumbius cum duodecim Cohortibus Peditum. Omnes numero Milites ferè mille. Oppidum ingreſſus Mauritius perpauca reperit, & minora tormenta, bellici verò inſtrumenti nihil. Cùmque non multùm diu ibidem quieuiſſet, felicitate temporis uti ſciens, Breſortium Militem rapit. Mauritius Breſortium inuadit.

Iidem Hiſtorici

MODICVM ambitu, ſed prævalidum ſitu Zutphaniæ Oppidum Breſortium eſt, ante annos quadraginta mœnibus, foſsâque accuratè munitum. Paludibus undique cingitur, velut ampliore foſsâ naturæ. Duplex tantùm aditus obijcitur, aggere gemino ſuper aquis erecto: quorum alter curribus, equiſque peruius; alter peditibus viam præbet. Conſurgit Arx ad latus, ad quam ex Oppido dumtaxat anguſta ſemita perducit. Hæc omnia Defenſoribus magnam ſeſe tuendi fiduciam dabant; cùm cæteroqui numero pauciſſimi eſſent, nempe haud ſupra ducentos. At Mauritius, ratus vel ſolo terrore nominis, & locorum in proximo ſubactorum recenti exemplo, hunc etiam ſibi ultro venturum in manus; vix Caſtra locauerat, ac tormenta diſpoſuerat, cùm poſtulari iuſſit deditionem. Reſponſum fuit à Damiano Gardotto Lotharingo, qui Præſidium regebat. *Nè ſibi perſuaderet Hoſtis, rem eſſe cum Grollanis. Se pro fide in ſuum Regem, ac loci defenſione, ad extremum uſque ſpiritum pugnaturos.* Quamobrem vim adhibendam, atque ad opera nauiter incumbendum curauit Mauritius.

AC primò, ut circumiectarum paludum obicem ſuperaret; admoueri pontes iuſſit, quos ſecum in eum uſum prouidè circumducebat. Hi verò (uti valde ſolertia ſunt ad machinamenta fabricanda Belgarum ingenia) contexti in hunc modum erant. Binæ trabes, decem, aut plurium pedum longitudine, abiegnis aſſeribus fuerant ſuprà, infràque contignatæ, adeo ut machinæ latitudo quinos homines caperet ex æquo diſpoſitos. Singulis erant angulis rotulæ ſubiectæ, quibus in omnem partem moles facilè volueretur. Inter duas contignationes cauitas media ſubere complebatur. Vtrinque funes pendebant, ut quàcumque Milites vellent, machina pertraheretur. Ad extremum pontem ferreæ fibulæ defixæ, principio verò adiecta foramina: quibus adminiculis alter alteri pontium, prout loci poſtulabat conditio, necteretur. Veſtibilium pontium artificium.

Hoc

Hoc artificio, aliiſque machinis paluſtris agri difficultatibus ſuperatis, ita progreſſi ſunt Obſeſſores, ut iam tormenta poſſent ad muros quatiendos diſponere. Quò verò tutiùs aggerem quòque perducerent (quando terræ ad ſe tegendum penuria erat) iuſſit Mauritius corbes ramis, ac frondibus arborum refertas opponi in ſpeciem tantùm, atque ad Hoſtem fallendum. In his operibus feſtinandis, parem oſtentarunt audaciam Nautici homines, dum bombardas pertraherent, atque Aurigæ, dum virgultorum conueherent faſces, aliamque materiem: utrique à diſploſis continenter ex Oppido tormentis ſecuri, non tuti. Multi quippe globis eorum icti ſternebantur. Mauritius quòque ſuas omnes bombardas ter exonerari mandauit. Tùm, quaſi tertio dato ſigno, deditionem iterum poſtulari. Obſeſſi per contemptum, ſpatium ad deliberandum de ſummâ re popoſcerunt horarum ſaltem quatuor & viginti. Præfidentes namque eâ re potiſſimùm erant, quod, etiam ſi propugnacula, & mœnia diruerentur; aquæ ipſæ latè circumfuſæ futuræ eſſent pro muris, ac munimentis, contra quæ bombardæ nihil poſſent. At non animo reputabant, cum eâ ſibi gente negotium eſſe, quæ aquis innata, earumque domeſtica, ac tanquam cum illis quòque Fœderata; pro ſe, non in ſe pugnantes eaſdem habet. Et ſanè ſi marinos homines natura ferret, eos crederemus Hollandos. Pontibus igitur, quos modò memorauimus, nauium inſtar innatantibus propius Oppidum ſucceſſit Miles. 1597.

Aliæ machinæ.

Ad Orientem Solem lunatum erat munimentum tuendæ portæ præſtructum. In illud è Solmenſis Comitis Caſtris tormenta diſploſa: mox à Scotis Militibus inuaditur, atque occupatur. Nec multò pòſt, quæ Brederodio parebant, Copiæ lunatum aliud propugnaculum, portæ alteri ad Occaſum Solis obiectum, expugnant. Non idcirco tamen exterriti Defenſores, adhuc tormenta diſplodere: ſaxa iacere: omni ope ſe, locumque tutari. At Hoſtis vehementer iratus, quod unum Oppidulum felicem victoriarum curſum tamdiu retardaret; tantâ vi, aut furore potiùs exonerare omnis generis tormenta cœpit: ut nulli ſupra mœnia efferre caput tutò licèret.

Obſeſſores munimenta capiunt.

Iam verò Exercitus uniuerſus, viâ undique per aggeres patefactâ, imminere Oppido quaſi funditus euertendo videbatur. Adeòque inuicta illa conſtantia Defenſorum aliquando fracta eſt; & cedere neceſſitati ultimæ coacta. Igitur prodire ad Hoſtes Tubicinem iubent, qui colloquium ad deditionem petat. Hic è mœnibus vix extulerat caput, cum penè illud immiſſus globus abripuit. Surdæ omnium aures ad ipſas ſe dedentium voces. Furor

1597. tor ob pertinaciam, dolor ex tot Commilitonibus amiſſis, qui plures in uno Brefortio, quàm in cæteris ſimul Oppidis expugnandis, cæſi, ad internecionem ſæuire compellebant. Ipſe Mauritius, qui mallet Oppido pleno Ciuium, quàm vacuis mœnibus potiri, frænare militarem impetum, furiasque nequibat. Obſeſſi, ut extremam perniciem vitarent, nihil non agere. Impoſitos haſtis pileos, deditionis argumento, ſuſtollere: imbellem ſexum è loco ſuperiore cum omnibus ad miſericordiam implorandam geſtibus, artibusque producere. Sed cuncta nequicquam apud animos & Militum, & Nautarum: qui mortem, ut ferè ſemper ob oculos habent, tam in ſe, quàm in alijs, nihili faciunt. Ergo non tam prædæ cupiditate, quàm cædis rabie in propugnaculum enituntur: inde ſe in Oppidum truculenti effundunt, omnia ſtragis, & ſanguinis impleturi. Quod ubi conſpexere Oppidani, rapidâ ſe fugâ in Arcem recipiunt. Hoſtis per Oppidum uniuerſum ad prædam diſcurrere. Ea fuiſſe fertur opima, quod in eum locum, tanquam omnium tutiſſimum, finitimi Populi optima quæque comportarant.

Sera deditio non accepta.

Oppidani in Arcem fugiunt.

INGRESSVS paulò pòſt Mauritius, quantùm potuit, cædem inhibuit: incendiaque ab ignitis miſſilibus excitari cepta reſtingui iuſſit. Tum Arcis deditionem poſtulauit. Eam Præſidiarij, atque Oppidani ſine ullâ conditione fecerunt, ſe totos Victoris arbitrio permittentes. Mauritius vitæ quidem omnium parci voluit: ſed grauem pecuniæ multam indixit. Quia tamen nocte proximè ſubſequutâ, vel Militis cuiuſpiam occulta ſcrutantis imprudentiâ, qui face deſtitutus, ſtramen in uſum luminis accendiſſet, vel ex aliquo ignito globo nondum oppreſſo, nouum in Oppido exarſit incendium, adeòque latè manauit, ut ædes ferè omnes abſumpſerit; commiſeratione tactus, multum pecuniæ condonauit. Eam verò ipſam, quam exegit, Militibus, ac præcipuè ſaucijs diuiſit. Diebus paucis eorumdem quieti conceſſis, decimo quinto Calendas Nouembris Enſchedam mouit.

Renderſi à diſcretione.

Illa deditur.

Fortuitum incendium.

Iſel.

EXIGVVM id quòque Oppidum eſt trans Iſalam fluuium, in eâ regione ſitum, quam Indigenæ Tuentiam appellant. Multos ibi annos præfuerat Marius Comes Martinengus; illudque duplici munierat foſsâ, ſeptemque propugnaculis ſe mutuò defendentibus. Anguſta hæc tamen fuiſſe tradunt, & contra Oppugnantes inualida; ac multò minùs ad ſuſtinendum impetum tanti, ac toties victoris Exercitûs valitura. Præſidiarij, quos tunc regebant Vaſquius, & Grosfeldius Centuriones, Hoſti deditionem poſcenti reſponderunt: Non ante ſe illam facturos, quam tormenta vel in conſpectum darentur. Extemplo præter ipſorum

Mauritius Enſcheda potitur.

rum opinionem admota, Oppidum dedere coëgerunt. Itaque 1597.
decimo quarto Calendas Nouembris duæ Militum Centuriæ, pactæ, trimeſtri ſpatio citra Rhenum arma ſe minimè laturas, cum omnibus, quæ aſportare ſecum poterant, digreſſæ ſunt in Brabantiam.

Oldenſaliam obſidet.

PERGENS Mauritius ſuarum victoriarum nectere catenam; Oldenſaliam, mille ferè paſſibus Enſchedâ diſtantem, poſtridie traduxit Exercitum. Tuentiæ primarium id Oppidum eſt, formâ rotundum, duplici muro, triplicique foſsâ, & nouem propugnaculis munitum. Quo primùm die Miles eò acceſſit, figendis tabernaculis vacauit. Tùm collem proximum tenuit: aggeremque quatuor ex partibus ad extimæ foſſæ crepidinem perduxit. Neque contentus Mauritius ſingillatim potiri Oppidis; indignumque ratus, eorum uni expugnando vires omnes impendere: dum Oldenſaliam obſideret, Solmenſem Comitem cum parte Copiarum Otmarſiam, in vicinum aliud Oppidum, miſit; ex quo frequentes erant in finitimas Fœderatorum Vrbes Hiſpanorum excurſiones. Poſtulata primùm, nec impetrata Otmarſiæ deditio. Mox ubi maiora tormenta ter fuere diſploſa, deditur Oppidum eiſdem, quibus Enſcheda, conditionibus. Multa circùm ab Hiſpanis extructa munimenta ruſticorum hominum operâ; eorumdem cum ingenti lætitiâ ſolo æquata.

Per Solmenſem Otmarſiam capit.

OLDENSALIAM interea premebant Obſeſſores, atque ignitis præſertim miſſilibus infeſtabant. Quorum tantus terror Oppidanos inuaſit, ut poſt quartum obſidionis diem, bombardis nondum admotis, Præſidiarios vel precibus, vel minis adegerint ad petendum colloquium, ac deditionem faciendam. Quare octauo Calendas exceſſere, vexillis explicatis, Præſidiarij quadringenti, vel, ut alij tradidere, quingenti.

Oldenſalia quoque potitur.

VNVM iam in eâ Tranſrhenanâ regione Oppidum Hiſpano cuſtoditum ſupererat, Linga. Id in extremo Belgio, ultra Benthemenſem Comitatum, ad Amaſim fluuium ſitum, quatuor in ditione Pagos circumiacentes habet. Duplici murorum ambitu, duplicique foſsâ circumſeptum, Arce quòque adiectâ, & propugnaculis quatuor inſtructâ, communitur. Fridericus Comes Thſerembergius Lingam eo temporis, Hiſpani Regis nomine, moderabatur: adiunctumque Præſidium habebat Militum ſexcentorum, atque unius Equitum turmæ, non ſine copioſo generis omnis commeatu. Is antequam obſideretur, cuiuſdam Hollandorum transfugæ ſuaſu, lunatis munimentis Oppidum cinxit: ſuburbanas ædes, ac præſertim ingentes Paſtorum caulas, in quibus commorari aduentans Hoſtis poterat, exuſſit;

Lingæ ſitus, & munitio.

Iidem Scriptores.

ut

1597. ut propterea neceſſe hic habuerit Oppido procul in vicinis Pagis hoſpitari; quando tentoria hyemantis anni inclementiam haud ſatis defendebant. Caſtra communienda non erant Obſeſſoribus, quia nullus è proximo venturi Subſidij metus. Aggeribus tantùm, ac munitionibus Oppidum circumcludendum, contra frequentes, ac validas eruptiones. Neque his modò, ſed & diſploſis aſſiduè tormentis multum detrimenti Hoſtibus intulerunt Obſeſſi. In exhauriendâ quòque foſsâ vehementer laboratum. Quippe aquis ſubducendis oppoſiti fuerant obices, qui munimentis additis defendebantur: ut nonniſi per multorum cædem, & ſanguinem poſſent aliò deriuari.

Lingana Obſidio.

INEVNTE Nouembri diſpoſitis tormentis ab Obſeſſoribus fieri cœpta concuſſio: quique iam inſtituti cuniculi fuerant, ad foſſam uſque perducti, quà Molaris, ut appellant, portæ propugnaculum ſurgit. Eodemque tempore nauibus undeuiginti, per Amaſim tutò delatis, multum commeatûs, atque inſtrumenti bellici comportatum in Caſtra. Interea ſibi non deerant Obſeſſi, varijs belli artibus, atque actis præcipuè cuniculis, Hoſtem infeſtando. Eorum aliquos cum Obſeſſores læti detexiſſent, ac pyrium inde puluerem pileis aſportare contenderent; admoto ſtatim igne Lingenſes incautos Milites ambuſſerunt. Alio verò cuniculo ad Leucenſem portam diſrupto; qui parati erant ad irrumpendum Hoſtes, eiuſdem portæ propugnaculum occuparunt. Nec defuere, qui huic obſidioni pretium facerent, exteri ſpectatores. Danicæ nempe Regis Legati cum eò locorum veniſſent; munitiones, foſſas, operaque Caſtrenſia cætera & contemplati ſunt, & admirati.

Lingani cuniculis pugnant.

PRIDIE Idus Nouembris maioribus tormentis quatuor & viginti Arcem vehementer concuti Mauritius iuſſit: horaſque continentes octo ea tenuit impreſſio. Tùm haud leui factâ ruinâ, per Tubicinem deditionem Arcis, atque Oppidi poſtulauit. Vnius horæ ſpatium ad deliberandum Obſeſſi petunt; neque impetrant: denunciante Mauritio; ſe primùm, ac poſtremùm proponere, ut ſeſe dedant. Ni faciant extemplo, ſupremam ab ſe perniciem imminere. Quare Thſerembergius duos in Caſtra Obſides miſit: & multâ iam nocte in deditionem his conditionibus conuènit. Vt cum armis, equis, impedimentis, & ſignis explicatis Præſidiarij ultra Rhenum, Moſamque migrarent: libri omnes, & ſchedæ Prouinciæ negotia continentes Mauritio traderentur: is verò diſcedentibus quinquaginta currus, ad impedimenta tranſuehenda, ſuppeditaret.

Linga Mauritio deditur.

POSTRIDIE ingreſſi ſunt Oppidum Hollandi, præfectuſque

Arci Martinus Cobbenius, Oppido Tailingius. Permiſſum à Mauritio, rogatu affinis Comitis Thſerembergij, ut eum adhuc diem Regij Milites ibidem morarentur. At ſubſequenti, decimo octauo Calendas Decembris, proiecti ſunt numero ferè quingenti, deducentibus Friderico, atque Adolpho Thſerembergijs. Mauritius tot bellicis laboribus feſſum, ac tot continuatis victorijs exultantem Exercitum in hyberna dimiſit. Ipſe gloriæ plenisſimus, & publicis ſuorum plauſibus in Cælum latus, Hagam Comitis reuerſus eſt. Atque Ordines Fœderati, ut exantlatis laboribus præmium, reique bono communi ſuo tam feliciter geſtæ ſignificationem diuturnam darent: eumdem, eiusque poſteritatem omnem Lingenſi ditione donarunt. 1597.

Mauritii gloria, & Lingana ditio præmium.

Anno 1598.

Sequētis anni duplex gaudium.

Qui proximè ſequutus eſt, annus nonageſimus octauus ſupra milleſimum quingenteſimum, duabus maximè rebus, ad publicam felicitatem ſpectantibus, memorabilis fuit. Pace ſcilicet inter duos Europæ potentiſſimos Reges Hiſpanum, Gallumque, poſt diuturnum, & nomini Chriſtiano pernicioſiſſimum bellum, ſancitâ: initoque coniugio inter Albertum Archiducem, Hiſpanique Regis Filiam natu maximam Iſabellam, cum dotali Belgij principatu.

Pax inter Hiſpanos, & Gallos à Pōtifice ſtruitur.

Quod attinet ad pacem; Clemens Pontifex, qui reconciliandi Catholicæ Eccleſiæ Regis Henrici magnum, arduumque negotium felicem ad exitum perduxerat: ſuarum quòque partium eſſe cenſuit, tanquam communis Parentis, Arbitrique generis Chriſtiani, maximos eiuſdem Principes, tot annos inter ſe damnoſa utrique bella gerentes, ſtabili tandem, optatâque pace componere. Quamobrem idoneis ad tantum opus appatatibus prudentiſſimè præiactis, Pontificium Legatum ad hoc inter cætera negotium ſapienter, ac ſedulò tractandum, in Galliam miſit. Alexander is fuit Cardinalis Mediceus, Archiepiſcopus Florentinus, cuius ſuprà meminimus; quique præclaris virtutibus ſuis, ex obitu Clementis, ſummum adeptus eſt Pontificatum, Leonis Vndecimi nomine. Hic ab Rege prope Lutetiam magnis honoris, & beneuolentiæ ſignificationibus exceptus, poſt alia multa ad Religionem ſpectantia prudenter appoſitèque prolata, ſermonem quòque inijcere de pace aggreſſus eſt. *Gallici regni diuturnas ærumnas, ac deſolatas bello florentiſſimas quondam prouincias commemorare: quibus extremis, ac patentibus malis unicum ſupereſſe in pace remedium. Tempus iam eſſe, ut poſt tot bellicos toleratos labores, atque incommoda, fortiſſimus, ac feliciſſimus Rex ſuo tot nominibus Regno pacatè, tranquilleque frueretur. Chriſtianam Rempublicam uniuerſam optare, atque orare, ut arma illa,* quæ

Legatus ideo mittitur Mediceus Cardinalis.

Argumēta, quibus Galliā Regem incitat ad pacem.

Campan. lib. 6. Gaſpar Ens lib. 18. Grotius l. 6. Boter. l. 5. Hareus anno 1598. Turſura lib. 22. Thuanus lib. 120. Camer. lib. 12. c. 22. 23. Colonal. 11. Catherinus in fine l. 15. Reidanus l. 15. Petr. Mattheius Hiſt. Gall. lib. 2. Narrat. 2. et 3. Bentiu. l. 4. Buſſieres l. 21. Io. Bochius in Narrat. profect. Archiducum.

1598. *quæ Chriſtianorum ſanguine tamdiu madaiſſent, in communem Hoſtem Turcarum Regem verterentur: qui tùm per Hungariam furoris, ac feritatis ſuæ miſeranda veſtigia ſpargebat.*

His, aliiſque compluribus momentis rationum impellebat quidem Legatus animum regium ad aſſenſum pacis: verùm honoris, atque exiſtimationis ſtimulus acer, qui generoſum, ac viuidum Henrici pectus ſemper altè pupugerat: quique apud Principes, ac magnanimos Viros præponderare utilitatibus ſolet; in partem alteram vehementer urgebat. Quare in primis hac ſuper re colloquiis diſertè Cardinali teſtatus eſt: *Nulli ſe unquam conditioni concordiæ aſſenſurum; niſi priùs loca omnia, quæ occupaſſet Hiſpanus, integrè reſtituerentur, ac damna regno illata reſarcirentur.* At Legatus tum palàm Galliæ omnino neceſſariam pacem intelligens: tum, quâ erat ſagacitate, mentem intimam Regis à pace non alienam introſpiciens; non eâ primùm obiectâ difficultate ab inſtitutâ tractatione deterritus eſt. Itaque ut eamdem proſequeretur, in Hiſpaniam miſit, quem ſocium legationis adduxerat, religioſæ Diui Franciſci Familiæ ſupremum Moderatorem Bonauenturam è Calatagirone: qui nempe cum alterâ Partium ſuper eàdem concordiâ ſermonem haberet. Eam verò Hiſpano Regi perſuadere longè facilius erat: quamuis tot, ac tanti momenti Vrbes, atque Oppida reddenda Gallis forent. Ætas quippe ſenio grauis, & lethalibus affecta morbis, adeoque morti proxima (quæ hoc ipſo accidit anno) tutam pacem emolumentis belli omnibus præferebat. Obiectabatur quòque: unicum ſupereſſe Filium, eumque tenerioris æui; cui periculoſum eſſet, ſuccedere cum bello tam atroci aduersùs Hoſtem adeo potentem, expertum, ac fortunatum. Eumdem hæredem Regni futurum, ſed infinitis ſumptibus exhauſti. Addebatur, nouos Principes, quos imponere Belgio decreuerat, huius beneficio pacis peropportunè uſuros. Eò namque maiores habituros armorum vires, ad abiunctas prouincias in ſuam poteſtatem redigendas; quòd in Galliam diſtrahendæ non eſſent.

Regis reſponſio.

Generalis Franciſcanorum Miniſter eadem gratia mittitur in Hiſpaniã.

Hiſpanus Rex, cur ad pacem propenſior.

His, ac talibus adductus argumentis Philippus Rex, Bonauenturam mentis ſuæ, Regiique Senatus ſatis conſcium, & quibus vellent firmari pacem conditionibus, edoctum, in Belgium ad Archiducem miſit. Qui nihilò minùs, quàm alii, Belgio paulò pòſt ſuo futuro, Europæque uniuerſæ concordiam non modò ſalutarem, verùm etiam neceſſariam exiſtimabat.

Vti etiam Albertus Archidux.

Ad eius tractationem inſtituendam, in Picardiæ, Arteſiæque finibus congreſſi Gallici Regis nomine Nicolaus Villaregius, qui ei à ſecretis erat; Archiducis verò Ioannes Richardotus Regii

Cõgreſſus primus ad pacis tractationem ineundam.

Senatûs Belgici Præſes: & idem Bonauentura, magnæ Vir in agendo dexteritatis, ac prudentiæ. Cùmque frequentibus colloquijs ſe magnorum Principum voluntate, ac poſtulatis probè inter ſe cognouiſſent; explanari paulatim videbatur ad concordiam via. Vnus amouendus ſupererat obex ab Archiduce: qui retinere Caletum vellet, non quidem perpetuò, ſed quamdiu cum Belgij Fœderatis bellum eſſet. Eò quòque adductus fuerat, ut pateretur, illo ipſo temporis interuallo in manus Pontificis Maximi deponi, poſtmodum Regi Galliæ reſtituendum. Imò pollicitus eſt, alio ſe loco Caletum compenſaturum. Tanti referre intelligebat Hiſpanicæ rei patentem eum portum habere, ad Milites in Belgium tranſmittendos. Et ſanè huius ipſius anni Februario exeunte, quatuor Hiſpanorum millia eò feliciter appulerunt. At ſui tenax propoſiti, certus erat Henricus, non amplexari pacem, niſi ſua ſibi omnia redderentur. Nihilò tamen minùs conſtitutum fuit, ut Veruinum, Oppidum in Veromanduis, alijs concordiæ tractationibus inclytum, conuenirent: Cardinalis Legatus; Franciſcus Gonzaga Mantuanus Epiſcopus, Pontificis apud Galliæ Regem Nuncius; & Regis utriuſque Delegati. Quamobrem à Gallo adſuere: Pomponius Belleureus Grignonij Dominus, varijs legationibus nobilitatus, & Nicolaus Brullartus Sillerij Dominus, Senatus Pariſienſis Præſes: ab Hiſpano verò Ioannes Richardotus modò memoratus, Ioannes Baptiſta Taxius Sancti Iacobi Eques, & Ludouicus Verreichius Brabantiæ Audientiarius, ut appellant. Gallicos Delegatos Pontificius Nuncius deduxit: Hiſpanos Bonauentura Generalis ſui Ordinis Miniſter. 1598.

Difficultas obiecta.

Ad pacem tractandam Veruini conueniunt Adminiſtri Pontificij, & Regum Delegati.

VBI de conditionibus ineundæ pacis agitari cœptum eſt; Hiſpani ſe ſtatim reddituros profeſſi ſunt Ardeam, Dorlanum, Capellam, Caſtelletum, Montem Hullinum in Picardiâ; & Blaueti portum in Britanniâ: Caletum unum ad Belgici finem belli retinere contendebant. Galli contrà hanc præ cæteris Vrbem repetebant, unàque Cameracum: & veteres quaſdam de finibus controuerſias ſuſcitabant. Ad hæc Hiſpani reſpondebant: *Controuerſias illas iam tùm anno eius ſæculi quinquageſimo nono in Cameracenſi pace fuiſſe compoſitas. Cameracum haud eſſe in Regni Gallici ditione: ſed ius in eam Urbem Archiepiſcopo datum; licèt paucos ante annos eamdem armis Alenconius occupaſſet. Catholicum verò Regem, ut Belgij Dominum, patrocinium eius habere, non directum (ut aiunt) dominatum.* His victi rationibus Galli ab utrâque petitione deſtiterunt. Hiſpani quòque Caletum iiſdem pari æquitate ceſſerunt. Vna de Blaueto ſupererat difficultas. Gallus

Turturs. Catherinus.

Agitur de locis occupatis reddendis.

quippe

1598. quippe Rex Oppidum illud cum omni, quo tunc inſtructum erat, apparatu bellico repoſcebat. At Hiſpani diruendam aiebant ab ſe conditam Arcem: ac bombardas, & reliqua, quæ ipſi eò conuexerant, aſportanda. Hoc etiam Hiſpanis Galli conceſſerunt, rei æquitate adducti. Tantâ inter eos ſinceritate iuris agebatur.

Iidem Scriptores.

De Fœderatis utriuſque partis includendis.

DISCEPTATVM præterea de Fœderatis utrarumque Partium fuit. Et Rex quidem Henricus contendebat, ut Angliæ Reginam, atque Hollandicos Ordines ea concordia complecteretur: Philippus verò Rex in eâdem comprehendi volebat Sabaudiæ, ac Mercurij Duces. Hàc in re grauis erupit utrinque motus animorum. Cum enim negarent Galli Mercurij Ducem includendum, qui Henrico ſubiectus eſſet: reſponderunt Hiſpani: etiam Hollandos Philippo. Atque hìc, foueri rebelles, ſibi mutuo exprobrantes, vehementer in ſe inuicem exarſere. Verùm hiſce rixis dirimendis Cardinalis Legatus interiecit auctoritatem, & prudentiam ſuam.

Graue diſſidium inter Delegatos à Legato componitur.

Rex Henricus de pace cõſulit Hollandos, & Angliæ Reginam.

INTEREA dum hæc Veruini tractabantur; dederat Galliæ Rex ad Belgij Fœderatos literas; quibus ad ineundam cum Hiſpano pacem ſe ſollicitari ſignificabat. *Sed nihil ſe, niſi conſcijs ipſis, Angliaque Reginâ, decreturum. Mitterent adeò, quibuſcum eâ ſuper re conſilium haberet, Legatos. Agi tùm quidem de concordiâ coram Pontificio Legato, aſſenſu ſuo: ſed nihilò tamen minùs bellum ſibi interim curæ fore.* Eadem ferè perſcripſerat ad Angliæ Reginam. A quâ, ut ab Ordinibus Fœderatis, Legati paulò pòſt appulerunt in Galliam. Hi palàm, ac diſertè pacem diſſuaſere cum dicerent: *Offerenti eam Hiſpano minimè fidendum. Quippe qui probè noſſet, coniunctis Galliæ, Angliæ, Belgijque Ordinum viribus, ſe imparem eſſe: ac propterea Fœderatos inuicem abſtrahere, quò faciliùs tutiùsque ſeorſim unumquemque oppugnet; ſuperiorque ſit ſingulis, qui foret inferior uniuerſis.* Ad hæc reſpondiſſe ferunt Henricum: *Non ſibi nouum eſſe quod dicerent. Sed Regnum ab ſe nuperrimè cantis, ac tot annorum laboribus partum, nonniſi concordiâ cum Hoſte finitimo, ac ſæpè intimoper fœdera cum rebellibus, poſſe ſtabiliri. Se tamen in eâ ſanciendâ, non ſui tantùm, ſed ſociorum quòque rationem habiturum.*

Vtrinq; miſſi Legati eã diſſuadent.

Regis reſponſum.

AT Mercurij Dux, cùm videret, Henrico iam Regni potito ſeſe obluctari non poſſe; in eiuſdem poteſtatem, ac beneuolentiam redijt, quicquid locorum in minore Britanniâ obtinebat, ei reſtituendo. De Sabaudi verò Ducis controuerſiâ ſuper Salutiarum principatu decretum, ut tota res ad Romanum Pontificem reijceretur; qui intra annum ferret eâ de lite ſententiam.

Ita

Pax denique ſancita.

Cur eius promulgatio dilata.

Ita demum difficultatibus cunctis ſuperatis, & pacis conditionibus utrinque ſancitis, quam dudum ſuſpirabat Europa, quamque iamdiu expectabat Orbis terrarum, concordia inter maximos Reges ab eorum Delegatis inita, ſcriptoque firmata eſt poſtridie Calendas Maij. Non tamen niſi poſt menſem in publicum euulgata: tum quòd Galliæ Rex ante diſceſſionem ab Aulâ Legatorum Angliæ, Hollandiæque, noluit eam promulgari, nè coram ipſis res eis tam odioſa proditet: tum quia de Blaueti conuento Regis Hiſpani mentem priùs Archidux voluit exploratam habere. 1598.

Communis ob hanc pacem Europæ lætitia.

IGITVR ſeptimo Idus Iunij Lutetiæ promulgata pax fuit: eâdemque die Ambiani coram Pontificio Legato, Gallicisque Delegatis, ſimulque Bruxellis: quaſi tanta lætitia Vrbe unâ, vel Orbis terræ capaci (uti dicitur Pariſienſis) minimè caperetur: ſed varias Prouincias, ac Regna pax illa peruaderet, quæ commodi plurimum, ac felicitatis erat eiſdem paritura. Neque ſolùm in regionibus, quarum ea propriè intererat concordia; ſed quàcumque Chriſtianum pertinet nomen, magnos ea fama plauſus, atque acclamationes exciuit: gratulantibus ſibi mutuò cunctis, Chriſtiano iam ſanguini parcendum; deſolatas Prouincias redintegrandas; intercluſa per Europam commercia reſtituenda; bellorum extinctis incendijs, florem bonarum artium, ſplendoremque virtutum, velut è latebris emerſurum. Magna ex eo facta fuit laudum, atque exiſtimationis acceſſio tum utrique Regum, qui cum ſe nimiùm diu bello potentes oſtendiſſent, iam ſe declararent publici boni amantiores: tum Pontificio Legato, cæteriſque tam celebrati operis Adminiſtris, qui diligentiâ, prudentiâque ſuâ rem tam arduam optatum ad exitum perduxiſſent: tum ipſimet Pontifici; cuius auctoritate, charitate, ſapientiâ præcipua duo Chriſtianæ Reipublicæ Regna, tam acerbis inter ſe odijs tamdiu digladiata, felici tandem concordiæ nodo iungerentur.

Cõiugium Archiducis Alberti cum Iſabella Infante.

Philippi Regis amor in Filiam.

Campana. Gaſpar Ens lib. 19. Grotius. Botereius. Haraus. Bochius. Caraerus. Coloma. Bentiuolus.

IAM verò ut ad Archiducis Alberti connubium cum Iſabellâ Clarâ Eugeniâ Hiſpaniarum Infante veniamus: res profectò erat negotij in Aulâ Hiſpanicâ maximi, quandò de auellendis ab Regno prouincijs Belgicis, in eius coniugij dotem, agebatur. Septuagenario maior erat Philippus Rex. Nihil ad eam diem in votis habuerat magis, quàm Filiam Iſabellam excelſiſſimè collocare: & quòd natu maxima erat, ac facilè unico Fratri decedenti in Imperium immenſum ſucceſſura: & quòd eam ſemper apud ſe educatam, cùm perpetuò habuiſſet ob oculos, ſuis habebat oculis cariorem. Et dignam ſanè tanti Principis, ac tam ſa-

1598. ſapientis rerum æſtimatoris amore ſingulari eam omnes cenſebant: cui nullam è Principibus fœminis parem obiectare poſſet Europa; aut in quam tot animi, corporisque honeſtamenta confluerent.

Et in Albertum Archiducem.

Ingens quòque Philippi Regis in Archiducem erat beneuolentia. Is quippe ab annis florentibus in Hiſpaniam miſſus, ibique diutius, ſpecimen ſuarum virtutum magnum præbendo, commoratus; tum Madritanâ in Aulâ, tum in adminiſtratione Luſitanâ; ad ingenium, ac ſenſa omnia Regis tam aptè ſe compoſuerat, ut Albertum deſcriptum diceres è Philippo. Atque uti ſimilitudo fomes amoris eſt; eum impenſè diligere Philippus: in dies magis, magisque prouehere: non ut Germanum habere, ſed ut Hiſpanum: nec tam Auunculum ei ſe gerere, quàm Parentem. His adeò gemini amoris facibus Rex inflammabatur ad Iſabellam Alberto deſpondendam, & dotis loco Belgium elargiendum. Addebat animos haud dubia ſpes, hâc ratione ſubiectas eius regionis Prouincias in fide Principis retinendi, eas verò, quæ defecerant, recuperandi. Magnum quippe ad obſequium incitamentum eſſe norat proprium Principem, ac natiuum. Albertum autem, ut Auſtriacum, & Germanum, haberi pro Belgâ poſſe: eiusque ſi qua ſoboles exiſteret, Belgicam omnino futuram. At contrà imperij ſui tam commodam partem ab reliquo corpore diſſecare, & relictam à magno Parente magnam hæreditatem imminutum ire; acerbum ſibi, damnoſum poſteris, minùs probandum prudentibus intelligebat.

Belgium deſignatur in dotem.

Ea deliberatio proponitur in Regio Senatu.

In hac ancipitis animi fluctuatione, ad conſuetam ſe Rex conuertit in maiorum æſtu curarum Cynoſuram, Regij videlicet Senatûs deliberationem, & conſilia. In eo fuiſſe tùm ferunt *Bentiuolus.* meritis, ac dignitate non ultimum Comitem Fontanum, qui re aliquot annos in Belgio prudenter, ac poſtremò etiam feliciter geſtâ (uti commemorauimus in loco) inde ſe ante biennium retulerat in Hiſpaniam. Et iam tùm eum Rex Inſubriæ, Hiſpanicisque per Italiam armis regendis deſtinauerat. Neque minoris erat apud Regem, eiusque Senatum exiſtimationis Chriſtophorus de Mourâ Caſtelli Roderici Marchio. Hic è Luſitaniâ profectus cum Regiâ Sorore Ioannâ viduâ; ex eius defunctæ Aulâ traductus in Regiam, magnis ibi muneribus impoſitus perpetuò fuerat. Vbi verò Luſitanicum Regnum deuoluendum fuit ad Philippum; non minùs eius conſilia, quàm Albani Ducis arma, difficultatibus omnibus ſuperatis, rem tantam confecerunt. His pro meritis & gratiâ Regis, & auctoritate apud

alios

alios quotidie maior, ad ſummum propè deuenerat eâ tempeſtate. Igitur horum præ cæteris ſententia in Regio Senatu audita fuit. 1598.

Regiones, quibus à Fontano Compte diſſuadetur.

Et Fontanus quidem cenſebat, haud eſſe prouincias Belgicas ab Regis Hiſpani ditione abiungendas. *Magni eas*, aſſerebat, *eſſe momenti ad reliquorum corpus Regnorum vel ubertate prouentuum ſuſtentandum, vel militaribus Copijs tuendum. In Hoſtes quippe tam metuendos potentiâ, quàm poſitione vicinos, nullum Hiſpanos habere munimentum Belgio validius. Galliæ ſuos intra limites coërcendæ, ſi quandò in alienos fines audeat irrumpere; nihil aptius eſſe, quàm contiguam eam regionem, quæque pars olim Galliæ fuerit: nè cum inteſtinum quodammodo certamen habeat, illud extra ſe quærat. In recentiſſimo verò bello ab Hiſpanis, pro religione in Galliâ periclitante, ſuſcepto quænam alia praſtò fuiſſe arma, niſi Belgica: quæ non tam obſeſſas Vrbes maximas Rhocomagum, ac Lutetiam, quàm Catholicam cauſam in eiſdem circumuentam glorioſiſſimè ſoluerint, ac liberarint? Quantum verò inde Catholicis in Germaniâ laborantibus additum animorum? quantum terroris iniectum Angliæ hæreticâ labe contaminatæ? Non videri ſubducendas Hiſpanorum potentiæ vires illas; quibus & Hoſtibus formidabilis perpetuò ſit, & Sacro Imperio, Romanæque Sedi auxiliaris, & de Religione optimè merita. Diffiteri ſe quidem haud poſſe, quæ non ſine lacrymis viderit, earum detrimenta Prouinciarum, quæque vel ſuo periculo, ac ſanguine, ſi fuiſſet opus, reſarcire non ſemel contendiſſet: abruptamque ab ſui Regis imperio, quà machinamentis Hæreſeos, quà licentia impetu, Belgij partem haud contemnendam: ac magis in dies creſcentem rebellium contumaciam. Verùm pace cum Gallo firmatâ, reuocatis in Belgium, & coniunctis viribus uniuerſis, obſiſti facilè poſſe, nè maiores habeat Hoſtis progreſſus; imò ab eis propulſatum iri finibus, quos, dum arma Belgica verſarentur in Galliâ, ſolerter occupauit. Neque verò ſpem omnem in nouo principatu collocandam. Aſſuetos Populos dulcedini libertatis, atque hæreticis artibus irretitos, adeòque Auſtriaci ſanguinis odio delibutos, haud ita facilè ad obſequium Principis, ad cultum Diuinitatis Catholicum redituros. Quamobrem ad bellum in Fœderatas Prouincias continuandum, nouas ex Hiſpaniâ vires ſubinde ſuffici oportere: & eas quidem pro tutandâ ditione non ſuâ: multumque in eam copiarum, multum pecuniæ impendendum: nihil verò fructûs, vel utilitatis inde ad Hiſpanica Regna redundaturum. Itaque conſultius multò videri, eas retinere Prouincias, quas omnino defendere neceſſe ſit: & ſumptus facere immenſos in rem, non alienam, ſed ſuam. Nec magna Imperia tuta ab exterorum cupiditate, & quod inde conſequitur, à bellis eſſe: nec bella ſine Militibus, armiſque geri. Quorſum*

Cæſar de bello Gall.

1598. *ſum ergo Belgium, hoc eſt ſemper inſtructum armamentarium, ab Hiſpanicis Regnis ſeiungere? Ve Regia proles Iſabella digno natalibus, debito virtutibus in ſolio collocetur, non defutura Hiſpana potentia, Regiaque ſapientia alia multa conſilia.* His, ac talibus argumentis Fontanus ſuam apud Regem, Regiumque Senatum confirmare ſententiam conatus eſt.

At Moura, qui contrà planè ſentiebat, haud infirmioribus nitebatur momentis rationum: quas in medium proferre non dubitauit. *Aliquam ſanè Regnorum partem*, aiebat, *excelſis Regiæ Filiæ, multùm merentis, nuptijs inſtruendis, tutandis, nobilitandis deberi. Quam verò Belgicis prouincijs opportuniorem? Eas ab reliquo Imperij corpore diuelli poſſe facillimè: quas toto Galliæ Regno interpoſito natura ipſa ſeiunxerit: neque ſitu dumtaxat, ſed lingua, moribus, legibus ab Hiſpano cælo ſegregaric. Vix ullam eſſe Nationem, quæ proprium magis expetat Principem, ac natiuum; quæ vehementiùs oderit exterorum dominatum. Id apertè docuiſſe tempora proximè euoluta, tumultibus, defectionibus, cladibus, ruinis in omni ſæculorum poſteritate memoranda. Quadraginta iam annorum bello eas Prouincias continenter arſiſſe: quod Regia depauperarit æraria: quod aurum ex Indijs aduectum toties abſumpſerit: quod Hiſpaniam, Italiam, Germaniam, Europamque propè vniuerſam militaribus Copijs exinanierit. Quando verò tantum incendium excitatum, niſi poſt diſceſſum optatiſſimi Regis è Belgio: quem quaſi natiuum Principem Belgæ vnicè diligebant: ab eo nempe datum Parente, quem apud ſe natum proprium diffiteri non poterant. Eo digreſſo, Populorum lætitiam, communem tranquillitatem, obſequium erga Principem, cultum Religionis erga Deum; vno verbo virtutes omnes, earumque comitatu ſeptam felicitatem, paulatim ex eis Prouincijs demigraſſe. Hanc fuiſſe publicam omnium ſententiam. Ac propterea quoties frequentibus literis, miſſis quòque Belgij totius nominè legationibus, atque impenſiſſimis precibus Principis ſui reditum efflagitatum? Quòd ſi eius reuerſuri ſpes aliqua ſuſpirantibus Populis affulſiſſet; quas communis lætitiæ ſignificationes datas; quæ captata præſagia tumultuum omnium breuì componendorum? At contrà, vbi deſperata reuerſio; & alius ex alio Gubernator impoſitus; quamuis ipſi fuerint Cæſareo, Auſtriacoque ſanguine venerabiles; quamuis ex vniuerſo Hiſpaniarum Imperio delecti Principes virtute militari, ſagacitate mentis, experientiâ rerum excellentes: quia tamen perpetuum, propriumque minimè gerebant imperium; res quotidie in peius ruere viſas: abalienari Belgarum animos: increbreſcere defectiones: detrectare imperium Populos: ab Regijs ſimul, ac Diuinis legibus ſubtrahere ſeſe Prouincias non dubitaſſe. Tantorum itaque cauſâ malorum potiſſimâ perſpectâ nimis, atque explora-*

Argumenta, quibus ſuadetur à Caſtelli Roderici Marchione.

Tumultus Belgici à Regis abſentia.

alios quotidie maior, ad ſummum propè deuenerat eâ tempe- 1598.
ſtate. Igitur horum præ cæteris ſententia in Regio Senatu audita fuit.

Rationes, quibus à Fontano Comes diſſuaderetur.

ET Fontanus quidem cenſebat, haud eſſe prouincias Belgicas ab Regis Hiſpani ditione abiungendas. *Magni eas*, aſſerebat, *eſſe momenti ad reliquorum corpus Regnorum vel ubertate prouentuum ſuſtentandum, vel militaribus Copijs tuendum. In Hoſtes quippe tam metuendos potentiâ, quàm poſitione vicinos, nullum Hiſpanos habere munimentum Belgio validius. Galliæ ſuos intra limites coercendæ, ſi quandò in alienos fines audeat irrumpere; nihil aptius eſſe, quàm contiguam eam regionem, quæque pars olim Galliæ fuerit: nè cum inteſtinum quodammodo certamen habeat, illud extra ſe quærat. In recentiſſimo verò bello ab Hiſpanis, pro religione in Galliâ periclitante, ſuſcepto quænam alia praſtò fuiſſe arma, niſi Belgica: quæ non tam obſeſſas Urbes maximas Rhotomagum, ac Luteciam, quàm Catholicam cauſam in eiſdem circumuentam glorioſiſſimè ſoluerint, ac liberarint? Quantum verò inde Catholicis in Germaniâ laborantibus additum animorum? quantum terroris iniectum Angliæ hæreticâ labe contaminatæ? Non videri ſubducendas Hiſpanorum potentiæ vires illas: quibus & Hoſtibus formidabilis perpetuò ſit, & Sacro Imperio, Romanæque Sedi auxiliaris, & de Religione optimè merita. Diffiteri ſe quidem haud poſſe, quæ non ſine lacrymis viderit, earum detrimenta Prouinciarum, quæque vel ſuo periculo, ac ſanguine, ſi fuiſſet opus, reſarcire non ſemel contendiſſet: abruptamque ab ſui Regis imperio, quà machinamentis Hæreſeos, quà licentiæ impetu, Belgij partem haud contemnendam: ac magis in dies creſcentem rebellium contumaciam. Verùm pace cum Gallo firmatâ, reuocatis in Belgium, & coniunctis viribus uniuerſis, obſiſti facilè poſſe, nè maiores habeat Hoſtis progreſſus; imò ab eis propulſatum iri finibus, quos, dum arma Belgica verſarentur in Galliâ, ſolerter occupauit. Neque verò ſpem omnem in nouo principatu collocandam. Aſſuetos Populos dulcedini libertatis, atque hæreticis artibus irretitos, adeòque Auſtriaci ſanguinis odio delibutos, haud ita facilè ad obſequium Principis, ad cultum Diuinitatis Catholicum redituros. Quamobrem ad bellum in Fœderatas Prouincias continuandum, nouas ex Hiſpaniâ vires ſubinde ſuffici oportere: & eas quidem pro tutandâ ditione non ſuâ: multumque in eam copiarum, multum pecuniæ impendendum: nihil verò fructûs, vel utilitatis inde ad Hiſpanica Regna redundaturum. Itaque conſultius multò videri, eas retinere Prouincias, quas omnino defendere neceſſe ſit: & ſumptus facere immenſos in rem, non alienam, ſed ſuam. Nec magna Imperia tuta ab exterorum cupiditate, & quod inde conſequitur, à bellis eſſe: nec bella ſine Militibus, armiſque geri. Quor-*

Cæſar de bello Gall.

ſum

1598. *ſum ergo Belgium, hoc eſt ſemper inſtructum armamentarium, ab Hiſpanicis Regnis ſeiungere? Ut Regia proles Iſabella digno natalibus, debito virtutibus in ſolio collocetur, non defutura Hiſpana potentia, Regiaque ſapientia alia multa conſilia.* His, ac talibus argumentis Fontanus ſuam apud Regem, Regiumque Senatum confirmare ſententiam conatus eſt.

AT Moura, qui contrà planè ſentiebat, haud infirmioribus nitebatur momentis rationum: quas in medium proferre non dubitauit. *Aliquam ſanè Regnorum partem*, aiebat, *excelſis Regia Filia, multùm merentis, nuptijs inſtruendis, tutandis, nobilitandis deberi. Quam verò Belgicis prouincijs opportuniorem? Eas ab reliquo Imperij corpore diuelli poſſe facillimè: quas toto Galliæ Regno interpoſito natura ipſa ſeiunxerit: neque ſitu dumtaxat, ſed lingua, moribus, legibus ab Hiſpano cælo ſegregarit. Vix ullam eſſe Nationem, quæ proprium magis expetat Principem, ac natiuum; quæ vehementiùs oderit exterorum dominatum. Id apertè docuiſſe tempora proximè euoluta, tumultibus, defectionibus, cladibus, ruinis in omni ſæculorum poſteritate memoranda. Quadraginta iam annorum bello eas Prouincias continenter arſiſſe: quod Regia depauperarit æraria: quod aurum ex Indijs aduectum toties abſumpſerit: quod Hiſpaniam, Italiam, Germaniam, Europamque propè vniuerſam militaribus Copijs exinanierit. Quando verò tantum incendium excitatum, niſi poſt diſceſſum optatiſſimi Regis è Belgio: quem quaſi natiuum Principem Belgæ unicè diligebant: ab eo nempe datum Parente, quem apud ſe natum proprium diffiteri non poterant. Eo digreſſo, Populorum lætitiam, communem tranquillitatem, obſequium erga Principem, cultum Religionis erga Deum; uno verbo virtutes omnes, earumque comitatu ſeptam felicitatem, paulatim ex iis Prouincijs demigraſſe. Hanc fuiſſe publicam omnium ſententiam. Ac propterea quoties frequentibus literis, miſſis quòque Belgij totius nomine legationibus, atque impenſiſſimis precibus Principis ſui reditum efflagitatum? Quòd ſi eius reuerſuri ſpes aliqua ſuſpirantibus Populis affulſiſſet; quas communis lætitiæ ſignificationes datas; quæ captata præſagia tumultuum omnium breuì componendorum? At contrà, ubi deſperata reuerſio; & alius ex alio Gubernator impoſitus; quamuis ipſi fuerint Cæſareo, Auſtriacoque ſanguine venerabiles; quamuis ex uniuerſo Hiſpaniarum Imperio delecti Principes virtute militari, ſagacitate mentis, experientiâ rerum excellentes: quia tamen perpetuum, propriumque minimè gerebant imperium; res quotidie in peius ruere viſas: abalienari Belgarum animos: increbreſcere defectiones: detrectare imperium Populos: ab Regijs ſimul, ac Diuinis legibus ſubtrahere ſeſe Prouincias non dubitaſſe. Tantorum itaque cauſâ malorum potiſſimâ perſpectâ nimis, atque explora-*

Argumenta, quibus ſuadetur à Caſtelli Roderici Marchione.

Tumultus Belgij à Regis abſentia.

ratâ; quidni opportunum, unicumque remedium adhiberetur? Ex proprij, perpetuique Principis digreſſu, abſentiâque tot exortas calamitates. Talis igitur Principis inſtitutione (quandò prioris reſtitutione non poterat) eiſdem factum iri modum, ac finem. Quieturos animos diuerſis regendi rationibus perturbatos: ubi principatum viderent unius moris, generis, ſanguinis perennaturum. Ad Belgas verò moderandos, quem aptiorem Principem, quàm ortu Germanum, hoc eſt Belgici plurimum habentem ingenij: Gente Auſtriacum, quo nomine nullum ſit ei Nationi iucundius? Cæteras quòque Archiducis Alberti virtutes ad eam adminiſtrationem unicè factas, ſatis oſtendiſſe recentiſſimum tempus, quo ille Belgium obſequens in regiâ ſuâque fide ſingulari prudentiâ, iuſtitiâ, clementiâque retinuit. Quod ſi eo gubernante, neque ita pridem, haud leuis facta fuit iactura Regiæ ditionis in Friſiâ, locisque Tranſrhenanis; acceptum id eſſe referendum, ut alia multa Belgij detrimenta, Gallici neceſſitatibus belli: quod uti primùm ſub Parmenſi, deinde ſub Carolo Manſfeldio; ita nuperrimè ſub Alberto Belgicas Copias magnam partem in Galliam auocauit. Nam ſi, quæ arma in Gallicis finibus Caletum, atque Ardeam expugnarunt; quæque ad Ambianum obſidione liberandum traducta ſunt; in Belgio contra Fœderatos, eorumque Ducem Mauritium ſtetiſſent: non modò nihil eum de Regiâ ditione decerpturum fuiſſe: verùm etiam credi non temerè poſſe, Hollandicas Copias propulſandas fuiſſe, ac ſuas intra paludes coërcendas. Imò eiſdem viribus Belgij multum, ab Regis obſequio abſtractum, recuperari facilè potuiſſe. Iam verò ſancitâ Hiſpanos inter, & Gallos pace; Copias omnes in Belgio, & quidem maximo numero coactas, contra Belgas rebelles pugnaturas. Quòd ſi præſentia Principis, ut in cæteris rebus, ſic etiam in bello plurimum affert roboris, ac momenti: Albertum atque Iſabellam Belgij Principes declaratos, quantum alacritatis ad bellandum, quantum animorum ad vincendum Militibus additures? At contrà ſi tam præſens opportunitas Infantis Regiæ cum Archiduce nuptias maximè congruentes tam nobili principatu dotandi miſſa fiat: quam aliam Hiſpanici Imperij partem diſſectum iri? Num integrum Hiſpaniæ corpus, additâque iam Luſitaniâ ſub uno capite totum, Regno aliquo, velut obtruncato membro quopiam, mutilandum? Num ad ultimas terrarum oras, aut barbaras Africæ ſyrtes, aut inhoſpitales Americæ regiones, & quaſi extra mundi fines, ad exercendum in feras magis, quàm in homines imperium; cariſſimam, & tali dignam Parente prolem, nec dedignandum Sororis Filium relegandos? An ſine principatu è tantis Principibus natos, & natos imperijs Principes, matrimonio iungendos? An demum tale connubium, tam æquum, tam ſanctum, ab Europâ uniuerſâ tam expectatum, prætermittendum?

1598.

Principis proprij neceſſitas.

Albertus Archidux Princeps aptiſſimus.

Opportunitas pacis inter duos Reges.

Nullum Regnum in dotem aptius Belgio.

His

1598. His adeo momentis rationum ſuam Moura ſententiam Regi, Senatuique perſuadere conabatur. Cæteri Senatores alij aliò propendebant. Aſſentiebatur Mouræ Ioannes Idiaquius, magni conſilij vir, geſtis Genuenſi, ac Venetâ legationibus nobilis. Nec ſui deerant auctoritate pollentes Fontani ſententiæ ſubſcriptores. Philippus Rex in tantâ opinionum diſſenſione, ac tanto rationum in utramque partem pondere, ac vi, diu multùmque anceps animi fuit. Ad extremum rebus omnibus ad magni iudicij ſui trutinam rite libratis, in eam deliberationem incubuit: ut tam plauſibile, ac ſalutare coniugium iniretur, eiuſque dotale munus unà cum Burgundiæ Comitatu Belgium eſſet. Hoc apud ſe conſtituto, conditiones quòque tanti momenti rei conſentaneas præſcribi voluit, quarum ſumma capita hæc fuerunt. Variæ Senatus Regi ſententiæ. Rex Coniugium decernit. Conditiones adiectæ.

Isabellam Infantem Alberto Auſtriæ Archiduci nuptui dari, ab Romano Pontifice poteſtate factâ, tum ob arctam inter eos conſanguinitatem, tum quòd ſacra erat purpura deponenda; dotis verò nomine attribui Regiam omnem in Belgio ditionem, ac Burgundiæ Comitatum. Filios ex eo coniugio naſcituros, ſucceſſuros quòque Parentibus in utroque Principatu: ita tamen ut virilis proles fœmineæ præferatur, & maiores natu minoribus. Si una fœmina ſuperſit hæres; ea nubat Regi, vel Principi Hiſpaniarum. Nemo è Poſteris utriuſque ſexus matrimonium ineat ſine conſenſu Hiſpani Regis eâ tempeſtate regnantis. Quòd ſi Belgicus Principatus deſtituatur hæredibus; ad Hiſpanum Regem utraque ditio reuoluatur. Iidem Belgij Principes ſubiectos ſibi Populos ab Indicâ nauigatione diſtineant. Vbi ſuccedendi tempus aduenerit, concepto iureiurando ſpondeant, ſe Religionem Catholicam, Apoſtolicam, Romanam profeſſuros: eamque unam exercendam curent. Harum conditionum ſi qua deſiderabitur; uterque Principatus extemplo ad Hiſpanum Imperium redigatur.

His ita conſtitutis, appellationem tamen Burgundiæ Ducis, aureique Velleris Ordinem ſibi Rex, ſuiſque Succeſſoribus reſeruauit. In hanc geminæ ditionis ceſſionem Princeps Hiſpaniarum Iſabellæ Frater, & futurus in Imperio magno Patri Succeſſor rite conſenſit: eamque publico diplomate confirmauit. Suum quòque tam ineundo coniugio, quàm adeundis Principatibus aſſenſum præbuit Iſabella: ac de dotali donatione tum Parenti, tum Fratri in frequenti Magnatum conuentu gratias egit.

Exinde literæ de ſuſcepto conſilio ab Rege ad Belgicos Ordines ſibi obſequentes datæ. *Teſtabatur in eis Philippus propenſam perpetuò in Belgicas prouincias voluntatem ſuam: deque illarum ſalute,* Rex ſcribit ad Ordines Belgij ſui.

 lute,

lute, quiete, commodis ſollicitam per omne tempus curam. Argumento eſſe ſuſceptos labores, factosque ſumptus immenſos ad eas aduersùs Hoſtes tam intimos, quàm extimos propugnandas. Nullam quòque prætermiſſam rationem, ac viam ad obſequium Fidei, ſuique Principis eos reuocandi, qui tam ab Regiâ obedientiâ, quàm à Catholicâ Religione procul aberraſſent. Has verò animi ſui propenſiones apertiùs multò declaratum iri ex recenti deliberatione ſuſceptâ: de quâ Albertus Archidux facturus eſſet Ordines certiores. Illi propterea eamdem prorſus, quam ipſi Regi adhiberent fidem: eiuſque præſcripta ſequerentur. Ita ut faciant, optare ſe, idque ſperare: ac rei Belgicæ multùm intereſſe. In hanc ipſam ferme ſententiam ad eoſdem ſcripſit Ordines Princeps Hiſpaniarum. 1598.

Archiducis dicta in Belgico Senatu.

ARCHIDVX verò Albertus, ut Regia mandata exequeretur, atque Ordinum expectationi faceret ſatis, Philippi mentem expoſuit: de Infante Iſabellâ ſibi in matrimonium collocandâ, non ſine Pontificiâ facultate, & Cæſaris, Auguſtæque Regiæ Sororis conſenſu: deque Belgicis Prouincijs, & Burgundiæ Comitatu in eiuſdem Connubij dotem conſtituendis. Vtriuſque conſilij communes Europæ, proprias Belgio utilitates oſtendit: beneuolum ſemper in Belgas animum ſuum aperuit: vigilantem curam, ac diligentem operam in ipſorum incolumitatem, quietem, ſecuritatem ſpopondit: ſpem quòque rei bene gerendæ non tam in ſuis viribus, quas imbecillas noſſet, quàm in Ordinum conſilijs, auxilijsque ſe locatam habere ſignificauit. Quibus verbis ex animi ſententiâ prolatis, & corde in vultu eminente, priſtinum erga ſe Belgarum amorem acceſſione maximâ cumulauit.

Ordinum reſponſio ad Regem.

NON multò pòſt tam ad Regem, quàm ad Principem Ordines reſcripſerunt, quâ decuit & amantium, & obſequentium animorum teſtificatione. *Nouum Regia Maieſtatis, ac ſapiens de more conſilium, præter humaniſſimas literas, ab Archiduce Alberto ſe accepiſſe fatebantur. Et primâ quidem fronte acerbum ſibi viſum, ab eo Principe diuelli, cui Deus, & Natura, cui Regia beneuolentia & ſingularis amor ſe obſtrinxiſſent. Verùm ubi transferri Principatum in regiam Infantem, paternis dotatam virtutibus, nec minùs generoſam hæredem charitatis in Belgium, quàm Belgicæ ditionis, animo reputaſſent: gratulatos ſibi fuiſſe, non ſubductum, aut mutatum, ſed in Filiâ propagatum Patris imperium. Eòque id gratius accidiſſe, quòd commune futurum eſſet cum Archiduce Alberto, quem experti nuperrimè fuiſſent optimum Principem, atque ut in Regis diſciplinâ tot annos inſtitutum, à magno illo exemplari ad viuum expreſſam imaginem imperandi. Quamobrem non diminutos ſe priſtinâ felicitate, ſed auctos*

1598. *auctos nouâ: cum plures habituri eſſent Philippos, regionis ſuæ ſecundùm Deum Præſides maximos, & quaſi Genios tutelares: alterum ex Hiſpaniâ, velut è ſuo cælo, patrocinantem; alterum in ſuo ſanguine, ſuarumque laudum effigie Belgium propiùs protegentem. Id utrumque beneficium ut perpetuum foret: utque nouum conſilium bene Regi, bene Principibus, bene Belgicis prouincijs verteret; à Deo Optimo Maximo ſe omnes enixis precibus poſtulare.*

IAM verò Regis iuſſu erat Archidux ſuo, atque Vxoris Iſabellæ nomine poſſeſſionem Belgici Principatûs aditurus, atque à ſubiectis Populis accepturus conſuetum obſequij, ac fidei ſacramentum. Huic dicendo nonnihil obiectum initio difficultatis: quòd per Belgium increbuerat rumor; ſtatim inde diſceſſurum in Hiſpaniam Archiducem ad nuptias cum Iſabella celebrandas, nec antè reuerſurum, quàm ex eâ ſobolem ſuſcepiſſet. Vbi tamen, ſe breui, & ſtato tempore rediturum pollicitus eſt; difficultas omnis euanuit. Igitur indictus omnium Ordinum conuentus in diem decimum octauum Calendas Septembris, Aſſumptæ in Cælum Dei Parenti Virgini ſacrum. Eâ die conuenere Bruxellas ex omni Belgio Regi ſubiecto trium Ordinum, hoc eſt Eccleſiaſticorum, Nobilium, Ciuitatum Delegati. Quos inter Epiſcopi, & Principes ferè omnes recenſebantur, alijque Viri tum ſapientiâ, tum dignitate præſtantes.

Io. Bochius. Thuanus.

Ind citur conuentus ad principatum adeundum.

AD eos in primo congreſſu breuem habuit orationem Matthias Houius Archiepiſcopus Mechlinienſis: quâ cauſas, cur conueniſſent, aperuit. Tùm publicè recitata diplomata de translatione Belgici Principatûs. Vbi verò de dicendo fidei iureiurando Alberto Archiduci, Principis Iſabellæ nomine, actum eſt: Brabantiæ Ordines, paratos ſe dixerunt ad id præſtandum: modò mutuum ab eo iuramentum conciperetur de integris, intactiſque ſeruandis ſibi priuilegijs auitis, eiſque reſarciendis, quæ contra maiorum inſtituta, vel innouata fuiſſent, vel abrogata. In alio congreſſu cùm de illo relatum eſſet, qui ad ea, quæ proponerentur, omnium Ordinum nomine reſponderet: ad ſe ſpectare id muneris Brabanti aſſeruere; tum quòd Brabantia prima ordine ſit prouincia; tum quòd in eâdem concilium haberetur. Re diſcuſsâ, omnium conſenſu reſpondendi partes Philippo Maſio datæ, qui Brabantiæ Ordinibus à conſilijs, atque ab actis erat.

Cùm primùm dies rei preſſiùs agitandæ deſtinatus, & ſpe felicioris in poſterum futuri Belgij, lætiſſimus aduenisſet: in Aulam Bruxellenſis Palatij maximam omnes lectiſſimi Proceres conuenerunt. Hîc Albertus, purpurâ ſacrâ depoſitâ, & ſplendiorem

Albertus deponit ſacram purpuram.

diorem Principis indutus ornatum, cum Palatinâ Familiâ, Equitibus aurei Velleris, Prouinciarum Præfectis, magnâque Virorum Nobilium frequentiâ ſpectandum ſe dedit ſolio editiore ſublimem. Facto undique ſilentio, Richardotus Senatûs Præſes egregiam habuit orationem, quâ ſapientem, & ſalutarem Philippi Regis deliberationem exornauit, cunctiſque amplectendam obuijs ulnis, oſtendit. Cui nullâ interpoſitâ morâ, Maſius Ordinum nomine reſpondit: prudens, ac ſalubre conſilium in cælum ferens; pronas in id conteſtans omnium voluntates: Principibus, Belgioque fauſta precans cuncta, & præſagiens. 1598.

Iurat ſe priuilegia ſeruaturum Brabantis.

POSTRIDIE cùm eòdem conueniſſent; prior Albertus iuris iurandi verba concepit, quo ſuam fidem obſtringebat, ſanctè promittens, omnes ſe Principis optimi, atque iuſtiſſimi partes in ſubiectos ſibi Populos peracturum: ac Brabantis præſertim auita priuilegia ſeruaturum. Tùm ſinguli Delegati dicto ſacramento, ſuorum Ordinum, ac Prouinciarum nomine, nouis Principibus fidem, obſequiumque perpetuum ſpoponderunt. His rite perfectis, magniſque communis lætitiæ ſignificationibus datis; poſtero die Archidux omnes ſolemni conuiuio, pro more Gentis, excepit.

Fidem Belgæ fidelitatem iurant.

Nouus principatus diſplicet Belgis Fœderatis.

QVANTVM hæc noua Principum inauguratio Belgas in Catholicâ Religione, Regiâque fide conſtantes hilarauit, haud dubiâ conceptâ ſpe, rediturам antiqui Principatûs auream ætatem: tantumdem Fœderatas Prouincias vel exterruit formido breuis futuræ libertatis ſuæ, vel dolor exulcerauit, in Auſtriacâ Gente continuati Belgici dominatûs. Iactabant adeo palàm: *Eum Principatum nomine tenus, atque in ſpeciem futurum. Iſabellam ætate prouectam, ac proinde infœcundam, nullam ſpem ſucceſſionis dare. Ideoque tam ipſam, quàm Archiducem nominibus Principum ſpecioſis meros fore Gubernatores; Hiſpanis arreptum ſemel imperium mordicus retinentibus. Cùmque horum armis ea tuenda ditio eſſet, profectò eorumdem in manu eam ſemper fore. In ipſis conditionibus agi de Belgio, tanquam Hiſpani Regis tributario, non ut ſui iuris Principatu: tam frequenter, ac facilè denunciari, in Hiſpanum Imperium reuoluendum. Utcumque demum ſe habitura res eſſet; numquam Fœderatos Belgas ſuſceptum ſapienter conſilium mutaturos: neque ullo venalem pretio libertatem cuiquam mortalium Principum prodituros.* Hi ſpargebantur in vulgus Fœderatorum ſermones. In eâ verò rerum conuerſione (quæ ſolet tranquillos etiam animos perturbare) non defuere iam frequentes per Belgium tumultuantium Militum ſeditiones.

ARCIS Antuerpianæ Præſidiarij, quorum ſupra quingentos Pedites

In Arce Antuerpiæ Præſidiarii tumultuantur.

1598. Pedites erant, Equites verò duceni; turbas concitarunt ſolito atrociores. Auguſtinum Mexiam Arcis Præfectum eiecerunt: tùm inſano furore perciti in Vrbis ædes, ac præcipuè in Curiam Senatoriam, ferreis inſtructa globis tormenta exonerarunt. Trepidare Ciues periculo, ac nouitate rei: ſtatim ad arma conclamare: mittere, qui tumultûs cauſam requirant. Reſpondent Præſidiarij: duorum propè annorum ſibi ſtipendia deberi: niſi quamprimùm perſoluantur, ingentem Vrbi cladem intentant. Iamque è ſuo numero unum, qui communem omnium ageret cauſam, conſueto Electi nomine, ſibi præfecerant. Hunc adeuntes aliquot ex Antuerpiæ Magiſtratibus, operam ſuam pollicentur, ut ipſis fiat ſatis. Interim certam Equitibus, certam Peditibus ſingulis pecuniam in ſumptus quotidianos promittunt. Eo delinimento, ac ſpe vicinæ ſolutionis, aliquandiu illi conquierunt. At ubi progreſſu temporis verba ſibi pro ſtipendijs dari animaduertunt: rurſus in tumultus, ac furias agi: rurſus in miſeros Ciues, conceptas contra Militares Præfectos, iras effundere. Imò id in morem induxerunt, ut quoties aliquid vellent à Ciuibus petere; non alio uterentur Internuncio, quàm ore ferreo, & linguis igneis bombardarum. Ita plerumque Ciuitatibus alienæ poteſtati ſubiectis, non minùs timendum eſt à Præſidijs ad tutamen impoſitis, quàm ab Hoſtibus oppoſitis ad ruinam.

Idem accidit Liræ.

CVM verò paulò antè, qui Liram cuſtodiebant Milites, ob eamdem cauſam tumultuati, Centuriones ſuos expuliſſent; Antuerpienſibus ſeſe Præſidiarijs adiunxere; ut maiore ſe numero, viribusque collatis validiùs tuerentur, ac magis formidabiles ſacerent, ad debitam pecuniam extorquendam. Hinc maior illis audacia, quâ ſeptem menſium oblata ſtipendia per contemptum reiecerunt. Neque antè ab iniurijs, inſultibus, flagitijs temperarunt; quàm centum quinquaginta millibus aureorum partim ſolutis, partim certâ ſponſione promiſſis, placarentur. Eâdem ratione ſedati, qui pariter inſonuerant in Arcibus Gandauenſi, & Cameracenſi tumultus.

Tumultus ſedati.

Archidux mittit Exercitū in Geldriam.

Campana. Carnerus.

HAC igitur ſollicitudine leuatus Archidux, ante ſuum è Belgio diſceſſum, recenſeri voluit, quicquid Militum erat in procinctu. Decimo nono Calendas Septembris luſtratus uniuerſus exercitus: Peditumque ſupra viginti millia, Equites bis mille quingenti numerati. Hos omnes nono Calendas copiâ bombardarum, & reliquo apparatu bellico ſatis inſtructos, mouere iuſſit in Geldriam, ſupremo ijs Duce præſtituto Franciſco Mendozza, Aragoniæ Matis Præfecto.

Almirante.

DISCESSVRO in Hiſpaniam Archiduci ſubrogandus erat, 1598.
qui Belgium inter tot facta diſpendia, atque impendentia pericula ſapienter, utiliterque adminiſtraret. Quæſitum in Aulâ Hiſpanicâ, Regioque Senatu, quis omnium maximè tanto par oneri foret. Cunctorum ferè ſuffragijs, atque ipſius etiam Alberti, deſignatus eſt ad id muneris Andreas Cardinalis Auſtriacus, Ferdinandi Archiducis Filius, Epiſcopus Conſtantienſis. Vt igitur eam gubernationem quamprimùm ſuſcipere ne recuſaret; literas hortantes Albertus, Cæſar, & Philippus Rex ad eum dederunt. Eas cùm accepit ſub exitum Auguſti Menſis, Andreas in Alſatiâ degebat, multis antè annis illi Prouinciæ à Cæſare præfectus. Priore nocte, quàm eæ redderentur ab Archiducis Aulico, qui erat à Secretis: per quietem ſibi viſus erat Cardinalis cum uniuerſâ familiâ, armis inſtructâ, explicatiſque vexillis, quadrati agminis inſtar; capeſſere iter. Quare porrectis poſtridie ab Aulico literis, ac vix perlectis; ad eum conuerſus, ac ſubridens ait: alium ad ſe nocte præteritâ perueniſſe cum eiſdem mandatis Epiſtolarum latorem. Somnium videlicet indicabat: quod vel ſponte naturæ, fortuitis præſagijs ludit in rebus humanis: vel Deo iubente, præmonſtrat ſubobſcuris ambagibus futura.

Andreas Cardinalis Auſtriacus præficitur Belgio.

Eius ſomnium.

Campana l. 6. Carner. l. 13. c. 2.

IGITVR Andreas Cardinalis cum animo ſuo de re totâ deliberans, accipere oblatam prouinciam decreuit; ac tantis Principibus, ſecumque tam arctâ iunctis neceſſitudine, gratum facere. Et quia negotium non tolerabat moram; rebus ſuis domeſticis rite diſpoſitis, iuſſâque familiâ iuſtis itineribus ſubſequi; ipſe cum paucis Cubicularijs Aulicis, equis ſubinde mutatis, in Brabantiam properauit. Vbi verò Namurcum propiùs attigit; Nuncium aduentûs ſui ad Archiducem præmiſit. Is occurrere illi iuſſit Octauium Viceecomitem, ex intimis Cubicularijs unum: qui gratularetur incolumem acceſſum, & de ſuſcepto munere ageret grates. At Nonis Septembribus cùm primùm accepit, eum iam iam Bruxellas intraturum; Archidux ipſe cum principibus Viris omnibus, ac Magnatibus, quos apud ſe frequentes habebat, ad eum excipiendum, obuiàm proceſſit mille paſſibus extra Vrbem. Quòd verò tam feſtinatò, ac tam paucis comitantibus aduenisse illum vidit; ſuſpicio Albertum inuaſit, nè potiùs ad excuſandum ſe coràm ab onere, quàm ad idem ſubeundum aduolaſſet. Verùm ut promptiſſimam in eo cognouit ſibi gratificandi voluntatem; longè maioribus honoris, beneuolentiæ, lætitiæ argumentis eumdem complexus eſt. Magnifico exceptum curru in Vrbem deduxit, ingenti omnium Ordinum

Læta, & honorifica eius exceptio.

1598. dinum multitudine latera,ac terga ſtipante;quæ ſolito frequentior ad eum viſendum, venerandumque confluxerat. Iam enim antegreſſa fama vulgarat: Principem eum eſſe ſpectabilem inprimis, non modò formâ oris, & corporis totius, quæ dignitatem ſuſtineret illius, & maioris imperij: ſed eâ quòque ſuauitate morum, comitate ſermonis, magnificentiâ, & ſplendore vitæ; quæ omnium ſibi animos facillimè deuincirent. Quare iam Belgæ, quos recturus erat, optimam ſpem de ipſius adminiſtratione conceperant.

Albertus è Belgio diſcedens, Andreâ relinquit cũ ſumma poteſtate.

DIES octo cum Andreâ Cardinali moratus Archidux: recentem Belgij ſtatum aperuit, docuitque, quo loco tum Regiæ, tum Fœderatorum res eſſent: quid ad harum progreſſus coërcendos; ad illas promouendas opportunius videretur: aliaque de totâ gubernatione ſubiecit. *Graue ſibi admodum eſſe*, teſtatus eſt, *munus ei committere tot difficultatibus implicatum, tot obnoxium periculis: ſed multum tamen in eius prudentiâ, cæteriſque virtutibus fiducia ſe habere. Et quamquam rerum, & temporum conditionibus probè perſpectis, ſatis ſibi futurum eſſet, ſi redux ab Hiſpaniâ Belgium haud deteriore, quàm relinqueret, loco reperiret: Cardinalis tamen Andreæ in alijs muneribus exploratam animi magnitudinem, regendique ſcientiam multò feliciora polliceri.* Nè verò verbis tantùm in commendationem compoſitis, quam præceperat animo, rei bene gerendæ opinionem declarare videretur; factis ipſis eamdem repræſentauit. Neque enim fidelis adminiſtrationis iuramentum, aut ſponſionem aliquam exigere ab eo voluit ſuo, vel Iſabellæ nomine, in diſceſſu: ſed ampliſſimam illi, & quantam ipſemet iam Princeps haberet, attribuit in pacis, ac belli rebus auctoritatem. Ordines præterea Belgicos, ut eum conſilio ſimul, operâque iuuarent, vehementer hortatus eſt. Denique decimo octauo Calendas Octobris proficiſcens, nè ad Palatij quidem limen, ut ſe comitaretur, illi permiſit.

ANTE verò quàm Archidux iter ſuſciperet Hiſpaniam verſùs; eundum in Germaniam fuit, ut Margaritam Auſtriacam, Caroli Archiducis Filiam, Græcij in Stiriâ degentem, unà ſecum adduceret. Ea quippe Hiſpaniarum Principi, Regnorumque mox hæredi futuro, deſponſa fuerat. Et quandò ad ſuas cum Iſabellâ nuptias celebrandas, petiturus erat Hiſpanicam Aulam Albertus: ab Rodulpho Cæſare Fratre, atque ab Auunculo, Soceroque Philippo Rege rogatus fuit, uti Margaritam, eiusque Matrem Archiducem, pro tam appoſitè natâ opportunitate, è Germaniâ deduceret in Hiſpaniam. Addidere ſe comites in hoc

Archiducis comites in itinere.

Oranges. itinere Philippus Naſſauius Arauſionis Princeps, Barlæmontius

Comes, Philippus Croyus Solræus Comes, & Comes Egmondanus: quos præ cæteris quatuor deſtinarunt Ordines, ut publico Belgarum nomine Philippo Regi, Filioque Principi gratias agerent, atque Iſabellæ Infanti gratularentur. Neque alij deerant in eo comitatu Proceres magni nominis, & clari ſanguinis: Aumalæ Dux, Hiſpaniæ Magnatibus cum Arauſionio, ſiue Auraico non ita pridem adſcriptus: Comites Lignius, Barbanſonius, Fontenaius, alijque, quos enumerare non eſt operæ. 1598. *Grandi.*

Pridie quàm itineri ſe committeret Archidux, Philippus Rex Hiſpaniarum potentiſſimus, quem veneraturus coràm, & gratijs cumulaturus ille diſcedebat, non leui Chriſtianæ rei iacturâ, ereptus eſt ex humanis. Quamquam nuncius tam luctuoſus non antè ad Albertum peruenit, quàm ipſe Virtembergicum Agrum attigiſſet. Poſtulare ſuo iure videtur hic locus, ut de tam inclyti Regis ſupremis, exceſſuque memorabili, pauca perſtringantur: dotesque magnæ illius animæ ſingulares, quæ ſæculi ſuperioris, & præſentis famam occuparunt, huius quòque laboris partem illuſtrent. Neque aliena à Belgici narratione belli cenſeri debet eius commemoratio Principis, cuius poſt diſceſſum è Belgio illud erupit, per abſentiam inualuit; cuius auſpicijs, milite, pecuniâ tot annos prorogatum eſt.

Nuncius de morte Philippi Regis.

Septvagenario maior erat Philippus Rex: cùmque tam vaſtum terrarum, ac marium poſſideret imperium, ut Solem orientem, atque occidentem exciperet in ſuo; imperium tamen ſui corporis nullum habebat. Oppreſſi namque articulorum doloribus artus omnes, ſpiritum illi reſeruabant magis ad pœnam, quàm ad vitam. Annum iam alterum cum eo morbo luctatus, erecto quidem ſemper animo fuit, ſed corporis viribus ita proſtratis, ut pedibus inſiſtere toto biennio nequierit: & cui gnarum erat, fortem Virum decere ſtantem mori, nè viuere quidem ſtanti tamdiu licuerit. Acceſſerat malorum cumulus febris, quæ lentis, aſſiduisque ardoribus interiores corporis partes exedens, cutim tantum reliquerat oſſibus ſuperinductam. Aquæ præterea intercutis non minùs moleſto, quàm inſanabili morbo cruciabatur. Erumpebantque in dexterâ manu, ac pede ulcera fiſtuloſa, quæ non modò fluente identidem materie magnum horrorem ſpectantibus incutiebant: ſed tam acerbos quòque dolores ægrotanti creabant, ut vel tenuiſſimæ lodicis contactus adureret: eisque tolerandis par unus inuictus Philippi animus, ab eius Adminiſtris domeſticis crederetur. Tot incurſu malorum, tanquam Diuinitatis admonitu, cùm ſe iam morti proximum intelligeret Rex: ut ad eam rite ſanctèque obeundam

Mortis eius narratio.

Morbus Regis extremus, diuturnus atque atrox.

Cervera Turrianus lib. de felici exceſſu Philippi Secundi. Salazar de Mendozza de dign. Hiſpan. lib. 4. cap. 4. Gaſpar Ens lib. 19. Hugo Grotius hiſtor. lib. 7. Botereius l. 5. Beyerlinch, & Haraus Ann. 1598. Bulengerus Hiſtor. l. 10. Thuan. lib. 120. Bentiu. l. 4. Petr. Matth. Hiſt. Gall. lib. 1. Narr. 4.

ſe

1598, ſe inſtrueret accuratiùs, ab Aulâ Madritanâ ſecedere ſtatuit in ſolitarium, ac religioſum locum, ubi ſoli ſibi vacare poſſet, ac Deo. Igitur in eas ædes deportari ſe iuſſit, quas propè Eſcuriacum, Oppidum Segobienſis Agri, magnificentiâ planè regiâ exædificarat Laurentij Martyris nomini, Ordinisque Hieronymiani religioſis Viris. Et quamquam nè itineri ſe committeret, Medici vehementer orarent, valde id noxium, affectæque valetudini pernicioſum affirmantes: animi tamen quieti, æternæque ſalutis præparationi periculum exaſperandi morbi, mortisque accelerandæ poſthabuit.

Madrito Rex in Eſcuriacum defertur.

PRIDIE Calendas Iunias Madrito deportatus in Eſcuriacum. Ibi non multò pòſt admodum ingraueſcente morbo, ita lectulo affixus eſt, ut per dies tres ſupra quinquaginta, hoc eſt uſque ad ſupremum, non modò cubili, ſed nè loco quidem, ac poſitione corporis moueri potuerit. Imò ex ſolo ulcerati pedis motu lethales cruciatus perpeti ſeſe, animus ille cæteroqui tam generoſus, teſtatus eſt. Supinus itaque, & ore in cælum, quò anhelabat, conuerſo, toto eo tempore iacuit. Vt non temere nactus videretur morbo extremo locum Laurentio Martyri ſacrum: quaſi eum ob oculos habens in ferreo lecto cubantem, ac flammis aſſurgentibus circumſeptum, exemplo illo pluſquam Heroico ſe conſolaretur, cubili firmiter damnatum, doloribusque ſæuiſſimis obſeſſum. Hos verò cùm incredibili tolerantiâ perferret; eas identidem voces iterabat. *Vtinam hi cruciatus meorum criminum piacula ſint*. Aliàs in Deum erectus, eiusque ſe totum immolans arbitrio; Diuina illa verba uſurpabat. *Non mea voluntas, ſed tua fiat*. Cùm verò morborum, & cruciatuum progreſſu deficere ſe magis magisque experiretur in dies, à Medentibus ſedulò quæſiuit: an ſua deſperata iam ſalus eſſet. Illi mortem, rem omnibus acerbam, ſed ijs maximè, quibus plurium, ac maiorum eſt facienda iactura; denunciare reformidantes, muſſare inter ſe, perplexis uti verbis, timori ſpem interſerere, plus denique rationibus humanis, quàm æternitati conſulere. At, qui non corporis, ſed animi Regij morbos curabat, Didacus de Yepes, Hieronymianæ Familiæ Vir religioſus, ac prudens, vel quia probè norat generoſum Philippi pectus, & ſatis contra terrores ipſius mortis armatum: vel quòd conſcientiæ Moderatoris eſſe ducebat, veritatem etiam Regibus aperire, quamuis futuram terribilem, atque odioſam: liberè, ſincerèque præmonuit: *Haud procul abeſſe momentum illud temporis, ex quo pendet æternitas*. Hunc nuncium, ad quem ſponte naturæ inhorreſcere Mortales ſolent; Rex non modò interrito, immutatoque, ſed

Eius in magnis doloribus conſtantia.

De morte fit certior ab animi Curatore.

etiam ſereno, ac læto accepiſſe dicitur vultu. Eique, qui tam intrepidè illum, ingenuèque attulerat, hanc quaſi pro ingenti beneficio gratiam rependit, ut ipſum blandiùs, quàm unquam antea, tùm fuerit allocutus. Igitur in hanc curam ſtatim totus incumbere, ut ad tantum itineris peragendum, feliciter accingeret ſeſe. Quare principio culpis omnibus, non ſolùm quas à poſtremâ confeſſione, ſed quas toto ferè vitæ tempore contraxerat, animum alleuare conſtituit, quò liberior, alacriorque deuolaret in Cælum. Tres omnino dies Rex tantus perſtitit ad Tribunal animorum Reus. Nec tam profuſâ peccatorum expiatione contentus; quoties in conſpectum veniebat idem Didacus, qui ei iamdudum à Confeſſionibus erat; veniebat autem ferme quotidie: toties obuerſantes menti conſcientiæ labes in eius aures exonerabat. Imò ad eumdem ſcribi ſuo nomine voluit, & per Chriſtophorum de Mourâ, qui præ cæteris intimus, & continuus erat Regis, ſcripta perferri; mox ab ipſo Didaco accedente recitari coram ſe, antequam peccata fateretur. Hæc autem erant verba à pietate ſummâ, & conſcientiâ integerrimâ dictata. *Pater, Dei locum obtines. Teſtor coram Diuino eius conſpectu, ea me facturum omnia, quæcumque neceſſaria dixeris ad ſalutem meam. Per te ſtabunt ea, quæ non fecero. Ad cuncta quippe, quæ iuſſeris, exequenda paratus ſum.* Tantùm ab illâ tot Nationibus adoratâ maieſtate deſcenderat: ut qui pluribus iura dederat Mundis, & cuius ab nutu terræ, maria, pax, & bella pendebant; pauperis unius, ac religioſi hominis dicto audiens eſſet, & faceret imperata. 1598.

Quàm gratum id Regi.

Triduana peccatorum confeſſio.

Obedientia erga eum, qui à confeſſionibus erat.

Vt verò penitùs à mortalibus erigeret animum ad cæleſtia; in quo iacebat cubiculo, ab omni parte parietibus affigi voluit Chriſti è Cruce pendentis, Caſtiſſimæque Matris eius Imagines. Ita quòcumque oculos conuertebat, unicum illud, ac ſummum Exemplar patientiæ, benigniſſimam illam ærumnarum Conſolatricem aſpectabat. Quin aliorum etiam Cælitum præſentem opem aſſiduâ religione, cultuque implorabat: dum Sanctorum Virorum ſacra oſſa pretioſis incluſa lipſanothecis, quibus Diui Laurentij Templum copioſè ditauetat, ad ſe quotidie deportari iubebat, atque in arâ coram ſe poſitâ collocari. Eadem ori ſuo propiùs admota ex imo cordis ſalutare, venerari, exoſculari non ceſſabat: perinde quaſi, uti circumſtantium nonnemo pronunciauit, ab eorum corporibus diſcedendi veniam peteret, ut eorumdem animis iungeretur. Statim à ſumpto cibo, recedentibus ijs, qui miniſtrauerant; afferri ad ſe mandabat Sacrarium, ſiue Oratorium tranſlatitium; ut cæleſtium contemplatione rerum, longè lautiore paſtu, reficeret animum: aut cum Cælitibus

Summa religio.

1598. bus Patronis ſuis ſuauiſſimè colloquendo, verè tunc eſſet minimè ſolus, cùm ſolus eſſet. Imò alijs etiam horis, quoties remotis arbitris ſolitariè degens inuentus eſt; toties deprehenſus oculis in Chriſti Cruci affixi ſimulacrum conuerſis.

Per eos dies, quibus lecto, locoque ſe dimouere non potuit; quater Diuino Euchariſtiæ pabulo recreatus eſt: quo quia die obitum antecedente caruit, cùm id deglutire non poſſet; nihil in morte ſenſit acerbius. Frequenter, & duobus poſtremis diebus, ac noctibus continenter tum ab Infante Iſabellâ, tum à ſacris, & Religioſis Viris prælegi ſibi voluit pium aliquem libellum. Et legendo quidem alij fatigabantur omnes, adeò ut alterum alteri lectorem ſuccedere Rex humaniſſimus iuberet: ipſe verò nunquam audiendo laſſabatur. Quemadmodum neque ſermonibus, ad animi ſalutem pertinentibus, attentiſſimè percipiendis, unquam ſe feſſum oſtendit. Cùmque profuſum ſatis alloquium de peccatorum veniâ, quàm Deus liberaliter indulget, Euangelica exempla recenſendo, memoratus paulò antè Didacus aliquando inſtituiſſet: ex improuiſo liquit animus Regem, & quaſi extremum iam ſpiritum exhalaret, omnes terrore compleuit. Paulò pòſt ubi vigor ſenſibus redijt, & ſenſus membris; ſereno ad Didaeum obtutu conuerſus Rex rogauit, ut cœptum pertexeret ſermonem: omnibus, qui aderant, ſtupore defixis, quòd ſummum vitæ periculum nihili duceret, præ ardore ſalutaria verba audiendi. Tantum habebat ponderis ſub ipſam mortem unà cum vitæ proceſſu inueterata conſtantia.

Piorum librorum auditio indefeſſa.

Vitæ neglectus, præ voluptate ſacrorũ verborum.

Longe tamen maiorem ſibi depoſcit admirationem, quod per eoſdem dies cum hoc ipſo contigit animi Curatore. Animaduerterat is, toto illius morbi progreſſu, tantam in Rege munditiem conſcientiæ, in Deum, & Cælites pietatem, vitæque cæleſtis amorem; ut vix quidquam haberet, quod in eo præterea deſideraret. Quare circumfuſis Principibus, ac religioſis Viris affirmare, audiente Rege, non dubitauit: optare ſe ut ab eo morbo nequaquam conualeſceret Rex: ſed ex eodem ab humanis excederet. Inſtructum namque animi, quo tunc erat, vix aliàs obuenturum. Quod votum, cum cuique Mortalium odioſum, tum maximè Principibus Viris execrabile; & libenti animo, & hilari vultu Philippus excepit. Vt valde dubium circumſtantibus foret: utrum maiori eſſe admirationi deberet; an adeò nouum, atque inauditum, non pro ſalute, ac vitâ, ſed pro morte Principis coram ipſo Principe votum: an quòd aures Regiæ iucundè acciperent vocis eius ſonum, cuius vel aura tenuiſſima, ad eas è longinquo perlata, ſolet acerbiſſimè vindicari.

Deſiderari mortẽ ſuam ſibi gratam oſtendit.

Con-

Conſentiebat ſcilicet optatum hoc Didaci deſiderio Regis, frequenter ſacris eis vocibus expreſſo. *Quemadmodum deſiderat Ceruus ad fontes aquarum: ita deſiderat anima mea ad te Deus.* 1598.

NEQVE ſolùm vox, aut commemoratio obitûs ſui haud quaquam erat Philippi auribus, animoque ingrata: ſed ne oculis quidem ipſa ſpecies rerum ad ſuprema ſpectantium. Menſis adhuc ad exitum vitæ ſuperabat; cùm ad ſe Rex acciri iuſſit è Monachis Hieronymianis duos. Illis mandat, ut ſepulcrum Caroli Patris aperiant: loculi magnitudinem dimetiantur: quî tecta, ac diſpoſita ſint oſſa, introſpiciant: atque ad ſe de omnibus referant accuratè. Peragunt illi iuſſa: deque cunctis certiorem faciunt Regem. Is extrui ſibi iubet ſimile ſolium. Quibus inuolui veſtibus, quo apparatu tumulari velit, ſignificat. Vni Chriſtophoro de Mourà ſui detegendi corporis poteſtatem facit: idque aperiri vetat ad condituram. Non defuere, qui ſcripſerint, eamdem, quâ condendus erat, emortualem arcam in ſuum afferri conſpectum voluiſſe: ut domunculam illam corporis ſui contemplaretur, in quâ futura diuturnior erat, quàm in amplitudine Regiarum ædium commoratio. Et quemadmodum Carolus Parens adhuc viuenti ſibi, & coràm aſſidenti celebrari exequias iuſſit, & funebres cantus Chriſtiano more perſolui; vel ut præuiſa mortis iacula minùs ferirent; vel ut ſanctis illis circa mortuos ritibus anticipatis, paulatim aſſueſceret ſanctè mori: ita Philippus, à tanto Parente non degenerans, ante obitum habere tumulum ſuum ob oculos voluit: ut calicem prægustaret, amarum alijs, ſibi, boniſque omnibus prædulcem; & minimè noxium experiretur, ſi quid eſt in morte veneni; quandò Regis alterius veteris exemplo, illud antea ſummis labris libauerat. Ita magnæ illæ Animæ, ac prorſus Heroicæ, cum ultimo terribilium colludebant: & quod vel longè poſitum vulgus Mortalium adeò perhorreſcit; laceſſere, atque inuitare non dubitabant.

Loculum ſibi fabrefieri iubet.

Aſtm. Cardin. Columna in orat. fun. Haræus, & alij.

IAM vita Principis quotidie magis declinabat in mortem. Iubet ipſe decimo ſeptimo Calendas Septembris, Pontificium Nuncium accerſiri. Erat is Camillus Caietanus Alexandrinus Patriarcha. Vbi adfuit, & iuſſu eius adſedit; pauca Rex de grauitate morbi, de mortis propinquitate, deque animi ſui ad omnem Dei nutum præparatione præfatus: ab eo, atque à Pontifice Summo ſuorum omnium criminum veniam, & Apoſtolicam benedictionem expoſcit. Nuncius tam triſti tempore, tantam vultûs ſerenitatem, atque in auguſtiſſimo Principe tam religioſum animum vehementer admiratus; poſt multa verba pro re

A Pontificio Nuncio, atque ab ipſo Pontifice veniam, ac benedictionem accipit.

op-

1598. opportunè, pro perſonâ ſapienter prolata, quàm poteſt ampliſſimam, Pontificis nomine, cuius vicem exhibebat, ſupplici Regi indulgentiam impartitur. Cùmque ad eam ipſius Pontificis auctoritate confirmandam, certum hominem Romam tranſmiſiſſet; hâc etiam parte benigniſſimum erga ſe Deum expertus eſt Rex: ut antequàm ipſe occumberet, cum optatiſſimo illo munere reuerteretur.

Dvodecim poſtremis diebus Regiorum negotiorum omnem ab ſe curam Philippus amouit: ut in unum totus incumberet negotium æternitatis. Sacris Eccleſiæ Chriſtianæ, Catholicæque myſterijs omnibus communiri adeo præfeſtinauit: ut multis ante ſupremam horam diebus, voluerit eo ſanctitatis oleo perungi, quo Chriſti Athletæ ſolent ad extremam cum hoſte Tartareo luctam præparari. Ei ſacræ cæremoniæ peragendæ ſe nunquam interfuiſſe, tùm demum animaduertit, atque indoluit Rex. Adeò magnorum Principum oculis ea obiectantur ſpectacula, quæ placent, non quæ proſunt. Quare ut ad ſacram eam rem non modò paratus, ſed ſupra quàm neceſſe erat, inſtructus eſſet; ex intimis Cubicularijs unum adire iuſſit ad Virum doctiſſimum Garziam de Loaisâ, Toletanum Archiepiſcopum deſignatum: ex eoque percontari, quæ partes corporis eſſent inungendæ. Tùm à conſcientiæ ſuæ Moderatore de toto eo ritu, eiusque uſu, ac formulis ex Rituali libro ſingillatim, ac diligenter voluit edoceri. Quin etiam ad ſacram inunctionem maiore, ut animi, ita corporis munditie, ac veneratione ſuſcipiendam, præter expiatas nouâ confeſſione culpas; ablui, purgarique manus ſuas, & præſecari ungues mandauit. Denique, ubi ſancto imbuendus oleo fuit ab eodem Antiſtite Toletano, adeſſe iuſſit, in coronâ nobilium, ac religioſorum Virorum, Principem quòque Filium: ut quod in ſe damnabat, emendaret in Succeſſore; tanti momenti rem non antè cognouiſſe de viſu, quàm uſu cognoſcere cogeret poſtrema neceſſitas. Sacris illis cæremonijs cum ſummâ pietatis ſignificatione peractis; tanto Philippus gaudio ſe delibutum ſenſit, ut palàm teſtaretur, nullam ſibi lætiorem horam vitæ uniuerſæ ſpatio effluxiſſe.

Quam minuta diligentia ſe pararit ad extremam ſacram inúctionem.

Inde ad Principem Filium conuerſus: *Aſpice* (inquit) *Nate, quò demum humana omnia vergant. Huc illa recidunt tantâ ambitione quæſita, tot cuſtodita laboribus, animique periculis imperia, ac diademata. Quò me vides ex illo tot Regnorum faſtigio delapſum; & ipſe deijcieris aliquando. Id tibi cura ſit unicè: talis ut viuas, qualis optes à morte deprehendi. Tria præ cæteris tibi, Nate, ſuper magnæ hæreditatem Imperij lego, enixèque commendo: Chriſtianæ Catholicæque*

Monita ad Filium ſalutaria.

Fidei

Fidei aduerſùs ſectas omnes indefeſſam defenſionem: Romanæ, atque Apoſtolicæ Sedis reuerentiam, ac venerationem: iuſtitiam in ſubiectos Populos nullo tempore violandam. Hæc elocutus, fuſiorem in ſcriptis Regiæ vitæ normam (quam olim Sanctiſſimus Galliæ Rex Ludouicus Philippo Filio reliquerat) Didaco de Yepes tradidit; ut ſtatim ab obitu Philippo quòque ſuo prælegeret. Quod mandatum ſanctè perfectum fuit. Aliam eidem Didaco ſchedam dedit, Philippo Tertio iam inaugurato reddendam: in quâ ratio diligenter exponebatur magnam illam tot Regnorum molem prudenter, chriſtianèque adminiſtrandi. Ita non minùs prouidum Parentem in Filio ad rectè gubernandum inſtituendo; quàm religioſum hominem in animi ſui ſalute comparandâ, prudentiſſimus Rex vel ſub ipſam mortem ſe geſſit. Hanc verò quaſi iam in votis haberet; poſtremis diebus tum à Medentibus, tum ab alijs identidem quærebat, an hora ſua veniſſet. *Eia* (dicebat) *monete me, quando aduenerit: volo enim cum Deo meo loqui.* Quaſi cum ſacro Vate ſuſpiraret: *Quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?* 1598.

Bidvo demum antequàm animam efflaret; in eius ſe dedere conſpectum perfuſi lacrymis Philippus Princeps, atque Infans Iſabella: ut optimo, atque amantiſſimo Parenti ſupremum vale dicerent; ac nouiſſima eius verba bene ſibi precantis, cum extremis mandatis acciperent. Rex eo aſpectu nihil à conſtantiæ ſuæ tenore dimotus, ſereno ut ſemper vultu; Iſabellam Principi magno verborum pondere commendauit. Tùm ad eam non minore animi ſenſu pauca, ſed ſummè ſalutaria profatus eſt. Verba nouiſſima ad Filios. *Viſum Deo non fuiſſe, ut quod in votis perpetuò habuerat, eam antè matrimonio iunctam videret, quàm ipſe è viuis excederet. Rogare, ut qualem vitam apud ſe ad eam diem traduxiſſet, ab ſe diſſociata continuaret in poſterum. Curam in primis omnem impenderet, ut in Belgicis prouincijs, quas ei dotales relinquebat, Catholica Fides augeretur. Hunc namque eius conſilij ſui finem fuiſſe præcipuum. Sperare ſe, minimè neglecturam Filiam adeò ſemper obſequentem, quod amantiſſimus Pater ab eâ poſtremò diſcedens tantopere iniungeret. Idem ſtudium Alberto Coniugi, cùm primùm in eius conſpectum veniret, ſuo nomine plurimùm commendaret.* Hæc ubi dixit, eiusque manum ambo Filij reuerenter iuxta, atque amanter oſculati ſunt; bonorum omnium copiam, ac præſertim cæleſtium, à Deo utrique precatus, eos ab ſe lacrymantes, immotus ipſe dimiſit.

Per idem ferè tempus, tanquam arcanum quemdam theſaurum Principi ſub obitum patefacturus; pretioſam ad ſe deferri iuſſit arculam: ex eâque deprompſit Chriſti è Cruce pendentis

1598. dentis ſimulacrum, & duo conſerta è funiculis flagella; quorum alterum uſu detritum erat, ac ſanguine coloratum. Tùm ad Filium: *Hæc*, inquit, *auitæ pietatis monumenta ſunt, utinam in omnem itura poſteritatem. Hanc effigiem Dei Cruci affixi habens in manu Carolus Parens meus, animam tradidit in eiuſdem manus. Cum eodem ego tam bono Duce ex hac vitâ diſcedam. Tuque in hoc etiam Maiorum tuorum inſiſte veſtigijs. Flagella, quæ vides, & fortè pro tenerâ ætate horres, inſignia ſunt imperij, quod Auus idem tuus in ſuum corpus exercebat. Sanguis, quo perfuſum eorum alterum eſt, eiuſdem eſt. Venerare memoriam: imitare pietatem.* Hæc Philippo Philippus.

Caroli Quinti flagella obeunti Principi.

IAM ab initio nouiſſimi huius morbi, Rex iteratis à Deo precibus popoſcerat, ut ſub exitum vitæ ſæuiſſimis doloribus liberaretur: quò integrior, attentiorque animi ſui ſaluti operam daret. Petitioni tam æquæ clemens annuit Deus. Vno, ac dimidio ante mortem die cruciatibus omnibus expeditus, in accingendo ſe ad tantum itineris totus fuit. Patientis, ac morientis Chriſti ſacram hiſtoriam recitari ſibi, inſatiabili audiendi ſtudio contendebat. Sanctas preces, ac ſalutaria monita, quæ frequentiùs inculcata, vulgarium hominum auribus, nedum Principum delicatis, moleſta ſunt; tam auidè accipiebat, ut ipſe Religioſos viros urgeret, quò plura proferrent. Alij valentes, ac vegeti legendo, dicendo-ve fatigabantur: non ipſe moribundus audiendo. Et iam vires, & vox ſenſim deficiebant: cùm Rex nouiſſimis verbis animi ſui ſenſa veriſſima proditurus, & quaſi proprio ſigno vitam uniuerſam obſignaturus; quicquid reliquum erat ſpiritûs colligens, hæc pronunciauit; cuiuſuis Chriſtiani Principis morientis in exemplum itura. *Equidem ut vir Catholicus, in Fide, atque obedientiâ Sanctæ Romanæ Eccleſiæ morior.* Duabus ante obitum horis tantam animi defectionem perpeſſus eſt, ut iam è vitâ migraſſe crederetur. Attamen paulò pòſt ex inopinato magnâ vi recluſit oculos, eiſque defixis in effigiem Chriſti è Cruce pendentis, quam adhuc retinebat manu, oſculis eidem libandis ſatiari non poterat. Denique decimo octauo Calendas Octobris ſub auroram eâdem, quâ ſemper vixerat, tranquillitate felicem animam Deo reddidit.

Magna pietas in ſupremis.

Catholicam Fidē & moriens profitetur.

ANIMADVERSVM eſt, eâdem horâ Regem deceſſiſſe, quâ ſolemne Sacrum decantabatur à Pueris Seminarij ab eo conditi, ac dotati; quod ipſemet fieri quotidie iuſſerat pro corporis ſalute, dum viueret, animi, cùm moreretur. Vt innocentium Animarum chorus ſacris illis cantibus deducere videretur, ac proſequi abeuntem Regem, ac Fundatorem ſuum; eidemque

Mortuus, dū pro eo Sacrum fieret.

feliciſſimum iter ad æternitatem precari. Non ignoro, alia multa, atque ab his longè diuerſa à Scriptoribus alijs de Philippi extremo tempore vulgata: ſed ipſi ſuâ narratione ſe produnt, vel ſtudio Sectarum, vel odio Nationum, prævaricatos in causâ veritatis. Nos hîc ea memorauimus, quæ paulò poſt mortem Regis, ab ijs, qui adfuerant obeunti, Toletani Antiſtitis operâ, induſtriâque, concepto iureiurando aſſerta ſunt. 1598.

Vnde hauſta hæc narratio.

Ceruer. Turrianus lib. de felici exceſſu Philippi Secundi.

A Philippo Succeſſore de Parentis obitu literæ ad Clementem Pontificem datæ. Is verò in publico Purpuratorum Conuentu multa de Regis extincti laudibus in hanc ferè ſententiam protulit. *Tam prudentis, ac religioſi Principis exceſſu Eccleſiam Christi magnam feciſſe iacturam. Arcum eum fuiſſe murum pro Populo Dei, perpetuò eiuſdem Hoſtibus obiectum. Illius vitam, continentem fuiſſe pugnam pro Catholicâ Fide. Religionis tuandæ ſtudio, cultuque pietatis neminem præter eos, qui iam immortales in Cælo regnarent, poſſe eum eo comparari. Duplex tamen in mœrore tam communi ſibi ſuppeditare ſolatium. Alterum, quòd à defuncto Rege ſingulari eum pietate peracta vita, tranſacta mors, æterna beatitatis ab eodem comparata prope certam facerent fidem. Alterum, quòd in tot adminiſtratione Regnorum ei rite ſuccedens Philippus Filius, ad exemplum tanti Parentis educatus, ſpem omnibus daret, non minùs egregiarum virtutum, quàm ingentis imperij, ſe futurum hæredem.*

Philippus Tertius ad Pontificē ſcribit de Patris obitu.

Pontifex Philippū Secundum laudat in Conſiſtorio.

Conciſtoro.

VIXIT Philippus Secundus ultra annum ætatis ſuæ ſeptuageſimum primum: regnauit ad quadrageſimum tertium, Hiſpanorum ditione tam longè, latèque amplificatâ; ut iure pronunciari potuerit: ab Orbe terrarum condito nullum extitiſſe maius imperium. Animum tamen habuit tantæ molis capacem, eique regendæ parem. Ad quietem naturâ fuit, quàm ad arma, procliuior: quamquam in otio ipſo ſemper negotioſus. Vtque erat voluptatum, etiam innocentium, abſtinens, & quaſi faſtidiens: quod in eis tempus conterere, ſummi Principatûs conceſſu, potuiſſet; id totum grauibus Regnorum curis impendebat. Eas ipſe partim cum Deo per ſuas, perque alienas preces conſulto; partim cum animo ſuo, æquiſſimo rerum æſtimatore; frequentiſſimè verò cum ſuis Conſiliarijs in ſapientiſſimo Senatu verſare, atque in omnem partem exigere. Hinc illa lento gradu procedens deliberationum maturitas; quam præcipites hominum cupiditates tarditatem cenſebant. Ex eo Aulæ Hiſpanicæ quaſi centro, rerum agendarum leges, veluti lineæ, ad extremos terrarum margines, omnemque naturæ ambitum ferebantur. Auctoritatis ſuæ tenaciſſimus conſeruator fuit: gnarus eam eſſe gubernationis validiſſimam baſim. Ad grauitatem aſpectûs, ac vultûs

Philippi Secundi prærogatiuæ.

Io. Boterus Relat. p. 2. lib. 4.

1598. tûs ſeueritatem ita perpetuò compoſitus erat: ut ad ſuum colloquium accedentes illâ oris maieſtate non ſemel attonitos reddiderit, atque elingues. Non tamen in faciendâ ſui copiâ, vel alienis neceſsitatibus audiendis, ſuperbiam, aut faſtidium præferebat. Imò mandatum eſt memoriæ literarum: nunquam ipſum fuſæ, ac futilis cuiuſpiam orationis longiſsima tædia interpellaſſe; licèt quis regiâ patientiâ, eximioque iudicio abuteretur. Secundùm incredibilem in Deum, Cælitesque, & res ſacras religionem; iuſtitiam in primis inuiolatam adeo ſeruauit; ut ipſe de ſe, eiusque conſcientiæ Moderator de eo ſupremis vitæ diebus teſtati fuerint: nihil unquam ab ipſo contra æquitatem, niſi ex errore, aut per ignorantiam veri, peccatum. At Prudentia eiuſdem tam in conſilijs, & decretis, quàm in colloquijs, & reſponſis, atque in toto vitæ genere ſingularis, ita in confeſſo fuit apud omnes, ut Generis humani conſenſu Philippi Prudentis appellationem retulerit. Vtriuſque virtutis huius in officijs præcipuè, publicisque muneribus conferendis, magnum ſpecimen dedit. Ea quippe pro meritis, ac dignitate cuiusque, non pro gratiâ vel apud ſe, vel apud ſuos, diſtribuens; non minùs ſe ſolertem in cognoſcendo, quàm æquum in diſpenſando declarabat. Verùm neſcio, an ulla virtutum regiarum in eo maiorem explicuerit pompam, quàm nullis unquam commota ſecundis euentibus, nullis aduerſis labefactata conſtantia. Eam viſa eſt vel explorare voluiſſe, vel potiùs oſtentare fortuna varietate mirabili, quâ vitam eius uniuerſam ita diſtinxit: ut ambigi meritò poſsit; magis-ne in proſperis rebus moderatè accipiendis, an verò in afflictis fortiter tolerandis eius eluxerit animi firmitudo. Summæ felicitatis fuit, ſuo ſubiectam imperio videre Hiſpaniam omnem: Italiæ amœniſsimas partes: Aſiæ, Africæque tractus immenſos: Inſulas numero plurimas, ambitu ampliſsimas: alterum denique terrarum Orbem: nominis verò ſui gloriam, & maieſtatis exiſtimationem per aliena quòque Regna, atque ubicumque gens hominum degit; circumlatas. Naupactææ verò victoriæ communis Chriſtiano Mundo lætitia, ſingularis Philippi Regis eſſe debuit, cuius auſpicijs reportata: quam tamen adeo parcè delibauit, ut ad primum eius nuncium nihil protulerit aliud, niſi: *Claſſem ſuam magnum ſubijſſe diſcrimen*. Sed nullo ſe feliciorem nomine Rex ipſe ducebat, quàm quòd Religionis Catholicæ Defenſor acerrimus ab omnibus haberetur: & quàcumque illa periclitari poſſet, Philippi vires, opes, auxilia, patrocinium implorarentur.

Maieſtas oris.

Animi dotes præcipuæ; Pietas, Iuſtitia,

Prudentia.

Conſtantia.

Eius felicitas in amplitudine Imperii,

In victoria nauali de Turcis,

In titulo Defenſoris Fidei.

At in aduerſæ ſortis exempla Belgium præ cæteris venit, tot in-

Eius infortunia in Belgio damnis,

inteſtinis motibus concuſſum, tot cruentis ſeditionibus pertur- 1598.
batum, tot membris lacerum, atque ab Regiâ ditione diſcerptum: ut plus penè negotij exhibuerit Hiſpanæ rei pars hæc una terrarum, quàm reliquæ regiones uniuerſæ. Belgici verò belli tanquam appendices fuere tot in Indijs accepta detrimenta. In Regijs quòque infortunijs percenſeri debet inopinata maximæ, atque ornatisſimæ Claſſis, aduersùs Angliam ſoluentis, diſperſio, atque iactura: tam conſtanter à Philippo tolerata, ut quaſi per iocum diceret: *Se contra homines, non contra ventos, ac mare vim illam nauium armaſſe*. Neque ab aduerſis ſecernenda ſunt toties mutata, morte intercedente, connubia. Et ex quatuor Vxoribus vix una ſuperſtes ipſi virilis proles, quæ in tot Regnorum ſuſtinendam molem ſuccederet. Ex primâ namque Mariâ Ioannis Tertij Luſitaniæ Regis Filiâ, Carolum ſuſcepit: qui Parentem morte anteiuit. Ex alterâ Mariâ Angliæ Reginâ nuptiarum & breue gaudium, & fructum nullum tulit. Eliſabetha verò Henrici Galliæ Regis Secundi Filia Iſabellam Claram Eugeniam ei peperit; quam toties memorauimus: & Catharinam Carolo Emmanueli Duci Sabaudiæ nuptam. Quarta demum Vxor Anna, Maximiliani Cæſaris Filia, quinque eum liberis auxit: quorum ſolus Philippus Patri ſuperfuit, ac ſucceſsit. Ita plerumque in rerum omnium copiâ, eorum, qui perfruantur illis, inopia eſt. Hanc vitæ ſuæ quaſi verſatilem ſcenam theatro Regum Philippus aperuit: ut oſtenderet, in ſummâ illâ fortunâ haud maiorem eſſe materiem admirandi, aut inuidendi; quàm metuendi, ac miſerandi. In omni tamen actu, ac potisſimùm in extremo tam decorè, planèque regiè ſuas partes egit: ut venturis proponi ſæculis poſſit, tanquam abſoluta numeris omnibus Idea regnandi.

In Claſſe aduersùs Anglos euerſa.

In morte Coniugum, & periculo ſucceſſionis.

Salazar l. 4. cap. 4. Anton. Vaſconcell. de Reg. Luſit.

DE

DE BELLO BELGICO LIBRI VNDECIMI

SVMMA.

ALbertus Archidux Germaniam ingreſſus; cum Hiſpaniæ deſignatâ Reginâ vertit in Italiam. A Venetorum, Inſubrum, Pontificiſque Legatis honoribus cumulantur: Mantuæ Dux eoſdem excipit magno ſplendore. Maiori Ferrariæ Pontifex, & Cardinales. Idem ſponſalia ſancit tum Reginæ, tum Archiducis. Horum Ferrariâ diſceſſus. Arcus triumphales, & pompa, quâ Mediolani excepti. Sabaudiæ Ducis, & Neapolitanorum erga eos honor. Mendozza, relictus in Belgio moderator Exercitûs Regij, Orſoyam capit: munimentum ad Rhenum extruit: obſidet Rhenobergam. Incendium in eâ à pyrio puluere. Idcirco deditur. Veſaliæ ſitus, & ſtatus. Ea redimit oppugnationem. Mendozza pluribus locis Præſidia imponit. Doëtecomum, & Schulemburgum capit. Per Cliuiam, & Veſtphaliam Copias in hyberna diſtribuit: Hinc Germanorum Principum querelæ, & conſpiratio in Regios. Cæſar quòque, & Cardinalis Gubernator indignantur. Mendozza Veſalienſibus ſuadet Catholicam Fidem: illi ſimulant. Garzadorus, Pontificius Coloniæ Nuncius, eos adit non ſine periculis. Catholicos ritus reſtituit, Andreas Cardinalis

An-

Antuerpiæ tumultus Præſidij componit. Embricæ Præſidiarij fuſi à Fœderatis. Cardinalis in bellico Senatu de expeditione conſultat: Bommeliana præfertur Schenchianæ. Arcis Schenchij, & Bommeliæ poſitura. Regij à Fœderatis impediuntur, nè Vahalim tranſmittant. Illi Crepicordio potiti, Bommeliam obſident. Eruptiones inanes. Nouum conſilium capitur, obſidione ſolutâ, Arcem extruendi. Nequicquam diſturbante Mauritio, extructa, & Sancti Andreæ nominata. Ingentes ad eam conflictus.

DE
BELLO BELGICO
LIBER VNDECIMVS.

1598. Campana l. 6. Gaſpar Ens lib. 19. Io. Bochius in deſcr. pro. fect. Archid. Boter. l. 5. Haræus anno 1598. Thuanus l. 121. Carner. l. 13. c. 3. & 4. Reidanus l. 15. Miræus anno 1598. Bentiu. l. 5. Ang. Rocca in Itinerar. Clem. Oct. Lanarius. Coloma lib. 11. 12. Miræus in vita Alberti.

Iter Alberti Germaniam verſus.

AT Albertus Archidux è Brabantiâ digreſſus, Namurcum, & Lucemburgum prætervectus, ad Treuirenſem, & Virtembergicum Agrum perrexit. Inde per Bauariæ fines ad Tirolenſem Comitatum, ſuæ ſtirpis hæreditarium, peruenit; ubique, quâ par erat, magnificentiâ exceptus. Oenipontem, Prouinciæ caput, paulùm tranſgreſſus; eodem ferè loco, quo iam olim Carolo Quinto Cæſari Ferdinandus Frater Hungariæ, Bohemiæque Rex occurrit; eiusque rei perenne monumentum, ænea tabula factum inſculptum, inſcriptumque referens ſpectatur: Albertus obuiam habuit Margaritam Auſtriacam, Philippo Tertio Coniugem deſtinatam, unàque Parentem eius Mariam Archiducem. Coniunctis itaque comitatibus, Tridentum profecti ſunt. Vbi paucos dies immorati, cùm iam ditionis Venetæ fines attigiſſent, ab ampliſſimo Senatu miſſos duos accepere Legatos, Paulum Parutam, & Vincentium Gradenicum, qui Reipublicæ nomine tantos Principes, quàcumque opus erat, exciperent. Interea Mediolanenſes, atque Inſubres uniuerſi, ut primi ex Italis Hiſpano ſubiectis, futuram Reginam ſuam, eiusque Matrem, & conſanguineum Archiducem venerarentur: tredecim ex totâ Prouinciâ nobiliſſimos legerunt Oratores, qui omnis Inſubriæ nomine feliciſſimum gratularentur aduentum: ex defuncto Rege publicam teſtarentur mœſtitiam: enixèque rogarent, ut in eo per Liguriam itinere ad ſe diuertere, ſuâque præſentiâ Populos addictiſſimos hilarare nè dedignarentur. Neque deſiderari ſe paſſus eſt in hac obſequij ſignificatione Ioannes Ferdinandus Velaſcus Mediolanenſis Gubernator, qui etiam in Regno Caſtellæ Comes ſtabuli erat. Et plures confluxere viri, ac fœminæ Principes viſendi, ac venerandi ſtudio: quos ingens Aſſeclarum numerus comitabatur. Eos debitum præſtantes obſequium Regina, & Mater, & Archidux Albertus pari maieſtate, atque humanitate admiſerunt in Oppido, cui Buſſolengo nomen. Poſtridie Petrus Cardinalis Aldobrandinus eòdem acceſſit,

Conuerſio in Italiam cum ſponſa Regis Hiſpani.

Venetorum ad eos Legati.

Inſubrium Oratores, & obſequia in ſuam Reginam.

Summi Pontificis ad eumdem Legatio.

ſit, Summi Pontificis nomine Principes eoſdem ſalutans; atque 1598.
in Vrbem Ferrarienſem inuitans, ubi tùm Pontifex agebat, & paratus erat ad Regum, Principumque ſponſalia auctoritate ſacrâ ſancienda. Quamquam ad eumdem finem præmiſerat Clemens Archiepiſcopum Mattheuccium; à quo etiam de Reginæ progreſſu certior fiebat in dies.

Mantuæ Ducis in Regina excipienda magnificentia.

E Venetis finibus, in quos incredibilis factus fuerat Populorum accolentium concurſus, ad Mantuanos proceſſere. In his ad Padi ripas quatuor Equitum turmæ, varijs diſtinctæ coloribus, ornatuque ſpectabiles, iuſſæ fuerant ab Duce Mantuæ Vincentio Reginam opperiri. Mox ipſemet Dux cum triginta è primariâ Nobilitate Viris, ad eam ſalutandam, equis ſubinde commutatis, properauit. In Oppidis ultra, citraque fluuium ſitis & Principes, & ingentem eorum comitatum, quâ decuit, magnificentiâ excepit. Vbi verò migrandum fuit; plurima erant ad flumen traijciendum prompta nauigia: ſed inſignis præcipuè moles, ac planè Regia, argenteis undique peripetaſmatis conueſtita, ſplendidiſque thalamis, atrijs, triclinijs diſtincta, oculos ad ſeſe omnium rapiebat. Quam cum Regina, cæterique ſummi Principes conſcendiſſent; & menſas inuenere lautiſſimas, dapibus, bellarijsque inſtructas; & muſicos Choros ſuauiſſimis concentibus perſonantes: ut non minùs aures, quàm ora, ſuo quæque iucundiſſimo pabulo recrearentur. Hæc harmonia, dulce itineris leuamentum, per Padum ſecundo curſu delatos Ferrariam uſque comitata eſt.

TRIBVS procul Vrbe millibus paſſuum, Inſula locus dicitur; in quem ſub veſperam prouecti, noctem ibidem tranſegere, à Pontificiâ familiâ lautiſſimè habiti. Poſtero mane Cardinales duo Bandinus, & Blantrata, ſeu Sancti Clementis, cum ingenti Præſulum comitatu, duabusque Cohortibus Equitum aduenere, Reginam, ac Principes à Pontifice ſalutatum. Poſt meridiem inde Ferrariam versùs iter ſuſceptum. Cùmque non procul abeſſent portâ, quæ ab Angelis appellatur; in ligneo quodam ædificio ad rem præſentem excitato, ſplendidèque conueſtito, tamdiu morati ſunt, donec eòdem Cardinalium Collegium, ad excipiendos pro dignitate Principes, conueniret cum ſuis familijs, atque omni, quæ Ferrariam confluxerat, Nobilitate. Reginam, cæterosque Principes, Purpurati Patres honorificè ſalutarunt, communem teſtati ex eorum aduentu lætitiam. Tùm inclinato in veſperam die, ad Vrbem in hanc ferme ſpeciem proceſſum eſt.

Ad Ferrariæ portam Regina excipitur à Collegio Cardinalium.

POST impedimenta, ac Reginæ lecticam, & carpentum, duæ gra-

1598. gradiebantur Centuriæ Comitis ſtabuli, ad cuſtodiam corporis conſtitutæ, funebribus tamen veſtibus ex Regis morte pullatæ. Plures adequitabant Aulici, quos cum ordine Tubicinum Equites obuiàm miſsi à Pontifice ſequebantur: tùm Archiducis, & Comitis ſtabuli nobiliores Aulici lugubribus induti: quibus ſuccedebant, qui clauas argenteas præferunt Cardinalibus. Hi verò nouemdecim numero, violaceis tecti veſtibus, pompam hanc maximè honeſtabant; Pontificiâ Heluetiorum Cuſtodiâ proximè præeunte. Eorum venerabile claudebant agmen Sfortia, & Montaltus: qui mediam acceptam Reginam comitabantur. Ponè ibat eius Mater, atque Albertus Archiduces. Subſequebantur Comes ſtabuli, Ducesque Aumalius, & Gandienſis, Auraicus Princeps, alijque complures. Poſtremi veniebant Archiducis Equites Sclopetarij, & Pontificij Velites, & curruum, ac lecticarum numerus ingens, quibus frequens Virorum, Fœminarumque Nobilitas vehebatur. Ingreſsi ſunt omnes hac pompâ Ferrariam; quò paulò antè Româ ſe contulerat Pontifex Clemens, ut eam Vrbem in ditionem reciperet Romanæ Sedis, ad quam fuerat anno ſuperiore cum ſuo Ducatu deuoluta.

Pompa ingreſſus in Vrbem.

Campana. Io. Botbius.

Caualli leggieri.

PER triumphalem Arcum in foro Templi maximi erectum; & præter ædes Oratoris Cæſarei, picturis inſignibus, & ſtatuis, alijsque honoris, & gaudij argumentis ornatas, ad Ferrarienſis olim Ducis Palatium deuenerunt: ubi tùm Pontifex reſidebat. Hic in Aulâ maximâ, lateribus aſsidente coronâ Purpuratorum, maieſtatem in terris ab Diuinitate ſecundam pro dignitate ſuſtinebat. Dumque ad eum, Sacrumque Senatum, in Gentis Auſtriacæ laudem, breuem habuit orationem Bernardinus Scottus Mediolanenſis; in proximo conclaui Regina, & Principes detinebantur. Eâ verò abſolutâ, ad Pontificij pedis, & manûs oſculum acceſsit prima omnium Regina; cui ſeſe Pontifex leniter acclinauit, & maieſtate manûs ſalutare ſignum Crucis impoſuit, felicemque gratulatus aduentum eſt: ſecundo loco Archidux Mater; Albertus tertio, ſummâ omnes ab eodem benignitate excepti. Poſtridie cum Pontificio Sacro interfuiſſent tres ijdem Principes, ad Pontificiam quòque menſam aſſederunt; Reginæ miniſtrantibus in primis Mediolanenſi Gubernatore; Oratore apud Pontificem Hiſpano, & Gandienſi Duce.

Regina pedem & manum Pontificis oſculatur.

DOMINICO verò die, decimo ſeptimo Calendas Decembris, qui dies dictus erat Regiarum nuptiarum cæremonijs; conuenere tres Principes cum ſuis familijs, Nobiliumque comitatu innumerabili, in Templum Vrbis maximum, Epiſcopi ſedem; quod erat ab omni parte regali magnificentiâ inſtructum. Di-

Sponſalia Regum Hiſpaniæ, & Principis Belgij à Pontifice conſecrantur.

Duomo.

uinam rem ipſe Pontifex fecit: aderat Cardinalium Collegium uniuerſum: ſuauiſſimis Muſicorum concentibus omnia reſonabant. Regina lugubribus depoſitis, & ſplendidis induta, tam ſumptuoſo ſe ſpectabilem obtulit ornatu, ut eam veriſſimè margaritam illigatam in auro nominaſſes. Archidux etiam Albertus funebribus exutus, lætioribus, ac planè nuptialibus inſignis veſtimentis apparuit. Quam publicæ lætitiæ ſpeciem omnis eorum Familia, & Comitatus, cæterique cum ſuis Aſſeclis Principes præ ſe tulerunt. Apoſtolorum ſymbolo inter Sacra ſolemnia decantato; Regina, duobus Cardinalibus, Odoardo Farneſio, & Antonio Fachinetto mediam deducentibus, ad Pontificis ſolium acceſſit. Ponè ſecuta eſt Parens cum illuſtrium cœtu Matronarum. Adfuit ex parte alterâ cum Principum Comitatu virorum Albertus. Quoniam verò utriſque nuptijs celebrandis arctæ conſanguinitatis obex intercedebat; conceſſit Pontifex auctoritate Apoſtolicâ, nè obſtaret. Tùm Regio mandato publicè prælecto; matrimonium ſanxit Clemens inter Philippum Tertium Regem, cuius perſonam ſuſtinebat Albertus Archidux, & præſentem Reginam Margaritam. Cui ſtatim ſuum ad ſolium reductæ gratulati ſunt omnes maieſtatem Imperij, vix par inuenientis in terris. Albertus indè per eumdem Pontificem connubium init cum Iſabellâ Hiſpaniarum Infante; cuius procuratorem agebat Sueſſanus Dux, Regius apud Pontificem Orator. Sacrificio peracto, Regina cum Parente, Alberto, Sueſſano Diuinum Panem ab ipſius manu Pontificis accepit. Aureâque ab eodem roſâ donata eſt, munere Pontificio Principibus impertiri ſolito. 1598.

Dies ille totus ludicris, lætisque ſpectaculis, & pompis traductus: ab eis tamen abſtinente Reginâ, quòd ſe Deo tam præſenti dignatam, abnueret profanis aſpectibus temerare. Interfuit verò poſt duos dies Dramati ſacro Iudithæ, quod ab Iuuentute Societatis Ieſu Scholas frequentante peractum eſt coram ipſo Pontifice (cuius iuſſu inſtitutum) magnoque illo Principum concurſu. Alia quòque multa ſpectacula per eos dies, quibus Ferrariæ morati ſunt, tres ſummos Principes oblectarunt: cùm ipſi mutuò & ſpectaculo cæteris, & miraculo eſſent Auſtriacæ benignitatis, modeſtiæ, pietatis.

Campana. Bochius. Angel. Rocca in Itinerario Ferrarienſi Clemẽtis Octaui.

Decimo quarto Calendas Decembris exceſſere Ferrariâ, Petro Cardinali Aldobrandino, cum ingenti Præſulum numero, comitante. Mantuanam rurſus ditionem, & principem eius Vrbem ingreſſi, Gonzagarum Ducum ſplendoris, ac magnificentiæ in molibus erectis, in conuiuijs, in pompis, in ſpectaculis egre-

Regina, & comites Ferraria diſcedunt.

1598. egregium iterum ſpecimen habuere. Inde Cremonam profecti: ubi eos Genuenſis Reipublicæ Legati quatuor, ad cohoneſtandam conſpectu ſuo Vrbem Liguriæ caput, publico nomine inuitarunt. Annuit officioſis poſtulatis Regina. Tùm Mediolanum versùs iter inſtituit. Hæc Vrbs venerationis erga ſuam Reginam, ingentisque ex eius aduentu lætitiæ ſignificationibus cuiuſuis generis, alias Vrbes omnes facilè ſuperauit.

PRINCIPIO non unus, aut alter, ſed omnino ſeptem ad Regium ingreſſum triumphales excitati ſunt Arcus. Quorum primus ante Vrbis portam, ad æmulationem Romanorum, è politis marmoribus conſurgebat: quæ varijs inſculptis rerum imaginibus, emblematis, inſcriptionibus Margaritæ Reginæ laudes, & gloriam præferebant. Alter ponti Nauilij fluminis impoſitus, è conſuetâ materie, Philippi Secundi Regis erat undique præconijs oneratus. Tertius ad caput amplisſimæ viæ, quam a curſu denominant, Philippi Tertij varijs rationibus expreſſos honores ſuſtinebat. Vlteriùs, quà eadem via flectitur in angulum, atque inde dirigitur ad Templi maximi forum; Arcus erat Archiducis Alberti laudibus inſignitus: quem prope viſebatur viuis lineatum coloribus Hulſtum, non ita pridem ab eodem captum. In ipſo autem ingreſſu fori quintus erigebatur Arcus, res ab Gubernatore præclarè geſtas, quà picturis, quà characteribus obiectans oculis Spectatorum. Sextus in fronte Pontificalis Templi, eius excelſitatem, ac latitudinem æquans, Regis, ac Reginæ maieſtati ſacro matrimonij nexu coniunctæ, ac geminatæ dicatus erat. Poſtremus ante Regias ædes extructus, & quaſi ad tantas attollendas virtutes, terreſtres Arcus haud eſſent ſatis; petitus videbatur è Cælo. Iris namque erat argentea, ſed uſitatis coloribus variata, duabus item argenteis nubibus utrinque inſiſtens. Per ſeptem hos aditus triumphales invecta eſt Mediolani cum ſuo Comitatu Regina pridie Calendas Decembris. Non Vrbem unam, ſed Italiam uniuerſam in unum coactam ſe viſere rata eſt: tantus erat in vijs, & compitis, domibusque circumiectis multitudinis infinitæ concurſus. Ædium facies ab utroque viarum latere magnificis aulæis conueſtitæ, & picturis pulcherrimis exornatæ: viæque carbaſeis umbraculis contectæ. Ante Vrbem verò plurima erant collocata tentoria ad immorandum, dum pompa diſponeretur.

Mediolani plures triumphales Arcus erecti.

VBI parata omnia; tres Haſtatorum Equitum turmæ cæteris præiuere. Sequebantur complures Inſubriæ Principes, alijque Nobiles Viri à finitimis quòque regionibus ad ſpectaculum euocati. Proximi erant Mediolanenſis Ducatûs Adminiſtri, & Ma-

Pompa, qua ibidem excepta Regina.

giſtratus, Vrbis Senatores, & qui magnus Cancellarius appellatur. Indè Gubernator: tùm Regina ſub argenteâ umbellâ, eiusque ad læuum latus Petrus Cardinalis Aldobrandinus: poſt hos Reginæ Mater, atque Albertus Archiduces. Horum omnium ibant ad latera principio Securigeri Milites, ad cuſtodiam Reginæ, Archiducis, & Gubernatoris addicti: tùm ducenti lectiſſimi Iuuenes è primariâ Mediolanenſi Nobilitate, & ipſi auratam ſecuriculam præferentes: poſtremò circa Reginam Ciues præcipui viginti, purpureis holoſericis veſtibus inſigniti: quorum ſex umbellam regiam ſuſtinebant. Poſt Archiduces, aliosque Duces, Præſules, Principes, Equitum Haſtatorum tres aliæ turmæ agmen claudebant uniuerſum. Tam ſpectabili pompâ ad maximum Vrbis Templum, feſtis ubique acclamationibus, & muſicis concentibus comitantibus, proceſſerunt. Ibi ſolemnibus Deo gratijs decantatis, ad Regium Palatium itum eſt. 1598. *Alabardieri.* *Baldacchino.*

TRIBVS ferè menſibus Regina perſtitit Mediolani, tum ob hyemantem annum itineribus importunum, tum quia recens luctus ab Rege extincto, non patiebatur Hiſpaniam nuptialibus gaudijs indulgere. Quo tempore, & religioſis exercitationibus per ſacras ædes, pro defuncti ſalute, multum operæ datum eſt, ut Auſtriaca pietas poſtulabat: & conceſſum aliquid ex more populari lætitiæ, per eos præſertim dies, quibus hodieque ſolent homines, libertate pluſquam decembri, in omnem licentiam debacchari. Nec defuere notabiles virorum Principum concurſus ad Reginam, Archiducesque ſalutandos. Sabaudiæ Dux in primis fuit: qui pretioſis in digreſſu muneribus Reginam, Archiduces, Aulamque omnem cumulauit. Ab Regno quòque Neapolitano quatuor aduenere Legati cum oblatis Reginæ ſuæ donis, aureorum quinquaginta millium pretio æſtimatis. Alij denique complures Italiæ Principes vel per ſe, vel per ſuos Legatos morantem Mediolani Reginam ſunt venerati. Nos verò tempus monet, ut quid ab Archiducis diſceſſu geſtum in Belgio fuerit, recenſeamus.

Dux Sabaudiæ Reginam inuiſit.

Neapolitani ad eamdem Legati.

IAM tùm proficiſcens hæc dederat Albertus mandata Franciſco Mendozzæ, Aragoniæ maris Præfecto, quem ſibi in armorum imperio ſubſtituerat; ut quàm maximè poſſet integrum ſeruaret Exercitum, donec ipſe ex Hiſpaniâ reuerteretur. Idcirco arduam quamque vitaret obſidionem: nè vel Militem in eâ, vel pecuniam abſumptum iret. Vias tentaret omnes ad commodum aliquem aditum ſupra Rhenum occupandum; ut illac, ſi fieri poſſet, pateſaceret ſibi ad hoſtilem regionem ingreſſum; inque ſuum Militem detineret. Quòd ſi minimè caderet ex ſententiâ; *Almirante.* *Boter. l. 5. Colom. l. 11. Bentiu. l. 5.*

Alberti mandata exercitus Duci Mendozzæ.

tentiâ;

1598. tentiâ; in Cliuienſi certè ditione, aut aliâ quâuis nulli Partium obnoxiâ, caſtra locaret. Id verò cautè præſcriptum fuerat ab Archiduce: ut in alieno Militem alendo, pecuniæ parceretur; cuius magnam exhauſerant vim, ad tot ſedandos tumultus, ſoluta nuper ſtipendia: & ſumptus ingentes in tam longo itinere faciendi, ad ſuum, ac Reginæ ſplendorem, erant haud minorem exacturi.

Cvm his mandatis ad Exercitum Mendozza profectus eſt. Conſtabat is eâ tempeſtate Peditibus ſepties mille Hiſpanis, ter mille Italis, bis mille Burgundionibus, mille Hibernis, ſepties mille partim Germanis, partim Vallonibus. Equites verò bis mille quingenti numerabantur. Hic numerus Militum lectiſſimorum Moſam traiecit prope Ruræmundam: ulteriùſque progreſſus, Orſoyam caſtra mouit, Oppidum ad ſiniſtram Rheni ripam poſitum, triumque horarum itinere Rhenobergâ procul. Non ſatis validum tunc illud Oppidum erat: ſed poſitione tamen cum ad alia multa commodum, tum præſertim ad fluminis aditum præcludendum. Quare Mendozzæ conſilium erat id occupare, ſibique communire: deinde ſupra ripam aduerſam propugnaculum excitare: atque his, quaſi clauſtris, ex eâ parte habere Rhenum in ſuâ poteſtate. Cumque ditionis Cliuienſis eſſet Orſoya, nolletque prudens Dux gentem non inimicam infeſtare; arte potiùs, quàm vi uti decreuit. Iuſſit igitur Copias fluuium traijciendi ſpeciem præ ſe ferre: & Carolum Colomam, qui primum ducebat agmen, portâ per diſſimulationem potiri. Matutauit is iter primo mane cum ſuis, & Antonij Sarmenti Sclopetarijs, & Lancearijs aliquot: atque his poſitis prope Oppidum in inſidijs; ipſe cum Alphonſo de Lunâ, ſexque Signiferis equitantibus, ſuiſque famulis inſtitit portæ tùm patenti, ſpecie alimenti ſibi aliquid conquirendi. Ac repentè Cuſtodiam, aditumque occuparunt; non audentibus obſiſtere decem, aut duodecim Oppidanis Cuſtodibus. Quippe iam Sarmentus cum ſuis Copijs properabat: atque ex Oppidi turri propinquantis Exercitûs ſignum dabatur. In foro nonnihil repugnatum; uno Hoſtium cæſo, duobus ſaucijs. Verùm Edictum Germanicâ linguâ promulgatum fuit: ut Oppidani ſe continerent. Cui paruere tum à ſuis Magiſtratibus, tum à clementiâ Militum impulſi. Gaudens Oppido tam facilè occupato Mendozza, ibi cum ſuo comitatu exceptus, Aloyſium Bernardum Dauilam ei præfecit. Ac probè gnarus, Oppidum ſine Arce ſe retinere non poſſe; hanc à Præſidiarijs eò imperioſiùs popoſcit, quòd iam partem victoriæ poſſideret: ſuſpendium ijſdem interminatus, niſi

Orſoy.

Di Cleues. Coloma lib. 11.

Mendozza ſtratagemate Orſoya potitur.

eam

eam illico dederent. Ceſſerunt illi ſtatim, quam tueri deſperabant. 1598.

Campana. Gaſpar Ens. Grotius. Haræus. Thuanus. Carnerus. Coloma. Bentiuolus.

In altera Rheni ripa munimentum excitat.

Loco validiùs munito; miſit Mendozza Fridericum Comitem Thſerembergium, qui ſupremi Caſtrorum Præfecti munus obibat pro Mansfeldio, iam ab ætate decrepitâ iuſtam miſſionem conſecuto: ut cum opportuno Militum, atque Operarum numero, in Rheni alterâ ripâ, quàm celerrimè poſſet, munimentum extrueret. Ad eam multitudinem tranſportandam, pontem aptare cogitabant è cymbis, quas carris aduexerant, colligatis: ſed uſu compertum fuit, eas minores eſſe, quàm ut impetum tanti fluminis ſuſtinerent. Eiſdem ergo cymbis, ſed longiore temporis interiectu, tranſmiſere fluuium, ac prope Pagum, quem Valſum vocant, validum propugnaculum fabricarunt. Menſem, & ampliùs id operis occupauit: quo tempore Orſoyæ Mendozza, Exercitus in Agro circumiacente morabatur: varijsque excurſionibus longè, latèque terrorem ſui nominis ſpargebat.

De Rhenoberga occupanda conſultat.

In bellico deinde Senatu de Rhenobergâ inuadendâ relatum fuit. Quippe Oppidum illud hoſtili Præſidio validè communitum (uti dictum alibi) ſuis Copijs in Friſiam progreſſuris à tergo relinquere, contra omnem videbatur artem rite bellandi. Accedebat, ex peſtilentiâ in Oppido graſſante, multosque Mortales in dies abſumente, prona ſpes eius facilè potiundi. Imò & quia ſitum ad ripam Rheni, & quòd non longè diſſitum à Schenchij munimento, magnæ opportunitatis ad res gerendas erat. Igitur tot momenta rationum id unum peruicere, quod obiectari poterat pro contrariâ parte; Principis Alberti mandatum, ut ab arduis obſidionibus abſtineretur. Verùm neque ardua, nec diuturna cenſenda hæc erat; quandò ad loci ſubſidium paratus Fœderatorum Exercitus nullus erat: neque Copiæ regijs pares cogi ab Hoſtibus facilè, aut breui poterant: cùm præſertim peſtilens ipſa contagio eſſet Obſeſſoribus militatura. Quamobrem omnium conſenſu Præfectorum, & plauſu Militum, ineunte Octobri caſtra ad Rhenobergam obſidendam mota.

Rhenoberga obſidio.

Ad Rheni ripam id Oppidum ſitum eſt, uti nomen ipſum præfert, ambitu modicum, atque Arce flumen ſpectante munitum: quod antè narrauimus. Inſulæ, quæ medium Rheni alueum tenet, è regione Oppidi, munimentum impoſitum nuper fuerat eo ſitu, ut Rhenobergam defenderet, atque ab eâdem viciſſim defenderetur. Ad læuam fluminis ripam cum Exercitûs robore maiori Caſtra poſuit Mendozza: ad dexteram Thſerembergius cum ſuis. Antè verò quàm Oppidum aggrederentur, Inſulæ pro- *Lib. 9.*

pu-

1598. pugnaculum expugnandum cenſuerunt. Igitur è Thſrembergij Caſtris vehementer illud quati tormentis cœpit. Interea tenuerunt Inſulam ex parte alterâ cum Hiſpanis Villarius, Barlotâ cum Vallonibus: ex alterâ cum Hiſpanis alijs Coloma, cum Hibernis Eſtenleius. Ab his omnibus inter ſe (uti mos eſt) pro ſuæ Gentis exiſtimatione certantibus & vicinior, & violentior facta concuſſio. Iamque ſe ad oppugnationem accingebant: cùm eam præuertiſſe fugâ Hoſtes animaduertunt. Quare nullo labore propugnaculo capto, Oppidum hoc tutamento deſtitutum, faciliùs, celeriùſque capiendi ſpes magna impleuit Obſeſſores. Quoniam verò iam Rhenobergæ ſubſidio aduentare cum aliquot Copijs Mauritium, increbuerat rumor; premendam arctiùs obſidionem, Oppidumque circumuallandum Regij exiſtimarunt. Ergo locum Orſoyam versùs tenuerunt Hiſpani: Itali viam, quæ Coloniam ducit: Inſulam memoratam reliquæ Nationes. Parte ab omni ad quatiendum tormenta diſpoſita: quamquam ſolis Hiſpanis oppugnatio reſeruabatur. Verùm nouus, atque inopinatus euentus & huic labori pepercit, & ſupra ſpem victoriam maturauit.

E pluribus Oppidi turribus una pyrium puluerem uniuerſum cuſtodiebat; cuius feneſtra obiecta Caſtris Hoſtium erat: bis in uno peccante Oppidanorum prouidentiâ; tum quòd totum ſimul congeſſerant puluerem; tum quòd aditum ad eum reliquerant, vel exteris obnoxium. Accidit ergo, ut ex bombardarum globis, qui frequentes in Oppidum immittebantur, ferretur unus per feneſtram turris, in quâ nitratus puluis ſeruabatur. Quare ab ignito globo communicato pulueri repentè igne; ille in flammas exarſit inſanas: turrim illam perrupit, ac diſiecit: ruinæ fragorem edidit adeò formidabilem, ut non ſolùm Arx vicina reſultarit, ac totus Oppidi reboarit ambitus: verùm & ripæ fluminis intremuerint, & flumen ipſum quamuis ingens, ac tumidum, concuſſum fuerit, ac reuolutum, multasque innatantes naues penè abſorpſerit. In Caſtris maximæ auditæ ſoli ſuccuſſiones: grauiſſimi lapides intorqueri per aerem viſi: cinereus ex incendio nimbus uſquequaque diffuſus. Vt propè pœnituerit Obſeſſores eam contra ſe prouocaſſe inſolitam tempeſtatem; tantumque ſibi terroris, ſi minùs damni, ſuis armis acceſſiſſe. In Oppidum verò ſubitus ille caſus tantum impetum fecit, ut pyrij ſui pulueris vi in ſublime abreptum, fuerit penè totum in puluerem redactum. Et præter innumeros in ſuarum ædium ruinâ ſepultos antè, quàm extinctos; Oppidi Gubernator cum Vxore, cum Liberis vitam igni reddidit, quam à peſtiferâ lue

Horrendum pyrij pulueris incendiũ.

vix

vix redimere potuiſſet. Ita nimirum nos mala multa circumſtant, & quaſi obſident: ut dum vitare ſtudemus unum, in aliud inopinatum incidamus: & plerunque (quod hic planè contigit) in ruinam idipſum vertatur, quod paratum fuerat ad tutamen. Attoniti ad tam inexpectatum, horribilemque euentum Oppidi Defenſores; magnâque ſui parte in eâ ſtrage, atque ipſo præſertim Capite diminuti, ac tormentario puluere omni, re ad defenſionem adeo neceſſariâ, exinaniti; non potuere animis non cadere ſtatim, nec dare victas Obſeſſoribus manus: cum cæteroqui non ſemel ab Regijs ad deditionem ſollicitati, generosè ſemper reſpondiſſent: ultima experiri ſe velle. Pacti vitas, atque impedimenta, Italisque ſe dedere profeſſi, vel quòd hi propiorem Oppido ſtationem habebant, vel quòd eorum unus Marcellus de Iudicibus præcipuè deditionem ſuaſerat; migrarunt inde Pedites octingenti cum eâ lege, ut intra ſex menſes aduersùs Regios arma non ferrent. Rhenobergâ occupatâ, nouoque munitâ Præſidio, Mendozza Rheni nauigationem omnem Fœderatis interclusit. 1598.

Campana. Lanarius.

Ea de cauſa facta deditio.

Ad eamdem fluminis ripam inferiùs aliquantò Budericum eſt, Oppidulum Cliuienſis pariter ditionis. Eò cum ducenti Pedites Regij miſſi Præſidio fuiſſent; Obſtitere Oppidani principio, iniuriam ſibi fieri conquerentes. At ubi portarum uni flammas illi admouerunt, ac per vim ſeſe irrupturos minati ſunt; omni de iure controuerſiâ diremptâ, Præſidium accipiendo, docuerunt: periculoſum eſſe cum igne, aut ferro litigium. Alpam quòque, leucâ diſſitam Rheno, Præſidiarij Milites introducti; viam faciente terrore Hiſpani Exercitûs circumlato. *Burich.*

Alijs Oppidis Mendozza impoſuit Præſidia.

Ad alteram Rheni ripam Veſalia eſt, inferior dicta, ut ab aliâ diſtinguatur, quæ ad læuam eiuſdem fluuij, ſuperior appellatur. Vrbs eſt opportunitate ſitûs, mercaturæ commodis, Ciuiumque frequentiâ, nulli adiacentium Rheno ſecunda. A parte ſui potiore, flumine hoc alluitur: ab alterâ, Luppiâ nobili amne, qui delapſus è Veſtphaliâ, eo loci ſe in Rhenum euoluit. Et ipſa quondam erat Cliuiæ Duci ſubiecta: ſed interueniente hæreſi, quæ non ſolùm ab Diuino, verùm etiam ab humano imperio facit diuortia; in libertatem ſe aſſeruit, eamque retinuit mordicus, quâuis ſeruitute deteriorem. Caluinianam quippe Sectam amplexa eſt, quæ dominatum excutit omnem, præterquam vitiorum. Igitur Veſalienſes, Hiſpani Exercitûs impendentem ſibi è proximo proſpicientes tempeſtatem: ac veriti, nè Præſidiarijs ab eo Militibus impoſitis, vel Cliuienſi reſtituerentur imperio, vel Hiſpano ſubijcerentur; ut utrumque declinarent, ad optimam *Veſel.* *Lippa.*

Veſaliæ inferioris ſitus.

Ea oppugnationē pecunia redimit.

1598. timam ſequeſtram pacis,& concordiæ conciliatricem pecuniam confugerunt. Quia verò Hiſpanorum animi maximè religione ducuntur; eam quòque pollicitationem adiecerunt: permiſſuros ſe in poſterum, Veſaliæ liberè Catholicum Dei cultum exerceri. Vtramque conditionem ſpontè oblatam lætus accepit, à bellicis laboribus, periculisque in eâ Vrbe oppugnandâ, expeditus Mendozza: peropportunè obueniente ſummâ quinquaginta millium aureorum, quam offerebant, in tantâ neceſſitate pecuniæ: & quòd multùm Catholicæ Religionis intererat, in eâ Vrbe redintegrari. Tradunt aliqui ſummam centies mille aureorum fuiſſe: & pactionibus addunt frumenti modios mille in Exercitûs commeatum: ac ſupra Luppiam pontem Veſalienſium ſumptibus extruendum. Tanti ſteterunt illis à Præſidio ſecuritas; ab imperio libertas: quæ nullis impendijs carò redimi à Populis præſertim utriuſque Germaniæ exiſtimantur.

SEX leucis Veſaliâ diſtat eamdem fluminis ripam inſidens Rhesa. In Oppidis eius regionis præcipuis numeratur:& pars maxima Incolarum Catholicam Fidem profitetur. Eam ob cauſam placidis artibus Mendozza conatus eſt Præſidiarios aliquot illuc immittere. Sed omnino reluctantibus Oppidanis; ad acriora veniendum fuit. Expediuntur itaque tormenta: quorum illi aſpectu primo perterriti Præſidium acceperunt. Tam flexanimæ ſunt armatæ ſuaſiones:& quouis ardenti eloquio efficaciùs perſuadent ora flammantia bombardarum. Parem principio animos ad obſiſtendum; parem deinde formidinem in obſequendo præ ſe tulit Embrica, Cliuienſis Ducatûs Vrbs ampliſſima, & Catholicæ Fidei præ cæteris addicta, tribus leucis procul ab Rhesâ. Hîc ſexcenti ex quâuis Natione Præſidiarij relicti: ibi verò quadringenti tantùm Germani: cùm ab Duco minorem hunc numerum Societatis Ieſu Patres impetraſſent.

Rhesa, & Embricæ addita Præſidia.

Res.

Emerich.

IAMQVE ad Iſalam fluuium arma regia peruenerant: ultra quem Fœderati multa magni momenti loca obtinebant. Primum in Tranſiſalanâ Prouinciâ Doësburgum obijciebatur: quod ſi occupatum fuiſſet, aditum patefaceret ad Vclauiam, hoſticam regionem, præ fertilitate, alendo Militi admodum opportunam. Hunc præcipuè Alberti Principis mandata ſpectauerant. Neque verò ſpes aberat & hanc, & alias vicinas Vrbes, Oppidaque maiora vel pacatis conuentionibus, vel armorum vi ad excipiendum, ac ſuſtentandum Exercitum adigendi: quandoquidem Copiarum ingentium terror, quæ tam breui tantum locorum debellauerant, finitimos omnes Populos occuparat. Quin etiam Hollandi, Zelandique metu magno perculſi, ad ſe tu-

Iſal.

Ouerijſel.

Desburg.

Timor ab Hiſpanorum armis.

tutandos Militem undique aſſiduâ ſollicitudine cogebant. Quod Regijs exploratum maiores animos ad ſumma quæque audenda ſufficiebat: Mendozzâ potiſſimùm innatâ magnanimitate ſibi omnia polſicente, magnoque numero naues, ac pontones ad traijciendum quà Milites, quà bombardas, adornari iubente. 1598.

At Mauritius, qui iamdudum proſpiciebat, hanc armorum procellam in eas Fœderatorum partes incubare; & quàm maximas potuerat Copias contrahere conatus erat, & prope Doësburgum præſertim opportunè locauerat. Quamobrem in Belgico Senatu Regio decretùm, ut ab eius obſidione abſtineretur: tum quòd Vrbs per ſeſe valida, hoſtilis Exercitûs ſubſidio roborata, multò difficilior futura erat ad expugnandum: tum quia proximè inſtabat hyemalis tempeſtas obſidentibus iniqua. Doëtecomum potiùs arma conuerſa, Oppidum haud procul Doesburgo ſitum, exiguum, atque inualidum; commodum tamen ad ſtatiua Militum in Veſtphaliâ confirmanda. Eò dum pergunt, haud parum detrimenti à Mauritij Copijs accepit Hiſpanicus Equitatus. Octauo Idus Nouembris Caſtris ad Oppidum poſitis, portam, quæ Doësburgum ducit, quatere aggrediuntur. Loci Præſidio erant quatuor Peditum ſigna: ipſi Oppidani magno armorum uſu exerciti, commeatuum, & bellici apparatûs tantum, ut ſuſtineri diutius obſidio poſſet. Quia tamen munimenta non ſatis valida, vehementem, aſſiduumque bombardarum hoſtilium impetum malè tolerabant; & iam parata oppugnatio timebatur: Defenſores cum uſitatis conditionibus vitæ, armorum, & ſarcinarum, obtulere deditionem. At Mendozza, qui cuncta permitti vellet victoris arbitrio, non ſemel ijs reiectis, ad extremum exorari ſe paſſus eſt, ut poſtulata concederet: modò ſigna in Oppido relinquerent, ac toto ſemeſtri ſpatio militare contra Regios cauerent. Ad captum Doëtecomum retinendum, peropportunum cenſebatur, ſi vicinam Arcem, nomine Schulemburgum, ædibus modicam, ſed naturâ munitam, occuparent. Ea cura Aloyſio Velaſco demandata, ſupremo rei bombardariæ Præfecto: qui ſtatim locum obſidens, internecionem Præſidiarijs minatus eſt, ni facerent extemplo deditionem. Illi tum ſitûs opportunitate, tum ſuâ virtute freti, obſtitere principio magis animosè, quàm cautè. At poſtquam vires ſuas longè hoſtilibus inferiores experiuntur in dies; ſerò tandem Arcem, ac ſeſe dedunt, coacti propterea impedimentis, armiſque ſpoliati migrare.

Doetechem.

Doëtecomo Regij potiuntur.

Et Arce Schulemburgo.

Mauritius interea tam felici, atque inopinato Regiorum progreſſu armorum, admirabundus æquè, ac ſollicitus; cum eis,

1598. eis, quas comparauerat, Copijs propè Seuenariam, Cliuienſem Vrbem, conſtiterat; & Caſtra ſummâ diligentiâ communierat: atque ex eâ quaſi ſpeculâ, quò demum Hoſtium tanta vel confidentia, vel felicitas vergeret, obſeruabat. Suis quòque Præſidijs & eamdem Vrbem, & loca finitima Cliuienſis ditionis aduersùs eos firmarat. Ita infelix illa regio media inter duos Exercitus mutuò inimicos conſtituta, neutri tamen addicta, vel infenſa, vtrumque ſibi grauiſſimum patiebatur, ab vtroque iam fermè exhauſta; & hoſtilia ſentiens ab vtroque, cùm neutrum haberet hoſtem. Cunctas præterea vias adeò Mauritius inſederat; vt neque iumentis pabula, neque Militibus commeatus tranſuehi poſſent. Quare cùm omnium rerum penuriâ Regius Exercitus laboraret; cùmque iam ingruentes pluuiæ, atque hyemis rigores arma proferre ulteriùs prohiberent; Mendozza ceſſandum, atque in hyberna dimittendum Militem exiſtimauit.

Mendozza cũ Andrea Cardinali agit de dimittendo in hyberna Exercitu.

IGITVR ad Andream Cardinalem Belgij Gubernatorem (uti diximus) legauit Ludouicum Billium Germanorum Tribunum: qui ſuo eum nomine ſalutaret: de rebus feliciter geſtis, faceret certiorem: bonam rogaret veniam Exercitum ad hyberna mittendi: ſimulque de loco ubi eſſet hybernandum, mentem eius exquireret. Reſpondit Cardinalis officio humanitate pari: fortunatum præliorum exitum gratulatus eſt: Militem ſibi videri dixit in hyberna diſtribuendum per eam, quam Hoſtis teneret, regionem; ſiue ex æquo, bonoque id fieret, ſeu beneficio armorum. Hanc Andreæ ſententiam utcumque interpretatus Mendozza: magiſque Alberti Principis præſcripta clariora ſequutus; per Cliuienſem ditionem, confinemque Veſtphaliam hybernaturum Exercitum miſit. Non tamen gratis, ac ſine pretio ſanguinis excepti ſunt Regij ab illis Gentibus libertati aſſuetis: quibus iniquiſſimum videbatur, dum pacem cum omnibus diligenter colerent, onera belli ſentire, eò grauiora, quòd alienos cogerentur alere Bellatores. Dorſtani præſertim accedentibus Velaſci ductu Militibus, itineris diuturni laboribus defatigatis, ventorum, atque imbrium inclementiâ oppreſſis, & quorum aliqui duos iam dies cibo caruerant; moſquetis, ſclopetiſque continenter diſploſis, ingreſſum prohibuere. Quamobrem irâ percitus ingenti Velaſcus, ſena in Oppidum dirigi tormenta iuſſit; quibus acriter, aſſiduèque fulminantibus cedere coactæ ſunt minores illæ bombardæ. Earum tamen una ipſius Velaſci brachium ſauciauit. Mox verò Dorſtam cum ſuis victor ingreſſus & proprium vulnus, & communem ſociorum iniuriam ſatis ſuperque ulciſci potuit, omnibus in arbitrij ſui liberam poteſta-

Mittitur per Cliuiam, & Veſtphaliam: ſed non impunè.

Renderſi à diſcretione.

tem redactis. Ex locis ab Regio Exercitu occupatis, Rheſim elegit ſibi Mendozza ad hyemandum. Embricæ verò præfecit Carolum Longouallium Buquoij Comitem: cuius perſpecta virtus requirebatur aduersùs vicinum propugnaculum Schenchianum, aliasque Arces Hoſtium circumiectas. 1598.

Querelæ Germanorum Principum de Regio Exercitu.

INEVNTE anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo nono magnæ per Germaniam gliſcebant de Regijs Militibus querelæ: magnique motus ſurrexerant animorum, quòd Cliuiæ, & Veſtphaliæ tantum per vim Milites in hyberna cepiſſent. Accedebant ad cumulum iniuriarum, recepta detrimenta nec pauca, nec leuia ex militari auaritiâ, quam penuria ſtipendiorum accendebat: luxuriâ, quam bellica licentia, & præſens otium ſtimulabat: crudelitate, quam irritauerant obſtacula primùm inuadentibus obiecta. Elapſis retro temporibus tam Veſtphalia, quàm Cliuia, uti finitimarum quòque Vrbium, Iuliaci, Leodici, Coloniæ, ac Treuirorum ditiones ferè ſemper ab armis tum Regiorum, tum Fœderatorum intactæ fuerant, incolumesque ſeruatæ: quin potiùs vel hos, vel illos ultro, citroque commeantes amicè hoſpitio excipiebant. Cùm ergo tot iam harum regionum loca cernerentur ab Regijs Copijs armatâ manu occupata, ac penè oppreſſa; non poterat id vulneris non altè in eorum pectora deſcendere, quorum ea iuris erant.

Anno 1599. *Campana. Haraus. Bentiuolus.*

Cleues. Giuliers.

Quinam præcipuè Principes forent.

VESTPHALIAE pars magna Monaſterienſi, ac Paderbornenſi paret Epiſcopo: cui geminæ Sedi præerat eâ tempeſtate Erneſtus Bauarus, Colonienſis Septem-vir: de quo ſuprà. Cliuienſis verò ditio ſuo Duci ſubeſt: qui cùm diuturno morbo laboraret; moderationem omnem ſuis permiſerat Adminiſtris. Septem-vir, qui perpetuum concordiæ fœdus in Belgicis motibus cum Hiſpano ſeruarat; alienus erat ab iure ſuo armis vendicando, alijsque Germaniæ Principibus, contra Regium Exercitum conſpirantibus, ſuis viribus adiungendis: potiusque habebat pacatâ tractatione res componere. At Ducis Adminiſtri, vel quod ita ipſi ſentirent, vel quòd in eam ſententiam fuiſſent à Principibus cæteris adducti; *Nonniſi ferro litem illam dirimendam*, cenſebant, *quæ primùm intentâ ferro fuiſſet. Quare, ut illata damna communia multis erant: ſic ad ea propulſanda cogi debere in unum arma multorum. Omne Regium nomen ex ijs finibus exterminandum, quos improbus Miles tam iniquè occupaſſet, tam flagitiosè oppimeret. Quò per vim, aut per dolum irrupiſſent, qui ſine Hoſtis nomine pluſquam hoſtilia facerent; inde per vim, ac palàm extrudendos. Hoc uno remedio non ſolùm mala præſentia proturbari poſſe, ſed & futuro in poſterum præcaueri.* Ferocibus hiſce conſilijs Septem-vir Palatinus Rheni præ

Di Munster.

cæ-

1599. cæteris fauebat. Quippe cùm ſuam ditionem locis ab Regio Milite inſeſſis finitimam haberet: cùmque ſuam ſtirpem noſſet à Belgij Fœderatis, Hæreticiſque perpetuò ſtetiſſe; malè ſibi metuebat ab tanto Hoſte imminente. Eiſdem curis, ab eodem fonte manantibus, Haſſiæ Lanrgrauius agitabatur. Vrbes quòque nonnullas Rheno adſitas, quas liberas appellant, idem timor ſollicitas habebat.

Igitur, ut quæ vires ſeorſim expoſitæ magnis Hoſtium Copijs pares non erant, conflatæ in unum corpus poſſent in eas pro communi cauſâ animoſiùs inuehi; in ſocietatem belli conſpirarunt Cliuiæ Dux, Palatinus Septem-vir, Haſſiæ Lantgrauius, alijque complures Principes, quos Veſtphalia complectebatur. Antè tamen, quàm ad arma erumperetur; conſultius viſum eſt ad Cæſarem de re totâ referre. Is comperto, quod factum fuerat, & perpenſo; Mendozzæ, cæteriſque Exercitûs Regij Præfectis edixit: ut extemplo loca occupata relinquerent, atque ex omni ditione utcumque ad Imperium ſpectante cum ſuis Copijs uniuerſis migrarent. In eamdem ſententiam Andreæ Cardinali magno animi ſenſu ſcripſit. Et Cardinalis ipſe multorum Principum, ac Populorum querimonijs incenſus, ſuæque exiſtimationis diſcrimine commotus, quòd ſe Belgium moderante tantum nouorum tumultuum fuiſſet excitum, nouique Hoſtes in ſuâ Germaniâ quæſiti: vehementer ijs ſuccenſuit, qui Regium Exercitum adminiſtrabant, pœnasque ſe de ijſdem ſumpturum, interminatus eſt. At Albertus rerum omnium factus certior, nec oblitus eorum, quæ Mendozzæ reliquerat in mandatis; Andream Cardinalem per literas monuit, ut ab inquirendo, quod geſtum erat, deſiſteret: in poſterum verò rebus quantâ poterat maximâ dexteritate conſuleret. Variæ quidem à Cardinali tentatæ viæ ad grauiſſimum illud onus preſſis ditionibus ſubducendum: ſed eas omnes Exercitûs extrema neceſſitas intercluſit. Quare accommodatis excuſationibus tam Cæſari, quàm Principibus, ac præſertim Colonienſi, & Cliuienſi ſatisfacere conati ſunt Gubernator, ac Mendozza: & quandò re præſenti non poterant, obſequioſis ſaltem verbis (quod in parte prudentiæ eſt) ac promiſſis liberalibus iratos, læſoſque placare animos ſtuduerunt.

Hi conſpirant ad Regium Exercitû profligandum.

Cæſaris indignatio contra Regios.

Andreas ipſe Cardinalis factû damnat.

Interea res contigit, quæ ſi ſperatum, oſtentatumque principio exitum habuiſſet; magnum aliquod bonum è medijs tot malis dici poterat emerſiſſe. Sed plerunque ſpes ingentes, quia pares habent obices, facilè dilabuntur: atque humana plus gerunt in ſpeciem adumbrati, quàm veri, ſolidique. Veſalienſes,

ex

Mendozza Veſalienſes hortatur ad Catholicã Fidem amplectendam.

1599.

Campana l. 7. Gaſpar Ens lib. 20. Grotius l. 8. Carner. l. 13. c. 6. Coloma lib. 12. Bentiu. l. 5. Liter. Ann. Soc. Ieſu anno 1599. in Prouincia Rhenana.

ex vicinitate Catholici Exercitûs, ſuſpicioſi ſemper, ac ſibi metuentes; arctiorem aliquam cum eo inire concordiam contendebant. Eo comperto Mendozza, vir Religionis amplificandæ ſtudioſus in primis, hanc auidè amplexus opportunitatem; per delegatos homines hortari illos, ut prauis opinionibus, quibus infecti fuerant, profligatis, auitæ, Catholicæque Fidei ſe redderent. De re propoſitâ in conſilium à Veſalienſibus itur: in utramque partem diſceptatur. Ad obſecundandum utcumque Mendozzæ conſilijs, propendetur. *Regij Militis in eis ditionibus moram haud fore diuturnam. Non enim id paſſuros Imperij Principes, non Cæſarem, non ipſum Belgij Gubernatorem. Ad paucos dies poſſe Hiſpano concedi, quod poſtularet. Ni facerent, imminere periculum ab Hoſte contempto, vel ſubitæ populationis, vel permanſuri Præſidij. Vtrumque cautè vitari, ſi ſolùm in ſpeciem, atque ad tempus Catholicis ſeſe adiungant.* Nimirum hi, ut plerique Hæreticorum, utilitatem pro ſcopo habebant, Religionem obtentui. Re deliberatâ, redeunt ad Mendozzam Delegati: Veſalienſes renunciant optimis ſequendis Conſilijs, & Catholicæ Fidei quaſi poſtliminio reuocandæ paratiſſimos. Verbis hiſce fidem adhibens Dux, ut qui ex ingenij ſui ſinceritate cæterorum quòque animum metiretur; ingentem cepit ex eâ reſponſione lætitiam, maximumque ſuorum fructum armorum exiſtimauit, quòd in Vrbe tam celebri Catholica Religio de Caluinianâ hæreſi triumpharet.

Illi promittunt, ſed ſimulatè.

IGITVR tam ſalutari propoſito collaudato, eiſque, qui rei tam ſanctæ adiutores, atque adminiſtri fuiſſent, gratijs actis, in eam totâ mente, ac viribus curam incubuit. Atque ut opus egregium quanto maiore fieret cum pompâ, & ſcenâ: tanto magis Veſalienſes ad conſtantiam oppignoraret, atque alios ad exemplum imitandum alliceret: ad Cliuienſis Ducis Conſiliarios, & Cæſareum Adminiſtrum, qui ei moderando Ducatui præerant, literas dedit hortantes, ut ſolemnibus illis reconciliandæ cum Eccleſiâ Vrbis cæremonijs addere ſuâ præſentiâ vellent & auctoritatem, & ſplendorem. Polliciti ſunt illi, quod rogabantur. Tùm ad Coriolanum Garzadorum, Auſarenſem Epiſcopum, & Pontificium Coloniæ Nuncium ſcripſit de tam felici ſucceſſu; *Enixè flagitans, ut non ſolùm ad inſtruendum Fidei capitibus Populum, complures doctos, ac religioſos tranſmitteret Viros: ſed ipſe quòque ad rem tantam conſpectu ſuo cohoneſtandam, eò proficiſceretur: ſecumque deferret, quæ ad Ciuitatem expiandam idonea forent; profanata Templa Catholicis ritibus renouaret: omnemque Diuinum cultum in priſtinam dignitatem reſtitueret.*

Mendozza maxima põpa faciendum curat.

Mittitur ad eos Garzadorus Pontificis Nũcius Coloniæ.

NIHIL

1599. NIHIL accidere poterat animo Garzadori iucundius: cui res ad Religionem facientes, atque Eccleſiæ propagatio cordi præ cæteris erant: neque priuatæ in eo, quod gerebat, munere, ſed publicæ ſpectabantur utilitates. Quamobrem reſponſum extemplo Mendozzæ dedit: *Gratum ſibi ſupra quàm dici poſſet, eiuſmodi nuncium fuiſſe: ad ſubſeruiendum rei, quæ tanti foret Catholicæ Religioni momenti, ſe promptiſſimum eſſe: nihilque ſe aliud ad profectionem expectare, quàm ut certa dies ab ipſo diceretur.* Tùm ſeſe comparandis rebus ad eas cæremonias opportunis totum impendit. Diem rei peragendæ Mendozza condixit duodecimum Calendas Februarias: ſimulque miſit ad Nuncium hominem è Societate Ieſu, quem apud ſe habebat, & cum eo militarem manum, quæ Præſulem euntem tutaretur. Hic, iam paratis omnibus, Coloniâ diſceſſit decimo ſexto Calendas, ac ſecundo Rheno deductus, poſt biduum Budericum peruenit è regione Veſaliæ. Eòdem ut in ipſo tempore conuenirent Cliuienſes Conſiliarij, & Cæſaris Adminiſter (vulgò Commiſſarium vocant) fuerat conſtitutum. At cùm de illorum aduentu certi nihil afferretur; ac dies, quo Veſaliam eundum erat, inſtaret: ad eorum iter urgendum, Nuncius certum hominem legauit. Verùm is reuerſus retulit, animum ſe in ijs deprehendiſſe ad tantum opus valde remiſſum, ac lentum, potiusque ad rem in longum trahendam procliuem. Subſtitit, ad tam inopinatum euentum, admodum ſuſpenſus animi Garzadorus, & magno curarum æſtu iactatus eſt. Quippe Buderici Præſidio haud plures viginti aderant Hiſpani: Populus omnis hæreſi contaminatus: Fœderati Hoſtes in proximo; quibus nihil facilius, quàm id Oppidum occupare. Id verò neglecturi non videbantur, ut eum Virum, infenſæ Religionis Antiſtitem, in poteſtate haberent. Rhenobergam ſe recipere non licebat; quandoquidem aduerſo flumine retrocedendum erat, quod aquæ ſolito tumidiores vetabant. At opus tanti momenti nè temporis interiectu dilaberetur, atque in nihilum recideret, ingens erat periculum: tum quia cum ijs hominibus agebatur, qui nè ipſi quidem Deo fidem ſeruarant: tum quòd metus, atque utilitas, quorum ſuaſu mentem nouam induerant, vim quidem ad perſuadendum efficacem, non tamen diuturnam habent.

Nuncius ob eam rē periculis obiectatur.

IN tantis animi fluctibus, ad arduum, animoſumque conſilium, tanquam ad ſacram anchoram, Garzadorus confugit. Ad Veſalienſem Senatum aduentûs ſui Nuncium mittit: eâdemque die, non expectato reſponſo, viginti tantùm Sclopetarijs comitantibus, traijcere flumen aggreditur. Tranſuectus ad ripam al-

alteram, quod reliquum erat ad Vrbis portas viæ, pedes confecit. Ingreſſus Veſaliam eſt, obice nullo interiecto. Tantum fuit in celeritate præſidij. Nam ſi eius acceſſum compertum habuiſſent Fœderati, vel armatis nauigijs eum intercepiſſent in fluuio, vel in terrâ priùs, quàm Vrbem intraret, ſubitâ incurſione adorti eſſent. Exceptus Nuncius fuit ſplendido ſatis hoſpitio, quod ei apparari iuſſerant Catholici quidam Veſalienſes Ciues, Coloniæ Religionis causâ exulantes. Sub veſperam eiuſdem diei miſit Senatus, qui eum ſuo nomine ſalutarent: conſuetiſque in Germaniâ vini muneribus honorauit. 1592.

Garzadorus Veſaliam ingreſſus, Ciuium ſimulationem agnoſcit.

Postero die ſapienter exquirere Præſul conatus eſt: quænam potiſſima nouæ illius deliberationis cauſa fuiſſet: Ac partim ſagacitate ſuâ, ex aliquo Hæreticorum minùs cauto, partim ex Catholico quopiam ibi occultè degente deprehendit: ſolum timorem; nè vel Vrbs ab Exercitu prædæ tam auido, quàm egeno, diriperetur; vel nòn minùs odioſum imponeretur Præſidij iugum; ad eam morum commutationem, quæ neque ex animi ſententiâ eſſet, nec diuturna futura; Veſalienſes impuliſſe. Eamdem in Cliuienſibus Conſiliarijs mentem dignouit. Quare de his omnibus Mendozam commonefecit. Is tamen haud propterea de ſpe felicis exitûs deiectus: neque admodum laborans, timor, an amor tam ſalutaris operis auctor eſſet: eiusque diuturnitati ſe conſulturum ſperans ingenti expeditione, quam in vernum tempus moliebatur: Nuncium rogauit, ut benè cœpta generoſè proſequeretur: Veſalienſibus inſtitit, ut promiſſis ſtarent: Cæſareum, & Cliuienſes Adminiſtros, quà literis; quà Nuncijs perpulit, ut Veſaliam ſe conferrent. Igitur coram his inter Pontificium Nuncium, & Veſalienſem Senatum conuênit, ut omnia Vrbis Templa venirent in Nuncij poteſtatem: ut bona Eccleſiæ occupata redderentur; ad Sacerdotes alendos: ut cuncti Hæreticorum Miniſtri, & Ludimagiſtri Sectarij Veſaliâ exigerentur: ut ibidem omni hæretico ritu palàm abolito, Catholica Romana Religio coleretur.

Mendozza tamen urgente, Catholicos ritus in Templis inſtaurat.

His ita conſtitutis, nihil morandum ratus Garzadorus, Templorum claues iuſſit ad ſe deferri. Tùm ſeptimo Idus Februarij, Pontificijs decoratus inſignibus, Templum Vrbis primarium, Diuo Villebrordo ſacrum, ſolemnibus expiatum cæremonijs, denuo conſecrauit. Adfuit præter Adminiſtros iam ſæpè memoratos, omnis hominum generis, ſexûs, ætatis tanta multitudo, ut unum contracta in locum Ciuitas uniuerſa videretur. Poſtridie Diui Antonij Templum eiſdem ritibus, nec minore concurſu repurgatum. Admirationi præcipuè fuit in tantâ cuiuſ-

uis

1599. uis conditionis hominum frequentiâ, trium ferme horarum ſpatio; quo ſacræ cæremoniæ agebantur, ſummum ſilentium, inſperata modeſtia, reuerentia ſingularis. Vt in Catholicis Vrbibus, dum ſolemnia celebrantur, affluente omnis Ordinis hominum concurſu, vix tantum quietis inuenias: quantum per eos dies in Ciuitate prauis Caluini opinionibus infectâ animaduerſum fuit. Siue rerum pleriſque nouarum admirabilitas, & ſacrarum maieſtas cæremoniarum, attentionem in Spectatoribus, & quamdam ſaltem extimam venerationem conciliaret: ſeu Catholici Exercitûs vicini, atque in rumorem omnem imminentis, non vana formido contineret in officio: ſiue (quod credere, Chriſtianæ pietati magis eſt conſentaneum) Diuinæ prouidentiæ ſuis Miniſtris, ſuis ritibus, ſuæ veræ Religioni è cælo proſpicientis opus illud foret. Certè rei tam obnoxiæ periculis, tam fortunatus euentus in ſpem magnam Nuncium, eiuſque Socios erexit; poſſe tandem Vrbem illam, non in ſpeciem, ſed verè, ſolidèque ad meliorem frugem traduci.

In cæremoniis mira frequentia, quies, & reuerentia.

Posthmodvm, ad habendas de Diuinis, ac ſalutaribus rebus conciones, euocatus Embricâ unus è Curatoribus animorum; & quidam è Societate Ieſu in partem venit glorioſi laboris. Ad eos audiendos, quotidie facti omnis hominum generis concurſus. Nec minor erat numerus Puerorum, quos liberaliter Parentes ad Catechiſmum, & Fidei rudimenta percipienda mittebant. Obſeruatum tamen eſt, quotidiano Sacrificio, quod Miſſam dicimus, paucos admodum ſolitos intereſſe. An quòd huic præſertim Sacræ rei, quæ principatum obtinet inter cæteras, Hæreſis aduerſatur? An potiùs quòd ipſe Deus nollet tam ſacroſanctas cæremonias ab impuris adhuc animis participari: & profanos illos procul eſſe mandaret? Cæterùm, quandò nullum hæreſeos palàm apparebat in Vrbe veſtigium, rem optatum ad exitum perducendi ſpes augeſcebat in dies. Verùm euentus docuit: extimo aſpectui non ſemper intima reſpondere: & cordis humani, atque oris frequens eſſe diſſidium. Quod uti manifeſtum fuerit, reddetur in loco. *Lib. 12.*

Sed rarì Miſſæ intererant.

Inter hæc Andreas Cardinalis, ut ſui muneris partes, quantum in ſe eſſet, impleret; ad tumultus quoſdam Antuerpienſis, & Gandauenſis Præſidij ſedandos ſedulam operam impendit. Et Antuerpiam quidem ipſemet adire conſtituit: tum ut ubi turbabatur atrociùs, ibi conſpectu Principis res efficaciùs componerentur: tum etiam ut cum Antuerpianis Negotiatoribus præſens ageret (quandò per literas, aut Internuncios lenta ſunt, languidaque negotia) atque ab ijs mutuæ pecuniæ tantum acciperet,

Cardinalis Gubernator Antuerpiam adit.

ret, quantum ſatis eſſet ad tumultuantium pacandos motus, ab eius penuriâ potiſſimùm excitatos. Quamobrem ineunte Februario, quâ Belgij Gubernatorem decuit pompâ, intrauit Antuerpiam; Petro Erneſto Mansfeldio, aliorumque virorum Principum magnâ frequentiâ comitante. Neque ſolum à Ciuibus, & Populo honorificis occurſibus Equitum, Peditumque, ornatu eximio fulgentium, alijsque ſumptuoſis apparatibus exceptus eſt: verùm & ab ipſis, qui tumultuati fuerant, Præſidiarijs lætiſſimo ſtrepitu cuiuſuis generis bombardarum, ac feſtis ignibus cohoneſtatus. Ac ſi, ut Solis aſpectus turbidum Cælum; ita Sereniſſimi Principis vultus turbarum procellas omnes tranquillaret. 1599.

Postridie, quàm eò peruènit Cardinalis, cum Negotiatoribus egit: ſed nullo fructu. Quippe qui cum omne negotiandi momentum habeant ab lucri ſpe; recentibus diſpendijs factis cum alijs Regijs Adminiſtris, ab ſimili negotiatione alieniſſimi erant. Igitur ad Ciuium ſubſidia ſe conuertit: ijsque non tardam mutuatæ pecuniæ redditionem pollicitus, etiam fide Principis interpoſitâ, quantum ab illis petijt, impetrauit. Idque eò faciliùs, quòd perſpecta cunctis erat eius in agendo ſinceritas; & natiuâ benignitate ſibi Nobilium animos demeruerat. Hâc ratione Antuerpienſi Præſidio ſoluta omnino ſtipendia. Quòd verò idem tumultuatum fuiſſet conſueto inſolentiùs: & Præfectum ipſum Arcis Mexiam exturbaſſet; nè peſſimum facinus impunitum in aliorum iret exemplum; omnes illos Præſidiarios loco moueri iuſſit, alioſque ſubſtitui. Quin etiam promulgato vetuit Edicto, nè quis eorum ultra quintum decimum diem in regionibus Hiſpano ſubiectis moraretur. Sic in utramque partem fecit iuſtitiæ ſatis: & ſoluendo quod meruerant, & puniendo quod peccauerant. Acceſſit (uti mala ſolitaria eſſe non ſolent) calamitati calamitas. Cum enim & ſeditioſorum per ſe odioſum nomen ſit: & aduersùs Regios finitimarum Belgio Gentium arderet indignatio: & pecuniâ graues eoſdem abire, fama vulgaſſet; ipſorum plurimi à Colonis, atque Indigenis, quà cupiditate, quà irâ ſuccenſis, capti, ſpoliati, trucidati. Vt longè maiores, quàm Gubernator exegiſſet, flagitiorum ſuorum dederint pœnas: ſic eo decernente, qui ſupra Tribunal omne conſtitutus, ipſas iudicantium iuſtitias iudicat. Gandauenſis quòque Præſidij perſolutis ſtipendijs turbæ pacatæ. Et quòd modeſtiùs hi ſe Præſidiarij geſſiſſent, neque alios Milites in partem criminis aduocaſſent; eumdem tenere locum eis permiſſum. His ita compoſitis, Andreas Cardinalis, ut uſquequaque ſuum munus imple-

Tumultus Præſidij ſedati, & puniti.

Bentiuolus. Coloma. Carnerus.

1599. pleret; præcipua quæque Præſidia recognoſcere:augere excubias militates Præfectos admonere officij: commeatibus, ac bellico inſtrumento Arces abunde inſtruere:in omne periculum creditas ſuæ fidei Prouincias communire. Cùmque Bruxellas demum ſe recepiſſet, promulgari iuſſit Edictum, quo cuncti vetabantur Hiſpano Regi ſubiecti cum Belgis Fœderatis quoduis, & cuiuſcumque generis terrâ, mari-ve commercium exercere. Fœderati contrà, ut par pari rependerent, ſimili Edicto ſuis negotiationem omnem cum Regijs Prouincijs interdixerunt.

Haraus. Campana. Coloma. Carnerus. Lanarius.

INEVNTE Martio, Mauritius collecto Militum ſuorum flore, ac robore, proceſſit in campum, & Cliuienſem intrauit ditionem: ex quâ paulò antè Regium Exercitum educi iuſſerat Andreas Cardinalis, aſſiduis Germanorum precibus fatigatus, atque urgente Cæſaris ipſius auctoritate compulſus. Mendozza tamen, ut Rhenum in poteſtate retineret, peruiumque haberet aditum in Geldriam, munienda nouis Præſidijs duxit quinque Cliuiæ Oppida: Rheſam, Calcariam, Gocham, Gennapium, Embricam. Cùmque inſediſſet animo, validiſſimum propugnaculum, & maximi ad al a molienda momenti, quod ab auctore Schenchio nomen traxit, inuadere, atque expugnare; Embrica præſertim ingreſſum ad tantum opus aperiebat. Igitur miſſi, qui Oppidanis ſuaderent, ut Præſidium Regiorum acciperent. Illi iugum de more detrectare. At Mendozza, qui (uti proprium eſt magnanimorum) repulſis incitabatur magis: extorquere per vim aggreditur, quod amicæ petitioni denegarunt. Quare primùm nauigia quædam ſecundo flumine immiſit, ut præſidiarias Fœderatorum naues, quæ diſpoſitæ ſub ipſis Embricæ mœnibus erant, procul arcerent: deinde Oppido quatiendo tormenta admouit. Hæc frequenter diſploſa plus terroris Oppidanis intulere, quàm damni. Et quamquam, qui aderat ad cuſtodiam cum ducentis ferè Militibus, Cliuienſis Tribunus, animos ad obſiſtendum faceret, vicinum pollicitus Hollandorum ſubſidium, quod ad Grauenuerdam præſtò erat: plùs tamen apud eos valuit (uti conſueuit) periculi præſentis horror, quàm auxilij venturi ſpes. Itaque ſuos Conſules mittunt ad Mendozzam; qui publico nomine teſtentur, ſe imperata facturos. Ingreſſi ſunt Oppidum Præſidiarij circiter mille; Hiſpani, Itali, Galli, eorumque Præfectus Carolus Buquoij Comes, defenſo nuper aduersùs Gallos Atrebato, ſuper gloriam priſtinam, nobilitatus. At Cliuienſe Præſidium priùs inde ſubmotum, nauibusque Grauenuerdam delatum, Fœderatorum ſeſe Copijs adiunxit.

Mēdozza Embricæ Præſidium imponit.

MAVRITIVS ægrè ferens, ac rebus ſuis perniciosum intel-

 ligens,

ligens, Embricam in manu Hoſtium eſſe; eos inde abducere, ac delere, ſi poſſet, hoc militari aſtu conatus eſt. Ludouicum Naſſauium iuſſit cum lectâ manu Militum eò accedere: & ipſum quidem cum maiore, ac promptiore numero haud procul Oppido in inſidijs latere: alios verò Equites è circumiectis agris, & paſcuis abigere greges. Quæ cum peragerentur, Præſidiarij valde ſibi ignominioſum rati, ſi ſuos ob oculos impunè abripi prædam ab Hoſte paterentur: ad id prohibendum, ingenti, alacrique concurſu, ipſo duce Buquoio erumpunt. Hollandi conſilium ſuum ex ſententiâ ſuccedere lætantes; fugam ſimulant, ut ad locum inſidiarum pertrahant Hoſtes. Hi rerum ignari, & (quod in iræ impetu frequens eſt) minùs cauti, dum raptores inſequuntur, ac prædam repetitum eunt, præda penè omnes fiunt latentium inſidiarum. Quippe repentè Naſſauius cum ſuis prodit è latebris: Præſidiarios inopinantes adoritur: eos aut cædit, aut capit, aut ſaltem fugat. Buquoius ipſe, quamuis optimi Bellatoris, ac Ducis partes omnes expleret; grauis tamen ictum vulneris vitare non potuit: & adacto per paludes equo, non leue paſſus vitæ diſcrimen, à circumfuſâ tandem Hoſtium multitudine capitur; eamdem ſubeunte fortunam Paciotto, alijsque primæ notæ Militibus. Quamquam Buquoius vulnere percurato, poſt aliquot menſes viginti aureorum millibus ſuam libertatem redemit.

1599. *Campana. Gaſpar Ens. Lanarius.*

Præſidiarios Fœderati per inſidias profligant.

Riſcattarſi.

INTEREA Cardinalis Andreas, non modicâ pecuniæ vi in ſtipendia Militum ex Hiſpaniâ tranſmiſſâ, magnum belli apparatum inſtrui iubet: Antuerpiâque diſcedens, Traiectum ad Moſam ſe confert. Eò, ſiue (ut alij ſcribunt) Venlonam cæteri rei bellicæ Moderatores, & Conſiliarij cum ipſo conuenerunt: Archithalaſſus Mendozza, Mansfeldius Comes, Velaſcus, alijque: qui omnes de ſuſcipiendis eo anno expeditionibus inire conſilium. Decretum ibi præ cæteris eſt, ut Regius Exercitus omnis propè Rheſam recenſeretur: poſtea verò contra Fœderatum Hoſtem moueret. Quod cùm ad Mauritij notitiam per interceptas literas deueniſſet; ipſe quòque ad bellum ſuos habere contendit promptos, inſtructoſque. Eos ergo partim per vicinos Betuuiæ Inſulæ Pagos diſtribuit: partim in nauibus paratos eſſe voluit; pontibus Vahali, ac Rheno impoſitis, ad eos, quòcumque vocaret opportunitas, traducendos: partim quòque Doesburgi reliquit, tam eiuſdem Vrbis, quàm ipſius Agri præſidio. At Andreas decimo ſexto Calendas Maij Rheſam aduenit: poſtridieque luſtrari Exercitum iuſſit.

Tam Regii, quàm Fœderati ſe parãt ad bellum.

Maſtrich. Campana. Bentinolus. Gaſpar Ens. Coloma.

Res.

Far la raſſegna, ò moſtra.

IN Senatu eius bellico conſultatum: quam potiſſimùm in partem

1599. Carnerus. Bentiuolus. Colomo.

Cardinalis in Cōcilio bellico de expeditione conſultat.

Ipſe Bommeliam inuadēdam putat.

partem arma mouenda. *Bommeliam Inſulam, eiuſdemque nominis Oppidum inuadendum* Cardinalis cenſebat: *ut in Tranſrhenanam regionem aditus pateſieret. Magno id adiumento futurum Nouiomago, locisque alijs, ubi ſuarum Partium ſtudioſos habebat, occupandis: Hos verò tùm in medium prodituros Catholicorum auxilio, cùm eorumdem Exercitus præualidus tranſductus flumium eſſet.* Aduerſabatur huic ſententiæ Mendozza, alijque, cùm dicerent: *Tentatum id opus eſſe non ſemel, irrito ſemper conatu. Quippe quâ tempeſtate liquatæ niues euoluerentur è montibus, tantâ eluuione ſubiectam planitiem inundari: ut ibi Caſtra conſiſtere nullo modo poſſint. Adeòque opportunius videri Schenchianam Arcem oppugnare: quâ ſuperatâ, liber pateret aditus in Friſiam; & procliue inde foret, magnâ ex parte reliquum Belgij deperditum recuperare.* Ad hæc reſpondere Cardinalis: *Diuerſos non uno tempore homines ab ſe miſſos, neque alterum alterius conſcium, qui vicinorum montium iuga luſtrarent, unoque omnes ore renunciaſſe: nihil eo anno metuendum à niuibus diſſoluendis. Namque tam raras eſſe, ac præter ſolitum modicas; ut vix ullum, aut admodum paruum allatura fluminibus eſſent incrementum. Quod verò ad Schenchianam Arcem attineret; adeò eam eſſe loco, ſtructurâ, milite, alioque belli apparatu munitam: ut aggredi temerarium, expugnare deſperatum videretur. Præterea quem datum iri Exercitui traiectum in Inſulam, ubi Arx illa fundata eſt; Hoſte vias omnes intercludente? Parmenſem Ducem Alexandrum (magnum illud in re bellicâ, ac præſertim Belgicâ nomen) vel tùm ab eiuſ Arcis oppugnatione abſtinuiſſe, cùm haud prorſus abſoluta erat, & communita.*

Contra ſentit Mendozza, & Schenchii Arcem præfert.

Hanc expeditionē reiicit Cardinalis.

Campana. Carnerus.

ÆGERRIME Mendozza tulit, eam ſibi prohiberi, quam toto affectabat animo, ac penè ſpe deuorauerat, de tam celebrato propugnaculo victoriam. Nec defuere, qui ſuſpicarentur, in Andreæ Senatu occultos degere Fœderatorum fautores: qui varijs artibus, momentisque rationum Cardinalis animum à Mendozzæ opinione deducerent: multùmque hâc operâ Mauritio gratificarentur, valde metuenti rebus ſuis ab eius munimenti iactura. Alij malignè minùs interpretabantur: Andream voluiſſe tam crebris, atque efficacibus Cliuienſium poſtulatis aſſentiri, omnem ab ipſorum finibus timorem Hiſpani Militis amouendo. Propoſita in eodem Senatu fuit Nouiomagenſis Vrbis, & ſimul Arcis in aduerſâ ripâ poſitæ oppugnatio: cui operi gemino par talis, ac tantus Exercitus videbatur. Verùm his quoque conatibus obſiſtere Hoſtem facilè poſſe proſpiciebant. Namque & Arcem fruſtra idem Parmenſis obſederat: & Vrbem ambitu magno; validè munitam, ſtrenuiſque Defenſoribus inſtructam expugnare,

Bommeliana expeditio eligitur a Schéchiana ſimulatur.

pugnare, multò futurum difficilius. Quibus ita in utramque partem diſcuſſis; primæ deliberationi, quam Cardinalis fouebat, ferè omnes aſſenſerunt ut nempe Bommelianam Inſulam, Oppidumque aggrederentur; eò maiore ſtudio, quòd Sylua-Ducis proxima & multum inde trahere poterat emolumenti, & non parum ad eadem loca retinenda conferre. Vtendum tamen exiſtimarunt artibus belli ſatis frequentatis; aliò dirigendi ictum, aliò feriendi. Ergo Schenchianam Arcem ſe ſimulant inuaſuros; ut ad eam tutandam magna pars Militum Bommeliâ auocaretur, infirmiusque Oppidum, Inſulamque relinqueret: & diuiſæ Hoſtis vires imbecilliores utrobique forent. 1599.

QVAMOBREM Andreas Cardinalis ad Exercitum proficiſcitur: accommodatâ oratione, & quod longè validius erat ad perſuadendum, uno ſoluto ſtipendio, Militem vehementer animat, atque inflammat ad pugnam. Tùm ipſe cum uniuerſo bellico apparatu, præter naues, ac pontones ad inuadendam Bommeliam Grauiæ relictos, ad Schenchij Arcem progreditur. Operæ-pretium videtur, ad Bommelianam oppugnationem planiùs exponendam; locum ipſum, & ſitum tam eius Inſulæ, quàm proximæ Arcis memoratæ, in medium prodere.

Arcis Schenchianæ ſitus, & Rheni alluentis deſcriptio.

RHENVS è præcipuis Europæ fluuijs unus, poſtquam longiſſimo tractu per Germaniam fluxit, in Belgium deuoluitur, ut in mare tandem prorumpat. Sed antequam hic ſuum curſum determinet; influentibus in ipſum plurimis amnibus, uno alueo non capitur, ſed in duos aquarum diuortia partitur, tam amplos tamen, ut illum unum penè ſinguli æquent. His interiecta diuortijs Inſula, Batauia olim, nunc leuiter immutato vocabulo Betuuia nominatur. In huius Inſulæ faſtigio, anguloque, quem fluuius primò diductus format, Arx opportuna extructa fuit à Mauritio, ac Fœderatis, inuentore, & ſuaſore Martino Schenchio, à quo nomen accepit. Bipartitum flumen ad dexteram aliquo tractu nomen retinet: at ubi Hollandiam perfluit, cum alijs aquis alia nomina trahit. Ad ſiniſtram verò ſtatim Vahalis appellationem accipit, uſque dum Moſæ miſceatur. Ab hoc verò rurſus diuertens, nouam in medio relinquit amplo circuitu Inſulam, quæ à Bommeliâ Oppido præcipuo denominatur.

Bommelianæ Inſulæ poſitura.

Hoc Oppidum Inſulæ meditullium tenet, ad ripam Vahalis: hinc ipſo flumine, partibus alijs alio tutamenti genere communitum. Non procul inde Arx Voordenſis aſſurgit, ubi primò Vahalis, & Moſa confluunt. Ad ſiniſtram Vahalis ripam Nouiomagum ſitum eſt; eiusque Arx ingens ad dexteram. *Nimega.*

IGITVR, in ſpeciem Schenchianæ Arcis oppugnandæ Fridericus

1599. *Emerich.* ricus Comes Thſerembergius cum ſeptem millibus Peditum, Equitibus mille digreſſus Embricâ, Caſtra Arci admouit, ad ictum ferè bombardæ. Cumque reliquo Exercitu Cardinalis alteram ripam tenuit; iuſſitque Mendozzam cum Copijs propiùs accedere. Tùm verò continentibus plurium tormentorum ictibus vehementer utrinque fulminatum. Ad Regiorum armorum motum, ſuum quòque promoueri Militem, atque in conſpectu Arcis conſiſtere Mauritius mandauit. Ambiguus ipſe quidem animi erat, verè-nè, an ſimulatè Hoſtis tam arduam prouinciam aggrederetur: quò tamen vel dubio diſcrimini maturè occurreret; nè Vahalim traijcerent Regij, magnam tranſmiſit Operarum manum, quæ aggerem ab eâ ripæ parte conſtruerent, quà tranſituri Hoſtes forent. Eum verò idoneo Militum numero cuſtodiendum dedit. Octingentos quòque Anglos in ſubſidium Arcis immiſit. Ipſe demum, cum parte Exercitûs maximâ, tranſgreſſus in Inſulam, Arcem reddidit ab omni parte tutam. At Regij, qui tantos conatus in caſſum adhiberi gaudebant, ſuaque conſilia eò feliciùs, quò occultiùs procedere ſibi gratulabantur; concuſſionem proſequendo, hoſtilem diligentiam deludebant. Quàm verò hi fictè, & quaſi per ludum, petebant Arcem; tam ſeriò ex Arce bombardis omnis generis petebantur. Et quoniam eius humilior erat ſitus ad quatiendum: imperauit Mauritius, ut extra illam quadratum munimentum erigeretur, atque in huius faſtigio maiora aliquot tormenta collocarentur. Hæc aduersùs Regios, quâ parte Mendozza præerat, diſploſa, tantum intulere damni, ut paucis diebus extincti fuerint ſupra quadringentos.

Regij Schenckianam Arcem inuadunt.

Mauritius Subſidium immittit.

Piattaforma.

INTEREA dum ſimulatâ oppugnatione auertuntur ab locis alijs arma, curæque Fœderatorum; Cardinalis iuſſu proceſſerant Tribuni Militum Zapena, Eſtenleius, Barlota cum ſuâ quiſque Legione, Hiſpanorum, Hiberuorum, Vallonum: unàque deduxerat plures Equitum centurias Henricus Comes Thſerembergius: ut periculum facerent, ſi quà poſſent, inferiùs tranſmiſſo Vahali, in Inſulam perrumpere. Numerabantur in his Pedites quater mille, ſexcenti Equites. Hos omnes Andreas iuſſerat fluuium traijcere, duabus ſupra Tielam leucis: quòd eo loci nullum ſe habituros timerent Hoſtis oppoſitum. Idcirco memorati militiæ Præfecti triginta naues ex alueo Moſæ ſubduxerant, ſupraque carros eas tranſuehendas curauerant, ubi tentare ſtatuerant traiectum. Duodecim quòque tormenta detulerant ſecum: utque progrederentur expeditiùs, mandauerat Cardinalis, bellicum omne inſtrumentum, & commeatus Grauiâ

Regij tranſire Vahalim conātur.

de-

deſtinatis nauigijs deuehi. Huius conſilij exitus felix, quemadmodum cæterorum belli, in eo ſitus erat, ut id impenetrabile Hoſti eſſet. At Mauritij vigilantiam, atque ex arte militari diſpoſitos per varia loca Exploratores, fallere tùm nequiuit aliena ſolertia. 1599.

Sed à Fœderatis impediuntur.

Ergo hic inſtructas Milite, atque armis naues, Nouiomago deuocatas, tranſmiſſuris Regijs Copijs obiecit. Multum quòque Armatorum iuſſit in aduerſam ripam concurrere, unde Hoſtes ſe commiſſuri nauibus erant. Inopinato Fœderati Militis oppoſitu perculſi, ſuaque conſilia iam patefacta, non ſine admiratione Regij conſpicati; hærere primò; quid agere deberent incerti: mox inter ſe diſcrepantibus ſententijs non admodum conuenire. Zapena quippe, atque Eſtenleius traiectionem omnino peruincendam exiſtimabant. Eam contrà non modò arduam, ac temerariam Barlota cenſebat: ſed etiam non ſine graui multorum iacturâ Militum faciendam. Euicit tamen prior ſententia, ut naues aliquot in fluuium demitterentur: ac tormentis è ripâ diſploſis mergerentur hoſtiles quatuor. Copiæ verò magno conatu in aduerſam ripam euadere contenderunt: Sed cùm è terrâ, & per aquas vehementer obſiſteretur; eâ ſpe fraudatæ. Itaque ſecundo flumine, propter ſiniſtram ripam, cum omni apparatu belli prouehuntur. Nec minùs Hoſtis ad alteram progreſſus, quàcumque illi committerentur, opponebat ſeſe.

Coloma. Bentiuolus. Campana. Carnerus. Thuanus. Haræus. Lamarius. Reidanus. Baudart. Gaſpar Ens. Pompeius Vgonius in orſun. Card. Andreæ.

Dederat in mandatis Cardinalis, ut ſi Vahalim tranſmittere minimè liceret; ex improuiſo Voordenſem Arcem aggrederentur, eamque viribus cunctis expugnare tentarent. Quod ſi minùs ſuccederet; Tribuni Bommelianam Inſulam occupare omni ope, induſtriâque conarentur: ibique, traiectum fluminis habere in poteſtate quàm liberrimè poſſent; ſtuderent. Arcem capiendi ſpem ſtatim abiecere, cùm Hoſtem proximum viderunt, atque ad obſtandum paratum. Quare Vahalim egreſſi, rurſum ſupra carros impoſitis nauibus, citatiſſimo curſu Bommelianam ad Inſulam properarunt. Moſam tanto ſilentio tranſmiſerunt, ad Pagum Empelam; ut nullum alicuius momenti obicem experti ſint. Septimo Idus Maias Inſulam tenuerunt: ac primò viciniſſimum ripæ Oppidum Haltam ceperunt: quo ſibi validiùs eum aditum confirmarunt. Præceperat quòque Cardinalis, ut ſi opportuna ſe præberet occaſio, Crepicordij Arcem occuparent. Magnum enim ab eâ detrimentum Sylua-Ducis patiebatur. Illa quippe oſtium Diſæ fluuij cuſtodiebat, qui hanc Vrbem interfluit, & leucâ unâ procul eiuſdem mœnibus, euoluitur in

Regij Bommeliam Inſulam obtinent.

1599. Moſam. Proxima Oppido à Regijs capto Arx Crepicordij erat. Quamobrem nil morati, eò arma conuertunt. Horum omnium factus Andreas certior, Mendozzam iubet cum reliquo Exercitu à Schenchianâ recedere. Quartis inde caſtris ad Arcem Crepicordij peruentum. Præſidium quòque, Embricæ relictum, huc dicitur euocatum. Non ita valida, nec tam diligenter munita Arx ea tunc erat, ut diu ſuſtinere poſſet Regiorum obſidionem. Igitur vix poſitis Caſtris, expeditisque tormentis, cùm iam concuſſionem, atque indè impreſſionem hi ſe facturos minarentur: Defenſores, eam retinere ſe poſſe deſperantes, ut ſaluti ſuæ maturè conſulerent, deditionem fecerunt. Cardinalis interea migrauerat Syluam-Ducis, ut eâ in Vrbe multa pararet ad Bommelianam expeditionem opportuna.

Crepicordii Arx Regiis deditur.

MENDOZZA cum Exercitu, ineunte Maio, ingreſſus eſt Inſulam Bommelianam: dexteroque inſiſtens aggeri, qui vergit ad Vahalim (huiuſmodi enim plures per ea loca erecti, ad fluminum alluuiones in campos coërcendas) in proximo Pago Heruini ſubſtitit. Haud longè multæ naues Hoſtium erant Milite inſtructæ, paratæque à Mauritio, qui iam Andreæ conſilium exploratum habebat, ad Regios Vahalis traiectu prohibendos. Eas ut ſummouerent, omnem hi adhibuerunt induſtriam; tormentisque diſploſis aliquid eiſdem damni crearunt. Verùm varijs fluuij flexibus ſeſe tegentibus illis, hunc tollere obicem nunquam Regij potuerunt. Motis Heruino Caſtris in Oppidum Bommeliam peruènit Exercitus. Erant in hoc cum ſuis Hiſpanis Carolus Coloma, cum Italis Alphonſus Aualus, cum Vallonibus Barlota, cum Hibernis Eſtenleius. Horum pars aggerem tenuit: alij interiora loca inſederunt. Iamque cum ſuorum Militum maiore numero Mauritius Hoſtem præuerterat: & Caſtris è regione Bommeliæ, in aduersâ fluminis ripâ collocatis, in Oppidum ſubſidio miſerat Pedites mille. Geminos præterea pontes maturè imponi flumini iuſſit, hinc atque hinc ad Oppidum ferentes: quorum alter è cymbis erat, quo Pedites traijcerent: alter è craſſis pontonibus ad Equitatum, & carros tranſducendos; & hic amplitudinis tantæ, ut duo iuxtà carri ultro, citroque agi facilè poſſent. Tùm ad Bommeliam propugnandam, tria quòque Peditum millia, Equites quadringentos tranſmiſit. Quem numerum quando continere paruum id Oppidum nequibat; extra mœnia morari iuſſit, ſeque ductis aggeribus, foſſis, alijsque munimentis opportunè protegere.

Regii Bommeliam obſident.

Mauritius eam tueri parat.

HAVD ſegniùs Regij ſua Caſtra munire. Quod antequam perficerent, multum à bombardis hoſtilibus accepere detrimen-

ti. Quippe ſimul tormentis ex Oppido diſploſis, ſimul eis, quæ in aduerſâ ripâ diſpoſita erant, imò & ex ipſis nauibus petiti; quò ſe reciperent, quâue ſe tuerentur, propemodum ignorabant. At ubi opportunos aggeres, ac munimenta erexerunt, bombardis rite collocatis & Bommeliam, & ſuburbanas Hoſtis municiones quatere vehementer cœperunt, non ſine graui damno Fœderatorum; qui iam ſuum Exercitum coëgerant uniuerſum ex millibus Peditum octodecim, Equitum tribus. Has Mauritius Copias per Oppida, Pagosque diſtribuit, eidem, quam inſtiterat, ripæ impoſitos. At Regij, ac præcipuè cum ſuis Italis Aualus, magnum Hoſtium aggerem aggreſſi ſunt: tantoque eum inuaſerunt impetu, ut eodem fuerint feliciter potiti. Verùm (ut belli fortuna variat, & mutatur in horas) eodem, quo ceperant, die ſub veſperam eruptione à Bommelianis factâ; non ſine multorum inſignium iacturâ Militum, aggerem deſeruere. Ipſemet Aualus ictu moſqueti percuſſus in latere, vix referri potuit à ſuis in Caſtra, atque ab Regijs Medentibus curari. Neque multi effluxerunt dies, cùm, ut ſubitò capti aggeris ignominiam reponerent, Fœderati Milites numero ad quinque, ſiue (ut ab alijs traditur) ſeptem millia, Regiorum inuaſere muniones. Quarum ab uno angulo proturbarunt principio Defenſores. Circumfuſa namque tam denſa caligo erat, ut alterius aſpectum alteri demeret. At coëuntes in unum Itali præ cæteris, Hiſpanique, factâ impreſſione, Hoſtes inde propellunt, eorumque ſupra trecentos perimunt: in quibus & Anglus Tribunus erat, & ſex Centuriones. E Regijs verò deſiderati Milites quinquaginta, Centuriones duo. 1599

Regij aggerem capiūt, & mox amittunt.

Bommeliana eruptio.

Venerat per eos dies Odettus Lanouius Franciſci Filius (quos alij Nuæ Dominos appellant) militatum Fœderatis. Huic igitur, magni in re bellicâ Parentis non degeneri proli, alterius eruptionis curam demandauit Mauritius: quæ ut minùs expectata, magiſque horrifica ingrueret Hoſti, nocturnas in tenebras reſeruata. Adiunguntur ſocij partim Galli, partim Angli Pedites lectiſſimi, numero ferè quinquies mille. Hi omnes agmine facto irruunt in ea præſertim opera bellica, quæ ſuper aggere, locisque vicinis Regij moliebantur. Impetum in hos faciunt, Ordinesque diſijciunt. Primam ſeruabant aciem Vallones, quibus cùm præerat Achicurtius Tribunus. Omnem is conatum unà cum illis adhibuit ad obſiſtendum: ſed paulò pòſt grauiter ſaucius, Hoſtiumque impetu magis, ac magis inualeſcente, paulatim retrocedere coactus eſt, & ſocios in ſubſidium euocare. Iam ſtrepitus factæ impreſſionis Regios Milites viciniores

Altera maior ſine fructu.

1599. niores conciuerat: remotiores verò bellica ſigna, & arma undique conclamata commouerant: ut omnis Exercitus in procinctu eſſet ad pugnam. Vallonum auxilio primæ omnium accurrerant acies Peditum Hiſpanorum, Italorumque. H· furori Hoſtium opponentes ſeſe, eius impetum aliquandiu ſuſtinuerunt. Intereaque nouis ſemper opitulantibus Copijs, munitiones demum egregiè defenſæ. Quare ſpe quidquam proficiendi prorſus abiectâ, de receptione Hoſtes cogitarunt. Atque albeſcente iam cælo, probè ſeruatis Ordinibus, ſe retulere ad ſuos. Inſectati ſunt Regij ad munimenta uſque, ac Bommeliæ muros: & continenter utrinque, ac ſtrenuè pugnatum. Iam verò aliquot obſidionis proceſſerant ſine fructu dies: Oppidique expugnatio propè deſperata videbatur; quandoquidem eius ſubſidio aderat valido cum Exercitu Mauritius. Finis Regijs in eâ expeditione propoſitus præcipuè hic erat: ut occupatâ Bommeliâ, munitum haberent locum imminentem Vahali; cuius beneficio, fluminis trajectus eſſet in poteſtate, ad Hoſtium prouincias, ac præſertim Hollandiam inuadendam. Hâc itaque ſpe fraudatis, nouum conſilium, ad idem conſequendum, proſpera ſors obiecit.

TRANSFVGERAT haud ita pridem à Fœderatorum Caſtris militaris Architectus, natione Germanus. Hic ab Regijs libenter exceptus (ut huiuſmodi homines eſſe ſolent quàm ijs infenſi, à quibus recedunt, tam utiles illis, ad quos accedunt) cum inaudiſſet, in Senatu Cardinalis bellico de ſoluendâ obſidione deliberari; proponendum ante diſceſſum curauit, quod in mentem ſibi veniſſet, ad intercludendam Hoſti duorum fluminum traiectionem, magniſque propterea damnis eumdem debilitandum. Quà primò confluunt Vahalis, & Mòſa, cuneatum terræ ſpatium paulatim dilatatur: inde aliquantùm arctatur prope Roſſemum Pagum: tum latiùs patentem explicat inſulam, extenditque, donec iterum coëuntes fluuij eam faſtigiato termino concludunt. In arctiore illo tractu, ac velut Iſthmo, ſuadebat Architectus, ut Arx ingens extrueretur, quæ totum eum occuparet: futuram eam dicens tanquam compedes fluminibus iniectas: Hoſtique Columnas Herculeas, nè ulteriùs irrumperet: eòque Schenckianâ Arce opportuniorem, quò Fœderatis viciniorem. Placuit Cardinali conſilium: deque eo referri voluit ad Senatum. Res ſedulò diſcuſſa, omniumque conſenſu comprobata. Regionis quòque peritos ad ſe acciri iuſſit Andreas; ab eiſque voluit de omnibus ad idem pertinentibus edoceri. Sed neque his in tanti ponderis deliberatione contentus, ipſemet oculis perluſtrare decreuit locum. Quare cum Principibus Exerci-

Nouum conſilium Regiis à transfuga ſuggeſtum.

tûs eò conceſſit: quamuis periculum aliquod à tormentis hoſtilibus ſine ceſſatione diſploſis impendêret. Rebus omnibus diligenter exploratis, opus tantæ utilitatis aggredi omnino ſtatuit. Quoniam verò diuturni temporis labor, magnique negotij, ab infeſtationibus vicinorum Hoſtium, videbatur: iuſſit Cardinalis Exercitum cum omni bellico apparatu Bommeliâ decedere, atque in locum Arci deſtinatum migrare; ibique ſe ſuper aggere ad Moſam vergente communire. 1599. *Iidem Scriptores.*

Regii nouam Arcem extruere parant.

Obſidio ſoluitur.

IGITVR Aloyſius Velaſcus curæ impoſitus, eòque præmiſſus fuit ſub ingreſſum Iunij cum bis mille Militibus, ut ſitum cuſtodiret, ac laborantes Operas erectâ Vahalim versùs loricâ tutaretur. Cùmque in eâ Inſulâ pabuli penuria eſſet, ad alendum Equitatum: neque admodum liber, ac tutus traiectus eſſet commeatibus Grauiâ venientibus ad Exercitum; Ambroſio Landriano Magiſtri Equitum Locum-tenenti mandatum, ut citra Moſam cum ſuis excubaret: adiectique ad ſecuritatem Equitum Pedites ferè bis mille appoſitè diſtributi. Conſtitit Landrianus ad Pagum Grotolitium ex aduerſo Voordenſis Arcis, quam Hoſtis inſidebat: ad Litouium cum ſeptem ſignis Equitum Ludouicus Eques Melzius: in loco aliquantò ſuperiore, ac propiore Moſæ Ferdinandus Gueuara cum ſuo Equitatu: Megam verò inter, ac Reueſtainum cum alijs quinque Centurijs Ioannes Contrera. Adeòque via uniuerſa, Grauiâ Bommeliam ferens, non modò tuta peruehendis commeatibus erat; ſed ita contra Hoſtem munita, ut nulla eius turma poſſet traiectô Moſâ regionem illam excurſionibus infeſtare. Reliquus verò Exercitus, obſidione dimiſſâ, Heruinum deductus eſt: inde ſenſim ad locum progreſſus, ubi Arx erat ædificanda.

MAVRITIVS ſtatim atque recedere vidit Obſeſſores, tantâ cum ſuis lætitiâ perfuſus eſt: ut eius argumento, ſubitò iuſſerit omnia tormenta diſplodi. At nouo Regiorum conſilio perſpectô, ei obuiàm ire viribus cunctis contendit. Quamobrem in ſuperiorem aduerſæ ripæ ſitum è regione Hoſtis cum Exercitu migrauit. Ibi plures collocari bombardas iuſſit, quibus aggredientes opus Regios interturbaret. Eâdem uſus induſtriâ Velaſcus contra Fœderatos, ut vim ſuis Operis factam vi pari repelleret. Vtrinque igitur ſine intermiſſione tormenta fulminabant. Vtque ſuas Copias ab hoſtilibus Mauritius tueretur; ingentem aggerem excitauit: quadratumque munimentum adiecit, viginti bombardarum in ſummo capax. Eiſdem planè operibus ſe muniit Velaſcus: ut iam non Hoſtes viderentur, ſed bellicarum artium æmulatores. Antè verò quàm huiuſmodi munitiones

Mauritius Arcis ſtructuram impedire conatur.

utrinque

1599. utrinque perficerentur, tam aſſiduè, vehementerque maiora, ac minora tormenta ab utrâque parte diſploſa: ut in hoc, atque illo Exercitu numerati fuerint homines ſupra mille ducentos eorum ictibus vel extincti, vel saucij. Demique cùm ſe ſatis muniјſſet Velaſcus, datum operi initium Nonis Iunijs.

Arcis Sancti Andreæ ædificatio.

In anguſtiore illius Iſthmi, ſiue Inſulæ parte iacta ſunt Arcis fundamenta. Ingentes anguli duo ad Vahalim, totidem ad Moſam ſpectabant: alius ad medium terræ vergebat, pentagònâ nimirum figurâ recentiorum Arcium ſatis frequenti. Anguli quique ſuis baſibus foras eminentibus communiti: foſſæ vicem hinc, atque hinc fluuij obtinebant, Arti quodammodo ſubſeruiente Naturâ. Ab lateribus verò in terram proſtantibus aliæ manu foſſæ obductæ. Operi continenter inſiſtebant cum bis mille foſſoribus, ac fabris, milites mille: tria verò millia eis tutandis excubabant. Multum in eo laboris, multum pecuniarum inſumptum. Arx enim inſtar Oppiduli fabricata, latis pomerijs, moletrinis, alijsque opportunis ædificijs commodè instructa, & inſigni demum ornata ſacello, ab ipſo Cardinali cognomini ſuo Sancto Andreæ dedicato; unde factum Arci nomen.

Ad eam diſturbādam acre conſilium.

Non ignorabat Mauritius, quantum ex eâ diſcriminis ſuis rebus impendèret. Valde tamen arduum nouerat, id operis diſturbare: quandò ad eum locum unus dumtaxat terrâ patebat aditus admodum anguſtus, pér aggerem nempe, qui iam fuerat à Regijs occupatus, & communitus. Aliam ergo excogitauit viam cœptis obicem interponendi. Quo Arx condebatur ſolo proxima erat Arx Hoſtium Voordenſis. Ad eam Mauritius ſibi, ſuisque migrandum cenſuit. Itaque cum maiore Exercitûs parte, tranſmiſſo Vahali, ibidem conſtitit; ut ex propinquo Regiorum opera infeſtaret. Quòque id facilıùs, plenùisque conſequeretur; ponte repentè iniecto, iuſſit Peditum tria millia ex eàdem Arce in Bommelianam Inſulam accurrere: atque Heruerdenſem Pagum tenere. Hîc poſtquam ſe Fœderatus Miles muniuit, grauibus cœpit damnis lædere Regios. Qui propterea eum inde repellere òmni ope contenderunt. Tranſmiſſus ad hunc finem Fridericus Comes Thſerembergius cum frequenti Peditatu ferè ex Hiſpanis uniuerſo. Acriter hi principio aggreſſi Hoſtem. At is quà firmitate munimentorum, quà ſuâ virtute, tam ſtrenuè inuadentium impetum ſuſtinuit, ut receptui canere coacti fuerint Regij, non ſine magnâ ſuorum cæde, trecentis nempe deſideratis, & aliquot inter eos Viris inſignibus, Militumque Præfectis. Nunquam tamen interea fabricandæ Arcis labor intermiſſus, continenter excubante diſtributo per Inſulam Peditatu.

Suonar' à raccolta.

Capitani.

Eques

Eques namque intra eam conſiſtere nequierat, cum ex pabuli penuriâ, cum ob anguſtias locorum. Quare trans Moſam ductus fuerat Brabantiam verſus; atque ad Oppidum Megam in circumiectis Pagis, Exercitui reliquo propioribus, morabatur. A quo ut ſubſidia, pro opportunitate, faciliùs acciperet, eidem fluuio pontem impoſuerat. Imò ut ſe magis ab Hoſte tueretur, in quâdam aggeris parte, quæ illi magis erat obnoxia, munimentum erigebat. 1599.

Nec vana fuit hæc omnis in hoſtiles incurſus præparata munitio. Mauritius quippe ſegregatum animaduertens ab reliquis Copijs Equitatum; eum inuadendi tempus opportunum ratus eſt, non ſine ſpe aliquam Hoſti cladem importandi. Igitur ab Arce Voordenſi ad ripam aduerſam ponte ſupra Moſam inducto, parata iuſſit eſſe ſex delectorum Peditum millia, ſub Verio Tribuno Anglo, ac ſub Lanouio; unàque mille quingentos Equites Erneſti Comitis Naſſauij ductu; qui omnes hoſtilem Equitatum aggrederentur, cùm primùm ipſe ſignificaret. Nondum perfectè fuerat communitum, quod modo memorauimus, aggeris propugnaculum, Durangum dictum ab eo, qui extruendo præerat, Didaco ſcilicet Durango, Legionis unius Hiſpanæ Præfecto. Quare Mauritius, non expectandum putans, donec omnino perficeretur; ineunte Iulio, ſub primam lucem, iuſſit Erneſtum Comitem, Verium, ac Lanouium cum inſtructis Equitibus, Peditibusque in Hoſtem impetum facere. Quod tamen non antè licuit, quàm Durangum propugnaculum expugnaſſent. Ab eo quippe tum in aggreſſione, tum in reditu multum imminere diſcriminis intelligebant. Igitur ad illud oppugnandum Verius, & Lanouius cum maiore Peditatus parte progreſſi ſunt, Erneſto cum Equitibus addente vires, quantùm locorum anguſtiæ patiebantur. Vehemens ea impreſſio fuit, ac ferox: nec ſolùm erat cum Hoſte certamen, ſed inter Milites ipſos Gallos, atque Anglos, inter utriuſque Nationis Præfectos, ardens de alacritate, ac virtute contentio. Scalis undique admotis, certatim quærebatur aſcenſus: nec iam eminus bombardis, aut moſquetis, ſed cominus enſe, & clypeo res agebatur. Munimentum quingenti Pedites partim Hiſpani, partim Vallones cuſtodiebant; hi quòque inter ſe de ſtrenuâ loci defenſione certantes. Imperfecti operis imbecillitatem animorum vigor, manuum robur compenſabant: ut nihilò minor eſſet in obſiſtendo conſtantia, quàm generoſitas in oppugnando. Diu conflictus utrinque acer; atque in ancipiti victoria fuit. Verùm ad oppugnationis rumorem diditum, Mendozza cum parte maximâ

Durangum propugnaculũ à Fœderatis infeſtatur.

Hic etiam ingens dimicatio.

1599. ximà Peditatus accurrit. Quo aſpectu perculſus Hoſtis, ac multùm à priſtino ardore langueſcens, paulatim cedere, ac demum inde recedere ſatius duxit. Extincti feruntur ex Mauritianis ſupra trecentos: è Regijs ſeptuaginta. Ex hoc improſpero euentu, conſilium omne Equitatum inuadendi depoſitum. Quamquam ei præfectus Ambroſius Landrianus tam prouidè, accuratèque ſe, ac ſuos munierat, ut vix Hoſti relictus eſſet nocendi locus.

DVRANGVM verò propugnaculum, obice quocumque ſubmoto, perductum feliciter ad ſummum fuit. Neque poſt multum temporis Arci quòque, quam Cardinalis ſingulari ſtudio moliebatur, ſuprema impoſita manus; eodem urgente, ut antè perficeretur, quàm ipſe adminiſtratione Belgij ſe abdicaret. Eum laborem cohoneſtare voluit, atque animare conſpectu ſuo, ſuique Fratris Caroli Burgauiæ Marchionis, qui non ita pridem aduenerat è Germania; quin etiam Mauritij inferioris Saxoniæ Ducis; Octauijque Frangipanis Pontificij per Belgium Nuncij. Quibus ad Caſtra accedentibus, argumento lætitiæ, magnus bombardarum numerus exoneratus. Ne verò tantum pyrij pulueris in ſolum honorem Principum abſumeretur, ferreos quòque globos iniecerunt, quibus in Caſtra hoſtilia fulminarunt: ut unus idemque tormentorum boatus gaudium Amicis, luctum Hoſtibus nunciaret. Ingenti Arci magna circùm adiecta propugnacula, à pleriſque eorum Principum denominata: Auſtriacum à Cardinali, Burgauium à Fratre, Saxonicum ab Duce, Aragonium à Mendozzà, Velaſcum ab rei tormentariæ Præfecto. Propugnaculum, & Arx perficiuntur.

DVM ab Arce ſe Principes ad Mendozzæ tentorium conferrent, inopinatum vitæ periculum ſubiere. Namque duo tormentis hoſtilibus excluſi globi; quorum alter equorum, quibus inſidebant, capita, alter dorſa propè percuſſerunt. Quodque magis mirandum accidit; eodem ferè temporis articulo (uti poſtea comperrum è captiuis) emiſſus pariter ab Arce Sanctandreanâ globus Mauritio, qui curru vectus ſua Caſtra perluſtrabat, adeò vicinus præterijt, ut impetu in humum lutulentam impactus, Mauritium, ſociosque luto reſperſerit. Ità cùm fortuna belli voluit, æquatis lancibus in utramque partem ſe iuſtam oſtentare: præſentique periculo Principes illos Viros commonuit; nè ſe, quia Principes forent, ab ictibus fortunæ tutos arbitrarentur. Magnam allatura perniciem Fœderatis Arx illa recèns extructa videbatur; ſiquidem eam plerique clauem Hollandiæ vocitabant. Ipſi tamen ſibi, quæ optabant (uti fit) facilè augurantes, per iocum iactare ſoliti: multum ſeſe Hiſpanis debere, quod tan- Principum Virorum periculum.

tis

tis impenſis,ac laboribus; imò tot ſuorum periculis, cædibusque 1595.
tam opportunam Arcem ædificaſſent,quàm penitùs inſtructam eſſent ſibi paulò pòſt humaniſſimè conceſſuri. Nec vana fuit(ut comprobauit exitus)diuinatio. Mauritius verò, quò ſimili ſe arte contra Hoſtem muniret; aliud in aduersâ ripâ (Teruora loco nomen) molitus eſt propugnaculum, magnitudine quidem, ac mole impar; ſed tale tamen, ut poſſet fluuiorum traiectionem Regijs vetare, eorumque illac excurſiones cohibere.

DE
BELLO BELGICO
LIBRI DVODECIMI
SVMMA.

Ontra Regios Veſtphaliam obtinentes arma mouent Germaniæ Principes. In hos Mendozza Copias inſtruit. Veſalienſes eâ occaſione ad Hæreſim redeunt. Garzadorus, quamuis à Mendozzâ defenſus, multa conſtanter tolerat cum Socijs: ac re deſperatâ diſcedit. Germaniæ Principes Rhenobergam obſident: ac paulò pòſt recedunt. Ab eiſdem Rheſa obſidetur. Orticius à Mendozzâ miſſus ſubſidium ſolerter inducit. Factis utiliter eruptionibus, obſidio ſoluitur. Obſeſſores inſequuntur Obſeſſi, & prædantur. Diſcordiarum in Exercitu damna. Regina Hiſpaniæ, Mater, & Archidux Albertus magnis honoribus excipiuntur Genuæ, in Galliâ, in Hiſpaniâ: ac præſertim Valentiæ. Vbi geminæ Nuptiæ regiè celebrantur. Albertus, atque Iſabella diſcedunt in Belgium. Per Italiam eximiè culti, atque à Pontifice donati. Reginæ Mater Lauretanam ædem veneratur. Archiduces excepti ſplendidè ab Heluetijs, & Lotharingis. Pompæ, quibus Belgium ingreſſi. Andreas Cardinalis Galliam petens Regem conuenit. Archiduces, & Belgæ Regi ſubiecti mutuo iuramento ſe obſtringunt varijs in Vrbibus. Proceres aliquot ij promouent,

atque inſigniunt. Louanij Scholas adeunt: Lipſium audiunt. Initio anni ſæcularis ſacri Mauritius Vachtendoncha potitur. Gallorum, & Belgarum aliquot ex prouocatione certamen memorabile: victoria penes Belgas. Tumultus in Præſidijs Arcium Sancti Andreæ, & Crepicordij. Vtraque Mauritio deditur. Legati Cæſaris ad Archiduces pro Veſtphalia occupatâ, gratulatione Principatûs, & tractatione pacis cum Fœderatis. Hos ijdem adeunt, eamque tractant ſine fructu. Saſſum Gandauenſe deſcribitur. Mauritius Claſſem ingentem immittit in Flandriam: & quas ob cauſas. Friderici Spinulæ Claſſis metuenda Zelandis, atque Hollandis.

DE

DE
BELLO BELGICO
LIBER DVODECIMVS.

1599. *Campan. lib. 7. Gaſpar Ens lib. 20. Grotius l. 8. Lanarius. Haraus anno 1599. Thuan. lib. 122. Di Lippa. D'Hollac. Carner. lib. 13. c. 11. Colomo lib. 12. Reidanus l. 16. Bentiu. l. 5.*

Principum Germaniæ cōſpiratio in Regios.

GERMANIAE Principes, qui Veſtphaliam ab Hiſpanico Milite infeſſam moleſtiſſimè tulerant; à Fœderatis Belgij quà literis, quà legationibus ſollicitati, nouum inter ſe fœdus aduersùs communem Hoſtem inierant. Coactus ab ijs erat Exercitus Peditum ferè viginti quinque millium, Equitum quatuor: cui cum ſummo imperio præerat Simon Luppiæ Comes, Veſtphaliæque Præfectus, eius locum tenente Comite Hoënloio, quem ad hanc expeditionem inflammandam legarant in Germaniam Fœderati. Igitur Auguſto ineunte, ad Rheni ripam, Rhenobergam verſus, Copiæ omnès conuenerunt numero, quàm virtute, maiores. Quippe neque Dux expertus admodum bellandi; neque Milites veterani.

Campana. Carnerus. Thuanus. Gaſpar Ens. Uranus.

HVNC armorũm motum ubi primùm comperit Andreas Cardinalis; Ferdinandum Madrutium ad eos Principes miſit (alij miſſum à Mendozzâ tradunt) inueſtigatum, quænam ipſis mens eſſet; & quæ cauſa mouendi arma, quando conſecuti iam erant, quod tantoperè requirebant, ut Regius Miles Veſtphaliâ remoueretur. Tres dies à Luppienſi Comite detentus Madrutius: tùm ſine ullâ certâ deliberatione dimiſſus ab eodem, aſſerente; propediem ſe Cardinali reſponſurum, & quid conſtitutum fuiſſet, ſcripto expoſiturum. Verùm poſt longam cum alijs Principibus, belliqne Præfectis conſultationem; reſponſum dedit adeò perplexum, ambiguumque, ut ſatis appareret, eos velle temporis moram interponere, atque ex inopinato Regios adoriri. At Cardinalis ad Arcem prorſus communiendam totus incumbebat: cui pridie Nonas Auguſti quatuor impoſita fuere maiora tormenta, & poſt paucos dies alia ſex, quorum ictus ultra Vahalim ad Hoſtium Caſtra pertingebant: tùm alia multa minora. Indè commeatu in multos menſes, omnique bellico apparatu Arx affatim inſtructa. Adiecta quòque eius, & vicinarum munitionum præſidio, tria Militum millia è Barlæmontij Comitis, Achicurtij, & Comitis Embdani Legionibus. Quibus

peractis, cùm audiſſet Andreas, Albertum, atque Iſabellam Principes in Belgium aduentare; Caſtris exceſſit, magnumque reliquit Militibus deſiderium ſui, cùm ſingulari humanitate omnium ſibi animos deuinxiſſet. Reuerſo Bruxellas Cardinali, liberum armorum imperium Mendozzæ relictum. Is contra imminentem Germanorum Exercitum Copias inſtruxit. Iam enim hic Rhenobergam inuadebat. 1599.

Mēdozza parat ſe contra Germaniæ Fœderatos.

Hvivs vicini Exercitûs opportunitas, in quo plurimùm Hæreſis dominabatur, magno Veſalienſibus incitamento fuit, ut depoſitâ demum, ad tempus ſumptâ, Catholicorum perſonâ, in pristinum Sectarum cultum relaberentur. Igitur ad ſacras Conciones, & Catechiſmos infrequens eſſe Populus: & qui pauci aderant, curioſo magis rerum nouarum ſtudio, quàm ſui profectûs deſiderio ducti. Sæpiùs etiam in Templis turbæ gliſcebant, & contra Sacerdotes contumeliæ. Hæretici Miniſtri in antecedi temporis auctoritatem, moremque docendi ſenſim reſurgebant. Quòd ſi Pontificius Nuncius, non ſeruari promiſſa de ijs Vrbe pellendis, quereretur; biduo, triduo-ve deliteſcebant: mox impunè rurſus in publicum prodibant. Quæ cùm animaduerteret Præſul optimus, ſeſeque contemptui haberi, ſatis intelligeret: diſſimulabat tamen, patienterque ferebat, ſpe potioris boni, reique tanti momenti ad exitum conſtantiâ, ac tolerantiâ perducendæ.

Veſaliēſes demum Hæreſim palā fouent.

Iidem Scriptores, qui de Veſalia lib. 11.

Mendozza factus omnium certior, ingenti ſenſu doloris excruciari: ſed nouis in dies bellis implicitus, excuſare ſe, quòd nequiret ipſe præſens armatâ manu tantam perfidiam, contumaciamque perfringere. Quoniam verò Nuncij perſonæ metuebat à ludibrijs, inſultibusque Populi, per hæreſim in omnem licentiam debacchantis; duplici eum præſidio munitum voluit. Literas namque dedit ad Rheſæ Gubernatorem cum mandatis, ut quemcumque numerum Militum ad ſui tutamen Præſul poſtularet, ſine cunctatione tranſmitteret. Scripſit quòque ad bellicæ nauis Præfectum, quæ non procul Veſaliâ morabatur in Rheno: ut paratus eſſet ad eumdem, quoquò vellet, deducendum. Incertus quippe Mendozza erat, ibidem-ne perſiſtere, ac difficultates peruincere omnes; an tempori cedere, alióque migrare Garzadorus mallet. Deque his mandatis ipſum commonefecit.

Mendozza tueri pergit Nuncium Pontificium.

Intereа Populi furor, Hæreſeosque præualeſcentis inſania nullis limitibus coercebatur. Hæreticorum cœtus, & Scholæ frequentabantur palàm. Catholicorum verò conciones, & Sacra excitatis identidem tumultibus, ac ſibilis, iactatis quòque lapidibus

1599. dibus turbabantur. Nec dubitarunt ipſimet Præſuli denunciare, ut Veſaliâ quamprimùm excederet, niſi deteriora libèret experiri. Simul Amicorum conſilijs, literiſque tum Coloniâ, tum aliunde datis, ad diſceſſum inſtigabatur. At ipſi, cui tantum rei Chriſtianæ negotium, quatuor iam menſium ſpatio, tot impenſis, laboribus, periculis ſteterat; durum admodum videbatur ſine ullo tantæ operæ pretio, fructuque, ac re infectâ diſcedere. Necdum ſpem omnem conſequendæ illius Populi adeò refractarij ſalutis depoſuerat: Dei moris probè gnarus, qui deſperatis plerunque rebus præſentiore adeſt auxilio. De ſe verò nihil timebat, eiuſdem ope fretus, qui ſe ad eam diem inter medios Hoſtium globos ab apertâ ferri, occultâ veneni vi ſeruaſſet incolumem. In eâdem perdurandi ſententiâ duo erant è Societate Ieſu Sacerdotes, qui ei adlaborabant in operibus pietatis, inque animorum ſalute comparandâ. Hi non eis contenti incommodis, conuicijs, opprobrijs, quæ multa pro Catholicâ diſſeminandâ Fide paſſi fuerant; adhuc grauiora perferre parati erant, & vitam ipſam cum ſanguine profundere, dum eo pretio redimerent homines Hæreſi mancipatos. Verùm hæc omnia tandem in irritum recidère. Namque ipsâ die Chriſto in Cælum aſcendenti ſacrâ, perruptis omnibus pudoris, timoris-ve repagulis, auſi ſunt Sacerdotem, qui ſuggeſtum ad concionandum aſcenderat, per ſummam vim, ignominiamque inde detrudere; atque in arcanum locum ſic abdere; ut multos dies nequierit vel paucis Catholicis ſacra Myſteria celebrare. Denique Præſulis, ac ſociorum expectatio prorſus infructuoſa deprehenſa, & ſpes melioris frugis acciſa, eos ad profectionem, quamuis multis difficultatibus obſitam, adegerunt. Quare Gubernatorem Rheſenſem per clandeſtinas literas Garzadorus rogauit, ut certo tempore quinquaginta Sclopetarios Veſaliam mitteret: nauiſque memoratæ Præfectum monuit, ut ad ſe deducendum paratus eſſet.

Garzadori Nuncij patientia, & conſtantia.

Iniuriæ in Sacerdotem.

Vbi ergo poſtulati ad cuſtodiam Milites aduenerunt; euocatis veſpere Ciuitatis Burgimagiſtris (ut appellant) ſignificauit: *Quandoquidem Calendis Maijs Treuirenſis Archiepiſcopus obierat; ad nouum eligendum, adeſſe ſe quamprimùm oportere. Quamobrem poſtero mane ſeſe itineri commiſſurum. Darent ipſi operam, nequid in abſentiâ ſuâ à Popularibus turbaretur. Quicquid in ſe, ſuoſque ſocios minùs dignè patratum foret, exteſſiorem ſuâ poteſtatem in tempore vindicaturam.* Humaniter illi ſuam operam, publicamque quietem promiſerunt. Igitur eâ nocte rebus cunctis ad profectionem idoneis inſtructus, primâ luce rhedam conſcendit, Militibus centum latera ſtipantibus, & aliquot præeuntibus carris re dome-

Nuncij verba nouiſſima, & diſceſſus.

meſticâ onuſtis. In hoc diſceſſu, licèt per mediam Vrbem iretur, nihil noui attentatum. Imò dum portâ Vrbis egrederetur Præſul, ab acie Vigilum utrinque explicatâ, diſploſis moſquetis honorificè ſalutatus. Itaque inſcensâ naui, quinto die Coloniam peruênit. 1599.

VESALIENSES eo impietatis fræno ſoluti, ad ingenium, priſtinamque vitæ licentiam Hæreſis ſociam rediere: ingenti ſibi plauſu gratulantes, excuſſum ſimul Hiſpanicum, & Catholicum iugum, deluſam Mendozzæ ſeueritatem, & Gatzadori patientiam. Ita unius Exercitûs metu inuecta Religio, alterius fiduciâ reiecta eſt. Quippe non armis intrudi, ſed animis volentibus indui Pietas amat: &, ſi coacta, non ſpontanea hæc eſt; nec ſincera ſolet eſſe, nec diuturna: ut in hoc exitu rei Veſalienſis clariſſimè patuit.

Germaniæ Fœderati Rhenobergā obſident.

INTER hæc Germanorum Principum Miles ad Rhenobergam Caſtra poſuerat. Ea namque Vrbs Cæſaris imperio ſubiecta cenſebatur: quamuis modò ab Hollandis fuiſſet, modò ab Regijs per vim occupata. Tunc ab his obtinebatur, Germanorum, & Vallonum munita Præſidio. Verùm, uti frequentes erant per ea tempora tumultuantium Militum ſeditiones; ibi quòque Præſidiarij turbauerant: Gubernatorem turpiter eiecerant: electum ab ſe cum ſuis Magiſtratibus ſubrogauerant. Id non ignotum Luppienſi Comiti, atque Hoenloio, eos impulerat, ut magnis pollicitationibus obiectis, & communis Nationis neceſſitudine memoratâ, deditionem Vrbis à Præſidiarijs poſtularent. At hi, qui in obedientiâ ſe peccaſſe cognoſcerent, in fide quòque delinquere, ac bis rei eſſe noluerunt: vel quòd unius criminis faciliorem eſſe veniam intelligerent; vel quia leuiorem ducerent notam ſeditioſi, quàm proditoris. Igitur Vrbem dedere recuſantes, ad eam contra nouum Hoſtem tuendam ſe accinxerunt.

Tumultus ea in Vrbe.

Ammutinamenti.

Præſidiarii deditionem negant.

GERMANIAE Fœderati paruam Inſulam è regione Rhenobergæ, non ſemel ſuprà memoratam, inuaſere principio. Munimentum in eâ poſitum centum ferè Præſidiarij cuſtodiebant. Qui ab Hoſtibus circumuenti, tam ſe ſtrenuè geſſerunt, ut ex eis interfecerint ſupra ducentos, paucos deſiderauerint è ſuis. Quia tamen illos longè ſuperiores numero videbant; potius habuere in Vrbem confugiendo, ſeſe, Vrbemque defendere, quàm munimentum, atque Inſulam, quorum iactura parui momenti foret. Eorum potiti Germani, Rhenobergæ tamen obſidionem proſequuti non ſunt. Cauſam Scriptorum alius refert ad robur, inuictamque conſtantiam Defenſorum. Cenſent alij (quod ſi-

Lib. 9. & 11.

Solutæ ab Germanis obſidionis Cauſæ.

Bentiuolus. Carnerus. Campana. Thuanus.

1599. ſimilius vero videtur) diſcrepantes ſententias Principum Exercitûs (frequentem perniciem conſiliorum belli) effeciſſe, ut Caſtra inde non ſine damno exiſtimationis mouerentur. Quippe Hoënloius, ut à Fœderatis Belgij miſſus, cumque ipſis conſentiens, eorum Copijs coniungi volebat Exercitum Germanorum. At Luppienſis Comes, alijque contrà ſentiebant; veriti vehementer Hiſpanum irritare, ſi ſeſe ei rebellibus aſſociarent. Vt verò quamprimùm Regios totâ Cliuiæ ditione ſubmouerent; Rheſamque præcipuè recuperarent, quam aucto in dies Præſidio Mendozza muniebat: obſidionem Rhenobergæ ſoluere decreuerunt. Antè tamen quàm decederent; munimentum erexit Luppienſis in aduersâ fluminis ripâ, eique idoneum Præſidium impoſuit: quo continenter Vrbem illam infeſtaret; &, ſi res poſceret, nouâ premeret obſidione.

Res. Lib. 11. Exinde Caſtra Rheſam versùs mota, Oppidum ad Rheni dexteram, ut antea dictum. Eam adhuc in manu Regij cùm tenerent, propediem Cliuienſi Duci ſe reddituros pollicebantur. At Germani, vel parum habentes fidei promiſſionibus Hiſpanorum: vel nè vanus, ac fruſtra excitus videretur ille motus armorum; id Oppidum obſidere ſtatuerunt. Fouebant eiuſmodi conſilium Belgij Fœderati, cauſam ſuam Germanorum Principum cauſæ coniungere ſtudentes. Idcirco ad Hoënloium Equitum, Peditumque numerum aliquem tranſmiſerant, qui eorum arbitrio militarent. Igitur Auguſto exeunte Rheſam circumſedit Exercitu Luppienſis. Ramirus Guſmanus Hiſpanus ei præerat cum Militum fermè octingentorum Præſidio: è quibus tria erant Hiſpanorum ſigna: totidem Germanorum: duo Burgundionum: unum Vallonum. Equites verò nonniſi quinquaginta, quos Botbergius moderabatur. Ex aduerſo eius Oppidi, ad alteram fluminis ripam munimentum ſurgebat, quo aditus Hoſti obſtruebatur. Id cuſtodiebant Milites ferè quadringenti ſub quatuor ſignis, ex memoratis modò Nationibus, præter Hiſpanam.

Campana. Gaſpar Ens. Haraus. Thuanus. Camer. l. 14. c. 2. Coloma lib. 12. Reidanus. Bentiuolus.

Germani Rheſam obſident.

Obsidentivm verò Caſtrorum diſpoſitio hæc erat. Luppienſis Comes cum duabus Peditum Legionibus, Equitibusque mille ſexcentis in duas & viginti cohortes diſtributis, paſſibus circiter quingentis procul Oppido, conſtitit ex eâ parte, quæ reſpicit Embricam: ibique ſe validis aggeribus muniuit, fronte in Rhenum obuersâ. Ex altero latere, quod ad Veſaliam vergit, ſtationem locauit Hoënloius, vix iactu bombardæ remotus ab Obſeſſis: præeratque Germanis quater mille Brunſuicenſis Ducis Militibus, & Friſijs ſexcentis è Legione *Caſtrorũ diſpoſitio.*

Guil-

Guillelmi Comitis Naſſauij, eiuſdemque undecim Cohortibus Equitum. Suis ipſe quòque loricis Caſtra ſcitè circumſepſit, & ſuper aggere portæ, quæ Veſaliam ducit, opportunum erexit munimentum. Suadebat is, pro eâ, quâ præſtabat, bellorum, ac præſertim obſidionum peritiâ, ut quamprimùm tranſmiſſo fluuio, ſitum in alterâ ripâ propugnaculum oppugnaretur; autumans haud falſo præſagio, ſubſidium illac Obſeſſis immiſſum iri. Sed tam ſapiens conſilium vel cæterorum imprudentia eluſit; vel paulò antè indicatum animorum diſſidium repudiauit: uti plerunque ſententiæ non ab ſe, ſed ab auctore pondus habent, ac vim. 1599.

Obsessores deinde ductis aggeribus paulatim Oppidum versùs proceſſere. Iamque ducentis paſſibus propior factus Lupṗienſis, munitionem extruxit: cui duas longiores bombardas, aliamque minorem impoſuit. His ille tum in Oppidum diſploſis, eius munimenta prominentia quatiebat: tum in Tranſrhenanum propugnaculum exoneratis, eiuſdem Præſidiarios infeſtabat. Hi verò cum Oppidanis mutuam ſibi dare, vel accipere opem non poterant, niſi per noctem, ac dolum, nec ſine periculo: ſiquidem utriſque interiectus erat hoſtilis Exercitus. Nec multò poſt alijs centum paſſibus progreſſus Comes, in editiore loco decem tormenta ita diſpoſuit, ut clam Hoſtibus eſſent, eosque fallerent, donec ea diſplodendi afforet opportunitas. At Hoënloius in quodam Rheni flexu, ſuper aggere, coërcendis alluuionibus iam pridem excitato, quatuor collocauerat bombardas, quibus & naues aliquot, prope munimentum hoſtile ſtantes in anchoris, diſtinebat, nè ſubſidium Oppido inferre poſſent: & ipſius Oppidi propugnaculum Rhenum aſpectans, in parte inferiori quaſſabat. Loco verò ducentis paſſibus Oppido propiore aduersùs idem propugnaculum maiora tormenta nouem direxerat, ac ſine ceſſatione diſplodebat.

Rheſæ Gubernator ſubſidium à Mendozza petit, & impetrat.

Dum hæc Germaniæ Fœderati conarentur in Rheſam; iam eius Gubernator Guſmanus, haud ignarus, ad Oppidum, ac munimentum defendendum, commiſſum ſibi Præſidium ſatis non eſſe; Franciſcum Blumium Signiferum miſerat ad Mendozzam: qui præſentem rerum ſtatum aperiret, auxiliumque ſimul peteret, & conſilium, ad ſuſtinendam fortiter obſidionem, Hoſtemque indę pellendum. Mendozza, qui non tam de unius Oppidi, & quidem alieni, breuique reſtituendi, defenſione; quàm de ſui nominis exiſtimatione, quæ in omnem poſtmodum expeditionem profutura eſſet, agi videbat: viribus incumbendum omnibus ſibi cenſuit ad Rheſam obſidione liberandam.

1599. dam. Igitur in Senatu bellico re deliberatâ, quia neceſſitas moram non patiebatur; ex ijs, quos maximè habebat in promptu, Militibus, ducentos Hiſpanos deligit Aloyſij Villarij Legionarios,& Vallones trecentos Buquoio Comiti ſubiectos: omneſque curæ committit Andreæ Orticij, ſtrenui, expertique Bellatoris. Quòque maiore ſilentio res tanti momenti perageretur; addit ei mandata ſcripta, atque obſignata: iubetque non antè reſignare, quàm Grauiam peruenerit; ibique coram eius Gubernatore, Præfectiſque Militum, quos ducebat, recitare. His acceptis, Orticius poſtridie mane diſceſſit: lectiſque Grauiæ literis Mendozzæ; ex earum præſcripto, Miles denſatis agminibus, greſſibuſque citatis, traiecto Moſâ paulò infra Gennapium, ad munimentum Rheſæ aduerſum deuenit. Ibi cùm latuiſſet interdiu, noctu condicto ſigno Oppidi Defenſoribus dato, tranſmiſſis nauibus eſt acceptus, Rhenoque traiecto, Rheſam admiſſus tanto ſilentio: ut antè collocatus in tuto fuerit, quàm eius aduentantis rumor ullus ad tam vicina hoſtium Caſtra peruaſerit. Quinto Idus Septembris introductum Subſidium fuit.

Andreas Orticius occultè, & cautè ſubſidium inducit.

Eadem ipsâ, quâ Orticius Oppidum ingreſſus eſt, nocte feſtinauit muros undique recognoſcere, munimenta perluſtrare, opera omnia circumſpicere: ut in capiendis deliberationibus, oculorum ſuorum teſtimonium, quod ut certius, ita validius eſſe ſolet, adhiberet. Exortâ luce, Præfectis Militum omnibus unum in locum euocatis, idem Orticius Mendozzæ literas recitauit: quibus præſcribebatur generatim modus in propugnatione ſeruandus: ipſique Andreæ præſtanda fides. Alteram eiuſdem Ducis epiſtolam Gubernatori reddidit: alteram Militum Præfectis; hanc tamen non reſignandam, niſi cum Gubernator ipſe deficeret; intereaque in loco illis omnibus noto cuſtodiendam. Adeò minutâ diligentiâ uti Mendozza voluit: ut Præſidij ſimul, ac Subſidij Militibus, quanti defenſionem illam faceret, declararet; alioſque doceret: Vbi cum iacturâ locorum periclitatur exiſtimatio Ducis, nullam induſtriam eſſe ſuperuacaneam.

Summa Mendozzæ diligentia.

His peractis, Orticius iterum ad mœnia circumſpectanda ſe confert: ex eis Hoſtium Caſtra ſedulò ſpeculatur: eorumdem opera conſiderat; quâque ex parte infeſtari faciliùs, & maiore cum damno poſſint, exquirit. Quæ poſtquam omnia ſecum accuratè peruoluit, ad Gubernatoris ædes ſe recepit. Eòdem cæteros acciri iuſſit militiæ Principes: quibus huiuſmodi conſilium ſuum aperuit. Eruptione quamprimùm factâ, Caſtra Luppienſis Comitis inuadenda: quæ multò minùs validè, quàm Hoen-

Gubernator, atq; Orticius eruptionem parant prudenter, ac piè.

loij,munita, minùsque ex arte militari diſpoſita, & ipſe animaduertiſſet, & cæteris belli ſcientibus palàm foret. Probata cunctis fuit Orticij ſententia: & lectiſſimus quiſque Miles inſtruere ſe iuſſus ad erumpendum. Quoniam verò virtuti bellicæ coniuncta pietas auxiliare robur è Cælo vocat, viresque ad pugnam ingeminat: antequàm vitæ diſcrimini ſe committeret, depoſuit quiſque apud Sacerdotem animi labes: ipsâque, quâ erupturus erat, die Diuino religiosè interfuit Sacrificio. 1599.

Tertio igitur Idus Septembris Oppido exiere per ſummum ſilentium ſexcenti Bellatores, tres in acies diſtributi: quarum duæ centum quinquaginta Militibus conflatæ, ambo viæ tectæ capita tenuerunt: tertia trecentis conſtans, in medio ſubſtitit. Vtque facilis, ac tutus eſſet redeuntibus receptus; eamdem viam cuſtodire cum alijs centum Buſſius iuſſus eſt. Sapienter quòque conſtitutum, ut eodem tempore cum Equitibus triginta Botbergius Oppido egrederetur, opemque pro opportunitate ferret erumpentibus: ſimulque ut mœnia eſſent ex eâ parte paratis Moſquetarijs inſtructa. Dum ſignum ad inuadendum Hoſtem, duabus diſploſis bombardis dandum, expectaretur; breui, ſed efficaci oratione Milites animauit ad pugnam Orticius; Mox edito ſigno, tantâ celeritate irruperunt: ut vix Hoſti ſpatium conceſſum fuerit ad arma corripienda, nedum ad ſe ſuos in Ordines redigendum. Locum verò principio inuaſerunt, ubi maior tormentorum numerus diſpoſitus: quæ tùm primùm Rheſenſibus patuere, atque ab eiſdem fuere clauis ferreis adactis obſtructa. Nec mora: in munitiones impetu facto, quinquaginta ex Obſeſſoribus trucidant (ducentos alij recenſent) cæteros diſſipant, ac fugant; terrore latè per Caſtra diffuſo, ut in re ſubitâ, minimèque tùm expectatâ. Cùmque iam frequens ex alijs partibus accurreret auxilio Miles; recepere ſe cautè, ac tempeſtiuè qui eruperant, tegente illos Botbergio cum ſuo Equitatu. Auexerunt in Oppidum unum è tormentis, pluresque abduxere Captiuos; inter quos & Centurio erat, & Signiferi aliquot.

Eruptionis felix euentus.

Inchiodare.

Bentiuolus. Reidanus.

Postridie nouam eruptionem adornantes (quandò lucrum unum ſpem, & cupiditatem accendit alterius) Hoënloij Caſtra exploratum antè miſerunt: nè conatus erumpentium aut irritus eſſet, aut ſibi damnoſus. Verùm ea deprehenderunt validè ab omni parte munita, atque in Hoſtium incurſus inſtructa: tum quòd à peritioribus bellandi Viris regebantur; tum quòd alieno periculo cauere didicerant ſuum. Itaque ligneo vallo ſepta erant, ferreis cuſpidibus in ſummo præfixis: Excubitores præterea undique frequentiores. Quare ſpe, quidquam proficiendi

1599. ficiendi nouâ eruptione, deiectus Gubernator, aliam excogitauit eadem Caſtra infeſtandi viam. Mandauit Orticio, ut cum Hiſpanorum Legione ſibi ſubiectâ, & centum quinquaginta Vallonibus, ubi nox ingrueret, Tranſrhenanum munimentum adiret: utque inde ducentis alijs Peditibus deductis, duobusque deuectis campeſtribus tormentis certum quemdam locum occuparet: ex quo tam eis, quàm ſociorum moſquetis Hoënloij Caſtra quateret, illiſque grauem aliquam perniciem crearet. Se quòque (adiecit) ubi tempus opportunum daretur, aduersùs ea eruptutum: ut infeſto utrinque Hoſte intercepta, geminâque oppugnatione perculſa, vix quieti ſpatium aliquod, aut ſaluti locum inuenirent.

Diligenter omnia peregit Orticius: magnoque cum eorum damno fulminabat in Caſtra: quùm repentè ad eum Miles accedit, nunciatque: Luppienſis è Caſtris in flumen proijci vimineas ciſtas, ingentes aſſeres, aliaque obſidionalia inſtrumenta: quod manifeſto erat argumento, eum ſeſe inde recipere ſtatuiſſe. Lætiſſimus ille hoc nuncio, ſpemque concipiens, plurimùm ſe in eo receptu lædere Hoſtem poſſe; cymbas cum ſuo Milite ſtatim inſcendit, iubetque ſe in ripam alteram deportari. Eò regreſſus, Gubernatorem reperit, qui cum trecentis Peditibus Oppido eruperat; & cum aliquot Equitibus eum, qui tunc Equitatui præerat. Quamobrem unà omnes in Hoſtes iam recedentes impetu facto; ex ijs pleroſque, qui vel lentiore gradu, vel extra Ordines ſequebantur cæteros, occiderunt. Commeatibus, bellico apparatu, magnâque impedimentorum parte, præ receſsûs celeritate relictis, potiti ſunt. Naues etiam aliquot, rebus aut ad victum, aut ad bellum neceſſarijs onuſtæ, & pontonès duo in partem prædæ venerunt. Decimo octauo Calendas Octobris, receptu parum decoro, obſidionem dimiſere Germaniæ Fœderati, Embricamque migrarunt. Ibi renouatis diſſenſionibus altercati ſunt Luppienſis, atque Hoënloius: alter in alterum (uti fit) infelicem rerum exitum reijcientes. Nec verbis modò, ſed vulgatis etiam libellis, ut ſuam quiſque tueretur, famam alterius lacerauit. Dies quatuor ad Embricam ſtetit Exercitus: quibus non deſiere Rheſenſes nocturnis eum eruptionibus infeſtare. Quare coactus eſt Doëteeomum, & Doësburgum versùs, in loca ſe tutiora recipere.

Germani ſoluunt obſidionem.

Obſeſſi eos inſectantur, & magna præda potiuntur.

Ad ea componenda diſſidia, quæ Germanicis in Caſtris inter Duces ipſos gliſcebant; neque quidquam prudenter agi; & quòd inde conſequitur, feliciter peragi, permittebant: miſſus fuerat à Fœderatis Belgij Guillelmus Naſſauius Friſiæ Gubernator,

tor, magnæ Vir auctoritatis, & conſilij. Verùm ubi eò aduènit, tam exulceratos animaduertit Principum animos inter ſe, Milites tam alienos ab eorum reuerentiâ, obſequioque: ut proficere ſe poſſe deſperauerit. Igitur Autumno declinante, imbribusque largiter effuſis, cùm omnis ad bellandum præcluderetur via, ſub exitum Nouembris, Exercitus ſuapte ſponte dilapſus eſt uniuerſus. Vtque res inclinatæ non ſine ſuâ, vicinarumque ruinâ deuoluuntur, & concidunt: diſſipatæ illæ Copiæ, ſtipendijs deſtitutæ, extremâque omnium inopiâ laborantes, cum rapto viuerent, magna regionibus eis detrimenta intulerunt. Quare ad perniciem illam prorſus inde proturbandam, Cæſareo fuit opus Edicto, ſummâque vi auctoritatis, ac terrore pœnarum. Neque defuerunt Regij partibus ſuis, Rheſam, & ſi quis locorum ſupererat alius, Cliuenſi Duci reſtituendo. Hunc exitum nacta ſunt arma tunc moti ab Germaniæ Fœderatis. Quem nempe nanciſci ſolent fœdera, quæ tumultuariâ magis irâ, quàm diu deliberato conſilio iunguntur: quorum Principes dum priuatis utilitatibus ſeruiunt, publicis rationibus nocent: quorum denique (quod eſt tritum ſermone prouerbium) quot capita, tot ſententiæ. 1599.

Germanici Exercitus diſcordiæ, & damna.

IAM verò ut Alberti Archiducis iter cum Reginâ Margaritâ, eiusque Matre Mariâ proſequamur: hi menſes tres Mediolani morati, principio anni milleſimum ſexcenteſimum præcurrentis, viæ ſe commiſerunt Hiſpaniam versùs, publicis antea ſupplicationibus pro ipſorum felici profectione totam per Vrbem inſtitutis. Poſt paucos dies Genuam tenuerunt: quâ in Vrbe, ſplendidâ in Principes humanitate nulli concedente, illis honoris, communisque lætitiæ ſignificationibus excepti ſunt, quas tantorum maieſtas Hoſpitum poſtulabat. Deſiderari non eſt paſſa Reſpublica ſapientiſſima triumphales Arcus, Auſtriacorum Principum ſtatuis exornatos; Archiducis præſertim Alberti victorijs, virtutibusque ad viuum expreſſis: non occurſus honorarios præeuntium publico nomine Legatorum; aliorum deinde Virorum Principum, ipſius demum ampliſſimi Senatûs: non donaria, & dantibus, & accipientibus digniſſima, ac per integram hebdomadam hoſpitia planè Regalia.

Regina cum Archiducibus in Hiſpaniam pergit.

Genuæ honorificè excepti.

Io. Bochius in deſcr. profect. Archid. Campana l. 7. Gaſpar Ens lib. 20. Haræus. Thuanus. Carnerus l. 13. 14. Colom. l. 12. Bentiuolus lib. 5. Lanarius. Boter. l. 6. Continuator Aitſingeri. Beyerlinch. Auber. Miræus in Chr. Belgic.

DVODECIMO Calendas Martias è Genuenſi portu ſoluerunt, paratâ claſſe inuecti: poſtero tamen die Liguſtica litora legentes, ingenti obortâ procellâ, terram petere coacti ſunt. Sauonam ergo appulſos, neceſſe fuit ad exactum uſque Februarium ibidem ſubſiſtere, ob aduerſam nauigantibus tempeſtatem. Martijs verò Calendis rurſum credidere ſe mari: quod poſt

pau-

1599. paulum non minùs quàm antea, ventis, ac fluctibus agitatum, ad portum eos compulit Galliæ Narbonenſis, Tolonum dictum. Ibi Claſſis aliquandiu, temporis opportunitatem expectans, ſtetit in anchoris. Guiſius Dux Carolus eius Prouinciæ Præfectus, Galliei Regis nomine, quibus decebat officijs, & venerationis argumentis, Reginam conuènit, & Claſſem uniuerſam commeatu liberaliter recreauit. Illa noluit è Prætoriâ deſcendere, niſi ut rei Sacræ intereſſet, quæ, poſitis in littore tentorijs, quotidie fiebat. Albertus verò cum duabus triremibus Maſſiliam contendit: ac ſanctiora Vrbis loca reuerenter inuiſit: atque etiam ſacram illam rupem, in quâ Maria Magdalena tot annos ab hominibus exulans, meruit contubernium Angelorum.

Et in Gallia Narbonenſi à Guiſio Duce.

Alberti pietas in loca ſacra.

REVERSVS ad Claſſem Archidux, & cum eâdem Narbonenſem oram præteruectus, decimo tertio Calendas Aprilis in eum Hiſpaniæ portum delatus eſt, qui à veteribus Illiberis facilè dictus, Colibræ adhuc retinet nomen. Hinc Tarraconenſia propter littora prouecti, portum Rhodam tenuerunt. Vnde digreſſus itinere terreſtri Carolus de Auriâ, Principis Filius, mutatis identidem equis Valentiam properauit: quò ſe contulerat Philippus Rex cum Sorore Iſabellâ, & lectiſſimo flore Hiſpanæ Nobilitatis. De Reginæ, atque Archiducum acceſſu certiorem fecit Auria Regem. Is conſtituto, ut ad Binarenſem in Regno Valentiæ portum deſcenſio fieret; obuiàm Reginæ miſit Iacobum Sandouallium Dianij (vulgò Deniæ) Marchionem, è ſuis Familiaribus primum, cum alijs Principibus viris. Eò deuenere ſexto Calendas Aprilis, ab eodem Marchione, quibus par erat, officijs excepti. Ibidem dies aliquot morati, laſſitudinem maris, ac viarum quiete releuarunt. Hinc ad Moruedrum Pagum progreſſi, leucâ unâ mari diſſitum, quatuor Valentiâ, veterisque Sagunti ruinis inclytum. Hîc etiam Regina ſubſtitit (quando ſanctiores aderant dies, anniuerſariâ Chriſti patientis memoriâ venerabiles) totamque ſe Chriſtianæ pietatis exercitationibus impendit. Albertus interea Valentiam præiuerat, ad ſalutandum Regem, Regiamque Sororem ſibi deſponſam. Inde Madritum, ad Mariam Auguſtam Parentem ſuam, Caroli Quinti Filiam, Maximiliani Secundi viduam; & Margaritam Sororem Deo ſacratam, viſendas. Ibi diebus quatuor commoratus, Valentiam redijt.

In Hiſpaniam appellunt.

Roſas.

AT Rex, Iuuenis magis, ac Sponſi deſiderium ſequutus, quàm vel paternam, vel regiam grauitatem; uti Sponſæ quamprimùm aſpectu frueretur, depoſitâ parumper oris, ac veſtium maieſtate, Equitis perſonam, atque habitum induit. Simulans ab Rege ſe

Philippus Rex alium ſe ſimulans, Reginam adit: ſed agnoſcitur.

Io. Bochius. Gaſpar Ens. Boterius. Continuator Aitſingeri.

ſe miſſum ad Reginam ipſius nomine ſalutandam, Moruedrum proficiſcitur: coram Reginâ ſe ſiſtit. Maieſtas, & Amor, ut in multis non bene conueniant, eò tamen conſentiunt maximè, quòd diu diſſimulari non poſſunt. Coniugalis amor ab oculis, maieſtas à toto Regis corpore fulgurabat. Latère nequiuit longo tempore ſub Equite Rex. Agnitus à nobiliſſimis Matronis, quæ in Reginæ comitatu erant, hâc agnitione finem fabulæ dedit: nouamque rerum ſcenam aperuit, quò veriorem, eò ſibi, atque alijs lætiorem. Sacris quippe diebus anniuerſarijs Chriſti & morientis, & reſurgentis exactis, decimo quarto Calendas Maij, ut primùm illuxit, ſolemnis inſtitutus eſt Reginæ in Vrbem Valentiam ingreſſus; iam reuerſis ad Vrbem Rege, ad Reginam Archiduce. 1599. *Beyerlinck. Heraus. Bulengerus lib. 10.*

Regina magno apparatu Valentiam intrat.

ORDO tam celebris apparatûs hic fuit. Pompæ uniuerſæ præibant, cum ſuis Tubicinibus, Ductoribusque ſplendidè ornatis, Haſtatorum centuriæ quatuor: quibus eorum cuſtodia littorum incumbebat. Proximè ſequebantur Equites octoginta cum ſuis quiſque Satellitibus, atque honorarijs Ephebis, ſerico, auroque adeo fulgentibus, ut cum ipſis certare Dominis de veſtium ſplendore viderentur. Poſt hos Vrbis Valentiæ Tubicines duo de viginti ſupremo Iuſtitiæ Præfecto apparebant. Bini deinde procedebant Principes propè centum, maieſtate oris, ac veſtium, magnificoque comitatu ſpectabiles. Tum Regiæ innumerabiles Aulici: & magna Principum nomina non ex Hiſpaniæ ſolùm pluribus regnis, ſed ex Italiâ, Galliâ, Belgio in obſequia Regum maximorum coacta. Hos inter Principes ſexdecim, quos Hiſpaniæ Magnates vocant. Tam auguſto antecedente comitatu, inuehebatur equo Regina, vix habentibus pretium phaleris (an etiam inuectæ pondere maieſtatis?) quodammodo ſuperbiente, aureâ ſub umbellâ, gemmis toto corpore illuminato. Ponè ſequebantur Archiduces, Reginæ Mater, atque Albertus: & lectiſſima ſeries Principum Fœminarum, quæ vel è Germaniâ, Italiâque comitatæ Reginam fuerant, vel ex uniuersâ Hiſpaniâ confluxerant in venerationem, ac pompam Dominæ ſuæ. In ipſo verò ingreſſu triumphales Arcus videre erat imaginibus, emblematis, inſcriptionibus luculenter inſignitos. Nouem quòque triumphales Currus per varias Vrbis partes diſtributi, quibus Muſici ſuauiſſimis concentibus aures mulcentes inuehebantur. *Paggi. Grandi. Baldacchino.*

Ibidem Regis Archiducisque nuptiæ regaliter celebrantur.

INGRESSA Vrbem cum ampliſſimo comitatu Regina, ad Templum maximum, Archiepiſcopi Valentini Baſilicam, deducta eſt. In eo medio tabulatum ingens, atque excelſum, diſpoſitis *Duomo. Talco.*

ſpoſitis

1599. ſpoſitis undique gradibus peruium exſurgebat, ad ſacras nuptiarum cæremonias palàm omnibus peragendas. Eodem ferè tempore, quo Baſilicam intrabat Regina cum Archiducibus; ex proximo palatio, per pontem ad hunc finem extructum, Rex, atque Iſabella ſe conferebant in eamdem cum Aulicorum præcipuis. Excepti omnes ab Roderico Cardinali de Caſtro, à Nuncio Pontificio, atque ab Archiepiſcopo Valentino, qui eos in Templo præſtolabantur. Breui peractâ precatione, utrumque coniugium, anno ſuperiore coram Summo Pontifice per vicarias ex parte perſonas ſancitum, tunc ab Rege, ac Reginâ; ab Archiduce, atque Iſabellâ coram Pontificis Nuncio ratum habitum, & confirmatum fuit. Indè Sacro tum ab Archiepiſcopo, tum ab Nuncio facto, quibus omnes interfuere; cum ingentibus infinitæ multitudinis plauſibus, ad regias ædes diſceſſum eſt, Reginâ cum Parente, atque Iſabellâ rhedâ auguſtisſimâ vectâ. Rege verò, atque Alberto (quod magis decorum Viris) equitantibus. Nuptiale conuiuium regiâ planè magnificentiâ celebratum in amplisſimâ palatij Aulâ, in quam coactum videbatur quicquid opum, ac rerum admirabilium Hiſpania, centum annorum ſpatio, ex nouo terrarum Orbe contraxerat. Subſequutis octo diebus, & noctibus quàm ſumptuoſis ludis, choreis, alijsque generis omnis ſpectaculis frequentisſima illa Nobilitas fuerit recreata; ex Hiſpanorum Regum maximè tunc florente potentiâ; ex opportunitate tam excelſi, & geminati connubij in utraque magni Philippi prole; ex ipsâ demum Vrbe Valentiâ, præ cæteris ad delicias factâ; nulli difficile erit aſſequi coniecturâ. Octauo demum nuptialium gaudiorum die Rex, ut priuatis muneribus publicam lætitiam cumularet: Albertum Archiducem, Caſtellanum Maris Præfectum, & Principem Auriam aurei Velleris inſignibus honeſtauit. Albertus verò cum Iſabellâ Coniuge diſceſſum in Belgium meditans, ad iter neceſſaria præparabat. Eos comitari cum Reginâ decreuit Rex Barcinonem uſque: ſimul ut id genus officij Sorori bene merenti præſtaret: ſimulque ut ab eâ Ciuitate obſequij, ac fidei iuramentum acciperet.

Almirãte di Caſtiglia. Toſone.

Albertum atq; Iſabellam diſcedentes Rex, & Regina aliquandiu comitantur.

IGITVR octauo Idus Maij ſoluerunt è portu cum Claſſe triremium duarum ſupra quadraginta: principio quidem auris obſecundantibus: at ubi magis in altum prouecti ſunt; tam aduerſâ tempeſtate, ut ſeptem dies colluctati cum undis fuerint, antequàm Barcinonem appellerent. Eam Vrbem regali pariter apparatu, pompâque ingreſſi; non paucos ibidem dies ſumptuoſis oblectamentis traduxerunt. Tandem ſeptimo Idus Iunias, Al-

Albertus, Iſabella, ac Reginæ Mater Genuenſium prætoriam conſcenderunt, cui Rex Carolum Auriam præfecerat, triremibus alijs viginti tribus comitantibus. Per uniuerſam Liguſticam oram, atque in ipsâ Vrbe principe, nihilo ferme minore magnificentiâ excepta Regia Soror fuit, quàm antea Coniux Regia fuiſſet. Inde verò digreſſa Mediolanum peruènit tertio Nonas Iulias: ubi præter ſolemnes pompas, & ſpectacula paſſim à Ciuibus obſequioſis exhibita; multorum quòque Principum Italorum, ac Venetæ præſertim Reipublicæ honorarias legationes accepit. 1599.

Per Italiā magnis honoribus affecti.

NEQVE id genus officij Romanus Pontifex prætermiſit: qui Dietrichſtanum Cardinalem eòdem legauit; ut Alberto, tanquam Catholicæ Fidei ſtrenuo Defenſori, enſem, ac pileum; Iſabellæ Infanti auream roſam, res à ſe de more conſecratas, magniſque Principibus dono dari, vel mitti ſolitas, ſuo nomine cum alijs muneribus ſacris iuxta, ac pretioſis largiretur. His à Cardinali diligenter peractis, ad referendas Pontifici gratias, & conſueta cum alijs Italiæ Principibus officia tranſigenda, Barlæmontius Comes tranſmiſſus.

A Pontifice muneribus aucti.

ARCHIDVX interim Maria Reginæ Parens, ut Lauretanam Virginis Maximæ domum in reditu Germaniam versùs inuiſeret, ab Alberto, atque Iſabellâ digreſſa fuerat. Cui per Pontificiam ditionem iter facienti, delegauerat Clemens Cubicularium ſuum Saſſatellum Præſulem, ut locis omnibus, quàcumque graderetur, eam excipiendam, habendamque regaliter curaret. Adijt Maria, & venerata eſt, quâ decebat, pietate auguſtiſſimam Ædem, ſuæque teſtem liberalitatis, ingentem inibi auri copiam reliquit. Indè quàm breuiſſimo potuit itinere Græcium regreſſa eſt. *Grats.*

Reginæ Mater Lauretanam Dei Matris domum inuiſit.

ALBERTVS, atque Iſabella Mediolano diſceſſerunt undecimo Calendas Auguſti: poſteroque die fines Heluetiorum intrarunt. Ad Treſſæ fluuij pontem obuium habuerunt Hiſpani Regis apud eam Gentem Legatum; atque à Fœderatis Ciuitatibus miſſos Optimates, qui ſuum eis obſequium in illo itinere officiosè obtulerunt. Per aliquot Heluetiorum Pagos ad ſummas Alpes (quas olim dixere Pœninas, nunc Sancti Gothardi montem appellant) factus eſt gradus. Tum Lucernus, ſeu Lucernenſis lacus paratis ab Regio Legato nauibus traiectus. Prope Lucernam Senatus Vrbis occurrit: ac tantos Principes magnis amoris, honoriſque ſignificationibus excepit. Poſt triduum ibi tranſactum, Baſileam adierunt, qua in Vrbe non minorem experti ſunt hoſpitij magnificentiam. Exinde per Alſatiam ad Lo-

Archiduces ab Heluetiis honorificè excepti.

1599. Lotharingiam progreſſi, à Barri Duce, ac Vaudemontio Comite perhonorificè accepti, deductique Nanceium uſque. Hîc à Principibus Lotharingiæ, Ducis Filijs, pari ſplendore, atque humanitate obſequij cumulati. Nanceio verò digreſſi Muſſipontum versùs, Ducem ipſum eorum Parentem, à Spadanis aquis redeuntem, obuium habuere, & aliquanti comitem itineris cùm Filio Cardinali. Poſterâ luce ad Metenſem Vrbem ab Regio eius Præfecto inuitati, eam ſuo recreare conſpectu non abnuerunt: ac ſuper breue, ſed regale hoſpitium, ab eodem, cum frequenti nobilium Equitum comitatu, ad Lucemburgenſis Prouinciæ fines deducti. *Et ab Lotharingis.*

Haec verò, quæ prima Belgicarum omnium nouos Belgij Principes excepit; iam delectos Equites mille, florem Nobilitatis, in promptu habebat: quos in eorumdem obſequium ſtatim immiſit. Theodonis-Villam, Vrbem Belgij limitaneam, eòque munitisſimam, ingresſi primùm ſunt Archiduces: ſic enim voluere in poſterum appellari. Eò ſe contulit Petrus Erneſtus Comes Mansfeldius, Prouinciæ Gubernator, cum lectâ manu Nobilium Lucemburgenſium: Principibusque debitum ſolemni ritu obſequium præſtitit. Duodecimo Calendas Septembris Lucemburgum, Prouinciæ caput, intrarunt. Pro portis Vrbis Prouinciæ totius Ordines expectabant: à quibus de more claues, initæ poteſtatis argumento, acceperunt. Vmbellam ſub quâ Principes ingresſi, quidam è Magiſtratu geſtabant: præibant reliqui: tres verò Præſules, & Clerus uniuerſus ſubſequebantur. In Vrbe feſtis ignibus, & lætis omnium acclamationibus tam exoptato aduentui plauſus datus. Poſtridie ſeceſſerunt ad Suburbanam Comitis Mansfeldij Villam, amœnitate ſitûs, aquarum copiâ, & fontium artificio, ædificiorum venuſtate, ſplendore ſupellectilis, omnique hortenſium deliciarum genere ſuſpiciendam. Lucemburgo profecti ſunt Namurcum, à Florentio Comite Barlæmontio cum frequenti Nobilium Equitatu deducti in Vrbem; exceptique à Ciuibus, per vias luculentam in ſpeciem armatorum diſpoſitis. Hîc unum aut alterum morati diem, ludicris, hilaribusque ſpectaculis itineris longi moleſtias abſterſerunt. *In Belgium perueniunt.* *Tionuille.* *Quo ritu excepti.*

Et iam inde digresſi, Brabantiæ finibus, hoc eſt ipſi Belgij cordi, & Principatûs ſedi, propinquabant: cùm eius Prouinciæ Ordines delectos ex omni genere Legatos ſuos Niuellam in Oppidum, quà tranſituri erant Archiduces, præmiſerunt. In his recenſebantur Mechlinienſis Archiepiſcopus Matthias Houius, Antuerpienſis Epiſcopus Guillelmus de Bergis, Robertus Heu-

rius Abbas Villarienſis, Philippus de Roubergen Grimbergenſis Præſul; Baſsignij, Boxtelæ, Grimbergæ, Veſemaliæ Barones (ut vocant): quatuor præterea principum Vrbium Conſules; alijque Viri dignitate, atque auctoritate præſtantes. Hi omnes Niuellâ poſtmodum egreſſi, obuiàm Archiducibus proceſſerunt. Atque ubi propiores hi fuere, deſilientes ex equis, venerabundi conſtiterunt: atque Iſabellam Hiſpaniæ Infantem, Archiducemque Albertum, quibus potuerunt maximis reuerentiæ ſignificationibus ſalutarunt. Verba ad eos pauca, ut in occurſu decebat, ſed ſummum animi ſenſum exprimentia, omnium nomine fecit, qui Brabantiæ Ordinibus erat à Secretis, Philippus Maſius. Indicabat is communem è ſuorum Principum aduentu lætitiam: ſpemque haud dubiam, de Belgicis diſsidijs aliquando componendis, conceptam. Orabat, ut Rempublicam labantem firmarent, languentem in priſtinum vigorem reſtituerent. Promptam denique ad eumdem finem Prouinciarum operam, ac deuotum tam expetitis Principibus obſequium offerebat. Ad quæ reſponſum; reddendo pro miſsis Legatis gratias: ac propenſam in ipſorum ſalutem, & commoda voluntatem declarando. Tum Niuellam omnes ingreſſi: Archiducesque ibidem lautiſſimè habiti. 1599.

Postridie Hallam prouecti, Dei Parentis Ædem famâ religionis, & gloriâ miraculorum ubique celebrem, inſigni pietate, biduum immorati, coluerunt. Ipſique à varijs Principibus ibidem culti. Namque Carolus Croyus Dux Arſchotanus, Hannoniæ Præfectus (cuius Prouinciæ in finibus id Oppidum eſt) felicem ipſis acceſſum gratulatum aduènit. Dux quòque Mantuanus à Spadanis aquis, Brabantiæque præcipuis Vrbibus viſendis redux, hîc Archiduces cum mutuis ſingularis beneuolentiæ argumentis ſalutauit. Huc deniquè Bruxellis contendit Andreas Cardinalis Auſtriacus; ut poſtquam æqua nouis Principibus obſequia perſoluiſſet, in eorum manus adminiſtrationem Belgij deponeret. Ingenti ab ijs ſignificatione amoris exceptus, quid toto ſuæ præfecturæ tempore geſtum fuiſſet; & quis tùm eſſet rei Belgicæ ſtatus, aperuit. Grates egerunt illi pro ſuſcepto, ſapienterque peracto munere immortales. Cumque eo ſe abdicaſſet, & vix ſolidum apud illos diem tranſegiſſet, poſtero mane diſceſſit Galliam versùs, priuati hominis perſonam, habitumque præ ſe ferens, quatuor ſolis Aulicis comitatus. Familiæ reliquum, ac rem domeſticam omnem aliâ viâ in Germaniam remiſit.

Andreæ Cardinalis è Belgio diſceſſus.

Institutum hoc in Galliam iter ipſe quidem profitebatur,

1599. *Campana.* tur, nobiliſſimi Regni perluſtrandi cupidine. Sed altiore ductum conſilio plerique cenſebant: Archiducis nempe nomine, tractandi arcana cum Rege negotia, vel de pace cum Angliæ Reginâ, ſeu cum Belgij Fœderatis faciendâ: vel de iam factâ Gallorum cum Hiſpanis integrâ, illæſâque ſeruandâ. Quippe ſuſpiciones iniecerant haud leues: tum per clandeſtinas Ciuium conſpirationes, imminere viſi Balagnius Cameraco, Bullonius Philippopoli: tum Gallicus Miles ab Lanouio ductus in auxilium Fœderatorum. Quæcumque Andreæ mens fuerit, Aureliam uſque progreſſus, cum ibi cognouiſſet, Regem venationibus exerceri, & proximum quemdam in Pagum mox venturum, eò ſe contulit: Regem conuênit: agnoſcendum ſe dedit, & cum eo prolixum habuit colloquium. Magnâ illum beneuolentiâ complexus Henricus: utque dies aliquot ſecum animi causâ moraretur, enixè flagitauit. At ipſe gratijs pro tam benignâ voluntate actis; itineri ſe reddidit: & præcipuis Galliæ Vrbibus peragratis, Octobri ferè medio, Meſburgum ad ſuam, & conſuetam Epiſcoporum Conſtantienſium Sedem, reuerſus eſt.

Cauſæ profectionis in Galliam.

Amica eius exceptio ab Rege.

AT Archiduces Bruxellas prouecti, Nonis Septembribus clariſſimam eam Vrbem, Aulamque ſuam pari ferme Populorum plauſu, ac Principum lætitiâ intrarunt. Ingreſsûs pompa ſupra omnem penè morem, ac memoriam ſplendida fuit, & ſuſpicienda; certantibus inter ſe de magnificentiâ illinc obſequioſâ Ciuitate eductis in Cælum molibus, poſitis ubique ſtatuis, alijſque tam varijs, quàm ingenioſis honoris argumentis: hinc florentiſſimo Archiducum comitatu, & frequentiâ propè infinitâ, & ornatu ſumptuoſo pulcherrimum de ſe ſpectaculum faciente. Vt enim fluuij quò propiùs accedunt ad mare, metam ampliſſimam curſus ſui, eò uberiores à multorum acceſſione fluminum euoluunt aquas: haud aliter ad illos Principes magnos, quàcumque graderentur, noui quotidie fiebant Nobilium affectantium concurſus, tantòque maiores, quantò propiores erant itineris ſui termino, ac ſedi Principatûs. Quam ubi tenuerunt, licèt ad Iſabellam ſpectarent prærogatiuæ dotalis illius, ac paternæ ditionis: attamen vel reuerentiâ ſexûs potioris, atque ad imperium facti; vel habitâ ratione experientiæ, quam eius adminiſtrationis anteacto tempore præceperat Albertus; omnem ei rerum temperationem illa permiſit.

Archiducum magnificus Bruxellâ ingreſſus.

IGITVR operi manus admouenti prima curarum fuit, mutui iuriſiurandi Principes inter, ſubiectaſque Prouincias ſancire formas, utrique partium placituras. In eis verò ſanciendis, haud leuis labor, aut modica utrinque controuerſia. Quippe Brabantiæ

De mutuo Principum, ac Populorû iuramento diſſenſu.

tiæ Ordines ſua de more priuilegia (quorum tenaciſſimi ſunt) iactantes, ſacramentum obſequij dicere nouis Principibus recuſabant, niſi Vrbium, Arciumque præfecturæ natiuis hominibus redderentur; atque indidem externa Præſidia demigrarent. His verò poſtulatis, ad eam conditionem temporum, nihil importunius videbatur. Necdum exciderat animis recordatio calamitatum, quas idem conſilium ad opus redactum inuexerat in Belgium, Ioanne Auſtriaco gubernaculum tenente. Accedebat Philippi Regis decretum, non antè ius omne in eas Prouincias abdicandi, quàm ex Iſabellâ Sorore proles, in imperium ſucceſſura, naſceretur. Adeòque cuſtodiri volebat ſibi præcipua quæque locorum minimè ſuſpecto ſui Militis Præſidio. Quibus de cauſis, ut ad Vrbium, Arciumque cuſtodiam adhiberentur Belgæ, ſummotis exteris, impetrari non potuit. Quò tamen aliquid darent Archiduces tum Ordinum petitioni, tum auitis priuilegijs; principes aliquot Viros ad celſiores euexere dignitatis, atque adminiſtrationis gradus. Maritimæ namque rei Thſembergium Comitem præfecerunt: inter Politicos Regis Conſiliarios cooptarunt Areſchotanum Ducem: Arteſiæ Gubernatorem Barlæmontium Comitem: Hauræum Marchionem Finantiarum, ut appellant, Præfectum deſignarunt. Ita prudenter admodum partim negando, partim concedendo; & ſuis conſuluere rationibus, & Populorum votis. Namque Principes, ſi cuncta concedant, derogant ſibi; ſi cuncta negent, diſplicent ſuis.

1599.

Viri Principes promoti.

Ammiraglio.

Actum præterea fuit ab Archiduce, vocato in Aulam Bruxellenſem Ordinum concilio, de ſufficiendis viribus ad bellum contra Fœderatos, ſi quidem hi pacem abnuerent, continuandum. Cùmque geſtis ad eam diem prælijs multum inſumptum æris alieni fuiſſet; ut diſſolui poſſet, pecuniam corrogandam: nè reditus Belgici Principatûs, in eum uſum interuerſi, ad alendam pro dignitate Principum Aulam haud eſſent ſatis. Quare collationem publicam Prouincijs iniungendam: ac Brabantiæ quidem, earum principi, ſummam centies mille florenorum. Decretum denique, ut ſolemne ab utrâque parte iuſiurandum diceretur: ab Ordinibus fidei, obſequijque, ab Archiducibus priuilegia inuiolata ſeruandi. Id verò ut ex veteri more tranſigeretur, Louanium eundum fuit, in Vrbem antiquitate, ac dignitate, totius Prouinciæ primariam.

Igitur octauo Calendas Decembris Louanium perrexerunt, non minore quàm alibi vel ingreſſi pompâ, vel apparatuum magnificentiâ excepti. Poſtero die, qui Catharinæ ſapien-

tiæ

1599. tiæ Præſidi ſacer, lætiſſimus eſſe debuit in Vrbe literarum; mutuis ſe ſacramentis Principes, ac Populi Brabantiæ deuinxere: tantâ utrinque animorum conſenſione, ut incertum fuerit; maior-ne voluptas perfuderit Principes, quòd tam ingenuis Populis imperarent, an Populos, quòd tam benignis Principibus parèrent. Ad lætitiæ cumulum, ſparſi in vulgus pro congiario aurei, atque argentei nummi cum utriuſque Principis impreſſâ effigie, & nominibus inſcriptis. Louanienſem quòque Conſulem, & Vigilum Præfectum, atque è Senatoribus unum Albertus, perfectis Iuriſiurandi cæremonijs, Equeſtris militiæ Ordine ſolemni ritu honeſtauit.

Louanii dicitur mutuum iuſiurandum.

VT verò literatâ ſe in Vrbe verſari Archiduces teſtarentur; poſtridie publica perluſtrauere Gymnaſia, ſuoque conſpectu animos eruditis laboribus fecerunt. Præſidis Richardoti Filio de ſacrâ doctrinâ publicè diſputanti benignas præbuerunt aures. Nec minore beneuolentiâ exedras Eloquentiæ intrarunt, ubi Iuſtus Lipſius eruditorum ætatis ſuæ nulli ſecundus, atque in genere dicendi proprio familiam ducens, lectiſſimam Iuuentutem inſtituebat. Habuit is coram nouis Principibus breuem verbis, ſed plenam rerum, ac ſententiarum, pro ſuo more, diſſertationem: quæ doctis magni eiuſdem Scriptoris inſerta monumentis, hodieque eſt præ manibus literatorum. *Beneuolentiam illis, ac fidem publicâ Belgarum voce, ſenſuque obtulit. Gratias eidem egit Athenæ totius nomine, quòd eas doctrinarum ſedes tam humaniter inuiſentes, Magni Pompeij conſignatam literis memoriam renouarint: qui Rhodi Magiſtros diſciplinarum adeundo, atque audiendo, laureatos ex Mithridaticâ victoriâ faſces ad limina bonarum Artium ſubmiſit.* Iamque Bruxellas reuerſuros Principes in ſuburbanâ Louanij Villâ, Heuerleâ nomine, Carolus Croyus Dux Arſchotanus, cuius ditionis ea eſt, excepit cum Proceribus, ac Nobilitate uniuersâ, ſummi ſplendoris omnibus argumentis. Eadem verò, quæ Louanij, Bruxellis quòque à Principibus, Populoque conceptis verbis dicta ſacramenta. Ad eadem iteranda, Mechliniam tertio Nonas Decembris Archiduces profecti. Vbi non minùs, quàm alibi, honorificis occurſibus, triumphalibus curribus, arcubusque, columnis, ſtatuis, Alberti, atque Iſabellæ gloria propagata. Vtrobique præcipuos aliquot Viros Albertus Equeſtri gradu dignitatis inſigniuit. Eâdem de cauſâ, nouique Principatûs adeundæ poſſeſſioni, in ampliſsimam Vrbem Antuerpiam itum eſt: & ſexto Idus Decembris ſolemnis in eam factus ingreſſus. Hîc verò, ut ubi maximè, Belgarum enituit in ſuos Principes amor, honor, magnificentia. Quamquam

Archiduces Gymnaſia viſunt.

Iuſtum Lipſium audiunt.

Iuſiurandum inſtauratur Bruxellis, Mechliniæ, Antuerpiæ, & alijs in Vrbibus.

non unius Belgij, ſed omnium ferè Nationum, quarum Vrbs illa celeberrimum Emporium eſt, in ornandis vario venerationis genere Archiducibus, ſumma contentio fuit; referentibus in tam ſplendido certamine palmam (uti memoriæ literarum traditum eſt) Genuenſibus. Facta poſtmodum excurſio Gandauum, Tornacum, Inſulas, atque in alias Prouinciarum obſequentium primarias Vrbes. Sub huius exitum anni Albertus, ut Principes Belgarum eximios obſtringeret ſibi magis, rebusque Principatûs grauiſsimis de ipſorum conſilio decernendis, in ſententiam ſuam propenſiores haberet: eorum tres Aurei Velleris inſigni decorauit, poteſtate ſibi ab Rege Hiſpaniarum, ſupremo eius Ordinis Magiſtro, demandatâ. Ij fuere Carolus Croyus Dux Areſchotanus, Carolus alter Haureci Marchio, & Comes Egmondanus. 1599. *Campan. lib. 7.* *Gante.* *Tornay.* *Lilla.* *Tofone.* *Agamonte.*

Albertus tres Equites Aurei Velleris creat.

Anno 1600.

Initium Anni Sæcularis ſacri.

ANNVM ingredimur à Chriſto nato milleſimum ſexcenteſimum: quem Sæcularem, & Sacrum (vulgò Iobelæi) Romæ Chriſtianis cæremonijs aperuit Clemens Octauus Pontifex Maximus. Eiuſdem anni primordia tam ſæuo fuere frigore, in Belgio præſertim, circumſeſſa: ut non modò ſtagnantes aquæ, ſed decurrentia quòque flumina ſteterint altâ glacie concreta. Hâc opportunitate à Mauritio, non præter ſolitum, captatâ: ſimulque hoſtili Exercitu animaduerſo, partim in varia loca diſsipato, partim ſeceſsionibus aliquot tumultuantium Militum imminuto, ac multùm debilitato; noua, atque inopinata Hoſti illata oppugnatio. Vachtendoncha Oppidum in Geldriâ eſt, è validiſſimis eius Prouinciæ unum. Naturâ quippe loci præ cæteris cuſtoditur; paludoſo illam undique cingente ſolo: vix ut ullus ad mœnia pateat acceſſus. Nocte igitur duodecimum Calendas Februarias ſubſequutâ, Mauritius quàm occultiſsimè contractis è vicino quoque Præſidio Militibus trecentis, iuſsit, ut Rheno ſupra glaciem tranſmiſſo, Vachtendoncham inuaderent. Facile illis fuit imperium exequi: nec difficilius circumiectam Oppido foſſam gelu pariter concretam prætenire. Tùm verò ſcalas mœnibus admouerunt. Alta intus quies, & ſilentium id temporis erat. Vnus ad cuſtodiam Iuuenis excubabat, nempe tam incurioſus, quàm inexpertus. Errore quòque iuuit fortuna Hoſtium audaciam. Cum enim quatuor Hiſpanorum ſigna inter Vachtendoncham, & Stralenam ſtationem haberent; qui aduentabant Milites, ex ijs eſſe principio crediti. Mox Hoſtes eſſe, deprehenſum, & conclamatum ſimul: ſed fruſtra. Quippe Oppidani, qui erant in Præſidio, ſuæ paucitatis conſcij (neque enim octoginta ſuperabant) eòque ignauiores; raris in ſtationibus collocati,

Mauritii miles Vachtendoncham inuadit, & capit.

per-

1600. peruios Hoſtibus aditus reliquerunt. Itaque facili negotio captum Oppidum fuit.

Arx oppugnanda reſtabat, & munitione præualidâ, & circumiacente foſsâ, in quam vicinus amnis Nerius influebat, defenſa. Verùm huius etiam aquæ conglaciatæ viam Hoſti dederunt: qui iam ſcalas muris adiungere moliebatur. Præerat Arci Ioannes Gelenius cum triginta, præter ſuam familiam, Præſidiarijs. Obſtitit nihilominùs irrumpenti Hoſti, quantùm potuit: ac ſummâ celeritate miſit Nuncium Ruræmundam ad Hermannum Comitem Thſerembergium, Fratrem Friderici, cuius id Oppidum erat; ut ſubſidium feſtinaret. Id ipſe ſtatim è vicinis Præſidijs euocatum immiſit. Sed iam Ludouicus Comes Naſſauius ſuperuenerat cum bis mille Peditibus, atque Equitatu ſuo ferè uniuerſo. Quamobrem obrutus numero Gelenius, & dum ſtrenuè pugnaret, ictu ſclopeti ſauciatus in gutture, Arcis muros Hoſti occupandos reliquit. Ipſe verò adhuc retinens animorum, & ſpei, ſubſidium aliquod à Thſerembergio venturum; in ſuas ædes interiores Arci, excelſiſque muris, & validis munitas receſſit. At Hoſtes, quà ſcalis per feneſtras, quà portæ valuis ad terram datis, in eam quòque domum penetrarunt.

Arce quòque potiuntur.

Galli, & Belgæ aliquot ſe mutuò laceſſunt.

Gaſpar Ens lib. 21. Campan. lib. 8. Thuan. lib. 124. Grotius l. 9. Boter. l. 7. Beyerlinch, Lanarius, Haræus anno 1600. Carner. lib. 14. c. 5. Reidanus l. 17. Miræus in Chron. Belg.

Svb idem tempus inſigne contigit inter Gallos, ac Belgas ex prouocatione certamen, à pleriſque Belgici belli Scriptoribus memoratum. Originem hanc fuiſſe tradunt. In Geldriæ, Brabantiæque confinijs frequentes erant ab alterutrâ parte tam Regiorum, quàm Fœderatorum, in aduerſam excurſiones. Fœderatis inter cæteros ex Gallicâ Nobilitate militabat Carolus Breautæus, Iuuenis Nortmannus: qui ob exiſtimationem virtute bellicâ partam, præfectus fuerat Equitum Loricatorum cohorti. Locum eius in huiuſmodi munere tenebat Miles, Iacobus nomine: qui cum ſui Equitatûs parte ſub finem anni ſuperioris inciderat in minorem aliquantò numerum Equitum Belgarum Regi parentium, quibus præerat Antonius Schetſius Grobbendonchi Dominus, & Syluæ-Ducis Gubernator: eos tamen ipſius loco ducebat Gerardus Abrahamus. Occurſus hic accidit haud procul Sylua-Ducis. Infeſtis animis conferunt pugnam: acriter utrinque dimicatur. At poſt breuem conflictum, Galli quamuis numero ſuperiores vincuntur, partim cæſi, partim fugati: nec pauci vulnerati, captiuique Syluam-Ducis à Victoribus Belgis abducuntur. Hos inter ipſe Iacobus fuit, illorum Equitum Ductor. Is de re infeliciter geſtâ, deque ſuâ redemptione ad Breautæum Præfectum literas dedit. Reſpondit ille

Occaſio ex aliâ pugna.

iurgijs magis, quàm verbis: ignauiam increpans Militum ſuorum, & Ductori ipſi ignominiam acerbè exprobrans, quòd minori Hoſtium numero tam turpiter ceſſiſſet. *Indignos eos eſſe, qui Breautæi Milites dicerentur. Quos ipſe ratus fuiſſet reportaturos victoriam, vel vicenos de quadragenis. Adeo ſe noſſe ſuos longè Hoſtibus virtute ſuperiores. Id ſi minus ipſi præſtitiſſent; ſe cum alijs ſuorum luce palàm Hoſti demonſtraturum.* Hæc & talia militari ferociâ, iuuenili fiduciâ eis in literis iactabantur. Cùmque uſitato militiæ more, non antè reddantur literæ Captiuis, quàm ab ijs, in quorum ſunt poteſtate, penitùs perlegantur: quæ tam iactanter effuderat Breautæus; perſpecta fuerunt Schetſij Locum-tenenti Gerardo, paulò antè victori. Is indignè ferens, quæ ab Hoſte ſuperbè, & contra ſe, ſuosque iniurioſè obiectabantur; ad Breautæum illico reſcripſit. *Legiſſe ſe non ſine ſtomacho, quæ ipſe de ſe nimis glorioſè, de Hoſte nimis abiectè ſcripſiſſet. Vtraque confutare ſe paratum non linguâ, ſed manu; non calamo, ſed gladio. Neque paſſurum ſe ut viceni venirent aduersùs quadragenos è ſuis: quandò iam contrarium patuiſſet, cùm ipſemet inferior numero Militum, pugnâ ſuperior fuit: ſed pares utrinque deſcenderent in Campum. Gallica virtus maior eſſet, an Belgica, exitum certaminis oſtenſurum.*

1600.

Breautæi Iuuenilis iactantia.

Gerardi Belgæ reſponſio.

LAETVS annuit prouocationi Breautæus. Supremi verò utriuſque Exercitûs Duces poteſtati faciendæ diutius obluctati: quippe qui nollent, unius de honore contentionis gratiâ, egregios Bellatores in diſcrimen obijcere. Verùm quòd prælium futurum erat inter conſuetos Hoſtes, & Belgici totius belli quaſi quædam velitatio, tandem aſſenſerunt. Condicta dies Nonæ Februarij: locus Ericetum Vuchtenſe inter Syluam-Ducis, & Hiluortiam: arma bina ſingulis longiora ſclopeta, gladius, & lorica: numerus denique pugnantium utrinque duo ſupra viginti. Poſtulabat Breautæus honoris causâ, ut quemadmodum ipſe Præfectûs Equitum in certamen prodibat: ita congrederetur ex aduerſo Schetſius par munere apud Hoſtes. At quominùs is in prælium veniret, Albertus Archidux obſtitit, propterea quòd Sylua-Ducenſis erat Gubernator. Eius tamen loco prodijt, qui locum eius tenebat in Equitum præfecturâ, Gerardus.

Scaramucia.

Certaminis inter Gallos, & Belgas conditiones.

VBI dicta dies illuxit, Tubicinem Syluam-Ducis Breautæus præmiſit: qui Hoſtes comitaretur in Campum: & quùm propiores eſſent loco certaminis, ipſum faceret certiorem. Eumdem iuſſit Gerardus renunciare Breautæo: *Se, ſuosque pugnam illam ſuſcipere, non unius honoris tuendi gratiâ (quod Chriſtianis hominibus leue momentum ſit) ſed multò magis ad iuſtiſſimam ſuorum* Prin-

1600. *Principum, & Catholicæ Religionis cauſam propugnandam. Quare ab ſe, tanquam ab Hoſtibus acerbiſſimis, nè genus humanitatis ullum in dimicando ſperarent: neque locum miſericordiæ apud Victores futurum. Aut vincendum ſibi proponerent, aut moriendum. Se quidem cunctos obſtrictos ſacramento, nè ulli præterquam Tubicini parcerent: ſed ut ad unum omnes, quamuis deditionem offerentes, internecioni darent.* Poſtridie Belgæ cùm Sacro interfuiſſent, ac Diuinam opem ad ſuorum cauſam tuendam implorassent; ſimul uniuerſi corpora procurarunt. Tùm inſcenſis Equis, Sylua-Ducis eruperunt: & poſtquam ſtatutum pugnæ tenuerunt locum; Tubicinem ad Breautæum legarunt, qui ſe iam paratos expectare nunciaret. Alterum ille contrà Tubicinem ad eos miſit, qui diceret: ipſum procul inde quartam circiter leucæ partem cum ſuis ſubſtitiſſe: ibique aut vincere, aut mori conſtitutum habere.

Pugna committitur.

IAM in Gallorum conſpectu Belgarum Equites erant: & magno impetu in eos inuehebantur. Ante omnes Gerardus Præfecti Locum-tenens, & Frater eius Antonius cum alijs quatuor Breautæum, pariter Commilitonibus quinque ſtipatum, aggrediuntur. Incurrunt alij, ſuum quiſque petenres Hoſtem. Sclopeta utrinque tam certis ictibus diſploduntur: ut traditum fuerit, equos ſex ſupra viginti primâ impreſſione proſtratos, ac peremptos. Plumbeâ etiam glande ictus à Breautæo cecidit Gerardus. Eumdemque ſubijt caſum Frater, alijque duo Bellatores egregij. Breautæus occiſo, quo vehebatur, equo, alterum ſuis adiuuantibus conſcendit. Quo faciente animos ſuis, Hoſtiumque necem iactante, pugna inſtauratur. Belgæ contrà Ductoris, & Sociorum iacturâ, non ad metum, aut ignauiam, ſed ad iram, ultionemque impelluntur. Quare impetu in occiſorem illius præcipuè facto, rurſus eius equum interimunt. Inſilit in tertium Breautæus, qui futuræ ſortis quaſi præſagus, tot ſibi equos prouiderat. Galli, qui primo congreſſu incolumes, iam ſibi victoriam arrogabant, canebantque triumphum; pugnæ decurſu ſenos amiſerunt è ſuis, languente de more in illis primo ad certandum vigore. Belgæ contrà magis, ac magis ardore prælij ſuccenſi, eò demum progreſſi ſunt, ut Gallis quatuordecim cæſis, octo reliquis fugâ prolapſis, è quibus tres paulò pòſt à vulneribus periere, redirent ex hoc etiam certamine victores. Quatuor ex ipſis tantùm, quos modò diximus, in Campo deſiderati: unus poſtmodum, in conflictu grauiter ſaucius, Sylvæ-Ducis perijt.

Belgæ tres cũ Ductore necantur.

Galli quatuordecim occiſi.

HOC exitu animaduerſo, ruſticus quidam Puer, qui cum alijs pugnam è longinquo ſpectauerat, equum ſeſſore vacuum nactus, eum conſcendit, & Syluam-Ducis versùs citatiſſimo cur-

ſu proueƈtus, reportatæ à Belgis victoriæ Nuncius fuit. Eo conſpecto Ciuium quidam, in publicæ lætitiæ argumentum, maiora duo tormenta, quæ in mœnibus erant, diſploſit. Quo ſtrepitu audito, tam Belgæ, quàm Galli inſidias timuerunt. Hi verò ſtatim in fugam ſe dare: illi fugientibus inſiſtere. Vnus ex ijs Breautæus, & alter ei ſanguine propinquus, lethaliter ſaucij humi iacebant. Vitam uterque ab Hoſte, grandi promiſſo pretio, precabatur. Adeò in mortis periculo demiſerat animum, qui ſe paulò antè tam glorioſè iactabat. Sed vicit in Victoribus vel conceptum de non parcendo iuſiurandum: vel ultionis ardor, & ſtudium Ductoris ſui, ac ſociorum cædi, Hoſtium præcipuè Ductoris, eiuſque interfectoris nece parentandi. Eum ergo multis confoſſum vulneribus trucidarunt. Ferunt, ipſum paulò priùs è circumfuſis Militibus quæſiſſe, cuius Nationis forent. Reſponſum, Brabantos omnes eſſe. Illum verò eorum fortitudinem cum admiratione laudaſſe: quos nempe nuper tam contumelioſè deſpexerat. Eos autem militariter ſubieciſſe. Nullam ſe in toto terrarum Orbe Gentem pertimeſcere; nec dubitare cum quibuſcumque Bellatoribus in certamen venire, modò pares numero forent. Breautæi cadauer Dordracum poſtea delatum, eius Amicis ita rogantibus: atque ut erat ſex & triginta vulneribus, non tam deforme, quàm decorum, ſi pro iuſtiore causâ pugnaſſet; expictum fuit, & pictura in Galliam tranſlata. Quæ tantam in Amicis, & Conſanguineis indignationem commouit: ut eorum unus nomine Hocuincurtius, ad ultionem de illius cæde ſumendam, ſtatim in Belgium properarit: ipſumque Syluæ-Ducis Gubernatorem laceſſierit ad ſingulare certamen. Sed hunc eadem præfectura, ut antea, ab eiuſmodi congreſſu excuſauit. Victores Belgæ, qui ſuperfuerant, octodecim (quatuor tamen eorum ſaucij) Syluam-Ducis reuerſi, cum acclamationibus omnium, plauſibuſque maximis excepti ſunt. Verùm luctus ex nece Gerardi, & ſociorum, ingentem lætitiam (uti frequens eſt in rebus humanis) temperauit.

Belgæ Victores.

Breautæus mortē deprecans perimitur.

Brabantorum generoſitas.

Breautæi imago impellit ad ultionem.

1600.

INTEREA Claudius Barlota duabus Legionibus inſtructus, alterâ ſuâ, Achicurtij alterâ, per occaſionem conglaciatorum fluminum, in Fœderatorum Prouincias expeditionem aliquam moliebatur. Ad eam pleniùs exequendam, magnam Militum partem, qui Sancti Andreæ Arci præſidio erant, ſecum deducere cogitauit. Quamquam interior cauſa, & potius conſilium erat, gliſcentis ibi ſeditionis primas ſcintillas extinguere, turbulentiſſimum quemque indidem ſubmouendo. Eò igitur profectus eſt decimo quinto Calendas Martias: luſtratoque toto Præſidio,

Campana l. 8. Gaſpar Ens l. 21. Hærens anno 1600. Carner. l. 14. c. 6. Beyerlinch anno 1600.

1600. ſidio, aliquot Militum ſuis adiungere ſe velle Copijs ſignificauit. Præſidiarij, ſeu veram eius rei cauſam ſuſpicati; ſiue Præfecti talis aduentum, opportunam rati ſuis proſpiciendi rebus occaſionem: tumultuari vehementer, & altâ voce ſtipendia poſcere: minas demum intentare, ni perſoluantur. Quibus circumuentus clamoribus Barlota, cum alijs Militum Præfectis, blandioribus verbis lenire animos aggreſſus, vicinam ſolutionem promittere: ſeditionis ignominiam, & periculum ab vicino Hoſte monſtrare. His delinimentis adhibitum præſenti malo remedium videbatur: ac turbæ omnes compoſitæ. Verùm tenebris ſe primùm intendentibus, conſpiratione factâ, plerique Militum in ædes Præfectorum irrumpunt: fores effringunt: captos eos in vincula conijciunt: Gubernatoris ipſius domum diripere non verentur. Captiuos poſtridie cum Vxoribus, & Liberis Syluam-Ducis dimittunt. Peſſimi exempli contagione vicini (uti ſolet) infecti. Crepicordij nempe Præſidiarij pariter in ſubitum tumultum proruperunt: omnique vel pudoris, vel timoris abrupto fræno, inſolenti ſe licentiæ totos effuderunt. His adeo ſiniſtris præter opinionem euentibus Barlota conſternatus, ac nullâ ſpe proſperè aliquid gerendi relictâ, ad Moſam iterum ſe recepit.

Præſidiarii Arcis Sancti Andreæ, & Crepicordii tumultuantur.

Fama expeditionis ab eo ſuſceptæ non leuem Fœderatis timorem incuſſit. Nota quippe multis in Belgio prælijs Viri virtus; & primi nouorum Principum ad bella conatus; res minimè contemnendæ videbantur. Quare Mauritius frequentibus extemplo Copijs contractis, & campeſtribus aliquot tormentis Dordraco per glaciem tranſuectis, Goricomium profectus eſt, ibi, quid Hoſtis attentaret, diligenter explorans. Vbi verò rumorem illum ad nihilum recidiſſe cognouit, ac tumultus audiuit in duobus Hoſtium Præſidijs recèns excitatos: fundare ſtuduit in alienis calamitatibus fortunam ſuam. Itaque nullâ interpoſitâ morâ (quâ nihil in bellicis rebus eſſe ſolet pernicioſius) octoginta Peditum ſigna in ducentas naues imponit: famamque vagari iubet, à ſe Flandriam peti. At duodecimo Calendas Aprilis eaſdem Copias ad Crepicordium, Syluæ-Ducis proximum, exponit. Illâ ipsâ die Milites centum, ac triginta à Diui Andreæ Arce miſſi, eodem munimento recepti. Alij verò quadringenti Pedites Burgundiones Helmontio deducti, cum ad ſubſidium illuc properarent, propè Syluam-Ducis in trecentos Hoſtium Equites inciderunt, à quibus profligati fuere. Mauritius poſtridie obſidionem inſtruere cœpit: munitiones erigere: aggeres ad collocanda tormenta excitare. Vt tamen ſuorum ſanguini par-

Gorcum.

Iidem Scriptores, & Grotius l. 9. Lanar. anno 1600. Baudart eodem. Thuanus l. 124. Reidanus l. 17. Bentiuolus lib. 6.

Mauritius Crepicordium inuadit.

 ceret,

ceret, & cum Hoſte clementiùs agere videretur: ſimulque fretus inteſtinâ ſeditione (quæ citiùs Arces euertit, quàm extrinſecùs admota machinamenta) miſſo ad Præſidiarios Tubicine deditionem poſtulauit. Illi, qui Vallones, quatuor ſub ſignis, erant, partim tumultuum conſcientiâ malè ſibi à ſuis Principibus metuentes; partim experientiſſimi Hoſtis notis oppugnandi artibus, ac viribus exterriti; ante ullum bombardæ ſtrepitum auditum, ſe ignauiſſimè dediderunt. Ijs, qui ex Arce Sancti Andreæ prodierant, ad eamdem redire permiſſum eſt. E reliquis centum ferè ad Partes Fœderatorum tranſierunt: uti facilis eſt à ſeditione traiectus ad rebellionem; & pronum, qui ſubiectus eſſe nolit, inimicum euadere. Alij tumultûs veniam ab ſuis Præfectis extorſerunt: cùm alioqui, ſe pariter dilapſuros ad Hoſtes, minitarentur. 1600.

Eoque potitur.

Ea re feliciter peractâ Mauritius ad nouum ſe, & maius opus accinxit: quod & fortuna tam recens propitia, & opportunitas vicinitatis ſuadebat. Nempe, ut Diui Andreæ proximam Arcem, tanto ſtudio, labore, ſumptu ab Hoſtibus extructam, ſummo etiam rerum omnium apparatu munitam, nec ſibi minùs, quàm illis, imò & contra illos uſui futuram aggrederetur. Huius quòque tentamenti exitum fortunatum in eius Præſidio excitata ſeditio pollicebatur. Quippe ſapientis eſt Ducis, non modò ſui Militis armis, ſed etiam Hoſtium diſſenſionibus in Hoſtes pugnare. Igitur ſeptimo Calendas Aprilis Alemum caſtra promouet, & diligentiâ maximâ, quà præſertim Brabantiam ſpectant, communit. Tum aditus omnes, per quos in Arcem tranſmitti ſubſidium poterat, intercludit. Quoniam verò ex vicinâ Sylua-Ducis id facillimè licebat, celerrimèque deducere: ei potiſſimùm viam obſtruere conatus eſt. Quamobrem & editiora loca munire Præſidijs, & planitiem interiectam ſuperfuſis latè aquis obruere. Marenæ verò, qui locus ex aduerſo eſt Arcis, in celſioribus tumulis duodecim locata tormenta, quibus muri quaterentur.

Mauritius Sancti Andreæ Arcem oppugnare contendit.

Praesidiarii magnâ ſignificatione virtutis ſe principio defendebant, ſuas & ipſi bombardas in Hoſtem ſine ceſſatione diſplodentes. Addebant Obſeſſis animos Sylua-Ducenſes, qui frequenter è ſublimi propoſitis ignibus, ſpem dabant adfuturi ſubſidij. Ipſique Præſidiarij, flammis elatis neceſſitates ſuas ſocijs declarabant. Quo animaduerſo, Mauritius quòque in ſuis Caſtris extolli mandauit ignes, ad utroſque fallendos. Eum Obſeſſi rogarunt, ut Coniugum, ac Liberorum inutilem turbam ex Arce tutam dimittere liceret. Sed tam clementer inter Ho-

ſtes

1600. ſtes agi non ſolet; neque adiumenta victoriæ tam facilè ſinunt è manibus elabi prudentes Duces. Imò eam paſſi ſunt Sanctandreani repulſam in hac petitione, quam ipſi paulò antè dederant miſſis à Mauritio Tubicini, ac Tympaniſtæ: quibus deditionem poſtulantibus non aliter, quàm diſploſis ex rubo ferreo glandibus, reſponderunt.

CONATI ſunt etiam Syluaducenſes nauigia quædam planis carinis per inundantes aquis campos ad Arcem perducere: ſed ab Hoſtibus deprehenſæ, ac propulſatæ. Contrà verò ex Arce Milites duo audaciſſimi nando Syluam-Ducis allabi tentarunt, ut, quo loco res Arcis eſſent, Ciues edocerent; & quæ ſpes ab ſocijs foret, ad ſuos referrent. Verùm ab Hoſtibus detecti ſunt, atque intercepti. Cùmque tempori ſcitè ſeruirent, ſeque ad eorum ingenium componerent, in quorum venerant poteſtatem; operam illis ſuam ad machinandam deditionem ſpoponderunt. Alterum eorum apud ſe retinuit Mauritius, velut obſidem ſponſionis: alterum ad Arcem remiſit; promiſſo utrique Centurionis officio, ſi res ex ſententiâ ſuccederet. Qui redux fuit, ut fidei proditæ reus à Commilitonibus incuſatus, ictu ſclopeti traiectus, ac præcipitatus in amnem fuit; præfixâ pectori ſchedâ, quæ palàm faceret: *Proditorem ſuorum à ſuis occiſum. Iret tunc ad Mauritium, & pretium praclara opera Centurionatum acciperet.* Ita plerunque homines ambiguæ fidei, ac verſipellis ingenij; qui vel apud Hoſtes eſſe ſtudent incolumes, nè apud ſuos quidem tuti ſunt. Internuncios ab Arce ad Sylua-Ducenſes Hoſtis intercipit.

OBSIDIONE interea procedente, iuſſus fuerat Aloyſius Velaſcus ſupremus tormentorum Præfectus, cum ingentibus Copijs, ad ſubſidium Arcis obſeſſæ properare. Verùm aditus omnes obſeptos, interclusoſque offendens, ad Syluam-Ducis caſtra poſuit, eaque aduersùs incurſiones Hoſtium communiuit. Eâ ſpe deſtituti Obſeſſi, reſque in dies anguſtiores experientes, à penuriâ præſertim pecuniæ, veſtium, medicamentorum; cogitare de paciſcendo cœperunt. Miſſis itaque ad Mauritium Internuncijs, deditionem ſe facturos pollicentur, ſi quantum ſtipendiorum ſibi ab Rege, atque Archiduce debebatur, Fœderati perſoluerent. Erant autem aureorum quingenta millia. Tanti eam Arcem, iam propè ſuam, emere Mauritius recuſauit: ſed minorem obtulit ſummam, cum alijs non iniquis conditionibus. Vbi verò eos videt in petitione ingentis pretij peruicaces; inſtrui celeriùs opera, machinaſque vehementiùs adhiberi iubet. Illi rebus omnino deſperatis, cum Hoſte tandem conſentiunt. Maio igitur ineunte acceperunt à Fœderatis centum vi- Præſidiarii Arcem dedunt non ſine pretio.

 ginti

ginti quinque aureorum millia: vile admodum precium Arcis tanti momenti, ut poſt Antuerpianam, nulla cenſeretur in toto Belgio præſtantior. Ea pecunia inter Milites pro ratione ſtipendij, quod cuique debebatur, diſtributa. Præſidiarij ferè omnes, ut quam ſibi meriti videbantur, effugerent, turpiter proditæ, & quaſi venditæ Arcis pœnam, ad Hoſtium caſtra tranſgreſſi; ſacramentum Fœderatis dixerunt: & ſub undecim ſignis in unam redacti Legionem, Comiti Henrico Naſſauio ſubiecti ſunt. Et præſens quidem ſupplicium apud Archiduces euitare potuerunt: at perpetuam apud omnem poſteritatem ignominiam (quod ſupplicij genus eſt multò acerbius animis generoſis) nequaquam declinarunt.

1600. Reidanus l. 17.

Iidem ad Fœderatos transfugiunt.

Arcis eius tam ſubitam iacturam, quo par erat animi dolore Belgij Principes accepere: cùm præſertim tot gliſcentibus undique tumultibus Militum hic tanquam cumulus calamitatum acceſſiſſet. Quare prouidas eorum mentes, & de publico bono ſollicitas, aſſidua urgebat cura tum excitatas componendi ſeditiones, tum præcauendi, nè nouæ quotidie ſurgerent, ac maiores. Commodùm accidit, ut ob initi ſolemnia Principatûs, coacti Bruxellas Ordines omnium Belgij Prouinciarum, quæ non ſeceſſerant in Fœderatos, adhuc apud Aulam Principum morarentur. Ergo cum his frequens ire in conſilium Albertus: de rationibus agere, quibus & moti ſedarentur tumultus, & mouendis occurreretur. Vnum malorum omnium remedium proponebat (quod tamen origo ſolet eſſe malorum omnium) pecuniam: eiuſque vim ingentem à Prouincijs contribuendam. Id ſubſidij haud ægrè collatum iri, ſignificarunt Ordines: ſed unà votum commune Belgij repræſentarunt; ut aliqua concordiæ tractatio cum Fœderatis iniretur potiùs, quàm continuando bellum æternarentur miſeriæ. Annuit Archidux facientibus ad ſuum ingenium poſtulatis: negotijque ſuſcipiendi opportuna quòque ſeſe dedit occaſio.

Ammutinamenti.

Archiducum ſollicitudo de ſeditionibus.

Erant eâ tempeſtate Bruxellis Cæſarei aliquot Legati, quorum princeps Salentinus Yſemburgenſis Comes. Occupata ſuperiore anno ab Hiſpanorum Exercitu loca regionis ad Germaniæ Principes ſpectantis (uti ſuprà memoratum) non ſine frequentibus eorumdem Principum querelis, impulerant Cæſarem, ut hanc ad Archiduces legationem adornaret. Per eam efficacitate, quàm poterat maximâ Fratrem urgebat, ut occupatæ Vrbes, aut Arces Dominis redderentur: omniaque alienæ ditionis reſtituerentur in integrum. Alterum erat præterea Legationis caput: Cæſaris nomine nouum Principatum Archiducibus

Cæſaris ad eos Legati, & poſtulata.

Camerus l. 14. c. 4. Campana l. 8. Bentiu. l. 6. Reidanus l. 17. Gaſpar Ens lib. 20.

1600. cibus gratulari, ſimulque ſuadere, ut ſi qua pateret via ad concordiam cum Fœderatis ineundam, aliquid moueretur. Has omnes iniuncti muneris partes egregiè cum nouis Principibus peregere Legati. Illi contrà, quod ſpectabat ad regionem occupatam; abſentiam à Belgio ſuam excuſarunt: non nihil etiam cauſati ſunt extremam belli neceſſitatem ad alendum, ac retinendum Exercitum, in anguſtias redactum tam rerum, quàm locorum. In poſterum tamen omnia ſuo iuri reddenda ſpoponderunt. Gratulationi accommodatâ reſponderunt vice gratiarum. *Quod verò pertinebat ad concordiam cum Prouincijs Fœderatis; nihil priùs in ſuſcipiendo Principatu ſuis animis obuerſatum, quàm incenſam cupiditatem Belgium videndi tot extra ærumnas, quas bellum importabat, in ſecurâ tandem tranquillitate conſtitutum: & partem illam Europæ ingenijs, artibus, commercijs utilem uniuerſo Orbi terrarum, unius, ut antea, coloris, & priſtinâ integritate felicem. Huc præcipuè ſe vires omnes, huc induſtriam, huc mentem enixè collaturos, eo maximè Principatûs initio, quod nouitate ſui, lætitiáque communi nouis conſilijs aperiret viam.* Conſentiente igitur cum Archiducum, eiſque ſubiectorum Belgarum deſiderijs Cæſaris quòque per ſuos expreſſâ Legatos voluntate; decretum eſt in Aulâ Bruxellenſi, ut negotiationi mouendæ nulla interponeretur mora. Archiducum reſponſa.

QVAMOBREM ipſimet Cæſarei Legati profecti ſunt in Hollandiam ad Fœderatos. Hi coram Ordinum Delegatis in unum coactis, quæ ſibi demandata fuerant ab Cæſare, protulerunt. Cùm que principio de locis occupatis verba feciſſent; reſpondere Delegati quàm honorificè erga Cæſarem, & ſacrum Imperium, tam contumelioſè, de more, aduersùs Hiſpanos. In eos incommodorum omnium, & communium querelarum culpam reijcere: ijs tot, ac tantas diſcerpti, ac vaſtati Belgij calamitates referre acceptas. Vbi verò de tractatione concordiæ relatum eſt, multò acriùs exulcerata in Hiſpanos indignatio Delegatorum. *Toties ab eis deluſas, & doloſis artibus circumuentas, ingenuè pro more Nationis agentes, Prouincias Fœderatas, nunquam denuo paſſuras ſibi verba dari: neque illis in poſterum fidem habituras, qui fidem tanto tempore anteacto minimè præſtitiſſent. Sed neque cum Archiducibus in ullam pacis inſtitutionem venturas: ſiquidem optimè noſſent, eam eſſe formam ab ipſis initij noui Principatûs: ut nomine ſolùm ijſdem ſpecioſe conceſſo; re verâ vim imperij retineret Hiſpanus.* Cæſaris Legati pacis tractationé offerunt Fœderatis. Hi primò renuût.

IN contrariam tamen ſententiam Legati Cæſarei tantâ rationum efficacitate, ipſo nomine Cæſaris magnum pondus adden-

te,

Deinde annuunt: & congrediuntur; ſed effectu nullo.

te, perorarunt: ut à Fœderatis extorſerint, conuenturos in certum locum Archiducum, atque ipſorum Delegatos: ubi de commodâ utrique Partium concordiâ, ſi qua veſtigari via poſſet, ageretur. Decretum igitur, ut huiuſmodi congreſſus Bergæ ad Zomam haberetur: quod Fœderatorum Oppidum itinere unius penè diei diſtat Antuerpiâ. Eò poſtquam conuenere, multa ultro citroque diſceptata: nihil ex bono publico definitum. Hollandi quippe, ut aliàs, expoſtulabant: *Tantum exteri Militis in Belgio detineri: Hiſpanarum artium argumentum id eſſe clariſſimum; pacem petere, bellum adornare. Purgaretur priùs tantâ colluuie in Belgica damna collectâ regio illa uniuerſa: tum de pace à nouis Principibus ageretur.* His, ac talibus Fœderatorum querimonijs, animiſque ab omni concordiæ genere alienis commoti vehementer Archiducum Delegati, tractatione abruptâ, ſuas ad Prouincias redierunt. Quæ, pace tam obſtinatè repulsâ, acriores in bellum inſurgentes, ei validiùs promouendo, largam pecuniæ copiam Principibus erogarunt. 1600.

Saſſi Gandauenſis acceptio.

MAVRITIVS inter hæc expeditionem inſignem aliquam meditans, ingentem ornauerat Claſſem nauium fermè octingentarum. Vehebantur eis Peditum millia ſeptemdecim, Equites bis mille, & quingenti: variorum præterea tormentorum, inſtrumenti bellici, & commeatuum ea vis, quæ tantis copijs, operique quod moliebatur, par eſſet. Vndecimo ergo Calendas Iulias ad Saſſum Gandauenſe deſcenſio facta. Ibi Arx eſt proxima ingenti, longæque foſſæ, in quam eius regionis aquæ, atque unus è fluuijs Gandauum interfluentibus euoluuntur. Ab hac verò Vrbe quinque ferè leucis Arx diſtat. Nec procul inde Zelandia Inſula iacet, in cuius mare copia illa omnis aquarum prorumpit. Arci cuſtodiendæ Hiſpanorum Præſidium ſummâ ſedulitate inuigilabat: ut aliquot præſertim cataractas tuerentur, quarum beneficio foſſæ aquæ vel deijci poterant, vel attolli, & circumiectam planitiem inundare. Alia duo minora munimenta non longè ſurgebant: alterum Philippinæ nomine, alterum ad Pagum Buchoutum, Aſſenedæ. Hæc quòd inualidis defenderentur Præſidijs, nullo negotio ab Hoſte capta, quà per vim, quà deditione. Saſſum quoque, præcipuam eius regionis Arcem, oppugnaturus Mauritius credebatur. At ipſe veritus in loco probè munito diuturniùs occupari, quàm maioris molis conſilia paterentur; illac prætergreſſus, Exercitum omnem Brugas versùs promouit, ac tantùm non ad portas deduxit. Fama fuit, eum Ciuium aliquot, quos nouerat ſuarum Partium ſtudioſos, operâ fretum, ſperaſſe; admotis propiùs Copijs, ita ſe *Bentiuolus l. 6.*

ſuis

1600. ſuis fautoribus animos additurum, ut auderent aliquem in Vrbe tumultum excitare, Fœderatorum rebus profuturum. At ubi ſpes illa omnis euanuit; deſtinatum iter per oram Flandriæ maritimam pertexit. Dumque ipſe cum Exercitu terrâ progrediebatur, eodem ferè curſu, quæ hunc deportauerant, naues mare tranabant.

Classis in Flandriam a Fœderatis immiſſæ cauſæ.

HVIVS in Flandriam expeditionis, tantâ nauium, ac Bellatorum mole ſuſceptæ, haud leuia fuere Mauritio, ac Fœderatis irritamenta. Quippe tam diuturno, acri, & continenti bello non feſſi modò, ſed & viris, & opibus exhauſti; grauiſſima vectigalia vix ferre iam poterant ad alendos Exercitus indicta: cùm præſertim priſtinis eſſent prouentibus admodum diminuti, quos commercia cum alijs Nationibus colligebant. Neque enim eis tantùm deſtituebantur lucris, quæ tot in Regnis Hiſpano ſubiectis, antè quàm ab eo ſecederent, faciebant: verùm etiam illis, quæ vicina Germania ſuppeditabat, in quam facilis per Rhenum aditus ab Rhenobergæ Præſidio claudebatur. Id namque tum in fluuio, quotquot ſeſe offerrent, onerarias intercipiebat: tum crebris terrâ factis excurſionibus, quidquid obuium erat ſiue Hollandorum, ſiue cum Hollandis negotiantium, prædabatur. Magnum quoque detrimentum, & facilè priore grauius, ex eo Fœderati accipiebant, quòd licèt duos moleſtiſſimos Flandriæ ſtimulos iniecíſſent; Oſtendæ ſcilicet alterum, alterum Bergæ ad Zomam Præſidium: non multum tamen, ut antea, ex eâ prouinciâ corradere pecuniarum, ac prædarum poterant. Siquidem Arcibus ex aduerſo eorum locorum extructis ab Hoſte, & communitis, valida eiſdem fræna appoſita erant: adeò ut neque pauci poſſent ſine manifeſto diſcrimine ad agendas prædas erumpere, vel ad prædationem redimendam, extorquere tributa: neque multi in apertum prodire, quin Hoſtibus pateſcerent, iiſque ſeſe inſtruendi, contràque irruendi ſpatium darent. Vt igitur hæc ab ſe incommoda ſubmouerent, peropportunum id temporis viſum fuit Fœderatis, quo in Catholicorum Exercitu magnas fieri ſeceſſiones, ac tumultus inaudiebant. Cum enim Syluâ-Ducis mouiſſent Copiæ, ac Venlonam, Grauiamque versùs adducerentur; plerique dilabebantur è Caſtris, ita ut ad quingentos Pedites, Equitesque trecentos, quà Itali, quà Vallones ab reliquis ſecederent, atque Hamontium in Leodicenſi ditione occuparent: unde paulò priùs Hiſpani, pariter tumultuati, Dieſtam in Brabantiam migrauerant. Nec multò pòſt Equites alij trecenti ſe illis adiunxere: parumque abfuit, quin uniuerſus turbaretur Exercitus; ni ſtatim Alberti

berti prudentia per ſolertes Militum Præfectos, & vicini ſtipendij pollicitationes, periculis minacibus obuiàm iſſet. 1600.

Eo motu rerum in ſuum uti compendium decreuere Fœderati. Sed utram expeditionem præhaberent; quæ Rhenobergam duceret, an quæ in Flandriam, ambigebant. Flandricam demum opportuniorem cenſuere: tum quòd Rhenobergæ Præſidium erat longè arduum ad ſuperandum, atque hoſtilis ferè omnis Exercitus in proximo: tum verò maximè, ut grauibus, & continentibus occurrerent damnis, quæ vicina Zelandia, Hollandicæque naues patiebantur ab infeſtâ Friderici Spinulæ Claſſe. Hæc Duncherchæ ad litus excubans, mare illud uniuerſum habebat in poteſtate: atque hoſtilia quæque nauigia illac prætereuntia incurſabat, ac prædabatur: promptumque nanciſcebatur, ubi opus foret, receptum Sluſam, ac Neoportum. Quòd ſi vel unum ex his duobus locum Fœderatorum Exercitus occupaſſet; eâ vexatione, ac moleſtiâ ſuas ſe Prouincias liberaturum ſperabat. Iam tùm ab anno ſuperiore decem triremibus Fridericum præfecerat Hiſpanus Rex. Earum octo in Hollandico, ac Zelandico mari multum terroris, ac detrimenti Hoſtibus, multum emolumenti Catholicæ rei afferebant. Egregij huius Claſſis Moderatoris cum facienda ſit in poſterum mentio; multòque magis Fratris eius maioris natu, Marchionis Ambroſij; cuius militari prudentiâ, ac fortitudine tot annos Belgicum bellum adminiſtratum fuit; cuiusque prælijs, ac victorijs enarrandis ferè tota huius Hiſtoriæ pars altera impendetur; & pleraque referentur ex ipſius, aliorumque literis decerpta: operæ pretium erit, eorum patriam, genus, inſtitutionem, & quibus gradibus ad bellicæ laudis apicem aſcenderint; paucis memorare. Id verò initio Libri Decimitertij exequemur.

Friderici Spinulæ Claſſis Hollandis, ac Zelandis infeſta.

Campana l. 8. Gaſpar Ens lib. 20. Grotius l. 9. Continuator Aitſingeri. Beyerlinck. Lanarius. Haræus. Thuanus l. 124. Carnerus l. 14. c. 7. Reidanus l. 16. Sentin. l. 7.

ANGELI GALLVCCII
E SOCIETATE IESV
D E
BELLO BELGICO
AB ANNO CHRISTI MDXCIII.
AD INDVCIAS ANNORVM XII.
AN· MDCIX· PACTAS·
PARS ALTERA.

DE BELLO BELGICO
LIBRI DECIMI TERTII
SVMMA.

GEnuenſium Virorum præſtantia. Ambroſij Marchionis Spinulæ, & Friderici Fratris educatio. Huius indoles ad arma propenſa. Eiuſdem ad bellum Belgicum profectio. Quanti æſtimatus ab Alexandro Farneſio. Hiſpani Regis triremibus præficitur. Mauritius cum Claſſe Flandriam inuadit. Eius partem Fridericus oppugnat, & vincit. In eâ pugnâ caſus notabilis. Neoportus deſcribitur: qui à Mauritio obſidetur. Contra eum Archiducum copiæ, ſeditioſis reſipiſcentibus auctæ. Archiduces adeunt Caſtra: & Iſabella concionem habet ad Milites. Hac animati, varijs locis potiuntur. Archiducis conſultatio de præliando contra Mauritium. Diſſeritur in utramque partem. Prælium decernitur. Exercitûs utriuſque diſpoſitio. Inſignes Viri apud Mauritium. Eius concio ad Milites. Locus pugnæ deſcribitur. Catholicorum Equitum fuga. Peditum vehemens dimicatio: Catholici tandem ſuperantur. Archidux vulneratur: captus creditur: ſtrenuè defenditur. Mendozza periclitatur, & capitur. Alij magni Viri capti. Mauritij benignitas erga Victos. Hieronymi Rhò Elogium. Alphonſus Aualus à fideli Famulo ſeruatus. Inſi-

gnes Viri cæſi. Vndenam tanta clades Catholicorum. Archiducis magnanimitas. Fridericus Spinula vexat Fœderatos. Barlota, Diuæ Catharinæ munimentum defendens, occiditur. Eius laus. Erneſtus Naſſouius periclitatur. Fœderati de Mauritio queruntur. Agitur de pace cum Catholicis, datis utrinque literis. Nihil conficitur. Ambroſij Landriani mors, & laus. Nouum ſæculum nobilitant ortu ſuo duo magni Principes. Tractatur Captiuorum redemptio. Mauritius inopinatò Rhenobergam obſidet. Subſidium Archidux immittit. Oſtendam obſidere ſtatuit. Mauritius Rhenobergâ, & Meursâ potitur.

DE
BELLO BELGICO
LIBER DECIMVS TERTIVS.

1600.

In liter. Alexãdri Tertij P. Max.

Genuenſium Ianua ab Eccleſiæ defenſione.

GENVENSIS Natio, quæ Diuinæ prouidentiæ conſilio inter Alpium quaſi propugnacula, & Liguſtici maris foſſam, velut ad cuſtodiam Italiæ conſtituta; *Romanæ Sedis, Eccleſiaque propugnatrix* ab Oraculo Vaticano meruit appellari; multis quidem nominibus famam ſui ad venientium Sæculorum memoriam per literarum monumenta tranſmiſit. Sed nullo digniore, quàm quòd æquè virtutum, ac Virorum illuſtrium fœcunda Parens, Liberos ſuos, quà ſagacitate ingenij, quà prudentiâ ciuili pariter, ac militari ubertim inſtructos, pares eduxit, non Prouincijs tantùm, ac Regnis vel ſubigendis, vel adminiſtrandis: ſed integris Mundis auctoritate ab Deo ſecundâ regendis (ut in Summis Pontificibus ſex palàm fuit) & nouis quòque memorabili ſolertiâ inueſtigandis, infractâque conſtantiâ Chriſtianæ Religioni, Hiſpanæque potentiæ ſubiugandis: quod in uno Chriſtophoro Columbo poſteritas omnis demirabitur.

Ab inſignibus Viris.

Hieronymus de Marinis in Genuæ deſcript. c. 4. ſect. 10.

Hos inter egregios Viros numero plurimos, gloriâ maximos, vel una Spinularum Gens, ab altâ originis antiquitate in plures diducta Familias, ſex protulit Romæ Purpuratos, ac tot inuictos bello Heroes, ut vel enumerare longum ſit. Verùm in militari præſtantiâ neſcias, an ullo iactare ſe poſſit Alumno glorioſiùs, quàm Ambroſio Marchione: qui ſuarum victoriarum plauſibus naſcentis huius Sæculi aures impleuit. Ei tamen in belli exercitatione Fridericus Frater prærogatiuâ temporis præiuit. Virumque bono publico genuere Philippus Spinula Venafri Marchio, & Polyxena Grimalda Nicolai Salernitani Principis Filia: Ambroſium anno Chriſtiano milleſimo quingenteſimo ſexageſimo nono; Fridericum verò ſeptuageſimo primo.

Spinulæ Gentis præcipui Ambroſius, & Fridericus.

Eorum Parentes.

Auber. Miræus in Elog. Gentis Spinulæ.

AMBROSIVS, ut natu maior, artibus eis omnibus imbutus fuit, quæ Virum primarium decent: ac præter communem ingenuis Adoleſcentibus armorum, equorumque tractationem; Mathematicæ quòque ſcientiæ operam dedit: eique potiſſimùm parti, quæ verſatur in machinis. Vt non immeritò dictus fuerit in Belgico bello militaria machinamenta complura docuiſſe

Ambroſii prima inſtitutio.

Ex literis Ang. Grilli ad Alphonſum Beccariam.

poſteritatem. Rerum quòque geſtarum narrationibus euoluendis implebat Ambroſius animum; atque eius præſertim belli, cuius futurus tanta pars erat. Frequenti eorum utebatur conſuetudine, qui arma in Belgio tractaſſent: multa ex iis quærere de regionibus, multa de rebus præclarè, aut perperam actis; quaſi iam tùm in eam partem propendente naturâ.

Fridericus Salmanticam mittitur.

Propenſior ad arma, quàm ad literas.

AT Fridericus utpote natu minor, pacatis potiùs Eccleſiæ curis, ac togæ artibus à Parentibus deſtinabatur: more ſatis uſitato, ut in educatione Liberorum primæ tribuantur armorum tractationi, literarum ſecundæ: tanquam illa præ his habeantur Ciuitatibus, ac Regnis tuendis aptiora. Igitur, ut exteras luſtrando regiones compendium ſapientiæ faceret, miſſus in Hiſpaniam fuit; & Salmanticæ menſes aliquot commoratus, ut in eo doctrinarum emporio abundè inſtructus, ſeſe maior in patriam reuerteretur. Verùm, ut ægrè propellimur alieno imperio, quò naturæ ſponte non ferimur: ingenium Friderici nihil à fraterno degenerans, magis ad arma factum, quàm ad literas, eo patuit experimento. Indoluit eius Patruus Auguſtinus, cum quo degebat, egregiæ proli geminatam lauream negari, tum quæ pace, tum quæ bello viretet. Sed quandò aduersùs naturam ire, idem cenſebat, atque in Cælum pugnare: ex eâ ſapientiæ ſede ſubtractum, ſecum reduxit Genuam Fridericum. Is ibi cum Fratre bellicis informatus inſtitutionibus, ac naualis præterea militiæ ſcientiam aſſecutus; in Belgium, exercendis, quas didicerat, artibus patentem campum profectus eſt. Apud Alexandrum Parmenſem Ducem poſtremis eius adminiſtrationis annis, tùm ſub Erneſto Archiduce, ac poſtmodum Andreâ Cardinali Belgium regente Voluntarium Militem egit: uti ferè Viri Nobiles ſolent, quibus gloria pro ſtipendio eſt. Quanti verò eum faceret Alexander, magnus æſtimator alienæ virtutis, quia magnus exercitator ſuæ; tùm apertiſſimè declarauit, cùm eumdem Raynutio Filio, aliiſque duobus comitem adiunxit ad priuatum certamen, quod cum Alphonſo Aualo Magiſtro Equitum ſupremo, eiuſque Aſſeclis tribus ineundum credebatur: ut ſuborta inter utrùmque controuerſia, quæ componi prudentum arbitratu nequiret, ferro iudice dirimeretur. Poſtremæ quòque Alexandri expeditioni Gallicæ, quâ Rhotomagum Henrici Quarti obſidione, cum ingenti gloriâ, Hoſtiſque ipſius admiratione, liberauit; Fridericus interfuit: atque inde vulnus in fronte ab ictu lanceæ, argumentum magni in aggrediendo animi, reportauit.

In Belgio militat.

Venturiero.

A Farneſio magni æſtimatur.

AT anno eiuſdem ſæculi ſupra nonageſimum quinto, maius aliquod

1600. aliquod opus mente peruoluens, è Belgio in Hiſpanicam Regiam contendit. Ibi cum Philippo Secundo acriter egit de triremibus aliquot inſtruendis, armandiſque aduersùs Hollandica nauigia; quæ multum Hiſpanæ rei apud Belgas officiebant. Rex, pro ſuo more, de eo referri ad concilium Prudentum voluit. Plerique in contrariâ erant ſententiâ, cùm in primis aſſererent; ad ea maria triremes haud eſſe accommodatas. Peruicit tamen apud Regem Friderici conſtantia, & ſpes, quam prudentiſſimo Principi faciebat, operis felicem ad exitum perducendi. Verùm, ut ea quaſi tentamenta quædam eſſent, ac prima experimenta noui conſilij à Friderico contra multorum opinionem propoſiti: noluit Rex multum aut Militis, aut ſumptuum in diſcrimen obijcere. Quare quatuor tantùm deducendarum triremium fecit poteſtatem. Alterum quòque non minoris emolumenti conſilium, qua erat ſagacitate mentis, excogitauit, atque obtulit Philippo Fridericus: ut nempe ductis in Belgium, atque inde per breue fretum traductis in Angliam triremibus, commodus aliquis ex improuiſo eius Inſulæ portus occuparetur. Placuit Regi ſapiens cogitatum: at maturioris opportunitatem temporis expectandam ratus, Genuam reuerti iuſſit Fridericum; ibique ſua mandata opperiri. Paruit is regijs imperijs: annique nonageſimi octaui principio reuocatus ab Rege fuit in Hiſpanicam Aulam. Hic dum rurſus de Claſſe agit in Belgium, Angliamque mittenda; Philippi Secundi mors omnibus luctuoſa interceſſit; quàm alibi fusè memorauimus. Philippo verò Tertio magnum Parentis Imperium capeſſenti eadem, quæ Patri, conſilia Fridericus propoſuit. Igitur & ſuo Rex, & paterno iudicio rem ſalutarem probans, decem ex Hiſpanicâ Claſſe triremes ei conceſſit; in quas ſupremum obtineret imperium. Sed, uti frequens eſt, in itinere conflictatus aduerſâ tempeſtate, unius ex eis, alteriusque iacturam fecit: reliquas octo feliciter ad portum Sluſenſem applicuit. Illinc, & propinquis ex locis confinem Hollandiam, eiusque naues ultro, citroque commeantes, haud leui cum detrimento, vexare cœpit. Ad hanc præſertim ſubmouendam vexationem; uti Duodecimo diximus Libro, ingentem in Flandriam Claſſem Mauritius deduxit.

Lib. 10.

A Philippo Secundo, ac Tertio triremibus præficitur.

Mauritius Claſſem ducit in Flandriâ.

CVM verò rumor interea percrebuiſſet, Archiducem Albertum, atque Iſabellam cum frequentibus Copijs Gandauum versùs magnis itineribus properare: mouit Mauritius Exercitum Oſtendam, exinde Neoportum aggreſſurus. Echelootn Oppidulum ad amnis Liuiæ dexteram ripam ſitum, Pagoſque ferè omnes mœnibus nudos, inter Gandauum, & Brugas interiectos,

Campana p. 3. *l.* 8. *Gaſpar Ens lib.* 21. *Grotius l.* 9. *Boter. l.* 7. *Thuanus l.* 124.

quos

1600.
Reidanus l. 17. Camerus lib. 14. c. 7. & 9. Bentiuolus par. 3. l. 6. Beyerlinch, Lanarius, Baudart, Hareus anno 1600. Continuatio Aitſingeri.

quos prætergrediebatur, ferro, flammiſque vaſtauit. Oſtendam ingreſſus, aperuit mentem ſuam Neoportum inuadendi. Quod antequam exequeretur, quatuor hoſtilibus munimentis potiundum cenſuit, quæ aduersùs Oſtendanas excurſiones Hiſpani erexerant: eorumque nomina erant: Sancti Alberti, Snaſcherchа, Bredena, & Audenburgum. Hæc neque Milite, neque apparatu bellico ſatis instructa, principio Mauritius oppugnauit, nulloque negotio cepit. Ac primo quidem cuſtodiendo trecentos impoſuit Pedites, ſecundo ducentos: Bredenæ Brugeſium, præfecit cum quinque Peditum ſignis, atque unâ Equitum turmâ: Audenburgo Ioannem Pironum cum quingentis Peditibus, Equitibus verò centum quinquaginta. Tùm exiguo flumine traiecto, inter aliquot arenæ tumulos (quos vulgò Dunas vocant) ad mare bis mille Pedites veteranos, Scotorum nempe, Zelandorumque Legiones, quibus plurimùm fidebat, collocauit. His ille Copijs, & Præſidijs munimentorum aduentanti Hoſti moram aliquam ſeſe obiecturum ſperabat. Sibi quippe perſuaſerat, non priùs eum Neoporti ſubſidio venturum, quàm ſua propugnacula recuperaret. Interim verò commodum ſibi ſpatium fore Oppidum expugnandi, haud ſatis validum, vel ad obſiſtendum munitum.

Munimenta quatuor capit.

DVM Claſſis ad hanc expeditionem duceretur, onerariæ viginti naues Fœderatorum vehentes commeatum, & bellicum, inſtrumentum, prope Blancobergam vento deſtitutæ, hæſerunt, unâ tantum præſidiariâ præeunte. Quo animaduerſo, in omnem occaſionem intentæ Friderici Spinulæ triremes quatuor, è Sluſenſi portu digreſſæ, impreſſionem in eas fecerunt: captaſque partim cremarunt, partim onuſtas præda Sluſam abduxerunt. Cum præſidiariâ certatum aliquantò diutius. Quamuis enim vento deficiente ſtaret immota, crebriſque tormentorum ictibus lacera, ac plurimis perfoſſa locis aquam acciperet; duoque ſupra viginti è Claſſiarijs cæſi iacerent, complures vulnerati, atque ipſe Nauarchus grauiter ſaucius: ea tamen fuit in Præſidiarijs vel conſtantia, vel pertinacia (quandoquidem facilè altera vultum alterius præfert) ut deditione poſtulatâ, reſponderint: *Malle ſe, igne pyrio pulueri iniecto, incendium excitare, quod unà ſecum Hoſtes inuolueret, abſumeretque; quàm ipſorum prædam factos, in ſeruitutem quouis letho triſtiorem addici*. Cum Hoſte deſperato pugnare, pluſquam temerarium ducentes Hiſpani, ac plura ab eodem pati damna veriti, quàm paſſi eſſent, multis Nautarum, ac Militum ſuorum eo congreſſu interfectis; præſidiariam tandem dimiſerunt.

Fridericus Spinula nauibus Hoſtiū potitur.

Se-

1600. SEQVVTVS hanc victoriam dies aliam longè maiorem ſpondere videbatur. Namque centum quinquaginta Fœderatorum naues tormentis bellicis, alioque apparatu onuſtæ, duodecim præſidiarijs nauigijs cuſtoditæ, dum prope Sluſenſem portum præteruehuntur, vento pariter deſtitutæ ſteterunt. Id ubi Fridericus cognouit, quatuor item triremes ad eas oppugnandas emittit. Ac primò quidem fauente malaciâ rei optimè gerendæ ſpes affulgebat: at ubi ventus increbuit, Hollandorum præſidiariæ, longè triremibus agiliores, eas in portum repulerunt. In eo breui conflictu mirum quid accidiſſe fertur. Turcicum in Hiſpanis triremibus mancipium erat, atque ad remum ſedebat: cum ex Hoſtium tormento emiſſus globus catenam, qua Turca tranſtris alligabatur, infregit, abrupitque. Ille libertate partâ, unde minus rebatur; atque hoſtili ferro à ferro herili ſolutus, in mare ſe deiecit: ac primùm ad Hollandorum naues; mox inde dimiſſus, Conſtantinopolim in patriam transfûgit. Tunc enimuero patuit, quantum ſubitis caſibus ingenium ſit: & iniuriam quandoque pro beneficio habendam. Mauritius interea Exercitu Neoportum adducto, & Claſſe cum omni apparatu bellico ſubſequente, Oppidum terrâ, marique obſidere aggreditur.

Gaſpar Ens lib. 21. Grotius l. 9.

In navali pugna mirum euentum.

Martial. Epigr. 14. in Amphit.

OCEANI prope litus Neoportus eſt: cuius ad latus flumen præterfluit, haud mole magnum; quod tamen in mare ſe euoluens, portum efficit minimè contemnendum, formâ oblongum, ac nauibus tutum. Pharum habet exiguam, ſeu turrem lapideam, cuius in faſtigio noctu ignes prælucent, ad illuminandos nauium curſus, & vada frequentia præcauenda. Portum principiò Mauritius occupat, dirutis antè, quæ illum tutabantur, munimentis. Et quoniam Oſtendam, ac Dunchercham Neoportus interiacet; ab utrâque litoris parte Caſtra poſuit. Quà itur Oſtendam, ubi minor ab Hoſte metus; Erneſtum Naſſauium, & cum eo tertiam ferè Militum partem collocauit: quà verò Dunchercha ſpectatur, cum reliquo Exercitu ipſe conſedit. At Archiduces, ubi prima expeditionis in Flandriam Mauritianæ ad eos fama peruenit; periclitanti prouinciæ ſubſidium ferre maturauere. Imò commodam ſibi viſi nanciſci opportunitatem Fœderatorum Copias atterendi, partim ſuis Vrbibus, partim Oceano interclusas. Igitur quidquid Militum in Geldriæ finibus erat, à Ludouico Velaſco ſtatim contrahi iuſſere, ac maximâ celeritate in Flandriam duci.

Neoportus deſcriptio.

Obſidetur à Mauritio.

Côtra hûc Archiduces arma mouent.

QVONIAM verò Catholicorum Exercitus fuerat anteacto tempore non leuiter imminutus; ad eiuſdem ſupplementum,

ij quòque Milites euocati, qui ſeceſſionem ab alijs Dieſtæ fecerant. Miſſi ad eos reconciliandos Solræus Comes, Auguſtinus Herrera Gandauenſis Arcis Præfectus, atque Alphonſus Aualus. Hi, quâ erant apud omnes gratiâ, illud promiſſis, ſuaſionibus, precibus effecerunt, ut ad nouam expeditionem, Exercitui reliquo ſeſe redderent, debitamque Archiducibus præſtantes operam, quicquid peccatum antea fuerat, nouis obſequijs compenſarent. Vallonibus nouem menſium ſpopondere ſtipendia: Hiſpanis, Italis, & Germanis, quantumcumque deberetur, intra menſes totidem ſolutum iri. Maximo fuiſſe ferunt incitamento, ut prodirent ad bellum: quòd ipſemet Archidux proceſſurus eſſet in aciem, ac vel ſui capitis periculo cum Hoſte congreſſurus. Adeò vehementer exemplum Principis trahit ſequaces animos etiam contumacium. Ergo Dieſtâ digreſſi ad cæteras ſeſe Copias adiunxere ſexcenti Equites, Pedites octingenti. Omnes tamen ei tantùm parere voluerunt, quem ipſi ſibi impoſuerant, Electo, alijſque creatis in ſeditione Præfectis. Qui verò Hamontium ſeceſſerant Itali, quamuis magnopere ſuaderent Montenigrius, & Achicurtius, nullis conditionibus adduci potuerunt, ut ſeſe ad Commilitones referrent. Quare Militum numerus millia Peditum duodecim, Equites mille, ac ducentos haud ſuperabat. Progrediebantur hi magnis itineribus, & antequam Gandauum Archiduces peruenirent, Præfectus tormentorum Velaſcus Brugas versùs præceſſerat cum tribus Peditum millibus, Equitibusque trecentis. Copiæ reliquæ ſequebantur, duobus primis Ductoribus ſubiectæ Franciſco Mendozzæ Aragoniæ Archithalaſſo, & Friderico Comiti Thſerembergio ſupremo Caſtrorum Præfecto, pro Petro Erneſto Mansfeldio extremâ ſenectute retardato. In Exercitu præterea erant magni nominis, atque experientiæ Bellatores præcipui: Carolus Longouallius Buquoij Comes, Gaſpar Zapena, Hieronymus Monroius, Ludouicus Villarius, Alphonſus Aualus, Claudius Barlota, alijque veterani Milites Itali, Germani, Vallones, Burgundiones, Hiberni.

Seditioſi Dieſtenſes ad Exercitum redeunt.

Archiducum Copiæ.

CONVENERE agmina omnia Langebruggam, Pagum haud longè diſſitum Gandauo. Eòdem conceſſere Archiduces ipſi quarto Calendas Iulias: ut ſui copiam Militibus facerent; urgeretque præſentia Principum animos ſua ſponte præferoces. Ibi uniuerſo exercitu coram eis cum incredibili Militum alacritate luſtrato; viſum eſt Iſabellæ aliquid ſupra ſexum, at non ſupra ſuæ gradum dignitatis, audere. Etenim equo ſublimis, adequitante aulico ſuo comitatu, ante frontem Copiarum ſubſtitit; quâ

Archiduces ad Caſtra veniunt.

Far la moſtra.

1600.

1600. quâ parte præſertim ſtabant, qui tumultuati fuerant, Hiſpani. Prænitebat illi regius planè aſpectus, ac fœmineam formam virilis vigor illuſtrabat. Grauiſſimis Orbis terræ negotijs in Aulâ Hiſpanicâ, magnique Parentis magiſterio tot annos innutrita, artem regnandi omnem capaci curarum nobilium animo penitùs hauſerat. Quare non dubitauit eiùs æui Heroina in conſpectum ſe dare Militibus animandis, eoſdemque paucis, ſed efficacibus verbis ad bellum inflammando, agere Imperatorem: concedente facilè id muneris Alberto, quòd eius dotalis eſſet, qui propugnabatur, Belgicus Principatus: an ut nouitas rei deſcendens in animos altiùs, vehementiùs perſuaderet? Ergo vultu in parem maieſtatem, comitatemque compoſito, ad hunc ferè modum eſt elocuta.

Iſabella côcio ad Milites.

In dubiam belli aleam, Milites, itis; ſed propè certâ cum ſpe victoriæ. Id ſanè veſtra pollicetur virtus tot annos ſpectata in Belgio, celebrata in Europâ; tot exercita conflictibus, tot triumphis nobilitata. Quales ad hanc diem fuiſtis, tales non dubiè mox etiam vos exhibebitis. Eadem cauſæ bellandi: Catholicæ Religionis defenſio: veſtri Regis læſa maieſtas: noſtra quòque recuperanda ditio, tuenda exiſtimatio. Iidem Hoſtes, qui ſimul Hoſtes Fidei, Principi ſuo rebelles, & in vtroque crimine contumaces. Idem vobis in pectore viget, in manu robur. Quidni ergo eamdem ſperetis, quam toties & meriti, & conſequuti eſtis, exitûs felicitatem? Agnoſco veſtris in vultibus futuri læta præſagia. Alacritas iſta præter ſolitum emicans ſequacem trahit victoriam, ut nunquam antea, glorioſam. Verùm & alia præter gloriam, præter opima Hoſtium ſpolia, perſoluentur à nobis præmia virtuti veſtræ. Neque ea modò, quæ Solraus, & Herrera polliciti vobis ſunt, abunde ſuppetent; ſed ampliora multò ab Archiduce Sponſo, atque à me pariter in huius beneficij gratiam rependentur. Et ſi, quidquid eſt apud me gemmarum, mundique muliebris, ad vos remunerandos impendi ſit opus; non equidem eis parcam. Inaures haſce ipſas(ſimulque cum dicto digitum ad eas intendit) *auribus detraham: nè de præmijs veſtræ fortitudini debitis quidquam detrahatur. Ite igitur, Deo duce, ſuamque cauſam iuuante: ipſius, & noſtros Hoſtes animosè inuadite, ſtrenuè cadite, feliciter debellate. Pro tam iuſtâ causâ pugnare, quid eſt niſi vincere?*

Aitſingeri. Continuator. Campana. Gaſpar Ens. Grotius. Botereius. Thuanus. Carnerus. Bentiuolus.

Eius efficaciam.

HAEC Iſabellæ verba auguſto quidem oris habitu, ſed obſecrantis inſtar, pronunciata, tantos in audientium Militum animis motus excitarunt: ut continere ſe non potuerint, quin ſublatis altè clamoribus Infanti vitam, & gloriam iterum, iterumque precarentur. Tùm diſploſis undique ſclopetis iam ſe paratos ad prælium profitentes, aut ex eo ſe Victores reuerſuros, aut

b in

in eo ſe fortiter occubituros ſpondebant. Sic inflammato, & inhiante pugnam Exercitu, Gandauum Iſabella reuertitur. Albertus ut animet exemplo, quos agit imperio, cum ijs in Hoſtem progreditur; haud indignum Principe ratus, obiectare bellicis periculis caput, eamdemque cum ſuis ſubire fortunam. Cùm ergo exeunte Iunio Brugis uniuerſus Exercitus conueniſſet; prima deliberatio fuit, ut intercepta ab Hoſte munimenta reciperentur. 1600.

Munimenta recuperantur.

AVDENBVRGVM principio itum eſt; cui tuendo Pironius præerat cum haud leui Præſidio: quod paulò antè memorauimus. Verùm uti ſæpe viciniora pericula ſunt, quando minùs timentur; alia tunc ille cogitabat omnia, quàm Hoſtis aduentum. Quare centurias Peditum aliquot, omnemque propemodum Equitatum ad agendam ex agro circumiacente prædam immiſerat. Vbi verò ſe ex improuiſo circumſideri ab inimico Exercitu vidit, non parum animo conſternatus; quæ à viribus tam ſubitò non poterat, ab aſtu comparare ſubſidia decreuit. Vt igitur trahendo moram, ſpatium ſeſe ad defenſionem inſtruendi captaret, cum Auguſtino Herrera primùm, deinde cum Ludouico Velaſco, poſtmodo cum alijs agere ſtuduit de munimenti reddendi conditionibus. At quod moliebatur in ſpeciem, re ipsâ præſtare, hoc eſt deditionem facere, omni deſtitutus auxilio coactus eſt. Calendis itaque Iulijs cum Hoſte conuenit; ut Præſidiarij inde migrarent cum ſarcinis, & armis, non tamen ſuccenſis fomitibus; atque Oſtendam incolumes deducerentur. Præſtitit id Velaſcus egregiè: alioquin futura in ſummo diſcrimine Pironij, ac ſociorum vita. Tantus aduersùs Hoſtem ardor in pectore Militum gliſcebat.

Audenburgum ultro deditur.

POSTRIDIE ſuperuenere Caſtris tria Peditum millia, & Equitum turmæ aliquot è Præſidijs Arteſiæ, locisque finitimis collectæ. Atque Exercitu procedente, recentes ab ſeceſſione Milites, quò præteritam contumaciam præſenti virtute corrigerent; enixè petierunt ab Archiduce, atque impetrarunt, ut primam aciem tenerent, ac ſoli Snaſchercham munimentum oppugnarent. Id verò peregere tam acriter, ut nullâ Præſidiarijs permiſsâ ſeſe tuendi facultate, ad unum omnes trucidauerint. Et quamquam Archidux tam prouidè, quàm clementer ad eorum vitam ſeruandam Fridericum Thſerembergium cum imperio legaſſet; ſeriùs tamen, quàm opus erat, Soſpitator aduenit. Occidionis eius terrore perculſus Præfectus Bredenenſis Præſidij Brugeſius, alieno doctus malo, munimentum in poteſtate Hoſtium relinquens, Oſtendam confùgit.

Snaſchercham ſoli ſeditioſi expugnant.

INI-

1600. INIMICI agminis eò uſque progreſſi, ac ſuperatis obicibus iam imminentis, Nuncius à Pironio tranſmiſſus Vagemannus Centurio, intempeſtâ ferè nocte ad Mauritium peruenit: qui prope Neoportum Caſtris metandis operam per id temporis dabat. Vix ille principio credere, Hoſtem tam rapido, feliciqueꝫ progreſſu ſua munimenta recuperaſſe. Sed neque ſibi perſuaderi paſſus eſſet, Albertum ipſum ad prælium cum Exercitu prodijſſe; niſi pacta deditionis à Pironio tranſactæ illius manu firmata fidem feciſſent. Igitur nil immorandum ratus, quòd Hoſtem itinera Oſtendana intercluſurum proſpiciebat: ei priùs obſtruendam cenſuit viam ad ea loca penetrandi. Quare ſtatim Erneſtum Comitem Naſſauium Leffingam tranſmiſit: duas ei Legiones adiunxit, Scotorum alteram ſub Edmundo Tribuno, alteram Zelandorum, cui præerat Carolus Vandernotius: eaſdemque turmis Equitum quatuor roborauit. In mandatis dedit Erneſto, ut pontem Audenburgo, Alberrinoque munimento interiectum occuparet: ac traiecturas illac Archiducis Copias morari omni ope, ac vi conaretur. Verùm ubi eò, quamuis celeritate maximâ, peruenit Erneſtus; iam pontem, atque aditus omnes animaduertit ab Hoſtibus teneri. Quamobrem in eorumꝫ conſpectu poſitus, cùm ſubterfugere conflictum ſe non poſſeꝫ videret; ſuas Copias conglobatas in cuneum contraxit, ut eâ ratione imminentem Hoſtem aliquandiu ſuſtineret: donec maior Militum numerus ſubſidio accurreret.

MANE erat Nonarum Iuliarum, cùm Catholicus Exercitus in Erneſti Milites irrupit: utque hi longè pauciores; obruti, oppreſſi, ac penè omnes cæſi ſunt. Duo tormenta cum ſignis omnibus abducta. Victores Hiſpanos ferunt à proſpero ſucceſſu ferociores, concepto iure iurando ſpopondiſſe, neminem ex Hoſtibus viuum ſe dimiſſuros, præter Mauritium Comitem, ac Fratrem eius Henricum Fridericum: illius vitam bellicis virtutibus; huius florenti ætati condonando. Sed hæc iactantia nimirum fuit, ſatis Militibus familiaris. At Mauritius ob aduerſæ rei nuncios, incumbentemque iniquo ſuo tempore Hoſtem, magno curarum æſtu iactabatur. E Militibus multos iti poſtremo Leffingenſi conflictu amiſerat: plures per varia Præſidia diſtribuerat: atque ad Oſtendanum præſertim, aduersùs vicinum periculum confirmandum, reliquerat ingentem numerum.

Hiſtorici, qui ſuprà.

Erneſti Naſſauii Copiæ à Catholicis profligantur.

IGITVR euocato militari concilio, de præſenti neceſſitateꝫ ab eo relatum: decretumque tandem, ut acie inſtructâ contra Hoſtem iretur. Iuſſit propterea, Copias in eam fluminis ripam, quæ Boream ſpectat, reduci: naues omnes è portu ſoluentes in

Mauritius præliari ſtatuit.

altum auehi; tum ut ſuis ſpem omnem fugæ præcideret, animosque faceret neceſſitate ultimâ vel vincendi, vel moriendi: tum nè ab æſtu deſtitutæ, Præſidij Neoportuenſis in poteſtatem venirent. Fratrem etiam Henricum annum ætatis agentem ſextumdecimum enixè hortatus dicitur, ut *Oſtendam ſeſe reciperet: ſi quid ſibi in eo prælio humanitus accideret, Fœderatorum Exercitûs in imperium ſucceſſurum.* At Iuuenis generoſus, non virtute minùs, quàm amore ſe Fratrem probans, conſtanter aſſeruit: *In tam pulcro diſcrimine nolle ſe à magno Germano minorem, ac Militem ab ſuo Imperatore diſiungi: ſed cum eodem & viuere ſe paratum, & mori.* Quâ magnanimitate Mauritius oblectatus, ad inſtruendum Militem ſe totum impendit. Illud quòque ſolerter egit, ut qui de illatâ Erneſto clade aderant Nuncij, procul aſportarentur ad naues; vetueratque pœnâ capitis intentatâ, nè cui Militum eum infelicem exitum patefacerent: probè ſciens, quantas excire ſoleant in Caſtris trepidationes rei ab ſuis improſperè geſtæ ſparſi rumores. 1600.

Henrici eius Fratris generoſitas.

ALBERTVS interea Leffingenſi victoriâ, quamuis haud ingenti, ſpem tamen faciente maioris, & quaſi felici auſpicio totius belli, lætatus adeò fuit; ut celerem de eâ Nuncium ad Iſabellam tranſmiſerit, eidem ſcribens, *Suâ ſe manu primam Hoſtium aciem cecidiſſe.* Quamobrem ſtatim Gandaui, Brugis, alijsque finitimis locis publicæ, & ſolemnes lætitiæ ſignificationes paſſim datæ. Verùm, quia non initia, ſed exitus belli victorem declarant; de faciendo contra Hoſtem progreſſu cenſuit Archidux bellicum Senatum è veſtigio conſulendum. Dictæ in eo ſententiæ variabant.

Archiducum lætitia de proſperis initiis.

Albertus de Hoſte inuadendo cōſultat.

FRANCISCVS Mendozza, & Gaſpar Zapena, à frequentibus bellorum experimentis cauere docti magis, quàm audere; hoc eſt tuta potiùs ſequi, quàm ſpecioſa: nequaquam eo temporis articulo inuadendum Hoſtem exiſtimabant. *Ad eius namque Caſtra horæ unius, ac dimidiæ ſupereſſe iter. Eò peruenturas Copias ab eiuſdem diei profectione, & certamine tam recentes, ut nonniſi feſſis admodum, atque adhuc anhelantibus, eſſet prælium ineundum. Partem aliquam Exercitûs deſiderari, quæ retrò ſubſtitiſſet: eam poſtmodum adfuturam, & cum reliquis, ubi quiete refecti fuiſſent, rem alacriùs aggreſſuram. Quam verò belli peritiam ſuadere; ut non exploratis antea viribus Hoſtium, in eos impetu, non conſilio irrumpatur? Hollandos autem ex inopinato pugnare coactos, animos ex ipſâ deſperatione ſumpturos; & quod ſæpiùs euenire ſolet, acerrimè dimicantes, ſucceſſum proſperum habituros. Neque abeſſe periculum, nè Catholici Milites ultrà progreſſi, hinc à Mauritij Copijs, illinc ab Oſten-*

Diſſuadetur ab aliis.

1600. *Oſtendanis Præſidiarijs, quibus iam iam adiungi cum alijs Hoënloium fama erat, intercluderentur. Quantò conſultius fore, Diui Alberti propugnaculum recuperare; mox viam Oſtendam verſùs ita paulatim occupare, ut Hoſtis vel turpi fugâ ſe in naues recipere, vel in pugnam ſibi parum aquam deſcendere cogeretur. Eum verò receptum quàm ignominioſum illi futurum: imò etiam quàm periculoſum, inimico Exercitu premente, neque parcente ferro; dum Milites, dum impedimenta, dum bellicus omnis apparatus, qui iam expoſitus in terram fuerat, & contra Neoportum inſtructus, tranſportarentur in naues? Incredibilem profectò fore vel Hollandorum felicitatem, vel Catholicorum inertiam; ſi ab his illi incolumes dimitterentur.*

Contrariam omnino ſententiam alij tuebantur; & Claudius Barlota præ cæteris, ardentis vir ingenij, periculique omnis contemptor: cui plerique Hiſpanorum conſentiebant, iique præſertim, qui tumultuati fuerant, non unâ materie contenti, abſtergendi claris operibus priſtini facinoris labem. Iactabant hi vetus illud, ac peruulgatum: *Occaſionem in bello, ut ubi maximè, à fronte capillatam ſtatim atque ſe offerat, arripiendam. Ardori Militum ab recenti victoriâ alacriorum, pugnamque cupidiſſimè poſcentium, in tempore obſecundandum: neque ſinendum, ut vel interiectu temporis relangueſcat, vel non expleta cupiditatis dolore penitùs extinguatur. Hoſtem tunc potiſſimùm inuadendum, cùm ſubito terrore perculſus vix habet ſpatium inſtruendi ſeſe, arma rapiendi, animum colligendi. Eumdem ab recenti clade turbatum facillimum fore opprimere, ac debellare. Indignum videri virtute toties exploratâ, tam paratam prædam, ſpolia tam opima pati, ſi minùs per ſocordiam, per nimiam certè cautelam è manibus elabi. Ipſis verò Militibus quàm iniurioſum futurum, ſi hoſtilis Exercitûs propè in conſpectu, pugna aleâ minimè tentatâ, diuertantur aliò, quaſi eorum viribus, ac fortitudini ſapientiſſimi Duces haudquaquam fidant. At enim innumerabiles eſſe Hoſtium Copias, percrebuiſſe rumorem. Vanus, an verus ille ſit; Hiſpano ibi prouerbio locum eſſe: Quantò plures Mauri, tantò maior victoria. Neque verò expectandum, ut qui abeſſent ab Exercitu Milites conuenirent: namque hoſtilia pariter Caſtra proceſſu temporis auctum iri. Quippe & ex Angliâ illis fœderatâ, & ex confini Galliâ Copias in dies ſubmitti. Neque tantum ſpei reponendum in Hoſtium ad naues receptu, receſſuque à continenti. Ceſſuros interim eos impendenti diſcrimini: ſed mox amplificato numero animoſiores, atque ab omni parte inſtructiores, reuerſuros. Denique in tantâ Militum alacritate, ac deſiderio dimicandi, in tam apertâ Hoſtium conſternatione; ſub oculis Principis ſui, quem haberent non ſolùm Spectatorem magnorum operum, ac Remuneratorem; ſed & Ducem, &* Ab aliis ſuadetur.

Ma-

Magiſtrum bellicæ virtutis; non tam ad ancipitem pugnam, quàm ad certam victoriam properari. His, ac talibus incitamentis, ſummus per uniuerſum Exercitum emicabat impetus præliandi. At qui ſeditionem nuper induerant, præ cæteris fremebant, moræque impatientes ſtare loco recuſabant. Inter utramque ſententiam ambiguus adhuc animi pendebat Albertus: cùm ſubitæ rei euentus (qui maximum habere ſolet in bello momentum) labantem eius mentem in Hoſtem impulit. 1600.

Archidux à falſa opinione adducitur ad pugnandū.

Litvs maris tenebant Caſtra Catholicorum: dumque de capiendo conſilio deliberarent; obiecit ſeſe oculis ingens numerus hoſtilium nauigiorum; quæ ob varias opportunitates Neoporto ferebantur Oſtendam. Atque uti facilè inducuntur in animum, quæ ex animi ſententiâ ſunt: credidit Archidux, alijque, naues illas in promptu eſſe ad Fœderatorum Exercitum, è Flandriæ finibus recedentem, in Hollandiam reportandum. Igitur ad Hoſtis, ceu fugientis terga premenda, longè impotentior in animis militaribus excitus eſt ardor. Eum non ultra cohibendum Albertus cenſuit. Quare Petro Gallego ſupremo, ut appellant, Commiſſario (id muneris pro Landriano ſuſtinebat, Bruxellis ægrotante) iuſſit, ut Copijs præiret cum Equitibus ferè ſexcentis: Hoſtiumque ſtatum, & conſilia diligenter exploraret. *Iidem Hiſtorici.*

Exercitus Catholici diſpoſitio.

In primâ verò acie nuper ſeditioſi procurrebant, haud paſſi ab alijs ſe præuerti, cum eo, quem ſibi elegerant, Ductore. Sequebantur Monroij, & Baſtoci cohortes: quas Equitum alæ circumfuſæ muniebant. Medium locum tenebant Villatij, Auali, Barlotæ Legiones, ac reliquus ferè totus Exercitus. Agmen denique claudebant Zapenæ, Buquoij, aliorumque ſigna. Equitatûs pars maxima ad læuum cornu vergebat. Hoc ordine Catholicus Miles irrupit in Hollandos. *Vanguardia.* *Battaglia.* *Retroguardia.*

Mauritiani forma.

Mavritivs contrà, Hoſtem aduentantem opperiens, acies ſuas in hunc modum inſtruxit. In Exercitûs fronte Franciſcum Vetium, Tribunum Anglorum Militum, & frequenter exploratæ virtutis Virum, cum ipſius, & Friſio Peditatu collocauit. Mediam aciem regebat Georgius Betardus Solmenſis Comes. In eâ dextrum latus Heluetij, ſiniſtrum Vallones obtinebant: Galli utriſque interiecti. Poſtremum agmen è varijs pariter Nationibus conflatum Oliuerius Tempelius Corbequij Dominus moderabatur. Equitatum, cui præerat uniuerſo Ludouicus Guntherus Comes Naſſauius, per totum ferme diſtribuerat Exercitum: ut à fronte, à lateribus, ab tergo Pedites obuallaret. Ipſe Mauritius, quamquam paratus in omnem partem, quòcumque res vocaret, excurrere: in medio tamen Exercitu, tanquam in *Vãguardia.* *Colonnello.* *Battaglia.* *Suizzeri.* *Retroguardia.*

corde

1600. corde anima, conſiſtebat unà cum Henrico Fratre, ſpectabilique principum Virorum corona. Aderat namque Ioannes Adolphus Holſatiæ Dux, Ioannes Erneſtus Analthinus Princeps, Colignius Comes, magni quondam Archithalaſſi Gallici Nepos, Graius Anglicus Princeps, alijque ingentis ſpei Iuuenes, qui militarem ſcientiam in eâ belli paleſtrâ ſub tanto Magiſtro condiſcebant. Omnes hæ copiæ Fœderatorum quatuordecim Peditum millia, Equites bis mille, & quadringentos conflabant: cùm planè dimidio minor numerus eſſet Equitum Catholicorum.

Insignes in eo Viris

Ammiraglio.

Et jam in conſpectum venerant Exercitus ambo, quatuor ſuperantibus ad noctem horis: quùm Mauritius, ut nullam Imperatoris optimi partem omitteret, ſuas acies obequitando, ſic illis animos facere. *Noſtra eſt*, inquit, *victoria, Milites, quam ipſemet Hoſtis nobis unà ſecum in manus tradit. Quantò is numero minor, tantò robore inferior. Quin etiam ab recenti prælio feſſus, à præcipitato itinere anhelus, non cautus venit, ſed cæcus ruit in pugnam; an veriùs in cædem? Tumultibus aſſuetus, nunc quòque tumultuariò rem aggreditur. Si quid conſilij, ſi quid ſanæ mentis haberet; non ultro in noſtros gladios incurreret, indueretque ſeſe in noſtras acies, velut in retia, unde difficulter expedire ſe poſſit: ſed potiùs noſtra inter Caſtra, & Oſtendam ſe interponens, atque undique communiens, ſedendo vinceret, ac ſine bello nos debellaret: quippe quibus, aut hìc obſeſſis fame pereundum, aut turpi fugâ recedendum foret. In ipſo verò receſſu quantum incommodi, ac detrimenti afferre potuiſſet! Hoc Hoſtibus ſalutare conſilium nimius pugnandi ardor interuertit. Sed pugnent licebit quantum velint, imò & pluſquam velint. Non ignaras arma tractandi, neque ad prælia rudes inuenient noſtras manus. Alias, & frequenter Hiſpani malo ſuo didicere, quid noſtræ valeant dexteræ. Nunc verò, ut plus aliquid audeant, non ſolùm, quam mente præſagio, victoriæ ſpes hortatur; ſed ipſa, quæ nos cogit fortiter facere, etiam deſperatio. Niſi vincamus, ad unum omnes perijmus. Procul amandatis nauibus, nulla ſalus in fugâ. Hinc Oceano, illinc hoſtili Exercitu circumſidemur. Sola nos victoria internecioni poteſt eripere. Sic planè nobis una ſalus in deſperatione ſalutis.*

Mauritij ad Milites concio.

In litorali arenâ Exercitus uterque conſtiterat, non longè ab eâ parte, quàm æſtus maris reciprocans alluere ſolet. Hic verò per uniuerſam Flandriæ oram cumuli quidam arenarum aſſurgunt, quos tanquam aggeres à naturâ crederes excitatos, nè aquarum æſtuantium vis adiacentem terræ planitiem inundet. Eos cumulos Indigenæ patriâ voce Dunas, ut alibi diximus, appellant. Flantibus ventis arenæ ſublatæ diſperguntur, ingens prætereuntibus incommodum. Prudens locorum Mauritius ita

Loci ſitus, ubi pugnatum.

ſuas

ſuas acies diſpoſuerat, ut ad tergum haberent mare, Hoſtem à fronte. Quo factum, ut cum à pelago ventus excitus arenarum quaſi procellam commoueret: eæque tum ab æſtiuo tempore (Iulius quippe menſis agebatur) tum à meridiano Sole incaluiſſent; Exercitûs Catholici aduerſam faciem torridus puluis acriter infeſtaret. Ad Occidentem præterea Solem inſtiterant Fœderati: Hoſtes ad Orientem. Quare ttans meridianum, vergentis ad occaſum Solis radij Catholicorum oculos feriebant. His eorumdem incommodis accedebat, quòd celſiores arenæ tumulos Mauritiani occupauerant. Atque in quibuſdam etiam tormenta diſpoſuerant, ad eam partem directa, quâ irrupturus Hoſtis erat; itàque diſtributa, ut partim frontem, partim latera quaterent. Ea verò nè cedente ſabulo ſubſiderent, impoſita fuerant cratibus, aſſeribusque. Sic ab omni parte munitum Hoſtem Copiæ Archiducis aggreſſæ ſunt. 1600.

Fœderati Miſſes melius collocati, quàm Catholici.

PRIMI omnium irruerunt auidiſſimi pugnæ Equites nouiſſimè tumultuati, quos Archithalaſſus Mendozza per eum campum deduxit, qui cumulos arenarum, & mare interiacebat. His obuiàm Ludouicus Naſſauius proceſſit, ac leui velitatione proludens, dum paulatim retrocedit, uſitato militiæ aſtu, Hoſtes in locum trahit, ubi bombardarum ictibus obnoxij forent. Ipſi quòque ſua diſploſere tormenta: ſed quòd nihil eis ſubſterni curauerant, ac ſuper arenâ ſtatuerant; illâ ex impetu, & grauitate molium ſatiſcente, deſederunt in ſabulo immota, ac protſus inutilia. Tanti eſt ad belli ſucceſſus locorum notitia. Fulminantium rectà, atque ab latere bombardarum terrore, periculoque perculſi Equites Archiducis, qui prætergreſſi fuerant, ſtatim inflectere curſum, inde refugere, atque ad reliquum Exercitum ſe recipere: idque non ſine perturbatione Ordinum factum. Magnopere ſanè Mendozza laborabat, ut eos à fugâ cohiberet, & contra Hoſtem ſtare compelleret. Sed generoſis hortatibus aures obſtruxerat præſentis vitæ diſcriminis iniectus timor. At qui eum Equitatum ſubſequebantur Pedites, ipſi quòque malum inſtans vitantes, conati ſunt, ſed fruſtra, unum è tumulis ſabuloſis aſcendere, atque ex eo inſidentem Hoſtem deturbare. Felicior aliorum Peditum exitus fuit: qui collem alium eiuſmodi tenuerunt, Fœderatis inde non ſine ingenti cæde reiectis. Quo ſucceſſu alacriores, contenderunt & alium ſuperare tumulum, cui quinque tormenta impoſita magno erant Catholicis Copijs detrimento: verùm, quòd is erectior erat, atque inæqualis, & quòd arenæ ſub pedibus ſatiſcenti laborioſum erat admodum inſiſtere, præſertim in aſcenſu; nunquam ad ſummum euadere po-

Ammutinati. Dune. Scaramuccia.

Equites Archiducis principio fugantur.

File. Fermare. Far fronte.

1600. potuerunt, neque ex æquo cum Hoſte dimicare. Sed pro loci conditione, ancipiti certamine diutius vir virum oppugnauit. In primâ Hoſtium acie Verius Tribunus obuium habuit cum ſuâ Legione Monroium. Vterque Peditatus diu, multumque deprœliatus eſt, neutram in partem magis inclinante victoriâ. Diſploſis utrinque ſclopetis, ad manus, gladiosque ventum eſt. Varijs ex utrâque parte ſtimulis ad mutuam cædem agebantur. Animorum ardor, honoris cupido, odium, ira, ſpes, deſperatio militarem vim inflammabant. Nunc hi, nunc illi repulſi referre pedem cogebantur: at mox ijdem, qui retroceſſerant, ſuperfuſis ſociorum auxilijs roborati, animosque cum viribus reſumentes, eos, qui propulerant, propulſabant: fluctuare videbantur acies, in hanc atque illam partem mutuâ reciprocatione iactatæ; alternâque vice victrices, & victæ. Hiſpanorum præſertim Peditum, qui ſeceſſionem Dieſtæ fecerant, alacritas, fortitudo, conſtantia palmaris fuiſſe fertur. Equitum impar virtus; vel quòd eſſent primâ illâ tormentorum impreſſione conſternati, vel quòd promptiorem haberent opportunitatem effugiendi. Inter Pedites ingens conflictus.

IAM verò tempus erat, quo maris æſtus undas ad litora longiùs, latiùsque profundebat. Inde factum, ut amborum Exercituum Copiæ ex occupatâ planitie in proximos quosque cumulos arenarum ſe recipere properarent. Hìc etiam ſeu ſors, ſeu ratio melior Fœderatorum fuit: ut ventum, ac Solem à tergo haberent, quos Catholici patiebantur aduerſos. Naues quòque præſidiariæ quædam Mauritij iuſſu, quàm proximè poterant ad litus inuectæ, tormentis Hoſtem ex obliquo petebant. Adeò cuncta Mauritianis ſecunda, Archiducis Copijs infeſta videbantur: ut iam tùm ſapientiora probaret exitus, quæ propoſita fuerant, cautiora conſilia. Adhuc tamen utrinque pugna gliſcebat; ex ijs, in quos ſe reduxerant, arenæ tumulis agminibus magno animo dimicantibus. Iamque Verius Tribunus duplici, nec leui vulnere ſaucius, omnibus ferè Commilitonibus, qui Verius vulneratus diſcedit.
Vanguardia. ſtabant in principijs, internecioni datis, vix coërcere poterat ſubſequentes, ut ſuos Ordines ſeruarent. Tandem excedere prælio coactus eſt, aduenientibus præſertim cum ingenti Subſidio Horatio Fratre, ac Ludouico Naſſauio: qui labantem reſtituère aciem, atque in Hoſtem audaciùs ferri compulerunt. Media quòque agmina, quibus præerat Solmenſis Comes, ab Archiducis Copijs ita premebantur, ut iam declinare inciperent; niſi tempori ſubmiſſum à Mauritio auxilium periclitantibus ſubueniſſet.

Nec minùs acriter in eis collibus pugnabatur, ubi collocata Fœderatorum tormenta: parumque abfuit, quin eis Hiſpani à Zapenâ ducti potirentur. Id periculi conſpicatus Mauritius, extemplo turmas aliquot ſubſidio mittit: quæ Hiſpanorum in latus è tranſuerſo irruentes, penè certam ex eorum manibus victoriam extorſiſſe dicuntur. Incredibilem fuiſſe utrinque cædendi rabiem, memoriæ proditum eſt: omnibus paſſim locis ſanguine, & cadaueribus, horrendoque ſpectaculo fœdatis; ut vel ijs, quos tum animi magnitudo, tum prælìorum experientia ad omnem firmarat conſtantiam, inuſitata rei facies, ſi minùs terrorem, ſtuporem certè inſolitum crearet. 1600.

Tres iam horas, aut quatuor atrox pugna tenuerat: & quamuis omnia, uti diximus, Hollandis contra Catholicos coniurata viderentur: hi tamen extremam laſſitudinem corporis inuictâ virtute animi ſuſtinentes, victoriam adhuc ancipitem ad ſuas partes pertrahere conabantur. Pro denis ipſorum extinctis viceni, tricenique cadebant ex Hoſtibus. Bina quòque tormenta, illis erepta, in eoſdem aſſiduè diſplodebant. Iamque in occaſum Sole præcipiti, utraque acies, ut vincendo diem, ac prælium coronaret, ſupremas omninò vires contendebat: cùm ex improuiſo Galli Equites Loricati ferè ſexcenti, qui poſt unum è collibus arenarum latebant in inſidijs, repentè proruperunt in Hiſpanos: & ipſi quidem integri virium in hos iam dimicando feſſos, ac deficientes. Quamobrem ſuſtinere Archiducis Milites tam ſubitum, inopinatum, ac furialem impetum nequierunt. Acceſſit quòd primis horum Ordinibus, eâ impreſſione factâ, terga vertentibus, Mauritiana Caſtra uniuerſa victoriam proclamarunt: & quæ ſtabant ad litus naues, lætiſſimis vocibus reſonuere victoriam. Quo clamore uniuerſus Catholicorum Exercitus planè conſternatus, animos prorſus abiecit, ac ſeſe in fugam effudit.

Galli ex inſidiis prodeũtes Archiducis Copias debellant.

Archidvx verò, qui toto conflictûs tempore non modò partibus abſolutum omnibus Imperatorem ſe geſſit, ſed etiam ſtrenuum, & multis expertum prælijs Bellatorem, in hoc poſtremo caſu nulli pepercit vel ſubſidio, vel induſtriæ, vel etiam periculo ſuo; ut fugientes ſiſteret, perterritos animaret, dilabentemque aciem reſtitueret. Ipſemet nudatum gladium præferens manu, in omnem partem accurrebat, increpando, monendo, hortando, pollicendo, animos non minùs exemplo, quàm verbis faciendo. Sed omnis ars, & labor incaſſum. Nullum ſupererat deſperato malo remedium. Nec fuit generoſitas tanta Ducis (ut contingere ſolet) vacua diſcrimine. Cùm enim galeam

Alberti magnanimitas, & conſtantia.

1600. leam depoſuiſſet, quò vultus Principis ab omnibus ſpectatus vel ardorem pugnæ Militibus affunderet, vel ſocordiæ pudorem: *Alabarda.* fortè accidit, ut haſtatæ ſecuris ictu in capite ſauciaretur prope dexteram aurem. *Idem in capite vulneratur.* Quippe dum totus eſt in fugitiuo Milite retrahendo, colligendoque diſſipato, tanquam incurioſus ſui, qui curam omnem in ſuos verterat; Hoſtium globum medius incurrit: quorum unus vel euentu fortuito, vel immanitate barbarâ præfixam haſtæ ſecurim in eius caput adegit. Id ubi videre Didacus Mexia, qui ei erat à cubiculis, ac tùm velut ad cuſtodiam corporis proximus adſtabat, unàque Gaſto Spinula Bruuaij Comes, ſtatim elatis, atque interiectis enſibus non quidem ictum omnem defenderunt, ſed impetum tamen ruentis ferri repreſſerunt, nè grauiùs Archiducem læderet. Et quamquam leue admodum vulnus fuit: quia tamen in Principe nullum leue periculum eſt; precibus ſuorum, qui pauci circumſtabant, impulſus, ex dimicatione tandem ſe recepit in tutum: *Secedit è prælio.* nè tanti Viri, vel cædes, vel captura Hoſtium victoriæ iam manifeſtæ ſupremum adderet cumulum, & Neoportuenſem cladem nobilitaret. Quare cùm oculis Militum ſe ſubduxiſſet, per uniuerſum Exercitum increbuit rumor, non vulneratum modò, ſed & captum ab Hoſtibus Archiducem eſſe. *Captus creditur.* *Gaſpar Ens lib. 21.* Nec defuit è Scriptoribus huius belli, qui traderet: unum quemdam ex Hoſtibus in Albertum impetu facto, audacter eius equi frænos arripuiſſe, eumque captiuum abducere conatum: Germanum tamen Iuuenem, indignitate rei commotum, conuersâ in illum haſtæ cuſpide extemplo transfodiſſe. Alios exinde, aliosque facinus idem auſos; *Ægrè defenditur à ſtrenuo Centurione.* eosque ſex numero, aut ſeptem, ab vno Centurione, Cabeliauio nomine, trucidatos. Ita ſpatium Alberto datum è medijs Hoſtibus, iamque victoribus, euadendi. Quæſitum poſtea Centurionem, ut debita fidei, ac virtutis tantæ præmia referret à Principe ſeruato: nuſquam tamen repertum. Vnde intellectum, eum pro Imperatore ſuo vitam in manibus Hoſtium reliquiſſe. Infelicior Archithalaſſi Mendozæ exitus fuiſſe fertur. Namque uno tantùm ex omnibus famulo comitante, ab hoſtili turmâ ex equo deturbatus, agnitus fuit ab Hiſpano, qui tùm in Caſtris Mauritij militabat. Hic præ metu adſtantium, qui Captiuum incolumem reſeruari nolebant, eum aliquandiu celauit. Mox alter Hiſpanus Miles, ad Fœderatos pariter tranſgreſſus, Mendozzam ſtatim dignouit, quòd eius olim vel Miles, vel, ut alij ſcribunt, ſub Didaco Acuniâ Commilito fuerat. Illum ergo, ad ſe propiùs accedentem, Mendozza pro veteri conſuetudine rogat, ut vitam adimi ſibi nè patiatur. *Mendozæ vitæ periculum, & captiua.* Morem Hiſpanus gerit, & cum

altero, duobusque præterea Belgis, illum è circumfuſorum Militum manibus ereptum ad Mauritium perducit. Lætus is tali acceſſione victoriæ, prædáque tam opimâ, duobus è ſuis Aulicis fidiſſimis cuſtodiendum tradidit. 1600.

Campana. Carner. c.9. Thuanus. Gaſpar Ens. Hæræus. Reidanus.

Alij inſignes viri capti.

Captivi quòque ex eo prælio ducti memorantur Tribuni duo Ludouicus Villarius, & Gaſpar Zapena: Equitumque Præfectus Salmenſis Comes. Qui duo poſtremi lethaliter ſaucij, paucos intra dies exceſſerunt è viuis. Captus etiam Feriæ Comes, Didacus Idiaquius, Ludouicus Monroius, Simon Antunius, Franciſcus Ruizius, Ludouicus Dauila, alijque clari nominis, & militiæ Proceres. Ex Italis verò præcipui, Flaminius Villauerdius, Veſpaſianus, ac Decius Magij, Cornelius de Marinis, Ioannes Baptiſta Gambaloyta. Præfecti démum Militum, ac Signiferi plures quàm octoginta (octingentos nonnemo tradit; in quo humana laborat fides) cæteri Milites ſupra quingentos, quos omnes Rex Hiſpanus haud multò pòſt redimi mandauit. Erant & ex Archiducis Aulâ nonnulli à Secretis, à Cubiculis, atque honorarij Ephebi. Eos Mauritius, ad ſe adductos, ſine ullo pretio remiſit ad Albertum: ut palàm omnibus faceret, natum ſe Principem agere cùm Principibus noſſe: nec magis vincere, quàm uti victoriâ ſcire. *Reidanus l. 17.*

Mauritius Archiducis Aulicos ſine lytro remittit.

Campana l. 8. Gaſpar Ens l.21. Hæræus anno 1600. Thuanus l. 124.

Hieronymi Rho Elogium.

Inter hos maiorum Gentium Captiuos illaudatus præteriri non debet Hieronymus Rho: qui non Belgium modò, ſed Italiam quòque, Hiſpaniam, Sardiniam militaris virtutis ſuæ theatrum fecit. Hic ex veteri, ac generoſâ Mediolanenſi familiâ, ætatis anno decimoſeptimo Belgico bello nomen dedit in centuriâ Ioannis Baptiſtæ Fratris natu maioris, ſub Alphonſo Aualo Legionis Italicæ Tribuno. Sluſæ, atque alibi re bene geſta, annuo ſtipendio ſuper conſuetum ab Archiduce Alberto cumulatus. Fratri Mediolanum reuerſo in Centuriatu ſucceſſit; atque in Arce Diuæ Catharinæ prope Syluam-Ducis tuendâ vulnus accepit in humero; fortiter agens, & patiens, ut egregium Bellatorem decet. In hac etiam Neoportuenſi pugnâ ter ſaucius, plus collegit gloriæ, quàm ſpargeret ſanguinis. Meritorum gradibus ad Legionis Tribunatum aſcendit. Iſendycam Flandriæ Arcem propugnauit. In Oſtendæ obſidione Diui Philippi munimentum recepit. Rhenobergæ propugnaculum primus inuaſit, & victoriæ viam aperuit. A Spinulâ Marchione, Virorum, ac virtutum æſtimatore optimo, declaratus è tribus unus Exercitûs ſui Præfectis magnanimitate præſtantibus. In Italiam redux, à Comite Fontano Inſubriam regente, ſupremus Legionis Inſtructor, & mox Tribunus creatus; dum Aſta obſideretur

ab

1600. *Petr. Io. Capriata lib. 3. Id. lib. 6.* ab Hiſpanis, horum Exercitui adiunctus, unà cum eo Copias Hoſtium fudit. Poſtmodum in Vercellenſi obſidione ſubſidiarios Milites, qui ſubmittebantur ad Vrbem; & diſtinere ſtuduit exſtructis munimentis, obſeptis viarum ingreſſibus, longoque aggere excitato; & perrumpere auſos profligauit. Ab Raynutio Parmenſi Duce ſupremus Caſtrorum Præfectus declaratus, annisque undecim eo munere cum laude perfunctus; ab Odoardo eius Filio Felini Comes in Parmæ ditione cum Poſteris renunciatur. In Hiſpaniam accitus ab Rege Philippo Quarto cum eâdem Præfecturâ, Fontis Rabiæ Vrbem in Cantabriâ obſidione liberauit; Diui Sebaſtiani Arcem muniuit; in alijs Hiſpaniæ partibus tam ſapienter, ac fortiter ſe geſſit; ut ab eodem Rege, præter actas literis gratias, Marchionis titulo fuerit inſignitus, & Regius in re bellicâ Conſiliarius electus. At omnibus hiſce honoribus, ac muneribus præhabuit ipſe ſolitariam vitam, Caroli Quinti Cæſaris inflammatus exemplo. Septem quippe annos extremos in Oliuetano Mediolanenſi Cœnobio, à Diuo Victore denominato, cum Religioſis Viris traduxit; ut qui ſæpe vicerat alios, de ſe denique triumpharet.

Mvlti etiam vulnerati ex eo conflictu digreſſi, magnitudinis illius, & conſtantiæ ſuæ argumento illuſtri, quamuis miſero, fuerunt. In his Archidux ipſe, ut memoraui, non indecora vel ſummo Principi, retulit vulnera glorioſa. Saucius quoque Dux Aumalius: pariterque Buquoius Comes, ac Barlota; Vallonum Caſtris ambo præfecti: grauiùsque multò Rodericus Laſſus eum Equitatum regens, qui ad cuſtodiam Principis excubabat. Aualus verò Alphonſus Italicæ Legionis Tribunus, dum anteillam fortiter facit, tria excepit ab haſtarum cuſpidibus vulnera, quorum vi ad terram afflictus, inter cadauera iacuit aliquandiu, eis indiſcretus. Mox viuus agnitus ab uno è famulis obequitante, in equum ipſius ab eodem impoſitus, inde proripuit ſeſe. Famulus verò iniquam ab Hoſtibus recepit fidei tantæ mercedem, vitam ibidem amittens, ubi Domino ſeruarat; eò tamen in morte felix, quòd pretio ſui ſanguinis tam egregium Virum redemit. Pulcris alij multi vulneribus eâ die inſigniti; uti Carolus Vicecomes, Felix Auellanus, Franciſcus Vraus; longèque plures, quibus quantò cariùs ea pugna ſtetit, tantò gratiores Archiduces ad celſiora in dies militiæ munera viam aperuere: ut documento cæteris id eſſet, non parcendum honoribus erga eos, qui vitæ ſuæ pro belli honore non parcerent.

Alphonſus Aualus vix ſeruatus.

Serui fides in Dominum.

Extinctorvm in hoc prælio numerus à varijs Scriptoribus varius refertur. Alij tria millia ex utrâque parte recenſent. Alij

Cæſorum ingens numerus, & præſtantia.

Alij bis mille quingentos è Catholicis, è Fœderatis ſexies mille. 1600.
Cui opinioni penè ex aduerſo reſpondet ea, quæ tradit, illorum quinque millia cecidiſſe; horum bis mille quingentos. Alij duo millia occiſorum Archiducis Copijs tribuunt, quatuor millia Mauritianis. Quicunque tandem certior fuerit numerus; magnum fuiſſe nemo diffitetur. Minor tamen ex numero iactura cenſenda eſt, in Exercitu præſertim Catholicorum, quàm ex præſtantiâ, ac dignitate extinctorum. In eorum quippe ſerie memorantur, quà Hiſpanicâ Nobilitate, quà muneris auctoritate, ac nominis exiſtimatione ſpectabiles: Franciſcus ab Arcu, de quo ſuprà meminimus, Ludouicus Faiardus, Ferdinandus Zappata, Didacus Vlloa, Petrus Auila, Aloyſius de Spartâ, Andreas Orticius, alijque complures. Hos inter militiæ gradibus inſignes numerantur ab alijs ſupra centum quinquaginta; ab alijs ultra ducentos quinquaginta. Ex Italico verò nobili ſanguine deſiderium ſui reliquere Marchionis Pallauicini Comenſis Filius: & Marchionis Bentiuoli Frater Alexander, Filius Cornelius; Iuuenes ambo magnæ ſpei: ille Frater, hic ex Fratre Nepos Vidonis Cardinalis Bentiuoli; qui de Hiſtoriâ Belgici huius belli uniuersâ, ingenij ſui monumentis Italico ſermone illuſtratâ, bene adeò meritus eſt, ut quamdiu Belgium ſtabit, eius futura ſit memoria immortalis. Perijt & Bonioannes Melitenſis Eques, & Comes Latinus Prata, & Septimius de Fabijs ex vetuſtâ apud Romanos Familiâ. Atque ex undeuiginti Signiferis Italicæ Legionis ſexdecim occubuere, duo grauiter ſaucij, captiuique, poſtremus pariter ſaucius vix euaſit. Nec minima tam luctuoſæ cladis pars fuit Hibernus Tribunus, cognomento Baſtocus, bellator animi magni, ſpectatæque virtutis, qui cum pleriſque Centurionibus ſuis, ingentique Militum numero cæſus eſt. Vexilla Peditatûs centum quinquaginta; Equitum ſigna tria, impedimenta, tormenta aliquot, & bellicus ferè omnis apparatus venit in Hoſtium poteſtatem. Qui tamen plus multò fecere compendij incredibili pretio tot Captiuorum, ac præcipuè Nobilium redemptorum. Non tamen omnino læta eis contigit, aut incruenta victoria. Siquidem & ex eorum parte plures quàm triginta Centuriones, alijque Præfecti militares cecidere; præter ingentem, atque ut aliqui cenſuere, maiorem quàm è Catholicis gregariorum Militum multitudinem.

Cladis huius Catholicorum cauſæ.

QVONIAM verò rei bene, vel malè geſtæ cauſæ in medium productæ, documento ſunt poſteris, quid ſequi debeant, quid vitare: huius tam infelicis Catholicis exitûs campeſtris prælij (cuiuſmodi rariſſima ſunt in hoc Belgico bello uniuerſo) variæ

1600. riæ cauſæ ab Auctoribus traduntur. In eo tamen ferè omnes conueniunt, ut præcipua culpa Equitibus tribuatur; qui pugnæ principio bombardarum hoſtilium impreſſionem vitantes, nudatum deſtituere ſuo præſidio Peditatum. Huic namque vallum his temporibus nullum tutius eſt, quàm circumfuſus Equitatus. Equites verò ſuo muneri propterea defuiſſe dicuntur, quòd ipſorum Præfecti, Ductoresque periti, quorum imperio multos annos aſſueuerant: Ioannes Contrera, Ambroſius Landrianus, Nicolaus Baſta, procul aberant. Vt minimè mirum fuerit, ſub nouâ adminiſtratione in raro bellandi genere Milites quamuis veteranos erraſſe: manifeſtò comprobantes, pluris faciendam in bello præſtantiam Ducum, quàm Militum. Vitio quòque Catholicis Copijs vertitur, quòd totæ ſimul in Hoſtem incubuerint, minimè reſeruatâ Exercitûs parte ad ſubſidium feſſis, ac periclitantibus inferendum: quòdque fatigatæ à matutino conflictu, atque itinere citato, nouum certaminis laborem ſubierint cum Hoſte recenti viribus, parato, locique, ac temporis opportunitatibus meliùs inſtructo. Mendozzam verò etiam illud cauſatum ferunt, quòd primi ad pugnam irruiſſent ſeditioſi; qui ſcilicet præ ardenti ſtudio nuperæ labis diluendæ, magis impetu, quàm conſilio ferebantur in Hoſtem. Quamcumque res improſperè geſta originem nacta ſit: prælium hoc inter cætera Belgica memorabile traditur; Neoporti, vel Dunarum nomine celebratum: in quo plus, quàm aliàs in Belgio, Militum, certè primariorum interemptum: victique ad extremum, qui propiores victoriæ fuerant. Hiſpani præ reliquis tantâ fortitudinis, & conſtantiæ gloriâ occubuerunt: ut antiquæ Romanorum virtutis æmulatores, quem viui pugnando locum ceperant, eumextincti corpore occuparent.

Hiſpanorum conſtantia.

Saluſt. de Coniur. Catilinæ.

ARCHIDVX ob euentum tam infelicem nihil animo fractus, aut ſeſe minor (quod magnanimorum eſt) ad ſuos ſe recepit, qui Leffingæ ponti, viæque cuſtodiendæ relicti fuerant. Ab ſuâ cohorte, varijsque Principibus ſtipatus, Oſtendam prætereuectus extra bombardæ ictum, diſſipatas Exercitûs reliquias collegit: maiorem tormentorum partem, & quæ intacta Hoſti fuerant, impedimenta in tutum locum auehi iuſſit: ſuoque curando vulneri operam dedit. Hinc Brugas profectus, inde Gandauum: ubi ab amantiſſimâ Coniuge eò exceptus maiore lætitiâ fuit, quòd ipſum præuia fama nunciauerat, vel extinctum in prælio, vel captiuum.

Archiducis magnanimitas.

Grotius.

AT Mauritius, quamquam non deerant, qui dicerent, perſequendas belli reliquias, Hoſtemque diſperſum penitùs profligandum:

gandum: quia tamen ſera nox incumbebat, multumque Militum abſumptum; ſatius habuit tam inſigni, ac penè deſperatâ victoriâ perfrui, quàm quod reliquum erat, rurſus in diſcrimen obijcere: cùm præſertim haud ignoraret, adhuc integra ſupereſſe Hoſtium quatuor millia, Germanos nempe à Velaſco ductos; à quibus Copijs ſuis admodum imminutis, & prælio fatigatis, timere poſſet. Illud tamen in eo minùs probatum aliquibus, quòd nequaquam aut cauerit, aut obſtiterit, nè bina ſubſidia ſexcentorum priùs Militum, mox aliorum mille Barlotæ ductu Neoportum inferrentur, Præſidio tunc admodum inualidum, & cuius ipſe obſidionem meditabatur. Igitur in eodem loco, ubi pugnatum fuerat, cum Exercitu victore pernoctauit. 1600.

Posтera luce, ut languentem à bellicis laboribus, ac periculis Militem recrearet, Oſtendam duxit. Ibi militare concilium habitum, quæſitumque, quò potiſſimùm arma vertenda. In obſidionem Neoportuenſem conſenſere omnes. Quamobrem ubi tres dies ibidem quieti, ac refectioni Militum dati ſunt, quarto demum Neoportum caſtra promota. Dum tamen Obſeſſores munimenta circùm erigere aggrediuntur, tam aſſidui è cælo fluxerunt imbres nouem dierum ſpatio, ut operibus manum admouere non licuerit. Eâ temporum opportunitate Catholici prudenter uſi, per noctis tenebras in Oppidum tranſmiſere Subſidia, quæ modò diximus. Nec minùs generosè in Hoſtem identidem erumpebat Ioannes Iacobus Comes Belgioioſus cum ijs, quibus præerat, Equitibus; Peditum tamen munus obeuntibus, quòd ibi Peditatu laborarent. Quibus difficultatibus permotus Mauritius, & quia Equitibus tutus non erat pabulandi locus; hoſtilis verò Exercitus penè redintegratus imminebat: ab illâ obſidione receſſit, nondum tormentis è nauibus in terram exportatis. Oſtendam ergo propiùs reduxit Militem: atque inter colles arenarum caſtra munitionibus cinxit, vicinam habens Claſſem, quæ Copias rebus omnibus abunde inſtrueret.

Mauritius Neoportum obſidet, ac paulò poſt diſcedit.

Magnum interea incommodum, & frequentia damna patiebantur Hollandi à Friderici Spinulæ triremibus: qui primus dicitur eas in Mare Belgicum induxiſſe. Hæ licèt haud plures quaternis eſſent, quia tamen eas quouis tempore ille promptas habebat, agileſque ad excurrendum in omnem partem; Hoſtium Claſſem, atque ab eâ pendentem terreſtrem Exercitum, vehementer infeſtabant. Naues quippe commeatu, bellicoque apparatu onuſtas inuadi à ſuis Fridericus iubebat: & nautas quidem ad remum damnari, nauigia verò vel abduci, vel tormentorum

Fridericus Spinula valdè infeſtat Fœderatos.

Camerus l. 14. c. 7.

1600. torum ictibus demergi. Quod ſi ad hunc finem viginti ſaltem triremes in promptu fuiſſent; facile admodum futurum videbatur & Claſſem illam diſijcere vniuerſam, & Copijs reliquis, alimenta ſubtrahendo, extremam perniciem creare. Quod ubi animaduertère Fœderati, ſuas & ipſi triremes parauere, quas tum Spinulæ conatibus obiectarent, tum in Hoſtium aliorum damna conuerterent.

Albertvs verò Gandauo Brugas regreſſus, ibi quicquid effuſum erat per loca circumiecta Militum recollegit; eique iungi mandauit Exercitûs parti, quæ ſub Velaſco, rei tormentariæ Præfecto, dimicationis expers fuerat: & Copias haſce omnes ad Neoportum tuendum deſtinauit. Quare Velaſcus eas deducens Dixmudæ ſubſtitit, in Oppido, quod trium horarum itinere Neoporto diſtat. At ubi Mauritium inde mouiſſe caſtra cognouit; ipſe cum Peditatu migrauit Audenburgum: Equitatum verò Ardenburgum petere iuſſit, relictis in medio Brugis. Eo namque conſtituti loco poterant in omnem partem ſtatim accurrere, quamcumque Hoſtis inuaſiſſet.

Non ceſſabat Archidux Militem undique Brugas euocare, ex Geldriâ præſertim, ac Brabantiâ. Quin & Ambroſium Landrianum ad ſe accerſiuit, nondum ſatis à morbo validum. Mauritius quòque ad ſupplementa Copiarum cogenda reuerſurus in Hollandiam, tempus nauigationi commodum opperiebatur. Nè tamen otio torpere Militem interim pateretur: vel ab ſuâ exiſtimatione alienum ratus, tot dies nihil agere: unum è munimentis aggreſſus eſt, quæ aduersùs Oſtendanas excurſiones, ut antea diximus, erexerant Hiſpani. A Diuâ Catharinâ duxerat nomen, Brugas inter, atque Oſtendam ſitum. Aliqui tamen Scriptorum Iſabellæ potiùs propugnaculum tùm inuaſiſſe Mauritium tradunt. Inſtruxerat Albertus & Militibus, & commeatu, & omni bellico inſtrumento Diuæ Catharinæ munimentum, quod pro ſuâ belli peritiâ facilè oppugnatum iri ab Hoſtibus proſpiciebat. Quò tamen eius expugnatio magis ardua foret, eòdem Barlotam Tribunum cum duobus Peditum millibus tranſmiſit. Is inter ipſum propugnaculum, & Brugas Caſtris collocatis, ingentem excitandum curauit aggerem, cuius beneficio poſſet ad Hoſtem tutus accedere, eique multum inferre detrimenti. Adfuit quòque ſubſidio Archiducis iuſſu Fridericus Comes Thſerembergius. Vtriuſque iamdiu in bellis exercitâ virtute repulſus cum Exercitu Mauritius fuit, & coactus ſuſceptum opus deſerere.

Campana. Bentiuolus. Camerus. Lauarius. Gaſpar Ens. Grotius. Haræus.

Mauritius D. Catharinæ munimentum inuadit.

Id antequam fieret, res accidit, quæ uti damni multum, ac

d luctûs

luctûs Catholicis intulit: ita gaudij tantumdem, atque emolu- 1600.
In eius defenſione Barlota cæditur. menti peperit Fœderatis. Dum enim Barlota cum Thſerembergio, alijſque Viris primarijs extructionem aggeris perluſtrat, ac recognoſcit; improuisò diſploſus è moſqueto globus, in eius caput irrumpit: quo vulnere ſaucius, atque afflictus ad terram, repentè animam exhalauit. Et magnus quidem fuit uniuerſi Catholicorum Exercitûs, ac præſertim Archiducum ex eâ iacturâ
Eius laus. doloris ſenſus. Erat quippe Claudius Barlota vir generoſus in paucis, difficultatum, ac periculorum contemptor; quique in arduis rebus aggrediundis nullum ſibi præire patienter ferret. Patriâ Lotharingus, virtutis ſuæ ſuffragijs ex gregario Milite per omnes militarium honorum gradus ad Tribunatum euectus. Vallones aliquot annos magnâ cum laude gubernauit. Animoſus magis, quàm cautus, accerſere ſæpè, non expectare mortem viſus eſt; quæ tamen plerunque promptior eſt, quando minùs expectatur.

Sed neque Hoſtes in eâdem unius propugnaculi oppugna-
Erneſti Naſſauii periculum. tione expertes periculorum fuere. Erneſto namque Naſſauio unà cum Aulico ſuo quodam obequitanti, emiſſus ex eo munimento globus, equum, cui inſidebat, percuſſit, ac ſtrauit: ipſum equino ſanguine reſperſum vix incolumem dimiſit: comitem verò cum ſubiecto equo ſimul extinxit. At Mauritius ibidem
Mauritius recedit. dies aliquot moratus, inde tandem recedere conſtituit: cùm præſertim ſummâ & pabulorum, & aquæ dulcis penuriâ laboraret Equitatus: & ſolis æſtiui nimiùs ardor ex arenarum tumulis repercuſſus, equorum, atque hominum plantas valde torreret. Neque minoris ad eum ſummouendum ponderis erat: quod ſuum videret Exercitum admodum diminutum; Archiducis verò Copias quotidie magis augeſcere, ac nouis viribus roborari. Quamobrem relictis Oſtendæ tribus Peditum millibus, duabusque cohortibus Equitum, conſcenſis nauibus Zelandiam versùs iter arripuit.

Hanc opportunitatem Hoſtis in receptu infeſtandi non *Iidem Scriptores.*
paſſus eſt ſibi è manibus elabi Fridericus Spinula. Imò ex artis peritiâ conijciens, Mauritium ut expertum Ducem, Claſſis partem poſtremam validiſſimè muniturum, quippe quæ Hoſtis ab tergo inſequuturi iniurijs futura eſſet obnoxia: frontem verò minùs inſtructam dimiſſurum: nocte, quæ conſcenſionem præibat, cum ſuis triremibus Fliſſingam versùs, maritimam Zelandiæ Vrbem, progreſſus eſt, ut venturas Mauritij naues expectaret. Nec fefellit opinionem euentus. Sub primam lucem in conſpectum Spinulæ ſe dedit Fœderatorum Claſſis. In eam illico

tri-

1600 triremes inuectæ impetum faciunt: tormenta diſplodunt: alia moliuntur hoſtilia: multum denique nauibus, multum Nautis, ac Militibus inferunt detrimenti. Multóque plus intuliſſent, niſi repentè ortus ab Solis Occaſu ventus Claſſi ſecundior, quàm Spinulæ triremibus fuiſſet. Antea quippe, leuiore vento ſpirante, non poterant poſtremæ naues armatæ in ſubſidium primarum accurrere: mox autem eodem inualeſcente velociores, inuadere Hoſtium triremes conatæ ſunt. At hæ proris conuerſis, uti Sluſæ portum, unde ſoluerant, repeterent; euitare nequierunt, quin per medias illas naues ferrentur, non ſine aliquo, quamuis leui, damno. Ad terram tamen incolumes appulere: quò eas inſectari Hoſtes non auſi; cautè ſubueriti, nè ſua nauigia, quibus carina profundior, in ſicco hærerent.

Eius Claſſem Fridericus Spinula lædit.

De Mauritio querelæ.

Reidanus l. 17. Campana in fine Hiſtor. Belg. Lanarius.

MAVRITII tam properus ſine ullo lucro receptus pleriſque Fœderatorum obtrectationum materiem, & querelarum dedit: quòd ad tam frequentem Claſſem adornandam, inſtruendamque tantum in commune factum ſumptuum à Prouincijs eſſet: & nullus inde fructus ad eas rediret; cùm tamen in ſuſcipiendà expeditione promiſſum tam glorioſè fuiſſet, uniuerſam Flandriæ maritimam oram Fœderatorum imperio ſubactum iri, atque eorumdem nauigationibus opportunè patentem fore. Multas prætereà eiuſdem Prouinciæ Vrbes eorum ditioni acceſſuras: quâ ex acceſſione conſequuturum, ut & grauiſſimis tam aſſiduè contribuendi oneribus, & alendorum in ſuis regionibus Exercituum neceſſitate leuarentur. Ita nuperrimè reportata victoria plus nominis, & famæ (ut perſæpe contingit) quàm utilitatis, & commodi peperit Fœderatis. Mauritius primùm in Zelandiam cum Claſſe profectus: inde in Hollandiam reuerſus, per varias Vrbes, ac præcipuè Bergæ ad Zomam, Gertrudis-bergæ, Bredæ, ac Nouiomagi, ad quietem, atque in hyberna diſtribuit Equitatum: Pedites verò in interioribus partibus collocauit.

AT Archidux Albertus poſt receſſum Hoſtium quatriduo Brugis moratus, ut quid ex eo noui naſceretur, propiùs obſeruaret; Fridericum Comitem Thſerembergium ei regioni cuſtodiendæ impoſuit, ad quam pugnatum fuerat, cuique Velaſcum paulò antè præfecerat: iuſſitque ea propugnacula reficere, & communire, quæ Mauritius labefactauerat. Adiunxit ei, præter Germanicas Copias, quibus præerat, tum Burgundicas Varambonij, tum Barlotæ Vallonicas. Velaſcum verò cum reliquo Milite proficiſci voluit, & caſtra ponere Mechliniam inter, ac Liram: ibique conſiſtendo, in omnem Hoſtium motum excuba-

re diligenter. Hæc prouidè accurantem Archiducem ruſſus 1600. Flandri, alijque Belgici Ordines obteſtati ſunt, ut Oſtendæ obſi-dionem aggrederetur, magna pecuniæ, magna Militum adiu-menta pollicentes, quò eâ vexatione prouinciam liberaret. Ve-rùm Albertus nondum maturum huic operi tempus affirmans, & maiores vires, conſiliumque diuturnius ab re tanta requiri, quæ iam aliàs difficultates præ ſe tuliſſet propè inſuperabiles; eam expeditionem differendam cenſuit. Quia tamen aut hanc, aut

Albertus ad bellum ſe inſtruit.

aliam in annum ſubſequentem verſabat animo; quò paratior, in-ſtructiorque prodire poſſet in campum, bellicum apparatum adornare decreuit. Iam Ordines centum aureorum millia in menſes ſingulos ad bellandum obtulerant: iamque Henricus Guſmanus ex Hiſpaniâ reuerſus pecuniæ non leue ſubſidium deportarat. Copias quòque uniuerſas tum ob crebras ſeditiones, tum ob recentem ad Neoportum cladem, defectas, ac mutilas luſtrauit Archidux, recognouit, ſuppleuit. Qui verò Hamontium ſeceſſerant Itali, poſt obſtinatam aliquot menſium contuma-ciam, in eaſdem conuenere conditiones, in quas antea Dieſtæ ſeditioſi atque in Archiducum obſequium reuocati, Verthæ ſta-tiones habere iuſſi ſunt, eò ducti à Friderico de Afflictis, cum iam numero eſſent Pedites mille quingenti, Equites mille.

Tractatio pacis inter Catholicos, & Fœderatos.

NEQUE verò per hos apparatus belli, prorſus omiſſæ tracta-tiones pacis: ut viam nullam Catholici relinquerent, quâ pu-blicæ ſaluti, quieti, felicitati conſuleretur. Imò eodem ferè tem-pore, quo ad Neoportum acerrimè dimicabatur; Iulio nempe menſe, Bergam ad Zomam profecti ſunt Legati Ordinum Bra-bantiæ, Flandriæ, aliarumque Prouinciarum Archiducibus pa-rentium. Eòdem paulò antè conuenerant Fœderatorum Ordi-num Delegati: quos omnes pari humanitate Baxius loci Guber-nator excepit. Poſtridie utriſque congreſſis, Catholicorum Ordi-

Gaſpar Ens. Grotius. Beyerlinck. Haræus. Reidanus.

Catholicorum literæ.

num literæ ſunt recitatæ, quarum hæc ſumma. *Nil ſalutarius Belgio, nil optabilius, quàm poſt tam diuturnum, ac pernicioſum bel-lum ſtabilem, ac ſynceram pacem. Ad eam toto pectore comparandam, mitti illos à ſe Legatos. Hortari ſe vehementer, ut omni ſuſpicionis, aut ſimultatis umbrâ ſubmotâ, de eâ tàm ingenuè, quàm efficaciter agant. Neque communia tot Populorum vota pacem enixè poſcen-tium, ac tanquam cælitus expectantium, fruſtrarentur.* His perle-ctis, Fœderati ſeorſim aliquandiu conſultarunt. Tùm ad Catho-

Fœderatorum reſponſum.

licos reuerſi, reſpondere inter cætera: *Fœderatos nec velle, nec poſſe cum Hiſpanis, aut eorum ſocijs ullius rei ſuſcipere tractationem: niſi priùs exterus omnis Miles exigatur è Belgio. Quod ubi factum fuerit, ſperari poſſe pacem aliquando inter Belgas coituram: eamque*

Reipu-

1600. *Republica formam inductum iri, in quâ nemini Religionis causâ vis afferretur*. Ad hæc ſubiecere Catholici: *Fas non eſſe, ut Fæderatis adhuc arma retinentibus, cæteri Belgæ armatis auxilijs ſpolientur.* Illi decantatum ſæpè carmen in Hiſpanos occinere: Sed & Archiducum Principatum eo nomine carpere: *quòd poteſtas eius ſuprema penès Hiſpanos foret; cuius rei argumento eſſe, quòd ſi qui naſcerentur Principibus Liberi, nonniſi ex arbitrio Regis Hiſpani inire connubia poſſent*. Plura ex utrâque parte ſubiuncta, magis tamen ad altercandum accommodata, quàm ad ullam ſanciendæ pacis viam reperiendam. Quare de more ſine ullâ deliberatione diſſoluta congreſſio. Adeò plerunque tractationes huiuſmodi pacis inter Principes, aut Nationes inimicas magis obtentui ſunt, atque in ſpeciem compoſitæ, ut Populorum querimonijs aliqua ſpes obtrudatur; quàm ex animi ſententiâ ſtudioſè quæſitæ: ac propterea tam vanos habent exitus, quàm ingreſſus.

Svb huius anni finem Flandri, ut ad Oſtendanam obſidionem faciliorem viam Archiduci aperirent, à Spinula triremes emere ſtuduerunt, aliasque complures fabricari. Manſit ille tamen in ſententiâ, nondum adueniſſe tempus ei molitioni opportunum. At Hollandis, naualis rei cæteroqui Magiſtris, non indecorum viſum, talis militiæ aliquid à Spinulâ condiſcere. Namque ipſi quòque Dordraci triremem ædificarunt longitudine paſſuum octo ſupra quadraginta: eamque tormentis quindecim obarmatam, Nigram cognomento dixerunt. Huius beneficio nauem ſuam à Sluſenſibus captam receperunt. Tertio verò Calendas Decembris bellicis aliquot nauibus eidem adiunctis cum Militibus ferè ſeptingentis, aduerſo Scaldi, Lilloum verſùs, Arcem Antuerpienſium, inuecti. Tùm Ordamum, Pagum ad fluuium, prætergreſſi; eorumdem Prætoriam ſtantem in anchoris, & bombardis octodecim communitam, inuaſerunt. Igitur velis, remisque ad eam propiùs accedere conati, ferreum triremis roſtrum ligneo nauis innexuerunt. Quo facto ita inter ſe cohæſere nauigia, ut loco moueri non poſſent. Quare Cuſtodes Prætoriæ ſtatim eiuſdem roſtrum abſciderunt. Mox interuallo facto, diſploſis utrinque tormentis ſeſe mutuò petiere. Ac principio quidem ex Hollandis aliquot extincti: cæteri bis propulſati. Tertiâ tamen impreſſione, qui nauim tuebantur, & quòd longè numero erant inferiores, & quòd præter omnem opinionem oppreſſi, & quòd Gubernatore deſtituti; pauci à cæde ſuperſtites, relictâ Hoſtibus Prætoriâ, Antuerpienſem ad ripam enatarunt. Eam Hollandi tanquam in triumphum abducentes, duasque ſimul vectorias, quæ Bruxellas Antuerpia deferro

Hollādi exemplo Spinulæ triremes adhibent.

Ex Antuerpia naues abducunt.

ferre ſolebant, aliaque nauigia trahentes, in quibus tormenta fuiſſe tradunt ſupra quinquaginta; Lilloum, atque inde in Zelandiam reuerſi ſunt. Magnos ea iactura tumultus Antuerpiæ conciuit: magnam Archiducibus indignationem commouit, propterea quòd inſignem Cuſtodiarum incuriam, ſocordiamque declarauit. Quamobrem Arembergium Comitem, ſupremum rei maritimæ Præfectum, Antuerpiam miſere: ut ſuper eâ re diligenter inquireret: eos, quorum culpâ tantum acceptum detrimenti foret, rigidè puniret: nè quid tale contingeret in poſterum, prouideret. Is Nauarchum negligentiæ in eo compertum coniecit in carcerem: ut verò caueret in futurum; in ipsâ Scaldis ripâ nouum extrui propugnaculum iuſſit. 1600.

Ambroſii Landriani mors, & laus.

EODEM ferè tempore magnum paſſa eſt res Catholica damnum, vitâ functo Bruxellis Ambroſio Landriano, ſupremi Equitatûs Præfecti Locum-tenente. Luxit Exercitus Virum ingentis animi, rerumque præclarè geſtarum famâ percelebrem. Doluit Archidux, prudentis conſilij, fideique ſpectatæ Adminiſtrum ab ſe deſiderari. Hominem denique Chriſtianis virtutibus in armorum libertate mirabilem, ereptum boni omnes deplorarunt. In eo, quod gerebat, munere ſuffectus eſt Nicolaus Baſta Epirota, qui Belgico in bello non mediocri cum laude meruerat, iam tum Albano Duce Belgas regente.

Initium noui Sæculi clarum ortu duorū Principum.

INGRESSVS noui Sæculi, quo ſcribimus; annus nempe milleſimus ſexcenteſimus primus à Chriſto nato, gemino partu lætus, ac memorabilis fuit: quo duo Chriſtiana Regna primaria & ſibi tùm plauſerunt, & ſalutari poſtmodum nexu coniugata ſunt inuicem. Si quidem nono Calendas Octobris Philippo Tertio Hiſpaniarum Regi ex Margaritâ Auſtriacâ nata eſt Anna Maria: & quatriduo pòſt Henricus Quartus Galliarum Rex ſuſcepit ex Mariâ Mediceâ Ludouicum Decimumtertium. Hæc utraque beatiſſima, atque in diuerſo Regno penè ſimul nata proles, ubi ad nubilem peruênit ætatem, fauſto copulata coniugio, magnam ſpem Orbi terrarum fecit, Hiſpaniam, Galliamque perpetuò ferè ſecum pugnantes, diuturno pacis fœdere colligandi. Sed ſpes ea in irritum cecidit: quandò longè facilius eſt coaleſcere ſanguinem Principum, quàm ingenia, mores, voluntates inter ſe diſcrepantium Nationum. Et ditionis vel tuendæ, vel amplificandæ ſtudium omni affinitate vehementiùs humanos animos mouet. Hæc temporum felicitas à pace per Galliæ, Hiſpaniæque regales nuptias creata, reſeruabatur anno eiuſdem ſæculi quinquageſimo nono, quùm Ludouico Decimoquarto in matrimonium ducente Mariam Tereſiam Philippi Anno 1601.

Quarti

1601. Quarti Filiam; tot annos optata, & ſuſpirata concordia inter duo potentiſſima Regna, cum Europæ plauſibus vniuerſæ, ſancita eſt.

Mendozza agit de ſua liberatione.

Anni principio Mendozza, qui Neoportuenſem Catholicorum cladem inſigniorem fecerat captiuitate ſuâ, ab Arce muniti ſſimâ Vuordâ, inter Vltraiectum, & Lugdunum Batauorum ſitâ, traductus fuit Hagam Comitis, tanquam in Regiam Fœderatorum. Ibi cum Ordinum Capitibus de ſuâ redemptione, ac libertate agere cœpit tantò vehementiùs, quantò propiùs. Antea quippe per Internuncios agitata res, lentum (ut euenire ſolet) negotium fuerat. Multi præter eum è Catholicâ Nobilitate Captiui (quos ſuprà memorauimus) detinebantur apud Fœderatos. Multi contrà ex horum ditione, quamuis ferè omnes conditione longè inferiores, in Hiſpania, Luſitaniâ, alijsque Regnis Hiſpano ſubiectis, aut carceribus erant, aut triremibus mancipati. Quare de Captiuis utrinque permutandis eam inière conuentionem Ordines Fœderati: ut ipſi quidem Mendozzam, cæteroſque ab ſe captos, constituto redemptionis pretio impenſo, dimitterent liberos: viciſſim verò quicumque ſub Hiſpani Regis, aut Archiducis imperio belli cauſa Captiui tenerentur ex Belgio fœderato, priſtinæ libertati reſtituerentur. At Mendozza quinquaginta aureorum millia, quæ pro ipſo redimendo Fœderati poſcebant, perſoluere recuſabat: Captiuos verò Hiſpano, vel Archiduci ſubiectos liberare, non in ſuâ, ſed in eorumdem Principum eſſe aiebat poteſtate: adeòque ab ipſis expectandum ea ſuper commutatione reſponſum. In eo quòque idem diſſentiebat à Fœderatis; quòd hi Ludouicum Villarium, nobilem Hiſpanum, unà cum alijs ſtatim dimitti nolebant, eum ſibi vindicante Franciſco Verio, à quo captus fuerat, ut ipſum poſtea cum Anglo quodam nobili, iamdiu in Indijs Hiſpanorum Captiuo permutaret. Mendozza verò quamprimùm eum liberari contendebat. Ianuario ferè medio cùm perlata fuiſſent Hiſpani Regis, Archiducisque reſponſa; de Captiuis utrinque reſtituendis firmata inter utramque Partem conuentio. Mendozza tamen ſe in libertatem aſſerere nondum potuit, Ordinibus poſtulantibus ſexcentorum millium aureorum cautionem; ut omnibus, cum quibus conuenerant, conditionibus ſtaretur. Tandem anno conſequente tertio Calendas Iunias, tribus & viginti aureorum millibus perſolutis, poſt captiuitatem menſium amplius viginti, liber dimiſſus eſt, ac Mauritij nauigio Antuerpiam perductus. Tantò pretioſior eſt, adeòque vindicatu difficilior, Principum, quàm priuatorum hominum libertas.

Vtrecht, Leiden.

Pri-

1601.

Primis huius anni menſibus otium ab armis fuit: quaſi ſpatium ſibi ſumeret utraque Partium ad pecuniam, Militem, atque omne inſtrumentum belli comparandum; ut paulò pòſt optimè inſtructa poſſet maiora moliri. Ac Mauritius quidem, tempeſtate ad bellandum opportunâ iam appulsâ, Copias eduxit, easque prope Schenchianam Arcem recenſuit. Tùm ad Hoſtis vires aliò, quàm quò ipſe oppugnationem animo deſtinauerat, auertendas, Syluam-Ducis inuadere ſe velle ſimulauit. Mox verò celeritate maximâ omnem Hoſtis ſuſpicionem, nedum ſubſidium anteuertens; Rhenobergam contendit, eamque ineunte Iunio cinxit obſidione. Ex eo, quod Catholici reliquerant Rhenobergæ Præſidio, poſtquam eam deditione cepere (ut alibi dictum) ingens, perpetuumque detrimentum acceperant Fœderati: quippe quibus ab eo Rheni erat intercluſa nauigatio. Quare, ut ſibi tam pernicioſum obicem amouerent, eius loci potiri magnopere affectabant.

Mauritius improuisò Rhenobergã aggreditur.

Lib. 11.

Igitur ubi eò Mauritius cum viginti Militum millibus peruènit; primò quidem ex aduersâ Oppido fluminis ripâ munimentum tormentis quatere aggreſſus eſt, in Inſulâ ſitum, alioque à nobis loco indicatum. Nec longus in eo expugnando fuit, aut difficilis labor. Illo potitus, Caſtra circa Oppidum poſuit; eaque aduersùs Hoſtium ſubſidia tam validè muniuit, ut maximi cuiusque Exercitûs ſuſtinere impetum poſſent. Tùm aggeribus Oppidum versùs excitandis, alijsque bellicis operibus moliendis applicuit animum. Præerat Rhenobergæ Ludouicus Bernardus Auila, natione, ac magnanimitate Hiſpanus; quique diuturnâ bellandi experientiâ magnam aſſecutus erat apud Milites exiſtimationem. Præſidiarij aderant ad ter mille quà Hiſpani, quà Itali, quà Germani: ex quibus Equites tantùm quinquaginta, Botbergio ſubiecti. Neque deerant in Oppido commeatus, & quidquid eſt ad ſuſtinendam obſidionem idoneum. Armenta quòque ex agro circumiacente intra mœnia reducta: naues perfoſſæ, demerſæque, nè in Hoſtium poteſtatem venirent. Vt verò non minùs in aggrediendo fortes, quàm in ſe tuendo prouidos Obſeſſi probarent ſeſe; frequenter in Hoſtium Caſtra eruperunt, multumque illis intulere damni, haud minus ipſi cædium perpeſſi.

Capto Inſulæ munimento, eam obſidet.

Ibidem. Gaſpar Ens lib. 22. Grotius lib. 10. Lanarius, Baudart, Haraus anno 1601. Carnerus l. 15 c. 1. 2. Reidanus l. 18. Bentiuolus l. 6.

Cvraverat principio Auila literis, aut Internuncijs de ſuo periculo certiorem Archiducem facere, atque opportunum ab eo ſubſidium petere: ſed arctiſſimè vijs omnibus obſtructis, quâ ratione id conſequeretur, reperire non poterat. Duo tandem illi ſe obtulere promptiſſimi animis, ac natandi periti ſſimi:

qui

1601. qui acceptis ab eo literis in viam ſe dant, Geldriam, aut Stralam verſùs, ubi omnium proxima erant Hiſpanorum Præſidia. Dum verò tranſmiſſo Rheno iter haberent, in quatuor Hoſtium Equites inciderunt. Quos ut vidit eorum alter, à viâ declinauit, eoque ſuſpicionem occurrentibus iniecit. Quamobrem eum inſequuti, aggreſſique captiuum perduxerunt in Caſtra. Alter animoſiùs progreſſus, & ipsâ, quam præferebat, ſecuritate ſe tutum ratus, in alium Equitem exploratorem incurrit. Ab eo rogatus: unde, aut quò proficiſceretur (ut perplexa eſſe primâ fronte ſimulatio ſolet) non ſatis apertè reſponſum expediebat. Ex quo coniectans Eques id quod erat, eum raptim inuadit. Ille prævalidus viribus egregiè ſe tutari. Parumque abfuit, quin ipſum equo deijceret. Verùm alio ſuperueniente, par eſſe unus duobus non potuit. Quare ab utroque captus, & pertractus ipſe etiam in Caſtra. Ambo, quod res erat, confeſſi; ad alios omnes ab eiuſmodi officio deterrendos, ante oculos obſeſſæ Ciuitatis ſuſpendio puniuntur. Interceptæ quòque literæ arcanis notis per numeros conſcriptæ. Ambagibus earum euolutis, docebatur: *Mauritium valdiùs multò ſe munire contra ventura ſubſidia, quàm aduersùs urbanas eruptiones. Abundare quidem illum bellicis machinis, quibus Obſeſſos continenter infeſtaret: ſed rem eidem futuram cum veteranis Militibus, qui non tùm primùm audirent ſtrepitum tonantium bombardarum. Quòd ſi ſubſidio immiſſo aliqua iuuarentur; audere ſe polliceri, priùs Obſeſſores fatigatum iri, quàm Obſeſſos.*

Nuncii ab Obſeſſis miſſi intercepiuntur.

QVAMQVAM ad Archiducem hæc epiſtola, vel ulla alia minimè perueniſſet: is tamen auditâ famâ obſidionis, quâ Rhenoberga premebatur; iuſſit Senatum bellicum aduocari. In eo quæſitum, utrum opportunius foret: an ad Oppidum illud propugnandum ſtatim ſubſidium ingens immittere: an hoſtilem alium locum inuadendo, vel ad eum tutandum ab obſidione illâ Hoſtem auocare, vel unius iacturam alterius adeptione penſare. Pluribus dictis in utramque partem ſententijs, varijsque rationibus in medium allatis, in id demum ab omnibus conſenſum eſt; ut utrumque præſenti malo remedium adhiberetur. Nam ſi minùs alterum proſperè ſuccederet; in altero ſpem repoſitam haud facilè decepturam. Igitur quoad ſubſidium, imperatum fuit Hermanno Comiti Thſerembergio, qui Geldriæ partis Archiducibus ſubiectæ Præfecturam gerebat; ut ex eius Præſidijs quantumcunque ſine detrimento locorum poterat, Militum educeret; eosque coniunctos alijs, quos accepturus erat è Brabantiâ, ad Hoſtium Caſtra circa Rhenobergam

Subſidium ab Archiduce mittitur Rhenobergam.

e ad-

adduceret: atque illa communiri validiùs prohiberet, donec maiores Copiæ Hiſpanicæ, Italicæque, quæ iam aderant, ſubmitterentur. 1601.

QVANTVM verò ſpectabat ad Vrbem Hoſtium obſidendam, ill co ſententijs omnibus in Oſtendam itum eſt: tum quòd (uti non ſemel diximus) maximè id erat in votis Prouincijs Alberto, atque Iſabellæ parentibus; pro quo toties preces, pecuniam, Milites, & quidquid opus eſſet, obtulerant: tum etiam, quia maximi momenti locus erat Hoſtibus ad uniuerſam Flandriam infeſtandam: quibus ſi receptus ille ſubtraheretur, pedem in eâ Prouinciâ ponere nuſquam licèret. Quamuis verò magnum eſſet, quod mouebatur opus, ob Vrbis validam ſitu, manuque munitionem, & ſubſidium nullâ penè ratione impediendum: viſum tamen Alberto eſt par magnanimitati ſuæ, dignumque cui notam bellandi ſcientiam, vires noui principatûs, congeſtam recèns ex Belgio, Hiſpaniâque pecuniam, ac iam, tùm conductas Hiſpanorum Copias deſtinaret. Bruxellas quippe eâ tempeſtate peruenerat eorum Legio ſub Ioanne Bracamontio Tribuno: altera verò Italorum ex Inſubriâ Theodoro Comiti Triuultio ſubiecta: tertia ex Neapolitano Regno, quam Domitius Caracciolus Bellæ Marchio, & Ioannes Thomas Spina moderabantur. Ex his Archidux Hiſpanos quidem Oſtendanæ obſidioni ſepoſuit: Italos verò Hermanno Comiti adiunxit, mandans, ut quantâ poſſet maximâ celeritate ſubſidium, Rhenobergam inferret. Sed neque hoc tempeſtiuum fuit, quandò iam ita Caſtra Oppido circumfuſa munierat, concluſeratque Mauritius; ut nullus omnino ad ea perrumpenda pateret aditus: neque Oſtendæ obſidio vetuit, nè quamprimùm illud caperetur. Quippe id periculi non auocauit ab oppugnatione tam bene præparatâ Obſeſſores: ſed ijſdem potiùs ſtimulos addidit ad extremum virium exerendum, ac finem operis feſtinandum, quò Rhenobergâ captâ, ad Oſtendam ſuppetijs roborandam, animoſiores accurrerent.

Ab eodem Oſtendæ obſidio decernitur.

IAMQVE validus agger Oppidum proxime deductus erat, & quâcumque flectebatur in angulos, Militum ſtationibus inſtructus. Iam crebris tormentorum ictibus lorica mœnium, atque interiecta propugnacula fatiſcebant. Ad rectam viam, quæ pro foſſâ erat circumducta, cuniculos agi Mauritius iuſſerat, ijſque magnam partem diſiecta eſt. Externis hiſce malis accedebat interior penuria, non quidem commeatuum, aut bellici apparatûs, ſed medicamentorum: quæ tamen admodum erant neceſſaria tot ægris, ac faucijs, qui quotidie ab Obſeſſoribus vulnera-

ban-

1602. bant. In has rerum anguſtias deductis mittit Mauritius, qui deditionem poſtularet. Reſpondet Auila: *Probe noſſe Mauritium pro ſuâ belli ſcientiâ, nondum adeſſe tempus dedendi ſeſe: quando Militum, alimentorum, ac totius inſtrumenti bellici abunde eſt. Pro eo tamen humanitatis officio, ſe illi agere grates.* Perrexit Mauritius alias viæ rectæ circa Oppidum partes cuniculis ſuffodere. Ac rurſus poſt quinque dies Præfectum eumdem, ut Rhenobergam dedat, per certum hominem tranſmiſſum hortatur. Tùm Auila rogat, ut ſcriptis ea committat Mauritius; quandoquidem non ſemper Internuncij fideliter, accuratèque mandata perferunt. Aſſentitur ille petitioni. Neque tamen interea ceſſari iubet ab operibus promouendis. Et iam perductus erat agger ad muros: ac Militum aliquot audacter conſcenſo vallo introſpicientes, propugnaculum unum à paucis cuſtoditum obſeruarunt. Alterum quòque munimentum ad Meridiem ſitum tribus cuniculis Obſeſſores ſuffoderunt, quorum duo ab Obſeſſis deprehenſi. Hæc inter à Mauritio petiit Auila, ut breues ſibi concederet inducias, veniamque daret Milites duos ad Hermannum Comitem tranſmittendi, qui ex eo certò cognoſcerent, an ulla præſtò eſſent inferendæ ſubſidia. Denegauit utrumque Mauritius: imò ſeuerè monuit, ut quamprimùm vel Obſides ad tranſigendam deditionem mitteret, vel extremam vim expectaret. Ille in ſumma rerum deſperatione ſe poſitum ratus, poſtero die ſe miſſurum reſpondit. At interiectâ nocte è vicinâ Vrbe Geldria elatis ignibus ſignificatur, in propinquo eſſe ſuppetias. Iam enim Moſam traijciebant ſexdecim Inſubres, triginta Neapolitanæ Militum centuriæ Hiſpani præterea mille ſexcenti aduentabant, & Vallonica Legio Ductore Buquoio, & Germanica Barlæmontio ſubiecta; ipſique Vertæ ſeditioſi: ut omnino octo millia Peditum eſſent, Equites bis mille quingenti. Cum contrà in Caſtris Mauritianis quina tantum millia Peditum, bina Equitum ſupereſſent, Anglis ad Oſtendam propugnandam profectis. Tantum tamen auxilium cum proximâ ſpe Obſeſſores inferiores numero propulſandi fruſtra fuit: ut plerunque proſperitas vitrea eſt, quæ cum ſplendet, frangitur. Namque poſtridie ab Auilà, quemadmodum promiſſum fuerat, Obſides ad Caſtra mittuntur, Præfectus Equitum Boibergius, atque Italus quidam Centurio: duo pariter à Mauritio leguntur in Oppidum Obſidum nomine Ductores, alter Equitum, Peditum alter. Poſtquam multùm ab utrâque parte de conditionibus diſceptatum; in has demum conuenere. *Ut liberum eſſet Militibus, Nautis, cæteriſque ex Oppido migrare cum ar-*

Mauritius Rhenobergæ deditionem poſtulat, quæ primò negatur.

Tandem deditio fit.

Eius conditiones.

mis, atque omnibus impedimentis. Ut nulli fraudi foret anteacto tempore Ordinibus militaſſe, atque inde ad Hoſtes transfugiſſe. Oppidi Præfecto daretur honoris causâ, poſſe ſecum auehere bina tormenta campeſtria, cum totidem pyrij pulueris vaſis, & globis quinquaginta. Ad agros, & ſaucios tranſportandos ducenta vehicula à Fœderatis commodarentur, adhibitâ cautione recuperandi. Captiui utrinque liberi dimitterentur, ubi, quæ pro alimentis debebant, perſoluiſſent. 1601.
His conditionibus ſancitis, pridie Calendas Auguſti Auila cum mille, ac trecentis Militibus Rhenobergâ diſceſſit; ac Traiectum ad Moſam, magnâ quòque comitante ſauciorum multitudine, profectus eſt. In eâ oppugnatione deſiderati ſunt ex Obſeſſis ſupra mille, ac ferè totidem ex Obſeſſoribus.

Potitus Oppido Mauritius, nouis illud operibus, validoque præſidio firmat. Interea Copiarum partem ad Meurſam ſibi vindicandam immittit. Hæreditario iure ad ſe deuolutum, id Oppidum aſſerebat, ex obitu Valpurgis Comitis, Amitæ ſuæ. *Murs.* Cliuiæ tamen Dux maius in illud ſibi ius præſumens, iam occuparat. *Cleues.* Præſidiarijs Mauritius internecionem minatur, niſi ſtatim Oppidum dedant. Illi ſpatium petunt, quo certiorem faciant Ducem. Eo negato, cum tantæ vi ſuſtinendæ ſeſe impares viderent, deditione factâ, cum rebus ſuis incolumes dimiſſi. *Mauritius Meurſa quoque potitur.* Mauritius, ut loci poſſeſſionem ſibi firmiùs ſtabiliret; Arcem in eo deſignari iuſſit, quæ vix Antuerpienſi concederet. Tùm Exercitu in æſtiua diſtributo, ut ab anteactis laboribus reficeretur; Hagam Comitis reuerſus eſt, ad ſolemnem Fœderatorum Ordinum conuentum.

DE BELLO BELGICO
LIBRI DECIMI QVARTI
SVMMA.

OStendæ obſidio multis nominibus memoranda. Oppidi ſitus, & magnę munitiones deſcribuntur. Hiſpanica circa illud munimenta: Obſidionis principium. Oſtendani Gubernatoris induſtriæ. Prima eius eruptio propulſata. A Verio ſubſidium in Oppidum introducitur. Eiuſdem vana eruptio. Munitiones exſtruuntur utrinque. Agger artificioſus deſcribitur. Obſeſſoribus Copiæ adduntur. Inopinati euentus ab uno aggere. Buquoius alia excitat munimenta. Nicolaus Catricius, dum oppugnat, occiditur: & ex Hoſtibus Henricus Colinius miro modo. Viri Principes ad ſpectandam obſidionem veniunt. Maris æſtus Obſeſſis, & Obſeſſoribus nocet. Archidux Senatum bellicum cogit: ubi varia proponuntur. Mauritius, ut Hoſtem auertat Oſtendâ, Syluam-Ducis obſidet. Status Vrbis. Mittitur ab Archiduce Subſidium. Acriter oppugnatur, ac defenditur. Stratagema, quo nouum Subſidium inducitur. A Mauritio ſoluitur obſidio. Oſtendani deditionem agitantes, impetrant inducias. Pulcrum in eis ſpectaculum. Accepto Subſidio, ſe dedere abnuunt. Friderici Spinulæ in Hiſpaniam profectio. Eius de Angliâ conſilium; & ſuper eo conſultatio. Regiæ triremes ei committuntur.

Regis literæ ad Ambroſium Marchionem. Oſtendæ valida oppugnatio, & ſtrenua defenſio. Obſeſſores multi occiſi: inter quos etiam Bellatrix. Nouæ machinæ paratæ deſcribuntur. Ambroſius in Italiâ Copias contrahit. Fridericus ex Hiſpaniâ diſcedit in Belgium. Eòdem cum Exercitu venit Marchio Frater. Mirus Ordo in itinere. Has Copias, aliasque mittit Archidux in Mauritium Brabantiam inuadentem. Ab hoc Grauia obſidetur. Loci deſcriptio. Cur tardum Subſidium. Obſidentium diſpoſitio. Gubernatoris ſedulitas. Mendozzæ conſultatio. Idem nequit immittere Subſidium. Acriter utrinque in hac obſidione confligitur. Grauiæ deditio. Mendozza ſeditioſos Pedites armis domat. In Equites auctos numero mouet ipſe Archidux. Auertitur ad Venlonam defendendam. Lucemburgenſis ditio infeſtatur à Fœderatis. Archiducis Edictum contra Seditioſos. Eos neque Pontificis Nuncius placat. Friderici Spinulæ Claſſi occurrit Anglica. In conflictu hæc ſuperior. Coniuratio in Spinulæ Prætoriâ oppreſſa. Idem incidit in Hollandos, & Anglos: eosque declinat. Vehemens tempeſtas. Caleтenſes valde lædunt Hiſpanos. Marchio Fratrem conſolatur, priùs per literas, deinde conſpectu. Arcem Vachtendonchæ Catholici ſtratagemate capiunt: mox amittunt. Rex Hiſpanus Friderico titulos, ac ditionem addit. Hortenſij Spinulæ ad eum literæ. Mors Eliſabethæ Angliæ Reginæ. Dotes eius animi, & corporis. Cur nubere recuſarit. Anglicanę caput Eccleſię ſe conſtituit. Quàm crudelis in Catholicos.

DE

DE
BELLO BELGICO
LIBER DECIMVS QVARTVS.

1601. *Iulius Caeſar Bulēger. Hiſtor.l.11. Petr.Mōtanus in Flandria deſcriptione. Georg.Braū in Theat. Ciuit.l.6. Flam. Crucius Theatr. Milit. tract. 1.c. 27. Auber. Miraeus de vita Alb. Arch. Henric.Spōdanus in Cōtinuat. Baronij. Aug. Grillus Epiſt.ad Alphonſum Beccariam. Nic.Vernulens in Trophaeis Spinulae. Petr. Mattheius Hiſt. Gall. lib. 4. Narr. 2. lib. 7.Narr.3. Et alij plures.*

Oſtendae obſidio memorabilis: & quare.

OSTENDANA Obſidio, quam exponere iam ingredior, omnium, quæ narrantur in hoc toto Belgico tot annorum bello, maximè memorabilis fuit: ſiue diuturnitatem temporis metiare, quâ producta eſt ultra tertium annum: ſiue ſumptuum utrinque factorum magnitudinem expendas; qui quadragies centena aureorum millia ſuperaſſe feruntur ex parte Fœderatorum; longè verò maiores cenſendi ex parte Archiducum: ſiue pertinaciam ſpectes Obſidentium, quorum vel primis viginti menſibus duo de viginti millia perijſſe memoriæ proditum eſt: ſiue Obſeſſorum audaciam, qui vix ullum abire toto triennio diem ſiuerint ſine intrepidâ eruptione. Vtriuſque autem partis tantæ fuerunt, ac tam ex æquo libratæ vires; ut ad extremum uſque obſidionis diem, anceps ab utrâ ſtaret victoria penderit. Neque mari ceſſarunt unquam Obſeſſis aduentare Subſidia: neque terrâ ſuppeditari robur Obſeſſoribus. Oppugnationes ſine intermiſſione: tormentorum diſploſiones ſine numero. Plus penè ſub terrâ, quàm ſupra eam, pugnari viſum; tot ubique cuniculis effoſſis, ut ubi minùs timebantur, repentè naſcerentur incendia. Neque magis manu certatum, quàm ingenijs, bellicas ſubinde machinas hinc ad Hoſtem petendum, hinc ad ſeſe tutandum comminiſcendo. Caſtella impoſita nauibus: Currus aquis ſupernatantes: pontes immenſi ductiles, atque truſatiles. Hinc deprædicatum Hiſtorijs: Oſtendanam obſidionem, ampliſſimum fuiſſe Theatrum Martis, & bellicæ Scientiæ Academiam: ad quam fortiſſimæ confluxerint Europæ Nationes: ubi nemo ſtuduerit, quin doctiſſimus euaſerit: ubi Duces ſapienter imperare, Milites ſtrenuè rem gerere didicerint: neque ullam fuiſſe Vrbem, Oppidum, Arcem vehementiùs oppugnatam, generoſiùs defenſam. In hac obſidione quilibet terræ palmus multis hominum capitibus ſtetit: plus quodammodo abſumptum nitrati pulueris fuit, quàm ipſius ſoli puluis eſſet: aggeres non terrei, ſed ferrei è globis ab Hoſte tranſmiſſis erecti: & ſuorum cadaueribus munimenta fabricata. Quin cum ipſo mari pugnatum;

tum; quod velut auxiliares aquarum copias ſubmittens popularibus ſuis, quicquid operum diuturno labore moliti Obſeſſores eſſent, uno ſui æſtûs impetu diſijciebat. Hîc inædificatum vaſtis molibus pelagus: ac terra eodem exundante nauigata. Hîc ſyluæ in medias aquas è montibus translatæ, ut è mari terram facerent, vallumque militare. Hîc in inuio elemento ſtratæ ligneæ viæ, quæ ſimul ducerent, ac ducerentur. Hîc verioribus, quàm olim à Xerxe, compedibus innexum mare: neque pontibus frænati amnes, ſed quod eos complectitur, in ipſo ore fræno coërcitum. Denique multum utrinque ſanguinis fuſum: nec tantum fuit ſui conſeruandi ſtudium, quanta alieni prodigendi ſitis. Atque Obſeſſi tùm demum defenſione deſtiterunt; cùm propè nihil terræ ſibi relictum viderent, quod defenderent. Hanc Obſidionem iamdiu Catholicorum Belgarum votis (ut ſæpè diximus) expetitam, atque iteratis identidem precibus poſtulatam; nunc tandem aggredi decreuit Albertus, cùm ſe à congeſtâ ex Hiſpaniâ, Belgioque pecuniâ, & magnis ſupplementis aucto Milite, ſatis ad tantum operis inſtructum animaduertit. 1601.

Oſtendæ ſitus. In eo Belgici maris litore, quod Flandriam curuato dorſo determinat; ſurgit Oſtenda, tribus leucis Neoporto, Brugis verò quinque propemodum diſtans. Pagus olim nullius nominis; Piſcatorum tugurijs magis, quàm Ciuium domibus conflatus. Hâc tamen tam pertinaci obſidione tantum ei celebritatis acceſſit, ut per omnes Europæ plagas eius fama peruaſerit. Adeò plerunque calamitates ipſæ nobilitant. Belgici huiuſce belli primordijs, opportunitate loci ab Hollandis animaduersâ, palis primò, ac longurijs, mox etiam aggeſtâ humo muniri cœpit. Temporis deinde proceſſu tam validis operibus circumſeptum Oppidum eſt; ut inter munitiſſima Flandriæ loca meritò numeretur. Circumiectum ſolum varijs à mari ductis aquarum alueis interſecatur: ac propterea ſemper udum eſt, ac paludoſum. Duo tamen eorum præcipui, cæteriſque ampliores Oſtendam circumeunt, & mare quodammodo in terram inuehunt, quando æſtu intumeſcente, altiores voluunt aquas, eiſque impoſita nauigia maiora deferunt, atque ad Oppidum appellunt. Senas horas æſtus attollitur, totidemque decreſcit: quod niſi fieret, iamiam hauriri Oſtendam crederes à pelago circumfuſo. Ambitus eius breuis eſt, & in longitudinem aliquantò porrectior: Ipperleâ flumine alluitur, quod ubi in mare prorumpit, ſinuoſum efficit portum, multarum nauium capacem. Quamquam non unus Oſtendæ obtigiſſe dicendus eſt; cum æſtu auge-

Eiuſdē deſcriptio, & munitio. *Canali.*

1601. geſcente, tot eam videantur portus aperire, quot aluei. Propu-
Baloardi. gnaculis octo munitur, neque paribus mole, neque interuallo
eodem inter ſe diſpoſitis; ſed ad tutandas domos ita ſtructis, ut
opportunitas loci poſtulabat. Foſſâ circumcluditur ſatis amplâ,
Strada coperta. in quam profundus alueus exoneratur. Habet & tectam viam,
quâ terram ſpectat, cuneatis munimentis ingentibus inſtru-
Riuellini. ctam; quibus minores aluei pro foſſâ ſunt. Quâ verò in mare ver-
Fiácheggiare. git, aliâ munitione vallatur, quinque propugnaculis cuſtoditâ.
Bipartitum Oppidum eſt, aut potiùs geminatum: alterum quip-
pe vetus, alterum nouum appellant. Vtrumque interiectus al-
ueus ſeparat: eidem verò impoſiti pontes coniungunt. Vetus
Oſtenda, quæ minor eſt, pelago propiùs accedit: at noua, quæ
amplior, in terram ſe magis inſinuat. Neque minùs contra im-
petum frequenter æſtuantis Oceani, quàm aduersùs impreſſio-
Argine. nem Hoſtium munitur. Nam & aggerem opponit in viâ tectâ
ductum, & quàm longè litus Oppido prætenditur, protractum;
nè per æſtum exuberantes undæ ſubiectos latè obruant campos:
Steccato. & propter ipſum mare crebræ, craſſæque defixæ ſunt trabes, ceu
vallum quoddam contexentes, ad quod aquarum furor vel ſtatis
horis æſtuantium, vel procellis turgentium, infringatur. Hoc
Oppidum, utpote ſitu valde infeſtandis Hoſtibus opportunum,
Artiglierie. egregiè munierant, ac Milite, tormentis, omnique apparatu
Munitione. bellico inſtruxerant Fœderati: atque ex eo frequentes faciebant
Scorrerie. per uniuerſam Flandriam excurſiones, agendo prædas, agros
Saccheggiare. vaſtando, Villas depopulando, aliaque ſecum damna, terroremque
que plurimum circumferendo. Tantæ ruinæ obices aliquot op-
Ripari. *Forti.* ponere Hiſpani contenderant, multis circum Oſtendam erectis — Munimẽta Hiſpanorũ circa Oſtendam.
Poſitura. munimentis, uti ſuprà memoratum. Eorumdem poſitum, quan-
Quartieri. dò ad obſidentium ſtationes, totiusque ſeriem obſidij probè in-
telligendam plurimùm facit; præſtat hìc diligenter ob oculos
ponere.

Ad læuam Oſtendæ mare ſpectantis, & quâ Solem habet Oc-
cidentem, propugnaculum erat omnium validiſſimum, ac Di-
ui Alberti nomine inſignitum. Imminebat hoc fluuio Auden-
Sboccare. burgo defluenti, quâ ſeſe euoluit in mare. Haud procul ab eo
Iſabellæ munimentum ſurgebat, eidem amni proximum. Vt
in his imponendis nominibus, honorem impendiſſe ſtructores
Diſtretto. viderentur Principibus ſuis. Huic per ambitum Oſtendani Agri
ſuccedebat aliud Diuæ Claræ appellatum. Nec longè diſtabat,
quod à Diuo Michaële nomen accepit. Poſtremum è recentio-
ribus propugnaculis, ad dexteram Oppidi, atque ad Solis Or-
Bredenè. tum ſitum erat, à vicino Pago Bredenâ denominatum. Alia

f tria

tria munimenta vetuſtiora erant, atque Oſtendæ remotiora, trans flumen Ipperlæam, qui Oſtendanum Agrum ferme in circuitu ſicat: Blancobergenſe ſcilicet, Audenburgenſe, Snaſchercanum.

1601. *Paſſar per mezo.*

Obſidionis cauſa, & initium.

Gaſpar Ens hiſt. lib. 22. & l. de hac obſidione. Grotius lib. 10. Boter. l. 8. Beyerlinch, Lanarius, Baudart, Haraus, Miræus anno 1601. & ſeq. Aitſingeri Cõtinuator. Põpeius Iuſtinianus de bello Belg. l. 1. 2. 3. Thuanus l. 126. & ſeq. Carner. l. 15. Reidanus l. 18. Bentiuolus lib. 6. & 7.

Igitvr ut crebris Catholicorum Belgarum petitionibus aliquando tandem ſatisfaceret Albertus: hoc eſt, quemadmodum ipſi argutè de more loquebantur, ut Leonis Belgici plantæ (huius enim in ſpeciem ſæpè Belgium effingunt, & illius Prouinciæ ferè omnes pro inſigni Leonem habent) ſpinam illam auelleret: tertio Nonas Iulias circum Oſtendam Caſtra poſuit. Et ipſe quidem ſtationem ſuam, ac totius obſidionis maximam, in cognomine ſibi propugnaculo collocauit. Cœperat id paulò antè Mauritius: ſed in digreſſu deſtituerat. Ex aduerſâ verò parte Bredenæ munimentum à Friderico Comite Vandembergio teneri iuſſerat. Ab hoc ad illud propugnaculum duci aggeres cœpere, atque Oppidum à terræ latere circumcludere. In Albertino pars maxima Militum erat Hiſpanorum, Italorum, Vallonum. His omnibus impoſitus fuit Auguſtinus Mexia Antuerpienſis Arcis Præfectus: cuius erat Archiducis nomine Exercitum moderari: loca recognoſcere: progreſſus accelerare. Qui verò Caſtris præerat Hiſpanicis Hieronymus Monroyus, quique Vallonicis Nicolaus Catricius intra trium noctium ſpatium arenarum collem tenuerunt Oppido imminentem: eique tormentis aliquot impoſitis multum damni Oſtendanis inferebant. Vtque occupatum locum tutiùs retinerent, ingentem extruebant aggerem, quo ſe tegerent Oſtendanum Agrum versùs, opportunumque receptum adijciebant. Nec minore diligentiâ Fridericus, è Bredenenſi munimento progreſſus, celſiorem arenoſi tumuli, ſeu Dunæ partem inſederat: diſpoſitiſque bombardis inde Oppidum infeſtabat.

Trinciera. *Ridotto.* *Pezzi.*

Vandernoti, Oſtendæ Præfecti diligentia.

Far prouigioni.

Luoghi deboli. Fortificare. Piantare i pezzi. Lauori. Più debole. Trinciera.

Praefectvs erat id temporis Oſtendæ Carolus Vandernotius, qui ſtatim de re totâ certiores fecit Ordines Fœderatos. Hi periculum cautè proſpicientes, magnos inſtruere iam cœperant apparatus, ad Oppidum illud propugnandum, quod unicum in uniuerſâ Flandriâ poſſidebant: adeòque momenti ducebant maximi eius iacturam. Neque ſuo deerat muneri Gubernator. Partes omnes circumſpicere diligenter: quas infirmiores notabat, munitionibus roborare: tormenta ijs locis ponere, unde plus inferre moleſtiæ Hoſtibus poſſent; eorumque ſurgentia opera diſturbare. Et quoniam ex aduerſo propugnaculo Diuæ Claræ minùs munitum Oppidum animaduertit; nouam ab eâ parte loricam extra vetera mœnia exorſus eſt. Pari magnitudi-

ne

1601.

ne animi ſeſe ad conſtantem defenſionem parabant Oſtendani, uno & viginti Peditum ſignis ad præſidium inſtructi; utque inutili turbâ Oppidum alleuarent, Vxores, paruos Liberos, atque omne vulgus imbelle in Zelandiæ proximas Inſulas amandarunt.

Oſtendanorum eruptio repulſa.

Diſturbare i lauori. *Sortire.* *Dicco.* *Ritirarſi.* *Ridotto.* *Palla d' artiglieria.* *Darſi mano.*

INTEREA Monroyus, & Catricius alacriter inſtituta opera promouebant. Quibus interpellandis, armorumque progreſſibus inhibendis, ſexto Idus eiuſdem menſis ex Oppido cum Gubernatore mille & quingenti Milites eruperunt. Illis obuiàm Monroyus cum Hiſpanis, Italiſque ſibi ſubiectis occurrit: ac ſupra exſtantem viam (diccum appellant) aduersùs eos tam acriter dimicauit, ut in Oppidum ſe recipere non ſine graui damno compulerit; inuecto pariter in eoſdem cum Equitibus vigintiquinque Locum-tenente Patino, qui viam illam cuſtodiebat. Nil ergo eruptione remoratâ, proceſſum in operibus eſt. Et iam perfecto primo receptaculo, alterum moliebantur: cùm inopinatò globus tormenti ex Oppido diſploſi caput Monroyo abſtulit. Suffecit in eius locum Archidux Simonem Antunium Luſitanum, Militem æquè veteranum, ac ſtrenuum: qui deſignatam molem ad exitum cum Catricio perduxit. Hos verò duos receptus interiecto aggere ingenti coniunxerunt: ut mutuò ſe tueri ambo poſſent.

Franciſcus Verius Subſidium quatuor millium introducit Oſtendam.

Soccorſo. *Colonnello.* *Battaglia.* *Sortita.*

DVM hæc ab Obſeſſoribus adornantur; ingreſſus Oſtendam eſt Idibus, ſubſidio miſſus ab Ordinibus Fœderatis, Franciſcus Verius Anglorum Tribunus, exploratæ ſæpiùs virtutis bellator, ac præſertim in recentiſſimo Neoportuenſi conflictu: ut rei tanti ponderis, conſilio, atque auctoritate præeſſet. Adduxit hic ſecum Pedites quater mille, magnumque rerum ad defenſionem facientium apparatum. Neque quicquam ardorem animi moratus, poſtridie quàm aduenerat, ſubitam, ac vehementem fecit in Albertinum propugnaculum eruptionem cum ſupra ter mille Militibus. Oppoſuit ſe ſtatim illi Simon Antunius, aliique, quorum cuſtodiæ commiſſus agger, tam animosè: ut retrocedere non ſine magnâ Oſtendanorum iacturâ coëgerit. Cùmque probè intelligeret Verius, quanti ſuorum referret loca extra Oppidum occupata retinere, ut partem eius infirmiorem tutarentur; promouere cœptam à Vandernotio munitionem ſtatuit, ac ternos receptus adiunxit, quos poſtea vulgus militari vocabulo Poldros appellauit. Quadratam quòque loricam erigi iuſſit, quam quinque Cohortibus cuſtodiendam dedit. Eam verò tamdiu tenuere, donec memorati receptus validè munirentur. In his idoneum militem, ac tormenta locauit: aggeremque, & oc-

Ingens eius eruptio propulſatur.

Guardia. *Dar' à dietro.* *Perdita.* *Guadagnar luoghi.* *Fortificatione.* *Poldri.* *Trincierone.* *Compagnie.*

Variæ munitiones utrinq; fabricatæ.

cultam viam ab omni parte tutiorem reddidit: pro ſuâ in rebus bellicis experientiâ coniectans; aduersùs id latus, quod imbecillius erat, præcipuam obſidionis molem Archiducem admoturum. Neque eum fefellit opinio. Albertus quippe animaduerſis Hoſtis operibus, ex eâ maxime parte illum iuſſit inuadi: tum ut maiores in campo progreſſus facere prohiberet: tum ut illac viam ſibi faciliorem ad oppugnandum Oppidum aperiret. Quare Vandembergio Comiti mandauit, uti ſuum in locum Alphonſo Aualo ſubſtituto; cum Germanorum Legione ſibi ſubiectâ, & Vallonum manu, ex Bredenenſi in Diuæ Claræ munimentum migraret: atque ex hoc, procedere latiùs Hoſtem, aut nouos receptus fabricari vetaret. Profectus eò Fridericus Comes, duo ſtatim propugnacula excitauit ex aduerſo trium hoſtilium: eorumque alteri Diuæ Mariæ, alteri Diui Martini nomen indidit. 1601. *Attaccar.* *Dar l'aſſalto.* *Reggimēto.* *Piantar forti.*

Neque ſegnior Verius aliâ quâdam parte nouum receptum ſtruere. Quo cognito Archidux, haud ignarus, quantum ſibi faceſſere negotij poſſet, ſi perduceretur ad exitum; illico ad opus diſturbandum bis centenos Milites miſit Hiſpanos, atque Italos, Ductore Auguſtino Mexiâ; ut duobus ex lateribus locum aggrederentur. Hi ſummo ardore irrumpentes, per vim maximam receptaculum penetrarunt: quinquaginta ex Hoſtibus, eorumque Præfectum interfecerunt; locique potiti, appellationem illi ab Diuâ Annâ impoſuere: quòd huic ſacra dies anniuerſaria recurrebat, quando geſta res fuit. Nec multum temporis interfluxit, cùm Oſtendani rurſus erumpentes ad duo millia, bipartitò Catholicos inuaſerunt. Ab his tamen ſtrenuè propulſati, cum iacturâ multorum è ſuis, ad tectam viam confugerunt. *Impadronirſi.*

Fridericus Comes interea, quique ſub eo Milites erant ad Claræ munimentum, inſtitutis inſiſtere laboribus non ceſſabant. Iamque abſoluto receptu, cui Diuæ Mariæ nomen fecere; & locatis in eo bombardis, magno impetu, nec minore Hoſtium detrimento fulminabant. Pari ſedulitate ab his, qui Diui Alberti propugnaculum tenebant, in bellica opera incumbebatur. Præ cæteris verò aggerem iuxta mare conſtruere aggreſſi ſunt; quo aditum intercluderent Fœderatorum nauigijs, quæab eo latere per alueum Oſtendam petebant; ac Militem, commeatus, aliaque ad defenſionem neceſſaria importabant, ægrosque, ac ſaucios exportabant. Id operis in hunc modum fabricabantur. Quoniam arenoſum ſolum ſolidæ ſtructuræ patiens non erat; tamalium faſces, viginti pedes longi, coctis lateribus farcie- *Argine.* *Aggeris artificioſi deſcriptio.* *Faſcine.*

ban-

1601. *Salſicce.* bantur (à formâ vulgò dicti farcimina, ſeu lucanicæ) ut eo pondere irruentibus aquis obſiſteretur. Hi validè undique obligati, alius ſuper alium coaceruabantur; atque ita in aggerem conſurgebant, qui, quantùm erat opportunum, producebatur. Eiuſmodi labori continens luctamen incumbebat à mari: quod horis præcipuè, quibus æſtus accedebat, tanto impetu in oppoſitam molem inuehebatur, ut eam affligeret, ac ſolo æquaret: eiuſque materiam omnem adeò diſijceret, ac diſſiparet, ut nulli poſtmodum uſui eſſe poſſet. Multum quòque detrimenti ſtructores huius operis ab Oppido patiebantur: unde perpetuò plumbeus, ac ferreus imber è moſquetis, atque bombardis effuſus ingruebat: eoque magna facta Operarum iactura. Nihilò tamen *Forte.* minùs ad deſtinatum finem perductus eſt agger: ad cuius caput munimentum erectum; eique tormenta impoſita. Quibus omnibus machinamentis tandem effectum, ut ingreſſus Hoſtium nauibus ex eâ parte præcluderetur.

Haec inter ad Oſtendanam obſidionem acceſſere qui venerant ex Italiâ Milites: Hiſpani nempe ſub Ioanne Bracamontio: Itali Ductore Theodoro Comite Triuultio. Aduènit etiam Ca- *Terzo.* rolus Longouallius Buquoij Comes cum Legione, cui præerat, Vallonum: & Florentius Barlæmontius Comes cum ſeptem Germanorum ſignis. Buquoio, magnæ nobilitatis, bellicæque pru- *Quartiero.* dentiæ Viro, demandatum imperium Bredenenſis ſtationis: quæ à Vandembergio, Aualoque, Archiducis iuſſu ad Albertinum propugnaculum euocatis, relicta fuerat curæ Euſtachij Oignij Rhetorum Domini, & Vallonum Tribuni. In eâ ſtatione multum deſudabatur erigendis aggeribus, ac ſubterraneis vijs effodiendis. Quo in opere multi Catholicorum intercidebant, Hoſte ſine intermiſſione ignitis eos globis infeſtante. Hoſtilis quòque agger erat extra Oppidi munimenta, qui ab arenarum collibus, ſiue Dunis, ad Albertinum protentus, veteris Oppidi pro- *Baloardo.* pugnaculo, quod marinum appellabant, terminabatur. Ædificatus hic fuerat ad impetum creſcentis æſtûs coërcendum, nè *Fortificationi.* munitionibus in eam partem ſpectantibus detrimentum inferret. At Catholici eodem Hoſtium opere uti conſtituerunt in rem ſuam: eiuſque beneficio ad vicinum Oppidi propugnaculum perrepere: ut (quod ſæpè in humanis contingit) ſuis ipſi machinis Obſeſſi perderentur. Hi tamen ubi rem animaduerterunt; decimo octauo Calendas Septembris, nocturno tempore pluribus locis aggerem perruperunt. Cumque per eaſdem ferme horas æſtu maris intumeſcente, factos hiatus aquæ perlabentes dilatarent; ſpem omnem Obſeſſoribus præciderunt, ex eo latere

Militum ſupplementum Obſeſſoribus.

Aggeris uniti effectus inexpectatus.

re

re Oppidum oppugnandi. Inopinatum illis accidit hoc Hoſtium conſilium, eum ſcilicet aggerem interſecandi: animum tamen induxere, per eas ruinas unà cum pelago ſupremum Oſtendæ exitium intraturum. Quod ut diſcrimen defenderent Oppidani; celeritate, ac diligentiâ maximâ lignorum faſces, vallos, trabesque tranſuerſas ab eâ parte congeſſerunt, & copioſâ materie coaceruatâ, obicem exundantibus aquis præſtruxerunt. 1601.

Buquoius alia munimenta extruit.

Dunæ.

Bvqvoivs interea unà cum Oignio totus erat in Bredenenſi ſtatione munienda tum aduersùs eruptiones ab Oppido, tum contra Hoſtium in eam litoris partem deſcenſiones. Ergo aliquaotùm prouectus, ad extremum collium arenoſorum, paruum excitauit receptum, quem Boteramum appellarant: ut ex eo diſploſæ bombardæ hoſtiles naues ingreſſu prohiberent. Verùm hæ leue periculum aſpernantes; & quòd ob longinquitatem vix ad ipſas pertingebant tormentorum globi; appellere horis omnibus non ceſſabant. Quare Buquoius longè maius, marique vicinius receptaculum aliquot dierum ſpatio fabricauit, quod de nomine dixit Diui Caroli, & ſuo. Alueus autem, qui ex eo latere ferebatur in pelagus, duo aquarum diuortia Oppidum versùs agebat: quorum alterum in ampliorem Oſtendæ foſſam inſinuabat ſeſe; alterum in anguſtiorem, quæ viam occultam exteriùs muniebat. Per hoc inuecta nauigia tanto impetu, & furore petebantur à bombardis memorati receptûs: ut non ſine certo exitio tentare in poſterum hunc aditum poſſent. Quare ad ampliorem ingreſſum conuertère ſe naues: qui commodior appellentibus erat, remotiorque ab ictibus tormentorum. Quod ubi compertum habuit Archidux, magnam loricam inde duci mandauit ad maiorem alueum, quæ illius ripæ quamproximè immineret: ibidemque munimentum erigi, atque idoneè tormentis obarmari: ut ex Bredenenſi latere aditus Hoſtium nauibus clauderetur, quemadmodum clauſus fuerat ex Albertino. At Fœderati, in eiuſmodi molitionibus maritimis, ut ubi maximè, ingenioſi, & periti; nouum ſibi ſtatim oſtium aperuere, viam tectam interſecando, ac per eam à mari nauigia deducendo. Quoniam verò Diui Caroli receptus in ſolo extructus erat marinis æſtibus obnoxio; nè ab eorum impulſu labefactaretur, nouis operibus corroborandus fuit. Itaque ex prædictis ramorum, laterumque farciminibus plurima fuere contexta, eaque in longè maiorem faſcem compacta, atque inſtar dolij ligneis circulis colligata; quæ per ſubiectum ſabulum ad locum, ubi aggeranda erant inter eum receptum, & mare, deuoluebantur. Ibi alij ſuper alios faſces impoſiti, minoribusque ſu-

1601. ſuperiectis faſcibus opportunum aggerem coagmentabant.

Aſſaltu. Et iam rebus in obſidione rite diſpoſitis, ut aliquod oppugnationis fieret initium, militaris ardor urgebat. Igitur ſexto Idus Septembris, ubi diu multùmque tormentis continenter diſploſis concuſſum Oppidum fuit; iuſſit Archidux Nicolaum Catricium cum lectâ Militum manu ad oppugnandum irrumpere. Magno is animo rem aggreſſus, ſed improſpero ſucceſſu: Multis quippe priùs extinctis è Commilitonibus, ipſe tandem ictû globi percuſſus in capite, ſui deſiderium haud modicum Exercitui reliquit. Verùm eius cædes poſt biduum præclari alterius Viri ex parte Hoſtium interitu ſimili compenſata. Henricus Colinius Caſtellionæus is fuit, Gaſparis Colinij maris Præfecti, per ciuilia Galliæ bella celebrati, Nepos; qui non ita pridem ſubſidio cum octingentis Gallis Oſtendam aduenerat. Huic, dum medius inter Scotorum Tribunum, atque Vchtembroquium Conſulem Vltraiectinum, iter faceret, diſcluſa tormento ferrea pila ita caput perrupit, ac diſſecuit: ut eius ſyncipus in Vchtembroquij faciem impactum, illum eo impetu ad terram proſtrauerit. Quod quaſi præſagium fuit necis eidem ab eâdem causâ ſub exitum menſis inferendæ: ita rerum ſeriem æternâ prouidentiâ ordinante, ut unius obitus ſit admonitus aliorum. Sed neque Verius à bellicis hiſce periculis abijt impunè. Namque dum crebris eruptionibus Hoſtem fatigat, ab eo non leuiter ſauciatus, Middelburgum, proximam, & præcipuam Zelandiæ Vrbem, ad curandum vulnus migrauit. Neque multò pòſt ſanitati redditus Oſtendam ſe retulit.

Nicolai Catricij mors in oppugnatione.

Henrici Colinij mira cædes.

Verius vulneratur.

Eodem paulò antè peruenerant, Oſtendanæ obſidionis famâ, quæ iam Europam impleuerat, euocati principes diuerſarum Gentium Viri: ut oculis ſuis magis crederent, quàm alienis vel calamis, vel linguis: utque artem bellandi condiſcerent, ubi tam ſtrenuè bellabatur. Hos inter recenſetur in primis Vlricus Holſatiæ Dux, & Chriſtiani Quarti Daniæ Regis Frater: qui unà cum Hoënloio Comite in Oppido honorificè, uti decebat, exceptus, munitiones eius omnes non ſine admiratione luſtrauit. Ex Angliâ quòque Caſſellius Northumbriæ Comes cum alijs nobilibus Viris Oſtendam ingreſſus, oculorum teſtimonio comprobauit, vel in anguſtijs loci, vel in temporum difficultate magnam vim eſſe militaris ingenij.

Principes Viri Oſtendæ obſidionẽ viſunt.

Octobri iam ineunte, annoque in hyemem vergente; cùm multum è Cœlo imbrium ingruiſſet, ac vehemens quòque ventus incumberet; agger, quem perruptum ab Obſeſſis antea diximus, penè totus ad terram ſtratus, atque aquarum eluuione

in mare raptatus. Eodem verò medio menſe Buquoius Comes, præclarum quid moliri agitans animo, cum audaciſſimis quibusque ſuorum per noctis tenebras lunatum quoddam Oppidi propugnaculum aggreſſus eſt, ponti imminens, quem vaccatum appellant. Tamque inopinata hæc fuit, ac tam valida impreſſio, ut poſt breuem dimicationem, defenſoribus pulſis, locum occuparint. Non tamen hoc exitu felici contentus, maius adhuc aliquid Buquoius machinatur. Militem è cunctis eligit præ cæteris animoſum, atque omnis periculi contemptorem. Huic mandat, ut quàm celerrimè, atque occultiſſimè poteſt, ad ſubiectum pontem delabatur; eumque admotis facibus, illitâque incendiariâ materie ſuccendat. Paret ille audacter imperio: ad pontem accedit: operi manum admouet. Verùm extemplo ab Hoſtium Excubijs detectus, ac proclamatus, accurrente ingenti Oppidanorum numero oppreſſus eſt. Quinetiam hi maioribus animis ab indignatione ſumptis, alacriter cæteros Hoſtes inuadunt, propulſant, cædunt, ſuumque munimentum recuperant: quod loco ſitum incommodo, ab Obſeſſoribus diu retineri non poterat. Ita Buquoius plura adipiſcendi cupiditate, & quod adeptus erat, amiſit.

1601.

Meza luna.

Aſſalto.

Buquoius munimentum Hoſtium capit, & paulò poſt amittit.

Octavo Calendas Nouembris, nouâ lunâ prodeunte, marinus æſtus adeò efferbuit, ut Agrum omnem depreſſiorem longè, latèque inundaret. Quamobrem crates quædam Catholicorum, arenâ minimè oppletæ, aut alio pondere firmatæ, affluentibus aquis in mare abreptæ ſunt: alias verò inter ſe catenatas, anchoriſque ſtabilitas, ac propterea nequaquam ab æſtu conuulſas, Oſtendani ſuper cymbis adorti, præciſis funibus, atque anchoris interceptis, pariter in pelagus deiecerunt. Adeò non parcunt homines, quibus parcunt elementa. Sed neque Obſeſſis à mari præter ſolitum æſtuante fuit impunè. Eorum namque munimenta illi viciniora, fundamentis humore corruptis, haud modicè labefactata: idque præcipuè, cui ab Erinaceo nomen idcirco fecere, quòd ipſius loricæ præfixi, ad prohibendum aſcenſum, frequentes unci natiuas referant ſpinas eius animantis. Interea qui Diuæ Claræ munimentum ſeruabant, obducto aggere ſeſe munierunt. Periculum quippe non leue ab Hoſte impendebat, magno numero erumpente: ſubſidium verò ab Equitatu, cæteriſque ſtationibus ſperari non poterat, ob crebros aquarum decurſus, ac paludes, quæ viam intercludebant. Obſeſſi contrà conſpicati Fridericum Comitem ibidem nouos in dies facientem ſtructis munitionibus progreſſus; veritique ne Oppidum ex eâ parte oppugnaretur; omni ope, induſtriâque

Maris æſtus utriq; partiá damnoſus.

Territorio.

ſtu-

1601. ſtudebant extima propugnacula validiſſimè firmare, ſepire vallis, foſſis reddere inacceſſa: tantumque eo conatu profecerunt, ut iam propemodum expugnari non poſſe viderentur. Neque verò in Albertinâ ſtatione ſuarum partium ullam deſiderari patiebatur Auguſtinus Mexia Antuerpianæ Arcis Præfectus, qui Archiducis nomine mandata Militi dabat. Interuiſebat identidem ſtationes militares: opera recognoſcebat: progreſſus incitabat.

Concilium bellicum ab Archiduce coactum.

At Archidux Albertus ſapienti volutans animo lentiorem, quàm ſibi perſuaſerat, obſidionis decurſum; Hoſtium in obſiſtendo pertinaciam, & vires; anni tempeſtatem Obſeſſis, quàm Obſeſſoribus ſecundiorem: quod potiſſimum capiendum eſſet conſilium, incertus; bellicum ſuper eâ re cogere, & conſulere Senatum ſtatuit. Igitur eo conuocato, de varijs obſidionis difficultatibus retulit: deque deliberatione ſuſcipiendâ præ cæteris, ut ſuam quisque ſententiam proferret in medium, imperauit. Alij propugnaculum Oppidi ad mare vergens oppugnandum omnino cenſebant. Quod opus perarduum, obſitumque periculis, omnium tamen maximè profuturum ad felicem exitum videbatur. Varias quòque machinas, atque adminicula ad id faciliùs, tutiùsque perficiendum proponebant. Alij contrà damnabant id conſilij, difficultates nullis machinis ſuperabiles obiectando: *Quippe cùm multum ſpatij peragrandum eſſet, propugnaculorum tormentis expoſitum; non ſine maximâ ſuorum cade pertingere ad eum locum Catholicos poſſe: maris præterea tumentis, & reciprocantis aſtum omnia machinamenta diſiecturum. Quare non antè id propugnaculum tentandum, quàm tormentis magna eſſet facta concuſſio*. Addebant alij ad eamdem ſententiam profligandam: *Etiamſi per ſecundiſſimam fortunam eius loci potiri licuiſſet: eum tamen diutius retineri non poſſe. Quippe qui non tot Militum capax erat, ut aſtuante pelago, quando ſubſidijs aditus non dabatur, ſatis eſſent ad ſe tuendos contra Præſidium Oppidi copioſum. Sed neque in maris receſſu munitionibus protegere ſe licère: cum ibi terra copia nulla eſſet. Quid verò id munimentum Obſeſſoribus profuturum; cui nouum Oppidum cum ſuis tormentis incubaret? Quid ſi etiam (quod ſuſpicari non temerarium erat, quandò renunciatum à transfugis fuerat) inſtructi ſubter eo cuniculi forent?*

Põpeius Iuſtinianus lib. 1.
Camerus l. 15.c.2.
Baloardo.

Varia in eo conſilia propoſita.

Batteria.
Fortificare.
Fuggiti.
Minare.

His, alijsque momentis rationum opportunius oſtendebatur eam Oppidi partem inuadere, quæ à mari auerſa, terræque interior, tribus munitionibus (quas Poldros appellatas diximus) fuerat ab Obſeſſis roborata. Id ipſum argumento eſſe, latus illud imbecillius inuentum, quòd opus habuerit firmari. Verùm &

hæc ſententia ſuis erat difficultatibus obnoxia. *Lentum id futurum*, dicebatur, *operoſumque negotium. Tria propugnacula validiſſimè munita: aggredientibus ea, ex omni parte cædem à tormentis hoſtilibus occurſuram: ex Oppido ſubinde recentem Militem in ea ſubmiſſum iri: quinetiam his obicibus omnibus ſuperatis, captiſque munimentis, imminere certum exitium ab Oſtenda mœnibus, & propugnaculis deſuper incumbentibus.* 1601. *Ghe freſca.*

Nec defuere in eo militari Senatu, qui nouum hoc conſilium in medium proferrent: ut ad munimenta Diui Alberti, Diuæ Claræ, & Bredenenſe in tumulis arenoſis tres extruerentur munitiones, eæque tam excelſæ, ut Oppidum ſupereminerent: tùm impoſita ſingulis dena, vel duodena tormenta, quicquid in eodem extaret, euerterent: propugnacula à fronte, à dorſo, ab lateribus concuterent: adeòque Obſeſſos continenter infeſtando, ad extremam perniciem deducerent. At his bellica experientia refragabatur: quæ docebat, nullam unquam Vrbem, aut Arcem eà ratione expugnatam. Cenſebant etiam plerique, nauigijs Subſidia deuehentibus omnem obſtruendum aditum eſſe, nauibus in ſeriem coniunctis, & contabulatis, aut ſimilibus machinamentis. Sed & his aduerſabatur, quòd alijs opificijs, quibus Hoſtium ingenia præpollebant, omnes Catholicorum induſtriæ fuiſſent eluſæ: & machinæ in maris receſſu tormentorum concuſſione diſiectæ. Alij verò ſuadebant, ut ab Diui Caroli munimento, in ſtatione Buquoij, mare versùs agger duceretur ad alueum uſque; ibique propugnaculum erigeretur: quibus præſtructis obicibus appellere Hoſtium nauibus non liceret. Hæc etiam ſententia non omnibus placuit: propterea quòd minimè fieri poſſe iudicabant, ut tam longo terræ ſpatio perduceretur ad finem opus illud aduersùs maris æſtus identidem obſiſtentes, eodemque tempore ſeſe defenderent ab ictibus aſſiduis hoſtilium bombardarum. Igitur ad extremum, alijs reiectis omnibus, in hanc deliberationem communi conſenſu ventum eſt: ut ex aduerſo propugnaculi, quod Templum Oppidi tuetur, nouum, ac validum extrueretur munimentum. Hoc namque, & Bredenenſis ſtatio ſibi inuicem opem ferrent. Impoſitis ei tormentis, cum venientia nauigia à fronte quaterent, ad Oppidum deportari ſubſidia prohiberent. Quod ſi quæ per ſummam vim alueum ingreſſa forent, cùm eum ſuper incubaret id munimentum, inde facilè, atque impunè tormentis peti, demergique poſſent. Idem præterea Hoſtem vetaret latiùs ſeſe per agrum fundere, aliaſque ſtruere munitiones. Eius denique tutamento nouum erigere munimentum liceret; ex quo terna Hoſtium rece-

Dune. *Canalieri.* *Eſſer' à Canaliero.*

Nouum munimentum erigendū decernitur.

Dorſi mano.

Canaliero.

1601. receptacula, & veteris Oppidi lorica non ſine ingenti eorum detrimento quaterentur.

Mauritius Hoſtem auertere ſtudet ab obſidione.

DVM his agitandis belli conſilijs cum ſuo Senatu detinetur Albertus; contrarius Dux Mauritius, in rem Fœderatorum, & damna Hoſtium ſemper excubans, inopinatum quid aggreſſus fuerat, & magni (ſi proſperè ſuccederet) emolumenti. Animum quippe induxerat, Archiducem ab Oſtendanâ obſidione remouere ſolitis Ducum artibus: locum ſcilicet eius aliquem, & quidem maioris momenti, obſidendo: ratus eum aliena minora dimiſſurum, ut ſua maiora tutaretur; prudentis non eſſe ducens, ampliorem facere velle lucro iacturam. Quamquam ſubire mentem eiuſdem poterat: magnis Principibus non modò longas, ſed multas etiam eſſe manus, quibus eodem tempore, diuerſiſque locis magna moliantur: adeòque poſſe ſimul Albertum & hoſtili obſidioni repugnare, & ſuam non omittere. Igitur Calendis Nouembribus Mauritius Caſtra ponit ad Syluam-Ducis. In eis erant Peditum octo millia, Equites bis mille quingenti: quibus Copijs Vrbem circumſedit, quantùm & eius amplitudo, & Ager ſuperfuſis imbribus magnam partem impeditus, patiebantur. Tùm ſummâ diligentiâ, ac celeritate Caſtra communit.

Gaſpar Ens. Grotius. Haraus. Baudart. Iuſtinianus. Carnerus. Bentiuolus.

Ideo Syluam-Ducis obſidet.

Quis tùm Vrbis ſtatus.

PRAEERAT Vrbi Antonius Schetſius Grobbendonchi Dominus, rerum bellicarum peritus inter primos, qui tunc in Belgio militabant. Verùm Præſidiarij Militis non tantum aderat, quantum præſens neceſſitas exigebat. Ciues namque (uti externa Præſidia Ciuitatibus tam odioſa ſolent eſſe, quàm grauia) ipſi ſe tueri, quàm alienâ uti ope, malebant. Et quòd ſuam perpetuò probarunt tum Hiſpano Regi, tum Catholicæ Religioni fidem, facilè id impetrarunt. Quare duæ tantùm in promptu Peditum cohortes erant, è Ciuibus collectæ: turma Equitum una, quàm Adolphus Comes Vandembergius moderabatur: & Præfecti Vrbis Equites quinquaginta. Populus, ut in magnâ Ciuitate, frequens; non tamen ita militiæ ſciens, aut armis aſſuetus, ut faciendis eruptionibus, ac mœnibus propugnandis admodum idoneus eſſet. Igitur ad Archiducem ſcribit de præſenti periculo Gubernator: opportuna ſubſidia ut quamprimùm ſubmittantur, enixè petit. Albertus, licèt in Oſtendanam oppugnationem toto animo viribusque incumberet; inſtanti tantæ Vrbis neceſſitati deeſſe noluit. Quamobrem ad Oſtendam id Copiarum reſeruans, quod ad proſequendam obſidionem ſatis foret: Friderico Comiti Vandembergio mandauit, ut cum ſeptem Peditum millibus, Equitibusque mille & quingentis opem ferret

Gubernator ab Archiduce ſubſidium poſcit, atque impetrat.

ret Sylux-Ducis periclitanti. Italos quòque, qui ſeceſſione ab reliquis factâ Verthæ adhuc morabantur, iamque redierant ad obſequium, iuſſit Vandembergij Militi ſeſe adiungere: unde iuſtus Exercitus conflatus. 1601.

INTEREA Sylua-ducenſes, ad ſe ſtrenuè defendendos, apparatum omnem adornare. Aquâ domos inſtruere, ad incendia reſtinguenda: ſcalas ad varias opportunitates promptas habere: lucernis ante ſingulas ædes poſitis vias per noctem illuminare. Præfectus Vrbis, ad mœnia vallis, & propugnaculis munienda, omne hominum genus admouet: breuique ſpatio temporis multum operis confectum. Nec minor erat in Obſeſſoribus ardor ad Vrbem oppugnandam. Primis namque obſidionis diebus ad Vuctenſem portam tanto impetu irruperunt: ut prætentâ illi catenâ ictu bombardæ perfractâ, quaſi iamiam intraturi, magnum Ciuibus terrorem incuſſerint. At Gubernator Milites aliquot emiſit, qui pontem eius portæ ſubiectis facibus, adiectisque ſtramentis concremarunt. Quo conſilio imminenti periculo obuiàm itum. Vt verò eidem in poſterum ſecuriùs proſpiceretur, iuſſit idem ante portam eamdem lunatum excitari munimentum; ex quo, Milite, ac tormentis inſtructo, diſtineretur Hoſtis ab ingreſſu.

Strenua oppugnatio, & defenſio.

DVM hæc utrinque ſummo conatu peraguntur; ſexto Idus Nouembris ad portas Vrbis ſe ſiſtunt ducenti ſexaginta Milites in ſubſidium Grauiâ tranſmiſſi: modicum Obſeſſis auxilium, ſed magnum indigentibus ſolatium. Quod cumularunt poſtridie perlatæ Archiducis literæ, quæ nunciabant, mandata ipſum dediſſe Vandembergio Comiti de ſubſidio ſtatim inferendo. At Mauritius obſidionem acriter urgere: diſploſis aſſiduè bombardis turres, templa, tectaque alia concutere: ignitos quòque globos magnam inuehentes perniciem contorquere. Nullum tamen hí excitarunt in Vrbe incendium; cùm ædificiorum tecta è lateribus, & lapideis laminis eſſent, quæ non facile comprehendebant ignem. Accedebat Magiſtratuum diligentia, qui diſcrimen eiuſmodi prouidentes; duplex contra id tutamentum iuſſerant à Ciuibus præparari. Alterum erat, ut ſiccæ arenæ copiam in tabulatis, & contignationibus haberent; quâ ſubitò volaticos illos ignes obruerent, reſtinguerentque. Alterum, ut regionum Vrbis Curatores, quos Vicomagiſtros appellant, ſtatim atque ſupra ædificium aliquod dilapſam peſtem illam viderent; concurſu ad opitulandum facto, tecta eius aſcenderent, aquis, alijsque adminiculis incendium gliſcens opprimerent.

Ad iactus ignium remedia.

MAVRITIVS verò nullam oppugnationis induſtriam præter-

1601. termittebat: ac ſuper aſſiduam Vrbis quaſſationem; effoſſis quòque cuniculis euertere munimenta Hoſtium conabatur. Contra portam præcipuè, quam Hintamenſem vocant, eos dirigebat, ad illam diruendam. Quod prouidè ſuſpicati Syluaducenſes, cuniculo ſuo obuiàm ire hoſtili decreuerunt: atque artem arte ſuperare. Verùm in eo labore Foſſores duodecim, dum minùs cautè opus moliuntur, ſuperincidente terrâ oppreſſi, non dolos Hoſti, ſed ſepulcrum ſibi ſtruxerunt. Infelix alius ab aduersâ fortunâ in Vrbe incidit caſus. Scheifius Gubernator unà cum Senatore Bardoulio mœnia perluſtrabat, & militares in eis ſtationes, Excubiasque recognoſcebat. Ad unum è Stationarijs deueniunt, ut ei de more teſſeram tradant. Ille ubi Gubernatorem agnoſcit, quò debitum ipſi deferat honorem, caput, & pectus inclinat. Eo motu compreſſum brachium in ſuum ſclopetum impegit, illudque igniario propiùs admouit. Quare conceptâ repentè flammâ, diſploduntur ex eo plumbei globuli: quorum unus Gubernatorem in femore vulnerat: alij duo duobus locis ſauciant Senatorem. Ingens inde (uti par erat) ortus tumultus. At ſapiens Præfectus, licèt in partem damni veniſſet, ſatis perſpectâ Militis innocentiâ, auctoritate ſuâ cuncta compoſuit.

Contramine. *Guaſtatori.* *Sentinelle.* *Il ſegno.* *Miccio.* *Palline.*

Ducti utrinq; cuniculi.

Gubernator, & Senator fortuitò vulnerantur.

INTER hæc Vandembergius Comes, cum Copijs in ſubſidium ab Archiduce miſſus, Dieſtam venerat. Ibi (ut quod moliebatur occuleret, adeòque ſinè obſtaculo exequeretur) diſſipari rumorem iuſſit, velle ſe Helmondam, Oppidum quinque leucis Sylua-Ducis remotum, communire. Quamobrem eòdem præmiſit Ioannem Iacobum Comitem Belgioioſum, ſupremum Equitatûs Curatorem (Commiſſarium vulgò dicunt) cum Equitibus mille, atque octingentis Peditibus Vallonibus ex Legione Caroli Lalainij Achicurtij Domini. Ad Pagos quòque finitimos Helmondæ literas dedit, quibus iubebat eorum Incolas in certam diem paratos eſſe munitionis initio faciendo. Clam verò alijs, monuit Belgioioſum, ut ſeditioſorum Equitatum ſecum deducens, eo protegente, Pedites octingentos Syluam-Ducis immittere conaretur. Id quàm ſapienter ab illo præſcriptum, tam ab hoc diligenter peractum. Helmondam Belgioioſus peruènit tertio Calendas Decembris, occumbente iam Sole: atque ibidem ſe pernoctaturum cum Exercitu ſimulauit. Verùm intendentibus magis ſeſe tenebris, celeritate maximâ Copias Syluam-Ducis, inobſeruatus Hoſti, deduxit. Cùmque iam Vrbem proximè tenerent, Hilarium Blyleuenum, Achicurtianæ Legionis Inſtructorem ſupremum, in eam iuſſit cum octingentis Peditibus aduolare.

Vandẽbergii ſubſidiũ ferentis ſtratagema.

Sergente maggiore.

uolare.

Subſidiũ introducitur Syluam-Ducis.

uolare. Is nihilò ſegnior, inter duo munimenta Obſidentium 1601. præter greſſus; cæſiſque ex eis quinquaginta, quos in receptu quodam offendit, maximis acclamationibus exceptus à Syluaducenſibus fuit. Belgioioſus, qui cum Equitatu rei exitum opperiebatur; ubi ex Vrbe feſtis ignibus, ac læto ſtrepitu bombardatum ſignificatum eſt, iam intraſſe ſubſidium; ad reliquum Vandembergij Exercitum ſe recepit. Is quòque opem ferre Syluæ-Ducis feſtinabat: cùm repentè ſolutam obſidionem audiuit.

Mauritius obſidionem ſoluit.

Quippe Mauritius animaduertens introducendi ſubſidij facilitatem, & iuſtum Exercitum in promptu, atque in propinquo: hyemalis prætereà frigoris ſolito acrioris aſperitate compulſus; remouere inde Copias opportunius duxit. Ferunt, in eius Caſtris præ nimio gelu Milites aliquot obriguiſſe. Cæteris verò fames interitum minabatur: quandò prorſus concreta glacie flumina commeatus inuehere non poterant. Quamobrem exeunte Decembri cum ſuis in Hollandiam regreſſus eſt.

Ostenda interea non ſolùm continuatâ obſidione, hoc eſt longo, & graui morbo laborabat: ſed etiam alimentorum inopiâ, interclusa per anni tempeſtatem nauigatione, premebatur. Plurimi è Præſidiarijs quà ferro, quà peſte abſumpti: alij ſuperſtites aſſiduis morbis afflictati. Pauci ad arma tractanda, atque ad erumpendum in Hoſtes, idonei. Ad has omnes calamitates cumulum addiderat procella ſolito vehementior: cuius impetu pars magna veteris Oppidi diruta, ac ſolo æquata. Quam opportunitatem à fortunâ porrectam ſapienter arripiens Archidux, iuſſit ex eâ parte oppugnationem inſtitui. Id ubi compertum habuere Obſeſſi, tot uno tempore malis obruti, atque ad extremam rerum deſperationem adacti, colloquium de deditione cum Hoſte popoſcerunt. Igitur Natalis Chriſti peruigilio Franciſcus Verius, qui in Oſtendæ præfecturâ Vandernotio ſucceſſerat, Legatos ad Archiducem miſit, petitum inducias interea dum de conditionibus dedendi Oppidi ageretur. Hæ facilè conceſſæ: colloquium libenter indultum: utrinque Obſides dati.

Oſtendani agunt de deditione. — *Parlamento di resa.* — *Tregua. Arrenderſi. Oſtaggi.*

Oſtẽda ſpectaculum in inducijs.

Cùmque dies aliquot ab armis ceſſaretur, belli campus verſus eſt in militaris ſpectaculi theatrum. Ex uniuerſâ namque Flandriâ facti concurſus omnis hominum generis ad Oſtendanum litus. Ibi bellicum utriuſque partis apparatum cuncti curioſè circumſpicere: noua machinamenta non ſinè admiratione contemplari; prælijſque ſuſpenſis, aliud certaminis genus intueri: ingenia nempe variarum Nationum inter ſe contendentia de militaribus inuentis, artificijſque tam ad petendum Hoſtem, quàm ad ſe tegendum. Ita quemadmodum in humanis ſæpè contingit; ſpectaculum erat, quod periculum fuerat.

Armi offenſiue, e difenſiue.

Vix

1601.

Oppidani, accepto Subſidio, renuunt ſe dedere.

VIX ea indicta Bellatoribus quies: cùm inſperata opportunitas rurſus bellicum cecinit. E Zelandiâ quippe naues quinque Militem, & commeatum inuehentes ad Oſtendanum litus appulſæ; magnumque inde Subſidium in Oppidum receptum, animos Obſeſſis fecerunt ad obſidionem diutius ſuſtinendam. Quare Verius (quem aliqui tradunt ſubdolè deditionem ſimulaſſe, deque conditionibus agere voluiſſe, ut euocandis auxilijs tempus protraheret) ubi ſe illâ ope validiorem ad obſiſtendum vidit, Obſides ad Archiducem remiſit. Apud eumdem mutatam ſententiam excuſauit, cùm diceret. *Ad deditionem ſe ſupremâ neceſſitate compulſum. Eam accepto iam Subſidio ſummotam. In ſuam exiſtimationem, imò & in caput ſuum ſe peccaturum; ſi nouis auctus viribus, defenſionem ſibi commiſſam proſequi recuſaret. Sperare ſe de Archiducis benignitate: & præſens factum æqui, bonique conſulturum: & ſi ad eam iterum confugere neceſſe foret, nihilò futurum in conditionibus ſeueriorem.* At Archidux verba ſibi data, doloſèque ſecum actum, tantò vehementiùs indignatus, quantò alienius id erat ab ſinceritate ingenij ſui (pugnandum quippe cenſebat virtute, non dolo) ad acerrimam oppugnationem accingi Milites iuſſit: eamque ſub initium anni conſequentis Oſtendæ admouit.

Soccorſo. Guillel. Câden hiſt. Eliſab. p. 4. Gaſpar Ens. Hareus.

Gubernatoris excuſatio.

HOC autem anno Fridericus Spinula in Hiſpanicam Aulam euocatus Regijs literis fuit. Quibus tamen commonebatur, nè profectionem ſuam alijs, quàm Archiduci Alberto patefaceret. Hic ineunte Aprili, ut iter maturaret, mandauit, quantùm tamen ab recenti morbo imbecillitas pateretur: ſuarumque triremium præfecturam interea loci Aurelio Spinulæ demandaret. Cùm primùm Fridericus Hiſpanicam in Aulam peruènit; ab Rege, Regijſque Miniſtris amanter, atque honorificè exceptus eſt. Iiſdem nouum quoddam conſilium ſuum & verbis, & ſcripto propoſuit. Id autem huiuſmodi erat: ut ad ſeptem, quas ante duos annos regendas acceperat, Regias triremes, aliæ octo adderentur penitùs inſtructæ, munitæque. Eis ipſe uteretur ad commodum aliquem portum in Angliæ orâ occupandum, tamque diu retinendum, donec eòdem tota Regia Claſſis allaberetur. Huius Milites in interiora Inſulæ irrumpentes, & Catholicis ineâ latentibus adiuncti, eamdem, ſi poſſent, Religioni Catholicæ vendicarent. Hæc tamen omnia occultiſſimè, ac per ſummam diſſimulationem, aliarumque expeditionum obtentu pertractanda, nè Hoſtibus explorata, ſpatium darent portus ita communiendi, ut expugnari nequirent. Magnam quòque celeritatem adhibendam: nè temporis progreſſus aut conſilium aperiret,

Fridericus Spinula in Hiſpaniam accerſitur.

Ex literis Virgilij Piliaſci ad Fridericũ Spinulam.

Conſilium proponit de Anglia inuadenda.

Hareus anno 1602. Iuſtinianus lib. 1. Bentiuolus l. 7. Carnerus l. 15 c. 4. Ex lit. Frider. ad Stephanũ Ibarrã an. 1599.

aut

aut obicem interponeret. Id Regi cum placuiſſet; iuſſit, ut in arcano quodam congreſſu Mirandæ Comitis, eius qui Regi à Confeſsionibus erat, Ioannis Idiaquij, Petri Franqueſæ, ac Stephani de Ibarrâ res diligentiùs expenderetur. Probata ea cunctis: & quò faciliùs ad exitum perduceretur; eidem Friderico ſupremum imperium Regiarum illarum triremium commiſſum. 1601.

Ea de re conſultatio.

Ex lit. Frider. ad Lermæ Ducem.

Fridericus Regiis triremibus præficitur.

His ita conſtitutis, iniunxit Rex ſuæ Claſsis Præfectis, ut octo validisſimas, ac partibus omnibus abſolutas, inſtructisſimasque triremes Spinulæ traderent. Archiduci quòque Alberto literas dedit, quibus vehementer commendabat, ut Friderici res, quæ Hiſpanici Regni emolumentis ſubſeruiebant, quâcumque poſſet ope iuuaret: eumque apparatu bellico ſatis inſtrueret, ad ea, quæ in ſe receperat, peragenda. Balthaſſari verò de Zunigâ, ſuo apud eumdem Legato, horum omnium curam, & ſollicitudinem, ſcriptis pariter ad eum epiſtolis demandauit. Atque ipſe Fridericus duo præ cæteris ab Alberto per literas petijt. Alterum ut, quandò trirenium ſibi creditarum duplò maior in Belgio futurus erat numerus; auctoritate ſuâ Quæſtores Regios coërceret, nè maiorem pro eis fieri vetarent bellicum apparatum: nè-ve in apertum proferrent inſtructum belli, quem Rex eſſe vellet occultum: ideòque arcanis eâ de re literis ad ipſum ſcriberet. Alterum ut bombardas definiti in Regijs epiſtolis numeri, ac magnitudinis cum ſuis rotis, cæteriſque armamentis Sluſam importari iuberet. Harum verò procurationem, ut etiam reliqui militaris inſtrumenti, totiusque annonæ præparandæ Aurelio Spinulæ, ſuas obeunti vices in Belgio, commiſit. Vbi Fridericus in Aulâ Hiſpanicâ tam felix conſilijs ſuis captauit auſpicium; ut ſupremam eiſdem imponeret manum, facultatem quòque ab Rege impetrauit, ſena Peditum millia tam Italorum, quàm Hiſpanorum ex Inſubriâ contrahendi, Marchionis Ambroſij Fratris ductu. Eam facultatem his Rex datis ad eumdem Ambroſium literis declarauit.

Ex Regijs literis.

Ex lit. Frider. ad Archiducem.

Frid. Aurelio Spinulæ 13. Nouemb.

Illuſtris, fidelis, ac dilecte Venafri Marchio. Meum in Belgio Exercitum ſupplere decreui ſex millibus Peditum Hiſpanorum, Italorumque ex Inſubriâ conducendis. Magnam verò rei bene gerendæ fiduciam prabet tum virtus tua, tum uniuerſa familia tua in obſequium meum ſatis explorata voluntas, atque ardor animorum. Quare ſtatui Copiarum iſtarum imperium, ductumque fidei, curaque tuæ demandare. Mihique gratiſſimum feceris, ſi hanc ſuſceperis prouinciam, Italumque ex Inſubriâ Militem quamprimùm coëgeris, deduxeriſque in Belgium. Fontano Comiti unà cum his literas dedi, pracipiens, ut ad hac exequenda operam ſuam, quantamcumque petieris, & ipſa res exege-

Regis literæ ad Spinulã Marchionem.

Marchio præficitur Copiis in Belgium ducendis.

1601. *exegerit, impendat. In cunctis verò præſcriptum, & monita ſequeris Fratris tui Friderici: quæ menti meæ, obſequioque conſentanea eſſe nunc ſcias, poſtea clarius cognoſces. Valliſoleti, tertio Nonas Nouembris.*

Vagliadolid.

EODEM menſe Rex Ambroſium præficit Italicis Copijs deducendis Tribuni titulo, imperioque, datis ad ipſum eâ ſuper re literis: in quibus ampliſſimis verbis eius fidem, prudentiam, ſcientiam rei militaris, aliaſque Ductoris optimi proprias virtutes diſertè commendat. Ad hanc regiam voluntatem pleniùs perficiendam, ex Hiſpaniâ Genuam ſe contulit Fridericus: ibique cum Fratre de rebus agendis deliberatione ſuſceptâ, cum eodem Mediolanum profectus eſt, ut Fontanum Inſubriæ Gubernatorem de comparandis Copijs alloquerentur.

Maeſtro di Campo.

Anno 1602. INITIVM interea duxit Annus milleſimus ſexcenteſimus ſecundus: quo tempore Archidux deditionis ſpe fraudatus (ut diximus) magnâ Oſtendam oppugnatione iuſſit inuadi. Priùs tamen in vetus Oppidum, quod paulò antè fuerat memoratâ maris procellâ labefactatum, ingentem fieri voluit bombardis fulminantibus impreſſionem. Ea facta tam vehemens fuit, ut in propugnaculo præſertim, quod vergit ad mare, amplam duxerit ruinam, hiatumque patefecerit irruptioni Militum opportunum. Igitur oppugnatio in hunc modum inſtituta ſeptimo Idus Ianuarij.

Anni principio Oſtẽda vehementer oppugnatur.

Batteria. *Apertura.* *Aſſalto.*

DVCTORES Ordinum quatuor cum tribus centurijs Militum id propugnaculum aggredi iuſſi; duo verò Centuriones cum ducentis Militibus muri longitudinem, qui ad propugnaculi læuum latus excurrit. Has Copias ſequuturus erat cum quadringentis Didacus Durangus Hiſpanorum Tribunus; cui mandatum, ut ſtatim atque captum eſſet propugnaculum, id ſibi communiret. Tres præterea Centuriones cum duabus centurijs inuaſuri erant lunatum veteris Oppidi munimentum. Antonius verò Gambaloyta Mediolanenſis, Eques Hieroſolymitanus, Italorumque Tribunus, cum totidem armatis, quatuorque Ductoribus in eodem munimento ſe, ſuoſque tueri iuſſus, & cum Durango mutuam opem conferre. Alij trecenti ſub quinque Centurionibus; ac poſtremò cum quadringentis Auguſtinus Mexia, prompti futuri erant ad accurrendum, quòcumque res vocaret. Reliquus demum Exercitus in varias acies diſtributus, ad omnem belli neceſſitatem accingebatur. Vt verò, quæ pars oppugnanda erat, ab Hoſte ignoraretur; adeòque vires ad ſe tuendum cogeretur in omne latus diuidere, atque extenuare: ſapienter imperatum, ut paruæ Militum manus ab omni parte Oppidum aggrederentur.

Oppugnationis diſpoſitio.

Cortina. *Riuellino.* *Capitani.* *Darſi mano.* *Corpi.*

1602. *Aſſalto. Baſſa marea.*

In primas noctis tenebras irruptio indicta, quibus horis reciprocare ſolet maris æſtus: iuſſusque Buquoius Comes è ſuâ Bredenenſi ſtatione eodem tempore alueo tranſmiſſo, obiectum ſibi veteris Oppidi latus adoriri. Vbi primùm incubuit nox, & aquæ reſederunt; ab Albertino propugnaculo factum initium oppugnandi. Magno impetu Obſeſſores irruunt, ac ſupra murum euadere certatim enituntur. Et licèt plerique (uti fit) in ipſo conatu deficerent, ac prolaberentur vel exanimati, vel ſaucij; non ideirco deficiebant animis alij, neque ardor aggrediendi refrigeſcebat.

Oppugnatio.

Haud ſegnior erat in Obſeſſis ad reſiſtendum vigor. Quippe ſatis à Milite, rebusque cæteris ad defenſionem inſtructi, in omnem accurrebant partem, ſeſeque ſtrenuè tuebantur. Illud etiam prudenter inſtituerant, ut excitatis undique ignibus, accenſisque luminibus Oppidum omne illuſtraretur. Quo fiebat, ut commiſſum ſibi quiſque locum firmiùs teneret: & certiores in Hoſtem ictus dirigerentur: atque expeditius eſſet in quoduis latus, quò vocaret neceſsitas, ſe conferre. Imò eorumdem luminum beneficio deprehenderunt; alias oppugnationes circa Oppidum ſparſas, inanes, atque ad Defenſores diſtrahendos ſimulatas: unam tantùm eſſe, quæ robur omne contineret; & contra quam vires eſſent uniuerſæ conuertendæ. Buquoius verò cum aquas aluei altiores, quàm crediderat, repeériſſet; traijcere cum ſuis ad oppugnandum haud potuit.

Oppidani ſe ſtrenuè defendunt.

Accenſorum luminum utilitas.

Igitur animoſiores Oſtendani ad eam partem, in quam tota vis Hoſtium incumbebat, facto concurſu, irruentes acerrimè propulſare: maioribus, minoribusque tormentis ſternere audaciſſimum quemque: propugnaculum, murum, latus illud Oppidi omne tam validè tueri; ut eorum nè minimâ quidem ex parte potiri Catholicis licuerit, quamuis ſummâ vi, atque ardore dimicantibus. Quare hi non ſine graui ſuorum iacturâ referre pedem coacti. Quibus illud etiam infeliciter euenit ab Hoſtium inſidijs: ut, quas tranſmiſerant aquas, dum ad oppugnandum irruperant; apertis, dum retrocederent, cataractis, magno impetu auctas, adeòque tumefactas offenderint, ut eorum plerique fuerint ab eiſdem abſorpti. Octingenti numerantur, partim extincti, partim ſaucij; eosque inter non pauci Centuriones; atque ipſi præ cæteris Legionum Tribuni, quorum paulò antè meminimus, Gambaloyta cæſus, Durangus vulneratus. Cecidit quòque Ioannes Contrera Equitum Centurio, ſupremi Exercitûs Commiſſarij Filius: cui ad mare cum ſuis equitanti globus è bombardâ diſploſus deiecit caput. Eius centuria

Oppugnationis exitus infelix. *Ritirarſi.* *Eſcluſa.*

Multi Obſeſſores cæſi, aut vulnerati. *Capitani. Maeſtri di Campo. Carner. l. 15. c. 3.*

Guil-

1602. Guillelmo Verdugo demandata. Et illud memoriâ dignum traditur in hac oppugnatione contigiſſe. Inter cæſorum corpora cadauer Hiſpanæ Iuuenculæ repertum, exceptis aduerſo pectore vulneribus: quæ dicitur in primis Ordinibus fortiter pugnans occubuiſſe. Aureum torquem circa nudum corpus habebat; & pecuniam, aliasque res pretioſas in loculis. Ita multis, atque opimis onuſta ſpolijs, ipſa demum reciprocantis fortunæ ſpolium fuit. Egregiam in eodem conflictu præſtitit operam Ioannes Bentiuolus Hieroſolymitanus Eques, Vidonis Cardinalis Bentiuoli Frater: quem paulò pòſt Archiduces honoris ergo Haſtatæ cohorti præfecerunt.

Harens anno 1602. Gaſpar Ens lib. 22.

Inter eos etiã fœmina bellatrix.

Compagnia di Lancie.

Ob infelicem hunc exitum, atque obſidionem tamdiu ſine fructu protractam; multòque magis ob hyemis, quæ iam inualeſcebat, aſperitatem, plerique auctores erant Alberto, ut rem propè deſperatam miſſam faceret. At magnanimus Princeps, qui probè norat: prudentis haud eſſe, quod diu meditatus fuerit opus, ſtatim abijcere: neque vel Hiſpano Regi, vel ſibi decorum fore, ab eâ obſidione tam facilè deſiſtere, quæ tam vulgata per Europam, tantam exciuiſſet in Nationibus expectationem ſui; eorum conſilijs nequaquam aſſentiendum exiſtimauit. Quin ad opus acriùs urgendum, à Diui Alberti ſtatione iuſſit ingentem erigi quadratam molem (Planam formam vulgus appellat) quæ quàm maximè fieri poſſet, Oppido ex eâ parte deſuper incumberet. Buquoio verò mandauit, ut è Carolino munimento ad Bredenenſem alueum quàm celerrimè duceret aggerem ſuprà memoratum.

Non ideo perſuadetur Archiduci, ut obſidionē omittat.

Imò nouæ Machinæ inſtruuntur.

Piattaforma.

Dicco.

Mvltvm ex utroque latere laboris exantlari cœpit. Et quadrata quidem munitio, quæ in arido ſolo extruebatur, ex ramalium faſcibus, atque arenâ tantummodo conſtabat. At agger, qui in loco excreſcentibus aquis obnoxio fabricabatur, aliâ molitione, atque opificio compingendus fuit. Trabes itaque inſumebantur quindecim pedes longæ, quibus medijs aliæ longitudinis eiuſdem rectæ clauis infigebantur ut literæ, T, ſpeciem referrent, à quâ nomen etiam trahebant. Hæ mari recedente, in arenâ propè alueum ita collocabantur, ut altera pars iaceret, ad lineam altera inſurgeret. Super eas ramalium, laterumque maiora farcimina, alibi indicata, deuoluebantur, atque inter ſe aptè coniungebantur ad ſeptuaginta pedum latitudinem, longitudinem verò pro arbitrio. Vtque firmiùs hærerent, vinculis ex obtortis ramis connectebantur. His minores lucanicæ ſuperiectæ in tranſuerſum diſponebantur aliæ ſuper alijs, & paxillis exacutis, ceu clauis, mutuò iunctæ eiſdem vinculis

Earum deſcriptio.

Faſcine.

Baſſa marea.

Salſiccie.

h 2

culis conſtringebantur. In hunc modum plures farciminum quaſi contignationes coagmentatæ in eam altitudinem aſſurgebant, quam exæſtuantes aquæ minimè ſuperarent. Multum denique ſuperfundebatur arenæ: ut eo pondere moles aduersùs maris impetum firmaretur. Loricam quòque è ramorum faſcibus, terraque congeſtâ ſupra eumdem aggerem conſtruxerunt Oſtendam versùs: ut bombardarum ictus defenderet: interiecta verò ſubinde ſpatia ſuis collocandis tormentis reliquerunt. Inter hæc Varambonis Marchio Burgundicæ Legionis præfecturam abdicauit: quam Archidux eius Fratri Claudio Balanſonis Domino commiſit. His ita diſpoſitis, cum accepiſſet Albertus, ingentes ab Hoſte fieri bellicos apparatus: ut copioſiùs ipſe quòque ſe ad bellum inſtrueret, Gandauum migrauit; Ioanni de Riuâ Exercitûs imperio in Oſtendanâ obſidione demandato.

1602. *Parapetto.* *Cannoniere.*

At Spinulæ Fratres Mediolanum (uti paulò antè diximus) profecti ad contrahendas Copias; Fontanum Comitem conuenerunt. Is de conducendo Italico Milite ipſis facilè aſſenſus eſt: Hiſpanicum verò prorſus abnuit; quem haud abundantem numero, commiſſæ ſibi prouinciæ neceſſitatibus reſeruandum ducebat. Regreſſus in Hiſpaniam Fridericus, ut ineunte Vere, hoc eſt eodem tempore triremes in Belgium deduceret, quo Marchio Frater coactas ex Italiâ Copias eòdem traheret: illud ab Rege contendit, atque impetrauit, ut ſi quidem Hiſpanos Inſubriæ demere è Regiâ re non foret; alia duo Italorum millia conſcribendi poteſtas eſſet. Igitur Marchio ad florentiſſimum conflandum Exercitum diligentiam omnem adhibere. Centuriones præſertim, aliosque Militum Præfectos ex ambientium concurſu eligere tum veteranos, & bellicæ ſcientes rei; tum opulentos, ac nobiles, ingentem numerum in aciem attracturos.

Far leuata. *Aſſoldare.* *Far cõdotta.* *Ex literis Marchionis ad Fratrem 5. Aprilis.* *Aſſoldare.* *Põpeius Iuſtinian. l. 1.* *Camerus l. 15 c. 4.*

Italorum Copiæ à Marchione delectæ.

Dvas in Legiones Copiæ omnes diuiſæ: in unaquaque ſigna viginti: ſub quibus ſingulis viginti ferè Milites ſupra ducentos: ſuperfluente numero ob frequens diffugiendi periculum. Alterius Legionis Tribunus fuit ipſemet Marchio; ſupremus verò Inſtructor Pompeius Iuſtinianus; qui Belgicum hoc bellum non modò theatrum habuit virtutis ſuæ, & antea ſub Parmenſi, & poſtea ſub Spinulâ tam fortiter, quàm feliciter militando; ſed & ingenij materiem, de eo datis in lucem illuſtribus Commentarijs. Alterius Lucius Dentices Tribunus, Auguſtinus Arconatus Inſtructor: magni nominis ambo, magnæque in bello experientiæ. Quoniam verò fama per Italiam percrebuerat, militare ſtipendium à Spinulis Fratribus, quorum ære Miles conducebatur, & tempeſtiuè, & liberaliter ſolui: tantus ad nomina danda

Terzi. *Compagnie.* *Maeſtro di Campo.* *Sergente maggiore.* *Haræus anno 1602.* *Paga.* *Aſſoldare.* *Iuſtinianus.*

Duarũ Legionum Præfecti.

con-

1602. *Bentiuolus l. 7.*

concurſus hominum fuit ex uniuerſis Italicis prouincijs: ut breuiſſimo tempore ad nouem Peditum millia confluxerint. Ex quibus haberi delectus commodiſſimè potuit & nobiliorum, quorum eſt in bello fortiùs facere; & ditiorum, quos penuria non adigit ad indecora; & quod maximè ducit in ſpem victoriæ, Veteranorum.

Marchia. Ex eiſdem literis Marchionis.

Ingratæ Friderico moræ in Hiſpania.

PROFECTIONEM Exercitûs in Belgium urgebat magnopere Fontanus: neque minore ardebat deſiderio Marchio ſeſe quamprimùm itineri committendi: ille tanquam Inſubriæ Præfectus, ut tantæ multitudinis, & quidem militaris, onere prouinciam leuaret: hic, ut expeditionis ſibi commiſſæ præclarum opus aggrederetur. Verùm hic Hiſpani Regis iniuſſu migrandum haud cenſuit. Quare tum ſuo, tum Amicorum conſilio, diſſimulare cœpit apud Comitem, quam ſibi præſtituerat moram: remque trahere in dies, & modò hâc, modò illâ de causâ procraſtinare. Hunc ipſum ad finem, Genuam Hebdomadâ ſanctiore contendit: ibique aliquandiu moratus, ad Exercitum redijt; qui non ante Calendas Maias Mediolano deductus.

FRIDERICVS interea longè maiores in Hiſpaniâ moras expertus, eas ægerrimè tulit: atque impendentium inde malorum quaſi præſagus (ut ſæpè prouida mens futura diuinat) cùm diu multùmque ſuper accipiendis in poteſtatem triremibus regia iuſſa expectaſſet; ad rem accelerandam ſcripſit ad Stephanum Ibarram, ac Petrum Franqueſam, qui præ cæteris Regi erant à

Ex lit. Frider. ad Lerma Ducem 9. Martij.

Secretis; ad Lermæum Ducem, qui præcipuus eiuſdem Conſiliarius, & Continuus; ad ipſum denique Regem, diſertiſſimis verbis moræ tam diuturnæ damna proponens. *Quippe niſi eodem tempore conuenirent in Belgium illinc Miles à Marchione Fratre conductus, hinc triremes ab ſe recta; nouos faciendos, ac multò maiores ſumptus ad Militem eumdem alendum; quibus tamen haud eſſet proſpectum. Præterea niſi tempeſtiuè ſolueret Claſſis, quæ ab anni temporibus, & Cæli, mariùque habitu, ventorumque afflatibus tota pendet: in magna facilè incommoda eam incurrere poſſe, quæ deſtinatam expeditionem prorſus peſſumdarent. Hæc ſe maturè præmonere, nè ſi fortè (quod Deus auerteret) euenirent; ſuæ vel improuidæ menti, vel diſſimulationi referrentur accepta.* His, alijsque rationum incitamentis aſſiduè negotium urgens Fridericus, Regias tandem literas impetrauit, quibus omnino iubebatur, ut è Regijs triremibus octo ipſi committerentur.

Earum damna.

Diſcedere tandem finitur.

IGITVR exeunte Martio Valliſoleto diſceſſit Luſitaniam verſùs, atque in Algarbiæ regnum profectus, in eo portu conſtitit, quem olim Cuneum Promontorium, poſtmodum Diuæ Mariæ

Capo di S. Maria.

no-

nomine appellarunt. Hìc Præfecto Regiarum triremium Caſtellano (Adelantadum Hiſpani vocant) ab Rege literas reddidit. 1602.

Quibus ille perlectis, Friderico ſubiecit: ob regium magni momenti negotium impatiens moræ quatuor è triremibus emittendas; quas breui redituras ipſi commiſſum iri: alias quatuor, quæ in Bæti fluuio prope Hiſpalim eſſent, ſe quamprimùm euocaturum. Dum utræque conueniunt, res ipſum ad nauigationem neceſſarias parare poſſe. Simulque multa recenſuit, quæ in ijs nauigijs requirebantur. Nec diu pòſt Præfectus idem Friderico ſignificauit, alio Regis per literas mandato iniunctum ſibi, uti triremes omnes ad ſacrum Promontorium (quod hodie Sancti Vincentij Caput appellant) extemplo tranſmitteret; venientibus ex nouo terrarum Orbe onerarijs, Regiamque gazam vehentibus, præſidio, cuſtodiæque futuras. Quamobrem earundem reditum expectandum, ut octo ipſi promiſſæ demandarentur. Ita nouis dilationibus nouæ cauſæ ſubnectebantur in dies. Cognouit eodem tempore Fridericus, triremes illas ad iter ſuſcipiendum non ſatis eſſe Remigibus inſtructas; quorum alij ætate feſſi forent, alij membris inualidi, pauci ad laborem idonei. De his, ac talibus certiorem fecit per literas Regem: ſeſeque exhibuit ad Regium theſaurum præſidiarijs triremibus comitandum, ſi hæ ſtatim ſuæ curæ crederentur. Ad numerum verò Remigum ſupplendum conſilium optimum obtulit: ut nempe remigium omne nouem triremium in octo contraheretur. Quod Regijs Adminiſtris, ipſique Regi placuit.

Guadalquiuir. Siuiglia.

Triremes in Luſitania non ſtatim impetrat.

Idem ad eſidem 13. Aprilis. Capo di S. Vincente. Flotta.

Galeotti.

V B I primùm Americana gaza ad Gaditanum portum peruecta eſt; promiſſas triremes Friderico attribuere tandem decreuit earumdem Præfectus. Sed antè cum eodem aliquandiu colloquutus, arcana eius, Regiſque conſilia rimari ſtuduit. *Accepiſſe namque ſe*, aſſerebat, *à Venafri Marchione ipſius Fratre conduci ex Italiâ in Belgium quinque millia Peditum, Equites mille. Quorſum id fieret, optare ſe compertum habere. Alias verò triremes eodem tempore ab ipſo in Belgium deduci, magnæ cuiuſpiam expeditionis argumento eſſe*. Ad quæ Fridericus. *Pedites quidem quinquies mille, Equites verò nullos à Fratre conduci. Eum perducturum illos in Belgium, ac ſtatim rediturum. Quod verò ad ſe ſpectaret; anno ſuperiore conſultum ab Rege per literas ſuper quadam expeditione Zelandicâ, à Vaquerenij Domino propoſitâ, quid ipſe ſentiret: ingenuè ſuam ſententiam pretuliſſe: eamque Regi, ac Regio Senatui probatam. Indè in Hiſpaniam euocatum, iuſſumque alias octo triremes in Belgium adducere; idque tam maturè, ut in æſtatem proximam uſui eſſe poſſent. Caeterùm quid aut Rex, aut Archidux animo agitarent,*

Fridericus Ibarra 15. April.

Fridericus in Regis arcanis fidus.

quò-ve

1602. *quò-ve conſpirarent, ſe prorſus ignarum. Magnum aliquid agitari*
adiecit ille: *verùm tam paucis triremibus confici nequire*. Reſpon-
dit Fridericus. *Siquidem expeditio intra Zelandiam, Hollandiam-*
que contineretur; perduci ad exitum poſſe octo illis triremibus ad ſe-
ptem alias, quæ in Belgio erant, adiunctis: ſin maius opus moueretur,
eas omnes profectò ſatis haud futuras. Ac proinde credibile eſſe nihil
maioris momenti tentatum iri. Ita Fridericus Regium arcanum
cautè diſſimulando, & fidem Regi ſeruauit integram, & obici-
bus occurrit, qui ſolent patefactis conſilijs obuenire.

ANGLICA verò expeditio clam ei demandata multis diffi-
cultatibus obſtruebatur, quas ipſe Regi, Lermæ Duci, Franque-
21. May. ſæ, atque Ibarræ datis ad ſingulos eâdem die epiſtolis ſignifica-
uit. Et ad Regem quidem præcipuè in hanc ferme ſententiam
ſcripſit. *In Regijs ſe mandatis habuiſſe, ut regreſſus in Belgium ad* Expeditionis Angliçæ difficultates.
commiſſam expeditionem exequendam, bis mille Hiſpanos ab Archi-
duce acciperet, quos ex Inſubriâ cum alijs millibus Italorum Marchio
Frater conducturus erat: ac ſinè illis nihil omnino aggrederetur. Poſt-
modum verò ex Italiâ, Belgioque compertum ſibi, Fontanum Comi-
tem vetuiſſe Hiſpanos Milites ex Inſubriâ deduci. Alios ab Archidu-
ce ſe ſperare non poſſe, qui Copiarum penuriâ laboraret; quique potiùs
ad Exercitum inhiaret ex Italiâ venturum. Quin anteacto quòque ſe
tempore expertum, nullam triremibus opem ab Archiduce conferri.
Quare ſi expeditio peragi ſinè Hiſpano Milite nequiret; hunc verò nul-
lum nanciſci licèret; eam prorſus per ſolidum illum annum dilapſu-
ram. Proſpiceret ergo in rem omnem Regia Maieſtas, præſcr bereique,
quid in tantis rerum anguſtijs agendum. Si prioribus ſtetur decretis,
in quæ prudentiſſimi quique Conſiliarij, atque Adminiſtri conſenſerant:
ſperare ſe, Deo fauente, grandibus cœptis fortunatos exitus reſponſuros.
Quos ipſe niſi ſperaſſet, numquam ſe tanto domeſtica rei, exiſtimatio-
nis, atque ipſius vitæ diſcrimini commiſſurum fuiſſe. Sin vel defi-
cientibus, qui ducantur, Hiſpanis, vel aliam quamcunque ob cau-
ſam deſtinata expeditio minimè proſequenda videatur: illud ſe ab
Regiâ ſapientiâ etiam atque etiam flagitare; ut ſedulò expendat, ac
deliberet: utrum deſignatâ expeditione ſeclusâ, triremium aliquot Claſ-
ſem in Belgio promptam velit eſſe, nec-nè. Sibi quidem valde oppor-
tunam videri, ad rebellantes illos Populos Regium in obſequium per
vim redigendos. Tunc autem id tantummodo ſucceſſurum, cùm eis
congruens Peditatus, ac debita ſuppeditentur auxilia. Sin verò hæc
denegentur, uti retroacto tempore contigit; non ſolùm nihil eas allatu-
ras emolumenti; ſed omnino cum graui regiæ rei detrimento perituras.
Quod ad ſe attineret, ut Diuina ſimul, ac Regia Maieſtatis id,
quod deberet, obſequium præſtaret; eam expeditionem, quæ tam aper-

sè

rè Religioni Catholicæ, Hiſpanicæque gloriæ ſubſeruiret, libenti animo ſuſcepiſſe: nec magnis ſumptibus, nec aſſiduis laboribus, neque ſuæ vitæ periculis parcere decreuiſſe. Tanti ducere, Deo, ac Regi ſe, & ſua immolare. Quod ſi tam ſalutare Chriſtianæ, Regiæque rei negotium ad irritum cadat, ac ſola ſuperſit in orâ Belgicâ triremium adminiſtratio: ſuppliciter obſecrare ſe Regiam Maieſtatem, ut alteri cuilibet ea cura demandetur, qui fortunatior ſit in ope ab Archiduce impetrandâ. Eum quippe cardinem eſſe, in quo moles tota vertatur. Id verò ſe petere, non quod Regijs ſubduci cupiat obſequijs, in quibus & viuere, & mori votum ſuum maximum ſit: ſed quod abnuat animus in id ſe opus impendere, quo non modò prodeſſe non poſſit, ſed metuat obeſſe. Hoc euenturum in earum procuratione triremium, haud ſe temere ſuſpicari. Nam ſi neceſſarijs fraudentur auxilijs, uti fraudatæ antea fuerunt, prorſus in nihilum abituras. Quamobrem pro ijs omnibus, quæ ad eam diem in Regis obſequium fecerit, tuleritque; unum id ſe ingentis præmij loco poſtulare; ut opportunitatem ſibi præbeat bene de Hiſpanico Regno, non autem malè merendi. Illud fore, ſi ſuſceptam expeditionem proſequi iubeat. Sin aliter viſum ipſi fuerit; quid agere ſe velit, det in mandatis. 1602.

Ea omiſſa, Fridericus dimitti petit.

HÆC eadem, quæ Fridericus Regi per literas propoſuit; tribus quòque Patronis apud Regem ſuis, Lermæo, Franqueſæ, Ibarræ commendauit: ut quorum ſumma erat auctoritas in Aulâ Hiſpanicâ, eorum confirmaret iudicio ſententiam ſuam: & regia in illos, illorum in ſe beneuolentia efficaciores redderet preces. Sapienter quippe rebus ab ſe gerendis conſuluerat Fridericus: dum ex ijs, qui continui Regis erant, eique præ cæteris gratioſi, aliquot ſibi arctiſſimè deuinxerat, probè gnarus: gratiam Principis in Aulicorum eſſe poteſtate; ac per eos patere aditum non magis ad penetralia, quàm ad corda regnantum.

DVM hæc Fridericus ſcriberet in Hiſpaniam; Marchio Frater in Italiâ collectum ex flore Nobilitatis Exercitum Belgium versùs magno ordine, magnâque per Europam famâ deducebat. Calendis Maijs, ex regio per Friderici literas præſcripto, Mediolano diſceſſit: poſtridie Vercellenſem agrum intrauit. Vtque rectiùs, ac ſinè ullâ perturbatione caſtrametatio procederet; in octo agmina partitus fuerat Exercitum uniuerſum. Eorum unicuique diem dixerat, quâ perueniendum ad locum quempiam erat. Quo fiebat ut altero nunquam alterum impediente, unde hoc agmen mane diſceſſerat, eò illud veſpere ſe conferret; ubique præparari iuſſis ſufficientibus alimentis. Duo quòque diligenter cauit ex militari diſciplinâ: promulgatoque, dum Vercellas prætergrederetur, Edicto ſeruari ab omnibus ſeueriſſimè man-

Profectio Spinulæ Marchionis in Belgium.

Marchio ad Fridericum 17. Iulij.

Ordo, & diſciplina militaris cuſtoditæ.

Inſtitutus t. Carnerus.

1602. mandauit. Alterum ut in regionibus, per quas transducebantur, ab omni Miles abſtineret iniuriâ, damno-ve Incolis inferendo. Facilis quippe aditus ubique patet innocentibus. Alterum, ut Ordines, & Caſtra deſerere nemo auderet: promiſsâ decem aureorum mercede pro ſingulis fugitiuis, qui ad ſe reducerentur. Quare vix centum ex toto numero in tam longo itinere diffugerunt. In ſola tamen Lotharingiâ ferè quadringenti fugam arripuere: propterea quòd eius Prouinciæ Præſides ſubiectis Populis imperarunt, ut fugitiuos ope iuuarent, nedum ut ipſorum Ductoribus ſiſterent. Exercitum non antè Marchio luſtrauit, quàm in Burgundiam perueniret. Ibi Milites recenſiti, iocties mille, & quadringenti comperti. Bina quòque ſtipendia ibidem perſoluta ſunt.

Inde proceſſum in Belgium cum tantâ militaris diſciplinæ obſeruantiâ: ut non de nouo conſcriptus, ſed pluribus expertus bellis Exercitus videretur. Vbi Namurcum attigit Spinula; ab Oratore apud Belgas Hiſpano adfuit Nuncius, qui eum Archiducis nomine ad Aulam euocaret. Eò ſtatim perrexit Marchio: Archiduces, Oratoremque conuènit, ſummis ab his honoris, ac beneuolentiæ ſignificationibus exceptus. Regias eidem literas reddidit, quibus Copiæ, quæ adducebantur ex Italiâ, intactæ iubebantur ad appulſum Friderici cum triremibus reſeruari. At Albertus certior factus, Mauritium cum viginti duobus Peditum millibus, & Equitibus quinquies mille properare in Brabantiam, ut in eâ quotquot poſſet, loca occuparet; tùm verò in Flandriam iter flecteret periclitanti Oſtendæ ſubſidium allaturus: peropportunum exiſtimauit hunc Spinulæ recentem, & validum Exercitum cæteris ſuis Copijs coniunctum, ad occurrendum Hoſti, tanto cum robore Militum venienti. Quare inſtitit Marchioni, ut cum ijs omnibus, quos duxerat, Dieſthemium contenderet, alijsque arma ſociaret aduersùs Fœderatos. Obiecit Ambroſius Regia iuſſa literis ad Legatum diſertè expreſſa: obiecit expeditionem Friderico Fratri commiſſam, quæ ſinè illo Exercitu promoueri non poſſet. At Archidux neutro retardatus, in ſententiâ perſtitit, adijciens: Regem ipſum aſſenſurum ſibi fuiſſe, priſtinumque conſilium depoſiturum; ſi tam præſens ab Hoſtium tantâ multitudine diſcrimen compertum habuiſſet. Donec verò Fridericus appelleret; non eſſe recentibus illis Militibus otio ignauo torpendum: ſed tanquam ad exercitamentum expeditionis futuræ, in puluerem, ac Solem prodeundum. Tam obſirmatæ Archiducis voluntati diutius obſiſtendum non cenſuit Marchio; ne in eiuſdem offenſionem incurreret, &

Archidux Marchionis Copias mittit contra Mauritium.

Dieſte.

i quod

quod facilè conſequens eſſet, ipſius Regis. Si quid enim à tantis Hoſtium Copijs inuectum fuiſſet in regiam ditionem detrimenti; ipſi ſtatim vitio verti poterat, qui paratas in tempore ſuppetias minimè tuliſſet. Itaque magis è re ſuâ, Fratrisque futurum duxit; ſi tùm ab Archiduce imperata faceret. Dieſthemium igitur versùs Exercitum deduxit, cum his tamen conditionibus: ut is ab reliquis Copijs perpetuò ſegregatus, propriam ſtationem haberet; neque unquam diuideretur: atque ubi primùm adeſſet Fridericus, quòcumque ipſe iuberet, extemplo migraret. Hæc omnia Fratri per literas Marchio ſignificauit. 1602. *Quartiero.*

IAM pridem ad obſiſtendum Mauritij conatibus cogi iuſſerat Archidux quinque Peditum, quatuor Equitum millia; iiſque præfecerat omnibus Franciſcum Mendozzam Aragoniæ Archithalaſſum, ſæpè ſuprà memoratum. Hæ Copiæ Thenas ductæ, vulgò Tillæmontem. Compertum quippe iam fuerat, Mauritium cum Exercitu in Agro Nouiomagenſi conſtitiſſe, pontesque ad Moſam transmittendum inſtruere. Acceſſit Spinula cum ſuis Copijs ad Mendozzam: eius quidem præſcripta ſequi ab Archiduce iuſſus in eo prælio; verùm abſolutum ab eodem retinens in ſuos Milites imperium. In campo dimidiâ leucâ Thenis remoto Caſtra poſuere Catholici, eademque circumcirca muniere. Eò namque Mauritianos contendere pertulerat rumor. Verùm hi ad Sancti Trudonis Oppidum progreſſi, quod trium horarum itinere Thenis diſtat; leucâ unâ procul hoſtili Exercitu gradum fixere. Cumque dies aliquot nihil mouendo triuiſſent: vel quòd expectarent, ut prior Hoſtis confereret manus: cum prudentiores Duces ſuſtinere, quàm aggredi utilius ducant: vel quòd maiores ad repugnandum vires, quàm ſibi perſuaſerant, offendiſſent; tutius habuerunt eâdem, quâ proceſſerant, viâ inde recedere.

Alias præmiſerat ſub Mendozza. *Telimone.* *Di Nimega.* *San Truden.*

EO de receſſu certior factus Mendozza Senatum bellicum conuocauit. In eo quæſiuit, quæ potiſſimùm deliberatio pro rei, ac temporis opportunitate capienda. Variæ fuerunt in medium prolatæ ſententiæ. Alij perſequendum Hoſtem exiſtimabant, eiusque terga premenda, quantum licèret, importando detrimenti: nè ſineretur impunè ſpatium ſumere ad Vrbem, aut Arcem quampiam oppugnandam. Contrà ſentiebant alij, diuersâ viâ per Dieſthemium, Syluam-Ducis, & Grauiam properandum: ut ambo hæc loca præcurrentibus ſubſidijs firmarentur, de quibus obſidendis pronior erat ſuſpicio. Neque verò inſequendum Hoſtem, cuius longè maiores eſſent vires: nè cum eo miſcere prælium parum felici exitu cogerentur. Curandum potiùs, nè pro-

Mendozza conſultat, quid agendum. *Graue.*

1602. progreſſus maiores faceret. Aliorum denique ſententia hæc erat, ut de ſtatu rerum uniuerſo ad Archiducem referretur: & quid ſuſcipiendum conſilij, mandatis eiuſdem præſcriberetur. Hæc præ cæteris placuit Mendozzæ, adeòque Principis mentem per literas exquiſiuit.

INTERIM verò Dieſthemium versùs Caſtra mouit, ac prope id Oppidum in aperto ſubſtitit campo; unde facilis, atque expedita traiectio erat vel Grauiam, ac Syluam-Ducis, vel ad fluuium Moſam, vel demum quòcumque Mauritium pergere fama nunciaſſet. Ea tamen continenter animum cura mordebat: quòd pecuniâ, bellico apparatu, carriſque ad alimenta conuehenda parum eſſet inſtructus, parumque idcirco alacrem Exercitum haberet; extra eam partem, quam rebus omnibus abundantem Spinula Marchio moderabatur. Non defuere, qui tùm quererentur, optimam prætermiſſam grauiter lædendi Hoſtis opportunitatem. Quippe qui dum ad Sancti Trudonis moraretur, magnâ victûs penuriâ laborauerat. Quamobrem Milites ferè tyrones, ac neſcij tolerandi, valde ciciderant animis. Cùmque receptus omnis perturbandis Ordinibus ſit obnoxius: perque regionem hoſtilem, ac plures locorum anguſtias tranſmeandum Mauritianis fuiſſet; nullo negotio ingentia eis licuiſſet inferre damna. Sed rerum omnium ad bellum idonearum inopia à tam commodâ occaſione animos Catholicorum auertit.

RESPONSVM Archidux ad epiſtolam Mendozzæ dedit: eius militari prudentiæ integram reſeruans deliberationem ſuſcipiendam. Sapienter tamen admonuit, ut caueret, nè per bellicum dolum Hoſtis Catholicorum Exercitum in Belgium interius Oſtendâ procul auerteret; quò tutiùs ipſe poſſet Milites ſuos repentè in naues conijcere, ac validum mari Subſidium ad Oppidum illud immittere. Quare nè longiùs inde digrederetur, quàm ut poſſet hoſtilem appulſum impedire. Accepit Mendozza conſilium: ac dies aliquot ibidem ſuperſedit, nullâ deliberatione ſuſceptâ, ſed intentus in eam, quam caperet Mauritius. Is verò primùm varias ſimulauit obſidiones, ut Hoſtem loco moueret, ac diſtraheret: mox unam, ac veram Grauiæ aggreſſus eſt: Ad eam ſeſe inſtruxit, Helmondæ Arcem in itinere obuiam occupando; cautè veritus nè ab Hoſtibus illinc infeſtaretur.

Archidux deliberationẽ reiicit ad Mendozzam.

Mauritius Grauiam obſidet.

Graue.
Helmont.

GELDRIAE quondam Duci ſubiectum Oppidum, poſtmodum verò Brabantiæ, Grauia erat, ad ſiniſtram Moſæ ripam ſitum. Oppigneratum id fuerat Maximiliano Egmondo Comiti Burano, cuius unicam Filiam cùm Guillelmus Arauſionis Princeps

Grauiæ ſitus, dominium, deſcriptio.

Gaſpar Ens lib. 23.

Oranges.

ceps ſibi connubio iunxiſſet, ingenti quòque pecuniæ vi numeratâ, Familiæ ſuæ patrimonio Grauiam addidit. Ab Alexandro tamen Parmenſi Duce capta, in Hiſpanorum venerat poteſtatem. Mauritius igitur, quaſi paternam ditionem recuperaturus, Grauiam inuaſit. Munitiſſima ea eſt, tum ab altâ foſſâ circumductâ, mœnibus celſis, validis propugnaculis: tum ab aquis extra eam latè ſtagnantibus. Fluuij quoque traiectui magni momenti deſuper imminet. Verùm, quòd ad eiuſdem eluuiones coercendas, ingentes in utrâque ripâ obices ſunt erecti: facili negotio poſſunt ijdem in aggeres conuerti, quibus Hoſtis ad oppugnandum Oppidum nitatur. Ex aduerſo Grauiæ in alterâ ripâ munimentum extructum erat ad fluminis tranſitum cuſtodiendum: quod quia ſtatim occupari ab Hoſtibus poterat, propugnaculum perditi ſumptûs appellarunt. Et ipſe quidem Mauritius id vocabuli comprobauit: quando vix in illud directis, diſploſisque tormentis, ob exiguam molem, paucorumque Defenſorum capacem, eo potitus eſt.

1602. *Grotius lib. 11. Bandart. Hareus. Iuſtinianus lib. 1. Camer. l. 15. c. 5. Bentiuolus lib. 7. Thuanus l. 127.*

Propugnaculum perditi ſumptus.

Pridie Idus Iulias ad Grauiam Caſtra poſuit. Validis ab omni parte aggeribus, & propugnaculis, & receptibus Exercitum communiuit aduerſus Hoſtem; ad ſe mouendum loco, ſubſidiumque Obſeſſis inferendum, ſine dubio venturum. Ad ea perficienda opera plus conceſſum ſpatij fuit ab Archiducis Copijs, earumque in ſuccurrendo tarditate, quàm vel præſens neceſſitas, vel militaris peritia requirebat. Cauſa tardandi fuit aut Ductoris ipſius lentum, & conſideratum ingenium; aut aliorum Exercitûs Præfectorum, pro varietate Nationum, in ſententijs dicendis magna varietas.

Obſidionis initiũ.

Seri Catholicorũ ſubſidij cauſæ.

Foederatorum Caſtra Oppidum circumſidentia tres fuerant in partes diſtributa. In primâ ſtatione, quæ ad ripam fluminis collocata Orientem Solem ſpectabat; ipſe Mauritius erat cum flore, ac robore Exercitûs. Duos ab eo latere pontes impoſuerat Moſæ: Peditibus alterum, alterum Equitibus tranſducendis. Tondem inter utramque ripam interiectæ catenæ, ac munimentis utrinque cuſtoditæ, nè hoſtilibus nauigijs prono fluuio delabentibus aditus pateret. Ad alteram Oppidi partem, quæ Solis Occaſum verſùs longiùs à Moſâ recedit, ſtationem nactus fuerat Guillelmus Naſſauius cum Equitatûs parte, Friſijs, & Scoris. In extremo latere, quà rurſus Oppidum vergit ad flumen, Anglis ſuis præerat Verius Tribunus: unâque cum poteſtate aderant Ringrauius, & Fridericus Solmenſis Comes. Ibidem commeatus nauibus importati deponebantur; & carris ſubuecti per uniuerſum diſpenſabantur Exercitum. At ultra Moſim è re-

Diſpoſitio Exercitus obſidentis.

1602. regione Oppidi nulla certa pars Militum ſtationem habebat: ſed è totis Caſtris lecta Equitum manus eòdem ad agendas excubias tranſmittebatur. Hæc fuiſſe forma traditur huius Mauritianæ Obſidionis.

Bentinolus. Carnerus. Iuſtinianus. Harens. OPPIDVM id temporis cum imperio tenebat Antonius Gonzalius Hiſpanus bellandi vetus, & rerum expertus: Auilam aliqui cognominant. Præſidiarijs utebatur mille quingentis ex varijs Nationibus, præcipuè verò Hiſpanis, tum ſui ductûs, tum Ioannis de Tarnâ. Nihil is prætermiſit ex ijs, quæ ad muniendum Oppidum, Hoſtem propulſandum, obſidionemque diutius ſuſtinendam idonea exiſtimauit; firmante præſertim animos haud dubiâ ſpe, adfuturum in tempore ſubſidium ab Archiducis Copijs, non ita longo interuallo remotis. Neque omnino falſa ſpes fuit. Quippe obſeſſæ Grauiæ nuncio ad Mendozzam perlato, eò direxit iter cum Exercitu, quem propter Moſam deducebat; quò faciliùs inſtrui poſſet commeatibus, & bellico apparatu ab Vrbibus Namurco, Leodico, Traiecto, locisque alijs ad Moſam ſitis. Ruræmundam ubi peruênit, ibidem dies aliquot ſubſtitit: tum ut ea cuncta compararet, quæ forent opus: tum præſertim ut fabricandum curaret pontem ad Moſam traijciendum, quando res poſtularet. Verùm hæc mora, quæ in ſubſidium obſeſſi Oppidi trahebatur, ingenti eidem detrimento fuit: ſiquidem in ope ferendâ nihil celeritate opportunius. Etenim poſtquam in conſpectum Grauiæ tandem venit, impoſitoque Moſæ, quem conſtrui iuſſerat, ponte traiecit Exercitum, ac non procul Mauritij munitionibus Caſtra poſuit: tùm demum intellexit, ſeriùs quàm oportebat, ſe aduenisſe ſubſidio: cùm nempe Hoſtis adeo ſeſe undique roborauerat, valloque tam firmo Oppidum circumſepſerat; ut neque huc penetrandi, neque illum obſidione depellendi ſpes ulla ſupereſſet.

Grauiæ Gubernatoris diligentia.

Namur. Liege. Maſtrich. Rurmonda.

IAMQVE Obſeſſores non modò triplici ex parte deductis ad Oppidum aggeribus, viciniorem ei extremam perniciem intentabant: ſed contortis quòque identidem globis, igneam peſtem ferali arte ſpargentibus, domorum tecta, cum ineuitabili multorum ſtrage, ad imum ſolum opprimebant. Non eo tamen terrore conſternati animos deſtituebant Obſeſſi. Quin ipſi pariter militarem virtutem præ ſe ferebant, foſſam diligenter tuendò, bombardas non incaſſum exonerando, frequentes faciendo eruptiones.

Bombæ.

AT Mendozza inſuperabiles obiectas videns difficultates ad intromittendum Oppido Subſidium, Hoſtem-ve ſubmouendum; in ſummâ ambiguitate deliberationis capiendæ militare Concilium

Mendozza denuo cogit Concilium bellicum.

cilium

cilium coëgit. In eo variatum de more ſententijs fuit. Vt enim 1602. Præfectorum quiſque bellico præſtare ſe oſtenderet ingenio; nouum aliquod, alijſque irrepertum conſilium in medium proferebat. Optimum factu nonnullis videbatur, ſi ad auertendum ab eâ obſidione Hoſtem, hoſtilis aliquis locus obſideretur. Proponebatur præ cæteris Vachtendoncha, aut Rhenoberga. Alij perſuadere conabantur, ut Raueſtenium duceretur Exercitus (Oppidulum id eſt duabus leucis Grauiâ, totidem Megâ diſtans, atque utrique interiectum) eoque facilè occupato, cùm immineat Moſæ, prohiberentur ad Hoſtem inuehi per eum fluuium commeatus. Ita quippe à ſuperiore Moſæ parte interclusus eis tranſitus fuiſſet: quemadmodum ab inferiore obſtruebatur Catholicæ ditionis locis ad flumen ſitis. Quæ verò Nouiomago alimenta deportabantur, ædificato ad Raueſtenium ponte, tranſmiſſoque Equitatu, magnam partem intercipi poſſe. Quare Obſeſſoribus undique victu deſtitutis omnino recedendum. Cæterùm ibidem perſiſtere Catholicorum Exercitum nihil agendo, ſtultum: Hoſtium caſtra validiſſimè munita aggredi, temerarium omnibus apparere. In hanc ſententiam Raueſtenij inuadendi, quam præcipuè tuebatur Grobbedonchij Dominus, Syluæ-Ducis Gubernator, eiusque peritiſſimus regionis; haud ægrè veniebat ipſe Mendozza: ſed quâ ratione poſſet eòdem tantum Exercitum tutò perducere, valde anceps animi erat. Duæ ad deſtinatum locum ferebant viæ. Altera longiore circuitu profuſa, quinque, aut ſex dierum itinere. Quo temporis interuallo Mauritius Catholicorum conſilium facilè deprehendiſſet: ac locum ipſe prior occupaſſet: vel ſummâ celeritate tantum commeatuum in Caſtra comportari iuſſiſſet, ut ad finem uſque obſidionis eſſent ſatis. Is verò haud procul abeſſe credebatur, cùm iam aggeribus peruentum ad foſſam foret, eaque iamiam ſubmotis obicibus traijcienda. Quæ verò longè breuior erat via, magnis erat implexa difficultatibus. Nam & paludibus paſſim ſtagnabat, per quas ægerrimè trahere licebat Exercitum: & non longè ab hoſtilibus munimentis incedendum erat, eiſdem agminum latera obiectando, non ſine ingentis detrimenti manifeſto diſcrimine. Ad has difficultates explanandas, Grobbendonchius reſpondebat. Breuiore viâ iter ſuſcipi tutò poſſe. Namque inter munitiones Hoſtium, eamque viam tot, ac tantas interiectas eſſe paludes: ut ipſi ad eamdem accedere, niſi pedites, & ſingillatim, ac per anguſtas ſemitas nequirent. Quamobrem nihil ab ijs Exercitui Catholico metuendum. Minùs tamen id reſponſi probatum plerisque fuit: quandò magnæ imprudentiæ facinus du-

Variæ in ſententiæ.

Raueſtein.

1602. ducebatur, tam florentes, ac tanto labore contractas Copias, difficilibus, atque impeditis vijs, aut Hoſtium mille nocendi artibus exponere.

Ne tamen eò fruſtra contendiſſe Mendozza videretur: ac nihil agendo, de ſui nominis exiſtimatione quidquam minueret: ad ſubſidium aliquod Grauiam inferendum, viam omnem indagauit. Comperit tandem, Hoſtium munimenta, quæ Raueſtenium ſpectabant, quòd in loco erant paludibus obſito, ideoque imperuio Catholicis ad ſubſidium ituris; & humiliora, & minùs cuſtodita. Quare Ioanni Thomæ Spinæ, Neapolitanorum olim Militum Tribuno, mandauit, ut cum Peditibus mille ex omni Gente delectis, per noctis tenebras, & ſilentia paludes illas vado tranſiret: hoſtiles aggeres inopinatò adoriretur: perruptis, diſiectiſque raris ex eâ parte cuſtodijs; ſcaliſque, quas ſecum deferret, munitionibus ſuperatis, haud modicum illud Subſidium in Oppidum induceret. Quod ſi minùs res ex ſententiâ ſucceſſiſſet; ut incolumem haberet Spina cum ſuis receptum, iuſſus eſt Simon Antunius Hiſpanorum Tribunus cum pari numero Hiſpanici Peditatûs eum iuſto interuallo ſubſequi, atque ad nemus conſiſtere vicinum loco, per quem tranſitus erat Spinæ tentandus. Quò verò ab eâ parte, quâ perrumpendum erat, frequentior Hoſtis auocaretur: idem Mendozza Marchioni Spinulæ iniunxit, ut uno eodemque tempore cum bis mille Peditibus aduerſum Caſtrorum latus inuaderet, ac vehementem oppugnationem intentaret. Peractum egregiè fuit à tribus magnis Ductoribus, quod ab ſummo Duce ſapienter imperatum. Verùm humanam diligentiam omnem plerunque non comprobat euentus. Cùm enim deſtinatum in locum Spina mouiſſet; maiores in itinere difficultates offendit, quàm animo, & cognitione præceperat. Paludes præſertim tam altas vadare oportuit; ut aquæ Militum latera pertingerent. Quare licèt ſub primas noctis tenebras diſceſſiſſent ab ſuis; ad Hoſtem tamen peruenire non niſi iam ortâ luce potuerunt. Munimenta verò abunde inſtructa Militibus obſeruarunt: à quibus extemplo deprehenſi, ac frequentibus moſquetorum ictibus infeſtati. Igitur magnanimum tentamentum ad exitum perduci non poſſe cùm iam exploratum haberent; ad Antunij Copias priùs, mox unà cum his ad ſuam ſtationem remearunt. Neque felicior contigit exitus militari Marchionis conſilio. Quamuis enim quò ſimulatum ipſe impetum fecerat, frequens Hoſtis accurreret; non idcirco indefenſa relicta fuit, aut deſolata pars munitionum oppoſita, in quam vera irruptio ferebatur.

Mendozza ſubſidium immittere fruſtra conatur.

Maeſtro di Campo.

In-

IMMITTENDI Subſidij ſpe Mendozza deturbatus, Præfectos militares de more ad concilium vocat. Eorum, ſuper deliberatione capiendâ, rogat ſententias. Pluribus placuit, ut receptui caneretur. Obſeſſis quippe opem ferre nullâ ratione, aut viâ licère. Exercitum illic diutius morari non poſſe, ubi equis copia nulla ſuppeteret pabulandi. Hinc eos per varia loca palantes diſſipari. His euictus Mendozza rationibus, mouere caſtra conſtituit: indictâque in craſtinum diluculum profectione; ubi primùm orta lux eſt, maturauit inde diſcedere Venlonam versùs. Motu Copiarum animaduerſo, Mauritius Exploratores miſit, qui de Hoſtium conſilio cognoſcerent. Cùmque hi colligere vaſa Catholicos renunciarent; non tamen ille munimentis egrediendum cenſuit: abeunti Hoſti patentem viam relinquendam, ex tritâ ſententiâ, ratus: totumque ſe ad opus, quod præcipuè moliebatur, obſidionem ſcilicet urgendam, dedit.

1602.

Suonar' à raccolta.

Mendozza receptui canit.

Venelò.

Sloggiare.

OBSESSOS, quamuis ſperato, ac tam vicino ſubſidio deſtitutos; cruciatosque, uti fit, bono ſimul oſtenſo, & negaro, non ideo animus, conſtantiaque deſeruit. Quin, ac ſi vellent Auxiliarium iacturam ſuâmet virtute ſupplere: frequentes, validasque fecerunt in Hoſtem non ſine graui ipſius damno eruptiones. Is iam ad foſſam peruenerat: quam prope lunatum erat munimentum à Grauienſibus excitatum ad aggerem tuendum, qui ex munitionibus Oppidi ductus fuerat ad foſſam; nè huius aquæ, ob humiliorem ſitum, in vicinum Moſam defluerent. Hoc in primis munimentum oppugnare aggreſſi ſunt Obſeſſores: hoc omni ope defendere Obſeſſi nitebantur. Tribus id ab lateribus admotis machinis Hoſtis concuſſit: ſubiecto, ſuccenſoque cuniculo perculit, ac labefecit: acri demum irruptione ſeptimo Idus Septembris adortus eſt. At Defenſores receptu quodam in câdem munitione conſtructo; ex eo multos Hoſtium peremerunt, plerosque vulnerarunt, Centurionem unum ceperunt, qui grauiter ſaucius intra biduum occubuit.

Obſeſſi, & Obſeſſores acriter pugnant.

IMPROSPERO hoc ſucceſſu irritati magis, quàm abſterriti Mauritiani nocturno tempore nouum aggerem contra unum è propugnaculis erexerunt. Quod opus non antè compertum Grauienſibus fuit, quàm illuceſceret. Eo cognito, Gubernator ingentem eruptionem machinatur, cuius vi agger ille repentè conſtructus æquetur ſolo. Ioanni de Tarnâ Præfecto Cuſtodiæ oppoſiti propugnaculi mandat, ut cum centuriâ Militum Hoſtes ex eo aggere propulſet: ac receptaculi ad caput eius excitati potiatur; tamque diu retineat, donec opus hoſtile peſſum eat. Multas deinde Operas iubet cum ligonibus, & palis ad aggerem di-

Capitan del la guardia.

Guaſtatori.

1602. diruendum aduolare. Alteri poſtremò militari Præfecto imperat, ut cum duabus centurijs terga Operarum laborantium tegat. Ad exitum omnia tam feliciter, quàm acriter, maturèque perducta. Plurimi è Mauritianis extincti, dum receptum à Catholicis occupatum recuperare conantur: nec leuiter inter alios vulneratus Tribunus Anglorum Verius, ei tuendo lateri præpoſitus. At non incruenta, nec diu felix ea victoria Grauienſibus fuit. In his, alijſque conflictibus tot ſaucij, tot occiſi: ut lunatum deſtituere munimentum coacti ſint. Eius exemplo potitus Hoſtis: aggeremque proximum interrumpens, uniuersâ foſſam aquâ exinaniuit. Tùm è regione ſitum dimidium propugnaculum occupauit: adeòque Obſeſſores inter, atque Obſeſſos, præter mœnium loricam, nihil intercedebat. Aliud quòque propugnaculum aggreſſi erant Fœderati; & iam actis cuniculis ſuffodiebant. Grauienſes his cunctis animaduerſis; ſeduloque voluentes animo, ita ſe numero diminutos, ut vulnerati ſimul atque incolumes vix octingenti numerarentur: ſummam eſſe in Oppido bellici inſtrumenti penuriam: & quod rei deſperatæ caput Obſeſſis eſt, nullam omnino Subſidij ſpem affulgere: denique moriendum ſibi omnibus ibidem breui, ac velint nolint, Oppidum in poteſtate Hoſtium relinquendum: decreuerunt ad extremum ultro dedere, quod retinere non poterant. Igitur decimo tertio Calendas Octobris Arcem Præſidiarij deſeruere, biduoque pòſt Oppido exceſſere cum armis, atque impedimentis, igniarijs accenſis, tympaniſque ſonantibus. In hac obſidione deſiderati ſunt è Catholicis ſeptingenti: ac præcipuè Centuriones duo, Thomas Dinnius, Hieronymusque Nobilius. Totidem Præfecti Militum inter ſaucios recenſiti, Placidus Sangrius, & Gaudentius Corettus. Sed neque leuior clades in Caſtris Fœderatorum fuit.

Multi utrinq; cæduntur.

Propugnaculis potitur Hoſtis.

Grauia eidem deditur.

At Mendozza digreſſus ab obſidione, uti diximus, ad Thornum Pagum cum Exercitu ſubſtitit. Impoſitus Moſæ ripis Pagus hic eſt, Ruræmundam inter, atque Traiectum. Hîc audito, Catholicos Milites ferè ſexcentos, Equites, Pediteſque ſimul, ad Hamonti ſuburbia in Agro Leodicenſi ſeceſſiſſe; ibique concitâ ſeditione tumultuari: aduersùs eos cum lectâ manu, quatuorque tormentis bellicis contendit: ut ſurgentem flammam antè comprimeret, quàm latiùs amplificata, maiora damna importaret. Priùs tamen Præfectos Militum aliquot præmiſit, qui ab Duce vel criminis veniam reſipiſcentibus offerrent, vel in ſcelere pertinacibus minarentur, eos hoſtium loco habitum iri: ut è duabus vijs alterutra debitum ad obſequium reduceret. Sed quorum

Mendozza vertit arma ad ſeditioſos Hamonti cõprimendos.

Iidem Scriptores.

rum ad lumen rationis cæcutit animus, eorumdem aures ad ſalutaria monita obſurdeſcunt. Itaque neutro remedio inteſtinum malum curante; proceſſit in eos ulteriùs iratior Mendozza: ignitiſque miſſilibus in Pagum repentè iactis plures domos ſuccendit. Quo perculſi terrore Seditioſi, ſeque ad extrema redactos conſpicati, ſaluti ſuæ conſulere ſtatuerunt. Et quandò diuerſa erat in eo diſcrimine Equitum, Peditumque conditio: ut eumdem conſequerentur incolumitatis finem, in contrarias planè ſententias, ac deliberationes abierunt. Equites namque, qui præcipuum erant tumultuantium robur, & quibus eò procliuior fuga, quò velocior; ex unâ portarum effuſo curſu ſeſe maturè proripuerunt. At Pedites rapidè fugiendi adminiculo deſtituti, in Ducis obſequium ultro redeuntes, ſe penitùs eius arbitrio permiſere. Ignouit illis Mendozza, quamuis ob recentem peruicaciam adhuc ſeruidus irâ; tum ut hos Bellatores in meliorem uſum reſeruaret; tum ut cæteros eo benignitatis argumento ad obſequendum inuitaret. Quod ut faciliùs perageretur, ad fugitiuos Equites tranſmiſit Ioannem Iacobum Comitem Belgioioſum, à nobis aliàs memoratum, cum paucis; ut quâ præditus erat natiuâ Gentis facundiâ, & ſingulari apud Milites gratiâ, eos pelliceret ad ſuſceptum conſilium tam turpe, quàm pernicioſum, abijciendum, atque ad iucunda Commilitonum contubernia repetenda. Verùm apud obſtinatas in flagitio mentes neque eloquentia, neque gratia quicquam profecit.

Pedites reſipiſcũt.

Ad Equites mittitur Comes Belgioioſus, nullo fructu.

Ex eorum Equitum uno compertum eſt, eiſdem in animo eſſe, Dieſthemium inuadere, atque occupare. Quamobrem occurrendum periculo ratus Belgioioſus, eòdem præiuit: Dieſthemenſes, ac finitimorum locorum Incolas præmonuit, ut in excubijs eſſent aduersùs Seditioſorum irruptionem. Igitur hi ſuâ ſpe depulſi, ad expugnandam Beringham mentem verterunt. Sed eo quòque conſilio in irritum recidente; Bredam versùs iter maturarunt. In hoc itinere Vallonem obuium habuere, Hocſtratani Præſidij Inſtructorem. Is (ut facilè nanciſcitur vitium non imitatores modò, ſed etiam adiutores) in eorum ſocietatem allectus, ſpopondit, ſeſe ipſorum in manus Hocſtratanam Arcem daturum. Et quia facilis eſſe ſolet inopinata proditio, ubi præſertim à Præfectis patratur; nullo negotio Arx in poteſtatem Seditioſorum venit, unàque quod in poteſtate Arcis Oppidum erat. Cùm primùm ad Caſtra Catholica eius rei fama peruenit: tantus inde ad aſylum illud factus eſt Militum inquietorum concurſus; ut breui ſupra mille confluxerint: ac temporis progreſſu Peditum duo millia, Equites mille fuerint recenſiti.

1601.

Dieſt.

Beringhen.

D'Hoſtrat.

Seditioſi Hocſtrata potiũtur, & numero creſcunt.

TAM

1602. Tam pernicioſi tumultûs factus certior Archidux, Mendozzæ imperauit, ut cum Exercitu Dieſthemium præiret. Eòdem quippe ipſemet ſe conferre decreuerat, ut armis, ac vi ſeditionem compeſceret. Satis enim exploratum habebat, haud valde munitum locum Hocſtratam eſſe, neque eum muniendi ſpatium fuiſſe Seditioſis: ipſos verò maximam partem armis, apparatu bellico, commeatibus deſtitutos. Igitur ubi Dieſthemium peruênit Albertus; Exercitum in ſuas acies explicari iuſſit; & conuerſus ad Milites, paucis oſtendit: *Quantum inuexerit malorum ut cum maximè importuna ſeditioſorum inſolentia: qui tùm auſi fuerint in tumultum prorumpere; cùm hoſtilis Exercitus tam validus, ac potens Catholicorum ceruicibus immineret. Quid mirum ſi Copijs per eorum perfidam ſeceſſionem imminutis, tam expectatum, ac debitum Grauiæ periclitanti ſubſidium inferri nequiuerit? Eius Oppidi, ſi obſidenti Hoſti dederetur; Seditioſos fore proditores. Adeòque ſe iam tùm eos Principum perduelles, Commilitonum deſertores, militaris, ac penè Catholicæ Fidei transfugas declarare. Quare in eoſdem non ſecus atque in Hoſtes arma ſe vertere voluiſſe. Irent ſecum fideles Principibus, ac militari ſacramento Cohortes, vindicatum palmarem iniuriam Catholico nomini inuſtam, punitumque tam ignominioſum earumdem Nationum hominibus, tam pernicioſum omnibus flagitium.* His inflammati vocibus Milites pollicentur, contra refractarios, & contumaces alacriter ſe Principis ſui ductum, imò vel nutum ſequuturos. Eam ut magis foueret Archidux alacritatem, antè quàm Caſtra mouerent, unum ſolui ſtipendium iuſſit.

Archidux in eos mouet.

Eius concio ad Milites.

Dum verò cum Exercitu pergit Hocſtratam versùs, adeſt qui nunciet: Mauritij iuſſu Bredâ deportata ad Seditioſos arma, bellicum inſtrumentum, atque alimenta. Non tamen propterea vel ab itinere, vel à mente perfidiam opprimendi reuocatur. At non pòſt multum triſtiore percellitur nuncio, Grauiam in poteſtatem Hoſtium deditione veniſſe. Quamobrem ſubuereri cœpit, nè Fœderati ex eâ victoriâ animoſiores, cùm ipſum viderent in ſuorum componendis tumultibus occupatum, ad vicina capienda loca, fortunam belli ſecundam proſequerentur. Venlonæ præ cæteris metuebat, quod Oppidum nullo munitum Præſidio erat; cùm oblatum tam à Mendozzâ, quàm ab Hermanno Thſerembergio Gubernatore Geldriæ, recuſaſſet. Igitur ſeditionis compreſſione poſthabitâ, præcauere malens Hoſtes, quàm ſuos punire; Venlonam iter aduertit. Hîc ei non nihil laborandum fuit, ut ad accipiendum Præſidium Ciues adduceret: negantes illo ſibi opus eſſe; ſeſeque ad cuſtodiendum locum ſatis idoneos aſſerentes. Vicit tamen ad extremum auctoritas, & præ-

Venlò.

Archidux ad propugnandam Venlonam ſe tráſfert.

ſentia Principis, quæ quâuis eloquentiâ efficacior eſt ad perſuadendum. Impoſito Venlonæ Præſidio, ea quòque nouis viribus confirmauit, quibus munitæ iam erant Geldria, Ruræmunda, Traiectum ad Moſam. His prudenter, ac maturè prouiſis; perlatum ad Archiducem fuit, Mauritium poſt Grauiam validiùs munitam, & Milite, rebusque omnibus opportunis inſtructam, receptionem ab armis cogitare: & iam Equitibus, quos Raitros appellant, & parti Peditatûs miſſionem dediſſe, cùm Autumnus ingrueret. Quare ipſe quòque finem pugnandi facere conſtituit: atque Equitatum præcipuè in hyberna dimiſit. Cuius duas centurias, in Pago quodam morantes prope Traiectum ad Moſam, aliquot Hollandicorum Equitum turmæ adortæ, partem maximam obtruncarunt: equos interceperunt: tantùm non internecione delerunt. At ubi Tillæmontem peruènit Archidux, partem Copiarum ad Oſtendanam obſidionem roborandam immiſit: partem migrare iuſſit in hyberna. Huic Fridericum Comitem præfecit; quem accuratè cauere voluit, nè quis Seditioſorum in eam regionem pedem inferret. Inter hoſtiles progreſſus, atque inteſtinos tumultus, Spinulæ Marchionis Exercitus numero diminutus admodum fuit. Quod ex eo ſuperabat, miſit Albertus ad præſidia Tillæmontis, Herentaliæ, Verthæ, Liræque: aliquot verò Centurias Dammum ad triremium cuſtodiam. His in hunc modum diſpoſitis, Gandauum reuerſus eſt.

1602.

Maſtricht.

Tam Fœderati, quàm Catholici ſe recipiunt.

Non poſt multos dies Archithalaſſus Mendozza reuocatus in Hiſpaniam ab Rege. In eius locum ſuffectus ad ſupremum Equitatûs imperium Aloyſius Velaſcus: cui ſucceſſit in ſummâ tormentorum præfecturâ Buquoius Comes. Cùmque is ad Oſtendam eſſet Legionis Vallonicæ Tribunus; in hoc munere Philippum Turrianum, ſuum antea Locum-tenentem, habuit ſucceſſorem. Aduenerunt hoc anno in Belgium ad bellandum duo Magnates (ut appellant) Hiſpaniæ: Petrus Gironus Vrſaonis (quam hodie Oſſunam vocant) Dux, & Ioannes Mediceus; dignum theatrum Belgicum æſtimantes, in quo ſpectaculum darent virtutis ſuæ.

Generalato della Caualleria. *Generalato dell' Artiglieria.* *Maeſtro di Campo d'vn Terzo.* *Grandi di Spagna.*

Excrevit interea tantùm Seditioſorum audacia (limites quippe non habet impunitum ſcelus) ut cùm duæ Catholicorum Equitum turmæ Hougardiæ in Pago Brabantiæ diuerſarentur; ipſi illas aggreſſi, eorumque Præfectis male acceptis, ac ſauciatis, ad ſuas ſectandas Partes per ſummam vim coëgerint. Certiores præterea facti, Milites Nicolao Baſtæ ſubiectos (locum is Equitum Magiſtri tenebat) Iudoniæ conſediſſe; Oppidum raprim

Noua Seditioſorum facinora.

1602. ptim inuadunt: & quia clauſum offenderunt, portas perfringunt, Præfectos percutiunt, Milites ſecum abducunt. Iure pro Hoſtibus habiti, qui tam hoſtiliter agebant in ſuos. Fœderati alienum crimen in ſuum lucrum opportunè traducentes, dum diuiſas Catholicorum vires inter ſe dimicare animaduertunt; Peditum quater mille, bis mille Equitum Exercitum conflant: eumque Ludouico Comite Naſſauio Ductore in Lucemburgenſem prouinciam mittunt. Multos in eâ Pagos is miles flammis abſumpſit: magnam ab alijs pecuniæ vim, ut redimerentur, extorſit: Oppidum præſertim Sancti Viti nomine appellatum expugnauit, diripuitque. Vt ei calamitati obuiàm iret, idoneas contraxit Copias Fridericus Comes Vandembergius. Verùm antequam ad Hoſtem perueniret; is iam ingenti onuſtus prædâ finibus illis exceſſerat. Per eoſdem ferè dies Theodorus Comes Triuultius (quem ſuprà memoraui) cum eſſet unius Legionis Italicæ Tribunus, eo ſe munere abdicans, in Italiam migrauit. Coaluit hæc Legio cum eâ, quam Alphonſus Aualus regebat. Cùmque is pariter abiret Tribunatu, in eius locum ſucceſſit Ludouicus Melzius Eques Hieroſolymitanus. Eæ Catholici Exercitûs Legiones admodum defecerant numero, ob illam, quam paulò antè narrauimus, tumultuantium Militum ſeceſſionem.

Fœderati Lucemburgenſem Prouinciam vexant.

Caualier di Malta.

HAEC omnium, quæ ad eam diem erupiſſent in Belgio, maxima, certè pernicioſiſſima fuiſſe fertur. Frequentibus namque per agros, & villas excurſionibus factis, in ruſticos homines barbarè ſæuiebant, populabantur domos, rura vaſtabant, deſolata prorſus omnia relinquebant. Tantæ ut inſolentiæ frænum inijceret Albertus, ſed frænum aureum, Antuerpiam contendit: atque ibi aliquot aureorum millia mutuò corrogauit. Sed exigua hæc offa fuit tam inſanis latratibus compeſcendis. Bruxellas ergo redijt ad concilia de re præſenti habenda. In ijs quæſitum, an pacandi eſſent ingenti pecuniæ ſummâ Seditioſi, an apertâ vi debellandi. Neutrum remedium opportunum malo propè inſanabili viſum. Primum enim in promptu non erat: quia quantum requirebatur nummorum, ſuppeditari non poterat. Alterum nihilò facilius: quia tumultuanti Militi iam cum Fœderatis conuenerat: adeòque contra geminum ſimul Hoſtem pugnandum foret. Igitur ad extremum decreuit Archidux, auctoribus Conſiliarijs Hiſpanis, non autem Belgis, Edicto promulgato Seditioſos ad officium reuocare: contumaces proſcribere.

Bentiuolus.

Seditioni peſſimæ remedia quærit Archidux.

IN eo incuſabantur, *Quòd quo maximè tempore Grauienſibus opportunum ferre ſubſidium debuiſſent; ijs in extremo periculo deſtitutis, ſocios quòque militiæ tam turpiter, quàm damnosè deſeruiſſent. Nul-*

Eius Edictum

lâ

lâ ipſos, aut leuiſſimâ de cauſâ tantum facinus auſos, Hoſti magis ſub-ſeruiſſe, quàm Ducibus, ac Principibus ſuis. Quæ cùm fuerit peſſimi res exempli, atque in poſteritatem itura cum auctorum ignominiâ, aliorumque pernicie: velle ſe, ac iubere, ut intra triduum omnes ad obſequium redeant: ſuis ſe Præfectis, & Centurionibus ſiſtant: Ordinem, locumque quiſque repetat ſuum. Id qui faxint, præteriti ſceleris impunitatem habituros: qui contumaces in eodem perſiſtant, pro perduellibus, ac læſæ maieſtatis reis habendos. Eorum verò tam capita, quàm bona ubicumque locorum conſtituta proſcribi. 1602.

Aт illi acriore remedio acerbiores in Archiducem facti: uti ſæpè aſpera medicamenta malum non ſanant, ſed exaſperant: ad Mauritij patrocinium ſe recipiunt; & ſecuritati ſuæ plus ab Hoſte, quàm à Principe pollicentur. Mollior quòque tentata fuit ad eos reuocandos via. Octauius Frangipanius, Pontificius in Belgio Nuncius, concordiæ quaſi ſequeſter, profectus Hocſtratam eſt. Ab Seditioſis principio magnis honoris ſignificationibus exceptus. Mox ubi componendi motûs inſtituta tractatio; tot, ac tantas obiectari difficultates vidit; ut ſeſe operam illic, tempusque fruſtra conſumere animaduerterit. Itaque re infectâ diſceſſit.

Pontificis Nuncius ſeditionem ſedare fruſtra conatur.

Dvм his turbis hoſtili victoriæ ſuperadditis Regis Catholici res in Belgio laborat: haud ſecundiore fortunâ uſa eſt Regia Claſſis in Hiſpaniâ, Friderico Spinulâ Moderatore ſupremo. Impetrauerat is aliquando tandem toties promiſſas, ac tamdiu expectatas (uti ſupra memorauimus) octo triremes: cumque illis ex Promontorio Cuneo, quod Sanctæ Mariæ portum appellant, ſoluerat Vlyſſiponem versùs. Dum verò maritimam Luſitaniæ oram prætervehitur, in aliquot ex improuiſo incidit Anglorum naues, quæ reducem ex Indiâ onerariam, pretioſis mercibus refertam, prædabundæ circumcludere conabantur. Erant autem octo Regiæ cum alijs minoribus: quibus ab Reginâ Eliſabethâ præfecti fuerant Richardus Leueſonus, & Guillelmus Monſonus, naualis belli ambo ſcientiſſimi. Eas Regina transmiſerat, ad Hiſpanos ab Hiberniâ diſtinendos: qui anno ſuperiore in eam Inſulam Catholicis aduersùs Anglam auxilium inuexerant. Aliam tamen alij cauſam tradunt: nempe quòd Eliſabetha comperer at, magnum in Hiſpaniâ fieri nauium bellicarum apparatum, quas contra ſe adornari non temere ſuſpicabatur. Et fortè non eam latebat arcanum illud de Angliâ inuadendâ conſilium, quod Friderico commiſſum, atque ab eo fideliſſimè cuſtoditum; in publicum tamen (ignotum quâ viâ) dimanaſſe, quibuſdam in literis conqueſtus ipſemet fuerat. Quippe nullum

Friderici Spinulæ Claſſis in Hiſpaniâ.

Anglicæ Claſſis occurſus.

Lisbona. Portogallo.

Guillel. Cãden de Eliſ. par. 4. anno 1602. Gaſpar Ens l. 23. initio.

eſt

1602. eſt adeò profundum magnorum Principum arcanum, quod alterius Principis, cuius præſertim id intereſit, diligentia curioſa non eruat aureis, vel argenteis inſtrumentis. In eam igitur Anglicanam Claſſem ex inopinato incurrens cum ſuis triremibus Fridericus, ut opimam prædam ex Hoſtium manibus eriperet; illam aggredi non dubitauit; auxiliares Copias adiungente cum tribus Luſitanis triremibus Marchione Sanctacrucio. Naualis is conflictus vehemens fuit; utrâque partium acriter dimicante, tormentisque maioribus inuicem fulminante. At poſtquam ſeptem ſolidas horas certamen tenuit; Sanctacrucius, ſuperiores Hoſtis vires cognoſcens, prælio ſe ſubduxit. Perſtitit aliquandiu animoſior Spinula: ſed tardioris receptûs pœnas dedit; duabus ab Hoſte triremibus captis, & poſt liberata mancipia, magnamque vim pyrij pulueris interceptam, igne conſumptis. Reliquas innoxiè reduxit in portum. Angli viribus omnibus in onerariam conuerſis, eam crebris ictibus tormentorum adeo perfoderant, ut aqua ſubeunte iamiam mergenda videretur. Quare Nautæ ad extremam adducti deſperationem, mittunt qui deditionem paciſcantur. Ex conditionibus, quas proponebant, una tantum accepta: ut Vectores omnes cum ijs, quæ ferre ipſi poſſent, in litus incolumes exponerentur. Ingentem inde prædam (quæ nempe decies centenis aureorum millibus ab ipſis Luſitanis æſtimaretur) domum Angli retulerunt.

Inter eas ingens pugna.

Vincit Anglicana.

Milione.

16. Iunij. HAVD multò pòſt Fridericus in Aulam Lermæi Ducis literis euocatur: quibus monetur, ut quàm celerrimè veniat, quamprimùm etiam rediturus, & cœptum proſequuturus iter. Ægrè tamen hanc ipſe tulit reuocationem, ut prudens rerum, & de ſuâ exiſtimatione ſollicitus. Optimè quippe proſpiciebat futurum, ut hominum mentibus (quibus ſolemne eſt malè citiùs, quàm bene de alijs opinari) ea inſideret ſuſpicio; per occaſionem recentiſſimæ calamitatis, ad Regem eum accitum, ut de accepto detrimento ſeſe purgaret. Quâ excuſatione non eſſet opus, ubi eum conſcientia nullius culpæ accuſaret. Veram autem, ob quam vocatus fuerat, cauſam aperire interdicto regio prohibebatur. Maluit ergo exiſtimationis, & gloriæ (quibus tamen Ducibus, ac militaribus Viris nihil prius) quàm debitæ Regi obedientiæ iacturam aliquam facere. Hunc ipſe angorem animi, ad amiciſſimum ſibi Ibarram ſcribens, diſſimulare non potuit. Paucis verò diebus in Aulâ moratus, laudatâque ab Rege operâ ipſius, ac diligentiâ; imò actis gratijs pro labore ſuſcepto in propugnandâ, quantùm licuit, onerariâ: reuertit ad naues, iterumque ſe mari commiſit: & curſum per Luſitaniæ, Gal-

Fridericus in Aulam reuocatur.

1. Iulij.

Ad Claſſem redit.

læ-

læciæque oram ad Cantabriam circumflectens, ad Sancti Anderi (uti nunc appellant) portum demum peruenit. Ibi tamdiu perſtitit, donec ad expeditionem, quam moliebatur, parata eſſent omnia. Tandem inſtructis triremibus, apparatu bellico ſatis prouiſo, ingenti pecuniæ vi congeſtâ, impoſitoque Milite, ſexto Idus Septembris, læto ob natalitia Virginis die, ſoluit è portu. Hanc nauigationem, & peractum in eâ nauale certamen utcumque alij narrauerint, nihil me facturum reor accommodatius ingenuitati Scriptoris, & veritati rerum geſtarum; quàm ſi ex literis ipſius Friderici ad Regem (in quibus falli, aut fallere, neque ſcribentis præſentia, prudentiaque; neque eius, ad quem ſcribitur, maieſtas patitur) fideliſſimè repræſentem. 1602. *Galitia. Biſcaia.*

Nauigationis deſcriptio.

Igitur Sancti Anderi portu digreſſa Claſſis, pòſt quatriduum ad Formoſam Inſulam appulit (ſic enim nominant) prope oram Galliæ maritimam ſitam. Ibi ſeditio quædam in Prætoriâ triremi, quâ Fridericus vehebatur, patefacta. Conſpirauerant cum aliquot Remigibus Milites quidam, decreuerantque unà tumultum excitare, triremem ad litus trudere, ingentemque pecuniam regiam eò deuectam prædari. Eâdem nocte, quâ facinus patrare conſtituerant, in aperto conſilium fuit. Ludouicus Aluarus earum triremium Auditor, ut vocant, machinationem deprehendit, ac detulit ad Fridericum. Is extemplo conſtringi iuſſis machinatoribus, rem omnem oppreſſit. Inde Blauetum prouecti: ubi aduerſa tempeſtas morari ad exactum menſem cöegit. Tùm nauigationem proſequuti, quinto Nonas Octobris inter Doueram, & Caletum proſpero curſu deuenerunt. Hîc dum itineris terminum, optatosque Belgij portus attingere cogitant; duas animaduertunt Fœderatorum naues in eius freti anguſtijs, tanquam de induſtriâ, alteram alteri è regione oppoſitas. Quæ ubi triremes Hiſpanicas viderunt, illico retroceſſere; ut ab earum occurſu refugerent: an potiùs, ut de earum acceſſu reliquam Claſſem facerent certiorem? Quippe progreſſus paululum Fridericus, quamuis ab eis inuadendis abſtineret, nè alias, quas in proximo ſuſpicabatur, contra ſe irritaret: deprehenſum ſe videt in medio ab nouem Regiæ Eliſabethæ triremibus, multiſque nauibus Hollandorum; quæ omnes ad viginti numerabantur. Eas è longinquo proſpicere, ac præcauere nocturni temporis tenebræ prohibuerant. In tanto ſe, ſuamque Claſſem diſcrimine Spinula conſpicatus, ad eam partem iter direxit, quâ ſe poſſet ex illâ Hoſtium obſidione ſubtrahere. Pugnam namque aduersùs eos tantò ſuperiores numero ſuſcipere circumcluſum, ventoque etiam aduerſante infeſtatum; nil erat aliud, quàm ſe, ſuosque

Cõiuratio in Prætoria naui ſtatim oppreſſa. *Galeotti.*

In Hollandorum, & Anglorum naues Fridericus incurrit.

Eas numero ſuperiores declinat.

1602. ſuosque in certum exitium dare. Igitur ab eo periculo pari dexteritate, & celeritate deflectens, ſeſquihoræ ferè ſpatio Claſſem Hoſticam uniuerſam poſt ſe reliquit.

Iamqve ſuum curſum tenens, triremes ad vicinum litus Flandriæ deducebat: cùm ei nouum diſcrimen obiectum eſt. Ingens repentè ventus, ab Occaſu Solis erumpens, inopinatam excitat tempeſtatem: cuius vi Cælum, ac mare tam denſis horreſcunt tenebris, ut neque naues, neque triremes, neque aliud quidquam internoſcatur. Fridericus aliâ ſuper aliam calamitate vexatus; non tamen vel militari animo, vel nauticâ prudentiâ deſtitutus, totam eam noctem in alto cum Prætoriâ traduxit. Ortâ verò luce, ſtatim impetu maximo ad Flandriæ litus contendit. Quo facto, in conſpectum ſe dedit Dunchercha. Eam tùm tenere non licuit: quia maris æſtus reſederat. Expectandum itaque fuit ante aggerem arenarum, donec reciprocaret. Ecce autem decem apparent Hoſtium naues iuxta Dunchercham, quæ Prætoriâ Hiſpanorum obſeruatâ, raptim ſublatis anchoris in eam conuolant, adoriuntur, circumſiſtunt. Fridericus, vu ſis pariter anchoris, incumbere ſuos remis iubet, atque incredibili celeritate per medios Hoſtes ſibi viam facit. Ad litus iterum appellere triremem conatur: ſed tempeſtas figi anchoras non ſinit. Tantum tamen laboris, induſtriæque impenſum eſt, ut Duncherchæ portum tandem tenuerit.

Grauis oborta tempeſtas.

Fridericus ab alio incurſu Hoſtium elabitur.

Calet. Aliae duæ triremes Neoportum attigerunt. Alia Caletum delata eſt. Ex quâ illico in terram deſcendit Legionis illâ inuectæ ſummus Inſtructor. Is Caleti Gubernatore abſente, locum eius tenentem adit: rogatque, an tutò triremi liceat eum portum intrare? Annuit ille, duosque attribuit Nauicularios, qui ad illam introducendam allaborent. Idem, inductâ triremi, domum quòque Remigibus obtulit ad hoſpitandum, donec illa reficeretur, vi tempeſtatis admodum labefactata. Igitur quadraginta ex illis catenis vincti cum ſuâ cuſtodiâ deſcenderunt in terram.

Qvos ubi primùm Caletanus Populus vidit, ad eos agminatim accurrens, atque importunâ, iniuſtâque miſeratione commotus, eoſdem eximere vinculis aggreſſus eſt. Cùmque huic operi obſiſtere ſtuderet Inſtructor, aliique Militum Hiſpanorum: Præſidiarij Caletenſes obuerſis in eos haſtis inhibuerunt. Quamobrem Trierarchus nullum exinde Remigem deſcendere permiſit è triremi. At Caletanum vulgus non ſatis habens tam paruo numero vel profuiſſe damnatis, vel nocuiſſe triremibus Hiſpanis; agmine rurſus facto conuolat ad triremem:

Caletenſium iniuriæ in Hiſpanos.

extrahit inde per ſummam vim Remiges: omneſque prorſus 1602.
exonerat catenis. Neque hîc ſtetit violentia Caletenſium in Hiſpanos. Facta fuerat Inſtructori poteſtas Luſitanos Milites centum quinquaginta triremi aduectos per Caletenſem Agrum in Belgium deducendi cum armis, atque impedimentis. Quare deportari eos iuſſit in litus. Vbi verò ad Vrbis portam peruenerunt; impetum in ipſos fecere Caletani: & alijs quidem arma detraxerunt, alijs pecuniam contulerunt, ut fugam arriperent in Hiſpaniam. Igitur ex toto numero ſolis reliquis ſexaginta, cæteri dilapſi ſunt omnes. Quod verò Caletenſes vel Militibus miſſionem à bello darent, vel Remigibus vinctis libertatem (quæ tamen in ipſorum poteſtate non erant) ab ſenſu miſericordiæ, atque humanitatis minimè prouenisſe; tùm ſatis patuit, cùm inermes, atque ægros viginti circiter, aut triginta carris inuectos, accipere in Vrbem, ijſdemque per eam concedere tranſitum recuſarunt.

De his hominum iniurijs, fortunæ inclementiæ ſuperadditis, factus certior Fridericus tranſmiſit illuc Regiarum triremium Inſpectorem; ut tranſportandas terrâ curaret relictas ibi bombardas, bellicumque omne inſtrumentum, & Remiges repeteret: ſimulque ut cum Gubernatoris Vicario de accepto detrimento expoſtularet: re præſertim patratâ, poſt pacem inter Reges Hiſpanum, Gallumque ſancitam, & poſt datum ab ipſo Vicario de ſecuritate promiſſum. Cùm hæc apud eum queſtus eſſet Inſpector; reſpondit ille: furentis Populi tumultum fuiſſe, quo tantum damni ſit illatum: eius verò impetum frænare ſe nequijſſe: neque unum poſſe repugnare tam multis. Quod verò ad triremis apparatum ſpectaret; nihil ſibi extrahere inde licere niſi priùs ab ſuo Rege impetratâ facultate. His cognitis, Fridericus Hiſpanicum Oratorem, apud Regem Galliæ degentem Lutetiæ, de omnibus docuit; ut quæ facerent in rem præſentem, ab eo Rege depoſceret. Tùm triremis Præfectum cum alijs Nautis ad eius cuſtodiam perſiſtere iuſſit; donec ea, quæ adhuc integra erat, illinc educeretur; aut aliud ageretur, quod Rex Hiſpanus iuberet. Quamquam non imprudens eum angebat ſuſpicio, futurum, ut ad cumulum facinorum cæterorum, noctu eam Caletenſes incenderent. Aliæ duæ in Hollandicum fretum tempeſtate compulſæ, Fœderatorum nauigijs circumuentæ, multiſque tormentorum ictibus fatiſcentes, ad extremum aquis ſeſe inſinuantibus hauſtæ ſunt. Ex eis triginta ferè homines, aut quadraginta incolumes euaſere. Quæ verò tres Flandriæ litus, ut paulò antè diximus, tenuerunt, paucos è Vectoribus, Nautis-ve

Veedor.

Friderici, & Hiſpanorum querelæ.

deſi-

1602. deſiderarunt. Hanc rei naualis cladem tum ab incommodâ nauigationi tempeſtate, tum ab geminati Hoſtis incurſione illatam, facilè Fridericus, ex priori ſaltem parte, vitaſſet; ſi maturiùs ex Hiſpaniâ ſoluiſſet. Idcirco ſæpiùs & verbis, & literis, & nuncijs de retardatâ ab Regijs Adminiſtris expeditione conqueſtus fuerat: quaſi iam tùm longè proſpiceret, ac multò antè prædiceret futuram calamitatem. Sed apud humanas mentes, quæ faciliùs id credunt, quod exoptant; impendentia mala tùm demum fidem inueniunt, cùm illabuntur.

At Ambroſius Marchio, hoc audito Friderici Fratris improſpero euentu; ad eum colloquio, conſpectuque ſuo ſolandum ſtatim profectus eſſet: niſi cura diſtribuendi Militis in hyberna, eidemque neceſſaria diſpenſandi detinuiſſet. Scriptis tamen ad eum literis, id officij præſtitit: in quibus *Agendas*, dixit, *æterno Numini grates, quod inter tot diſcrimina eum ſeruarit incolumem. Bene ſperandum in poſterum de rebus ipſius; cuius incolumitas adeò Superis cordi ſit. Si quid à Claſſe acceptum detrimenti fuerit; reſarciri nullo negotio poſſe, dum ſaluus ille ſit, cuius induſtriâ eadem comparata. Damnum verò leuiſſimum nunciari. Hominum namque minimam fuiſſe iacturam: triremes quaſſas, aut labefactatas reficere in proclivi eſſe: ſi qua deſideretur, ſuppleri alijs poſſe. Certè quæ ad Caletum appulit, receptum iri, certam ſpem eſſe, ob concordiam inter maxima Regna firmatam*. Fridericus autem Prætoriâ, alijſque duabus triremibus refectis, contendit Sluſam cum Hiſpanorum Legione, cuius Tribunus erat Ioannes Meneſius Luſitanus, Diui Iacobi Eques. Eòdem paulò pòſt ſe Marchio contulit, diſpoſitis per hyberna Militibus, rebusque omnibus rite conſtitutis. In eo Fratrum optatiſſimo congreſſu de bello accuratè conſultatum: decretumque, vel inſtante iam hyeme, ab armis minimè feriari: ſed quàcumque liceret, Hoſtem lædere. Quamobrem Pompeio Iuſtiniano iniunxerunt, ut cum octo Cohortibus Sluſam properaret.

Marchio Spinula Fratrem per literas conſolatur.

21. Octobr.

Mox cum conuenit.

Ipso Natalis Chriſti peruigilio, cùm opportunum ſe oſtenderet nauigationi tempus, triremes ſex adornarunt: eisque lectiſſimos ex omni numero Hiſpanos, Italosque Milites impoſuerunt. Et iam ſoluere cogitabant, atque in Valacriam, unam è Zelandiæ Inſulis, præcipuamque appellere: ut Pagum eius quemdam diriperent, incenderentque: cùm animoſis conatibus infortunium, non præter ſolitum, interceſſit. Priùs namque quàm egrederentur è portu, commutata inopinatò tempeſtas nauigationem inhibuit. Et quia tempus illud aduerſum diuturnum fore proſpiciebant, deſcenſionem fecerunt è triremibus.

mibus. Sed neque poſtmodum id conſilij potuit ad exitum perduci. Quippe augeſcente in dies numero Seditioſorum; nec finem ullum, aut modum habentibus damnis, quæ per varias regiones ab ijsdem continenter inferebantur: præcepit Archidux, ut quandò Friderici Comitis Copiæ ad eos coërcendos ſatis non erant; eamdem ob cauſam illæ reducerentur in Brabantiam, quibus præerat Iuſtinianus. 1602.

INEVNTE Martio Anni poſt milleſimum ſexcenteſimi tertij Matthæus Dulchius, Stralæ Præfectus in Geldriâ, per militarem aſtum intercipere Vachtendoncham aggreſſus eſt. Conciliauit hic ſibi ex Oppidi Præſidiarijs unum, qui nauiculâ conſueuerat illuc paleas, & ſtramina inuehere per Nerium amnem, Oppidum inter, eiusque Arcem fluentem. Eam ergo nauiculam Stralenſis Gubernator cum tredecim Militibus conſcendit: ſeſeque omnes occuluere palearum congerie ſuperfusâ. Deducit Præſidiarius nauigium ad Arcis portam: agnitusque à Cuſtode appellere ſinitur. Cùmque illum rogaſſet, ut manum ſibi porrigeret, quò tutiùs exiliret in terram, eumdem apprehensâ manu per ſummam vim traxit in flumen. Emicuere ſtatim, qui latebant ſub paleis Bellatores: proſiliunt in pontem Arcem Oppido coniungentem: Excubitores eiuſdem viginti præter omnem opinionem adorti trucidant: Arcem ingreſſi, pontem, qui verſatilis erat, erigunt, ut aditum ab Oppido præcludant. Felici hoc euentu audaciores; Arcis Præfectum, & viginti, qui aderant ei, Præſidiarios capiunt. Maior namque Præſidij vis Oppidum cuſtodiebat. Haud procul inde in nemore Arcem inter, ac fluuium ſito locarat ſeſe in inſidijs Henricus Comes Vandembergius cum quatuor Militum centurijs è Venlonæ, Stralæque Præſidijs euocatis. Is igitur, ubi occupatam à ſocijs Arcem comperit; in eam paulatim Milites eâdem nauiculâ ſubmiſit: atque ipſe demum intrauit. Oppidi Præſidiarij ſubitâ re perculſi, ac maiores contra ſe vires Hoſtium metuentes, iamiam illud deſerere cogitabant: cùm oblatum repentè præter expectationem auxilium, labantes animos ad defenſionem firmauit. Ducenti quippe Fœderatorum Equites, qui per Geldriam excurſiones faciebant, improuiſi adfuere. Hi Oppidum ingreſſi, viribusque coniunctis, aduersùs Arcem munimenta erexerunt: ac tormentis ſuperimpoſitis, in eamdem cœperunt acriter fulminare. Catholici, qui ex eâ impetum in Oppidum facere conſtituerant; male ſe iam ipſi tueri. Quare horum euentuum conſcius Hermannus Comes Henrici Frater certiorem fecit Archiducem, rogans, ut auxiliares copias ad Oppidum obſidendum tranſmitteret.

Anno 1603.
Strategêma. Sorprêdere.

Gaſpar Ens lib. 23. Grotius lib. 12. Hæræus anno 1603. Pôpeius Iuſtinian. l. 1. Thuanus l. 127. Carner. l. 15. c. 7. Ponte levatoio.

Arx Vachtendonchæ ſtratagemate capitur.

1603. teret. Iuſſit hic extemplo Comiti Friderico, Militem ut contraheret, eòque ſuppetias ferret. Verùm celeritatem omnem præuertère, qui propiores erant Oppido, Fœderati. Deductos enim è Rhenobergæ, Meurſæ, Schenchianæ Arcis, ac Nouiomagi Præſidijs ter mille Pedites, Equitesque millenos, Oppido undique muniendo diſpoſuerunt. Itaque ſeptis omnibus vijs, neque in Oppidum irrumpere licuit: neque in Arcem commeatus, & bellicum apparatum immittere, quorum inopiâ Catholici laborabant. Quamobrem deditionem facere coacti, ſextâ die poſtquam oppugnari cœperunt, honeſtis conditionibus pacti, cum armis, ac ſpolijs, ipſoque Arcis Gubernatore exceſſerunt.

Eamdē paulò pòſt Fœderati recuperant.

INTEREA Fridericus Spinula, Sluſæ commoratus, triremes in proximam anni tempeſtatem nauigationi ſecundam adornandas curabat. Ex Hiſpaniâ verò nouis muneribus, ac dignitatis gradibus cumulatus eſt: quaſi toleratas moleſtias, aduerſosque rerum euentus geminatis honoribus compenſaret non tam fortuna, quàm arbitra humanarum viciſſitudinum Prouidentia. Pro ſumptibus namque, laboribusque à Friderico exhauſtis; Sanctæ Seuerinæ ditionem in Regno Neapolitano cum titulo Ducis, & Serauallium in Inſubria cum antiquis priuilegijs eidem Rex Hiſpanus conceſſit. Agitatum quòque fuit ab Regijs Adminiſtris coram Rege: an ſuperaddendus eſſet Roxani Principatus, qui iam olim Marco Antonio de Iudicibus datus, tunc iterum in Regias manus deuoluebatur. Annuit Rex huic quòque remunerationi, ubi principatus ille ad ſe rediret, ac Spinulis foret Fratribus opportunus. Archiduci etiam redditæ ab Rege literæ fuere, quibus vehementer commendabatur, ut adminiſtratæ à Friderico triremes omni ope, operâ, patrocinio fouerentur: quandò tam ipſe, quàm Marchio Frater optimè de Regijs in Belgio rebus merebantur. Contrà verò ab Regijs Adminiſtris Friderici familiaribus eidem efficaciter inſinuatum: ut erga Archiducem ſingulari uteretur ſubiecti, atque obſequentis animi ſignificatione.

Fridericus Spinula titulis, ac ditionibus augetur ab Rege.

Virg. Piliaſc. ad Marchionem 23. Februarij.

Petrus Franqueſa ad Fridericum 4. Martij.

Franqueſa, & Ibarra ad eumdem eadem die.

PER idem ferè tempus ad eumdem Fridericum ſcripſit Hortenſius Spinula è Londinenſi carcere, quo iamdiu captiuus detinebatur. *Libertatem*, aiebat, *ex longo tempore à ſe vijs omnibus tentatam, propè eſſe ut impetraret, certam pecuniæ vim perſoluendo; quam ad ipſius redemptionem uniuerſa fermè Spinularum Gens contribuiſſet. Eam tamen conditionem ſuæ liberationi Conſiliarios Angliæ Regios adieciſſe, ut octo captiuos Anglos ex ijs, qui in Friderici triremibus attinentur, libertati reddendos curet. Quamobrem cùm eiuſ-*

Hortenſii Spinulæ literæ ad eum è carcere Londinenſi.

dem

1603.

dem in manu ſua libertas, imo vita ſit; orare ſe vehementer, atque obteſtari per communem Chriſtiani nominis, per propriam unius Ciuitatis, adeòque familiæ charitatem: uti ſe miſeretur quartum iam annum in Carcere degentem, pædore, & ſqualore obſitum, continentibus morbis conſumptum, ac penè confectum. Nè patiatur ſe diutius in miſerijs illis verſari, ac propemodum de vitâ periclitari. Captiuos illos liberando, præcipuum ipſum fore, atque alterum à Deo liberatorem ſuum. Ipſi ſe debiturum, quod reliquum vitæ fuerit. Aliud quòque magni beneficij loco ad extremum petere: ut elenchum nominum transmitti Londinum iubeat Anglorum, qui captiui habentur in triremibus. Robertum quippe Cæcilium, qui Reginæ à Secretis præ cæteris erat, induxiſſe animum, eos in libertatem vindicare: ſiue cum Hiſpanis permutando, qui detinebantur in Angliâ captiui, ſiue aliâ, de quâ inter partes conueniat, ratione. His Hortenſij precibus, ac votis intercesſere, tum quæ paulò pòſt in Angliâ, tum quæ ipſi Friderico præter expectationem acciderunt in Belgio.

Elisabethæ Angliæ Reginæ obitus.

ETENIM ex eâdem Angliâ manauit fama, Reginam, ſuper affectam ætatem, graui morbo oppreſſam, vicinæ mortis ſuſpicionem dare. Quamobrem nè quid ex eâ nouitate turbaretur, portæ Londinenſis Vrbis occluſæ. Ac demum pridie Nonas Aprilis Eliſabetha viuendi ſimul, & Catholicam Religionem inſectandi finem fecit; ætatis anno ſeptuageſimo, regni quadrageſimo quarto.

Eius animi, & corporis dotes.

Gaſpar Ens in fine l. 23. Grotius initio lib. 12. Thuanus l. 129. Bentiuolus in fine lib. 6. Guill. Camdenus in eius vita. Beyerlinch anno 1603. Boterius l. 10. Pet. Matth. Hiſt. Gall. lib. 6. Narr. 2.

Regina fuit eximijs animi, corporiſque ornamentis inſtructa: quæ tamen maculis à deprauatâ religione ſuperfuſis vitiauit. Speciem præ ſe tulit eo dignam imperio, quod ſupra omnes Angliæ Reges diuturnè viuendo; ſupra alios ferè Principes iam inde ab Auguſto regnando feliciter geſſit. Agendi ei dexteritas tanta, ut neque grauitas quidquam de facilitate detraheret; neque comitas officeret maieſtati. Capacitatem ingenij amœnioribus præſertim Artibus impleuit: neque ſolum literata videri voluit, ſed literatorum quòque hominum Patrona. Laudem quæſiuit à varietate linguarum. Et Latinæ quidem in Cantuarienſi, atque Oxonienſi Academijs haud ſemel præclarum ſpecimen dedit. Græcæ quòque peritiam profitebatur. Germanicam, Hiſpanicam, Gallicam, Italicam probè callebat: eiſque reſponſa dare illarum regionum Legatis aſſueuerat. Ob has, aliasque præſtantes tum naturæ, tum induſtriæ dotes à multis Europæ Principibus in matrimonium expetita: niſi magis pelliciebantur ambitione regni, quàm cupiditate coniugij.

Cur nubere noluerit.

Eos tamen pariter omnes vanâ ſpe diu deluſit, amorem obtendens virginitatis: quam inter amatores multos ſi cuſtodiuit intactam; maius id certè miraculum dicendum eſt, quam Ætnæorum

ignium

1603. ignium ſeruantium vicinis niuibus fidem. Alij verò eam con-
ſortij maritalis abſtinentiam ad mortem uſque prorogatam ali-
ter interpretantur. Vel enim regni ſocium recuſaſſe illam aiunt,
Bentiuolus. ex ingenio poteſtatis conſortem minimè patientis: ut eò libe-
Gaſpar Ens. riùs abſolutiùsque dominaretur. Vel quòd Anglis nubere Prin-
cipibus, utpote ſibi ſubiectis, haud conſentaneum rebatur ma-
ieſtati ſuæ: exteris verò ab regni rationibus alienum. Neque de-
fuit, qui Medicorum quòque id fuiſſe conſilium traderet, præ-
Thuanus. dicentium fore, ut ſi nuptias contraheret, in puerperio extin-
gueretur.

VERVM non ſolùm in adminiſtrando regno parem habere *Caput Anglicanæ Eccleſiæ ſe conſtituit.*
noluit: ſed quod Chriſtianis auribus longè abſurdius accidit; in
Religionis, ac Fidei rebus nullum habere voluit ſuperiorem.
Quippe velut ab impio Parente accepiſſet hæreditarium, quod
ipſe ſibi ſacrilegus arrogarat, animorum imperium; Fœmina
dici voluit, atque à ſuis omnibus haberi Anglicanæ Caput Ec-
cleſiæ. Quaſi parum fuiſſet Eliſabethæ ſexum ſupergreſſæ Virum
agere, & cuncta munia Regis obire: niſi etiam pro Pontifice ſe
gereret. Inſula illa, quondam miraculorum ferax, portentoſius
nihil unquam vidit, quàm præſidere Fœminam ſacris: Fidei
controuerſias à fœmineâ definitione pendère: Fœminâ vias Vr-
bium permeante, Templorum Campana æra pulſari: eidem
Eccleſiaſticos Ordines cum ſuis inſignibus inſtructo agmine
occurrere: omnia denique auctoritatis iura, omnia venerationis
argumenta in Fœminam collata; quæ ſupra genus humanum
uniuerſum vicariæ Dei Maieſtati debentur. Vt quod de Anglâ
Ioannâ fabuloſum per aliquot Scriptorum monumenta mana-
uit, eam virilem ſexum mentitam, ſupremum dedecoraſſe Pon-
tificatum: id in Anglâ Eliſabethâ verum videri potuiſſet, ſi ad
tantum muneris ſuſtinendum ſola ſpecies extima ſatis foret. Qui
verò tam peruerſæ Chriſtianæ rei conuerſioni diſſentirent; pro-
ſcriptione bonorum, exilio, cruciatibus, atroci, atque infami
morte puniti. Irrumpentibus quòque ſub eâ Reginâ peſtiferis *Sæuit in Catholicos.*
opinionibus, ac ſectis, antiqua Religio propulſata; atque in Ca-
tholicum nomen omne ſæuitum. Præcipuè tamen hoſtilem
animum, odiumque perpetuum & geſſit, & exercuit Eliſabetha
in Romanum Pontificem, Hiſpanumque Regem: illum nem-
pe Catholicæ Fidei caput; hunc dexteram. In illum impia, in
hunc ingrata. Ipſam namque decretæ ab regnante Mariâ neci
Petr.Matth. Philippus Secundus præſenti ope ſubduxerat; ignarus (ut men-
tes hominum ſunt ad arcana cordium cæcæ, improuidæ futuro-
rum) quàm ſæuam viperam, & quantum olim veneni euomi-

turam,

turam, foueret: Sed non aliam exiſtere decebat prolem ex im- 1603.
puris amoribus Parentis Henrici: qui legitimâ & Coniuge, & Fide repudiatâ; quas efflictim deperijt, ac ſibi deſpondit fœminas, poſtmodum damnauit adulteras;

DE BELLO BELGICO
LIBRI DECIMI QVINTI
SVMMA.

IN Angliâ de nouis Regibus agitur à Catholicis. Ad eam rem expeditio Friderico Spinulæ commiſſa. Eidem, & Fratri bellum Belgicum Rex Hiſpanus commendat. Grobbendonchius Fœderatorum Equites ſuperat. Fridericus Oſtendæ Subſidium intercludit. Eius mortis præſagium. Vehemens pugna Claſſis eius cum Hollandicâ. Huius Præfectus Hornanus cæditur. Mox ipſe Fridericus multis vulneribus cadit. Mortis eius narratio certior. In eâ pietas oſtenſa. Elogium Friderici. Fœderatorum de hac nece lętitia,& numiſmata: luctus Hiſpanorum. Ambroſius Marchio repetit Belgium. Archidux Milites mittit contra Seditioſos. Hi ſe adiungunt Fœderatis. Obſidetur Hocſtrata eorum aſylum. Hic pugnant Catholici cum Fœderatis. Marchio Bellæ ſtrenuè ſe gerit. Carolus Roſnæus cum alijs occiditur. Sylua-Ducis obſidetur à Mauritio. Subſidium mittitur ab Archiduce. Fridericus Comes Vandembergius Vrbis Præfectus prudens, ac diligens. Catholici contra Fœderatos, ac Seditioſos acriter pugnant: ſed vincuntur. Bellæ Marchio cæditur, atque honorificè funeratur. Mirum quid de Sacerdote ſacrificante. Triuultius Hoſtium aliquot ſuperat. Syluam-Ducis Albertus

adit. Marchio Malaſpina capitur, & aliud infortunium ſubit. A Gaſtone Bruay Comite inuiſitur. Huius cum Mauritio colloquium. Stratagema, quo Archidux Præſidium Syluæ-Ducis imponit. Obſidio ſoluitur. In Oſtendanâ Riuæ, & Buquoij diligentia. Durangus interficitur. Cum erumpentibus atrox conflictus. Ignium damna, & remedia. Pompeij Targoni machinæ bellicæ deſcribuntur. Varius earum ſucceſſus. Ioannis Medicei conſilia. Deliberat Archidux, an obſidioni præficiat Spinulam Marchionem. Rationes in utramque partem. Curam hanc accipit Marchio, ſuadentibus pręſertim Pompeio Iuſtiniano, ac Iacobo Franciſcio. Huius oratio. Marchionis exiſtimatio apud Archiducem. Succeſſor eius in Tribunatu Militum Iuſtinianus. Eius Elogium. Alia Targoni machinamenta. Magni pontis deſcriptio, & euentus.

DE

DE BELLO BELGICO LIBER DECIMVS QVINTVS.

1603. EX obitu Reginæ, Catholici, qui latebant in Angliâ, tempus aduenisse rati, quo ſuſtollere caput poſſet oppreſſa Fides: ad Catholici Regis dexteram, ut potentem imperio, ita Religioni deuotam, ſibique iamdudum pronam confugere decreuerunt. Quamobrem fidum hominem occultè delegarunt ad Fridericum Spinulam, & loco proximum, & iam antea deſtinatum in Anglicâ expeditione Regiæ mentis Adminiſtrum. Ille communia Catholicorum vota, conſiliaque Friderico aperuit: ut ſe mox, ad eadem Regi patefacienda, Hiſpanicam in Aulam tranſmitteret. Petebant autem Angli ab Hiſpano, quam pollicitus iampridem fuerat opem, ad iacentem Religionem erigendam eo maximè tempore, quo ſubductâ Eliſabethâ, ex rerum conuerſione, ac tumultu (quæ ſequi ſolent Principes ſine poſteritate morientes) Catholicæ Fidei ſpes aliqua ſublucere videbatur. Et quamquam Eliſabethæ deſignatione, ac Principum Hæreticorum ſuffragijs Scotiæ Rex Iacobus vocaretur ad Regnum Anglicanum: ſperabant Catholici tamen, Anglum aliquem ei obijcere ſe poſſe, atque anteferre: rati, non ita facilè ſub imperium Scoti venturam Angliam ob eas, quæ frequentes eſſe ſolent inter utramque confinem Nationem controuerſias, atque æmulationes. Ex omni verò Procerum Regni numero Marchioniſſam (ut vulgò vocant) quamdam, nomine Arbellam, è regio ſanguine; & Caroli Stuarti Lenoxiæ Comitis (qui Iacobi Regis Patruus erat) Filiam ad ſolium euehere conſtituerant; eique in matrimonium Arundeliæ Comitem adiungere, magnis per Angliam affinitatibus nobilem, multiſque, ac validis clientelis inſtructum. Eam tamen deliberationem Hiſpani Regis arbitrio ſubijciebant. Eumdem anxiè rogabant, ut ad hæc ſua conſilia feliciter promouenda, Fridericum ipſum cum Exercitu non minore, quàm ſexies mille Militum, ad Exexiæ Comitatum immitteret. Quem ubi ad certum locum, Burnamericum dictum, adduxiſſe Copias, easque ibidem communijſſe cognoſcerent: acceſſuri ad eum erant Angliæ Catholici cum Equitibus ter mille, ac decem millibus Peditum: eumque Regem pro-

Angli Catholici Subſidium petunt ab Rege Hiſpano.

Ex lit. Friderici ad Regem 25. April.

Gaſpar Ens lib. 24. Camdenus in Eliſab. p. 41

Nouos Reges eligendi conſilium.

proclamaturi, quem Philippus ex Anglis omnibus elegiſſet. Hæc verò celeritate maximâ peragi poſtulabant. Ex morâ namque periculum imminere, nè Scotiæ Rex ad ſuam ſecuritatem Arbellam, præcipuosque Catholicorum cuſtodiri iuberet. Audierant quòque iidem Angli, Romæ Pontificem Maximum cum Hiſpano, Galloque Regibus per ipſorum Legatos acriter egiſſe, quò neruis omnibus ambo contenderent, ut regnum Angliæ, Scotorum Rege, quippe Hæretico, ſubmoto; Anglo, Catholicoque deferretur. Quare vehementer orabant, ut uno, eodemque tempore & Hiſpanorum Copiæ è Belgio tranſportarentur in Exexiam, & Gallicus pari numero Exercitus in Arundeliam deduceretur. 1603.

Fridericus Spinula rem tractat.

HAEC omnia poſtquam expoſita Friderico ſuere ab Anglorum Internuncio; reſpondit ille. *Exploratum ſibi ſatis eſſe, Catholicum Regem omni ope Catholicis Angliæ adfuturum, ut è ſuis unum eligant Regem. Quod verò ſpectaret ad ſuam cum Exercitu in Exexiam traiectionem; paratiſſimum ſeſe in eiuſmodi expeditionem, ubi Rex, aut Regis nomine Archidux eam ſibi demandaret. Illud tamen videri minimè accommodatum ad rem vel facilè, vel feliciter peragendam, ut Hiſpanicis ſimul, Gallicíque Copijs Angliæ Catholicorum arma reborentur. Nam neque paribus animis, concordibusque ſubſidijs accurſuras, ob perpetuas inter utramque Gentem contentiones: neque idem ad tempus Copias utraſque conuenire poſſe; cùm longè promptiores Hiſpanicæ forent, è Belgio traiectu breuiſſimo traducendæ.* Hæc Internuncio Fridericus: eumque paulò pòſt miſit ad Regem. Qui Catholicæ in Angliâ rei pertractandæ, ſecretiorem ad ſe cogi Senatum iuſſit: ac per ſeptem continentes horas tanti momenti negotium pertractauit. Et iam Regia ſuper hâc Anglicanâ expeditione mandata, quæque ad eam requirebantur Militum, opumque præſidia Friderico mittenda, in Hiſpaniâ parabantur: cum cæleſti Prouidentiæ aliter viſum: aliaque ab eâ decreta, quæ nouiſſima illi fuit, expeditio.

Eumdē Rex præficit ei expeditioni

SED antè quàm hoc ipſe opus aggrederetur, Regius in Belgio Legatus Zuniga Regis ipſius literis accitus in Hiſpanicam Aulam fuit. Voluit namque Rex ab eius ore, quem fidiſſimum ducebat, de rebus Belgicis pleniùs edoceri. Ea ſiquidem, quæ toties impensè dederat, ac frequenter iterarat Archiduci mandata, ut omni ope Fridericum iuuaret ad ea, quæ commiſſa fuerant ab ſe, efficaciter exequenda; parum proficere audiebat: & lento admodum gradu procedere negotia, quorum exitus felix præcipuè à celeritate pendebat. Igitur exeunte Martio Legatus mutatis identidem equis profectus eſt in Hiſpaniam. Vrgebant

Ioſeph. Renell. ad Fridericum 15. Martij. Ad March. 17.

tùm

1603. tùm ut cùm maximè Regis animum Belgicæ res. Quippe cùm Alberti, atque Iſabellæ connubium ſterile declararet annorum plurium experientia: in ſuam poteſtatem eas redituras Prouincias proſpiciebat. Itaque de ſuis Copijs valde imminutis certior factus; Spinulis Fratribus, de quorum virtute magna ſibi pollicebatur, imperauit; ut Exercitum cogerent Peditum viginti millium, Equitumque bis mille. Viginti quòque maiora tormenta eiſdem attribui iuſſit ex armamentarijs Belgij. Verùm in utroque apparatu faciendo parum procliuem, & lentiorem, quàm opus fuiſſet, Archiducem experti ſunt: ſeu quòd ei conſtitutum eſſet, viribus uniuerſis in Oſtendanam Obſidionem incumbere, neque eas aliò diſtrahere: ſeu quia Spinularum in armis imperium, ac Friderici præſertim, magis videbat ab Regijs iuſſis, ac literis, quàm ab ſuâ auctoritate pendère: ſiue demum quòd Italicæ Nationi adminiſtratio belli commiſſa parum grata eſſet Archiduci, eiusque tam Hiſpanis, quàm Belgis Conſiliarijs. Eam tarditatem frequentibus incuſauit literis apud Regem Fridericus: eamdem ſtimulare alijs ingenti efficacitate conſcriptis conatus eſt Rex. Interea tamen magni non deerant ad danda nomina concurſus, non modò Militum præſertim veteranorum, ſed veterum quòque militiæ Præfectorum, qui ſe ultro Spinulis offerebant, ſub ipſorum imperio militandi ambitiosè percupidi: ſeſeque coacturos centurias, & ſuis plerique ſumptibus pollicebantur. Tanta per Europam omnem increbuerat ipſorum bellicæ prudentiæ, munificentiæque exiſtimatio. Ad Legiones duas ſexies mille Peditum contrahendas, Ambroſius Marchio in Germaniam contendit. Eiſdem Tribunos impoſuit Robertum Barbanſonis Dominum, & Egenolpbum Lucemburgenſem. Inde in Italiam migrauit, ut binas alteras ex Inſubriâ conduceret Legiones. At Fridericus in Belgio Iacobum Franciſcium, magnæ virtutis, atque experientiæ Ductorem, Vallonibus præfecit: Equitatui verò Vandembergium Comitem Henricum, per hæc Belgici belli monumenta non ſemel, nec ſine gloriâ memoratum.

Bellum Belgicum Spinulis Fratribus commendatur ab Rege.

Aſſoldæſi. Haræus anno 1602.

Iuſtinianus lib. 2. Colonnelli.

SVB idem tempus Grobbendonchius Syluæ-Ducis Præfectus compertum babuit, Fœderatorum Equites ſexcentos (inter quos erat ipſius Mauritij ala) Nouiomago, Grauiâque digreſſos, circumiacentes Vrbi campos percurrere. Quare non intempeſtiuum cenſuit eos inopinatò adoriri. Ex Vrbe igitur eruptione factâ cum ducentis Equitibus partim ſuis, partim Adolphi Comitis Vandembergij, Henrici, atque Hermanni Fratris; cumque Vallonicis Peditibus quadringentis ex Achicurij Legione; col-

Grobbendonchij victoria de Fœderatorum Equitibus.

Gaſpar Ens lib. 24. Haræus. Grotius. Iuſtinianus Carnerus.

collocatum ſe iuit in inſidijs ad Pagum quemdam, nomine Gemertam, per quem iter facturi Hoſtes erant. Iuſſit verò Peditibus, ut in domos quaſdam abderent ſe: atque ubi hoſtiles Copias omnes intraſſe Pagum viderent; aduersùs eas ab omni parte irrumperent, & moſquetorum vim exonerarent. Se quippe cum Equitatu eodem tempore in eaſdem incurſurum. Adfuit poſt paulum Hoſtis: ac primò quidem Exploratores viginti quinque ingreſſi ſunt Pagum. Eos ſtatim atque conſpicati ſunt Pedites, qui latebant; vel mandatorum immemores, vel moræ impatientes, non expectato Equitatu reliquo, impetum in eos fecerunt, & moſqueta diſploſere. Ab his aliquot cæſi, alij vulnerati: plerique ad ſuos ſe recepere, qui adhuc in aperto campo perſiſtebant. Grobbendonchius quamuis ſuâ ſpe fraudatus, indignatusque, non omnino factum quod imperaſſet; adeòque corruptam feſtinatione victoriam: concepto tamen in Hoſtem ardore concitatus, cum ſuis Equitibus aduersùs eum irrumpit: turbatum ſubitò regreſſu ſuorum, atque improuiſâ impreſſione perculſum, cædit, fundit, profligat. Cecidereè Fœderatis quinquaginta, inter quos Signifer ipſe Mauritij. Captiui Syluam-Ducis abducti duo locum Ducis tenentes, alij duo Signiferi, Militesque centum ac decem, non omnes infimæ conditionis. Capti quòque, abſtractique cum aliâ prædâ equi centum ſexaginta. Huius victoriæ magnam in Vrbe lætitiam paucis pòſt diebus interuertit (ut humana gaudia diuturna non ſunt) quod inter Ciues, ac Præſidiarios diſſidium accidit. Ciuibus namque iniecta ſuſpicio eſt, Vallones, qui Vrbi præſidio erant ſub Achicurio, velle ſeditionem induere, & cum cæteris extra Vrbem Seditioſis conſpirare. Quamobrem, ut inſtanti malo ſtatim occurrerent, eique ſe iugo pro re natâ ſubtraherent; impreſſionem in eos fecere: atque uti Ciues numero longè ſuperiores erant; illos nullo negotio mœnibus propulſarunt. Neque aliud exinde Præſidium admiſere, præter cohortem Equitum Grobbendonchio Gubernatori ſubiectam. 1603.

Fridericus Spinula iubetur Oſtendæ Subſidium impedire.

INTEREA iuſſerat Archidux Friderico Spinulæ, ut cum ſuis triremibus ante Oſtendam excubaret, prohiberetque nè Subſidium in Oppidum induceretur. Facere ille imperata maturabat, & ſeptem instruebat ad eum finem triremes. Verùm importunâ tempeſtate, ventoque aduerſante retardatus eſt ab inſtituto: Simul etiam Archiduci ſignificauit per literas: *A præmiſſis Exploratoribus ſe comperiſſe; nullum eo tempore promptum eſſe Hoſti Subſidium, ut immitteretur Oſtendam. Quare conſultius videri, tunc eò tranſportare triremes, cùm vel vicinum litus præteruehi Subſidium* Frid. ad Archiducem 3. Maij.

de-

1603. *deprehendatur: vel per Nuncios cognoſcatur, in Zelandiâ paratum. Quippe Hoſtem huiuſmodi conſilium ignorantem, magis imparatum, atque inopinatum inuadi poſſe, ac facilè repelli. Contrà verò ſi iam tum ante Oſtendam ſe collocaret cum triremibus; & nihil profecturum, quando nullum inſtaret Subſidium: & ſeſe Hoſti patefaciendo, admoniturum, ut maiore cum apparatu, ac viribus minimè ſuperandis, accederet.* Hanc mentem ſuam, quaſi futuri exitus infauſti præſagam, per epiſtolam Alberto Fridericus aperuit. Vt tamen & dignam Ductore magnitudinem animi, & debitam Principi reuerentiam præſeferret, ad extremum adiecit. *Illis omnibus poſthabitis rationum momentis, ſi perſtaret adhuc ipſe in ſuâ ſententiâ, iuberetque ut è conſpectu Oſtendæ triremes diſponeret; ſe nullâ interpoſitâ morâ obſequuturum.* Iterauit Archidux mandata de prohibendo Subſidijs Oſtendæ ingreſſu: unàque monuit, ut caueret, nè Fœderatorum naues ad litus inter Blancobergam, & Gandauenſe Saſſum appellerent. Quod ut exequi poſſet Fridericus, popoſcit ab Alberto Copias, quas Marchio Frater antea conduxerat. Miſit is Iuſtiniano Ductore, quæ Tillæmonte morabantur; pollicitus alias, quæ Liræ degebant, atque Herentaliæ, mox ſe miſſurum; ubi nouus è Germaniâ Miles, qui expectabatur in dies, aduenisſet.

Fridericvs ad Albertum remiſit Iuſtinianum, ut Germanis accedentibus, promiſſum ſtatim adduceret Peditatum. Ipſe verò pridie Nonas Maij Sluſâ ſoluit, ſpeciem prætexens, obuiaquæque Hoſtium nauigia prædandi: probè gnarus, id tutiùs latère conſilium, quod alterius obtentu velatur. Cùmque maritimam illam omnem oram præteruectus triremibus fuiſſet; atque in Oſtendæ proſpectu nauigaſſet, nullâ hoſtili naue deprehenſâ, remigrauit in portum. Aleam hanc periculoſam exiſti-
11. Maij. mauit, & ſcriptis ad Fridericum literis improbauit fidiſſimus negotiorum eius in Aulâ Bruxellenſi Adminiſter Aloyſius de Laurentijs: qui veluti venturæ paulò pòſt calamitatis præſagus, & quaſi Diuino actus inſtinctu, his eum verbis præmonuit, & propemodum imminentia mala præmonſtrauit. *Te cum triremibus egreſſum accepi, ut bellicas Hoſtium naues Oſtendâ diſtineres. Animoſum ſanè conſilium; ſed, me iudice, parum fructuoſum. Si quidem in ſpeciem ſolùm id factum, ad alia, quæ premuntur animo, tegenda conſilia; bene habet. Sin ut alienæ voluntati mos geratur; quàm vereor, ut tua cum vitâ exiſtimatio periclitetur. Sin autem opportunas occaſiones expectandi impatientiâ, nimiâque cupidine patrandi, quod patrare non datur; id enimuero laudare tecum nequeo: quamuis apud alios tueri non deſinam. Tua, Dux generoſe, conſilia tot obſtaculis obſtruun-*

Friderici periculū à familiari prænūciatur.

ſtruuntur, ut cogar de proſpero exitu dubitare. His, atque in eamdem ſententiam alijs viſus eſt Aloyſius, impendens Friderico diſcrimen maximum prædicendo, ab eiuſmodi conſcenſione dehortari: ſed nil profecit apud animum propoſiti tenacem. 1603.

Conflictus ingens nauium Hollãdicarum cum Claſſe Friderici.

Igitur nono Calendas Iunias, cùm tempus nauigationi ſe offerret opportunum, lectis Peditibus mille quingentis in octo triremes impoſitis, è portu Sluſenſi ſoluit Oſtendam versùs. Quod conſpicati procul Hollandi, qui erant in excubijs, exiſtimarunt eum velle Oſtendanum portum obſidere, ac Fœderatorum nauibus aditum intercludere. Longè tamen aliud erat Friderici conſilium: opusque maius mouebat. Pagos nempe aliquot in Valacriâ præcipuâ Zelandiæ Inſulâ flammis abſumere conſtituerat: ſeu potiùs, ut alij tradunt, Inſulam illam populari uniuerſam, ac prorſus deuaſtare. At Hollandi duabus triremibus in Hoſtium Claſſem inuehuntur: alterâ Dordracenâ, quam Nigram appellabant, eamque moderabatur Hornæ, atque Enchuſæ in Hollandiâ Archithalaſſus: alterâ Zelandicâ, cui Cornelius Ioannis Goricomenſis præerat. Tres quòque bellicas naues præſidiarias adiunxerunt ſibi: unàque Solem Orientem versùs obliquato curſu iter intenderunt. Iam dies albeſcebat, cùm Friderici triremes ad eum deuenere maris tractum, quem Nautæ Vielingam nominant, inter Zelandicam Fliſſingam, & Flandricam Sluſam interiectum. Hîc in Hoſtium nauigia inciderunt: quorum tria, quæ velis magis, quàm remis utebantur, quia deſtituerat ventus, ſtabant in anchoris. Eam opportunitatem, velut à fortunâ oblatam, minimè omittendam cenſuit Fridericus, quamquam aliò mente ſpectabat. Quare meliore conditione ſuâ, de more ſapientum Ducum, haud cunctanter uti voluit: quòd & pluribus inſtructus erat triremibus, quæ ventum opperiri opus non habent; & ſurgentis radios Solis non aduerſos oculis patiebatur, ut Hoſtes; ſed auerſus excipiebat.

Grotius lib. 12. Gaſpar Ens lib. 24. Haraus. Thuanus. Bentiuolus: Iuſtinianus. Carnerus. Beyerlinch. Valcheren.

Di Dordrecht.

Ex lit. Philippi de Vãderſtein ad Thil. Marchionẽ Spinulam 3. Iulij 1649.

Fœderati triremium numero longè maiore perculſi, quod neceſſitas temporis monebat, nauigia omnia compulerant in unum: ut ibi quòque coniuncta virtus fortior ad reſiſtendum foret: atque irruentem Hoſtem in anchoris expectabant. Impreſſionem Fridericus fecit & prudentem, & validam. Binis triremibus ſuis ſingulas ferè Hoſtium naues aggreſſus eſt. Ipſe præſertim Prætoriâ in triremem Nigram inuectus. Magnis utrinque viribus certatum. Maioribus, minoribusque tormentis ferrei globi diſploſi nauium ingentia fragmenta diſcutiebant, quorum ruina non leuiorem, quàm ipſi globi, cladem importabat. E Nigrâ verò triremi, cuius roſtrum Friderici Prætoriæ roſtro im-

1603. implicitum erat; lapidum quòque vis magnâ bombardarum ore ſpargebatur. Tormentorum is erat fragor, ut alter Militum alterum audire non poſſet: is fumus, ut neque ſe mutuò viderent. E Fliſlingæ mœnibus, quæ aliquot inde leucis diſtabant, bellicus ille ſtrepitus excipiebatur: atque è præcelsâ eiuſdem turri confuſum illum flammarum, ac fumi nimbum cernere erat. Solidas duas horas tenuit conflictus atrox: multum ex utrâque parte ſanguinis fuſum: & nauigia cadaueribus onerata. Iamque Fridericus alteram è triremibus hoſticis ceperat, eius Militibus in bellica nauigia tranſgreſſis: & malaciâ obſecundante, ſuperior futurus certamine videbatur. Hollandi nihilominus incredibili pertinaciâ ſe tuebantur, è Nigrâ potiſſimùm triremi. In quâ cum Hornanus maris Præfectus occubuiſſet, eius Legatus Hartius, graui vulnere ſaucius, tantum animorum præ ſe ferebat; ut ignem pyrio pulueri ſe admoturum minaretur, ac ſponte unâ eâdemque ſe clade cum Hoſtibus inuoluturum antè, quàm in eorum poteſtatem veniret.

Hornanus Claſſis Hollandicæ Præfectus occiditur.

Ecce autem ſubitò afflante nauibus vento, atque uti conſueuit, reflante Catholicis belli fortunâ, Fœderati non modò tribus vicinis nauigijs, ad inuadendum iam expeditis, ſed alijs quòque paulò antè ſolùm ſpectantibus, cùm ob malaciam ſe mouere non poſſent; Spinulæ triremes aggrediuntur, & nouum quaſi conflictum integrant: cùmque naues celſiores eſſent, è ſuperiore loco tormenta in eas ictu certiore diſplodunt; quibus ingentem breui tempore ſtragem edunt, & foros, ac tranſtra cæſorum aceruis ſternunt. Iuuabat Hollandicas naues ipſarum agilitas, & Nautarum in eo mari ſumma peritia; ut in omnem partem nullo negotio circumagerentur, & quòcunque vocaret neceſſitas, illico verterentur, vento potiſſimùm ſecundante. Triremes contrà pigriores ad circumflexum erant: quarum non admodum promptus, niſi tranquillo pelago, uſus eſt. Fridericus cum ſuâ Prætoriâ unam ex Hoſtium nauibus urgebat: cuius in eam puppis incubabat. Ex illâ diſploſa minor bombarda (ſagrum vocant) ferreum repentè globum ad Friderici latus illidit: eius impetus dexterum illi brachium auellit: enſis manubrium, quod manu ſtringebat, in faciem impingit, & caput lethaliter ſauciat. Quibus omnibus eodem tempore vulneribus, ac malis obrutus, paucas intra horas edidit animam generoſam. In hunc modum Fridericum Spinulam cæſum plerique Scriptorum literis conſignarunt. At Viri fide digniſſimi duo, qui, dum hæc ſcribo, adhuc inter viuos agunt; quique ambo, dum ea gerebantur, erant in Belgio; nempe Didacus Hernanus, Regius Quæſtor

Fœderati penè victi reſumût vires.

Gaſpar Ens.

Fridericus à multis vulneribus occumbit.

Eius mortis narratio certior.

Exercitûs, & Philippus Vanderſteinius datis epiſtolis ad Philippum Spinulam Balbaſorum Marchionem, & dignum Ambroſio Parente Filium, diſertè teſtantur: Fridericum cecidiſſe ab unâ ex eis ictum bombardis, quæ vulgò Petrariæ ab eiaculandis lapidibus appellantur. Addit Hernanus, ex eo tormento vulnera viginti ſeptem Friderico inflicta, quippe lapidibus totidem percuſſo. Vt primi Cæſaris cædem, memoriâ ſæculorum inclytam, quatuor vulneribus Spinulæ nex ſuperauerit. Si quidem militarium Virorum decus eſt acceptorum vulnerum multitudo. Ad hæc ſubijcit Vanderſteinius: petrariam illam bombardam è Nigrâ triremi fuiſſe exoneratam. Seſeque ad extremum perhibet oculatum teſtem; qui conſpexerit eamdem triremem Fliſſingam ex eo nauali prælio redeuntem valde quaſſatam, & ſanguine redundantem. Eodem die, quo Fridericus exceſſit, antequam è Sluſenſi portu ſe mari committeret, animi noxas Confeſſione expiarat; ſeque Diuino alimento præmunierat; quaſi Tutelaris id Angelus, imminentis periculi conſcius, ſuggeſſiſſet. Sub ipſum verò exitum vitæ adſtanti conſcientiæ ſuæ Moderatori, quærentique, ecquid nouiſſimè dicendum ſuccurreret: reſponſum hoc dedit æternitate memoriæ digniſſimum. *Quæ mea, meique Regis ſunt, ea commendata ſunt Marchioni Fratri: animus autem meus Chriſto Ieſu, cuius pro Fide libens occumbo.* Atque in hæc verba animam verè Chriſtianam efflauit.

1603.

Petriere.

Euſdem pius obitus.

Põpeius Iuſtinianus lib. 2.

Poſtrema verba.

Eius elogium.

Auber. Miræus in Elog. Gentis Spinulæ. Iuſtinianus. Carner. l. 15. c. 7.

Vir ille fuit, præter generis claritudinem, opulentiamque Familiæ, omnium conſenſu, maximæ in rebus bellicis expectationis: nec minoris in Hiſpanum Regem, cuius militabat auſpicijs, fidei, atque obſeruantiæ; inque eiuſdem rationibus tuendis, & gloriâ propagandâ, ſtudij, atque ardoris: ideoque in Aulâ Hiſpanicâ, ubi multum ſibi beneuolentiæ & conciliauerat, & confirmabat in dies; magni nominis, atque exiſtimationis. Præ mentis excelſitate, ſpirituumque ingentium impetu, quibus tum difficillima quæque perrumpebat, tum obiecta pericula aſpernabatur; animoſior, quàm vel ipſius priuatim ſaluti, vel publicè Hiſpanis rebus expedijſſet. Ad iram quòque procliuis: quam tamen, ut fortitudinis cotem, in militari Viro non improbant ſapientes. Simulandi prorſus indocilis; diſſimulandi vix patiens; ad bellicas artes magis, quàm ad aulicas factum ſe declarabat.

Extincto tam generoſo Regiæ Claſſis Præfecto, eiusque locum tenente Aurelio Spinulâ nondum ex Hiſpaniâ reuerſo: triremes unius ſummo imperio deſtitutæ, à ſuis quæque moderatoribus regebantur. Vtque diuerſa capita non in eamdem ſententiam coibant; & quoniam ſine Duce prælium perſequi, erat

in

1603. in apertam ruere perniciem: ſaniore conſilio tutam ſalutem, ſperatæ victoriæ præhabentes, in Sluſanum portum ſe receperunt. In eo certamine deſiderati ſunt è Catholicis trecenti; atque inter eos Centuriones primi nominis duo, Polydorus Cataneus, Vincentius de Balneo, & ſupremus Inſtructor Auguſtinus Arconatus. At Fœderati quingentos ferè amiſerunt, eumque præ cæteris, quem diximus, Archithalaſſum. Ita Friderici Spinulæ mors multo ſanguine Hoſtibus ſtetit: atque unius Ducis iactura compenſata Catholicis fuit cæde multorum. Tanti tamen æſtimauere Zelandi, eius ſolius Hoſtis ſe formidine liberatos, qui continenter videbatur ipſorum ceruicibus imminere: ut ad palàm faciendam ingentem lætitiam ſuam ex hoc euentu; eamdemque perenni memoriâ in poſteros tranſmittendam: argentea, æreaque cudi numiſmata curauerint, quorum in parte alterâ binæ Belgicæ triremes erant cum totidem præſidiarijs nauibus expreſſæ, hâc additâ inſcriptione. CEDVNT TRIREMES NAVIBVS: in alterâ triremes Hiſpanicæ viſebantur cum epigraphe: VICTÆ PEREMPTO SPINVLA. Quàm verò ſecundus, ac lætus Fœderatis; tam aduerſus, & luctuoſus Catholicis, ac præſertim Hiſpanis, Friderici interitus fuit. Satis id manifeſtò declararunt frequentes ex Hiſpaniâ literæ paſſim datæ, præcipuèque à primarijs Regni Adminiſtris: Ioanne, & Franciſco Idiaquijs, Petro Franquesá, Gaſpare Cordubenſi, qui Regi à Confeſſionibus erat, Mirandæ Comite, atque ipſo in Aulâ potentiſſimo Duce Lermæo. Ab his ingens Friderici deſiderium ſignificabatur, tanquam eximij Bellatoris, ac maritimæ præſertim rei prudentiſſimi Ducis; nec minùs Chriſtianis virtutibus inſtructi, Catholicæque Religionis Defenſoris acerrimi, ac poſtremò regalis obſequij, Regnique Hiſpanici flagrantiſſimè ſtudioſi: adeòque in uno Viro querebantur multiplicem factam fuiſſe iacturam. Denique in ipſo Rege, dicebant, haud leuem extitiſſe ex eius obitu dolentis animi ſenſum.

Fœderatorum ex ea morte lætitia, & nummi excuſi.

Gaſpar Ens. Medaglie.

Ex eadem Hiſpaniæ luctus.

Ex ipſorum literis.

AT longè acrior hic ſenſus ad Marchionem Fratrem, iamtùm in Italiâ contrahendo Militi inſiſtentem, cum mortis nuncio peruaſit. Igitur extemplo ad Regem literas dedit, quibus Fratris extincti loco ſuam operam in eodem munere Regijs obſequijs offerebat. Nullâque interiectâ morâ, Belgium versùs itineri ſe commiſit: nè Regiarum triremium adminiſtratio, & quem ipſe antea conduxerat, Miles detrimenti quicquam interea paterentur. Celeritate uſus maximâ Bruxellas ubi peruenit; regium reſponſum accepit, quo iubebatur & ea ſubire munera, quæ geſſerat Fridericus, & ſua retinere. Conducendi verò Mili-

Ex lit. Ioãnis Idiaqu. 8. & 9. Iul.

Spinula Marchio redit in Belgium

1603.

Leuata di Gente. *Colonnello.*

tis curam cenſuit Rex in annum proximum reſeruandam. Hanc eius mentem Italiæ Centurionibus Marchio per epiſtolas euulgauit: & quos in Belgium deduxerat, remiſit, centenis aureis nummis in ſingulos diſtributis. Dimitti quòque iuſſit ab Tribuno Franciſcio contractas aliquot Copias, earum Centuriones, ob factos ſumptus, liberaliter remuneratus. Tantumdem diligentiæ, ac largitatis in Barbanſonij delectum exercuit. At quandò Lucemburgius quamdam Legionem compleuerat, curauit, ut Archiduci militaret, cui ſupplemento Militum opus erat.

Gaſpar Ens. Grotius. Haræus. Iuſtinianus. Thuanus l. 130. Carnerus l. 15.c.10. Bentiuolus.

Archidux Copias mittit contra Seditioſos Hocſtratanos.

Accordare. Tagliar à pezzi.

Reggimẽto. Riempire i Terzi.

Caualier di Malta.

INTER hæc Seditioſi, qui Hocſtratam ſeceſſerant (uti ſuprà memoratum) ad numerum aucti Peditum bis mille, Equitum mille & quingentorum, in eodem Oppido ſe validè munierant: multumque pecuniæ à finitimis Populis exigentes, aduersùs eos, qui ſoluere recuſarent, cædibus, incendijs, vaſtitatibus barbarè ſæuiebant. Hæc ubi cognouit Archidux, unàque Regijs ex Hiſpaniâ literis impulſus fuit, ut nullo pacto, aut conditione cum Seditioſis conueniret, ſed eos prorſus internecione delere conaretur: haud mediocres ad hanc rem præcipuè vires cogi iuſſit, atque inſtrui. Carolo namque Lotharingo Aumalæ Duci mandauit, ut Equites mille contraheret. Viſlerium Tribunum impoſuit conducendæ Germanicæ trium millium Legioni. Valloniçam, aliasque diminutas augeri ſupplementis curauit. Duas quòque expectabat ex Italiâ: Hiſpanorum alteram, Inico Borgiâ Gandiæ Ducis Fratre Ductore: alteram Neapolitanorum, cui præerat Lælius Brancatius Hieroſolymitanus Eques. Copijs uniuerſis, quæ præſtò erant, Peditum nempe ſepties mille, Equitum trium millium, Fridericum Comitem Vandembergium præfecit, iuſſitque quamprimùm ad Hocſtratam obſidendam contendere.

Seditioſi fœdus ineunt cum Fœderatis.

Far lega.

POSTQVAM ad Seditioſos eius rei fama peruènit: Pedites quidem ad propugnandum Oppidum reliquerunt; Equitatum verò eduxerunt: Bredamque ipſorum præcipui profecti ſunt, ad auxilia Fœderatorum Ordinum imploranda. Fœdus præterea cum iiſdem paciſci non dubitarunt in eas, quæ maximè utriſque placerent, conditiones. Adeò nihil inauſum relinquit, quæ ſemel è cancellis rectæ rationis erupit, cæca temeritas. Fœderatis verò percommodum viſum eſt hoc ad ſe Copiarum hoſtilium transfugium: tum quòd ipſi eo anno Militum penuriâ laborabant: tum etiam quia magno Peditum, Equitumque numero Exercitus Hoſtium imminuebatur: ac poſtremò quòd hi veterani ferè omnes erant, nec minùs regionum, ac viarum, quàm armorum periti. Igitur oblatam occaſionem auidè arripientes,

fœdus

1603. fœdus cum Seditioſis hiſce conditionibus inierunt. *Vt à Mauritio in fidem, ac patrocinium Fœderatorum acciperentur, qui ſeceſſerant ab Archiducis Exercitu Milites. Vt ab eiſdem aduersùs huius arma protegerentur. Ipſi contrà ſub illo Duce per eum ſolidum annum in prælijs omnibus militarent. Quod ſi concordiam cum Archiduce reconciliarent, nè quatuor intra menſes contra Fœderatas Prouincias arma ferrent. Denique cum Hocſtratanum Oppidum, atque Arx non ſatis tutus ijſdem receptus haberetur; validior quiſpiam ipſis addiceretur Fœderatorum locus, atque aliâ quâcumque ratione eorumdem ſecuritati conſuleretur.*

His ita conſtitutis, Mauritius Auguſto menſe ineunte Copias ad Gertrudis-Bergam coëgit: exortamque Gallos inter, atque Anglos Milites ſeditionem oppreſſit. Caſtris inde motis, prope Grlſam Oppidum arma cum Seditioſis Archiducis coniunxit; unoque agmine ad Hocſtratam obſidione liberandam perrexit. Iam enim eam Milite cinxerat Fridericus Comes, & munitiorem opinione, ac ſpe deprehenderat. Et quamquam aggeribus, vimineiſque loricis deuenerat ad Oppidi foſſam: eam tamen peruadere magni, lentique negotij res erat. Altis quippe aquis abundabat, nec niſi poſt longum tempus exhauriendis. Oppidi tamen, Arciſque expugnandæ ſpes minimè deſerebat; ſi quæ expectabantur ex Italiâ Copiæ tempori adfuiſſent. Sed hæc expectatio fraudata: & collatum Seditioſis à Mauritio ſubſidium ſperatam victoriam præciderunt. Is aliquot principio leuiora prælia, aut potiùs velitationes cum Obſeſſoribus miſcuit, ſed haud magno profectu. Quare opportunius duxit commeatus eiſdem intercludere, qui Antuerpia, Liràque deportabantur: quandò regionis eius natura, ſituſque viarum eiuſmodi conſilio apprime fauebat. His ergo preſſus anguſtijs Fridericus, cùmque & ſauciorum medicamentis, & ſanorum Militum alimentis Exercitus laboraret: Centuriones, alioſque Copiarum Præfectos in concilium euocauit. Ibi omnium conſenſu decretum, ut in ſequentem diem parata eſſent cum Equitatu, Peditibusque tormenta: & ſi quidem Hoſtis, vel propius obſidentia Caſtra progrederetur, vel in eodem veſtigio maneret: aduersùs eum totis viribus iretur. Per noctem verò, quæ præibat, duplex Caſtrorum aditus opportuno Moſquetariorum numero cuſtoditus. In altero ducenti erant Itali, totidemque partim Hiſpani, partim Vallones: in altero Itali pariter ducenti, Germani centum. Nihil Hoſtis interea mouit: niſi quod Exploratores identidem ſubmittendo, ſollicitam Obſeſſoribus eam noctem fecit.

Aſſediare.

Ex lit. Lucij Denticis 5. Auguſti.

Hocſtrata obſeſſa à Copijs Archiducis.

Scaramuccie.

Ex lit. Marchionis Bellæ 12. Aug.

1603.

CVM primùm illuxit, rumor manauit, Fœderatos aduentare. Quamobrem extemplo prodire cœpit Equitatus. Et iam Pedites quòqoe ſeſe ad iuſtum prælium adornabant: cum Equites, qui necdum educti fuerant uniuerſi, retulere pedem; diditâ per Exercitum famâ, Hoſtem quòque receptui ceciniſſe. Præſenti curâ releuatus Miles procurando vacabat corpori: & quietem, quam nox minax interciderat, ſolidiorem ab die requirebat. Sed repentinus tubarum, ac tympanorum ſtrepitus arma rurſus rapere cogit, atque in Hoſtem irrumpere: quem iam facto agmine ingruere paſſim rumor vulgabat. Igitur Bellæ Marchio Legionis Neapolitanæ Tribunus, & Simon Antunius Hiſpanicæ, ſtatim ad eum conuolarunt ingreſſum, quem Itali cum Hiſpanis cuſtodiebant. Italos aggreditur Hoſtis tredecim Equitum turmis. Quem illi ſtrenuè ſuſtinuerunt, accurrentibus tempeſtiuè in auxilium Hiſpanis, Germaniſque. Tùm moſquetis in eum diſploſis retrocedere coëgerunt; cùm præſertim eodem tempore ipſis agglomeraret ſeſe Catholicus Equitatus. In hunc modum Hoſtis eâ die à Caſtris obſidentibus pulſi gloriam fuiſſe præcipuam Italicæ nationis ferunt.

Giornata. *Ritirarſi.* *Suonar à raccolta.* *Rinfreſcarſi.*

Catholicorum, & Fœderatorum conflictus ad Hocſtratam.

AT Fridericus Comes, cui ſummum incubabat expeditionis eius imperium, probè intelligens, medium ſe ab Hocſtratanis illinc erumpentibus, & Fœderatis hinc oppugnantibus interceptum; non poſſe ſine nouo ſubſidio utrinque reſiſtere: cùmque tertium iam diem Exercitus commeatuum penuriam pateretur: imò & per ſummum infortunium Equitum ſtatio conflagraſſet: non diutius periculosè cunctandum cenſuit; ſed quamprimùm incolumem ab obſidione Militem reducendum. Ergo in poſterum mane diſceſſionem indixit. Id verò conſilij tam occultum eſſe non potuit, quin eius notitia tum ad Hocſtratanos, tum ad Fœderatos perueniret. Quare primis Ordinibus digreſſis, dum poſtremi, qui ſub Lucio Dentice Tribuno aggeres cuſtodiebant, abitum parant: ecce ab Oppido facta tribus partibus eruptio diſceſſuros adoritur. Illi ex aggeribus egregiè ſe tueri: donec à Friderico iuſſi ſunt, eis deſtitutis, reliquum Exercitum ſequi. Hunc impune abire non patiuntur Fœderati: ſed terga premunt, poſtremoſque Ordines acriter inſectantur. Bellæ Marchio, cuius ſtatio proxima Hoſti erat, centum conſtituit Italos, qui unà cum totidem Hiſpanis, totidemque Vallonibus ſub ſuo ſupremo Inſtructore aditum tuerentur, donec uniuerſus Exercitus demigraret. Parte aliâ ſuæ quòque Legionis Centurionem cum centum viginti Moſquetarijs collocauit, ut Hoſtem pariter ab infeſtandis recedentibus Copijs diſtinerent. Vtrique ſuo munere

Luc. Dentic. 11. Auguſt.

Catholicorum receptio.

Dar la carica.

Marchionis Bellæ virtus.

Ex eiſdem literis Marchionis Bellæ.

nere

1603. nere diligenter, ac ſtrenuè perfuncti. Nec minore vel induſtriâ, vel virtute opus erat: cùm Hoſtis ab omni parte immineret; Accedebant viarum anguſtiæ, quæ Ordines explicari non patiebantur; neque locum dabant Equitibus, ut latera tegerent Peditatûs. Aumalius tamen Dux ab tergo relictus cum Equitatu ſuo hoſtilem impetum pro virili ſuſtinuit: at non ſine ſuo detrimento. Quinquaginta namque ex eo numero partim cæſi, partim ſaucij. E cæſis præcipuus fuit Carolus Sauinius Roſnæ Dominus, Loricatorum Ductor, moſqueto ictus in capite: magnæ Iuuenis expectationis in rebus bellicis; Filiuſque non degener eius, de quo alibi multa, Chriſtiani Roſnæi, in Archiducis Exercitu ſupremi Caſtrorum Præfecti, atque in Hulſtanâ obſidione interempti. Ex anguſto viarum expediti, in ordinem ſe Milites reſtituere, eoque continenter obſeruato, reliquum itineris peragrarunt, quamuis aduersâ, incommodâque tempeſtate: atque Herentaliæ demum conſtiterunt.

File.

Capitan di Corazze.

Caroli Roſnæi mors.

MAVRITIVS lætus obſidione ſolutâ, quamquam non ſinè ſuorum aliquot iacturâ; Hocſtratam primò ſe contulit: ibique honorificè, ut Liberator, exceptus. Tùm Oppido ſimul, atque Arce validiore Præſidio firmatis; cum ſuis Copijs, ac parte maximâ Seditioſorum, ad proximam Vrbem Syluam-Ducis aduolauit. Iamdudum ad eam occupandam intenderat animum, viresque; uti ſuprà demonſtratum: & quia confinis erat Bommeliæ, locisque alijs ditionis Fœderatorum; & quòd illâ potitis liberum erat uniuerſam Brabantiam excurſionibus infeſtare. Igitur eò rapidè profectus, quarto decimo Calendas Septembris caſtra bipartitò collocauit. E tribus namque lateribus, in quæ totius Vrbis ambitus formatur: alterum, ubi Pagus eſt nomine Flima, Seditioſis obſidendum commiſit; ſimul mònitis, ut Hoſtis vicini motum omnem obſeruarent, eumque ad pabulandum prodeuntem interciperent: in altero, in quo porta eſt Vuchtenſis appellata, ſtationem ipſe cum ſuo Exercitu poſuit. Has verò partes Vrbis prætoptauit Mauritius: quòd ibi ad leucam, & ampliùs aquæ ſtagnant; neque alia, quàm una è terrâ prominente offertur adeuntibus via, quam cuſtodiendam ſumpſerant Obſeſſores. Ab utroque verò latere breui tempore munitiones extructæ.

Scorrerie.

Iidem Hiſtorici, & Guill. Baudart.

Mauritius Syluã-Ducis obſidet.

Camerus.

MAGNAM Archiduci ſollicitudinem, ut aliàs, hoc tentamentum iniecit; non modò quòd incertus erat, an idoneæ ſibi ſuppeterent vires ad Syluaducenſem obſidionem ſoluendam ſimul, atque ad Oſtendanam continuandam: ſed eò magis, quòd pulſum paulò antè Sylua-Ducis Præſidium, eòdem introducere diffi-

difficillimum foret; Vrbem verò ſinè illo tueri periculoſum. 1603.
Quippe mœnium amplitudo Defenſorum multitudinem requirebat; & eorum, qui magis bellicis, quàm ciuilibus negotijs aſſueuiſſent. Mandat ergo Friderico Vandembergio Comiti, ut cum eis Copijs, quas Hocſtratâ reduxerat, adiectis duabus, quæ iam in Belgium venerant ex Italiâ, Borgiæ, Brancatijque Legionibus, ad Syluam-Ducis propugnandam, quam celerrimè pergat. Mouit extemplo Vandembergius cum duodecim Peditum, tribus Equitum millibus: ac triduo poſtquam Hoſtis acceſſerat, ad Vrbem cùm perueniſſet, tertium eius latus, quod per temporis anguſtias nondum ille tenuerat, prope Pagos Dongam, & Hintumum occupauit. Inde inire cum Ciuibus commercia ſtuduit ad defenſionem neceſſaria. Et maximo quidem opere conatus eſt euincere, ut validum in Vrbem Præſidium acciperetur. At Syluaducenſes in eo recuſando animos obfirmauerant. Quod ubi compertum habuit Mauritius, in ſpem venit, futurum Ciues inter, ac Subſidiarios diſſidium: atque ex eo tumultum in Vrbe facilè oboriturum, & in diuerſa trahentium ſtudia factionum: quæ cuncta ſuis conſilijs admodum obſecundarent. Quare munimenta ſua roborare validiùs, atque aggeribus, foſſis, receptibusque accuratè firmare, tum quà parte Syluam-Ducis reſpiciebant, tum quâ vergebant in Agrum circumiacentem: ac ſenſim opera Vrbem propius admouere.

Subſidium eò mittit Archidux.

Lauriusi.

Lauri.

Ex aduerſo Fridericus, iuſtâ indignatione ob repulſam Præſidij prudenter, atque opportunè diſſimulatâ, nè Ciuium voluntates magis abalienaret: eiſdem animos facere ad ſuſtinendam fortiter obſidionem, quæ minimè diuturna futura eſſet. Nullis interea laboribus parcere, nullam induſtriam ad Vrbem propugnandam, ad obſiſtendum Hoſti, prætermittere. Magno præſertim obſtaculo Obſeſſoribus erat, nè propiùs ad Vrbem accederent, receptus quidam opportuno loco à Marchione Bellæ extructus, & communitus. Quare cùm locum alium Vandembergius proſpexiſſet Hoſti propinquiorem, quo ſi potiretur, aliquam intercludere poſſet importandis eiuſdem commeatibus viam; eum quamprimùm ſtatuit occupare. Eidem igitur Marchioni, cuius militarem prudentiam, ac virtutem adeo recèns exploratam habebat, imperat; ut cum duobus Peditum millibus eum capere locum contendat; ſecumque conuectâ idoneâ ad fabricandum materiâ, validum ibidem excitet munimentum. Quod ſi ad opus impediendum accurriſſet Hoſtis (ut ſapienter exiſtimandum erat) præſtò eſſe iubet in proximo alia duo millia, quæ ipſorum ſubſidio ſtatim aduolent. Facellit iuſſa Marchio; unàque cum

Friderici Vādembergii prudentia, & ſedulitas.

Al-

1603. Alphonſo de Lunâ Hiſpano, lectisque bis mille Italis, Hiſpanis, Vallonibus, ad locum deſignatum per noctis tenebras profectus, eumdem maturè tenuit, ac ſuperimpoſito munire propugnaculo aggreſſus eſt. Verùm id operis ad ſummum perducere, quamuis omni uſus diligentiâ, antè non potuit, quàm ad Mauritium eius rei nuncius perueniret. Qui non ignarus, quanto ſuis Caſtris incommodo moles ea futura eſſet; inſtitutam interrumpere molitionem omni ope connixus eſt.

Ingens conflictus Militũ Archiducis cum Fœderatis, & Seditioſis.

QVAMOBREM lectis extemplo ex uniuerſo Exercitu Peditibus quater mille, animo, manuque promptiſſimis, & maioribus Copijs ad ferendam opem paratis; ipſisque Seditioſis ex altero Vrbis latere in auxilium accerſitis, datæque fidei commonefactis; ad cœptum opus diſturbandum, Catholicosque, ſi poſſet, loco pellendos properauit. Eos ergo hinc Fœderati, illinc deſertores aggreſſi, utrique magnam intulere cladem: illi inueteratis odijs, iráque recenti ob periculum commeatuum prohibendorum ſtimulati: hi verò tum ut Mauritio pollicitationem, atque operam probarent ſuam; tum quia contentiones, ac ſimultates inter eiuſdem generis homines eſſe ſolent ſæuiores. Friderici Milites contrà illis ob contrarios in religione ſenſus, ac rebellionem aduersùs communem Principem, infenſi: his ob recentius, ac non unum ſcelus, ſeceſſionis ab Exercitu, contumaciæ in Archiducem, transfugij, ac fœderis cum Hoſte, inuaſionis denique Commilitonum, acerbiùs multò indignati, rabie maiore quàm viribus, in utroſque pugnarunt. Duas ampliùs horas atrox hæc dimicatio tenuit. Quia tamen & oppugnantium longè maior numerus erat: & ſubſidio deſtinati ſeriùs, quàm oportebat, acceſſerunt: nec munimentum ad eam abſolutionem perductum, ut propugnari poſſet: Mauritiani tandem loco potiti ſunt: at non ſinè ingenti clade ſuorum: quorum circiter quadringenti, atque ex ijs Centuriones aliquot periere. Ex Archiducis verò Militibus cæſi fuere ducenti: quos inter ipſe Domitius Caracciolus Bellæ Marchio maluit, Hoſti fortiter obſiſtendo glorioſè occumbere, quàm ſeſe recipiendo, cùm poſſet, locum cedere. Dignus hoc etiam nomine, cui magnificum funus in Vrbe Syluaducenſi fieret; Tribunis Militum ad Diui Dominici Templum efferentibus eius cadauer, ab Hoſte remiſſum, atque undeuiginti vulneribus inſignitum: proſequentibus Aumalio Duce, Barlæmontio Comite, ipſoque Copiarum Ductore Vandembergio. Multi quòque è Catholicis fugâ dilapſi, plures ſaucij, ac mutilati: capti ſupra trecentos. In horum aliquot ſtatuit Mauritius par pari referre. Audito namque, Buquoij Co-

Vincunt Fœderati.

Marchionis Bellæ cædes, & funus.

Ex liter. M. Ant. Triffini ad Marchionẽ Spinulam 9. Septembris.

mitem ad cæterorum terrorem ſuſpendi iuſſiſſe undecim è Fœderatis, captos dum Oſtendâ profugerent in Hollandiam: ex omni numero captiuorum Hoſtium ſorticò educi totidem voluit, eodemque ſupplicio necari. Quem verò expugnauerat locum, nemine obſiſtente, validiſſimè muniuit, ac tormentis maioribus decem inſtruxit: quibus aſſiduè diſploſis Syluæ-Ducis tecta, viasque tanto impetu infeſtabat, ut vix ulla utrobique ſecuritas eſſet. Nè in ipſis quidem Templis tutum perfugium erat, bombardarum nimirum ictibus Hæreticorum manu directis: niſi quantùm, qui ibi colebatur, ijs, à quibus colebatur, proſpiciebat. Ferunt enim, aliquando ferreum globum in ſacram Ædem immiſſum, ad aram tendere viſum, quo tempore Sacerdos operabatur; auertente tamen Diuinâ prouidentiâ ictum, in proximum parietem ſe conieciſſe. Quaſi reuerentior ſacrarum rerum, ac perſonarum eſſet tum impetus ignis, tum ferri durities; quàm hominum vel ira, vel pertinacia. 1603.

Sacerdos ſacrificans intactus à bombardæ globo.

Camer. l. 15. c. 10.

Per eos dies accidit, ut Theodorus Comes Triuultius, relaxandi animi causâ, digreſſus è Caſtris cum duabus Sclopetariorum centurijs, unâque Loricatorum: ubi leucam ferè proceſſiſſet, in Hoſtium inſidias ex improuiſo incurreret. Structæ illæ fuerant ad intercipiendos Catholici Exercitûs pabulatores: abdiderantque ſeſe Moſquetarij fermè octingenti ſupra mille, Equitesque ſexcenti. Qui cum Archiducis Copias aduersùm ſe venientes proſpexiſſent; rati non id fortuitò contigiſſe, ſed certiores de collocatis inſidijs factos, deditâ operâ illuc properaſſe: neque priùs explorato venientium numero (ut in ſubitis rebus conſilium omne dilabitur) in magnum ſtatim terrorem, ac perturbationem verſi ſunt: non inuſitato inter homines euentu; ut qui alijs inſidiantur, ab omnibus ſibi timeant. Id ubi Triuultius animaduertit, ceu prudens Ductor, occaſionem arripiens, atque Hoſtium formidine animos addens ſuis; in eos trepidantes, & quid agerent, ambigentes impetum facit: & quamuis multò ſuperiores numero, inopinatâ tamen impreſſione perculſos, cædit, fugat, ſundit; ac poſt breuem, ſed acrem conflictum, trecentos ex ijs relinquit, quà grauiter ſaucios, ac ſemiuiuos, quà prorſus extinctos. Paucos in Caſtra captiuos adducit; ut ex eis de conſilijs Hoſtium, & conditione rerum cognoſcatur. E Catholicis ſeptem tantùm, aut octo vulnerati. Quod ſi duabus, tribus-ve centurijs auctiores Triuultij Copiæ fuiſſent; haud dubitandum erat, præ magnanimitate Ductoris, virtute Militum, & conſternatione Hoſtium; quin omnis illa in inſidijs poſita multitudo internecione deleretur.

Archibugieri. Corazze. Imboſcata e Foraggieri. Agguatarſi.

Triuultij Comitis Victoria de Copijs aliquot.

Pigliar lingua.

At

1603. At Fridericus Comes animaduerrens, Fœderatorum Caſtra optimè ab omni parte munita; nec iam poſſe ſupportandis commeatibus intercludi: ſimulque expertus tentamento multiplici Sylua-ducenſes in recuſando Præſidio pertinaces, ſinè quo tueri Vrbem ab Obſeſſoribus propemodum deſperabat: de his omnibus certiorem fecit Archiducem. Is animo reputans, quanti momenti eſſet Syluæ-Ducis vel poſſeſſio, vel iactura; ad eam Vrbem retinendam nil opportunius duxit, quàm illuc ſeſe conferre; ſuoque conſpectu, atque adhortationibus experiri, num poſſet tantam Ciuium peruicaciam expugnare. Igitur quamuis multi id itineris diſſuaderent, in quo & ab Hoſtium inſidijs, & à Seditioſorum excurſionibus periculum immineret: & Sylua-ducenſes ad accipiendum Præſidium adducendi valde dubia ſpes foret: in viam tamen ſe dedit, Antuerpiâque digreſſus Bruxellas contendit. Hinc Traiectum ad Moſam, poſtea Ruræmundam peruènit. Secum verò deduxit, præter aulicum comitatum, & pleroſque Principum Virorum, Equites mille quingentos, & ſena Peditum millia. Ruræmundâ præmiſit Alexandrum Marchionem Malaſpinam, Equitibus quadraginta ſtipatum, ad Comitem Fridericum; ut ab ipſo de rerum ſtatu edoceretur. Verùm in itinere præter opinionem in Seditioſos circumcurſantes incurrens, ab ijſdem captus fuit, atque ad Mauritiana Caſtra perductus. Neque hìc infenſa præſtanti Viro fortuna ſterit: ſed aliam poſt paucos dies longè maiorem in eumdem aduoluit calamitatem.

Archidux Syluam-Ducis ſe confert.

Maſtrich.

Marchio Malaſpina captus ducitur ad Mauritium.

Ex Vrbe Grauiâ, in quam tranſmiſſus à Mauritio Captiuus fuerat; inuitatus ab eodem fuit in Caſtra, ut ſolemni conuiuio cum alijs Fœderatorum Proceribus exciperetur. Datum id Viri nobilitati, ac militari præſtantiæ: ſimulque magnanimæ conſuetudini Ducum etiam in Hoſtes humanorum, ac liberalium. Proficiſcebatur unà cum Oliuerio Tempelio, Corbechij Domino, ac ſupremo apud Fœderatos Caſtrorum Præfecto: qui per annos ſupra quadraginta in Galliâ, Belgioque militando magnum nomen collegerat. Dum ergo ad hilaritatem menſæ vel inter arma, & quidem inimica, Malaſpina contendit: Syluaducenſes è mœnibus conſpicati, atque ambos hoſtes rati, quippe ad hoſtilia caſtra properantes; murale tormentum extemplo in eos dirigunt, ac diſplodunt. Ferrea pila inde emiſſa Tempelium ita perculit, ut ſtatim extingueret: Malaſpinam verò utroque abrepto pede ad terram ſtrauit. Quamobrem in Caſtra Fœderatorum deuectus, ac diligenti medentium curæ commiſſus, ſpem aliquam fecit vitæ prorogandæ.

Dentices ad Spinulam 8. Octobris.

Euſdem graue infortunium.

1603.

Comes de Bruay ad March. Spinulam 5. Octobris.

ALBERTVS Archidux ineunte Octobri ad Comitis Friderici Caſtra peruènit, ſummis ab Exercitu plauſibus exceptus, & communis ſignificatione lætitiæ, feſtoque ſtrepitu tormentorum: Syluam-Ducis verò Richardotum Præſidem miſit, ut de recipiendo Præſidio cum Ciuibus ageret. Sed obſtinatis illorum animis id perſuadere nullâ potuit ratione. Perluſtrauit Archidux cum ſuis Proceribus Caſtra, & munitionem omnem: Hoſtium quòque ſtationes, & propugnacula, quantùm extra periculum licuit, obſeruauit. Imò vicinitas utrorumque Caſtrorum perſuaſit Gaſtoni Spinulæ Comiti de Bruay, uni è Principibus Viris, qui comitabantur Albertum, ut peteret à Mauritio per literas facultatem, Marchionem Malaſpinam, in ipſius Statione detentum, inuiſendi. Quâ benignè, ac liberaliter conceſsâ, cum paucis eò ſe contulit. Antequam ad Caſtra perueniret, obuios habuit honoris causâ miſſos à Mauritio Equites ſeptuaginta è Stationarijs, & poſt paulum eorumdem Præfectum cum rhedâ undique opertâ, & obuelatâ. Inuitauit is Comitem, ut unà cum ſocijs eam conſcenderet; ſpecie quidem itineris accelerandi, ac tempeſtiuè ad prandium accedendi; re autem verâ, nè Caſtrorum ordinem, ac munitiones inſpectaret. Quæ cauſa Virum rerum peritum minimè fugit. Vbi ad Prætorium deuenit, vehiculoque deſcendit, præſtolantem ſe coràm habuit Henricum Fridericum Iuuenem, Mauritij germanum, qui ſtatim ipſum ad Comitem Fratrem honorificè deduxit. Ab hoc humaniter, comiterque more Gentis, ut Hoſpes, non ut Hoſtis, exceptus. Mox ad lautam menſam cum plerisque Sociorum, & Anhaltino Principe Germano, qui tùm in Caſtris erat, adhibitus.

Id. 7. & 8. Octob.

Bruay Comes inuiſit Malaſpinam.

Soldati di guardia. Capitano.

V... acceptus à M... tio.

Alloggiamento del Generale.

SVPER menſa Principes, ac militares Viri varios de bello, de pace, de Principibus, ac principatibus, præcipuèque de rebus præſentibus miſcuere ſermones. Multa in Archiducum laudem, honoremque ultro, citroque iacta. Negare Mauritius, Albertum in Vrbem Syluaducenſem Præſidium inducturum; imò vel eiuſdem mœnia intraturum: nè vel Ciues offenderet, ſi ad illud admittendum cogeret; vel auctoritatem ſuam imminutum iret, ſi rem tentaret minimè ſucceſſuram. Contrà ſentire, ac dicere Bruayus: meliùsque de utroque ſucceſſu ſperare. De Spinulâ quòque Marchione facta honorifica mentio, deque publicâ ſpe ab Catholicis conceptâ rerum ab eo præclarè gerendarum. Hinc ad Oſtendanam obſidionem ſermo delapſus: ſuper quâ Mauritius: *Mirari ſe*, dixit, *Archiducem adeò prudentem & Principem, & Ducem animum induxiſſe, machinamentis quibuſdam Oſtendi potiri, quæ magis eſſent ad aues includendas, quàm ad capien-*

Sermones habiti in conuiuio.

De Oſtendæ obſidione Mauritij ſenſa.

1603. *piendas Vrbes, accommodata. Ingreſſum nauibus Fœderatorum prohiberi non poſſe, alueum obſtruendo. Quod etſi per ſummam felicitatem eueniret; alium ſeſe alueum ad Vrbem mediam aperiri iuſſiſſe magnarum nauium capacem, ac ventis ferè omnibus opportunum. Et quamuis Oſtenda morbi lues multos mortales abſumpſiſſet: adhuc tamen plures è viciniâ Zelandiâ per eos aditus ſubmiſſum iri. Denique ſe non falſum augurem, ab apparatu rerum vaticinari; obſidionem illam futuram annorum numero Troianæ parem. Quare conſultius videri, ut Albertus, ſi tantâ Oſtendæ cupiditate flagraret, eam abſe iuſto pretio mercaretur; quàm ut armorum diuturnâ vi conſumptam, ac propè nullam vel ſibi, vel Fœderatis relinqueret.* Ad hæc poſtrema, quæ per iocum conuiualem dicta intellexit à Mauritio Bruayus, non minùs iocosè reſpondens, ex eo quæſiuit; *Quanti eam Vrbem venditaret? Num ducentis aureorum millibus? Longè pluris;* ſubiecit Mauritius. *Millibus nempe quindecies centenis.* Tanti faciebat ſapiens æſtimator non Oppidum, ſed eius poſitum, atque opportunitatem. Cætera, quæ dicta fuerant, vim obſidionis, & machinas eleuando, quâ decebat modeſtiâ refellit Bruayus Comes: *Euentum ipſum*, affirmans, *& conſilium Archiducis, & opera probaturum. Neque ad victoriam expectandum eſſe decennium: quandoquidem Ilium non erat, quod oppugnabatur, licèt minimè deeſſent Auſtriacus Agamemnon, Hollandus Hector, atque Italus Achilles.* Hâc hilaritate ſermonum perducto ad exitum epulo, ad Malaſpinam viſendum profectus eſt Bruayus, comitante Mauritij Fratre, Exercitûſque Proceribus uniuerſis. Duas horas eum eo ſeorſum colloquutus, & aliquandiu cum eorum nonnullis, qui ſeceſſionem fecerant; ad Mauritium ſe retulit, ut bonâ eius cum veniâ regrederetur ad ſuos. Honorificè dimiſſus eſt, eâdemque quâ ductus rhedâ per Caſtra reductus: tùm ſuo impoſitus equo, cum ſocijs ad ſtationes Friderici peruenit.

Canale.

Vn Milione e mezo.

Virg. lib. 9. & 11.

PROXIMO die Syluam-Ducis intrauit Archidux magnis Populi acclamationibus exceptus, tanquam ab inſtante diſcrimine, quin & ab ipsâ prorſus obſidione liberaturus. Ad ſui corporis cuſtodiam quadringentos Pedites duxit ex Hiſpanis, Italis, Germanis, Vallonibus delectos: Equites verò quingentos: quorum ducenti erant ex Equitatu Gubernatoris Grobbendonchij. Equeſtris huius comitatûs partem in Vrbe retinuit, ducentos nempe Gubernatoris Equites, & centuriam Haſtatorum: reliquos ducentos extra mœnia remiſit. Cognitis verò cum ex Vrbis Præfecto, cum ex Richardoto, obfirmatis in recuſando Præſidio Ciuium animis; ab iaciendis eâ ſuper re verbis in ventos abituris, ſuperſedendum cenſuit: ac diſſimulandum interea nego-

Ex eiſdem literis.

Albertus ingreditur Syluam-Ducis.

go-

gotium, cui nondum à tempore maturitas acceſſiſſet: tùm id ſe feliciùs peracturum ratus, cùm per occaſionem neceſſitas extorqueret à Syluaducenſibus, quod negabant. Igitur eam unam in præſentia ſibi curam incumbere præ ſe tulit, ut rationem aliquam, ac viam indagaret, quâ ſolueretur obſidio. Multa verò verſanti animo, atque in bellicis conuentibus diſquirenti, propoſitum quiddam fuit, quod Hoſti ad receptum compellendo maximè videbatur opportunum. 1603.

INTER Mauritij Caſtra, & Seditioſorum Stationem propugnaculum erat paludibus circumfuſum. Id ſi ab Archiducis Milite teneretur; uterque poſſet Hoſtis re frumentariâ, quæ per viam illi proximam neceſſariò ſubuehebatur, prohiberi. Quo facto cogebatur ab obſidione recedere. Hoc ergo conſilium amplexus Archidux, eius exequendi negotium Buquoio Comiti dedit: qui per eos dies ab Oſtendanâ obſidione euocatus, ad Syluæ-Ducis ſubſidium ſequutus ipſum fuerat. Bis mille delectos Milites ex Hiſpanis, Italis, Vallonibus eum iuſſit ſecum adducere; & ſex, ſeptem-ve tormenta comportare: traiectiſque paludibus munimento illo potiri. Paruit Buquoius imperio: & Copijs per mediam Vrbem traductis (ſi quidem Friderici Caſtris, & petendis paludibus ea erat interiecta) hiſque ipſis tranſmiſſis, ad locum deſtinatum acceſſit. Tùm diſpoſitis aptè bombardis quatere propugnaculum aggreſſus eſt, ut iuſto hiatu facto, ad oppugnandum irrumperetur. Eodem verò tempore impetum fieri iuſſit Albertus bipartitò in Caſtra Mauritij: ex altero quidem latere ab Inico Borgiâ cum Hiſpanis; ex altero à Lælio Brancatio cum Italis. Vt videlicet hâc duplici oppugnatione ſatis occupatus Hoſtis, ab ope ferendâ periclitanti munimento diſtineretur. Sed artes hæ in callidum Artificem parum valuere. Mauritius quippe non ignarus, quorſum impreſſiones illæ dirigerentur; ac probè conſcius, quàm validè forent ſua Caſtra aduerſùs omnem impetum firmata; ſtatim ad munimenti ſubſidium maiorem partem Exercitûs ſecum traxit. Iamque Buquoius oppugnationem inſtruxerat, atque ad murum crebrâ concuſſione diſiectum irruebat: cùm Hoſtium multitudine inopinatò ſuperueniente, ipſorumque tormentis Archiducis tormenta verberantibus; inanem ibi cernens operam ſuam, coactus eſt re infectâ diſcedere. Huius munimenti omnino expugnandi conatus eam præbuit Archiduci, quam opperiebatur, inducendi in Vrbem Præſidij opportunitatem. Namque pòſt paucos dies vulgari iuſſit, velle ſe maiores Copias ad iterandam eiuſdem propugnaculi oppugnationem immittere. Quare Syluam-

Hoſtile propugnaculū occupari iubet.

Sed à Mauritio defenditur.

Archiducis ſtratagema ad collocādum in Vrbe Præſidium.

1603. uam-Ducis ingredi voluit millia Peditum quinque; quod & antea, nocturno tamen tempore, factum fuerat. Hi cùm mediam per Vrbem procederent, quaſi ex aduersâ parte egreſſuri; ubi forum tenuerunt, ibidem fixere gradum, per ſpeciem ad primam lucem tantummodo pernoctandi. Quæ cùm affulſit; Archidux in concilium acciri iuſſit Magiſtratum, ac Primores Ciuitatis: atque ad eos de Vrbe valido Præſidio munienda, pauca, ſed ad perſuadendum efficacia verba ferme huiuſmodi fecit.

Eiuſdem ſuaſio ad Ciues.

Syluam-Ducis Catholicarum in Belgio Vrbium haud poſtremam, quæque Hoſtis ditioni finitima eum ſibi perpetuò imminentem, atque inhiantem videret: nullâ ratione decere intutam, atque improtectam eiuſdem incurſionibus relinqui. Quòd ad eam diem ab eo capta, ac depopulata minimè fuerit; non tam deberi Ciuium armis, aut Vrbis munitionibus; quàm ſubſidijs extrinſecùs admotis, & Hoſti tum alijs prælijs debilitato, tum in alias partes diſtracto. Sed tamdiu poſſe illum Syluam-Ducis oppugnare, donec ad extremum expugnet. Sic ubi diu tonuerit Cælum, tandem fulminare. Id periculi non alio certiùs munimento propulſatum iri, quàm numero Militum, ac virtute: qui pectora pro mœnibus Obſeſſoribus opponentes, eos ab Vrbe diſtineant. Neque verò ſperandum à Ciuibus hoc beneficium: qui vel per otia urbana molles, vel ciuilibus tantum negotijs aſſueti; & bellici laboris intolerantes ſunt, & ad arma tractanda minus idonei. Contra Hoſtem verò tot iam annos bellantem, tot etiam ſecundis prælijs audaciorem, quantum roboris, animorum, ac militaris peritiæ requiri? Periclitari ſe quidem voluiſſe tot dies (ut Ciuium propenſioni obſecundaret) an poſſet ſine validiore Præſidio introducto Vrbs illa defendi. Sed malo ipſorum, & ſuorum non leui iacturâ Militum didiciſſe; extima Copiarum auxilia fuiſſe obiecta non minùs Hoſti ad cædem, quàm Syluæ-Ducis ad tutelam. Eâ re non pulſum ab obſidione Mauritium, ſed in illâ magis, magiſque confirmatum. Vnum ergo ſupereſſe Vrbi conſeruandæ, Hoſti ſubmouendo remedium, minùs pleriſque gratum ex falſâ opinione, ſed unicè proficiens, atque omnino neceſſarium: ut mœnia præſidiario Milite abunde muniantur. Falſam eorum eſſe opinionem, qui cenſerent, id Præſidij vel graue Ciuitati ab extorquendâ pecuniâ futurum, vel à tumultibus periculoſum. Vtriuſque ſe diſcriminis polliceri ſecuritatem. Omni quippe ſe induſtriâ curaturum, ut & ſolutis rite de ſuo ſtipendijs, immunes abirent Ciues; & obſeruatâ rigidè diſciplinâ continerentur Milites in officio.

Hac oratione, inſidentibus Vrbem Copijs armatâ, perſuaſit demum, quod contendebat, Syluaducenſibus Archidux, opportunitate ſapienter uſus, aſtu quidem adhibito, ſed Ciuibus ſalutari: & liberæ illorum voluntati ſe debere profeſſus, quod ar-

morum

morum terrore, ſuaſionis dulcedine temperato, fuerat conſe- 1603.
Accipitur à Sylua-ducĕtibus Præſidium.
quutus. Illi quòque pactos ſeſe ad omnem ſui Principis nutum exhibentes, ac ſponte dare viſi, quod iam negare non poterant; ſimili prudentiâ vim neceſſitatis verterunt in laudem obſequij. Albertus igitur præſidio Vrbis impoſuit tria Militum millia, partim è Germanis, partim è Vallonibus. Eamdem ab omni parte munitiorem voluit, & bellico quouis apparatu, reque frumentariâ in longum tempus inſtructam. Munimentum etiam, quod Arcis loco eſſet, prope Syluam-Ducis, quâ Grauiam ſpectat, excitari mandauit: ut in poſterum non magis ab oppugnatione arceret Hoſtes, quàm à contumaciâ Ciues. In hunc modum obſidio, ad expugnandam Vrbem inſtituta, profuit ad eandem præſidio, ac propugnaculo validiùs muniendam: eliciente de more commoda ex damnis Diuinâ prouidentiâ. Quare Mauritius eo comperto, atque inane iam intelligens tentamentum quodlibet ſuum, inſtante præſertim cum frequentibus pluuijs Nouembri, paludoſis ſuarum Stationum locis infe-
Mauritius obſidionem ſoluit.
ſtiſſimo; Caſtra inde mouit, quæ fuerant cum ipſorum admiratione Hoſtium munitiſſima. *Iuſtinianus.* Archidux pariter utroque ſuo voto potitus, & Syluæ-Ducis præſidio firmandæ, & ſoluendæ obſidionis; quaſi geminatâ victoriâ lætus, alterâ de Ciuium pertinaciâ, alterâ de Hoſtis incurſu; retulit ſe Bruxellas. Exercitûs verò partem ad Oſtendæ obſidium, partem in hyberna dimiſit. At Seditioſi cum Hocſtratam anguſtiorem viderent, quàm ut commodè omnes caperet: à Fœderatis poſtularunt, ut Grauiam ſibi concederent, eiusque loco Hocſtratam acciperent; eâ tamen conditione, ut ſi quando ſibi cum Archiduce conueniret, eadem loca inter ſe mutuò reſtituerent. Hâc factâ permutatione, tormentiſque, ac rebus alijs, quibus habebant opus, à Fœderatis inſtructi; nullis excurſionibus, rapinis, damnis in Geldriâ præſertim, ac finibus Colonienſis ditionis pepercerunt. Ita peccare in publicum bonum eſt, fouere peccantes.

Oſtendanæ obſidionis cõmutatio.
IAM verò nos ad ſe reuocat Oſtendana obſidio, cuius imperium, ut antè diximus, Ioanni de Riuâ fuerat ab Archiduce demandatum. Is igitur in eam toto pectore curam incumbere: ac præcipuè quadratum, & planum munimentum ab eodem imperatum, ad ſummum perducere. *Piatta forma.* Cùmque tres Hoſtium receptus extra mœnia ſtructos, quos ſuprà memorauimus, explo-
Ioannis de Riua in ea induſtria.
ratum miſiſſet; comperit validos eos quidem eſſe, ſed Milite non ſatis inſtructos. Quamobrem Idibus Aprilis, per noctis ſilentium, illos inuadi iuſſit. Quo facto, & Præſidiarijs omnibus, qui ferè Angli erant, atque Heluetij, peremptis, cum modicâ

ſuorum

1603. ſuorum iacturâ, receptuum potitur. Poſtridie verò Obſeſſi, ut amiſſa recuperarent, ingenti multitudine eruperunt: ſed magno ſuo detrimento in Vrbem repulſi ſunt: quadringentis nempe Militibus diminuti. Supra occupata receptacula mandauit Præfectus Caſtrorum Riua bombardas aliquot collocari; eiſque munimenta Hoſtium quati. Quin & ab eiſdem ad quadratum propugnaculum corbium ſeriem duxit, in ſpeciem dimidiatæ lunæ, ut libertatem ultro citroque commeandi ab hoſtilibus tormentis protegeret: faſcibusque ramalium, ac terrâ ingeſtâ quoſdam obſtruxit interiectos hiatus. Ipſum verò propugnaculum loricâ circumductâ, & ſubinde in angulos prominente, tormentiſque inſtructâ communijt. Ad ſiniſtrum eiuſdem latus, quà ſpectat mare, aggerem ſuprà indicatum in altitudinem, ac longitudinem auxit, pluribusque bombardis onerauit: ut pars Oſtendæ, quam vetus Oppidum diximus appellari, vehementiùs concuteretur.

Gabbioni.

Faſtine.

Nec minori ſedulitate Buquoius Comes, ad Oſtendanam obſidionem reuerſus, viam è paluſtri ſolo extantem (diccum vocari ſolitam) ſuoque dictam cognomine, promouebat. Verùm aluei oſtium, aditumque ad Vrbem neutro ſatis obice intercludente; non dubitabant hoſtica nauigia ingredi frequenter, atque egredi: quippe bombardis fulminantibus utrinque petiti Nautæ, vel ictus eis, quas optimè norant, artibus eludebant, vel exiguam iacturam aſpernabantur. Ob eam rem minores naues maioribus præferebant: cùm illæ faciliùs in quamlibet partem actæ globos ferreos declinarent; & quamuis deprimerentur, aut in manus Hoſtium venirent, non admodum graui detrimento forent. Portus quòque minimè altus, & breuibus, ſyrtibusque paſſim impeditus, ingentium nauigiorum haud patiens erat. Quod ſi fortè his vel Miles, vel commeatus, vel inſtrumentum bellicum importaretur; ubi in conſpectum Oſtendæ venerant nauigantes, in lembos ſeſe, atque onera transferebant, quibus & agiliùs inueherentur, & ſecuriùs Oppidum intrarent. Quare Obſeſſi rebus ferè omnibus neceſſarijs inſtructi, conſtanter Obſidionem ſuſtinebant. Quin etiam hoſtilia opera magni laboris, ac ſumptûs, aſſiduâ diſploſione tormentorum, peſſundare nitebantur. Atque ut ea è faſcibus plurimùm erant, ligneâque materie coagmentata, quippe aquis, aquoſiſque locis impoſita; nihil aptius ad eadem abſumenda iudicarunt, quàm pyrobolos, hoc eſt miſſiles ignes eiaculari. In plano verò munimento, præcipuè bombardarum ictibus petito, cecidit ab eorum uno inter alios plures Didacus Durangus, Hiſpanæ Legio-

Et Comitis Buquoij diligentia.

Hoſtium quòque ſedulitas.

Didaci Dutengi, & eius ſucceſſoris cædes.

nis Tribunus: cuius in locum ſuffectus eſt Antonius Zauallius, Legionis alterius ſupremus Inſtructor. Atque is pariter pòſt paucos dies moſqueto diſploſo occubuit. 1603.

Carner.l.15. c.8.

His cædibus non exterriti, ſed irritati magis Obſeſſores, noua in dies opera, tam ad ſui tutamentum, quàm in Hoſtis exitium moliri. Balanſonis præſertim Dominus cum Burgundionibus ſibi ſubiectis, & Freſinus Comes, & Nicolaus Catricius cum ſuis Vallonibus, cumque Leodicenſi Legione Tribunus Malaiſa circa hoſtiles munitiones quædam fabricati ſunt receptacula; quibus cuſtodiendis duæ quotidie centuriæ è quâuis Hiſpanorum Legione imponebantur. Cùmque manaſſet per Caſtra rumor, Oſtendanos quoddam extra Oppidum excitaſſe nouum munimentum lunatum ab latere Bredenenſi, eius expugnandi cupiditas, atque ardor inceſſit. Quare medio ferme Iunio ſupremus Hiſpanorum Inſtructor Ferdinandus Olmedus cum quadringentis partim Hiſpanis, partim Italis ad Stationem Buquoij Comitis properauit. Dumque ipſe Comes, & Inſtructor, & omnes ferè Centuriones inuadendam munitionem ſpeculantur, atque explorant: Milites verò ad propugnaculum Sancti Philippi dictum ſubſiſtunt: repentinam Hoſtis eruptionem facit, & Buquoij aggerem occupat: tormentis potitur: Germanos aliquot, & Vallones, qui commiſſum ſibi locum deſeruerant, obtruncat. Quod ubi viderunt Hiſpani, atque Itali, non expectato ſuorum imperio Præfectorum, qui illinc aberant; quandò diſcrimen haud tolerabat moram; in Hoſtem tanto impetu irruerunt, tantâ virtute pugnarunt, ut eum ad retrocedendum compellerent. Ad conflictûs fragorem ipſorum quòque Præfecti conuolarunt: quibus animos, ardoremque ſuggerentibus, Hoſtes denique, trecentis eorum interfectis, profligarunt; aggeremque, ac tormenta recepere. Multum ex hac victoriâ exiſtimationis acceſſit Obſeſſoribus: & quorum ea manu parta, prouexit Archidux ad maiora.

Obſeſſi erumpūt, & acriter utrinque pugnatur.

Non tamen ex illâ clade ita ceciderunt animis Obſeſſi; quin paulò pòſt iterum ſe portis effunderent, ad Burgundionum receptum incendendum. Ignem itaque arte laboratum circumpoſitis faſcibus iniecerunt; ac frontem eius molis uniuerſam concremarunt. Nec multis interiectis diebus in Freſini, Catricijque receptus illatis ignibus, magnam utrique perniciem inuexere. Omnium verò maximum detrimentum à flammis importatum planæ formæ propugnaculo: in quod primò bombardas tantâ vi exonerarunt Oſtendani, ut aliquot ex tormentis illi impoſitis fuerint ſuis cum machinis diſiecta: tùm artifices flam-

Sortire.

Fuochi artificiali.

Damna operum ab ignibus iactis.

Piattaforma.

Scaualcare.

1603. flammas tanto impetu, copiâque contorſerunt, ut frontem eius omnem abſumpſerint. Moles quippe tota erat è ligneâ materie contexta. Vt incendium compeſcerent, multi Militum accurrerunt: ſed exitio maiore, quàm fructu. Nam & plerique vitam ibi reliquerunt: & propugnaculum adeo diffractum, atque conſumptum fuit: ut ad illud reficiendum multum laboris, ac temporis fuerit occupandum. Ei tamen reſtituto bombardæ rurſus impoſitæ, ac vehementior in Oppidum inſtaurata concuſſio.

Ostendani contrà iactus ignium iterate. Verùm damno priore docti Obſeſſores cauerant, ut ubi primùm faſces attigiſſet ignis; Milites, qui brachialia, ferreaſque chirothecas induerant, & cum ſcalis parati erant; illicò eis applicatis aſcenderent, ac pyrobolos manu diſcuterent. Hâc induſtriâ cùm artes ſuas deludi animaduerterent Obſeſſi, ut ab eâ Milites abſterrerent, multis maioribus, minoribusque tormentis mœnia complerunt; illiſque diſploſis in aſcendentes ita collineabant, ut ferè omnes perimerent. Sed non eo præſentis terrore mortis aſcenſorum coërcita virtus, aut alacritas retardata. Imò pro uno, qui cadebat extinctus, tres, quatuor-ve, ſtimulante cupidine gloriæ, ſuccedebant. Generoſas quippe animas alliciunt vitæ pericula, non deterrent. Ita ſupra trecentos pulcram hanc oppetiere mortem: atque ex ijs plerique Signiferi, Præfecti Militum, ac Nobiles Viri ex Hiſpanâ potiſſimum, atque Italicâ Natione; quibus pro innatâ magnitudine animi, vita poſt gloriam eſt. Et ſanè fortium pectorum opus erat, id ſubire diſcrimen, in quo indubitata mors ob oculos ponebatur. Siquidem quicumque ſcalas aſcendebat, unus propoſitus erat ſcopus triginta, vel quadraginta Moſquetarijs, quorum omnium ictus ut falleret, ſperandum haud erat: neque credendum, unius vitam inter tot intentatas neces abire incolumem poſſe. Aggerem quòque Buquoij ex eâdem fermè materie compactum iactati ex Oppido ignes combuſſerunt: in quo reficiendo multum pecuniæ inſumptum, multi mortales abſumpti. His, alijſque compluribus atiriti calamitatibus Obſeſſores, iam propè ſpem omnem felicis exitûs deponebant.

Contra eos remedia.

Obſidentium magnanimitas.

Alfieri, Capitanij

Verum obtulit ſeſe illis in tempore, animoſque labantes confirmauit ex Italiâ profectus in Belgium, atque Oſtendanæ obſidionis famâ illuc accitus Pompeius Targonus Romanus, Mathematicis artibus præcellens, atque in machinis architectandis apprimè ingenioſus. Hic explorato priùs oculis Oſtendæ ſitu, ſtatuque rerum percepto diligenter; & quid opus facto eſſet, examinato; Archiducem adit: eique magnâ fiduciâ pollicetur, ſtructurum ſe machinamenta, quibus ingreſſus inimicis na-

Pompeius Targonus aduenit Machinator egregius.

uibus, Oppidoque ſubſidium præcluderetur. Igitur, annuente Alberto, excogitauit, & fabricari aggreſſus eſt ligneam molem colligatis inter ſe nauibus impoſitam. Rotundam ea formam præferebat, altitudinis moderatæ, amplitudinis verò tantæ, ut ſex maiora tormenta in ſummo caperet; ſpatiumque relinqueret, tum eiſdem in diſploſione retroceſſuris, tum etiam Militibus aliquot ad opus adminiſtrandum neceſſarijs. Targoni conſilium erat, hanc machinam ad alueum uſque promouere, atque in eo medio ad oſtium collocare: ut venientibus ſubſidiarijs nauigijs aditum prohiberet. Sed Vir in Mathematico, non in bellico puluere verſatus; & ſimilior Archimedi contractum tælum architectanti, quàm ſpeculis incendenti Romanam Claſſem; non planè intelligebat, quantò faciliùs mens moliatur, quàm exequatur manus: & quantò plures incurrant in obices experimenta rerum, quàm commenta. Excogitatum illud opificium laudem quidem conciliauit inuentoris ingenio: at ubi deducendum ad uſum erat; multas, magnasque habebat obuias difficultates: quod ferè ſemper ingentibus accidit machinamentis. Namque ut periti rerum, ac locorum tradidere; ſolum ipſum pertrahendæ moli repugnabat: quippe arenoſum, & graui illius ponderi hauriendo aptius, quàm ſuſtentando. Aquis præterea in æſtu maris intumeſcentibus ea moles obrui facilè potuiſſet. Quod ſi adminiculis alijs ſupra illarum altitudinem attolleretur; cùm haud validis eſſet innixa fundamentis, procellâ quâuis obortâ, nullo negotio fuiſſet euerſa. Cùmque ligneis repagulis obducta foret, quæ ramalium faſces, & funes, aliamque lentam materiem tormentorum ictus innocenter excipientem, coercebant; eadem tormenta repagula perfregiſſent, ac paulatim machinam diſieciſſent uniuerſam. Denique materiam illam omnem aridam, flammiſque concipiendis, atque alendis unicè accommodatam, ignes ex Oppido tam copioſè iacti in cinerem redegiſſent. His omnibus de cauſis ab Targono excogitata moles parum profectura videbatur. Accedebat, quòd non antè pertrahi ad oſtium aluei ea machina poterat, quàm Buquoij agger eò uſque deduceretur. Ad hunc finem alia extudit idem ingenioſus Artifex machinamenta.

INGENTES compingebantur è faſcibus, lateritiâ materie refertis oblongæ, rotundæque lignorum ſtrues: quarum ambitus erat pedum triginta, longitudo à quadraginta paſſibus ad octoginta. Ponè aggerem in ſolo maritimis acceſſibus obnoxio tùm fabricabantur, cùm ij ceſſabant. Eis abſolutis circumfodiebatur arena, & complura ad utrumque latus doliola vacua appendeban-

Marginal notes (left): Noua machina ad impedienda ſubſidia. — Sed parum utilis credita. — Aliæ machinæ ab eo excogitatæ deſcribuntur.

Marginal notes (right): 1603. *Bentiuollus lib. 7.* — *Grotius lib. 12. Haræus anno 1603.* — *Pōpeius Iuſtinian. l. 2. Carnerus l. 15. c. 10.* — *Alta marea.* — *Chiaui di legname. Faſcine. Cordaggi.* — *Dicco. Ingegniero.* — *Flotte.* — *Baſſa marea. Tonelli.*

1603.

Argent.

debantur: quorum beneficio affluentibus aquis ſupernatabant. Inde ergatis, ſeu tractorijs inſtrumentis, ad aggerem agebantur; eumque ſubductis doliolis depreſſæ continuabant. Harum machinarum prima feliciſſimum nacta eſt experimentum. Quo animoſior Buquoius optimum factu ducebat eamdem communire, atque aggeri prorſus æquare: intereaque alteram ædificare, ac priori adiungere; atque alias, aliaſque deinceps, donec ad oſtium alvei pertingeretur. Huic namque operi aiebat inſiſtere diu, noctuque multitudinem hominum poſſe, breuique ad optatum exitum perducere. At ab eâ ſententiâ Targonus abibat, cùm diceret, laborem illum diuturni temporis eſſe: ſibi verò propoſitum, expugnationem Oppidi accelerare. Commendauit Buquoius Archiduci per literas conſilium ſuum: is tamen eam rem Targoni arbitrio reliquit: ſeu quia de machinis nullius cenſebat æquius, quàm Machinatoris, iudicium: ſeu quòd cœpta felicia de ſimili progreſſu ſpem faciebant; & quidem, uti ſe dabant initia, non temere. Quippe ſex alijs eiuſdem generis molibus aquæ iniectis, paucos intra dies ad alueum peruentum eſt, magno cum eorum gaudio, plauſuque, qui vel muralium tormentorum, vel marinæ tempeſtatis quid poſſet impetus, minimè reputabant.

Felix earum ſucceſſus.

Caſpar Ens lib. 24.

Et iam maior illa moles, quam à proceritate, formâve Arcem alij, ſeu Caſtellum appellabant: alij verò per iocum Babylonicam turrim; ad abſolutionem peruenerat: & propè erat, ut ad locum deſtinatum pertraheretur: cùm Oſtendani, quaſi tùm primùm id intelligerent periculi, quod impendebat; directis tormentis undecim aduerſùs eas, quæ productæ fuerant ad alueum, lignorum ſtrues, reciprocante maris æſtu vehementer illas concutere aggreſſi ſunt. Et principio quidem parum inde, aut nihil accipi detrimenti videbatur. At continenti bombardarum impreſſione moles illæ quaſſatæ, diffractis earumdem impetu ligneis commiſſuris, quæ faſces complectebantur, quæque lateres intra eos coërcebant; diſijci, diſſoluique cœperunt. Acceſſit à maris æſtu maior pernicies. Augeſcentes quippe aquæ lateres eduxerunt è faſcibus: hi verò eorum pondere leuati, vento vehementiùs flante, in varias partes dilapſi, ac maris ipſius vi diſſipati, multorum dierum, ſumptuumque labores breuiſſimo tempore ad nihilum redegerunt. Igitur ligneæ ſtructuræ tam infeſtæ aquæ, quàm ignes palàm fecere; quàm leues illæ ſpes forent, quæ materie tam fragili niterentur. Aderat id temporis Præfecto Caſtrorum Riuæ Ioannes Mediceus, ſuper ingenij ſagacitatem, ac militarem prudentiam in Hungarico ſpectatam bello

Batteria.

Moles ligneæ ab ignibus, & aquis diſſoluuntur.

Ioannes Mediceus obſidioni allaborat.

bello, cui pòſt Carolum Mansfeldium præfuerat; Mathematicis etiam artibus eruditus. Is plures ſuggerebat rationes, ac vias, quibus Oſtenda poſſet ex latere Albertini munimenti expugnari. Eas ut inſiſteret Riua, magnopere ab Archiduce commendarum fuit. Verùm ubi cogitata deducebantur ad rem, inſuperabiles ſeſe difficultates obiectabant; in Milite præſertim alueum tranſducendo, tantâ tormentorum copiâ, varijs è partibus fulminantium, ab Hoſte cuſtoditum. Scilicet tantæ molis opus, tot undique obſtaculis obſitum, tantique momenti ad exiſtimationem utriuſque partium; uni præ cæteris debebatur, ex omnibus ad id muneris eligendo, cui iamdiu decretum erat è Cælo, ut victoriâ cum primis memorabili militiæ ſuæ tyrocinium nobilitaret. 1603. *Thuan. lib. 130.*

Nouum Archiducis cōſiliū de Adminiſtratore obſidionis.

IGITVR Albertus hinc tædio tam diuturnæ obſidionis, quæque tantum exhauſerat ſuæ, regiæ, Prouinciarumque pecuniæ; tantum exſorbuerat ſanguinis: hinc deſiderio Oppidi conſequendi, pro quo tam immane pretium perſoluiſſet: nonnullo etiam pudore, quòd ſupra duos annos circa raras domos, & loci ruinas iuſti Exercitus occuparentur: tot quaſi compunctus ſtimulis, conſtituit aliquando tandem, ad ſupremam operi manum imponendam, neruos omnes contendere. Quamobrem eâ cogitatione dies, noctesque ſollicitas habere, ut unum aliquem ex omnibus, qui tunc eſſent militaris Imperij capaces, Oſtendanæ præficeret obſidioni, ad eandem felici exitu abſoluendam. In plures diuidebatur eius animus veteranos militiæ Ductores, ut annis, ita meritis graues, bellicâ prudentiâ nobiles, rebus & fortiter, & feliciter geſtis in magnam exiſtimationem euectos; regijs præterea obſequijs per multos annos aut in Belgio, aut alibi continuatis dignos, qui huic adminiſtrationi imponerentur. Verùm antiquis hiſce promeritis, annoſæque militiæ in æquiſſimo Archiducis iudicatu opponebat ſe magnanima indoles, & ſpiritus ad bellum ingentes, quos in Ambroſio Marchione Spinulâ prudens ipſius ſagacitas animaduerterat, & generoſa probitas adamabat. Non tamen deerant, quæ ab hoc uno cæteris omnibus anteferendo Albertum retardarent. Non parum quippe negotij faceſſebat Friderici Fratris ingenium multis in rebus exploratum, & vix unquam ſatis approbatum Archiduci: cui licèt diſſimilis Ambroſius eſſet, & naturâ lenior, & in agendo dexterior, & docilior diſſimulandi; ex eodem tamen utero eoſdem ferè mores proficiſci, nimis naturale mortalibus eſt. Ipſius quòque Marchionis tum ætas, quæ trigeſimum quartum haud ſuperans annum, nequaquam par apparebat oneri

Multi, qui poterāt eligi.

Spinula Marchio in primis.

Rationes ad eum non eligendum.

1603. oneri tanto: tum rerum bellicarum adeo recens, & breuis exercitatio: ut dici poſſet Ductor antè, quàm Miles; & præter omnem prudentiam militarem, Veteranis eſſet imperaturus Tyro. Quamobrem & magnæ timeri poterant complurium militiæ Præfectorum offenſiones; qui ſuperiores annis, belli peritiâ clariores, adminiſtrationibus alijs ad hanc aptiores facti, eam ſuo ſibi iure depoſcebant.

His tamen omnibus in contrariam ſententiam incitantibus argumentis prior, & potior apud Albertum fuit ſpes ingens de Spinulæ Marchionis virtute, prudentiâ, induſtriâque concepta. Nouerat, hunc (quod plures ſcriptum reliquere Auctores) *Virum eſſe omnibus natura donis cumulatum*: adeòque ſupra inuidiam, offenſionemque aliorum futurum, ſi cunctis anteferretur. Opum quòque affluentia, quâ præ reliquis erat inſtructus, Obſidioni promouendæ tunc ut cùm maximè neceſſaria, quemuis alium Competitorem vel cupidiſſimum, ab eius muneris ambitione retardabat. Æui maturitatem, bellique experientiam ſupplebant animi magnitudo, ingenij ſolertia, rerum gerendarum capacitas, aliæque virtutes hæreditariam generoſæ ſtirpis æquantes gloriam, an potiùs ſuperantes? Friderici Fratris memoria, nulla conſequentis æui obliuione delenda, ob mortem in Regis, atque Archiducis obſequijs non minùs glorioſè, quàm fortiter obitam, haud immeritò poſtulabat, ut in Marchione Fratre ad tantum munus adhibito, haberet virtus extincta, vel operis mercedem, vel deſiderij ſolatium: atque in eo quodammodo reuiuiſceret. Simul in memoriam redire poterat Archiducì maioribus ſuis recentiſſimus, idemque prudentiâ, felicitate, gloriâ facilè primus, Carolus eo nomine Quintus: qui victoriarum ſuarum tot habuerat Italos homines Adminiſtros, ac velut ingentis fortunæ Machinatores: in primis verò Genuenſem Ciuem Andream Auriam; cuius peritia ſingularis naualium præliorum Caroli geminatum, atque immenſum imperium, vel in ipſo inſtabili elemento conſtabiliuit. Hoc igitur exemplum, præter alia momenta rationum, ſequutus Albertus, Genuenſium in re militari præſtantiam nouo ſtatuit experimento habere compertam. Quare Marchioni Spinulæ Oſtendanæ obſidionis imperium deſtinauit.

Gaſpar Ens de Obſidione Oſtendana. Beyerlinch ann. 1603. Leonis Belgici Contin. Gretius lib. 12. Thuanus l. 130. Bentiu. l. 7. Bote eius l. 31.

Argumenta pro illo.

Archidux Obſidioni Marchionẽ præficere ſtatuit.

Ne tamen à conſuetudine Principum aberraret, qui beneficia parui æſtimari putant, niſi precum empta pretio, carè ſteterint: ne-ve repulſæ periculo exponeret maieſtatem: non ipſemet Ambroſio id munus obtulit; neque antè conferri voluit, quàm per aliorum tentamenta eiuſdem eâ ſuper re animum explora-

ret.

Eius animum explorari iubet.

ret. Itaque unum, aut alterum è ſuis Adminiſtris iuſſit cum Aloyſio de Laurentijs, Pauloque Franciſcio, Marchionis domeſticis, eiusque rerum Adminiſtratoribus, in colloquium venire, non Principis nomine, ſed ſuo. Hi ſingillatim congreſſi proponebant: *Oſtendanum obſidium iam ultra biennium prorogatum, cum tantâ ex utrâque partium opum, ac ſanguinis profuſione, terminum adhuc nullum inuenire. Rationes multas, ac vias excogitatas; tot genera machinarum inuenta, fabricata, admota multo diſpendio, nullo fructu. Laborare propterea Regis, Archiducis, Catholicorum non tantùm rem, ſed & exiſtimationem. Unum reliquum videri, ad finem aſſequendum tam ardui operis, adminiculum: ſi nouus aliquis ei præficiatur Adminiſtrator belli, ſagax in vijs ad victoriam indagandis, potens in opportunis præſidijs adhibendis, in re ad exitum perducendâ fortunatus. Priores duas laudes in Marchione Spinulâ cum primis elucere: tertium decus ex earum complexione poſſe non temere ſperari. Eius igitur & virtutem, & felicitatem habituras in eo campo tam libero, amploque ad gloriam, quàm concluſo undique anguſtijs ac periculis, ſpatium ingens ſeſe oſtentandi. Depoſceret illam ſibi ab Archiduce Marchio curam, plenam quidem laborum, & ſumptuum, ſed immortalis nominis, atque honoris feraciorem, quam ipſius merita ſuo iure, & iudicij communis adſtipulante ſuffragio poſtulabant. Neque verò denegaturum digniſſimo Ductori tam æquum illius humeris imperium optimum virtutum, ac Virorum æſtimatorem Albertum. Percepiſſe iamdudum animo ſapientem Principem eximiam quamdam de illius præſtantiâ exiſtimationem. Illum frequenter in priuatis ſermonibus, illum in publicis conuentibus collaudaſſe. Verùm id in eâ re cauendum maximè, quod tam eligenti, quàm electo fraudi eſſe poſſit: Competitorum nempe offenſionem, cæterorum inuidiam. Nonnullos in Exercitu, plures in Belgio eſſe, quorum virtuti, rerum bellicarum, ac Belgicarum peritiæ, multiſque annis in obſequio Regis, Archiducisque traductis, id muneris debeatur. His omnibus poſthabitis, ac reiectis, ſi uni præficiatur Marchio, tam recens in bello, ac Belgio, & magnæ quidem ſpe, ſed nullâ re adhuc geſtâ ſpectabilis: quas in iras exarſuros nobiles Æmulatores? quas obtrectationes in Aulâ cum Belgicâ, tum Hiſpanâ futuras? quos in Militum campo tumultus? quas turbas in Populis? Hos quippe de Popularibus, illos de veteranis Præfectis, ac Ductoribus ſuis, omnes de Viris optimè meritis neglectis, ac tantâ ſpe fraudatis, publicas in Cælum querelas iactaturos. Ad hanc inuidiam, offenſionesque declinandas, nihil accommodatius, quàm ſi non unus Spinula obſidioni Oſtendanæ præponatur: ſed ei non indignandus aſſocietur in tanti ponderis adminiſtratione Collega; quicum conferre conſilia, deliberationes expendere, dubijs in rebus*

1603.

Aloyſ. de Laurent. ad March. 31. Aug. & 2. Septembr.

Marchio ad Ioann. Manſicid. 3. Sept.

Agitur de adiungendo Collega Ioanne Mediceo.

1603. *bus decernere, in difficultatibus dijudicare, curas demum omnes, atque ingens onus partiri, non magis ſecuritati ſuæ, quàm bono publico, poſſit. Morari iamdudum in Exercitu ad Oſtendam præſtantiſſimum Virum Ioannem Mediceum: quem ad id munus, vel ſinè Socio, pro dignitate ſuſtinendum eueherent & generis, familiæque ſplendor toto terrarum Orbe præclarus, & militaris prudentia tot annos in Hungarico bello exercitata; & Mathematica in machinis præſertim ſcientia: & ſi alia deſint omnia, Oſtendanæ obſidionis ab uſu, & commoratione tot menſium abſoluta cognitio. Quamobrem ſinè Archiducis notâ, ſinè Ioannis ipſius, Magnique Ducis Hetruriæ Fratris, ac totius Mediceæ Gentis, affiniumque Principum offenſione, vix eum poſſe ab eo munere prorſus excludi. Quòd ſi cum Spinulæ magnanimitate, ſolertiâ, diligentiâ coniungatur Medicei prudentia, peritia, auctoritas; iam in manu victoriam eſſe, iam expugnatam Oſtendam.*

His Aloyſio expoſitis ab Archiducis Adminiſtris, atque ab eo per literas Marchioni renunciatis; de ipſius mente factus reſponſione certior, ex eiuſdem ſententiâ ſic ille reſpondit. *Ambroſio Marchioni nihil magis in votis eſſe, quàm Archiducis Alberti obſequijs & opes, & vires, & vitam, ſi ſit opus, impendere. Neque quidquam eum ſibi ducere vel iucundius ad labores Militum tolerandos, vel ad conciliandam exiſtimationem illuſtrius, quàm tanti Principis nutibus obtemperare. Oſtendanæ verò obſidionis Imperium, quamquam tam arduum ſit, tantiſque difficultatibus obſeptum, ut non modò Marchionis vires, bellandi, nedum adminiſtrandi belli, rudis: ſed veteris, ac peritiſſimi cuiuſque Ductoris abſterrere animum poſſit: non tamen ab eodem detrectatum iri, cui prior ſit obſequendi cura, quàm viuendi; quique Regis Hiſpani, Archiduciſque tum commodo, tum honori (cuius utriuſque tanti ea expeditio refert) iampridem ſe, ſuaque omnia dedicauerit. Animos etiam illi ad tam graue ſuſcipiendum onus ſufficere paratam in proximo Claſſem, quàm paulò antè Rex eius imperio ſubiecißet, ex obitu Friderici Fratris. Eam quippe à Sluſenſi portu traductam ad Oſtendanum, quà nauibus Hoſtium eò contendentibus opponi; quà mœnibus Oppidi ad mare ſpectantibus prætexi poſſe: ut idem eſſet uno tempore terrâ, mariſque circumſeſſum. Atque eiuſmodi prærogatiuam momenti non parum habituram ad eam leuendam inuidiam, quæ in Marchionem, tot veteranis Ductoribus prahabitum, accenderetur. Quod verò pertinebat ad Socium glorioſi laboris Marchioni adiungendum; quid illi contingere honorificentius poſſe, quàm in Imperio habere Collegam Magni Ducis Hetruriæ Germanum, & maiorum ſuorum immortalibus factis, & ſuorum acceſſione meritorum in Europa luce clariſſimum! Hoc tamen ipſum, quod Oſtendana obſidioni tum efficaciùs urgendæ, tum determinandæ feliciùs maxi-*

Marchionis reſponſum.

Munus oblatum accipit, ſed ſine Collega.

q *mum*

mum adiumentum primâ fronte videretur; rem accuratiùs inſpicienti, atque omnis anteactæ memoriæ experimenta ſedulò reputanti, certiſſimum potiùs impedimentum deprehenſum iri. Quid enim in bellicis deliberationibus pernicioſum magis, quàm deliberantium diſcordes, adverſaſque ſententias? Eas verò tales plurimùm futuras, ubi plura ſint capita. Quæ ſi ſuprema fuerint, à quibus omnino pendeat ſumma rerum; nullam ſupereſſe ſpem eas conciliandi, aut ex eis optimam eligendi: quandò nulla ſuperior in Exercitu ſit poteſtas, quæ definiendi ius habeat. Hinc illa tam decantata prudentia ſcita pro unius imperio adverſus parem plurium dominatum. 1603.

Cognoſcit Marchio per ſe, & per alios ſtatum obſidionis.

His, atque talibus ultro, citroque iactatis inter Archiducis Adminiſtros, & Domeſticos Marchionis: noluit hic antè tam arduam, & plenam aleæ prouinciam ſuſcipere, cum impendio non levi fortunarum, periculoque exiſtimationis; quàm diligenter expenderet ipſe, perque alios ſapientes, ac peritos, ſibique fidiſſimos rerum æſtimatores expendendum curaret: quis demum tunc eſſet obſidionis ſtatus, quæ ſpes Oppidi expugnandi, quæ defenſoribus vires, quæ prompta Subſidia: quod Obſeſſoribus contrà robur aut ad inuadendum Hoſtem, aut ad auxiliares Copias intercludendas; quantum fiduciæ collocandum in Milite, quantum in machinis. Hunc ad finem adijt ipſe non ſemel Caſtra ad Oſtendam poſita, per ſpeciem curioſi, verèque militaris ſpectaculi, de quo tanta undique fama percrebuerat, ſuiſmet oculis cognoſcendi. Situm loci omnem circumſpexit, eius muniriones perluſtrauit: quâ parte firmior, quâ debilior eſſet, animaduertit: maris etiam, & alueorum opportunitatem, ad importandum militem, commeatum, bellicum inſtrumentum, ad exportandam inutilem turbam, eſt ſedulò contemplatus: ſimulque an ullâ ratione, & quâ præcipuè prohiberi aditus poſſent, animo agitauit. Neque minore diligentiâ obſidentium Caſtrorum poſitum, frequentiam Militum, eorumdem induſtriam, ardoremque animorum obſeruauit. Labores ad eamdiem exantlatos, laborumque profectus cognoſcere ſtuduit: opera, machinaſque, præſertim Targonianas, inſpexit omnes: multa cum eo, multa cum alijs Militum, Operarumque Præfectis de re totâ differuit. Imò verò quaſi non ſatis haberet ſuis oculis, auribus, conſilijs credere, ac tantæ rei ſuſceptionem iudicio ſuo ſoli committere (ſiquidem in parte magnâ prudentiæ eſt, aliorum quòque prudentiæ magnam partem concedere) duos elegit ex omnibus & rerum earum peritiâ præſtantes, & quorum conſilia ſibi ſalutaria experimentis alijs deprehenderat: ut ad Caſtra Oſtendam circumſidentia profecti, rebusque omnibus diligenter

Haræus an. 1603. Pōpeius Iuſtinianus lib. 2. Thuanus l. 130. Bentiu. l. 7.

1603. ter inueſtigatis, atque perſpectis; quid ſpei foret de expugnatione, quid aduersùs eam faceret, ſedulò animaduerterent; deque cunctis ad ſe ſtatim referrent. Quò verò ſinceriorem eliceret ab eorum unoquoque ſententiam, ſeorſim eos miſit adeo,ut ignotum eſſet alteri, quid alter moliretur. Pompeius Iuſtinianus unus ex ijs fuit, Legionis, cui Marchio præerat, ſupremus Inſtructor,& iam olim in Belgico verſatus bello ſub imperio, præfecturáque Parmenſis Ducis: animi vir magni, ſolertis ingenij, maturique iudicij. Alter verò Iacobus Franciſcius Legioni Vallonum à Friderico Spinulâ Tribuni nomine impoſitus (uti ſuprà indicauimus) qui, quas à patriâ Florentiâ nactus fuerat, ſagacitatem conſilij, efficacitatem facundiæ,ad rem militarem nouis inuentis acuendam, dicendi ardore promouendam, opportunè traduxerat. Iuſtinianus Oſtendanâ obſidione in omnem partem oculis, auribus, ac præcipuè ſedulâ cogitatione exploratâ; hæc demum Marchioni renunciauit oratione militariter graui,quæque non minùs ipſius deceret ingenium, quàm Ambroſij genio, rerum, quàm verborum amantiori, arrideret.

Sergente maggiore.

Diſſimulare ſe nec velle, nec poſſe, quod palàm omnibus res ipſa loqueretur. Oppugnationem Oſtendæ unam eſſe ex arduis, laborioſis, ac propè deſperandis expeditionibus; quæ ullo unquam tempore fuerint à temerarijs, nedum magnanimis, Ducibus ſuſceptæ. Satis id exploratum feciſſe nunquam ſatis celebratam Parmenſis Alexandri prudentiam, rerumque bellicarum peritiam: qui ab hac obſidione cohibuerat animum, cæteroqui maximè pronum ad aggreſſionem magnarum rerum, ac difficilium: neque ibi ſpargere voluerat immenſas opes, plurimum ſanguinis, temporis, ac laboris; unde vix ulla ſpes eſſet optatam victoriæ ſegetem colligendi. Oſtendam per ſe tentare nunquam auſum, nè partam tot ſecundis expeditionibus gloriam in diſcrimen obijceret: per ſuos verò permiſiſſe quidem inuadi, ſed tam exiguâ ſuâ ſpe, quàm improſpero euentu. Quippe non cum flumine Scaldi (quem penè habuerat in vinculis) rem ſibi videbat fore: ſed cum mari, quod abſorbere quidem rerum omnium copiam poteſt; expleri verò nunquam poteſt. Alueum verò à mari pertingentem ad Oppidi mœnia, unum antea, iam geminatum, quânam ope, aut molitione intercluſum iri? Aggere-ne maximo ad eum finem excitato: qui tanto antè tempore cœptus, nondum perduci ad exitum potuerat? cuius quantum unâ die, vel nocte extruebatur: tantumdem alterâ, quà hoſtilium tormentorum impetu, quà maris aut reciprocantis appulſu, aut procellâ exagitati, ruinâ deſtrueretur. Magnam ſanè ſpem ingreſsûs hoſtilium nauium, ſubſidijque prohibendi, vulgò poſitam in machinis Targonianis. Sed multum eas laboris, atque operæ ab Opificibus exegiſſe ad fa-

Pompeij Iuſtiniani cõſilium de re ſuſcipienda.

Muneris difficultates.

bricam magnitudinis immenſæ: plus verò è Principum ærarijs exhauſiſſe pecuniæ, debitaque Militibus ſtipendia in ludibria ventorum, ac maris, ipſorumque Hoſtium interuertiſſe. Quinimò ad eadem opera deſtinatis locis collocanda, tutandaque à primo impetu hoſtilium tormentorum, multum quòque impenſum ſanguinis, animarumque militarium. Nec ſuam defuiſſe partem mari, æſtibus, aut tempeſtatibus abſorptam. At quis ſolertium inuentorum, laborum, ſumptuum, periculorum fructus extiterit; ſatis edocuiſſe frequentia menſium aliquot experimenta: breuemque horam multorum dierum operam perdidiſſe. Quare ſubſidij prorſus intercludendi viam omnem eſſe præcluſam. Unam tamen adhuc videri reliquam ſpem obtinendi Oppidi in acri, validâque oppugnatione. Sed neque hanc ſuis vacuam eſſe difficultatibus. Namque & receptus exteros ab Obſeſſis facilè poſſe interiores, atque interiores: quibus aggredientium impetum defendant: & licèt hi longo proceſſu temporis perrumpantur, idipſum fieri nequire ſine ingenti iacturâ opum, & Copiarum: quibus citiùs integra Belgarum prouincia reciperentur, quàm unus ille, & ſolis cladibus nobilis Piſcatorum receſſus. Hæc ſe pro eâ, quam deberet Moderatori ſuo, ſinceritate, quamque ab naturâ nactus eſſet, ingenuitate animi, diſſiteri non auſum: neque eleuare dicendo voluiſſe difficultates, ac diſcrimina, quæ tantò grauiora futura eſſent experienti, quantò minùs grauia exhibita prænoſcenti. His tamen ita propoſitis, & patefactis; adeò ſe magnitudine animi, conſtantiâque Militum confidere: adeò rebus Oppidanorum in anguſtias adductis, tum peſte interius graſſante, tum Hoſte exteriùs cædibus nunquam parcente, animari: ut ſi Dux Exercitui præficiatur generoſus, induſtrius, accuratus, quem à vijs omnibus tentandis inopia pecuniæ minimè retardet: polliceri ſe nequaquam dubitare, poſt aliquid temporis, & laboris, de tam longâ obſidione victoriam Archiduci, ſupremo verò Ductori gloriam per omnes Europæ partes, & conſecuturas ætates. 1603.

Ut ſuſcipiat, ſuadet.

Hæc ad Spinulam Iuſtinianus, multum antea timoris animo generoſo, ſed & cauto inſinuans: non nihil ad extremum inſtillans bonæ ſpei: quæ ut ſuauior, atque ad res magnas gerendas efficacior, faciliùs multò deſcendit in pectus animæ plenum. Iam olim Marchio cupiditate gloriæ militaris exarſerat: acriores deinde ſubdiderat faces domeſticum Friderici Fratris exemplum: eiuſdem verò mors non abſterruit, ſed acriùs inflammauit. Oſtendana quòque obſidio ſupra biennium continuata, tot utrinque viribus ſuſtentata, tam prompta materies bellicæ oſtentandæ virtutis, gloriæ comparandæ, incredibiles in eiuſdem animo excitarat ardores. Eos tamen innatâ prudentiâ diſſimulabat: nè vel ambitioſus haberetur in eo affectando imperio, vel

Marchionis propenſio ad eam curam.

te-

1603. temerarius in tali expeditione ſibi arrogandâ. Vbi verò compertum habuit, eam diuinitus iniectam Archiduci mentem, ut Oſtendanæ ſummam obſidionis ſibi committeret: tum ut cùm maximè bellicoſi ſpiritus exarſerunt, non antè ſedati, quàm opere ſuſcepto exercendi ſui materiem nacti ſunt. Adiecit currenti calcar poſtremâ oratione Iuſtinianus. Verùm acrioribus multò eum ſtimulis incitauit Iacobus Franciſcius, ex ijs alter, quos explorandæ rei præmiſerat Marchio. Is, quo erat ardore animi, quâque linguæ facundiâ, ut oblatam prouinciam alacriter amplecteretur, in hunc ferme modum hortatus eſt.

Si cum alio Militum Ductore, quàm tecum, agendum eſſet mihi (Vir & maiorum tuorum gloriâ, & indolis tuæ præſtantia generoſe) vel diu, multumque dubitarem, an ei Oſtendanæ obſidionis imperium ſuſcipiendum ſuaderem: vel ut id facile perſuaderem, difficultatibus, ac periculis eleuatis, prona omnia, atque expedita ad referendam victoriam demonſtrarem. At quandò cum eo mihi res eſt, cui magis ardua maiores animos faciunt, quem diſcrimina alliciunt, quæque inclinata ſunt, ac deſperata in ſpem erigunt: omnino diuersâ reor incedendum viâ ab eâ, quæ vulgò mortalibus ad deliberandum patet, quæque à dicendi Magiſtris paſſim teritur ad perſuadendum. Pugnantia tibi loqui videbor, magnanime Marchio, & in causâ præuaricari; imò meo ipſe me gladio confodere, dum ijs utar ad ſuadendum, quæ diſſuadere ſunt ſolita. Sed ita tua me virtus, & perſpecta generoſitas hortantur, ut eis te argumentis ad propoſitum munus amplectendum impellam, quibus alij retardari ſolent, atque abſterreri. Aio igitur, idcirco te Oſtendani obſidij adminiſtrationem ſuſcipere ſinè cunctatione debere: quòd opus fuerit à Parmenſi Duce fortiſſimo, ac ſapientiſſimo intentatum per ſe, atque inauſum: quòd ab aliis inceptum, ac ſine fructu, non ſine notâ deſtitutum: quòd ultra duos annos nullo emolumento, detrimentis innumeris prorogatum: quòd periculis undique circumuallatum, nihil promittat aliud, niſi cædes, incendia, alluuiones, procellas, iacturam infinitam opum, Militum, laborum, temporis, exiſtimationis: quòd omnium ferè opinione ſit de conſequendâ victoriâ deſperatum: quòd demum ipſius victoriæ (ſi quaſi per miraculum cælitus concederetur) nulla futura ſit utilitas in Oppido, quod & antea nihil fuerit, niſi Piſcatorum rara tuguria; & iam vix quidquam ſit, præter aceruos ruderum, & ruinas. Hæc, inquam, cæteris ſuſcipiendæ prouinciæ efficaciſſima obſtacula, tibi nunc, generoſe Marchio, propono, tanquam incitamenta validiſſima. Ut ubi meta fuit, ſed intacta alienæ virtuti, & gloriæ: ibi militaris curriculi tui carceres ſint. Iacobi Franciſcij oratio, ad curæ ſuſceptionem ſuadendam.

Et ſanè quod attinet ad Parmenſem; parum nè tibi glorioſum pu-

tas

Farneſij Ducis exemplum non terreat, ſed incitat.

tas id aggredi, quod ille viſus eſt reformidare? Eum æmulari, à quo vel ſuperari decorum eſt? Cum eo de magnanimitate contendere, cuius animi magnitudo Europam univerſam impleuit? Oſtendam tibi finge campum ingentem, virtuti maximi cuiuſque Ducis explicatum. In eo decurrere Farneſij virtus non audet, audet Spinula. Et tamen ille in bello, ac Belgio Veteranus, hic Tyro. Ille victorijs aſſuetus, hic adhuc inſuetus prælijs. Vtrius igitur animus generoſior? At enim generoſitas iſta temeritas eſt: ut illius non formido, ſed prudentia. In militiâ ſi recedendum à medio eſt; præſtat ad eam partem propendere, quæ plus animorum præfert. Laudabilius ducitur Bellatori nimium audere, quàm nihil. In Antuerpiâ obſidendâ quot obiecta Alexandro difficultates? At omnes animi magnitudine ſuperata. Ibi non ſemel fortem ſe magis probare, quàm cautum voluit. Quod Antuerpia Farneſio fuit, id eſto Spinulæ Oſtenda. Iniqua verò comparatio tam ampla, tam nobilis, tam opulenta, auguſtaque Vrbis cum Oppido, quod pro exiguitate, ac tenuitate ſuâ nè Vrbis quidem nomen rite ſuſtineat. Sed non ſolâ magnitudine ambitûs, multitudine Ciuium, aut opum, antiquitate originis, ac dignitate æſtimandum eſt, quanti momenti ſint loca. Situs eorum quòque, & iuuandi, nocendi-ve opportunitas eis pretium facit. Vniverſis plerunque Provincijs vel tuendis, vel infeſtandis Oppidulum unum commodè poſitum maximi ponderis eſt. Talem Oſtendam eſſe, ſenſere Flandria, Arteſia, cæteraque Belgij partes Catholicæ: quæ toties ab Archiduce, toties ab Regijs Præfectis enixis precibus, oblatis auxilijs, promiſſiſque ingentibus efflagitarunt, ut Oſtendanam infeſtationem, tanquam ſpinam (ſic enim loquebantur) è pede Belgici leonis euellerent. Hoſtes ipſi ſenſere, qui poſt incredibilem opum, hominumque iacturam, Oppidum ſemirutum Obſiſſoribus cedere adhuc abnuunt: & malunt Fœderatas omnes prouincias, quàm unam Oſtendam detrimentum pati. Non igitur Antuerpienſi obſidione minor eſt Oſtendana: non opportunitate ſitûs, non conſequentium pondere, non magnitudine, ac numero difficultatum. Quamobrem quantùm Antuerpia debellata illuſtrauit Alexandrum: tantumdem Ambroſium expugnata Oſtenda nobilitet. Hanc militaris gloriæ partem Italico nomini accumulandam tibi reſeruare Farneſius viſus eſt: ut haberet Genua quòque Alexandrum ſuum. 1603.

Aliorum vana tentamenta non obſtant, ſed promouent.

Gaſpar Ens Annal. Gallobelg. tom. 2. lib. 3. Fam. Strada de bello Belgico Dec. 2. lib. 6. & 10.

Ac enim Oſtendam capere, tentatam ſæpiùs, nunquam occupatam, hoc opus, hic labor eſt. Galli eam inuaſere, Alenconio Fœderatas Belgij prouincias moderante: ſed quàm rapidè aggreſſi, tam facilè repulſi. Valentinus Pardiaus Motta Dominus, & Greuelingæ Præfectus, eòdem, conceſſu magis, quàm iuſſu Parmenſis, irrupit; atque ut ex inopinato adortus, vetus Oppidum repentè cepit: ſed quà ſegnitie Centurionum, quà Militum culpâ præda magis, quàm pugna inſiſten-

1603. *ſtentium, & eo, quod ſperabat, deiectus eſt, & quod tenebat, amiſit. Iterum eamdem fortunam tentare auſus; iterum ab eâdem deluſus. Ideo-nè verò abſtinendum tibi ab huius aggreſſione operis, quòd Gallis ſemel, quòd non ſemel Mottæ improſperè ſucceſſit? Num quia non rara ſunt in mari naufragia, ceſſant commercia Generis Humani; aut deſinit Mundus, cum tanto Gentium omnium emolumento, ultro citroque portari? An propterea bello abſiſtunt ſapientes, ac magnanimi Ductores, quòd pluribus aduerſis prælijs dimicarunt? Infeliciter ceſſiſſe alijs hanc oppugnationem, maximo tibi ſit incitamento ad eamdem alacriter ſuſcipiendam. Quippe fortuna belli Domina non diu ſibi ſimilis eſt, & conſtans. Quare, ſi antehac infenſa Oſtendæ Obſeſſoribus fuit: ſperari debet in poſterum amica. Demum, quicumque ſit exitus adminiſtrationem armorum tuam ſequuturus, exiſtimationi bene vertet. Nam ſi (quod Deus abnuat) Oſtendâ non expugnatâ ſoluatur obſidio: neque nouum id erit, quod antè non ſemel accidit; neque mirum & ſitu, & ſubſidijs, & acri defenſione perſpectu; neque Duci criminoſum, aut pudendum, quandò alijs haud aliter ſucceſſit. Sin contrà (quod & à Deo precor, & ſpero) tam inſigni victoriâ potiaris; quam ubique terrarum immenſitatem gloriæ conſequeris? ut immortale nomen in omnem poſterorum memoriam propagabis? quòd tam arduum opus ab alijs fruſtra tentatum; ab alijs egregie cœptum, infeliciter deſtitutum, glorioſiſſimo fine coronaueris.*

Longa obſidio animare debet.

Sed forte præſentium conditio temporum, atque Oſtenda poſt illas obſidiones multis, ac magnis aucta munimentis, & rebus omnibus abunde inſtructa te deterret. Hinc duos iam annos, & ampliùs poſtrema hæc obſidio prorogata. Hinc tot opes, & Copiæ in mare planè proiecta. Quantum ſanguinis, etiam illuſtris, fuſum? Quantum malorum exhauſtum? Quid non ingenio, induſtriâ, viribus tentatum? Sed incaſſum omnia. Stat adhuc Oſtenda, & ſub imperio Fœderatorum perſtat. Adhuc ſpina illa altè infixa manet in plantâ leonis Belgici: an veriùs in corde Belgarum Catholicorum? Quis ergo conſequi ſe poſſe confidat, quod toto biennio & ultrà tot Copijs, tot ſumptibus, tot conatibus confectum haud eſt? Scilicet nondum Troianæ obſidionis decennium euoluit ſeſe: nondum vigeſimus annus Numantinæ, non Azotia undetrigeſimus. Obſidionis verò diuturnitas animos addit, non adimit ad oppugnandum. Quàm enim debilitati proceſſu temporis Obſeſſi, quàm numero diminuti, quàm redacti paulatim ad rerum omnium penuriam? Et quamuis non defuerint, aut deſint, quæ ſubinde per mare ſufficiantur, ſubſidia Militum, armorum, commeatuum: longè plus tamen eſſe cenſendum eſt, quod intùs peſtis, alijque morbi, foris Hoſtis exhaurit; quàm quod aliquot naues, vix à tormentis noſtris incolumes, ſubminiſtrant. Ut Oppidi editiores partes

Thucydides lib. 1.
Strabo l. 3.
Herodot. l. 2.

quaſſatæ,

quaſſatæ, ac diruta? Ut ædificia ferè omnia labefactata? Ut mœnia, & propugnacula malè ſubſiſtunt? Unum videri poteſt munimentum Oſtendæ validiſſimum, quod & molliſſimum, & inſtabiliſſimum eſt: aquarum nempe. Quibus ſi pontibus iniectis, inductis aggeribus, impoſitis machinis, aliiſque adminiculis imperemus; vix eſt, quod ingreſſum in Oppidum nobis occludat. Verùm eadem producta obſidionis mora non mediocriter Obſeſſores laſſauit, attriuit, propè ad deſperationem adegit. Hoc ipſum eoſdem incitare vehementer debet, ad finem aliquando quærendum tot laborum, diſcriminumque; ad vires, ac neruos omnes contendendos; ad ſupremos adhibendos conatus: ut vel eximiam ab Hoſte tam pertinaci victoriam, vel à morte generoſâ immortale decus reportent. 1603.

Pericula fortes Viros alliciunt.

Neque verò aut illos, ſi bellatores Viri, non imbelles animulæ ſunt: aut te, ſi Spinularum Gentis magnanimæ ſanguis es; deterrebunt pericula numero plurima, pondere maxima, quæ Oſtendam circumſtant, & firmâ quâuis munitione potentiùs cuſtodiunt, ac defendunt. Nihil de Militibus dico, qui ſupra duos annos inter ea diſcrimina verſati, eiſque aſſueti, ita continuo uſu obcalluerint oportet, ut familiaria iam habeant, quæcumque cæteris ſolent eſſe terrori. Te verò à periculis adhuc integrum, num æſtuans, aut procelloſum mare perterrefaciat; cuius imperium toties obtinuere Maiores tui? Quod illi tanta cum poteſtate ſuis Claſſibus ſubiecerunt, ac ſeruire Genuenſi gloriæ iuſſerunt; tu nunc experiare refractarium, ac formidabile?

Spinularum Illuſtrium victoriæ.

Inclyta te corroboret Thomæ Spinulæ fama: qui (ut optimè noſti) ante annos trecentos in Piſano bello ab ſapientiſſimâ ſuâ, tuâque Republicâ quatuor ſupra triginta triremibus, magniſque Copiis inſtructus, Planaſiæ Tyrrheni maris Inſulæ Oppidum cepit, exarmauitque munimentis; atque Hoſtibus deuictis, multas eorum naues, captiuos plurimos, prædamque ingentem in Patriam retulit. Petrus quòque te ad unius Oppidi aggreſſionem inflammet: qui bello Veneto nauibus quatuor & viginti præfectus, Corcyram præruptis ſcopulis, Arcibusque munitam oppugnare non timuit: ſuburbia cepit, atque incendit: Inſulas Ægæi maris duas Naxon, & Andron Genuenſium imperio (quamuis non futuro diuturno) ſubiecit. Nec minores ſubdere faces debet Gaſpar ille; qui triginta triremium Claſſe inuectus in Venetos, Iuſtinopolim, & Polam eorum ditionis Urbes præcipuas expugnauit, diripuitque: Tergeſte verò in deditionem redactum Aquileienſi Patriarchæ dono dedit. Præluceat tibi Franciſci Spinulæ virtus in Patriâ tuendâ ab imminente Mediolanenſis Ducis iugo; & liberandâ Caietâ ab Alphonſi Aragoniæ Regis obſidione: Lanfranci in Africanâ Urbe Septa defendenda: Quirici in Corſicæ Oppido Caluio à Turcis obſidentibus ſeruando. Spem denique, atque animos faciant ad expugnandam Oſtendam

Ubertus Folieta in Clar. Ligur. Elog. & Genuenſ. Hiſtor. Aubert. Miræus in Elog. Spinul. Hieron. de Marinis in Genua deſcript.

Corfù.

Nicſia.

Trieſte.

1603. *dem capta à Vidone Spinulâ Ptolemais in Syriâ: Corſica à Zacha-rıâ Patria recuperata: ab Auguſtino Sancti Florentij Oppidum in eâ-dem Inſulâ; & in orâ Liguſticâ Sauona recepta: aliaque multa Spi-nularum Heroum victoria; quas tibi recenſere non eſt opus. Tu ergo, magnanime Marchio, veſtigijs tam luculentis inſiſtens, perge Stir-pem clariſſimam, & nobiliſſimam Patriam nouis augere ſplendoribus, atque ingenti acceſſione gloriæ cumulare. Addatur tot alijs triumphali-bus titulis utriuſque Oſtenda, poſt diuturnam obſidionem, impoſito Exercitui Spinulâ, oppugnata ferè ſimul, atque expugnata.*

Deſperauerint alij, vel ſcientiſſimi militaris rei, de tam arduâ vi-ctoriâ: ſuaſerint Archiduci, ut prudenter ab opere deſiſtat, quod pro-ſequi temerarium iudicatur. Aliorum hæc ipſa deſperatio ſpem tibi magnam faciat infinita inde gloria reportandæ. Quando enim Medico-rum doctrina, peritiaque apparet illuſtrior: niſi cùm actum eſt de ægro-tantis ſalute; & iamiam efferendus, integræ valetudini reſtituitur? Induſtrium verò Gubernatorem quid magis, quàm in extremum di-ſcrimen adducta nauis, & cuncta prorſus deſperata, commendat? Quis ergo campus aperiri poterat amplior, liberiorque, in quo ſe lon-gè, latèque iactaret, oſtentaretque virtus tua, quam hic, qui ſpe pro-ficiendi vacuus, propè iam eſt ab omnibus deſtitutus? In deſperato ne-gotio infelix euentus excuſationem habet: fortunatus verò gloriam tantò maiorem quantò minus expectatam. In re deſperata ſperandum.

Denique ad rem tam arduam aggrediendam illa te ſtimulet maxi-mè cogitatio, quæ ſolet alios retardare. Tantum exantlandum eſſe la-borum, tot ſubeunda diſcrimina, non ut prouinciâ quapiam potiaris, aut regno: ſed ut breuem Flandriæ laciniam teneas, ut angulum oc-cupes oræ litoralis, atque inſtabiles cumulos ſterilium arenarum. Nam de Oppido, quod dicitur obſideri, vix hoc tempore reliquum nomen eſt: adeò ſunt omnia tormentorum aſſiduâ impreſſione peſſumdata. Iam nunc Oſtenda quæritur Oſtenda. Quid cùm extremis oppugnationibus, ſi quid ſupererit, ad nihilum redigetur? Vix erit, ubi victoriæ ve-ſtigia releganter. Hic ergo fructus erit, hoc præmium tot ſumptuum, tot conatuum, tot ærumnarum? Quod principio aſſerebam (generoſe Marchio) idem poſtremâ oratione confirmo. Tecum mihi colloquium eſt, tecum negotium: hoc eſt cum magnanimo Principe, qui emolumen-tum omne infra pedes habet, qui utilitatis momento non inclinatur. Certandum tibi erit, non pro mœnibus, quæ frequenti concuſſione ſter-nuntur; non pro Arcibus, quæ vel proditione, vel vi veniunt in Ho-ſtium poteſtatem; non pro ditione, ac finibus terrarum, qui multis ad-uerſis caſibus obnoxij ſunt: ſed ad exiſtimationem comparandam, quæ magnanimo pectori unica merces eſt. Mouere etiam debet nulla utilitas.

Ergo age, Ductor egregie, diuinitus deſignate, humanitus electe,

Imperator antè, quàm Miles: aggredere alacribus animis, fortunatis auſpicijs, opus, magnis quidem Ducibus intentatum; ſed quod tentaſſe, vel ſine ſucceſſu glorioſum erit ab animi magnitudine; ab alijs inchoatum, ac deſtitutum, ut tibi perficiendum Diuina prouidentia munere reſeruaretur; prorogatione biennij magis ad felicem exitum praeparatum; difficultatibus, ac periculis obſitum, ad victoriæ gloriam amplificandam, complurium opinione deſperatum, ut qualis, & quantus et nouiſſimè Ductor imponatur, palàm omnibus fiat; nullius denique à direptione, ac prædâ utilitatis, ut ſolius gloriæ cupiditas omnem impleat ingentis iſtius animi capacitatem. 1603.

Orationis huius hortatibus, & poſtremis Iuſtiniani verbis, omnium verò maximè ardore bellicæ gloriæ, quo Marchio flagrabat; conſtituit demum Oſtendanæ obſidionis imperium accipere. Quamobrem nullâ interiectâ morâ, Bruxellas ſe contulit ad Archiducem. Exceptus ab eo maximis honoris, ac beneuolentiæ ſignificationibus. Muneris verò ſuſcipiendi conditiones, & conuenta commiſit Albertus pertractanda Ioanni Richardoto, ſanctioris Senatûs ſui Præſidi, & Conrado Scherſio Hobocheni Domino. Illis igitur utrinque propoſitis, & conſtitutis, adeòque in ſcripta relatis; datæ ſunt de re uniuerſâ literæ ab Archiduce ad Regem Hiſpanum: quibus ipſe diſertè profitebatur: niſi eam adminiſtrationem Spinula ſuſcepiſſet; futurum omnino fuiſſe ut obſidionem ſoluere cogeretur. Vnde quanta conſequutura eſſet exiſtimationis tum regiæ, tum ſuæ iactura, quantumque ad bellum Belgicum detrimenti, facilè Regem poſſe prudenti æſtimatione percipere. Hæc ubi Albertus peregit, Bruxellis profectus eſt ad liberandam obſidione Syluam-Ducis: uti ſuprà narrauimus. Comitatus eum eſt Marchio Ruræmundam uſque: quo in loco datis tertio Calendas Octobris publicis literis declarauit eumdem Archidux totius ad Oſtendam Exercitûs moderatorem. Verbiſque ampliſſimis teſtatus eſt: *Partibus eum omnibus inſignitum, quas id muneris poſtularet. Regij, ſuique obſequij plurimùm interfuiſſe talem Ducem eligere, celeremque ab eo, ac felicem obſidionis exitum ſperari. Quare Tribunis Militum omnibus, cæteriſque cuiuſuis ordinis, aut generis Copiarum Præfectis ſeueriſſimè ab ſe iuberi, ut cunctis in rebus vel ad belli, vel ad iuſtitiæ, ciuilem-ve adminiſtrationem ſpectantibus, eius imperijs tam voce, quàm ſcripto prolatis, non aliter parèrent, quàm ſi ab ipſomet Archiduce prodirent.*

Archiducis opinio de Marchione.

Ex lit. patentibus Archiducis 29. Septemb.

Ad Exercitum Oſtendæ obſeſſorem peruènit Spinula octauo Idus Octobris: eiuſque cum publicis acclamationibus initâ præfecturâ; primas eò curas intendit, ut ad opera militaria materies

1603. ries copioſa ſuppeteret. Hanc, & annonam, & bellicum omnem apparatum multò, quàm ante ipſum alij, viliore pretio conſequebatur, quòd præſenti pecuniâ tranſigebat: ſoluebatque minus, quia citiùs. Multa quòque in obſidione præter opportunitatem geſta animaduertit: quæ magnâ diligentiâ correxit. Quà terram ſpectat Oſtenda, ſolum omne non modò arenoſum eſt, ſed frequentibus etiam riuis, canalibusque paſſim irrigatur, præter maiores duos alueos in mare aquas euoluentes: de quibus uniuerſis antea mentio facta non ſemel. Exæſtuans præterea ſtatis temporibus pelagus. Agrum illum ita obruebat ubique, ut nullus omninò excitandis aggeribus locus relinqueretur. Quare quò via Militibus aliqua ad oppugnationem, in aquoſo illo ſitu ſterneretur, congerendæ erant lucanicæ, ſuprà etiam memoratæ; & rates illæ, ſeu ſtrues lignorum ingentes adhibendæ, quas Pompeius Targonus excogitauerat.

Marchionis in omnibus diligentia.

Salſiccie, Flotte.

Pompeij Targoni machinæ.

Ex his unam ab eo ædificari iuſſit Marchio quinquaginta paſſibus longam; eamdemque Buquoij aggeri adiungi. Mari verò reciprocante, Pompeio Iuſtiniano mandauit, ut cum ſuis Militibus eam communiret, erigeret, ac reliquo aggeri adæquaret. Exequutus ille imperium, intra ſex omnino dies opus abſoluit. Extructæ moli tres impoſuit bombardas, ad ingreſſum hoſtilibus nauigijs prohibendum. Neque verò labor ille ab ingentibus tum periculis, tum damnis immunis fuit. Hoſtis quippe ſeptem directis in eam partem tormentis, aduersùs laborantes illa diſplodere non ceſſabat. Et quia Milites generoſi aſſiduis ictibus non abſterrebantur ab opere, quod creſcebat in dies: nouam & huic, & illis perniciem moliri ſunt. Namque igne grauidos globos, ſeu pyrobolos eiſdem tormentis immittebant: qui ſtatim flammas in opportunâ materie ſuſcitabant. Hoſtium quòque conatibus obſecundabat ventus, qui vehementiùs aſpirando amplificabat incendium. Hoc extinguere perarduum erat: tum quia ventilatum, magis, ac magis augeſcebat: tum quòd in eam partem, ubi maximè gliſcebat, ad vetandum acceſſum, ſeptena illa tormenta fulminabant. Ea tamen fuit Iuſtiniani, & Sociorum virtus, atque conſtantia: ut intrepidi aduersùs flammas, mortemque præſentem ierint, atque incendium aliquando tandem extinxerint: in quo priùs extincti fuere Milites quinquaginta. Tam carè ſtabat Obſeſſoribus vel aliquot paſſus propiùs ad obſeſſum Oppidum accedere.

Baſſa marea.

Contra eas Hoſtium induſtria.

Ea dum fortiter in Bredenenſi ſtatione geruntur: nequaquam otioſè torpebant Milites in Albertinâ. Siquidem non minùs exacuit pugnantium induſtriam æmulatio Sociorum, quàm aduerſa vis Hoſtium. Igitur ut ex hac etiam parte progreſſus fieret

r 2 ad

ad oppugnationem; Catricium Vallonum Tribunum iuſſerat Spinula ſupra terrenum aggerem procedere, qui ad angulum munimenti, loricæ ultra foſſam poſitæ interiecti, porrigebatur: eâque viâ lunatum propugnaculum aggeri imminentem, Foliamque appellatum, inuaderet. Hiſpanæ verò Legioni mandauit, ut alium aggerem excitaret, deduceretque ad maritimum propugnaculum. His operibus cunctis tantâ ſedulitate Marchio inſtabat: ut Belgici belli Scriptor Hiſpanus affirmare non dubitarit, ſimilem diligentiam nullo tempore viſam: eique parem ſolam illam fuiſſe, quam in Antuerpienſi ponte fabricando Parmenſis adhibuit. De rebus verò ab ſe inſtitutis, atque imperatis certiorem maturè fecit Archiducem (qui iam Syluâ-Ducis Bruxellas redierat) per Aurelium Spinulam, ex Hiſpaniâ reuerſum: rogauitque, ut in Tribunatu Legionis Italicæ pro ſe Iuſtinianum ſubſtitueret, Legionis eiuſdem Inſtructorem, eoque munere dignisſimum, tum ob recentia militiæ promerita, tum ob antiqua ſub Alexandro Duce. Probauit Albertus quæcumque geſſerat Marchio; idemque ipſi per literas ſignificauit: Tribuni munus Iuſtiniano concesſit.

1603.

Camerus l. 15.c.10.

Pompeius Iuſtinianus Marchioni ſuccedit in Tribunatu.

Locvs hic poſtulat, ut pauca de tanto Viro perſtringantur: qui partem hanc Hiſtoriæ non præclaris modò facinoribus ſuis, ſed editis quòque Commentarijs illuminauit; ſincerè ſcribens, quæ fortiter geſſit, ac pertulit. Patriam Pompeius habuit Genuam, quæ cùm perpetuis non ſeruiat Dominis, ipſa perpetuò dominatur. Ortus ex Iuſtinianâ Familiâ, quæ Inſula Chio diu poſſeſſâ, de Cæſarum ſtirpe ſenos protulit Genuenſi Reipublicæ Duces: ternos Romanæ Eccleſiæ Purpuratos: & quod glorioſiſſimum eſt, octodecim ſimul Cælo decennes Pueros Martyrum purpurâ decoros. Parens eius Franciſcus bellicâ virtute præiuit: ſed ut Solem Aurora. Is cum Raphaele Fratre Cyrnum (hodie Corſicam) & Cretenſem Caneam à Turcarum oppugnatione defendit. Pompeius verò annorum quatuordecim Equitum Signifer eamdem Corſicam adiuit. Mox in Belgio quingentorum Peditum Ductor ſub Alexandro Parmenſi militauit. Quique cùm hoc tyrocinium poſuit, Ambroſium Marchionem Spinulam ſequutus eſt veteranus, Legionis ipſius ſupremus Inſtructor; ac deinde in eiuſdem Tribunatu Succeſſor. Eius prudenti conſilio, accuratâque operâ Marchio frequenter eſt uſus. In Oſtendanâ obſidione ictu moſqueti ſauciatus in pede, vetuſtum illud renouare potuit: *Ut quoties gradum faceret, toties virtutis ſua recordaretur.* Et paulò pôſt ictu ſimili adeò vulneratus in dextero brachio, ut illud abſcindere oportuerit, ac ferreum reponere: unde celebre Brachiferrei cognomentum ei calamitas fecit. Et qui-

Eius Elogium.

De bell. Belgico lib. ſex.

Mich. Abb. Iuſtin. Epiſt. Memorabil. P.2.

Bened. Melleni Epiſtol. ibid.

Cic lib. 2. de Orat.

1603. quidem æneo cordi ferreum brachium congruebar. His manûs, ac pedis infortunijs inhiberi non potuit anima magna, quin expugnatis à Spinulâ Oldenſaliæ, Lingæ, Vachtendonchæ, Grollæ, Rhenobergæ, multiſque in Friſiâ locis vigore mentis eximio præſtò eſſet. Inducijs verò conſtitutis in Belgio, poſt Friſiam aliquandiu gubernatam, in Italiam regreſſus, à Venetâ Republicà Cretenſi Regno moderando præficitur. Indè ad Foroiulienſe bellum Venetorum cum Archiduce Ferdinando ab ijſdem miſſus ſupremus Caſtrorum Præfectus, Florianum cepit, Lucininſum, Faræ Arcem, aliaque Hoſtium loca. Dumque cum Exercitûs Principibus regionis ſitum circumſpicit, ad munimentum extruendum; hoſtilis moſqueti globus renes traijciens, generoſam vitam abrumpit. Quo audito, Ferdinandus, contra quem pugnabat, Auſtriacâ ſinceritate pronunciauit: *Id bellum non tanti eſſe: ut tanti Ducis vitâ ſtare debuerit*. Veneta Reſpublica, bene de ſe merentibus gratiſſima, literas dedit eius laudibus refertas: translato Venetias corpori funus duxit honorificentiſſimum, ipſo Senatu cum Principe comitante: equeſtrem ſtatuam poſuit cum magnificâ inſcriptione: Vxori, & Liberis magnâ liberalitate proſpexit; qui honores ex Senatuſconſulto ſapientiſſimè decreri. Ex nobili Coniuge Hieronyma Nigronâ duos Pompeius ſuſcepit Filios, Franciſcum, & Raphaelem, præſtantiæ militaris hæredes: uti Belgium, Venetiæ, Creta teſtantur. Raphaëli nupſit Hieronyma, præclara Filia ſapientiſſimi Viri Raphaëlis de Turri, optimè meriti de ſuâ Genuenſi Republicâ, varijs pro eâ legationibus: de Venetâ, Apologiâ pro eius libertate: de Iuris-prudentiâ, doctis de Cambijs libris: de Hiſtoriâ, Neapolitanis tumultibus enarratis: de re Politicâ, Cornelio Tacito tam ſcitè, quàm ingenioſè defenſo. Pompeius erat naturâ ſubtriſtis, taciturnus, & *verborum Vir paucorum*: ac tantùm ſub mortem hilaris fuiſſe fertur, & facundus: in bellicis rebus excogitandis acutus, exequendis velox: magis quàm expediret, animoſus, & periculorum contemptor; in quæ toties uſque ad extremum incurrit: & quia præ gloriâ negligens vitæ, glorioſè viuere dignus in memoriâ hominum ſempiternâ.

Fauſt. Moiſeſſus de bello Foroiul. l. 1. c. 6. Petr. Io. Capriata Hiſt. lib. 4. & 5.

Abb. Iuſtin. Epiſt. P. 1.

Ennius l. 7. Annal. Moiſeſſus c. 34.

IAM verò Targonus noui Ducis diligentiâ, atque ardore inflammatus, alijs, alijſque operibus architectandis inſudabat. Alteram extruendam curauit ratem priore longiorem: paſſuum ſcilicet octoginta. Verùm ubi cœpta eſt ab Iuſtiniano communiri, & iam ad palmos ſexdecim altitudinis, ſexaginta latitudinis adducta; tertiâ operis die atrox in mari tempeſtas conſurrexit, atque in erectam molem impetum fecit: quæ quamuis diu, multùmque obniteretur, ad extremum tamen iteratis undarum im-

Flotta, ò Trozzo.

Machinæ Targonianæ ruina.

impreſſionibus quaſſata, laxatis compagibus, diſiectis lignis, 1603.
materie omni diuulsâ, ac diſſipatâ, aquarum fuit, ventorumque ludibrium. Ægrè tulit Spinula, non tam ingentem ſumptuum, laborum, temporiſque iacturam, quàm ſpem oppugnationis retardatam. Sed ut erat animo infortunijs omnibus maiore; non eo languidior factus, aut lentior ad artes alias bellicas attentandas. Pollicitus illi Targonus fuerat, pontem ſe fabricaturum paſſus ducentos longum, adeòque latum, ut quini homines in ſeriem diſpoſiti eum commodè perambularent. Hunc affirmabat, ſe per noctis umbras, & ſilentium in maris receſſu aluei ripæ admoturum, atque ad Oſtendanum quoddam propugnaculum proiecturum: idque tam celeriter, tam occultè, ut antè iniectum videret Hoſtis, quàm inijci poſſe ſuſpicaretur. Ingentia promiſſa Marchionis animum diu tenuere ſuſpenſum: utpote non ignarum, ingenioſa, ac noua commenta plus habere plerunque ſpecioſi, quàm ſolidi. Frequentatis tamen eiuſdem precibus, ut experiri nè grauaretur, quod ſi minùs ſuccederet, minimum detrimenti afferret; ſin feliciter eueniret, Oſtendam ſine dubio in poteſtatem redigeret: adductus tandem eſt, ut manus operi ſineret admoueri. Igitur ad pontem ſuſtentandum, ac proijciendum, ædificauit principio Targonus immanem currum, cui rotas ſubiecit viginti quinque palmos altas, quatuor craſſas. Ante currum pro temone, triremis malum præfixit, rudentibus aliquot obligatum, qui ad varias currûs partes erant adnexi. Octo deinde pontes è funibus texuit viginti quinque paſſuum longitudine, opere reticulato, quò minus haberent ponderis. Ad latera minoribus antennis ſuſtinebantur, alijs in tranſuerſum ſtipitibus explicati. Vnum ex his experimenti cauſâ ad temonem alligatum ſuſpendit funibus eidem axi deuinctis. Quibus perfectis rebus, periculum facere Targonus voluit, an facilè promoueri machina ingens poſſet: adeòque ei pertrahendæ frequentem hominum numerum applicuit. At vix loco moueri cœpit; cum ex oneris grauitate multa tum lignea, tum etiam ferrea inſtrumenta perfracta, palàm fecerunt, vaſta machinamenta magis aſpectu admirabilia eſſe, quàm uſu commoda. Imò pons ipſe textilis, penſiliſque ita fluitabat, nunc in unam, nunc in aliam vergens partem: ut ſi currus ulteriùs aliquantò proceſſiſſet, pons omnino fuiſſet reſupinandus. Vnde conijcere licuit, quid futurum, ſi ſeptem reliqui pontes adnecterentur. Ad opus uſui meliùs aptandum, multa Targonus ſuperaddidit, multa detraxit: ſed omnia fruſtra; mole (uti fit) laborante magnitudine ſuâ. Currum, & pontem hunc militaris licentia pigrum à tarditate motûs appellabat; ab horrendâ verò vaſtitate Tartareum.

Gaſper Ens de obſid. Oſtendæ. Pōpeius Iuſtinian. l. 2. Thuan. lib. 130. Baudart anno 1604. Carner. lib. 15. c. 10. Bentiuolus lib. 7. Hareus anno 1603.

Pôs ingens à Targono conſtruitur.

Eius deſcriptio.

Eiuſdem exitus infelix.

DE

DE
BELLO BELGICO
LIBRI DECIMI SEXTI
SVMMA.

De obſidione Spinulæ demandatâ hominum ſenſa. Ipſe ſuæ vitæ negligens: quod Amicis, & Militibus improbatum. Obſidioni Militum ſupplementum. Diſciplina militaris viget. Oppugnatio præparatur. Nouæ machinæ excogitantur. Quid ſint, & quales Blindæ. Cuiuſmodi candelabra bellica. Hiſpanorum, atque Italorum virtus. Ab ignibus damna: & ab aquis utrique parti. Catricius occiditur. Catholici potiuntur propugnaculis Cangrego, & Viridi. Fœderati Oſtendæ valde metuentes magnas Copias cogunt. Mauritius incaſſum tentat Traiectum ad Moſam. Eiuſdem Claſſis ad Sluſam. Iuſtinianus, & Aurelius Spinula prouidi. Catſandam Inſulam, & Sluſenſem alueum Claſſis ingreditur. Iuſtinianus ſolers, & Copijs auctus prohibet Hoſtium deſcenſionem. Marchionis ſedulitas. Sluſæ poſitio, eiusque alueus deſcribuntur. Spinulæ cum Velaſco controuerſia dirimitur ab Archiduce. Seditioſorum excurſiones per Brabantiam. Albertus eos compeſcit. Mauritiani Coxiam Inſulam tenent. Velaſcus extruit Diui Iacobi munimentum. Mauritius Iſendicâ, & vicinis Oppidis potitur. Pugnans cum Fœderatis Velaſcus ſuperatur. Ad alueum iterum pugnat: & ſupplementum

accipit à Spinulâ. Cum eodem Copias iungit, ſed nullo fructu. Mauritius obſidere Sluſam ſtatuit. Georgianam Arcem capit. Incendij periculum. Spinulæ conſultatio in bellico Senatu. Mittit Subſidium Sluſam. Oſtendæ propugnaculum capitur ab Hiſpanis. Sluſa circumuallatur à Mauritio: nec miſſum Subſidium accipit. Iuſtiniani induſtriæ. Conflictus cum Fœderatis: ordo in receptu. Archiducis conſultatio. Oſtendani extremas adhibent vires. Propugnacula amittunt. Spinulæ, ac Iuſtiniani generoſitas. Sluſa propè eſt ut capiatur: & Spinulæ curæ committitur. Hic eò Copias ducit, modicâ ſpe. Diuæ Catharinæ munimento potitur. Certamen ingens cum Fœderatis, in quo plures inſignes Viri cæſi, vel ſaucij. Sluſæ fames, & deditio. Magna eius iactura. Oſtendæ obſidio periclitatur. Marchionis induſtria, & Militum obſequium. Italorum, atque Hiſpanorum ſtrenuitas. Munimentis captis, nouum obſtaculum obijcitur. Eruptio ultima, & inanis. Tractatur deditio, & conditiones. Demum deditur. Spinulæ erga Victos clementia. Quanta hæc victoria: & quid de ipsâ Scriptores. De eâdem numiſmata, & dicta. Admiranda in illa euenta. Ignes venenati. Literæ per aërem miſſæ. Plura Oppida in uno. Spinulæ gloria. Oſtenda cum Tyro comparata. Archiduces obſidionis veſtigia viſunt. Iſabellæ lacrymæ. Militum remuneratio.

DE

DE
BELLO BELGICO
LIBER DECIMVS SEXTVS.

1603.

De Obſidione Spinulæ commiſſa fama, & expectatio.

IAm per Europam fama vulgauerat, Oſtendani ſummam obſidij Marchioni Spinulæ demandatam: omniumque animos in euentûs expectationem arrexerat. Multi eidem per literas tam excelſa militaris rei primordia gratulari. Alij preces ad Deum, Deique Parentem Virginem pro felici operis exitu aſſiduè fundendas illi ſponte offerre. Plurimi verò, quaſi fatidico quodam inſtinctu ducti, propè indubitatam victoriam polliceri. Archidux Iſabella ex his fuit, quæ aſſeuerare Aurelio Spinulæ non dubitauit, pro certo ſe habere, Marchionis induſtriâ, diligentiâque captum iri Oſtendam. Nec abſimili præſagientis animi ſignificatione Fratrem eius Philippum Regem, velut oraculi voce ferunt pronunciaſſe: aut Marchionem Spinulam, aut mortalium neminem Oſtendâ potiturum. Communis denique tunc erat omnium ſententia (quæ plurimùm falli non ſolet) huius unius Ducis manu, imperioque tam inſignem, tam expectatam relatum iri victoriam. Tanta iam tùm inſederat humanis mentibus de ipſius conſilio, ac virtute exiſtimatio. Eam Hoſtis ipſe, quo nullus certior teſtis, nullusque laudator fide dignior, comprobauit. Mauritio ſiquidem, atque uniuerſo nomini Fœderato nihil accidiſſe dicitur in eâ obſidione triſtius, nihil maiorem incuſſiſſe formidinem Oppidi amittendi, quàm nuncius obſidentis Exercitûs imperij Spinulæ commiſſi. Tunc enim deſpondere cœperunt animos, ac de defenſione propemodum deſperare.

Ex literis diuerſorũ ad Marchionẽ.

Aurel. Spinula ad Marchionem 5. Nouembris.

Nicol. Vernuleus in Troph. Spinulæ Or. 1.

De eadẽ Hoſtium ſenſus.

Simõ Antunez ad Marchionem 23. Nouemb.

VNVM tamen in Marchione deſiderabant ferè omnes: ut cautiùs cuſtodiret ſalutem ſuam. Generoſus quippe animus, totusque imminens in res magnas, atque arduas, vix ullo habebat numero, aut loco ſui corporis curam. In laboribus primus, in vigilijs frequens, in periculis intrepidus; exemplo magis, quàm imperio ad opus quodcumque alacriter aggrediendum Milites inflammabat. Quaternas, aut ſenas horas nocturnas æquè, ac diurnas ad opera, quæ fieri iuſſerat, recognoſcenda circumire: quamuis hoſtilia tormenta continenter in ipſum, ac ſocios intonarent. Cadebat antè ipſius oculos, imò pedes modò hic, modò

Sal. vitæ neglectus in Marchione.

Ang. Grillus Abb. in lit. impreſſis ad Alphonſum Comitẽ Beccariam.

ille Militum ictu bombardæ ſtratus: imperterritus ipſe, non ſolùm ab incœpto non deſiſtere, ſed vix ſe loco mouere. Inſomnes 1603. ferè noctes agebat, ſtationibus perluſtrandis, aggeribus circumſpiciendis, Excubitoribus obſeruandis: id verò tùm maximè, cùm ingruentibus pluuijs, ad ea peragenda maximè intempeſtiua tempeſtas videbatur. Namque, ut ingenio ſagax, tunc potiſſimùm ab Hoſtium ſubitis eruptionibus metuendum dicebat, cùm obſcurus, atque impeditus aër obtegebat inſidias. Vbi verò debitam, ac neceſſariam laſſo corpori quietem concedere cogebatur, ritu planè militari, vel nudo ſolo incubabat, vel inſtratis paleis, vel ſupra carrum aliquem, aut etiam capite ſupra bombardam inclinato. Hanc animi magnitudinem non modò laborum, ſed periculorum quòque omnium contemptricem, Marchioni quidem glorioſam, at Exercitui, bonoque publico noxiam, coercere ſunt aggreſſi prudentiſſimi rerum æſtimatores. Infans ipſa Iſabella non potuit, quin eum per literas ſeriò commonefaceret: nè tam promptè vitam ſuam obijceret in diſcrimen, uti ore omnium vulgabatur. Se quippe moleſtiſſimè laturam affirmabat, ſi quid ei grauius accideret. Hæc eadem Aurelio Spinulæ teſtata eſt. Albertus quòque multò antè hunc Marchionis neglectum vitæ præſenſerat, ac Regis ipſius nomine cohibuerat. Idem officium per literas præſtitit Paulus Franciſcius pro ea, quâ erat illi deuinctus familiaritate, ac fide. Referebat is Marchioni, *Scriptum ſibi ab Inghij Domino* (qui unus erat è Proceribus Aulæ Bruxellenſis, Archiduci carus in primis, & Spinulæ amantiſſimus) *Catholici Belgij communem eſſe querelam: Marchionem nihili omnino facere vitam ſuam, quandò eam tam frequenter obiectabat exitio. Ægerrimè ferre omnes, in uno capite ſalutem cæterorum periclitari.* Quamobrem eum Franciſcius enixè rogat: *Vt in ſe uno publicæ conſulat incolumitati: neu velit, conceptam ab omnibus victoriæ ſpem tam turpiter, quàm infeliciter abortiri.* Duo quòque ſubdit conſilia ad tuendam vitam per opportuna. *Alterum, ut veſtes atque inſignia corporis identidem commutet; cum uſitatum admodum in bello ſit, contra Ducem, tanquam animam Exercitûs uniuerſi, cunctorum Hoſtium tela deſtinari. Alterum, nè temere ſe locet, aut diu maneat, ubi non ſumma neceſſitas præſentiam Ductoris requirat.* Hanc beneuolentiæ plenam monendi libertatem ſuperauit Militum omnium generoſitas in ſalute ſui Ducis à periculo ſummouendâ. Statuerat Marchio locum quemdam inſpicere præſens, ac ſedulò perluſtrare, qui tormentorum hoſtilium ictibus multùm erat obnoxius. Aggreſſi ſunt Præfecti, aggreſſi Milites, quà validis argumentis, quà infinitis precibus illum ab

Ab Amicis improbatur.

Aurelius Spinula ad Marchionē 9. Nouēb.

Paul. Franciſ. ad Marchionem 10. Nouemb.

Cautiones ad vitam Ducis tuendam.

Marchio à Militibus amica vi coercetur.

Ang. Gallus ubi ſup.

câ

1603. eâ morte deducere. Verùm ubi vident, parum diſſuaſiones, parum preces proficere: impetu in eum facto, ſed amoris impetu, non irarum; verſiſque contra ipſum haſtis, ad eius tutandam vitam, non perdendam; Marchionem conſiſtere coegerunt, apertè vociferantes, nolle ſe tanti Ducis iacturam facere. Ita ſuam habet violentiam amor, eâque armatur, ut rem amatam cuſtodiat.

Obſidio Copijs augetur.

Albertvs verò rerum à Spinulâ diligenter, accuratèque geſtarum conſcius, atque ex hiſce initijs meliores progreſſus, ac tandem optatos exitus ſperans: iuſſit Copias omnes, quas ex Italiá conduxerat Marchio, ad Oſtendanam obſidionem roborandam proficiſci, quæque Herentaliæ, quæque Liræ morabantur, Militibus adiungi ab Lucio Dentice Tribuno deductis. Burgundiones præterea, duasque centurias Italorum Melzio Equiti ſubiectas; & Germanos, quibus Billius Comes præerat, eòdem properare mandauit. Equitum quòque duas illuc deſtinauit Cohortes. Hiſpanorum vero numerum aliquem pollicitus eſt ſe miſſurum, ubi conſtituiſſet, è quibus locis deducendi forent. Quoniam verò Marchionem inter, recèns impoſitum Exercitui, & Aluarum Suarium Pignonem Hiſpanorum Tribunum, tam Belgicæ militiæ, quàm militaris præfecturæ veterem, graues quædam exortæ fuerant de bellicis rebus agendis controuerſiæ: idemque Aluarus quiddam à Marchione imperatum exequi recuſarat: iuſſit Archidux, ut ille omnino ſui Ducis parèret imperio; nè peſſimo exemplo bellica diſciplina detrimenti quidquam acciperet. Quæ Alberti deliberatio eò pluris facienda, quòd non deerant in Aulâ, qui Suarij partes acriter tuerentur, atque apud Principem gratiâ plurimum poſſent. Vicit tamen in animo æſtimatoris optimi fauorem aulicum omnem, & merita diuturnæ militiæ, neceſſaria Moderatori Exercitûs auctoritas, & militaris obedientiæ vis in ſuâ integritate ſeruanda.

Aurel. Spinula ad Marchionem 12. Nouemb.

Archidux, & Io. Manſicid. ad Spinulam 13. Nouemb.

Diſciplinæ militaris obſeruãtia.

Oſtendæ ſtatum Spinula cognoſcit.

Ostanda interea tranſuecti ſunt in Zelandiam trecenti ferè partim ægri, partim ſaucij. Ex his compertum fuit, obſeſſo in Oppido Militum numerum admodum imminutum quotidianâ vel cæde ab Hoſtium ictibus, vel morte ab incommodis, & peſte graſſante: vix ut mille ſexcenti ſuperſtites recenſerentur: ijque parum ad pugnam, ac defenſionem idonei. Deſtinauerant quidem illuc Ordines Fœderati ſeptem bellicas naues, eiſque impoſitos Pedites octingentos. Sed hoc maximæ neceſſitati exile Subſidium exiſtimauit, qui præſens aderat rebus, præeratque Oſtendæ. Quare è Centurionibus unum Hagam Comitis legauit ad Ordines, Comitemque Mauritium: ut ab his ſum-

Haga.

mis precibus extorqueret haud pauciores quater mille Militibus, & qua poterat maximâ celeritate mittendos. Eorum quippe copiâ, roboreque validam fieri poſſe eruptionem in aliquam è stationibus Hoſtium: quas numero Militum valde debilitatas in prœlio foret ſuperare. Commeatuum quòque, & bellici apparatûs vim tantam importari quamprimum, quanta in anni dimidium ſatis eſſet, Gubernatoris nomine poſtulauit: ſiquidem quidquid congeſtum antea fuerat, vel abſumptum iam erat, vel corruptum. Ex eodem Centurione cognitum fuit, hanc peſtifera lues in Oppido latè ſæuiret, multoſque mortales in dies extingueret: non tamen animis cadere Defenſores, ſpe ſuſtentatos vicini, properique Subſidij. — 1602

Quartiero. Vettovaglia. Munitione.

HAEC è Zelandiâ per internuncias literas Marchioni patefacta, ad celerandam oppugnationem, quæque ad eam faciebant, præparationes efficaciùs imperandas eumdem incitarunt. Itaque ad Albertinam munitionem ipſe ſe contulit, ut præſentia ſuâ inchoatum à Catricio urgeret opus: tantumque animorum conſpectu, verbis, exemplo Militibus addidit, ut pòſt paucos dies propoſito ſibi ad occupandum lunato propugnaculo potirentur. Inde nouis conatibus, ut fieri ſolet, aditus patuit. Proceſſum quippe ad propugnaculum aliud inuadendum, quod Viride nominabatur, proximumque Hoſtibus foſſæ labrum cuſtodiebat. Hiſpani contrà ſuum & ipſi aggerem producentes, tot offendère obiectas difficultates: ut conſultius Spinula iudicarit id operis miſſum facere. Quamobrem iuſſit, ut aggerem alium extruere aggrederentur in editiore loco, atque Italorum Stationi viciniore, eumque deducerent ad aliud eiuſdem lateris foſſæ munimentum, cui ab Erinaceo nomen. Nè verò minùs de Italiâ ſuâ, quàm de Vallonicâ, Hiſpanâque virtute ſibi polliceri videretur; tertium quòque aggerem Italis imperauit, deducendum ad tertium propugnaculum, quod Cangtegum appellabant. Ita tripartito trium fortiſſimarum Nationum progreſſu, tribuſque propugnaculis occupandis, viam ſibi ad oppugnationem Oppidi aperiebat: duplici conſilio prudenter utens: & multis uno tempore partibus Hoſtem laceſſendi, ut viribus diuiſis minor eſſet ad ſingulas propugnandas: & inter præſtantes illas diverſarum Gentium Legiones, æmulas ferme ſemper virtutis, & gloriæ, contentionem fouendi; atque ita ſtudium, ardoremque militarem magis ac magis inflammandi.

Preparatio ad oppugnandum.

Aſſalto. Mezaluna. Riuellino. Contraſcarpa. Dicco. Poſto. Porcoſpino.

VERUM haud ſegnior erat in his operibus diſturbandis, & infringendis conatibus Oſtendanorum induſtria. Impoſita namque mœnium propugnaculis, loricæ, lateribuſque tormenta, — *Baloardi. Cortina. Fianchi.*

ſer-

1603. ferreis talis, minutiſque globis refertæ, diſplodebant, nocturno præſertim tempore, aduenientes Milites laborantes. Horum pleroſque aut perimebant, aut grauiter ſauciabant. Nec poterat vel bombardis contrà exoneratis ea pernicies coerceri. Quare conſtituerunt Obſeſſores per noctem quidem corbium ſeriem diſponere pro lorica: interdiu verò, ab eâ protecti contra ictus moſquetorum, in opus incumbere. A maioribus autem tormentis eò tutior erat diurnus labor, quòd eorumdem ora directis è regione tormentis obſtruebantur. Alia quòque noua machinamenta in hac Oſtendanâ obſidione neceſſitas extudit; quæ ad rerum inuentionem acriter exacuere ſolet humana ingenia. Arenoſum quippe maximâ ex parte, uti ſæpè diximus, ſolum; & duodecimâ quâque hora æſtuante mari, ſuperfuſis aquis occupatum; effodiendis è terrâ, atque erigendis aggeribus ineptum erat. Igitur horum loco opus quoddam excogitatum fuit, quod vulgus Blindas appellabat: atque in hunc fere modum extruebatur. Reciprocante mari, longiores pali altè defigebantur in arenam. His alij tranſuerſi adnectebantur. Tùm virgas craſſiores, exutas frondibus, quindecim ferme palmorum longitudine, conſtipabant in faſces: eaſque rectas, & funibus conſtrictas palis illis alligabant, ac moſquetorum ictibus opponebant.

Dadi di ferro. Talline. Sparare. Far gabbionate. Coprirſi da i colpi. Imboccare. Iuſtinianus. Carnerus. Alta marea. Baſſa marea. Garde.

In hac obſidione nouæ machinæ inuentæ.

Blindarum ſtructura.

Alivd quòque tunc uſurpatum ferunt inuentum, cui candelabri nomen inditum à ſimilitudine formæ. Perticæ erant duæ (ſiuè longurij) quindecim pedes longæ, duos verò palmos inter ſe diſtantes, tranſuerſiſque affixis lignis coniunctæ. Ad eas rectè ſuſtinendas, quaſi pes addebatur in imo è duobus lignis decuſſatis. Ita verò diſponebantur, ut alteræ decem pedibus abeſſent ab alteris. Mox onerabantur ligneis illis lucanicis, quæ fuerunt à nobis ſuprà deſcriptæ. Hæc verò candelabra congerebantur pro magnitudine operis, quod neceſſarium erat ad moſquetorum ictus defendendos. Atque ut huiuſmodi machinamenta in opportuna loca traducerentur, ſuppoſitis trabibus infigebantur. Cumque in æſtu maritimo aquæ inundarent, ſubijciebant trabibus doliola, quorum beneficio machinas fluitantes, funibus, ac rudentibus in quamcunque vellent partem, facilè pertrahebant; atque ubi eas ſiſtere decreuiſſent, pendentibus ab extremo funium anchoris iactis, ſubductiſque doliolis ſtatuebant. Quoniam verò etiam refluente mari, aquæ ſolo ſuperfuſæ ſtagnabant: ut ex uno in alium locum commeare licèret; lucanicis iniectis via ſternebatur: ac ſuper eiſdem aggeres plerunque ſurgebant. In operibus hiſce fabricandis magna laborantium pars, vel aquarum periculis, vel tormentis hoſtilibus ex-

Incrociati. Salſiccie. Reſiſtere à i colpi. Tonelli. L..chi.

Candelabrorum militarium forma, & uſus.

Pericula in his machinis adhibendis.

extinguebatur: ut vix eorum dimidium incolume ſupereſſet. Quare venales animæ quærebantur, quæ pro tam certo vitæ diſcrimine grande pretium paciſcerentur. Hi homines frequenter in medio labore intercidebant, auiditatem pecuniæ nimium graui ſupplicio luentes: eisque ſubſtituendi erant alij, ut affectum opus ad exitum perueniret. Ab his tamen auaritiæ ſordibus integri præ cæteris erant Hiſpani, atque Itali: qui non aliâ mercede quàm exiſtimationis, & gloriæ ad ſuprema pericula trahebantur. Vbi enim in locis ſuæ Legioni commiſſis deficerent, qui laborarent, ſtatim alij ſuccedebant operibus, ſpontaneâ ducti magnanimitate, non pretio ullo conducti. Quamquam ipſorum Tribuni moderantes prudentiâ ſuâ Militum alacritatem profuſam; eò parciores erant tam generoſi ſanguinis, quò illi largiores.

Hiſpanorum, Italorumque magnanimitas.

Iuſtinianus.

Poſſi.

QVONIAM verò artificioſis præſertim ignibus utebantur Obſeſſi, ad opera obſidentium, ipſosque ſæpè Operarios abſumendos: Marchio quòque decreuit eadem arma in eos adhibere: quaſi non iam bellicis inſtrumentis, aut machinis, ſed totis elementis pugnaretur. Has igitur artifices flammas tam aſſiduè, ſcienterque tormentis vibrari iuſſit in Hoſtium munitiones, ut in parte loricæ, quæ labrum exterius foſſæ tuebatur, ac Bredenſem Stationem ſpectabat, magnum excitatum fuerit incendium. Cui reſtinguendo cùm ingens factus fuiſſet Oſtendanorum concurſus; multùm, ac diu laboratum, & graue detrimentum acceptum, eorum pleriſque hauſtis incendio, qui ſedare illud ipſum moliebantur.

Ignium miſſilium cautio.

Contraſcarpa.

NEC minor ab aquis, quàm ab igne pernicies, ſub ingreſſum Anni milleſimi ſexcenteſimi quarti. Maris namque tempeſtas, ingenti ventorum impetu commota, Obſidentium opera magnam partem euertit, diſiecitque; præſertim, quæ moliti fuerant Hiſpani, marinis fluctibus magis obnoxia. Eadem Buquoij aggerem medium abrupit, ac partem eius paſſuum ferè quinquaginta ſubtraxit; qui eum cuſtodiebant, Militibus in loco à continente auulſo relictis. Oſtendanis verò longè infeſtior procella, eam penè totam quaſſauit munitionem, quæ ſpectabat Orientem Solem. Hanc Hoſtium ruinam Spinula duxit opportunitatem ſuam. Iamque oppugnationem adornans, Militem recenſebat. Verùm in eo cenſu minorem deprehendens numerum, quàm qui operi tanto par eſſet; id conſilij dimiſit. Tutiusque cenſuit moles diffractas, diſiectasque reconcinnare: & paulatim potiùs ad aggrediendum Hoſtem procedere, quàm uno impetu ſuas Copias in diſcrimen adducere. Igitur refici iuſſis aggeribus,

Ab aquis etiam utrique parti detrimenta.

1603

Anno 1604.

1604. *Attaccare.*

bus, primi omnium Burgundiones, & Vallones hoſtile propugnaculum, cui Viridi nomen, inuaſerunt. Suum quippe aggerem expeditiſſimè inſtruxerant, tum quòd breuior alijs erat, utpote in anguſtiore aluei parte: tum etiam quia maris æſtuantis minores impetus patiebatur, eòque minùs validè firmandus fuerat.

In oppugnando munimento multum impendendum roboris fuit, Oſtendanis egregiè locum tuentibus; multumque nobilioris ſanguinis antè, quam caperetur, profundendum. Lamentabilis præ cæteris facta ibidem eſt iactura Nicolai Catricij Vallonum Tribuni, Viri virtutis, atque experientiæ præclari; neque minoris apud Principes usûs, quàm apud Milites exiſtimationis. Spinula præcipue ſagax in obſeruandâ, & prudens in exercendâ eius præſtantia, tanti Bellatoris tum conſilio, tum operâ frequenter utebatur. Eiuſdem Tribuni conſtans fuiſſe fertur ſententia; expugnatum iri Oſtendam, ſi ab Albertino latere triplex inſtitueretur oppugnatio; uti factum fuit. In eius locum, ac munus ſubſtituit Archidux Reinerum Cabilonum, nobilem Belgam.

Catricij Tribuni cædes.

Eius conſilium de Oſtēdæ expugnatione.

Primvm illum oppugnandi ardorem æmulâ contentione proſequuti ſunt Itali, qui ſub Tribuno Melzio militabant. Hi patriæ virtuti ſtimulos adjiciente ſupremo Ductore Nationis eiuſdem, tantum adhibuere laboris, atque induſtriæ, ut breui propoſitum ſibi munimentum, Cangregum appellatum, attigerint. At Hiſpani, quorum virtus, & ſtudium aliarum Gentium nulli decedere ſolebat; duplicem hìc offenderunt ad progrediendum moram: alteram ab aggere validiùs, atque operoſiùs muniendo, ob maiorem impetum maris æſtuantis: alteram ab ingenti amplitudine aluei, atque altitudine, eodem ſuperiecto aggere implenda. Has ob cauſas ad munitionem deſtinatam difficiliùs, ac ſeriùs acceſſerunt. Qui verò iam acceſſerant Burgundiones, Vallones, Itali tot in eis propugnaculis receſſus ab Hoſte præſtructos inuenere, multùm ut fuerit quà legone, quà irruptionibus deſudandum antè, quàm illa occuparent. Neque eis ſolùm potiti, ſed parte quòque foſſæ aduersà mœnibus, utrique munimento interiectâ. Hìc tormenta diſponi pluribus locis Marchio iuſſit: ut munimentorum frontes, ac latera infeſtarent, vetarentque ingreſſum foſſæ ab tormentis hoſtilibus intercludi.

Itali potiuntur Cangrego propugnaculo.

Burgundiones, & Vallones Viridi.

Ritirate.

Contraſcarpa.

Piātar batterie.

Iam ſibi multum Catholici de victoriâ pollicebantur, partemque multò maximam videbantur ſuſcepti operis, ac laboris exantlaſſe; aluei tantâ parte tranſmiſſâ, captisque propugnaculis validiſſimis. Neque exigua ſpes erat, cum reliquas aliquot ſuperandi difficultates, tum præcipuè foſſam trajciendi, quæ in-

tia

tra occupatas munitiones non erat ampliſſima, & pelago reciprocante penè arida relinquenda. At Spinula, qui diligentiùs expendebat, an pares operi perficiendo ſuppeterent vires; valdè diminutum Exercitum animaduertens, extinctis alijs, alijs grauiter ſauciatis; neceſſarium Militum ſupplementum ab Archiduce poſtulauit. Targoni verò laboribus ad Bredenenſem Stationem intermitti iuſſis, ad Albertinum propugnaculum omnem belli molem traduxit. Paucos antè dies euocauerat Sluſâ Ioannis Meneſij Copias, ut opem ferrent Hiſpanis: Turrio deinde mandauit, ut cum quinque centurijs ſeſe Vallonibus adiungeret: Dentici autem, & Iuſtiniano, ut Italorum ſubſidio geminas quiſque centurias è ſuâ Legione tranſmitteret.

Fœderatorum timor de Oſtendæ iactura.

Haec Spinulæ Marchionis ſedulitas, & cœpta felicia cùm ignota non eſſent Ordinibus Fœderatis, magnum iiſdem incuſſere metum, nè tandem Oſtenda caperetur. Et quamquam pariter norant, Obſeſſos nulli ad ſe tuendos induſtriæ pepercisse: receſſus adornaſſe tutiſſimos, validiſſima interiùs munimenta, lunata exteriùs propugnacula, foſſasque prouidè præſtruxiſſe: hunc tamen apparatum uniuerſum ſuſpicabantur noui Ducis ſolertiæ, diligentiæque ceſſurum. Quare ad eum locum, in eoque non modò multiplex emolumentum, ſed ſummam quòque exiſtimationem conſeruandam, neruos omnes contendere decreuerunt. Compertum id Spinulæ fuit, atque à Spinulâ per Nuncios Archiduci ſignificatum; ſimul rogando, ut idoneas contra Hoſtem vires ſuppeditaret. Igitur ingentem Exercitum Hollandi contraxere, qui cùm ignoraretur quò demum vergeret, vehementem varias in partes terrorem diſtulit. Hermannus quidem Comes Thſerembergius Geldriæ prouinciæ ſibi commiſſæ ab eâ procellâ impendente metuebat. Grobbendonchius contrà Syluæ-Ducis Gubernator huic potiùs Vrbi eam minari rebatur. Ex Hollandiâ perlatus Antuerpiam nuncius erat, in hanc tanti momenti Vrbem tantum belli apparatum adornari. Neque minor inuaſerat, aut vanior formido Hulſti, Salliæque Arcis Præfectos, nè in eam regionem tanta calamitas deuolueretur. Ita dum anceps in medio pendet malum; quiſque ſibi timet, ac rebus ſuis. De his periculis uniuerſis factus certior Archidux, ſuas quòque ſubſidiarias vires cenſuit ſuſpendendas, ac paratas in Præſidijs ſeruandas: nè ſi quam in partem immitteret, ab eâ, ubi futuræ eſſent magis opportunæ, diſtraheret. Neque incuſtoditæ relinqui prouinciæ poterant, ob excurſiones frequentes Seditioſorum.

Ridotti. Baloardi reali. Mezelune.

Magnus ab eis conflatur Exercitus.

Archiducis quòque, & Marchionis præparatio.

Guarnigioni.

Par prouidentia Marchionis fuit, cum in hoſtilibus conſilijs

per

1604. per certos Exploratores indagandis; tum in rebus omnibus maturè præparandis aduersùs imminentem Hoſtis incurſum. Quare Sluſenſi Præfecto, eiſque, qui Georgianæ Arci, quique Blancobergæ præerant, mandata dedit, ut perpetuos turribus Cuſtodes imponerent; qui longè proſpicientes, ubi primùm magnum nauium numerum ingruentem conſpicarentur, ſibi extemplo ſignificarent. Iuſtinianum quòque in Bredenenſi Statione diligentes adhibere iuſſit excubias: promptumque eſſe cum lectis Peditibus mille, & quadringentis eiuſdem Stationis Equitibus: ut ſtatim atque ab iiſdem Præfectis renunciaretur, hoſtilem aduentare Claſſem; Blancobergam cum eo Milite properaret: ibique conſiſtens, Hoſtem ab appulſu diſtineret, donec ipſe ſubſidio maiores Copias immitteret. Paruit Iuſtinianus imperijs; atque ut certiùs de illo aduentu doceretur, eorum Equitum Præfecto Botbergio mandauit, ut ad Arcem Georgianam, & Blancobergam Vigiles deſtinaret, qui ad primum aſpectum nauium, commonefacerent.

Spie. — *Dell' Eſcluſa.* — *Forte di San Giorgio.* — *Guardie.* — *Blāchenberghe.* — *Sentinelle.*

At Mauritius velut Hoſtium prouidentiam omnem eluderet, locis ijs, quibus maximè timebatur, omiſſis; Traiectum ad Moſam, ubi nulla hoſtilis incurſionis ſuſpicio tùm erat, per noctis tenebras, opportunum inſidijs tempus, occupare tentauit. Ductis igitur ſecum quatuor Peditum, duobus Equitum millibus, magno ſilentio ad Vrbem propiùs acceſſit. Non tamen hic, quantumuis veterani Ducis, aſtus Traiectenſis Gubernatoris vigilantiam fefellit. Erat is Antonius Grenetus Verpæ Dominus, è præcipuis unus, qui tunc in Belgio armorum experientiâ, gloriâque florerent. Cùm itaque ad huiuſmodi caſus imparatus haud eſſet; cùm primùm de Hoſtis aduentu cognouit, ad arma Ciuitatem exciuit, Militem inſtruxit, ad defenſionem idonea comparauit. Neque urbanas modò Copias ad eam opportunitatem coëgit: verùm etiam ut finitimos Populos ad ſubſidium euocaret, aliquot diſplodi tormenta iuſſit, quod inter eos ſignum accurrendi conuenerat. Quo ſtrepitu Mauritius intelligens ſuas inſidias patefactas, incœpto deſtitit. Cùmque iam eſſet in procinctu Fœderatorum Exercitus, Peditum nempe quatuordecim millium, Equitum trium millium; eum ſupra naues impoſuit maiores, minores-ve ſexcentas, ac Flandriam versùs deduxit.

Maſtrich.

Mauritius intercipere molitur Traiectū ad Moſam, ſed fruſtra.

Septimo Calendas Maias Fliſſingenſe fretum Claſſis intrauit. Quàm ut Georgiani Vigiles proſpexere; Iuſtiniano ſtatim enunciarunt. Is certiore facto Spinulâ, deſignatis Militibus collectis, magnoque inſtrumento bellico carris impoſito, Blanco-

bergam properauit. In itinere comperit, inimicam Claſſem ad oſtium Sluſenſis aluei conſiſtere: ſupra quadringentas naues è Fluſsingæ portu egreſſas, & adhuc plures egredi. Quod & Blancobergæ Præfectus confirmauit, cum primùm eò Iuſtinianus peruenit. Opportunius itaque is cenſuit ad Arcem Diui Georgij tranſmigrare. Namque inde faciliùs poſſet Hoſtes à Sluſenſi litore arcere, ſiquidem illuc appellere voluiſſent: ſin pergerent Blancobergam, haud ſegniùs ipſe, quàm illi eòdem accurrere potuiſſet. De his omnibus conſulto Marchione, ad munitionem Georgianam aduolauit. Aurelium Spinulam ibi cum triremibus reperit, qui eàdem die non ſinè magno conatu ad oſtium Sluſenſis aluei proceſſerat; & cum Hoſte vicino aliquot inuicem tormenta diſploſerat. 1604.

Fœderatorũ Claſsis prope Sluſam.

Bocca del Canale.

Iuſtiniani, & Aurelij Spinulæ diligentia.

IAM hic Claſſem appulerat ad Inſulam Catſandam, quæ propemodum eſt è regione Sluſæ, inter varios amnes in mare decurrentes. Duarum leucarum ambitu concluſa, Oppidum eiuſdem nominis habet. Duo quòque munimenta in eàdem Catholici ſeruabant: quæ poſt aliquot ictus hoſtilium bombardarum, cùm aduersùs tantam vim defendi minimè poſſe, in aperto eſſet; deditionem æquis conditionibus fecerant. Compertum præterea fuit ex eodem Aurelio, & Georgianæ Arcis Præfecto: quæ ad oſtium aluei ſtarent Hoſtium nauigia, vacua Militibus eſſe: unde licebat conijcere, poſtero die, intumeſcente mari, eos alueum ingreſſuros, ac per eum traijcientes, allaturos ſubſidium Oſtendanis. Eum traiectum nullâ ratione intercludere ſe poſſe profitebatur Aurelius: adeòque ſibi opportunius videri Sluſam ſe recipere cum triremibus, antequam Fœderati, iam Catſandâ potiti, diſpoſitis tormentis certo quodam loco, quem præteruehi neceſſe erat, eas ingreſſu portûs prohiberent. Hæc uniuerſa perſcripſit ad Marchionem Iuſtinianus; ſibique conſtitutum adiecit, ibidem perſiſtere, & conatum omnem adhibere, ut appellere Hoſtem vetaret. Qui cum iam Catſandam teneret; verendum erat, nè Blancobergam, aut aliam eius oræ partem inuadere cogitaret. Tum Troſi Dominum, Valloniorum Centurionem, cum ducentis Peditibus ad receptum quemdam tranſmiſit, Diuæ Annæ appellatum, & Georgianæ Arci, Sluſæque interiectum, Catſandæque Oppido aduerſum.

Fœderati Catſandam Inſulam tenent.

L'Eſcluſa.

POSTRIDIE mane, feruente æſtu pelago, naues Fœderatorum ingredi alueum cœpere: atque antè Oppidum modò memoratum ſtare. Mauritius ad litus cum Exercitu contendit: & ſtatim atque nauigium aliquod adlabebatur, inſcendere Milites iubebat. Non ceſſabat interea fulminare tormentis Georgiana,

Sluſenſem alueum intrant.

Imbarcarſi.

quam-

1604. quamquam ob amplitudinem aluei, perleui Hoſtium detrimento. Quatuordecim bellicæ naues inuectæ ſunt, bombardis obarmatæ, planâ carinâ, ut aquâ vel minimè altâ ferrentur: triremes duæ: pontones ingentes viginti, quadringentorum ferè hominum ſinguli patientes: aliaque trecenta tum oneraria, tum diuerſi generis nauigia. Dum illa præteruehuntur, inſtruit ſe, ſuoſque Iuſtinianus ad deſcenſionem prohibendam. Locum eligit è regione Hoſtium: aggerem extruit, quo protegatur: foſſas quaſdam inter eum locum, & aluei ripam interiacentes compleri iubet, ut expeditum ſit iter Militibus ad impediendum egreſſum irrupturis. Receptus præterea duos exiguos ad dexteram, ac ſiniſtram munitionis Diuæ Annæ, Militibus inſtruxit. Troſioque, cui munitionem eam dederat (uti diximus) cuſtodiendam; mandauit, ut Hoſti venienti, atque appellere conanti vehementer obſiſteret, mox maioribus Copijs roborandus. At Mauritius reliquum Exercitûs tùm non impoſuit in naues: fortè quòd antequam illæ omnes præſtò eſſent, mare iam recedebat: imò remigrare in Inſulam iuſſit, qui iam conſcenderant. Iuſtinianus in Diuæ Annæ receptu, loricâ, quæ ſemiruta erat, refectâ, tectâque viâ inſtructâ; de omnibus certiorem Ambroſium fecit: ab eo enixè poſtulans & maiorem Militum numerum, & bina ſaltem tormenta; ſinè quibus ſe poſſe negabat intercludere Hoſti deſcenſionem. His accuratè peractis, relictâque in eo receptu opportunâ cuſtodiâ, & perennibus in Statione ignibus; cum Militibus per ſolidum illum diem ieiunis, reſidentibus aquis, ad procuranda corpora ſe recepit in proximas quaſdam ædes, ad quas conuehi iuſſerat alimenta.

Sbarco. *Iuſtiniani prouidentia.* *Ridotti.* *Metter di guardia.* *Terrapetto.* *Mezo rouinato.* *Baſſa marea.* *Rinfreſco.*

Non tamen eam capere potuit, quâ tantùm opus habebat, quietem impiger Tribunus cum Commilitonibus. Quippe vicinus, atque imminens Hoſtis peruigiles in armis eſſe cogebat: cùm præſertim occurſaret animo haud vana ſuſpicio, eum per nocturnas tenebras, æſtu accedente, tentaturum appulſum. Quare Iuſtinianus exilium ſuarum virium conſcius, eas aſtu ſupplere in hunc modum inſtituit. Tympaniſtas aliquot procul ab ſocijs ſilentio dimiſit: iuſſitque, dum ad eos regrederentur, tympana, caſtra mouentium ritu, pulſare. Tum cuique Militum, ſiue haſtato, ſeu ſclopetario edixit, ut quatuor, vel quinque funes è fomite ſuccenſos præferret. Eos omnes ad ſtationem, in quâ perpetuos ignes reliquerat, procedere iuſſit; & quidem ſuper aggere, quò conſpectiores Hoſtibus forent. Hac ſpecie rerum imponere Fœderatis voluit, atque opinionem inijcere, nouas Iuſtiniano Copias ſubſidiarias aduenisse.

Sbarco. *Tamburini.* *Strategema ad celandam Militum paucitatê.* *Suonar la marchiata.* *Picche.* *Micci.* *Argine.* *Gête di ſoccorſo.*

AT Marchio literis eiuſdem, & poſtulatis perſpectis, de his omnibus retulit ad bellicum concilium. In eo communis ferme omnium ſententia hæc fuit: ut decem centuriæ Militum ad illum ſubmitterentur, quarum ope poſſet, Hoſte nauibus deſcendente, recedere Blancobergam. Bombardas verò tranſuehendas negabant, certi de illarum iacturâ. Neque enim poſſe, aiebant, à bis mille Militibus tantum Exercitum deſcenſione prohiberi. Sluſenſem verò alueum tam eſſe anguſtum, ut tranſmitti nullo negotio poſſit. Vtrique tamen petitioni annuendum Spinula cenſuit, & curauit: cùm diceret, in re tanti momenti paruo æſtimandum unius, alterius-ve tormenti periculum. Igitur nullâ morâ interpoſitâ, ſupremum Inſtructorem Olmedum cum Peditibus mille ad Iuſtinianum tranſmiſit. Eodemque tempore Lucio Marchioni Pallauicino mandauit, ut ex Bredenenſi Statione bombardas duas ad eumdem conueheret. Vtrique celeritatem ſubſidij magnopere commendauit. Iuſtiniano verò vehementiùs iniunxit, ut viribus, neruiſque omnibus Hoſti appulſum intercludere conaretur. Quod ſi omnino fieri non poſſe animaduerteret; ſecederet Blancobergam, eamque tutaretur; quingentis priùs Militibus ſubſidio Sluſam immiſſis. Vbi ad Iuſtinianum peruenere Olmedus, ac Pallauicinus; tormenta ſtatim illa diſpoſuit in aggere paulò antè memorato, ut Milites ponè ſtantes defenderent.

1604. *Conſiglio di guerra.*

Subſidium Iuſtiniano mittitur.

MAVRITIVS contrà, aquis æſtu creſcentibus, iterum naues conſcendere Militem iuſſit: & pontones quidem quinos ſimul coniunxit, ut uno tempore appellentes, maiorem Militum numerum, atque Hoſti obſiſtenti faciliùs repugnaturum, in terram exponerent. Quippe ijs quinque pontonibus homines ſupra mille quingentos vehebantur. Cumque nocte proximè ſuperiori ſenas maiores bombardas ex aduerſo receptaculi Diuæ Annæ collocaſſet; in idem magno impetu fulminabat: non ſinè graui detrimento, quòd ad tantam vim tormentorum minus validum erat. Interea bellicæ naues propius terram acceſſerant, ingenti lemborum copiâ Militibus refertâ ſubſequente. Hinc etiam, atque è triremibus prorâ in litore poſitâ contra eum receptum tormenta diſplodebantur. Alueum verò medium pontones, cæteraque nauigia tenebant, parata ſtatim appellere, ſimul ac locum Catholici desererent. Animum namque induxerat Mauritius, munitionem illam, quam imbecillam ſciret, tam aſſiduos ictus bombardarum diu ſuſtinere non poſſe. Troſius quòque Centurio teſtabatur Iuſtiniano, tantam ab eiſdem inferri hominibus ſtragem, muris ruinam, ut iam eam defendere vanum foret.

Pezzi groſſi. Ridotto. Battere. Eſſer' à proua di cannone. Vaſcelli da guerra. Fregate. Abbãdonare il poſto.

1604. foret. At Iuſtinianus, & Marchionis mandatorum obſeruans, & virtutis Italicæ non oblitus; Regiæ rei, atque exiſtimationis referre magni reſpondit, facere vitæ priùs, quàm eius loci iacturam. Simulque cum reſponſo, ſubſidio miſit Moſquetarios ducentos, iiſque præfectos Angelum Melgaram, & Octauium de Mari. Eoſdem in digreſſu monitos voluit, *Vt pars ipſorum maxima tectam viam occuparet, cæteri extra receptum degerent: ut prono in terram corpore ſe ab infeſtis ictibus tuerentur: ut bellando feſſis integri, recentesque ſuccederent: ut denique infixum animo haberent, aut receptum tueri, aut vitam amittere.* Ad eos verò, quos præceptis animabat, inflammandos exemplo: cœpit ipſe Iuſtinianus opportuno loco diſpoſitâ bombardâ naues Hoſtium quaſſare tam felici ſucceſſu, ut ob earum multitudinem ictus nullus incaſſum effunderetur. Acriter utrinque pugnatum per quinas horas: adeòque neque receptum deſeruere Catholici, neque terram attigere Fœderati. Quippe, ubi animus abundat, non deficiunt vires quantumuis exiguum numerum Bellatorum. Sed neque Aurelius Spinula ab huius ſocietate conflictûs abeſſe voluit. Namque triremibus ad aluei quemdam angulum eductis, direxit etiam ipſe tormenta in Hoſtem, eique magnam perniciem intulit. Quibus perſpectis, & præter ingruentia è varijs partibus damna, mare quòque iamiam receſſurum animaduertens Mauritius, reduci nauigia iuſſit ex alueo, & Milites Caſſandam in Inſulam reportari. Deſiderati ſunt in eâ pugnâ è Catholicis ferè centum: atque in primis Troſius Centurio, qui in eo, quem defendebat, receptu ictu tormenti proſtratus eſt. At longè plures è Fœderatis: quorum etiam bellica nauis ita labefactata, ut nulli fuerit in poſterum uſui. Quod ipſum penè acciderat receptaculo, globorum impetu, copiâque ad extrema redacto: niſi Iuſtiniani prouidentia ſubueniſſet; hiatus, ac ruinas opportunè reſarciendo. Aggerem quòque ſuper aluei ripâ moliri cœpit: ut ſi traiectum denuò tentaret Hoſtis, ab eo protegerentur qui prohiberent. Certior de his omnibus ab eodem factus Marchio; ad ipſum locum ſibi accurrendum cenſuit: tum ut ſuis oculis periculum metiretur, quidque foret opus, cognoſceret: tum ut præſentia Ducis fiduciam adderet Militi. Indè cunctis partibus perluſtratis, rebusque ritè diſpoſitis, opportuniſque mandatis relictis, Sluſam migrauit: ut aduersùs imminentem Hoſtem ab omni eam aditu præmuniret. Qui verò ſint eò ferentes aditus, & quâ ratione præſtructi, ut magis in aperto ſit; præſtat locorum ſitum, & circumiectam Sluſæ regionem paucis exponere.

Iuſtiniani magnanimitas, & prudentia.

Andar' il colpo in vano.

Idem Hoſtium appulſum impedit.

Sluſæ ſitus, & deſcriptio.

In eodem Flandrico litore, ubi cum alijs maritimis Vrbibus, ſiue Oppidis iacet Oſtenda, Sluſa quòque ſpectatur; ſed longiùs aliquantò, quàm illa, recedit à mari. Verùm ab hoc tam latè patens alueus ad eam porrigitur: ut cum ſeſe pelagus in eumdem inſinuet, velut in æſtuarium, magnarum nauium faciat patientem. Is ubi ad angulum Oppidi, in quo Arx eſt, propiùs accedit, in duo diſpertitur aquarum diuortia: quorum alterum ad maris partem aliam flectitur, prope litorale Oppidum, nomine Iſendicam: alterum Sluſæ mœnia præterlabitur; atque inde ad paſſus ferè quadringentos bifariam rurſus diuiditur: & pars altera Damum, deinde Brugas influit; altera in plures adhuc diſcerpta riuos, flexuoſis meatibus Sluſenſem omnem regionem interſecat. E priore quòque diuortio multa aquarum diuerticula ſparguntur: quæ mille, & quadringentis ab Oppido paſſibus nouo atque ampliori excipiuntur alueo, Ardemburgum uſque, & ulteriùs pertinente. Hic alueus, & quem modò diximus ad Iſendicam influere, cum alijs minoribus mediam Inſulam complectuntur, cui Coxiæ nomen. Ingens illa percurrentium regionem, ac terram omnem intercidentium aquarum vis opportuna quidem, ad ſe tutandos, Sluſenſibus erat; cum eis facilè poſſent Agrum ſuum uniuerſum inundare, atque imperuium Hoſti reddere: verùm quòd eadem vis, æſtuante præſertim pelago, cumulata in ipſum Oppidum irrumpere, ac multa inferre damna conſueuerat aggerem excitarant inter Ardemburgum, ac Damum ad earumdem impetus coërcendos. Super eodem aggere dimidiâ leucâ procul Damo, aquarum emiſſarium, ſiue ingentem aquæductum extruxerant, cuius beneficio circumfluens humor relaberetur in mare. Vt verò Ardemburgo Damum pateret iter, æſtuario pontem impoſuerant. 1604. *Canale.* *Rami.* *Dikamerſi.* *Brugge.*

Igitur Marchio, ut ab eâ parte, quæ magis Hoſti erat obnoxia, protegere Sluſam aggrederetur; Coxiam Inſulam petere, ac præmunire conſtituit; quem unum è locis omnibus nouerat minùs inſtructum. Namque ad Iſendicam duo ſurgebant fabricata ab Hiſpanis munimenta; Diui Philippi alterum, alterum Diuæ Catharinæ nomine inſignita. Ad utrumque maiore Militum numero tuendum, miſſi iam ab Archiduce fuerant Auguſtinus Herrera, Gandauenſis Arcis Præfectus cum Copijs ex illâ ditione contractis: Theodorus Comes Triuultius cum Equitibus mille: Læliusque Brancatius cum ſuâ Neapolitanorum Legione. Verùm dum in Coxiam Spinula cogitat, iubetque Iuſtinianum tres cogere centurias ad eam cuſtodiendam; nouum accidit, reique, ac tempori minimè opportunum ab Aloyſio Velaſco impedimentum. *Caſtellano.*

FVE-

1604. *Iuſtinianus l. b. 3. Carnerus l. 15. c. 11.*

FVERAT is ab Alberto delegatus, ut curam ſuſciperet intercludendi Hoſtibus deſcenſionem; ſimulque imperatum Spinulæ, ut idoneas ad hunc finem Copias eidem ſuppeditaret. Eas Marchio deſignauit, quas Iuſtiniano attribuerat, quæque nuperrimè fortiter appulſum vetuerant Fœderatis. Maiorem numerum poſtulabat Velaſcus; cùm diceret: *Potuiſſe illas tùm obſtare Mauritio, quando conatus ultimos non adhibuerat. Iam verò & ſuperioris repulſæ pudore, & indignatione, quod tantus Exercitus perrumpere adhuc nequiret, magis inciatum, vires omnes in unum redactas ad occupandam ripam adiecturum. Quare vi quòque maiore aduersùs eum obnitendum.* Contrà Spinula aſſeuerare: *Nullis Hoſtem conatibus peperciſſe: nihil ad appellendum reliquiſſe intentatum. Sed eius propulſati deberi laudem virtuti Militum, vigilantia, diligentiaque Tribuni Iuſtiniani; ſimulque conſtantia Troſij Centurionis, qui vitam antè, quàm commiſſum locum deſeruit. Faciliorem exinde ripæ defenſionem futuram: quòd in eâ Iuſtinianus aggerem excitabat; atque alia bina tormenta Sluſâ deuecta contra Hoſtem collocarat. Caeterùm maiores ſibi, quas traderet, Copias non ſuppetere. Neque enim ullas poſſe ab Oſtendanâ obſidione ſubduci: cùm vix in eâ ſatis Militum foret. Quòd ſi quid inde ſubtraheretur, valde metuendum, nè re compertâ, Mauritius per maris æſtum ſeptem, octo-ve Militum millia Oſtendam tranſmitteret: qui Stationes obſidentium ex inopinato inuaderent, ac profligarent.*

Spinulæ cum Velaſco cõtrouerſia.

HIS tamen rationum ponderibus haud acquieuit animus Aloyſij: ut ferme raró conuenit inter animas magnas, ſeu dignitate pares, ſiue æmulas gloriæ. Eam itaque ultro amplexus occaſionem Velaſcus, fortè quòd parum bene de ſucceſſu ſperaret; munus impoſitum recuſauit, Damumque conceſſit. Marchio, nè quid in abſentem ſe apud aures Principis, viciniori magis paratas, aut præſens calumnia strueret inuidiâ ſuggerente, aut varians ex longinquo fingeret fama; Brugas ipſe ſe contulit ad Archiducem: eique ſincerè quæcunque ſibi cum Velaſco intercesſerant, enarrauit. Ex quibus intellexit Albertus, nè breue illud quidem Hoſtem appulſu prohibendi negotium duobus ſummis Adminiſtratoribus rectè mandari. Quare Spinulam ad Oſtendanam obſidionem eius præcipuè curæ commiſſam, quæque præſentiam Ducis requirebat, remiſit. Velaſco verò creditam paulò antè contra hoſtilem Claſſem adminiſtrationem confirmauit: nè ulla leuitatis labes aſpergeretur, vel Principi, qui elegiſſet, vel Adminiſtro, qui abdicaſſet. Simul etiam Iuſtiniano per literas egit gratias, ob rem bene geſtam, Hoſtemque fortiter repulſum: ut eumdem eis finibus conſtanter arceret, ma-

Archidux rem componit.

gnopere

gnopere commendauit; iniunxitque, ut Velaſci eòdem venientis parêret imperijs. Alias accepit à Marchione literas Iuſtinianus, quibus iubebatur, ut quem inſederat locum, diligenter tueretur; neque tamen incuſtoditam linqueret Coxiam, ſed ad eam propugnandam numerum Militum mitteret, quem Matthæus Serranus Sluſæ Gubernator poſtularet. Iuſtinianus verò loci neceſſitate, atque Hoſtium multitudine perpensâ, plures quàm poſcerentur conceſſit. Petitis quippe ducentis Militibus, trecentos miſit. 1604.

Quanti fuerit deſcenſionem Hoſti prohibere.

MAXIMI fuiſſe momenti ad expugnationem Oſtendæ, ſapientes rerum æſtimatores duxere, diſtinuiſſe id temporis à deſcenſione Fœderatos. Nullo namque negotio, ubi deſcendiſſent, ſubſidium ingens Oſtendam importaſſent. Siquidem in Spinulæ Caſtris octo dumtaxat Peditum millia recenſebantur, Equitesque quingenti, Copijs etiam, quæ apud Iuſtinianum erant, adnumeratis. Hi verò Milites in duas erant diuiſi Stationes, horarum quinque itinere diſtantes: quarùm alteri opem ferre non licebat, niſi alterâ deſtitutâ. Neque Blancobergæ Arx interiecta morari vadentem Hoſtem potuiſſet: quæ vix bidui ſpatio ab eo ſe tueretur. Neque aliæ deerant ad Oſtendam viæ; per alueum præſertim Brugas tendentem, alicubi vix quinquaginta paſſus amplum, & pontium patientem; alibi vado tranſiri facilem: eoque tranſmiſſo, nihil obſtabat, quin Oſtendam perueniretur. Quòd ſi Fœderatis obſiſtere, cumque ijs manus conſerere Spinula voluiſſet; ut ſumma eſſet tum eius diligentia, tum Militum virtus; maiore tamen multò Hoſtium numero obrui facilè poterant, ac ſuperari. Neque demum intra Stationes tenere ſecurius licuiſſet: quandoquidem à Mauritianis circumuenti Catholici commeatibus fuiſſent interclusi; quibus illi, ut potentes maris, abundaſſent.

Seditioſi Brabantiam infeſtant.

PER eos dies, quibus Mauritius in Flandriam nauigauit; Seditioſi, qui Grauiæ (uti ſuprà memoratum eſt) hybernabant, quietis impatientes, aut victum ſibi excurſionibus, ac depopulationibus paraturi, acceptis à Maurizio in ſocietatem facinorum Sclopetarijs mille, Equitumque ſexdecim turmis, tribusque ſecum aduectis bombardis, Brabantiam longè, latèque percurſabant: è Vicis, Pagis, villis pecuniam extorquentes, agentes prædas, rapinis, incendijs, vaſtitatibus regionem omnem infeſtantes. Thenas quòque (ſeu Tillæmontem) inuadere, atque in ſuam redigere poteſtatem tentarunt. Sed à Friderico Bergenſi Comite, qui ibi præerat cum aliquot Copijs, ad defenſionem Brabantiæ conſtitutis, propulſati fuere, non ſinè graui ſuorum iacturâ.

1604. iacturâ. Cuius ultione, vel irâ rei infeliciter geſtæ, ſacrarum Deo Virginum Cœnobium in Thenenſi ſuburbio concremarunt. Inde Bruxellis propiores facti, in conſpectum uſque mœnium venerunt, tantâ Ciuium trepidatione, ac tumultu: ut plerique iam eos Vrbem tenere ſuſpicati, clauſas domos munirent, obicibusque ſæpirent vias. Illi tamen quod ſuccedere proſperè nequibat, non audentes; Vrbem prætervecti, quod fieri potuit, non omiſere: obuium quemque expilare, agreſtes domos diripere, atque incendere. Montes denique, in Vrbem Hannoniæ principem, procurrunt, nulli flagitio parcentes. Diditus quòque rumor, eos per Flandriam graſſantes, quæ Oſtendam obſidebant, Caſtra oppugnatum ituros. Quibus tam multis difficillimo tempore damnis, periculisque circumuentus Archidux eò demum adductus eſt, ut cum iis venire ad conditiones, & ſancire concordiam optimum duxerit; in quos, ob tot, ac tanta ſcelera perpetrata, grauiſſimis animaduertere pœnis debuiſſet. Quippe haud facile erat tales geminos Hoſtes uno tempore ſuſtinere: quorum alter extimus, bellandi ſimul, ac vincendi vetus, maximâ inſtructâ claſſe, vel ſolutæ obſidionis dedecus, vel non leuem aliquam iacturam minaretur: alter inteſtinus, tumultuarius, contumax, eòque infenſior, quòd è ſubiecto rebellis; & quia rerum omnium conſcius, magis timendus. Vt igitur hunc ſaltem à communi pernicie ſummoueret Albertus, Ruræmundanum Epiſcopum, atque Hermannum Bergenſem Comitem ad Seditioſos miſit: ut eos ad ſaniora conſilia reuocarent. Atque in has tandem conditiones conuentum eſt: ut rerum præteritarum perpetua eſſet obliuio: utque ſtipendia omnia ternâ ſolutione penderentur: ipſi verò Hocſtratam, & Carpiam Archiduci reſtituerent: eorum bis mille Sluſenſium ſubſidio contra Fœderatos irent: dum hæc omnia perducerentur ad exitum, pignoris loco Ruræmundam tenerent. Obſides iiſdem dati tres Principes Viri: Petrus Gironus Oſſunæ Dux, Comes Fontanoius Marchionis Hauræi Filius, & Alphonſus Aualus Vaſti Marchio. Eò uſque procedit interdum improborum audacia, ut exigere non pudeat, quod pudor eſt memorare: &, quæ rerum humanarum conditio eſt, qui dominantur Prouinciis, ac Regnis, parere coguntur tempori, & ſeruire neceſſitati.

Bruxellis inſultant.

Archidux eos cum conditionibus ſedat.

MAVRITIVS interea, cùm in ſinu Sluſenſi deſcenſionem facere non liceret; in Inſulam Hendicam, & Diui Philippi munimentum, quâ vado tranſiri poterant aquæ, maris æſtu ſubſidente, migrare cum Equitatu decreuerat. At ubi promptum ad obſiſtendum cum ſuis Equitibus Triuulrium animaduertit, nouum

 con-

conſilium cepit. Coxiam namque procul perluſtratam, parumque inſtructam Milite deprehenſam, inuadere ſtatuit potiùs, atque occupare. Sluſenſis enim Præfectus, quas ab Iuſtiniano acceperat, tres centurias, non ad cuſtodiendam eam Inſulam miſit, ut imperatum à Marchione fuerat; ſed tuendæ Sluſæ retinuit: eâ ſemper neceſſitate acriùs urgente, quæ propiùs attingit. Quare Mauritius opportunitatem nactus, nocturno tempore pontones aliquot, ac nauigia cum Peditibus quadringentis in eum ſinum immiſit. Qui ſexto Nonas Maij ſub auroram appellentes, quadraginta ſolos Pedites in Inſulâ offenderunt. Hi tantò maiore Hoſtium conſpecto numero, locum eis ſinè morâ ceſſere. Quamobrem eò deſcendere iuſſi Pedites quater mille: qui ſtatim in ripâ aluei regionem interſecantis, & Coxiam à Sluſâ dirimentis, munitiones excitarunt. Alteri quòque alueo Coxiæ, Catſandæque interiecto pons impoſitus: ut facilis, ac properus Militibus daretur ultro citroque tranſcurſus. Pars alia Militum aggerem inuaſit ad Diuæ Catharinæ munimentum ducentem. Hic Herrera, Triuultius, Brancatius, paulò antè memorati, loricam ingentem extruxerant: in quam nouem tormenta diem totum Fœderati exonerarunt. At obortâ nocte, inconcuſſam Catholicorum conſtantiam conſpicati, eadem retraxerunt. Per eam noctem ijdem Præfecti Militum cum alijs conuenerunt, ut ſuper re præſenti deliberarent. Cùmque magnam ſe die tranſacto feciſſe iacturam agnoſcerent: & Copias apud ſe admodum exiguas animaduerterent: ſiquidem regionis Incolæ partim fugâ dilapſi, partim animis omnino deſtituti; locum illum deſerere, atque Iſendicam ſe recipere ſtatuerunt. Vnus in contrariâ erat ſententiâ Brancatius, & perſiſtendum ibidem aliquandiu cenſebat, ut quò vergeret Hoſtis, obſeruaretur. Sed, in quo cæteri conſentiebant, id actum eſt. Poſterâ luce deſertum locum videntes Fœderati, proſperam ſibi ſortem gratantes, eum raptim occuparunt. Tùm duabus iam captis Inſulis Catſandâ & Coxiâ, ſatisque inſtructis militari cuſtodiâ, ad Iſendicam pariter expugnandam animum adiecerunt. In itinere Diuorum Philippi, & Catharinæ nomine appellatis receptaculis parui momenti, adeòque parum munitis, promptâ deditione potiti ſunt.

Mauritius Coxia inſula potitur.

VELASCVS inter hæc miſſus ab Archiduce Sluſam, ſupplementum acceperat Peditum mille, & quingentorum ex Legione Germanicâ, cuius Tribunus erat Egloffus Lucemburgenſis. Nec temerè ſuſpicabatur, Mauritium, ubi tenuiſſet Iſendicam, iterum omni ope conaturum Sluſenſem alueum traijcere: vel Damum per Ardemburgum inuadere: vel ex Diuæ Annæ receptu

adi-

1604. aditum intercludere Subſidio Sluſam immittendo. Quamobrem, ut his omnibus maturè proſpiceret; eius aluei ſitum muniuit, cœptam ab Iuſtiniano loricam perficiendo, eamque uno receptu, ac duobus lunatis munimentis ad latera roborando. Tùm Ardemburgum proficiſci Lucemburgenſem cum ſuâ Legione iuſſit, ligonibus, palis, cæteroque apparatu bellico inſtructum: ut Oppidum illud accuratè muniret. Nouum præterea munimentum unà cum ponte impoſuit fluuio, qui Damo Sluſam prolabitur: cui munimento Diui Iobi indidit nomen. At Mauritius minoribus aliquot propugnaculis, uti diximus, occupatis; Iſendicam quòque in ſuam poteſtatem redigere moliebatur. Sed quòd Oppidum erat & naturâ, & manu ſatis validum, caſtra in proximo collocauit, ea diligenter munijt, ac tormenta diſpoſuit.

A Velaſco Diui Iobi munimentum extruitur.

AD Oppidanos in fidę retinendos, ſcripſerat Albertus, ut primos Hoſtium impetus conſtanter, ac ſtrenuè ſuſtinerent. Futurum enim ut intra quatriduum opportuno ſubſidio iuuarentur. Verùm hæ literæ à Mauritianis interceptæ, non Obſeſſis ſolatio, ſed Obſeſſoribus incitamento fuere, ut eos vehementiùs multò premerent, atque impetu magis aſſiduo quaſſarent. Neque tamen lenibus tormentis abſtinere Mauritius voluit; non minùs clementiæ famâ, quàm bellicâ virtute ſubijcere ſibi Populos amans. Tranſmiſſo namque Tubicine deditionem poſtulauit. At dum is propiùs accedit ad mœnia; è Præſidiarijs unus diſploſo illum ſclopeto tranſuerberat, ac proſternit. Exarſit ad eius rei nuncium Mauritius: & Obſeſſis extrema quæque denunciari iuſſit, niſi quamprimùm dederetur temerarius Miles. Decimam iam diem Iſendica tormentorum perpetuis ictibus quatiebatur. Et quamquam qui præerat loco Fordinus, cæterique Præſidiarij egregiè ſuas agerent partes: comperto tamen, Subſidium nullum ſubmitti poſſe, ac Defenſorum numerum in dies magis imminui, deditionem facere decreuerunt. Conditionum eius prima illa fuit, ut occiſor Tubicinis, tanquam violator iuris Gentium, ſeuerè puniendus traderetur: tùm ut cum ſolis armis Præſidiarij migrarent: ſigna, & omnem bellicum apparatum in Oppido relinquerent: quatuor menſium ſpatio aduersùs Fœderatos nè militarent. Digreſſis illis, & Sluſam profectis; Mauritius Oppidi ruinas reſarſit, ac nouis id munitionibus firmauit. Indè Ardemburgum mouit, quod ut inualidum ad defenſionem, ideoque à Lucemburgenſi deſtitutum, extemplo tenuit. Nec maioris negotij fuit Middelburgo potiri.

Carnerus l. 14 c. 32.

Mauritius Iſendicam, & vicina Oppida capit.

LVCEMBVRGENSIS cum ſuis Damum ſe recepit; quò mox

etiam Velaſcus conceſſit, ut eum locum retinendum curaret, atque ad defenſionem præmuniret. Eòdem illâ ipsâ die conuenerunt cum Equitatu Triuultius, cum ſuis Legionibus Brancatius, Achicurtius, Barlæmontius: & Pedites mille quingenti à Spinula ex Oſtendanis Caſtris immiſſi. Hi ſimul omnes cum ijs, qui Diuæ Annæ receptum ſeruabant, numero cenſebantur quinque millia Peditum, Equitum duo. Cùmque probè noſſet Velaſcus, Mauritianis, ut Damum accederent, tranſmittendum eſſe pontem, quem ſuprà diximus impoſitum aggeri, Ardemburgo Damum deducenti; ad eum inſpectandum profectus, à Bleileueno, Legionis Achicurtij ſupremo Inſtructore cum octingentis Militibus adſtrui munimentum iuſſit, ac ſedulò cuſtodiri. Hæc ubi perlata ſunt ad Mauritium; nè ſpatium daret Hoſti perficiendi operis, maioresque ſibi obices interponendi, poſtero die cum primis Ordinibus ad pontem properauit, reliquum ibi Exercitum præſtolaturus. De cuius aduentu factus certior Velaſcus, rapuit extemplo ſecum mille quingentos Pedites à Marchione miſſos, qui præ cæteris erant ad iter expediti: erant autem ex Legione Borgiæ, ſub Inſtructore ſummo Ferdinando Olmedo: unàque duxit Sclopetarios Equites Nicolao Blinio ſubiectos; quos ad cuſtodiam ſui corporis adhibebat: cumque his ad pontem accurrit. Triuultio verò Comiti, qui cum reliquo Equitatu, in circumiectis Pagis morante, duabus Damo aberat leucis; imperauit, ut eas Copias ad pontem perduceret. Quò poſtquam deuenit Velaſcus, animaduertit, munimentum ab ſe deſignatum vix ad palmorum quatuor altitudinem extructum. Quare magnam Militum partem illinc eductam ſuper aggere aduerſam Hoſti collocauit: partimque in medio, partim ab lateribus diſpoſuit. Tùm duas præmittens Moſquetariorum alas, Bliuij turmâ ſtipatus, velitari cum Fœderatis cœpit. Hi quadrato, inſtructoque agmine contrà moueri; & fiduciâ, quam dabat numerus maior, audacter manus conferre. Non deerat Catholicis Militibus virtus, non Ductori prudentia belli: ſed copia deerat Bellatorum, quâ poſſent multitudini Hoſtium obſiſtere; cùm penè aliorum ſingulis horum deni reſponderent. Quippe nondum cum Triuultio maior Equitatus aduenerat: nec ſinè huius præſidio Peditatum uniuerſum in diſcrimen, imò in cladem certam obijcere, ſapientis eſſe Ducis Velaſcus ritè cenſuerat. Egit ipſe quidem egregiè omnes non Præfecti modò, ſed etiam Militis partes: tantumque Hoſtium, ultra unius horæ ſpatium, tam ſuâ, quàm ſuorum virtute ſuſtinuit. Sed ad extremum in Equites impetum ab latere faciente Equitatu Mauritij; facilè illi diſiecti,

1604.

Velaſcus cũ Mauritianis pugnat, & vincitur.

1604. iecti, fuſique ſunt. Quorum tutelâ nudati Pedites, defendere ſe diutius nequierunt. Quà cæſi, quà ſaucij ferè quadringenti: capti trecenti; quos inter Centuriones aliquot, & ſupremus Inſtructor Olmedus. Saluti pleriſque fuere vicinæ paludes, in quas ſe coniecere; atque inde Damum versùs enatarunt.

Damvm quòque repetijt Velaſcus cum ijs, qui ſuperſtites erant, ſtipatoribus ſuis. Extra mœnia tamen quartâ ferè leucæ parte Sluſam versùs cum eiſdem ſubſtitit; alueo inter ipſum, atque Hoſtem interiacente. Alteri verò, qui ad tergum erat, alueo pontem iniecit: ut ſi qua vocaret ad Oſtendana Caſtra opportunitas, uſui foret. Iuſtiniano verò per literas mandauit, ut duas ad ſe mitteret bombardas: utque cum reliquis Copijs ad ſe migraret. Fecit hic ſtatim imperata: dumque Sluſam prætergrederetur, ab eius Gubernatore rogatus fuit aliquem Militum numerum, ad obſidionem ſuſtinendam, quam à Fœderatis metuebat. Enixis precibus, & ſimul imminenti periculo deeſſe Iuſtinianus non potuit: adeòque tres centurias reliquit, præter alteras totidem, quas antea miſerat. Poſtquam verò Velaſcum conuènit; ab eo iuſſus eſt illam ripæ partem cuſtodire, ad quam alueus vado tranſiri poterat. Locum is cum ſuis extemplo occupauit: utque ab Hoſtium ictibus tecti eſſent, aggerem ibidem excitandum curauit. Et opportunum utrumque conſilium fuit. Etenim Fœderati paulò pòſt, mari prorſus ſubſidente, duo Peditum agmina in vadoſam illam partem immiſerunt. Qui ſtatim atque ripam aluei tenuere, paratos in alterâ ad obſiſtendum Catholicos proſpexerunt. Igitur diſploſis utrinque ſclopetis, atque moſquetis aliquandiu dimicatum eſt. Neque tentandum cenſuit Mauritius vadum, quod tam prouidè præmunitum fuiſſet, ac tam ſtrenuè defenderetur. At alijs locis poſſe alueum vado tranſiri, ſuccurrit perito regionis Velaſco: præſertim verò, quem Sluſæ ſciſſuram appellant. Non tamen, quibus tutanda illa committeret, Milites ſuppetebant: quinetiam ita ſparſim diuiſi, facilè opprimi ab Hoſte potuiſſent. *Noua pugna ad alueum Sluſenſem.* *Cortadura.*

Inter has animi anguſtias Aloyſio conſtituto lux aliqua opportuniſſimè affulſit à Spinulæ prouidentiâ. Is quippe cautè proſpiciens: ſi traijcere Sluſenſem alueum Mauritianis permitteretur; in ſua Caſtra perniciem illam omnem, atque ruinam deuolutum iri, atque idcirco de Oſtendanâ expugnatione actum fore: ſua quòque referre plurimùm intellexit, eam traiectionem penitùs intercludi. Quamobrem ad Velaſcum (condonatis publico bono priuatis cum eo, recentibusque diſſenſionibus) octingentos Pedites miſit: ipſumque vehementer orauit: *Ut omni ope,* *Velaſco mittitur à Spinula ſupplementum.*

atque induſtriâ conaretur ab aluei tranſitu Hoſtem arcere. Maiores etiam Copias ſe tranſmiſſurum, adiecit, *ſi poſtularet. Imò ipſum ſe cum maximo quem cogere poſſet Militum numero, ſi opus eſſet, adfuturum auxilio, & pro communi re militaturum. Eâ gratiâ, quò illi vicinior foret, atque ad eius accitum promptior, Oldemburgum ſe migraſſe cum centurijs decem. Interea dum illic moraretur, eum ſe locum ad defenſionem inſtruere.* 1604.

Oppidvm eſt Oldemburgum in viâ ſitum, quæ Brugis Oſtendam fert: euntibusque tam in Albertinam Stationem, quàm in Bredenenſem neceſſariò peruium. Exiguum inibi munimentum erectum Spinula validiùs muniuit: & magnum aggerem, Exercitûsque capacem ante ipſum duxit. Quippe ſi Brugenſi viâ moturus eſſet Caſtra Mauritius, ad inferendum Oſtendanis ſubſidium: illic eum opperiri ſtatuerat; ac tranſitu quantum poſſet, prohibere. At Velaſcus, eo ſupplemento Militum roboratus, Iuſtiniano mandauit, ut cum ſuis ad ſciſſuræ vadum pergeret, atque ab eo traijciendo Fœderatum Militem diſtineret. Ad exequenda iuſſa promptus ille iam erat: cùm ſuperueniens idem Velaſcus imperauit Inſtructori Centurionis Melgaræ, ut adiuncto ſibi ſocio alueum tranſmitteret; exploratoque, quid Hoſtis agitaret, ad ſeſe ſtatim referret. Paruit is, & Mauritianis excubijs penetratis, cuncta perluſtrauit; compertisque Hoſtis conſilijs, Velaſco renunciauit: eum cum ingentibus Copijs, tormentisque Sluſam contendere. Tùm Aloyſius Iuſtinianum iuſſit, maiore Militum numero ſubſequente, per alteram ripam aluei progredi: Equitatum verò per alteram; ut demum ad ſciſſuram conuenirent. Pompeius morem gerens, vix quartam leucæ partem proceſſerat: cum hoſtilium Equitum turmam venientem obuiàm videt: qui tamen ubi Catholicorum agmen obſeruarunt, maiore, quàm venerant, celeritate retrocedunt. Tantumdem verò progreſſo Iuſtiniano, Velaſcus adfuit, dixitque: *Vadum tranſiſſe iam Hoſtem, ac locum occupaſſe. Induſtriam ſuam omnem in irritum recidiſſe. Iam ſibi conſilium eſſe, Oldemburgum contendere, ubi tùm Spinula moraretur: nè fortè præcurrens Mauritius, intercluderet iter, impediretque quominus arma coniungerent: ut ab Archiduce imperatum. Præiturum ſe, ut primi Ordines ſe in viam darent. Cum extremis ipſe ſubſequeretur: caueretque, nè Hoſtis nouiſſimum agmen carperet. Accurſurum ſe ſubſidio, ſi foret opus. Pontem ubi tranſmiſiſſet, interrumpendum curaret, & Brugas deducenda nauigia.* Peregit Iuſtinianus omnia; ſecutusque eſt Aloyſium, qui eodem die peruènit Oldemburgum, & cum Spinulâ Copias ſociauit.

Mauritius Sluſam inuadere cogitat.

Dar'alla coda.

Velaſcus Copias cum Spinula cõiungit.

His

1604. *Pōpeius Iuſtinian. l. 7. Carner. lib. 15.*

His ita geſtis; nonnullorum opinio fuit, elabi ſibi de manibus ſiuiſſe Catholicos præclaram lædendi grauiter Hoſtis occaſionem. Namque dum is alueum traijcere aggreſſus eſſet, maris æſtus redundauit: ideoque pontem ſtruere coactus eſt, quo reliquus Exercitus traduceretur. Verùm hic, ut feſtinato, ac tumultuario factus opere, ſtatim ſub pondere tantæ multitudinis perfractus eſt. Quare ad eum reficiendum tres neceſſe fuit horas inſumere. Quo interuallo cùm pars altera hoſtilium Copiarum totâ amplitudine aluei ſeiuncta eſſet ab alterâ; ſi tùm eam Velaſcus cum ſuis fuiſſet adortus, facilè illam fundere, ac profligare potuiſſet. Sed multa in bellis accidunt, quæ uti prænoſci, ita diſponi rectè non poſſunt. Ac tùm præſertim patuit, quanti momenti ſint Exploratores, qui res Hoſtium & ſolerter indagent, & maturè renuncient. Albertus de improſpero ſucceſſu rerum ſuarum, tranſituque Mauritij certior factus, Velaſcum ad ſe Gandauum reuocauit: & utramque prouinciam tam Oſtendanæ obſidionis continuandæ, quàm Fœderatorum Exercitûs coercendi Spinulæ unius curæ, ac diligentiæ commendauit: eumque per literas monuit, ut in omni adminiſtratione deliberationes eas caperet, quas è regiâ, ac ſuâ re magis eſſe iudicaret. *Vincendi occaſio elapſa Catholicis.*

MAVRITIVS ponte reſtituto, reliquas Copias tranſduxit: & Diuæ Annæ receptum aggreſſus, quem quadraginta Milites ab Iuſtiniano relicti tuebantur, nullo negotio tenuit. Biduum ibi tranſegit, donec impedimenta omnia tranſueherentur. Georgianam exinde Arcem oppugnaturus, quia maioris id opus molis cognoſcebat; haud procul illinc Caſtra poſuit, ac muniuit inter captum receptaculum, alueumque; opportunitate aggeris uſus, qui Sluſam indidem ducit. Dum hìc ageret Mauritius, eiusque naues per portum Sluſenſem receptui proximum ultro, citroque commearent, nequicquam fulminantibus undique hoſtilibus tormentis; bellicum euocauit concilium, conſuluitque: Vtrum aggredi opus præſtaret: vicinam nè Sluſam obſidione cingere, atque expugnandam curare; an Caſtra Hoſtium ad Oſtendam inuadere, ac tam diuturnâ illam obſidione, ſi daretur, liberare? Multæ, magnæque difficultates in hac poſteriore expeditione ſuperandæ: contrà verò Sluſæ vicinitas, atque aditus ad eam penè cuncti tot captis propugnaculis patefacti; & Oppidi huius non minor, quàm illius, ad Flandrici maris oram infeſtandam, opportunitas, perſuaſere demum Fœderatis, ut Sluſenſem obſidionem præhaberent. Quamobrem ad eam inſtituendam ſe accinxere: ac primùm Georgianæ Arci expugnandæ inſiſtendum putarunt; quòd ea nauigijs alueum intrantibus *Bellica Mauritij conſultatio.* *Sluſæ obſidio decernitur.*

ma-

magnum bombardis afferre poterat detrimentum. Præerat ibi cum Præſidiarijs centum ac triginta, ſeu quinquaginta Corduanus. Qui deditionem poſtulantibus principio magnanimè denegarunt. At ubi tormenta ad quatiendum expediri viderunt; eiſdem, quibus Iſendica, conditionibus in Hoſtium venere poteſtatem. Quæ properata deditio non impune fuit Corduano: ſed Præſidiarijs Blancobergam commigrantibus, captus eſt, & morte damnatus. Ingreſſo Arcem cum ſuis Mauritio, eiusque partem omnem, ac munitionem perluſtranti renunciat Militum unus, ſe fortè nitrati pulueris apothecam intrantem, deprehendiſſe in eâ ſuccenſum fomitem ita diſpoſitum, ut parum abeſſet, quin puluerem ignis comprehenderet, atque ingentem extemplo Militum ſtragem daret. Se verò ſubducto fomite remouiſſe periculum. Ad eum nuncium commoti vehementer omnes, qui Mauritium circumſtabant, ac deteſtantes indignitatem rei, clamare, adoriendos illico tanti facinoris auctores Præſidiarios, atque ad unum trucidandos. At Mauritius, cui non conſtabat, dolosâ magis operá, quàm fortuito caſu id eueniſſe: atque ut dolo malo factum fuiſſet; æquum non videbatur unius, aut alterius fortaſſe noxam omnibus imputare, ac luendam imponere; datamque in paciſcendo fidem violare: incitatos Sociorum animos auctoritate ſedauit; neque ullam pro tam incerto crimine ſumpſit pœnam. Indè ſe totum contulit ad obſidionem adornandam, & Caſtra munienda.

1604

Arx Georgiana capitur à Fœderatis.

Gaspar Ens. Thuanus. Haræus. Carnerus.

In eo periculum incendij.

INTEREA Marchio non minùs de Sluſæ defenſione, quàm de Oſtendæ victoriâ ſollicitus erat: quandoquidem ſibi utrumque onus impoſitum ab Archiduce videbat; atque ab utróque vehementer exigi ſedulitatem, ac prudentiam ſuam. Itaque non ignarus, à multis clariùs, certiùsque, quàm ab uno dijudicari, quid optimum factu foret; bellicum Senatum coëgit. In eo paucis expoſito præſenti rerum ſtatu, rogatæ ſingulorum ſententiæ mirum in modum variabant. Erant, qui *perſiſtendum Oldemburgi*, cenſerent, *Oppido tamen undique probè munito: atque inde velut è ſpeculâ, quò ſe converteret Hoſtis, obſeruandum; & quò vocaret neceſſitas, accurrendum. Idipſum alij præſtandum* exiſtimabant *Blancobergæ cùm præſertim illac iter Hoſti futurum appareret, Oſtendam inferenti ſubſidium*. Opportunius alijs videbatur *Caſtra mouere ad Annæ receptaculum: atque ibi tergo Exercitus Damo, Brugìque; fronte verò in Hoſtem conuerſâ, munitisque Stationibus, cum diutius tenere ſuſpenſum, ancipitemque conſilij: ſi autem is inde recederet, nouiſſimum agmen carpere, & quàm maximo liceret, afficere detrimento. Sin verò ad hoc audendum non ſatis eſſent Copiæ, quas* pra-

Spinula Concilium bellicum conſulit.

Variantes in eo ſententiæ.

1604. *praſtò haberent; eas omnes euocari poſſe, quæ Bredenenſem ſeruabant Stationem. Cùm enim Buquoij aggerem ulterius non producere decretum foret: cùmque Hoſtis prohiberi non poſſit mari ferre ſubſidium; fruſtra ibi Militem detineri.*

Hac ſententiarum varietate nequaquam confuſus Marchio animi perplexitate nutauit: ſed potiùs quam optimam duceret, eligendi, aut commodiorem aliam inſinuandi datam ſibi occaſionem amplexus eſt. Igitur ſingulis ſententijs, dum dicerentur, ponderatis; eam primò reiecit, quæ ad hoſtilem Exercitum propiùs accedendum ſuadebat. *Quippe ad aciem audendam contra tantum Exercitum*, oſtendebat, *idoneas ſibi Copias non ſuppetere. Sed neque recedentem Hoſtem graue poſſe damnum accipere: neque prohiberi obſidione Sluſenſi. Omnes quippe ad Oppidum aditus ab eodem iam occupatos: atque unius diei ſpatio poſſe ab Exercitu communiri, defendique à paucis. Quinetiam cùm alueum idem haberet in poteſtate, ac propterea liberum commeatibus iter; ubi Caſtra Catholica videret ferè uniuerſa contra ſe collocata; facilè Copiarum partem Oſtendam eum immiſſurum, ut paucos Obſeſſores in Stationibus relictos opprimeret: idque multò facilius factu fore, ſi Obſeſſi quòque ijs adiungerentur. Neque Oldemburgi conſiſtere, ac ſe munire videri opportunum. Vereri namque ſe non fruſtra, nè Mauritius opem laturus Oſtendæ, Blancobergâ iter faceret, eamque priùs occuparet, quàm ipſe ad eam propugnandam accederet: cùm illi & breuior eò pateret, & expedita obſtaculis omnibus via. Denique Blancobergam ipſam cum omnibus Copijs inſidere, ſe parum utile arbitrari, quòd longiùs Oſtendâ diſtineretur.* Ob hæc momenta rationum alijs reiectis conſilijs, Triuultium Comitem cum Equitatûs parte, & Peditibus mille Blancobergam deſtinauit: eumdemque iuſſit Oppidum munire, & Equitibus circumductis Hoſtis deliberationes explorare. Ipſe autem cum reliquis Copijs ad Bredenenſem ſe retulit Stationem: inde facilè accurſurus auxilio, ſiue Blançobergam, ſiue Oldemburgum Fœderati aggrederentur. — *Quæ refelluntur à Spinula.*

Ibi moranti Spinulæ redditæ ſunt à Sluſenſi Præfecto literæ, quibus nunciabat: *Mauritium Claſſe in alueum inductâ, pontem ſupra illum moliri, ad Catſaudam Inſulam ferentem: ſub Arce Georgianâ extruere aggerem: ad Dami ſciſſuram, ad Diui Iobi, aliaque propugnacula Stationes communire: adeòque videri Sluſam circumſidere, & claudere undique decreuiſſe.* Quare ad eam defendendam opportunas ſupperias Militum poſtulabat. Miſit extemplo Marchio lectos Pedites trecentos; qui per obtectam paludibus viam incolumes ad Oppidum peruenerunt. — *Cortadur.* — *Sluſam Subſidium mittitur.*

Archidvx interea Brugas conceſſerat, Vrbem medio ferè

ſpatio poſitam Oſtendam inter, & Sluſam: ut nempe magis ex propinquo conſuleret utriuſque opportunitati. Et quamquam optime intelligebat, haud ſibi tantum ſuppetere Copiarum, ut ad alteram obſidionem prorogandam, ad alteram ſummouendam ſatis eſſet: omni tamen ope contendit, quàm maximum potuit Militum numerum ad utrumque finem conflare. Cùmque ad eum Marchio veniſſet, quò rerum geſtarum faceret certiorem; eidem iuſſit, ut alias centurias decem Sluſenſi Præfecto, illas eoixè poſtulanti, tranſmitteret. Eas miſit illico Spinula, Iuſtiniano Ductore: cui etiam denas addidit ad iter explorandum, cum quingentis Equitibus. Profectus is per eaſdem paludes tutò ad Oppidum perduxit omnes: mille in illud Milites intromiſit; cum cæteris reuertit ad Caſtra. Magnoquòque opere commendauit Albertus Marchioni: *Cunctis ut viribus conniteretur ad Oſtendam celeriter expugnandam: cura ſibi interim fore, ut Geldriâ, & Syluâ-Ducis Præſidia deducerentur: collectus è prouinciâ Equitatus commigraret: Ruramundæ collocati qui ſeceſſionem fecerant, maximo numero conuenirent: conducti ex Leodicenſi Agro ab Iacobo Franciſcio Pedites mille quingenti ſe cæteris adiungerent: unàque omnes Sluſam ingenti ſubſidio roborarent.* 1604.

His ita conſtitutis, ad Oſtendana Caſtra Spinula redijt, & obſidionem feliciùs aliquantò progredi deprehendit. Iam enim Hiſpani munimentum tenebant, cui ab Erinaceo nomen. Validiſſimum id erat, & quà terrâ farciebatur, altiſſimum; aggere præterea ſatis amplo, editoque protectum: quin & Hoſtium ictibus, & marinis æſtibus, ut quod maximè obiectum. Quæ cauſa extitit, ut (quemadmodum antea diximus) ſeriùs fuerit occupatum. Tandem verò duobus ſubter effoſſis cuniculis, ſuccenſique pulueris impetu eiuſdem Defenſoribus diſſipatis, eo potita eſt Hiſpana virtus, atque conſtantia quinto Calendas Iunias. Præter multos extinctos captus Centurio, eiusque Locumtenens: & via tecta Obſeſſoribus facta obnoxia.

Ad Oſtendam Hiſpani propugnaculo Erinacei potiuntur.

Porcoſpino.

His feliciter geſtis ab Hiſpanis, iuſſit eos Marchio foſſam traijcere Helmontis propugnaculo omnium maximo circumductam. Idem imperauit Italis, & Vallonibus: qui foſſas antea tranare nequiuerant, propterea quòd Erinacei munimentum eis auerſum erat, unde tormentis peti eorum terga potuiſſent. Illo verò iam à Catholicis occupato; trans foſſam progreſſi Vallones, ſub propugnaculo ſibi deſignato, quod Templo proximum erat, cuniculum ſuffoderunt. Qui ubi flammam in pyrio puluere concepit, impoſitumque murum ſuccutiendo diſiecit; idoneum ad oppugnationem hiatum aperuit. Irruperunt illico

Breccia.

Val-

1604 Vallones; ſed ubi propugnaculum aſcenderunt, medium offendère nouo receptu obſtructum. Itaque in parte, quam ceperant, inſiſtentes, receptui propiores fieri, effoſſâ ſe tuentes humo, cumque bombardis quatere aggreſſi ſunt. At inter hæc Oſtendani nouâ munitione perfectâ clam Obſeſſoribus, decem ei tormenta impoſuere, & contra maius planæ formæ munimentum directa, tanto in id impetu diſplodere cœperunt, ut ſuas inde ſubducere bombardas cogerentur Obſeſſores: quamquam eas poſtmodum repoſuere.

Munimentũ aliud pené capiunt Itali, & Vallones.

Piattaforma.

Dvm ad Oſtendam obſidionem promouent Catholici; non otiantur ad Sluſam Fœderati: quaſi par pari referrent, ac damnis damna rependerent. Iam propugnaculis ferè omnibus circumiectis potitus Mauritius; cunctos ad Oppidum aditus, quibus inferri ſubſidium poterat, intercludere inſtituit. Non paruæ id molis, ac laboris fuit: quando leucas quatuor, & ampliùs in ambitum oportuit occupare. Sed paludes tamen, & aluei aquarum in eo ſitu frequentes interpoſitu ſuo multum operis, atque impendij minuerunt. Hunc igitur apparatum proſpectans Sluſenſis Gubernator, Oppidoque vehementer metuens; nullam ſibi tantam immitti Militum copiam videbat, quin maiorem adhuc, & maiorem in dies poſtularet. Quippe neceſſitas modum in exigendo, pudorem in petendo non habet. Quare rurſus per literas Archiducem obteſtatur: ut alios mille minimùm Pedites Sluſam adduci iubeat, unàque bellicum apparatum conuehi; atque inſtrumenta Foſſorum: cùm ſibi ſit opus multa munimenta exſtruere ſuburbana; neque ſuppetat ſatis, quo perficiat. Imperauit hoc quòque ſubſidium Spinulæ Albertus, Spinula Iuſtiniano. Is Equitibus mille, totidemque Peditibus ad explorandum iter acceptis; mille alios Milites deduxit, quorum quiſque ſacculum nitrati pulueris, & ligonem, & palam geſtabat: eamdemque, quam antea non ſemel, inſtitit viam. Obuias in eâ turmas aliquot Hoſtium habuit, exploratum præmiſſas: ſed quia quadrato, & rite diſpoſito agmine incedebat, illæ ab eo laceſſendo abſtinuerunt.

Iuſtinianus lib. 3. Carner. lib. 15. Bentiu. l. 7. Thuanus l. 130.

Mauritius Sluſam obſidens aditus omnes occupat.

Guaſtatori.

Nouum eò ſubſidium mittitur.

Andar' in ordinanza.

His auctus ſubſidijs Gubernator Serranus, propè certam accepit ſecuritatem Oppidi oppugnatione minimè capiendi. Namque & ſitu validiſſimum erat, & ſatis munitum, & ſupra quater mille Militibus inſtructum. Verùm poſt paucos dies animaduertit, creſcente numero Defenſorum copiam decreuiſſe alimentorum: eaque vix in Iunium menſem totum ſuppeditare. Iterum ergo ſcribit ad Archiducem: commeatus ut ſubmittantur, ſummis precibus rogat; ſimulque bellicum inſtrumentum,

x 2 cuius

cuius nempe vis ingens abſumatur in dies. Vtrique neceſſitati maturatè ſubueniendum curauit Albertus: Præfectoque reſcripſit: ut poſt biduum, quo tempore maris æſtus reciprocaret, duo Peditum millia, & triremium Remiges, & quicquid in Oppido degeret imbellis turbæ, mitteret ad locum alueo imminentem, qui vulgò Teruerda dicebatur. Ibi eos, quæ poſcerent, inuenturos. Tum bis mille ſacculos pyrio puluere, totidemque farinâ oppleri iuſſit: ad quos comportandos duo Peditum millia, Equiteſque mille quingentos à Spinulâ poſtulauit. Is eum numerum extemplo tranſmiſit eiuſdem ductu Iuſtiniani. Cui Archidux imperauit, ut cum eis Copijs farinam, & puluerem perferendum ad Teruerdam curaret: ibique res eas expectantibus Sluſæ Militibus diſtribueret: imbellem verò multitudinem, quam ibidem reperiret, omnem Brugas perduceret: nè Sluſæ inutiliter morando, alimenta conſumeret eiuſdem Defenſoribus deſtinata. 1604.

Iuſtiniani ſolertia in ſubſidio ferendo.

In viam ſtatim ſe dedit Iuſtinianus, ſacculis ſupra carros impoſitis: nè Militum manus ijs impedirentur, ſi fortè dimicandi ſe in itinere offerret occaſio. Cùmque deueniſſet ad pontem, ubi Velaſcus inijt cum Hoſte certamen, paulò antè memoratum, miſit Ardenburgum, qui cognoſcerent, an ibi conſueto maius Præſidium eſſet. Cùmque hi non eſſe renunciaſſent: Equitatum ibi reliquit, præfecto Guillelmo Verdugo; Peditesque trecentos, quos Ioanni Antonio Rellæ Legionis ſuæ Centurioni commiſit: eumque ſubeſſe voluit Verdugo. Huic verò iuſſit: *Vt cum eis Copijs ibidem conſiſteret, atque accuratè, quid Hoſtis ageret, obſeruaret. Quòd ſi eum videret cum turmis, quibus ipſe poſſet obſiſtere, contra ſe venientem; locum illum conſtanter ad ſuum uſque reditum tueretur: ſin eumdem longè ſuperiorem viribus, inſtructumque bombardis animaduerteret; omiſſo certamine, Damum verſus ſe reciperet, flumen cum Equitatu trajceret, atque in alterâ ripâ ad pontem, qui Ardenburgo ducit Brugas, ſeſe præſtolaretur. Id namque itineris facere in regreſſu ſe cogitare. Quodcumque conſilium caperet, id ſibi maturè per certum hominem aperiret, & accurrendo promptum, & cuncta renunciandi callidum*. Non cenſuit Iuſtinianus Equitatum omnem ſecum deducendum. Quippe ſi diſcrimini expoſitus profligaretur, ingens profectò acceptura erant Caſtra Catholica detrimentum, quibus paulò plus Equitum ſupereſſet. Neque via inter eum pontem, ac Teruerdam interiecta erat admodum commoda Equitatui. Valde autem credibile videbatur, Mauritium Caſtris ab omni parte adeo communitis, ut vel leui Præſidio defendi poſſent; ubi de aduentu Iuſtiniani cognouiſſet, cum duplò maiore Militum numero aduersùs eum iturum ad ipſius Copias delendas.

Eiuſdem prudentia monita.

1604. lendas. Harum verò numerum nequaquam incompertum eidem fore: ſiquidem eis permeandus agger erat in conſpectu hoſtilium Excubiarum. Maluit ergo in diſcrimen venire cum Peditibus mille ac ſeptingentis, & Equitibus Sclopetarijs, ad cuſtodiam corporis Archiducis, ſupremique Exercitûs Commiſſarij deſtinatis; quàm vniuerſa, quæ deducebat, agmina periculis obiectare. Quòd ſi cum viribus longè maioribus aduentare Hoſtem comperiſſet; aliam, quam optimè nouerat, inſiſtens viam, eum vitaſſet.

VBI Teruerdam Iuſtinianus aduènit; Sluſenſem multitudinem minimè reperit. At in aluei vado, quod tranſmiſſurus erat, duas deprehendit Hoſtium naues, æſtu recedente, in ſicco deſtitutas. Extemplo Sluſam miſit, qui venturos urgerent. Dumque Milites expedit, ut naues illas aggrediantur; ecce à Verdugo Nuncius, qui docet Hoſtem cum pluribus Equitum turmis aduentare. Nec multò pòſt alius refert, Peditatum quòque deduci, & carros, ut credere erat, tormentis onuſtos. Hoc audito Iuſtinianus, Sluſenſibus monitis, ut venire ſuperſederent; celeritate maximâ retroceſſit ad pontem, ut eum antè quàm Hoſtis, teneret. Verdugus interea tantam Hoſtium multitudinem conſpicatus; ex præſcripto Iuſtiniani, ſe cum Equitatu recepit. At Peditum Ductor, vel audaci conſilio, vel potiùs neceſſitate adactus ad pugnam, quòd recedendi ſpatium non haberet, manum cum Hoſte conſeruit: & aliquandiu fortiter dimicando virtutis ſuæ clarum ſpecimen dedit: ſed mox tantò ſuperiore numero obrutus, oppreſſusque, cum quinquaginta ſuorum in poteſtatem Hoſtium venit, alijs quinquaginta peremptis, cæteris per paludes Damum uſque dilapſis.

Pedites aliquot Catholici à Fœderatis victi.

PRAEMISERAT ad pontem Iuſtinianus, qui ſe mox adfuturum nunciarent: ſed ab ijſdem extemplo regreſſis accepit, multa conſpecta Hoſtium ſigna, multas Equitum turmas, & frequentem Peditatum contra ſe contento curſu ingruentem. Vbi Iuſtinianus id comperit, rectè opinatus, in tutum ſe recepiſſe Verdugum; ipſe quòque cum Copijs retroceſſit; iuſſitque Bleileueno ſupremo Instructori: *Vt primum agmen duceret ad exiguum pontem Liuiæ fluminis, Damo Gandauum decurrentis, eumque occuparet. Quòd ſi reliquum Exercitum conſiſtere, & confligere audiret; non tamen ipſe à ſuſcepto curſu deſiſteret. Neque iuſſis pareret ſuo nomine perlatis, niſi ab altero perferrentur è duobus Equitibus, quos prope ſe habebat*. Eidem peritos præbuit viæ duces. Poſt eum Germanos, qui medium tenebant agmen, immiſit, ijsque carros adiunxit. Ipſe demum cum Hiſpanis, atque Italis nouiſſimum cepit locum.

Vãguardia.

Far'alto.

Iuſtiniani prudentia in receptu.

Battaglia.

Retroguardia.

cum. Hoc ordine recedens, habuit in conſpectu repentè hoſtilem Equitatum ſeſe gradario, atque effuſo curſu conſectantem: ſimulque ad læuam tympanorum audiuit ſonitum alijs Militibus præeuntium. Erant hi Pedites mille Ardenburgo profecti, quibus pridie Mauritius (uti poſtea cognitum) de miſſo Subſidio certior ab Exploratoribus factus, imperauerat, ut cùm primùm viderent hoſtiles Copias Teruerdâ recedere, prodirent, ac Middelburgenſem viam inſiſtentes, eis ad pontem occurrerent. Se namque alio itinere eòdem aduersùs illas irrupturum. Exiſtimauerat quippe illac eas regreſſuras, ubi ipſum viderent Sluſenſi viâ venientem. 1604. *Di galoppo.*

IVSTINIANVS Hoſtium Equitatu conſpecto, qui nouiſſimum agmen carpebat, non abrupit ſuſceptum iter; ſed iuſſit ut Sclopetarij Angelo Melgaræ ſubiecti, & Moſquetariorum Cohors, cui præerant Centuriones Franciſcus Rodericius Hiſpanus, & Pantaleo Spinula, ambo Legionis ſuæ, fronte in Hoſtem conuerſâ, ſimul ei dimicando obſiſterent, ſimul ſe paulatim reciperent. Et ſcitè quidem uſus eſt in rem ſuam locorum ſitu. Cùm enim via eſſet anguſta, atque eius utramque partem, quà paludes concluderent, quà ſyluæ; non niſi pauci premi ab inſequentibus poterant: neque ſpatium dabatur Equitibus in latera inuehendi. Mauritij quòque conſilium non erat, ut Equitatus confligeret: ſed ut velitando Catholicos moraretur, uſque dum ipſe perueniret ad pontem. *Scaramucciare.* Verùm eò maturiùs acceſſit Bleileuenus, & mox cum reliquis Copijs Iuſtinianus. Qui vix locum tenuerant, cùm ex alterâ parte Mauritium, eiusque Peditatum conſpicantur; ex alterâ eos, qui mouerant Ardenburgo. Quamobrem Iuſtinianus extemplo iuſſit Italos, Hiſpanosque in Hoſtem arma conuertere: ſimulque Bleileueno mandauit, ut cum primis Ordinibus pontem tranſgreſſus Damum versùs procederet: & Moſquetariorum Cohortem collocaret ad quaſdam lignorum ſtrues, quas in ripâ fluminis Coloni erexerant, aliò cymbis tranſuehendas. Quippe cum ponè ſtantes Milites pectore tenus obtegerentur; poterant inde tutò moſquetis Hoſtem petere in aperto degentem. *Equidem cum Hoſte velitatio.*

VBI Mauritius vidit Catholicos pontem diligentiùs occupaſſe, iamque in aciem eos diſpoſitos: ſui verò Exercitûs primos Ordines incompoſitos, ob acceleratum iter ad Hoſtem præuertendum, atque ob anguſtam viam quadrati agminis minimè patientem: qui verò Ardenburgo venerant, eiſdem de cauſis minùs ad prælium ineundum idoneos: conſultius duxit tunc abſtinere conflictu, & reliquas Copias opperiri. Quam temporis opportunitatem *Squadronati. Vanguardia. Sbandati. In fila.*

tem

1604. tem amplexus Iuſtinianus, Milites trans pontem duxit, cuius anguſtiæ ſingulos tantum capiebant. Sclopetarios igitur, & Moſquetarios tranſgreſſos iuſſit poſt memoratas ſtrues conſiſtere, atque illinc Hoſtem ferire: Haſtatos verò vado tranſire fluuium, cuius aquæ pertingebant ad pectus. Mauritius Hoſtem impunè recedere animaduertens, ac dolens, tunc demum eum premere aggreſſus eſt, cùm Haſtatorum poſtremus Ordo flumen intrabat. Quare ad eumdem lædendum ſeriùs, quàm par erat, arma ſe mouiſſe intellexit. Tùm verò plures ille vias ad eum finem, ſed paruo cum profectu tentauit. Alios namque trans fluuium properare iuſſit: alios è citeriore ripâ moſquetis Catholicos petere: duo quòque tormenta tùm primùm eò peruecta in eoſdem diſplodi: Equitatum verò propter fluuium gradario curſu pergere Damum versùs, ut iter Hoſti intercideret, receptumque præcluderet. At Iuſtinianus ad illas lignorum ſtrues Lucium Marchionem Pallauicinum, ſupremum ſuæ Legionis Inſtructorem reliquit cum Cohorte alterâ è Sclopetarijs, è Moſquetarijs alterâ; mandauitque ut Mauritianos moraretur, locumque defenderet, donec ipſe quadringentis paſſibus proceſſiſſet: tùm verò ſe quòque reciperet. Fœderatorum Milites flumen traijcere contenderunt; ſed fruſtra, continenter eos infeſtante Pallauicino. Equites verò ad intercludendum iter præmiſſi, ubi Damo erumpentes Copias viderunt Catholicorum auxilio, ſubſtiterunt: adeòque ſpatium habuit Iuſtinianus in tutum perducendi ſuos: quamuis eum inſectari non deſineret ex alterâ ripâ triginta paſſus diſtante Mauritius, perpetuò velitando ad conſpectum uſque Dami; unde tormentis petitus, tandem abſtitit. In hoc receſſu Catholicorum ferme quadraginta quà cæſi, quà ſaucij: Fœderatorum longè plures, magnâ illatâ pernicie à Moſquetarijs lignorum ope protectis. Carri duo ſic paludibus inhæſerunt, ut extrahi nequierint; equis tamen abductis, & farinâ in aquas diſperſâ, nè Hoſtibus uſui foret.

Piecche.

Mauritij iactura maior, quàm Iuſtiniani.

VIX Damum Iuſtinianus peruenerat, cùm ab Archiduce iuſſus eſt Brugas ipſum adire. Vbi venit in conſpectum, voluit Albertus omnia, quæ nuperrimè geſta fuerant, ab eo ſingillatim edoceri. Quod ut planiùs, ac diligentiùs fieret, acceptâ Geographicâ tabulâ, in quâ erat eius regionis adumbrata deſcriptio; ſuper eâ quærere cœpit: quæ loca, dum ſe reciperet, peragraſſet: quibus-ve de cauſis aliam potiùs, quàm aliam inijſſet viam. Rogauit præterea, cur Equitatum, ac Pedites trecentos reliquiſſet ad pontem: cur mandata cætera dediſſet. Quorum ille omnium cùm rationem ſapienter, ac plenè reddidiſſet; ob rem bene ge-

Archidux à Iuſtiniano cognoſcit, quæ geſta erant.

geſtam, laudibus, gratijsque cumulatus ab Archiduce fuit. 1604.

Postridie conuenire coram ſe iuſſit Albertus Buquoij Comitem, & Gaſtonem Spinulam Comitem Bruay, ipſumque Iuſtinianum: eâdemque propoſitâ regionis deſcriptione; ſciſcitatus ex eis eſt: *An opportunum cenſerent, ad pontem ubi relictus fuerat Verdugus, aliquod excitare munimentum, ut immittendis Sluſam ſubſidijs aditus ille pateret*. Commendarunt eiuſmodi conſilium primi duo, adijcientes: *Communiturum ſibi Hoſtem eum locum, ni prior ipſe muniret*. At Iuſtinianus, qui toties deducendo Sluſam Militem, accuratè loca omnia circumſpectarat: *Eum, de quo agebatur, haud magni eſſe momenti*, affirmauit, *vel ad Catholicorum, vel ad Hoſtium utilitatem. Quippe ad inferendum per aquoſa loca ſubſidium, alios multos aditus patere; eumque præſertim, quem ipſemet inierat in regreſſu. Teruerdam potiùs videri ſibi occupandam, ac muniendam antequam ipsâ Fœderati potirentur. Idque eos moliri, ſatis apertè ſignificaſſe bellica illa duo nauigia iuxta eum locum ab ſe reperta*. Quæ cuncta in eâdem tabulâ Chorographicâ clarè, diſtinctèque monſtrabat.

Conſilium ab eo datum Archiduci.

His probè perſpectis, Archidux Iuſtinianum ad Oſtendana Caſtra remiſit, uti Spinulæ muniendam Teruerdam ſuo nomine demandaret. Cùmque ad id operis ſenis Peditum millibus opus eſſe Marchio cognouiſſet; iuſſit Balthaſſarem Lopezium, Caſtrorum Præfecti Locum-tenentem, omnium qui erant in Caſtris numerum ſupputare, atque ad ſe referre. Quo facto, exploratum habuit, eas abduci Copias non poſſe, quin obſidio ſolueretur. Quare ſtatim ad Archiducem conuolauit: eique ita præſentem rerum ſtatum ob oculos poſuit; ut ille omnino ſtatueret, de Exercitu obſeſſore nihil detrahere: ſed eos, qui iam, ut diximus, cogebantur, Milites expectare.

Postquam ſe retulit ad Caſtra Marchio; Oſtendani, qui Vallones viderant iam ad receptum foſſionibus progreſſos; & parata ſimul ad quatiendum tormenta: iaculari continenter in Hoſtem aggreſſi ſunt ferreos globos, pyrobolos, & ſaxa. Neque his contenti, ſpargere frequenter incendia in obliquos aggeres, quibus tecti Obſeſſores ad foſſam accedebant. Hi cum è lucanicis, ac faſcibus ramalium, maximis æſtiuis caloribus, compacti fuiſſent, penitùs ab Sole arefacti, ignem ſubitò concipiebant. Vallonum in primis agger incenſus, tam latè flammam effudit, ut quidquid in fodiendo elaboratum fuerat uſque ad foſſæ aquam, breuiſſimo tempore diſperierit. Illas quòque machinas, quibus tormenta fulciuntur, incendium ita comprehendit, ut magnam earum partem abſumpſerit. Non parum ea res negotij Spinulæ faceſſiuit,

Oſtendanorũ conatus.

Bombei
Approcci
Salſiccie
Faſcine

Obſidentiũ damna ab Hoſtiũ ignibus.

gui

1604. qui periculi ſui contemptor, ut communi ſubueniret, eò ſtatim accurrit; conſtanterque adſiſtens, nè malum ſerperet latiùs, impediuit. Biduo pòſt iactatus ab Oſtendanis ignis corripuit aggerem Italorum. Verùm Iuſtinianus, cui per eam hebdomadam commendata illius cuſtodia erat; Vallonum periculo, damnoque factus cautior, eum ſtatim excuti, ac ſummoueri iuſſit à ſuis: & felici quidem euentu; niſi quòd in eo diſcrimine quindecim è gregarijs extincti, & ipſe ictu moſqueti in pede ſaucius, ad curationem ſe inde recipere neceſſe habuit.

Rifare l'approccio.
Alloggiare nel poſto.
Aſſalto.
Far mine.
Dar loro fuoco.
Al primo aſſalto.
Ritirate.

Vallonvm aggerem denuo excitari Marchio iuſſit: quo perfecto, eumdem, quem antea, locum ipſi tenuerunt. Itali verò, atque Hiſpani, foſſâ traiectâ, in propugnacula ſibi deſignata oppugnationem adornarunt. Acti interea cuniculi ad eadem fuerant: primusque ſuccenſus Italorum, eos ad oppugnandum Brancatio ducente incitauit. Primo ſtatim impetu propugnaculum captum, inſeſſumque. Nec minore vel virtute, vel gloriâ ſuum Hiſpani paulò pòſt occuparunt, altero cun culorum incenſo. Erant hæc propugnacula receptibus interciſa: ut qui eis iam ſe totis expugnatis potitos rebantur; ubi conſcenderant, vix dimidium ſe laboris exantlaſſe cognoſcerent. Quippe receptus ſuâ erant foſſâ muniti, ſuis ad latera cornibus contra impetum tormentorum protecti, ligneis etiam receptibus obſepti ad moſquetorum ictus retardandos. Ita prioribus, patentibusque munimentis captis, noua intra ea repentè conſurgere munimenta videbantur, non ſinè ingenti Oppugnantium tædio, ac deſperatione: quaſi labor ex labore naſceretur, ac belli moles incumberet infinita. Non eâ tamen inuictus Marchionis animus vel fractus, vel delaſſatus. Imò creſcente per oppoſitas difficultates ſtudio rem ad exitum aliquando perducendi, nullam omittebat induſtriam, nihil diſcriminis refugiebat. Nunc effoſſis cuniculis terram ſubducebat Hoſti: nunc inſtructis impreſſionibus eumdem à propugnaculis, & loricâ murorum deturbabat. Et quamquam non id ſinè ſuorum periculo, iacturâque moliretur, multis ab hoſtilibus cuniculis abſumptis, alijs tormentorum ictu proſtratis; non idcirco ceſſauit ab laboribus, ſapienter animaduertens: inter mutuas illas clades gradum à ſuis maiore ſemper acceſſu promoueri, ab Hoſte nouis in dies receptibus reuocari.

Propugnacula capiuntur ab Obſeſſoribus.
Ars in eis conſtruendis.
Fianchi à proua di cannone.
Coſani di tauoloni.
Spinulæ magnanimitas.
Cauar mine.
Cortina.

Ivstinianvs poſtquam à vulnere conualuit, ad aggerem Italorum reuertit, cuius eidem cura rurſus incumbebat. Ibi dum cuniculis duobus effodiendis inſiſtit; alium ab Hoſtibus inſtrui cognoſcit. Miſit ergo, qui, quam ageretur in partem, inueſti-

Iuſtiniani ſtrenuitas.

garent; ut ei maturè poſſet obſtare. Sed cùm ab ijs in explorandâ re ſibi non cenſeret factum ſatis; utque oculis magis fideret, quàm auribus; ipſe per ſe voluit eam indagare. Quod dum animosè magis exequitur, quàm cautè; moſqueto repentè ictus in dextero brachio fuit, ac tam grauiter læſus, ut id abſcindere, quâ humero coniungitur: oportuerit. Tam paruo habet in pretio ſalutem ſuam, qui ſui Principis res habet in magno: ut curæ corporis deeſſe malit, quàm muneri commiſſo. Vbi tribus propugnaculis, muroque eis interiecto Spinula potitus eſt; ex eo editiore loco vertens in Oppidum oculos; nouam in eo munitionem inſtructam conſpexit, amplâ foſſâ, & aquis abundante cuſtoditam, exteriore foſſæ labro, lunatisque munimentis roboratam, adeoque ab omni parte validam, ut peritorum iudicio cum eâ, quæ fuerat occupata, de firmitate contenderet. Mandauit ergo Thomæ Vinguartio, rei tormentariæ Præfecti Vicario, ut in propugnaculis, muroque iam captis quinquaginta bombardas collocaret, ad eam munitionem quatiendam. 1604.

Contraſcarpa.
Meze lune.

MAVRITIVS quòque interea Sluſam obſidione urgebat: iamque Teruerdam, & cuncta circumiacentia loca, per quæ traduci Subſidium poterat, ita ſuis Copijs intercluſerat, ut ultro, citroque commeare ſinè difficultate maximâ non liceret. Vix enim per unum, aut alterum Nuncium liberum fuit Serrano Gubernatori de ſtatu rerum Archiducem edocere. Præ cæteris verò ſignificauit, tantâ Oppidum alimentorum penuriâ laborare; ut niſi quarto Idus Auguſti ſubmiſſi commeatus fuiſſent, deditionem facere cogeretur. Iam è Præſidijs deductæ Copiæ, aliæque utcumque contractæ conuenerant. Soli deſiderabantur Milites, qui tumultuati fuerant. Hi quippe clandeſtinâ ſe ſponſione obſtrinxerant Fœderatis, ad certum, & conditum tempus nequaquam ſe contra eos arma moturos: & quamuis eis Obſides vehementer inſtarent, aliâ tamen, aliâque excuſatione proficiſci morabantur, donec præſtitutum tempus efflueret. Hoc animaduerſo Albertus, qui magnum in morâ periculum proſpiciebat; experiri ſtatuit, an ſinè illorum auxilio poſſet periclitanti Sluſæ ſubuenire.

Vide Hiſtorici, qui de Oſtenda.

Sluſæ dedêdæ periculum.

IGITVR ad conſuetum ex aliquo tempore tam conſiliorum, quàm neceſſitatum belli perfugium ſe conuertit. Acciri è Caſtris ad ſe Spinulam iubet: *Sluſenſis rei anguſtias repræſentat: alium ab ipſo negat eſſe opportuniorem, qui tam præſenti malo poſſit occurrere: Regiæ rei, ſuaque plurimùm ait intereſſe, ut eam ipſe prouinciam capeſſat: militaris prudentiæ, virtutis, diligentiæ tam præclarum dediſſe ſpecimen in Oſtendan. obſidione, quam propè ad finem perduxerit;* *ut*

Sluſæ defenſionem Archidux demandat Spinulæ.

1604. *ut maxima quaque, ac difficillima expeditio eius imponi humeris tutò poſſit.* Marchio contrà non his in altum prouectus laudibus, quæ vel timidis ingentes animos faciunt, Principum præſertim Virorum ab ore profuſæ; neque alterius ſupremi muneris ambitione in arrogantiam geminandæ gloriæ ſublatus: ſed utriuſque oneris vix uni tolerandâ mole perpensâ; ſuperadditum hoc detrectare conatus eſt. *Quippe complures non deeſſe,* dicebat, *in Caſtris, in Aulâ, in Belgio longè ſe peritiores rerum bellicarum, atque adeò tanto munere digniores. Satis magnum incubare pondus viribus ſuis, Oſtendanam obſidionem. Quid aliud haud minùs leue ſuperimponere, Sluſenſem defenſionem? Videret etiam atque etiam pro ſuâ ſapientiâ, magnâque rerum peritiâ, Princeps optimus, nè utrumque ſummum, arduumque negotium uno tempore, unâ operâ, uno adminiſtratore complectendo, neutrum ad votum conficeret. Nè ſuas Copias, quæ ſanè non abundarent, in duo ſimul Oppida diuidendo, alterum hoſtile è manibus, in quibus iam propemodum erat, elabi ſineret: alterum ſuum in manus Hoſtium, quorum Exercitu erat ab omni parte concluſum, dimittere cogeretur. Nè denique dum ſe iuberet Oſtendam penè captam deſtituere, ut Sluſæ capi periclitanti ſubueniret; & Oſtendâ non potiretur, & Sluſam amitteret.* Eam Marchio primò recuſat.

Nihilo tamen minùs in ſuâ deliberatione perſtitit Archidux: vel quòd ex rebus recentiſſimè geſtis tantam de Marchionis prudentiâ, & felicitate animo ceperat exiſtimationem, ut eum utrique expeditioni proſperè perficiendæ parem iudicaret: vel quòd non magis optaret Oſtendam conſequi, quàm perdere Sluſam doleret: uti grauius videtur ſuorum iacturam facere, quàm gratum alienis potiri: aut etiam de illâ victoriâ propè ſecurus, de hac præſertim eſſet iacturâ ſollicitus; atque à fortunatis euentibus Oſtendanis animos ſumeret ad benè de Sluſenſi obſidione ſperandum. Igitur inſtare Spinulæ vehementiùs, ut eam curam omnino ſuſciperet: quam ſi recuſaret, inſimulari poſſet in Aulâ Hiſpanicâ, per ipſum indefenſam, ac proinde amiſſam fuiſſe Sluſam. Ad hæc Marchio, quamuis cunctis rite perpenſis optimè prouideret, in re planè deſperatâ irritum fore conatum omnem; improſperique euentûs culpam, non in Principem, qui iuberet, ſed in ſe Adminiſtrum, qui exequeretur, reiectum iri: cùm ferè ſemper in debiliorem partem hoc etiam pondus recumbat: ut ſuam tamen promptiſſimam præſeferret & Regi, & Archiduci obſequendi voluntatem, *Paratum ſe eſſe,* reſpondit, *ad onus quodcunque, vel cum vita, atque exiſtimationis diſpendio ſubeundum, quod è regiâ, ipſiusque re foret. Unum illud orare; ut in tam arduo, ancipitique negotio ſocios ſibi non tam laborum, quàm con-* Deinde inuitus ſuſcipit.

ſiliorum adiungeret peritiſſimos aliquot rerum bellicarum è Belgico Senatu: quibus-cum de capiendu in eà expeditione deliberationibus rite conſultaret. Sapienter id quidem Marchio: ſiue ut munerum omnium uni ſibi, recentisſimo in bellis, impoſitorum eâ ſocietate declinaret inuidiam: ſiue ut quorum prudentiam in re gerendâ, vel ducem haberet, vel comitem; eorumdem conſilijs adhibitis, re (ut iure metuebat) infeliciter geſtâ, exiſtimationem ſuam tueretur. Itaque Socios expeditionis ei addidit Archidux Buquoij Comitem rei tormentariæ Præfectum, Riuam, Texedam, Gironum Legionum Tribunos, aliosque apud ſe morantes Conſiliarios. 1604.

His ita conſtitutis, ad Oſtendana Caſtra migrauit Spinula: ex quibus quàm licuit maximum Militum numerum contraxit; ijs tantùm ibidem relictis, qui ad occupata loca tutanda ſatis eſſent. Eiſdem verò vehementer iniunxit, ut aggeres nunquam deſererent: eorumque Tribunis, ut quidquid tenuerant, retinere conarentur; & ſi quà etiam poſſent, promouerent. Decem verò tormenta ſecum euexit Sluſam versùs, bellicum apparatum, commeatuum copiam, pontes ad fluuiorum traiectum, cæterumque militare inſtrumentum, quo ſibi futurum opus proſpiciebat. Indè luſtrato Brugis uniuerſo, quem deducebat, Exercitu; ſex millia Peditum, Equites bis mille & quingentos numerauit. Cum his ad eum amnem perrexit, quem Iuſtinianus tranſmiſerat, cùm ſeſe ab Hoſte inſequente reciperet: impoſitoque raptim eidem ponte, tranſduxit Militem, & rectâ Teruerdam versùs progreſſus eſt. Middelburgum ex itinere nullo negotio cepit, tum quòd parum munitum Oppidum erat, tum quòd inopinatò adortus. Cùm verò per nocturnas tenebras, anguſtamque viam incederent Copiæ, atque idcirco quadratum agmen ſeruare non poſſent: ſubſtitit Marchio, diligenter cuncta diſponens, nè quid nouiſſimum agmen detrimenti pateretur. Quippe non temere metuebat, nè impetum in illud faceret Hoſtis erumpens Ardenburgo, quod non longiùs quartâ leucæ parte diſtabat, & valido tenebatur Præſidio Fœderatorum.

Sluſam Marchio Copias ducit.

Primvm agmen Aluaro Suario Hiſpanorum Tribuno commiſſum, ubi Teruerdam propius acceſſit, in veſtigio ſtetit, expectauitque reliquum Exercitum: quem paulò pòſt eòdem Spinula perduxit, & Caſtra poſuit. Nullàque interiectà morâ, locum illum omnem perluſtrauit; in quo Mauritius iam erexerat munimentum, & frequenti Pedite, ingentibusque bombardis probè inſtruxerat. Sub illo eâdem nocte Marchio excitari aggerem iuſſit, atque à bis mille Militibus cuſtodiri; quibus præfecit Ferdinan-

Vãguardia. Far'alto. Accãparſi. Riconoſcere. Forte. Pezzi groſſi. Aprir trincicra.

1604. *Fortificare va poſto.* dinandum Gironum Hiſpanorum Tribunum. Id muneris ut uni ex Inſtructoribus ſupremis demandaretur antè, quàm locus firmaretur validiùs; conſilium Suarius dederat, nè Tribuni exiſtimatio illic expoſita periculum ſubiret. At ubi Tribunorum alteri, ſe poſthabito, commiſſum animaduertit (ut inter pares maximè gliſcit æmulatio) cogente ambitione mutare ſententiam, indignari ſupra modum omnem: aciem repentè deſerere: Archiducem adire. Apud hunc palmarem (ut aiebat) iniuriam acerbè lamentatus, abruptè ſe Tribunatu abdicauit. Ambitionis impetum, & plus quàm militarem iram iuſſit Albertus Antuerpiano carcere caſtigari.

At Spinula poſtridie quàm Teruerdam peruenerat, primâ luce clariùs internoſcens hoſtilibus munimentis ſua Caſtra nimiùm propinqua, ac proinde tormentis eorumdem obnoxia; ſubmoueri iuſſit in longinquiorem ſitum, ubi minùs ab ictibus læderetur. Cùmque Mauritianas undique proſpexiſſet munitiones validè firmatas, & paludoſis locis ita vias ſuperductas, ut ad illas inferri ſubſidia expeditiſsimè poſſent; de Sluſâ obſidione liberandâ ſpem propè omnem abiecit. *Sluſæ defenſio penè deſperata.* Mauritius contrà de ſuâ Caſtrorum diſpoſitione ſecurus, tantique Hoſtis acceſſione ferocior, collocatis in quâcunque parte tormentis, non modò ſuas diligenter tueri, ſed hoſticas ſimul vehementer concutere Stationes, vix unquam intermittentibus ictibus bombardarum. Non parum ab his accepere Caſtra Catholica detrimenti. Neque poterant hæc inde longiùs amoueri: quandoquidem fuiſſent pariter à ſuis aggeribus remotiora; quos ſi magnis viribus Hoſtis aggrederetur, accurri ſubſidio tempeſtiuè non poſſet. Sed neque ſperandum erat, aggeribus iiſdem promotis expugnatum iri priùs tam validè firmata munimenta, quàm deditionem faceret Sluſa, ob ſummam alimentorum penuriam iam ad extremum redacta. Vna itaque ſpes, unumque conſilium Spinulæ ſuperabat: ut cùm primùm adeſſent, qui ſeditionem antea fecerant, cum iis, atque Exercitu reliquo ad Diui Philippi propugnaculum iter conuerteret: Catſandam intraret Inſulam, quâ parte tranſiri vado alueus poterat: eâque ſubſidium importaret Obſeſſis. Namque à præmiſſis Exploratoribus cognorat: plura quidem illic Fœderatos habere munimenta, ſed Milite haud ſatis inſtructa: ſiue quòd ex eo latere ſibi minimùm timerent: ſeu quia Copias uniuerſas in unum aduersùs Caſtra Catholica redegerant. Verùm noui conſilij capiendi inexpectata ſeſe præbuit occaſio.

Ex hoſtilibus Caſtris Milites aliquot ſponte ſe dediderunt in

manus

Noua ſpes à tranſfugis, quæ mox euanuit.

manus Catholicorum: quos inter agnoſcebantur Itali duo, qui cum eis aliàs militauerant. Hi Triuultium Comitem conuenientes, ultro ſpoponderunt, eum ſe deducturos iuxta Diuæ Annæ munimentum, quà Hoſtium aggeres & humiliores erant, & paucis defenſi; intraque illos eumdem, eiusque Copias inducturos. Rem ad Spinulam Triuultius detulit: qui cum eo, quid optimum factu foret, ſedulò conſultauit. Decreuit ad extremum Marchio, ut ipſe Triuultius cum duobus Peditum millibus, atque Equitibus mille tentatum iret, quæ ſe offerebat, fortunam: cùm præſertim in re tam deſperatá nihil non uideretur tentandum. Profectus eſt cum his Copijs, illisque itineris ducibus Triuultius. Verùm ubi ad locum deſtinatum peruênit (quâcunque id ex causâ contigerit)paratiſſimum ad aggerum defenſionem Hoſtem reperit: eosque editiores, quàm fuerat renunciatum. Quare ſine ullo fructu retroceſſit. 1604.

Marchio Caſſāda Inſula potiri ſtudet.

Interea qui tumultuati fuerant, ſubiunxere ſe Spinulæ: quod ab eo ſolum expectabatur, ut Caſſandam immigraret. Igitur nocturnis ſeſe intendentibus tenebris, Caſtra mouit, deſtitutis aggeribus ad Teruerdam nuper excitatis. Quò tamen ea diſceſſio clam eſſet Hoſte, accenſos paſſim ignes reliquit. Et celeritate quidem ſummâ procedebat Exercitus ad Diuorum Philippi, & Catharinæ munimenta: ſed quia per anni tempus, æſtiuum nempe, breuiſſimæ noctes erant, nocturnæque umbræ parum deducendis agminibus opportunæ; & quas inſiſtebant, viæ difficiles, atque anguſtæ; non potuit ad aluei traiectum maturè peruenire, hoc eſt maris æſtu reciprocante, cùm vado tranſitus datur, quemadmodum & ſpes fuerat, & oportebat. Imò iam aquæ recurrentes intumeſcebant: & clarior dies clandeſtina conſilia euulgabat. Non idcirco tamen aut mutauit ſententiam, aut animum deſpondit Ambroſius. Quin paucis, ſed efficacibus verbis ad inſtitutum iter, atque opus Milites inflammauit: *Ibi plus gloriæ*, oſtendens, *ubi plus eſſet difficultatis: nec defutura laboribus, ac virtuti opum, atque honorum præmia tam ab Archiduce, quàm ab Hiſpano Rege, ſe precatore, & cuiusque meritorum narratore*. Tùm oppugnationem contra Diuæ Catharinæ propugnaculum adornauit. Cuius Præſidiarij, ſuæ imbecillitatis conſcij, ad primum tormentorum aſpectum deditionem fecerunt. Indè in Caſſandam Inſulam cum parte maxima Copiarum mouit, ac primo impetu erectum ab Hoſte aggerem cepit. Ad alteram munitionem progreſſo, quæ aditum Inſulæ tuebatur, non antè peruenire licuit, quam ea hoſtili Subſidio communiretur.

Occupat propugnaculum Diuæ Catharinæ.

Mauritius namque factus certior de Spinulæ digreſſu, atque

1604. que inſtituto ad Diuæ Catharinæ munimentum itinere, conſilium eiuſdem probè conijciens; ad inſtruendam Milite Caſſandam, præmiſit Guillelmum Comitem Naſſauium, magnamque manum Gallorum, Anglorum, Friſiorum. Neque his contentus auxilijs, ipſemet eòdem ſe contulit cum ingentibus Copijs. Tanti eſſe ducebat, Inſulam illam in poteſtatem Hoſtium venire. Conatum adhibuit omnem Marchio, ut, quod diximus, munimentum expugnaret. Verùm ubi primam oppugnationem admouit; iam hoſtile Subſidium introducebatur. Et impetum quidem facere nonniſi à fronte licebat: cùm à tergo auxiliatis Fœderatorum Miles adeſſet. Biduum tamen ibi Marchio perſtitit, ut quid contra Hoſtem poſſet experiretur. Acriter à Catholicis pugnatum: haud ſegniùs repugnatum à Mauritianis. Multum utrinque cladis acceptum, ac datum; multum ſanguinis fuſum. Verùm ubi Spinula irritum laborem ſuum, ac ſuorum animaduerrit: iacturamque Militum certam ſinè ullâ ſpe potiundi apertè cognouit: animum inde, atque arma ad Sancti Philippi propugnaculum conuertit. Id nullo negotio in deditionem accepit; ac dedititios cum armis, & duobus vexillis dimiſit incolumes. In oppugnatione modò dictà deſiderati ſunt è Catholicis quadringenti: atque in ijs Centuriones aliquot, ac præſtantes re bellicâ Viri. Præcipuè verò Renteij Marchio, magnâ indole, ac ſpe Iuuenis, atque ex nobilitate Belgij primariâ. Philippus quòque Taxius tam ſuâ, quàm ſuæ Gentis laude conſpicuus. Nec pauciores numero ſaucij: quos inter Inicus Borgia Hiſpanorum Tribunus, moſqueto ictus in utroque brachio. Multi etiam è Fœderatis extincti, multi grauiter vulnerati. Comes ipſe Guillelmus in diſcrimen incurrit: ſed à Dortho Tribuno tempeſtiuè protectus fuit. Mauritius verò tot bell.s exercitatus, tot victorijs nobilis, aſſeueraſſe tunc fertur: nunquam ſe tantum in Hoſte pugnandi ardorem expertum: nuſquam contra ſe tam fortiter, ſcitèque bellatum; adeòque vehementer loci iacturam timuiſſe. Ab eo ſucceſſu ſpes prorſus omnis adempta Sluſenſibus. Cùmque iam nè ad unum quidem diem alimenta ſuppeterent; neceſſitate ultimâ compulſi fecere deditionem. In conditionibus fuit, ut cum armis, ſignis, impedimentis, ſuccenſis fomitibus, tympaniſque ſtrepentibus, Milites, qui penè quater mille numerabantur, emigrarent. Quod tertio decimo Calendas Septembris peractum eſt.

Ingens conflictus.

Mors, & vulnera utrinque Virorum inſignium.

Renty.

Catholicorū fortitudo a Mauritio laudata.

Sluſa deditur Fœderatis.

Hoc audito Spinula Diuorum Philippi, & Catharinæ munimenta, nè uſui forent Hoſti, diruit, atque incendit: Damumque cum Exercitu perrexit. Ibi magnam ſibi præberi materiem

vidit

Spinulæ Charitas, & benignitas. vidit Chriſtianam exercendi beneficentiam, & Charitatem. Eòdem namque profecti Milites, qui Mauritio Sluſam reliquerant, 1604. rebus omnibus, quarum ſummâ penuria laborabant, liberali eius benignitate ſunt adiuti. Fames præſertim eos adeò attriuerat, atque extenuarat; ut ſpirantia cadauera, non homines, viderentur. Atque in ipſo Sluſâ Damum versùs itinere (quod tamen duarum ſpatium horarum non ſuperabat) ſupra ſexaginta exanimes cecidere. Alij Dami perierunt in dies, quòd eorum imbecillitas ſumma nullâ potuit ope ſuſtentari. Tantam quippe alimentorum inopiam Obſeſſi tolerauerant, quantam unquam fuiſſe in celebri quâuis obſidione memoriæ proditum ſit. Neque ab humanis carnibus eos abhorruiſſe, inde orta ſuſpicio; quòd obſeruatum eſt, pueros aliquot obſidionis tempore deſideratos.

Sluſæ obſeſſæ fames.

Quanta eius loci iactura. Magni momenti ad res Hiſpani Regis, Archiducisque exiſtimata fuit Sluſæ iactura: tum quòd portu commoda erat, & poſitione, manuque validiſſima: tum etiam quia cum eâ triremes decem penitùs inſtructæ, ac tormenta quà maiora, quà minora centum amiſſa ſunt. Fœderatis verò ad Flandriæ ingreſſum Sluſa opportunior, quàm ipſamet Oſtenda. Lætior tantâ fortunâ Mauritius, gloriatus eſt: *Trimeſtri tantùm ſpatio, nec magnâ ſanguinis, pecuniæque iacturâ, alterâ ſe Oſtendâ potitum: cùm alteram Hoſtis nè triennij quidem ſpatio, tot millibus animarum impenſis, tamque immani auri profuſione, cepiſſet.*

Archiducis de illa ſenſus. ÆGERRIME contrà tulit Archidux amiſſam Sluſam: & ſtatim ab Oſtendanâ obſidione ſe retulit Gandauum; eâ prorſus, ac penitùs Spinulæ imperio, ac moderationi relictâ. Expugnationi, quæ iamiam ſucceſſura credebatur, non parum officere viſa eſt Sluſæ iactura. Quippe nemo ſibi perſuadere poterat, Mauritianum Exercitum, à victoriâ tam recentem, ac de more ſecundis rebus ferociorem, nouis quòque Gallorum, Germanorum, Anglorumque ſupplementis roboratum; non rapidè Oſtendam versùs aduolaturum: eoque ardore Catholicos Obſeſſores valde numero diminutos, tam longâ, & laborioſâ obſidione iam feſſos, ac nouiſſimâ ſuorum clade fractos, inuaſurum. Periculum etiam ab inteſtino tumultu imminebat: cuius aliqua erat in Equitatu ſuſpicio, non vanis indicijs confirmata. Quique tumultuati pridem fuerant, à Caſtris Ruræmundam repetere voluerant: concordiam iterum abrumpere, aliaque damna interminati, niſi extemplo, quidquid debebatur ſtipendij perſolueretur. Accedebat poſtremò, quæ ſolet expeditionis cuiuſque neruos incidere; pecuniæ ingens penuria: cùm quæ tranſmittebatur ex Hiſpaniâ, non ſatis eſſet magnis impendijs. His adeò cauſis adducti, qui

Periculum de Oſtendana obſidione.

magis

1604. magis bellandi veteres erant, rerumque periciores, in eam veniebant ſententiam, ut obſidio ſolueretur.

Carnerus. Haræus. At Marchio non ita ſentiebat: neque eis, alijs-ve difficultatibus obiectis conſternari paſſus eſt animum ſuum. Imò maiorem exinde ardorem, impetumque concipiens; tam vultu ſerenus, quàm corde intrepidus, ad omnia, quæcunque opus erant, inſtruenda, atque adminiſtranda totus incubabat: & laborioſis diebus peruigiles etiam noctes in militares curas adiungebat. Pecuniam feſtinanter ſuis nominibus conquiſiuit: & Seditioſis debita ſtipendia diſſoluit. Quamquam hi, nè ab alijs facinoribus ſuis diſcreparent, vel eâ, quam poſtulabant, conditione acceptâ, manere noluerunt in Caſtris. Adeò qui longiùs aliquando aberrauit, ægrè redigi poteſt in rectam viam. Bina quòque ſtipendia Equitibus numerauit: totidemque Peditibus promiſit, parte aliquâ in anteceſſum erogatâ. Nouas Copias ad Oſtendana Caſtra ſubmiſit: mandauitque Tribunis, ut ad Oppidum quamprimùm expugnandum, diligentiam, ac vires omnes adhiberent. Equitatûs partem Blancobergam migrare iuſſit, Ductore Triuultio: cui vehementer iniunxit; ut eum locum probè communiret: ut Hoſtium conſilia indagaret; ut ad ſe frequens regrederetur, ad renuncianda quæ fierent; deliberanda, quæ forent opus. Reliquum, quem apud ſe habebat, Exercitum ad Damum perſiſtere voluit, eumque aggeribus, ac munimentis validè circumſepſit: Comitiſque Buquoij ſpectatæ ſatis prudentiæ bellicæ commendauit. Illud etiam edixit: ut Milites cuncti, præterquam Oſtendæ Obſeſſores, in euentum omnem parati eſſent: & ſiquidem Mauritiani Damum, aut Blancobergam inuaderent, utrumque locum conſtanter defenderent: ſin aliam inirent viam, coactis in unum Copijs eos aggrederentur, atque ad pugnam laceſſerent. Cùmque aliqui ſuggererent; optimum factu videri, ſi ad Mauritium viribus omnibus opprimendum, Miles ab ipsâ Oſtendanâ obſidione euocaretur; non ſinè graui indignatione reſpondit: *Id conſilij qui darent, habendos eſſe ſui Principis proditores. Oſtendanum obſidium ſua cura, cui demandatum eſſet, reſeruandum. Spem ſibi eſſe, breui felicem exitum habiturum: ſimulque repugnare ſe poſſe Hoſti, ſi contrà ingrueret.*

Pōpeius Iuſtiniam. l. 3. Et ex literis Archid. ad Regem.

In ea Marchio conſtans.

Eiuſdem induſtriæ ad rem conficiendam.

Neqve verò his aut præparationibus, aut mandatis Marchio conquieuit: ſed optimè gnarus, quid poſſit præſentia Moderatoris; modò Damum, modò Blancobergam, nec infrequentiùs ad Oſtendana Caſtra ſe transferebat: ut (quod de hoc ipſo Hiſtoricus ille ſcripſit) *Tres homines in uno corpore habitare crederentur*: ubique cuncta cognoſcens, & circumſpectans, ubique

Thuan. lib. 130.

quid opus facto foret, aut ſecum ipſe, aut cum belli Conſiliarijs deliberans. Vt humanus animus & in corpore uniuerſo, & in quâlibet eius parte totus eſt: ſic ille, quaſi mens Exercitûs, & cum uniuerſum regebat imperio, & ſingulas eius partes frequenter, atque aſſiduè perluſtrabat. Acies verò circumiens, ex ijs, quos inueniebat militaribus operibus maximè intentos, huic minorem, illi maiorem pecuniæ ſummam, pro cuiusque labore, ac meritis, erogabat. Quinetiam ſaucijs ſtipendium unum in anteceſſum ſolui iubebat. Hinc amor in eum Militum incredibilis, & obſequendi ſtudium adeo promptum, ut non labori, non periculis, non ſanguini, ac vitæ parcerent, ad eius imperata celeriter, ac ſedulò facienda. Atque his incitati ſtimulis Obſeſſores, ab omni parte magis ac magis promouebant in dies. Iamque duo lunata munimenta in conſpectu poſita Vallones: totidem Itali occuparant. Sed è poſterioribus unum, inter muniendum, ab Hoſte receptum eſt, ex inopinato adoriente Signiferum ei Cuſtodem impoſitum. Ad idem recuperandum impetrauit is quidem à Melzio Tribuno centuriam: verùm ut maximè conaretur, acerrimèque pugnaret, nihil conſecutus eſt aliud, niſi ut inde recederet vulneratus. Proximâ verò nocte ingenti factâ eruptione, Italos aggreſſi ſunt Oſtendani, atque ad tormentorum locum uſque progreſſi. Sed eos contra tam fortis, ac ſtrenua ſtetit Italica virtus; ut Hoſtem magnâ attritum ſtrage repelleret. Nec multò pòſt cuniculo ſuccenſo, qui ſubter munimentum erat modò memoratum; illud in ſuam rurſus Itali redegere poteſtatem. Id verò dum communirent; ictu moſqueti percuſſus in tibiâ Melzius, illinc ſe recipere coactus eſt. In eius locum ſuffecit Spinula Iuſtinianum, qui iam ab accepto vulnere conualuerat.

1604.

Haraeus. Carnerus. Iuſtinianus.

Militare obſequiū erga Spinulam.

Lunatæ munitiones à Catholicis captæ.

Italorum virtus.

HAVD minor Hiſpanorum erat tam fortitudo, quàm gloria. E lunatis namque munimentis ipſi quòque alterum ceperunt, alterum capere conabantur. Animaduertit interea Marchio; ab alio, quod Hiſpani priùs occupauerant, propugnaculo ad maritimum quoddam munimentum breuem eſſe traiectum, nec valde tormentorum ictibus obnoxium. Quod ſi caperetur, in procliui futurum & vetere Oppido potiri, & portum Hoſti adimere, & Subſidio aditum intercludere. His emolumentis ſtimulatus, eius expugnandi curam Germanis demandauit. Tentarunt illi quidem eò ſibi viam facere ſuffoſſo cuniculo: ſed quia ſabuloſum erat ſolum, ac minimè ſuſtinens ruinam cameræ impendentis; iter ingreſſuris aperire non potuit. Quare Spinula oppugnationem inſtituit: ad quam Bellatores adhibuit ex omni Natione

Et Hiſpanorum.

Magni momenti propugnaculū oppugnatione capitur.

1604. tione lectiſſimos. Hi tam acriter, ſtrenuèque rem geſſerunt, ut
breui tempore cum ingenti Hoſtium cæde, ac Tribuni præſer-
tim, locum ceperint. Aliud adhuc ſupererat ante foſſam muni-
mentum. Quò iiſdem irrumpere nitentibus obſtitere Germani,
cùm dicerent, *Eum ſua cura deſignatum locum, ad quem occupan-
dum aliarum auxilio Nationum ſibi opus non eſſe*. Quamobrem
Marchionis imperio, recedentibus alijs, ipſi primò ſuffodère Cu-
Fornello. niculum: tùm eo ſuccenſo ingentem edidere ruinam, per quam
impreſſione facta, propugnaculum tandem cum inſigni Oſten-
danorum ſtrage tenuerunt.

HIS ergo fortiter æquè, ac feliciter geſtis; Itali primi om-
nium foſſam traiecere: & nouæ munitionis propugnaculum ſibi
aduerſum aggreſſi ſunt. Duos ſub illo cuniculos in magnam al-
titudinem effoderunt; eorumque beneficio ad illius faſtigium
euadentes, Hoſtem inde propulſarunt. Verùm dum eo ſe prorſus,
ac penitùs potitos arbitrantur, hoſtiles artes, aliàs depre-
henſas, animaduerterunt. Interciſum videlicet in medio pro-
Fianchi. pugnaculum, cum alio receptu, aliâ foſſâ, lateribus, & muni-
tiunculis alijs. Quæ tamen omnia eodem impetu, atque alacri-
tate recentis expugnationis, iræ quòque maioris incitatione, ob
improuiſum obſtaculum victoriæ repentè oppoſitum; perrupe-
runt, ac ſuperarunt. Cæteras quòque partes recentis munitionis,
è regione ſibi obiectas, pari ſtudio, nec diſpari fortunâ Hiſpa-
ni, & Vallones occuparunt. Quare iam Oppidum in poteſtate ſe
habere ſibi Catholici perſuadebant: cùm præter omnem opinio- *Nouum obſtacu-*
nem noua ipſorum conſpectui ſeſe obiecit munitio: quæ ſpem *lum expugnatio-*
victoriæ ſi minùs abſtulit, diſtulit quidem certè, haud leuiore *ni.*
cum moleſtiâ: quandò æquè ferme diſcruciat animum dilata
ſpes, atque ablata. Ingens erat Oppido ex eâ parte circumductus
Trincierone. agger aduersùm ictus hoſtilium tormentorum: cui ſua non de-
Mezelune. erant obiecta latera, non præiacens foſſa, non lunata exteriùs
munimenta. Repentinum hunc obicem victoriæ, quæ propè erat
in manu, Spinula conſpicatus, nihil ab re improuiſâ deterritus;
iubet extemplo Legiones omnes, ad impreſſionem in aggerem
faciendam, è ſuo quamque latere, paratas eſſe: locisque iam occu-
patis diſponi bombardas.

INTER hæc fama percrebuit: Mauritium validè munitâ Sluſâ,
ſemel, atque iterum colligi ſarcinas, & moueri caſtra iuſſiſſe, ad
inferendum Oſtendam ſubſidium, ſi quà poſſet. Non tamen id
efficere auſum, probè conſcium, quàm rectè omnia præmuni- *Mauritius non au-*
ta fuiſſent à Spinulâ; quâque ille animi alacritate promptus eſ- *det ferre ſubſidia.*
ſet ad pugnam. Eius virtutem, eiusque Militum robur expertus

nuperrimè fuerat ad Carſandam: ſuique tot annos futuri in glorioſis belli laboribus, æmulatoris potiùs, quàm Hoſtis, in illâ arenâ prima fecerat tentamenta. Ibi periculo ſuo, ſuorumque didicerat, quantùm poſſet ille conſilio, quantùm Socij manu valerent: optimèque conuenire cum Ductoris ſolertiâ conſtantiam Bellatorum. Quare conſultius duxit Sluſenſi expugnatione gaudere: nec partam ex eâ gloriam in diſcrimen nouum obijcere. 1604.

At Catholici ad Oſtendanam toto pectore incumbentes, proficiebant in horas: perinde quaſi armorum quòque motus prope finem incitatior foret. Viribus namque omnibus, ex Marchionis imperio, conuerſis in nouum aggerem nuperrimè detectum; Antunius, ac Meneſius cum Hiſpanis lunatum ante eum munimentum iam penè totum occupauerant: totum alterum tenebat cum Italis Iuſtinianus, eiuſdemque aggeris foſſæ incubabat. Nec longè ab eodem aberant cum Vallonibus Turrius, Thoricurtius, Cabilonus. Iamque etiam Billius Comes, & cum ſuis Germanis Lucemburgenſis dimidio veteris Oppidi potiti erant: quod ita reliquæ parti ſuperimpendebat, ut eius quòque capiendæ, & portum, & ingreſſum ſubſidij intercludendi ſpes eſſet haud dubia. In hac propinquitate victoriæ nouam, eamdemque nouiſſimam eruptionem Oſtendani fecerunt: in quâ neruos ſuos omnes, & conatus extremos adhibuere. Germanos præ cæteris adorti ſunt. Eos tamen adeò promptos animis, paratos armis, virtute, conſtantiâque ſtrenuos offenderunt; ut breui tempore, ingenti acceptâ clade, retrocedere fuerint coacti. Nec minus paſſi ſunt paulò pòſt à marino æſtu, præter ſolitum aſſurgente, detrimenti. Quare partim ab inſtante inde periculo, nè quod modicum terræ ſupererat, inundantibus aquis obrueretur: partim ab Hoſtium virtute, qui magnâ iam parte Oppidi potiti, reliquæ animoſiùs imminebant; conſtantiâque tam indefeſſâ, ut neque dies, neque noctes ab operibus, armisque ceſſaretur: ad extremas & ſpei, & animorum, & ipſius loci, quo ſe tuerentur, adducti anguſtias Oſtendani, aliquando tandem de faciendâ deditione cogitarunt.

Oſtendanorum extrema eruptio vana.

Igitur Daniel Hertranius Marqueti Dominus, Oppidi Gubernator, militiæ Præfectis in conſilium euocatis, rebusque omnibus diligenter expenſis, de illorum conſenſu, datâque à Mauritio, Fœderatisque Ordinibus facultate, poteſtati Hoſtium antè ſe permittere decreuit, quàm vel maris diſcrimen, vel eorum victoria plenior peiores ſibi relinqueret in paciſcendo conditiones. Eisque dimiſſis, quos deditioni refragaturos cenſebat; duodecimo Calendas Octobris proclamari iuſſit ex eo latere, quod cum Hiſpanis Antunius oppugnabat, ut de deditione ageretur. *Far chiamata.*

Agitur de faciendâ deditione.

Ac-

1604. Accepta ea vox à Catholicis, quâ par erat, animorum alacritate, plauſuque poſt tot, ac tanta pluſquam triennalis obſidionis mala, continentesque labores. Vtrinque Obſides miſſi, qui que de conditionibus colloquerentur: ab Obſeſſoribus Thoricurtius Vallonum Tribunus, & Matthæus Otrannius ſupremus Inſtructor Antunianæ Legionis: ab Obſeſſis totidem Tribuni Achthouius, & Gueldrius. Res illico ad Marchionem perlata, qui tùm Brugis erat. Is è veſtigio ad Caſtra reuerſus, ut cum Tribunis, alijsque Præfectis Militum de conditionibus deliberaret. Poſtulabant Oſtendani principio dierum aliquot inducias. Verùm illas omnino Catholici pernegarunt: alias in eo ſibi fraude malâ impoſitum, exprobrantes. Tormenta quòque ut auchere ſecum liceret, rogantibus, duo tantum, vel ut alij tradunt, quatuor conceſſa. In hæc tandem conuentum eſt: ut Præfectus, & Milites emigrarent cum omni commeatu, ac ſupellectile, ſignis explicatis, tympanis ſonantibus, incenſis fomitibus, alijsque dari ſolitis Hoſti à victore in argumentum rei fortiter geſtæ. Eius conditiones.

Iuſtinianus. Carnerus. Decimo Calendas Octobris profecti ſunt Milites quater mille ac trecenti, ijque validi, vigentesque: ut inimico Exercitui proſpectanti admirationem pariter, maioremque ex victoriâ lætitiam crearint: quòd pauciores ipſi numero ſuperaſſent plures. Marchio verò, ut quos virtute deuicerat, humanitate quòque ſubiugaret; ubi Sluſam versùs egredientibus tranſeundum per Obſidentium ſtationes fuit: Marquetum Gubernatorem, ac Primores Hoſtium lauto, ſplendidoque conuiuio accepit: magnâ omnes comitate affatus eſt: equos eiſdem abunde ſuppeditauit: carros ad impedimenta ſupportanda commodauit. Quam eius, Principe dignam viro, magnanimoque Duce, benignitatem, ac munificentiam appoſitio contrarij conſpectiorem fecit. Namque Seditioſi ſubſidio Sluſæ ab Archiduce miſſi, in inſidijs ſe perfidè collocarant, ut Oſtendâ digreſſos adorirentur: & magnam his perniciem attuliſſent, niſi Buquoius Comes tam inſanum, atque iniurioſum impetum cohibuiſſet. Oſtendani Sluſam ingreſſi à Mauritio liberaliter habiri ſunt: actisque pro re fortiter geſtâ gratijs, in varia Oppida, reficiendis à graui, diuturnoque labore corporibus, diſtributi. Hic demum Oſtendanæ obſidionis exitus fuit: hoc Ambroſio Marchioni Spinulæ primum operum bellicorum, nouem ferè menſium ſpatio glorioſum ad finem perductum.

Deditur tandem Oſtenda.

Marchionis benignitas erga Victos.

Gaſpar Ens. Thuanus. Continuator Aitſing. in Leone Belg. Botereius l. 11.

Sedit oſorum inhumanitas.

Rodolph. Botereus l. 8. Beuerlinck ann. 1604. Hvivs tam inſperatæ fama victoriæ, quæque tamdiu mortales tenuerat expectatione ſuſpenſos, tum per omnes Europæ partes cum admiratione celebrata, tum etiam Scriptorum ferè cunctorum,

Talis victoriæ magnitudo.

ctorum, qui varijs linguis eius æui memoriam poſteris prodiderunt, monumentis perennibus illuſtrata. Eorum unus affirmare non dubitauit: *Nullam unquam obſidionem contumaciorem fuiſſe: nullam Vrbem maiore vi oppugnatam, nullam fortius propugnatam: nuſquam plus ſanguinis hauſtum: nuſquam plus artis, & induſtriæ adhibitum: nuſquam plus molitionum, munitionum, inſiatarum*. Alius in eamdem ferme ſententiam. *Nullam unquam antiquiorum Sæculorum obſidionem, quantumuis tempore longiorem, huic poſſe comparari: ſi continua diuerſi generis certamina, nouæ inuentionis munitiones, & machinas, innumeras tormentorum diſploſiones (quas unico menſe quinquagies mille fuiſſe volunt) & immenſum cæſorum utrinque numerum (qui ad centum quinquaginta ferè millia aſcendiſſe perhibetur) quis conſideret*. Nec defuere qui ſcriberent: *Hanc toto terrarum Orbe famoſam obſidionem veterum factis tenebras obduxiſſe: in quâ non de paruâ area, neque de tumulo, aut ſterili tantum puluere (ut poëticè dictum fuit) ſed de ſupremo dominatu, & gloriâ certatum eſt*. Eam plerique cum Carthaginienſi, cum Tyriâ, cum Troianâ obſidione contenderunt: adeòque Ambroſium Spinulam, qui eamdem tam fortunato exitu coronauit, palmaribus illis nominibus, Scipioni, Alexandro, Agamemnoni adæquare non timuerunt. Cuſa quòque in Belgio eâ de re, utpote maximè præclarâ, & memorabili, diuerſa numiſmata. Iactata dicta, quæ incœptæ, ac terminatæ obſidionis annos incluſis maioribus literis numeros ſignificantibus deſignarent. Aliud eiuſmodi fuit. *OſtenDe nobIs paCeM*. Vnde milleſimus ſexcenteſimus primus Annus, quo cœptum obſidium, ſupputatur. Aliud in hæc verba reddentia milleſimum ſexcenteſimum quartum, quo feliciter abſolutum. *OſtenDaM InItIa paCIs*. Neque inficetus verſiculus eodem artificio compactus per hominum ora vulgatus fuit, ad iocum reſpiciens aliàs à nobis memoratum, de ſpinâ pedi Belgici leonis infixâ.

OſtenDa eras It fataLIs SpInoLa ſpInaM.

Ex quibus ingenij luſibus luculenter apparet, quantos ea victoria motus in humanis mentibus, quantos clamores, & plauſus in Belgicis potiſſimum Populis excitarit.

Et multa ſanè fuere, quæ tam obſidionem, quàm victoriam inſignem facerent, atque in omnem futuram ætatem commemorabilem. In obſidione quidem accidiſſe non pauca feruntur, quæ morem uſitatum prætergreſſa & quamdam habent admirabilitatem, & nouitate ſuâ curioſas paſcere poſſunt legentium mentes. Tale id fuit, quod Militi coniugi Oſtendano. Panem is Obſeſſoribus oſtentabat, ut Oppidum penuriâ minimè labo-

rare

Margin notes (left): Scriptorum de illa iudicium. — Vulgata de eadem numiſmata & dicta. — Quæ in hac obſidione contigerunt admiranda.

Margin notes (right): 1604 — *Iulius Cæſar Bulengerus Hiſt. ſui temp. lib. 11.* — *Henric. Spondanus in cõtinuat. Annal. Baron. ann. 1604.* — *Auber. Miræus in vita Archid. Alberti. Et in Chron. Belgic. anno 1601. Camerus. Iuſtinianus. Nic. Vernulæus in Trophæis Spinulæ Or. 1. Aitſingeri Continuat.* — Anno MDCI. — MDCIIII. — *Beyerlinck in Chron.* — MDLLIIII. — *Gaſpar Ens lib. 22.*

1604. rare teſtatetur. Ecce autem excuſſus tormento globus in panem irruit, eiusque dimidium abſumpſit. Ita militaris iactantia non ſinè moderatione multata. Alium Oſtendæ Ciuem bombardæ ictus ita perculit, ut ſtatim exanimaret. Dum verò ut ad tumulum efferretur, pheretro imponebatur, alia tormenti pila cadauer ſimul, & pheretrum tanto impetu perfregit, ut in minuta fruſta redigeret, ac diſſiparet: quaſi cui vitam bombarda dempſerat, adimeret etiam ſepulturam. Diſploſo pariter è caſtris obſidentibus tormento globus emiſſus Oſtendanæ bombardæ os inuaſit. Hæc onerata iam erat, & mox exoneranda. Succenditur ab hoſtili globo puluis: bombarda diſploditur: eiusque pila una cum eâ, quæ miſſa fuerat è Caſtris, in Caſtra retruditur. Adeoque pernicies geminata recidit in auctores. Scilicet terreſtre quòque fulmen, ad exemplum aërei, ludere plerunque ſolet, ſed ludum crudelem. Et illud ſingulare in hac fuit Obſidione, memoriâque dignum: Oſtendanos quotannis, dum obſiderentur, Obſidionis initæ anniuerſarium celebraſſe diem feſtâ diſploſione tormentorum: quaſi ſe inſuperabiles op nando, ingenti ſuæ gloriæ ducerent, oppugnari iamdudum cœpiſſe, expugnari nondum poſſe. Notabilis præterea fuit immanitas ſumptuum, qui (ut ſuprà indicatum) ex parte quidem Fœderatorum ſuperaſſe dicuntur aureorum millia quadragies centena: à Catholicis verò longè maiores factos exiſtimandum eſt in tot millia Militum, & eorum paſſim intereuntium ſupplementa; in opera tam multa, tam varia, tam frequenter vel incendijs, vel alluuione corrupta; in machinamenta, quæ tum fieri potuiſſe credebantur, cùm facta cernerentur. Vt appoſitè nonnemo Belgicis exercitatus bellis ſcriptum reliquerit. *In eâ obſidione Hiſpanum Regem palàm omnibus feciſſe magnitudinem opum, ac virium ſuarum, potentiaque, cui parem vix amplectitur Orbis terrarum. Id verò conatum eſſe non ad imperij, vel ditionis acceſſionem, quæ nulla futura erat, ſed in ſpem gloriæ amplificandæ: utque ſuorum Hoſtium retunderet vim, qui tot, ac tam potentes, quà apertè, quà tectè è varijs, ac præcipuis Europæ regnis cum Batauis conſpirauerant, ad Hiſpanam potentiam coërcendam.* Quàm verò ſupremi Principes, atque ipſi belli Moderatores in erogandâ pecuniâ largi, ſplendidique fuere: tam ſe Milites prodigos exhibuere ſanguinis, animæque profundendæ; adeò inuſitato vitæ contemptu, ut (quemadmodum conſignatum literis eſt) *de capite ſuo luderent: ſcientes, prudentesque ruerent in pericula: mortem ultro laceſſerent: atque humanum ingenium exuiſſe, & naturam eiuraſſe viderentur.*

Idem in huius obſidionis compendio.
Haræus anno 1603.
Petr. Matth. Hiſtor. Gall. l. 7. Narr. 3.
Inutia libri 14.
Quattro milioni.
Gaſpar Ens.

Flaminius de Cruce in Theatro militari Diſſertatione Prima, cap. 27.

Bulengerus Hiſtor. l. 11.

Eius anniuerſaria celebritas apud Obſeſſos.

Ingêtes in ea ſumptus utrinque.

QVOD autem ſpectat ad militaria opera, tum à Defenſoribus,

tum

Inuſitatæ machinæ in ea inuentæ. — 1604.

rum ab Obſeſſoribus excogitata: ignes diuerſis inſtrumentis emiſſi, atque artificijs attemperati, ultro citroque continenter volitantes, & hominum, rerumque ſtragem ſecum latè ſpargentes, eam aſpectantibus faciem obiectabant, quam è Vulcanijs Inſulis aliqua, cum maiora eructat incendia. Imò quaſi parum naturâ ſuâ noceret ignis confector, & conſumptor omnium; addidere voracitati flammarum veneni malignitatem: ut non ſolùm attactu corrumperent, ſed afflatu quòque, ac fumo vertiginem, aut morbum comitialem crearent: adeòque omnes eâ peſte correpti, viribus ad ſe tuendum deſtituti conciderent. Neque magis pugnatum eſt ignibus ſub aperto Cælo per aërem palantibus, quàm eiſdem clandeſtinis, & ſub terrâ ſerpentibus per effoſſos cuniculos, atque ab utrâque partium in alteram directos: quorum ea fuit frequentia, ut propè miraculum viſum ſit; tantum ſubfoſſionum fieri potuiſſe in tantâ terræ penuriâ, quæ vix Obſeſſis, atque Obſeſſoribus ſatis foret ad conſiſtendum, quæque ſabuloſa eſſet plurimùm, atque arenoſa: tantumque locorum ignibus fuiſſe in medijs aquis non modò ab omni parte alluentibus, ſed etiam ſuperfuſis identidem, atque interfuſis. Iam illa machinamenta, quorum vel nomina recentiori militiæ, nedum ſæculis peruetuſtis, ignota erant: Blindæ, Candelabra, minora, & maiora farcimina, lignei receptus, doliola, rates, pontes penſiles, ac truſatiles, Caſtella mobilia in hac obſidione vel nata, vel celebrata, uſuram ſui ad omnem venturam ætatem tranſmiſerunt. Neque illud in arctis obſidionibus ſolemne defuit: ut literæ, quia terrâ, mari-ve non poterant citra periculum, libero cælo tranſmitterentur, ſagittis ſcilicet alligatæ.

Ignes venenati. — *Libert. Fremond. Meteor. l. 4. cap. ult. Merc. Gallobelg. Tom. 4. l. 4. Gaſpar Ens lib. 24.*

Salſiccie. Salſiccioni. Coſani. Tonelli. Flotte. Idē lib. 22. Botereius l. 8.

Literæ per aërem miſſæ.

Ex huius obſidionis atrocitate, pertinaciâ, arduitate, in procliui eſt intelligere, quanta fuerit amplitudo victoriæ. Archiducem Albertum ferunt, cùm primùm Oſtendam obſidere aggreſſus eſt, in bellico Senatu quæſiuiſſe: quamdiu Parmenſis Dux in Antuerpienſi obſidione perſtitiſſet. Reſponſum à Conſiliarijs: menſes decem & octo. *Ego verò* (adiecit Albertus) *paratus ſum totidem annos impendere in Oſtendanâ.* Tantæ molis ducebat prudentiſſimus Princeps, reique bellicæ peritiſſimus, Oppidum hoc expugnare. Nec ſanè falsò. Quippe cùm tam opportunum haberet mare, tot circumfluentes alueos, eoſque & profundos, & amplos; fieri vix unquam poſſe videbatur, ut ei ſubſidium intercluderetur. Effatum verò ſatis celebre illorum eſt, qui de munitionibus locorum præcipiunt: *Urbes, Oppidaque maritima ægerrimè ob eam rem expugnari. Nam ſi terreſtribus Copijs inuadantur; mari ſubſidium accipient: ſin claſſe obſideantur; idem terrâ inducetur.* At

Pet. Matth.

Archiducis de hac obſidione dictum.

Matthias Dogen Archit. Mil. l. 2. cap. 8.

Ioan. Frāciſcus Flammellus Principis defenſ. l. 6. c. 8.

1604. *At latus utrumque claudere militari coronâ, nonniſi ingentis eſt, raraque in humanis potentia.* Quod cùm Scriptorum eiuſmodi quidam doceret, Oſtendam attulit in exemplum, quæ dum ſcriberet, ad-
Idem ibidē. huc obſidebatur; atque: *Tamdiu eam ſuſtinuiſſe, & iam tùm ſuſtinere obſidionem, quòd opportunitas ſubſidij omnino prohiberi non poſſet.* Neque verò penuriâ rerum adacta ad deditionem fuit: cùm toto ferè obſidionis tempore, ac præſertim ad finem, rebus omnibus tam ad victum, quàm ad bellicum apparatum, Oppidique
Gaſpar Ens. defenſionem facientibus, tam copioſè fuiſſet à Fœderatis Ordinibus instructa, ut alimenta præcipuè viliore pretio vænirent Oſtendæ, quàm in Hollandiâ, Zelandiâque vicinis, unde illò comportabantur.

Praeterea munimenta multa erant, ac tam facilè ſtruebantur, ut uno euerſo, vel capto, ſtatim ſuboriri alterum videretur. Et quemadmodum in theatris unâ ſubductâ ſcenâ, repentè apparet altera: ſic unâ munitione expugnatâ, aliam ſibi inopinatò obuerſari Catholici agnoſcebant, & vicinam retardare victoriam. Nec munimentis ſolùm de integro in dies excitatis obſidentium extremam operam Oſtendani eludebant. Sed paucis ante deditionem menſibus alterum quòque Oppidum, quò ſe reciperent, condiderant (quod vel audere miraculo fuit in tantis locorum anguſtijs, ut ſpatium cadauerum ſepulturæ vix eſſet) inque illud nondum perfectum, Hoſte iam imminente, conceſſerunt. Imò verò (quod ut credatur à poſteris, laborabit an- *Plura Oppida in uno.*
Continuator Aitſingeri. Gaſpar Ens. Haraus. Baudart. Thuanus. Grotius. Beyerlinch. nalium fides, quamuis plurium Scriptorum auctoritate firmata) tertium adhuc Oppidum deſignarunt: cui nouæ, & paruæ Troiæ nomen fecerunt. Quare vel ipſo nomine, quàm longa, & ardua futura eſſet obſidio, Catholicis indicabant. Qui poſt triennij laborum, ac diſcriminum tolerantiam, cùm Oppido, quod unum ſibi propoſuerant expugnandum, iam ſe potitos exiſtimarent; à principio ſibi redordiendam videbant obſidionem alterius; quin & tertij Oppidi: circa quæ ſex alios minimùm annos inſudandum, ac penè intabeſcendum eſſet: adeòque nouem & ampliùs exactis annis, ad ipſum Troiam belli terminum veniendum. *Noua Troia.*

His, alijſque multis, ac magnis difficultatibus nihil retardatus cum ſuis generoſis Copijs Spinula, Oſtendam toto impetu preſſit, oppreſſitque. Tantum habent virium animæ magnæ: quæ quod ſemel aggreſſæ fortiter fuerint, conſtanter ad finem uſque perſequuntur. Ob tam inſignem, inſperatamque victoriam immane quantum Marchioni exiſtimationis, & gloriæ apud omnes
Vernulæus. acceſſit. Milites primi Ducem ſuum tam fortunatum, quàm

Spinulæ apud omnes exiſtimatio ex hac victoria.

fortem circumſiſtere: venerari virtutem eximiam: lætis eam plauſibus, & clamoribus in Cælum ferre. Illum Hoſtium peruicaciæ tres annos prætergreſſæ domitorem: illum extremorum conatuum, quos adhibuere Fœderati, magnanimum contemptorem: Flandriæ illum, Arteſiæ, Hannoniæ, ac penè totius Catholici Belgij Liberatorem acclamare. Plerique parem eum facere Alexandro Parmenſi Duci Antuerpiæ debellatori. Hæc Milites pro ſuo quiſque ſenſu vulgò iactabant. At Proceres Exercitûs non minore vultûs hilaritate Marchionem conuenire: exoſculari manum, quæ ut cauſam publicam tueretur, non recuſarat toties in diſcrimen offerre vitam ſuam: laudibus extollere prudentiam, conſtantiam, diligentiam in rebus omnibus adminiſtrandis: gratulari reſpondentem tantis virtutibus felicitatem. Illi ipſi, qui priùs æmulationis ardore, parum beneuolo in eum animo ferebantur: quique eum & minorem ætate, & in bellis, ac Belgio longè recentiorem, ſibi tamen in Oſtendanæ obſidionis imperio antelatum, impoſitumque ferre vix poterant: iam ab excellentiâ virtutis, & gloriæ quouis inuidiæ ſenſu penitùs eraſo, vel cautiſſimè diſſimulato; in publicas eius laudes, & acclamationes palàm omnibus effundi.

1604.

I. Lipſ. Epiſtol. Belgic. Cēt. 2. e. 95. & Cent. 3. e. 83.

Comparatio cum Tyro ab Alexandro Magno expugnata.

Qui verò rerum in omni ætate geſtarum periti videbantur, Ambroſium Spinulam non modò cum Parmenſi Alexandro, cuius adhuc feruebat glorioſa memoria; ſed etiam cum Macedone Tyrum obſidente componebant. Quippe haud longè diſpares annis, pares animis, opus propè deſperatum auſi ambo: non diuturnæ obſidionis tædio victi, cum mari magis, quàm cum Milite præliati: ingentium operum vel igne hoſtili, vel aquarum inſultu conſumptorum non ſemel paſſi ludibria. Vtriuſque Militum ſimilis in re tam arduâ deſperatio: nec diſſimilis Hoſtium confidentia, & pertinacia, cùm Tyrijs facerent animos Carthaginienſium affinium Legati; Oſtendanis frequenter immiſſa Fœderatorum Subſidia. Vtque illi victoriæ quodam omine ſpe tantùm, ac fallaci opinione præſumpto; epulis, ac vino, nauibusque flore coronatis lætitiam publicam euulgarunt: ſic hi quotannis (uti antè diximus) obſidionis, quam inanem fore ſperabant, admotæ diem ſolemni gratulatione celebrabant. Vtrique (nobilis Hiſtorici verbis utor) *Quaſſatos muros raptim reficiebant: interiorem quòque murum orſi; ne ſi prior fefelliſſet, illo ſe tuerentur.* In eo etiam comparandi Ductores Macedo, & Ligur: quòd ille Tyrum oppugnauit, quæ Vrbs una ſupererat ad Phœniciam totam ſubiugandam: hic Oſtendam, quæ cum ab eo cœpit oppugnari, una prohibebat, Archiducum eſſe Flandriam uniuerſam. Quòd

Vernuleus. Miræus in Chron. anno 1601.

Q. Curtius l. 4.

ſi

1604. ſi Alexander, ut in rebus ab eo geſtis memoratur, in altiſſimam turrim aſcendit ingenti animo, periculo maiore: quippe regio inſigni, & armis fulgentibus conſpicuus, unus præcipuè telis petebatur: Ambroſius generoſum tanti Ducis ſequutus exemplum, in perluſtrandis quotidie per quaternas, aut ſenas horas aggeribus, obiectare ſe bombardis ex Oppido fulminantibus nil metuebat. Exitus demum utriuſque obſidionis in pleriſque ſimilis, & utrique Obſeſſori maximè glorioſus: niſi quòd in Tyriâ; *Vel victoribus triſte ſpectaculum, duo millia, in quibus occidendi defecerat rabies, crucibus affixi, per ingens litoru ſpatium pependerunt*: ut facilè agnoſci poſſet & Rex in iram procliuior, & in occiſis eiuſdem Legatis ius Gentium violatum: in Oſtendanâ contrà quater mille liberi, nec inanes dimiſſi: ut propria Chriſtiani nominis clementia, & Marchionis moderatus animus, vel erga Hoſtes, eluceret.

Angel.Gallus in Epiſt.

Q.Curt.

Vix exprimi verbis poteſt, quantum ex huius victoriæ nuncio concepere lætitiæ ſenſum Archiduces: qui ſtatim ad Spinulam literas dedere humanitatis, & gratiarum pleniſſimas. Neque hâc ſignificatione contenti, conſpectu ipſi ſuo voluere tam felicem rerum exitum cohoneſtare, & Militum gaudium reddere cumulatius. Igitur ſeptimo ab digreſſu Hoſtium die Albertus, & Iſabella Gandauo profecti, ad Oſtendana Caſtra properarunt. Illic regali ritu à Spinulâ excepti, & centum ferè bombardarum lætiſſimo ſtrepitu conſalutati. In ipſo litore explicatus in acies apparebat uniuerſus Exercitus: quem medium pertranſeuntes Archiduces, quâ par erat veneratione, plauſu, acclamatione, Militum omnium colebantur. Illi mutuò Præfectis Copiarum agere humaniſſimè gratias, ob rem in ſuum obſequium ſtrenuè geſtam; reliquis verò, compoſito in omnem hilaritatem, & clementiam vultu, tam inſignem victoriam gratulati. Oppidum propius accedentes, non tam Oſtendam vident, quàm locum ubi fuerat Oſtenda. Imò ipſe tam diſſimilis erat ſui; itàque deformata iacebant omnia; vix ut affirmatè pronunciari poſſet. Hic Oſtenda fuit. Neque enim quidquam aliud agnoſcebatur, præter confuſam rerum congeriem, & miſerabiles excidij magni reliquias. Foſſas animaduertunt ſolo æquatas, loricas dirutas, propugnacula euerſa, receptus, aliaſque munitiones, ita ſuis indiſcretas ruinis, ut internoſci ægrè poſſent. In eâ tamen confuſione rerum, ac locorum norat, qui Archiducum lateri adequitabat Spinula, ita ſitus omnes, ac regiones pro ſuâ experientiâ diſtinguere, ut eos diſertè doceret. *Hæ Stationes Hiſpanorum erant: hic*

Archiducû de hac victoria gaudium.

Eorû profectio ad viſendas Oſtêdæ, & belli reliquias.

Iuſtinianus. Haræus. Carnerus.

Omnia eis monſtrat Marchio.

Bentiuolus.

tetenderant Itali : partem illam Vallones : aliam alia Nationes obtinebant. Tùm verò poſtremæ oppugnationis rationem, formam, ſeriem totam ipſis propè oculis ſubiecit. Quâ parte vehementiùs inſtitiſſent Obſeſſores : quâ pertinaciùs Obſeſſi reſtitiſſent. Vbi receptibus occupatis, noui repentè pullulaſſent. Vbi variarum Gentium Catholici Milites non magis de victoriâ cum Hoſte, quàm inter ſe de bellicâ virtute contendiſſent. Neque illam deſignare partem omiſit, ex quâ potiſſimùm patuit faciendæ deditionis occaſio. In eâ deſcriptione locorum, geſtarumque ubique rerum, non ſubticuit Marchio ſingulorum aut Præfectorum, aut Militum præclara facinora. Indignum quippe rebatur animo generoſo, non tribuere cuique ſuam partem laudis, ut reportatæ victoriæ gloriam omnem uni reſeruet ſibi. Siquidem quantumcumque Miles præſtiterit ſortiter, ac prudenter, id totum demum redundat in moderantem Ducem. Vt verò ſpecimen aliquod rerum geſtarum vel ſuis caperent oculis Archiduces; eorumque voluptati ſeruiret, quod fuerat paulò antè terrori : parari iuſſerat Spinula cuniculum nitrato puluere oppletum. Is propinquantibus Oppido Principibus, igne concepto, innocentium vim flammarum effudit. Iactatæ quòque ignem ſpargentes pilæ : & diſploſa tormenta, quæ pro ferreis globis ingentem lapidum copiam diſſeminarent. Vbi tandem non muros Oſtendæ, ſed eorum vix extantia veſtigia intrarunt; miſerabile ut quod maximè ſpectaculum patuit. Neque enim ſpeciem Oppidi ullam agnoſcere potuere : non domos, non vias, aut templa, aut fora. Sed immanes proſpectarunt ubique ruinas, & lapidum informes aceruos, terræque congeſtæ cumulos aditum penè omnem obſtruentes. Vident, haud maiore admirationis, quàm commiſerationis ſenſu, ſolùm uſquequaque ſuffoſſum, ac ſubrutum, quâ cuniculis agendis, quâ excitandis aggeribus, quâ cadaueribus tumulandis. Lutum ipſum apparebat ſanguine maceratum : & quàcumque ferebatur gradus, nihil ſeſe aliud oculis obiectabat, quàm inſepulta & hominum, & Oppidi ſepultura. Ad eum Iſabella proſpectum à lacrymis temperare vix potuit: ſiue animo reputaret, quanti ſanguinis, & quot animarum pretio inanis illa ruinarum congeries Catholico nomini ſtetiſſet : ſeu luctuoſum æquè Obſeſſoribus, atque Obſeſſis tam diuturnæ obſidionis exitum miſeraretur, cuius etiamtum lacrymabiles reliquias cernebat, ac funeſtiſſimam cladem hominum pariter, & locorum. Quippe toto illo Oſtendæ obſeſſæ triennio, & ampliùs, abſumpta dicuntur ad centum quadraginta hominum millia. Imò & apud quem-

Margin notes:

1604.

Singulorum facinora commemorat. — *Fidem nominat, qui rē optimè geſſerunt.*

Iuſtinianus. Carnerus.

Pietrere.

Pet. Matth. Iuſtinianus. Bentiuolus. Alij.

Ad miſerabilem Oppidi aſpectum Iſabella lacrymatur.

Iuſtinianus. Thuanus. Hareus. Bentiuolus.

Iuſtinianus.

1604. *Gaſpar Ens. Petr. Montanus. Guillelmus Blaeu Atl. Noui P. 2.*

Infinita extinctorum multitudo.

quemdam Hiſpanorum Commiſſarium (ut appellant) poſt obitum repertos tradunt pugillares, in quibus ex parte Catholicorum extincti numerabantur Tribuni Militum nouem, Chiliarchæ quindecim, Caſtrorum Præfecti undetriginta: Centuriones quingenti ſexaginta quinque: Ordinum Ductores ad ſex millia: ut hi demum cum alijs in Exercitu Catholico deſideratis ſeptuaginta millia ſuperauerint. Longè verò plures ex Hoſtibus cecidiſſe dicuntur: ac præcipuè ſeptem Oppidi Gubernatores.

Camerus.

Ostenda captâ, non alia videbatur expeditio tentanda: tum ut feſſo triennij obſidione, ac tot laboribus Militi ſpatium quieſcendi daretur: tum quia prouecto iam Autumno, in pluuiam tempeſtatem vergebat annus. Vterque tamen Exercitus intra ſua ſe Caſtra tenebat, quid Hoſtis cogitaret, opperiens, eique facilè concedens migrandi prærogatiuam. Verùm ubi Mauritius in gradu perſtare Spinulam animaduertit; prior ipſe mouere caſtra conſtituit. Itaque Sluſâ ab omni parte munitâ, in Stationes coëgit Exercitum uniuerſum: & mox inde profectus eſt, locis ab ſe per æſtatem occupatis, ſatis ad defenſionem inſtructis.

Exercitus uterque ad hyberna recedit.

Camerus. Iuſtinianus. Ex lit. Marchion. ad Io. Idiaquium 7. Nouembris 1604.

De Hoſtis diſceſſu certior factus Marchio, eum Archiduci patefecit, ſimul rogans ut quàm fieri poſſet, commodiſſima Copijs hyberna concederet: in quibus graues ærumnas tamdiu toleratas merito laxamento compenſarent. Magno quòque opere contendit: ut compluribus, qui in eâ expeditione præ cæteris egregium virtutis ſuæ ſpecimen præbuiſſent, digna laboribus præmia redderentur. Tam æquo petitori, tamque bene de ſe, de Rege, deque Catholico nomine merenti; quique non ſibi, ſed Commilitonibus ſuis poſtularet; denegare nil potuit Albertus. Literas extemplo dedit ad opportuniſſima quæque locorum; ut in eis Milites perquam commodè hybernarent. Ad Regem præterea ſcripſit, optimi cuiuſque vel Præfecti, vel Militis res præclarè geſtas ſignificans, debitamque remunerationem enixè depoſcens. Oſtendæ præfecturam Euſtachio de Oignies Griſonis Domino Vallonum Tribuno demandauit. Nec modicam pecuniæ vim Iuſtiniano, Antunio, Melzio, alijſque Tribunis eſt dilargitus, ut eam inter ſtrenuiſſimos quoſque ſuos Milites diſpenſarent. At Spinula Oſtendæ ſitum, quantum licuit, muniuit: Damum rebus omnibus ad tutandum idoneis inſtruxit: partem Exercitûs per circumiecta loca diſtribuit: Archiducis conſenſu Brugis Buquoij Comitem reliquit Flandriæ Præſidijs moderandis: cæteras Copias ad deſignata præſidia dimiſit; Pedi-

Spinula impetrat ab Archiduce optimis Militibus præmia.

ditatui binis ſtipendijs, ut antea opportunè promiſſis, ita tùm 1604
fideliter perſolutis. Quibus omnibus rite peractis, Gandauum ad Archiduces ſe contulit. Hi verò ad agendas Deo, eiusque Parenti pro tantâ victoriâ grates, ad huius Sacellum miraculis celebre, cui ab Aſpero Colle nomen, peregrinationem ſuſcepere.

DE

DE BELLO BELGICO LIBRI DECIMI SEPTIMI

SVMMA.

SPinulæ Marchionis in Hiſpaniam profectio. In itinere quàm honorificè exceptus ab Rege Galliæ. Quibus honoribus affectus in Aulâ Hiſpanicâ ab Regijs, atque ab ipſo Rege. Archiducum pro eo literæ. Eius de bello Belgico conſilia. Ducis munus alteri obnoxium renuit, fruſtra ſuadente Duce Lermæ. Marchio cum Archiduce queritur per literas. Dux eligitur alter. Archiduces reclamant. Redit in Belgium Spinula cum armorum imperio ſoli Archiduci ſubiecto. Regium de eo diploma. Regia inſtructio. Dignitatis gradus in Marchionem collati. Nouus Exercitus pro Belgio conflatur. Ex Hiſpaniæ Principis ortu publica gaudia. Munimenta circa Scaldim erecta. Fœderatorum tentamenta in Antuerpiam. Contra ea Marchionis induſtriæ. Inici Borgiæ præſtantia. Iacobus Rex Angliæ pacem cum Archiduce ſancit. Fœderati Claſſem dirigunt aduersùs Antuerpiam. Borgia obſiſtit, Spectatoribus Antuerpienſibus. Eius, & Marchionis ex eâ re gloria. Arx Saſſia defenditur à Spinulâ contra Mauritium. Claſſis Hiſpanæ cum Hollandicâ conflictus. Buquoius Exercitum ducit ad Rhenum: Spinula ad Rurortam: Mauritius etiam ad Rhenum. Marchio Lingam inuadere

ſtatuit.

ſtatuit. Eiuſdem in militari diſciplina rigor. Ordo mouendi Exercitûs. Populorum, ac Principum erga eum amor. Oldenſaliam oppugnat,& capit. Lingæ ſitus, & munitio deſcribitur. Obſidetur à Spinulâ. Opera militaria,quæ adhibentur. Lingæ deditio. Mauritij de illâ ſenſus. Quæ opiniones de Spinulâ in Aulâ Hiſpanicâ. Archiducis iuſſu Terralius Bergam ad Zomam bis tentat intercipere, ſed incaſſum. Bergenſium Fœminarum virtus. Grobbendonchij quòque vani conatus in Grauiam. Munimenta à Spinulâ excitata. Eidem obiecta refelluntur. De expeditione conſultat. A Mauritio laudatur.

DE

DE BELLO BELGICO
LIBER DECIMVS SEPTIMVS.

1604. OPPORTVNITATEM Spinula nactus & temporis ad bellandum intempeſtiui ob pluuias Autumnales; & recentis adhuc tam illuſtris victoriæ, quæ ſans amplum ad regiam gratiam aditum aperiret: ut rebus in Belgio ſuis meliùs ipſe per ſe, quàm per alios conſuleret; in Hiſpaniam, quam nondum viderat, ſe conſerre decreuit. Hanc deliberationem patefecit Alberto, & facultatem eundi poſtulauit. Abnuit ille principio, vel paulum temporis tam prudente, ac felici rei militaris Adminiſtratore, ſe, Belgiumque ſuum priuare. Quamobrem vehementer obteſtari: *Nè ſe tam properè, ſuaſque prouincias tanto Defenſore lætas, ac propè ſecuras deſtitueret. Quicquid expetiſſet ab Regè, ſe, Infantemque Iſabellam per efficaces literas flagitaturos: ac nullo negotio ſe à tam propinquo, ac beneuolo Principe, illam ab germano Fratre impetraturos.* Euicit tamen apud humaniſſimum Archiducis ingenium ardens Marchionis voluntas, quæque ad id ſuſcipiendum itineris, momenta rationum grauiſſima ſtimulabant. Vtque meliore cum veniâ Archiducum proficiſceretur; maturum ſpopondit reditum, ſi Regi placuiſſet ſuam operam in bello Belgico prorogari. Igitur ampliſſimis verbis, magnâque honorificentiâ, & literis ad Regem commendationis pleniſſimis comitatus, ſub exitum Nouembris dimiſſus ab Archiducibus eſt.

Spinula in Hiſpaniam cogitat.

Pompeius Iuſtinian. l. 3. Carnerus in fine lib. 15. Haræus anno 1604.

Archidux diſceſſum ægrè permittit.

GALLIAM ex itinere perluſtranti, cùm interuallo unius diei Lutetiâ Pariſiorum abeſſet, Tribunus Militum Corſus obuiàm veniens, ad ſuam domum inuitauit. Sed tam officioſam humanitatem cum gratiarum actione remiſit Marchio, cùm diceret: *Oratoris apud Gallicum Regem Hiſpani hoſpitio, longè priùs oblato, acceptoque, ſe citra iniuriam abſtinere non poſſe.* Poſtridie quàm Lutetiam intraſſet, explorari mentem Regis voluit, an ex eius obſequio foret, ut ipſum veneraturus adiret. Gratiſſimum id ſibi futurum reſpondit Rex. Adeòque non multò pôſt ad eum in Oratoris domum tranſmiſit Nemurſij Ducem, & Niuernij, & Sueſſionum Comitem, aliosque ſex principes Viros, Aulæ Regalis primarios: qui Marchionem ad conſpectum, colloquiumque ſuum

Ex lit. Pariſieſib. manuſcript. 29. Nouembris 1604.

In Gallia Marchio amanter, atque honorifice ab Rege excipitur.

ſuum deducerent. In eo palatio, quod Lotharingicum nominatur, copiam ſui Spinulæ fecit Rex, eumque non ſemel complexus, uſitatâ benignitate, animique magnitudine verò regiâ excepit: cùmque ille ſeſe ad manus oſculum inclinaret, tegere caput iuſſit. Quod honorificæ beneuolentiæ genus eidem fuit exhibitum ab Reginâ; ubi eam paulò pòſt venerabundus inuiſit. Solidam horam, & ampliùs varijs cum Rege ſermonibus traduxit. In digreſſu verò conuerſus ad ſuos Henricus: *Magno* (dixit) *in pretio habendus Hiſpano Regi tam ſtrenuus Dux: qui felicem ad exitum perduxit expeditionem tam arduam, ut eam ipſe vel aggredi reformidaſſem*. His, alijsque ampliſſimis in laudem, humaniſſimis ad beneuolentiam verbis & id amoris argumentum adiecit Rex, ut à Spinulâ flagitaret quatuor, aut quinque dierum apud ſe moram. Gratum namque ſibi admodum fore, ſi ab ſe nuper incœptas Fontis Bellaquei ſtructuras perluſtraret. Orauit contrà Marchio, eam nè ſibi legem imponeret. Vrgeri ſe quippe vehementer ad Hiſpaniam quamprimùm attingendam. Inſtitit Rex, ut eum ſaltem diem totum apud ſe exigeret. Quam ſignificationem honoris Spinula ſubterfugere non potuit. Itaque ab Rege dimiſſus, cum eorumdem Principum comitatu rei Diuinæ interfuit: tùm Vrbis magnificentiam, quantùm per tempus licuit, contemplatus, ac demiratus eſt. Prandij verò appetente horâ, deductus ab ijſdem ad Regiam fuit: eâdemque cum Rege menſâ, unà cum Oratore Catholici Regis, exceptus. Thracio etiam equo, militari nempe munere, mille aureis æſtimato, donatus ab Rege: eumque, qui obtulit, aureo ipſe torque donauit. Diſcedentem plerique Principum comitati fuiſſent, niſi citatiſſimo curſu, hoc eſt equis identidem mutatis, profectus eſſet.

Margin: 1604. — *Fötaneblcö.* — Regia menſa, & muneribus honoratur. — *Caual Turco.* — *Andar per le poste.*

CVM primùm Valliſoletum Marchio peruènit, ubi tùm regia erat Aula; peruènit autem quinto Idus Decembris: Franciſcum Sandouallium Lermæ Ducem ſalutatum iuit. A quo iteratis complexibus, magniſque honoris argumentis exceptus eſt. Domum reuerſus, quam ſibi magnifico paratu iam antè inſtrui iuſſerat; ingentem eò confluxiſſe numerum Hiſpanorum, Italorumque deprehendit, ut felicem ipſi gratularentur aduentum. Eumdem poſtero mane inuiſerunt, qui Regi à Secretis erant in primis, Petrus Franqueſa, & Ioannes Idiaquius, alijque multi variarum Nationum principes Viri; quibus affirmauit in diſceſſu Franqueſa: *Deberi Marchionis meritis eum Salutatorum concurſum, Regique gratiſſimum futurum tantum officiorum.* Inter eos, qui domum eius honoris causâ frequentarunt, copioſa fuit Militum multitudo è Belgio profectorum, qui porticus, aulaſque implebant. Horum

Margin: *Vagliadolid.* — *Ex literis ab Aula Hiſp. ſcript. 2. Aprilis 1605.* — Ingentes honores, quibus idem afficitur in Hiſpania. — Spinulæ liberalitas in Milites.

fin-

1604. ſingulis aureum diſpenſari nummum iuſſit. Quâ Chriſtianâ liberalitate conſequutus id eſt, ut ſub primum in Vrbem ingreſſum, Marchionis Spinulæ nomen, eiusque ſingularis benificentia per vias omnes, ac fora reſonaret. Communisque vox erat: non magis noſſe illum captiuos facere fortitudine Hoſtes, quàm largitate amicos. Tertio ab aduentu die longè maiori honorificentiâ cumulatus. Namque ante meridiem ſeptem Hiſpaniæ Magnates eum conuenere ſalutaturi: Lermæi Ducis Filius Ceæ Dux, Mirandæ Comes, Comes Stabuli, Dux Albanus, Dux Sueſſanus, Albæ alterius Comes, Aſturicæ Marchio. A meridie verò quatuor magnorum dominatuum Oratores, apud Regem agere ſoliti, ipſius domum honeſtarunt; Cæſareus, Gallicus, Venetus, Hetruſcus. Horum ſingulis Marchio per dies aliquot inuiſendi officium rependit.

Grandi di Spagna. *Di Seſſa.* *Aſtorga.*

Magnatum, Principū, Legatorum ad eum cõcurſus.

INTEREA Rex è venatione reuertit. Eum ſtatim adire, ac genu oſculo de more venerari ſtatuit Spinula. Quare Diui Thomæ Apoſtoli ſacrâ luce cum ingenti Aſſeclarum pompâ, & honorifico Italorum præſertim comitatu, aſſidentibus Didaco Pimentello, & Stephano Ibarra, regijs magni nominis Adminiſtris, ad Regiam opulentâ bigâ inuectus eſt. In veſtibulo regalis Cuſtodiæ Milites omnes inuènit, in ſeriem utrinque diſpoſitos. Quo ritu Magni Principes aduenæ honorari ſolent. In primâ Regiæ aulâ Lermæ Ducem cum alijs Primatibus obuium habuit: qui venerabundum Marchionem manu prehenſum in aliam deduxit aulam, ubi Rex menſulæ incumbens ſtabat. Tum altâ voce Lermæus: *Sacra*, inquit, *Maieſtas, en Marchio Ambroſius Spinula, qui ſingulari obſequio regalem beneuolentiam tuam adeo meretur*. Statimque progreſſus Marchio, propius Regem acceſſit, genuque flexo regium genu oſculatus eſt. Erigi eum extemplo iubet Rex, manuque humerum fouens, laudauit eius in regijs obſequijs diligentiam: gratulatus eſt rei bene ad Oſtendam geſtæ felicitatem: ad maiora pro Deo, pro ſe tantâ virtute conficienda animauit: patrocinium denique ſuum, & gratiam benignè ſpopondit. Grates ille quàm potuit maximas pro tantâ beneuolentiâ reddidit: famulatum ſuum tot ei nominibus obligatum aſſeruit: ſua omnia, opes, operam, ſanguinem, vitam regalibus dedicata obſequijs profeſſus eſt. His, alijsque talibus ultro citroque prolatis, iteratoque venerationis officio, ab Regiâ honorificè dimiſſus.

Soldati di Guardia.

Quàm beneuolè, atq; honorificè exceptus ab Rege.

REDDIDIT quòque Regi ab Archiducibus, ac præſertim ab Iſabellâ Sorore literas: quibus Marchionis in re promouendâ regiâ ſtudium ſignificabatur. *In Oſtendanâ præcipuè obſidione, eiusque*

Literæ Archiducú ad Regẽ pro Marchione.

fortunato exitu unà cum virtute, atque ſolertiâ, ardentem continenter eluxiſſe voluntatem in exiſtimationem, & commoda Regia Maieſtatis. Eâ nemini omnium, quos in tam amplâ regnorum ditione ſubiectos Rex haberet, Spinulam cedere. Quamobrem regalem gratiam, 1604. Ex lit. Iſabellæ ad Regẽ 10. Nouẽbr. 1604.

Eiuſdem meritorum teſtimonium.

& omnia, quæ tales Viros deceant, amoris, honoriſque argumenta eximiè meritum eſſe. Nec minorem ei deberi remunerationem, ob ingentes in obſidione labores exantlatos, & magnis, aſſiduiſque periculis expoſitam vitam, innumeraſque profuſas opes ad alendum Exercitum, ac militares tumultus, qui de more gliſcebant, opprimendos. Orare ſe propterea regiam potentiſſimi Fratris clementiam: ut tantam in re militari virtutem, in obſequio Principum diligentiam, in ſe ſuiſque rebus impendendis animi magnitudinem grata mercedis immunes eſſe nè pateretur. Ita namque futurum, ut alacrior Marchio reuerteretur in Belgium, quemadmodum pollicitus erat: ac maiora in regium obſequium aggrederetur. Hæc ad germanum Regem Iſabella.

Anno 1605.

NATALITIIS Chriſti Domini ferijs exactis, poſt initium Ianuarij, Annique milleſimi ſexcenteſimi quinti, Lermæ Dux Marchioni ſuaſit: ut quidquid de Belgico Bello ſentiret, ſcripto traderet. Ad regium quippe Senatum ſuper Imperio haberi ſolitum, eâ de re quamprimùm relatum iri. *Conſiglio di Stato.* Morem geſſit illico Spinula: & quæ ſibi cumque ad id negotij magis opportuna videbantur, accuratè perſcripſit. *Illud principio ad partes in Belgio regias ſuperiores reddendas optimum factu cenſebat: ut bellum in hoſticam ditionem tranſportaretur. Duplex inde emolumentum in Catholicos redundaturum. Alterum, quòd Archiducibus ſubiecta prouincia, tum ſui alendi Exercitûs onere, tum hoſtilis infeſtatione, ac frequenti vaſtatione leuarentur: cùm præſertim belli tam diuturni ſumptibus, & damnis attrita iam admodum eſſent, atque exhauſta. Alterum, quòd in Hoſtium regionem unà cum armis inueherentur ſequacia belli diſpendia, direptiones Oppidorum, atque Vrbium, Agrorum deſolationes, prædationes, incendia, aliaque militaris furoris luctuoſa veſtigia. Tritum eſſe in re bellicâ: utiliùs in alieno pugnari, quàm in ſuo: & Hoſtem quantò longiùs poſſis ab domo ſubmouendum. Eum quippe, qui pugnet in hoſtili ditione, vel ex eâdem præripere alimenta Militibus ſuis: vel eis uti Hoſtem prohibere: quippe quæ ſuâ manu corrumpere cogatur, nè veniant in Hoſtium manus. Multos quòque ſiue odio in moderatores ſuos, ſiuè imminentis Hoſtis terrore, ad exterum Exercitum transfugere. Quicunque demum pugnæ ſit exitus: ſi vincas, maius eſſe lucrum, hominum nempe ſimul, & locorum: ſi vincaris, minorem eſſe iacturam, quòd Militem amittas, non ditionem. Quoniam verò inuadentem aliena, præſtare oportet vel virtute, vel numero, vel opportunitate: ad Fœderatos in ſuâ regione op-*

Spinulæ cõſilia de Bello Belgico in ſcriptis data.

Inſtruimus. Bentiu. l. 7. Camer. lib. 16.

pu-

1605. Grotius lib. 14. *pugnandos; duos ſaltem Exercitus eſſe in armis debere, cum ad ſuas tuendas prouincias, tum ad infeſtandas alienas. Nec minoris fore adiumenti paratam in Hollandico freto Claſſem. Cum Hoſte namque rem eſſe, qui penè in aquis natus, atque adultus, naualiſque rei ſcientiſſimus; non ampliorem terrâ, quàm mari bellandi campum aperit. Porrò inter omnes Fœderatas prouincias Friſiam videri ad inuadendum maximè opportunam. Per eam ſiquidem faciliorem patère in Hollandiam traiectionem: atque ex eâ ingentem pecuniæ vim in uſum belli Hollandos corrogare. In eo quòque magnum rei gerendæ momentum, & præcipuam victoriæ ſpem poſitam: ut prompta perpetuò ſit ingens pecuniæ ſumma, unde tempeſtiua Militibus ſtipendia perſoluantur, & maturè ſumptus fiant in bellicos apparatus. Nihil quippe ab aliquot annis in Belgico bello frequentius, quàm ex eius defectu perniciosiſſimos Militum tumultus, ac diuturnas ab Exercitu ſeceſſiones. Quæ non eo ſolum graue inferunt detrimentum, quòd Copias vehementer imminuunt, atque ad Hoſtem ſuperandum inualidas reddunt: verùm etiam quia Milites è Caſtris effugientes, quaſi diſciplin ſolutos, ac prorſus exleges in omnem licentiam, audaciamque proijciant: ut ad quærendum rapinis victum, domos expilent, rura deuaſtent, Oppida populentur, Gentem deniqne ſociam, atque amicam crudeliùs plerunque, quàm Hoſtes ipſi, funditus perdant. Sed neque raro euenire, ut ineant cum Hoſte fœdus: & quaſi parum foret, conculcato militari ſacramento, non pugnare cum ſuis; pugnare etiam audeant contra ſuos. Denique vel cùm ad concordiam, atque obſequium poſt multum laboris, & precum, & promiſſorum reuocantur; eò progredi audaciæ, atque inſolentiæ, ut conditiones dare velint, non accipere; atque ipſi ſibi rationem*

Fœ' i conti. *ſtipendiorum deducant, cum immani emolumento ſuo, regij verò ærarij detrimento. Quòd ſi hæc cum alijs illatis per ſeditiones damnis ad calculos vocarentur; prudentiſſimi cuiuſque conſtare iudicio: triplo, vel quadruplo maiorem eſſe pecuniam, quæ in eiuſmodi tumultibus diſſipatur, quàm quæ in tempeſtiua ſtipendia, ſi ſuppeteret, impenderetur.*

Hæc à Marchione in ſcriptis data conſilia, atque ad Regem à Lermæo perlata Rex vehementer probauit. Quod extemplo Dux idem ad Spinulam ſcripſit, monuitque, ut quamprimùm ea regijs Adminiſtris proponeret: ſiquidem ſuper eis habendus erat Senatus. Paruit Ambroſius, ac per aliquot dies, dum hæc agitarentur, frequens ad arcana cum Rege colloquia, frequens ad Senatores regios acceſſit. Inter eiuſmodi tractationes animaduertit Marchio, mentem Regis, & Regiorum eſſe: ut ad Belgicum Bellum reuerteretur ipſe quidem, non tamen cum supremâ Caſtrorum præfecturâ, quàm antea obtinuerat, ſed alteri Præfecto ſubiectus. Simul etiam rei ad eam diem bene geſtæ, re- Eadē ab Rege approbata, atque in Senatu propoſita.

por-

Res Marchionis feliciter non procedunt, ob inuidiam.

portatæque victoriæ remunerationem,non eam futuram proſpexit, quàm ipſe ſibi, eique optimus quiſque rerum æſtimator pollicebatur: ut nempe inter Magnates Hiſpaniæ (quibus coram Rege caput tegere moris eſt)numeraretur: ſed aliam quampiam longè inferiorem. Hunc ipſe euentum ab opinione ſuâ valde remotum, non ad aliam reuocare poterat cauſam, quàm ad inuidiam tam ſubitò natæ, ac tam breui adultæ felicitatis ſuæ. Quod malum, ut in Aulis magnorum Principum non ultimum habet locum; ita gliſcere conſueuit inter homines diuerſæ Nationis. Igitur diu, multùmque Marchio ſecum antè ſcrutatus, quid in tam inexpectato ſucceſſu conſilij caperet: nihil ad opus perducendum putauit inconſulto Lermæo Duce, cuius & potentiam in Regiâ nouerat, & beneuolam erga ſe voluntatem experiebatur. Itaque cùm eum aliquando conueniſſet: animi ſui ſenſa eidem ſolito liberiùs patefecit. 1605.

Ex eiſdem lit. ab Aula Hiſpanica.

Recuſat armorũ imperium alteri præter Archiducem ſubiectum.

Nihil ſibi magis fuiſſe in votis (aiebat) *quàm regiæ Maieſtatis obſequijs in Bello Belgico, uti iam inſtituerat, militare. Verùm recenti ſe plurium menſium experimento didiciſſe: id cum fructu præſtari non poſſe, niſi liberum ſibi armorum imperium, ut paulò antè in Oſtendanâ factum obſidione, permitteretur. Alterius quippe quàm Regis, Regij Senatûs, Archiducumque ſe ſubijcere poteſtati, atque ſententiæ; nihil eſſe aliud, quàm perpetuam quærere controuerſiarum, diſſenſionum, uno verbo, domeſtici belli materiem. Atqui pluribus ſe argumentis comperiſſe, Regi, ac Senatoribus conſtitutum, ad bellum ſe ſub alterius Ducis imperio remittere: quod præter allatam modò cauſam; quàm decorum vel ſibi, vel Regi ſit, neminem non videre. Ut nempe qui paulò antè victoriam tam arduam, tam optatam imperans reportarit; id ex eâ præmij conſequatur, ut in poſterum pareat. Quare cum eâ conditione militare ſibi non liceat; decreuiſſe, eum bonâ Regis, ac Procerum veniâ, ab externis armorum tumultibus ad patria quietem ſe recipere. Ibi tamen Regis obſequijs, ut eum maximè addictum, ad omnem eius nutum ſe paratiſſimum fore. Quod verò ad præteritorum laborum remunerationem attineret: eam ſibi futuram ſatis ſuperque, quam regia benignitas, & Senatorum prudentia rationi conſentaneam iudicarent. Neque enim ſeſe ignorare: tam exilia, exiguaque ſua eſſe promerita, ut à quouis vel leuiſſimo præmio ſuperentur. Animo quidem ſuo nullum obuerſari maius: quàm caput coram Rege tegendi poteſtatem. Eam ſummam eſſe votorum ſuorum metam. Id ſi conſequi dignus haberetur; bene collocatum ſe cenſere quidquid pro regiâ re vel feciſſet, vel toleraſſet in Belgio. Eius beneficij ſe memorem tamdiu futurum, quamdiu futurus eſſet memor ſui.*

Stetit ad hæc Lermæus, ob inexpectatam Spinulæ deliberationem

1605. rationem admirabundus: eumque ab eâdem reuocare his rationum momentis aggreſſus eſt. *Nequaquam decere ſpectatam omnibus, & celebratam, ac verbis, rebuſque confirmatam Marchionis prudentiam; regijs obſequijs ſe, ſuamque operam dedicaſſe; atque ab eiſdem extemplo, nullâ palàm apparente causâ, recedere. Indignam eſſe Regis in ipſum beneuolentiam tali gratiarum vice: ut regiarum defenſio rerum nuperrimè ſuſcepta, tam ſubitò deſtituatur. Quid dicturos Archiduces: quibus ad reſumendam procurationem belli, fidem ſuam obligauerit? Quid Commilitones, optatiſſimum eius reditum expectantes? Quid Belgium, quod ipſius virtute ſperet ſeſe è rebellium manibus ad legitimorum Principum poteſtatem redactum iri? Quid Italiam tam inſigni Alumni ſui victoriâ glorioſam, & iam tùm ab eo alios alioſque ſibi triumphos polliceentem? Quid Europam uniuerſam, Oſtendæ tandem expugnatæ famâ, admiratione, acclamatione reſonantem? Hoſtem contrà magno timore, ac ſollicitudine releuatum, quibus inceſſurum lætitijs, plauſibuſque? Quos etiam facturum ludos talem bellicæ virtutis æmulatorem, qui vix in puluerem, Solemque prodierit; cùm ſtatim ad umbram paterni tecti ſe receperit. Iniquum eſſe tantam militiæ laudem, & gloriam tam ſubitò exareſcere. Neque mereri inclytum Ducis nomen, qui ſemel tantùm viderit faciem belli. Iturum in omnem poſteritatis memoriam; Marchionem Spinulam victorem quidem Hoſtis fuiße, ſed paulùm ultra annum militaße: nec modò uti neſciſſe victoriâ, quod vitio Ductoribus verti ſolet; ſed fortunam etiam ſequentem, atque obſecundantem ultro deſtituiſſe. Quòd ſi Oſtenda expugnata non foret, atque obſidio turpiter diſsoluta, vel Exercitus omnis ab Hoſte profligatus: quod in tantâ deſperatione rerum ſuſcipi conſilium abiectius ab Duce potuiſſe, quàm remittere armis nuncium, ac velut ad occulendam ignominiam, in ſinum Patriæ inglorium ſe referre? Quod igitur à victo fieri vix pateretur militare nomen, atque innata nobilitati magnanimitas: id à victore ſinè notâ dedecoris, ſinè reprehenſione prudentum, ſinè querelâ omnium, factum iri? Deponeret excelſi vir animi tam vile propoſitum. Dignos natalibus ſuis, & priſtinæ virtuti pares reſumeret ſpiritus. Maiorum ſuorum expoſitam in lumine literarum ſeriem haberet ob oculos: qui non unâ expeditione contenti, ut gloriâ ſempiternâ Familiam, Patriamque cumularent, non antè deſierunt militare, quàm viuere. Sin eo recedendi ab armis induerat mentem, quòd munus bellicum alteri ſubiectum, ſibi deſignatum cognoſceret: in animum quòque induceret, eorum Procerum neminem, qui vel in Belgio, vel in alijs Hiſpaniæ Regnis regijs eſſent obſequijs addicti, eam adminiſtrationem, ut ſe minùs dignam, recuſaturum. Eamdem ad maiorem (uti gradatim ius, & mos eſt tam ciuilia, quàm militaria munera conferri) gradum fore,* Vt accipiat, magnopere ſuadetur ab Duce Lermæ.

ſinè

ſinè æmulorum inuidentiâ, ſinè querimonijs cæterorum. Quos bonæ originis degeneres effectus, vel ipſum experimento percipere potuiſſe: cùm in Oſtendanâ obſidione ſupremum geſſit imperium. Neque verò tegendi coram Rege capitis facultatem, qui ſummus honorum ſit in Hiſpanico dominatu, poſſe illi tam præmaturè concedi. Quippe ſi concedatur, nullam in poſterum reliquam fore pluribus eiuſdem promeritis perſoluendam mercedem. Atque adeò quidquid in Regis obſequium, & quantumcumque præſtaret, aut ſinè remuneratione futurum; quod regiâ munificentiâ indignum erat: aut minore præmio maiora merita compenſatum iri; quod iniquum. Non idcirco tamen inanem ipſum ab regio conſpectu, Aulâque receſſurum. Namque inter aurei Velleris Equites cooptatum iri: reditus haud exiguos, ac titulum aliquem principatûs, ſi poſtularet, nullo negotio conſequuturum. Per hos gradus, ubi conſtanter in Belgicis Caſtris, ac regijs obſequijs militaret; ad ſumma quæque honorum faſtigia Italicum nomen, & Spinularum Familiæ ſplendorem auitum præ cæteris euecturum. 1605.

His Lermæi Ducis hortatibus, & promiſſis recreatus quidem nonnihil Marchio fuit: non tamen quidquam de ſuâ ſententiâ dimotus. Interea verò Tabellarium ad Archiducem Albertum cum literis tranſmiſit. Querebatur in eis: *Æmulorum ſuæ gloriæ inuidentium artibus, viam ſibi obſtrui ad maxima quæque munera ab regiâ benignitate conſequenda. Eorumdem aſtu Belgicam armorum adminiſtrationem ſibi deſtinatam vehementer imminui. Poſt tot exhauſtos in obſidione labores, & reportatam Diuino munere victoriam, imperium ſibi multò quàm antè humilius, nempe alteri, præter Archiducem, ſubiectum demandari. Quo verò ſe ore poſſe coram vniuerſo Exercitu, imò Belgio toto, id ſuſtinere: à quibus paulò antè viſus ſupremus, atque à Principe ſecundus Militum Moderator, iam ab alterius pendère nutu, eiusque ſequi iuſſa videatur? Atqui non eam ſpem inter ſudores bellicos conceptam: non ea ſibi promiſſa ab humaniſſimis Archiducibus data. Quin ab eiſdem non ſemel ſanctiſſimè promiſſum; ſua operâ, ſtudioque quidquid ab Rege poſtularet, ipſum facillimè impetraturum. Iam verò pollicitationibus euenta minimè reſpondere, non quidem Archiducum ſedulâ curâ ſubductâ, non regiâ in eos beneuolentiâ langueſcente: ſed inuidorum malis artibus obicem incrementis fortunæ ſuæ opponentibus. Earum interiectu non leuem offuſam umbram felicitati ſuæ iam tùm orienti. Quare ſi reuerſionem in Belgium amaret ſuam, ſi continuatam in bello operam gratam haberet, obteſtari ſe, ut ad Regem quamprimùm ſcriberet, ac negotia ſua de meliore notâ commendaret. Res quippe bene geſtæ optatos exitus magno eſſe incitamento ad rem denuo bene gerendam.*

Marchionis ad Archiducẽ querelæ per literas.

Dum hæc Archiduci per literas aperit Marchio: Lermæus

ægrè

1605. ægrè ferens, eum adhuc in ſuſceptâ deliberatione perſiſtere; iterum ei ſcripto perſuadere conatur, ut deſtinatum munus accipiat. *Beneuolentiæ in ipſum ſuæ tribuat: quòd repudiatum ſemel ab eo conſilium, rurſus offerre non abnuat. Ipſo recuſante, non defuturum magni nominis, ac meritorum Virum, qui ſibi id ultro depoſcat, ac ſubitò conſequatur.* Ad eum Spinula in hæc ferme verba reſcripſit. *Quàm multum ſingulari eius humanitati deberet, intelligere ſe magis, ac magis in dies. Id verò ſe maximum agnoſcere profuſæ beneuolentiæ argumentum: quòd de Bellico munere ſibi oblato nihil decernere voluerit, aut id alteri, vel optimè merenti committendum curáre; niſi priùs mentem ſuper eo ſuſcipiendo ſuam iterum explorâſſet. Grates quàm poſſet maximas ob tam benignam voluntatem habere, atque agere: neque unquam eam ex animo receſſuram. Cæterùm quod ad rem propoſitam attineret, in eádem ſe perſtare ſententiâ. Paratum tamen eſſe ad regium nutum quâcumque conditione, vel gregarij Militis, bellatum redire in Belgium. Si verò id integrum in ſuâ poteſtate relinquatur: prorſus indecorum ſibi eâ, quæ proponebatur, ratione militare. Quamobrem ſe ultro cedente, alteri demandaretur id muneris: quem ſanè, quiſquis futurus eſſet, longè ſe in omnibus præſtantiorem fateri, præterquam in regalis obſequij ſtudio, atque ardore.* Lermæ Dux urget Spinolam, ſed fruſtra.

NON tamen aut repetitis adhortationibus feſſus, aut geminam repulſam indignatus, Lermæ Dux eumdem voluere lapidem ceſſauit. Optimè quippe intelligebat prudentiſſimus Princeps, quanti ad res in Belgio regias promouendas momenti eſſet Spinulæ Marchionis reditus ad Belgicum bellum. Igitur ut extremos ad id conficiendum adhibeat conatus; Stephanum Ibarram arctiſſimâ familiaritate, ut olim Friderico Fratri, ita nunc Ambroſio coniunctum, ad hunc delegat, ut neruis contendat omnibus rem propoſitam perſuadere. Verùm neque amicitiæ vis, neque argumentorum pondus conſtituti tenacem animum, & decori ſeruantem in contrarium deflectere potuerunt. Quare deſtinatum ei bellicum munus Auguſtino Mexiæ, magnæ virtutis, atque experientiæ in rebus militaribus Viro, quique iam fuerat Antuerpienſis Arcis Præfectus, collatum fuit. Quod Marchionis æmulatoribus pergratum accidit: eâ ratione à regijs obſequijs penitùs eumdem ſubmotum iri ratis. Is namque propoſitus inuido ſcopus eſt, non ut conſequatur ipſe, quod inuidet bonum, ſed ut alter amittat. Spinula contrà, (quod magnanimi proprium eſt) gaudere ſibi, quòd refugiſſet munus ſibi parum eâ conditione decorum: gratulari alteri, quòd idem optimè meritus accepiſſet. Munus oblatum Spinulæ, alteri datur.

INTER hæc frequentes literæ venerunt è Belgio, quibus di-

ſertè ſignificabatur, quàm ingratum, ac triſte ſubiectis Regi prouincijs contigiſſet, quod nunciatum fuerat, Marchionem Spinulam ad bellum Belgicum minimè reuerſurum. Relatum eâ de re ad Archiducum Senatum. Et quamuis omnium in votis eſſet Marchionis reuerſio: quia tamen iam declaratus Mexia fuerat, nihil immutandum cenſuere. Non defuit inter Conſiliarios, qui conſilium proponeret, quo & Belgarum deſiderijs, & electi exiſtimationi conſuleretur. Vt nempe Mexia cùm ſupremâ Caſtrorum præfecturâ mitteretur in Belgium: Spinula verò ſeorſim ſummum haberet imperium Exercitûs in Friſiam deducendi. Verùm quòd hunc cogere non erat eo tempore decretum; non potuit id conſilij ſuſcipi. Reuertit interea Tabellarius è Belgio literas ab Alberto, atque Iſabellâ referens ad Lermæum Ducem, ipſumque Regem, pro Marchionis reditu efficaciſſimè perorantes; ad Marchionem alias conſolationis plenas, optimæque de rebus ipſius ſpei. Ponebant priores ob oculos: *Non opportunam modò, ac ſalutarem, ſed & neceſſariam eſſe Marchionis in Belgium reuerſionem. Vt Oſtendana obſidio pro Catholicis feliciter ad finem perducta ſinè illo non fuerat: ita nec bellum contra rebelles continuari poſſe cum aliquâ ſpe victoria, niſi ſub eodem armorum moderatore. Vnam eſſe Populorum in fide manentium vocem: Spinulam cælitus datum eſſe ad Catholicæ rei defenſionem in Belgio; ad Hoſtium terrorem, exitiumque; Spinulam præ cæteris reſtituendum Copiarum imperio, quod tantâ prudentiâ, ſollicitudine, felicitate nuperrimè geſſiſſet. Vt eò lubens, atque alacer reuerteretur, nullam petitionem ab Rege, nullam ab Regio Senatu conditionem denegandam.*

Archiducum literæ ad Regem, aliosque

1605.

Haec, atque talia cùm literæ illæ vehementer inculcarent, tantum habuere ponderis apud Regem, ut quocumque pacto ſtatuerit ad Caſtra Belgica Marchionem remittere. Igitur cum Ventoſillæ tùm degeret, Lermæum, & Spinulam ad ſeſe acciuit. Ibi ſolidos octo dies inter ſe res eas agitarunt. Ad extremum decretum, ut ſupremam Caſtrorum in Belgio præfecturam gereret Marchio, nulli, præter Archiducem, ſubiectam, & quingentis in ſingulos menſes aureis dotatam. Mexiæ verò id muneris compenſatum aureorum octo millium penſione annuâ. Pecuniæ quòque regiæ ſupremam in Belgio adminiſtrationem accepit Spinula, ab ipſius Archiducis poteſtate abſolutam: menſtruis pariter aureis quingentis ob eam curam attributis. Vtrumque munus regio diplomate, verbiſque ampliſſimis declaratum.

Marchio remittitur in Belgium cũ armorũ ſuprema poſt Archiducem imperio.

Testabatvr in eo Rex: *Ad ſupremum Caſtrorum imperium virum requiri bellicâ virtute, integritate, ac diligentiâ cæteris præcellentem: quique militaris rei peritiâ polleret in paucis. Ea cuncta,*

Regium diploma ſuper eo.

Regis patentes literæ 30. Martij anno 1605.

aliaque

1605. *aliaque decora in Ambroſium Spinulam Venafri Marchionem optimè conuenire. Eumdem de Hiſpanico Regno benemeritum, cùm oct. Italorum Peditum millia ſuis ſtipendijs conduxit in Belgium; quorum virtute Hoſtis depulſus eſt totâ Brabantiâ, quam ingentibus copijs inuaſerat: multaque præterea ſubducta detrimenta, quæ paſſuri erant Catholici, niſi ſubſidium illud tam opportunè adfuiſſet. Id verò totum eximia Macchionis induſtcia deberi. Poſt obitum quòque Friderici Fratris, eumdem ad Bellum Belgicum celeritate maximâ ſe retuliſſe. Ibi ſapienter ab Archiduce Alberto prælatum omnibus in ſupremâ Oſtendani obſidij adminiſtcatione. Quam ab eo tanta prudentiâ, bellicâque arte geſtam: ut Deo fortes conatus bene iuuante, tandem expugnata Oſtenda fuerit eo maximè tempore, quo facillimè in illam poterat hoſtile Subſidium introduci. In alimenta quòque Militis, ac ſtipendia cùm pecuniam de ſuo ſuppeditaſſet; multa eum auertiſſe damna, & diſcrimina, quæ prorſus impendebant. Promeritis en omnibus regiam gratiam, ac beneuolentiam optimo iure ſibi compacaſſe. Quare præteritis rebus bene geſtis ſpem futurarum haud dubiam facientibus; ut regia in Belgio arma non minùs proſperos in poſterum ſucceſſus haberent, eligi ab ſe, ac nominari, patentiumque omnibus literarum teſtimonio declarari Marchionem Spenulam ſupremum in Exercitu Belgico Caſtrorum Præfectum cum vniuersâ, quâ quis unquam id munecu geſſeric, auctoritate, ac poteſtate. Adeòque in omnes militiæ Præfectos, atque Vrbium, Arciumque Præſidijs impoſitos cuiuscumque auctoritatis, & gradus, cunctosque regalis ærarij Cucatores ſummum ei ius, atque imperium eſſe: ipſiusque iuſſa, ſeu voce data, ſeu ſcripto, pco legibus habenda. Quod ut integrè, ſanctèque ſeruetur, eidem Archiduci magnopece commendatum.*

Qvo verò magis ex mente regiâ præfecturam illam Marchio exerceret; data quòque ab Rege in ſcriptis huiuſmodi mandata.
3. Martij. *Pcimùm ut quàm poſſet maximâ celeritate iter haberet in Belgium, quandò iam in Campum prodeundi tempus inſtabat; ſaluâ tamen in ea feſtinatione curâ ſalutis, quam ei vehementer iniunctam volebat. Regia pecuniæ in rem uniuerſam militarem inſumendæ pcocurationem ſupremam, quâ ſe Archidux exonerari popeſcerat, ipſe ſuſcipecet cum abſolutâ in omnes Regij ærarij Adminiſtcos auctoritate: eamque pro ſuâ prudentiâ, induſtriâque, ubicumque foret opus, impenderet. Opportunitatibus Exercitûs maturè conſuleret: nè ſtipendiorum defectu tumultus, ac ſeceſſiones Militum, aliaque conſueta belli damna conſurgerent. Arces etiam, ac pcæſertim Antuerpianam, Gandauenſem, Cameracenſem ab omni parte munitas, atque alimentis, omnique apparatu bellico ſatis inſtructas perpetuò haberet. Equitatum expeditum ſemper eſſe, & quòcunque neceſſitas accerſeret, celerrimè traducendum cucaret.* Regia inſtructio in ſcriptis.

Annuo bellandi tempore exacto, cùm ad hyberna Copiæ dimittuntur; Milites circumiectarum regionum incolas redire domum iuberet: ut ſumptu in ijs alendis ingenti, tam regium ærarium, quàm fideles Regi prouinciæ leuarentur. Decretum in Regio Senatu, Archiduciſque præſcriptum (quod & ab ipſo Marchione præmonſtratum) ut duo Exercitus eſſent in procinctu: quorum alterum Peditum vigeſies mille, Equitum bis mille quingentorum in hoſticam ditionem Transrhenanam Marchio deduceret, eam quippe futuram maioris momenti expeditionem: alter ex decem millibus Peditum, Equitibus mille quingentis ad Flandriæ defenſionem, è regione Sluſæ collocaretur, eique Archiducis aſſenſu à Spinulâ præficeretur, qui cæteris belli peritiâ, fide, ac ſedulitate præſtaret: oppugnare tamen eam vetaretur, donec opportunitas temporis id ſuaderet. Cùm verò nihil eſſet optabilius, nihilque ſibi euenire iucundius poſſet, quàm ut rebelles Populi ad ſui Principis obſequium ſinè ſanguinis effuſione redirent: id præ omnibus Marchioni curæ, cordique eſſet, ut ſi quis fortè pateſieret aditus ad honeſtam concordiam, vel certè inducias cum Hoſte paciſcendas; eam occaſionem nullâ ratione prætergredi pateretur: imò ad eamdem urgendam, & rem conficiendam, vires, induſtriamque omnem adhiberet. Et ſiquidem qui ſuperior armis eſt, facilius pacem Hoſti perſuadet: eâ potiſſimùm viâ bello tam pertinaci finem, aut modum aliquem imponere conaretur. Cætera, quæ præſcribi, ac mandari poſſent, ad tanta molis negotium ex ſententiâ peragendum; ſpectata ſatis Marchionis prudentia, ſolertiaque reſeruari: ab eoque ſperari poſſe proſperum omnem euentum. De cunctis verò, quæ ſeſe offerrent, maioris momenti rebus accuratè, maturè, ac ſingillatim ſe faceret certiorem. 1605.

Quibus honoribus affectus Marchio ab Rege, ac Regina.

His acceptis mandatis, ad reditum ſeſe Spinula parauit. Interim verò magnis ab Rege honoris ſignificationibus cumulatus. Deſtinati ad cuſtodiam corporis Milites, ſtipendijs ex ærario regio perſolutis. Alij complures ex Vrbis nobilitate ad eius Familiam attributi, regijs pariter ſumptibus alendi. Inter aurei Velleris Equites Marchio deſignatus: quo tamen honore inſigniendus erat Archiducis manu. Marchionis quòque titulum iam tùm uſurpandum impetrauit maximo natu Filio Philippo, qui magnam in ſpem educabatur, atque in amplam ſucceſſit paternæ non tam rei, quàm virtutis, & gloriæ hæreditatem. Eidem, & minori Fratri Auguſtino, qui poſtea Romanam purpuram, & Compoſtellanam, atque Hiſpalenſem tiaras virtutibus, ac beneſactis illuſtrauit; id conceſſit muneris Rex, ut ad Hiſpanicam Aulam euocati, in obſequium Reginæ præſtò eſſent honorarij Ephebi, Meninos vulgò appellant. His, alijſque publicis honorificentiæ argumentis palàm fecit omnibus Rex, quantam cepiſ-

Soldati di guardia.

Caualieri del Toſone.

ſet

1605. ſerenimo de Marchionis virtutibus, & meritis exiſtimationem. Quòd ſi maieſtas illa, quæ raram admodum inuenit in terris parem, tanto eum in pretio habuit: quid Aulæ Proceres ab regio ſemper nutu pendentes, quid Hiſpaniæ Principes, ac Magnates egerint, pronum cuique eſt aſſequi coniectura. Id certè miſſis ex Hiſpaniâ literis conſignatum: Marchionem Spinulam animi modeſtiâ, ſuauitate morum, agendi dexteritate, ſplendore munificentiæ omnium ſibi Procerum beneuolentiam demeruiſſe. Nullus adeò locus eſt, ubi vera virtus non agnoſcatur; & gemellos non educet partus ſuos, beneuolentiam, & venerationem. Imò ſi qui principio alieno erant in eum animo, inuidentiâ tantæ, ac tam repentinæ felicitatis; ad extremum tamen viri integritate, cæterisque perſpectis laudibus, priſtinos ſenſus in amorem, & obſequium commutarunt. Quod ſanè miraculo fuit in extero homine, parumque aulicis artibus aſſueto. Diſceſſit in Belgium Spinula nono Calendas Aprilis: eòque priùs quàm accederet, ad opus perducta cognouit, quæ cum Rege, regioque Senatu deliberauerat.

Iuſtinianus lib. 3. & 4. Camerus l. 16. c. 1. — Nouæ Copiæ cogũtur pro Belgio.

IAM enim è Neapolitano Regno duæ Legiones, una ex Inſubriâ conſcribebantur ad Bellum Belgicum adducendæ. In Hiſpaniâ Militum duo millia cogebantur, eòdem maritimo itinere deportanda. Ingens pecuniæ ſumma conflata, tam ad alendum in eum annum Exercitum, quàm ad ſtipendia ijs perſoluenda, qui tumultuantes Ruræmundam ſeceſſerant. Archidux verò Comitibus Balthaſſari Billio, & Chriſtophoro Embdenſi, Claudioque Barbanſonis Domino imperauerat, ut ſuam quiſque contraheret è Germaniâ Legionem: ſimulque Erardo Leodicenſi Maleſæ Domino, ut unam è ſuâ Natione conſcriberet. Quæ iam erant in acie, tum è Germanis, tum è Vallonibus, ſed admodum imminutæ, ſuppleri ad iuſtum numerum iuſſit: quod etiam de turmis equeſtribus mandauit. *Truppe.* Scripſit & ad Hiſpan cum, & ad ſuum apud Angliæ Regem Oratores, ut ab eo poteſtatem peterent tres conflandi Legiones, Anglorum, Scotorum, Hibernorum. Eodem verò tempore, quo Marchio morabatur in Hiſpaniâ; migrauit è Belgio Ferdinandus Gironus: cui ſubiectam Legionem Albertus Alphonſo de Lunâ Liræ Gubernatori regendam dedit. Quam verò moderabatur Oignius, poſtquam Oſtendæ præfectus fuit, Maximiliano Boſſuti Comiti ab eodem eſt demandata. Belgicâ quòque legatione defunctus egregiè, receſſit in Hiſpaniam Balthaſſar de Zunigâ: eiusque in locum Lacunæ Marchio ſuffectus. Nec defuere principes Europæ Viri, qui vel Oſtendanæ victoriæ famâ prouocati, & militaris gloriæ cupidine pellecti,

vel ut in Belgicâ illâ belli palæſtrâ generoſam virtutem exercerent, eò certatim confluerent; quorum præcipui recenſentur: Andreas Matthæus Aquauiua Aragonius Caſertæ Dominus, Franciſcus Columna Prænestinus Princeps, Ludouicus Moneſterius Terraliæ Dominus: quos magna Militum vis comitabatur. Cùmque tantus ex parte Catholicâ ſtrueretur armorum apparatus, non ſibi ceſſandum duxere Fœderati: ſed ingentem ipſi pariter Exercitum è Germaniâ contraxerunt, Ioanne Philippo Fuxio Ductore. Hunc nauibus impoſitum in promptu habebant, quòcumque vocaret opportunitas, facilè tranſportandum: magnæque confidentiæ facinori, quod paulò pòſt memorabimus, admouerunt. 1605.

Redux in Belgium Marchio quàm latè acceptus.

PERVENIT interea Spinula Bruxellas quinto Idus Aprilis, qui dies tùm erat ſanctioris hebdomadæ poſtremus. Opinione maius eſt, quanta exceptus fuerit ſignificatione lætitiæ, ab Archiducibus primùm, qui eius reuerſione magnâ ſe videbant belli curâ, & ſollicitudine leuati: tùm à Belgicis populis in Regis fide manentibus, quorum ſalus, & ſecuritas in Ambroſij manu, conſilioque poſita videbatur: ab Exercitu demum, qui cùm eum experimento multiplici probè noſſet, amore tantæ virtutis inflammatus, tot menſibus eius reditum ſuſpirauerat. In communium cumulum gaudiorum, poſt paucos ab aduentu dies, eum Archidux aurei Velleris Equitem ſolemni ritu cum omnium plauſu declarauit. Hunc ipſe gradum honoris, in Hiſpanicâ ditione præcipuum, non præteritorum operum, ac laborum remunerationem cenſuit, ſed incitamentum, & calcar futurorum. Quare ſtatim ad bellicas curas, magnique molem imperij mentem omnem adiecit. De regiâ deliberatione, bellum ſcilicet in Friſiam tranſportandi, cum Alberto in conſilium venit. Vtque res clam Hoſtibus eſſet, atque in partes alias ab eâ, quàm aggredi deſtinabant, illorum animus, & propugnandi cura auerteretur; viciniora aliquot loca ſe inuaſuros ſimularunt. Igitur Alphonſum de Lunâ Bredam versùs Legionem ſuam deducere iuſſerunt: Pompeium Iuſtinianum Bergam ad Zomam, Inicum Borgiam Grauiam tranſmiſerunt. Ipſemet Marchio ſe contulit, ad Iſendicam, Ardenburgum, Sluſam, loca Fœderatis non ita pridem adiuncta recognoſcenda. Et quia prudentis eſt Ducis, quod occultum eſſe Hoſti velit, celare prius Militem ſuum; ut confictâ expeditione veram obtegeret; in bellico Senatu Spinula à Præfectis Exercitûs, & belli Conſiliarijs frequens rogare ſententiam de Sluſâ, de Grauiâ, de Bergâ oppugnandis, expugnandisque. Denique aliud omne palàm agitare conſilium, quàm quod animo volutabat.

Aurei Velleris inſigni ornatur ab Archiduce.

Iuſtinianus lib. 4.

Expeditionem in Friſiâ diſſimulat.

IN-

1605. INTER hos belli apparatus, velut ad eorum aſperitatem leniendam, interiecta ſunt, tam in Belgio, quàm in Hiſpaniâ iucundiora ſpectacula ob felicem ortum Hiſpaniarum Principis, Philippi eo nomine Quarti. Militares utrobique acies explicatæ: ſed ad pompam magis, & ſcenam factæ, quàm Marti addictæ: ſimulacra belli acta, ſed planè ſimulacra: diſploſa ſinè numero, aut ceſſatione tormenta, quæ commune gaudium euulgarent. At Fœderati, quibus nouus, ac tantus Hoſtis naſcebatur; nihil minùs, quàm feſtos ignes, aut militares pompas cogitare; & formidoloſa, non ſpecioſa certamina machinari. Eodem quippe tempore, quo Belgium Catholicis Principibus ſubiectum in omnem effuſum lætitiam, à triſtibus belli curis aliquantùm reſpirat: opus architectantur, quod inopinatam eidem afferat, immanemque perniciem. Publica lætitia ob natum Hiſpaniæ Principem.

La Schelda. *Iuſtinianus.* QVA Scaldis Antuerpiam præterlabitur, Brabantiamque, cuius in finibus Vrbs ea eſt, diſterminat à Flandriâ; ad eruptiones tanti fluminis coërcendas, ubi præſertim æſtuans vicinum mare ipſum ingeminat, continentes in utrâque ripâ aggeres eriguntur. Tribus verò ab Vrbe leucis diſſitum ingens propugnaculum eſt Zelandiam versùs, ac mare, cui Lilloo fecere nomen: alterum minus è regione in aduersâ ripâ, quod Liechfenſucum appellant. Ambo tunc erant in poteſtate Fœderatorum. Nec longè inde tertium à Cruce nominatum. Propius Vrbem alia tria munimenta, velut in trigònum inter ſe diſpoſita, conſurgunt haud procul Calloo Pago: quorum unum Diui Philippi vocabulo in Brabanticâ ripâ eſt: alterum Diuæ Mariæ, ac tertium Perlæ dictum, Varia propugnacula in Scaldis ripis.
Detto, à Argine. in Flandricâ. Hinc magis accedentibus ad Vrbem agger conſpicitur aggeri fluminis tranſuerſus, quem Blocchenum vocant. At
Tenremōda. *Malines.* ex alterâ Antuerpienſis Agri parte, quæ ſpectat Teneræmundam, & Mechliniam; propugnaculum aliud eſt, Borctum vulgò proximi Pagi nomine vocitatum, atque Alexandri Parmenſis Ducis iuſſu tunc erectum, cùm eâ Vrbe, immensâque ſimul gloriâ potitus eſt. Conſilium itaque Fœderatorum fuit, inopinatâ irruptione ſubitariam Claſſem in Scaldim immittere, quâ parte fluuius is Zelandiam alluit: tùm in Flandricam ripam repentè deſilire, aggeribusque non uno loco perruptis, ad Borctum præſertim, & Blocherium, viam flumini amplam aperire, quâ ſeſe tunc effuſiùs euolueret, cùm vicino mari æſtuante tumentes undæ per illud vel decem leucas Antuerpiam ultra, Mechliniam, ac
Camer. lib. 16. c. 1. Teneræmundam uſque prouehuntur. Eâ ratione Flandriæ latere Antuerpiam reſpiciente, aquis latè ſtagnantibus ſuperfuſo, eòque Claſſe inuectâ, circùmque muuitâ; ad ferendum ei Vrbi ſubſidium

dium

Fœderati moliuntur Antuerpiã potiri.

dium, iter Catholicorum Copijs obſtruebatur. In aduerſam pariter Brabanticam ripam irrumpere decreuerant, ſciſſisque extantibus ex eâ quòque parte aggeribus, Antuerpianum Agrum aquis obruere. Quæ verò loca præ celſiore ſitu inundari non poterant; occupare animus erat, ſtructisque munitionibus obuallare: nè quis pateret aditus ſubſidiarijs nauibus Catholicorum. Ita præter opinionem omnium circumſeſſam Antuerpiam in ſuam poteſtatem eò faciliùs venturam ſperabant, quòd in ea non deeſſe nouerant aliquot Huguenotos, aliosque ſuarum Partium ſtudioſos. Sed magnæ molitiones, quia multis opus habent, in arcano eſſe non poſſunt. Non fefellit ea machinatio Spinulam, in omnem ſui muneris partem continenter intentum, ac vigilantem.

Ex lit. Ioan. Manſicidor. Archiduci à Secretis ad March. Spinulã 26. April.

Scripserat iam antea Saſſiæ Arcis Præfectus ad Archiducem: *Ad ſe perlatum, Fœderatis animum eſſe in Flandria fines nauibus deſcenſionem facere, aggeremque Calloum ducentem interſcindere: idque quamprimùm.* Eâ de re commoneri ſtatim Spinulam Albertus iuſſit: ut, ſi opportunum videretur, eò Copias aliquot immitteret ex eis, quas Buquoius Comes regebat in Flandriâ. His Marchio acceptis, Præfectum ipſum Saſſiæ conuenit: deque re collocutus, non ob auctorem nuncij, qui magnæ fidei non erat; ſed quòd pronum euentu id foret, occurrendum maturè periculo ratus, partem illam maiore Militum robore firmandam cenſuit. Itaque Simonis Antunij, vel Alphonſi de Lunâ Copias eò deſtinauit. Poſtridie verò ad aggerem ipſum Calloi perluſtrandum ſe contulit. Neque ita multò pòſt Inicum Borgiam ſuam deducere Legionem iuſſit in Vaſiæ terræ Agrum, qui in finibus Flandriæ contra Zelandiam eſt, ſignis, atque impedimentis relictis, ad maiorem itineris celeritatem: ibique ad Sancti Gilij, quod appellant, Oppidum Caſtra ponere. Ad proximum verò Diui Nicolai Pagum Burgundiones quadringentos eodem tempore tranſmiſit, qui pariter Borgiæ parêrent. Duo quòque tormenta eòdem pertrahi mandauit. Eidemque Tribuno magnopere iniunxit, ut ſi Hoſtis ex eâ parte deſcenſionem facere tentaret; viribus omnibus obniteretur. Quibus Borgia imperatis diligenter obſequens, poſtridie deſignatum tenuit locum: Stationes autem Militi quinque in totidem Vicis, ex præſcripto Marchionis diſtribuit. Atque in eo præſertim, quem Molſem dicunt; propterea quòd Calloi aggeris eſt in fronte, quadringentos Milites collocauit. Eumdem aggerem ipſe Spinula ſedulò circumſpexit, & quâ oportuit ope muniuit. Hulſtano verò Gubernatori imperauit, ut ſingulis noctibus, æſtu creſcente, triginta Equites ad Calloi

Marchionis induſtria aduerſus Hoſtes.

Ex literis Marchionis ad Manſic. 27. April.

Ex lit. einſdem ad Borgiã 7. Maij.

Sbarcare.

Ad eumdem 9. Maij.

11. Maij.

1605. loi aggerem mitteret, Borgiæ illic imperata facturos. Ipſi etiam Borgiæ ſcripſit: ut per idem temporis aggerem illum à trecentis minimùm Militibus cuſtodiendum curaret. Et Antuerpianæ Arcis Præfecti Vicario mandauit, ut quàuis nocte ad locum, quem Flandriæ Caput appellant, eas Copias tranſmitteret, quas ſatis fore cenſeret ad eius tutamentum. Quoniam verò de Borgiæ virtute, prudentiâque belli multum ſibi tum Archidux, tum Spinula pollicebantur, eiuſdem imperio in eâ defenſione ſubiecere Alphonſum de Lunâ, & Balanſonis Dominum cum ipſorum Legionibus. Quibus adiuncti Equites quingenti Antuerpiam ituri. Eius autem Arcis Præfecti Locumtenenti imperatum, ut tantum ei ſuppeditaret Militum, quantum educi poſſet ſine illius Præſidij detrimento. His Borgia Copijs inſtructus iubetur Diui Philippi, & Crucis munimenta recognoſcere, eademque, quanto ſit opus, Milite roborare. Antunius cum ſuis mittitur in Vaſium Agrum: Pompeius Iuſtinianus Antuerpiam adeò feſtinanter, ut ſigna, atque impedimenta omittere iubeatur. Equitibus Ludouico Melzio, Lælioque Brancatio per literas mandatur, ut ſarcinis pariter, & vexillis relictis, Bilbrucum celeritate ſummâ cum ſuis Legionibus immigrent, atque antequam eò perueniant, certum hominem ad Marchionem mittant, qui ex eodem cognoſcat, quid agendum. Lunæ verò præſertim iniunctum fuit, ut cum ſuo Milite ad Hulſtum, Arcemque Saſſiam aduersùs incurſiones Hoſtium excubaret.

Inici Borgiæ exiſtimatio.

13. Maij.

Marchio ad Luciũ Marchionẽ Pallauicin. 16. Maij.
Ad eos 15. Maij.
Bilbruch.

DVM his, alijsque opportunis belli apparatibus prouidenter in omnem partem diſpoſitis obuiàm itur hoſtilibus tentamentis; quæ tamen nondum erant penitùs explorata: accepit Archidux appuliſſe Duncherchàm Angliæ Regis Legatum Eduardum Seimerum Herfordiæ Comitem, unàque Thomam Edmundum moraturum apud Archiduces Regium Oratorem. Miſſus ille fuerat ab Rege ad ſanciendas in Aula Bruxellenſi conditiones pacis nuper initæ inter Anglicum Regem Iacobum, Regemque Hiſpaniarum, atque Archiduces Belgij Principes. Igitur ad eos quâ par erat honorificentia excipiendos, obuiàm Albertus, atque Iſabella miſere Aulæ ſuæ Proceres, & florem Nobilitatis. Mox in Palatio accepti regifico ſplendore. Ibidem pacis conuenta utrinque iureiurando firmata.

Gaſpar Ens lib. 25. Thuan. lib. 133.

Angliæ legatio ad Archiduces.

MAVRITIVS interea centuriatis ſeptem Peditum millibus, Equitibus mille quingentis, nouemque tormentis bellicis aduectis, Bergâ ad Zomam digreſſus decimo ſeptimo Calendas Iunias, Antuerpiam verſùs Caſtra mouit. Vnoque tempore Erneſtum Comitem Naſſauium, impoſitis ſupra naues quingentas

Iuſtinianus. Carnerus. Haraus anno 1605. Bentiu. l. 7. Thuanus. Grotius lib. 14.

Fœderatorũ Exercitus, & Claſſis cõtra Antuerpiam.

tas (alij quadringenas, pauciores alij numerant) octo Peditum millibus, per fluuium Scaldim eòdem prouehi iuſſit. Obſeruauit has è longinquo naues Hulſtanus Gubernator: cùmque eas minimè aduersùs ſe ferri animaduerteret, Hulſti inuadendi ab Hoſtibus metum depoſuit. Quare Ioannem Ceſatem monuit, ut cum Equitum turmâ ſibi ſubiectâ illico prodiret: rem ad Borgiam deferret; eidemque ſe adiungeret. Eo comperto Borgia Balanſonium cum ſuis Burgundionibus ad Bloccherium aggerem immiſit: ipſe cum Hiſpanis ad aggerem Calloi properauit. Erneſtus ubi Lilloum tenuit, ſtare in anchoris naues iuſſit. Cùm verò æſtu ſurgente aquæ intumeſcerent, ſub noctis ferè dimidium, curſum proſequutus eſt Antuerpiam versùs. Vix autem ad Crucis propugnaculum peruenerat, cùm diſploſa inde tormenta fulminare in Claſſem cœpere. Quo fragore admonitus Borgia greſſus cum ſuis accelerauit. Iamque nocte abeunte in diem deprehenſæ ſunt naues inter Diui Philippi, & Perlæ munimenta. Multæ utrinque bombardæ exoneratæ non leuem Fœderatis perniciem intulerunt. At Borgia veritus, nè illi obices perfringere molirentur inter Calloum, & Bloccherium aggerem conſtitutos, trecentos Pedites impulit, & cum ſuâ turmâ Ioannem Ceſatem: qui naues inſequerentur, aggeris obtentu tecti, nè ab Hoſte dignoſci poſſent. Progreſſus tamen Ceſates eſt cum Equitibus triginta: & naues animaduertens eò contendere, ubi olim Farneſius in Antuerpiæ obſidione illà memorabili aggerem interrupit; acceptos à Balanſonio, qui Bloccherium ſeruabat, Burgundiones ducentos eodem loci collocauit. Tùm ad Bergiam regrediens, eumdem paulò pòſt obuium habuit. Trecentos Pedites ſecum is deducebat, & celeritatem neceſſariam ratus, reliquam Legionem cum duobus tormentis ponè ſubſequi iuſſerat: atque Alphonſum de Lunâ Calloi aggerem cuſtodire. 1605.

Vbi Farneſianam ſciſſuram (ſic enim appellatur) Claſſis Batava tenuit, ſubſiſtere iuſſa eſt: eodemque ferè tempore Mauritius cum Exercitu, terreſtri itinere, ad Brabantiæ latus aduerſum peruaſit: atque Eccheram Pagum inſedit, paſſibus mille ſeiunctum Antuerpiâ. Ex ijs, qui nauibus vehebantur, octingenti, præter arma, ligonibus, aut palis inſtructi deſcenderunt in lembos, eosque in Flandricam ripam contra ſciſſuram, quam diximus, adegerunt. Vix eorum quadringenti terram attigerant cùm Borgia, Sucijque, qui non procul in inſidijs latebant, eos nil tale opinantes adorti ſunt, adeòque fregerunt, ut ipſorum multi cæſi, alij aquis demerſi, plerique capti fuerint. At bellicæ naues, quique ad Borcti aggerem interrumpendum fuerant deſtinati, poſtquam

Tagliata, ò Cortadura. *Ex lit. Antuerp. Pauli Turrij, 20. Maij 1605. Gaſpar Ens.*

Borgia prope Antuerpiã Mauritianos profligat.

Star' in agguato.

1605. *Vn tiro di bombarda.* quam tam propè aberant Antuerpiâ, quàm longè bombardæ ictus eiaculatur: de infelici ſuorum ad Blocchertum euentu edocti, ſubſtiterunt in anchoris, neque deſcenſionem auſi ſunt, Sociorum periculo facti cautiores. Borgiana interim Legio ad aggerem Blocchetium deuênit, tormentumque unum peruexit, altero viarum difficultate retardato. Illo tamen uno in Hoſtium naues tantum intulit detrimenti, ut ab incœpto deſiſtere coacti ſint.

HAEC dum ante Vrbis mœnia gererentur, Antuerpiani velut ad ſpectaculum aliquod confluentes (ſed cuius, ob impendens periculum, ipſi magna pars erant) inſolito concurſu muros, ac turres ex eo latere omnes occuparunt; atque inde ingentem nauium numerum, & certamen, incertum, terreſtrem-ne dicendum, an nauale; ſpem inter, metum que poſiti, proſpectabant. *Antuerpienſes pugnæ ſpectatores.* Iam Ruſtici ex agris greges in Vrbem compulerant: iam pretia rerum ex obſidionis formidine augebantur. Nec leuiter ab uniuersâ Ciuitate trepidatum eſt. Sed Archiducis prouidentia, & Spinulæ diligentia, ad publicam ſalutem coniunctæ, Antuerpiam timore omni, ac periculo liberarunt. *Eorumdem trepidatio.*

MAVRITIVS magnâ ſpe deturbatus, Militem in terram è nauibus eduxit, nè maiorem perniciem in regreſſu ab hoſtilibus tormentis acciperet. Eam naues omnes declinare non potuerunt. *Naues aliquot Hollãdicæ perditæ.* Septem namque, bombardis è propugnaculis, inter quæ reducebantur, quaſſatæ, hauſtæque fluuio ſunt. Mauritius verò cum Exercitu Bergam, Bredamque versùs iter arripuit. Cæſi dicuntur è Fœderatis centum, præter illos, qui aquis abſorpti: captiui ab Hiſpanis in Antuerpienſem Arcem perducti ſupra octoginta, atque inter eos duo Centuriones, unus Signifer: à Burgundionibus verò ad ea, quæ memorauimus, munimenta centum quinquaginta. *Catholicorum victoria de Fœderatis.* In ſummâ qui deſiderati ſunt ab Hollandis, in Marchionis ad Regem literis quingenti, ſexcenti-ve numerantur. E captiuis quidam narrauit, in eo quo ipſe vehebatur nauigio, uno ictu tormenti duodecim perijſſe. *22. Maij.* Hunc rei euentum Marchio ad Regem, regiosque Proceres perſcripſit: eiusque gloriam ab ſe in Borgiam reiecit: raro Ducum, ac militarium Virorum exemplo; qui tam auari ſunt laudis, quàm ſanguinis liberales. *Marchionis modeſtia, & gloria.* Contemptus is gloriæ, modeſtique animi ſenſus vehementer illi apud Hiſpanos Magnates beneuolentiam auxit, cùm palàm profiterentur: *Marchionem Spinulam veritatis amicum eſſe, nihilque magis, quàm regium obſequium ſpectare.* *Ex lit. Sinibaldi Auriæ ex Hiſp. ad March. 17. Iun.* Multum quòque gratulationum ob rem bene, ac feliciter geſtam, ex Hiſpaniâ præſertim, Italiâque ad eumdem miſſum. *Gratulationes eidem exhibitæ.* Rex ipſe quàm grato acceperit

 ani-

animo Ambroſij ſedulam operam, ipſi per literas humanitatis plenas ſignificauit.

1605. 24. Iul.

At Mauritius cùm ſe recepiſſet, nè fruſtra mouiſſe arma videretur, è ſuis Copijs aliquot miſit ad Arcem Voudæ oppugnandam, quæ mille paſſibus ab eo Pago, duabus Bergâ leucis diſtabat. Neque magni momenti locus hic erat, neque ſatis munitus: quem ſeptuaginta, aut octoginta Milites ſeruabant: vel ut de Hoſtium rebus certiorem Archiducem facerent, vel ut Fœderatorum Mercatoribus, alijsque ex eis ultro citroque commeantibus incommodarent. Ad eum propugnandum, Militem, laborem, tempus impendere, non duxit operæ-pretium Marchio: cùm probè ſciret, eiuſmodi munimenta, tormentis deſtituta, diu retineri non poſſe, utpote Copijs illac prætereuntibus ſemper expoſita. Quare nullo negotio Mauritius Arce illâ potitus eſt. Quia tamen promptiùs facta deditio, quàm vel diſciplina militaris, vel fides erga Principem pateretur; Spinula tres è Defenſoribus, præ cæteris eius culpæ reos, morte multauit.

Marchio ad Franc. Pallauicinū 14. Iun.

Mauritius Arcem Voudæ capit.

Ad Manſic. 29. Maij. Grotius.

Exinde Mauritius ad Arcem Saſſiam, non ultimam inter Flandricas, & maximi præ ſitu momenti, inuadendam, animum, iterque conuertit. Igitur Milite in naues rurſus impoſito, Iſendicam versùs perrexit: eòdem ſe antè peruenturum ratus, quàm id conſilij ad Spinulam perueniret. Sed cum eo res ipſi erat, qui non minùs excubabat ad eius machinamenta exploranda, quàm ipſe vigilaret ad machinandum. Secundis uſus ventis Mauritius intra ſex horas attigit Iſendicam. Iamque ad Saſſiam cogitabat, eam ſe facilè occupaturum credens, ſi Caſtra ponere in proximo licèret: cùm partem Arcis alteram obuallaret mare, in quod ipſe dominabatur; alteram aggeres, & obrutus aquis Ager: adeòque per eas anguſtias vix ullus patuiſſet aditus Catholicis ad immittenda Subſidia. Vt primùm id comperit Marchio; cum uniuerſo Exercitu Saſſiam versùs properauit. Dumque ibi caſtra locare aggreditur, ab Exploratoribus cognoſcit, Hoſtem aduentare celeritate ſummâ: iamque munimentum cepiſſe propè Bochoutum. Id per ſe quidem nullius erat ponderis: ſed eo capto, prohiberi non poterat, quin alia duo propugnacula caperentur, quorum alteri Patientiæ, alteri Philippinæ nomen inditum. Prochue quòque Fœderatis hoc emolumento erat adiacentem Agrum inundare. Statuit ergo Spinula extemplo Scaldim interiectum traijcere: quod tum vado factum eſt, tum ponte tumultuariâ operâ ſuperinducto. Deinde Hoſtem versùs cùm Copijs conuolauit. Quod ubi ille audiuit, caſtra loco mouit, ac ſe cum ſuis Vaterfletam recepit. Eâdem die Marchio ad Bochouti munitionem re-

Spinula Saſſiā Arcem omni ope tuetur contra Mauritium.

1605. cuperandam, Aloyſium Velaſcum, & cum eo turmas aliquot, ac Peditum manum miſit. In eos munimenti Defenſores moſquetis diſploſis acriter dimicabant: ſed comminante Velaſco, ni deditionem ſubitò facerent, eos ſeſe internecione prorſus deleturum; loco ceſſerunt, numero quinquaginta. Eòdem poſtridie Spinula cum Copijs omnibus migrauit, & caſtra poſuit.

IAMQVE ad Arcem Saſſiam tutandam Alphonſum de Lunâ miſerat cum ipſius, & Balanſonij Legione, Equitibusque quingentis: atque in aliam Flandriæ partem Borgiam cum ſuis ire iuſſerat: Billiumque cum Legione, cui præerat, ad Calloi aggeris cuſtodiam collocarat. Vt vix ulla regionis eius pars eſſet, in quam arma conuertere Mauritius poſſet, quam ipſe Militum robore probè non muniſſet. Ipſemet Arcem Saſſiam accuratè recognouit: Aſſenedæ mille penè paſſibus diſtante in Pago ſtationem diſpoſuit: omnia Hoſtium tentamenta explorauit, atque anteuertit. Cùmque illum conſediſſe Vaterfletæ, accepiſſet: eumdem locum, & Caſtra inimica perluſtrare non timuit. Quippe ipſe ex altero latere cum Equitibus mille, atque Antunij, Lunæque Legionibus ad Hoſtem acceſſit: ex altero Buquoium cum Iuſtiniani, Braucatijque Copijs eòdem pergere iuſſit. Propior verò Caſtris factus, ubi parumper velitatus eſt cum Cuſtodijs ante primos Ordines poſitis, easque ad vallum ſe recipere coëgit; quidquid viſum eſt, circumſpectauit: mox ad ſua Caſtra ſe retulit. Leucâ minus altera Caſtra diſtabant ab alteris: utraque ſatis munita: utraque placidâ fruebantur ſecuritate; niſi quantùm exploratores Equites inter ſe identidem velitabantur. Quod tamen, quia nihil utilitatis afferebat, Marchio interdixit: vetuitque principes præſertim Viros in campum prodire, nè quid eis improſperum eueniret. Hanc ad Hoſtem propinquitatem Marchioni Senatus eius bellicus perſuaſit, tres potiſſimùm ob cauſas. Primùm ob exiſtimationem, quæ longè maior ex acceſſu ad hoſtilia Caſtra colligebatur, quàm ſub Antuerpiæ mœnibus quieſcendo. Deinde in quamcumque Mauritius partem iter intenderet, commodiſſimum foret in proximo degentibus ſubſequi: quod ſi ſuos ille nauibus deduceret, Cathol cis quòque ad Calloi aggerem paratæ naues erant: itaque & facilis in Flandriam traiectus eſſet, & opportuna in Brabantiâ commoratio. Poſtremò quòd Equitatus in varios eius regionis Pagos diſtributus, eiſdem præſidio foret contra vicini Hoſtis incurſiones. Ad Militem verò in utramque prouinciam ultro, citroque breui tranſducendum, commodè pontem intra triduum fabricandum ad Antuerpiæ portam Valburgianam Archiducis iuſſu Spinula curauit.

Spinula hoſtilia Caſtra circumſpicit.

Scaramucciare.

Marchio ad Mauſic. 26. Maij.

Eiſdē cur propiùs admouerit ſua.

Miræus in Chron. anno 1605.

VTRVM-

1605. *Manſicidor, ad Marchionẽ 29. Maij.*

VTRVMQVE ſanè conſilium peropportunum fuit. Quippe Mauritius haud illo ſegnior in re ſuâ promouendâ, ingentem nauium numerum contrahebat, earumque rerum omnium copiam apparabat, quæ facerent ad hoſtilem ditionem oppugnandam. Iuſtam præterea Claſſem in æſtuario, quod Flandriam à Zelandia diuidit, iam paratam habebat. Et quamquam eam ſe ibi diſpoſuiſſe iactabat, ut venienti ex Hiſpaniâ Claſſi opponeret, aditumque in Belgium intercluderet: prudentiores tamen, & rei bellicæ periti iudicabant, eam obtendi cauſam veriori conſilio Flandriam inuadendi. At Marchio, ut in omnem lædendi Hoſtis occaſionem imminebat: quæ ſe prima omnium obtulit, ſtatim arripuit.

Iuſtinianus: Carnerus c. 2.

NVNCIARVNT Exploratores: *Haud arduum fore quaſdam Fœderatorum naues incendere, quæ minorem alueum tenebant, à maiori ad aggerem uſque porrectum. Eſſe autem ferè omnes onerarias, venalibus rebus in alimentum Copiarum refertas. Ad eas verò facilem patère acceſſum per paludem, quæ Oceanum versùs utrique peruia erat Exercitui. Neque Cuſtodias Militum pares ad obſiſtendum futuras. Quippe quingentos ſolùm Pedites eſſe: qui necdum ſe munitionibus circumſepſerant. Eos itaque profligare facillimum fore, & locum obtinere, unde tormentis quati poſſent Mauritianæ Stationes, ac non leue accipere detrimentum.* His auditis, præcepit Spinula Iuſtiniano, uti locum de viſu recognoſceret, ac rem omnem exploraret. Profectus eſt ille cum Centurionibus quatuor, & cuncta diligenter obſeruauit. Mox ad eumdem retulit: *Naues quidem poſſe facili negotio concremari: Hoſtium verò locum quàm pronum eſſet occupare, non licuiſſe ſibi dignoſcere. Verum unum opus aggredientibus minimè importunum fore alterum attentare. Non tamen defuturas euntibus obuias difficultates. Nam & paludem eſſe limo tenaci obſitam, & plura aquarum diuortia traijcienda, quorum unum, vel ſubſidente maris æſtu, poplitum tenus inſurgeret. Etſi verò tentamentum ſucceſſu careret; tutam inde tamen receptionem fore.* Haud abſterritus difficultatibus Marchio, rem aggrediendam cenſuit, in quâ parum eſſet quod in diſcrimen obijceretur, multum quod prouenire poſſet vel Hoſtibus damni, vel ſuis emolumenti. Quare iuſſit extemplo miſſilis ignis globos fabricari, aliaque ad deſtinatum finem idonea inſtrui: tùm caſtra moueri, & dimidiam ferè leucam propius Hoſtem accedi.

Guadagnare il poſto.

Ritirata.

Catholici naues Hoſtium incendere fruſtra tentant.

AD opus verò tentandum eumdem Iuſtinianum miſit cum Peditibus mille: eique ſubſidiarium Cabilonum cum quingentis adiunxit. Vbi Pompeius ad maiorem alueum deuènit, trecentis circiter paſſibus ab eo diſſitum, quem exurendæ naues occu-

pa-

1605. pabant: priùs quàm illum traijceret, miſit qui ſtatum Hoſtium explorarent. Hi retulerunt, in procinctu eos eſſe ingenti numero, paratos ad obſiſtendum. Ipſemet, ut ſuis oculis rem cognoſceret, aliquantùm proceſſit. Eâdemque veritate compertâ, nil attentandum adúersùs præparatos cenſuit: ac regreſſus ad ſuos eſt. Quippe Mauritius Marchionis conſilij pridie factus certior, promptos in armis ſtare Milites voluit: & mane ſubſequente aggerem propter alucum contra Catholicos erexit; Sluſæque munitionem abſoluit: ut iam ex eo latere tutiſſimus eſſet.

Eſſer' in ordine.

Lungo il canale.

NAQVE verò animoſior erat Spinula in rebus hoſticis inuadendis, quàm cautus in defendendis ſuis. Cùm enim munimentum, quod Patientiæ diximus appellatum, à Mauritio timeret; circumiectos ſitus recognoſcendo, id roborandum cenſuit: non, quòd ullius momenti locus eſſet; ſed quòd illum præſenti, ac videnti Exercitui eripi armatâ manu, contra exiſtimationem eſſet; quam ſemper magni faciunt magni Copiarum Ductores. Quamobrem cum turmis aliquot progreſſus, obuiam habuit hoſtilium Excubitorum cohortem: quam impetu facto ad munimenta repulit, Centurione capto, & lethaliter ſaucio. Cùmque omnia probè perſpexiſſet; poſtridie munimentum exstrui iuſſit, quantùm iacere moſquetum poteſt, procul minori aggere, qui maiori iunctus protenditur ad Patientiæ propugnaculum. Quod ubi Mauritius vidit, proximâ nocte munimentum aliud ante paruum aggerem modò dictum moliri cœpit. Eo comperto Spinula, poſtquam dimidium noctis effluxit, munimentum adortus, Hoſtem inde propulſauit. Animus eidem erat occupatum locum ſibi communire: ſed pleriſque Conſiliarijs dehortantibus, laboremque inutilem aſſerentibus, quamuis inuitus morem geſſit. At quantò ſentiret ipſe rectiùs, ſtatim patuit. Mauritius namque id quamprimùm recuperauit, ſcitèque muniuit: ne-ve Catholici terrâ poſſent inferre ſuppetias Patientiæ munimento, receptaculum ſuis in palude conſtruxit. Id Marchio cum centum quinquaginta Peditibus aggreſſus, fuſo, ac fugato Hoſte, funditus demolitus eſt. Vt verò à munimento, quod ipſe excitarat, ad Patientiæ propugnaculum facilior, tutiorque tranſitus eſſet, ingentem aggerem paſſuum ſexcentorum longitudine, ab uno ad alterum duxit ſupra paludem, unâque nocte perfecit. Ponte præterea alueo, qui tranſmittendus erat, impoſito, expugnandi Patientiæ munimenti ſpem omnem Hoſti præcidit.

Luogo di cõſeguenza.

Auanzarſi.

Compagnia della Guardia.

Vn tiro di moſchetto.

Noua munimenta excitantur utrinque.

INTEREA Claſſis Hiſpana Vlyſſippone digreſſa, ſub Archithalaſſo Petro Zubiauro, Tribunoque Petro Sarmento, Milites mille ac ducentos nauibus octo deportabat in Belgium. Eorum aduen-

Liſbona.

Almirante.

Hiſpana Claſſis Belgium petẽs cum Hollãdica pugnat.

1605. *Gaſpar Ens lib.25. Bentiuolus. Camerus c. 3. Iuſtinianus. Thuanus. Grotius lib. 14.*

aduentûs conſcij Fœderati ſeptem ſupra triginta nauigijs inſtructi, eoſdem in Anglico freto præſtolabantur. Vt primùm eò deuenerunt Hiſpani, qui Duncercham inuehi cogitabant; Hoſtium Claſſem obuiam habuerunt. Hæc in illam impetum facit: tamque acriter utrinque dimicatur, ut diu internoſci non poſſit, utra ſuperior pugnâ pars eſſet. Ad extremum verò cedere coacti ſunt Hiſpani, tum numero longè inferiores, tum tribus diminuti nauibus, alterâ incenſâ ab Hoſtibus, alterâ depreſſâ, tertiâ deficientibus aquis, in ſicco deſtitutâ: cuius Nautæ, Militesque Hollandorum poteſtati ſe permiſerunt. Cæteræ curſum Angliam versùs celerarunt, ac Doueram tandem appulſæ ſunt. Eò uſque non ceſſarunt illas inſequi Fœderati, donec inde recedere compulerunt diſploſa eius loci tormenta; quingentis in eo receſſu ſuorum amiſſis. Quare conceptam iram in miſeros captiuos effuderunt, eos omnes in mare deturbantes. Vt omnino ſupra ſexcentos, pluſquam dimidium Copiarum, in eo diſcrimine perierint ex Hiſpanis.

Mox in Angliam ſe recipit.

FORTVNATIOR fuit Italicorum Militum ad Belgium acceſſus. Tres eò Legiones peruenerunt: Neapolitanorum duæ; quarum alteri Tribunus præerat Camillus Caracciolus Auellini Princeps, alteri Alexander de Montibus: tertia ex Inſubriâ contracta, quam Vido Aldobrandinus Sancti Georgij Comes moderabatur.

Tres Italorû Legiones Belgiû intrant.

QVOD conſtitutum in Hiſpaniâ fuerat cum Rege, regioque Senatu, & cum Archiduce confirmatum in Belgio, uti Spinula tandem ad opus perduceret; Buquoium cum Equitibus mille præmiſit Thenas versùs, quas paſſim Tillæmontem vocari aliàs diximus. Eidem Albertus præſcribi ſingillatim à Marchione voluit, quæcumque forent in eâ expeditione gerenda: quam initurus viam: quem locum ultra, citra-ve Rhenum occupaturus: num ad Orſoyam ei cum Copijs conſiſtendum: num eadem, ſi tranſitum prohiberet, oppugnanda: quid etiam tranſmiſſo Rheno tentandum. Tantam de Ambroſij prudentiâ prudentiſſimus ipſe Princeps animo ceperat exiſtimationem: ut veteranum illum Copiarum Ductorem, ac tot annos in Belgico bello exercitatum, ab eo iuberet militaria præcepta ſumere, qui tantùm alterum iam annum in Belgio, ac bello verſaretur. Nec fefellit Archiducis opinionem Marchio. Ea quippe mandata in ſcriptis dedit, quæ non unam exinde victoriam Catholicis armis pepererе. Illud tamen ſapienter præmonuit: *Pro varietate rerum, quas vel Hoſtis gereret, vel euentus rerum opponeret, ea quòque, quæ ipſe praſcriberet, commutanda. Igitur videri ſibi*, aiebat, *deducendum* *Exer-*

Manſfeld. ad Spinulã 15. Iun.

Archiducis opinio de Spinula.

Marchionis mandata bellica.

Spinula ad Manſfeldum 17. & 21. Iun.

1605. *Exercitum ad Rhenum: inque eius ripâ locum aliquem occupandum, ac validè muniendum.* Munſter. *Nec procul ab opulentâ Urbe Monaſterio caſtra locanda, ut illinc abunde ſuppeterent commeatus. Tùm iuxta fluuium Copias Lingam uſque perducendas.* Lingben. *Eam, ſi fieri poßet, capiendam. Longius iter ab ſe proponi, ſed tutius, atque alimentis Exercitûs opportunius. Vel Orſoyam petendam, vel potiùs Cæſariſuertam,* Orſoy. Ceyſerſuert. *quæ Coloniæ propior, & Monaſterium ituris commodior. Quod ſi Orſoyam proficiſcantur, eaque Copijs obſiſtat; probè videndum, an eidem facere vim expediat. Quippe Rheno vix traiecto, loca infeſtare ſacro Imperio ſubiecta, rem eſſe, quæ prauam creet de Catholicis armis opinionem: adeòque non modò auxilium ab eis ſperare nullum queant, ſed eadem potiùs experiantur in ſuam perniciem cum Hoſte coniuncta. Conſultius itaque videri pacatis artibus Cæſariſuertam tenere: ſin id nequeat, circa illam aptiſſimo loco Caſtra munire. Cauendum deniquè à Populis eius regionis lædendis, aut ullâ ratione vexandis. Quippe fugatis terrore Populis, alimentis deſtitueretur Exercitus.* Hæc à Marchione præſcripta, ab Archiduce probata, à Buquoio, quantùm licuit, peracta.

Maſtrich. Buquoius Copias deducit ad Rhenū. TRAIECTVM itaque, quod eſt ad Moſam, ductus Exercitus: quem paulò pòſt conſectatus cum ſuâ Legione Turrius, cumque ſuis Copijs Barlæmontius, Sanciusque. Eidem prope Traiectum adiunxit Legionem Inſubrum Aldobrandinus, & Neapolitanam Prænestinus Princeps, qui eam, pro Caracciolo in Italiam regrediente, regebat. Indè Coloniam Milites traduxit Buquoius: atque ad Rhenum progreſſus, eum traiecit nauibus quatuor, totidemque pontonibus ad hunc finem ſecum deuectis. Cùmque ad cuſtodiam fluminis nauigia quædam Fœderatorum reperiſſet, eiſdem profligatis, tenuit Cæſariſuertam. Ibi ex Marchionis præſcripto, caſtra poſuit, & munitione firmauit. Nec multò pòſt eòdem Iuſtinianus cum ſuâ Legione peruènit: cui ſe ad Traiectum addiderant Equites quingenti, octingentique Pedites è Geldriæ Præſidijs educti. In alterâ quòque Rheni ripâ Coloniæ propinquâ moliri Buquoius propugnaculum cœpit. At Mauritius ab hoc armorum apparatu Rhenobergæ metuens, Erneſtum Naſſauium eò cum quatuor Peditum, duobus Equitum millibus maturè præmiſit. Fortificatio ni reali. Is ibidem caſtra metatus, eadem validiſſimis firmauit munimentis; quibus ingentem campi planitiem amplexus, quid rerum agitaret Buquoius, diligenter obſeruabat. Accidit per id temporis, ut Henrici Thſrembergij Comitis Vexillarius cum Equitibus quinquaginta Rhenobergam versùs incitato curſu contendens; Thomam Fillerium, unum ex Tribunis Militum Fœderatorum, obuium cum ipſius Copijs haberet. Ab

co adactus ad prælium, ſuperatus, & cum aliquot è ſuis captus eſt. Quod idem infortunium ſubijt Robertinus annonæ Structor, dum Coloniam peteret. 1605.

Commiſſatio de' riuei.

Spinula cum alijs Copijs Rurortam petit.

Interea Spinula Borgiam, atque Embdanum Comitem, cum ſubiectis Copijs Rhenum versùs præmiſit; ipſemet proficiſci paratus, ubi primùm Fridericus Comes adeſſet, ut Exercitum, qui perſiſtebat in Flandriâ, moderaretur. Sed neque Mauritius Militem omnem ex eiſdem finibus deducebat. Simulatam quippe ſuſpicabatur eam Hoſtis ſeceſſionem, ut Fœderatis etiam Militibus digreſſis, liberius, atque expeditius Catholicis foret Sluſam obſidere. Poſtquam Fridericus aduènit; mouere cœpit Marchio, & magnis quidem itineribus in Rhenanam regionem. Erant in eius comitatu Aloyſius Velaſcus, Oſſunæ Dux, Caſertæ Princeps, alijque ex bellico Senatu: cumque Legionibus ſuis Antunius, & Melzius, Equitesque quingenti: ac nouem tormenta bellica ſubuehebantur. Prope Traiectum ad Moſam adiunxere ſe illi cum ſuis Embdanus, & Borgia. Ac tandem undecimo Calendas Auguſti tenuere Cæſariſuertam. Indè tranſmiſſo Rheno, in alterâ fluuij ripâ propugnaculum quinque turribus inſtructum fabricari aggreſſi. Quod opus dum procedit; Marchio cum bis mille Peditibus, Equitibus mille quingentis, & bombardis duabus, ad interiorem oram progreſſus eſt, ut Rurortæ ſitum circumſpiceret. Erat autem id Oppidulum ad Ruræ fluminis ripam, neutri bellantium Partium addictum, aut inſenſum. Theodorum Comitem Triuultium eò cum Equitatu præmiſerat: qui Hoſtium manum in ripâ deprehendit, è bellicis nauigijs non ita pridem egreſſam. Eam inuadens Triuultius partim cæcidit, partim cepit, pleroſque fugauit. At Spinula ubi eòdem peruènit, in eaſdem naues tormenta dirigi, atque ingentem moſquetorum vim exonerari iuſſit. Quo terrore nautæ coacti ſunt ſublatis anchoris naues ſecundo fluuio Rhenobergam ſubducere.

Rerort, Roer.

Sarpare, ò Salpare.

Mauritius, poſtquam accepit, Catholicorum Peditum quindecim millia, Equites bis mille quingentos Rhenum traiciſſe: iam non per ſpeciem, ſed re verâ aliam à Flandricâ regionem inuadi, compertum habuit: quam tamen in partem ſe, Militemque converteret, ignarus quò tenderet Hoſtis, diu, multùmque anceps animi dubitauit. Illud certò cognouit, nequaquam ſibi manendum in eâ, quam antea ceperat, Statione. Quare ad Ilendicam, relicto cum tribus Peditum millibus Gaſpare Colignio Caſtellionis Domino (alij Vandernotium tradunt) cæteras ipſe Copias Rhenum versùs deduxit. In utrâque fluminis huius ripâ dum prævalidæ munitiones à Catholicis eriguntur,

Mauritius quoque cum ſuis ad Rhenum contendit.

Gaſpar Ens lib. 26.

tur,

1605. tur, adhuc ſuſpenſas ſuorum, nedum Hoſtium, mentes Marchio detinebat, ignaraſque, quam in partem inferendum bellum. Quamquam enim oppugnandam Friſiam, didita per Exercitum fama vulgaſſet; ægrè tamen id ſibi Milites, præſertim veterani, perſuadebant. Lapſis quippe retrò temporibus id conſilij reiectum, ut vanum, fuerat (etſi capta à Mendozzà Rhenoberga admodum eis eſſet conatibus opportuna) propterea quòd commeatuum inſtructio per alienas terras ardua videretur. Quantò verò tùm id laborioſius futurum, cùm Rhenoberga foret in Hoſtium poteſtate? Neque tam prudentem Ductorem credi poſſe, contra imperatorias artes, hoſtilem illam Vrbem, Præſidio valde roboratam, ad terga ſuarum Copiarum velle relinquere. Sed non ſemper à rebus geſtis exempla ad res gerendas petere opportunum eſt: cùm præſertim vel leuiſſima conditionis cuiuſpiam immutatio magnam negotijs inferat diuerſitatem. Quod ergo cum Rege, atque Archiduce conſtituerat, nè militiæ quidem Præfectis aperiendum cenſuit Marchio: nè ſuſceptæ deliberationis vel tenuis ad Hoſtem aura perlaberetur. Et eum ſanè fructum conſequutus eſt, quem taciturnitate magnorum Ducum propriâ, contendebat. Hoſtis namque conſilij eius neſcius, firmare tempeſtiuè non potuit idoneis munitionibus ea loca; quæ facili negotio fuere paulò pòſt à Catholicis expugnata.

Iuſtinianus lib. 4. Carnerus c. 3. Bentiu. l. 7. Grotius lib. 14.

Spinula in Senatu bellico ſuſceptum cõſiliũ aperit Lingæ inuadendæ.

V B I verò præparata ſunt omnia, quæ ad eam expeditionem requirebantur; & iam accingere ſe ad iter debebat Miles; Senatum bellicum Spinula conuocauit, eique tandem palàm fecit: *Regis, Archiducisque mentem eſſe, ut in Friſiam arma converterentur, atque incommoda belli hoſtica, non ſua ipſorum ditio ſentiret. Ad eum finem florentes Copias eò uſque deductas, pecuniæ quantum ſatis ſit ſuperque conflatum, Rheni tranſitum non unâ munitione cuſtodiri. Præ cæteris verò locis ab Hoſte occupatis, Lingam expugnare neruis omnibus conandum. Magnum enimuero id opus, & arduum: cum ad eam inuadendam multum aliena, multum hoſtica ditionis peragrandum ſit, longèque ab regijs terris, auxilioque fidelium Populorum abeundum. Neque ex arte bellicâ videri, Oppidum illud prius aggredi, quàm alia, quæ eò perducunt, loca in poteſtatem veniant Catholicorum, atque ab ijs valido præſidio firmentur, ut liber pateat aditus reuerſuris, ac Subſidijs, ſi fuerit opus, Lingam ſubmittendis. Non propterea tamen ab eorum præſcripto Principum aberrandum: remque aggrediendam, quæ procliuior experientibus futura ſit, quàm primâ fronte videatur, quæque maximum allatura Catholicis armis emolumentum. Lingam id temporis parum validè munitam, neque ad obſidionem diu ſuſtinendam ſatis inſtructam; nihil tum minùs ſuſpi-*

cancibus Fœderatis, quàm id Oppidum inuadi, quod ab Regiâ ditione, Catholiciſque Copijs eſſet remotiſſimum. Ad illud tam ſibi per Rhenum aditum patefactum, ſuiſque Militibus conſeruatum iri. Regionem peragrandam eorùm eſſe Principum, aut Populorum, qui in Regem, Archiducemque amico eſſent animo, certè non infenſo. Atque ubi nihil eis aut damni, aut moleſtiæ per Milites importetur (quod vigilantiſſimè proſpiciendum, ac ſeueriſſimè puniendum à militaribus Præfectis) non eſſe quòd uſquam tranſitus intercludatur. Alimenta præſenti, numerataque pecunia non defutura: idque à ſe datâ operâ prouiſum, & paratum. Quod ſi, Deo fauente, Catholici Lingam ceperint; dubitandum non eſſe, quin eam quòque ab Hoſte repetituro tueantur. Neque enim promptiorem illum ad Oppidum obſidendum fore, quàm Archiducem ad ſuppetias immittendas. Magni verò momenti ad maiora tentanda, aliaſque ab Hoſte victorias referendas illud eſſe, quod Friſia velut oſtium ſit, Germaniæque confine, & ex quo prona, ac libera ſit in altas partes excurſio. Caterùm ad tam opportunam expeditionem nihil interijciendum moræ: neque ad oppugnationes alias ſeu Grollæ, ſeu Rhenobergæ (quæ in itinere ſe obijciunt) arma interuertenda. Spatium quippe Fœderatis daretur Lingæ validiùs muniendæ: adeòque in multos menſes protraheretur obſidio, quæ tunc paucis diebus ad finem perduci poßet; cum quingenti dumtaxat adforent Præſidiarij, ijque minimè veterani. Neque tùm à Mauritij ſubſidio timendum eſſe: cùm eius conſilij prorſus ignarus, adhuc animi ſuſpenſus detinebatur in Flandriâ. Cùmque nauales eo anno magis, quàm terreſtres meditaretur pugnas; minùs tunc ab ijs eſſe paratum, quæ deducendo terrâ Militi neceſſaria forent. Quòd verò Linga in amplâ, explicatâque planitie ſita eſſet; ſibi perquam commodum euenire, ut in aperto campo manum cum Hoſte confererec: id namque & ſibi unicè in votis eße, & Regi, Archiducique pergratum. Nullam denique ad Oppidum aggrediendum expectari debere, aut exoptari poſſe maiorem temporis opportunitatem: quando matura iam fruges eſſent, necdum ſub tecta comportata: ut nunquam timendum ſit minùs, alimenta Copijs defutura. 1605.

His à Marchione argumentis in medium prolatis, Procerum, ac Præfectorum omnium mentes in eam ſententiam ſunt adductæ; ut pronum, ac facile, rationique maximè conſentaneum ducerent, quod paulò antè perarduum, atque ab omni militari prudentiâ alienum exiſtimabant. Tùm verò de cœptis munitionibus relatum in eodem bellico Senatu. Rogati ſententiam, in magnâ erant opinionum varietate. Optimum factu alijs videbatur, nonniſi eis perfectis, ac Militum cuſtodiæ commendatis, Caſtra inde mouere. Alij contrà diruenda, quæ ſtruebantur, munimenta cenſebant: nè vel in Hoſtium uſum cederent, vel ad

Deliberatio de munimentis inchoatis.

eorum

1605. forum cuſtodiam minueretur Exercitus. Neque defuturas, aiebant, in regreſſu naues, quibus Rhenus traijceretur. Solertius à nonnullis conſilium offerebatur: ut nempe quod ſpectabat ad Friſiam propugnaculum ampliori munitione roboraretur: atque ibi pars relinqueretur Exercitûs, pars altera Lingam immigraret. Magnum eâ ratione momentum, ac vim, affirmabant, propugnaculis aduersùs hoſtilem impetum acceſſuram. Hoſtem ipſum facilè deceptum iri, animum inducentem, nequaquam Catholicos Friſiam inuaſuros: verùm ſimulationem eam eſſe, quâ Erneſtum, eiusque Copias Rhenobergâ procul auocarent, aliòque pertraherent; inde verò Milite in circumiectis locis relicto, Rhenobergam ipſam maiore nudatam præſidio aggrederentur. Sed neque uniuerſum Exercitum Lingam perducere tutum eſſe: cum in eo plerique tyrones forent, necdum belli laboribus obdurati: qui tam longo itinere contrahere morbos poſſent, aut facilè dilabi. Paucorum tamen hæc erat ſententia: cùm plerique omnes minimè diuidendas Copias cenſerent; ſed viribus uniuerſis hoſtilem locum adoriendum.

Iuſtinianus. Camerus. Thuanus. Haræus. Grotius.

Spinulæ rigor in militari diſciplina.

His Marchio auditis, commendatoque cunctis patefactæ rei ſilentio, ſeque ad iter parare iuſſis, Senatum dimiſit. Edici quòque mandauit per Exercitum, pœnâ capitis intentatâ, ut à ſuis nemo Stationibus quâcumque de causâ digrederetur, aut in itinere Ordinem, locum-ve deſereret. Circumire præterea Caſtra iuſſit rerum capitalium Præfectum cum ſuis Satellitibus, & Carnifice: atque ubi quis edicta violaſſet, ſtatim extremo ſupplicio punire: ut paucorum pœna cunctos in officio contineret. Quâ militaris diſciplinæ famâ peruagatâ: cùmque nullum ſibi damnum, aut incommodum à Catholicis armis inferri, circumiectarum Incolæ regionum viderent, imò lucri multum inde ſperarent; affatim ad ipſa Caſtra alimenta venalia comportabant. Illud etiam ſapienter fuerat ab Archiduce proſpectum, atque imperatum: ut ſe Spinulæ comitem adiungeret Philippus Croyus Solræ Comes, atque aurei Velleris Eques; qui Alberti nomine cum finitimis Principibus, locorumque Magiſtratibus colloqueretur: eiusque mentem eſſe affirmaret, ut nulli Gentium ſuus Miles fraudi, aut incommodo eſſet; ſed ſuæ tantùm ditionis loca ab Hollandis uſurpata recuperaret. Alimenta Copijs, nonniſi numeratâ pecuniâ, poſtulare. Eaſdem non in Oppidis muro ſeptis, ſed in patentibus Pagis hoſpitium, ſinè Popularium detrimento, habituros. Ea humanitatis officia ſi ſuis à benignis Principibus, ac Populis minimè negarentur, Archiducis beneuolentiam, patrocinium, ſubſidium eiſdem nullo tempore defutura.

Spi-

SPINVLA cùm eam commeatuum copiam, quæ in ſolidum menſem ſatis eſſet, deportaodam Coloniâ curaſſet; imponi carris iuſſit; ſimulque duas molas, totidem celoces, & quinque pontones (hoc eſt naues pro ponte futuras) conuectari. Quæ verò munimenta tam diligenter extructa, tamque opportuna erant ſuis Copijs ultro, citroque tranſducendis, minùs inſtructa Milite relinquenda non cenſuit: nè ſi ea Hoſtis, ut valde credibile erat, oppugnaret, cogeretur ipſe, ad ea ſubſidio iuuanda, Linganam deſerere obſidionem. Igitur eiſdem cuſtodiendis Buquoium cum ſenis ferè Peditum millibus, Equitibusque quingentis reliquit; ei magoopere commendans, ut ſeſe undique aggeribus probè muniret. Et quamquam tantam ibi Militum partem collocaret: ſufficientem tamen operi deſtinato ſuppetere ſibi numerum exiſtimauit. Neque à Mauritio obuiàm veniente metuendum: cuius admodum imminutus erat Exercitus; eiusque pars magna in Flandriâ relinquenda, tum ad defenſionem Sluſæ, tum aduersùs alia Friderici Comitis tentamenta. Militem verò Rhenobergæ ſubſidio miſſum euocari non poſſe, nè Catholici à circumiectis propugnaculis excurrentes Oppidum illud aggrederentur.

1603.

Fregate.

Marchio ad Regẽ 4. Auguſti.

IGITVR itineri ſe Marchio commiſit, ſecum deducens nouem Peditum millia, Equitum circiter duo, cum undecim tormentis. Ordo verò agminum hic ferme fuit. Peditatum omnem tres æquas in partes tribuit, Equitatum in duas. Harum unam in fronte Exercitûs collocauit, Ductore Velaſco. Illius ſequi veſtigia iuſſit unam Peditum partem, & quatuor tormenta. In medio cum impedimentis, & carris alia quinque tormenta trahebantur: & pars altera Peditatûs unà procedebat; cuius acies geminæ carros utrinque ſtipabant, nè in arctioribus vijs ab reliquo Exercitu diſiuncti, Hoſtium incurſionibus paterent. Poſtremi erant cæteri Pedites cum duobus tormentis: totumque agmen claudebat pars altera Equitatûs. Vbi verò ſitus amplior ſeſe explicabat, carri geminati agebantur, & Peditatûs pars intermedia ſiniſtrum latus obibat. Statim atque primum agmen ad Stationes peruenerat, in acies directum conſiſtebat: Equites utrumque latus tutabantur, tormentis quatuor in fronte diſpoſitis. Succedebant reliquæ partes Exercitûs eodem ferè ordine diſtributæ. In principijs ipſe Spinula obequitabat; plerunque verò antecedebat, ut regionum ſitus proſpectaret, ac rebus omnibus maturè prouideret. Hoc ordine Ruram fluuium primâ die traiecerunt: alterâ tenuere Dorſtenam, ac Luppiam amnem ponte tranſmiſere. Eum pontem igne abſumere conatus eſt Thomas Fillerius Fœderatorum Tribunus: verùm eòdem perueniens cum pri-

Ordo Exercitus à Spinula ducti.

Vãguardia.

Battaglia.

Maniche.

Retroguardia.

Quartiero.

Metter' in iſquadrone.

Vãguardia.

Roer.

Lippa.

1605. *Vãgnardia.*

primis Ordinibus Velaſcus, Hoſtem inde reiecit, ac fudit.

Principum, ac Populorum beneuolẽtia in Marchionem.

Bentiuolus. Ex lit. Stephani Rombi ad Polyxenã Marchionis Matrem è Caſtris 12. Aug.

Dvm in hunc modum per variorum Principum ditionem progrederetur Exercitus, & quidem ſeuerè obſeruatâ militari diſciplinâ, neque ullo regionibus illato detrimento: maximis beneuolentiæ, honoriſque ſignificationibus Marchio excipiebatur, uti ſapiens Ductor innocentis Exercitûs. Equi præſertim & ad iter, & ad bellum opportuni ab ijs Principibus identidem illi dono mittebantur: ſed ipſe generoſè recuſabat, gratias pro munere oblato remittens. Quo illi magis in eius amorem, ac venerationem incenſi, quæcumque Copijs neceſſaria pretio petebantur, largè, ac benignè ſuppeditabant. Cliuiæ, Veſtphaliæque regionibus peragratis, intrauit Exercitus eam, quæ trans Iſalam fluuium eſt, atque inde Tranſiſalana vocitata. Ea Fœderatis prouincijs adnumeratur, proximèque Friſiam attingit. Molas per eam omnes perfringi Mauritius iuſſerat, ut hoſtiles Copiæ victûs penuriâ laborarent. Verùm haud minore prouidentiâ Spinula & magnam farinæ copiam ſecum vehebat, & molas ipſas, aliaque ad molendum inſtrumenta.

Iſel. Oueriſel.

Oldenſaliam Spinula inuadit.

Marchio ad Manſic. 19. Aug. & ad Regem 28. Gaſpar Ens. Bentiuolus. Iuſtinianus. Camerus c. 4. Thuanus. Harens. Continuator Aitſingeri. Guillelmus Baudart. Franc. Lanarius. Bulengerus lib. 12. Grotius lib. 14.

Qvinto Idus Auguſti Catholicorum Exercitus Oldenſaliam peruenit (quam nonnulli veterem autumant Saliorum Sedem: Oldenſilum alij vocant) Oppidum ſanè ambitu magnum, ſed munitionibus, ac præſidio minùs, quàm oportebat, inſtructum. Eo ſi potiretur, magno futurum commodo ad Linganam expeditionem ratus eſt Marchio: tum quòd illac bellicum inſtrumentum tranſuehi Lingam poſſet: tum quia Hoſti tranſitus intercluderetur Obſeſſis ſubſidium inferenti: ibidemque receptum Catholici tutum nanciſcerentur. His de cauſis Oppidum capere cùm decreuiſſet; Theodorum Comitem Triuultium cum Equitatûs parte præmiſit, ut ad illud obſidendum loca occuparet. Vix eò Triuultius acceſſerat, cùm ex aduerſo Equitum turma portis erupit. Illam tamen tam acriter Theodorus Comes cum ſuis inuaſit, tantoque impetu repulit, ut eam ſtatim in Oppidum retrocedere coëgerit.

Triuultius Comes erumpẽtes repellit.

Oldenſaliæ oppugnatio.

Faſcine. Gabbioni. Aſſaltare.

Eadem die in conſtruendis ramalium faſcibus, & corbibus, alijſque bellicis machinis præparandis laboratum eſt. Tùm è tribus lateribus impreſſionem fieri Spinula iuſſit. Ex uno à Borgiâ, Antunioque cum Hiſpanis: ex altero à Melzio, ac Iuſtiniano cum Italis: à Turrio, ac Balanſonio cum Vallonibus, & Burgundionibus è tertio. In hos omnes Oppidani erumpentes, loco cedere compulerunt: verùm denuo preſſi ſe recepere in Oppidum. Inde moſquetis, minoribuſque bombardis haud leuis pernicies inuecta Catholicis: qui tamen haud propterea ab retinendo, quem ce-

Sagri.

ceperant, loco abſterriti. Solidàm noctem in erigendis à quatuor partibus Oppidum versùs aggeribus, deſudatum: ac primâ tandem luce omnes perſpecti ſunt ad foſſam perducti. Duo præterea tormentorum ſuggeſtus excitati: alter ab latere Hiſpanorum, bombardas quaternas ſuſtinens: alter prope Italos, ſenas. Eadem nocte Linganus quidam captus eſt à Catholicis Equitibus, qui Lingam versùs miſſi fuerant ad eius ſtatum propiùs explorandum. Ad Marchionem perductus, ea confirmauit, quæ iam ille compererat. Oppidum eſſe Militibus admodum deſtitutum: tormenta magnam partem ſine fulcris, atque adminiculis. Validum tamen ſubſidium in dies expectari: quandoquidem nuper de Catholicorum conſilio factus certior fuerat Mauritius. 1605. *Trinciere.* *Batterie.* *Pigliar lingua.* *Artiglierie ſcaualcate.* *Rinforzo di gente.*

Id ubi Spinula audiuit; Triuultium Comitem cum mille quingentis Equitibus immiſit: qui aditus omnes circa Lingam antecaperet; nè Hoſti Subſidium introducere licèret. Vbi verò primùm illuxit, concuti utrinque tormentis Oldenſalia cœpit: tantoque impetu continuata concuſſio, ut vehementer fuerit in Oppido trepidatum. Quamobrem Obſeſſi colloquio ab Obſeſſoribus poſtulato, deditionem æquis conditionibus fecerunt. Eâdemque die quarto Idus Auguſti, emigrauere Pedites ferè quadringenti & quinquaginta, Equites cētoginta unà cum armis, ac ſignis, ſtrepentibus tympanis, fomitibusque ſuccenſis. Manus Militum maxima fuerat ante dies quatuor ad Oppidum tuendum à Mauritio miſſa. Multi ex eis extincti, plerique ſaucij. E Catholicis ad quinquaginta cæſi; quorum præcipui Ludouicus de Maximis Centurio, & Malateſta Comes Bandinus: totidem vulnerati. Quinque in Oppido reperta tormenta, & bellici inſtrumenti vis aliqua. Ad eius præſidium reliquit Marchio Henricum Comitem Thſerembergium cum Peditibus mille Germanis, atque eâ Equitum turmà, cui præerat. Ipſe verò Lingam versùs Exercitum deduxit, magnis urens itineribus, quinque nimirum, aut ſex quotidie Brabantiæ leucarum: ſapienterque victoriæ ſpem in Hoſte præueniendo reponens. In mediâ viâ duas è tribus Copiarum partibus interſiſtere cum impedimentis iuſſit, ac pernoctare in Oppido ad Vechtam amnem ſito, cui nomen Horthorno. Primum verò agmen duas continens Hiſpanorum Legiones Lingam præmiſit. Quò cùm poſtridie perueniſſet uniuerſus Exercitus; caſtra circa eam locauit, ſtationesque diſpoſuit. Hoſtes interea concrematis circumiacentium hortorum ſæpibus, quæ camporum proſpectum adimebant, opem omnem, ac vires ad defenſionem parabant. *Oldenſel.* *Toccar la chiamata.* *Renderſi à patti.* *Tāburi battenti.* *Corde acceſe.* *Marchio ad Regem 19. Auguſti.* Oldenſalia Spinula deditur. *Iidē Hiſtorici.*

Inter Occiduam Friſiam, quæ in ſeptemdecim Belgij Prouincijs Lingæ ſitus deſcriptio.

1605.

Lingben. Ems.

uincijs recenſetur; eamque, quæ ad Orientem Solem, & Germaniam ſpectat, pari ferè interuallo interiacet Linga. Propior mille paſſibus eſt Amiſio fluuio: & Comitatûs titulo cohoneſtatur. Agrum habet rebus omnibus ad humanam vitam neceſſarijs copioſum. Quare tum quòd ad Exercitum alendum erat percommoda; tum quia Germaniæ, Rhenique traiectum habet in poteſtate, magno emolumento ducebatur eam ſibi vendicare. Senſerat hoc ante aliquot annos Mauritius: qui ad patentem Rheni aditum, & liberos commeatus Fœderatorum Copijs conſeruandos, id Oppidum cepit. Quod ſtatim cum ditione poſſidendum ei conceſſere Fœderati

Lib. 10.

(ut antè diximus) tanquam præmium impenſorum publicæ utilitati laborum. Quamobrem ipſe, ceu rem ſuam, nouis munitionibus roborauit.

Eiuſdem munitio.

Mœnia undique

Ricinto terrapienato. Baloardi reali. Cittadella. Ex lit. Marchionis ad Regem 28. Augusti.

loricâ, aggeſta humo ſuffarctâ concluſit: ſex adſtruxit ingentia propugnacula; quorum bina tam Oppidum, quàm eius Arcem tutarentur. Eorum ſingulis fabricandis ſingulas Fœderatas Prouincias erogaſſe pecuniam ferunt: adeòque certatim unamquamque ſuum ab omni parte perficiendum curaſſe: ut hoc etiam honore cumularent Imperatorem ſuum. Neque minùs validam Lingam reddebat circumducta foſſa octoginta paſſibus lata, quatuor alta, perpetuisque abundans aquis: quas aliò deriuare perarduum erat; & quòd amnis quamuis exiguus in eam continenter influit; & quia ſitus in circuitu editior eſt. Vnum animaduertit Spinula tam ſcitè ſtructis munitionibus deeſſe: exterius nempe aliquod foſſæ propugnaculum: quod tamen celeritate aduentûs ſui interuerſum fuiſſe, probè intellexit.

Opinione validior apparuit Linga cominus proſpectantibus Exercitûs Catholici Præfectis. Neque enim ſemper fama tollit in maius: & qui ſperant, atque audent, cuncta faciliora ſibi fingunt. Quamobrem ex ijs non defuere, qui Marchionem ab oppugnatione dehortarentur, cùm dicerent: *Multum laboris, ac temporis in Oppido tam bene munito inſumendum: magnamque partem Exercitûs ante illa mœnia profundendam*. Alij contrà meliorem ingerebant animo ſpem; & breui, facilique negotio captum iri Lingam aſſerebant. *Quippe ut ſitu, manuque munitiſſima foret: quo tamen tenebatur, adeo tenue Præſidium eſſe, ut nulli bellorum perito dubium relinqueret, quin opportunâ adhibitâ diligentiâ, maturè expugnaretur. Neque enim in ſaxis, aut aquis; ſed in Virorum pectoribus, animiſque poſitam eſſe veram, ac firmam locorum defenſionem*. In hanc ſententiam, quæ generoſæ menti congruentior erat, ſine morâ incubuit Spinula: qui rerum deliberationes magis ex alieno conſilio, quàm ex ſuo vel iudicio, vel imperio naſci volebat.

ff Igi-

Lingana obſidio. IGITVR eâ ipsâ, quâ peruènit Exercitus, die ſub noctem, Caſtris poſitis, erigi à quatuor partibus obliquos aggeres mandauit: hunc ab Hiſpanis, illum ab Italis, tertium à Burgundionibus unà cum Vallonibus, quartum ab Germanis. Id laboris ſecundarunt exigui quidam arenarum tumuli interiecti, quos Dunas appellari diximus aliàs; & circumductæ ſuburbanis hortis foſſæ, per quas tutis, ac tectis licebat commeare Militibus. Et quamquam muralibus ex Oppido tormentis nonnulli aut perempti forent, aut vulnerati, non idcirco tamen cæterorum ardor elanguit. Imò ingens inter Nationes gliſcebat de laborando, ac progrediendo certamen. Directis in mœnia tormentis Defenſores arcebantur. Ac tertiâ demum die Itali, & Vallones foſſæ labrum tenuerunt. 1605. *Approcci.*

INTEREA Solræus Comes Rhenam, qui Pagus eſt Veſtphaliæ, ad principem quemdam Virum proficiſcens, Ciaccij Domino cum Equitibus centum comitante; tribus ferè leucis Lingâ procul in hoſtilem incidit Equitatum. Erant namque in inſidijs diſpoſiti Equites centum quadraginta ſub Thomâ Fillerio. Hi ſtatim atque Catholicos conſpexere; eos inopinatò adorti ſuperarunt: Ductorem, aliosque multos peremerunt: captiuos abduxere triginta. Solræus ægrè, nec niſi ſaucius, euaſit. Id ubi Marchio comperit, Velaſcum, Equitesque trecentos ad perſequenda Fillerij veſtigia raptim immiſit. Sed iam is tam longè receſſerat, ut aſſequi non licèret. Solræ Comes cum aliquot è ſuis Rhenam peruènit: at eum Oppidani excipere recuſarunt. Quare Steneurtium ſe tranſtulit. Inde à Spinulâ Lingam reuocatus, magnâ Equitatûs parte ad eum in itinere tutandum tranſmiſsâ.

Solræi Comitis Equites profligantur.

Agguatati. *Aſſalir' all'improniſo.* *Condur prigioni.* *Saluarſi.* *Andar' alla traccia.*

LINGAE obſidio procedebat in dies, magnoque Milites ardore allaborabant. Eòque feliciùs opera promouebantur, quòd Oppidi Defenſores minùs crebris, uti fit, eruptionibus interpellabant: neque ita frequentibus tormentorum ictibus Operas proſternebant. Ipſi namque numero vix erant ſexcenti: & bombardæ undecim. Pyrij præterea pulueris magna penuria parcere diſploſionibus cogebat. Iamque ad foſſam Hiſpani deuenerant: aquarumque altitudinem dimenſi, tantam eam deprehendere, ut tranſiri vado non poſſet. Quamobrem illas diuertere cogitarunt excauato canali, qui à foſsâ ad veterem fluminis alueum pertineret. Quoniam verò longi temporis hic erat labor; eius moræ impatientes Itali, ac Burgundiones eamdem foſſam opplere ingeſtâ materie ſunt aggreſſi. Turrius itaque cum ſuis, virgultorum faſcibus, & cumulatis terrâ farciminibus magnam eius partem ante ſuam Stationem peruiam fecit: quod verò reliquum erat foſſæ ponte obtectum fuit ex aſſeribus innexis coagmenta-

Auanzarſi co i lauori. *Sortite.*

Opera militaria in obſidione. *Salſiccie.*

1605. *Tonelli.* *Gabbioni.*

to; quos ſubiecta doliola ſuſtinebant, ex ingenio Targoni. Machinamentum aliud architectatus eſt Iuſtinianus, ad Militem trans foſſam ducendum. Maiorum corbium copiam è validis, viridibusque viminibus contexi iuſſit, ut ſupermeantes homines ſuſtentarent. Tùm è ſuis aliquot miſit, qui armis veſtibusque depoſitis, foſſam ingreſſi, eas corbes in ſeriem diſponerent, iungerentque, faſces quòque ramalium, & crates inſternerent ad inambulandum accommodatas. Id operis, quod per noctis tenebras tutiùs procedebat, dimidiam fermè foſſam occupauit.

Nocte ſubſequutâ Melzius Tribunus laborem continuauit, non ſinè magno diſcrimine, ac detrimento. Hoſtis quippe continenter bombardis ferreos talos ſpargentibus, & moſquetis, multos in foſsâ extinguebat, aut vulnerabat. Conſtanti tamen animo ita eſt ad lucem uſque deſudatum, ut oriente Sole ſex tantùm paſſus ab altero foſſæ labro, & parum ab imminente propugnaculo Itali diſtarent. Germani dimidium foſſæ tenebant. Hiſpani eamdem exhaurire neruis omnibus conabantur. Cunctorum verò acerrimi Burgundiones, & Vallones iam ponte ad propugnaculum peruenerant, idque ſuffodere, atque acto, incenſoque cuniculo ſubruere moliebantur: cùm omnium expe-

Far volare vna mina.

ctatione celeriùs colloquium poſtulant Lingani, quâ parte premebant Itali. Auditi ſunt perlibenter à Spinulâ, gaudente, tanti momenti locum tam breui, ſine multâ ſanguinis effuſione, ſubactum. Eiſdem, quibus Oldenſalia dedita, conditionibus inter eos conuènit.

Linga Spinulæ deditur.

Igitur quarto decimo Calendas Septembris Lingam deſeruere Pedites ſupra quingentos, quorum ſaucij quinquaginta: eisque Marchio carros commodari iuſſit, ad impedimenta tranſuehenda. E Catholicis ibidem relicti quà extincti, quà vulnerati ferè ducenti: quos inter præcipui Centuriones duo, Ianitellus occiſus, Melgara ſauciatus. Tormenta undecim in Oppido reperta, militaris inſtrumenti (excepto nitrato puluere) non parum, & commeatuum copia; quâ ſuſtineri diutius obſidio potuiſſet. Eius initio quamuis alimenta non deeſſent in Caſtris, cariùs tamen ſtabant; vel nondum ſecuris Agreſtibus de militari licentiâ, ideoque non ita frequentibus ad res venales importandas: vel quòd obſidio longè futura diuturnior crederetur. Ac poſtmodum tantùm abundauit annona: ut Stationes omnes circumfluerent ruſticis plauſtris omni ciborum genere onuſtis; & minore pretio in alieno ſolo cibaria vænirent, quàm vel Antuerpiæ, vel Bruxellis. Opportuna ad hanc rem Marchionis illa cautio fuit: nè Miles initio ad alimenta ſibi affatim comparanda, certatim,

Bagaglio. *Poluere d'archibugio.* *Marchio ad Manſfelt. 19. Aug. & ad Regem 28.* *Vettouaglia.*

ac promiſcuè effunderetur: ſed aliquis intercederet rigor, & mo- 1605.
deratio; ut iuſtè diſtributa ſatis omnibus eſſe poſſent.

VBI primùm de Lingâ obſeſsâ Mauritius cognouiſſet; è Flan-
driâ Rhenum verſùs deceſſerat, ut Spinulæ obſiſteret, Oppido-
que laboranti ſubſidio foret. Cùmque Dauentriam perueniſſet, *Deuenter.*
De Lingæ iactura Mauritij ſenſus, & dolor. ibique de rationibus propugnandæ Lingæ deliberaret: eam iam
Hoſti deditam accepit. Ingenti ex eo nuncio indignatione, ac
dolore perculſus; hunc tamen alto corde preſſit, vultuque ſpem,
atque alacritatem præferens, publicè profeſſus eſt: *Sibi tùm qui-* *Iuſtinianus.*
dem præcucurriſſe Spinulam, atque impoſuiſſe: verùm ſe breui eum-
dem ad incitatiſſimum ponè ſe curſum adacturum. Itaque ut eum
ulteriùs progredi prohiberet; cum ſeptem Peditum millibus,
Equitibusque bis mille quingentis Couordam verſùs contendit.

INTEREA de recentibus Belgici belli ſucceſſibus, ac præſer-
Aulæ Hiſpanicæ opiniones de Spinula. tim de Catholicis armis in Friſiam, hoſticamque ditionem tra-
ductis magna erat in Aulâ Hiſpanicâ expectatio, animorumque
ſuſpenſio; ut è pleriſque Magnatum, ac principum Aulicorum
datis ad Marchionem literis apparebat. Nec deerant, qui aut vir-
tutem eius æmulantes, aut magnis repentè progreſſibus inuiden-
tes (ut aſſolet) conceptam de illo ſpem ingentem eleuarent. Ipſe
autem Marchio ſuarum laudum naturâ parciſſimus, & accura-
tiùs ſtudens ab alijs narranda gerere, quàm ab ſe geſta narrare;
non antè ſcripſit ad Regem, regiosque Adminiſtros, quàm Ol-
denſaliam, Lingamque haberet in poteſtate; ab eo maximè alie-
nus (quod militare vitium eſſe ſolet) ut caneret triumphum an-
te victoriam. At poſtquam & ipſius, & aliorum epiſtolis utriuſ-
que loci expugnatio, & quidem unius ferè ſpatio hebdomadis
peracta, perlata fuit ad Regiam; vix credibile dictu eſt, quantam
Regi, quantam Pr[illegible]us, uniuerſæque Aulæ, ac Regno læti-
tiam procrearit. Et sanè non tanti videbatur momenti unius,
aut alterius Oppidi, vel Vrbis, neque admodum inſignis, con-
ſecutio: quanti per ea greſſum intuliſſe in Friſiam, veſtigiumque,
non ita facilè ſubmouendum, in Hoſtium ditione fixiſſe: atque
Hoſtem ipſum plurium annorum victorijs exultantem, & Ca-
tholicis finibus inſultare ſolitum; in eas redigere anguſtias cœ-
piſſe, ut ſe, ac ſua tueri opus haberet, non aliena inuadere co-
gitaret. Imò his rerum primordijs ingentem ſibi aditum pate-
factum ad longè maiora; atque ad ea ſpe præſumenda, quæ ne-
mo unquam ſibi in animum induxiſſet; modò Miles, & pecunia
ex Hiſpaniâ ſufficerentur in tempore; Marchio ipſe pluribus ad
Regem, Regiosque literis teſtatus eſt. 28. Aug.

VT verò, quid Hoſtis interea moliretur, compertum habe-

ret;

1605. ret; Triuultium Comitem ad explorandum miſit cum quingentis Equitibus. Is maturè profectus, in nemore ſubſtitit, duarum horarum itinere Couordâ diſtito: atque inde Lucam Cairum, & cum eo centum Equites pergere iuſſit. Qui vix horæ ſpatio proceſſerant, cùm in Hoſtium Exploratores Equites inciderunt. Hos retrocedentes inſectatus eſt Cairus ad primam uſque aciem hoſtilis Exercitûs, quæ ſtabat in veſtigio, dum Caſtra diſponerentur. Vbi verò ad arma conclamari per Exercitum audiuit; pedem referens, & aliquot ex Hoſtibus captiuos abducens, properauit ad ſuos, tribus Fœderatorum turmis nequicquam dorſa prementibus: quæ poſtquam ad locum inſeſſum à Triuultio ventum eſt, ignaræ multitudinis Hoſtium, metuque perculſæ, terga extemplo verterunt. Triuultius, explorato, Mauritium Couordam petere, ut Catholicis armis progreſſum in Friſiam interiorem præcluderet, vel timore nè Oppidum illud obſideretur: eius rei certiorem Spinulam fecit. Iam hic ad Lingam validiùs roborandam, ſex extui iuſſerat lunata munimenta extra foſſam iuxta mœnium longitudinem (quæ defuiſſe ad propugnandum diutius Oppidum cognouerat, uti diximus) ac præterea foſſæ labrum exterius.

Corridori. Prender la carica. Teſta della Vãguardia. Far'alto. Far'i Quartieri. Dar' all'arma. Dar la carica. Coeuorden. Contraſcarpa.

Spinula Lingã validiùs munit.

Dvm in hæc toto pectore Marchio inſiſtit: ad eum defertur, Equitum turmam, cui præerat Henricus Comes Thſerembergius, quæque relicta fuerat Oldenſaliæ, aggreſſam fuiſſe Hoſtium Pedites centum, qui Dauentriâ migrabant Couordam, ut reliquo ſe adiungerent Exercitui. Eos à Catholicis profligatos: captiuos ductos Centurionem, Signiferum, duos hæreſum Magiſtros, aliosque complures: cæſos non paucos: ſignum ereptum, & quod ferebant menſtruum militare ſtipendium.

Predicanti. Paga.

His proſperè ſuccedentibus in Friſiâ, nè in alijs Belgij Prouincijs ab armorum uſu, profectuque ceſſaretur; mandauit Archidux Ludouico Moneſterio Gallo, Terraliæ Dynaſtæ, ut cum Antonio Breuchio Thoricurtij Domino, & Peditibus mille quingentis, quà Belgis, quà Anglis, Equitibusque trecentis, Ductore Ceſare, Bergam ad Zomam adoriretur. Profecti ſunt illi per tenebras, magnoque ſilentio, ac prorſus inobſeruati, Bergenſibusque nil minùs cogitantibus. Vbi ad primam acceſſere portam; & pyloclaſtrum applicuerunt (machinam recèns inuentam foribus perfringendis) eius vi ſtatim patuit ingreſſus. At ad alteram progreſſis portam, quia humectatum id inſtrumentum erat, ſucceſſu caruit. Cùm aliud non ſuppeteret (nam quæ plura conuexerant, aluei, quem tranſmiſerant, adhæſerant luto) cùmque iam ad propugnandum Ciues, ac Milites confluxiſſent; coacti ſunt

Laurent. Beyerlinch in Chron. Grotius, & alij, qui de Oldenſalia. Attaccar' il petardo.

Archidux mittit Terralium ad intercipiẽdam Bergam ad Zomam.

Res non ſuccedit. ſunt ſe recipere non modò nullo cum fructu, ſed magnâ quòque cum clade ſuorum. Lecherius quippe Centurio, alijque triginta cæſi; ſaucij quinque ſupra quadraginta. 1605.

Qvoniam verò res inſtrumentorum defectu infelicem exitum nacta, ſpem dabat victoriæ, ſi illa ſuppeditarent: eam iterum tentandam cenſuit Archidux, ſed maiore belli apparatu. *Idem rurſus tentatur ſine fructu.* Quare Terralium eòdem redire iuſſit: adiunxit Cabilonum Tribunum, Hulſti Gubernatorem, & Ceſatem. Ducebantur ab his trecenti Equites, Pedites ter mille, & quingenti. Tribus è lateribus faciendus in Vrbem impetus erat: hinc à Cabilono, illinc ab Hulſtano Præfecto, è parte tertiâ à Terralio cum Ceſate. Priores duo, quia breuiores, quàm opus erat, pontes ad aquas traijciendas inuexerant, deſtinatos tenere locos tempori nequierunt. Terralius, & Ceſates opportuniùs iter emenſi, ad portam deuenere, quæ Stembergam ducit: ac ligneis cancellis admoto pyloclaſtro, eos illico diſiecere. *Bâtiera.* Mox altero portæ applicito, quæ pontis aditum occludebat, eamdem patefecere. Tùm extentum è telâ pontem iniecerunt, quo ſuper Tormentarius proceſſit: ac verſatili Bergæ ponti machinamentum idem admouit, eodem proſpero ſucceſſu: parique fortunâ duas alias portas recluſere. *Petardiero. Ponte leuatoio.* In hoc omni conatu Bergenſes non parcebant moſquetis, varijſque bombardis vehementer lædere ſubeuntes. Sed illi defendentibus tenebris animoſi, portas iam omnes prætergreſſi, uno palorum vallo ab ingreſſu arcebantur. *Palizzata.* Ad illud tutandum Incolæ ſeſe omnes effuderunt. *Ingens conflictus.* Quamobrem inter eos atque Oppugnatores tam vehemens ortum eſt, obſtinatumque certamen, ut ſolidam horam tenuerit. Alia pyloclaſtra, quibus vallum perſtringeretur, validis clamoribus Catholici poſtulabant: atque ea ſanè non deerant; ſed qui ſcitè applicarent, Tormentarij iam omnes erant vel interfecti, vel ſaucij. Quare ab hac etiam ſecundâ oppugnatione recedere coacti ſunt re infectâ, multiſque ſuorum deſideratis, ac duobus præſertim Centurionibus. Centum quinquaginta numerati ſunt ex eis, partim cæſi, partim vulnerati. Mirus in ſupremâ illâ neceſſitate narratur Bergenſium ad defenſionem ardor, atque induſtria: adeò ut imbecillior quòque ſexus virilem indueret animum, accurreretque ad commune periculum propulſandum. *Fœminarum Bergenſium virtus.* Imò multæ Matrum depoſitis è cunis Infantibus, atque in tuto collocatis, eas lapidibus onuſtas ad munimenta portabant: aliæ ſtramen cubilibus ſubtractum Defenſoribus in uſum bellicum ſuggerebant. *Gaſpar Ens lib. 26.* Ita ſenſum alium omnem ſupergredi ſolet una tuendæ libertatis, aut vitæ ſollicitudo.

Nihilo feliciorem exitum nactus eſt Syluæ-Ducis Gubernator

1605. nator Grobbendonchius, Archiducis iuſſu contendens Grauiam inopinatò capere. Cùm enim eam modico defendi Præſidio compertum eſſet: idoneâ is inſtructus Militum manu, & ſcalis, & pyloclaſtris, prope illam ſe in inſidijs collocauit: ex altera verò parte, quam alluit Moſa, Maleſium iuſſit naues admouere. Sed has diſploſa è mœnibus moſqueta, atque bombardæ profligarunt: ipſum cum ſuis recedere compulit conſilium ſuum Hoſtibus patefactum. De utroque conatu irrito ubi nuncius peruenit ad Aulam Hiſpaniarum; publicæ ex Friſiæ victorijs voluptati nonnihil triſtitiæ aſperſit. Et alijs quidem parum probari conſilium occultę expeditioni Gallum hominem pręficiendi: ſed felices Roſnęi ſucceſſus eam electionem defendebant ſatis. Alij paſſim prædicare: eò ſolum inclinare fortunam, ubi Marchio Spinula bellicæ rei præeſſet.

Grauiæ quoq; interceptio vana.

Carol. Strata ad Marchionem 29. Octob. Vlisſoleth.

Ceiſerſuerd.

Eius imperio iam duo ad Cæſariſuertam ultra, citraque Rhenum propugnacula perducta ad ſummum erant: cùm Cliuienſis Dux, in cuius ea finibus erecta, alijque Imperij Principes, quorum ditio finitima, conqueſti apud Archiducem ſunt, eis quaſi repagulis libertatem itineris ſuis Populis interclusam. Quare Buquoio, qui eis præerat, mandauit per literas Albertus: ut alia duo munimenta prope Doesburgum, in Comitatu Meurſenſi, qui tunc Hoſtium erat, excitaret; ac poſtmodum priora dirueret. At Marchio, quia parum aptum eis accipiendis locorum ſitum animaduertit: ac metuebat, nè hyemales pluuiæ iam imminentes alterum eorùm antequam idoneâ loricâ muniretur, euerterent; ab alijs deſtruendis ſuperſedendum cenſuit, donec recentiora prorſus firmarentur. Quippe ſi hæc ingruentibus aquis immota perſiſterent, tùm ſine damno poſſe Principum poſtulatis ſatisfieri, Cæſariſuertæ munitiones demoliendo: ſin verò imbrium impetu ſubruerentur; iuſtam fore apud eoſdem excuſationem eas integras reſeruandi.

Spinula pluribus locis extruit munimenta.

Duisburg. Di Murs.

Igitur Buquoius relictis ad munimentorum cuſtodiam Peditibus ſeptingentis, eiſque præfecto Boniforte Follâ; & minoribus quibuſdam alijs propugnaculis ſolo ęquatis, cum reliquis Copijs Rurortam contendit. Quo cognito Erneſtus Naſſauius, eum pergere ratus ad propugnaculum muniendum, quod deſtitutum, ac ſemirutum ſupererat ad Orſoyam: eò cum trecentis hominibus, ligonibus, ac palis inſtructis accurrere occupauit, ut id antea funditus euerteret. Perlatum hoc ad Buquoium: qui extemplo ſexcentos Pedites, atque Equitatum omnem eòdem impulit: ſuoſque Exploratores ad locum perluſtrandum præmiſit. Ijs conſpectis, numero ſuperioribus, ſtatim Erneſti Miles ſe recepit.

Spianate. Roerort.

Corridori. Riconoſcere.

Buquoii Milites repellunt Naſſauianos.

1605.

Scaramucciare.

cepit. Buquoius autem eò progreſſus, atque ad Rhenobergæ munitiones propiùs accedens, cum Fœderatorum Copijs parumper velitatus, Rurortam deuenit.

Grotius lib. 14. Baudart. Ex eiſdem lit. trans.

Marchioni obiecta diluuntur.

At Marchio Lingæ adhuc immorans, eiusque munimentis perficiendis inſiſtens; quid ſibi deinceps agendum, animo volutabat. Neque enim ulteriùs in Friſia progredi ſe poſſe videbat: tum ob anguſtias viarum, tum quia hoſtilis Exercitus in conſpectu erat. Quod verò aliqui Partium aduerſarum ſtudioſi ſcripſere: & quæ nonnemo in Aulâ Bruxellenſi Spinulæ ingenti gloriæ carpendæ intentus dictitabat: potuiſſe illum, Lingâ expugnatâ, Couordam, Burtangam, Grollam, Embdam & improuisò adoriri, & nullo negotio capere: ſpecioſa magis erant pronunciata, res eminus in otiere ſpectantium, quàm ijs opportuna conſilia, qui cominus, atque in locis ipſis arma tractabant. Proſpiciebat quidem has, quæ referri poterant, victorias, aliasque maiores Marchio: idque frequenter datis in Hiſpaniam literis Regi, Regijsque faciebat palàm: ſed ijſdem magno cum ſenſu teſtabatur: non eam ſibi ſuppetere Militum, non pecuniæ vim, quæ ſatis ad res tantas aggrediendas foret. Quod ſi hæc duo in ſubſequentem annum tempeſtiuè ſuppeditarentur; maximos quosque progreſſus, ac feliciſſimos ſeſe iam tùm prænoſcere, & polliceri.

Inſtitiamus lib. 4. Camerus l. 36. c. 5.

Idem de expeditione conſultat in Concilio bellico.

Variæ in eo ſententiæ.

Ad capiendum interim de re præſenti conſilium, coëgit Spinola bellicum Senatum. In eo, quid anni reliquo agendum, conſultatio fuit. Alij perſiſtendum ibidem arbitrabantur, Mauritijque obſeruanda conſilia. Nam ſi longiùs ab Oppidis captis receſſiſſent; haud ex vano metuendum, nè imminens Hoſtis illa, atque Oldenſaliam præſertim (quod erat facilius) recuperaret. Migrandum alij, ſed inde haud procul, aiebant, in ditionem nempe neutri Partium ſubiectam, ac præcipuè propter Luppiam fluuium, ubi plures erant Pagi, ad quos diuertere poſſet Exercitus, & in primis, cui maximè neceſſarium, Equitatus. Neque ſerum inde futurum ob vicinitatem, laborantibus ijs locis inferendum ſubſidium. Aliorum conſilium erat, propius Rhenum accedere, ac iuxta Veſaliam duo erigere propugnacula, quibus facilior, breuiorque aperiretur in Friſiam interiorem ingreſſus. Neque enim aut Ruram, aut Luppiam traijcere oportere: atque inde citiùs veniri ſuppetias poſſe. Alijs demum maximè omnium placebat, Rhenobergam, Meurſam, aut Vachtendoncham oppugnatum ire. *Anni tempus adhuc opportunum pugnando, imbelli otio corrumpendum non eſſe*, dicebant. *Si Rhenoberga caperetur, quamuis receptâ à Fœderatis Oldenſaliâ, maius ſibi lucrum fore iacturâ. De Lingâ verò minimè tunc verendum, cùm Hoſtis ab Ca-*

Lippa.

Roer.

Mors.

Rinsberga.

tholicis

1605. *tholicis tam vicinis defendere terga non poſſet. Bellicum quòque apparatum longè maiorem ad eam obſidionem requiri, quæ in explicatâ planitie ad ternas produci leucas opus haberet, Exercitumque poſtularet ingentem. Neque credendum, moram ibi facturum Mauritium, ubi moueri videret Caſtra Catholica; haud temere metuentem, nè Rhenoberga, quàm plurimi faciebat, obſideretur.* In tantâ ſententiarum varietate, ad poſtremam hanc maximè Spinula propendebat: cui nimirum recèns reportatæ victoriæ ſpem aliarum dabant.

Igitur dimiſſo Senatu, Buquoium accerſit: mandat, ut Rhenobergæ, Meurſæque ſitum omnem circumſpiciat, notetque diligenter, num eas obſidere ſit operæ-pretium. Ille omnibus perluſtratis, non videri ſibi reſpondit: adiecitque, Meurſam eſſe opinione firmiorem. Non ceſſit huic primo tentamento Spinula: neque ſatis habuit prudentiſſimi Ductoris, rerumque bellicarum, & Belgicarum peritiſſimi ſententiam accepiſſe. Vnde aperte reuincebantur, quicumque eum neglectæ occaſionis optimæ redarguebant. Quamobrem ad eumdem Buquoium miſit duos è diuerſis Nationibus Militum Tribunos Iuſtinianum, & Meneſium: qui cauſas ab eo requirerent, ob quas minimè obſidenda ea loca cenſebat. Idque ut accuratiùs fieret, in ſcriptis etiam illis dedit ſingula, quæ vellet inquiri. Hanc tantam Marchionis diligentiam vel ab ipſo Hoſte, ac bellicæ gloriæ Competitore Mauritio celebratam ferunt, cum diceret: *In eo uniuerſo bello nihil ſe magis timere, quàm Spinulæ in rebus rectè adminiſtrandis, ac militari diſciplinâ ſeruandâ ſedulitatem.* Miſſis itaque duobus ad Buquoium Tribunis, Marchio literas quòque ad Archiducem dedit, quibus rogabat, ut in Flandriâ relictis Copiis ſi minùs id temporis uti vellet, earum partem ad ſe tranſduci iuberet, in Rhenobergæ obſidione, quam animo verſabat, adhibendam.

Ex Inſtruct. March. 17. Septemb.

Spinulæ laus ab Hoſte Mauritio.

Et iam perductis ad faſtigium ſex lunatis circa Lingam munimentis: ei rebus cunctis ad defenſionem idoneis abundè inſtructæ Turrium Præfectum reliquit cum bis mille ducentis Peditibus, Equitibus centum, tormentis quatuordecim. Ipſe verò cum cæteris decimo octauo Calendas Octobris Oldenſaliam migrauit. Ibi etiam rebus omnibus perluſtratis, Guillelmum Verdugum præeſſe iuſſit Peditibus mille quingentis, Equitumque turmæ ipſi antea commiſſæ, ad cuſtodiam loci collocatis cum duabus bombardis: eique vehementer iniunxit, ut quàm citiſſimè poſſet cœpta munimenta perficeret. Inde Dorſthenam profectus, ad eam cum Exercitu ſubſtitit, ex condicto Iuſtinianum, & Meneſium expectans. Qui eum conuenientes, diſertè pronunciarunt, ſe in eadem eſſe cum Buquoio ſententiâ: *Rhenobergam*

Mezelune.

Rhenobergæ obſidendę difficultates. *per id temporis nequaquam obſidendam. Erneſtum quippe millibus quinque Militum eam tueri: quorum mille Moſquetarij pridie intraſſent Oppidum. Eumdem erectis extrinſecùs munimentis immane ſpatium occupaſſe. Quare ad obſidionem inſtituendam, tres minimùm Stationes inter ſe valde diſſitas collocari per circuitum oportere. Id verò ſine ingentibus Copijs fieri non poſſe. Quas Marchio ducebat, ſatis haud eſſe: quas Buquoius retinuerat, ad abſoluendam munitionum ſtructuram neceſſarias: eaſque ipſas cædibus, morbis, fugâ, ſupra quàm credi poſſet, imminutas.* His cognitis Spinula eam obſidionem in tempus opportunius reſeruauit. 1605.

Tum verò ad loca illa inſpectanda ſe contulit, in quibus noua extrui poterant munimenta. Cùmque iuxta Veſaliam peruenisset, bellicum Hoſtium nauigium ad cuſtodiam Luppiæ fluminis relictum deprehendit, factoque impetu tormentis nouem, cepit. Poſtridie Mauritium cum Exercitu Rheſam tenuiſſe comperit. Quamobrem de ſententiâ bellici Senatûs, Biſlichium Pagum petere ſtatuit, inter ſuas, & hoſtiles Copias interiectum. Namque conſilium erat, ſi Caſtris Hoſtis erumperet, obuiàm alacriter ire; ſin minùs, ibidem eius deliberationes opperiri. Igitur eò cum Equitatu conceſſit, Peditibus relictis. Ad memoratum locum prouectus, cùm Hoſtis lædendi nullam opportunitatem proſpiceret, ad Caſtra ſe retulit. Poſtero mane ponte ſupra Luppiam iniecto, tranſduxit Exercitum: ac Rhenobergam prætergreſſus, duabus prope Rurortam leucis Stationes locauit. Equitatum ad Mullhemium Pagum morari iuſſit, atque octingentis Peditibus defendi. Inter duo propugnacula, quæ ad Rurortam erigebantur, pontem Rheno perquam opportunum impoſuit. Alium contrà pontem eidem fluuio Mauritius adiecit prope Veſaliam: iuxta quam Caſtra poſuit, & communiuit.

Veſel. Rees. Roerort. Mullem.

DE

DE
BELLO BELGICO
LIBRI DECIMI OCTAVI
SVMMA.

VAchtendonchæ poſitus, & munitio. Eius oppugnatio diſſuadetur, & ſuadetur. Obſidetur à Spinulâ. Italorum, & Oppidanorum ſtrenuitas. Mullhemij Pagi deſcriptio. Prope illum Mauritiani Equitatum Triuultij aggrediuntur. Accurrit cum Fratre Mauritius, cum Velaſco Spinula. Santomangus cæditur: Nicolaus de Auriâ capitur. Huius Elogium. Ingens conflictus à Spinulâ ſtratagemate dirimitur. Triuultij Comitis cædes. Elogium eius, præſertim à Familiâ Ducibus, & Cardinalibus inclytâ. Mauritij Frater periclitatur. Vrbem Geldriam intercipere fruſtra tentat Mauritius. Vachtendonchæ deditio. Cracoui quòque Oppido, & Arce Spinula potitur. Eiuſdem conuentiones cum Meurſenſibus, & Colonienſibus. Ipſius victoriæ celebres per Europam. In Hiſpaniâ de eo ſiniſtra opinio falſa cognoſcitur. Eius modeſtia, & prudentia. Res ab eo geſtæ hiſtoriâ dignæ cenſentur. Nouæ Hiſpanorum Copiæ in Belgio. Studium Religionis in Archiduce, & Spinula. Hic Aulam Hiſpanicam rurſus petit. In Concilium ſtatûs cooptatur. Eidem Genuæ plauſus eam reuiſenti. Spinulæ Gentis gloria ab affinitatibus Principum. Aegrotat Marchio in reditu ad Belgium. Terralius Bre-

fortium intercipit,& paulò pòſt amittit. Brabantia, & Flandria vexantur à Fœderatis. Terralius Sluſam recuperare ſtudet, proſpero initio, exitu vano. Sacerdotis captiui ſapiens dictum. Ingens apparatus ad expeditionem Rhenanam. Archiducis, & Spinulæ conſultationes. Fœderatorum quòque præparatio. Ventorum, atque imbrium violentia: Tiberis inundatio. Omnis Europæ damna à tempeſtate. Spinula proficiſcitur ad Rhenum. Incommoda in itinere. Inicus Borgia Lochemium obſidet: ac triduo capit. Vahalim, atque Iſalam traijcere Milites nequeunt.

DE BELLO BELGICO
LIBER DECIMVS OCTAVVS.

1605. IAm conducti ex Angliâ Milites, numero ferme mille quingenti ſub Tribuno Thomâ Comite Arundeliæ, tenuerant Belgium: & poſtulatu Spinulæ Marchionis, Archiducisque iuſſu cum Italorum Legione, cui præerat Lælius Brancatius Eques, Venlonam peruenerant. Quod ubi comperium Marchioni; Concilium bellicum vocat. Quærit, an è re ſit, Exercitûs eis Copijs aucti partem Vachtendoncham oppugnatum immittere. Morante quippe ad Veſaliam Mauritio, parum, aiebat, Lingæ, vel Oldenſaliæ timeri poſſe. Sed neque venturum eum ſubſidio Vachtendonchæ: nè ſcilicet ab hoſtico Exercitu, qui eam obſideret, atque ab eo, qui Rurortæ perſiſteret, medius concluderetur. Maior Concilij pars minimè tentandam eam expeditionem cenſuit: tum quòd validè munitum id Oppidum eſſet: tum quia ob tempus anni pluuijs obnoxium, loci ſitus imperuius. Aliqui tantùm, ut munimenta præſtruerentur ad intercludendum ſubſidium, aſſentiebantur. Pauci demum in oppugnationem conſentiebant. At Spinula, qui (uti Sapientes in conſultationibus ſolent) expendebat ſententias, non ſuffragia numerabat; dimiſſo Concilio Buquoium acciri iubet: aperit ei de inuadendâ Vachtendonchâ conſilium ſuum: id operis eius curæ, diligentiæque committit: mandat, ut expeditionem extemplo aggrediatur: Iuſtiniani, Brancatij, Arundelij Legiones, aliasque Copias ad Peditum duo millia, Equites mille, ſecum deducat.

Anglicæ copiæ Italicis adiunguntur.

Venelô.

Spinula Vachtendoncha potiri ſtatuit.

BVQVOIVS ergo cum eis profectus, tertio Idus Octobris prope Vachtendoncham peruênit, eamque perluſtrauit. Geldriæ Prouinciæ id Oppidum eſt, ad Nerium flumen, duabus ferè leucis Vrbe Geldriâ diſtans. In humili, patentique planitie iacet, magnamque partem paludibus occupatâ. Septem ingentibus propugnaculis, circumiecto Agro imminentibus, bombardisque ſatis inſtructis munitum erat. Quare tum ob hæc, tum ob aquas acceſſum remorantes, inter validiſſima Geldriæ totius Oppida cenſebatur. Aderant Præſidiarij mille trecenti: quorum quin-

Vachtendôchæ ſitus, & munitio.

Niers. Gueldre.

1605.

quingenti, nocte antecedente Catholicorum aduentum, fuerant introducti. His omnibus rite perſpectis, Buquoius ad Spinulam ſcripſit: rem, quam aggrederetur, ſummi laboris eſſe, ſummi diſcriminis, nec niſi infelicem exitum polliceri. Marchio rurſus refert ad Concilium: cuius una ſententia eſt, ut Exercitus reuocetur; præſertim quòd nondum cœptâ oppugnatione, nil detrimenti capiat militaris exiſtimatio. Quamobrem Spinula præhabens conſenſum omnium opinioni, ac voluntati ſuæ, reduci Militem iubet. Quo accepto iuſſu, Buquoius Iuſtinianum accerſit, profectionem in craſtinum indicit. Sed antè mittendum eumdem cenſet ad Marchionem: ut quo cuncta ſint loco, quæque ab eis obſeruata fuerint, exponat. Morem geſſit Iuſtinianus: Spinulam conuenit: momenta rationum, quæ proſequendam obſidionem ſuadebant, tam perſpicuè produxit, ut priorem deliberationem apud eum redintegrarit. Quo tamen ea firmior eſſet, atque in nullius reprehenſionem incurreret, eadem proferri à Pompeio voluit coram Militari Senatu. Cui pòſt multa pollicitus eſt is confidenter, intra menſem id Oppidum captum iri. Ad hæc Proceres illi ſubiecere: *Iuſtinianum bellicâ experientiâ præclarum, dignum eſſe, cui fides haberetur in re, quam ita conſtanter, atque indubitatè ſponderet. Unum illud eius animaduerſioni offerebant: annum ad finem vergere, atque hyemem, pluuiasque perpetuas impendere, quæ circumiectam planitiem obruentes, oppugnandi copiam negarent. Nihil id negocij faceſſere*; Iuſtinianus reſpondit. *Nam quâ parte oppugnandum Oppidum erat, ſolum eminere; adeòque ab inundationibus non timendum. Quod ſi finem rei tam properum, quàm fortunatum optarent, alijs mille Militibus roborarent Exercitum.* Mandauit itaque Spinula omnino oppugnationem iniri: & redeunti ad Exercitum Iuſtiniano Sangeorgium cum quingentis adiecit.

Eius oppugnatione Buquoius diſſuadet.

Marchio ad Comitẽ Solra 11. Oct.

Iuſtinianus ſuadet.

His acceptis, Buquoius militares acceſſus inſtituit ab unâ Oppidi parte, ſeptingentos ferè paſſus mœnibus procul. Obſecundabat ſitus loci, duabus vallibus interſecti; quibus tecti, tutique Milites in aciem diſpoſiti ſtabant. Ab unâ verò ad alteram quadringentorum paſſuum aggerem duxit. In eo tam continenter, atque acriter laboratum, ut poſtero mane trecentos tantù n paſſus à foſſâ diſtarent. Bis mille ibidem Pedites collocari ſub imperio Iuſtiniani: cui diebus alternis modò Brancatius, modò Sangeorgius ſuccedebant. Cùm igitur labor omnis, & conatus in Italorum Militum, Ductorumque virtute ſitus eſſet: ingens inter eos (ut fieri inter æquales ſolet) procedendi gliſcebat æmulatio, quæ tanta erat, ut noctes quoque quieti deſtinatas in opus impenderent.

Vachtendonchæ obſidio.

Approcci. Iuſtinianus. Bentiuolus. Carnerus. Thuanus. Baudart. Gaſpar Ens. Grotius.

Italorum in ea virtus.

Ni-

1605. Nihilo ſegnior erat in Oppido Defenſorum alacritas. Ad opera diſturbanda, Operariosque ſternendos, nunquam ceſſabant moſqueta, bombardasque diſplodere, ac magnam Obſeſſoribus perniciem importare. Vt impreſſionem adeò noxiam cohiberet; ſua quòque tormenta Buquoius duobus locis diſpoſuit: illinc terna, hinc quaterna. Intermedius agger erat, qui noctu procedebat, interdiu verò muniebatur, ac latiùs patefiebat, ut per eum carris, atque bombardis agendis amplior eſſet via. Pari curâ, ac diligentiâ ſtudebant Obſeſſores ab Hoſte facilè ingruente terga Exercitûs tueri; omnesque illi aditus ad inferendum ſubſidium præcludere.

Dvm in hunc modum ad Vachtendoncham ardent utrinque militares animi, quà ad oppugnandum Hoſtem, quà ad ſeſe propugnandum: nouus in aliâ parte conflictus, & quidem atrox, quaſi fortuitò, Catholicis certè inopinatus, exarſit. Horum Copiæ diuiſæ trifariam erant: uti rei gerendæ opportunitas poſtulabat. Aliæ prope Rurortam munimentis tum extruendis, tum cuſtodiendis occupabantur. Quibus vim, ardoremque ſufficiebant præſentiâ ſuâ Velaſcus, & ipſe Spinula. Vachtendonchæ oppugnandæ, ut modò narrabam, aliæ inſiſtebant. Aliæ demum, hoc eſt cum paucis Peditibus magna pars Equitatûs, ad Mullhemium Pagum morabantur: quod etiam indicauimus. Surgit hic Pagus in alterâ Ruræ fluminis ripâ, quod niſi creſcentibus aquis intumuerit, vado tranſiri commodè poteſt. In alterâ ripâ, ſenſim aſſurgente campi planitie, Caſtrum, Brocha nomine, ſpectatur. Propius amnem, quà traiectus Mullhemium versùs eſt, Moletrina fuerat extructa. Nec procul eâ Statio Equitatûs erat, cui præerat Theodorus Comes Triuultius ſupremi Equitum Magiſtri Velaſci Locum-tenens. Ex alterâ Caſtri parte quaſdam ædes ſuburbanas Franciſcus Irazauallius Hiſpanus cum ſubiectâ ſibi centuriâ inhabitabat. Sæpibus eæ, foſſisque circumductis muniebantur: & Burgundiones ad portæ cuſtodiam excubabant. Quorum Centurio cum alijs ingreſſum viæ per quadringentos ferè paſſus eò deducentis cuſtodiebat. Alterius viæ, quæ Mullhemium ferebat, aditum cancellatæ fores obſtruebant. Milites eis tutandis addictos, & partem Equitatûs haud procul inde Stationes habentem, recipi iuſſerat paulò antè Triuultius ad reliquum Equitatum: quòd illa à toto corpore diſiuncta, incurſionibus Hoſtium paterent. Nè tamen incuſtoditum relinqueret viæ caput; Decurioni mandauit: ut noctu quidem viam illam cum Equitibus vigintiquinque perequitaret; die verò illuceſcente, conſuetis excubijs cancellos muniret. Poſterius hoc mandatum (quæcumque

Marginal notes (left): *Idem Hiſtorici.* — *Roerort.* — *Mullem.* — *Roer.* — *Bruch.* — *Batter la ſtrada.*

Marginal notes (right): Pugna memorabilis ad Brocham. — Loci deſcriptio. — Theodorus Triuultius Equitum Magiſtri Locumtenens.

que

que fuerit cauſa) violauit Decurio. Cùmque propterea in magnum diſcrimen Equitatum adduxiſſet, poſt dimicationem, quæ iam referetur, eſt morte damnatus. 1605.

Mauritii copiæ Triuultii Equitatum aggrediuntur.

Earum diſpoſitio.

IGITVR Mauritius, comperto, Triuultium cum Equitatûs parte diuulſum à cæteris, prope Mullhemium, non longè à Brochâ, pabulandi gratiâ conſtitiſſe: eam occaſionem ſui profectûs ratus; illò raptim contendit cum ter mille Peditibus, quos ad maiorem celeritatem in currus impoſuit, atque omni ferè Equitatu, ſenisque tormentis. Primum agmen agebat Henricus Fridericus Mauritij Frater, ſupremus Equitum Magiſter: eique, ut Iuueni annorum viginti, comes additus Marcellus Baxius. Ita verò fuerat inter eos conſtitutum: ut Baxius cum maximâ Equitatûs parte vias percurrens, aditum ad Caſtra Catholicorum Equitibus intercluderet; Henricus verò cum turmis aliquot, & Peditatu Pagum occuparet. Poſt hos cum reliquo Exercitu Mauritius ſequebatur.

Guardie.

Foraggiare.

Far alto.

Flaminius à Cruce Theat. Milit. Diſſert. 4. c. 6.

Henricus Fridericus Catholicas Cuſtodias fundit.

Rompere.

Triuultius eidem obſiſtit, eumque repellit.

SEPTIMO Idus Octobris, unâ horâ poſt Solis exortum, memoratum viæ caput Mullhemium ferentis, patens, ac ſinè Cuſtodijs Fœderati tenuerunt. Cùm verò pulſari in proximo tympana exaudirent, ac tubas canere (quo ſigno aliquot turmæ ad conquirenda pabula cogebantur) ſteterunt in veſtigio, vel inſidias ſuſpicati, vel Peditatum reliquum præſtolantes. Quæ mora fuit Catholicis maximè ſalutaris, cùm ſeſe inſtruendi, maioribusque ſubſidijs confirmandi ſpatium daret. Mox Henricum Fratrem Mauritius immiſit, ut locum quemdam nomine Spiram, octingentis ferè paſſibus Brochâ diſtantem, adiret. Illac namque commodum eſſe norat traiectum fluminis. Quo tranſmiſſo, ut Brocham inuaderet, mandauit, eòque ſe recipere Catholicos prohiberet. Inopinata Henrici, ac Sociorum irruptio Burgundionum Cuſtodiam, ac Irazauallij centuriam pòſt breue certamen facilè profligauit. Hinc Iuuenis animoſior factus, fluuium traijcere, ac maiorem aggredi Mullhemij Stationem Equitum tentauit. Sed iam ad pugnæ ſtrepitum conſcenſo equo Triuultius cum pleriſque ſuorum obuiàm progreſſus Henrico; tanto eidem reſtitit impetu, ut omnino alteram fluminis ripam attingere vetaret. Magnis utrinque viribus, extremoque conatu in medijs aquis, velut in nouo belli campo, certatum eſt: nec pauci ex utrâque parte tum à ferro, tum à flumine periere. Ter conatus Henricus traijcere, ter à Triuultianis virtute inſigni repulſus. Quare coactus retrocedere, Spiram redijt; inde Mullhemium petiturus. Triuultius ſecundis initijs, atque Hoſte propulſato lætus, Brocham Cruſadorum properare cum pedeſtribus ſuis Co-

pijs

1605. pijs iuſſit. Is Peditibus aliquot Fœderatorum fugatis, qui locorum anguſtias occuparant, Caſtri potitus eſt. Eum ſequutus cum Equitatu Triuultius, in patenti planitie ante ipſum Caſtrum turmas explicuit, & ſæpes aliquot circumfuſas Moſquetarijs inſtruxit.

Mauritius contra Triuultiú pergit.

MVLLHEMIVM interea peruenerat cum Exercitûs corpore Mauritius: ibique magnâ Peditatûs parte, tormentiſque relictis, fluuium prope Spiram tranſmiſit. Cùmque ad ſe Fratrem, nè quid ſubiret periculi, reuocaſſet; eam intrare planitiem contendit, quam Triuultius tenuerat. Anguſti ad illam aditus ferebant. Quare Moſquetariorum alas præmiſit, qui continuatis ictibus Catholicos loco pellerent, ſuoque viam Equitatui aperirent. Tùm fortè Spinula cum Velaſco ad perluſtrandam Equitum Stationem veniebat: cùm in itinere Nuncium obuium habuere à Triuultio miſſum, ut ſubſidium rogaret. Retorſit illico habenas, atque iter Spinula, ut Copias accurrere iuberet. Velaſcus verò gradum ad Stationem Equitum accelerauit. Cùmque in medio curſu Fabritium Santomangum Neapolitanum offendiſſet, qui ſuam, treſque alias turmas Rurortam ad munitionum cuſtodiam deducebat; ſecum unà regredi Mullhemium iuſſit. Ee iam eò deuenerant, ubi Triuultij Equitatus occupatam planitiem contra hoſtilem incurſum ſtrenuè tutabatur. Hic omnia circumſpiciens Velaſcus, animaduertit, aliquot Fœderatorum turmas in eam planitiem irrumpere conari. Ergo extemplo aduerſùs illos Santomangum, & Nicolaum Auriam immiſit. Hi cum ſuis Copijs tam acriter in Hoſtem decertarunt: ut eum prorſus aditu prohibuerint. Verùm (uti rara victoria eſt, quæ non ſtet pretio ſanguinis, alterius-ve iacturæ) dum Equitatui ſecuritatem comparant, Santomangus vitam, Auria libertatem amittit.

Maniche.

Spinula, & Velaſcus eódem accurrunt.

Fabritius Santomāgus occiditur. Nicolaus Auria capitur.

Nicolai Elogium.

ET quandò Nicolaus Ambroſio Marchioni, uti ſanguine proximè iunctus, ita ſanguinis in bello fundendi ſocius fuit fere perpetuùs: dignus videtur, cuius in hac hiſtoriæ parte memoria non facilè moritura venturis ætatibus committatur. Non eſt huius loci vel numerando percenſere tot eius Maiores factis, & famâ inclytos: Auctorem Generis Arduinum ab anno partæ ſalutis nongenteſimo quadrageſimo primo: Anſaldos, Vbertos, Lambas, Cæſares, Opicinos, Brancaleones, cæteroſque; & alios plurimos ex celeberrimâ Gente de Auriâ Heroes, qui rebus à ſe præclarè geſtis impleuerunt Hiſtorias. Nec tamen inuoluere ſilentio poſſum, aut debeo Proauum Nicolai Hieronymum: qui Cremolini Monferratenſis Dominus cum Poſteris fuit. Is ad reſtaurandam Genuenſem Rempublicam ex duodecim Viris unus

Eius Maiores.

Vbertus Folieta in Elogijs.

hh in-

1605.

incubuit. Vxore orbatus Aloyſiâ, Filiâ Baptiſtæ Spinulæ Belfortis Domini, ac Genuenſis Ducis; Romanam Purpuram in Auriam Familiam primus inuexit: à Septimo Clemente ſine ſocio promotus, Andreâ maris imperio nobili, rogante; cui unicè dilectus, ac bene de illo meritus, ob impetratam ei à ſuâ Republicâ ſupremam triremium Præfecturam. Eidem Pontifici cum Hippolyto Cardinali Mediceo adſtitit, dum Carolum Quintum Cæſarem Bononiæ Coronâ Ferreâ biduo antè quàm Aureâ inaugararet: conſuetis coronandi locis per diploma mutatis. Pluribus deinceps Eccleſijs præſedit Antiſtes. Nec præterire licet Auum Nicolaum duarum triremium Dominum: qui ſibi, ac poſteritati ab Rege Philippo Secundo impetrauit, ut Neapolitani Ciues perpetuò dicerentur. Coniugem habuit Camillam è Lauaniæ Comitibus, & Stirpe de Ruuere. Eadem cognatione propinqua fuit Aloyſio Gonzagæ inter Beatos Cælites numerato. Nicolaus verò Paulo, Genuenſis Societatis Ieſu Collegij Fundatori. At Parens iunioris Nicolai Sinibaldus tam fortunatus in pace, quàm fortes in bello Filij; Diui Iacobi Eques fuit Commendator, ut appellant. Vxorem duxit Helianettam, Nicolai Grimaldi Filiam, plurium locorum Comitis, Marchionis, Principis, Ducis: cui titulorum, & diuitiarum copia vulgò Monarchæ cognomentum impoſuit. Helianetta Sororem habuit Polyxenam Marchionis Ambroſij feliciſſimam Genitricem.

Petramel. in Paulo IV. Ferd. Vghellus in addit. ad Ciaccon. Franc. Zazzera in Nobil. Ital. Clem. VII. Conſtit. 28. T. 1. Bullar. Andr. Victorell. add. ad Ciaccon. in Clement. VII. Cornel. Agrippa de dupl. coron. Carol. V.

Euſdem facta.

His proximis Maioribus ortus Nicolaus acceptam ab eis gloriam reddidit ingenti cum fœnore. Marchionem Ambroſium Conſobrinum ſuum comitatus in Belgium, & laborum fuit particeps, & palmarum. Quot in hac hiſtoriâ fortiter, ac feliciter à Spinulâ patrata narrantur: tot quodammodo recenſentur Auriæ præclara facinora. Italorum Peditatui principio præfuit: poſtea verò Equitibus Haſtatis. In Oſtendanâ Obſidione ſaucius, futuræ victoriæ ſuum ſanguinem oppignerauit. In celebri ad Brocham pugnâ modò narratâ, ferreâ pilâ per os in ceruicem adactâ vulneratus, & captiuus deductus, ita cepit Hoſtium animos, ut Fœderatorum ſupremus Dux Mauritius illum iuſſerit in ſuo tentorio collocari. Quod & eius virtuti datum, & arctæ cum Spinulâ cognationi. Libertati ſtatim redditus fuit: ut videretur fortuna belli oſtendere tantùm Hollandis eius aſpectum Viri voluiſſe, cuius fortitudinem experimentis norant. Et permutatus cum captiuo apud Regios Bethunio, Equitum pariter Præfecto: quaſi eos Mauritius ad ſui iudicij trutinam ponderaſſet. In Italiam reuerſus, ab Inſubriæ Gubernatore Fontano Comite (cuius virtutes, & prælia, & victoriæ tantam operis hujus partem occuparunt)

Lancie à cauallo.

Gaſpar Ens lib. 26. Guillelmus Baudart an. 1605. Stato di Milano.

1605. runt) electus fuit ad Vallonum Peditum Legionem conducendam, cum poteſtate militiæ Præfectos ad ſuum arbitrium creandi: ſed executionem induciæ vetuere. Ab Rege Catholico aureos ferè mille annuos accepit, regale teſtimonium fidelis obſequij. Quique cum Ambroſio Marchione ſtrenuè militarat, etiam cum Philippo, eius non degeneri Filio, in omni propè expeditione pugnauit: inſigni teſtificatione præſtantiæ à tam laudato Viro laudatus. Ab alio poſtmodum Præſide Inſubriæ Conſaluo Fernandio de Cordubâ Italicæ Peditum Legionis Tribunus creatus, in obſidione Niciæ, & Caſalis egregiam nauauit operam. Denique anno milleſimo ſexcenteſimo trigeſimo eidem Militum Præfecturæ impoſitus, dum in Subalpinâ regione cum eodem Marchione Philippo rem de more fortiter gerit; ad Carinianum lethaliter ſauciatus occubuit; ſuo quòque confirmans exemplo, quàm glorioſum ſit in bello mori. In magnâ fuit exiſtimatione Militum, & Ducum, præſertim quòd puras ab alienâ re ſemper haberet manus: atque ab ijs iuberetur accipere, quibus alij reddere cogerentur. Comparem ſibi Coniugem elegit nomine Benedictam, æquè ſpectabilem claritate generis, & ſplendore virtutum: cuius integritas vitæ, morum ſuauitas, & prudentia rerum agendarum eluxerunt in ſobole. Fratrem habuit Nicolaus ſibi non diſſimilem Ioannem Baptiſtam: qui Marchionem Ambroſium itidem comitatus in extremâ profectione Belgicâ, Grollæ, & Rhenobergæ obſidioni, alijſque expeditionibus interfuit: ac poſt inducias, cum eodem Palatini ditionem ingreſſus, in partem gloriæ venit ex plerisque victorijs. Italorum Peditum primò, deinde Equitum Ductor, ac poſtremò Legionis Tribunus; ubique fortitudinis, ac militaris ſolertiæ ſpecimen dedit. Demum Veſaliam versùs cum Henrico Bergenſi Comite profectus, dum inter Exercitûs Principes ab hoſtili turmâ repentè inuaditur; atque alijs ad pugnam imparatis animos verbis, atque exemplo facit; tribus ab Hoſte vulneribus letho datur. Vt cadauer incolume ſeruarent, recepere ſe ſocij: & Henricus aromatibus conditum magnifico funere Veſaliæ cohoneſtauit, conuocatis Nobilibus, & viginti quatuor mendicis lugubri veſte indutis. Quare veriſſimum apparet Philippi Marchionis effatum: *Multum debere Belgium, multum Hiſpaniam huic Auriæ Familiæ; quæ in utriuſque obſequium tam prodiga ſui ſanguinis fuit.*

Ex lit. Philippi March. ad Nicolaï Filium 18. Apr. 1654.

Nizza.

Piemonte.

Laus Io. Baptiſtæ Fratris.

Ex eiſdem literis.

QVATERNAS ſolidas horas ſæuus conflictus arſerat: cùm inopinatò tympanorum fragor auditur: quo ambarum partium animi præ repentinâ nouitate commoti: Fœderatorum tamen vehementiùs, qui ſuſpicati, Catholicorum ſubſidium iam ingruere;

Certamen ingens Spinulæ ſtratagemate diremptum.

gruere; prælium in ſummo ardore diremere. Spinulæ militaris aſtus is fuit, Ducibus magnis & peruetuſtâ, & recentiore memoriâ uſitatus. Tympaniſtæ aliquot in equis præire iuſſi, & ſignum caſtra mouentium ſimulare; quaſi totus Exercitus propè ſubſequeretur. Quâ deluſus opinione Mauritius (nam plerunque artium calidiſſimi quique artibus capiuntur) veritusque Rurortâ, non multùm inde remotâ, digreſſum cum Copijs omnibus Spinulam iamiam ſuis ceruicibus imminere: reuocare paulatim gradum cœpit, ac receptui canere. Id quod futurum Marchio ſapienter proſpexerat, eoque commento ſtuduerat Hoſtem ab incœpto deterrere. Non tamen ipſe diutius multò diſtulit acceſſum ſuum cum ſexcentis Peditibus Hiſpanis; quem haud longo interuallo alij bis mille cum duobus tormentis ſequebantur. Tandem verò adiuncto ſibi Velaſco in flumen Marchio deſcendit: ibique ducentos ferè Mauritianos Pedites reperit, qui iam tùm vadum traijciebant, ut in alteram ripam euaderent. Quare Lucam Cairum in eos facere impetum iuſſit: qui unà cum ſuis egregiè dimicans, omnes prorſus internecione deleuit.

1605. Stratagemma. Marchiare.

Suonar' à raccolta.

Spinulæ acceſſus, & Hoſtium cædes.

Ingentem Hoſte propulſato lætitiam Catholici reportabant: cùm fortuna tantum gaudij non minore triſtitiâ intermiſcere, uti ſolet, aggreſſa eſt. Inter pugnantes multum ſibi gloriæ cumulauerat Theodorus Comes Triuultius, non ſolùm imperio, quo ſuos Equites ad coercendum Hoſtem acriter, ac diligenter impulerat: ſed etiam manu, quâ multos in medio flumine confoderat. Verùm repentino bombardæ ictu in pectore percuſſus, ac ſubitò extinctus, Catholicorum victoriam funeſtauit. Progreſſus tamen Spinula cum Velaſco trans fluuium, Mauritij recedentis nouiſſimum agmen carpere cœpit, ac diſſipare. Maioremque perniciem inſequendo attuliſſet, niſi faucius equus bellicum eius impetum retardaſſet. Igitur Hoſtium occiſorum perfuſus ſanguine, cæteriſque ad receptionem compulſis, ab inſectando deſtitit: ſuoſque recollectos, & pro virtute laudatos, ad quietem dimiſit. In hâc ſubitariâ, & quaſi fortuitâ dimicatione Mauritiani quà cæſi, quà faucij fuere quadringenti quinquaginta: atque inter eos cum aliquot Centurionibus unus etiam Tribunus. E Catholicis verò centum quinquaginta, quorum præcipui Triuultius, & Santomangus extincti, ſimulque Centuriones Foſſatus, & Carolus Gambaloita: Captiuorum autem Nicolaus Auria potiſſimus. Magnæ fuit exiſtimationis hæc pugna parti Catholicorum. Ex his quippe octingenti tantùm Equites, totidemque Pedites erant; & quidem in varias partes diſperſi, atque ex improuiſo oppugnati. Præ cæteris verò Triuultius ſummâ

Triuultius ab ictu bombardæ occumbit.

Dar'alla coda.

Ex lit. Marchionis ad Zunigā 20. Octobr.

virtute

1605. virtute æternam ſibi laudem comparauit: qui Principem Henricum, è fluminis traiectu antè ſommouit, quàm reliquæ ſociæ turmæ conuenirent; atque horis illis, quæ ſupremæ ipſi erant futuræ, partes omnes expleuit cum prudentiſſimi Ducis, tum fortiſſimi Bellatoris. Vt meritò dictus ab Hiſtoricis fuerit: *Vir heroici ſpiritûs: atque armis inclytus Heros.*

Botereius. Beyerlinch.

ET ſanè Vir ille fuit, non minùs ſuis, quàm ſuorum eximijs laudibus in omnem poſterorum memoriam celebrandus. Numerabat quippe in clariſſimâ ſuâ ſtirpe quà bellicâ, quà ciuili gloriâ ſpectabiles penè quot homines, tot Heroes. Eraſmum in primis ante quingentos annos Philippi Mediolanenſis Ducis Exercitûs Imperatorem: Georgium Ludouici Duodecimi Galliæ Regis Magiſtrum Equitum: Alexandrum Franciſci Primi ſupremum Ducem: cognominem ſuum Theodorum nunc Gallici, nunc Neapolitani Regis, nunc Venetæ Reipublicæ Imperatorem: Ioannem Iacobum appellatione Magnum, hiſtoriarum celebritate maiorem, meritis, & virtutibus ſummum: qui ſapienter, ac iuſtè gubernauit Inſubriam, ac Mediolanum aduerſùs Cæſareas vires tutatus eſt. Horum, aliorumque Theodorus ut bellico impreſſa pulueri veſtigia premeret; in ipſo ætatis vere; in præclari felicitate coniugij cum Principe Catharinâ Gonzagâ, Vincentij Tertij Mantuani Ducis Conſobrina; in magnâ ſpe prolis ad Auorum gloriam euehendæ, relicto unico Filio, quamuis numerum præſtantiâ compenſante, nominis, & virtutum hærede: nexus omnes abrupit, properans ad Belgicum bellum, è quo reuerſurus non erat, Spinulæ Marchionis vel inflammatus exemplo, vel æmulatione gloriæ ſtimulatus. In eo fortitudinis campo nihilò planè minora Theodorus geſſiſſet Maioribus ſuis: niſi mors importuna ſpes ingentes de more præcidiſſet. Atque ut ipſe militarem Heroum, quos recenſuimus, virtutem compendio tam temporis, quàm factorum complexus eſt: ita Nato cognomini ad ſacram Purpuram euecto reſeruauit, ut Purpuratorum ex eadem Familiâ Patrum laudes æmularetur. Quamobrem Antonij prudentiam, iuſtitiamque Theodorus Cardinalis in regendâ pro Rege Sardiniâ, Siciliâque repræſentauit. Scaramutiæ in tuendo Gallici Regni patrocinio fidem, ac magnanimitatem expreſſit, in Oratoris munere pro Rege Hiſpano (duas quippe ſummas Coronas Stirps una coluit) apud Pontificem Maximum Innocentium Decimum nauiter obeundo. Auguſtini diligentiam in conquirendis, deſcribendiſque Pontificum, & Cardinalium rebus geſtis; literarum, & Literatorum amore adæquauit. Iunioris demum Antonij mentis capacitatem varijs legationibus

Triuultii Comitis Elogium.

Eius Familiæ Viri armis inſignes.

Franc. Sanſouin. de Illuſtr. Italiæ Famil. Frãc. Guicciard. in Ital. Hiſtor. Paulus Iouius in Hiſtor. ſui tẽp. & in Elog.

Onuphr. Pãuin in Pontif. Alphonſus Ciaccon. in Pontif. cum Addition. Paul. Manut. Præfat. in Saluſt.

Triuultii Cardinales, ac præcipuè Theodorus eius Filius.

bus exercitam; ipſe præ ſe etiam tulit magnarum tractatione rerum,& ſummorum negotia Principum feliciter peragendo. Vt igitur Theodori Comitis decora omnia contrahantur in unum; hoc ſit illius quâcumque glorioſius laude præconium: Theodori Cardinalis Triuultij Patrem fuiſſe. 1605.

Ex enarrato conflictu præter Hoſtis repulſi gloriam, retulere Catholici duo ſigna Fœderatorum, & carros totidem onuſtos bellico inſtrumento. Propè etiam fuit, ut manubias inde longè opinione maiores reportarent: captiuum nempe Principem Henricum. Is in ſummo prælij tumultu deſtitutus à ſuis, Baxio ſe coniunxerat. Cùmque Centurionem inuaſiſſet, ſclopetum in eius latus direxit: ſed pyrius puluis ignem non concepit. Mutuò illum diſplodere conatum pari ſorte feſellit euentus. Quare Centurio ad eum propiùs accedens, tranſuerſamque pectori faſciam arripiens, equo deuoluere Iuuenem contendit. Adeſt auxilio vicinus Baxius: ſclopeto caput Centurionis petit: ſed præ feſtinatione, in loricam ictus deſcendit. Accurrentibus verò undique Mauritianis, uterque ex Hoſtium manibus eripitur. His æquè fortiter, ac feliciter geſtis, Spinula, & Velaſcus Rurortam ad Caſtra reuerterunt.

Marchio ad Buquoium quo die res geſta, & 11. ad Solrak: Gaſpar Ens lib. 26. Grotius lib. 14.

Henrici Friderici pericula.

INTEREA Vachtendonchæ obſidio promouebatur: licèt nonnihil identidem ſubſidij per paludem ſubmitteretur. Tres aduersùs eam Buquoius tormentorum ſuggeſtus diſpoſuit, præter ſuprà memoratos: ad dexteram unum cum quatuor bombardis, ut munitiones à fronte ſubduceret: alios duos coniunctos cum tormentis ſeptem ad læuam, ut ab lateribus Hoſtium vim inhiberet, ac liberum redderet foſſæ traiectum. Duo tamen ad defenſionem prompta ex eâdem parte tormenta, nunquam ita diſijci, lædique potuerunt, quin altera ſtatim duo reponerentur. Verùm etſi continenter inde Obſeſſores peti ri, atque eorum plerique extincti; nihil ideo repreſſus, aut retardatus eſt ardor: quò minùs paucis diebus ad fluuium, qui obſtabat unus ante foſſam, peruenirent. Adfuit id temporis Spinula, obſidionis progreſſus ſuiſmet oculis inſpecturus. Ibi conſilium ei ſuum aperuit Buquoius, inſequente nocte ſtrato ex aſſeribus ponte flumen tranſmittendi: ac ſupra foſſæ ripam excitandi lunatum munimentum. Vtrumque Marchio probauit: ac res ſapienter adminiſtrari compertum habens, Rurortam redijt.

Vachtendonchæ obſidio urgetur.

Piätar batterie.

BVQVOIVS, cuſtodiam agente Iuſtiniano, trans flumen proceſſit: ac lunatam munitionem cœpit extruere; quam mox Brancatius, ac Sangeorgius ad culmen perduxere. Inde ut foſſam tranſmittere licèret, eam inſtitit opplere materie Iuſtinianus: ſimulque

mulque

1605. muſque ab dextro latere aggerem è virgarum faſcibus colligatis erexit, quò tutior ab Hoſtium tormentis tranſmiſſio foret. Partem alteram foſſæ iniectu quòque materiæ peruiam fecit Brancatius: tertiam, poſtremamque Sangeorgius. Quibus peractis, ac Milite ad propugnaculum Oppidi tranſducto; ſubter illo cuniculum effodere Iuſtinianus aggreſſus eſt.

Mavritivs, Vachtendonchæ ſubſidio deſperato; pro eius Oppidi iam impendente iacturâ, maiorem Catholicis reponere moliebatur. Ab eius militari Statione haud longiùs quatuor leucis Vrbs Geldria erat. Illam inopinatò adoriri, & ſi liceret, capere animus fuit. Quare cum quinque Peditum millibus, Equitibusque bis mille profectione feſtinatâ, ad Pagum Iſſen in medio ſitum itinere Caſtra poſuit. Eadem nocte, poſtquam eò peruenisſet, Philippum Mornæum Pleſſium Gallum Geldriam præmiſit: cui bis mille Pedites, Equites mille ſubiunxit. Vbi ad Vrbem hi acceſſere, extemplo pyloclaſtra portis admouent. At eorum Inſtructor ab excubantibus Cuſtodijs antè occiſus fuit, quàm ignem applicaret. Igitur detectis inſidijs, ac Defenſoribus magno numero agglomeratis; refugere inde coacti ſunt Mauritiani cum iacturâ tam Militum, quàm inſtrumentorum. Venerat ad aures Spinulæ, mota Maurirÿ caſtra: adeòque non temerè ſuſpicatus, eum auxilio Vachtendonchæ accurrere, ut medium interciperet, ſimul cum ſuis Copijs è Stationibus proceſſit, ſimul paratum eſſe Buquoium iuſſit ad obſiſtendum. Verùm cùm ad eius indagandum iter Exploratores miſiſſet, certior ab ijs eſt factus de Geldriâ incaſſum tentatâ. Quare Ryrortam, ad munimenta perficienda, ſe recepit.

Mauritius Geldriam Vrbem intercipere conatur incaſſum.

Pettardiere.

Iam verò ad Vachtendoncham tempus erat, ut cuniculus perfectus ſuccenderetur: ac per deductam ab eo ruinam impetum in propugnaculum facerent Oppugnatores. Iamque hi à Buquoio diſpoſiti in hunc modum erant. Inſtructores Militum duo præibant: & quinque ſupra viginti quiſque ducebat Pedites pyrobolos manibus præferentes: quos à ſimilitudine mala Punica vocant. Ponè ſequebatur è Sangeorgij Legione Centurio cum alijs quinquaginta. His proximi erant Centuriones duo, alter Iuſtiniani, alter Brancatij, cum ſuâ quiſque centuriâ. Tùm alij duo cum ducentis. Poſtremum agmen Sangeorgius agebat è reliquis Copijs. Munitiones, & Caſtra mille Militibus cuſtodita. Ita verò fuerat inter eos conſtitutum: ut ſi quis foret in propugnaculo receptus; ante illum primus Centurio ſubſiſteret, ac ſe, ſuoſque communiret: ſin autem nullus, oppugnatio promoueretur. Igitur admotus cuniculo ignis tantum muri perrupit, ut per eum hiatum

Sergenti.

Granate.

Catholicorum Militum diſpoſitio ad oppugnationem Vachtendonchæ.

hiatum commodè poſſet magna Militum vis irrumpere. Quod conſpicati Defenſores ſtatim in fugam auerſi ſunt. At à ſuis Præfectis exprobrationibus,& minis compulſi,ad murum omni ope tuendum rediere. Quibus acriter obſiſtentibus, Catholicorum impetus aliquantùm elanguit. Adeòque primus Centurio retrocedere cœperat: cùm duo, qui proximè ſequebantur, non ſeruato præſcripto, atque ordine in oppugnatione procedendi, illum ſubitò præuerterunt, ac Defenſores ad receptum uſque propulſarunt. Sed vel violatæ legis, vel nimiæ confidentiæ pœnas illico ambo dederunt:alter in ipſo conflictu cadens, alter ex eo ſaucius, & paulò pòſt extinctus. Animos Oppidani reſumpſerant,iterumque Catholicos ad receptionem adigebant: niſi hos imperio, exemploque Sangeorgius ad fortiter faciendum inflammaſſet. Namque animosè prætergreſſus,in ſummo propugnaculo locum cepit, eumque communiuit. — 1605. *Breccia.* — *Propugnaculum à Sangeorgio capitur.*

Nocte deinde ſubſequutâ Iuſtinianus alterum effodere cuniculum inſtituit. Buquoius verò tormenta duo aduerſus factum hiatum direxit, ut hoſtilem receptum quaſſarent. Verùm ortâ luce Oppidani ad colloquium Obſeſſores euocarunt, certiſque conditionibus deditionem fecerunt. Egreſſi ſunt ſexto Calendas Nouembris cum armis,ſignis,atque impedimentis nongenti quidem incolumes, ſaucij verò centum quinquaginta, ducentis cæſis relictis. E Catholicis vulnerati ducenti quinquaginta:totidem extincti. Horum fuere præcipui: ſupremus Exercitûs Inſtructor Chiappanus; Centuriones Barbutus, Pantaleo Spinula, Marcellus Caſtramedianus, Aſcanius Minutulus, Vincentius Maria Bergonzius, Rouerus Comes. Tormenta duodecim in Oppido reperta. — *Oppidum deditur.* — *Farchiamata. Arrenderſi.*

Dvm Buquoius ad Vachtendoncham rem bene, ac feliciter gerit;Fridericus Comes Vandenbergius, qui diu Bucbouti, mox per aliquot dies Axenæ ſtationem Exercitûs collocarat; cum eodem Oppidulum Middelburgum aggreſſus eſt. Id verò poſt diſploſa ſemel, iterumque tormenta, cum conditionibus venit in poteſtatem. Illo ſtatim, eiuſque ſuburbio communito, ad aggerem Damenſem ſe contulit Fridericus. Ibi duo excitauit prope Sluſam munimenta, bombardis inde continenter fulminantibus minimè ab opere retardatus.

At Spinula, ubi de Vachtendonchâ deditâ cognouit, ad Buquoium mandata literis dedit; ut eâ idoneo Præſidio firmatâ, dejectiſque circumcirca ductis aggeribus,ad Cracouum expugnandum pergeret. In Agro Meurſenſi Caſtrum hoc erat, à Fœderatis occupatum, ac terrenâ munitione, foſſâque circumſeptum. — *Spinula Cracouū inuadi iubet.* — *Cracoue, ò Cracau.*

Cùmque

1603. Cùmque ſuum illi Præſidium ibidem collocaſſent;circumiectam regionem identidem infeſtabant. Huic ut occurreret malo, Buquoium eò miſit Marchio cum victricibus Copijs. Vbi peruenere;tribus Caſtrum ab lateribus obſederunt:unum cum ſuis Brancatius tenuit, alterum Iuſtinianus, Sangeorgius tertium. Ipſâ nocte aggeres obliquè accedentes duxerunt: ac ſena tormenta opportuno ad muros quatiendos ſitu collocarunt. Primâ verò luce miſit Buquoius, qui deditionem poſtularent. *Eam ſi abnuerent*, addebant, *de conditionibus actum fore*. *Præcocem eam eſſe*: reſponderunt Oppidani. Quâ reſponſione commotus, iuſſit Buquoius tormenta continenter exonerari. Solidam diem ingens concuſſio tenuit: noctu verò obſidionales acceſſus adeo promoti; ut altero mane in conſpectum ſe Iuſtinianus dederit ſupra foſſam. Eam traijcere iamiam moliebatur ramalium faſcibus colligatis; atque in farcimina congeſtis: cùm Oppidani, defenſione deſperatâ, colloquium, & conditiones ab Hoſte popoſcerunt. At Iuſtinianus verba verbis reponens; *Serotinas eas eſſe*, reſpondit. Simulque inceptum opus peregit. Iamque perruptis bombardarum impetu muris, oppugnatio adornabatur. Obſeſſi deſertis mœnibus, in Arcem confugère; quæ foſſâ, ac verſatili ponte munita erat. Quamobrem ſuccenſi maiore irâ Obſeſſores, pontem reuellere, ac deturbare aggrediuntur: & quæ relicta fuerant ad muros tormenta Defenſorum, in ipſos vertunt, quantumuis deditionem proclamantes. Verùm Buquoius illos miſeratus, conceſſit, ut incolumes ſe victoris arbitrio permitterent. Igitur intra Templum eâ nocte concluſos, poſtridie ſine armis, ſolis Centurionibus enſe relicto, trecentos numero liberos dimiſit. Ea quippe in clementiam prona Marchionis ſententia fuit, Archiduci quòque probata; quamquam Militibus parum iucunda, vel in ſæuitiam ſemper ferè procliuibus, vel ob detrectatam deditionem iratis. Cùm verò accepiſſet Spinula, quoſdam inter illos eſſe Sancti Andreæ Arcis deſertores, aliosque transfugas Italos; eos omnes ad ſuſpendium deſtinauit. Ita uno, eodemque mandato & parcere ſubiectis voluit, & plectere defectores. Quatuor inde reportata ſigna, ad eumdem tranſmiſſa. E Catholicis octoginta quà cæſi, quà ſaucij: eorumque è Legione Iuſtiniani pars maxima. Vt eorum iactura copioſior fuerit (ceu fieri ſolet) quorum virtus ardentior.

Approcci. — *Marchio ad Petrum de Zuniga 11. Nouembr.* — *Faſcine. Salſiccie.* — *Iuſtinianus in fine lib. 4.* — *Ponte leuatoio.* — *Renderſi à diſcretione. Ex lit. Marchionis ad Archid. & Buquoium 6. Nouemb.*

Eius obſidio. — Oppido, atq; Arce Catholici potiuntur. — Parcitur Obſeſſis. Transfugæ morte mulctantur.

SECVNDORVM euentuum felicitas, & Meurſæ propinquitas expugnato Cracouo, Archiducem hortabantur, ut proſperam proſequendo Marchionis fortunam, Meurſam ipſam oppugnari iuberet. Quare illum eâ de re commonefactum voluit. At is:

Marchio ad Mauſic. 10. Nouembr.

Meurſæ oppugnatio Archiduci diſſuadetur à Spinula.

1605.

Eiuſmodi expeditionem ſibi maximè in votis eſſe : reſpondit : *multoſque ſe dies id animo volutaſſe. Verùm ad extremum ſibi conſtare, ſinè manifeſto Copiarum diſcrimine, ac ruinâ id operis tentari non poſſe. Anni tempus iam ad hyemem vergere, obſidionibus potiſſimùm importunam. Frigidâ, pluuiâque tempeſtate longè peiorem eſſe Obſidentium, quàm Obſeſſorum conditionem. Hos quippe ſub ſuis tectis ad imbres, rigoremque defendendum pluribus adminiculis iuuari. At Obſeſſores vel ſub aperto Cælo, vel ſub anguſtis tentorijs degere, aëris iniurijs ferè ſemper obnoxios. Milites porrò ſuos recentium laſſos laborum, ſeminudos, ægrotos, quo laturos animo, ſibi pugnas indies ex pugnis ſeri, ac pro ſuſpiratâ, commeritâque quiete nouis ſe laboribus, ac periculis obiectari? Oppidum illud eſſe, uti magni momenti, ita validiùs ab Hoſte communitum, quàm ut paucis diebus expugnari queat. Quare opportunius multò ſibi videri, conſequentem in annum eam obſidionem differre. Interea bellicos apparatus inſtrui poſſe copiâ longè maiore: quandò etiam Hoſtis validiores ſit vires contracturus. Ideoque curandum ſedulò, ut ex Hiſpaniâ quantum fuerit ſatis pecuniæ, Copiarumque tempeſtiuè mittatur. Eo ſubſidio ſperare ſe, longè maiora Regis, Archiducisque rebus emolumenta proximo anno euentura*. Suaſit hæc Alberto Marchio per literas ad Manſicidorium datas: & iure perſuaſit. At Meurſæ Gubernator, ſeu de illâ mente Archiducis factus certior, ſiue confinium locorum expugnatione commonitus, agi rem ſuam, dum proximæ periclitantur; optimum factu duxit, cum Marchione pacatè tranſigere. Itaque ad eum ſcripſit:

Ex literiſ Marchionis ad Manſic. 26. Nou.

Marchionis tractatio cum Meurſenſibus.

Neutrale.

Meurſam Oppidum eſſe medium inter utramque Partium, neutrique addictum: ac propterea par etiam eſſe, ut eius Agrum, & circumiecta loca ipſe à ſubiectis ſibi Militibus infeſtari vetaret. Ad hæc Spinula: *Nequaquam ſibi videri medium*, reſpondit, *quod Fæderatorum Præſidio teneretur. Quòd ſi eius conditionis teſtificationem aliquam ab Archiduce impetraſſet; eam in medium produceret: ſeque ſtatim ſuos ab hoſtilibus faciendis cohibiturum*. Multi poſtmodum dies interfluxere: cùm Meurſenſes quamdam ad Spinulam tranſmiſerunt Alberti ſyngrapham ante complures annos exaratam. Quæ cum vim eo tempore nullam, commutatis rerum conditionibus, haberet: ipſos ſuo ſe telo conficere, Marchio aſſeruit. Cum eâ viâ nihil proficerent: aliam iniere. Referri ad Spinulam iubent: *Si ab Archiduce de nouo concedatur, ut medij inter utramque Partem conquieſcant: ſe ſtatim ex Oppido Præſidium dimiſſuros*. Reſponſum ab Spinulâ: *Pronum illis eſſe ſuper eâ re Archiducem rogare. Satiùs tamen videri, ſi ſuum ipſi Oppidum cum eodem Præſidio: Catholici verò loca recens expugnata, neutris alteros infeſtantibus, obtinerent*. Atque huic ſanè conſilio utrique paruerunt.

FER-

1605. FERDINANDVS quòque Colonienſis Archiepiſcopi, Cæſareique Septem-Viri Adiutor, & Fratris Filius ad Spinulam legauit Zollerenium Comitem, Præſulemque cum literis; quibus non leuiter querebatur: *Accepiſſe ſe Populorum Patruo, ſibique ſubiectorum querimonias: quòd Regius Miles ipſorum fines inſederit, non ſine graui detrimento, ac pernicie. Quamobrem rogare ſe per priſtinam beneuolentiam, operamque ab ipſo toties humaniter oblatam; ut è ſuâ quamprimùm ditione Copias omnes deducat. Id namque tum æquitati, tum mutua inter ſe neceſſitudini maximè conſentaneum fore*. Tanti Principis iuſtæ petitioni non ita multò pòſt Marchio fecit ſatis. Adeò in bellicis rebus difficile eſt, unius commodo ſine alterius incommodo ſubſeruire.

Menſe Nouembri.

A ditione Colonienſis Antiſtitis Milites remouentur.

AD Vachtendoncham interea reſarciendis oppugnationis damnis inſudabatur. Hermannus Comes Vandenbergius perficiendis operibus inſiſtebat. Propugnaculum, ſub quo cuniculus effoſſus fuerat, ac ſuccenſus, inſtaurabatur. Alterum quòque refici cœptum: & mœnia, quâ parte diſiecta, reſtitui. Ponti quòque fabricando Sangeorgius diligenter inſtabat. Nec minore Operarum induſtriâ, ac Præfectorum ſedulitate munitiones prope Rurortam perducebantur ad ſummum. Ioannes Mediceus his accurandis impoſitus. In Arce, cui Diuæ Eliſabethæ fecere nomen, exhauriendam, purgandamque foſſam Germani ſuſceperant. Id tridui ſpatio, dies noctesque laborando, peractum. Burgundiones inferiorem loricam, congeſtitiâ terrâ farctam erexere. Superiorem verò diſtinxere propugnaculis, exceptâ parte, quæ Rhenum ſpectabat. Vnicuique propugnaculo ſuum munimentum medium adiectum; eique tormentum impoſitum. Labrum exterius foſſæ præfixa palorum ſerie roboratum. Agger quòque ad pontem tuendum excitatus. Simili ferè opere, atque arte Arcem alteram à Diuo Alberto denominatam muniere. In eâ tamen id minùs commodè factum, quòd tabernacula Militum è paleis erant, ceſpitibusque conſtructa. Id verò quàm obnoxium periculis eſſet, ipſe docuit euentus. Germanorum quippe Statio, fortè excitato per noctem incendio, magnam partem igne conſumpta. Quòd ſi pytij pulueris receptacula flamma eadem afflaſſet; longè grauius accepiſſet Arx uniuerſa detrimentum.

Sangeorg. ad Marchionẽ, 9. Decembr.

Ioan. Mediceus ad Marchionem, 2. Decembris.

Parapetto terrapienato. Baſtioni. Caualiero. Contraſcarpa. Palizzata. Trinciera.

Baracche.

Varia munimenta à Catholicis roborantur.

NEQVE verò labores in tot conflictibus fortiter à Militibus exantlatos Marchio paſſus eſt remunerationis expertes. Namque & pecuniæ vim ab Archiduce impetrauit, quam Melzij, Balanzonij, Antunijque Legionibus miſit, inter eos diſpenſandam, qui ad Brocham omnium ſtrenuiſſimè pugnaſſent; & Lucam Cairum, qui præclarum ſui ſpecimen in eodem prælio præbuiſ-

Marchio ad eoſdem Tribunos, 10. Nouembr. Bruch.

Spinulæ Milites remunerados curat.

ſer, datis pro eo ſingillatim literis Alberto commendauit: ut meritis eumdem honoribus, ac præmijs cumulando, cum debita reddéretur virtuti merces, tum cæterorum ardor ad paria facienda inflammaretur. 1605. 8. Nouemb.

De ipſius victoriis famâ per Europã.

Hae circa Rhenum victoriæ alia ſuper aliam haud longo tempore reportatæ, cohibere famam ſui unius Belgij finibus non potuere. Sed primò vicinam Galliam earum celebritas compleuit: quam ex eius regiâ Vrbe ſcriptis ad Marchionem gratulantibus literis teſtatus eſt Balthaſſar Zuniga, Hiſpani Regis apud Gallum Orator. Mox uniuerſam Italiam, ac natale præcipuè Spinulæ ſolum, Genuam, rerum fortiter, ac fortunatè geſtarum peruagatus rumor maximos ubique lætitiæ ſenſus, publicosque plauſus exciuit. At in Hiſpaniâ (cuius potiſſimùm ea ſeries victoriarum intererat, & cui præ cæteris Marchionis virtus, & fortuna militabant) quò dulcior accideret optimorum euentuum ſonus; non incommodè viſum eſt triſti aliquo, ſed mendaci nuncio præuerti. Sic enim ſolet poſt nubilum Cælum lætior affulgere ſerenitas. 8. Nouemb.

In Hiſpania ſiniſtra opinio.

Anglicvs ergo in Aulâ Hiſpanicâ Orator ad ſe perſcriptum vulgauit: ingentem cladem Spinulam accepiſſe; eiusque Pedites ter mille, & quingentos ab Hoſte trucidatos. Mœroris, & trepidationis impleuit Aulam hic nuncius. Fidem dicto faciebat, Regiſque, ac regiorum Procerum magis angebat animos: quòd præter morem nullus aderat è Belgio Tabellarius. Infauſta quippe, ac non placitura ſeriùs, ægriùsque nunciantur. Mali ſuſpicionem, atque omnium ſollicitudinem cumulauit; quòd Genuenſis Ciuis, magnæ in Hiſpaniâ negotiationi addictus, miſſum à Fratre in Belgio morante famulum cum literis diem integrum domi occuluit, rei pecuniariæ rationes priuatim ſubducturus: cùm tamen eum aduenisse aliqui certò ſcirent. Quod ita interpretabantur, quaſi Patritium hominem pigeret, tam ingratum Regi, atque alijs nuncium, ac ſuo præſertim Ciui parum honorificum, ab ſe, ſuiſque palàm fieri. Sed non diu mœror hic hominum animos occupauit. Poſtero namque die per famulum eumdem vulgata eſt Spinulæ ad Brocham de propulſato Hoſte victoria. Quæ fama tantò maioribus cunctorum excepta plauſibus, quantò amplior paulò antè fuerat metus, atque triſtitia. Magnum opus, & arduum omnibus videbatur; Mauritium non magis bellandi veterem, quàm vincendi, cum Equitatu ipſius uniuerſo, & magnâ Peditum parte, Catholicorum Equites paucos improuisò adortum repuliſſe. Verùm non hîc voluptas publica ſtetit. Poſtridie quàm hoc per Aulam, Vrbemque totam in ore, Carol. Strata ad Marchionẽ Valliſoleti. 17. Nouembr.

Mox falſa deprehenditur.

præ-

1605. præconioque omnium fuit; Bruxellenſis tandem Tabellarius aduênit. Expectantibus cunctis, an is læti nuncij confirmationem, an quid aliud afferret noui; literas alteras ab Archiduce, à Marchione alteras reddit. Ambæ unâ, eâdemque narratione duas alias victorias recenſebant: Vachtendoncham breui tempore oppugnatam, & captam: Mauritianos ab Geldriæ mœnibus, quibus inopinatò per nocturnas inſidias imminebant, proturbatos. Quando Tabellarius ad Aulam peruênit, intempeſta nox erat, ac planè intempeſtiua nuncijs ultro, citroque mittendis, præter hunc unum adeo cunctis exoptatum. Igitur Petrus Franqueſa, Villæ-Longæ Comes, atque ex ijs unus, qui Regi erant à Secretis; licèt ſe iam ad quietem compoſuiſſet, aperire literas voluit, ac rem totam cognoſcere. Præ ingenti verò, quâ geſtiebat, ex tam proſperis ſucceſſibus lætitiâ; continere ſe non potuit, quin illâ ipsâ concubiæ noctis horâ mitteret ad Carolum Stratam, Marchionis negotijs in Aulâ Hiſpanicâ impoſitum, qui ſchedam ad eum ſtatim perferret geminas victorias indicantem. At ubi diluxit, Regia uniuerſa ingenti gaudio, mutuis gratulationibus, fauſtis acclamationibus completur. In priuatis domibus, in publicis congreſſibus una colloquendi materies, Spinulæ Marchionis victoriæ. Cuius in literis ad Archiducem datis, atque ab eo in Hiſpaniam tranſmiſſis, illud præcipuè animaduerſum ab Hiſpanis Proceribus, ijſdemque iucundiſſimum fuit; quòd bellicæ laudis, atque præſtantiæ partem tribuebat maximam Aloyſio Velaſco. Bis verò ſapienter in uno hoc facto agebat Marchio: & quòd ſuas laudes modeſtè reijciebat in Hiſpanos: & quòd non ad ipſos, ſed ad Germanum Principem ſcribebat. Nec minoris prudentiæ fuit, conſilium illud totum arma in Friſiam transferendi, quamuis ab ſe excogitatum, atque in Hiſpanicâ profectione Regi, Regioque Senatui etiam in ſcriptis propoſitum (uti ſuprà narratum) atque ex eo natos tam proſperos, lætosque ſucceſſus; non ſibi vendicare, ſed quà Regi, quà regio Adminiſtro præ omnibus gratioſo, Lermæ Duci tribuere; ut ex eius ad illos literis apertiſſimè conſtat. Ideoque frequenter in principum Virorum coronâ Lermæus commemoratis Spinulæ victorijs gaudebat, tanquam ſuis; ſeque in ſcopum collineaſſe iactabat, & diuinitus afflatum, neruis omnibus contendiſſe, ut ad bellum Belgicum Marchio regrederetur. Neque inanis, aut falſa ea gloriatio erat: quandò (ut etiam memorauimus) omnes quæ Spinulam auertebant à Belgio, difficultates ipſe ſuperauit.

Hiſpanorum lætitia ob res proſperas Marchionis.

Simon Saulius ad Marchionē Valliſoleti, 22. Nouemb.

Spinulæ modeſtia & prudentia.

TAM celebris hæc fuit multiplicis fama victoriæ, paucorum ſpatio menſium reportatæ; ut iam tùm ſapientes, ac magni Viri

Ioannes Idiaquez ad March. 19. Nouembr.

Eiuſdem res geſtæ dignæ indicantur hiſtoria.

ri digna facta cenſerent, quæ publicis conſignata monumentis literarum, in exemplum poſteritatis irent. Neque defuit in Hiſpaniâ Hiſtoricus Regius magni nominis, & multis voluminibus rerum in uniuerſitate ſuo tempore geſtarum in lucem editis nobilitatus: qui præclara Marchionis facinora, bellicoſque ſucceſſus & diſtinctè cognoſcere peroptaret, & conſequentium ætatum memoriæ prodere. Quamobrem ex ipsâmet Aulâ Spinula rogabatur, ut quæcumque in ſingulos acciderent dies, adnotari diligenter iuberet, atque in Hiſpaniam perferri. Quinetiam hanc ſcribendam Hiſtoriam fuiſſe Magno Lipſio demandatam, diligens eius Auditor, & ſtilo velut alter Lipſius, in Epiſtolâ typis editâ ipſi Marchioni ſignificat his verbis: *Nouum latoris Martis Auſpicem te Belgica ſenſit, & iam Scriptorem poſcit, qui munus Lipſi poſthumum ſubeat, Hiſtoriamque ordiatur. Ego ordiar: ſic me benignitas tua reſpiciat, ut quantum pro Maximo Rege moliris, celebrari ſuſtineas.*

1605. *Anton. de Herrera. Andreas de Prada ad March. 19. Nouembris.*

Erycius Puteanus Epiſt. 22. Cent. 3.

INTER tot Catholicorum victorias, non paſſa eſt fortuna belli, de more varians, militaris prouentûs prorſus expertes eſſe Fœderatos. Itaque ſub exitum anni, quaſi ſerò eos reſpiciens, tot iacturis nonnihil emolumenti aſperſit. Antonius Schetſius Grobbendonchi Dominus, & Syluæ-Ducis Præfectus Bruxellas cum ſuâ centum Equitum turmâ ſe contulerat. Dum illa, eo relicto, Syluam-Ducis reuertitur, incidit fortè in ſexcentos Fœderatorum Equites à Marcello Baxio deductos. Extemplo ab his aduersùs illos fit impetus. Pauciores à tanto maiore numero circumuenti, non fundi, ac profligari non poterant. Igitur ex eis cæſi, ac vulnerati octoginta cum Signifero, ac Præfecti Locum-tenente, non leui prædâ equorum abactâ.

Equites aliquot Catholici ſuperantur à Fœderatis.

IAM verò Fridericus Comes Vandenbergius duo prope Sluſam munimenta perduxerat ad faſtigium. Iam aliud ad Flandriæ caput (quod appellant) Archiducis iuſſu fuerat excitatum: quò tutius id latus eſſet, minùsque peruium Hoſti; ſi quandò illac ad Antuerpiam infeſtandam rurſus incurrere tentaret. Contrà verò ex conuentu cum Fœderatis iuſſit idem Albertus æquari ſolo Patientiæ propugnaculum, easque, quas ad Hocſtratam Seditioſi erexerant munitiones: diruentibus pariter Hoſtibus, quas ad Voudam extruxerant; duoque Caſtra, ſuo quodque Domino, reſtituentibus. Ad Rurortam quòque Arces ambæ perfectæ, communitæque. Cùmque ea, quæ à Diuâ Eliſabethâ nomen accepit, non æquè ſitu valida foret, atque Albertina: munitionem foſſæ exteriorem erexit Spinula, tribus lunatis propugnaculis roboratam.

IN-

1605. INCLINABAT annus in finem; & pluuiæ quotidie magis ingruentes Militem in aperto camporum commorari diutius prohibebant. Igitur Marchio relicto ad Arcium præfecturam Malasſæ Domino cum bis mille Peditibus, Equitibus centum; cæteras Legiones in hyberna dimiſit: quod feciſſe paulo antè Hoſtem inaudierat. Locum-tenentis munus in Equitatu, quod egregiè Triuultius geſſerat, Equiti Ludouico Melzio ab Archiduce, ac Marchione collatum. Legio verò, cuius ipſe Tribunus erat, Sangeorgio Comiti commiſſa. Per idem ferè tempus Petrus Sarmentus, qui cum Hiſpanicâ Legione ſibi ſubiectâ ab Hollandicarum nauium inſectatione in Angliam ſe receperat (ut antea dictum) obſeruato tempore nauigantibus opportuno, nocturnas inter tenebras Hoſtem fallens, ſine damno, non ſine periculo appulit Dunchercham. Neque multò pòſt eòdem Hibernici Milites Hugone Moſthenio Ductore peruenere. Quod Exercitûs ſupplementum quò magis tunc inexpectatum, ob infeſſum hoſtili Claſſe Oceanum: eò lætius Archiduci, Marchioni, Belgisque omnibus Catholicis aduenit.

Ex literis Sarmenti ad March. Dúnchercha 9. & 16. Dec.

Sarmentus cum Copiis in Belgiū appellit.

ARCHIDVX verò huius anni felicitatem in rebus bellicis, ut acceptam Deo retulit, pro ſingulari ſuâ pietate: ita Diuinâ causâ promouendâ, hoc eſt Catholicâ Religione propagandâ, eidem ſe gratum reddere contendit. Quare mittere decreuit in Friſiam Archiepiſcopum Philippenſem: ut in Vrbe, Oppidisque recèns à Spinulâ ſubactis verum Dei cultum, ritusque Catholicos inſtauraret. Id quò faciliùs, pleniùsque perficeretur; Tarentinus Archiepiſcopus, qui Pontificius erat apud Archiducem Nuncius, eâ ſuper re literas ad Marchionem dedit: *Rogans ut eum ſe conuenturum quâ par erat, & quâ utebatur in omnès, atque in Eccleſiaſticos præſertim viros, benignitate exciperet: utque tam Lingenſi Gubernatori, quàm aliorum locorum Præfectu maximo eumdem ſtudio commendaret: iuberetque opem omnem, ac robur ſuppeditari ad Catholicam Religionem, & morum integritatem in eiſdem locis reſtituendam.* Peregit id Spinula pro ſuo more, ac pietate diligenter.

Albertus, & Spinula Religioni propagandæ ſtudent.

12. Nouēb.

IAM tempus inſtabat, quo armorum ceſſatio ſpatium illi præbebat, non, ut Militibus, quieſcendi (neque enim quieſcere admodum animæ magnæ ſolent) ſed nouis itinerum laboribus Hiſpaniam versùs ſe committendi. Igitur factâ ab Rege, atque ab Archiduce poteſtate, ad profectionem ſe accinxit. Ante diſceſſum tamen Bruxellis, de expeditionibus anno veniente ſuſcipiendis, frequens atque prolixum cum Alberto conſilium habuit. Poſt multas conſultationes, ea demum certiſſima omnium deliberatio ſedit: ut duplex adornaretur, atque in procinctu ſtaret

Marchio diſceſſurus in Hiſpaniam, cum Archiduce conſultat.

ret

ret Exercitus. Altero feliciter inchoatum in Tranſrhenanis regionibus bellum continuaretur. Quod ſuadebat locorum opulentia Copijs alendis, ſinè ſummis impendijs, annonam abunde ſuffectura. Idque Hoſtis ipſe docuerat, anteacto tempore magnam inde pecuniam corrogando. Quinetiam trans Iſalam fluuium arma importanda: ut interiùs, viuidiùsque ſe peti Fœderati ſentirent, ac dolerent. Alter Exercitus per idem tempus motus Vahalim tranſduceretur: atque in Inſulâ, quam Betauiam appellant, locus magni momenti quiſpiam occuparetur. Ita futurum, ut duabus uno tempore pugnis inſtantibus hinc, atque illinc Hollandia premeretur: quæ anno ſe iam euoluente ſingulis dimicationibus obſiſtere nequierat. Maius profectò, quàm ad eam diem ſuſceptum, ſe mouere opus, Archidux, atque Spinula intelligebant: ac maioribus adeò viribus non è Belgio Catholico ſolùm, ſed ex Hiſpanicis quòque regnis, ærarijsque inſtruendum. Quamobrem maturanda Marchioni fuit, quamuis incommodâ præ imbribus, niuibusque tempeſtate, tam neceſſaria in Hiſpaniam profectio: ut ipſemet coram Rege, regijsque Proceribus, & magni nominis, atque auctoritatis Senatu, res deliberatas proponeret: regiumque non modò aſſenſum, ſed ſubſidium etiam tam Militis, quàm pecuniæ poſtularet. Igitur ipſo Christi Natalis Peruigilio Bruxellis in Hiſpaniam diſceſſit. 1605.

In hac ſecundâ Marchionis profectione id contigiſſe narratur, quod & miram eius ſolertiam comprobauit: & excuſare Fœderatos potuit, ſi minùs in Friſiâ paratos adorta ſunt arma Catholica. Namque cum iter ille per Galliam faciens, huius Regem antea erga ſe humaniſſimum expertus (uti ſuprà diximus) venerari voluiſſet; ad Regiam menſam denuo exceptus eſt. Pòſt hilaritatem conuiuij ex eo quæſiſſe fertur Henricus: quam expeditionem in proximè ſequentem æſtatem meditaretur. Spinula probè intelligens, ſapientiſſimum Regem, & bellicarum artium peritiſſimum, perſuaſum habere, prudentem Ducem Hoſtium amico dicturum, quod non eſſet facturus, ut quod facturus erat, obtegeret: reſpondit quod re verâ decreuerat: in animo eſſe Rhenum traijcere, ac bellum in Friſiam tranſportare. Obiecit Rex mirabundus: quî confideret id exequi, cùm neque ultra, neque citra Rhenum locum haberet, qui tranſitum daret facilem, aut reditum tutum. Perſtitit tamen in dicto Marchio: & Rex in opinione fallaciæ. Quamobrem is Fœderatos Belgij ſecum etiam fœderatos per literas monuit, ut contra reuerſurum Spinulam, eoſque aggreſſurum, de Friſiâ ſecuri, loca quælibet alia communirent. Vbi verò cognouit Rex, Marchionem peregiſſe, quæ

Io. Boterus Dictor. memorab. Par. 2. lib. 1. Io. Rhò in Varys Virt. Hiſt. lib. 5. cap. 6.

Spinulæ ſolers ad Galliæ Regem reſponſio.

1605. quæ dixerat: ipſumque candorem eius fuiſſe ſubdolum; urbanitate Gallicâ dictitabat: *Decipiunt alij falſum affirmando: Genuenſis ille me decepit vera dicendo*. Adeò iam ſimulatio dominatur, ut ei veritas ipſa ſubſeruiat: dicendumque ſit id quod eſt, ut quod non eſt dici credatur.

Dictérium Regis de ipſo.

Anno 1606. A N N V S inibat milleſimus ſexcenteſimus ſextus, Belgici belli tam diuturni, tam exitialis utrique Partium poſtremus, ante duodecim annorum induciàs; quibus tractandis, ac decernendis duo conſequentes anni, tertijque tres menſes ſalubertimè impenſi ſunt: cùm Catholici Belgæ, eorumque Principes optimi, locorum quatuor adeptione gaudebant, eiusque auctorem Spinulam ſummis in Cælum laudibus ferentes, in ſpem veniebant, maiores hoc anno factum iri progreſſus. Neque id temere: tum quòd victorijs patefactâ iam viâ, & animus Militibus, & ſcientia Ducibus ipſis experimentis augeretur: tum quia validiora expectabantur ab Hiſpano Rege, Senatuque adiumenta, poſtquam re didiciſſent, quâm prona, & fructuoſa ea foret expeditio. At contrà Fœderati, nè Populi deſponderent animos, atque in poſterum opem conferre ad bellum recuſarent; eam iacturam verbis eleuabant. *Archiducem, atque Hiſpanos*, aiebant, *in tenui multùm laboraſſe: ac poſt ſuas vires exhauſtas, vix Oppidula quædam ignobilia cepiſſe, quæ nullo negotio recuperari poſſent. Se verò digniora multò ſuis laboribus, ſumptibus, periculis emolumenta proponere: nec niſi ad primi nominis Vrbes, magnique momenti Arces adſpirare. Geldriæ ſe, Antuerpiæque, capita Prouinciarum, non Oldenſalias, aut Vachtendonchas neſcio quas bello tentare. Quamobrem tantis conatibus pares pecunia, Militumque apparatus inſtruendos: ut ingentibus auſis euenta non inferiora reſponderent.*

Grotius initio lib. 15.

De rebus geſtis ſenſus Catholicorum, & Fœderatorum.

Q V O N I A M verò maritimæ Gentes, ac pro interfuſarum Vrbibus, Oppidisque aquarum copiâ penè marinæ, naualibus magis, quàm terreſtribus bellis & pollent, & gaudent; validam, ſi unquam aliàs, Claſſem adornarunt è quatuor & viginti nauibus; eisque tum Belgas, tum Anglos Milites impoſuerunt: ut Hiſpaniæ maritimam omnem oram infeſtarent; ac præcipuè ut redeuntes ex Indiâ naues auro, argentoque onuſtas, vel interciperent, vel peſſumdarent, vel appellere prohiberent; magno apponentes lucro, neruum illum Belgico bello tam neceſſarium præcidere. E Zelandiâ cùm Claſſis hæc ſoluiſſet, vento deſtituta, nonniſi pòſt longum tempus Gallæciam attigit: euius litoralia maximè loca depopulata eſt. Cæteris Hiſpaniæ partibus multum terroris attulit, parum damni. Cùmque de Claſſis Indicæ aduentu iam deſperaret, & commeatuum inopiâ premeretur; ſe in Belgium retulit.

Hollandi Claſſem parant contra Hiſpanos.

Gaſpar Ens lib. 26.

Galæcia.

1606.

Marchio in Aula Hiſpanica excipitur honorificè.

At Spinula ubi ad Aulam Hiſpanicam peruenit; quibus ab Rege amoris, à Magnatibus, Proceribusque honoris argumentis, ab alijs omnibus acclamationibus, plauſibusque fuerit exceptus; procliuius erit, quæ recentiſſimè geſſerat, recordanti, cogitatione complecti, quàm cuipiam literarum monumentis mandare. Collata verò cum Archiduce de bello proſequendo conſilia poſtquam Regi, regioque Senatui patuere, mirum in modum probata cunctis, & collaudata ſunt. Quod tamen maximum rei negotium faceſſebat, ingens erat ſumma pecuniæ ad tantum aggrediendum opus, ac duos alendos Exercitus neceſſaria. Etenim, præter id, quod ex conſueto Catholicum Belgium contribuebat, opus erat ex Hiſpaniâ aureorum millia trecenta in ſingulos menſes ſuppeditari. Sed tanta in Marchione fuit ad perſuadendum efficacitas, ac tantam ad vim pecuniæ corrogandam induſtria; ut rem tandem in Aulâ confecerit; atque ad Belgium repetendum, quamquam nonniſi poſt menſes aliquot, ſe dederit inviam. Nè verò Rex ab ſe indonatum eum in hâc etiam ſecundâ reuerſione dimitteret; ſub diſceſſum, in ſupremum Hiſpanici Imperij Senatum, quem Statûs Concilium vocant, cooptauit. Quippe ut ſeſe maior rerum geſtarum gloriâ Marchio quotannis intrabat Aulam Hiſpanicam; ita quotannis indidem rerum geſtarum præmijs ſeſe maior egrediebatur.

Eiuſdem conſilia accipiuntur.

In Cōcilium Status adſcribitur.

Dvm ibi Spinula moraretur, pro ſuo more, atque innatâ munificentiâ, Magnatibus, & Regijs Adminiſtris conuiuia penè regalia frequenter inſtruxit. Qui ſplendor animi Reges maximos adeò delectauit; ut quum poſtremò Hiſpaniam petijt, Philippo Quarto regnante; ac deſignatus ab eo fuit Inſubriæ Gubernator; non dedignata ſit tanta Maieſtas ſponte ſuâ Marchionis domum adire, ac paratam ab ipſo menſam accubatione regiâ cohoneſtare. Hoc benignitatis oſtentum diſertè narrauit magnæ Vir auctoritatis, & exiſtimationis Gaſpar de Bracamonte & Guzmane, Pegnarandæ Comes, dum Neapolitano Regno pro Rege præeſſet; ſummis quoque muneribus egregiè perfunctus, magnique Hiſpaniarum Imperij Adminiſter cum paucis electus. Id verò recenſuit inter multa præconia, quibus tres Spinulas Marchiones; Ambroſium Parentem, Philippum Filium, Paulum Nepotem, meritò, ac ſapienter ornauit in frequenti colloquio cum ſimili virtutibus Antiſtite Iulio Spinulâ, Laodiceno Archiepiſcopo, Pontificium Neapoli Nuncium tunc agente: qui poſtea Pontificis etiam Nuncius in Aulâ Cæſareâ, deque Apoſtolicâ Sede optimè meritus, ab Alexandro Septimo Pontifice Maximo, & ſapientiſſimo Virorum, ac virtutum æſtimatore, digniſſimè promotus ad ſacram Purpuram fuit.

Philippus Quartus eius menſam honorat.

Pegnarandæ Comes Marchiones Spinulas laudat.

Ex lit. Spinulæ Nuncij ad Aloyſium Spinulam Germanici Romæ Collegij Rectorem, 30. Apr. 1659.

Iulius Spinula bis Pontificius Nuncius, poſtea Cardinalis.

Ra-

1606. REVERTENS in Belgium Marchio per Italiam, reuiſere Genuam Patriam voluit ab ipſo glorioſiorem; eique conſpectum ſuum optatiſſimum dare. Verbis autem exponi non poteſt, quantam vniuerſæ Ciuitati lætitiam aduentus eius attulerit. Gloriabantur omnes tali, ac tanto Ciue, qui militiæ ſuæ primos annos non menſibus, ſed victorijs metiretur. Laudibus efferebant Spinulæ Marchionis magnanimitatem, prudentiam, ſedulitatem. Vt iure optimo Parmenſis alter fuerit in Hiſtorijs appellatus. Gratulabantur eidem conſtantem præter ſolitum felicitatem: de quâ poſtmodum Genuenſis Patritius, præſtanti Vir ingenio, ſummoque iudicio Hieronymus de Marinis typorum perennitati hoc mandauit Elogium. *Ambroſius Spinula multas Vrbes munitiſſimas expugnauit, integras Prouincias in poteſtatem redegit; ſemper victor, certè nunquam victus; triginta fermè annis in illo Duce eximiæ virtuti ancillante fortunâ.* Qui vero memores erant Hiſtoriarum, recentiſſima hæc decora cum antiquiore Spinulæ Gentis gloriâ componebant. In mentem quippe redibat Opicius, ſiue Opicinus Spinula, *Vir magni nominis, & opibus, & armis haud impotens* (vt quidam Hiſtoricorum ſcriptum reliquit) cuius Filiam Argentinam ex omnibus Italicis Fœminis elegit in Coniugem Theodorus Palæologus, Andronici ſenioris Græcorum Imperatoris Filius: eiuſdemque Soceri ope Montis-ferrati ditionem faciliùs tenuit. Ex hoc nata connubio Iolanta, ſeu Violantis (temporum namque vetuſtas, Scriptorumque varietas corrumpit etiam nomina, vel confundit) iuncta matrimonio fuit Sabaudiæ Comiti Aymoni, vel (vt alij nominant) Amedæo Quinto: qui præter alias Principum laudes, de Chriſtianæ pietatis operibus cum Vxore certabat. Animisquòque obuerſabatur Vberti Spinulæ gloria, qui Catharinam Filiam nuptum dedit Luchino Vicecomiti, cuius imperio non Inſubria tantùm, ſed Ciſalpina Gallia penè paruit vniuerſa. Quinetiam ab eiſdem genita altera Catharina honeſtata coniugio fuit Franciſci ſecundi Eſtenſis Bertoldo nati, Principis Mutinenſis. Neque obliuioni dederant Opicium alterum, qui Vxorem duxit Beatricem Filiam Friderici Antiochiæ Principis (Regem aliqui appellant) qui Friderici Secundi Imperatoris Filius fuit. Ob tot, ac tantos principatus, quos affinitatibus complexa eſt vna Spinularum progenies: ob ſuum ſanguinem miſtum ſanguini Cæſarum tam Orientis, quàm Occidentis Solis: ob inſignium Hetruriæ, Inſubriæque Vrbium per annos plures dominatum: ob Claſſium, & Maris Præfecturam non ſemel ab eâdem poſſeſſam: ob alias prærogatiuas, quibus refertæ ſunt, non Genuenſes modò, ſed aliarum quòque Nationum Hiſto-

Marchio in Belgium rediens Genuam reuiſit.

Magnis ibi laudibus, & plauſibus excipitur.

Rodolphus Botereius l. 13.

Præclarum eius Elogium ab Hieronymo de Marinis.

In Genuæ Deſcriptione cap. 4. ſect. 10.

Spinulæ illuſtres affinitatibus Principum.

Opicius.

Ioan. Cuſpinianus de Cæſarib. in Andronico. Aubert. Miræus in Elogijs Gentis Spinulæ, c. 12. & 13. Philibertus Pingon. in Genealogiâ Ducum Sabaudiæ. Io. Boterus de Principibus Sabaudiæ. Io. Baptiſta Pigna de Principibus Eſtenſib. l. 4. Philadelph. Magnus in Theatro Familiar. Siciliæ. Blondus Flauius Dec. 2. lib. 9. Ioan. Villanius lib. 10. cap. 145. Miræus cap. 35.

Argentina.

Iolanta.

Vbertus.

Catharina.

Altera Catharina.

Opicius alter.

 ſto-

Spinularum Familia è potentioribus Italiæ.

ſtoriæ; à pleriſque Scriptorum meritò recenſetur inter potentiores totius Italiæ Stirpes. Hæc igitur vetera honeſtamenta Spinularum Familiæ recentibus ab Ambroſio Marchione honoribus cumulata immane quantùm Genuenſis Vrbis gaudium, acclamationes, & plauſus multiplicarunt. Atqui neminem tetigit propiùs hæc gloria, neminem perfudit uberiùs hæc voluptas, quàm Genuenſium Matronarum fortunatiſſimas, Marchionis Matrem Polyxenam, & Ioannam Vxorem: quum in conſpectu, complexuque habuerunt illa Natum, hæc Coniugem; qui unius, aut alterius anni ſpatio famâ ſui nominis, & rerum geſtarum gloriâ impleuerat Europam. Sed hæc mutua, domeſticaque ſolatia, & communem Propinquorum, Familiarium, Ciuium lætitiam exuberantem temperare placuit Diuinæ Maieſtati. Poſtquam enim è Liguriæ, Inſubriæque finibus exceſſit Marchio; incommodâ valetudine uti cœpit, ac tertio quoque die febre tentari. Qui morbus toto eum itinere Bruxellas uſque inſectatus, alios quidem omnes de tanti Viri ſalute ſollicitos habuit: at generoſum ipſius animum abſterrere, aut ab inſtituto curſu reuocare non potuit. Quinetiam *eius vulgatâ morte ſecuritas Batauis creuerat, & gaudium*; ut quidam eorum ſcripſit.

1606. S. Antonin. Tom. 3. tit. 21. cap. 4. Ioan. Villanius lib. 9. cap. 85.

Matris, & Vxoris Ambroſii gaudiū.

Belgium repetēs, ægrotat in itinere.

Grotius l. 15.

Ante verò quàm in Belgium Marchio perueniret; ſtatuit Archidux iterum Terralij vel induſtriam, vel fortunam experiri. Quamobrem eum Rhenum versùs immiſit; ut locum aliquem flumini circumiectum occuparet: qui nempe futuris expeditionibus viam faceret. At is nihilò benigniore, quàm aliàs, fortuna uſus, dum Tungros prætergreditur, Vrbem Leodicenſis Agri, Fœderatorum Equites aliquot obuios habuit: qui eum, ac Socios aggreſſi, partim cædunt, partim capiunt: cæteros in fugam vertunt. Ipſe cum alio ſaucius ægrè Traiectum ad Moſam ſe recepit. Poſtquam à vulnere conualuit, Venlonam inde migrauit: ubi Copias nonnullas adiunxit ſibi, Rhenoque tranſmiſſo Oldenſaliam deuenit. Factus de re certior Mauritius vicinorum locorum Præfectos commonefecit, ut ſibi præcauentes, defenſionem pararent. Sed nunquam ſatis cautum eſſe mortalibus ſolet. Cùm explorari finitima Oppida Terralius iuſſiſſet, Brefortium in Comitatu Zutphanienſi minùs validè munitum comperit; adeòque quamprimùm inuadere conſtituit. Igitur Turrio Lingenſi Gubernatori conſilium aperit, atque auxiliares ab eo Copias petit. Ille coactis mille, ac trecentis Peditibus, Equitibus quingentis, eò ſe celerrimè confert. Et quoniam, quæ illuc ducebat militaris via prope Grollam erat, à Fœderatis inſeſſam, ab eâ cautè declinauit: ac præter anfractus longioris itineris, nocturnum quòque tempus

Haræus. Iuſtinianus initio lib. 5. Thuanus l. 136. Lotarius. Carnerus l. 16. c. 8. Tongeren.

Terralii Copiæ funduntur à Fœderatis.

Di Zutfen.

Idem Brefortium intercipere molitur.

Hoſti

1606. Hoſti fallendo captauit. Profecti cum illo erant Guillelmus Verdugus Oldenſaliæ Præfectus, & ipſe Terralius: ac duabus ante Solis ortum horis ad Brefortium ſteterunt. Præiuit cæteris Terralius, mirus pyloclaſtrorum machinator, cum ijs, qui Oppidi portæ eiuſmodi machinam applicarent.

Cvm primùm peruenere, ab Excubitore rogati: quinam gentium, atque unde adeſſent: è Grollano Præſidio ſe veniſſe, reſponderunt, Hiſpanorum incurſum fugitantes: ideoque obteſtari, ut quamprimùm admitterentur: eos quippe à tergo inſtare. Dumque inuicem colloquuntur, pyloclaſtrum valuis admouetur: & repentè porta diſijcitur. Ex eo impetu Vigil intelligens, non eos eſſe, quos ſe ſimulabant, extemplo ad arma conclamat. Interim eiuſdem generis machina portæ interiori aptatur: eaque pari modo diffracta, quamquam ſimul uno Tormentariorum occiſo, altero ſaucio. Fragore illo excitati iam aderant Præſidiarij triginta: ſed ab Hoſtium maiore numero oppreſſi, ferè omnes peremptì. Alij vicinum propugnaculum ingreſſi, inde bombardis, & ſclopetis infeſtare Catholicos. Hi tamen intrepidi pergere: pontem ex aſſeribus compactum, quem ad eum finem aduexerant, inſternere: per eum ad verſatilem Oppidi pontem iam eleuatum accedere. Eumdem pyloclaſtro, & vicinam portam euertunt: atque Oppidum tandem intrant. Quadraginta ſe Defenſores ingredientibus opponunt. Verùm ab his ſtrenuè repulſi coguntur in Arcem ſe recipere, quò priùs ferme omnes confugerant, tam Præſidiarij, quàm Oppidani cum ſuo Gubernatore Goſuino Lauico. Narrant aliqui, minùs eos promptos ad ſui, Oppidique propugnationem fuiſſe, quia cùm Bacchanalium tunc agerentur dies; licentiæ, inſaniæque diurnæ laboribus feſſos, commeſſationibus graues, & ſaltationibus delaſſatos altior, quàm oportebat, ſomnus exceperat. Itaque facilè fuit, vino, ſomnoque propè ſepultos opprimere, ac debellare. Sic de voluptate, quæ ſoporem induxit, militaris induſtria peruigil triumphauit. Tandem Oppidū capit, non Arcem.

Caſpar Ens lib. 16. Baudart. Grotius lib. 15.

Compvlsis in Arcem Hoſtibus, Catholici totius Oppidi potiti, aggerem aduersùs eam citra eiuſdem foſſam erexerunt: ut ſeſe ab eorum, qui obſeſſi erant, infeſtatione tuerentur. Cùmque tormenta quatuor in Oppido reperiſſent; eaque è regione Arcis ad illam quatiendam collocaſſent: eis uti ſe non poſſe doluerunt, quia nihil nitrati pulueris inuentum eſt. Prouidè quippe Gubernator totum in Arcem deportari iuſſerat: ut eum Hoſti contra ſe ſubtraheret, & ſibi contra Hoſtem reſeruaret. Quare illo inſtructis quatuor bombardis continenter in Oppidum fulminabant. E Catholicis verò Turrius relicto ibidem cum mille

Pe-

Peditibus Verdugo, ad Lingenſem ſuam præfecturam, nè quid interea detrimenti caperet, reuerſus eſt. Verdugus adiecit animum ad munimenta quædam occupanda, quæ circum Arcem erant, nè ſubſidijs inferendis aditus ab eo latere pateret. Miſit præterea, qui Velaſcum Rurortæ munitionibus præfectum, de rebus ad Breſortium bene geſtis, ac de præſenti ſulphurati pulueris neceſſitate penitùs edoceret. Quibus compertis, Velaſcus confeſtim ſuppetias adornauit. Germanum Centurionem cum Peditibus quadringentis Breſortium iuſſit accurrere: quorum ſinguli anguſtis concluſas ſacculis denas pyrij pulueris libras deferrent. 1606.

Ad Arcem expugnandam ſubſidiū mittitur.

Subſidium aliud Obſeſſis.

Dvm hoc Obſeſſoribus auxilium feſtinatur, longè maius, celeriusque infertur Obſeſſis. Batemburgius enim in Fœderatorum Exercitu Equitum Magiſter, cùm ad primum Oppidi capti nuncium Lauico ſcripſiſſet, ſe propediem ſubſidio adfuturum; poſt vnum, aut alterum diem peruènit: unàque Zelandiæ Præfectus, alijque cum pluribus Equitum turmis, ac Peditum ſignis, Copijsque ex Grollano, Zutphanienſi, Doësburgenſi, Doëtecomenſi Præſidijs eductis. Vtque priùs de rerum ſtatu cognoſcerent, præmiſit Batemburgius in Oppidum Militem Ruſtici habitu: qui mox renunciauit, magnâ ibidem laborari tum pulueris nitrati, tum annonæ penuriâ. Hoc audito alacriores, Equitatum in vias omnes diſtribuunt, ut venienti ſubſidio iter intercludant: Catholicos lunatum propugnaculum ad Arcis aditum obſtruendum molientes, inopinatò adorti fundunt, ac fugant: Moſquetarios ducentos in Arcem immittunt. Horum ictibus, ac tormentorum frequenti diſploſione vehementer infeſtati ſunt, qui Oppidum tenebant: adeòque ex eis ferè centum interfecti: reliqui ad vitam tuendam, in ſubterraneas cellas, foueasque retruſi. Qui verò fuerant à Velaſco cum puluere ſubſidio miſſi, iam unâ leucâ procul Oppido aberant; cùm in vicinum Hoſtem incidere metuentes, pedem retulere. Sed quâ viâ malum declinare ſtudebant, eâdem (uti plerunque fit) malum incurrerunt. Octoginta namque Hoſtium Equites ab Thomâ Fillerio ductos habuerunt obuiàm: à quibus quadraginta occiſi: totidem capti: cùm cæteris ipſe Centurio fugâ Rurortam versùs elapſus eſt. Alij quòque Oldenſaliam profecti ſunt, eumdem puluerem importantes. Verùm pauci euaſerunt in Oppidum: plures in manus Hoſtium deuenerunt. Acceſſit poſtmodum Henricus Fridericus cùm turmis Equitum ſex & viginti, ac Peditatu penè iuſtum Exercitum conficiente. Oppidumque cum reliquis Fœderatorum Copijs ita circumuènit; ut Catholici iam fierent ex Obſeſſoribus Obſeſſi.

Succurrit etiam Henricus Fridericus.

Fac-

1606. Factvs interea de re totâ certior Archidux, iuſſerat ad ſubſidium properare Melzium cum Equitatu, cumque ſuis Legionibus Borgiam, Iuſtinianum, Sarmentum. Quæ omnes Copiæ, quamuis Rhenum verſùs magnâ celeritate deductæ, non tamen ante Hoſtis aduentum præſtò eſſe potuerunt. Quare qui Brefortium tenebant; inſtrumenti bellici, Militum, & iam propè commeatuum inopiâ laborantes, ac ſpe depoſitâ, poſſe per infeſſas Hoſtibus vias ullum ſubſidium induci: continentibus præterea, maiorum, ac minorum ictibus tormentorum diuexati, atque in dies numero diminuti, ad Oppidum deſerendum mentem vertenunt. Igitur cum Hoſte circumſidente veniunt in colloquium: deditionem facere paciſcuntur cum his conditionibus: ut liberis egredi liceat cum armis; carrique ad extinctos, ac ſaucios conuehendos commodentur. In unâ conditione variant, imò ſibi maximè aduerſantur Auctores. Aliqui namque tradunt, uniuerſam eos prædam ex Oppido collectam, quæ quinquaginta millium aureorum pretium ſuperaret, unà cum tribus ſignis, & captiuis non paucis reſtituere coactos; & Verdugum ipſum relinquere Obſidem, donec omnia præſtarentur. Alij contrà, in conuentis fuiſſe, ut prædam omnem licèret auehere. Quod ſi verius fuit; maximum ſupra omnem memoriam dici poſſet in Hoſte victore liberalitatis exemplum: niſi tamen id facere compuliſſet imminentium à tergo Catholicarum Copiarum metus, qui ad ſoluendam ocyùs obſidionem adigeret.

Parlamentare.

Breforțium à Fœderatis recuperatur.

Gaſpar Ens. Thuanus. Baudart.

Iuſtinianus. Camerus. Alexãd. Ziliolus Hiſt. lib. 6.

Brefortio liberato, cùm ingens in procinctu eſſet Fœderatorum Exercitus ad eum finem collectus, ac Mauritij iuſſu ad Embricam Caſtra-metatus; ſuſpicionem iniecit Velaſco, nè ad Rurortæ munitiones non ita longè diſſitas inuadendas traduceretur. Quare ingenti ſollicitudine, ac diligentiâ occurrens periculo, locum uniuerſum pluribus lunatis propugnaculis communiuit. Aliud munimentum iuxta Rhenum erexit, cui nomen à molâ factum; & quidem editiore ſitu, ut ſi unquam Eliſabethæ, Alberti-ve Arces Hoſtis occuparet, inde tormentis eas quatere commodum eſſet. Pontem quòque Rheno impoſuit, quandò dirutus erat, qui fuerat anno ſuperiore extructus. Omnes prætereca Copias Brefortium verſùs immiſſas, circum eas Arces ſecum paratas habuit: tres nempe Legiones Hiſpanorum ſub Tribunis Borgia, Antunio, Sarmento: Italorum duas Iuſtiniano, & Sangeorgio ſubiectas: Anglorum etiam unam, Burgundionum alteram. Hoc Milite in omnem Hoſtis machinationem instructus, expectauit, dum Mauritius ſuum in Stationes reduceret. Quod vbi factum, ſuum & ipſe dimiſit: Anglicam tamen, & Borgiæ,

Velaſcus Rurortæ munimenta corroborat.

Emerich.

giæ, Sarmentique Legiones retinuit: quòd ipſorum hyberna nimis longè diſtarent. 1606.

Fœderati Brabantiam & Flandriam infeſtant.

Qvo tempore Catholici Friſiam inuadebant; Fœderati quaſi par pari rependerent, Brabantiam infeſtabant. Namque Bredanus, & Bergæ ad Zomam Præfectus quingentos circiter Equites, Peditesque trecentos emiſere: qui Mechliniam versùs excurſione factâ, Pagum incenderunt, Diuæ Mariæ ad Varam appellatum. Haud tutior Flandria fuit à Sluſenſium incurſionibus. Neque maius ab Hoſte, quàm à Militum tumultu periculum. Siquidem Vachtendonchæ deprehenſi fuere Præſidiarij, qui non inter ſe modò, ſed in alijs quòque Præſidijs ſeditionis ſemina iacerent, poſtmodum eruptura. Verùm qui tum ibi aderat Sangeorgius, re diligenter inueſtigatâ, cum Decurionem quemdam præcipuum machinationis auctorem compeririſſet; ad ſe clam acceſſitum, pugione transfodit: aliosque duos eiuſdem ſceleris reos ſtrangulari iuſſit. Ita paucorum pœna, correctio cunctorum fuit.

Terralius Sluſam potiri tentat.

Terralivs in Vrbibus, Oppidis-ve inuadendis animoſior, quàm felicior, à Breſortio penè ſimul capto, & amiſſo non retardari ſe ſenſit, ſed incitari (quæ ingenia ſunt hominum confidentium) ad nouum aliquid audendum. Vt enim in ludo, quo maiorem quiſque iacturam facit, eò magis ad ludendum irritatur, ſpe recuperandi quod perdidit: ſic in bello non minor eſt victis impetus ad arma retentanda, ut damna reſarciant, quàm Victoribus, ut lucra continuent. Igitur vicina Sluſa cupiditatem Terralio iniecit adoriendi. Cùmque eam exploraſſet, atque intercipi facilè poſſe cognouiſſet: id Archiduci ſignificauit, operam ſuam promittens, ut Milites in Vrbem inducerentur. Placuit conatus Alberto: utque optatum exitum nanciſceretur, Friderico Comiti Vandenbergio, qui Flandriæ Copijs præfectus Brugis degebat, ſcripſit: iuſſitque opportuna Terralio auxilia ſuppeditari. Statim is mille, ac ducentos Pedites, quà Vallones, quà Hibernos eidem tribuit. Quibus cum ille Brugis digreſſus, intendentibus ſe tenebris, quòd eo tempore mare ſubſidebat, regionem uniuerſam æſtu creſcente obrui ſolitam, obiectasque paludes, & alueos aquarum, nullâ interpoſitâ morâ tranſmiſit.

Iuſtin. lib. 5. Haræus. Gaſpar Ens lib. 26. Grotius lib. 15. Thuanus l. 136. Carnerus l. 16. c. 9. Lanarius.

Copiarum diſpoſitio.

Iam intempeſta nox erat, cùm in conſpectum Oppidi venerunt. Antè verò quàm propiùs accederent; agmen totum in hanc formam diſpoſuere. Primam aciem, & frontem Exercitûs obtinebat cum quinquaginta Peditibus Formentus Centurio: ſingulique ſclopetum gerebant rotâ inſtructum, nè fomitis accenſi luce proderentur. Proximè ſequebantur Haſtati ducenti; quibus præerant Centuriones duo Helingerus, & Cranchenburgius, &

Vãguardia.

Si-

1606. Signifer Hibernicæ Legionis. Poſt hos ducebat quingentos partim Lancearios, partim Sclopetarios Claudius Rezorius Legionis Boſſuti Comiti ſubiectæ ſupremus Inſtructor. Nouiſſimum agmen è reliquo Peditatu Tribunus Cabilonus regebat. Hoc ordine diſtributus Miles iam Oppidi portam attigerat, quæ cùm vix ullo calle eſſet peruia, ideoque ab incurſione Hoſtium ſecura, negligenti cuſtodiâ ſeruabatur. Eam portam malè cuſtoditam docuiſſe dicuntur Transfugæ duo Catholici, qui Fœderatis militantes, aliquandiu Sluſæ morati; atque ad ſuos poſtea regreſſi, eius Oppidi recuperandi rationem aperuere. Fortè accidit, ut qui paſcebatur in proximo equus, ad conſpectum inuſitatæ multitudinis, hinniret. Quo ſtrepitu commotus qui agebat excubias, prodiuit domo; ut ſi quid eſſet noui, cognoſceret: atque eo tantùm equo præ veſtigandi celeritate conſpecto, domum ſe retulit.

Retroguardia.

Extemplo ex primo agmine viginti quinque tum Galli, tum Hiberni, atque inter eos nonnulli pyloclaſtris inſtructi, foſſam natando traijciunt: pontemque verſatilem eleuatum aggrediuntur: catenas, quibus ſuſtinebatur, ferramentis ad eum uſum allatis diſrumpunt: pontemque ingenti ſtrepitu demittunt. Eo fragore exciti Præſidiarij magno numero aduolarunt: atque ad arma, Oppido toto conclamatum, accurſumque eſt. Interea è Catholicis Tormentarijs unus primæ obiectę portæ pyloclaſtrum admouet, quo incenſo eam ad terram affligit. Tùm ſecundam aggreſſus, tantum in ea foraminis patefecit, ut duo Milites unà ingredi poſſent. Per hunc aditum qui erant in primo agmine irrupere: & Formentus, atque Helingerus ante alios. Verùm ubi ad primam Cuſtodiam peruenere; ab eius Militibus acriter obſiſtentibus reiecti ſunt vi tantâ, ut Formentus, atque Helingerus illico perierint. Quorum occaſu adeò perterriti cæteri, ut ſine cunctatione terga dederint Hoſti. In eo receſſu cùm alter urgeret alterum, ſupra quadraginta in foſſam è ponte delapſi, merſique ſunt.

Felix rei principium.

Eius terroris aggredientibus, ac magna molientibus inſoliti, cauſam duplicem nonnulli tradunt. Alteram quòd cùm communis Horologij ferramentum, quod æris campani pulſu ſignificare horas ſolet, fortuitò ſuſpenſum, eas indicare deſijſſet: ſuſpicati Catholici deditâ operâ id factum, acceſſumque ſuum Sluſenſibus proditum: ſegniùs multo, timidiùsque, quàm res poſtularet, cuncta geſſerunt. Alteram quòd ijdem Oppidum intrantes, non moſquetis, aut ſclopetis, quibus opus erat ad occurrentes Hoſtes propulſandos; ſed haſtis tantùm, & gladijs inſtructi

Infelicis exitus cauſæ.

Gaſper Ens. Grotius.

ſtructi proceſſerunt, vel ad maiorem celeritatem, vel quia nantibus arma illa grauiora impedimento fuiſſent. Quod ſi felicitatem ingreſsûs pari ardore, ac diligentiâ Catholici promouiſſent; eos nullo negotio potituros Oppido fuiſſe, ipſi poſtmodum Oppidani profeſſi ſunt. Sed qui ſtruxerant inſidias alijs, ab eorumdem inſidijs (uti frequens eſt) ſibi maximè metuebant. Et quamuis in hâc improuiſâ aggreſſione cuncta ferè prudenter adminiſtrata dicantur: ſperatum tamen ſucceſſum defuiſſe nonnemo credidit, quia Ductor nullus aderat magni nominis, atque exiſtimationis; qui animos trepidantibus adderet, virtutemque languentem vel ſolâ præſentiâ confirmaret. 1606.

Societatis Ieſu Sacerdos ſaucius, & captiuus.

Capti è Catholicis aliquot; inter quos unus è Societate Ieſu Sacerdos, quatuordecim vulneribus ſaucius. *Catholicæ Religionis ſtudio ſe Militibus adiunxiſſe* fatebatur: *ac ſperaſſe in Oppido recuperato, Romanaque Fidei reddito, primum ſe ſacrum facturum. Arbitrari verò ſe*, aiebat, *idcirco Deum Oppugnatoribus non conceſſiſſe victoriam, quòd illis conſtitutum fuiſſet, nemini parcendo, Hoſtes omnes internecione delere*. Tanto ſuo periculo docti Sluſenſes, tum Oppidum uniuerſum communiere; tum eam præſertim portam, quâ Hoſtis intrarat, lunato propugnaculo præſtituto. At Cabilonus cum Exercitu reliquo citra foſſam exitum tentamenti præſtolatus; ubi eum infelicem cognouit, nullamque ſpem supereſſe quidquam proficiendi, ſe cum ſuis inde recepit, non ſine aliquorum iacturâ, qui in circumiectis alueis traijciendis, æſtu marino reſurgente abſorpti ſunt. Comes verò Fridericus, qui cum bis mille Peditibus Damenſem aggerem inſiſtebat, ut Oppido capto, Arcem aggrederetur: poſtquam multâ iam die nihil actum comperit, ipſe quòque migrauit. Ægerrimè tulit Archidux tam dextram opportunitatem Sluſæ recuperandæ è manibus elapſam: cùmque exploratum habuiſſet, id Ductorum aliquot vitio factum; in eos ad aliorum exemplum, ac terrorem animaduertendum cenſuit. Quare ab Iudicibus causâ cognitâ, ſententiâque prolatâ, in Bruxellenſi foro Rezorius Inſtructor, & Crauchenburgius Centurio capite plexi.

Gaſpar Ens.

Copiæ contractæ ad Rheni expeditiones.

Iamque ad Rhenanas Catholicorum expeditiones, quas Archidux, & Spinula meditati antea fuerant, & Rex, Regiusque Senatus magnopere probauerant; ingentes undique Copiæ cogebantur. Tria Germanorum Peditum millia, Equitesque quingentos contraxerat paulò antè Dux Brunſuicenſis, ut Populos ditionis ſuæ tumultuantes compeſceret. Sedatis verò tumultibus, eas in procinctu Copias Albertus ad ſtipendia Regis Catholici traduxit. Præerant illis Ioannes Comes Embdanus, Georgius Loc-

co-

1606. Tomanus Friſius,qui aliàs eidem Regi militàuerat; & Ioannes Erneſtus Vslerus. Magnum quòque ſupplementum Exercitûs,duo nempe Hiſpanorum millia duxerat ex Italiâ Ioannes Brauus de Lacunâ Tribunus. Nec minus exiſtimationis Catholicis armis attulerunt acceſſu ſuo Alphonſus Pimentellus Beneuentani Comitis Hiſpani Filius: & Marchiones duo, Sigiſmundus Eſtenſis, ac Ferdinandus Bentiuolus: & Marius Frangipanius ex antiquâ nobilitate Romanus.

Archiducis, & Spinulæ de bello conſilia.

Constitutum verò à Spinulâ cum Archiduce fuerat (quod paulò antè ſignificauimus) ut ipſe cum altero duorum Exercituum rectà in Friſiam properaret: atque Iſalam tranſmittere conatus, in Velauiam irrumperet: quæ regio patens eſt, atque Vltraiecto finitima, Vrbi Hollandicæ magni quidem ambitûs, ſed non ſatis munitæ. Quam ſi caperet, ſibique firmaret; maxima poſſet inde Fœderatis inferre continenter incommoda. Eodem verò tempore Buquoio cum altero Exercitu tranſmittendus Vahalis erat: atque arma in Betauiam, quæ Geldriæ Prouinciæ pars eſt, inuehenda: in eâque magni momenti Vrbs aliqua occupanda. Nouiomagum præ cæteris animo obuerſabatur; Vrbs eiuſdem Prouinciæ præcipua ad Vahalim ſita; cuius expugnationem emolumenta maxima ſequebantur. Neque plura deerant eiuſdem Betauiæ Oppida, uti munitionibus inualida, ſic interceptu facilia. Quod ſi trans ambos fluuios Exercitus uterque deportaretur; pronum erat Copias omnes ad Arenacum (quod iam Arnhemium vocant) in unum cogere, Hoſtemque propiùs petendo compellere, vel ad prælium haud æquis conditionibus ineundum, vel ad Vrbes, atque Oppida regionis eius deſerenda: quibus parum munitis potiri paruo negotio liceret. Toti denique illi terrarum tractui impoſita tributa quantùm arma Catholica ſubleuarent, tantùmdem res Fœderatorum attererent. His ita ſapienter proſpectis, uterque deducendus erat Exercitus.

Velua.
Vtrecht.
Betua.
Nimega.
Arnhem.

Recensebat in ſuo Buquoius Peditum decem millia, Equites mille ac ducentos: rerumque omnium ad bellum facientium abunde erat. In Exercitu verò, quem Spinula deducebat, Peditum duodecim millia, duo millia Equitum numerabantur; carrorum ſupra tria millia cum ingenti commeatuum, bellicique omnis inſtrumenti copiâ, cum curulibus molis, & clibanis, alijſque machinis ad ſuſceptum conſilium opportunis. Militaris hic apparatus conſueto maior, ac varietate operum inſtructior, magnas primò ſuſpiciones Hoſti, mox etiam timorem inuſitatum iniecerat: cum eâ præſertim tempeſtate non tantum ſibi ſuppetere virium probè ſciret, ut in aperto campo Catholi-

Fœderati ſua loca muniunt. cis poſſet obſiſtere. Quare in eam potiùs incumbendum ſibi eu- 1606.
ram exiſtimauit, ut fluminum ripas omnes, quàcumque traij-
ciendum Hoſtibus erat, Vrbesque, atque Oppida oppugnationi
magis obnoxia, munimentis validioribus firmaret. Igitur ad ri-
pam Vahalis, quà Betauiam præterlabitur (quòd in eam partem
vis maxima Catholicorum incubitura videbatur) propugnacula
plurima ſuper aggeribus ibidem ſurgentibus excitata. Vnicuique
propugnaculo Militum manus impoſita, & Vigiles in ipſis ag-
geribus excubantes. Ita verò alterum alteri vicinum erat, ut ubi
primùm neceſſitas urgeret, ſinè ullâ morâ ſibi inuicem opem
ferrent. Plura quòque nauigia Militibus, ac tormentis inſtru-
cta, fluuios ultro, citroque iuſſa percurrere, ut ubique Hoſtibus
traiectionem audentibus obſtarent. Circumiectis præterea Pagis,
Oppidisque imperatum, ut ſummâ vigilantiâ, omnique ope con-
niterentur tranſitum Catholicis Copijs intercludere. Hæc longo
tractu Cuſtodia ſupra Vahalim, longiore ſupra Iſalam collocata.
Demum nè quid ex parte Fœderatorum deſiderari poſſet indu-
ſtriæ militaris: tantum etiam Militum contraxit Mauritius; ut
reliquis obſtaculis ſuperadditi, & quò vocaret opportunitas, de-
ducti, nullâ ſinerent ratione Catholicos pedem ultra fluuios in-
ferre.

Neqve ſolùm hi humanæ artis obices uſitati Spinulæ præ-
claris conatibus oppoſiti: ſed (quod mirum videri poſſit) præ-
ter morem, ac tempus, ipſa elementa, temporumque conditio
Hyems ventis, atq; imbribus horrida. repugnarunt. Anni quippe tempeſtas ea fuit, ut tam infeſta im-
bribus, tam ſæua procellis à multis retro annis nulla memorare-
tur. Iam tùm ab ipſo anni primordio ventorum, pluuiarum,
ac fulminum, ad eam diem inaudita, vis ingruit. Romæ Vati-
cana Baſilica, & Capitolinum Franciſcanæ Familiæ Cœnobium,
tacta de cælo, cum ingenti Mortalium terrore. Continuatis quo-
Tiberis eluuio. tidie imbribus in eam Tiberis altitudinem excreuit, ut ſupergreſ-
ſus ripas, vias Vrbis, ac fora ſe ſuperfunderet. Cùmque impetu
rapidiſſimò irrumperet, ad quinque paſſuum millia obuia quæ-
que corripuit, ac peſſumdedit: ut quæ intulit damna, nonniſi de-
cies centenis aureorum millibus reſarcienda cenſerentur. In Bel- *Vere mitiore.*
gio verò, Germaniâ, Galliâ, Angliâ, ineunte Vere, horribilis
turbo excitatus innumeras penè arbores extirpauit, plurimas tur-
res, aliasque cuiuſuis generis ædes euertit: atque in oris mariti-
mis ingentem nauium, ac Nautarum ſtragem dedit. Grando im-
bri commiſta ſupra Antuerpiam cadens, non modò turres ali-
quot deiecit, ſed tantam vel uni maximo Templo perniciem in-
uexit; ut ad compenſanda diſpendia ſupra duodecim aureorum
millia

1606. millia exigerentur. Caſſanda Inſula, quam ſuprà memorauimus, parum abfuit, quin irruentibus magno impetu fluctibus abſorberetur. Cùmque iam Ver in Æſtatem vergeret; Hyems tamen ut cùm maximè ſæuire. Quotidianis pluuijs, & plerunque à primo mane ad noctem, Cælum affluere, terræ tractus inundari; viæ omnes, & campi ſtagnantibus aquis obruti, vix iter agentibus locum dare. Tres integros menſes intempeſtiuam hanc tempeſtatem tenuiſſe ferunt. Vt mirandum admodum fuerit, tam aduerſo tempore tot Fœderatorum obſtaculis obſecundante, tantum in alieno, quantum mox enarrabimus, arma Catholica promouiſſe.

IGITVR quarto Calendas Iulias Bruxellis diſceſſit Spinula, magnâ Principum, ac nobilium Virorum catervâ comitante: eâdemque die Tillæmontem peruênit. Inde Traiectum ad Moſam à trecentis Equitibus, totidemque Peditibus deductus eſt. Traiecto digreſſus tertio nonas Iulias Rurortam tenuit: ubi Tribunum Melzium expectauit, qui cum Equitibus mille, carriſque quingentis ponè ſequebatur. Is tormentis octo Venlonâ deuectis, ac ſexaginta lembis ad contexendos pontes uſui futuris, octauo Idus Iulias ad Rhenum acceſſit. Ibi coactas in unum Copias Spinula recenſuit: atque eſſe numerum comperit Peditum octo millium, Equitumque bis mille. Simul Edictum promulgari per Exercitum iuſſit: ut quidquid ibi Fœminarum eſſet, ad ea remitteretur Præſidia, unde fuerant eductæ; duabus tantum in ſingulas Cohortes relictis, linteis eluendis, victuique parando. Atque ut hoc veteris diſciplinæ militaris fuit: ita illud Chriſtianæ charitatis, ac prouidentiæ; cùm ſingulis impartiri Fœminis mandauit, quæ quidem ſpectarent ad Pedites, unum quotidie cibarium panem (munitionis vulgò vocant) quæ verò ad Equites, nummum aureum in ſingulos menſes.

Spinulæ ad Rhenum profectio.

Eius diſciplina militaris.

HIS ita conſtitutis, biduo pòſt Rhenum Copias tranſduxit. Poſt alterum verò biduum, aſſiduis, ac vehementibus pluuijs iter interpellantibus, Dorſthenam ægrè peruênit, ac vicinum fluuium Luppiam traiecit. Ad quartum inde diem Enſchedam tenuit. Hîc ſeſe illi adiunxere Turrius Tribunus, atque Embdanus Comes cum Peditibus bis mille, & quingentis è Lingano Præſidio eductis, & quadringentis ex Oldenſaliâ Hibernis. Iam continentes multorum dierum imbres foſſas omnes impleuerant, vias altè obruerant, campos inundarant: neque tamen è Cælo perpetuò ruere ceſſabant: ut miſeri Milites aquis utrinque inſectantibus imperatum iter ægerrimè molirentur. Spinulæ iuſſu, ductuque, cuius animus omni difficultatum obiectu maior

Militum labor, & incommoda.

erat;

1606. Ghorr.

erat; Enſchedâ digreſſi, vix poſt diem unum, noctemque, & partem diei alterius Ghoram attigere: cùm tamen Oppida hæc duo vix octo paſſuum millibus inter ſe diſtent. Accedebat ad incommoda Militum inſolens in ſummâ æſtate vis frigoris, & vehementia ventorum. Quod ſi vel frigori depellendo, vel humori, quo perfuſi penitùs erant, exſiccando ſuccendendus eſſet ignis, nulla ſuppetebat idonea materies, niſi ceſpes terræ cuiuſdam ſpongioſæ, quam turbam Indigenæ appellant, alendis ignibus, inſtar lignorum, in eis regionibus uſitatæ: quæ cum id temporis aquam penitùs combibiſſet, plus fumi, quàm flammæ; ſuccendentium vultibus offundebat. Vbi verò tam laborioſo ex itinere feſſi, exhauſtique viribus ad Stationem, quieti capeſſendæ, ſe conferebant; in ſolum non omnino aridum ſeſe abijcere cogebantur, & ſtramentis adhuc humentibus incumbere. Neque minor equorum, quàm hominum pernicies erat: qui ſimul humore ab imbribus, aquisque, quas vado traijciebant; ſimul ſudore, ab inſolitis laboribus, perpetuâque in eluctando ab luto contentione, madefacti, in languorem, ac morbum procliues erant.

Spinula ſollicitus.

HIC rerum euentus magnæ ſpei tam aduerſus, optimisque conatibus, cunctisque prouidè præparatis oppoſitus; Marchionis animum licèt à propoſito, incœptoque minimè reuocaret, ſollicitum tamen, anxiumque non habere non poterat. Obuerſabatur quippe ſuperimpendens periculum, tam florentis Exercitûs grauibus ærumnis, ac malis, quæ patiebatur, atterendi, ac morbis inficiendi: itineris ſuſcepti mora ob viarum difficultates propè inſuperabiles; cuius tamen terminus felix à celeritate præcipuè ſperabatur: Hoſti contrà ſpatium oblatum ad loca omnia munienda, ſeque dimicationibus inſtruendum: Iſala denique tantis aquarum acceſſionibus auctus, ut tranſiri vado nequiret. His anxius curis, inſtitutum nihilò minùs iter Iſalam versùs perrexit, in eam præcipuè partem, quæ Dauentriam, Zutphaniamque ſpectabat. Inter has Vrbes in aduersâ fluminis ripâ Mauritius caſtra poſuerat, ut quòcumque res vocaret, ſtatim accurreret. Hìc eum detinere ſtuduit Marchio, donec Solræus Comes ad locum quemdam infra Suollam pertingeret, ubi iuſſus erat Iſalam tranſmittere.

Deuenter, Zutfen.

Lochemio potiri cogitat.

INTEREA nè tempus infructuosè tereret, ſtatuit Spinula Lochemium expugnare; exiguum quidem Oppidum, inualidumque Zutphanienſis Comitatûs, ſed opportunitate ſitûs non parum ſuis conſilijs accommodatum. Cùmque in id Copias omnes impendere, contra exiſtimationem duceret; decimo tertio Calendas Auguſti Inicum Borgiam eò delegauit, qui non ita pridem

Carnerus. Iuſtinianus. Thuanus. Haræus. Bentiuolus.

Marchio ad Archid. 26. Iul.

1606. dem ex Hiſpaniâ redierat, Arcique Antuerpianæ præfectus fuerat; unà cum Legione cui præerat, Sangeorgioque, Turrioque cum ſuis: qui omnes erant ad Peditum tria millia: Equites verò quingentos adiunxit ſub Ferdinando Gueuarâ. Ipſe autem cum cætero Exercitu Borcheloum contendit: Ghoræque reliquit Ioannem Mediceum, & Lucam Cairum cum ſubiectis Equitum turmis, & Peditibus mille quingentis; ut id Oppidum tuerentur, quod cuſtodiendis deſignauerat commeatibus; adeòque molas, clibanos, aliaque impedimenta ibidem collocauerat.

Approcci. Vt primùm Lochemium peruenit Borgia, caſtra poſuit; ipſâque nocte obſidionales vias obliquas ducere ad unum Oppidi latus aggreſſus eſt. Cùmque poſtridie renunciatum Spinulæ fuiſſet, conari Mauritium Lochemium versùs immittere Subſidium; eòdem Embdanum Comitem cum ipſius Legione præmiſit, quinque tormentis, & commeatibus inſtructum, iubens eas Copias in Stationibus muniri. At Borgia propiùs imminere Oppido contendens, ab altero latere aggerem duxit; illinc Hiſpanis, hinc Italis certatim allaborantibus. Dum verò tormenta diſponuntur, Pompeius Targonus è Tormentariorum Præfectis unus, antea ſæpè memoratus, vulneratur ab eis, quæ diſplodebantur ex Oppido. Collis erat Lochemio proximus, eique ſuperimpendens. In eius vertice Catholici munimentum excitarunt, nè forte ab Hoſte ſubſidiario inſideretur. Et quamuis aſſiduis bombardarum ictibus Obſeſſores peterentur ab Oppidanis: Hiſpani tamen obſidionalibus vijs iam ad lunatum portæ munimentum acceſſerant, quod erat ab Defenſoribus deſtitutum: Italique aggere ſuo ad foſſam peruenerant. Tùm ad tormenta diſplodenda processum eſt; quibus & aliquot interempti Defenſorum, & eo-*Scaualcare.* rumdem tormenti fulcra perfracta. Igitur poſt ictus quadraginta, de ſuâ defenſione deſperantes, colloquium poſtularunt: & conditionibus utrinque ſancitis, Oppidum cum quinque tormentis dediderunt. Egreſſi ſunt ferè trecenti cum armis, ſignis, atque impedimentis; ad quæ deuehenda carros etiam Borgia commodauit. Qui ſanè Vir militari virtute inſignis, cùm tertio obſidionis die potitus Oppido foret; magnopere fuit à Spinulâ tum Archiduci, tum Regi per literas commendatus. Quibus officijs & ſuâ mercede virtus, & publicâ beneuolentiâ Marchio cumulabatur. E Catholicis extincti non ſupra decem, ad quadraginta ſaucij: quorum præcipui Mellinus, & Ricciardus Centuriones.

Borgia Lochemium obſidet.

Marchio ad Archid. 26. Iul. ad Reg. 25. Aug.

Eoque tertia die potitur.

Iſel. Hæc inter Solræ Comiti mandauerat Spinulâ, ut Iſalæ traiectum tentaret, cùm primùm detumeſcentes aquas videret. At

is ad fluuium progreſſus, & eum adhuc inſuperabilem reperit, & Hoſtem in alterâ ripâ ad obſiſtendum paratum. Dum hæc ad Rhenum Spinula moliretur: ſuum quoque Buquoius trans Moſam deportarat Exercitum Peditum, uti diximus, decem millium, Equitumque mille ac ducentorum, quos Equites Bartholomæus Sancius Præfecti Locum-tenens ducebat: duodecim etiam tormenta, & quadraginta cymbas in uſum pontium ſecum aduexerat. Cùmque iuxta Pagum Mocham inter Grauiam, *Moch.* & Nouiomagum, perueniſſet; ibidem ſubſtitit, ex eâ parte Vahalim traijcere conaturus. Quà Rhenus in Hollandiam influit, bipartitum facit aquarum diuortium: & læuum quidem flumen, quod Betauiam alluit, Vahalis nomen induit: dexterum, quod *Betua.* Iſalam dicunt, Velauiam amplectitur. Huius ripam ad eamdem *Velua.* Inſulam pertinentem pluribus (uti dictum) munimentis Fœderati cuſtodiebant leucarum tredecim ſpatio, ab Arnhemio ad Hattemium: atque ita condictum fuerat, ut ſi quid ab Hoſte diſcriminis impendêret, alterum alteri noctu igne, interdiu fumo ſignificarent. Vahalis verò ripam per leucas octo Tilam *Tieli* uſque munierant. Hunc ergo cum tranſmittere Buquoius cogitaret inter Schenchianam Arcem, Vrbemque Nouiomagum, *Forte di Schinch.* hanc rationem iniuit.

1606.

Buquoius cum Exercitu Vahalim traiicere magna arte conatur.

QVATVOR Peditum millia ex omni Natione delegit, & quingentos Equites Cæſari ſubiectos: eoſque duobus tormentis, ac triginta cymbis inſtruxit: cunctiſque Iuſtinianum præfecit. Is noctis initio iter ingreſſus eſt. Spardorpium versùs, quà traij- *Spaerdorp.* ciendus erat Vahalis. In hoc horarum quatuor itinere ſolidam noctem, & conſequentis diei partem inſumpſit, ob denſiſſimum nemus, aggeremque, cui fuit inſiſtendum, quà lutulentum, quà interruptum; quare tres cymbæ nullâ ratione deuehi potuere. Vbi ad flumen Iuſtinianus deuênit; agnouit in aduersâ ripâ diſpoſita tria ſigna Peditum, ac tres Equitum turmas Fœderatorum. Non idcirco tamen abſterritus, cymbas in fluuium demitti iuſſit; eiſque quingentos Pedites partim Hiſpanos, partim Italos impoſuit, ſeque unà cum illis. Poſtquam medium fluminis tenuit; Nautarum Præfecto iniunxit, ut ſtatim atque ſublato in altum pileo ſignum daret, cum cymbis omnibus magno impetu proueheretur: atque in alteram ripam, quà commodiſſimus foret deſcenſus, eniteretur. Simul Alphonſo Latroni Hiſpanorum Tribuno, qui cum primis nauibus traijciebat, imperauit, ut poſtquam appuliſſet, in ipsâ ripâ conſiſtens, eos congregaret, qui ſubinde allabebantur; contractoque Militum numero in Hoſtem ſe conuerteret, cumque velitando detineret, donec reliquus

Iuſtinianus cũ traiectum bis tentat ſed fruſtra.

 Exer-

1606. Exercitus, & ipſe Ductor appelleret. A diuturnis, & continentibus pluuijs præter ſolitum erat & tumidum, & rapidum flumen. Siue igitur quòd eius impetum ſecum in pronum rapientem cymbæ ſuſtinere non poſſent: ſeu quòd nimio pondere graues agi ſe, regique pro opportunitate non ſinerent: ſiue potiùs Nautarum vitio, qui perpetuos Hoſtium ictus reformidarent; nè medium quidem fluuium illæ tenuerant: cùm à profluente correptæ, delatæque ſunt in partem longè inferiorem eâ, ubi facienda erat deſcenſio. Neque enim huic ubique datur locus ab altioribus ripis. Quamobrem retrocedere coactæ ſunt. Tentauit denuo traiectum Iuſtinianus, reductis in ſuperiorem locum nauibus: ſed dum in eo laboratur, tantum temporis effluxit; ut interim alia tria Peditum ſigna cum quatuor bombardis fuerint à Fœderatis ad ripam cuſtodiendam immiſſa. Quatuor item bellica nauigia ab Arce Schenchianâ properarunt: ſed ea tormentis Catholicorum petita, Nouiomagum versùs relapſa ſunt. Quòd verò pariter ex aduersâ ripâ, nunquam ceſſando, fulminabatur in cymbas, easque cum maximo detrimento ictus tranſuerberabant: optimum factu duxit Iuſtinianus ab incœpto parum fortunato deſiſtere: cymbasque iuſſit ab aquis remoueri. Nautarum Præfectus metuens ob naues fluuio correptas pœnas dare, cymbâ quâdam ad Fœderatos transfûgit.

De rerum improſpero ſucceſſu certiorem Buquoium fecit Iuſtinianus. Ille ſuiſmet oculis cognoſcere locum voluit: eumque traiectui iudicans importunum, ad Stationem remigrare Milites iuſſit. Catholicorum triginta partim cæſi, partim ſaucij: pauciores è Fœderatis. Buquoius ad Archiducem miſit Iuſtinianum, ut rem totam euolueret: ſimulque de eâ per literas docuit
Iſel. Marchionem. Is quòque interea Iſalæ traiectum tentauit. Quare *Spinola quòque tranſmittere Iſalam ſtudet.*
Almeloe. Solræum Comitem Almeloâ acciuit: eumque cum Turrio, atque Embdano, & quater mille Peditibus, Equitibus octingentis Lucæ Caito ſubiectis, quatuorque tormentis in Maſterbruch-
Masbruch. genſem Inſulam immiſit, ut iuxta illam tranſmittere Iſalam ni-
Suol. teretur: aut ſi minùs id poſſet, ad Suollam obſidendam caſtris locum optaret. Ipſe verò pridie Calendas Auguſti cum reliquis Copijs Borcheloo mouit, alijsque ſibi Lochemij adiunctis, eâdem die cum Peditibus mille quingentis, atque Equitibus mille Zut-
Zutfen. phaniam contendit eo conſilio, ut Mauritium, de Vrbis huius oppugnatione ſollicitum futurum, auerteret ab intercludendo Iſalæ traiectu Solræo. Vbi prope Zutphaniam deuènit: alios eiuſdem fluminis eo loci altitudinem metiri iuſſit: alios miſit ad Hoſtis caſtra circumſpicienda: ſtatimque Lochemium regreſſus

eſt. Mox verò Alphonſo Diazio eidem Oppido præfecto, & quadringentis Militibus ad præſidium relictis; Calendis Auguſti cum Exercitu Peditum ſeptem millium, Equitumque mille octingentorum Zutphaniam versùs mouit, perpetuis adhuc pluuijs inſectantibus. Berchelæ fluuio, qui ad eam Vrbem Iſalæ ſe immiſcet, eamdemque interſecat, pontem impoſuit, ad bombardas, atque impedimenta tranſuehenda, utque per illum traijceret Equitatus. Peditum verò commodo, ubi aqua ſtagnabat, aggerem è ramalium faſcibus exſtrui mandauit. Dies, noctesque hæc profectio tenuit. Dauentriam præſertim obambulabant: ut in eâ quòque propugnandâ Mauritium occupatum detinerent. Tertio demum die Dortham inſederunt, horarum trium itinere Lochemio diſſitam. Atque initio quidem ob impeditas aſſiduis imbribus vias, nonnihil alimentorum penuriâ laboratum, non ſinè Spinulæ ſollicitudine, ac dolore. At poſt paulum ſereniore tempeſtate liberior patuit aditus commeatibus tranſuehendis.

1606. *Berchel.* *Faſcine.* *Deuenter.* *Dorth.*

Interea digreſſus Almeloâ ex Marchionis præſcripto Solræus, iàm Ordelam peruenerat, ut inde Haſſeletum, & vicinam Inſulam Maſterbruchgenſem adiret. Verùm ipſi pariter infeſta conditio temporum, viarumque difficultates tamdiu remoratæ ſunt iter, ut id conſilium Mauritio patuerit. Miſit is extemplo Militum manum cum tribus tormentis ad fluuium Vechtam, quem tranſmiſſurus erat Solræus. Cùmque hic, ut traijceret, pontones, ac cymbas in aquam demitti iuſſiſſet: hoſtiles duas naues animaduertit tranſitum prohibentes. Ad eas arcendas, expediri mandat, inſtruique bombardas. Verùm qui in eas conijciendi erant globi, Lingâ, Oldenſalâque deuecti, maiores comperti ſunt, quàm ut capi poſſent à tubis bombardarum. Hoc erratum à fluminis traiectu, totâque expeditione Solræum reuocauit. Adeo leuis error plerunque, in bellicis præſertim rebus, negotium omne peſſumdat. Igitur cùm neque Vahalim, neque Iſalam tranſmitti à ſuis Copijs poſſe videret Marchio; mentem aliò, conatusque conuertit: neque ex eis regionibus antè recedere decreuit, quàm præcipuam aliquam earum Vrbem, aut Oppidum expugnaret. Duæ præ cæteris obiectabantur animo Vrbes ad Iſalam ſitæ: Zutphania, & Dauentria. Verùm ambas adeo munitas nouerat, quà flumine alluente pro foſſâ; quà operum ſtructurâ, Militumque Præſidio: ut ad eas capiendas & longum tempus, & vires longè maiores, quàm quæ promptæ tùm eſſent, requirerentur. Mauritius præterea inter utramque ſua Caſtra locauerat: ideoque paratiſſimus erat ad alterutram præſenti ſubſidio roborandam. Ab eis ergo tentandis abduxit animum Spinula, aliò-

Ordel. *Haſſelt.*

Fluminum traiectu non ſuccedente, obſidionē aliquā Marchio molitur.

que

1606. que traduxit. Haud inde procùl Grolla eſt, earum neutri amplitudine, ac dignitate comparanda: non parui tamen momenti tum in ſe ipſa, tum quòd opportuna foret Lingæ, Oldenſaliæque tuendis. Eius itaque obſidionem in bellico Senatu propoſitam, probatamque, Auguſto ineunte Marchio aggreſſus eſt.

DE BELLO BELGICO LIBRI DECIMI NONI

SVMMA.

GRollæ ſitûs, & munitionis deſcriptio. Ea obſidetur à Spinulâ. Oppidani erumpunt, & cum ſuâ pernicie propulſantur. Marchionis diligentia: Hiſpanorum virtus. A Targono pons è telâ conficitur. Italorum, & Burgundionum vigor. Captis munimentis, Grolla nonâ die deditur. Inſidiæ Fœderatorum vanæ. Rhenobergæ obſidio decernitur à Spinulâ in bellico Senatu. Loci poſitus, ac munimenta deſcribuntur. Mauritius de Rhenobergâ valde ſollicitus. Marchio ipſe obſidionem ponit. Hoſte verò erumpente periclitatur cum Velaſco. Altera eruptio repulſa. Tertia quòque, quæ Magna dicta. Spinula lunatum munimentum capit: & maius propugnaculum, cæſo Præfecto. Germanorum diſcrimini Buquoius, & Meneſius ſubueniunt. Mauritianos aliquot Melzius vincit. Iuſtinianus, & Brancatius in hac obſidione præſtantes. Hiſpanorum mira conſtantia. Italorum præparatio ad vallum capiendum. Noſocomium ſaucijs deſtinat Marchio. Idem Subſidium impedit à Mauritio ductum. Noua Melzij victoria. Obſeſſores vallum capiunt. Rhenobergæ deditio. Marchionis lepidum dictum, & factum. Quot, & quales Viri utrinque ceciderint. Quàm inſignis victoria. Quàm damnoſa Fœde-

ratis,

ratis, de Mauritio conquerentibus. Ab ijſdem Venlona incaſſum tentatur. Catholici Milites tumultuantur. Eos compeſcere ſtudent Archidux, & Spinula. Lochemium recuperatur à Mauritio. Ab eodem Grolla obſidetur. De eâ tuendâ conſultat Spinula. Rationes in utramque partem. Tuendam decernit. Eò Subſidium celerrimè ducit. Pugnare cum Hoſte ſtatuit. Verùm ab hoc obſidio ſoluitur. Qui tumultuati fuerant, ſedantur. Spinulæ cum Meurſenſibus Induciæ. Noua ſeditio Militum ab Archiduce punitur. Herculanum in Geldriâ intercipit Henricus Fridericus Mauritij Frater. Militaris impietas dum diripitur. Noua ſcelera ſeditioſorum: qui tamen à Spinulâ componuntur. Contra eiuſmodi homines Archiducis Edictum. Eorumdem miſerię. Linganæ Arcis incendium.

DE

DE BELLO BELGICO
LIBER DECIMVS NONVS.

Grollæ ſitus, & munitio.

IN explicatâ planitie Zutphanienſis Comitatûs Grolla iacet, ut alibi ſcripſimus: hinc amnis Berchelæ non ingenti alueo, ſed ſitûs opportunitate defenſa: illinc altâ foſsâ communita, Slingæ fluminis aquis abundante. Latis, excelſisque mœnibus cingitur, & quinque cuneatis propugnaculis, ita inter ſe diſpoſitis, ut ab omni parte Oppugnatores pateant ictibus tormentorum. Percommodum id Oppidum erat Fœderatis, ut in proximas regiones, neutri Partium ſubiectas, Exercitum ad hyemandum tranſmitterent. Quamobrem idem, ut ſibi cuſtodirent, exterioribus lunatis munimentis, & foſſis, foſſarumque loricis probè firmarant. Præmiſit illuc Spinula cum Equitibus mille ducentis Velaſcum, ut loca ad obſidionem occuparet. Ipſe poſtridie, Nonis nempe Auguſti, cum Exercitu, & commeatibus eòdem peruènit. Duas ibi Militum Stationes diſpoſuit. In alterâ Borgiam, Antunium, Sarmentum cum Hiſpanis, & quadringentis Hibernis collocauit. Alteram Sangeorgio, & Balanſonio addixit, cum Italis, Burgundionibus, Anglisque quingentis. Harum ſingulis obliquos viarum acceſſus ad aliquod è lunatis munimentis, & è quinque propugnaculis imperauit. Neque ullâ interiectâ morâ, eâdem nocte manus operi admotæ: ac Sangeorgij Milites in primis id operis ad quingentos paſſus promouere.

1606.
Lib.6.

Spinula Grollam obſidet.

Gaſpar Ens lib.25. Haræus. Iuſtinianus lib.5. Carnerus l. 16.c.11. Thuanus l. 136. Bentiuolus lib.7. Grotius lib. 15. Botereius l. 13. Beyerlinck. Approcci.

At nihilò ſegniores Oppidani continenter fulminare bombardis, & moſquetis: multosque Mortales aut extinguere, aut vulnerare. Cùmque hoc terrore ſe nihil proficere ad acceſſus interrumpendos viderent; facto repentè agmine, ſexcenti ſimul è portis eruperunt: atque in Hiſpanos impetum facientes, eos propulſare conati ſunt. Verùm hi conſuetâ virtute non modò conſtanter, ac fortiter reſtitere: ſed etiam quadraginta ex illis vel cæſis, vel ſaucijs, eoſdem in Oppidum referre pedem coëgerunt. Sexto Idus acceſſit ad Caſtra cum ſuis Copijs Solræus: cui Marchio tertiam Stationem attribuit. Ex eâ ſtatim Turrius, atque Embdani Comites Fratres Ioannes, & Chriſtophorus, cæterique Milites obſidionales vias cœperunt educere: tarditatem aduentûs

Oppidanorũ eruptio repulſa cum cæde.

com-

1606. compenſare ardore operis contendentes. Quo in labore Chriſtophorus Comes hoſtili tormento ictus, ac vulneratus. Inter hæc Spinula ingenti ſollicitudine, ac vigilantiâ locis omnibus præſens eſſe, commendare magnanimos, animare languentes, feſſos, aut ſaucios conſolari: nullum Ducis optimi munus prætermittere. Nè qua verò eſſet in Caſtris alimentorum penuria; ex Monaſterienſi ditione finitimâ carros plurimos commeatibus onuſtos adduci iubebat. Velaſcus quòque ſuis Hiſpanis aderat aggeres exſtruentibus: exemplo, conſilio, iuſſis, hortatibus eoſdem propellens, ad militarem eius obſidionis gloriam præ cæteris Nationibus reportandam. Neque Italicarum, aut aliarum Præfecti Copiarum ſuis partibus deerant: & Nationes ipſæ magno inter ſe certamine virtutis, & laudis in opus incumbebant.

Chriſtophorus Comes Embdanus ſaucius.

Marchionis ſedulitas.

Et iam ad oppugnationem nihil expectari aliud videbatur, niſi uti tormenta eſſent ad viam aperiendam diſpoſita. Hæc verò diſpoſitio ſerior aliquantò fuit, tum ob imbrem aſſiduum, ac vehementem; tum quòd Thomas Vinguartius, è Tormentarijs Magiſtris unus, erat grauiter ſaucius. Poſt alteram tamen noctem parata concuſſio: &, quæ proximè conſecuta eſt, quartâ obſidionis die Hiſpani ad deſignatum ſibi lunatum propugnaculum acceſſerunt. Cùmque pyrobolos oppugnationi præuios adornarent, ex eorum Signiferis unus idem propugnaculum audacter aſcendit. Quo Defenſores conſpecto, & cæteros ſubſequi facilè ſuſpicati; repentè in fugam auerſi, locum deſeruere. Succeſſere ſtatim Hiſpani, imprudenti Hoſtium terrore prudenter uſi; & bellici ardoris prærogatiuam, de more, ſecundante fortunâ; Italos, & Burgundiones, quò minùs deſtinatum ſibi munimentum attingerent, altior interiectæ foſſæ aqua prohibebat. Verùm hic etiam Targoni Machinatoris ingenium opportunè uſui fuit. Is namque è telâ pontem intexuit, trabibus, doliolisque ſubiectis; ut aquis innataret, ac Militibus penſilem viam ſterneret. Itaque per eum foſſæ iniectum, ad munimentum oppugnandum alacriter itum eſt. Iacti pyroboli non minorem intulere metum Præſidiarijs, quàm Signifer modò feciſſet. Quare hoc etiam propugnaculum deſtituere: quamuis in eo medio receptus extructus eſſet.

Hiſpani lunatum munimentum capiunt.

Pons è telâ, Targoni opus.

Itali, & Burgundiones alio propugnaculo potiũtur.

Parte aliâ cùm ad foſſam ſe promouiſſent Hiſpani, eam opplere moliebantur. At id nè fieret, Defenſores omni ope contendebant. E quatuor bombardis ad latera munimentorum diſpoſitis, ſacculos emittebant globis, talisque ferreis refertos. Artifices quòque ignes paſſim iaculabantur è mœnibus, ut locus appareret, ubi laborabant Hiſpani. Eorumque complures, qui lucani-

canicis, faſcibus, cratibus foſſam obſtruebant; moſquetis, alijsque tormentis medium inter opus occidebant, aut vulnerabant. Paribus armis ſummouere Defenſores nitebantur Catholici: ſed impare ſucceſſu. Quippe aſſiduis ingruentibus ex Oppido ictibus, cùm quadraginta cecidiſſent Hiſpanorum, ac plerique ſauciarentur, coacti ſunt, opere nondum perfecto, retrocedere. Contrà verò Turrius, atque Embdanus ſinè magno certamine progrediebantur; quandò defenſionis vis omnis in alias partes, ubi maius erat periculum, incumbebat.

1606. *Salſiccie. Faſcine. Gabbioni.*

At Sangeorgius exteriore lunato munimento potitus, in eoque tormentis aliquot collocatis, viribus omnibus ad foſſam peruenire conatus eſt. Cui ſuccedens Balanſonius ponte è telâ, utì modò dictum, foſſam tranſmiſit, ac propugnaculum tenuit. Id cum aliqui conſcendiſſent; medium ingenti aggere interſectum offenderunt. Hiſpani, quò ſuo potirentur, Germanos aduocarunt, qui foſſam opplerent. Turrius, atque Embdani Comites lunatum aliud munimentum aggreſſi, paulò pòſt occuparunt. Quibus Hoſtium progreſſibus Grollani perterriti, deditionem facere decreuerunt. Inito colloquio conuênit, ut cum armis, ſignis, impedimentis migraretur. Carri ad res tranſuehendas centeni commodati. Nono ab inſtitutâ obſidione die, mille ac ducenti Pedites egreſſi, tormentis undecim in Oppido relictis. Ex Obſeſſis ad centum quinquaginta vel extincti, vel ſaucij. Ex Obſeſſoribus cecidere ducenti, atque inter eos Centuriones duo, alijque inſignes Viri. Vulnerati verò trecenti quinquaginta: in quibus aliquot etiam Centuriones. Adeo ubi plus animorum eſt, ibi plus plerunque diſcriminis.

Camerus l. 16. c. 11.

Alia munimenta capiuntur.

Nona obſidionis die Grolla deditur.

Bvqvoivs interea ab Iuſtiniano Môcham reuerſo accepit, Archiducis mentem eſſe, ut Nouiomagum obſideretur; niſi contraria foret Spinulæ ſententia. Huic verò conſilium idem placebat, utì Buquoio per literas ſignificauit. At is rem nimis arduam cenſebat. *Quamquam enim non omnino valida ea Urbs eſſet: ingenti tamen ſubſidio, quod intercludi non poterat, illam à Fœderatis*, aiebat, *inſtructum iri. Neque ſe trajciendi Vahalis ſpem omnem abiceſſe. Quippe à locorum peritis facilem ſibi tranſitum, commodumque promitti. Quem ubi nanciſceretur, tunc nullo negotio ſe poſſe Nouiomagum prohibere ſubſidio.* Accidit per id temporis, ut cum Buquoius pabulatum mitteret, modò Nouiomagum verſùs, modò Gennapium; animum Hoſtes induxerint, aliquod ei detrimentum inferre. Quare tum Nouiomago eductis, tum è Batauiæ Præſidio euocatis mille quingentis Peditibus, & quatuor Equitum Cohortibus; has Copias trans Vahalim miſerunt, quà Iuſtinianus

Nimega.

3. Auguſti.

Ghineppe.

eumdem

1606. Foraggiare. Poſti in aguato.

eumdem traijcere tentarat. Illæ Gennapium verſùs progreſſæ, ubi Catholici pabulari conſueuerant, ſe in inſidijs collocarunt. Verùm cùm ibidem diutius perſtitiſſent, neque eo die Catholici profecti eſſent, interceptione deſperatâ, Nouiomagum iter arripuerunt; eam Vahalis partem tranſmiſſuri, iuxta quam erant Hoſtium Caſtra. Quod ubi renunciatum Buquoio fuit; extemplo cum Equitatu, & bis mille Peditibus, ad eos intercipiendos, opprimendoſque contendit. Pontem idcirco adiuit, quo tranſeundum Hoſtibus erat. Sed ubi peruênit, iam illi traiecerant. Carpens tamen agmen nouiſſimum, captiuos aliquot fecit, qui præ laſſitudine perſequi nequiuerant curſum cæterorum.

Inſidiæ à Fœderatis fruſtra paſitæ.

Dar'alla coda.

Interea pluuijs, quæ dies paucos ceſſarant, rurſus ingruentibus, ac vias omnes inundantibus, ad conuehendos in Caſtra commeatus iter obſtruebatur. Quod Spinula verſans animo, ægrèque ferens incommoda, quibus affli̇ctabatur Exercitus: atque Iſalam nullâ ratione traijci poſſe intelligens; tum quòd à Mauritio continenti cuſtodiâ Militum, alijſque ſuper alias munitionibus defendebatur; tum etiam quia maioribus in dies aquarum acceſſionibus tumeſcebat: ad aliam expeditionem appulit animum. Hæc ut præeunte conſultatione maturior ſuſciperetur; Senatum bellicum conuocauit. In eo præſentem rerum, ac temporum conditionem paucis expoſuit: Iſalæ traiectum deſperatum: penuriæ periculum: Exercitûs detrimenta. *Vnam ſibi, dixit, videri deliberationem in eis anguſtijs opportunam: ſi Rhenobergam non ita longè poſitam aggrederentur. Ad annona copiam eam eſſe in primis inſtructam. Commodam quòque ad commeatus per Rhenum Embricam uſque deuehendos. Patentem ſemper illac in Friſiam tranſitum. Rurorta munitionibus magnum inde aduersùs pericula tutamentum. Quid quòd Rhenobergâ captâ multis, ac non leuibus commodis ſpoliandus eſſet Hoſtis? Non inde vectigalia poſtmodum contracturum. Non per eam aditum ad Colonienſem, ac Geldrienſem ditionem alendis Militibus, ut ferè quotannis factum, apertum iri. Denique multum inde Catholicis emolumenti, multum Fœderatis incommodi (quod nemini ignotum eſſet) eventurum.*

Rinsberga, ò Reubergh. Emerich.

Spinula in Senatu bellico Rhenobergæ obſidionē proponit, & perſuadet.

His, alijſque rationum momentis ſuadebat Marchio Rhenobergæ obſidionem. Et facilè Senatui bellico perſuaſit. Quare ad eam ſtrenuè aggrediendam toto pectore incubuit. Cùmque quas apud ſe Copias habebat, nequaquam operi tanto pares exiſtimaret (firmandis quippe præſidio captis ab ſe ſe Friſiæ locis valde imminutum intuebatur Exercitum) Buquoij Militem ſibi adiungendum duxit, quem tranſmittere Vahalim poſſe iam propè deſperabat. Igitur Buquoio ſuſceptam deliberationem per literas

aperit: mandat ut quamprimum cum lectiſſimis ex uniuerſo Exercitu Rhenobergam contendat, & loca occupet obſidioni commoda, quâ parte Geldriam ſpectat. Ipſe Solræum præficit Grollæ, præſidioque relinquit Pedites mille quingentos, & cum Equitum cohorte Henricum Comitem Vandenbergium. Tùm decimo tertio Calendas Septembris cum Exercitu cætero Grollâ diſceſſit: & Caſtra prope Breforcium poſuit. Sub noctem verò digreſſus pariter eſt Simon Antunius cum bis mille, & quingentis Peditibus ex omni Natione delectis, Equitibusque ſeptingentis, ac duabus bombardis, totidemque pontonibus: habuitque in mandatis à Spinulâ, ut latus Rhenobergæ alterum, quod Friſiam reſpicit, inſideret. 1606.

Bvqvoivs, quò magis profectionem maturaret, commiſſâ Exercitûs reliqui deducendi curâ Ioanni Meneſio Tribuno; ſecum duxit quatuor Peditum millia, Equitesque quingentos, bombardis quatuor, & ſenis cymbis aduectis. Iamque in conſpectu Rhesæ erat, cùm Hoſtium bellicam nauem, aliasque quatuor conſpexit, quæ Pedites octingentos, Rhenobergam à Mauritio ſubſidio miſſos vehebant. Ergo directis in eas tormentis, juſſit aſſiduis ictibus tranſuerberari. Bellicæ Præfectus ſecundum ventum, ac fluuium nactus, ad Schenchianam Arcem eas deducere aggreſſus eſt. Verùm bombardæ ictu clauo ſibi ſubrepto, atque à Sclopetarijs acriter infeſtatus; ſex præterea hoſtilibus cymbis inſectantibus; optimum factu duxit in aduerſam Hoſti ripam Milites exponere. Non idcirco tamen effùgit, quin Catholicorum venirer in poteſtatem. Alia quatuor nauigia, dilapſo Milite, concremata. Buquoius iter ſuſceptum perſequutus, undecimo Calendas Septembris Rhenobergam peruènit, quam poſtridie attigit Antunius.

Buquoius aliquot Hoſtiû naues capit.

Rees.

In ditione Colonienſis Archiepiſcopi, Septem-Virique Cæſarum Electoris, Rhenoberga eſt, ad læuam Rheni ripam ſita (quæ Geldriam ſpectat) unde & nomen inuènit. Annis hiſce Belgici belli poſtremis, alternis infeſſa fuit modò Catholicorum armis, modò Fœderatorum: uti ſuis locis narrauimus. Quippe utrique Partium percommoda ob opportunitatem fluminis, faciliſque in Friſiam traiectûs. Æqua circum eam planities panditur; niſi quà colles aliqui clementer aſſurgunt, è quibus peti tormentis Oppidum poteſt. Ad ictum bombardæ vicina ſunt nemora denſis arboribus impedita, anguſtiſque ſemitis in aperta camporum deducentibus. Neque deſunt frequentes circà paludes, quæ difficiliorem illuc acceſſum reddunt. E regione verò Inſula medium inſidet flumen, à nobis aliàs memorata: in quâ munimentum

Rhenobergæ poſitura, & validæ munitiones deſcribûtur.

Iidem Hiſtorici, qui de Grollâ.

Lib. 9. 11. 13.

1606. mentum antea Parmenſis Alexander erexerat; Mauritius poſtmodum validiùs roborauit. Oppidum quòque hic ipſe ab omni parte muniendum curauit: ubi anno ſuperiore animaduertit, Catholicas vires in eam regionem traduci. Quatuor olim planæ formæ munimentis inſtructa erat Rhenoberga, quorum ſingula ſuis foſſis præcincta. Nouas præterea munitiones, tam Catholici adiecerant, quàm Fœderati: magnum præſertim aggerem nouorum inſtar mœnium circumductum, cuneatis ſubinde lateribus, ac mutuò ſibi obuerſis, prominentibus: & foſſam alteram aquis abundantem. Sed neque hoc tutamine contentus Mauritius, nouiſſimè quindecim undique lunata propugnacula excitarat, & ſuam cuique foſſam addiderat. Exteriorem loricam extruxerat, quam viam tectam vocant: quatuor magnos aggeres erexerat: receptus quinque diuerſis partibus fabricarat. His munitionibus, quaſi triplici circumdata muro, Rhenoberga tantum agri circumiacentis iam occupabat: ut multum impendendum temporis Obſeſſoribus eſſet, plus multò laboris exantlandum antè, quàm ad oppugnanda mœnia poſſet accedi. Quinetiam Inſula ipſa, quam diximus ex aduerſo ſurgere; tot firmata munimentis erat, ut pro Arce ſatis validâ Rhenobergæ foret. Nam præter antiquam ſtructuram ampliore foſſâ circumſeptam, Rheni aquis influentibus, ad Stationem tutam nauibus exhibendam: ingens vallum, forcipis inſtar decuſſatim diſpoſitum excitarunt; eique minus alterum ſimilis formæ adiecere: lateribus in quatuor partes exſtantibus, atque alluentibus foſſis. Tres quòque receptus in circuitu ædificarunt. Vtque ex Inſulâ ad ripam alteram Oppido aduerſam prompta Militi migratio foret, è nauibus, pontonibusque compactum Rheno pontem impoſuere. In ipsâ verò ripâ munitionem erexerant quatuor propugnaculis ad latera roboratam cum foſſâ, tectâ viâ, tribusque extrinſecùs lunatis munimentis, inter quæ magnum aggerem duxerant, millium aliquot hominum capacem. Denique quartâ ferè leucæ parte mœnibus procul, Rhenum inter, aliumque exiguum amnem, receptaculum excitarant. Vt non immeritò tam multis circumſepta munitionibus Rhenoberga, noua quædam Oſtenda diceretur: cuius nempe expugnatio pariter Spinulæ Marchioni reſeruabatur.

Piatte forme. *Mezelune.* *Strada coperta. Trinceroni Ritirate.* *Tenaglia incrociata.* *Iuſtinianus, & apud Haraeum.*

AT Mauritius ad Iſalæ, ac Vahalis tranſitum intercludendum totâ mente, ac viribus intentus; ubi de Rhenobergæ obſidione cognouit, Exercitûs ſui Præfectis, Ordinibusque Fœderatis diſertè profeſſus eſt: *Sibi conſtitutum, aut Rhenobergâ Spinulam ſummouere, aut facere ſua vita iacturam.* Tanti æſtimabat Oppidum illud

Mauritii ſollicitudo pro Rhenoberga.

Carnerus c. 12.

illud amittere. Quare ſtatim quàm potuit maximas undique Copias contraxit, pleriſque Præſidijs penè vacuis relictis. Tùm ad Schenchianam Arcem Henricum Fratrem præmiſit cum bis mille Peditibus, ac ferme pari Equitatu. Multum in eo Gallicæ Nobilitatis erat, illuc profectæ, ut in iam celebri ſe palæſtrâ exerceret, ac militarem gloriam compararet. Id ubi perlatum eſt ad Buquoium, renunciari Spinulæ iuſſit, qui iam cum Exercitu iuxta Veſaliam erat. Mandauit hic extemplo Antunio, ut cum Peditibus mille Buquoio ſe adiunctum iret. Cùmque ille ſexcentos Italos, & quadringentos Germanos ſecum duceret: adeſſe propiùs Hoſtem, increbuit rumor. Quamobrem opportunius viſum cum Copijs omnibus pergere. 1606.

Spinula Rhenobergam petit, atq; obſidet.

Retroguardia. Vãguardia.

SPINULA, poſtremis Ordinibus Velaſci curæ commiſſis; ipſe cum primis Rhenobergam contendit: eòque decimo Calendas deuènit. Ibi primùm contra munitionem extimam, quam imminentem diximus ripæ citeriori, Stationes locat. Tùm Franciſco de Fonte mandat, ut cum Equitibus quingentis tranſmiſſo prope Rurortæ propugnacula Rheno, ſuppetias Buquoio ferat: qui diſpoſito in aciem Milite Naſſauium Iuuenem ſubſidiarias Oppido Copias deducentem præſtolabatur. At is opacæ noctis tenebris defenſus, & quòd locorum peritus, per ſyluarum ambages longo circuitu, procul Catholicis Caſtris profectus eſt; duo Peditum millia, Equiteſque ducentos, in quibus flos Gallici ſanguinis, in Oppidum induxit. Cùm tamen poſtremi Ordines intrarent, adortus eos inopinatò Fontius aliquos interemit, alios captiuos abduxit. Henricus verò cum reliquo Equitatu ad MauritiumFratrem ſe retulit. Hic Rheſam inter, ac Veſaliam poſitis caſtris, Rheno pontem iniecit: & ſeſe neruis omnibus, viribuſque ad ſoluendam obſidionem parabat.

Ab eruptione Hoſtium periclitatur cum Velaſco.

POSTRIDIE quàm peruenerat Marchio, unà cum Velaſco ſe contulit ad eum receptum, quem inter Rhenum, ac minorem fluuium fabricatum memorauimus: ut illac ad Buquoij Stationes migrarent. Cùmque ibi conſiſterent; accidit præter omnem opinionem, ut Equites ferè centum quinquaginta eruptionem Rhenobergâ facerent, Hi ſecum ductis aliquot Moſquetarijs, in id receptaculum irruerunt. Namque ubi primùm Catholicus Exercitus ad Rhenobergam Caſtra ſtatuerat; deſtitutum id fuerat à Fœderatis (quandò pauci, qui aderant, Præſidiarij tueri non poterant) atque à Catholicis occupatum. Præerat illi cum quadraginta ſolum Equitibus Franciſcus Irazauallius. Nec longè aberant Ioannes Pantoia ſupremi Caſtrorum Præfecti Locumtenens, & Sangeorgius Comes. Qui periculo ſuorum audito,

pe-

1606. pedeſtres aliquot Copias aduerſus Hoſtem promouerunt. At his nihil impreſſionem remorantibus, parum abſuit, quin Spinula, & Velaſcus in manus Hoſtium venirent. Quippe ſtatim atque armorum illi ſonitum ex eâ parte ſenſere; aduolarunt, ut quid rei eſſet, cognoſcerent. Eos verò ubi Hoſtis animaduertit, tam glorioſâ prædâ pellectus, ad receptum uſque inſectatus eſt. Quò poſtquam peruenere; Moſquetarios viginti eduxit indidem Marchio, atque Hoſti obiecit. Hi Ductoris ſui non modò animati conſpectu, ſed multò magis periculo inflammati, eiusque defenſi gloriæ ambitioſi, tam ſtrenuè ſe geſſerunt: ut duobus maximè imminentibus, ex equo ad terram ſtratis, Marchionem, & Velaſcum diſcrimini exemerint: Equitibus aliquot leuioris armaturæ auxiliantibus, retrocedere Hoſtem coëgerint: nonnullos occiderint, alios ceperint: tres, quatuor-ve tantùm è ſuis deſiderarint.

Hoc minùs proſpero ſucceſſu magis irritati animi tum Hollandorum Rhenobergæ iacturam metuentium, tum Gallorum ad militarem gloriam anhelantium, nouam in diem poſterum eruptionem pararunt. Igitur Equites pares numero pridianis, aliquâ Peditum vi terga tegente, Buquoij Caſtra poſtridie ſunt aggreſſi. Quibus Equites Catholici, qui in excubijs erant, alacriter occurrerunt. Nec longa dimicatio fuit. Catholicorum virtute repulſi Fœderati, in Vrbem ſe recipere adacti ſunt, aliquot ſuorum extinctis, captoque Fleſſenſi Comite Gallo, cuius equus perfoſſus ceciderat. *Iterum erumpentes repelluntur.*

Per id temporis Ioannes Meneſius Tribunus cum reliquis Buquoij Copijs ad Caſtra peruenit. Ei Spinula pòſt viciniorem Oppido collem Stationem deſignauit. Tùm Buquoio præcepit, ut ductis aggeribus progredi conaretur ad maius vallum, & lunata propugnacula; utque Caſtra validè ab omni parte muniret. Quà verò Rhenobergâ Meurſam iter eſt, atque ubi turris quædam ſemiruta ſpectabatur, Iuſtinianum cum ſubiectâ Legione collocauit; adiunxitque Billij Legionem, tres Hibernorum centurias, Italorum duas è Legione Brancatij, Equitesque trecentos ſub imperio Ceſatis. Eidem mandauit, ut principio in receptum quemdam impetum faceret: eo capto, magnum aggerem, ac poſtremò vicinum propugnaculum aggrederetur. Hoc latus omni ope tueri Fœderati propterea ſtudebant, quòd propugnaculi foſſa deſtituta erat aquis. Atque ut in omnem partem proſpiceret Marchio, ad Luppiam fluuium, quà tranſiri vado poterat, receptaculum excitari iuſſit: impoſitumque Rheno pontem prope Rurortam tranſuehi ſecundo flumine voluit eiſdem nauigijs, quibus innitebatur; & iuxta Rhenobergam collocari. Mandauit præ- *Marchio diligenter omnia diſponit.* *Terzo, ò Reggimento.* *Lippa.*

præterea, ut geminâ viâ munimentum, quod erat è regione Inſulæ, inuaderetur. Aggerem quippe præſtructum iam Defenſores deſeruerant. Hinc igitur Hiſpani progredi cœperunt aggeribus ſub Antunio Tribuno: illinc Itali, Burgundiones, & Vallones: quos omnes idem ille deſtitutus Hoſtibus agger ab eorumdem ictibus defendebat. Ita militaris induſtria vel ipſos labores Hoſtium in ſuum uſum conuertit. Parte aliâ Iuſtinianus locum valde opportunum, Oppido ſcilicet imminentem, inter duas paludes occuparat; aggeremque ab alterâ duxerat ad alteram: cuius extrema receptibus firmabat, ut eis bombardas aliquot imponeret. 1606.

Eruptio magna dicta, à Catholicis propulſata.

NECDUM perducta ad ſummum opera erant, cùm ut ea diſturbarent, Obſeſſi uniuerſum Equitatum in quatuor diuiſum turmas effuderunt. Octingenti ſimul Pedites agmine bipartito eruperunt: unàque omnes impetum in eum, qui extruebatur, aggerem fecerunt. Magnam eruptionem hanc appellare ſoliti Fœderati, quòd maximis, ut nunquam in totâ obſidione, viribus irruerunt. Aggredientibus primis obiecit Iuſtinianus Ceſatem, Alexandrumque Brancatium cum Equitibus triginta, qui tùm agebant excubias. Mox Peditatûs partem extra aggerem eduxit. Dumque hi omnes egregiè ſe, ac locum tuentur; magna vis Equitum, Peditumque ſubſidio accurrit è Caſtris. Atrox hìc prælium exarſit, utrâque partium acerrimè dimicante. Tandem verò Catholici pugnâ ſuperiores ad loricam uſque mœnibus præſtitutam Hoſtes pepulerunt, multis eorum cæſis, aut vulneratis. Neque ulteriùs inſequi deſtiterunt, donec ab lunato quodam munimento frequentibus tormentorum ictibus infeſtati, ſeſe recipere coacti ſunt. Deſiderarunt hi in eo conflictu Renginum Sclopetariorum Equitum Præfectum, aliosque complures. Duo verò Centuriones è Iuſtiniani Legione cum Equitibus quindecim ſaucij reuertère.

INTEREA neruis omnibus Antunius, ac Sangeorgius enitebantur, ut munitionem Inſulæ præſtructam occuparent. Iamque propiùs lunatum propugnaculum acceſſerant: ac bipertitò diſpoſitis bombardis Hoſtem petebant. Hic verò aliam auſus eruptionem, triplici agmine Catholicos inuadit. Atque ubi prima frons, centum quinquaginta Pedites habens, apparuit; plerique, qui operibus inſiſtebant inermes, dedere ſe in fugam. At Turrius Tribunus cum Vallonibus aliquot, Italis, & Burgundionibus ex aggere aduolans, magno animo, maiore conſtantiâ ſeſe Hoſtium primis, ac ſequentibus agminibus interiecit. Quo factum eſt, ut hoſtilis acies repreſſa, progredi non auderet. E primis

1606. mis verò illis alij cæſi, alij capti, alij ſaucij; pauciſſimi incolumes cum reliquis remigrarunt.

Catholici verò tam proſpero euentu alacriores, inſtare vehementiùs operi: cùm præſertim Spinula præſens urgeret, atque ad integram accelerandam victoriam omnes animaret. Itaque quartâ die lunati munimenti foſſam ab geminis lateribus attigerunt, Hoſte ipſo tantam celeritatem demirante. Marchio militarem ardorem nil remittendum ratus, ad oppugnationem iri iuſſit. Hæc tanto impetu ſuſcepta, ut Defenſores obſiſtere cùm nequirent, in fugam ſe coniecerint. Propugnaculo deſerto Catholici exemplo potiti, idem validiùs munierunt. Quoniam verò à Sclopetarijs quibuſdam ante maiorem munitionem collocatis aſſiduè impetebantur, tres Militum centurias aduersùs eos Balanſonius immiſit, qui eoſdem loco cedere coëgerunt: ſimulque propugnacula extra maius munimentum omnia occuparunt, non tamen ſine cæde ſuorum, & ſanguine; Centurione Vallone extincto, alijs quadraginta quà interfectis, quà ſaucijs. Iamque Catholici cunctas adhibebant vires, ut foſſæ maiori munimento obductæ citerius labrum tenerent. Id conſequuti, qui proximi excubabant, Antunius, & Sangeorgius. Statimque foſſam aquis carentem tranſmiſerunt: ductiſque, quibus ſe tuerentur, aggeribus, propiùs ad munitionis propugnaculum quoddam acceſſerunt. In ipſum Spinula decem dirigi tormenta iuſſit, ut eorum impetu diſijceretur. Cùmque id crebrâ concuſſione tantum aperuiſſet hiatûs, ut per eum fieri poſſet impreſſio, hanc parari mandauit.

Spinula [illegible] munimentum [illegible] potitur.

Contraſcarpa.

Verum ut impreſſioni parceretur, Hoſtium effecit præpropera deſperatio, ex repentinâ cæde Præfecti Edmundi Scoti, multorum ſtipendiorum Militis, & obſcuris quidem orti natalibus, ſed virtute, ac fide altos militiæ gradus emeriti. Is tertio Nonas Septembris cum pro ſuo munere Hoſtium caſtra ſpectaret, emiſſo è bombardâ globo ictus in capite, vitam amiſit. Quo caſu, & aliorum nece, qui locum tuebantur, exterriti, antè ſe inde in tutum recipere decreuerunt, quàm ab Hoſte introgreſſo opprimerentur. Ergo munitionem deſeruere, quam tamen varijs receptibus, ac ſeptis ad defenſionem interciderant. Summo quippe timori, ac deſperationi nullum videtur validum ſepimentum, nullus receptus tutus. In ipſo verò diſceſſu militaribus caſis è ligneâ materie ignem ſubiecere. Cuius exſurgentes flammæ indicium rei Obſeſſoribus fecere. Quare munitionem varijs è partibus ingreſſi, propugnacula, & muri loricam offendère tribulis, ac muricibus ferreis reſperſa. Non tamen eo lucro contenti, Hoſtes

Gaſpar Ens.

Maiore deinde propugnaculo, ob cædem Præfecti [illegible]

ſtes inſecuti ſunt, ut eis traiectum fluminis intercluderent. Cùmque aliqui ad receptaculum quoddam confugiſſent, malè ſe ibi turos arbitrati; locum, & quinque in eo tormenta deſeruere: ac raptim, ſparſimque ſe ad pontem citatiſſimâ fugâ effuderunt. Inſtare tergo Catholici, & premere tantâ vi fugientes, ut plerique ſe in fluuium præcipitarent. Cæteri Rheno transmiſſo pontem interruperunt; eiusque diſiectas partes in aquas iactarunt, ab ſe aliò deferendas. At, qui munitionem Inſulæ tuebantur, Præſidiarij continentibus bombardarum ictibus Catholicos in citeriore ripâ poſitos infeſtabant. Eorum aliquot occiderunt: alios, ac duos præſertim Centuriones, vulnerarunt. Quippe in loco recèns occupato nondum ullo ſe aggere vallauerant. Sed & ipſi Catholici fulminabant in Inſulam ex eo, quod paulò antè ceperant, munimento. 1606.

Mauritii dolor ex propere Spinulæ progreſſibus.

Vbi ad aures Mauritij peruènit, ſolo quatriduo capta propugnacula cuncta, quæ citra Rhenum erant, ſtetit attonito ſimilis, nec magis dolore, quàm admiratione defixus: quia nimirum in animum induxerat, vix illa viginti dierum ſpatio poſſe expugnari. Nec minor ex eo ægrimoniæ ſenſus acceſſit, quòd is factus fuerat tam ſubitò ab Hoſte progreſſus, ipſo in proximo, nempe ad Veſaliam degente, & quaſi ſpectatore, cum tredecim Peditum, & tribus Equitum millibus ex omnibus penè Fœderatorum Præſidijs euocatis.

Dvm hæc ex uno Rhenobergæ latere fortiter à Catholicis, feliciterque geruntur, ex altero, quod Buquoius urgebat, minimè ceſſatum eſt. Namque nocturno tempore receptaculum quoddam nullo negotio captum: eiusque faſtigio impoſita tormenta Oppidum quatere, ac Defenſores reprimere cœpere. Agger quòque ad lunatum munimentum deducebatur: cùm Rhenobergâ noua ex improuiſo fit eruptio Equitum centum & quinquaginta, Peditum quadringentorum. Hi ſtatim in Germanorum centuriam, quæ ad opus armis depoſitis incumbebat, impreſſionem faciunt. Germani cùm, quo ſalutem defenderent, nihil præter fugam haberent, ei ſe committunt. Progreditur Hoſtis, eorum receſſu factus audacior, ad receptaculum uſque modò memoratum. Ibi verò ſtare coactus eſt, & cum Præſidiarijs eius acriter dimicare. Dumque ſtrenuè utrinque res geritur, armorum fragore audito, Buquoius extemplo, ac Meneſius cum parte Copiarum accurrunt; atque Oppidum verſùs iter accelerant eo conſilio, ut medium intercipiant Hoſtem. Is autem nihilò in periculo proſpiciendo hebetior, præuertendo ſegnior; effuſiſſimo curſu, ac penè fugâ retrò ferre gradum in Oppidum. Inſectati Catholici,

Germanis periclitantibus Buquoius, & Meneſius ſuccurrunt.

1606. non paucos peremerunt, aut vulnerarunt, Centurionem unum cepere. Vnum contrà eiuſdem Ordinis deſiderarunt è ſuis, alijs quibuſdam cæſis, alijs ſaucijs ad triginta.

His euentibus ad Marchionem perlatis, iuſſit Antunium, Turriumque cum ſuis Copijs ad Buquoij Stationes trans Rhenum pergere: pontem verò iam eidem fluuio (uti diximus) impoſitum ſecundo flumine deuehi, ac Rhenobergam propius admoueri. Eiuſdem cuſtodiæ addixit quinque Germanorum centurias ſub Velaſci præfecturâ. Tùm ipſe quòque ad Buquoij Caſtra ſe contulit, & quo res eſſent loco, probè perſpecto; aggeri, qui ducebatur, inſiſtere iuſſit Meneſium cum Scotorum, atque Hibernorum Legionibus. Iuſtiniani verò, & Brancatij Copijs imperauit, ut alternis quæque noctibus aggerem tuerentur. Turrium denique, Boſſutium, & Achicurtium ad receptum quemdam Berico proximum occupandum miſit.

Mavritivs inter hæc Luppiæ fluminis tranſitum prope Veſaliam tentauit. Quamobrem Pedites mille, Equitumque turmas aliquot illò præmiſit: unàque bellicam nauem Rheno deferri voluit cum paucis cymbis: quibus centum ferè Milites tranſportati, ubi primùm ripam alteram tenuerunt, receptui exſtruendo dederunt operam, haud procul receptu Catholicorum. Quo comperto Velaſcus Melzium eòdem impulit cum aliquibus Equitum turmis. Hic impetu in Hoſtem facto, tantâ vi, ac virtute pugnauit, ut eum fuderit, ac fugarit; multos occiderit, atque ipſum eorumdem Centurionem; multos adegerit dare ſe in flumen præcipites. Ipſe verò cum ſuis mox inde retulit gradum, nè quid à diſploſis è bellicâ naue bombardis detrimenti pateretur. Nocte autem ſubſequutâ Velaſcus cum Equitibus mille ripam eamdem perluſtrauit: nec fruſtra. Eumdem quippe offendit Hoſtem iterum appulſum. Verùm ad eius conſpectum ille receſſit: ipſe ad Caſtra reuerſus eſt. Maiores adhuc immiſit Mauritius Copias, in ſuo conſilio perſtans, ut eum locum occuparent. Et potitus tandem eſt voto. Ripam tenuit: ingentem in eâ aggerem erexit: alterum minorem excitauit in diuersâ parte cum receptaculo, Peditibusque inſtruxit. Catholicorum verò receptum expugnare cum decreuiſſet; præmiſit qui ſuo nomine Præſidiarijs denunciaret: niſi deditionem illico facerent, ad unum omnes internecione cæſum iri. Vtque facto vim dictis adderet, duo in eorum aſpectum produci tormenta iuſſit. Quorum impetum ſuſtineri non poſſe, cùm pro certo haberet, qui loco præerat, honeſtis conditionibus eum dedidit.

Mauritii Milites à Melzio victi.

Alii plures recepta Catholicorū potiuntur.

Mavritivs impoſito Luppiæ ponte, eumque frequenter ul-

Spinula Oppidum capere festinat.

tro, citroque tranſmittens, magnam inijciebat Catholicis ſuſpicionem, conniti ſe quâuis viâ ſubſidium immittere Rhenobergam. Quare Spinula expugnationem eius accelerandam cenſuit, ac Stationes validiùs muniendas. Mandauit ergo Militibus, ut obliquis acceſſibos promouendis, vehementiùs undique inſiſterent. Velaſco verò, ut Stationem ſuam contraheret, atque intra Rhenum, & aggerem prope pontem locaret; ipſoque aggere cuneis aliquot additis eamdem muniret. At ex eo latere Oppidi, quod reſpicit Boricum, quia nullâ Militum illud Statione claudebatur; vallum deduci voluit ab ripâ fluminis ad paludem: & præ illo foſſam; ac varios in longitodinem receptus, æquis inter ſe ſpâtijs diſtantes. Vallum alterum ab Rheno prætendi iuſſit ad eamdem palodem, quò Militem ab Vrbis tormentis tueretur. Tantum verò inter ea reliquit interualli, ad iactum nempe tormentarij globi, ut illac turmatim poſſet Equitatus à palude ad ſyluam procurrere. Alium quòque aggerem cuneatim fabricatum, receptibusque diſtinctum duxit in eam partem, quâ ſylua deſinit in planitiem Oppido ſubiectam. Iuſtiniani præterea Stationem vallis, ac receptaculis pro opportunitate firmauit. Neque ullum Ducis optimi munus in ſe paſſus deſiderari; Equites in omnem partem Exploratores miſit, qui Mauritij greſſus indagarent, conſilia ſcrutarentur: ut quibuſlibet eius tentamentis maturè poſſet occurrere. 1606.

Ad vn tiro di bōbarda.

Corritori.

INTEREA Hiſpani deductis ab ſe aggeribus ad maios Oppidi vallum peruenerant: ploresque bombardas diſpoſuerant ad idem quatiendum. Itali verò ab recepin Hoſtium ducentis ferè paſſibus remoti, quatuor eum tormentis acriter verberabant. Noctu verò Iuſtinianus Oppugnatores immiſit: qui eumdem oggreſſi, fugatis Præſidiarijs, ceperunt. Tùm aggerem ad eum uſque deduci iuſſit. Qui dum extroeretur, nou ſemel Hoſtis erupit ad opus interturbandum: ſed quia paruo numero, facilè propulſatos. At poſtero mane ducenti receptum eumdem, qui Oppidum versùs patebat, aggeremque nondum perfectum, & communitom adorti, diruere cœpere. Iuſtinianus verò diſploſis contra eos tormentis, immiſſiſque duabus centurijs, ad mœnia ſe recipere coëgit; aliquot ntrinque tum ſaucijs, tum extinctis. Brancatius, ad quem eius noctis cuſtodia ſpectabat, aggerem redintegrauit: locum communiuit; impreſſionem trium bombardarum inſtituit. Cùm verò tam ipſe, quàm Iuſtinianus animaduertiſſent, ab receptu quodam Hoſtium, qui ſupererat ad læuam, è tranſuerſo ſuos Milites peti; certiorem eâ de re Marchionem fecere. Qui ſtatim in mandatis dedit, ut nocte proximâ inuaderetur. Igitur

Metter in fuga.

Iuſtiniani, & Brācatii virtus in obſidione.

Batteria.

ad

1606. ad eum occupandum, bini Centuriones Iuſtiniani, totidemque Brancatij cum ſubiectis ſibi centurijs diuerſâ viâ contenderunt.

Imboſcata. At in itinere offendère diſpoſitas Hoſtium inſidias. Quamobrem hos Catholici extemplo aggreſſi, ad maius uſque vallum ingenti armorum ſtrepitu perſequuntur. Quo ſtrepitu cæteri Iuſtiniani Milites acciti, vallum idem intrarunt. Cùmque Iuſtinianus non eum eſſe, quem petebant, locum agnouiſſet: ac nemo per noctis tenebras ad deſtinatum perducere auderet; ſuſpenſis omnes animis hærebant. Tùm Ioſephus Gamurinus, Iuſtiniani Miles, qui commodùm ad receptum peruenerat, eumque obſeruarat à Defenſoribus deſtitutum, ad eumdem ſe præbuit Copijs omnibus ducem. Vbi locum tenuere, quòd is, quà reſpiciebat Oppidum, patens erat, munitionibus occluſerunt.

Haec inter Turrius Tribunus, cæterique Præfecti Vallonum ad aliud receptaculum aggere ducto, bina impreſſione factâ, idem ceperant. Verùm quod illac aditus non patebat ad Oppidum, deſerendum putarunt. Et quia Iuſtinianus, & Brancatius Marchioni renunciandum etiam curarunt, Italorum Copias ab læuâ parte maioris Hoſtium valli vehementer lædi: nec poſſe propterea propiùs acceſſibus promoueri: locum illum is Turrio attribuit cum receptu nuper occupato: cui bombardis aliquot impoſitis cœpit hic vallo ſenſim propinquare. E maximis hoc

Ritirate. erat, quæ Hoſtes erexiſſent, duobusque receptibus firmatum, quorum exteriorem foſsâ præcinxerant. Hanc iam tenebat Meneſius, adeòque iuſſus fuit à Spinulâ ſtatim oppugnatum ire. Compertum Hiſpani habebant, duos ſub eo vallo cuniculos effoſſos. Idcirco non rectâ, ſed à tergo id inuaſerunt. Tùm Hoſtes igne cuniculis admoto, in ea, quæ diximus, receptacula raptim ſe ſubduxere. Hiſpani potiti quidem ſunt vallo, ſed non ſine graui iacturâ, octoginta ipſorum partim occiſis, partim ſaucijs. Se verò in ingreſſu munientes, paulatim progrediebantur: donec tandem è receptu citeriore Hoſtem depulerunt. Non erat hic probè communitus: ac propterea veriti, nè à Fœderatis repeteretur, duplo maiorem ei cuſtodiam impoſuerunt. Cùmque iam ſibi nihil à cuniculis metuerent; ſub exortum Auroræ ſuccenſus eorum unus terram repentè diſrumpit: atque ipſorum pleroſque proripit in ſublime, tantâ ſtrage, ut ſupra ſeptuaginta aut extincti reciderint, aut vulnerati. Hîc verò, ut ubi maximè, eluxit Hiſpana conſtantia. Quippe nec Sociorum clade, nec ſuo periculo exterriti reliqui & locum tenuerunt, & ſe ibidem muniendo firmarunt. *Hiſpanorum conſtantia in magno diſcrimine.*

Neqve minore animi magnitudine Italis opus fuit, vehementer

mentur à maiore vallo infeſtatis, ad quod aggerem ducebant. 1606.
Cùm enim id non admodum excelſum foret, moſquetorum inde ictus non incaſſum feriebant: ſed ad viri ſtaturam ſupra terram delati, aut hunc, aut illum petebant. Cui malo conatus occurrere Iuſtinianus, tentandum cenſuit, an poſſet priùs vallo potiri, quam eòdem agger pertingeret. Id verò ſucceſſurum ſperabat, ſi munimentum aliud hoſtile occupaſſet, cuius ruderibus, ac ruinis foſſam oppleret. Duobus dimidiatis propugnaculis ea munitio conſtabat, cum ſexaginta paſſuum loricâ: nec deerat receptus interior: & Milites quingentos in aciem diſpoſitos capiebat. Igitur eo conſilio Marchioni propoſito, probatoque, Milites ad id operis in hunc modum deſignauit. Signiferos duos cum quinquaginta Socijs præire iuſſit; qui bipartitò in latera Hoſtem inuaderent, ipſumque loco pellere niterentur: eo pulſo, extra munimentum conſiſterent, illo ſe tuentes. Duos quòque Centuriones cum duabus centurijs deſtinauit, qui à fronte aggrederentur, moſquetorum ictus ad receptum, ac tectam viam perpetuò dirigentes, nè illinc numerus Hoſtium maior erumperet. Centuriones totidem elegit, qui cum alijs ducentis interea ſolo foſſam æquarent. Binas item centurias præſtò eſſe voluit, ac paratas ad ferendum ſubſidium. Vnam denique magnis corbibus inſtructam, ut ex eis ſeptum contextum inter aggerem, & vallum interijceret. His prouidè conſtitutis, præceſſere Signiferi, atque Hoſtibus propulſatis, locum tenuere. Centuriones etiam ſuo munere ſtrenuè perfuncti. Iamque dirui munimentum cœperat, ac foſſa impleri: cùm ijdem Signiferi generoſis animis ſuis magis obſequuti, quàm imperijs Iuſtiniani, intectos ſeſe Hoſtibus præbuere: à quibus grauiſſimè percuſſi ceciderunt, alter extinctus, alter ſaucius. Eorum Milites Moderatoribus deſtituti, reliquis, qui à fronte valli ſtabant, ſe adiunxerunt. Rhenobergenſes à Catholicis minimè retardati, quòd horum ſitus humilior erat, quàm ut moſqueris eos arcere poſſent; eruptionem fecerunt. Et quandò latus valli dextrum vacuum inuenerunt, magnam inde perniciem Obſeſſoribus inferebant. Quod animaduertens Iuſtinianus, & foſſam adeò latam intuens, ac profundam, ut breui tempore impleri non poſſet; receptui cecinit, ſexaginta ferè Militibus amiſſis, binisque Centurionibus cæſis, totidem vulneratis. Brancatius operi nauiter inſiſtens, aggerem deduxit quinquaginta ferme paſſibus prope vallum.

Iuſtinianus diſponit ſua ... ad vallum hoſtile capiendum.

Applanare il foſſo.

Gabbionata.

At quâ parte laborabant Hiſpani, iam aggere peruentum erat ad munitionem, quæ una reliqua erat ante paludem Oppido viciniorem. Eam Fœderati reliquerant, duos ſubter cunicu-

los,

1606. los, ſeu furnulos incendentes. Succeſſerunt Hiſpani; eamque ſibi validiùs roborarunt. Cùmque paludem traijcere contenderent, à propugnaculo, quod ad læuam ſuperabat, magnopere infeſtabantur. Quod ubi Spinula comperit; diſpoſitis tormentis id concuti, oppugnarique iuſſit: paludem verò iniectis ramalium faſcibus, & ligneis farciminibus tranſmitti. Iuſtinianus erigi cœptum à Brancatio aggerem ad latus dextrum valli perduxit: alterumque molitus eſt uſque ad ſiniſtrum. Hinc foſsâ potitus, oppugnare iterum vallum aggreſſus eſt. Sed tunc etiam tam infeſtos habuit aſſiduis ictibus Hoſtes, ut triginta ſuorum vel occiſis, vel ſaucijs, incœpto deſiſtere neceſſe habuerit. Tentauit eamdem belli fortunam Brancatius, ſed non diſpare ſucceſſu. Hoſtes quippe ſuccenſo cuniculo, & crebris ictibus magnum ei damnum crearunt. Vt propterea, factâ triginta Militum iacturâ, in tutiorem locum ſe receperit. Vbi perlatum ad Marchionem fuit, creſcere in dies numerum ſauciorum; quâ erat Chriſtianâ charitate, Noſocomium inſtituit in Oppido Alpâ, dimidiâ ferè leucâ Stationibus remoto, & neutri Partium ſubiecto. Adiecit ad tutamentum Peditum aliquot, Equitumque cuſtodiam, præfecto Northurio.

Faſcine. Salſiccie.

Marchio Noſocomium aperit pro ſaucijs.

TVRRIVS interea cum Vallonibus aggerem deduxit ad quamdam munitionis partem ab lateribus minimè defenſam, atque ab Hoſtibus deſtitutam. Illâ igitur potitus, tormenta impoſuit; vallumque maius ad dexteram prætergreſſus, in excelſiorem quemdam locum inter vallum, & paludem obliquis acceſſibus peruènit: quem valde ſibi opportunum exiſtimauit, cùm læuum latus ab Hiſpanis tegeretur. Iuſtinianus verò valli quod erat reliquum occupauit, haud magnâ Militum iacturâ, quamuis alio cuniculo ab Hoſte ſuccenſo.

Approcci.

CVM tantos progreſſus à Catholicis factos Mauritius comperiſſet, ac propè iam eſſe ut Oppidum expugnaretur: nihil morandum diutius cenſuit, quin illud valido, præſentique ſubſidio confirmaret. Quare ſuas extemplo Copias in ſex minores, quatuor maiores acies diſtribuit: earumque latera turmis Equitum communiuit. Per noctem verò cum eis ad campos Alpæ finitimos deuènit. Inde Meurſam, horarum trium itinere diſtantem, mille, & quingentos Pedites immiſit: qui eò per nemorum anfractus conceſſerunt. Ipſe retroceſſit, hoc, uti fama fuit, ſuſcepto conſilio. Spinulæ Stationes Boricum versùs inuadere decreuerat: eodemque tempore in Velaſcum impreſſionem ſimulare. Meurſam profecti Milites Italos à tergo adoriri iuſſi: ſimulque ex Oppido duplex, & copioſa eruptio facienda, in eoſdem Italos à fron-

Mauritius ducit Subſidium Rhenobergam.

te

te alterâ, alterâ in Marchionem, contra quem occurrenti Mauritio ſe coniungerent. Verùm ſcitè inſtitutis rebus ſucceſſus defuit; melioribus conſilijs Spinulâ præuertente. Is namque Mauritij mente compertâ, ad ſuam Stationem accerſiuit cum Equitatu, & Peditatûs parte Velaſcum, cumque Legione ſubiectâ Iuſtinianum. His Copijs auctus, Hoſtem in horas ad prælium expectabat. At poſtero mane per Exploratores cognito, eum in campis Alpæ morari, Velaſcum illuc miſit cum Equitatu, Peditibusque quater mille. Qui paulùm progreſſus audiuit, receſſiſſe Mauritium: ideoque etiam ipſe regreſſus. 1606.

Sed impeditur a Spinula.

Contigit inter hæc, ut Melzius circa Meurſam pabulatum iret. Cùmque Oppido circumiectus Ager obſitus nemoribus ſit; & loca, unde pabula petebantur, ſparſim diſiuncta: Meurſenſibus Præſidiarijs, uti commodum, ita frequens erat erumpere ad Prædatores deprædandos. Idem ergo & contra Melzium auſi centum quinquaginta Pedites prodiere. At eorum quinquaginta vel cupiditate, vel confidentiâ cæteros antegreſſi, à Melzianis trucidati ſunt. Reliqui ſe recipere tutius duxerunt. *Foraggiat.*

Melzius manum Hoſtium cædit.

Iam Hiſpani ſupra paludem Rhenobergæ proximam, corbium ſeriem, & penſilem quodammodo viam conſtruxerant. Quod Obſeſſi conſpicati, atque imminentem Oppidi iacturam veriti, magno numero, maioribus animis eruperunt. Tùm delatis ad ignem ſubijciendum adminiculis, molem illam ſuccenderunt. Ad cohibendum incendium, Hoſteſque profligandos, Catholici frequentes aduolarunt. Adfuerunt Exercitûs Principes, & Buquoius, & ipſe Spinula: breuique Fœderatos recedere coegerunt. Verùm in eo, quamuis tumultuario, conflictu eorum aliquot moſquetis, ac pytobolis percuſſi: Vrſaonis Dux (Oſſunam hodie vocant) & Beuetonis Marchio teſtulis in vertice, Meneſius moſqueti globo ſub oculo vulnerati: Ambliſæ verò Dominus Gallus, & Loricatorum Præfectus extinctus. Sed nulla maior id temporis facta, quàm Turrij Tribuni iactura. Relicto is, uti diximus, ad dextram vallo maiore, ad propugnaculum quoddam occupandum progrediebatur: & iam ab illo parum aberat: cùm eum incumbentem aggeri, ac ſolo vertice ſupereminentem, Oppidumque versùs reſpectantem, moſqueti globus perculit in latus: qui, quòd à tergo inuectus erat, à Catholicis profectus per ſummum infortunium credebatur. Vehementer omnium animos infelix hic exitus Turrij commouit. Vir quippe fuit ingentis animi, ſummi iudicij, multæque experientiæ: atque ob has, aliasque virtutes & Archiduci, & Spinulæ charus in primis. Eum, quem inuaſerat, locum ſubire Marchio iuſſit

In eruptione repellenda Catholici quidam Principes ſauci.

Turrius fortuitò interemptus.

1606. ſit Achicurtium, & Boſſutium: Legioni verò Vallonum, quam regebat, Claudium Lanoium, Mutteriæ Dominum, præfecit.

At Iuſtinianus vallum, quod erat ad læuam, inuaſit, & cepit. Dumque in eo Milites conſiſtunt, cuniculus ab Hoſtibus recedentibus ſucceſus terram diſiecit, eorumque aliquot vulnerauit. Subſequutus Brancatius, è receptu quodam ad dexteram Obſeſſos fugauit, & citeriore foſſæ labro potitus eſt. Cùmque id totum tenere nequiſſet; accurrit auxilio Iuſtinianus, & reliquum occupauit. Ripæ verò bombardas impoſuit, quibus ligneas domunculas militares in aridâ foſſâ occultas quaſſauit, atque ex eis Hoſtem exegit. Tùm corbium in eâdem ex tranſuerſo diſpoſitâ ſerie, propugnaculum oppugnatum iuit. Cuniculum quòque ſubter eodem effodi iuſſit: ac tormenta ſupra vallum collocauit, quibus hiatum peteret à perrumpente cuniculo ducendum.

Catholici vallo potiuntur.

Contraſcarpa.

Caſe matte.

Gabbionata.

Ab latere Hiſpanorum, ſaucij Meneſij locum Spinula demandauit Didaco Herreræ, ſupremo Legionis eius Inſtructori. Et iam Hiſpani peruenerant ad munimenti foſſam, quam aquis inſtructam iniecto ponte traijcere conabantur. Neque illos Obſeſſi tribus bombardis in cornu quodam diſpoſitis, & frequentibus pyrobolis vehementer infeſtantes, ab incœpto retardabant. Imò in eius exteriore angulo conſiſtentes, ſuffodère cuniculum: quo ſuccutiente, diſiecti propugnaculi ruinæ ſupra pontem relapſæ, hunc ad latus fregerunt. Per alterius tamen lateris anguſtias, quantumuis ægrè, perrexerunt Hiſpani: atque in hiatu facto ſeſe munire aggreſſi. Rhenobergenſes ad extrema ſe redactos conſpicati, extremum quòque virium adhibere contenderunt. Namque è receptu, qui erat in propugnaculo, ſummâ vi erumpentes, pyrobolis in Hiſpanos acriter inuecti ſunt. Cùmque aditus eſſet anguſtus, irrumpere nequierunt Obſeſſores, ſed ipſorum quadraginta quà cæſis, quà ſaucijs, in priorem ſe recipere locum neceſſe fuit. Achicurtius parte aliâ cum Vallonibus traiectâ foſſâ, cuniculum agebat ſub propugnaculo. Tormentis triginta duobus Rhenoberga quatiebatur: ab Hiſpanis viginti, à Vallonibus quinque, ſeptem ab Italis: qui cuniculum etiam inſtruxerant.

Rhenobergæ ſupremum diſcrimen.

At Obſeſſi Mauritiano Subſidio diu ſperato, ſæpiùsque promiſſo, ſe tandem deſtitutos videntes, neque ſuſtineri ampliùs oppugnationem poſſe, deficiente præſertim nitrato puluere (cuius penuriâ, ipſi poſtea profeſſi ſunt, deditionem diebus octo præfeſtinatam) Calendis Octobribus colloquium ab Hoſte poſtularunt. In eo conuenit, ut egrederentur Præſidiarij cum armis, ſignis, atque impedimentis, ad tympanorum pulſum, ſomitibusque ſucceſis: duo quòque minora tormenta ſecum auveherent:

Ex lit. Marchionis ad Regem, 9. Octobr.

tre-

trecentos carros, ac naues duas Spinula commodaret. His conditionibus poſtridie migrauere Pedites ter mille, ac trecenti, in quinquaginta tria ſigna diſtributi: nongenti præterea ſaucij: Equites centum quinquaginta: totidem Nautæ. De Gallorum Equitum diſceſſu lepidum quiddam narratur. In eruptionibus, quæ non modò creberrimæ, ſed & numero Militum frequentiſſimæ fuerunt: ita ut aliquando mille, & quingenti ſimul, interdum duo millia prodierint; Equites etiam Galli in pedes deiecti cum cæteris excurrebant. Quo animaduerſo, Marchio partim admiratione, partim indignatione commotus; quòd ad ſua Caſtra inuadenda illi ipſi, quorum equeſtre ingenium eſt, pedites aduenirent; ſpopondiſſe dicterio fertur: *Si Rhenobergam caperet, eos ſeſe pedeſtres* (haud leui Gallis pœnâ) *ex Oppido dimiſſurum.* Rhenobergâ expugnatâ, quod ioco promiſerat, ſeriò præſtitit. Equites Gallos iuſſit pedites migrare: *Ut quandò contra ſe Nationem, ac naturam eiurauerant; diſcerent in poſterum pugnando manibus magis fidere, quàm pedibus vel alienis, vel ſuis.* E Fœderatis perijſſe dicuntur ſupra quadringentos: Catholicorum verò ferme quingenti: atque inter hos, Centuriones Prada, Bruſatorus, Blancus, Magius, Lanarius, Mediceus, Monfortius, Caſtromedianus, Agrellus, Merodius, Durchius, Serguinius. Vulnerati ſeptingenti: in quibus fuere præcipui: ſupremi Inſtructores duo, Pallauicinus, & Mormilla: Centuriones Gentilis, Miraballus, Airolus, Ceretolus, Vicecomes, Sanpetrus, Meneſius, Eſcleregius, Cardenas, Francus, & præpoſitus Italorum acceſſibus Gamurinus. Relicta in Oppido tormenta quatuordecim, bellicæ naues duæ, cymbæ quadraginta, pontones ingentes tredecim, bellici apparatûs haud multum; quia multum abſumptum in obſidione.

1606.

Rhenoberga tandem deditur.

Ex eiſdem literis.

Spinulæ lepidum dictum, & factum.

Cæſorum utrinq; numerus, & conditio.

NIMIUM quantum exiſtimationis, & gloriæ Marchioni peperit hæc, multis nominibus inſignis, victoria: tum quòd poſt quinque tantùm hebdomadas reportata: tum quòd ab Hoſte non ſolùm Belgâ fœderato, ad Oppidum retinendum neruis omnibus connixo; ſed Gallo quòque auxiliari, qui eò pugnabat ardentiùs, quia pro gloriâ, & aduersùs Hiſpanos: tum etiam quòd maximi momenti locus, aditusque ad hoſtiles, aliasque Prouincias, validiſſimè ab omni parte munitus captus eſt: tum denique quia cum gemino Exercitu gerenda res fuit, altero à fronte Oppidum propugnante, altero à tergo imminente, atque in horas prouocante. Tanti aduersùs hæc omnia ponderis fuit in Spinulâ magnanimitati adiuncta diligentia. Hanc eamdem victoriam, quæ ante duodecim annorum Inducias poſtrema tempore, non di-

Huius victoriæ magnitudo, & gloria.

Iuſtinianus. Carner. c. 11.

1606. dignitate fuit; magnum intuliſſe Prouincijs Fœderatis non mœ-
Gaſpar Ens lib.27. Grotius. Hæraus. rorem modò, ſed etiam metum tradidere Scriptores. Siquidem vicinorum calamitas noſtris incubare ceruicibus videtur: & Rhenoberga capta ſpem ſe tuendi Hollandiæ, Zelandiæque Vrbibus infringebat. Nec leuis Fœderatorum Ordinum querela fuit: Mauritium non attuliſſe Oppido laboranti, & pro virtute, quam præ ſe tulit, meritò depoſcenti ſubſidium, quod potuiſſet, ſi omnem adhibuiſſet induſtriam. Vt igitur tam exiſtimationi ſuæ, quàm Ordinibus aliquâ ratione ſatisfaceret; loci unius iacturam, alterius adeptione compenſare decreuit. Quare de Grollâ obſidendâ ventum eſt in conſilium: ſed eâ potiri non ita pronum; ſi

Hoſtiũ damna, & querelæ de Mauritio.

Venlò. præſertim Spinula victor eò ſe conferret. Ad Venlonam potiùs conuertit Mauritius animum, quam breui intercipi poſſe ſpes maior erat. Miſit ergo illuc Gaſparem Colignium Caſtilioneum cum duobus Peditum millibus, Equitibus mille. Is ubi peruênit,

Venlona fruſtra tentatur à Fœderatis.

Raſtello. ad ſeptum portæ, quæ Moſam ſpectat, pyloclaſtrum applicuit: cuius impetu ſtatim diſiectum eſt. Alterum portæ admotum: eodemque tempore propugnaculum, quod ſinè foſsâ ripæ fluminis imminet, ſcalis appoſitis conſcenſum. Verùm qui eius cuſtodiæ præerat, Hieronymus Aluarus è Sangeorgij Legione Centurio, ſtrenuè Aſcenſoribus obſiſtens, eorum primum impetum ſuſtinuit. Interea Vandenbergius Comes Hermannus, Geldriæ Prouinciæ Gubernator, qui Venlonæ ſedem habebat; factâ Militum, atque Oppidanorum manu, ad defenſionem accurrit, Hoſtemque ſemel, atque iterum propulſauit. Quare receptui cecinit Colignius viginti è ſuorum numero deſideratis.

Spinvla ſolo æquatis circa Rhenobergam aggeribus, partes Oppidi labefactatas reſtituit. Cùmque ſtipendia Militibus perſoluere conaretur; pecunia defecit ex Hiſpaniâ. Hinc arreptâ occaſione, Militum aliquot in audaciam proiectiores, ab reliquo Exercitu ſeceſſionem fecerunt, per circumiecta loca palantes.

Militum Catholicorum tumultus.

De quo periculo præmonuerat Marchio Regios in Aulâ Hiſpani-
Lib.17. câ; ut antea dictum. Miſit extemplo Spinula, qui promiſsâ criminis veniâ reuocarent. Sed uti ſemper meticuloſum eſt ſcelus,
Mol. neque ulli facilè fidit: non illi redierunt ad Caſtra, ſed Molam commigrarunt; ibique conſpirantes, Electum, cæteroſque Ma-
Ham. giſtratus, pro more, nominarunt, eodemque die Hamam contenderunt. Hoc incommodo euentu, ſuper alia plura obſtacula, à nouis belli laboribus attentandis retardatus eſt Marchio. Exercitum autem quiete, & commodis refouere opportunius duxit. Quamobrem Antunium cum ſubiectâ Legione Ruræmundam,
Herclani. & Herculanum ad hyemandum miſit: Sangeorgium verò Ven-

Spinula Copias in hiberna dimittit.

lonam, & Vachtendoncham. Ipſe, Buquoio cum iuſtis Copijs Rhenobergæ relicto, cæterum Exercitum Coloniam versùs deduxit, ac per Villas circumiacentes diſtribuit. 1606.

Ad compeſcendos Seditioſos, hinc Spinula Velaſcum immiſit cum bis mille Peditibus, Equitibus ſeptingentis, ac duabus bombardis: illinc Archidux Alphonſum de Lunâ Tribunum cum Militum manu è Præſidijs euocatâ. Grobbendonchio verò Syluæ-Ducis Præfecto Albertus idem mandauit, ut cum Præſidiarijs paratus eſſet eos medios intercipere, ſi fortè Hamâ diſcederent. Quo cognito Seditioſi tutius ſibi putarunt Bredam transfugere. Verùm eo in itinere obuium habuere Northurium cum Syluæducenſi Præſidio. Is amicis hortatibus conatus eſt eos ad obedientiam reuocare. Sed illi probis conſilijs improbâ ſimulatione reſpondentes, dum verba dant, & ſpem faciunt in ordinem redeundi: repentè nemus quoddam, & paludoſum occupant locum, ubi contra Northurij vires muniti, eius tam credulitatem, quàm impetum eludunt. Inde Hocſtratam quingenti Equites ferè omnes, deuenerunt. Illuc feſtinauit Luna cum ſuis Copijs, & ſexcentis Equitibus, duobusque tormentis à Velaſco acceptis. Præire autem iuſſit cum Equitatu Gueuaram. At Seditioſi Bredam versùs fugam arripiunt, carpentibus extremum agmen Gueuaræ Equitibus. Decem ex illis cæſi, alij vulnerati: reliqui Terheidam, Bredanum in Pagum, ſe coniecerunt. Luna temerarium exiſtimauit ulteriùs perſequi in hoſtili ditione ſecuros.

Seditioſi, Northurio deluſo, ad Fœderatos cōfugiūt.

Ordines Fœderati gemino emolumento alacriores, & Catholicorum Exercitu diminuto, & ſuo Rhenobergæ Defenſoribus aucto, ut iam Peditum millia quindecim, Equitum tria recenſerent: non omittendam opportunitatem rati, Grollæ feſtinam oppugnationem Mauritio demandarunt. Is extemplo, abrupto quem ſtruxerat ponte, ſuisque munitionibus dirutis, Grollam versùs Caſtra mouet. Ex itinere ad Lochemium recuperandum quatuor Peditum millia, Equitesque ſexcentos mittit. Qui diſpoſitis ſupra collem duodecim tormentis, intra quatriduum loco non ſatis valido potiti ſunt. Diazius Præfectus cum Catholicis Rhenobergam migrauit. Grollam ubi peruênit Mauritius, eam obſidione cinxit. Præerat ei per id temporis cum ſuâ Equitum turmâ, & ſexcentis tantùm Peditibus Henricus Comes Vandenbergius. Cæteræ namque Copiæ Oppidi præſidio relictæ partim peſte perierant, partim Hoſtium metu diffugerant. Angore animi magno cruciabatur Henricus, quòd tam imparatus in tanto diſcrimine deprehenſus foret; ingentemque inimicum Exercitum haberet in conſpectu, ſpem verò ſubſidij longinquam. Virtuti

Iidem Scriptores.

Mauritius Lochemium recipit.

Grollam obſidet.

1606. tuti tamen, atque exiſtimationi non deeſſe ſtatuens, quâcumque poſſet viâ locum tueri contendit. Igitur in lunatis munimentis, quæ prima obiecta Hoſtibus erant, maximam Militum partem collocauit: tùm bombardarum, ac moſquetorum copiam exonerari iuſſit in Obſeſſores. Hi contrà in acceſſibus ad Oppidum promouendis, muniendoque aduersùs Hoſtem venturum Caſtrorum tergo toti erant.

Henricus Vàdenbergius eam munit.

INTEREA Spinula certior, Mauritium ab Rheno digreſſum; Embdanum Comitem cum ſexcentis Peditibus Lingam tranſmiſerat: Buquoio, ut quadringentos Grollam mitteret, imperarat: ipſe quò Mauritius arma conuerteret, ſedulò circumſpectabat. Poſtquam verò Lochemij capti, Grollæque obſeſſæ ad eum fama peruènit; de Lochemio quidem nulla ſollicitudo, Oppido parum munito, paruique momenti, quodque nullo negotio recuperari poſſet: at ad Grollam retinendam, Oppidum multis nominibus ſibi commodum, vehementer incitari ſe ſentiebat. Verùm uti res erat aleæ plena, & ſi minùs ſuccederet, criminationibus obnoxia; nonniſi de bellici Senatûs conſilio eam aggredi voluit. Dehortabantur ab ope Grollæ ferendâ plerique, cùm dicerent: *Longè validiores numero Fæderatorum Milites eſſe, quàm Catholicorum. Horum partem in tumultum iam erupiſſe, ob ſtipendia non prorſus perſoluta: nec procul eſſe, quin alij ob eamdem cauſam erumperent. Ei malo præ penuriâ occurri non poſſe. Exercitum paulatim alimentis deſtitui. Tempeſtatem anni quietem poſcere Militi, non continuatos labores. Æſtatem fuiſſe præter morem effuſis imbribus bello intractabilem: quid Autumni finem futurum natura ſponte nimboſum? Ad Grollam obſeſſam vix dari ſubſidio viam inter regiones quà hoſtiles, quà Hoſtibus interclusas. Inuadendos Obſeſſores tam validis munitionibus circumſeptos. Grollam demum obſidione liberare, vel lentum eſſe negotium, vel deſperatum.*

Spinula de Grolla tuenda conſultat.

Quæ diſſuadeant.

ALIORVM contrà ſententia erat: *Rem non adeò deſperatam, aut arduam videri. Non tam facilè, aut breuì potuiſſe Mauritium ab omni parte Caſtra communire. Tempus obſtiuſſe pluuijs importunum: ſolum repugnaſſe in humili planitie aquis latè ſtagnantibus reſperſum, aggeribusque tam educendis, quàm ſuſtinendis ineptum. Qui ſi circumiectis collibus imponerentur; tam propinquos Oppido fore, ut facilè tormentis inde diſturbari poſſent. Grollam cùm plures circumcirca ducerent viæ, non omnes potuiſſe tam validè à Fæderatis obſtrui, quin irrumpentibus Copijs aliqua earum patêret. Magis alienâ tempeſtate arma moueri ſolita, ubi par, imò minor neceſſitas urgeret. Militem ab recentibus victorijs alacrem, ſpe aduentantis ſtipendij ſuſtentatum, haud ægrè ad parta tuenda perductum iri. Ad extremum tanti ponde-*

Quæ ſuadeant.

riũ id opus eſſe: ut nullæ difficultates obyci poſſent, quæ ſuperari non deberent. Grollæ namque iacturã Oldenſaliæ, Lingæque amiſſionem neceſſariò ſubiungi. Vtramque ab eâ protegi: cum eâ utramque in poteſtatem Hoſtiũ venturam. Sic Transrhenana loca omnia, quæ Catholicis tot ſumptibus, ac tanto ſanguine ſteterint; eiſdem uno ferè tempore adempium iri: eiuſque anni gloriam tot laboribus partam, repente in nihilum abituram.

Marchio ſuadentibus aſſentitur.

Haec momenta rationum maiorem in Marchionis animo, ſemper ad audendum propenſiore, vim habuere: Archiducisque acceſſit approbatio. Igitur per Colonienſem Agrum effuſum Militem in unum redegit, Rhenumque tranſmittere iuſſit ad Noveſium. Tum Ruræmundâ Velaſcum, Antunijque, ac Sangeorgij Legiones è Præſidijs reuocauit. Vniuerſo Exercitui cogendo, recenſendoque planitiem deſignauit Dorſthenæ adiacentem, quam Luppiæ flumen alluit. Inde Rhenobergam proceſſit, Rhenumque traiecit tertio Nonas Nouembris. Erant in Exercitu millia Peditum ſeptem, Equites mille, tormenta decem, carri quadringenti tam commeatu, quàm inſtrumento bellico onuſti. Sub ingreſſum itineris, bombardis tribus diſploſis ſuum Obſeſſis aduentum ſignificauit. In progreſſu verò, ſingulis noctibus unâ exoneratâ, magis magisque propinquum ſe declarabat: ut ad obſidionem fortiter ſuſtinendam faceret animos. Et ſanè non incaſſum. Namque tam vicino ſubſidio confirmatus Henricus, quamuis acceſſibus Hoſtis adeò promouiſſet, ut quinquaginta paſſibus à foſſâ lunatarum munitionum diſtaret, & iam tormenta diſponeret ad quatiendum: intrepidus ipſe tamen maioribus, minoribusque bombardis, & generoſis eruptionibus egregiè ſeſe, Oppidumque tutabatur. Cum eo verò infeliciter actum, quòd quatuor centuriæ, ſubſidio miſſæ à Buquoio, in Hoſtium Stationes inciderunt: à quibus Milites partim trucidati, partim cum Centurionibus capti.

Nuis.

Grollam Subſidiũ ducit.

E pluribus, quæ Grollam ducebant, vijs, eam elegerat Spinula, quæ breuiſſima: tum ut Oppido ſuppetias eò ferret opportuniùs, quò celeriùs, tum nè Obſeſſoribus ſeſe validiùs muniendi ſpatium daret. Hæc iuxta Pagum erat Beſſelitum appellatum. Cui propior factus, à præmiſſis Exploratoribus comperit, ex eâ parte ita roboratum Hoſtem, ut neque perrumpi, neque depelli ullâ ratione poſſet. Cùmque viam aliam longiorem per Oppidum Vredenſe ingreſſus eſſet: id quòque latus probè ab Hollandis obſtructum deprehendit. Quare longiſſimum capeſſere iter coactus eſt, quâ parte colles aſſurgunt. Eos inſediſſe Hoſtem cognouit, ſimplicibus excitatis, necdum perfectis aggeribus. Neque

que

1606. que enim ſibi perſuadere Mauritius potuerat, tam ſubitò Spinulam Grollæ ſubſidio accurſurum, tot, ac tantis obuijs difficultatibus ſuperatis. Illud etiam commodi, ex ea parte Catholicis accedebat, quòd cùm Oldenſalia eſſet à tergo, liberum erat Solræo cum Milite è Friſiæ Præſidijs educto cæteris Copijs adiungi. Cùm ergo ſexto Idus Nouembris ad Pagum Rechumum nomine, leucæ ſpatio Grollâ diſtantem, Marchio perueniſſet, ac Stationem in nemore locaſſet: Solræus eum conuenit cum Peditibus ferè mille, Equitibus ducentis, & aliquo com meatu. Hic iterum habito militari Senatu de ratione pugnæ: num aggrediendus Hoſtis in munitionibus eſſet, an occurſandum in campum prodeunti: quæ optima factu forent, eò prudentiùs, quòd multorum iudicio, deliberata. Poſtero verò mane pauló ante lucem, relictis in Statione cum iuſtâ cuſtodiâ impedimentis, Copias in aciem Spinula eduxit eo conſilio, ut interceptum Hoſtem ſimul ipſe ab tergo, ſimul Henricus Grollâ erumpens à fronte inuaderet.

Subueniendi celeritas.

Coglier in mezo.

Spinula Hoſtē intercipere aggreditur.

Squadrone volante.

Copiarum diſpoſitio.

DISPOSITVS in hanc formam eius erat Exercitus. Primum agmen mille ac ducenti Pedites obtinebant, ex omni Natione lecti, atque ad imperium Ducis ſemper parati: quod vulgò Agmen volans appellatur, atque in principijs collocari ſolet. Duobus hi tormentis inſtructi, ab Antunio veterano, ſtrenuoque Tribuno ducebantur. Proxima illis erant agmina bina pariter procedentia: Hiſpanorum alterum Meneſio moderante: alterum Italorum, cui præerant Iuſtinianus, & Brancatius: ac bina cuique attributa tormenta. Poſtremum locum Vallones, ac Germani maiore numero tenebant, duas & ipſi bombardas ad terga ſitas ſecum trahentes: quibus præfectus fuerat Achicurtius. His Solræi Copiæ acceſſere, Embdani Comitis ductu, in Oppidum, ſi quis pateret aditus, irrupturæ. Exercitûs uniuerſi utrumque latus Equitatus tegebat, in plures turmas diſtributus: quarum duas, & maximas omnium, & magnis opportunitatibus reſeruatas, atque ex hoc nomen habentes, hinc Bentiuolus Eques, hinc Lucas Cairus regebant. Toti verò Equitatui præerat Velaſcus, in eius fronte ad dexteram equitans: eiusque vicem obibat, qui gradiebatur ad læuam, Melzius. Equites ipſos utrinque ſtipabant carri ordine longo diſpoſiti, ac bombardâ in medio, & Moſquetariorum alis ad latera muniti. Cuſtoditus hac induſtriâ Equitatus fuit, quia cùm hoſtilis eſſet numero longè ſuperior, periculum erat, nè ille victus diſſiparetur, aut in latus inuaderetur ab Hollandis. Cogebatur etiam unà cum Peditatu pugnare, mutuòque addere vires, & accipere. Nullum ſibi certum locum Marchio deſignauit, quò liberior in omnem, ubi opus foret, partem ac-

curſ-

Marchionis, ac Militum alacritas.

curreret. Hilari ergo vultu acies obequitans, alacritatem omnibus impartiebat: recentes victorias iactabat: nouas pollicebatur. Hi contrà lætis acclamationibus reſpondere: certâ ſpe implere animum Ductoris: videri non ad pugnam ire, ſed ad triumphum. 1606.

Iam ad iactum bombardæ prope Caſtra Mauritiana Catholicus Exercitus venerat: cùm animaduertens Mauritius opinionem ſuam à Spinulæ tum ſolertiâ, tum diligentiâ deluſam (venturo quippe alijs duabus vijs ut obſtaret, egregiè ſeſe inſtruxerat: tertiam nunquam induxerat animum initum iri) cogitare de receptu cœpit. Ad eum plura incitabant: munimenta, quâ premebat Hoſtis, nondum perfecta: locus ad acies explicandas incommodus, quia bombardarum ictibus, quæ ab Oppido fulminabant, obnoxius: tum quòd temerarium videbatur Copias non ordinatas Exercitui tam benè diſpoſito obiectare: tum etiam quia conſtitutum ei iampridem erat, nequaquam in aperto campo vires ſuas, quamuis maiores, periclitari. His adeò cauſis adductus, munitiones omnes deſtituit, & Berchelâ amne tranſmiſſo in Stationem ſe recepit iam antea munitam. Promouit Spinula, & vacuas munitiones occupauit. Indè cum expedito agmine, Equitibusque quadringentis aduersùs Mauritij Caſtra progreſſus eſt. Velaſcus verò ad ipſam Hoſtium Stationem peruenit: unde prodeunte Equitatu, leuis inter utroſque velitatio exarſit. In eâ Fœderatorum Signifer captus, alij periere. Marchio Grollam versùs regrediens, erectos circa eam aggeres deturbari iuſſit: ac mille Peditibus auxit Oppidi Præſidium. Tùm ad Exercitum reuerſus, Militibus, ob animorum promptam alacritatem, gratias humaniſſimis verbis egit. Deinde certior factus, Hoſtem recedere, migrauit Rhenobergam. Quantum verò ex Grollâ obſidione tam ſubitò liberatâ ipſe reportauit exiſtimationis, & gloriæ apud omnes; gratiæ autem apud Regem, Archiducemque, quibus ea liberatio maximè cordi fuit: tantumdem Mauritius apud ſuos, apud Hoſtes opinione decreuit. Nec falſo prudentum præconio iactatum: *Rhenobergam captam, & Grollam paulò poſt conſeruatam, recenſeri meritò poſſe inter clariſſima facinora per tot annos in Belgico bello patrata*. Rhenobergæ præfectus ab Archiduce fuit Antonius Auila: Grollæ à Spinulâ, Henrici Comitis poſtulatu, donec alius deſtinaretur, Paulus Franciſcius. Interea Seditioſi, qui iam ad bis mille ducentos excreuerant, Terheidâ digreſſi, Endouiam occupauerant, munierantque. Quo cognito Archidux, de ſententiâ Marchionis, conueniendum cum eis cenſuit. Miſſi qui rem tractarent: ſed ab illis reiecti. Marcellus tandem de Iudicibus

Mauritius obſidionem ſoluit.

Spinulæ gloria ex Grolla retenta.

Bentiuol. in fine lib. 7.

Seditioſi componuntur.

1606. bus agendi dexteritate eoſdem ad concordiam perduxit. Statio deſignata Dieſthemij. Intrarunt Equites mille, Pedites mille ac ducenti. Lucius Dentices Obſes datus.

DVM adhuc ad captam Rhenobergam conſiſteret Catholicorum Exercitus; contigit, ut cum turmis aliquot Ceſates iuxta Meurſam pabulatum iret. Propior verò factus Oppido, cum eius Gubernatore in colloquium venit. Negabat is, infeſtari Meurſam poſſe, quippe neutri Partium addictam, quamuis in Comitatu eſſet, quem ſibi Mauritius teſtamentario iure vendicabat. Si per Marchionem licèret, ipſum conuenire ſibi eſſe in votis dicebat. Renunciauit hæc Ceſates Spinulæ: qui paucis antè diebus ad inuadendum Oppidum Exercitûs partem tranſmittere ſtatuerat. Sed Copiæ diminutæ, ac pecunia exhauſta prohibuere. Facta Gubernatori conueniendi poteſtas. Quare ſæpiùs hinc cum Spinulâ, illinc cum Mauritio tam ſcitè tranſegit, ut inter Meurſenſes, & Catholicos Induciæ bimeſtres fierent, his conditionibus adiectis. *Nè Meurſa Præſidiarÿ ſubiecta Catholicis loca ullâ ratione vexarent: nè-ve quidquam hoſtile aduersùs ea molirentur. Nè Catholici contrà detrimenti quid Meurſenſibus inferrent. Nè-ve Fœderati moleſtiam exhiberent ulli locorum in eo Comitatu, qui ſub Archiducis poteſtate forent: uti Cracouum, & Rhenana munimenta.* His inducijs obuiàm iuit Spinula Hoſtium tentamentis: nè fortè Friſiæ partem aliquam à ſe occupatam inuaderent: cui ut ſuppetiæ ferrentur, minuendum eſſet Præſidium Rhenobergæ, nondum ab omni parte poſt oppugnationem munitæ. Grollâ reuerſus cum Copijs Marchio in Agrum Colonienſem, eas in Præſidia diuerſa diſtribuit: & rebus cæteris Velaſco commiſſis, Bruxellas ſe contulit. Exceptus ibi ab Archiducibus, Aulâque uniuersâ, & Belgico Senatu eis beneuolentiæ, honoriſque argumentis, quæ tot merebantur ab eo res tam breui tempore præclarè geſtæ. Caſertæ verò Princeps virtutis ergo aurei Velleris inſigni ab Alberto, Regis Hiſpani iuſſu, donatus, in Italiam conceſſit. Quò pariter ſe retulere Præneſtinus Princeps, atque Alexander de Monte à Pontifice Maximo reuocatus.

Marchionis cum Meurſenſibus Induciæ.

Idem Bruxellas reuertitur.

Anno 1607. SVB ingreſſum anni milleſimi ſexcenteſimi ſeptimi nouus exſiluit inter Catholicos Milites tumultus. E Friſiæ namque Præſidijs, in quibus ad tutiorem locorum cuſtodiam frequentes erant Milites, ideoque anguſtè degebant, quadringenti quà Vallones, quà Germani, quò commodiùs viuerent, transfugère ad Fœderatos. Itaque Bredanum in Agrum profecti, Terheidæ ſe munierunt, ac ſuos de more Magiſtratus crearunt. Quaſi nè illi quidem, qui legitimis imperijs refragantur, vitam agere niſi ſub imperio

Nouus Militum tumultus.

Ab Archiduce pu-niūtur.

perio poſſint. Vbi ad Archiducem perlata res eſt, Edictum promulgari iuſſit, quo eos rebelles, atque hoſtes declarauit, propterea quòd ad Fœderatos, eorumque patrocinium confugerant: certam pecuniæ ſummam ijs promittens, qui eorum quempiam aut viuum, aut occiſum tribunalibus traderet. Spinulæ verò magnoperè commendauit, ut illorum augeri numerum vigilantiâ ſuâ prohiberet; induſtriâque curaret, eoſdem internecione deleri. Hunc ad finem iuſſi Grobbendonchius Syluâ-Ducis, Melzius Herentaliâ, cum mille ferme Peditibus, Equitibusque ſexcentis, è ſuis Præſidijs eductis, aduersùs Seditioſos prodire, eosque ſimul omnes per noctis tenebras aggredi ex improuiſo. Succeſſit res ex ſententiâ. Inopinantes adoriuntur, occupant munimenta, opprimunt eos, ac profligant. Septuaginta cæſis, quadraginta captis, reliqui in cymbas effuſi per proximum amnem Bredam ſe recepere, fouentibus, ac protegentibus Fœderaris. Captiui inſerto in laqueum collo, exemplum, ac terror cæteris, ex arboribus pependerunt. 1607.

Metter taglia.

MEVRSENSIBVS Inducijs prorogatis, Claſſem Hollandi eduxere ad Hiſpanica maria infeſtanda. Eodemque tempore contraxerunt Equirum duo millia, & mille Moſquetarios equis impoſuere: cunctosque Henrici Friderici ductu immiſerunt ad intercipiendum Herculanum, exiguum, inualidumque Geldriæ Oppidum. Conſueuerant Oppidani pecuniam quotannis contribuere Fœderatis, ut ab eorum incurſionibus eximerent ſeſe. Verùm biennio iam id omiſerant, Henrici Comitis Vandenbergij iuſſu, qui Oppido cum ſuâ turmâ præſidio erat. Cuius Frater Hermannus Geldriæ Præſes audito, ab Hoſte Militem cogi; commonefecit extemplo Vrbes, atque Oppida tum ſuæ, tum Limburgenſis prouinciæ, tum aliarum, quibus impendère periculum poterat, ut ab eo cauerent, ſeque validè communirent. Cùmque præſertim Herculano metueret Henricus, quod erat præſidio Peditum deſtitutum: Iuſtinianum per literas rogauit (præerat is Ruræmundæ Præſidiarijs, leucis quinque procul Herculano) ut duas ad ſe tranſmitteret centurias. Haud ſupra ducentos quinquaginta habebat is apud ſe, cùm ingentem Militum numerum miſiſſet pridie Traiectum ad Moſam, qui venientes in Friſiam belli Præfectos aliquot ſtiparent. Neque minùs timendum erat ab Hoſtium impreſſione Ruræmundæ, cuius portæ ſine verſatili ponte, foſſa ſine aquis, mœnia ſine lateribus proiectis. Compertum præterea fuerat, Hoſtem ad Pagum Valbecam æquè Ruræmundâ, atque Herculano diſtantem perueniſſe. Quare nè ſibi obeſſet, dum alteri proderat; non plures centum viginti quinque

Herclens, è Erchelens.

Henricus Vandenbergius tueri parat Herculanū in Geldria.

que

1607. que mittendos cenſuit: eiſque Franciſcum Filium præfecit. Vbi Herculanum attigere, quatuor in partes ab Henrico diſtributi, atque ad tres Oppidi portas, & in foro collocati; iuſſique locum tueri, nec niſi ipſius conceſſu deſerere. Franciſcus, qui fori cuſtodiam elegerat, ut inde promptior accurreret, quòcunque neceſſitas vocaret; inſtrumenti bellici copiam ab Henrico petijt, cuius non ſatis eſſe dicebat ſuis. Penuriam ille cauſatus, daturum ſe ſpopondit in tempore. Neque enim improuisò ſe oppreſſum iri: quandoquidem tres emiſerat Exploratorum turmas, quæ aduentum Hoſtium maturè nunciarent.

Henricus Fridericus ad intercipere aggreditur.

HENRICVS Fridericus interea memorato in Pago procuratis ſuorum corporibus, Herculanum versùs properè mouit. Quò ubi peruenit, ad aperiendam ſibi per inſidias viam, hoc aſtu uſus eſt. Ad Oppidi portam è ſuis duos præmiſit, qui ſeſe Hermanni Comitis Nuncios ſimulabant, cum literis ad Henricum Fratrem. Is ibi tùm fortè aderat, auditosque Nuncios iuſſit portam alteram adire, quam patefactum iri pollicebatur. Adueniunt eodem tempore Ruſtici, afferentes, viam Hollandos inſiſtere, horæ itinere ab Oppido remotam. Sed neutra ſimulatio Hoſti profuit. Vigiles quippe, vicinis Copijs conſpectis, ad arma conclamarunt. Ad clamorem Comes aduolauit: cunctosque ſuum locum ſeruare iuſſit. Hollandi Oppido imminentes, licèt ipſorum aliquot moſquetorum ictibus caderent; portam primam pyloclaſtro admoto perfregerunt: indè ſecundam, tertiam, quartam, cùm ſub earum fornice tuti à tormentis eſſent. Vrgebat Henricus Moſquetarios, ut Hoſtem propulſarent: ſed quia muri lateribus deſtituti, parum proficiebant. Franciſcus Iuſtinianus pyloclaſtrorum audito fragore, quamuis ab Henrico non euocatus, cum paruâ ſuorum manu accurrit: Hoſtibus obuiàm venit, qui iam quartam portam intrauerant: ſemel, atque iterum eos repulit: monuitque Oppidanos, ut carris, alijsque obicibus aditum intercluderent. At illi ſaluti ſuæ potiùs conſulere ſtatuerunt, armis depoſitis miſericordiam ab Hoſte ſperantes, cùm pecuniæ contributionem in poſterum promitterent, ob inopiam intermiſſam. Hollandi ad pugnam inſtructi, centum præeuntibus loricâ, ſclopetis, haſtatisque bipennibus obarmatis, quadringentis moſquetarijs ſubſequentibus, impetum in Catholicos fecerunt. Hi numero pauciſſimi longè pluribus cedere coguntur, quindecim ſuorum cæſis, totidem ſaucijs, Franciſco Iuſtiniano tribus acceptis vulneribus ad terram afflicto. Itaque Oppido potitus Hoſtis vitam ijs condonauit, qui commiſſum locum tenuerant: & Comiti Henrico, qui cum paucis in Templum ſe receperat.

Fœderati Herculanum capiunt.

1607.

Militum in direptione impietas.

Moratvs ibidem Henricus Fridericus eâ die, ac nocte ſubſequutâ: Milite Oppidum depopulante, muliebrem, ac virginalem pudicitiam violante, profana, ac ſancta nullo diſcrimine diripiente. Sacris calicibus impij mutuò ſibi propinarunt: & quod memoratu horrificum eſt, ſacroſanctum Euchariſticum panem pedibus conculcare non reformidarunt. Ignem quòque domibus iniecere: earumque viginti concrematis, Oppidum uniuerſum incendio conſumpſiſſent, niſi ut hoc extingui poſſet ab Oppidanis, Sorores Henrici Comitis à Principe precibus impetraſſent. Migrauit is Nouiomagum cum onuſtis ingenti prædâ Militibus; Oppidumque, quia tueri non poterat, deſtituit. Iuſtiniani quos ceperat, dimiſit; Comite, ac tribus Signiferis, redemptionis pretium pro cæteris etiam pollicentibus, ſecum abductis. Tot flagitia, ac ſacrilegia ab Hollandico Milite perpetrata, eſt qui tribuat iuuentuti Ductoris: ſed veriùs, aptiùsque Magiſtræ talium operum Hæreſi tribuiſſet. *Thuanus l. 138.*

Seditioſorum noua flagitia.

Interea Seditioſi, qui Bredanum in Agrum transfugerant, à Fœderatis in Batauiam mari traducti, prope Schenchianam Arcem ſe munimentis obuallarunt. Vbi cùm aliquandiu manſiſſent; ob armorum ceſſationem ſubſequutam, armis à Fœderatis exuti, quibus ab eiſdem instructi fuerant, iuſſi ſunt extra fines migrare, ni vellent occidione deleri. Quamobrem alij aliò dilapſi. Qui verò Dieſthemij morabantur, ſpecie pabulandi multas auertebant prædas, multam perniciem inferebant, non finitimis modò Populis, ſed remotioribus quòque, neutrique Partium obnoxijs. Leodicenſem præſertim Agrum infeſtarunt: imò ſub ipſa Vrbis mœnia confidenter progreſſi, ad eliciendam inde pecuniam, grauiora Ciuibus damna intentarunt. Iamque Suburbijs ignem aggrediebantur inijcere: cùm erumpentes Vrbe Leodicenſes eoſdem inuaſerunt, propulſarunt, pleroſque interfecerunt. Non idcirco tamen eorum compreſſa licentia. Quin magis in dies contra ipſum Archiducem, & Marchionem inſolenter inſurgere: ſtipendia procaciter poſtulare: minari ſe alios plurimos ſibi aggregaturos. Dentices Internuncius ultro, citroque diſcurrere: ad Albertum, ad Spinulam frequens adire, ut viam aliquam rebus componendis indagaret: ſed nullam inuenire. Pollicitus tandem eſt Archidux, intra tres menſes, hoc eſt Octobri dimidio eis perſolutum iri ſtipendia. Ad tantam pecuniæ ſummam cogendam; quanta debebatur, nempe quadringentorum millium aureorum, deſudandum admodum fuit Marchionis induſtriæ. Verùm aſſiduitate eius, ac diligentiâ, quâ Negotiatoribus in anteceſſum ſoluentibus; quâ mutuò acceptâ pecuniâ, effectum

eſt,

1607 eſt, ut dicto tempore ſtipendia Seditioſis Militibus numerarentur. Hi verò diſcerpto, quo uſi fuerant in ſeceſſione, vexillo, ſub varijs fuere ſignis per Exercitum diuiſi.

At Archidux non omnes implere ſe partes prudentiæ cenſuit, præteritis, aut præſentibus malis medendo: niſi etiam futuris occurreret. Animo quippe obuerſabatur, quàm frequens ea tumultuum peſtis gliſceret in Exercitu, quàmque latè contagio ſerperet, vix ullâ Natione labis eius experte. Quot præterea, & quàm grauia damna ſemper inueheret ærario regio, quod eis ſedandis exhauriebatur: ſuſceptis expeditionibus, quibus in ſummâ neceſſitate deficiebat Miles: finitimis Populis vexatis, Oppidis direptis, regionibus deuaſtatis. Hæc & experimentis ipſe compererat, & cum alijs pluribus fuerant à Spinulâ commemorata. Quamobrem eodem ſuaſore, nouum Edictum vulgari iuſſit; quo mandabat, *Ut quicumque Dieſthemy fuerant Seditioſi, intra horas viginti quatuor ditione ſuâ Belgicâ demigrarent; nè-ve in eam referre pedem auderent, auſum capite luituri.* Cunctis etiam, qui parebant Archiduci, edicebatur, *Ut euoluto tempore diſceſſus præfinito, in eorum quemque intra fines obuium, tanquam in Hoſtem agerent, certâ mercede propoſitâ eoſdem iudicio ſiſtentibus. Hiſpaniarum quòque Regis omni ditione interdicebatur. Eam namque Regis ipſius mentem eſſe.* Hoc Edicto non aliter, quàm decretoriâ mortis ſententiâ pronunciatâ, miſerando cunctis fuere ſpectaculo, quicumque antea vel terrorem primo tumultu incuſſerant, vel odium meruerant publicum peruicaciâ. Humani quippe ingenij eſt in magnis calamitatibus vel meritò poſitos miſerari.

Archiducis Edictũ contra Seditioſos.

Ad vocem horrendi Edicti hæſere principio Seditioſi, inopinato nuncio, ac dolore defixi. Tùm lacrymis ubertim effuſis deplorare ſupremam perniciem ſuam; eòque vehementiùs, quòd eam ipſi ſibi ſuâ peruerſitate creauerant. *Lamentari iacturam uno tempore factam ætatis in Belgico bello contritæ; tot laborum pro Rege, atque Archiduce toleratorum; exiſtimationis tam frequentibus vitæ periculis partæ. Toto ſibi ferè terrarum Orbe Catholico intercluſo, vix ullum patère perfugium, niſi ad Hoſtes & Regis, & Archiducis, & communis religionis, & paulò antè etiam ſuos. Quam verò ſe inuenturos fidem apud eos, qui auitam, & ſanam fidem abnegaſſent! aut quam ſecuritatem apud ſui Principis rebelles!* Quòd ſi quem habuiſſent obuium amicum, propinquum, commilitonem; non eum contrà intueri, ſed defixis in terram oculis verecundè, ac flebiliter ſalutare. Tam ſubitò calamitas inclinauerat animos illos, adeò pridem contra ſuos Principes erectos, ac refractarios. Nonnulli, qui Edicto intra ſpatium temporis præſtitutum minimè paruerunt;

Eorumdem miſeriæ.

capti ſtatim, & ad laqueum damnati. Alij cùm ad Populos Partium immunes confugiſſent, quos priùs excurſionibus, ac deprædationibus vexauerant, eâdem ab eis morte multati. Hæc extrema remedia tam crebris, tamque pernicioſis tumultibus admota, adeò fuere Catholicis armis ſalutaria: ut nullus eorum in poſterum erupiſſe tradatur, quamuis non ſemel Exercitus, uti varias ob cauſas contingit, penuriâ laborarit. 1607.

Arx Lingana incenſa.

Svpremvm hoc anno exitium paſſa eſt Arx Lingana. Excitatum namque fortuitò in eâ incendium ſerpendo deuènit ad receptaculum pulueris tormentarij. Quo ſuccenſo, impetus flammæ uſquequaque erumpentis ædificium omne diſiecit, atque Arcem funditus dirutam æquauit ſolo. Maius Linga periculum incurriſſet: nè videlicet in eâ trepidatione interciperetur ab Hoſte vicino. Sed armorum ceſſatio, tractatioque Induciarum id temporis inſtitutæ, ut alia pleraque, ita hoc etiam damnum ingens auertère.

DE
BELLO BELGICO
LIBRI VIGESIMI
SVMMA.

INſtituitur tractatio Pacis, vel Induciarum inter Catholicos, & Fœderatos. Quæ ſuper his mandaſſet Rex Hiſpaniæ Spinulæ Marchioni. A quibus inita tractatio. Eorum oratio ad Fœderatos. Archiducum literæ ad Ordines. Horum reſponſum. Illorum benignitas. Ioannes Neyus Franciſcanus, præcipuus tractationis Adminiſter laudatur. Eius profectio ad Ordines Fœderatorum. Colloquium cum Mauritio, & Barneueltio. Difficultates tractationis. In Ordinum conuentu profert Neyus Archiducum Chirographum. Ordinum de illo ſenſus. Neyus Bruxellas reuerſus aliud inde Chirographum ad Ordines refert. His ſuſpecta varietas. Fœderatorum ſcriptum, in quo Regis Hiſpani conſenſus exigitur ad tractationem. Neyus Hollandiá digreſſus, & clam reuerſus orationem habet in Ordinum conuentu. Horum reſponſio. Ceſſatio armorum ſancitur cum plauſu. Rex Galliæ Legatos mittit ad Fœderatos. Eorum oratio ad Ordines. Ordinum reſponſum. Horum, & Angliæ Regis mutuæ legationes. Spinulæ ad Regem Hiſpanum literæ. Regis reſponſio. De armorum ceſſatione querelæ in Hiſpaniá. Spinulæ indignatio, & per literas querimoniæ, præſertim de Ibarrâ miſſo in Belgium. Tres

ad

ad Marchionem Epiſtolæ regiæ. Neyus à Spinulà mittitur ad Aulam Hiſpanicam. Regis in eum benignitas. Verreychius fert ad Ordines regiam confirmationem. Quæ in eà non placerent. Hiſpani Regis clementia. Eius, & Marchionis mutuæ literæ. Alia confirmatio ab Rege mittitur. Neyus, & Verreychius orant in Ordinum conuentu. Neque ſecunda confirmatio placet. Quinam præcipuè Paci aduerſarentur. Queritur Rodulphus Cæſar, ſe non conſcium tractationis. Fœderatorum excuſatio. Multi Principes Legatos mittunt in Belgium. Galliæ, & Angliæ Regum de Pace ſenſa. Delegati Prouinciarum conueniunt. Tractationem decernunt de Pace, vel Inducijs. Delegati Catholicorum eliguntur: quorum primus Spinula, ſed inuitus! Ioannis Manſicidorij laus. In Hollandiâ humaniter, atque honorificè excipiuntur. Spinulæ, ac Mauritij congreſſus notabilis. Delegati Fœderatorum. Manſicidorij, & Spinulæ infortunia. Quid actum in primis congreſſibus Delegatorum. Mutuæ Catholicorum, ac Fœderatorum querelæ. De Indicâ nauigatione Mercatorum ſuaſio. Rurſus ad Regem mittitur Neyus. Multa capita tractanda à Fœderatis propoſita: à Catholicis pauca. Neyi cum Rege colloquium. Eius moręin Hiſpaniâ cauſę. Petrus Toletanus in Galliam legatus. Caput de libertate religionis in tractatione laborat. Nouum fędus Galliæ, & Anglię Regum cum Fœderatis. Hiſpani Regis literę ad Archiducem. Quid egerit in Galliâ Toletanus. Longę Inducię Paci pręferuntur. Earum tractatio ſuſcipitur ab Oratoribus Regum.

gum.

gum. Ab Ianino prętertim oratione perſuadetur Fœderatis. Mox etiam Delegatis Archiducum : Denique duodecim annorum Inducię cum certis conditionibus ſanciuntur, Europâ plaudente.

DE

DE
BELLO BELGICO
LIBER VIGESIMVS.

Pacis, aut Induciarum tractatio inſtituta.

VT poſt bellicos tot annorum labores, ad Induciarum pacata negotia, tanquam ad quietum aliquem, amœnumque receſſum, in extremo huius Hiſtoriæ Libro veniamus: pretium operæ me facturum exiſtimo, ſi rem totam fusè, ac diligenter exponam. Namque & tam laborioſi curriculi, belli nimirum annos quadraginta prætergreſſi, meta opportuna fuit duodecim annorum quies; & huic meritò præiuit biennij præparatio, quo tum arma ceſſarunt, tum frequentes inſtituti ſunt Partis utriuſque congreſſus, in quibus de re tanti momenti à prudentiſſimis Viris accuratiſſimè diſceptatum. Imò in hanc tractationem non ij tantum incubuere, quorum præſertim intererat, eorum-ve lectiſſimi Delegati; ſed maximorum etiam Regum, ac Principum conuenere Oratores: quaſi non de unius Belgij, ſed de totius Europæ tranquillitate ageretur. Tot quòque ſuperandæ obuenere difficultates, ut miraculo propè fuerit, rem tam arduam potuiſſe ad optatum finem perduci. Verùm eorum, qui rem tractarunt, tanta fuit in agendo dexteritas, in conſilijs ſolertia, ubique prudentia, conſtantia, patientia; ut quem propoſitum habebant, ſcopum tandem attigerint. Europa videbatur uniuerſa harum Induciarum expectatione ſuſpenſa: neque ſermonum, aut euntium ultro, citroque literarum frequentior, uberiorque materies. Hinc etiam factum, ut eis vix conſtitutis, non illi modò, qui Belgicum bellum, aut alias eius temporis res geſtas poſteritati mandabant, hanc, ut memoratu dignam in primis, tractationem ſuis inſeruerint monumentis: ſed ſingulares plerique libellos de Belgicis Inducijs euulgarint. Horum ego ita ſequar veſtigia, ut magis tamen eis literis, & ſcriptis inſiſtam, quæ à præcipuis tractationis huius Auctoribus, atque Adminiſtris identidem tranſmiſſa, meas ad manus venerunt. 1607.

Eius Scriptores. *Card. Bentiuolus, Ioan. Meurſius, Dominicus Baudius.*

IGITVR quò rem ingrediar, cùm poſtremùm ex Hiſpaniâ Spinola diſceſſit; in regijs mandatis non ultimum illud habuit, ut Belgicum inter Bellum adminiſtrandum, ſi qua tractandæ Pacis,

Regis Hiſpani data Marchioni mandata. *Iuſtin. lib. 6. Carnerus l. 16. c. 15. 16. Thuanus l. 138.*

1607.

Gaſpar Ens lib.28. Haraus anno 1606. & ſequent. Grotius lib. 15. 16. 17. Bentiuolus lib.8. Botereius l. 16. Beyerlinch anno 1607. 1608. Miraus eiſdem ann. Bulengerus lib.12. Lanar. eiſd. ann.

cis, aut prolixiorum Induciarum oborıretur occaſio; eam libens amplecteretur: ac pro ſuâ diligentiâ rem conficiendam curaret. Quod verò aliàs, & non ſemel ab Archiduce Alberto, quod ab alijs Belgij Gubernatoribus, ab Regibus, ab ipſo Cæſare tentatum cum Fœderatis, ſed fruſtra, fuit: id tandem exequi, & quidem feliciter Spinulæ Marchioni datum eſt. Tempus quippe captauerat ad tractandum valdè opportunum: cùm bello ſuperior, ac tot recentibus victorijs Hoſti formidandus; non indecorum ſibi ducebat offerre Inducias, qui recuſare oblatas potuiſſet. Siquidem ſpecioſa victori Pax ea eſt, quæ victis neceſſaria. Neque verendum, ab Hoſte reiectum iri, ceu toties antea; quando vires eius attritæ, Copiæ diminutæ, pecunia in dies deficiens, & arma iam iam ceruicibus imminentia validè perſuadebant, ut commodam pacem tam pernicioſo bello præhaberet. Re itaque cum Archiduce diu, multùmque perpensâ; ad explorandum, quæ foret id temporis mens Fœderatorum, ire in Hollandiam iuſſerunt Valrauium Vittenhorſtium, Horſtij, & Cheſſelienſis in Geldriâ ditionis Dominum. Is ex Hungariâ paulò antè reuerſus, ubi Equitibus mille, Præfecti locum tenens, præfuerat; Hagam Comitis profectus eſt, ſpecie Conſanguinei ſui cuiuſdam inuiſendi. Ibi de re demandatâ verba clam iaciendo, deprehendit, non adeò tùm alienos à tractatione concordiæ Fœderatorum animos, uti anteacto tempore fuerant. Pœnâ quippe indictâ vetuerant ullum de pace, vel inducijs ſermonem ſeri. Hæc ubi lux affulſit non deſperato negotio; ad id Archiduci, ac Spinulæ commonſtrandum, Bruxellas redijt Vittenhorſtius. Nec longo tempore interiecto, anno ſcilicet ſuperiori exeunte, remiſſus idem eſt Hagam, ad ampliorem aditum tractationi aperiendum: eidemque comes additus Ioannes Geuartius, Iuriſprudentiæ admodum peritus, qui magis ex arte poſſet datam ſibi Prouinciam adminiſtrare. Hi primarios Viros, ac magnæ auctoritatis conuenientes, diſertioribus verbis Pacem propoſuere: atque Archiducum præſertim propenſionem in eam, & ſtudioſum boni publici mentem in hanc ferè ſententiam declararunt.

Ex literis Marchionis ad Villa-Longa Comitem, 8. Ian. 1607.

Primi tractationis Adminiſtri in Hollandiam miſſi Vittenhorſtius, & Geuartius.

Quòd elapſis retrò annis, quæ ſua erant, armis repetenda curauerint; id ſuo iure feciſſe, inficiari neminem poſſe. Iam verò communes calamitates miſeratos, & Belgium non modò diſſectum, & laceratum, ſed ad extremum exitium penè redactum, non ſinè lacrymis proſpectantes, luctuoſiſſimo bello, tantorum cauſa malorum, finem, aut modum aliquem exoptare. Pacem, vel Inducias primos offerre, quas vix oblatas accepturi videbantur. Nullas eos æquas, atque honeſtas conditiones recuſaturos: neque quidquam poſtulaturos, quod Fœderati abnue-

Eorum concio ad Fœderatos.

re meritò poſſent. Si tam diuturno bello feſſi, tot laborum, ac ſumptuum pertaſi, tot cladibus, & damnis attriti, perpetuam Pacem, aut multorum annorum Inducias ad quieſcendum, & reſpirandum expeterent; integrum eis eſſe, locum, ac tempus deſignare, quibus utriuſque Partis Delegati conuenirent, ad rem tanti momenti bono publico diſcutiendam. Quòd ſi iuſtis de cauſis non palàm omnibus eam habendam tractationem cenſerent, ſed in arcano cum paucis: id quòque per Archiduces probatum iri: eiſque nihil antiquius, quàm cum Belgis belgicè, hoc eſt ingenuè, ſincerèque tranſigere. 1607.

Non ingrata prorſus hæc fuit Archiducum animi declaratio Primatibus illis Fœderatorum. Quia tamen verba præteruolant, ſcripta diutiùs manent: ad tantum negotium tutiùs promouendum, eamdem Archiducum voluntatem ſcriptis expreſſam Hollandi poſtularunt. Cùm verò nullum eiuſmodi Chirographum promptum eſſet, ad id expoſcendum reuerſus eſt Bruxellas Geuartius. Neque poſt multos dies Hagam ſe retulit cum literis, quæ mentem Archiducum diſertè, ac publicè teſtabantur. Has ut palàm proponerent, datus eſt eis paulò pòſt Ordinum ſolemnis conuentus.

Archiducum literæ ad Ordines Fœderatorum.

In eo præfati multa de clementi Archiducum ingenio, ſemperque propenſo ad quietem, & communem Belgij tranquillitatem animo: multis quòque interiectis de belli calamitatibus, quas à tot annis perpetuò tolerarent, deque Pacis commodis, atque emolumentis; ex allato Chirographo iterum aſſeuerarunt: *Quamquam iuſtiſſima cauſa, ad res ſuas repetendas, bellum Alberto, atque Iſabellæ ſuaderent; malle ipſos tamen publicæ Belgarum utilitati multum de ſuo iure concedere, quàm ſpe recuperandi quod amiſerant, arma proſequi, utrique Partium adeò luctuoſa. Induerent ipſi quòque Fæderati tam mitem animum: amplecterentur, quæ ultro ijs occurrebat, quietem, ac felicitatem: proſpicerent Coniugibus, ac Natis ſuis, eam Pacem tamdiu ſuſpirantibus: redderent demum Belgio Belgium, hactenus ab ſeſe miſerè diſtractum; & Patriam illam induſtriæ, literarum, Artium, in priſtinum florem, & gloriam reuocarent. Eligerent verò ipſi utrum mallent: aut Pacem perpetuam, quâ ſibi, rebuſque ſuis in ætatem omnem conſulerent: aut certè plurium annorum Inducias, quarum beneficio, labefactatæ Urbes, atque Oppida reficerentur, agri deſolati redirent ad priſtinum cultum, vaſtatæ regiones in integrum reſtituerentur. Conditiones demum quas vellent, peterent: nihil Archiduces, niſi quod æquo, honeſto-ve repugnaret, denegaturos.*

His tam liberaliter, benignèque propoſitis, gauiſi quidem in ſinu Fœderati: verùm ius illud Archiducum in ſuas Prouincias obtruſum, atque inculcatum pupugit non leuiter animos. Ut tamen

1607. men cautum, ſibique commodum ad eoſdem darent in re tantâ reſponſum, dies aliquot ad conſultandum inter ſe ſumpſerunt. Quibus elapſis, duobus Archiducum Internuncijs, rurſus ad ſuum concilium euocatis, in hæc ferme verba reſponderunt. *Paruam, aut nullam ſpem ineundæ Pacis, aut etiam Induciarum affulgere: dum Archiduces quidquam ſibi iuris in Fœderatas Prouincias vendicarent. Iam ante annos quinque ſupra viginti eas ſeſe, iugo quouis excuſſo, in libertatem decreto promulgato aſſeruiſſe. Pro eâdem libertate tuendâ tot annos atrociſſimum bellum toleraſſe, tot ſubiiſſe calamitates, tantum pecuniarum, tantum ſanguinis profudiſſe. Eamdem aſſenſu Principum Europæ ferè omnium confirmatam: qui cum Fœderatis Belgis egerint ſemper, tanquam cum liberis Populis, & nullius Mortalis imperio ſubiectis. Eiuſdem in omne futurum tempus proroganda causâ, non ſumptibus, non laboribus, non periculis ipſius vitæ parcere ſe firmiſſimè ſtatuiſſe. Quare ad ea, quæ Archiducum nomine propoſita eſſent, nullum aliud à Fœderatorum Ordinibus reſponſum dari, quàm quod Maieſtatis Cæſareæ, multorumque Principum Legatis redditum antea fuiſſet: cum iis, qui nullo venalem pretio libertatem adimere quoquo modo ſibi tentarent; ullam Pacis, vel Induciarum inſtituere tractationem nec velle ſe, nec debere, nec poſſe.* Horum reſponſio.

Cvm hâc adeò grandiloquâ reſponſione Fœderatorum ad Auſtriacum Principem, Hiſpanique Regis Sororem, reuertère Bruxellas Vittenhorſtius, & Geuartius. Ea tamen fuit mitiſſimorum Principum clementia, ea tranquillitatis, bonique publici cupiditas: ut non parum de maieſtate, nedum de ſuo iure remittentes, ſcribere Vittenhorſtium iuſſerint ad Fœderatos. *Non eſſe mentem Archiducum eâ, quam obtulerant, tractatione quidquam de ipſorum iure detractum ire, non decreta reſcindere, non libertatem ullâ ex parte violare: ſed ſolum commune bonum ob oculos habentes, Pacem, aut Inducias proponere. Si ad eas Fœderati propenderent, Archiduces quòque libentiſſimis animis incubituros.* Hâc facilitate Principum in rem præſentem valde opportunâ, mitiora quòque viſa ſunt reddi pectora Fœderatorum: ac mollior tractationi aditus patefactus. Ad eam neminem omnium aptiorem religioſo quodam Viro, Franciſcanæ Familiæ generali, ut appellant, Commiſſario apud Belgas, Albertus, & Spinula cenſuere. Quippe ut arma militares animos: ita Pacis tractatio Deo ſacros homines decet: quique ſequeſtres plerunque ſunt inter Mortales, ac Diuinum Numen iratum; interpretes quòque agere debent reconciliationis humanæ. Archiducum lenitas in Fœderatos.

Morabatvr eâ tempeſtate Bruxellis Ioannes Neyûs, Antuerpienſis patriâ, Martini Arauſionis Principi Guillelmo famiiliaris Ioannes Neyi Frãciſcani deſcriptio, & laus.

rr 2

liaris Filius: ideoque puer ipſe cum puero Mauritio Guillelmi Filio ſæpè verſatus. Poſt vigeſimum ætatis annum à Sectarijs ad Catholicos ſe recepit: ac paulò pòſt Diui Franciſci Ordinem, cui ab Obſeruantiâ nomen, amplexus eſt. In eo per varios gradus tum ſapientiâ, tum virtute progreſſus, ad munus tandem generalis per Belgium Commiſſarij aſcendit. Diutius in Hiſpaniâ fuerat, ibique grauioribus literarum ſtudijs operam dederat: quo tempore magnam regalis Aulæ notitiam hauſerat. Quinetiam anno proximè ſuperiore eamdem frequentauerat Aulam: unde regreſſus in Belgium, à Villæ-Longæ Comite literas in ſui commendationem ad Marchionem tulerat. Vir erat eximiæ, Belgicâ præſertim linguâ, facundiæ: ad Nationis illius ingenium unicè factus; ſuauitate morum in conſuetudine gratiſſimus: politicarum rerum peritus, quantùm ad rem, quæ agebatur, ſatis eſſet. Addunt alij perſuadendi vim efficacem, atque flexanimam, variarum ſcientiam linguarum, aulicarum artium cognitionem; ac naturam demum in omnem partem ita verſatilem, ut varios induere noſſet vultus, prout res, ac neceſſitas poſtularet. Non ideo tamen à natiuo Belgarum candore, animique ſinceritate recedebat: Cæleſti magiſterio probè doctus in unum iungere prudentiam Serpentis exuuias identidem commutantis, atque ingenuam Columbæ ſimplicitatem. Is igitur & quia tractandis Fœderatorum animis accommodatus: & quia Nationis eiuſdem, & eorum pleriſque vel amicitiâ, vel ſanguinis propinquitate coniunctus, & Mauritio præſertim ab ineunte ætate familiaris; aptiſſimus omnium Archiduci, & Marchioni viſus eſt, ut ad Pacis negotium inſtituendum in Hollandiam mitteretur. Quid verò aliquandiu ibidem egerit, non aliunde veriùs, ſinceriùſque deriuare me poſſe exiſtimaui; quàm ex eiuſdem Neyi commentario in ſcriptis relicto, atque Archiducibus tùm oblato; ut quidquid ab ſe actum fuerat, perſpectum haberent. Narrationem quippe rerum nemo pleniùs exequetur, quàm qui eas geſſit; nemo veraciùs, quàm qui integritatem vitæ profitetur.

1607.

Baudius lib. 1. de Induc.

Bentiuolus.

Ex lit Marchion. ad Regem, 18. April.

Baudius. Thuanus.

Hic tractationi præficitur.

Eiuſdem de ea commentarius.

Igitur Hollandiam intrandi facultate à Fœderatis acceptâ, religioſiſque veſtibus in profanas commutatis, cum Hollando Mercatore Varnartio Cruello Bruxellis diſceſſit quarto Calendas Martias anni milleſimi ſexcenteſimi ſeptimi, & ſexto Nonas Riſuicum peruênit: qui Pagus eſt Hagâ Comitis leucæ dimidio diſtans. Hîc iuſſus erat à Mauritio, & Ioanne Barneueltio Hollandiæ Patrono ſubſiſtere, donec ei fieret progrediendi poteſtas. Eius namque ingreſſum occultum eſſe voluerant, antequam de inſtitutâ tractatione ad Fœderatas Prouincias retuliſſent. Ex eo

Ex eiſdem literis Marchionis.

Pago

1607. Pago literas Neyus dedit ad Cornelium Arſenium Fœderatorum Ordinum Actuarium (vulgò Graphiarium vocant) quibus ſignificabat aduentum ſuum; utque de eo Mauritium, ac Barneueltium certiores faceret, rogabat. Morem ille geſſit: atque ab eis reſpondit: ipſum ſub noctem Hagam rheda deuectum iri. Ergo nocturno tempore Hagâ tranſmiſſam rhedam ingreſſus, eò contendit. Accidit in itinere, ut per obſcurum Equites duos conſpicaretur rhedam utrinque ſtipantes, ſclopetis, alijsque armis inſtructos. Atque ut in hoſtili regione, per noctem, ac penè ſolus erat; facilè Neyum formido vehemens inceſſit, nè in homines incidiſſet malæ mentis, ac fidei, à quibus rebus omnibus, ac præſertim literis, quas ferebat ab Archiduce; ad eius indaganda conſilia, ſpoliaretur. Sed exitus deinde contrarium patefecit. Ad eius nempe cuſtodiam, ac tutelam immiſſos à Mauritio: nè quiſquam ei negotium faceſſeret in itinere. Hagam perductus, iuſſu Comitis ab Arſenio exceptus hoſpitio. Inde paulò pòſt per certum hominem clam quòque deductus in Palatium. Iuſſerat verò Mauritius, ab aulis, cæterisque partibus ædium, per quas ingrediendum erat, Aulicorum turbam omnem ſecedere. Tùm, ad interiora domûs manu ignoti hominis ductus, Arſenio tacitè fores aperiente, Mauritium, ac Barneueltium conſidentes offendit. Aſſurrexere ſtatim in occurſum venientis; hilarique vultu conſuetis eum honoris, ac beneuolentiæ argumentis exceperunt. Ac prior Mauritius: *Nam qui auſus es* (inquit) *Hagam intrare, ſolo Gheuſij verbo confiſus?* Eo quippe vocabulo, mendicum ſignificante, Catholici per contemptum Fœderatos iam inde ab initijs Belgicorum tumultuum appellarant, ipſique ſibi per iocum id aſſeruerant. Tùm Neyus & ipſe arridens: *Quis verò* (reſpondit) *non confideret verbis tam excelſi, tam ſpectabilis Gheuſij, qualis tu es, Princeps Excellentiſſime?* His verbis, alijsque officij causâ prolatis; ubi ad rem ventum eſt, eadem, quæ non ſemel antea fuerant Archiducum nomine propoſita; ſcriptis conſignata, eorumque ſigno obfirmata tradidit perlegenda; ſubiecitque: *In eis elucere ipſorum animos verè regios, qui nullius utilitatis habitâ ratione, ſed ſolâ contemplatione lacrymarum, quæ à tot millibus hominum effunderentur, tam diuturno, & calamitoſo bello ad extrema miſeriarum redactis; quamuis tam excelſi Principes eſſent, neque conſulerent admodum exiſtimationi ſuæ, neque ea præcauerent, quæ de nimiâ ipſorum indulgentiâ oblocuturi eſſent Europæ Reges, ac Principes uniuerſi. Quæ verò eſt iſta, quam prædicas, indulgentia?* Mauritius ſubdidit. Cui Neyus. *Parum-nè vobis videtur de eo iure cedere in iſtas Prouincias, quod à Maioribus traditum per manus, tam facilè elabi è manibus patiuntur:*

Neyi ſuſpicio vana.

Deducitur ad Mauritium.

Cum eo, & Barneueltio colloquiû.

Fam. Strada Decad. 1. l. 5. de Bell. Belgico.

eluntur: eosque liberos Populos declarare, in quos ut ſibi debitos, ac iugum detrectantes, arma tot annos mouerunt? Non ipſi (reſpondit Mauritius) *ſed noſtra manus hanc nobis peperere libertatem. Noſtris ærarijs toties exhauſtis ea redempta: noſtri ſanguinis pretio, totque millibus animarum profuſis, heu quàm carè nobis ſtetit! Chriſtiani Reges, ac Principes uniuerſi, præter unum Hiſpanum, eique adiunctos Archiduces, hoc eſt præter Hoſtes, hanc nobis palàm aſſentiuntur libertatem. Neque id in tractatione poſcimus, ut eâ donemur ab Archiducibus: ſed ut, quales ſumus, liberi ab eiſdem habeamur. Quod ſi tales habere nolunt; ſubijciant, ſi poſſint, imperio ſuo. Nos enim, uti fecimus uſque adhuc, acriùs pro libertate, quàm pro vitâ pugnabimus.* His dictis, feſſum non magis ab itinere, quàm à contentione plura dicendi Neyum ad quietem dimiſerunt: Arcisque Palatio coniunctæ Præfecto eum magnopere commendarunt; ut in ſuis exceptum ædibus non minùs lautè, atque honorificè, quàm ipſos ſeſe, tractaret. 1607.

Difficultates in tractationis.

DIES aliquot Neyus cum Mauritio, Barneueltio, Arſenioque, hi verò cum alijs primoribus Viris, ſibique fidiſſimis rem egerunt. Fœderati ſe nimiæ facilitatis accuſabant, quòd copiam conueniendi, & colloquendi Hoſtium Internuncio feciſſent: negotiumque adeò deſperatum ducebant, ut ſomnio ſimile dicerent. Neyus etiam quemdam velutì labyrinthum ingreſſus ſibi videbatur, unde cum felici ſucceſſu referre veſtigium ægrè ſperaret. Quippe cum genere hominum rem eſſe videbat admodum ſuſpicioſo, & ſibi ſemper ab inſidijs, ac fraudibus metuente: quodque ita liberè, & confidenter pronunciaret, ac ſi non modò ſub nullius eſſet iure, ſed neque ullius ope indigeret. Quare multum Neyo adhibendum artis, atque induſtriæ fuit, ut hinc nullum paterentur detrimentum Principum ſuorum rationes: illinc Fœderatorum animos, in omnem occaſionem imminentes, ab ſe, atque à tractatione minimè redderet alienos. Tandem ad maximum Ordinum Conuentum (quem Generalem appellant) eâ de re viſum eſt referre. Ex eo ad Neyum Internuncius miſſus Arſenius, qui Chirographum poſtularet demandatæ ipſi de Inducijs agendi poteſtatis: ut Archiducum ſubſcriptio, & ſignum in Conuentu recognoſcerentur. Negauit id Neyus tradere, ex Archiducis interdicto. Quod ubi Ordinibus renunciatum fuit; poſtularunt ut ipſemet id in Concilium deferret. Detulit Neyus, exceptusque in eo valde honorificè fuit, aſſurgentibus cunctis, atque in ſede è regione Senatûs Principis collocatus. Barneueltius paucis, cur eum accerſiſſent, expoſuit. Tùm Neyus: *Quod mittere Chirographum recuſaſſet, Archiducis interdicto, non ſibi ut inurbano, tribuendum. Albertum verò interdixiſſe, quòd exiſtimaret,*

In Ordinum Conuentum Neyus admittitur

cum

1607. *cum tribus tantùm Viris, non cum Ordinum Conuentu agendum.* Oblatum à Neyo Chirographum ſibi per manus tradidere Senatores: inſpectiſque ſingillatim ſubſcriptione, ac ſigno, reddidere. Tùm à Barneueltio rogatus, *Ecquid haberet, quod palàm omnibus eloqueretur: Nihil ſe habere*, reſpondit, *niſi perſanctè teſtari Archiducum in Belgicos Ordines apprimè ingenuam, ac ſinceram mentem, & commune bonum unicè ſpectantem.* Quo dicto dimiſſus eſt.

Archiducum Chirographū tradit.

Post unum, atque alterum diem Barneueltius, Arſeniùsque cum alijs tribus Neyum conuenere, atque ab Ordinum Senatu hæc retulere. *Perſpectum ab ſe, ac diligenter expenſum Archiducis Chirographum, Plurima in eo notata, quorum causâ illud probari nullo modo poſſet. Tractationem omnem Induciarum, aut Pacis ad nihilum redituram, niſi aliud melioribus inſtructum conditionibus Bruxellis mitteretur. Eius, quod exigerent, formam quamdam omnium ſententiâ comprobatam, ſcriptiſque mandatam, ſe ad ipſum tranſmittere, ad Archiduces deferendam.* Quam ubi Neyus accepit, rogatus fuit: *An ea tractatio Hiſpani Regis conſenſu fuiſſet instituta? Negauit Neyus hac de re quidquam ſibi ab Archiduce pronunciatum. Credibile tamen id eſſe: quando Fœderatis liberum in Hiſpaniâ commercium Albertus pollicebatur.* His tranſactis, abeundi ex Hollandiâ veniam ab Ordinibus impetrauit; ſimulque redeundi facultatem, ſi tamen quod ferebat Chirographum Archiduces ab omni parte confirmarent.

Ordinum de illo ſenſus.

Bruxellas reuerſus Neyus de cunctis, quæ cum Fœderatis egerat, certiores fecit Archiduces. Nec diu moratus, Hollandiam repetijt cum tribus aliquantùm inter ſe diuerſis Chirographis, eoque Alberti præſcripto: ut primo loco primum offerret. Quod ſi minùs placeret Fœderatis, alterum exhiberet: ſin & hoc reijceretur, tertium proderet. Poſtquam Neyus Hagam peruènit, in Conuentum Ordinum deductus, primum obtulit Chirographum. Quod ſimul perlectum, & reiectum eſt. Tùm Neyus ſecundum produxit in medium. Idque pari conſenſu repudiatum. Quâ geminâ non tam ſuâ, quàm Archiducum repulsâ velut offenſus ille, veniam diſcedendi petijt, ſubiecitque in diſceſſu. *Quæ tam benignè ſcripta fuerant, attentiùs conſideranda ſe relinquere.* Illi tantò vehementiùs, quantò veriùs indignati; *Conuentum diſſoluendum, & quàm primùm in ſuam cuique Prouinciam redeundum* pronunciarunt: *ipſique Neyo diſceſſionem in diem poſterum indicendam. Quid enim* (exclamabant) *apparere ſinceritatis in eâ diſſimilium Chirographorum ſcriptione? Cur non in primo mentem ſuam omnem Archiduces aperuiſſent? An non id eſſe paulatim eſcam inſinuare, quâ belluarum inſtar ingenui Belgæ caperentur? At non ita ab ſeſe cum Ar-*

Neyus Bruxellas reuerſus, repetit Hollandiam.

De variis Chirographis Ordines ſtomachantur.

chi-

chiducibus actum. Quacumque vellent, omnia primâ fronte, primo, ac poſtremo futuro ſcripto candidè ſe, ſincerèque poſtulaſſe. Qui viam aliam inſiſterent, in tractationem ſecum nunquam venturos. 1607.

HAEC ſub noctem, & clandeſtinò ut accepit Neyus, rem omnem euerſam, ac peſſumdatam ægerrimè ferens; aliquod in ſupremâ deſperatione remedium adhibere conatus, primo mane libellum ſupplicem porrigendum Ordinibus curauit, quo dicendi copiam in Conuentu flagitabat. Remiſerunt illi ad eum Barneueltium, Arſeniumque acriter querentes de Archiducum agendi ratione parum ſincerâ. Cùmque ipſe multa contrà de ſinceriſſimâ eorum mente prolocutus fuiſſet: magnopere ad extremum rogauit, uti ſpatium daretur ad Albertum ſcribendi, aliudque ab eo Chirographum expectandi, Ordinum voluntati prorſus facturum ſatis. Quamquam enim tertium adhuc ſupererat, quod proferret: quia tamen recenti experimento cognouerat, quantum indignationis, & ſtomachi ex prolato poſt primum ſecundo Ordines concepiſſent, nè multò plus furoris, ac tragœdiarum excitaretur ex tertio; apud ſe id eſſe, cautè diſſimulauit, atque expoſcendum dixit ab Archiduce. Cùmque id intra dies octo tranſmiſſum iri omnino confirmaret: conceſſerunt ei Ordines tamdiu immorari: atque ad ſuas quique Prouincias redire. Ex hac unius, alteriusque Chirographi prolatione, tam ſuſpicioſa de Neyo, aliiſque Archiducum Adminiſtris opinio inuaſit animos Fœderatorum: ut ægrè illis in poſterum fidem haberent, atque in omni tractatione ſibi metuerent ab iiſdem imponi.

Armorum omnis ceſſatio cur Mauritio diſpliceret.

SCRIPSIT ad Marchionem Spinulam eodem tempore Neyus: Monuiſſe Mauritium, nè in conditionibus Induciarum illa acciperetur, ut hoſtilis omnis actio ceſſaret. Periculum quippe aiebat fore, nè nimia familiaritas inter utriusque Partis Milites contraheretur: ex quâ deinde, ſi præcipua Pacis tractatio ſucceſſu careret, proditiones, aliaque multa detrimenta naſcerentur. Illud etiam conſecuturum inde militiæ pernicioſum: quòd eâ deſuetudine vigor militaris torpeſceret, ac paulatim eneruaretur. Se verò reſpondiſſe. Eam familiaritatem vitari poſſe, ſi ſuos intra limites cuiuſque Partis Miles contineretur; pœnâ capitis indictâ, ſi quis eos tranſiliret. Mauritium denique ſubieciſſe. Vt in Galliâ tùm ſancita Pax, cùm maximè bellum feruebat: ita tranſigi rem in Belgio poſſe: neque proniorem eſſe ad concordiam viam, quam pugnantibus tritam.

SEPTIMO die palàm fecit Fœderatis Neyus, expetitum ſe Chirographum accepiſſe: atque adeò ſolitum Hagæ haberi Senatum poſtulauit. In eum euocatus, rurſus optimam Archiducum mentem

1607. mentem commendauit: qui vix habitâ ratione dignitatis, atque auctoritatis ſuæ; ut publico bono conſulerent, quæcunque Fœderati popoſciſſent, benignè concederent. Quare cum illis & ipſi agerent pari facilitate, nè nimiùm tendendo rigoris neruos, negotium frangerent. Atque ut hoc tertium Archiducum ſcriptum Fœderatis obtulit Neyus in Conuentu: ſic aliud Fœderatorum porrexit eidem Barneueltius, ut domi id recognoſcens, animaduerteret, an aliquid contineret, quod interpretari opus eſſet, dum ipſe Hagæ moraretur. In eo poſtulabant Ordines omnino, ut trimeſtri ſpatio Regis Hiſpani conſenſus, atque ut ipſi loquebantur, aggregatio haberetur. Quæ conditio ut ante diſceſſum confirmaretur à Neyo, vehementer exigebant. Hic autem id ſe poſſe Archiducis iniuſſu negabat. Imò verò eiuſdem auctoritatem, atque exiſtimationem lædi non leuiter, aſſerebat: ſi Belgij ſupremus Princeps eam rem decernere nequire ſinè alterius conſenſu diceretur. At Barneueltius fuſiori oratione conficere conatus eſt; prorſus neceſſariam eſſe eiuſmodi conditionem, ad tantum, ac tale negotium validiùs, ſtabiliùsque firmandum. *Palàm quippe omnibus eſſe*, aiebat, *Exercitus, qui Alberto militarent, Hiſpano Regi ſubiectos: & Militem Regium, non Archiducis vocitari*. Adiecit Mauritius: *Frequenti exploratum id ſibi experimento; cùm captiui apud ſe Hoſtes, non Archiducis, aut Spinulæ, ſed Regis, & communis Domini Milites appellarentur*. Illud etiam Barneueltius addidit: *Regiæ in arma Belgica, atque in ipſum Belgium, quâ parte parebat Archiduci, poteſtatis maximo eſſe argumento; quòd Militum Tribuni, & primarum Arcium Præfecti, ac præcipuè Antuerpianus, Gandauenſis, Cameracenſis, ab Rege, non ab Archiduce crearentur. Imò & ipſas Arces Regis eſſe, cùm regijs eſſent Præſidijs communitæ. Neque verò inſcio, aut inuito Hiſpano poſſe Archiducem liberos declarare Belgij Populos: quandò Philippus Rex hoc nomine Secundus cum eâ lege ipſi dotale Belgium tradidiſſet, ut nullam eius partem alieni faceret iuris: quod ſi faceret, uniuerſo principatu deuolueretur. Cùm ergo in hac Induciarum tractatione tot Belgicas Prouincias habere pro liberis deberet; nonniſi de Hiſpani Regis conſenſu præſtare ſinè ſuo periculo id poſſe*. Ad hæc Neyus reſpondit. *Quia Rex Hiſpaniarum Archiduci largè ſuppeditabat & Militem, & pecuniam ad bellandum; officij leges expoſcere, ut præcipua Belgici principatûs, atque Exercitûs munera in eos conferret Viros, quos ipſi Rex idem arctiſſimâ affinitate coniunctus proponeret ijs honorum gradibus exornandos. Non tamen illorum quemquam, aut Militem ullum, aut militiæ Præfectum, ac nè ipſum quidem Marchionem Spinulam exemptum ab Archiducis imperio. Verùm omnes cuiuſcumque generis, conditionis, auctoritatis ab*

Fœderatorũ ſcriptum Neyo traditur.

Hiſpani Regis cõſenſum ad tractationem cur Fœderati requirerent.

Neyi reſponſio.

 illius

illius nutu pendère. Neque auxiliares vel Copias, vel opes quidquam dominatûs rite depoſcere in regna, quæ iuuentur auxilijs. Quod ante non multos annos apertiſſimè patuerat in ſuppetijs ab eodem Rege tranſmiſſis ad Galliæ Fœderatos. Quod verò ſpectaret ad conditionem ab Secundo Philippo dotali principatui adiectam; id ſibi minùs notum, ut in eâ negotiatione recenti: ſed libenter eius donationis Chirographum ſe inſpecturum. Caterùm quæ maioris eſſent momenti, in pleniore congreſſu tractanda, cùm accuratiùs multò de Pace, vel Inducijs longioribus diſceptaretur. Tunc autem, quando de armorum per octo tantum menſes ceſſatione agebatur; non tot rerum rationem habendam. Quippe iubere Militem cum Hoſte manus conſerere, vel in ſuis Caſtris, aut Vrbibus ſe continere; in ſolâ poſitum eſſe Archiducis poteſtate, neque ullius alterius terrarum Principis expectari conſenſum. His dictis, ab Senatu cum bonâ veniâ Neyus diſceſſit. Vtque eum ad regium aſſenſum tractationi interijciendum Fœderati adducerent; Philippi Secundi Chirographum, de Belgico principatu Alberto dotis nomine conceſſo, Ordines eidem miſerunt. Non tamen idcirco perſuaſere illi, quod volebant. Cùmque is præſertim cauſaretur, eâ de re nihil ſibi ab Archiduce præſcriptum; neque ſe noſſe, quænam ſuper eâ re mens eius foret; per Arſenium Internuncium eidem ſignificarunt, ut cum clauſulâ hâc (ſi placeret Archiduci) conditionem illam exigendi ab Hiſpano conſensûs adijceret. Tùm demum Neyus aſſenſus eſt, cùm rem videret ad arbitrium Alberti redactam eſſe. 1607.

Neyi Bruxellas reuerſio, & congreſſus cum Verduſio.

His ita conſtitutis, Bruxellas redijt, & cum Archiducibus de geſtis, ac gerendis rebus colloquutus, ad Hollandicas naues miſſus eſt, quæ ante Lilloum propugnaculum conſiſtebant. In eis reperit Didericum Verduſium (quem alij nominant Theodorum Douſam) Commiſſarij titulo ab Ordinibus eò legatum: ut Chirographum Archiducis de aggregatione acciperet à Neyo: cum formulâ Fœderatorum id componeret: ac ſi plenè congruerent, Hagam referret: eâ tamen impoſitâ lege, nè in hâc negotiatione terram attingeret. Obtulit ſcriptum Neyus: cum ſuo contulit Verduſius. Et quia nonnulla deprehendit, quæ non legebat in ſuo, confeſtim id reiecit. Remiſſum Bruxellas fuit; aliudque reportatum omnino formulæ conſentaneum. Dum id Neyus Diderico porrexit, dono ſimul dedit aureum torquem admodum pretioſum, quod à Spinulâ in eum finem acceperat. Optimè quippe norant; negotium nullum eſſe tam arduum, quod auri ope non conficiatur.

Cvm verò tentaret Neyus ulteriùs progredi Hagam verſùs, ut cum Fœderatis ageret de ceſſatione armorum in mari quòque,

1607. à Marchione vehementer inculcatâ: vetuit id Verduſius ex Ordinum interdicto. Inſtitit ille rogando, ut ad Ordines ſcriberet: rem ſe maximi momenti habere, quam coram eis proponeret: ac tamdiu ſecum moram traheret ad Lilloum, donec reſcriberetur. Morem ille humaniter geſſit. Reſponſum inde ab Ordinibus fuit. *Quòd ſupremi Ordines in ſuas quique Prouincias remigraſſent, non ante ſex hebdomadas Hagam repetituri; optimum factu videri, ut Neyus Bruxellas ſeſe referret. Sibi curæ interim fore, ut redeuntibus ad conuentum ijs Ordinibus, tempori acciretur.* Iniquiſſimo id animo Neyus tulit; tum quòd obſiſti videbat conſilio ſuo; tum quia malè ſecum agi exiſtimabat, ad Fœderatos redire prohibito, quando tam exoptatum ab eiſdem Chirographum, & quale omnino requirebant, ab Archiduce impetrarat. Iterum ergo ad preces verſus, nouam petere moram à Diderico (patientiâ namque, ac tempore maxima quæque difficultas perrumpitur) donec ipſemet literas daret ad Ordines, ac reſponſum acciperet. Negare id ille neſciuit, diutiusque commoratus eſt, quàm ei Hagæ præſcriptum: quaſi valde tenaciter aureâ illâ catenâ Neyo deuinctus.

Ordines Neyi reditum in Hollandiam morantur.

DVM reſponſum præſtolantur, decreuit Neyus progredi cum Diderico Delphos uſque; atque illinc eum Hagam dimittere, ut in Senatu renunciaret: *Fœderatorum referre plurimùm Neyum rurſus audire, ſi promoueri vellent Induciarum negotium.* Non adducebatur Verduſius, ut id concederet. Verùm tot ille promiſſis eum pellexit, tam efficacibus verbis impulit, ut manus ad extremum daret. Itaque Roterodamum profecti, leucæ dimidio prope Delphos obuiàm habuere Tabellarium, reſponſum ab Ordinibus ferentem. Idem ac ſuperius hoc erat, ut Bruxellas Neyus reuerteretur. Is verò tùm incredibili dolore affectus, in quam ſe partem conuerteret, ignorabat. Si Bruxellas versùs, metuebat non temere, nè tractatio uniuerſa prorſus euaneſceret. Sin Hagam pergere contra geminatum Ordinum interdictum auderet; in procliui erat, ut captiuus ab ipſis factus, non modò tractatione omni prohiberetur in poſterum, ſed etiam pœnæ ob inſignem contumaciam ſubeſſet. Neque minus ſollicitudinis, aut mœroris Verduſium inceſſebat, memorem, quàm ſeuerè vetuiſſent Ordines quempiam ſecum adducere.

Delft.

Roterdam.

Ille tamen clam eò tendit.

PERVENERE tamen de nocte Delphos: Neyus intra nauem ſe cautè continuit: Hagam Didericus perrexit. Peſſimis eum verbis, ac modis Ordines accepere, quòd in ſuum interdictum tam audacter peccaſſet: parumque abfuit, quin ei Commiſſarij munus adimerent. Poſtridie verò eumdem ire ad Neyum iuſſerunt, eumque Delphos introducere: ut donec aliud ipſi ſtatuerent, in

Rurſus in Conuentu Ordinũ admittitur.

1607.

Eius Oratio.

Cœnobio Diuæ Agathæ ſacro moraretur. Tertiâ die Hagam eum euocarunt: atque in Senatu honorificè de more acceperunt. Ibi pro re ſuâ huiuſmodi verba fecit. *Confirmaſſe Archiducem, quod ipſe vel eius iuſſu Fœderatis promiſerat, ſi tamen eidem eſſet placiturum. Tantum eſſe Pacis, vel Induciarum communis boni gratiâ deſiderium: ut quidlibet ad eas idoneum, quamuis ab aduersâ Parte proponeretur, obuijs extemplo ulnis exciperet. Neque difficultatibus absterreri, neque operæ ſuæ ulli parcere, ut belli finis tam optatus, tam ſalutaris omnibus, aliquando ſequatur. Imò animum verſare in partes omnes, & cum ſapientiſſimis Conſiliarijs ſuis, ac præcipuè cum Spinulâ Marchione, ſummi iudicij, ac mira ſolertia Viro, inueſtigare quæcumque ad concordiam & rectè ſanciendam, & diù conſeruandam opportuna videantur. Inter cætera verò ſubijſſe animum; valde ad eam rem profuturum, ſi non ſolum terrâ, ſed etiam mari, hoſtili omni actione temperetur. Quid enim ad publicam quietem facere: ſi bellum terreſtre ſileat, maritimum perſtrepat? An non utrobique lacrymabilem fieri pecuniarum, & ſanguinis profuſionem? Ludicram dici mereri, fictitiamque eam belli ceſſationem, quæ arma deponat in terrâ, ſumat in mari. Ut verò tam neceſſarius habitus ab ipſis Fœderatis Hiſpani Regis aſſenſus & facilè, & tempore præſtituto ab eodem impetretur; nihil opportunius Alberto, eiuſque Conſilio videri, quàm ſi Claſſis Hollandica, quæ maritimam omnem oram Hiſpaniæ infeſtat, extemplo reuocetur. Tùm quippe demum intellecturum Regem, ſeriò Fœderatos Pacem, aut Inducias velle; eâque ſinceritate, quam tantopere profitentur, facta conuenire dictis, ex more Belgarum.*

Ordinum reſponſio.

RESPONSUM ad hæc Ordines huiuſmodi dedère. *De ijs, quæ propoſita fuerant, eo tempore decerni non poſſe: ſed maturâ deliberatione, atque accuratâ conſultatione opus eſſe. Rogare ſe, ut quæcunque ore protulerat, ſcriptis mandaret; quò diligentiùs ſingulis Prouinciarum Delegatis conſiderare, atque expendere liceret.* Exequutus alacriter id Neyus eſt: ſcriptoque tradito, Delphos receſſit, nè ſuſpicionem Fœderatis inijceret, ſe cum alijs eâ de re clandeſtina inire colloquia. Cùmque ad dies quindecim ibidem perſtitiſſet, nemine ipſum conueniente, neque Ordinibus Hagam reuocantibus; ad Barneueltium ſcripſit, vehementer obteſtans, ut negotium ab Ordinibus quamprimùm definiretur, ac venia daretur ſibi Bruxellas redeundi. Iam enim præſtitutum ab Archiduce tempus effluxiſſe. Reſpondit ille per Internuncios clam ad eum bis miſſos. *Moram illam æquo animo ferendam. Negotium namque, quod lento gradu procedere videbatur, proſperos, atque ex ipſius ſententiâ habere progreſſus. Quòd non maturiùs acciretur, cauſam eſſe Zelandos, atque Amſtelrodamenſes, aliosque nonnullos, qui Paci, atque Inducijs vehementer* D' Amſterdam.

hementer

1607. *hementer aduerſabantur. Contrariam verò ſententiam ab Hollandorum pleriſque, ac præſertim à Delphenſibus acriter promoueri, ob plurima, quæ pacatis temporibus è mercaturâ referrent emolumenta.*

Iterum in Conſeſſum Ordinum accitur Neyus.

Post multos elapſos dies, Neyum Ordines Hagam per ſuum Commiſſarium euocarunt. Ibi datus ipſi Senatus: in quo Barneueltius moram eius accerſendi pluribus excuſauit. Tùm Ordinum deliberationem expoſuit. Ea erat; non antè Claſſem Hollandicam ab Hiſpaniæ litoribus reuocandam, quàm ex Aulâ Regis conſenſio in Inducias acciperetur. Naualis verò belli ceſſationem certis quibuſdam locorum limitibus definiendam. Ea cum audiſſet, ac ſcripto tradita diligentiùs conſideraſſet Neyus; utrique magnopere eſt aduerſatus. *Reuocationem quippe Claſſis præſeſtinatam maximo fore*, aiebat, *ad regium aſſenſum præfinito tempore conſequendum, incitamento. Deque eo nullum relinqui dubitandi locum. Limites verò armorum ceſſationi conſtituere, nihil eſſe aliud, quàm quotidianis difficultatibus, & contentionibus inter utramque Partem aditum aperire. Adeòque tùm maximè noua in dies pugnæ occaſiones orituras, cùm à pugnando quieſcere ſtuderent.* At Barneueltius Ordinum nomine reſpondit. *Quantum per ſua iura licuerit, eos Archiducum poſtulatis humaniter indulſiſſe. Aliud nihil eâ tempeſtate de rebus propoſitis certò conſtitui poſſe. Maiorem expectandam negotij maturitatem; quando alteri Partium fidere alteri ſecuriùs daretur.* Cùm ergo quidquam ſe profecturum diutius immorando Neyus deſperaret, ad reuerſionem ſeſe accinxit: atque acceptâ demum in ſcriptis supremâ Ordinum deliberatione, Bruxellas reuertit. Ex eius Commentarijs ſuprà laudatis, ea decerpta ſunt ferè cuncta, quæ hactenus enarrauimus.

Quia cum illis nō conuenit, redit Bruxellas.

In hunc modum rebus utrinque diſceptatis, conuenere tandem cum Archiducibus Ordines Fœderati: ut ceſſatio pugnæ pactitia in menſes octo inſtitueretur, initio facto quarto Nonas Maias. Aliquot adiectæ conditiones ab utrâque Partium ſeruandæ: *Ut eo temporis interuallo Arx nulla obſideretur, aut prope illam admouerentur Caſtra. Ut noua munimenta nequaquam exſtruerentur. Ut, ſi quis extra Urbes, atque Oppida Hoſtem armatum offenderet; integrum ei eſſet aggredi, atque etiam capere.* Quamquam Archidux, ut ſeſe maximè amantem Pacis declararet; locorum Gubernatoribus, Exercitûſque Præfectis magnopere iniunxit, ut ſuis id Militibus interdicerent, eoſdemque in Præſidijs continerent. Mauritius contrà pulcrius ratus à cautione, quàm à facilitate laudari, monuit per literas ſuos. Quamuis poſt ſedulam conſultationem Ordinum ſupremorum, decreta fuiſſet armorum quies; nè idcirco tamen, eidem penitus fidentes à conſuetis Vrbium, Arciumque

Armorum ceſſatio cum cōditionibus firmatur.

que cuſtodijs, excubijſque abſiſterent: imò eaſdem augerent, ac roborarent magis. Plus namque timendum ab inſidijs, quæ ſecuritatis obtentu proteguntur. Promulgata hæc armorum ceſſatio per omnes Fœderatas Prouincias Idibus Aprilis. Decretum eodem tempore fuit, ut Meurſenſis Comitatus neutri Partium addiceretur; ſed eius interim poſſeſſionem Mauritio conceſſit Archidux, adiecto Cracauo, ut eiuſdem ditionis. 1607.

Communis unde lætitia.

In Belgio tam Archiducibus ſubiecto, quàm ſeorſim fœderato, ob ea tranquillitatis initia, communis lætitiæ ſignificationes paſſim exhibitæ. In finitimis verò Regnis Principum præſertim fœdere iunctorum Ordinibus, ſi minùs ingrata ea deliberatio, ſummæ certè admirationi fuit. Quippe ſibi perſuadere nemo poterat, adeò ad extrema rerum redactos vel Archiduces, ut Pacem tam incommodis ſibi conditionibus offerrent; vel Ordines, ut tam facilè, ac ſubitò, inconſultis fœderatis ſecum Principibus, acciperent. Quare Galliarum Rex, poſt rem peractam, de eâ Ordinum literis factus certior, tres ad eoſdem Legatos extemplo miſit: Petrum Ianinum Diuionenſis Senatûs Præſidem, Paulum Choartium Buzenuallium, qui Regius antea fuerat apud Fœderatos Belgas Orator, & Heliam Placium Ruſſij Dominum. Hi paucis pòſt aduentum diebus ad Ordinum Senatum admiſſi; Regis ſui principio multa, & magna in Fœderatos promerita perſtrinxerunt: mentem ſemper in eos propenſam, ac benignam; ſubmiſſa frequenter auxilia Copiarum, pecuniæque; conſilia opportunè ſuppeditata; patrocinium denique perpetuò ſuſceptum. Deinde Regis nomine leniter, atque amicè conqueſti, quòd rem tanti momenti eo inſcio, aggreſſi fuerint, atque ad finem perduxerint. *Potuiſſe illum*, aiebant, *ut antea toties fecerat, ſalubribus in eâ tractatione iuuare conſilijs, & quæcunque in Fœderatorum rem maximè facerent, ſubmonere. Non tamen eius officij neglectu ita Regem offenſum, ut paternum in eos animum, curamque de ipſorum incolumitate deponeret. Imò nouam illam in Belgium Legationem miſiſſe, quâ perennem, & viuidam beneuolentiam ſuam teſtaretur; & cuius ore, ſed regijs verbis promitteret: ſi Pacis inſtituta tractatio promoueretur, non minùs ope ſe, quàm conſilijs adiuturum; ſin ad arma reſumenda mentem converterent, opportuna ſubminiſtraturum auxilia*. Illud poſtremò ab Ordinibus poſtularunt: ut ex eorum numero præſtantes aliquot Viri auctoritate publicâ delegarentur, quibus-cum in conſilium identidem venirent, quæque ab Rege in mandatis haberent, communicarent: ac de rebus ad commune bonum ſpectantibus, in medium conſulerent. Ampliſſimis verbis gratiæ ab Ordinibus Regijs Legatis actæ. Ad querimoniam re-

Gallici Regis legatio ad Fœderatos.

Legatorum Oratio in Senatu.

1607. reſponſum. *Breuem armorum ceſſationem haud rem dignam viſam, ad quam auctoritas regia imploraretur. Maiorum Induciarum, vel Pacis tractationi eam meritò reſeruatam.* Tùm lecti à ſingulis Prouincijs, qui cum Legatis capita conferrent: & ab Hollandis quidem ſæpè antè memoratus Barneueltius: à Zelandis Iacobus Maldereus: ab alijs alij. Ordinum reſponſum.

Nec minoris ſibi emolumenti, aut exiſtimationis negotio futurum Ordines cenſuerunt: ſi fœderatum pariter Angliæ Regem rei, quæ agebatur, participandum miſsâ legatione curarent. Igitur legati ad eum Hollandorum nomine Ioannes Berchius: Zelandorum idem Maldereus: quibus tertium adiungi voluerunt Ordines Natalem Charonium Schoneualltium Fœderatorum Ordinarium (ut appellant) in Angliâ Oratorem. Magnâ beneuolentiæ ſignificatione ab Rege excepti: ac primò quidem arbitris remotis omnibus ab eodem auditi: mox etiam cum regijs Senatoribus, & Conſiliarijs in aulam admiſſi, quidquid poſtulabant, impetrarunt: regalibus quòque muneribus in digreſſu cohoneſtati. Suos verò Legatos idem Rex paulò pòſt ad Ordines miſit clariſſimos Equites Richardum Spenſerum, & Rodulphum Vinuodum: qui futuræ Induciarum tractationi conſilio, & Regis nomine intereſſent. Fœderatorum, & Angliæ Regis mutuæ legationes.

Dvm hæc apud Fœderatos geruntur; Spinula non ſemel in Hiſpaniam certos homines miſerat cum literis, quibus Rex, Regijque Conſiliarij de cunctis, quæ tranſacta cum Fœderatis erant, edocerentur. Et quamquam ipſe arduum ducebat, in re tantis utrinque difficultatibus impeditâ ſuam proferre ſententiam: quia tamen & ab Archiduce ſuper eâ ſcribere iubebatur ad Regem, & ab Rege liberè ſua ſenſa profari; ſe quidem ſic aiebat exiſtimare. *Si poſſent ex Hiſpaniâ in Belgium certò, ac tempeſtiuè tranſmitti trecentena aureorum millia in ſingulos menſes: ſpem eſſe bellum utiliter continuandi. Sin minùs id factu commodum foret: ad eas conditiones deſcendendum videri ſibi, quas Fœderati Belgæ poſtularent: ne præſertim, ut utraque Partium ad eam diem parta retineret. Quamobrem enixè rogare ſe, ut quæ ſit Regia voluntas, quàm celerrimè ſignificetur. Cæteroquin in animo eſſe Archiduci, vel non expectato Regis aſſenſu, primam illam, & breuiorem cum Hoſte inire concordiam. Perſuaſum quippe habere, exiſtimationi Regis magis conſentaneum eſſe, ipſius iuſſu in eam rem conueniri. Quam conſtitutam, poſtmodum auctoritate regiâ firmari poſſe. Idque ad multa vitanda incommoda neceſſarium eſſe.* Placuit hoc Regi conſilium, reſcriptiſque ad Marchionem literis: *Optimum vulgò cenſeri* dixit: *ubi plura circumueniunt mala, leuiora ultro ſubire. Quamuis igitur rebellibus Belgis non ſolùm pacem,* Marchionis ad Regem Hiſpanum literæ.

Marchio ad Regem, 15. Febr. 1607.

Rex ad Marchionem, 28. Febr.

Regis ad Marchionem reſponſio.

&

& libertatem permittere; ſed quacunque per vim, & ſummam iniuriam uſurpaſſent, condonare, res eſſet peſſimi apud omnes Principes exempli: quòd tamen ea, quæ poſcebatur ad alendum bellum, immanis pecuniæ vis ſuppeditari nullo modo poterat, cùm eſſet in tot alias mundi partes eroganda: adduci ſe quòque in eam ſententiam, quam Archiduces iniſſent, Pace, vel Inducijs (etiam duris adiectis conditionibus) tam diuturno, tamque detrimentoſo bello finem aliquem imponendi. Se tamen inconſulto id negotij peractum eſſe, palàm vulgari; ſibi quòque videri congruentius exiſtimationi ſuæ. Vt verò ad Pacem, vel plurium annorum Inducias ſanciendas, Archidux, & ipſe induſtriam omnem adhibeant, ſe magnopere commendare. Animum quippe inducerent, non minùs id ſibi gratum, atque è re ſuâ futurum, quàm ſi bellum felicem ad exitum promouerent. 1607.

Marchio ad Lermæ Ducem, 12. April.

De armorum ceſſatione Spinula ſcribit in Hiſpaniam.

VBI verò decretæ belli feriæ fuere, de illis Regem, aliosque Aulæ Magnates, ac præſertim inter eos obtinentem principem gratiæ locum Lermæ Ducem Marchio certiorem fecit. Simulque ſignificauit, quàm arduum fuerit effectu negotium: tum ob multitudinem, ac varietatem, ut capitum, ita ſententiarum (quippe vix ullum eſt Oppidum Fœderatorum, quod in Conuentibus ad negotia tractanda coactis ſuum non habeat ſuffragium) tum quia opinione plures, acrioresque habuit aduerſantes, non ſolùm inter eos, ſed in ipsâ Archiducum Aulâ, Concilioque. Adeò Mortalium non modò vultus, ſed ingenia quòque, atque animi ſenſa raró conueniunt. Ex varijs tamen Europæ Regionibus frequentes ad Spinulam miſſæ per literas gratulationes, ob rem feliciter geſtam. Verùm, ut in rebus humanis nihil eſt ita prudenter actum, quin diuerſis hominum opinionibus obnoxium ſit: in Aulâ Hiſpanicâ ubi maximè probanda, & laudanda armorum illa ceſſatio videbatur: complurium proſciſſa conuicijs eſt, uti Regis exiſtimationi aduerſa, & Regni rationibus pernicioſa. *Conditionibus quippe ſancitam,* aiebant, *erga Maieſtatem regiam iniquiſſimis à Populis olim ſubiectis, nunc rebellibus. Concordiam illam omni conflictu, & clade funeſtiorem. Per tot annos luctuoſiſſimi belli nullam æqui deplorandam Regnum Hiſpanicum feciſſe iacturam.* Et eius quidem ingentis damni auctorem potiſſimum Archiducem proclamare: *Qui naturâ quietis amans, ac diuturni belli pertaſus, parandæque pecuniæ ſpe deſtitutus, ad conditiones Rege, ac Regia Sorore, ſeque Belgij Principibus indigniſſimas deſcendere nil penſi habuiſſet.* Sed & non paruam errari partem in Spinulam conijcere: *Qui Regius in Belgio, ac præcipuus Adminiſter, cuius in manus & pecuniam, & Copias, uno verbo quidquid ibi Rex poſſideret, tam liberè, tantáque cum poteſtate crediciſſet: non omni ope, conatu, viribus obluctatus eſſet; nè*

De ea querelæ in Aula Hiſpanica contrà Archiducem, & Marchionem.

Ex lit. Stephani Ibarræ, & Virgilij Piliaſci ad Marchionem, 7. Mar.

con-

1607. *conditiones iuribus Regni tam noxia, regio nomini tam indecora ceſſationi armorum apponerentur*. Vtque mentes hominum procliues ſemper ſunt ad interpretandum in partem deteriorem: ambitioni eius eam diſſimulationem adſcribebant. Quaſi non placuiſſet illi bellum continuare; nè quidquid antea vel Regi ditionis, vel ſibi gloriæ compararat, in diſcrimen obijciendo, fortè amitteret. Tantùmque ea fallax opinio in Aulâ percrebuit; ut apud ipſum Regem vim habuerit. Quare Didacum Ibarram, è bellicis ſuis Conſiliarijs unum, tranſmittere decreuit in Belgium; ut apud Archiducem degens, curaret, ceſſationem armorum ad maritimum quòque bellum, & Claſſis reuocationem extendi. De quâ ſuâ deliberatione præmonuit literis Marchionem: & de iniquis conditionibus conqueſtus, eidem vehementer commendauit, ut Ibarræ fidem in cunctis haberet, opemque præſtaret omnem ad ea, quæ commiſſa forent, exequenda. Id etiam ſuo nomine iuſſit Lermæi Ducis literis inculcari.

Rex ad Marchionem, 17. May.

Acriter ea res pupugit animum Marchionis: cùm videret, ea, quæ ipſe cum Archiduce tam maturè conſultauerat, tam laborioſè perduxerat ad exitum; non modò publicè in Hiſpaniâ improbari, ſed ab ipſo Rege redargui. Neque minùs altè ſauciauit, quòd Ibarra mitteretur in Belgium, tanquam rerum ab ipſo geſtarum Cenſor, atque Emendator. Acceſſit ad hanc moleſtiam & illa, quòd accepit, iuſſum ab Rege Fontanum Comitem ex Inſubriâ, cui præerat, mittere in Belgium ſex, aut ſeptem Militum millia. Quorum aduentus Fœderatorum ſuſpiciones amplificaſſet, & tractationem omnem præcidiſſet. His adeò curis anxius Marchio Felicem Biragum, qui ipſi ab Epiſtolis erat, utpote in re grauiſſimâ fidiſſimum hominem, ad Aulam Hiſpanicam miſit. Eidem in mandatis dedit, ut cum Carolo Stratâ, ſuarum in Hiſpaniâ rerum Curatore, Ioannem Idiaquium, & Stephanum Ibarram è regijs Adminiſtris amantiſſimos Marchionis, conueniret. Eos de re cum Rege pertractandâ penitùs edoceret: eorumdem conſilium, præſidiumque in negotio tanti momenti poſtularet. Tùm duplicem ad Regem epiſtolam ei commiſit. Quarum ſi prima proficeret, ad impediendam Ibarræ profectionem; alteram reddere ſuperſederet. Sin minùs, eam proferret. Hâc verò veniam petebat, ab Regijs obſequijs ad priuatam quietem redeundi. Formulam quòque deferendam tradidit regij in tractationem conſenſûs; valde commendans, ut in eâ nè unus quidem character, aut apex immutaretur: nè ſuſpicioſi Populi occaſionem inde tractationi abrumpendæ captarent. Carolo verò Stratæ literas in hanc ſententiam dedit.

Spinulæ indignatio ob eas, & Ibarræ miſſionem in Belgium.

Ex inſtruct. Birago tradita ultima Maij.

Eius literæ in Hiſpaniam.

Vltima Maij.

Superioribus menſibus placuiſſe Regiæ Maieſtati Pacis negotium ſua 1607.
Carolo Stratæ. *curâ committere: idque non ſuis modò, & pluribus epiſtolis, ſed Lermæ etiam Ducis, & Villa-Longæ Comitis, confirmaſſe. Nulli ſe pepercíſſe induſtriæ, vel labori, quò Regi, & bono publico ſeruiret. Ubi verò res admodum promota optimos habere cœperit progreſſus; mitti repentè in Belgium ad eamdem pertractandam Didacum Ibarram. Ut videlicet palàm fieret Orbi terrarum: Regiæ voluntati obſequi ſe neſciſſe; adeòque fuiſſe opus, ut diligentiori Adminiſtro negotium demandaretur. Id verò quàm pernicioſum ſit exiſtimationi ſuæ, ſatis patère. Eam reddi mercedem tum recentibus, tum anteactis laboribus ſuis, ut generis humani ſit fabula. Ad tam graue damnum auertendum, miſſum ab ſe Biragum in Hiſpanicam Aulam; ut intelligeretur, quantùm cordi ea ſibi res eſſet, cuius causâ tam neceſſario Adminiſtro carere vellet. Cum eo, ex Idiaquij præſertim conſilio, id negotij tam ſedulò, accuratèque tractaret, ut optatum exitum conſequeretur.*

IDIAQVIO verò ſcribens: *Non videri ſibi*, ait, *nouam delibe-* Eadem die.
Ioanni Idiaquio. *rationem ſuſcipi debuiſſe, eo quòd in conditionibus ceſſationis armorum comprehenſa non fuiſſet Claſſium reuocatio. Namque & facile fore eam adijcere; quandò non minoris Fœderatorum, quàm Catholicorum intererat: & ſi tùm id aſſequi non licèret, poſt tres certè menſes, ubi primùm conſenſus Regius tranſmitteretur, eam omnino conditionem alijs acceſſuram. Tam breuis verò interualli moram non debere tractationem Pacis, aut longiorum Induciarum ineundam præcidere. Id quod valdè pronum ſit apud eos, quorum parti magna concordia minimè placeat. Licèt enim Fœderatis Prouincijs generatim quies à pernicioſiſſimo bello ingenti futura ſit emolumento: eis tamen, qui Rempublicam, & bellum adminiſtrant, huius continuationem, ob rationes priuatas, quæ plerunque præpollent, gratiorem eſſe. Si Regi placitum fuerit, interrumpi tractationem; det ſibi in mandatis. Uno quippe, aut altero verbo in conditionibus immutato, ſiue tranſpoſito, ſtatim interruptum iri. Cæterùm commiſſum ſibi negotium ad alterum transferri non poſſe ſine ſuæ famæ iactura: quæ ſemel facta nunquam reſarciretur.*

EADEM ferè Andreæ de Pradâ, qui cum alijs Regi à Secretis
Andreæ de Prada, & aliis. erat, eadem Lermæ Duci, Mirandæ Comiti, Stephano Ibarræ perſcripſit. Regi verò teſtatus eſt: *Ceſſationem armorum in mari,*
Ipſi Regi. *quæ non appoſita conditionibus, tam ingratas, atque odioſas eas in Hiſpaniâ feceriſt; etiam antè quàm Regius aſſenſus adueniat, haberi poſſe. Eius namque ſpem fieri à Commiſſario Neyo maiorem in dies. Quod autem ſpectabat ad Ibarræ aduentum in Belgium; meminiſſet Regia Maieſtas, ſe non ita pridem totum Induciarum negotium ſuæ curæ, ac diligentiæ iteratis literis demandaſſe. Iam verò, quando id Dei beneficio felices progreſſus haberet, alteri committere, nil eſſe aliud, quàm*

palàm

1607. *palàm omnibus facere, perperam ab ſe pertractatum. Sibi quidem in regijs obſequijs neque induſtriam deeſſe, neque fortunam, ſatis declarare quæ geſſerat ad eam diem. At his non videri par præmium exiſtimationis iacturam. Si concordiæ tractatio grata non ſit; ad unicum Regium nutum, neque Archiduce, neque alio quopiam obnitente, ceſſaturam. Denique in manu Regiâ eſſe exiſtimationem ſuam: quâ ſi ſemel exciderit, actum eſſe de ſe, rebusque ſuis. Quem enim negotijs imparem aliquando crediderint Mortales, nunquam eiſdem idoneum habituros.*

HAE Marchionis ad Regem, aliosque literæ tùm redditæ fuere, cùm ſe iam Ibarra itineri Belgium versùs commiſiſſet. Quare illum diſtinere non potuerunt. Nec multò pòſt ipſemet ex
9. Iunij. Galliâ literas ad Spinulam dedit, eum de aduentu ſuo certiorem faciens: âc tarditatem excuſans officijs cum Gallorum Rege, ac Reginâ ſui Regis nomine peragendis. Cui non minùs officiosè
16. Iunij. reſpondit Marchio; ſe, ac ſua illi liberaliter offerendo. Interea quod in Hiſpaniâ tantopere expetebatur, conuènit Archiduci cum Fœderatis, ut armorum ceſſatio nauales quòque pugnas complecteretur. Eius boni nuncij causâ nouum Tabellarium Spinula miſit ad Regem, Regiosque Adminiſtros cum literis, quibus & eum euentum ſignificabat, & vehementer obteſtabatur, ut Regia Confirmatio quamprimùm, ac nè verbulo quidem immutato, mitteretur. Regem præterea, & Lermæ Ducem enixè rogabat, nè nouas mitti iuberent ex Italiâ Copias in Belgium. Populis quippe, qui continenter ſe decipi ſuſpicarentur, & clamitarent ab Hiſpanis; nihil procliuius, quàm ſub imagine Pacis, eò grauioris belli, quò tectioris, apparatum vereri. Ideoque ab Induciarum proſequutione futuros magis, ac magis alienos.

IAM in Belgium Ibarra peruenerat; cùm ſtatim regio nomine tentare aggreſſus eſt, an poſſent illæ voces in publicis literis aboleri, quibus Fœderatæ Prouinciæ liberæ fuerant ab Archiduce

Didacus Ibarra Belgium intrat.

25. Iunij. declaratæ. Id verò quàm noxium tractationi foret, nouis literis Regi Marchio ſignificauit. *Quippe vel ipſo principio profeſſos fuiſse Fœderatos; nulli ſe tractationi præbituros aures, niſi priùs ſe cum ipſis agere tanquam cum liberis Populis Archidux teſtaretur. Eamdemque ab Rege confirmari conditionem, obſtinatis animis poſtulare. Quid iam acturos, cùm quod conceſſerat Archidux, & conceſſurum Regem quòque promiſerat, ab Rege pernegari audirent? Haud dubiè idem fore hoc audire, & tractationem abrumpere. Quàm verò indecorum, atque iniurioſum id Archiduci foret, palàm eſſe. Illud præterea Ibarram Alberto aſſerere non dubitaſſe: facillimè ſuppeditatum iri ex Hiſpaniâ tantum pecuniæ, quantum eſſet ſatis ad bellum in multos annos continuandum. Eumdemque inſtigaſſe, ut à Fontano per literas poſtula-*

Nouæ literæ Spinulæ ad Regem.

rot, in Belgium mitti Copias Hiſpanas, atque Italas. Quæ omnia quàm 1607.
importunè caderent in rem præſentem, apertè dignoſcere Regiam pru-
dentiam poſſe. Ad belli proſequutionem nihil omnino minus requiri, quàm
(ut aliàs ſignificatum) tercentena aureorum millia in ſingulos menſes:
hoc eſt ter, aut quater millies mille quotannis. Quam immanem ſum- Milioni.
mam in unum Belgium impendi, non ſinere tot alia Hiſpaniarum Re-
gna conſeruanda: ut Regia ipſa litera confirmarant. Quòd ſi quis ſug-
gereret: non tantum exigi pecunia ad alendum bellum in ſui defenſio-
nem: experientiâ ſe didiciſſe; commodum eiuſmodi bellum eſſe Fœde-
ratis, Catholicis non item. Id oriri ex fluminum, quâ illi fruuntur,
opportunitate: cuius beneficio biduo peragunt iter, quod Catholici quin-
decim diebus. Quare in quâuis obſidione multò celeriùs illos, quàm hos
ſe poſſe munire. Aduentum verò noui Militis in mediâ ceſſatione ar-
morum opinione vehementiùs commoturum animos Fœderatorum. Li-
cèt enim plerique iam ſancitis conditionibus acquieſcant: non deeſſe ta-
men aliquos inquieto ingenio, inimicosque concordiæ, qui iactent in
vulgus: quemadmodum ipſi, ubi libitum fuit, in libertatem ſe ven-
dicarunt: ita poſſe Regem, par pari rependendo, eoſdem in poteſtatem
redigere, ubi placuerit: nunquam enim obtentum, quem prætexat, de-
futurum. Cùm primùm igitur aliquam inter eos gliſcere diſcordiam in-
audierit (quâ nihil facilius apud homines liberos) eos rurſum armis ſu-
bigere conaturum. Ingenium Populi ſatis exploratum eſſe, ad omnem
rumuſculum volui, ac reuolui ſolitum, & leui quâlibet occaſione mu-
tabile. Se quidem totis viribus adniſurum apud Archiducem, nè factum
infectum reddat, nè-ve ullam præbeat anſam Fœderatis tam bene ini-
tam tractationem diſſoluendi. Sin aliâ ex parte aliquid noui, noxijque
contingat: ſe culpa omnis expertem fore, neque ullâ ratione id ſibi poſſe
imputari. Mandet Maieſtas Regia, quod facere maximè cenſeat ad
obſequium ſuum. Verùm illud certo certius habeat: ſi inſtituta tracta-
tio abrumpatur, bellum ſibi perpetuum in Belgio fore.

HAS Marchionis literas, tantâ efficacitate conſcriptas, vim
Earum efficacitas. habuiſſe maximam apud Regem; luculenter apparet ex tribus
Tres epiſtolæ Regis ad Marchionem. Regijs epiſtolis eâdem die ad Spinulam datis. Earum primâ per 30. Iunij.
certum hominem miſſâ, qui Chirographum auctoritatis Regiæ
in tractationem concordiæ deferebat; magnopere Marchioni
commendat, ut res omnes cum Archiduce conſultando, totum
ipſe negotium promouendum curet: adiumentis omnibus, quæ
conducant, Amicorumque conſilijs utatur: & ſuam diligentiam,
experientiam, iudicij vim uniuerſam adhibeat. Quorum ope
ſperare ſe, negotium eum exitum habiturum, qui ſuæ maximè
congruat voluntati. Eoque ſe gauiſurum magis, ut parem tanto
obſequio gratiam referre poſſit. De accepto Chirographo, atque
epi-

1607. epiſtola; deque ijs, quæ agentur in dies, ſe faciat maturè certiorem. In alterâ eodem latore; ex Marchionis literis intellexiſſe ſe dicit: nimis quidem in rem ſuam attentos ſe oſtendere Fœderatos: ex ſuâ tamen parte id agendum, quod conditio temporum, & præſens opportunitas depoſcat. Iam ſe mandaſſe, ut Miles in Belgium deſtinatus, in Italiâ perſiſtat; nè ſuſpicionibus, aut tumultibus ulla ſuboriatur occaſio. Itaque par ſibi videri, ut pariter Hollandi Claſſem ſuam reuocent, oræ maritimæ Hiſpaniarum infeſtam. Quod ut extemplo fiat, neruos ipſe omnes contendat. De Pacis, aut maiorum Induciarum tractatione voluntatem ſe ſuam per peculiarem Internuncium ſignificaturum.

Tertia demum profuſior, per redeuntem Biragum miſſa, hæc habet. *Ex pluribus ipſius literis ſe penitùs edoctum, quæcunque in ceſſatione armorum conſtituendâ geſta fuiſſent. Gratiſſimam ſibi eſſe in eâ accurandâ induſtriam eius, ac labores: & ſtudium, quo res obſequij ſui promoueat. Didacum Ibarram non ideo ſe in Belgium transmiſiſſe, quòd Marchionis virtuti, ac diligentiæ haud ſatis fideret. Potuiſſe id ab ipſo cognoſci ex regijs mandatis, quæ ſcripta Ibarra ſecum ferebat: quibus nihil ei committebatur aliud, niſi ut apud Archiducem inſtaret, quò ceſſatio armorum non minùs mari, quàm terrâ ſtabiliretur. Id quippe ad ineundam maiorem concordiæ tractationem valde neceſſarium eſſe. Subtrahi namque oportere ubique locorum omnem hoſtiliter agendi occaſionem. Neque fuiſſe, quòd ipſe propterea tantum timeret exiſtimationi ſuæ. Nulla eam parte imminutum iri acceſſu Ibarræ; cui conditionis unius urgendæ ſola credita cura. Quoniam verò ante ipſius ingreſſum in Belgium ea conditio adiecta eſſet; ſimulque ut omnis amoueretur ſuſpicio, totum ei negotium incumbere; eidem ſe iam imperaſſe reditum in Hiſpaniam. Fontano quòque Comiti ſcriptum, ut Copias in Belgium mittere ſuperſederet. Cæterùm quandè negotium ipſi demandatum tanti momenti eſſet, tantique referret Hiſpaniarum Regni eiuſdem exitus felix, & optatus: gratiſſimam ſibi rem eum facturum, ſi virtutibus, induſtriâque contendat maximâ id prouehere in maius obſequium Dei, Archiducis, & ſuum; honoris, atque exiſtimationis ipſorum rationem præcipuam habendo.* His epiſtolis Rex, quibus verè Marchioni ſuum pectus aperuit, totamque in eo fiduciam collocauit: (ut
30. Iunij. ad hunc ſcripſit Idiaquius) omnem abſterſit ab illius animo ſollicitudinem, atque ad commiſſum opus alacriter proſequendum
30. Iunij. ſtimulos acres addidit. Vtque datis eidem literis teſtatus eſt Lermæ Dux; tantam rerum in Belgio ſuarum curam, ac ſpem optimi euentûs in eo Rex poſuit; ut in contentionem venire viderentur hinc Regis fides, quam prudentiæ Marchionis habebat: illinc Marchionis diligentia, atque ardor, quo Regiæ beneuolentiæ reſpondebat.

Svb

1607.

Spinula ad Regem, & Lermaeum, 10. Iulij.

Svb initium Iulij peruènit in Belgium Marchio Guadaleſtius, ut Regius eſſet apud Archiducem Orator. Cum eo, quem animi generoſi, ſummique iudicij Virum vel primo congreſſu Spinula perſpexit; magnam conſenſionem Regi promiſit: cui maximè id eſſe cordi, ex eius literis norat. Quoniam verò, quæ à pluribus ſubinde referuntur, quaſi per manus tradita, vel detrahendo aliquid, vel addendo (ut fama creſcit eundo) minùs ſincerè narrantur: & quia non omnia literis committi poſſunt; optimum factu viſum Spinulæ, ſi Neyum ipſum, primum quaſi auſpicem concordiæ, & ceſſationis armorum ſancitæ præcipuum auctorem, ad Hiſpanicam Aulam mitteret; ut quæcunque ab ſe geſta cum Fœderatis fuerant, coràm Regi patefaceret. Ita namque futurum, ut Rex puram rerum veritatem, nullis inuidiæ, aut maleuolentiæ infectam ſordibus, ex ipſo fonte hauriret. Id conſilij Marchio Archiduci propoſuit. Albertus rem probauit quidem: ſed maturiùs expendendam, & diligentiùs conſultandam, adiecit. Verùm ſiue Archidux Ibarram, uti Regium Adminiſtrum, in conſilium vocaſſet: ſeu quoquo modo illius ad aures ea deliberatio veniſſet: is certè profectionem illam diſſuadere omni ope conatus eſt. Rationem hanc potiſſimam afferebat: *Quòd in Hiſpaniam iter facturus per Galliam, vitare non poterat, quin ab Rege accerſeretur, ac de rebus geſtis, atque etiam gerendis rogaretur. In quo verum fateri periculoſum: inficiari temerarium. Ipſam etiam profectionem magnum in Galliá rumorem exciturам.* Id verò facilè Spinula diſſoluebat, cùm diceret: *Poſſe pauperem, ac Religioſum hominem ignotum pergere: ſi præſertim Aurelij Spinulæ, quem comitem habiturus erat, ſe Pediſſequum ſimularet. Quòd ſi occultari non poſſet, quo tempore omnia eius tractationis indicia diligenter explorabantur: qui ſciuerat cum Fœderatis Ordinibus tam ſolerter, & conſtanter frequentia miſcere colloquia, atque in rem ſuam orare, ac perorare; ignoraturum-ne Gallici Regis interrogationibus, quamuis ſagacibus, & captioſis, reſpondere prudenter? Rumores verò non in Galliâ excitatum iri ab unius, aut alterius viatoris tranſitu: ſed in Europâ uniuerſâ ab ijs, qui tractationem concordiæ tolerare nullo pacto poſſent.*

Agitur de mittendo in Hiſpaniam Neyo.

Idem ad Regem, 12. Iul.

Repugnat Ibarra.

Igitvr Marchionis conſilio præpollente (ſeriùs tamen quàm ipſe voluiſſet) profectus eſt in Hiſpaniam cum Aurelio Spinulâ Neyus: neque ullam in itinere paſſus offenſionem, aut moram, breuì ad Aulam peruènit. In eâ exceptus magnâ beneuolentiæ, atque honoris ſignificatione: certâque rerum ab ſe geſtarum narratione ſummam omnibus attulit voluptatem. Lermæ Duci præ cæteris, qui religioſi Viri integritate, prudentiâque perſpectâ; & eum valde commendauit, & Marchionis conſilium de illo

Prævalet Spinula; & mittitur.

Lermæ Dux ad Marchionem, 13. & 17. Auguſti.

in

1607. 12. Auguſti.

Ab Rege Neyus excipitur benignè, ac liberaliter.

in Hiſpaniam tranſmittendo laudauit. Rex ipſe eumdem ſæpiùs audiendo ſe oblectatum, datis ad Spinulam literis teſtatus eſt: eiusque acceſſum gratiorem futurum ſibi fuiſſe, ſi maturaſſet. Cùmque Neyus aſſeruiſſet Regi, Fœderatorum animos fore in tractatione concordiæ molliores, ſi onerarias eorum naues cum mercibus appellere ad Hiſpaniæ litora concederetur: ut nihil miſſum faceret benignitas Regia, quo publica quies, & tranquillitas ſtabiliri poſſet, ad Archiducem ſcripſit, ut ſi conueniens exiſtimaret, poteſtatem faceret ſex eorum nauibus Vlyſſipponem appellendi, totidem verò portubus reliquis Hiſpaniarum: deque re deliberatâ ſe ſtatim faceret certiorem, quò illas amicè, ac liberaliter excipi iuberet. Regiæ quòque erga Neyum beneuolentiæ argumento fuit, quòd tanquam rei bene geſtæ præmium, eidem numerari mandauit duo aureorum millia ad Bibliothecam inſtruendam; congruens munus homini & Religioſo, & literato. Quoniam verò ei diſcedenti Spinula dederat in mandatis, ut reditum acceleraret, ac ſub initium Septembris Bruxellis adeſſet: cùm Aulicis omnibus, & regijs Adminiſtris optimam de ſe, ſuâque agendi dexteritate opinionem inſeuiſſet; eodem comite Aurelio Spinulâ, ad exitum Auguſti remigrauit in Belgium.

Aurel. Spinula ad Marchionem, 19. Iuly.

In Belgium redit.

INTEREA cùm Regia feriarum belli Confirmatio accepta fuiſſet ex Hiſpaniâ, ad eam Fœderatis exhibendam, miſſus ab Archiduce fuit Ludouicus Verreychius, quem in Belgicis negotijs Audientiarium appellabant. Is decimo Calendas Auguſti Hagam Comitis ingreſſus; poſtridie in Ordinum Conuentum euocatur. Aderant ibi cum Mauritio Populorum Delegati ferè quinquaginta. Illis cùm Verreychius paucis expoſuiſſet, quorſum aduenerat; ad proferendum nempe tam expetitum aſſensûs Regij Chirographum: magnopere poſtulauit, ut ex condicto Claſſem extemplo ab Hiſpanico mari reuocarent, aliaque præſtarent, quæ ad Regiæ Confirmationis aduentum ſe ſpoponderant effecturos. Accepto Chirographo, rogarunt Ordines, ut parumper cum duobus Delegatorum ſecederet. Poſt paulum reuocarunt: eique profeſſi ſunt: *Mentem unam Fœderatorum eſſe tractationem inſtituere conſtantem, honeſtam, chriſtianam. Regium verò Chirographum, quantùm ex primo eius aſpectu conÿcere poterant, expectationi ſuæ minimè reſpondere. Quare ſpatium ſe petere id accuratiùs inſpiciendi; atque ut pleniùs intelligeretur à Delegatis omnibus (omnium quippe, à quibus miſſi fuerant, Populorum eam rem intereſſe) in patriam linguam vertendi. Paucos namque Concilio adeſſe Hiſpanicæ gnaros. Poſtmodum ad cuncta ſe reſponſuros, quæ vel ad Regiam Confirmationem, vel ad reuocationem nauium attinerent.*

Ex lit. Verreychij ad Albertum, Spinulam, Alios, 30. Iuly.

Ludouicus Verreychius defert regiam Cõfirmationem Fœderatis.

Ea non omnino probatur.

Poſtridie Mauritius eum conuiuio excepit. Quo peracto, eumdem cum Brederodio ſeuocauit. Et reſponſum ab Ordinibus quamprimùm datum iri pollicitus: *Magnâ opus eſſe, ait, in eiuſmodi rebus perſpicuitate loquendi. Tùm ſe ſemper animum induxiſſe, Confirmationem, qualem poſtulabant, nunquam ab Rege venturam. Quæ prolata fuerat, ad rem non facere. Talem omnino formam eius eſſe debere, tamque claris expreſſam verbis, qualis Archiducis fuerat. Regem nempe cum Ordinibus Fœderatis agere velle, tanquam cum Populis omnino liberis, in quos nullum ius ſibi vendicet. Id apertè profiteri ſi neget Rex, omnem quòque cum eo tractationem concordiæ Ordines abnegare.* Die tertio Verreychium ſeptem conuenere Delegati. Quos inter præcipuus Barneueltius multa de rebus anteactis proloquutus, aſſeruit ad extremum: *Ex parte Fœderatorum aditum patefactum tractationi Pacis ingenua, ac diuturna. Alterius verò Partis agendi modum nimis artificioſum eſſe, atque ſuſpectum: cùm tamen Commiſſarius Neyus ſinceritatem promiſiſſet. In Regij Chirographi principio magni momenti lineam deſiderari, quam in ſuâ formulâ Fœderati poſuiſſent. Eam non videri caſu, aut errore prætermiſſam. Totam Regis Confirmationem coarctatam eſſe, atque in multis defectam. Simplicibus, & dilucidis verbis cum Belgis agendum. Illud verò in primis pro certiſſimo tractationis omnis fundamento ponendum: Fœderatos omnino pro liberis haberi velle, nominari, tractari. Id niſi priùs conſequantur, nullam tractationem inituros. Quippe haud ita rerum imperitos eſſe, quin ſciant: poſſe in poſterum Regem, Archiducemque iactare, ſe pactis, aut conditionibus non teneri: ſi quidem cum rebellibus conuenta non tenent, neque ſeruari fides debet non manentibus in fide. Igitur ſi nullum haberet aliud, quod proferret, Regium Chirographum, neminem eum tenere. Imò eius moram fore ſuſpectam: quemadmodum tanta etiam in totâ negotiatione tarditas ſuſpicionem faciebat, tempus, ac ſpatium ſuis commodis aucupandi.* Multis Verreychius ad obiecta reſpondit: ſed nullo fructu. 1607.

Quæ in illa diſplicerent.

In alio cum ſeptenis Delegatis congreſſu retulit Barneueltius: in ſupremo Ordinum Conuentu recentiſſimè habito ab omnibus reiectam Confirmationem Regiam, ut deficientem, & mancam non minùs re, quàm verbis. Nec ſibi quemquam eorum perſuadere poſſe, non haberi ab Archiduce aliam ampliorem, eique, quam ipſe poſtremam miſerat, ſimiliorem. Quare licèt ipſum remittere, quaſi tractatione deſperatâ, Ordines decreuiſſent; ſex tamen adhuc dierum moram eidem concedere, quibus melioris formæ Chirographum ab Archiduce impetraret. Denique ex his, alijſque congreſſibus frequenter initis Verreychius intellexit: de concordiâ verba fieri valde remiſſè: Mauritium

1607. tium in eam parum propenſum: pleroſque iam pigere, eò ſe cum Archiduce tractatione progreſſos, unde gradum reuocare arduum foret: poſtremò in procliui eſſe, ut abrumpatur tractatio, ſine ullâ ſpe illam redintegrandi. Hæc omnia ſignificauit clandeſtinis notis Alberto, ac Spinulæ Verreychius. Verùm plerique Belgici belli, aut harum ſeparatim Induciarum Scriptores, alia memorant in Regiâ Confirmatione à Fœderatis notata, quorum cauſa illam omnino reiecerunt. Quòd ſcilicet in eâ Rex Archiduces, quaſi totius Belgij ſupremos Principes appellaret: quòd verba communia eſſent, & variæ interpretationis patientia: quòd formulæ ſolemnes in re tanti momenti prætermiſſæ: quòd non proprium Rex nomen ſubſcripſiſſet, uti cum ſibi non ſubiectis conſueſset; ſed titulum dominatûs indicem; Ego Rex: quòd in papyro ſcripta eſset, non autem in membranâ, ut in grauioribus negotijs aſsolet: quòd demum minore ſigillo, quàm adhibeatur in publicis Chirographis, obſignata.

Ciſte. Gaſpar Ens, Haraus, Bentiuolus, Meurſius, Baudius.

AT Archidux, & Marchio cùm aliam nullam haberent, quam proferrent, Regiam Confirmationem: ad Regem illico certum hominem allegarunt cum literis, quibus aut aliud Chirographum poſtulabant, nè ſyllabâ quidem à formâ, quam priùs miſerant, diuerſum: aut certò Regiæ voluntatis ſignificationem. Interea verò nè diſſolueretur negotiatio, iuſſit Albertus Richardoto Præſidi, ut Verreychio ſuo nomine ſcriberet. Voluiſſe ſe de rei euentu Regem facere certiorem: neque ipſi antè reſponſum dare, quàm ab Rege acciperet: eamdemque cautionem Spinulæ præſcripſiſſe. Interim cùm tractatio tantùm proceſſerit; æquum non eſſe, ut ob aliquam in Chirographi formâ diſcrepantiam, bellum reſumatur, aut Claſſis reuocatio retardetur. Cauſam, cur præfinito ab Ordinibus tempore urgente, reſponſum ab Archiduce, ac Marchione non fuerit, hanc is Regi reddit. Vt nempe, ſi tractationem abrumpere Fœderati velint; iure ille ſuo intercedere poſſit, affirmans, æquitati conſentaneum non videri id priùs agere, quàm ab Archiducis Aulâ reſponſum detur. Et ſapiens conſilium non caruit ſucceſſu. Namque dum Verreychius ab Archiduce, Archidux ab Rege reſponſionem expectant; Delegati, nè tempus fruſtra dilaberetur, multos dies mane, ac veſpere conuentus habuerunt: ac pòſt varias deliberationes, poſtremò decreuerunt continuare ceſſationem armorum, & Claſſem reuocare. Ineundæ quieti à naualibus pugnis diem dixere Nonas Septembris. Maiorem verò tractationem non antè inchoandam pronunciarunt, quàm ab Rege Confirmatio talis acciperetur, ut formæ, quam ipſi tradiderant, ab omni parte reſponderet;

Alia Cõfirmatio, quæ placeat Fœderatis, petitur ex Hiſpania.

Marchio ad Regem, ultima Iulij.

u u eaque

eaque exprimeretur ſermone vel Latino, vel Belgico, vel Gallico. 1607.

Vbi peruènit ad Regem, tam malè acceptam à Fœderatis Confirmationem ſuam; quos animo ſenſus indignationis conceperit, facili coniecturâ aſſequetur quicunque reputauerit animo, tantum Orbis terræ Principem à Populis, ſuæ quondam ditioni ſubiectis, minùs honorificè habitum, quàm ſi pares cum paribus egiſſent. Tanto tamen maioris Diuini obſequij (quod ipſe ſuis in literis frequenter inculcat) & publici boni, ac Pacis poſt tam diuturnum, ac luctuoſum bellum propè neceſſariæ, ſtudio flagrabat: ut non dubitarit, quod illi tam obſtinatè poſtulabant, indulgenter concedere. Scripſit itaque ad Marchionem: *Quamquam à Fœderatorum peruicaciâ, eâque, quam inſtituerant, agendi ratione parum boni ſperari poſſet; Diuinum tamen obſequium præ ceteris omnibus ſpectando, ſuiſque utilitatibus, atque ipſi exiſtimationi anteferendo; tam obnixè efflagitatam eis ſe libertatem concedere. Sed eum ea conditione, ut liberum ipſi quòque, publicumque permittant in ſuis Prouincijs Catholicæ Religionis exercitium: idque quamdiu vigebit, tamdiu ius libertatis duraturum.* Ita Princeps optimus obedientiam Romanæ Sedis præhabebat ſuæ: ut quos ab imperio ſuo quodammodo emancipabat, principatui Religionis ſubiectos eſſe contenderet.

Hispani Regis pietas, & indulgentia.

Eiusdem literæ ad Marchionem.

17. Augusti.

Ad hanc Regiæ voluntatis ſignificationem reſcripſit Archiducis nomine Spinula. *Eum quidem ſcopum utrique in omni tractatione propoſitum iri. Non tamen mutuum illud pactum ſanciri poſſe, niſi in ampliſſimo utriuſque Partis Delegatorum congreſſu: ubi ageretur de Pace, aut maioribus Inducijs. Neque enim ante concordiam ſtabilitam palàm aſſenſuros Fœderatos de Religionis Catholicæ libero uſu: nè Principes Sectarios, ſiue Proteſtantes (ut appellant) fœdere ſibi deuinctos offenderent, atque ab ſuis Partibus abalienarent. Quare optimum factu videri, ante congreſſum illum oſtendere ſolùm Fœderatis, non autem tradere Confirmationem Regiam, qualem ipſi omnino requirebant. Eam namque ni viderent, in nullam unquam tractationem venturos. Inito verò congreſſu, pro libertate Regio aſſenſu permiſſâ, Religionis Catholicæ liberum exercitium ab eis exigere. Ita futurum, ut vel Pax ineatur, duabus hiſce præſertim conditionibus mutuò acceptis: vel hæ ſi renuantur, nihil altera Pars alteri donet, ſed utraque in priſtino rerum ſtatu perſiſtat.* 7. Septemb.

Archiducis responsio.

Ob hæc, aliaque tam opportuna conſilia, ſummamque in totâ negotiatione Marchionis ſedulitatem; iuſſit Rex, ſuo nomine ab Lermæ Duce gratias eidem ingentes agi; ſtimuloſque addi, ut pari in poſterum ſtudio, atque ardore rem tanti ad Diuinum, ac Regium obſequium momenti in optatum finem promoueat: to-

Spinulæ aguntur gratiæ Regis nomine.

Lermæus ad March. 18. Septembris.

toque

1607. toque præcipuè pectore incumbat, ad publicum Catholicæ Religionis uſum ſanciendum. Eâ namque ratione Regis indulgentiam in ſuos quondam Populos, deinde rebelles, quæ nimia pleriſque videatur, tam Diuino, quàm Humano iudicio probatum iri.

Vido Bentiuolus Pontificius in Belgio Nuncius.

Per eos dies Belgicam Archiducis Aulam adierat nouus Pontificius Nuncius Vido Bentiuolus Archiepiſcopus Rhodienſis: qui cum hanc ferè totam Induciarum tractationem præſens nouiſſet: aliaque eò ſpectantia ab Oratoribus Principum, cæteriſque Archiducum Adminiſtris comperta haberet; in ſuis primùm deſcriptionibus Belgij, poſtmodum verò in parte Hiſtoriæ de Belgico bello poſtremâ eam ſapienter expoſuit.

Nouum confirmationis Chirographũ ex Hiſpania.

18. Septembris. Nova interim ex Hiſpaniâ venit in Belgium Regia, & quidem gemina, Confirmatio cum longioribus literis ab Rege ad Marchionem datis. In his, *Singula ſe diligenter expendiſſe*, Rex ait, *quæ priùs miſſo Chirographo à Fœderatis obijcebantur. Et promptum, ac facile ſibi eſſe obiecta refellere. Nam quòd Hiſpanicâ linguâ exaratum, & non ſuo nomine, ſed Regis titulo ſubſcriptum eſſet; agrè ferri non debuiſſe, quia minimè nouum: ſed auitum eum eſſe Regum Maiorum ſuorum morem. Ita Parentem ſuum ſemper victura memoria cum Rege Galliæ in Veruini Pace egiſſe: ita ipſum ſe cum Angliæ Rege: ita cum Regibus, Principibus, ac Rebus-publicis conſueſſe. Ac recentiſſimè ſi formam eamdem uſurpaſſe cum Gallico Rege in confirmatione iuriſiurandi pro Pace Veruini. Quòd ſi Gallicus apud Hollandos Orator contrarium affirmauit; vel ignoratione rei, vel Partium odio peccaſſe. Ritum eumdem ſeruatum à Caſtellano Comite Stabuli, qui cum Angliæ Rege idem ſuo nomine præſtitiſſet. Quòd verò in eo Fœderati nequaquam declarabantur liberi, & nullius iuri ſubiecti; ideo factum, ut ea declaratio tùm ijs concederetur, cùm ipſi viciſſim uſum Catholicæ Religionis liberum, publicumque in ſuis Prouincijs concederent. Tempus autem ad hanc quaſi mutuam donationem opportunum maximè ſibi viſum, quando tractatio maior inſtitueretur. Ita quippe palàm fore Orbi terrarum, verum Dei cultum, & Catholicam Religionem eſſe ſibi omni ſuo iure, ac dominatu potiorem. Fœderatis verò longè diuturniorem, ac ſtabiliorem eam libertatem futuram, quæ non ſimplici declaratione permitteretur; ſed quaſi iure tribueretur in operis tam æqui, pijque compenſationem. Hunc ad finem mitti Chirographum, in quo mens hæc Regia exponatur. Quòd ſi tamen illi declarationem hanc tam ardenter affectatam differri in tempus illud nolint; adeòque ſine câ tractationem omnem recuſent: alterum ſe Chirographum mittere in eam planè formam, quam ipſi præſcripſerunt: quod oſtendi tantùm in præſens poſſit, non autem tradi. Hinc intelligi à Fœderatis debere, quàm*

A Fœderatis damnata defenduntur.

 cle-

clementer ab ſe eum ipſis agatur: à cæteris verò, nihil omnino per ſe ſteiſſe, quò minùs concordia ſuccederet. 1607.

Manſicidor, ad Marchionē, 6. Octob.

Marchio ad Regem, 11. Octobris.

His Regijs literis, & Chirographis acceptis à Spinulâ, & cum Archiduce communicatis; vocauit is in conſilium Marchionem ipſum, Richardotum, & Verreychium, aliosque Conſiliarios. Cùmque utraque Confirmatio propoſita fuiſſet in medium; unâ omnes ſententiâ cenſuerunt, poſteriorem ad Fœderatos mittendam, ubi Religionis nulla mentio. Exploratum quippe cunctis erat, non ſolùm eam conditionem ante maiorem tractationem propoſitam reiectum iri: ſed periculum etiam eſſe, nè Catholicæ Religionis odio in ſuis Conuentibus decernerent, ut de illâ nè in ipsâ quidem præcipuâ tractatione ageretur. Quamobrem de hâc pariter actum fore.

Ex eorum relatione 29. Octobr.

Neyus, & Verreychius Hollandiam petunt.

In Senatu frequentiſſimo audiuntur.

Missi verò ad Confirmationem Regiam exhibendam, eiusque non exemplar, ſed exemplum tradendum, Commiſſarius Neyus, & Audientiarius (ut vocant) Verreychius. Hagam Comitis hi peruenere nono Calendas Nouembris: ac poſtridie datus eis Senatus. Frequentiſſimus hic fuit ex centum ferè primarijs fœderatarum Prouinciarum Viris. Tanta erat Regij huius Chirographi expectatio: tanta in ijs Populis cupiditas, ut liberi ab eo Rege declararentur, qui dominatum in eos ſuum repetere tot annorum bello, tam immani pecuniarum, & ſanguinis profuſione contenderat. Intererant præ cæteris Mauritius, Guillelmusque Naſſauij. Cauſam illi expoſuere principio aduentus ſui. Tùm Regiæ Confirmationis exemplum tradidere. Quod coram omnibus cum exemplari collatum. Hoc ſibi cùm reſumpſiſſent Archiducis Internuncij, ſeceſſerunt. Paulò pòſt reuocatos percontatus eſt omnium nomine Barneueltius. Ecquod aliud ſuper eâ re ſcriptum haberent? Negantes illos, rogauit ut in ſcriptis traderent, quæcunque ore protuliſſent. Promiſere: ac die poſtero promiſſa præſtitere.

Regum Oratores tractationis conſcij.

Dies multos mane, ac veſpere Ordines quotidianos habuere Senatus. Quid in ijs ageretur, Neyus, ac Verreychius ignorabant. Per familiares tamen aliquot compererunt: parti eorum maximæ Regiam Confirmationem placere. Verùm quòd formæ ab eis traditæ non omnino congrueret: & aliqua præterea ad finem adijcerentur; non eam priùs acceptum iri, quàm ſingulis Prouincijs exhiberetur. Quare plurima iam ad eas exempla tranſmiſſa: ſimul etiam cum Gallico, Anglicoque Oratoribus communicata: atque ab his ad ſuos Reges miſſa. Magnum quippe negotium erat, quod tantam Europæ partem occupabat. Ijdem Oratores officij causâ Archiducis Internuncios inuiſerunt: colloquijsque (uti fit)

etiam

1607. etiam inter infenſos humaniſſimis inter ſe habitis, operam omnem ſuam verbis ampliſſimis polliciti ſunt, ad Regis Hiſpani mentem optimam proſequendam.

Sex elapſis diebus, in Curiam iterum euocati Neyus, & Verreychius. Octo dumtaxat aderant Delegati: Hollandiæ bini, cæteri è ſingulis Prouincijs. Barneueltius omnium nomine prolocutus. *Perlecto Confirmationis exemplo, multa in eo deſiderari. Non prorſus conuenire cum formâ à Fœderatis Verreychio traditâ: neque in eo contineri, firmatum id ab Archiduce, ac magno ſuo ſigillo iuſſum obſignari: Hiſpanicâ linguâ ſcriptum: & Regis titulo, non Philippi nomine ſubſcriptum. Vbi ſermo de tractatione futurâ, voces, ac lineas magni momenti omiſſas: neque id fortuitò factum, ſibi perſuadere.* Neque poſterior Cōfirmatio ſatiſfacit Fœderatis.

His dictis denuo rogauit, an Chirographum aliud apud ipſos eſſet. Negarunt illi: ac ſubiecere. *Nullius eſſe ponderis, quæ deeſſent. In eo, quod præcipuum erat, ac tantopere Fœderati exigebant, ut nempe liberi appellarentur, iam ipſis factum ſatis. De Hiſpanicâ linguâ, & Regis ſubſcriptione, non eſſe quod immutari contenderent: quandò is eſſet Hiſpanici regni ritus cum Regibus, ac Principibus cunctis ſeruatus. Eam ergo conſuetudinem Belgæ Hiſpaniæ relinquerent: ut Hiſpani Belgis Belgicas relinquebant. Relicturos ſe,* reſponderunt, *poſtquam Verreychius eis oſtendiſſet, uti pollicitus fuerat, Gallica, Anglicaque Pacis Chirographa eâ ratione ſcripta, atque ſubſcripta.* Illud etiam Fœderati quæſierunt: an ubi maiorem tractationem inirent, ſibi, tanquam liberis, liberum futurum eſſet ea cuncta recuſare, quæ contra ſuam libertatem proponerentur. Reſponderunt hi: cùm liberi forent, ut liberos ſe geſturos. Id verò opportuniùs in tractatione declaratum iri. Certum tamen ipſis eſſe debere; non conueniente concordiâ, utramque Partium in ſuo iure manſuram. Ad extremum cùm illi dicerent: De rebus actis omnibus ad maximum Ordinum Conuentum referendum; ac breuì datum iri reſponſum: congreſſus ſolutus eſt. Ab Archiducum Internuncus defenditur.

Per eos dies Ordinum Commiſſarius (ut appellant) Archiducis Internuncios adijt, retulitque: imperatum ſibi, ut Hiſpanos unum & viginti, captiuos in Hollandiâ, Antuerpiam perduceret. Præcipuos ex ijs Petrum Velaſcum, & Conſaluum Fernandinum. Pro illo ſoluiſſe Ordines eis, quorum intererat, ſexies mille florenos. Compertum quòque clandeſtinis literis ex Verreychio: Gallicum Regem Mauritij Comitis operâ concordiæ aduerſari: atque hunc dictitare ſolitum: Ordines, ſi ſe audiant, attentè perpenſuros, quid agant: neque facilè fidem habituros. Galliæ Rex, & Mauritius Paci aduerſantur.

Re tandem in frequentibus Ordinum Senatibus, cumque Regum Fœderatorum Oratoribus diu, multumque conſultatâ; quar-

to

to Nonas Nouembris Neyo,ac Verreychio huiuſmodi reſponſum datum. *In poſteriore Confirmatione Regiâ non ſolùm linguam, & ſubſcriptionem non placere: ſed multa quòque verba addita, multa detracta contra formam ab Ordinibus traditam. Sed illam præ cæteris clauſulam tolerari non poſſe, quâ Rex pronunciabat: Si præcipua tractatio Pacis, aut longiorum Induciarum, in quâ tam de Religione, quàm de rebus alijs controuerſis agendum eſſet, minimè procederet, neque Pax, aut tales Induciæ ſancirentur: eam libertatis declarationem irritam fore; neque quidquam Regi, atque Archiducibus de priſtino iure deceſſurum, aut Fœderatis acceſſurum. Eam conditionem appoſitam magno fuiſſe Ordinibus incitamento, ut inſtitutam tractationem diſſoluerent. Nè tamen tam pium negotium, atque uniuerſæ Belgio tam ſalutare præcideretur; ab eiſdem decretum, ut id Chirographum ſingulis Prouincijs inſpectandum mitteretur: eoque perſpecto, poſt ſex hebdomadas ſignificarent, an iri in tractationem concordiæ placeret. Diſertiſſimis verò verbis teſtari, nullo unquam tempore ſe quidquam admiſſuros, quod ullâ ratione regiæ illi Confirmationi, Archiducumque promiſſis aduerſaretur, aut intelligi poſſet aduerſari. Quod ſi tractatio promoueretur, certè ſeſe confidere, nihil in eâ vel Regis, vel Archiducum nomine propoſitum iri, quod præſentem ſuum publicum ſtatum læderet, aut Ciuium ſaluti minùs conſentaneum foret.* 1607.

Nouæ Fœderatorū querelæ de regio chirographo.

Post hæc ut Regium autographum, ex Archiducis ſponſione ſibi traderetur, Ordines poſtularunt. Negauere illi id præſtare ſe poſſe. Traditum ipſis exemplum, quo exiſtimare deberent, ſibi factum ſatis. Vehementer ad hoc reſponſum commoti, tumultuari cœpere, conclamantes: *Id verò eſſe totam tractationem abrumpere. Cùmque tam diſertè Chirographo adiecta foret conditio: neutram Partium quidquam detrimenti paſſuram, ſi concordia minimè firmaretur; non videre ſe cur exemplar denegarent, niſi ad nectendas moras, ſpatiumque captandum, ut nouis artibus fallerent.* Eòque progreſſa hæc ſuſpicio, ut parum abeſſet, quin res tota peſſumdaretur. Quare opportunius cenſuere Internuncij, tumultuantibus non obluctari. Ac Neyus in ſe recepit, Bruxellas excurrere, & ſuper eâ re voluntatem Archiducum explorare. Quod ubi eſt exequutus; Archiducibus, Spinulæ, cæteriſque Conſiliarijs viſum fuit, non ob eam rem tractationem præcidendam; animo præſertim reputantibus; autographum ipſum, ſi Pax eueniret, in eorum poteſtatem permiſſum iri; ſin minùs, nullam vim habiturum.

Reversvs Hagam Neyus, in Senatu renunciauit ab Archiducibus: *Concedere ipſos Fœderatis Regiæ Confirmationis exemplar, cum his tamen conditionibus. Primò, ut acceptionis indicem ſyngrapham* Lariceauta.

darent,

1607. *darent. Deinde ut eâdem profiterentur, in aſſenſu Regia impetrando ſibi ab Archiducibus factum ſatis. Ibidem poſtremò pollicerentur, ſi minùs concordia ſuccederet, ſe reddituros.* Neque huic traditioni conditionibus obligatæ Ordines acquieuere. Secundam præcipuè, tertiamque recuſarunt: illam, quòd Confirmatio Regia non talis eſſet, qualem Archiduces promiſerant, hoc eſt Fœderatorum formulæ congruentem; hanc, quia ſi Pax non conſtitueretur, effectus nullus Chirographi futurus erat: quod perinde cenſendum, ac non habere. Hac autem ambitione Fœderati tenebantur (quod ipſorum non nemo ſcripſit) ut pignus illud imperij, quaſi Palladium libertatis, apud ſe perpetuum eſſet.

Baudius lib. 1.

Hæc illorum in omni ſuorum commodorum puncto mordicus obtinendo peruicacia: & nolle in re quantumuis minimâ quidquam ſui iuris concedere: cùm contrà Archiduces, ac Rex Hiſpaniarum tantum de ſuo conceſſiſſent, ac penè de maieſtate declinaſſent; ſupra quàm dici poſſit, altè, acriterque Internunciorum animos vulnerauit. Verùm tam ardens erat, in Neyo præſertim, illius ad exitum perducendæ concordiæ deſiderium: ut ſenſu doloris, atque indignationis diſſimulato (quandò aliter res procedere non poterat) non dubitarit hic ſe rurſus offerre, ad iter eius rei gratiâ Bruxellas versùs repetendum. Iuit, rediuit, retulit ab Archiducibus liberam facultatem Regium autographum ſinè ullâ prorſus conditione in manus Ordinum tradendi. Ægrè admodum dijudicare quis poſſit, maior-nè fuerit Fœderatorum in poſtulandis omnibus, atque extorquendis, quæ forent è re ſuâ, confidentia, & pertinacia: an Archiducum in concedendis omnibus, quamuis ſibi parum utilibus, aut honorificis, facilitas, atque indulgentia. Sed extrema belli pernicies tot annos tam luctuosè tolerata, & Pacis in miſero, diſcerptoque Belgio ſumma neceſſitas res ad huiuſmodi conditiones compulere.

Regium autographu traditur Fœderatis.

His in hunc modum conſtitutis, Neyus, & Verreychius Bruxellas; Delegati ad ſuas quique Prouincias reuerſi ſunt: atque hi quidem cum Ordinum mandatis; ut quæ geſta erant in habitis Conuentibus, ad ſuos Populos relatis, eorumque rogatâ ſententiâ de tractatione Pacis, aut maiorum Induciarum, quarto Idus Decembris Hagam iterum conuenirent. Antequam ijdem diſcederent; allatæ ſunt ab Imperatore Rodulpho Secundo literæ ad Ordines Fœderatorum ſeptimo Idus Octobris datæ. Commemorabat in eis Cæſar: *Quanto conatu, atque ardore Maximilianus Pater Belgicis motibus, belloque tam exitiali finem imponere ſtuduiſſet: quantum ipſemet cura, ac ſollicitudinis ad eumdem finem impendiſſet. Id manifeſtè teſtari Fœderatis miſſas ab ſe toties eam ob cauſam*

Querelæ Cæſaris cum Fœderatis de rebus ſe inſcio actis.

ſam legationes. Iam verò ſe inconſulto, ſe inſcio, non modò ceſſationem armorum ad certum tempus inſtitutam; ſed condictam quòque tractationem perpetuæ Pacis, vel Induciarum ad multos annos: id verò ſibi valde nouum, ac mirum accidiſſe, nec niſi ægerrimè ferendum. Imò (quod magis videatur obuiàm ire Maieſtati, ac iuribus Romani Imperij) voluiſſe Prouincias Fœderatas ab Archiducibus, atque ab ipſo Hiſpano Rege liberas, & nulli ſubiectas declarari: cùm tamen nemini ignotum, aut dubium ſit, Belgium eſſe Sacri Feudum (ut appellant) Imperij: quemadmodum ex Cæſarum tabulario, publicisque monumentis apparet. Quamobrem intelligerent Ordines, niſi de conſenſu, & auctoritate Cæſaris, nihil in eâ re ab ipſis innouari poſſe, aut immutari. Quidquid ſecùs factum fuiſſet, aut fieret, irritum prorſus, ac nullius ponderis futurum. Idcirco optare ſe certiorem ab ipſis fieri, quò res uſque eßent progreſſæ; quæ mens; quod-ve conſilium in poſterum: nè quid maieſtas Imperij detrimenti pateretur. Denique ſuo ſe iure poſtulare, nè ſinè aſſenſu ſuo negotium promouerent, aut aliud quid aggrederentur, quod imminutum iret Cæſaream auctoritatem. 1607.

De illis variæ ſententiæ.

QVAMVIS hæ literæ tam apertam continerent de Fœderatis querimoniam, & rerum geſtarum redargutionem: uti tamen humana ingenia prona ſunt ad quærendum in ſcirpo nodum, ac ſuſpicionum umbras in mediâ luce fingendas; non defuere, qui crederent, ſcriptás eas ad eleuandam eorum, quæ in maiori tractatione ſancirentur, auctoritatem, ubi propria cuiusque Partis utilitas poſceret. Factum id quòque conſilio Regis Hiſpani, ac velut ex condicto, ſuſpicio fuit. Alij verò interpretabantur, mentem Cæſaris eſſe, fœderatas Prouincias à Burgundico principatu eâ tractatione diuulſas, in ditionem Imperij reuocare.

Apud Baudium.

Apud Gaſparem Ens.

Reſponſio Fœderatorum.

AD eas literas Ordines ſub initium ſequentis anni reſponderunt. *Mirum ſibi pariter accidiſse, Maieſtatem Cæſaream neque ab Rege Hiſpaniarum ſanguine tam propinquo, neque ab ipſo germano Fratre Alberto Archiduce factam certiorem de re tanti momenti, atque ad ipſos non minùs, quàm ad Fœderatos ſpectante. Id ſi priùs in ſuam notitiam perueniſſet, nunquam ſe fuiſſe commiſſuros, ut officium tam æquum, tam conueniens à Cæſare deſideraretur. Replicaret memoriâ, quoties & antè quàm Belgio præficeretur Matthias Archidux, & quando præfuit; implorata fuerit, ſed fruſtra, Cæſarea Maieſtas ad ſubleuandos Belgas preſſos Hiſpanico dominatu. Illud etiam meminiſſet, quod ſe auctore, ac ſequeſtro actum fuerat anno ſalutis milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo nono: cùm ab ſuis Legatis omni ope tentatum reconciliare ſubiectos Populos Principi ſuo Regi Hiſpaniarum. Sed in nihilum ea tentamenta recidiſſe, quòd eodem tempore hoſtilia in Belgas exercebantur. Quare coactos ſe fuiße ſummis malis extrema*

adhi-

1607. *adhibere remedia: Edictoque promulgato, abſoluere ſe ſacramento, quo Philippo Regi ſemet obſtrinxerant. Exinde Prouincias aliquot fœdere coniunctas ſe geſſiſſe pro liberis; & liberas poſtmodum à multis Regibus, Principibus, ac Rebus-publicis habitas. Ad eam libertatem tuendam, bellum ingens multos annos continuatum aduersùs potentiſſimos Hoſtes, cum incredibili ex utrâque parte tum pecunia, tum ſanguinis profuſione. Cùm tamen eodem tempore, tam Cæſari, quàm alijs Principibus teſtarentur; nihil ſibi magis eſſe in votis, quàm ſtabilem, atque honeſtam Pacem. Sed eam non alio ſe pacto unquam amplexuros, quàm ut empta tam carè libertatis poſſeſſores haberentur. Quare cùm recentiſſimè Albertus, atque Iſabella Archiduces concordiæ tractationem obtuliſſent; illam non antè inire voluiſſe, quàm ab iiſdem publicis, atque obſignatis literis liberi Populi nominarentur. Quam declarationem ab Rege quòque Hiſpaniarum tres intra menſes confirmatum iri, pollicitos eoſdem, præſtitiſſe. Cæterùm ſe minimè dubitare, quin Cæſar, aliique Imperij Principes, pro ſuâ in Belgas perpetuâ voluntate, hanc Pacis, hoc eſt communis quietis, & ſecuritatis tractationem æqui boniq́ue facturi ſint; adeòque promoturi, ut expetitum à bonis omnibus exitum conſequatur.*

Tale reſponſum Ordinum fuit; eâ prætermiſſâ epiſtolæ Cæſareæ parte, in quâ feudum Imperij Belgium dicebatur: ideoque, ſi quid ſinè ipſius conſenſu de ſuo ſtatu Belgæ conſtituiſſent; irritum futurum. Cauſam eius præteritionis hanc alij afferunt: nè quæſtione intempeſtiuâ in medium productâ, mora rebus, quæ tùm agitabantur, inferretur. Alij, quòd cùm ſe armis Fœderati contra potentiſſimum Regem in libertatem vendicaſſent, & difficillimis temporibus ſubſidium à Cæſare fruſtra poſtulaſſent; non videbant, cur ſe ſubiectos Imperio declararent. Alij, *quia & refellere odioſum, & fateri inglorium*.

Gaſpar Ens.

Baudius, & ex eo Thuanus.

Grotius.

Svb huius anni finem Daniæ Regis in Belgium venère Legati, Iacobus Vlefeltius Regni Conſiliarius, & Ionas Chariſius Iuris-conſultus; ut Fœderatos conſilijs ſuis in Pacis tractatione iuuarent: cùm paulò antè tres è Daniâ Legati Fœderatorum, peracto ſuo munere, rediiſſent in Belgium; Iacobus nempe Boulenius, Nicolaus Simonius, & Iacobus Magnus. Brandeburgenſis quòque Cæſarum Elector Hieronymum Diſcouium, qui erat ipſi ab arcanis conſilijs, ad Ordines legauit. Palatinus item Septem-Vir Hippolytum à Collibus, Conſiliarium, & Iudicem Aulicum. Et Haſſiæ Lantgrauius (ut vocant) & alij Germaniæ Principes Legatos Hagam Comitis miſerunt. Perinde quaſi Pacis hæc tractatio omnium intereſſet. Niſi potiùs fœdus, & amicitia, quæ ipſis cum Belgio fœderato intercedebant, in re tanti momenti tran-

Variorum Legati Principû in Belgium venmnt.

ſigendâ, hæc Legationum officia poſtularunt. Hi Principes, alijque Reges, Gallicus nempe, atque Anglicus pro varietate ſuarum utilitatum, ac prout erant, vel erga Hiſpanos, vel erga Fœderatos affecti, variè quòque de Pace ſentiebant. 1607.

Gallici Regis ſollicitudo de Pacis tractatione.

HENRICVS præcipuè Galliarum Rex magnâ ſollicitudine in eam tractationem imminebat. Miſerat iam (ut antea dictum) lectiſſimos Oratores. Finis ei propoſitus verior, interiorque, ut in partem negotiationis veniret, atque auctoritatis ſuæ metum Hiſpanis inſinuans, eos adigeret ad ipſum confugere, eumque ſuarum controuerſiarum Arbitrum conſtituere. De rei autem exitu; quem ſibi potiùs duceret expetendum, valde ambiguus animi erat. Vt omni concordiâ deſperatâ, bellum atrocius reſurgeret, ſibi commodius opinabatur. Sic enim & Hiſpanorum vires attererentur quotidie magis: & ſi fortè Belgium is uniuerſum amitteret, eius reliquæ Galliæ rurſus adiungendi poſſet in ſpem venire. Contrà verò eam Pacem, ut alijs, ita ſuo quòque Regno ſalutarem exiſtimabat; ubi in animum incurrebat ætas ſua decliuis in ſenium, Filiorum immatura bellis; ciuiles motus in Galliâ nec inuſitati, nec contemnendi, præſertim ſi quid ſibi humanitus accideret. Sed neque finitimos Belgas, ſubmoto bello futuros terrâ potentiores, ut mari iam erant; facere videbat admodum in rem ſuam. Siquidem ſui Regni Sectarijs, ac rebellibus expeditum, paratumque in proximo fuiſſet Hæreſeos in Belgio quietæ, ac ſecuræ ſubſidium. In hac alternatione votorum, atque ancipiti mente poſitus Henricus, ad inſpectandos ſollicitè tractationis progreſſus, totus incumbebat. Neque quidquam à Fœderatis ſe inconſulto conſtitutum iri, ſibi facilè perſuadebat, ob ſummam apud eos auctoritatem ſuam. Ad hoc negotium ſcitè, accuratèque peragendum aptiſſimos miſerat (uti memorauimus) ſuæ voluntatis Adminiſtros Ianinum, & Roiſſium. Vterque pedem fixerat Hagæ Comitis, ubi Fœderatorum Conuentus habebantur: uterque tractationis particeps erat. Ianinus verò potiſſimùm in partes omnes intentus, quidquid eueniret, circumſpectabat: atque in intimam negotiationem ſe magis, magiſque inſinuabat in dies. Id quod Archiducibus, atque Hiſpanis ſuſpicionum ſomitem, ac ſollicitudinum ſuggerebat. Et iam utrique in animum inducebant, ſinè Gallici Regis auctoritate non poſſe id negotij ad exitum perduci. Quod ab eodem Rege ſignificatum videbatur, cùm redeunti ex Hiſpaniâ in Belgium Commiſſario Neyo conqueſtus eſt: quòd in eâ tractatione Concordiæ tantùm progrederentur Catholicus Rex, atque Archiduces, re tali ſecum minimè communicatâ.

Mi-

1607. Minor erat Anglici Regis ſollicitudo: maior, ut bellum prorogaretur, propenſio. Ipſe namque, quamuis finitimus etiam Belgis Fœderatis, ab eorum potentiâ Regnis ſuis metuere non poterat, quæ mari ſatis eſſent circumuallata, hæreſique ſcatentia non minùs, quàm illa pars Belgij, eâque coniunctione ſecura. Angli quòque, Scotique Fœderatis magno numero militantes, eos in amicitiâ retinebant. Ab Hiſpano magis timendum Anglico nomini videbatur; quòd ille Belgico bello expeditus, arma vertere poterat ad tutandam Hiberniam Catholicis frequentem, Catholico Regi amicam, Anglis infenſam. Verùm Iacobus Rex ad ſtudia literarum, quàm ad arma, procliuior cùm eſſet; & contra Catholicos calamum vibrare promptior, quàm gladium: & pugnare magis gauderet cum feris, quàm cum hominibus; ad Pacem in Belgio ſtatuendam, credebatur ipſe etiam tandem inclinaturus. Quò & illum trahebat pecuniarum penuria, ob quam admodum leuia potuiſſet Fœderatis bellantibus ferre ſubſidia. Parum quippe conueniens ducebat exiſtimationi regiæ, bellum ſuadere conſilio, & auxilio non fouere. Non ideo tamen minoris faciendum Fœderatis cum eo Rege fœdus, & amicitia; quandoquidem ex eius Regnis aſſiduæ ipſis (uti diximus) Copiæ ſuppetebant. Quamobrem & ubi primùm venerunt in Belgium eius Legati, libenter admodum, atque honorificè excepti; & participes conſiliorum, ac rerum ſubinde geſtarum effecti; & in Conuentus frequenter adſciti.

Regis Anglici de eadem ſenſus.

Cvm hi, alijque Principes eam Pacis tractationem per ſuos Legatos accurarent: plures tamen Aduerſarij eiuſdem erant, quàm Fautores. Imò tum amici Hiſpanæ, Auſtriacæque potentiæ, tum eidem infenſi, nè Pax illa componeretur, optabant. Hi ut Belgico bello tam pertinaci, tam ſumptuoſo, tam pernicioſo, Hiſpanicæ vires, & dominatus paulatim attenuarentur: atque arma contra eos Hoſtes admodum occupata, aduerſùs alios vel nulla eſſent, vel inualida. Illi verò, quòd conditiones eius concordiæ parum dignæ videbantur tanti Regis maieſtate; quæque multum de Hiſpanâ exiſtimatione detraherent. Iidemque tantam Fœderatorum in ſuis commodis obtinendis, ac peruincendis omnibus ſuperbiam ferre non poterant. Quare non temere Marchio aſſeuerabat: *In diſturbandâ Pace plus ſibi negotij Amicos faceſſere, quàm Hoſtes*. Rectèque coniectatum à Sapientibus fuit: *Magni emolumenti eam Pacem fore, ad quam impediendam tantos adhiberent conatus Hiſpanorum æmulatores; & contra quam cunctis ferè Europæ Principes coniuraſſe viderentur, nè ſcilicet bello vacuus, & quietus regnaret Hiſpanus.*

Hiſpanorum tam Amici quàm Hoſtes Paci aduerſātur.

Ex lit. Spinulæ ad Viuam, 22. Decembr. Viuæ ad Spinulā, 17. Nou.

Prouinciarum Delegati conuentus habent.

Quid in eis actũ.

IAM Prouinciarum Delegati Hagam conuenerant, ex ipſarum ſententiâ definituri, an ineunda Pacis tractatio. Igitur decimo tertio Calendas Ianuarias in Senatum frequentiſſimum coëuntes; ſuæ quiſque Prouinciæ, aut Ciuitatis, quæ ſuffragij ius haberet, protulere in medium mandata. Ea verò ferè cuncta eiuſmodi erant. *Quamuis in Regiâ Confirmatione vitium aliquod deprehenſum fuiſſet; tractatio tamen ſiue de Pace, ſiue de Inducijs diuturnis cum alterius Partis Delegatis ſuſciperetur. Verùm illud in vniuerſâ negotiatione maneret immotum, atque inconcuſſum: nihil ut vnquam vel Hiſpano Regi, vel Archiducibus concederetur, quod Prouinciarum libertatem imminutum iret, aut in ſtatu tam Religionis, quàm Rei-publicæ ſupremum earum ius, atque imperium violaret.* Dies aliquot ſupremus Ordinum Senatus eâdem ſuper re habitus: cui præter Naſſauios Comites Mauritium, atque Guillelmum, interfuere Gallicus, Anglicus, Danicusque Legati. Nam Palatinus nondum aduenerat, & Brandeburgicus ante illius aduentum quidquam agere vetitus à ſuo Principe. In his Conuentibus re diu, accuratèque diſcuſsâ, tractationem tandem inſtituere decreuerunt. 1607.

Sequitur tractatio Pacis, aut Induciarum.

Agitur de congreſſu Delegatorum utriuſq; Partis.

IGITVR Ordines ad Archiduces nono Calendas Ianuarij ità ſcripſere. *Fœderatorum Rem-publicam paratam in tractationem Pacis, aut longiorum Induciarum venire, cum eâ tamen exceptione, quam antea per literas ſignificauerant Ordines: nihil ut in illâ proponeretur, quod ſtatum publicum læderet, aut ſaluti Ciuium obeſſet. Quòd ſi ipſi etiam in eamdem ſententiam venirent; intra decimum diem ſuos mitterent Delegatos cum plenâ poteſtate, atque auctoritate ab ſe, atque ab Rege Hiſpaniarum eis demandatâ. Se quòque delecturos pares numero Delegatos, omni inſtructos facultate, ut breuì negotium abſolueretur. Hagam Comitis locum videri habendis eiuſmodi congreſſibus maximè commodum. Namque & Ordinum ſupremos Conuentus ibi ſolitos cogi; & Prouinciarum ſuffragijs identidem colligendis nullam Vrbem, aut Oppidum opportunius: & eorum, qui acceſſerentur è ſingulis locis, multitudinem non pati remotiorem ſedem. Quoniam verò ceſſationis armorum finis inſtabat, pridie ſcilicet Nonas Ianuarij; viderent, an è re communi foret, eamdem in menſem vnum, aut ſex hebdomadas prorogari; ſiquidem tractationem habendam cenſerent. Has demum literas pro Fœderatorum conſenſu in tractationem futuras: quemadmodum reſponſum pro Hiſpani Regis, atque Archiducum aſſenſu.*

HARVM exemplum Neyo, ac Verreychio miſère cum exemplari, rogantes, ut hoc Archiducibus redderent. Quòd ſi Archiduces delegaturi aliquot eſſent; orarent Ordinum nomine, ut illorum numerum, nomina, diemque profectionis ſignificare,

nè

1607. nè grauarentur; quò ipſorum itineri maturè conſuli poſſet. Niſi potiùs (id quod euentus docuit) ut reijcere maturè licèret, quos ad rem ſuam facere non putarent.

Tam læto vulgato nuncio Bruxellis, ac per Belgium totum, magnis Populi lætitijs exſultare: quaſi non tractatio Pacis, ſed Pax ipſa conſtitura. In rebus quippe, quæ vehementer optantur, ac magni ſunt emolumenti, propoſitio ipſa, vel certior ſpes cenſetur in fructu. Par tamen gaudio ſollicitudo fuit Archiducum, & Spinulæ, idoneos tantæ rei Miniſtros eligendi. Cæteros verò ingens tenebat expectatio, animique ſuſpenſio: quinam præ alijs non modò in Aulâ Bruxellenſi, ſed per uniuerſum Belgium, quod Archiducibus parebat, iudicarentur ab optimis rerum, ac perſonarum æſtimatoribus tanti ponderis negotio pares. De principe Delegatorum, totiusque negotiationis Capite, non diu deliberandum, aut quidquam dubitandum Alberto fuit. Nullus enim in mentem venire debuit, aut potuit prior ipſo Marchione: cuius prudentiæ, induſtriæque iam tùm à primâ ſpe tractationis inſtituendæ, Archiduces ipſi; poſtmodum verò Rex de re factus certior, omnibus ferè literis tam ſuis, quàm ſuorum, molem uniuerſam impoſuerant, & commendauerant. Vt nempe qui tantum adhibuerat diligentiæ, tantum laborum, ac vigiliarum impenderat; nè prima tractatio, & quaſi quædam præparatio maioris, abrumperetur (quod periculum frequenter impendebat) aliquo veluti fructu annuæ operæ ſuæ, tolerantiæque gauderet, præcipuam tractationem adminiſtrando: ſuasque omnes iudicij, atque induſtriæ vires in re momenti tanto maioris exereret.

Pro Catholicis Princeps Delegatorū eligitur Spinula.

Longe alia mens erat Marchionis ipſius: quam pluribus epiſtolis ad Regem, Regiosque Adminiſtros, aliosque Amicos datis diſertiſſimè declarauit. *Exiſtimationem namque ſuam*, dicebar, *magnum in diſcrimen obijci. Rem eſſe plenam aleæ, ſummisque difficultatibus impeditam. Fortunam ſibi ſperare non poſſe admodum ſecundam.* Illud tamen addebat: *Hæc omnia pericula, labores, infortunia, libenti ſe animo Archiducis iuſſu, in Regis obſequium ſubire: cuius causâ nè vitam quidem profundere dubitaret. Nè videlicet ullo unquam tempore obiectari poſſet, per ipſum ſtetiſſe, quò minùs Pax, aut Induciæ ſancirentur: pluriſque factam ab eo exiſtimationem ſuam, quàm regia commoda.*

Inuitus aſſentitur.

Hæc, atque talia cùm ad Salinarum Comitem inter cæteros
18. Ianuar. 16. Febr. perſcripſiſſet, hoc ab illo reſponſum tulit. *Si quid eius nomen, & magna opinio diſcriminis adiret, ineundo tractationem; felicem, qui ſperabatur, rei exitum longè maiori gloriâ compenſaturum. Nec tan-*

Ad id animatur ex Hiſpania.

ta

tæ molis opus committi debuiſſe niſi ſumma Viro auctoritatis, atque exiſtimationis in Belgio. Par fuiſſe, ut qui tam ſalutari non uni Nationi negotio felix dediſſet initium; feliciores progreſſus ſuá magnanimitate, ac prudentiâ peperiſſet; exitum quòque feliciſſimum eidem imponeret. Nouam illam Belgij felicitatem, Europæ quietem, ac tranquillitatem, ſecundùm Deum, Spinulæ Marchioni acceptam referendam. Hiſpaniam verò potiſſimùm, in quam ex eâ Pace plurima redundabant emolumenta, quæque præcipuè ad eam continenter anhelabat, ob tam grande beneficium eidem obſtrictam perpetuò fore. 1607.

Rex ei propterea gratias agit.

Sed & ipſe Rex, ubi compertam habuit hanc Marchionis deuotam in Regium obſequium voluntatem, incommoda, & pericula omnia conculcantem; ſuarum eſſe partium exiſtimauit, eam illaudatam minimè præterire; fidelisque operæ alacritatem verborum ſaltem gratâ expreſſione remunerari. Quod ſanè in Principibus magnis maximi faciendum: quibus qui præſtant obſequium, gratias debent. Datis igitur ad eum literis, ingentem ſe cepiſſe voluptatem teſtatur, quòd Albertus Archidux in numero Delegatorum elegiſſet ipſum, & Manſicidorium, Viros tam exploratæ fidei, tamque ardenter Diuini, Regijque obſequij ſtudioſos: quòdque ipſe impoſitum onus minimè detrectaſſet, ſibi fuiſſe lætiſſimum. Eoque nomine ſe maximas ipſi gratias habere. Neque hâc ad Spinulam datâ ſignificatione contentus, alteram eâdem die ad Archiducem epiſtolam dedit: quâ commendauit in primis duorum eorumdem Delegatorum electionem.

Marchionis laus à Scriptore Fœderatorum.

Quinetiam Fœderatorum Scriptor, qui hanc Induciarum Hiſtoriam fusè narratam Fœderatis Ordinibus dedicauit; dum de Marchione agit ad congreſſus ante omnes electo, hoc Elogium prodidit memoriæ poſterorum. *Ambroſius Spinula, aurei Velleris Eques, Marchio Venafri, Dux Sanſeuerinus, Regiæ militiæ Imperator; cuius nomen, & decus conſecratum eſt immortalitati ob egregia facinora, quæ bello deſignauit; Vir inuicti laboris, animo, & ſpe ad omnia ſumma natus, à vitijs integer, præclarisque ſubornatus virtutibus, quarum ope Familiam veterem, & illuſtrem in tantum claritudinis euexit, ut nemo Maiorum ſit cum eo comparandus.*

Dominicus Baud. initio lib. 2. de Induc.

Delegatorum Secundus Ioannes Manſicidorius.

Alter pòſt Marchionem deſignatus ad tractationem fuit modò memoratus Ioannes Manſicidorius, qui à Secretis erat Archiduci in bellicis rebus: ſatis compertâ clarus integritate, magnâque in Belgio experientiâ: quippe qui apud Albertum eo functus officio fuerat, ex quo primùm Belgium gubernauit Cardinalis. Ingentis penès eumdem erat exiſtimationis, ob ſingularem in agendo fidem, in loquendo ſinceritatem: quòdque profuſus in cogitationibus eſſet, parcus in verbis. Moderato erat ingenio,

eiuſdem laus

quo

1607. quo præſertim auctoritatem ſuam ab omni oſtentatione coercebat: ſed quantò eam premebat modeſtiùs, tantò ſtabiliùs confirmabat. Ob multa, ac magna promerita poſtremis temporibus in ſupremum belli Concilium ab Rege cooptatus.

Tertius Ioannes Richardotus.

IOANNES Richardotus priuati Concilij Præſes, Delegatorum tertius fuit. Vir ob inſignem prudentiam, agendique dexteritatem, magni momenti negotijs impoſitus, iam tùm à Parmenſis Ducis præfecturâ, ab omnibus, qui Belgium gubernarunt. In Pacis præſertim tractationibus æquè fortunatus, ac ſapiens; Gallicam, Anglicamque concordias poſtremas optatum ad exitum perduxerat. Vt merito ſuo, atque in ſpem paris ſucceſsûs, ad Belgicam quòque negotiationem eiuſmodi fuerit deſtinatus.

Ludouicus Verreychius Quartus.

QVI ſocius ei adiunctus fuerat in duabus eiſdem tractationibus Ludouicus Verreychius, par erat, ut in hâc etiam tertiâ illum comitaretur. Obibat is iam diu munus principis eorum, qui Archiducibus erant à Secretis in Politicis rebus; & quidem ſummâ cum laude tum prudentiæ, tum probitatis. Ad hanc verò tractationem aditum ſibi iam pridem aperuerat, cùm in Hollandiâ quædam eiuſdem iecerat fundamenta.

Ioannes Neyus Quintus.

SED nulli hoc nomine magis ea debebatur, quam Commiſſario Franciſcanorum Neyo: qui ut illa tandem aliquando decerneretur, annum fermè ſolidum laborauerat: tot itinera inter Hollandiam, Brabantiamque, contrariarum Partium prouincias, ultro citroque commeando pertulerat: in Hiſpaniam ipſam penetrauerat: tantum patientiæ, diſſimulationis, dexteritatis adhibuerat: tot denique, ac tam arduas perruperat difficultates, tot incommoda deuorauerat. Quare conſtituta tractatio quantùm in præſcripto, ac molitione Spinulæ, tantùmdem in executione Neyo referri debuit accepta.

Primis duobus parumper obſiſtūt Fœderati.

Meurſius. Baudius. Grotius.

DE his Archiducum Delegatis ubi facti ſunt certiores Ordines Fœderatorum; tres quidem poſtremò recenſitos ſinè ullâ exceptione receperunt: duobus verò primis aliquamdiu repugnarunt, quòd exterarum eſſent Nationum, non Belgicæ. Quaſi verò in tractatione Pacis, quæ cum Hoſte haberi ſolet, niſi inter eiuſdem Patriæ, ingenijque Homines conuenire non poſſit. Sed veriùs fortaſſe valde ſibi timebant à ſolertiâ tum Italorum communi, tum propriâ Marchionis; atque ab eiuſdem diligentiâ, & ardore in Regijs emolumentis promouendis, vel apud Hoſtes celebratâ. In Manſicidorio autem ipſum Hiſpanum nomen odioſum erat: quod ita infeſtum fuerat Fœderatis in diuturno bello, ut eſſet non minùs in ipſâ tractatione Pacis formidandum. Perſiſtente tamen Alberto in ſuâ electione, Ordines de conſilio Legatorum eam uſquequaque ſunt amplexi.

QVAM-

Omnes tamē Hagam adeunt.

Humaniſſimè, lautiſſimèq; excipiuntur.

QVAMOBREM ineunte anno milleſimo ſexcenteſimo octauo, prorogatæ in ſex hebdomadas Belli feriæ. Catholici verò Delegati Bruxellis diſceſſere quinto Calendas Februarij: Liramque in Brabantiæ finibus eodem die tenuere. Inde Hollandiam ingreſſi, Hagam denique Comitis peruenere Calendis. Vt dignis eos honoribus exciperent Ordines Fœderati, iuſſere primùm Iuſtino Naſſauio Bredano Gubernatori, ut unà cum Præfecto Bergæ ad Zomam Marcello Baxio, turmis aliquot Equitum comitantibus, obuiàm Spinulæ, ac Socijs Liram uſque procederet. Id humaniſſimè præſtiterunt: eosque per ſuas Vrbes Bredam, Dordracum, Roterodamum, Gertrudisbergam, Delphos perhonorificè deduxerunt, toto itinere de publico alentes. Ad Marchionem de facie cognoſcendum, quem ex famâ victoriarum, & damnis ſuis ſatis ſuperque nouerant, ingentes ubique locorum facti concurſus. Namque Hoſtis ipſius virtutem admirati, lætabantur aſpectu. Anno 1608.

Meurſius. Baudius. Grotius.

Spinulæ, Mauritiique congreſſus memorabilis.

Qualis olim Scipionis, & Annibalis.

VBI ad Pagum Riſuicum, leucæ dimidio Hagâ diſtantem, peruentum eſt; Mauritius Comes obuiàm prodijt, ingenti numero Propinquorum, primæque Nobilitatis flore circumſeptus. Ad primum obtutum, quem in ſe mutuò coniecere hi magni militiæ Duces, ætatisque ſuæ vix ullo inferiores, vehementer immutaſſe vultum ab ijs, qui circumſtabant, deprehenſi ſunt. Summa quippe alterius de altero exiſtimatio, tot virtutis argumentis confirmata, & per conſpectum animis impreſſa validiùs; magnos in eis motus excitauit, quorum indicia vultus prætulere: quaſi uterque timeret in bellicis laudibus à tanto æmulatore ſuperari: vel utrumque puderet, parem inueniſſe. Veteris verò memoriæ peritis obuerſatus menti tunc eſt celeberrimus ille Scipionis, Annibaliſque congreſſus: cùm duo clariſſimi Imperatores ſe propiùs aſpicientes, *Stetere diu mutuâ admiratione defixi*. Quòd ſi de illis glorioſè iactatum: *Non fuiſſe maiorem ſub Imperio Romano diem*: de his quòque potuit affirmari, poſt triſtiſſimam illam diuturni belli Belgici tempeſtatem, nullum eo lætiorem affulſiſſe Solem, qui patefecit hæc duo belli fulgura in unum coacta, ad Pacis lumen feliciter præmonſtrandum. Addunt aliqui verba, quibus ſe primùm conſalutarunt, humanitatis, atque honorificentiæ pleniſſima. Mauritium priorem dixiſſe ferunt. *Deum, cuius ad imperium Sol illuceſceret, quique humanarum cogitationum intima perſpecta haberet, optimè noſſe, quàm gratus, optatusque ipſorum eſſet aduentus, atque conſpectus. Tempus quòque, cuius filia veritas eſt, fidem ſuis verbis facturum; neque unquam ſe diffidentis ab animo lingua reprehenſurum*. Spinulam verò reſpondiſſe. *Fortunatam illam*

Liuius Dec. 3. lib. 10. Florus lib. 2. c. 6.

Mutua verba officioſa.

Gaſpar Ens, & ex eo Hareus Anno 1608. Baudius lib. 2.

1608. *illam diem adeo ſuam ſpem, ac vota impleſſe, ut facultatem ademerit quidquam in poſterum ſperandi vehementiùs, aut optandi. Diuina verò clementia ſe confidere, opportunitatem daturam, pro tam effuſâ humanitate ſibi ab Excellentiſſimo Principum, quos aſpiceret Sol, exhibitâ, gratum ſeſe præſtandi, ac paria referendi.* His, alijſque officij ſignificationibus ultro, citroque datis; Spinulam rogauit Mauritius, ut in ſuam rhedam aſcendere nè dedignaretur. Aſcendit, atque ad dexteram acceptus eſt. Pari comitate Manſicidorium excepit Guillelmus Comes: Richardotum Henricus Fridericus: Neyum, & Verreychium Erneſtus, ac Ioannes Naſſauij, & iunior Comes Hoenloius.

Honores quibus affecti Archiducum Delegati.

IN hunc modum Archiducum Delegatos hi principes Viri, magnâ comitante Nobilium catervâ; non Hagam modò, ſed ad hoſpitium uſque illis deſtinatum, honorificentiſſimè deduxere. Viæ omnes tam extra, quàm intra eam, obſeptæ multitudine confluentium ad Viros famâ clariſſimos, & Pacis tam expetitæ auſpices intuendos, ac venerandos. Poſtero etiam die cumulauit eos inuiſendi honore Mauritius. Cuius exemplum ſequuti (utì par erat) Ordines Fœderati. Nec ſuam in eo urbanitatem deſiderari ſunt paſſi Gallicus, Anglicuſque Oratores. Idem præſtitere perendie Danicus, Palatinus, Brandeburgicus, Colonienſis Legati. Denique primi quatuor ab aduentu dies his humanitatis officijs exhibendis, reddendiſque traducti.

Delegatorum à Fœderatis nomina.

SVOS interea Delegatos nominauere Fœderati. Communi quidem Prouinciarum nomine duos: Guillelmum Comitem Naſſauium, primum Mauritij Patruelem, Friſiæ Præfectum; & Valrauium Brederodium Brederodæ, Vianæ, aliorumque locorum Dominum, atque ex veterum Hollandiæ Comitum Stirpe. Singillatim verò Hollandiæ nomine electus fuerat Ioannes Barneueltius, ſæpe ſuprà memoratus, Tempelæ, & Roderiſæ Dominus, prouinciæ Patronus, magnique ſigilli, ac tabularij Præfectus: Zelandiæ Iacobus Maldereus Eques, Heieſi Dominus: Geldriæ, Zutphaniæque Cornelius Gentius, Loënæ, ac Meinerſuici Dominus, Prætor, & Iudex Nouiomagenſis: Vltraiectenſis ditionis Nicolaus Berchius Concilij Præſes: Groninganæ Abelus Conderſius Elpeni, Fani, & Cantij Dominus: Friſiæ Gellius Hillema, Curiæ Conſiliarius: Tranſiſalanæ Ioannes Slothius Salichij Dominus. His omnibus unà cum Mauritio Comite, & Regum, Principumque Legatis Spinula regale planè conuiuium apparauit. Neque hîc prætermitti debet, quod Fœderatorum Hiſtoricus de Spinulâ Hollandorum Hoſpite ſcriptum his verbis reliquit. *Poſtquam diſtributa ex dignitate hoſpitia, & pretioſam ſupellectilem, cunctaque pa-*

Ioann. Meurſius de Induciis.

Grotius ineitio lib. 17.

Marchionum Spinularum ſplẽdor.

parata oſtentui explicare Dux Italus cœpit; mirum dictu, quantus 1608.
quotidie hominum ultimâ ex Hollandiâ concurſus, qui miniſteria, qui menſam, qui ipſum ſpectarent. Multos ſanè exciuerat ſola paſcendi viſûs libido; ſed fuere & qui Romanæ Religionis affectum proderent, iactarentque. Nec ille difficilis ſe dare adeuntibus; quin & pleroſque per interpretem prior affari, pulcrum id ratus; ſiue & auſus aduersùm Proceres Plebis ſtudia ſperare. Hanc Ambroſij Marchionis magnificentiam, & ſplendorem, vel ſub alieno cælo explicatum, ad Nepotem ipſius Paulum Marchionem, Hiſpani Regis Caroli Secundi in Aulà Leopoldi Cæſaris Oratorem, hæreditario quaſi iure transmiſſum & aſpexit Germania, & ſuſpexit; dum hæc Hiſtoria in bono typorum lumine collocaretur.

Funeſta mors Vxoris Manſicidorij.

Ea tractationi præmiſſa gaudia, tanquam ad ipſius difficultates præmolliendas; duplex triſtitia ex gemino mortis nuncio interturbauit. Alter fuit de Eugeniâ Manſicidorij Vxore, quæ proficiſcentem Coniugem Liram uſque comitata, dum Bruxellas reuerteretur, fluuio demerſa perijt. Perlata res ad Spinulam primò: qui Manſicidorio id aperire diem unum diſtulit. Tùm unà cum Richardoto eum adit. Mortem, non mortis genus, patefaciunt. Multum ab omnibus lacrymarum effuſum. Poſt tres horas, quibus eum conſolati, digredientes, ad idem officij præſtandum, Neyum, & Verreychium ſubmiſerunt. Vbi temporis interuallo deferbuit dolor (utì ſolet) infelicem quòque obitûs formam edocuerunt. Hìc de integro vulnus exulceratum. Sed paulatim Viri magnanimitas, & publici negotij ſollicitudo luctum abſterſit.

Obitus Filij Marchionis.

Nuncius alter ipſi obuènit Marchioni: ut qui tam prudenter ſolari nouerat, atque alleuare calamitatem alterius; altero haberet opus, qui ſolaretur ſuam quamuis minorem. Poſt aliquot enim dies factus eſt certior, Ioannem Iacobum Filium adhuc Puerum è viuis exceſſiſſe. At ipſe, aliâ omni curâ poſthabitâ, in demandatam tractationem totus incubuit.

Primus Delegatorum congreſſus.

Primvs itaque congreſſus habitus octauo Idus Februarij: in quò utriuſque Partis Delegati protulere in medium eorum, à quibus miſſi fuerant, mandata. Quæ ab Hiſpano Rege, atque Archiducibus erant, non placuere omni ex parte Fœderatis: tum quòd Archiducibus Belgij Principum titulus tribuebatur: tum quòd ſi de rebus ad Religionem pertinentibus, aut alijs quibuſcunque, inter utramque Partium minimè conueniret; declarabatur, nihil Hiſpano Regi, aut Archiducibus de ſuo iure diminutum iri.

Secundus.

In altero congreſſu, ſexto Idus inito, obiecit Spinula Fœderatis: *Nimis anguſtam eſſe, quam ſuis Delegatis fecerant, poteſtatem; ampliorem quippe in eiuſmodi negotijs dari ſolitam.* Reſponſum

eſt:

1608. eſt: *Ab Ordinibus, qui præſentes in unaquâque re dubiâ conſuli facilè poſſent, quidquid in Delegatis requireretur, auctoritate ſummâ ſuppletum iri*. Cùmque viciſſim ex Marchione, & Collegis quærerent Fœderati: *Num plenam ipſi attuliſſent poteſtatem, cum Prouincijs tanquam liberis agendi, eaſque pro talibus agnoſcerent. Pleniſſimam ſe attuliſſe* reſponderunt; *& quocunque ſub titulo ſe cum eis acturos; etiamſi regium uſurpare vellent. Quo igitur iure*(ſubiecere Fœderati) *Archiduces fœderatarum Prouinciarum titulis, atque inſignibus utuntur? Eodem* (reſpondere) *quo Rex Hiſpanus Hieroſolymæ Regem, Ducemque Burgundiæ, Gallicus Rex Nauarræ, Anglicus Franciæ ſe Reges appellant. In more namque magnis Principibus eſſe, regnorum etiam, quæ quondam poſſedere, vel in quæ ius ſibi vendicant, licèt eorum poſſeſſione careant, titulos, ac ſtemmata præ ſe ferre. Quantò id magis Archiducibus conuenire, qui reliquarum Belgij Prouinciarum, & maximè nobilium certum obtineant principatum? Rogare verò ſe Ordines, ut in eâ re illorum honoris, atque exiſtimationis, quàm poſſint maximam habeant rationem*. Sed nihil his, aut precibus, aut officijs profecerunt. Nam in proximè ſequente congreſſu, tertio Idus facto, non dubitarunt Fœderati à Catholicis Delegatis poſtulare: ut ſi Archiduces ex animi ſententiâ fœderatas Prouincias liberas declararent; non modò ſuo, ſed & Hæredum, aut Succeſſorum nomine ius omne dominatûs in eas abdicarent: ut in Agros Drentanum, & Lingenſem, & ſi quid aliud foret Fœderatorum ditioni ſubiectum: ſimulque ab earum titulis, atque inſignibus uſurpandis abſtinerent.

Controuerſia de titulis, atque inſignibus.

Tertius congreſſus.

HVIVSMODI poſtulata per diſſimulationem tolerauere quidem in ipſo conuentu Archiducum Delegati; neque ad ea reſponderunt, quod iuſtiſſima indignatio ſuggerebat; nè Fœderatorum animos in omnem occaſionem imminentes, à tractatione vix inchoatâ abalienarent: ſed ſolùm eâ de re ſcripturos ſeſe ad Archiducem, eiuſque mentem exploraturos. Seorſum verò Legatos Principum conuenientes, acriter de Fœderatorum arrogantiâ queſti. *Iam non pares modò ſe Principibus magnis facere, cum illis in tractationem Concordiæ veniendo: ſed etiam ſuperiores, leges eiſdem, ac ritus præſcribendo. Nec fuiſſe ſatis à rebellium titulo ad liberorum appellationem migraſſe; niſi auderent quòque debitis titulis, atque inſignibus ſuos quondam Dominos ſpoliare. Eam verò confidentiam non aduersùs unum Hiſpanicum Regnum, aut Belgicum Principatum inſurgere: ſed omnibus quotquot eſſent in Uniuerſitate Principibus dare, vel auferre iura contendere. Neque ſolis Delegatis Catholicis; ſed ipſis Fœderatis adeò ſibi magnificum; Archiducum verò, Hiſpanique Regis exiſtimationi parum decorum videri, quod poſtulauerant: ut vix inter*

Catholicorum querelæ de Fœderatis.

eos eſſet, qui animum induceret, id unquam vel Regem, vel Archiducem conceſſuros. 1608.

LEGATI porrò, qui Principum aſſueti Aulis, linguam illarum propriam probè callebant: quâ ſcilicet aliud dicitur, aliud ſentitur; eas querimonias in ſpeciem fictas interpretabantur. Archiducum namque Delegatos & velle quidem, & poſſe cenſebant poſtulata concedere Fœderatis: ſed moram temporis, & difficultates interijcere, ac maiorem auctoritatem expectare; quò cariùs ea conceſſio ſtaret, atque ingenti pretio petitionum illarum emeretur, quas ipſi propoſituri pro ſuis Partibus erant. Et ſanè liber uſus Catholicæ Religionis in Prouincijs Fœderatis tantopere, uti ſupra retulimus, commendatus ab Rege, ac nouis identidem literis inculcatus; & Indicæ nauigationis, commercijque abdicatio: quæ duo ſumma erant capita Catholicarum conditionum; adeò repugnabant ſententijs, ac placitis ferè communibus Fœderatorum (id quod exitus ipſe apertiſſimè comprobauit) ut ad ea concedenda, adduci nunquam hi poſſe crederentur, niſi maximi momenti rebus eiſdem indultis ex parte Catholicorum. Religionis poſtulatum neque Archidux, neque Spinula cenſuit primis congreſſibus in diſcrimen obijciendum: nè ſemel initio aduerſis animis, ſuffragijsque reiectum; de integro proponi in poſterum nunquam poſſet. De Indicâ verò nauigatione, reſpondit Albertus literis Delegatorum: *Siquidem ab illâ ſe ceſſaturos Fœderati ſponderent; polliceri ſe quòque fœderatarum Prouinciarum titulos atque inſignia abdicaturum. Sic enim beneficium ipſorum haud minore beneficio compenſatum iri.* Ad hanc petitionem commoti vehementer animi Fœderatorum.

Querelæ Fœderatorum de Catholicis.

NEQUE leuiores ipſorum querelæ apud Principum Legatos, quaſi communes Arbitros iam factos. *Haud mirum eſſe*, aiebant, *ſi rem magnam, præter omnium opinionem, concederent Archiduces; quando aliam longè maiorem exigebant. Non donare liberaliter illud eſſe, ſed quæſtuoſiſſimè fœnerari. Quamquam neque donum dici debere libertatem, quam ipſi tot annorum laboribus, tot ſumptibus, tanto ſuorum ſanguine comparaſſent. Quod verò titulos, atque inſignia non ſua Archiduces abdicarent, quid eſſe, niſi pompas inanes, ac leuiſſimam ambitionis auram reijcere? At Indicam nauigationem, & commercia deſerendo, quantum compendij, quantum opum, quales theſauros deſtitui? Iure Gentium licere in vacuam poſſeſſionem pedem ponere. Multum adhuc in partibus terrarum ignotis occupandum relinqui. Si tantum Uniuerſitatis inuadentibus Hiſpanis, Europaeorum nemo fuit, qui obſiſteret: cur iam id alijs ipſimet Hiſpani prohibeant? Libera demum omnibus eſſe debere commercia: quibus, ad publica Generis Humani commoda, Orbis terrarum ultro, citroque portatur.*

De-

1608. Decimo tertio Calendas Martias cùm rurſus conueniſſent utriuſque Partis Delegati; actum eſt de illorum omnium obliuione, quibus ad eam diem Belgæ Archiducibus ſubiecti, ac Fœderati ſe inuicem infeſtaſſent. Deinde de liberis utrorumque commercijs in quibuslibet terrarum plagis. Sic namque decere iam amicos, & eiuſdem Incolas regionis. Hic verò Spinula, & Collegæ ſtatim interceſſerunt, Indiarum nauigationem, & commercia excipientes: à quibus temperandum Fœderatis, ſi veram, ac ſtabilem cum Archiducibus, ac Rege Hiſpaniarum ſancire Pacem vellent. Patère ipſis omnia Luſitaniæ, Hiſpaniæque emporia minùs aditu periculoſa, quæſtu fructuoſa non minùs. Sed ſurdis hæc auribus accepere Fœderati. Eas quippe plurimis, nec imbecillis rationum momentis obſtruxerat præ cæteris Indica Mercatorum ad Orientem Solem Societas) uti vocant. Ipſa etenim, ut quam potiſſimùm eius rei iactura tangebat, & Ordinibus, & Prouinciarum Delegatis, & Oratoribus Principum frequenter, atque efficaciter inculcare: *Quam abſurdum eſſet, quod ab Archiducibus, atque Hiſpanis exigebatur, ut à Fœderatis Indica nauigatio deſereretur. Prohiberi ſolere commercia cùm bellum indicitur, non ubi pax initur. Concedi libertatem, & ius ſui ſupremum in chartis: in publico verò uſu clariſſimam imponi ſeruitutem, ut nempe inde Belgica naues abſtinerent, quò iure naturæ liberum foret omnibus contendere. Oceanum quippe nullis clauſum cancellis, cunctis Nationibus patère. Quàm verò damnoſum fœderatis Prouincijs idem interdictum eſſet, ex ingenti quæſtu, quem eâ nauigatione facerent, ſatis apparere. Apud Indos ad Solis Ortum ſitos quadraginta Belgarum onerarias haberi; atque in eis hominum quinque millia. Tricies mille aureorum millia quotannis inde conflari. Ex Africa ora, & Americanis Inſulis tantum lucri reportari, ut decies mille millia ſuperet. Tantum præſidij pacis tempore, tantum ſubſidij ad bellum, cum leui titulorum, aut inſignium ambitione commutare, quàm dementis eſſe conſilij? Et quamquam priuatorum Hominum ij forent quæſtus; eorum tamen facultatibus publicas opes inniti: atque ab eiſdem in tempore ſuppeditari, quidquid in commune requiritur. Eâ nauigatione ſublatâ, in magnam offenſionem venturos Mercatores: atque eo lucro deſtitutos, aliò, non ſinè graui Belgicæ rei damno, migraturos: venturos Ciues, ad quos non parua eius compendij pars, ac rerum omnium opportunitas, & copia redundabat: venturos potiſſimùm Indos ipſos, qui Belgarum amicitiâ, & patrocinio ſpoliati, rurſus in Hiſpanorum dominatum, quos æquè odiſſent, ac metuerent, laberentur. Quæ verò pro Indicis promittebantur, Luſitana, vel Hiſpana commercia quàm longè illis inferiora? quantò incertiora? quàm tuta? quamdiu duratura? Denique cauenda maxi-*

mè

Quartus congreſſus.

Mercatorum oratio de Indica nauigatione.

Trenta milioni.

Diece milioni.

mè illorum occulta conſilia, qui Pacem offerrent, ac Pacis fructum denegarent: titulos, atque inſignia, hoc eſt nomina vana; & pompa ſpeciem largiſſimè donarent; rem verò, ac facultates adimerent. 1608.

His, atque alijs adducti argumentis Fœderati, nauigationem, & negotiationem Indicam deſerere pertinaciſſimè renuebant. Cùmque in contrariam partem vehementiſſimè Catholici Delegati urgerent; ad extremum his illi triplex in medium protulere conſilium. Primum ut, quod in omnis conſtitutione concordiæ ſolemne eſt, liberum ex utrâque parte commercium terrâ, marique permitteretur. Alterum ut ad ſeptem annos Indicam proſequi nauigationem Fœderatis licèret: ſexto verò anno ad aliquam ineundam concordiæ viam rurſus conueniretur. Tertium ut Pace firmatâ, citra Tropicum Cancri abſtinerent commercijs Fœderati: ulteriùs autem eadem continuarent. Ei quod primo loco proponebatur, aſſentiri non poterant Archiducum Delegati: quandoquidem petitioni ſuæ rectâ aduerſabatur. Neque tertium amplecti rationi conſentaneum exiſtimarunt: ſiquidem Concordiam præ ſe ferebat diſſenſione permiſtam, ideoque minimè diuturnam. Ad ſecundum ſe faciliores exhibebant: modò iam tum pollicerentur Fœderati, poſt ſeptem annos ſe prorſus eam nauigationem abdicaturos.

Tria de illis propoſita a Fœderatis.

Haec fuiſſe capita à Fœderatis propoſita, concordi narratione tradunt præcipui harum Induciarum Scriptores. At in Marchionis literis ad diuerſos Homines datis, hæc potiùs fuiſſe reperio. Vnum ut in eas tantùm plagas pateret aditus Fœderatis, quæ non eſſent Hiſpano Regi ſubiectæ. Alterum ut in Indico Mari tamdiu vigerent Induciæ, donec ea de nauigatione controuerſia componeretur: quo tempore ab locis Hiſpanicæ ditionis Fœderati abſtinerent. Tertium ut in his commercijs eædem conditiones ſeruarentur, quæ ſancitæ fuerunt in poſtremâ Hiſpani cum Anglo Rege pacificatione. Hæc ad Aulam Hiſpanicam perſcripta: atque inde dandum Fœderatis reſponſum expectatum. Miſſus eòdem Neyus, qui de omnibus Regem pleniùs edoceret, mentem eius exploraret apertiùs, difficultates negotij maximas coràm faciliùs, quàm per literas, expediret. Et quoniam unus erat è Catholicis Delegatis; ac ſuſpicio ſubire Fœderatos poterat, eius digreſſu tractationem nimis in longum productum iri; pollicitus eſt Spinula, illum intra menſem unum, & alterum reuerſurum.

Bentiuolus, Meurſius, Baudius. Ad Fontanum, Ad Vinam ult. Martij, Ad Zunigã eodem menſe.

Mittitur iterum Neyus ad Regem Hiſpanum.

In eodem congreſſu, in quo Fœderati tria modò dicta propoſuere conſilia; illud etiam vehementer à Catholicis poſtularunt: ut quamprimùm ab utrâque Parte capita cuncta proferrentur in medium, de quibus eſſet in uniuerſâ tractatione agendum.

1608. dum. Repugnauit principio Spinula cum Collegis, optimè intelligens, periclitaturum præcipuè caput de Religione, ſecumque aliorum ruinam tracturum, ſi præmaturè detectum odijs Populorum exponeretur. Nè tamen id recuſando, nouas injicerent Fœderatis ſuſpiciones, viam excogitarunt, quâ & illis facerent ſatis, & conſilio ſuo minimè officerent. Prolaturos capita ſe reſponderunt, cum eâ tamen conditione; ut ſi quid præterea ſe offerret in poſterum proponendum, liberum eſſet utrique Parti ſuperaddere.

Gaſpar Ens lib. 28. Ioan. Meurſius de Induc.

Capita plurima tractanda, à Fœderatis propoſita.

IGITVR Fœderati de his agendum ſibi in tractatione pronunciarunt. *De mutuis in Belgio commercijs inter Fœderatos, atque Archiducibus ſubiectos. De ſecuritate negotiationis, ac nauigationis ab Rege, atque Archiduce præſtandâ. De captis pignoribus remittendis, cauendoque ne in poſterum caperentur. De limitibus inter utroſque Belgas definiendis, & ſanciendo quidquid ad eos pertineret. An conuenire inter eoſdem poſſet, ut loca quædam commutarentur, aut diruerentur. De munimentis demoliendis, quæ ad Rurortam, Homburgum, Rhenobergam, ſiue alibi in Imperij ditione excitata. De reuocandis ſententijs, decretis, proſcriptionibus aduersùs principes Viros, aut alios cuiuſcumque conditionis, promulgatis fœderum causâ, vel Religionis, vel belli, atque ad ea ſpectantium. Ut Guilielmi Auraici Principis ditio uniuerſa, ac bona reſtituerentur in integrum, atque illius Hæredibus redderentur. Ut cæteris Optimatibus, alijſque, quorum bona ob eaſdem cauſas proſcripta fuerant, non ſolùm in toto Belgio, ſed etiam in Burgundia, & Carolefij Comitatu, eadem reſtituerentur. Naues item Mercatorum, quæ ſuperiore anno captæ in poteſtate erant vel Regis, vel Archiducis, vel Fœderatorum. Ut res quòque illæ redderentur, quæ eiſdem de cauſis abſentibus Debitoribus, poſtulatu Creditorum vanijſſent: agrique proſcripti, vel bello deſolati redintegrarentur. De reſcindendis Teſtamentis odio fœderum, Religionis, aut belli, in detrimentum cuiuſpiam, qui eſſet aduerſarum Partium, factis. Ut æs alienum communi fœderis causâ contractum de publico diſſolueretur. De Militibus exteris Hiſpani Regis, Archiducisque ſtipendia merentibus, Belgio etiam Archiduci ſubiecto exigendis, nè alteri Partium diffidentiam crearent. Ut Nautis, Mercatoribus, cæteriſque fœderatarum Prouinciarum Incolis nulla foret à conſcientia inquiſitione moleſtia; ſed abſoluta libertas permitteretur: nè-ve ipſorum naues, merces, bona proſcriptioni, causâ Religionis fierent obnoxia. Ut inteſtatò morientium in toto Belgio illi forent Hæredes, ad quos iure pertineret hæreditas; ſiue ab his, ſiue ab illis Partibus ſtarent. De antiquis priuilegijs, atque immunitatibus, quibus ante bellum fruebantur Belgæ, inſtaurandis. Quod ſi noui motus (quod Deus auerteret) excitarentur, ut Nauarchi, Mer-*

D'Oranges.

catoribus, eorumque Adminiſtris ſex menſes concederentur, ad ſe, ſuaſque naues, & bona in tutum referenda. Si verò quid aduersùs tractationem committeretur, eâ integrâ manente, ſingillatim reſarciretur. De captiuis vtrinque ſinè redemptione relaxandis. De ciuilibus actionibus, non alienatis publico nomine, ſiuè ullâ per belli tempus præſcriptione, in ſuo ſtatu conſeruandis. Vt capita dum tractarentur, ſingula, atque vniuerſa in integro eſſent. Vt ad tractationem proſequendam, Cæſaris, & Gallia, Angliæ, Daniæ Regum interponeretur auctoritas. De nominandis Principibus, Rebus-publicis, Ciuitatibus, quæ amicitiæ, vel fœderum gratiâ in tractatione comprehenderentur. De Luſitani Principis Emmanuelis controuerſijs componendis. De tractationis iuramento, promulgatione, alijſque ſolemnibus ad eam ſpectantibus. 1608.

HAEC erant, quæ Fœderati tractanda proponebant, multitudinis à Catholicis redarguta. Longè ipſi pauciora protulerunt in medium. *De ſtatuendis vtrinque limitibus: de bonorum belli tempore proſcriptorum reſtitutione: de pecuniâ, quam ad redimendas Militum excurſiones limitanei Populi contribuebant: de pari monetâ toto Belgio inſumendâ: de permutandis locis ab vtrâque Partium captis, aut poſſeſſis: de nauigatione, & commercijs Indicis: de Religione.* Hoc tamen poſtremum caput ſubobſcurè & confusè inſinuarunt, ob cauſam antea expoſitam. Cùmque ut id apertiùs euolueretur, peterent Fœderati: tunc ſe facturos reſpondère Catholici, cùm ad idem diſcutiendum ventum eſſet.

A Catholicis pauciora.

AD Hiſpanicam Aulam interea peruenerat Neyus: ac primò Lermæ Ducem adiuit; eique, quis tunc eſſet in Belgio rerum ſtatus, aperuit. Tùm, *ad earum felicem exitum accurandum, quædam ſibi*, dixit, *neceſſaria videri. Primum ut aliquando tandem arma è manibus fœderatorum Belgarum excuterentur. Sic enim eueniturum, ut eorumdem fœdera cum vicinis Principibus diſſoluerentur: qui eorum damnis utebantur ad ſua commoda promouenda. Alterum ut ſuis auitis, & proprijs exercitationibus ijdem redderentur, quibus tanquam ſpiritu alebantur, ac vigebant: nauigationi ſcilicet, & commercijs: utque in uniuersâ Hiſpaniarum orâ benignè, ac liberaliter acciperentur; quemadmodum fuerat eiſdem promiſſum. Adeòque quam de Hiſpanis conceperant, iniquam opinionem; eos per ſpeciem tractandæ Pacis imponere ſibi, ac iugum rurſus inijcere velle, depoſituros. Tertium ut, quæcunque in eâdem tractatione ipſis Catholici pollicerentur, omnino præſtarent. Quo factum iri, ut eorum plerique redintegrandi belli ſpem omnem abijcerent: quâ freti, tractationi continenter aduerſabantur, & fallacibus dictis, atque argumentis ſuſpiciones in vulgus, atque odia contra Catholicos diſſeminabant. Quartum ut aliqua non tùm à Fœderatis exigerentur, tùm ob diuturnum bellum ſuſpicioſi nimium, ac diffi-*

Quatuor à Neyo Hiſpanis propoſita.

Neyus ad Marchionē, 19. Maij.

1608. *diffidentia pleni, & à fœderibus Principum audaciores eſſent, ac nihil ſibi non arrogantes: ſed in tempus reſeruarentur opportuniùs, cùm Pace conſtitutâ, cuncta futura ad conſequendum faciliora.*

QVAE cùm pronis auribus, animoque Lermæus accepiſſet, ſubiecit: eadem ſe ferè omnia in Regio Senatu Politico propoſuiſſe: Cùmque de tractatione nauigationis Indicæ ſermo inſtitueretur; affirmauit Neyus, polliceri Fœderatos, nullum ſe locum ditionis Hiſpano ſubiectæ in Indijs adituros. Dux id vehementer admirans, iterum affirmari ſibi iuſſit: eoque valde lætatus, ut idem coràm in ſcripta ſuâ manu referret, Neyo præcepit. De ijs præterea interrogauit, quæ in tranſitu per Galliam cum eius Rege tranſegiſſet. Reſpondit Neyus, collocutum Henricum de coniugio ſuæ Filiæ cum Principe Hiſpaniarum: atque adiecisſe, nulli hunc accommodatiùs, quam illi iungi matrimonio poſſe, quandò tam Cæſar, quàm Archiduces prole carerent. Ad hæc Dux Neyum monens, quamprimùm ab Rege accitum iri; iuſſit ea, quæ ad Religionem, Indicamque nauigationem, & commercia pertinerent, ſcriptis mandare: magnâque beneuolentiæ ſignificatione ab ſe dimiſit.

POSTRIDIE accerſitus ab Rege Neyus, Atanguem, vbi is manebat, perrexit. Ibi ab regijs Magnatibus varijs amoris, atque honoris argumentis exceptus, ac de Regio penu nutritus; cum Ceæ Duce præſertim Lermæi Filio ſermonem de rebus Belgicis habuit. Mox ad Regem deductus, remotis Arbitris omnibus, ſolidas duas horas eſt cum eo collocutus. Quamquam non defuere cautiores æquo, qui dicerent; nimiæ ſecuritatis eſſe, Regem ſolum cum ſolo, quamuis Religioſo homine, occluſis valuis relinquere. Non prudenter minùs, quàm ſincerè de cunctis, quæ geſta fuerant, ac gerebantur in Belgio, certiorem Regem fecit Neyus: atque ad multa ſcitè reſpondit, quæ Rex quæſiuit. Tùm ab eo petitâ veniâ, Reginam, Regioſque Liberos venerabundus ſalutauit: eamque ſciendi cupidam de rebus Belgicis ſtrictim edocuit. Die poſtremo Matritum remiſſus, omnibus, qui aderant è Regio Senatu, res eaſdem pleniùs, atque accuratiùs exponere iuſſus eſt. Neyi cum Rege colloquium.

INTEREA Lermam Dux valetudinis gratiâ profectus, ſpem fieri iuſſit Neyo, ſub regreſſum Regis Madritum, dimiſſum iri. Multi poſtmodum fluxerunt dies, quibus ſingulis aduentus Regius expectabatur. Sed vana diu fuit expectatio. Magnâ propterea ſollicitudine, ac mœrore Neyus cruciabatur; cum reputaret animo promiſſionem quamprimùm redeundi tùm ab ſe Marchioni, tùm à Marchione Fœderatis confirmatam: ſuſpenſionis ar- Neyus ægrè fert moram ſuam.

armorum finem inſtare: ſinè Regiâ deliberatione à ſe reportandâ 1608.
nihil in tractatione præcipuum ſanciri poſſe; moram ineuſari ab omnibus ſuam: eamque, communi vitio Gentis humanæ, negligentiæ potiùs ſuæ, quàm alteri cuipiam cauſæ acceptam referri. His igitur actus curis, Rodericum Calderonum, ex ijs unum, qui Regi erant à Secretis, conuènit: angorem animi vehementem aperit: rogat ut quandò reditus in Belgium ſuus protrahitur; Tabellarium certè liceat eò tranſmittere cum literis ad Archiducem, & Marchionem; quibus eos de ſe, ſuoque ſtatu certiores reddat: quod ad eam diem nunquam fecerat. Negauit Rodericus, ſed belliſſimis, atque officioſiſſimis verbis, id fieri poſſe priùs, quàm Rex adueniret. Statim verò ſub illius aduentum, & Tabellarium, & ipſum dimiſſum iri. Hâc ſpe non contentus, confùgit Neyus ad Idiaquium: qui optimum ſibi videri dixit eius conſilium: ſed quoniam Rodericus id abnuerat, nullam ſe præbere operam poſſe. Mox ad Pradam ille ſe contulit: ex eoque ſuæ moræ cauſam enixè requiſiuit. Reſpondit is, *Capita à Fœderatis ad tractandum propoſita, fuiſſe ab Regijs perlecta, accuratèque examinata: in iſque aliquot animaduerſa, quæ magnis difficultatibus eſſent obnoxia. Vtque de omnibus Regiam deliberationem Archidux praſtolabatur; neceſſarium eſſe coram Rege de ſingulis conſultare*. Nouum hæc reſponſio mœrorem iniecit Neyo. Quamobrem aliam tentauit ad ſuum diſceſſum accelerandum viam.

ITAQVE Lermæo Duci ſcripſit: moræ ſuæ detrimenta expoſuit: orauit, ut quâ erat apud Regem exiſtimatione, & gratiâ, dimittendum ſe quamprimùm curaret. Dumque ab eo reſponſum expectat; Filium eius Ceæ Ducem adit: atque ex ipſo, alijſque Aulæ Proceribus dilationis ſuæ cauſas expiſcatur. Eam iniectam
Eius moræ cauſæ. comperit: *Non ad ſpatium temporis protrahendum, eiusque beneficio res inſtruendas: neque ad tractationem diſſoluendam: quæ duo ſuſpicabantur in Belgio Fœderati, & in Hiſpaniâ quidam malè aduersùs Pacem affecti. Sed ut rebus tanti momenti diligenter inſpectandis, ac per otium expendendis, Senatui Regio, ac Regni Primatibus fieret ſatis: quemadmodum ut ſuis Prouincijs ſatisfacerent, Ordines Fœderati tantum inſumpſerant temporis anno ſuperiore. Haud ita minora eſſe tam latè patentis Hiſpanicæ ditionis emolumenta unius Belgij partis commodis: ut horum, quàm illorum conſideratio longiori tempore indigeret. Inueteratum præterea Hiſpaniæ morem: ut in grauiſſimis quibusque negotijs tractandis, eò tutiore, quò lentiore gradu procedatur. Quòd verò in eâ ipſâ tractatione Pacis, nimis initio feſtinatum ad omnia Fœderatis concedenda, quæcumque poſtulabant, paſſim per Europam iactabatur: idcirco præproperas illas deliberationes eſſe diuturniore aliarum animaduerſione*

1608. *uerſione compenſandas. Ad exiſtimationem quòque rei facere, ut diutiùs in expectatione Regiæ voluntatis, regijque Senatûs-conſulti ſuſpenſus eſſet Orbis terrarum. Cùmque multi forent ex ipſis Magnatibus, ac Proceribus Regni, quibus Pacem fieri non placeret: his quamuis id negaretur, quod maximè cuperent; hoc tamen ad ſolatium dari, ut eius conſtitutio differretur. Eiſdem, atque illis præcipuè, qui è Senatu Regio erant; id honoris debere Regem, ac deferre, ut ſinè ipſorum conſultatione nihil in re tanti ponderis decerneretur. Regiæ demum exiſtimationi conſentaneum haud eſſe, deliberatione præcipiti tale negotium definire: ne Gentibus exteris, ac præſertim Hiſpano nomini infenſis, occaſio præberetur credendi, atque euulgandi: res Hiſpanas adeo ad extrema redactas, & in ſummam deſperationem adductas, ut neceſſe Rex haberet Pacem æquis, iniquis conditionibus, repentè, atque inconſideratè ſancire.*

HAS Neyus in collocutione cum varijs ex Aulâ, Senatuque Regio, ſuæ moræ cauſas inueſtigando deprehendit. Quas ipſe omnes ad Marchionem perſcripſit. Eas tamen Fœderatos latere voluit. Imò literas ad ipſos dedit, ſpem faciens vicinæ reuerſionis ſuæ: negotijque celerem, ac felicem exitum promittens. Has literas cum Ceæ Duce, ac Pradâ communicatas ad Archiducem miſit, orans ut, ſi videretur, tranſmitti Hagam iuberet. Poſt non
23. Maij. multos dies ad Marchionem iterum ſcripſit, certiorem ſe nactum eſſe ſuæ moræ cauſam: legationem nempe in Galliam Petri Toletani Oſorij, ut Rex illius Fœderatos ad ſanciendam Pacem inflammaret. Quare non antè ſe poſſe Belgium repetere; quàm id negotij conficeretur. Quod ut honorificentiùs perageret Toletanus; in Hiſpanos Magnates eum Rex antè profectionem cooptauit. Spes autem erat Hiſpanis, hâc legatione ab Rege Gallico impetrandi; ut pro ſuâ in Fœderatos auctoritate, ac fœderis vi, eos omnino perduceret ad ea, quæ tam obſtinatè renuebant: Indicam ſcilicet nauigationem deſerendam, & liberum permittendum Catholicæ Religionis exercitium.

Petrus Toletanus cur miſſus Legatus in Galliam.

IAM inſtabat in Belgio ceſſationi armorum terminus præſtitutus. Quare in nouo congreſſu, ad ſeptem menſes, hoc eſt ad eius anni finem eſt prorogata. Quod cum Legatis Principum Fœderati renunciaſſent; tam ægrè illi tulerunt adeò prolixas belli ferias; ut parum abfuerit, quin præ indignatione in ſuam quiſque regionem reuerteretur. Iratos tamen animos Fœderati ſedarunt, cùm ſubijcerent; intra duos menſes tractationem exitum habituram, ſiue pax, ſiue bellum decerneretur. Tùm ſibi ſponderi voluere Legati, neminem interea dimiſſum iri. Quod fideliter præſtitum.

Armorum ſuſpēſio prorogata.

Marchio ad Fontanum Comitem, 28. Maij.

IN habitis ſubinde, quamuis raris, congreſſibus diſcuſſa ſunt

1608. *Marchio ad Viam, 4 Iulij.*

capita, ad tractandum utrinque propoſita. De eijciendis Belgio Militibus exteris, expunctum. In alijs pleriſque de re inter utroſque conuenit. In duobus, quæ tantopere Catholici urgebant: nauigatione videlicet, ac Religione; nulla inueniebatur ad conſentiendum via. De nauigatione, Regium ex Hiſpaniâ reſponſum expectabatur, ſuper triplici conſilio à Fœderatis propoſito. De Religione, adeò deſperata omnis concordia erat; ut ne verba quidem de illâ fieri Fœderati paterentur. Quibus addere ſtimulos non ceſſabant aliqui Principum Legati: minimè conueniens ipſorum exiſtimationi affirmantes, ut conſcientiæ libertas exteri Principis poſtulatu concederetur: quaſi non ſuâ ſponte, ſed aliunde compulſi, illam ſuis facerent Populis poteſtatem. In eam quòque ſuſpicionem Fœderatos inducebant: ſi Catholicæ Religionis uſum Hiſpani Regis rogatu permitterent; hoc nomine illi valde obſtrictum iri Catholicos. Quamobrem eidem fore facillimum, eos ab reliquis ſegregare, ſuiſque Partibus adiungere. Quo facto nihil abfore, quin rurſus Belgium uniuerſum ſuum ſub iugum mitteret. His accedebant Ianini Præſidis dicta: qui Gallicam tractationem (Regalis nempe coniugij) nonniſi poſt annos aliquot ſuum finem aſſequuturam confirmabat. Adeòque non poſſe Regem interim veteribus Amicis, ac fœderatis ſuis nuncium remittere. Quare de Religione nihil ante ſancitam Pacem ſperandum. Sed eâ conſtitutâ, pronius ambobus Regibus coniunctis fore Fœderatos paulatim adducere; ut non ad alienum arbitrium, ſed ſuâ ſponte permitterent liberum Catholicæ Religionis exercitium.

Caput de Religione libera in tractatione laborat.

Contra eam incitamenta.

His artibus, per ſuum præcipuum Adminiſtrum adhibitis, Galliæ Rex dominari quotidie magis in tractatione videbatur; ac maiorem ſubinde ſuſpicionem commouebat Hiſpanis. Quam ut adhuc augeret, nouo ſibi fœdere obſtrinxit Prouincias fœderatas. Hoc in eo ſitum potiſſimùm, ut Pace firmatâ, ad eam ſarctam, tectamque tuendam, ſubſidium eis Rex deberet Peditum decem millium regio ſtipendio: ipſæque viciſſim ei quinque millia ſuo ſtipendio ſuppeditarent, ubi arma verterentur in Galliam ab Hiſpano. Conqueſti de huiuſmodi fœdere Hiſpani Regis, atque Archiducis apud Henricum Oratores. At hic varijs obtentibus rem excuſans; gratias potiùs ab eiſdem Principibus deberi ſibi iactabat, quòd faciliorem aperuiſſet viam, ad concordiam Belgicam ſtatuendam. Non fugiebant hæ Regis artes Hiſpanos: qui ſimul proſpiciebant, ſinè illius conſenſu, atque auctoritate nunquam ſibi cum Fœderatis conuenturum. Igitur ad eum ſibi magis conciliandum; miſſus fuit, ut paulò ante narrauimus, in Galliam Petrus Toletanus.

Nouũ fœdus Galliæ Regis cũ Fœderatis.

An-

1608. *Marchio ad Zunigam, 25. Iulij.*

Et Anglici cum eiſdem.

ANGLIAE quòque Rex nouum fœdus cum fœderatis Prouincijs ſanxit, eiſdem planè, quibus Gallus, conditionibus: quamquam id nè fieret, multum obniterentur & Petrus Zuniga Hiſpanus apud Anglum Orator, & Catholici Delegati apud Anglicum in Hollandiâ Legatum. Vt verò deliberationem hanc ſuam aliquo nomine Rex Angliæ honeſtaret, quaſi ab Hiſpano Rege irritatus; cum eius, & Archiducis Oratoribus apud ſe agentibus queſtus eſt; quòd nouâ legatione tranſmiſsâ, tam honorificè cum Galliæ Rege, non autem ſecum nupertimè eſſet actum. Ad hanc ergo qualemcunque offenſionem leniendam; in Anglicam etiam Regiam legauit Hiſpanus Ferdinandum Gironum, è primarijs Militum Præfectis unum, qui tùm erant in Belgio. Hoc honoris argumento valde gaudere viſus Angliæ Rex, operam liberalibus verbis obtulit ſuam, ad tractationem promouendam.

ACCEPERAT interea Philippus Rex tractationis capita, tum à Catholicis, tum à Fœderatis propoſita; & quidquid ad hæc reſponderant Catholici Delegati, & quod paucis ſuperaddiderat Archidux; quæque reſponſa fuerant Fœderatorum. Hæc omnia & ipſe perſpexit, expenditque diligenter: & accuratè perpendenda tradidit magno Senatui Hiſpaniarum. Atque in cæteris quidem, facilè conuenire poſſe inter utramque Partium, intellexerunt. In duobus verò eas eſſe difficultates, ut ſuperari vix poſſent: in ſæpè ſcilicet memoratis; libero uſu Religionis, & Indicâ nauigatione. Super his igitur ſedulò ſcribendum ad Archiducem, & Spinulam cenſuit Rex; & ſuam poſtremò certiſſimam, immobilemque voluntatem aperiendam. In literis ad Archiducem: *Diu multùmque verſatum* (ait) *animis complurium caput Religionis: multas ad Deum preces fuſas, ut ſua cauſa ſtudentibus opportunum lumen affunderet. Ac ſibi quidem perſuaſum eſſe, neque Diuino ſe obſequio facturum ſatis, & ſtudio quo tenebatur, Catholicam Fidem tuendi, ac promouendi; neque exiſtimationi ſuæ, quæ Generis humani iudicio ſecundum obtinet locum: ſi ſupremum ius Prouincijs fæderatis concederet aliâ mercede, quàm liberi uſùs apud ipſas Catholicæ Religionis. Quamobrem velle ſe, tanquam obſequentem Eccleſiæ Filium, ac Fidei Defenſorem, officium illud primarium implere, ab omni humanâ ratione, commodoque, quod rapere in contrariam ſententiam poſſet, abſolutum. Quodque aliàs, & non ſemel ſignificauerat, etiam tùm confirmare: mentem ſuam certiſſimam eam eſſe, ac poſtremam, & immutabilem deliberationem: ut ſi Fæderati liberùm, publicumque in ſuis Prouincijs permittant exercitium Fidei Catholicæ, Apoſtolicæ, Romanæ cunctis, qui in eâ viuere, ac mori velint; huius rei tam Deo gratæ, ac nullius alterius gratiâ, ſe quòque permiſſurum eis ſupremum in*

Regis Hiſpani literæ ad Archiducem.

Quanti Rex faciat caput de Religione.

eaſdem Prouintias ius, atque imperium ad ſe ſpectans: ut tam Indigenæ, quàm Incolæ libertate fruantur, quamdiu idem Catholicæ Religionis exercitium vigebit; neque ulteriùs vel ad unam diem, aut horam. Eo namque tantùm ſtimulo ſe adduci ad cedendum dominatum, rem tanti pretij, atque exiſtimationis apud Mortales omnes. Neque verò vim habere ullam, quæ contra conceſſionem hanc mutuam obiectabantur. Permitti nempe libertatem Prouincijs, & ſimul abrogari. Nam ſi quam ferrent Ordines legem ad rectam adminiſtrationem facientem; inſurgere contra eam poſſe Catholicos, ac veluti contrariam uſui Religionis libero, recuſare. Non id euenturum. In eâ quippe conuentione Partium Regiam intercedere auctoritatem, ac promiſſionem: quæ nullo unquam tempore paſſura ſint, conceſſam ſemel libertatem auferri, dum adiecta conditio ſeruetur. Res verò ad Catholicam, ac veram Fidem pertinentes adeò ſeiunctas à Politicis gubernandi artibus eſſe, ut periculum nullum ſit, nè concurrentes ſe inuicem oppugnent. Neque audiendos, qui dictitarent, poſtulatum Religionis poſt ſancitam Pacem proponendum; ac tum à Fœderatis ultro conceſſum iri. Non enim Populos in odijs contra Catholicam Fidem pertinaces (quod Hæreticorum eſt proprium) ullo poſtmodum tempore permiſſuros, quod inter ipſam Pacis tractationem, atque in conditionibus utrinque paciſcendis, tam acerbè pernegarent, ut neque proferri in medium paterentur. Ac multò magis ab omni fide alienum, eoſdem ſponte unquam donaturos, quod tantâ tùm oblatâ mercede, ſupremo ſcilicet iure, imperioque, ab ipſis tam vehementer affectato, concedere recuſarent. Et quamquam ea foret conditio rerum, ac temporum, ut abrumpi tractationem Pacis haud expediret: ſibi tamen omnino certum, & conſtitutum eſſe, vel hâc, vel aliâ quâuis de causâ, nè minimam quidem eorum partem omittere, quæ Deo deberentur, atque ad eius obſequium, honoremque ſpectarent. Quorum gratiâ non imperium modo, ſed vitam ipſam, ſi foret opus, in diſcrimen ſeſe alacriter obiecturum, Maiorumque ſuorum inclyta ſectaturum exempla. Quod ſi iuſtis, ſed arcanis Diuinæ prouidentiæ conſilijs, aduerſæ ſibi res pro ſecundis fluerent; ibique iacturam faceret, ubi emolumenta ſperabat: ſatis in eo ſibi fore ſolatij, quòd ſuas erga Deum partes impleſſet, eiuſque cultui ſubſeruiſſet. 1608.

De nauigatione Indica.

Ad Indicam verò nauigationem quod attineret, in Hiſpanico Senatu diligenter expenſum; an præſtaret, quod petebatur, concedere: veniam ſcilicet eam in ſex, aut octo annos proſequendi: ut eo ſpatio poſſent Fœderati merces, atque opes ſuas ex Indiâ reducere; cum eâ tamen lege, ut ſi poſt conditum tempus ab eâdem non abſtinerent, interdicerentur commercijs Italiæ Hiſpanis ſubiectæ, ac reliquorum Hiſpaniæ Regnorum. Ijs ergo, quæ facerent in utramque partem, ſedulò ponderatis; viſam eſſe facultatem eiuſmodi minimè concedendam. Neque enim ad res ſuas inde re-

1608. *trahendas, tantum temporis exigi. Quin eo potiùs interuallo, noua commercia, nouaſque Gentium illarum amicitias inituros; à quibus multò deinde difficiliùs recederent. Hiſpanicæ verò ditionis omnis prohibere commercijs, nihil eſſe aliud, quam eoſdem in Indica nauigatione confirmare: quandò eam propterea ſuſcepiſſe dicebantur, quòd belli tempore ab Hiſpanicis commercijs arcerentur. Sin verò timendum ſit, nè Fœderati, quà innatâ ſibi ſuperbiâ, ac peruicaciâ, quà iunctorum fœdere Principum auxilijs freti, atque illorum ſuaſu, ac pollicitationibus impulſi, qui continuari bellum cupiunt; tam æquis condicionibus minimè acquieſcant, ac tractationem Pacis abrumpant: in eo diſcrimine opportunum cenſeri conſilium Richardoto propoſitum ab Ianino: ut Induciæ ſtatuantur in annos quinque, vel ſex: eaſque Fœderatorum Delegatis Ianinus ipſe perſuadeat. Ad illas ſe quòque maximè propendere: cùm ſemper commodiores viſæ ſint longiores Induciæ, quàm Pax: cui ſanciendæ tantum difficultatum eſt ſuperandum. Neque credibile eſt, Ianinum ſui Regis iniuſſu id conſilij dediſſe. Hunc verò in eas Inducias libenti animo conſenſurum, ut opportunum ſpatium nanciſcatur ad res ſuas cum Hiſpanis probè componendas, atque ea, quæ pollicitus, præſtanda: hoc eſt Fœderatos adducere ad Catholicæ Religionis uſum liberum admittendum. Angliæ quòque Regem ſuffragaturum. Sic enim extra metum eum fore, nè ab amicitia ſua Fœderati deſciſcant. Eo temporis interuallo Hiſpanicis commercijs, ultro, citroque commeandi ſecuritate, vectigalium alleuatione, atque omni benigna tractatione ita delinitum iri animos Fœderatorum; ut ab inſtaurando bello prorſus abhorreant; ab Indicâ nauigatione ſenſim ſubmoueantur, atque ad ſolidam Pacem ineundam certiorem inueniant viam. In eis tamen Inducijs iniquiſſimum eſſe; ius, atque imperium concedere Fœderatis, ſinè requiſitâ Religionis compenſatione: quandoquidem ſolemne eſt in Inducijs, ut unaquæque Partium in eodem, quo ante illas, ſtatu, & condiſione permaneat. Earumdem Induciarum tempore opportunum videri, liberum Religionis exercitium à Fœderatis ſponte permitti. Siquidem ea tùm ceſſaret dubitatio, nè alieno rogatu conceſſum, aduerſus libertatem facere cenſeretur. Pace verò ſtabilitâ, idem confirmari ſatis fore. Delegatis porrò Catholicis Hagæ morantibus magnopere iniungendum; ut quæ literis hiſce præſcripta ſunt, uniuersâ in tractatione ſeruent ad unguem. Curandumque omni ope, atque induſtriâ. ut quamuis ea diſſoluatur, armorum ſuſpenſio in menſes ſeptem prorogata, integra, atque immota perſiſtat: cùm ſinè ullâ condiſione fuerit ab utraque Parte condicta. Spem eſſe tum ab Diuinâ benignitate, tum ab humanâ prudentiâ, rem tantam felicem ad exitum perductum iri.*

De aliquot annorum Induciis.

Iterum de Religione.

De armorum ſuſpenſione firmanda.

AD Spinulam autem ſcribens Rex, ut eadem, quæ ſcripſit Archiduci, ſedulò cognoſcat, ac pro virili exequatur, magnopere

com-

commendat: utque neruis contendat omnibus, tractationem ad finem anni continuari. 1608.

Quæ pertulerit Toletanus Legatus ab Rege Gallorum.

IAM verò Petrus Toletanus Oſorius, Legatus extra ordinem ad Gallum Regem miſſus ab Hiſpano, huius mentem, ac poſtulata expoſuerat: de tractatione Pacis, aut Induciarum urgendâ; deque Fœderatis adducendis ad conditiones usûs liberi Catholicæ Religionis, & ceſſationis Indici commercij amplectendas. Ei antequam reſponſum Rex daret, de his omnibus conſultationem inſtituit. Clam tamen Nicolao Villaregio, in Aulâ Gallicanâ magni nominis, ac virtutis Adminiſtro, imperauit, ut Robertum Vbaldinum Politiani Montis Epiſcopum, ac Pontificium in Galliâ Nuncium; qui Regis Hiſpani negotia tam ipſius, quàm Pontificis iuſſu apud Gallum promouebat; de illis omnibus edoceret, quæ Toletano eſſent regio nomine reſpondenda. Hæc autem eiuſmodi erant.

Quid reſponderit Rex.

Nūcius Vbaldinus ad Regem Hiſpaniæ, 23. Iulij.

Semper ſe quidem ad ſanctam Maximi, Optimique Pontificis mentem fuiſſe propenſum, in ſincerâ præſertim, ſtabilique concordiâ cum Hiſpano Rege firmandâ. Neque contrarium quid conectari debere, aut poſſe ex fœdere cum Prouincijs fœderatis nuperrimè ſancito. Imò ſe animum induxiſſe, ad Pacem faciliùs conſtituendam, id fœdus vel maximè profuturum. Neque dici poſſe cum Hoſtibus Hiſpani Regis illud initum eſſe: cùm vim ſuam habiturum non ſit, niſi poſt Pacem decretam; quando Fœderati non iam hoſtes futuri ſint, ſed amici. Cùmque Pacis eiuſdem causâ id fœdus ſancitum fuerit: non licère ſibi Fœderatos deſerere, dum ipſi Pacem non abnuant. Cui optatum ad exitum perducendæ, efferre ſe operam, ac ſtudium ſuum; vehementer inſtando, ut in omnibus, quæ iuſta atque honeſta fuerint, Fœderati ſatisfaciant Hiſpani Regis voluntati: ac præcipue in Indicâ nauigatione, atque in uſu Catholicæ Religionis: in quo etiam Summo Pontifici gratum fiat. Quod ſi Pax hâc viâ concilietur, diſflatum iri ſuſpiciones omnes, quæ inter Hiſpanum, Gallumque Regem antea gliſcerent. Sin ad æquam venire concordiam Fœderati recuſarent: tùm ſe fœderis obligatione ſolutum iri, ac ſaluâ exiſtimatione aliter cum Hiſpanis acturum. Hæc omnia Regis nomine renunciauit Vbaldinus Toletano.

Induciæ præferbentur Paci in Hiſpania.

IN Hiſpanicâ interim Aulâ ſententia prudentiorum erat: expedire magis Regno decem, aut viginti annorum Inducias conſtitui, quam perpetuam Pacem. Hâc namque fieri, ut degeneri corpore marceſceret illorum virtus, atque induſtria, qui publico bono excubare continenter deberent. Induciarum verò tempore poſſe per otium ea præparari, quæ futura eſſent opportuna inſtaurando poſtmodum bello. Quod ſi quid vel in earum conditionibus apponendis, vel in earumdem obſeruantiâ peccatum fuerit;

poſſe

1608.

Ioſephus Creſuelus è Soc. Ieſu, 22. Auguſt.

poſſe facilè eis abſolutis accommodato remedio ſarciri. De hoc Spinula commonefactus literis Amicorum fuit:quibus etiam ſtimulatus denuo fuit, ut quæcunque geſta fuerant ab ſe, tam in antecedente bello, tum in præſenti Pacis tractatione, fideliter in ſcripta redigi curaret: uſui nempe futura in ſimili opportunitate non ſolùm ſibi, ſed alijs quòque rei bellicæ Præfectis. Regi prætereà, regijſque Proceribus, ac Mortalibus uniuerſis inde conſtaturam ipſius in utroque negotio fidem, induſtriam, diligentiam. Inuidiæ demum, quæ ingentia facta inſequitur, ut umbra lucem; materiam inſimulandi omnem detractum iri manifeſtâ teſtificatione rerum probè geſtarum. Poſt legationem in Galliam Toletani, reuocarat eòdem Henricus Rex è Belgio Ianinum. Ab eo cuncta, quæ acta fuerant, edoctus; quæque agi vellet in poſterum, præſcriptis, eumdem remiſit in Belgium.

Vagliadolid.

Neyus ad Marchionē, 20. Auguſt.

Cur Neyus adhuc moraretur in Hiſpania.

Ex Hiſpaniâ rediturus Neyus expectabatur in dies. At is Burgis per duas hebdomadas febri afflictatus: ab Rege poſtea Valliſoletum accitus, mandata ipſius, ac finam dimiſſionem præſtolabatur. Hæc ab Gallici Regis reſponſione pendebat. Neque digredi poterat Neyus, aut debebat ſinè decretoriâ Regis Hiſpani deliberatione ſuper Belgicis rebus. Namque ſi eâ non acceptâ diſceſſiſſet, iterum neceſſe fuiſſet in Hiſpaniam recurrere: quod multò magis Fœderatorum ſuſpiciones cumulaſſet: velle ſcilicet Hiſpanos rem tamdiu protrahendo, temporis beneficio ad ſua emolumenta uti. Reditum tamen Neyi frequentibus literis Archidux urgebat: neque priùs agi voluerat à Spinulâ cum Ianino, quàm Commiſſarius reuertiſſet. Verùm quia nimis in longum reuerſio ducebatur; inſtit idem ut, Neyo non expectato, tractatio perficeretur. Hoc ipſum in votis erat Fœderatis: qui tam diuturnæ moræ pertæſi, ac pro conſuetudine ſuſpicati, artes Hiſpanorum eas eſſe ſibi imponere molientium; congreſſum aliquando ab Delegatis Catholicis poſtularunt: in quo vel Regis Hiſpani mentem ultimam, ſuper Indicâ nauigatione, compertam habere ſtatuerant, vel uniuerſæ tractationis finem facere.

Catholici Delegati congrediuntur cum Fœderatis.

Cum igitur conueniſſent; ac de poſtremâ regiâ voluntate Fœderati percontarentur: reſpondère Catholici. Omnino conſtitutum eſſe Regi concedere Fœderatis ſupremum ius, atque imperium in Prouincias, quas ipſi poſſiderent; cum duabus tamen neceſſariò adiectis conditionibus: alterâ ut ab omni Indicâ nauigatione, commercioque abſtinerent: alterâ ut in eiſdem Prouincijs liberum, publicumque permitterent Catholicæ Religionis exercitium. Regiam hanc, & poſtremam, immotamque deliberationem, tum Neyo iamiam reuerſuro commiſſam, tum ſibi per

aaa Ta-

Tabellarium nuper patefactam; ut Fœderatis euulgaretur. Hâc reſponſione tractatio Pacis uniuerſa prorſus exciſa. Ambæ namque propoſitæ conditiones tam deteſtatæ Fœderatis erant; ut nullâ ſpe, nullâ mercede ad eas accipiendas adduci poſſent. 1608.

Desperata Pace, initur tractatio Induciarum.

REIECTA igitur Pace, reliquum erat, ut de longioribus Inducijs ageretur. Hanc tractationem ſuſcepere præ cæteris Gallicus, Anglicusque Oratores; atque in Conuentu Fœderatorum Ordinum propoſuit amborum Regum nomine Ianinus. *Optaſſe quidem eos*, aiebat, *Prouinciarum illarum boni ſtudioſiſſimos, æternâ Pace diuturnis ex bello calamitatibus finem imponi. Verùm tantam Europæ felicitatem magnis difficultatibus interclusam. Nè tamen ad bellicos labores, & damna tam ſubitò recidatur; aliquot annorum Inducijs aditum adhuc patère. In iis quòque quietem ab armis, ceſſationem à ſumptibus immenſis, perfugium à calamitatibus fore. Quinetiam in eiſdem Prouincias liberas declaratum iri. Quamobrem à Fœderatis obuijs ulnis excipi debere. Non tam lætis animis eas Partem alteram accepturam. Sed cùm eius culpâ perniciosum bellum reſumeretur, iuſtiora fore arma Fœderatorum, atque ab Gallo, Angloque Regibus multò æquiùs protegenda.*

Ad eas hortatur Ianinus.

AD ea reſpondère Ordines: Rem propoſitam diligenti conſultatione dignam: atque adeò ſe Prouinciarum ſententias rogaturos. Archiducum quòque Delegatos conuenère Oratores: eosque valde propenſos ad Inducias nacti ſunt: niſi quòd in adiectâ conditione libertatis multas difficultates ab Hiſpaniâ metuebant. Omni tamen induſtriâ ſe conaturos eas peruincere, polliciti. Quoniam verò iam repudiata Pax erat: Induciarum verò tractatio in Legatorum, & Ianini præſertim manu: Delegati Catholici poſt octo menſes in Hollandiâ tranſactos, Bruxellas ſe retulere. Ibi paulò pòſt redditæ Archiduci, ac Marchioni ab Rege Hiſpaniarum literæ: quibus firmandæ Induciæ altero ex duobus modis præſcribebantur. Vt nempe vel nullâ appoſitâ conditione fierent; citra cuncta hoſtilia, liberis utrinque commercijs in Hiſpaniâ, Italiâ, Belgio; quibus verbis Indiæ ſecludebantur: vel ſi adhuc inſtarent Fœderati, ut liberi, ac ſui iuris declararentur; liberum omnino permitterent in ſuis Prouincijs Catholicæ Religionis exercitium. Hanc ſibi Spinula cum Collegis normam in totâ tractatione proponeret: quæque in eâ deinceps gererentur, tum ad Aulam Hiſpanicam maturè perſcriberet: tum etiam ad Toletanum in Galliam, ad Zunigam in Angliam: ut quidquid oporteret, cum ijs Regibus agerent, apud quos degebant Oratores.

Catholici Delegati Bruxellas redeunt.

2. Octobris.

Nouæ Regis literæ.

HAGAE interea Induciarum tractatio ſtrenuè promouebatur ab Ianino. Neque arduum erat eaſdem fœderatis Prouincijs perſua-

1608. ſuadere. Sola Zelandia, eiusque Delegatus Maldereus; ac præcipuè in eâ Prouinciâ ſummâ pollens auctoritate Mauritius Comes, ut antea Paci, ſic tum Inducijs pro virili aduerſabantur. Amſtelodamum quòque non parum ab eiſdem abhorrebat. Et hanc Vrbem, & illam Prouinciam commerciorum lucra ſtimulabant; quæ fuerant expertæ, in bello, quàm in pace maiora. Mauritium inter arma dominantem, in adminiſtratione Reipublicæ cæteris parem, bellica gloria, ac victoriarum tam recordatio, quàm ſpes in Campum rapiebant. Maldereus tum Prouinciæ ſuæ ſenſa gerebat: tum ipſius Mauritij, cuius Parenti fuerat in obſequijs. Et voce uterque, & ſcriptis euulgatis auocare ab Inducijs Fœderatorum animos contendebat. *Eo maximè tempore* (aiebant) *præclarum ſui ſpecimen dare poſſe, ac debere Fœderatorum magnanimitatem, atque conſtantiam. Diligenter, ac ſeriò proſpectandum, nè quid ſub ſpecioſo Induciarum obtentu Reſpublica detrimenti caperet. Earum nomine, Populis, vulgoque hominum gratiſſimo, atque optatâ dulcedine otij Prouincias exarmari. Quæque tam alacriter antea pecuniam ad bellum contribuiſſent, difficiliùs in poſterum erogaturas. Neque eo redactas anguſtiarum res Fœderatorum: ut neceſſe haberent iniquis, incommodiſque conditionibus cum Hoſte paciſci. Eius poſtremò verſutiam, & dolos, & artes in pace magis, quàm in bello metuendas; uti non ſemel exploratas; ita ſemper ſuſpectas, tum reformidari maximè debere, cùm tot tergiuerſationibus, ac moris obuoluebantur. Arma ſeriùs, ocyùs reſumenda: quibus Reges eos ipſos, qui nunc per ſuos Oratores ſuadebant Inducias, ob ſuaſmet utilitates auxilia collaturos.*

Quinam ex Fœderatis aduerſarentur Inducias.

HAEC paſſim per Prouincias literis, & voce iactata, apertum inter eaſdem diſſidium ſerere videbantur. Zelandiâ præſertim, interminante ſegregationem à cæteris, ſi cæteræ in Inducias irent. Hîc verò tanquam Sequeſter intercedens Ianinus, in publico delegatorum à Prouincijs conuentu propoſitas à ſe in medium Inducias, quâ plurimùm pollebat, eloquentiâ perſuadere conatus eſt. Ac principio: *Sui Regis in Fœderatos antiqua promerita: & miſſas toties, flagrante bello, pecunia, Militumque ſuppetias, commemorauit. Neque minorem fuiſſe*, dixit, *eiuſdem in Pacis tractatione fouendâ beneuolentiam: ut utroque tempore, quâcumque poſſet, amicis Populis prodeſſet. Eâ (unde unde contigerit) profligatâ; ad Inducias eundem amanter hortari, hoc eſt ad aliquot annorum tranquillitatem, poſt tam diuturnas, & calamitoſas belli procellas. Eas verò fieri velle non ſinè ſummâ Fœderatorum exiſtimatione ſimul, atque utilitate. Quamobrem nihil in illis antiquius habere, quàm ut Prouinciæ ab Rege Hiſpano, atque ab Archiducibus liberæ declarentur. Quod etſi generatim fiat, non autem diſertioribus verbis, ut in Pace tractandâ exigebatur;*

Ianinus vehementer Inducias promouet.

Eius oratio.

magnum eſſe debere diſcrimen inter æternam Pacem, & aliquot anno- 1608.
rum Inducias. Hæ ſi ab aduerſâ Parte ſeruentur, ſatis eam eſſe libertatis declarationem: ſin verò violentur; non litem ad Tribunalia Iudicum intendendam, ubi de verbis forenſi ritu diſceptatur: ſed armis in Campo dirimendam, ubi de ſummâ rerum ferro decernitur. Haud multùm referre, quâ ratione altera Partium eam libertatem interpretetur: plurimùm verò, Populos Fœderatos ſe liberos declaratos agnoſcere; quò promptiores arma, ſi fuerit opus, reſumant: & ab amicis Principibus tales haberi; quò iuſtiùs in auxilium opes, Copiasque ſuppeditent. Tam ſecundam opportunitatem utiliter, atque honorificè componendi res ſuas minimè prætermittendam, ob nonnullorum ſuſpiciones inanes, cautionesque ſuperuacaneas; aut eorum obtrectationes, quorum plus interſit, res eſſe bello turbidas, quàm Inducijs quietas. Quæ inter arma perferantur incommoda, quæ rerum omnium damna, quàm lamentabiles ærumnæ; ſatis ſuperque tot annorum decurſu expertum fuiſſe miſerum, attritum, ac laceratum Belgium. Tempus iam à benigniore fortunâ offerri, quo ſubleuentur incommoda, quo damna reſarciantur, quo toleratis ærumnis ſolatium aliquod adhibeatur: exhauſta reparentur æraria: reficiantur Oppida ſemiruta: agri deſolati denuo excolantur: Belgium quodammodo Belgio reſtituatur. Eos, ac multò plures eſſe fructus Induciarum. Per illas frequentatum iri marium nauigationem, quâ Belgæ vel ignoto terrarum Orbi innotuerant: mercaturam, cuius beneficio tantum opum, operumque magnificorum Maiores cumulauerant: liberales diſciplinas, quæ unas olim Athenas Græcia, poſtea verò tot Belgicas Athenas habitarant. Eas omnes glorias, atque emolumenta ad primum belli tumorem peſſum ire. Quare dubium eſſe nemini poſſe, communi cum ſenſu voluptatis amplexandas eſſe Inducias; quarum ope Ciuium, ac Ciuitatum ſecuritas, rerum omnium copia, tranquillitas, beata vita ſint in Belgium veluti poſtliminio reditura:

Tandē aſſentiuntur Inducus Fœderati.

NON leues in Fœderatorum animis motus ea Ianini verba, tum ore prolata, tum ſcripto tradita, excitauere: momentum eis pariter, ac vim addente Anglici Regis Oratore. Indè ad Zelandos in eamdem ſententiam pertrahendos miſſi aliarum Prouinciarum Delegati: qui poſt multos congreſſus, ac diſceptationes, rem tandem confecere. Neque minùs Archiduci, ac Spinulæ laborandum fuit, ut ad Prouincias liberas quantumuis generatim declarandas, nullis conditionibus adiectis, mentem Hiſpani Regis inflecterent. Cùm enim ad eum Spinula ſcripſiſſet, quod à Principum Oratoribus propoſitum fuerat ad rem temperandam, & mediam quamdam viam utrique Parti commodam ineundam; nequaquam id ſibi conſilium placere, reſpondit Rex. Id autem erat, ut eadem adhiberentur verba, quæ in primâ armo-

rum

1608. rum ceſſatione uſurpata; quibus minimè abdicatum eſſet ius in eas Prouincias: atque in Inducijs ea tamdiu ſolùm vim haberent, quamdiu illæ perſtarent. *Mentem quippe ſuam eſſe certam, obſirmatam, immutabilem; neque ad unam diem ſupremum imperium ſuum cedere, niſi mutuò rependâ libertate Catholicæ Religionis. Quò tamen palàm faceret Orbi terrarum, quanto ſtudio teneretur Belgicæ quietis, & ſecuritatis, undique totius Chriſtianæ Reipublicæ tranquillitatis; haud grauatè ſe conſenſurum in decem, aut duodecim annorum Inducias, omnibus tamen conditionibus alterutri Partium grauibus abſolutas. Ad eas verò Inducias hoc potiſſimùm incitamento ſe adduci, ut per illarum quietem ſedulò liceat perpetuæ Pacis tractationem habere: quâ nihil ferè ſibi ſit in humanis rebus prius ad Chriſtiani nominis felicitatem.*

Difficultates ab Rege Hiſpano in iis liberis declarandis.

HAEC Regia deliberatio tam è regione oppoſita Fœderatorum petitionibus erat: ut iam de Inducijs, quemadmodum paulò antè de Pace, actum eſſe videretur. Quia tamen Archiducibus, Spinulæ, & cæteris Delegatis; imò Belgis omnibus communis boni amantibus, æquè pernicioſus, atque indecorus, is utriuſque tractationis exitus apparebat: extremos adhibere conatus ad conſtituendas Inducias decreuerunt. Quamobrem ut, quidquid gliſceret in Hiſpaniâ difficultatum, euinceretur: ad Regem tranſmittendum cenſuerunt Inicum Briznelam, Religioſum virum è Dominicanâ Familiâ, qui ſuas confitentem noxas Archiducem audire, atque expiare conſueuerat. Is igitur ad Aulam profectus, de rebus quidem omnibus, quæ gerebantur, ſincerè Regem, regiosque Proceres edocuit: ſed præſertim de Religionis capite; quod ſi urgeretur, Induciæ prorſus reijcerentur: eis verò reiectis, ac reſurgente bello, in ipſo Belgio Archiducibus ſubiecto, Religio periclitaretur.

Religioſus Vir alter ad eum reflectendum mittitur.

TRACTATIO interea ab Regijs Oratoribus cum Archiducum Delegatis continens habebatur. Quoniam verò per literas ea diuturnior, ac difficilior apparebat: optimum factu viſum, ſi utrique Antuerpiam conuenirent. Igitur tertio Nonas Februarij Anni milleſimi ſexcenteſimi noni, eò ſe contulit Spinula cum quatuor Collegis ſuprà memoratis, reuerſo iam ex Hiſpaniâ Neyo. Quinto verò Idus eòdem peruenere Gallicus, Anglicusque Oratores: quibus obuiàm itum leucæ dimidio ab eiſdem Delegatis. In primis congreſſibus diu, multùmque de Indicâ nauigatione certatum; adnitentibus Regijs Legatis, ut ea diſertis verbis permitteretur Fœderatis: contrà verò Delegatis Archiducum contendentibus eamdem, vel Induciarum conditionibus prorſus adimere, vel obſcuris, perplexisque ſignificationibus inuoluere. Illud tamen apertè, conſtanterque hi requirebant, ut ab Indicis re-

Archiducum Delegati, & Regum Oratores congrediuntur Antuerpiæ.

Anno 1609.

Martij ad Archiducē, 9. & 11. Februarij.

regionibus Hiſpano ſubiectis omnino abſtineretur. Poſt multas altercationes, ita demum inter eos conuènit, ut utrique Partium fieret ſatis: ſcilicet neque interdicendo Fœderatis Indiarum commercia, neque in partes earum ab Rege poſſeſſas aditum concedendo. Hæ cæteræque diſcutiendæ controuerſiæ de induſtriâ in longum trahebantur à Spinulâ: uti ſpatium Brizuelæ daretur, demandatum negotium in Aulâ Hiſpanicâ diligenter accurandi; atque opportunam ſtatuendis Inducijs ab Rege deliberationem referendi. 1609.

Quo pacto de Indica nauigatione conuenerit.

REM totam ſedulò conſultari Rex mandauit, non in Regio ſolùm Senatu; ſed in Antiſtirum quòque, Doctorumque Conuentibus frequentatis. Vtrobique omnia momenta rerum, ac rationum expenſa: & potiſſimùm in Fœderatis liberis declarandis ea, quæ fuerant ab Archiduce, Spinulâque per literas, atque à Brizuelâ voce propoſita. *Belgicum nempe Principatum Archiduci dotis nomine traditum cum eâ lege: nè qua pars eius abalienaretur ſine Regis conſenſu. Quòd ſi ſuum ius ceſſit Archidux in primâ armorum ceſſatione; id Regio iuri nihil officere. Quod verò tùm ſemel factum eſt, in ſanciendis Inducijs iterum fieri, noxam denuo nullam afferre. Eumdem, tam ſuo, quàm Regis nomine ceſſiſſe, citra Regium aſſenſum, nihil imminuere Regium dominatum. Qui miſſus ab Rege fuit ad eam ceſſationem, aſſenſum adeò circumſcriptum clauſulis eſſe, ut parum obſit eiuſdem iuribus. Si eâdem formâ mittatur ad Inducias: idem prorſus effecturum. Neque dubitandum, quin accipiatur poſterior à Fœderatis, quandò acceptus eſt prior.*

Accuratè de re tota conſultatur in Hiſpania.

Quomodo ab Rege conceſſa libertas Fœderatis.

HIS potiſſimùm argumentis Regijs Conſiliarijs, ac Regi perſuaſum, ut eam ſcripto concederet Fœderatis libertatem, quam Archidux, & Spinula tantopere flagitabant, ad ſtabiliendas Inducias. Rebus in hunc modum diſpoſitis; Oratoribus Regum, atque Archiduci optimum factu viſum, ut ad negotium perficiendum, euocarentur Prouinciarum Delegati. Hi Bergam ad Zomam, parum Antuerpiâ diſtantem, confluxere numero ſupra ſeptuaginta. In tot diuiſæ ſuffragia Fœderatorum voluntates erant: tantique intererat omnium, rem maximi ponderis exitu ſalutari concludi. Ex his illi præcipui, qui fuerant ad Pacis tractationem delecti, ac ſuprà recenſiti, Antuerpiam ſe contulere. Ibi quotidie in Vrbis Prætorio utrique Delegati cum Regijs Oratoribus congrediebantur. De rebus verò, quæ diſceptabantur in dies, Bruxellas ad Archiducem, Bergam ad Fœderatos referebatur. Vtrobique capiebantur deliberationes opportunæ. Denique poſt multos habitos congreſſus, multas, ac magnas concertationes; auſpice primùm Deo, & ſecundùm Deum, eorum, qui tantum nego-

Prouinciarum Delegati plurimi Bergæ ad Zomam.

Eorum præcipui Antuerpiam ponunt.

tium

1609. tium tractabant, incredibili prudentiâ, difficultatibus cunctis ſuperatis; utriuſque Partis lætiſſimo conſenſu, decretæ, & conſtitutæ fuerunt in duodecim annos Induciæ quinto Idus Aprilis. Capita rerum, ſeu conditionum in hiſce Inducijs obſeruandarum, fuere numero plurima: duo nempe de quadragintâ. Præcipua verò, & uniuersè pertinentia hæc recenſentur.

Duodecim annorum Induciæ tandem ſancitæ.

Earum conditiones præcipuæ.

Ab Archiducibus Inducias fieri cum Prouincijs Belgij Fœderatis, tanquam cum Populis liberis, & in quos nullum ipſi ius ſibi vendicent: idemque ab Rege Hiſpano praſtandum. Induciarum tempore motum omnem cuiuſcunque generis hoſtilem inter utroſque ceſſaturum terrâ, marique in quâuis utriuſque Partis ditione, nullius conditionis Hominibus exceptis. Vtroſque, quas tùm poſſiderent Vrbes, Oppida, regiones, & loca qualibet, in poſterum ſinè ullâ Partis alterius vexatione poſſeſſuros. Sinceram, conſtantemque amicitiam colendam inter eos, qui Archiducibus pareant, quique Magiſtratibus Fœderatorum: & cuncta ſuperiorum temporum damna obliuione delenda: liberumque utriſque fore per totum Belgium ultro, citroque commeare, ac ſecura exercere commercia. Hac verò per uniuerſam Europam licère Fœderatis, in Regnis quòque Hiſpano Regi ſubiectis: non autem ſinè ipſius conſenſu, in eius ditionibus extra Europam.

Induciæ promulgatæ cum plauſu totius Europæ.

PROMVLGATAE fuere cum his, cæterisque conditionibus Induciæ Idibus Aprilis Antuerpiæ: & intra quindecim dies per Belgium uniuerſum. Paulò pòſt Oratores Regij, & utrique Delegati Antuerpiâ diſceſſere; magnis ubique locorum plauſibus, & Populorum acclamationibus, triumphantium inſtar excepti: ac tanquam publicæ quietis Auctores, & Belgicæ felicitatis Parentes ab omnibus cum veneratione ſalutati. Neque intra Belgium ſe continuit feliciſſimi ſucceſsûs communis lætitia: ſed uniuerſam peruaſit Europam. Eius quippe uniuerſæ intererat, ei bello finem aliquem imponi: quod annos ſupra quadraginta Nationes eius primarias fatigaſſet: earum exhauſiſſet æraria: tot eaſdem millenis hominum millibus orbaſſet. Vt iam appellari Belgium meritò poſſet, non tam arena militaris Europæ, quàm commune ſepulchrum Europæorum Militum.

LAVS DEO.

INDEX RERVM.

A

ACademia belli Oſtendæ Obſidio. Parte 2. pagina 39.
Admirandi euentus in ea. 182. 183.
Aduerſa fortuna perſuadet, quod non proſpera. p. 1. 151.
Æmulatio maximè gliſcit inter pares. p. 2. 173. 238.
Æſtus maris Oſtendæ noxius. p. 2. 48. 142.
Aggeris artificioſi ſupra arenam deſcriptio. p. 2. 44. & ſequentibus.
Aggeris è farciminibus bellicis deſcriptio. p. 2. 59. 60.
Agnitio Philippi III. Regis Hiſpani. p. 1. 414.
Alba pectoris faſcia inſigne Sectatorum Henrici Quarti. p. 1. 223.
Ambiani ſitus, & deſcriptio. p. 1. 289.
Ambianum ab Hiſpanis Ruſticorum ſpecie intercipitur. p. 1. 284. 285.
Ambianenſis præda ditiſſima. p. 1. 287.
Ambiani iactura Galliæ grauiſſima. Lutetiæ præſertim. p. 1. 287. 288.
Ambianum quanti fieret ab Alberto Archiduce. p. 1. 302.
Inexpugnabile viuente Portocarrero. p. 1. 302.
Eo extincto recuperatur ab Henrico Rege. p. 1. 323. 324.
Amicis cogitata communicantur. p. 1. 122.
Amor etiam violentiam habet. p. 2. 139.
Amor ſuorum, vitæ non parcit. p. 1. 180.
Amoris fomes ſimilitudo. p. 1. 343.
Amphitheatrum armorum Belgium. p. 1. 227.
Amſtelrodamum Vrbs Hollandiæ princeps. p. 1. 98.
Anglica legatio in Hollandiam. p. 2. 327.
Animæ magnæ quietis indociles. p. 2. 255.
Animoſiores facilè periclitantur. p. 2. 280.
Annus Iobelæi aperitur à Clemente VIII. Pont. Max. p. 1. 422.
Antuerpia, Belgij Belgium. p. 1. 9.
Nationum emporium. p. 1. 120. 422.
Subſidium mittit Liræ interceptæ. p. 1. 191.
Eamdem liberat. ibidem.
Antuerpiæ, & Oſtendæ comparatio. p. 2. 126.
Antuerpia potiri tentant Fœderati. p. 2. 208.
Antuerpienſis Arx Belgij prima. p. 1. 430.
Eius Præſidij ſeditio. p. 1. 350.
Apophthegmata. Vide, Dicta memorabilia.
Aquarum inundatio ad expugnationem. p. 1. 238. p. 2. 208.
Arcus triumphales in honorem erecti Alberto, & Iſabellæ Principibus, Antuerpiæ. p. 1. 422. Mechliniæ. 421. Erneſto Archiduci Antuerpiæ. p. 1. 120. Bruxellis. 77. Mauritio Comiti Groningæ. p. 1. 98. Margaritæ Reginæ Hiſpaniarum Mediolani. p. 1. 371. Valentiæ 414
Arcus argenteus in ſpeciem Iſidis Mediolani eidem Reginæ. p. 1. 371.
Ardeæ in Gallia ſitus, & deſcriptio. p. 1. 252.
Virgo dicta, quia nunquam capta. ibidem.
Eius obſidio. 253.
Deditur Archiduci Alberto. 256.
Arenarum cumuli in Belgio Dunæ appellantur. p. 2. 15.
Areſcotum Brabantiæ umbilicus. p. 1. 121.
Armis decidenda lis armis intenta. p. 1. 380.
Armorum efficacitas ad perſuadendum. p. 1. 377.
Armorum nomina munitionibus data. p. 1. 4.
Armorum ſuſpenſio in menſes octo. p. 2. 235.
Omnibus grata. 326.
Cur ab Hiſpanis improbata. 328.
Eius conditiones. 325.
Eadem prorogata. 363.
Armorum translatio in Galliam Belgis Catholicis pernicioſa. p. 1. 346.
Artem ſuam nemo doceri vult. p. 1. 139.

ARCES.

Arx Sancti Andreæ poſt Antuerpianam prima in Belgio. p. 1. 430.
Dicta clauis Hollandiæ. p. 1. 399.
Ædificata ab Andrea Cardinali de Auſtria. p. 1. 397.
Eius deſcriptio. ibidem.
Fœderatis valde infeſta. p. 1. 399.
Ab eiſdem ſpetata, & capta. 400.
Arx Cameracenſis à Carolo Quinto Cæſare condita. p. 1. 199.
Caletenſis à Roſnæo expugnata. p. 1. 248.
Nicienſis in Italia munitiſſima. p. 1. 228.
Saſſia in Flandria magni momenti. p. 2. 211.
Arcis Linganæ incendium. p. 2. 308.
Audacia, & ſpes rem facilem oſtentant. p. 2. 225.
Auditu dulcia blandè in animum deſcendunt. p. 1. 15.
Aurica Groningæ Arx capta, & cremata. p. 1. 92.
Auſtriacum munimentum in terra Vaſia. part. 1. 153.

B

BELGIVM.

MArtis Gymnaſium. parte 1.pag.3.
Amphitheatrum armorum.p.1.227.
Armamentarium Hiſpaniæ.p.1.345.
Vtile ad eius Regna tuenda.344.
Ad Catholicæ Fidei defenſionem.ibid.
Arena militaris Europæ.p.2.375.
Sepulcrum Militum Europæorum.ibid.
Patria literarum, & artium.p.2.314.
Campus belli terreſtris, & nanalis. p.2.4.
Quanti fieret à Philippo II. p.1.227.
Quanti eidem ſteterit.p.1.11.
Belgij ſtatus deterioris deſcriptio p.1.8.
Damna ex varietate Gubernatorum. p.1. 345.346.
Ex translatione armorum in Galliam. p.1. 346.
Belgio gubernando idonei.p.1.7.8.
Belgicorum tumultuum cauſæ.p.1.8.
Belgici belli cauſa Regis diſceſſus.p.1.345.
Belgicum bellum Europæ damnoſum.ibid.
Damna allata. ibidem.
Continuatum ultra annos 40.p.2.375.
Belgici belli Hiſtoria utilis militiæ. p.1. 6. p.2. 369.
Eius Scriptores multi.p.1.3.
Belli, & ludi ſimilitudo. p.1.87.p.2.264.
Belli mala Belgis illata. ibid.
Bellicus ardor in generoſis permanet. p.1. 180.
Beneuolentiam minuit calamitas.p.1.273.
Berga ad Rhenum. Vide, Rhenoberga.
Bergæ ad Zomam Interceptio vana.p.2.229.
Bombardæ horribiles circumſcriptæ.p.1.4.
Bombardarum vis.ibidem.
Earum copia in obſidione Cameraci. p.1. 206.
Bombarda fortuitò Mancipium liberat.p.2.7
Bombardarum effectus mirabiles.p.1.183.
Bombardarum ferrea grando. p.1.4.
Bombardæ globus ſacrificantem non lædit.p.2. 106.
Bombardæ ictus vnus duodecim occidit. p. 2. 212.
Bommeliæ in Geldria ſitus, & deſcriptio. p. 1. 390.
Eius obſidio.p.1.393.& ſeq.
Bonum oſtenſum, & negatum cruciat. p. 1. 72.
Brabantia prima Prouincia Belgij.p.1.349.
Cor Belgij.p.1 417.
Brabantiæ Vrbs primaria Louanium. p. 1. 420.
Pagus maximus Tornohutum. p. 1. 278.
Vmbilicus Areſchotum. p. 1. 121.
Breda Mauritij Comitis patrimonium.p.1.6.42.
Centimana dicta. p. 1. 5.
Similis Labyrintho. 6.
Munitiſſima, nec facilè expugnanda. p. 1. 259.
Bredæ obſidio memorabilis. p.1. 6.
Sapienter inſtituta. 5.
Breſortij in Zutphania ſitus, & deſcriptio. p. 1. 333.
Eius interceptio, p. 2. 260.
Breuis hora multorum dierum opera perdit. p. 2. 124.
Britannia miraculorum olim ferax. p. 2. 87.
Brochæ in Geldria ſitus, & deſcriptio.p.2. 239.
Bruxellenſes machinæ in honorem Alberti Archiducis. p. 1. 229.
Burgimagiſter, ſupremus magiſtratus. p.1. 90.
Burtanga quid ſit. p. 1. 58.

C

CAdauera pro munimentis Oſtendæ.p.2.39.
Cæremoniarum ſacrarum maieſtas. p. 1. 385.
Cæremoniæ reconciliationis Henrici Regis in Gallia. p. 1. 85. 88. Romæ. 133.
Calamitates Belgij. p. 1. 8. Galliæ. 17.
Calamitatibus Hoſtium utuntur prudentes.p.1. 142.
Caleti Arx inexpugnabilis. p.1. 239.
Caletum frænum, & clauis Galliæ. p.1. 245.
Eius ſitus, & deſcriptio. p. 1. 241. 242.
Portus commodus varijs Nationibus. p. 1. 240.251.340.
Caleti capiendi anſæ duæ.p.1.241.
Eius deditio cum conditionibus. 246.
Calicibus ſacris propinant Hæretici. p. 1.192. p. 2. 306.
Cameracum olim Ciuitas libera.p. 1. 198.
Eam Carolus Quintus ſubigit, Arce ſtructa. 199.156.
Ab Alenconio Duce Gallis ſubditur, ibid.
Eius ſitus, & deſcriptio. 203.
Obſidio, & circumuallatio. 204.
Munimentum S. Oliæ. non S. Olai. ibid.
De eius obſidione conſultatio. 210. 211.
Eiuſdem deditio cum conditionibus. 223. 224.
Capellæ ſitus, & deſcriptio. p. 1. 109. 180.
Carnes humanæ comeſæ in obſidione Sluſæ.p.2. 376.
Caſtelleti in Gallia ſitus, & deſcriptio. p.1. 156.
A quo conditum, aut munitum, ibidem.
Velut propugnaculum Cameraci.ibid.
In eo excitatum incendium.p.1. 167.

CASTRORVM DISPOSITIO.

Ad Ambianum. p.1. 284. 285.315. ad Arcem S. Andreæ.p.1.396.ad Ardeam. p.1.253. Cameracum.

racum.p.1.204. Dorlanum.p.1.179. Feram. p.1.235. Gertrudisbergam. p.1.38. Graviam. p.2.68. Groningam. p.1.91.93. Hulſtum.p.1.265.267. Laudunum.p.1.113.115. Neoportum. p.2.14. Nouiodunum.p.1.23.24. Oſtendam. p.2.57. Rhenobergam.p.1.308.407. p.2.174.175. Rheſam. p.1.407.408. Syluam-Ducis. p.2.103. Vachrendoncham.p.2.247.
Caſtrorum munitio ad Ambianum. p.1.292. Cameracum. p.1.204.205.215. Gertrudiſbergam. p.1.39. Grollam. p.1.331.
Catholicum Regem requirit Gallia. p.1.19.20.65.
Catholicorum tractatio pacis cum Fœderatis. p.2.28.
Eorum literæ pro ea. ibid.
Fœderatorum reſponſio. ibid.
Catſandæ Inſulæ in Flandria ſitus, & deſcriptio. p.2.146.
Pugna ad eam. 175.
Cautum nunquam ſatis mortalibus. p.2.160.
Cauſæ cladis ad Neoportum. p.2.23.
Cauſas noſſe belli euentuum utile Poſteritati. p.2.22.
Celeritas facit ad victoriam. p.1.37.47.214.216.319.
Celeritas negotijs neceſſaria. p.1.65.
Certamen ſingulare prohibetur à Comite Fontano. p.1.155.
Certamen memorabile Gallorum, & Belgarum ex prouocatione. p.1.423. & ſeq.

CESSATIO ARMORVM.

Alberti Archiducis cum Caletenſibus.p.1.246.
Eiuſdem cum Oſtendanis.p.2.54.
Cum Belgis Fœderatis.p.2.325.
Henrici Regis cum Galliæ Fœderatis.p.1.66.67.86.
In obſidione Laudunenſi.p.1.116.
Spinulæ Marchionis cum Meurſenſibus. p.2.250.303.
Ciuitas literarum Louanium.p.1.421.
Clades Hanenſis Hiſpanorum.p.1.166. Dorlanenſis Gallorum. p.1.182.186. Neoportuenſis Catholicorum.p.2.19. & ſeq. Caletenſis.p.1.248.
Claſſis pendet à cœlo, ventis, & mari.p.2.61.
Claſſis Anglica Eliſabethæ Reginæ. p.2.78.
Hiſpanica Friderici Spinulæ. ibidem.
Hollandica contra Hiſpaniam. p.2.257.
Hollandica à mari diſiecta.p.1.75.
Claues offeruntur in ſignum dominij. p.1.228.417.
In argumentum honoris. p.1.227.229.
Clementia & inter Hoſtes præclara,p.1.191.
Columba literas ferens.p.1.43.
Comitia Gallica ad Regem eligendum. p.1.19.
Eorum indictio. 21.
Commeatuum interceptio. p.1.62.116.117.
Commenta ingenioſa magis ſpecioſa, quàm ſolida.p.2.134.
Comparatio Militiæ veteris, & recentis. p.1.3.
Armorum veterum, & recentium. 3.4.
Obſidionis Oſtendanæ cum Tyria. p.2.186.
Cum Sluſenſi.176.
Spinulæ Marchionis cum Alexandro Parmenſi Duce. p.2.126.186.
Cum Alexandro Magno. p.2.182.186.187.

CONCIONES RECTÆ.

Fontani Comitis defendens translationem armorum in Galliam.p.1.11. & ſeq.
Eiuſdem ſuaſoria continuandæ obſidionis. p.1.211.
Iacobi Franciſcij ſuaſoria accipiendi armorum imperij.p.2.125. & ſeq.
Iſabellæ adhortans Milites.p.2.9.
Mœnij Ducis ſuaſoria Catholici Regis eligendi.p.1.51.52.
Mauritij Comitis adhortans Milites. p.2.15.

CONCIONES OBLIQVÆ.

Suaſoria Coniugij Alberti cum Iſabella. p.1.345.346.
Defenſionis Fidei.p.1.359.360.
Induciarum.p.2.371.372.
Inuaſionis.p.1.24.p.2.219.220.
Muneris accipiendi. p.2.120.121. 199.200.
Pacis inter Hiſpanos, & Gallos. p.1.338.339.
Inter Belgas Catholicos, & Fœderatos. p.1.87.p.2.313.314.
Prælij ineundi.p.2.13.
Præſidij accipiendi.p.2.111.
Regni capeſſendi.p.1.14.
Soluendæ obſidionis p.1.210.
Diſſuadens alienationem Belgij. p.1.344.
Deditionem facere.p.1.223.
Defenſionem Vrbis.p.1.236.
Electionem Iſabellæ.p.1.31.32.
Inducias.p.2.371.
Inuaſionem loci.p.2.250.
Prælium inire. p.1.316.318.319. p.2.12.13.
Conditiones concordiæ cum ſeditioſis. p.1.128.
Conditiones deditionis Ambiani. p.1.323.
Caleti. p.1.246. Cameraci. p.1.223.224.
Feræ.p.1.256. Groningæ.p.1.96.97.
Hulſti. p.1.272.273. Iiendicæ. p.2.155.

Lutetiæ.p.1.104.Oſtendæ.p.2.181.
Rhenobergæ Mauritio. p.2. 35.36.
Spinulæ.p.1.295.
Conditiones Induciarum annorum. 12. p. 2. 375.
Conditiones reconciliationis Henrici Regis. p.1.133.
Congreſſus Rhemenſis Principum Lotharingiæ.p.1.31.
Surenenſis Gallorum.p.1.66.& ſeq.
Delegatorum ad pacem Hiſpaniæ, & Galliæ. p.1.339.& ſeq.
Catholicorum,& Fœderatorum ad tractationem pacis.p.2.28.29.
Delegatorum ad Inducias.p.2.373.
Coniugium Alberti Archiducis cum Infante Iſabella.p.1.342.& ſeq.
Ferrariæ celebratur.370.
Valentiæ ratum habetur 415.
Philippi III. cum Margarita Auſtriaca. p.1.342.370.& 415.
Coniugio ſancita pax Hiſpaniæ, Galliæque. p.2.30.31.
Coniuratio Ambianenſium, ut ſe redderent Henrico Regi.p.1.298.
Germaniæ Principum contra Hiſpanos. p.1.380.381.403.
In Claſſe Friderici Spinulæ.p.2.80.

CONSILIA PROPOSITA.

Ab Archiredio Andreæ Cardinali. p.1. 395.
A Fœderatis Belgij Catholicis Delegatis.p.2.358.
A Friderico Spinula Regi Hiſpano. p.2. 55.
Ab Henricianis Galliæ Fœderatis.p.1.71.
Ab Iuſtiniano Archiduci Alberto. p. 2. 168.
A Mœnio Pontifici.p.1.55.
A Neyo in Aula Hiſpanica.p.2.260.261.
A Philippo II. Filijs. p.1. 359. 360. 361.
A Marchione Spinula Regi Hiſpano.p.2. 196.157.
Ad vitam Ducis tuendam.p.2.138.
Ad expugnandam Oſtendam. p. 2. 343.
Conſtantia,& pertinacia ſæpè confunduntur. p.1.6.
Conſuetudo inueterata multùm poteſt. p. 1. 357.
Conſultantium ſententiæ expendendæ, non numerandæ.p.2.238.
Conſultantes variant ſententijs ad oſtentationem.p.2.70.

CONSVLTATIONES.

De Ambiani ſubſidio.p.1.314.320.328.
De Cameraci ſubſidio.p.1.296.
De Conordæ obſidione. p.1.80.
De facienda deditione.p.1.323.
De mittendo in Galliam ſubſidio. p. 1. 13.
De modo recedendi.p.1.118.
De ſeditionum remedijs.p.1.123.124.
De ſubſidio Gertrudisbergæ.p.1.42.
De Hani defenſione.p.1.154.
De eadem Vrbe inuadenda.p.1.164.
De oppugnatione Dorlani.p.1.176.
De eiuſdem ſubſidio.p.1.177.178.
De expeditione ſuſcipienda; p. 1. 257. 388.& ſeq.p.2.255.
De loco inuadendo. p.1. 235. 239. 259. p.2.237.
De coniugio Alberti, & Iſabellæ; p. 1. 341.
De Rhenoberga obſidenda.p.1.374.p.2. 281.
De Catholica Religione.p.1.382.
De prælio ineundo.p.2.11.& ſeq.
De ſubſidio Rhenobergæ.p.2.33.
De expugnatione Oſtendæ.p.2.49.& ſeq.
De Hoſte perſequendo.p.2.66.67.
De Grollæ ſubſidio.p.2.299.
Contentio Petri Erneſti Mansfeldij cum Belgico Senatu de gubernatione Belgij. p. 1. 11.
Brabantiæ Ducum, & Hollandiæ Comitum de Gertrudisbergæ ditione.p.1.38.
Groningenſium de deditione.p.1.44.46.
Contributionibus cohibentur excurſiones. p.1.278.
Eas prohibet Albertus Archidux, ibid.
Controuerſia inter Fœderatos Galliæ de loco comitiorum.p.1.19.
Inter Marchionem Spinulam, & Aluarum Suarium.p.2.139.
Inter eumdem,& Velaſcum.p.2.251.

CONVENTIONES.

Alberti Archiducis cum Seditioſis. p. 2.153.
Catholicorum cum Fœderatis. p. 2. 31.
Erneſti Archiducis cum Seditioſis. p. 1. 128.
Gameroni cum Hiſpanis.p.1.158.
Eiuſdem Matris cum Captiuis. p.1.170.
Henrici Regis cum Balagnio. p. 1. 131.
Mœnij Ducis cum Hiſpanis.p.1.57.
Oruillerij cum Gallis.p.1.161.
Veſalienſium cum Nuncio Pontificis. p.1.384.
Conuenta cum rebellibus non tenere. p. 2. 336.
Conuiuium Regale Valentiæ.p.1.415.
Copia rerum cum inopia fruentium.p.1.364.
Corbeiæ in Gallia ſitus.p.1.288.
Coriacea moneta Cameraci impoſita. p.1. 320.

Corona ferrea Bononiæ coronatus Carolus Quintus.p.2.242.
Cracoui caſtri in Geldria obſidio.p.2.249.
Crepicordium à Petro Erneſto Manſfeldio oppugnatur.p.1.47.
A Mauritio defenditur,ibidem.
Crepicordij Arcis ſeditio.p.1.426.427.
Cupiditas nunquam expletur.p.1.199.
Cupiditates periculis inflammantur. p.1.138.
Cupiditas non acuit,ſed hebetat virtutem. p.1.208.
Curia Belgarum Fœderatorum Haga Comitis.p.1.89.

D

DEbiliorem in partem pondus incumbit. p.2.171.
Deditionis conditiones. Vide,Conditiones.

DEDITIONES.

Ambiani Henrico Regi.p.1.323.Arcis Sancti Andreæ Mauritio Comiti.p.1.429.430.Ardeæ Alberto Archiduci. p.1.256. Breforttij Mauritio.p.1.335.Caleti Alberto.p.1.246. Cameraci Fontano Comiti. p.1.223.224. Capellæ Carolo Manſfeldio Comiti. p.1. 111. Caſtelleti Fontano. p.1.167. Cracoui Spinulæ Marchioni. p.2.249. Crepicordij Mendozæ Almiranti. p 1.393. Mauritio. p.1.438. Doeteecomi Mendozza. p.1.378. Dorlani Fontano.p.1.186.Enſcheda Mauritio. p.1.335.Feræ Henrico. p.1.256.Gertrudisbergæ Mauritio. p.1.46. Grauiæ eidem.p.2.73.Grollæ eidem.p.1.332. Spinulæ Marchioni.p.2.280.Groningæ Mauritio. p.1.96. Guinæ Alberto. p.1.251. Hamæ eidem.ibidem.Hoyl Catholicis.p.1.148.Hulſti Alberto.p.1.272.Lauduni Henrico.p.1. 130.Lingæ Mauritio.p.1.337. Spinulæ.p.2. 127.Lochemij eidem.p.2.271.Lutetiæ Pariſiorum Henrico.p.1.106.& ſeq.Meldenſis Vrbis eidem. p.1.101. Meurſæ Mauritio. p.1.330. p.2.36. Middelburgi Vandenbergio Comiti.p.2.248.Montis Hullini Alberto.p.1.325. Nouioduni Fœderatis Galliæ. p.1.26.Oldenſalię Mauritio.p.1.336.Spinulæ.p.2.394.Oſtendę eidem.p.2.101,Rhenobergæ Mauritio. p.1.310. iterum. p.2.35. Mendozzæ.p.1.376.Spinulę.p.2 296.Saslejtij Thſerembergio Comiti. p.1.58.Slogteræ Franciſco Verdugo.p.1.59. Sluſæ Mauritio.p.2.175.Stapularum Manſfeldio. p.1. 30.Vachtendonchæ Mauritio.p.1.432. Spinulæ.p.2.248. Veddæ Guillelmo Naſſauio. p.1.59.Verdugo.60.Vinſchotæ Guillelmo. p.1.59.Verdugo.60. Voudæ Mauritio.p.2. 212.
Deditio accelerata Capellæ.p.1.111. Gertrudisbergæ. p.1.45. Montis Hullini. p.1.325. Nouioduni.p.1.26.Rhenobergæ. p.2.295. Voudæ p.2.212.
Deditionis acceleratæ cauſæ.p.1.45.111.
Deditio accelerata punita ab Henrico Rege.p.1.257. à Spinula Marchione. p 2.212.
Defenſio Cameraci.p.1.206.208.Capellę p.1. 110.Dorlani.p.1.177.185.Gertrudisbergæ. p.1.40.Grollæ.p.2.301.302.Groningæ.p.1. 93.Hani.p.1.112 Lauduni.p.1.128.129.Oſtendæ. p.2.58.169.179.185. Syluæ-Ducis. p.2.52.

DESCRIPTIONES.

Adorationis Pontificis.p.1.369.Aggeris artificioſi ſupra arenam.p.2.44.& ſeq.Aggeris è farciminibus bellicis.p.2.59.60. Arcis S. Andreæ in Belgio. p.1.397.399.Arcuum triumphalium.Vide,Arcus.Blindarum militarium.p.2.141. Cæremoniarum reconciliationis Henrici Regis in Gallia. 85.86. Romæ. 133.134. Candelabrorum bellicorum.p.2.141.Certaminis priuati Gallorum, & Belgarum.p.1,424.& ſequ. Circumuallationis Cameraci p.1.240.Congreſſus Surenenſis p.1.66. Eluuionis in Belgio. p.1.145. 147. Eruptionis magnæ Ambianenſis, p.1. 299 300.Rhenobergenſis.p.2.285.Exercitus ærumnarum p.2.270.Hyemis iniquitæ. p.2.268.269. Incendij horribilis. p 1.375. Ingreſſus ſolemnis. Vide,Ingreſſus. Ingreſſus Lutetiæ Henrici Regis.p.1.106.& ſequ. Intereceptionis Ambiani.p.1.284.& ſeq. Vide,Interceptio.Loci prælij Neoportuenſis. p.2.15.16.Machinarum in exceptione Principum.p.1.129.Vide,Machinæ io honorem. Machinarum in Oſtendæ obſidione. p.2. 59.60. Vide, Machinæ bellicæ. Maris Glacialis p.1.139.140.Morbi extremi,& mortis Philippi Secundi.p.1.354.& ſequ. Munitionum.Vide,Munitiones.Naualis pugnæ.Vide,Prælium nauale. Obeliſci Bruxellenſis. p.1.229. Oſtendæ dirutæ, ac vaſtatæ. p.2. 187.188.Pontis ingenioſi à Targono extructi. p.2.174. Pontium vectibilium. p.1.333. Rheni,& Vahalis.p.1.350.Ruinæ à cuniculo.p.1.95. Saſſi Gandauenſis. p.1.438. Seditionis Areſchotanæ, & Sichemienſis. p.1. 122.& ſeq Sponſalium Regiorum. p.1.369. 370.415. Tempeſtatis marinæ effectuum. p.1.75.p.2.142. Theatri Antuerpienſis Erneſto Archiduci erecti. p.1.130. Triremis Bruxellenſis. p.1. 229. Vitæ militaris Ambroſij Marchionis Spinulæ. p.2.117.138.
Deſiderata valde ſpe ipſa delectant. p.2.349.
Deſperatio audaces facit.p.1.125.291.312.p.2. 12.

Deſperatio ſæpe ſpem gignit,parte a.pag.129.
Deſperatis in rebus omnia tentanda.p.2.174.
Deteriorum imitatio facilis.p.1.72.310.
Diccus quid ſit apud Belgas.p.2.43.
Dictum ſæpe nocet auctori.p.1.240.
Dictum inclementer argutum.p.1.184.
Dicta numerum annorum notantia. p.2.182.

DICTA MEMORABILIA.

Alberti Archiducis de Oſtendæ obſidione. p.2.184.
Bentiuoli Cardinalis de Erneſto Archiduce. p.1.144.
De Marchionis Spinulę victorijs.p.2.302.
Brabantorum de ſua fortitudine.p.1.426.
Ferdinandi Archiducis de Pompeio Iuſtiniano.p.2.133.
Fœderatorum de Hiſpanis.p.1.400.
De ſuis nauibus.p.2.6.
Friderici Spinulæ de ſua morte.p.2.98.
Gallorum de Henrico Tertio,& Quarto. p.1.324.
Henrici Quarti de Spinula Marchione. p.2.257.
De Militibus Hiſpanis, & Gallis. p.1.328.
De morte Humerij.p.1.165.
De Montenigrio Marchione.p.1.324.
Henrici Friderici de ſe.p.2.12.
Hiſpanorum de Spinula.p.2.211.
Mauritij de eodem.p.2.228.
De Rhenoberga tuenda.p.2.283.
Militis morientis de Hæreticis.p.1.183.
Montenigrij de Henrico Quarto.p.1.324.
Niuernenſis Ducis de Bullonio,& Sanpaulo. p.1.199.
Philippi Secundi de Leodicenſibus. p.1.148.
De victoria nauali.p.1.363.
De iactura Claſſis.p.1.364.
De ſuis cruciatibus.p.1.355.
De prompto animo.356.
De Fide Catholica.361.
Philippi Marchionis Spinulæ de Familia Auria.p.1.243.
Sacerdotis de crudelitate.p.2.266.
Spinulæ Marchionis de Gallis.p.2.296.
De Pacis Belgicæ inimicis.p.1.347.
Thuani de Marchione Spinula.p.2.177.
Verdugi,Franciſci de ſuo nomine, & cognomine.p.1.150.
Vxoris Balagnij de ſe glorioſè.p.1.225.
Dicta vulgara de Oſtendæ victoria. p.2.182.
Dies anniuerſarius Oſtendæ obſeſſæ.p.2.183.
Dieſthemienſis ſeditio.p.1.433.p.2.106.& ſeq.
Dilata ſpes cruciat,ut ablata.p.2.179.
Diligentiæ non ſemper reſpondet euentus. p.2.71.
Direptio Breſortij. p.1.335. Caleti. p.1.249. Hani. p.1.166. Hanuti. p.1.37. Herculani. p.2.306. Liræ.p.1.192.
Diſcordia facilis in hominibus liberis. p.2.331.
Diſcordiæ parant Hoſti victoriam. p.1.252.
Diſcordes ſententiæ obſunt belli conſilijs. p.1.407.
Diſpoſitio oppugnationis Oſtendæ.p.2.57.
Diſſenſiones Mœnij Ducis, & Hiſpanorum. p.1.56.57.
In Pariſienſi conuentu.p.1.63.64.
In Surenenſi congreſſu.p.1.67.84.
Factionum Groningæ.p.1.94.
Principum Ardeæ.p.1.252.255.
In exercitu Germanorum.p.1.407.411.412.
Ditionis ſtudium præpollet affinitatibus.p.2.30.
Diuerſio armorum.p.2.51.
Doceri ab alijs artem ſuam pudet.p.1.239.
Doctrinarum emporium Salmantica. p.2.4.
Dolor tempore mitigatur.p.2.354.
Dominatus plurium improbatus.p.2.122.
Domus ex naui.p.1.140.
Dorlani ſitus,& deſcriptio.p. 1.174.
Strages.176.
Incendium.186.
Victoria memorabilis.187.
Drama Iudithæ datum Ferrariæ.p.1.370.
Dunæ dicuntur à Belgis arenæ tumuli. p.2.6.15.
Duodecim occiſi uno ictu bombardæ. p.2.211.
Durangum propugnaculum in Bommelia. p.1.398.
A Didaco Durango extruitur. ibidem.
A Fœderatis oppugnatur.ibidem.
Ducis exiſtimatio quanti ſit. p.1. 409.250. p.2.215.
Ducis nomen non meretur,qui ſemel tantùm pugnat.p.2.199.

E

EDICTA.

ALberti Archiducis contra Seditioſos. p.2.77.78.307.
Andreæ Cardinalis contra Fœderatos. p.1.387.
Fœderatorum contra Catholicos.ibidem.
Contra Hiſpanos.p.1.232.
Contra Societatem Ieſu.ibidem.
Mansfeldij contra redemptionem hoſtilium incurſionum.p.1.36.
Fœderatorum contrarium.ibidem.
Electus dicitur Caput Seditioſorum.p.1.122.

ELO-

ELOGIA.

Blaſij Capiſucchij.p.1.32.
Camilli Capiſucchij.p.1.30.
Chriſtiani Sauinrij Roſnæi.p.1.268.269.
Erneſti Archiducis.p.1.247.
Franciſci Verdugi p.2.150.
Friderici Spinulæ.p.1.98.
Hieronymi Rhò.p.2.20.21.
Ioannis Neyi Franciſcani.p.1.316.
Marchionis Ambroſij Spinulę ab Hieronymo de Marinis.p.2.259.
A Fœderatis.p.2.350.
Nicolai de Auria.p.2.241.& ſeq.
Philippi Secundi Regis.p.1.362.& ſeq.
Et à Clemente Octauo.ibid.
Pompeij Iuſtiniani.p.2.132.133.
Theodori Triuulcij.p.2.245.
Elnuio fluuiorum ingens in Belgio, p.1.146.147.
Quàm damnoſa fuerit.147.
Elouio Tiberis maximi detrimenti. p.2.268.
Emolumenta magnanimi ſpernunt. p.1.129.
Enſchedæ in Belgio ſitus, & deſcriptio. p.1.335.
Eruptiones quotidianæ in obſidione Oſtendæ.p.2.39.
Eſcoriacum Oppidum in Hiſpania. p.1.355.
Ibi Sancti Laurentij Templum inclytum.ibid.
A Philippo Secundo extructum.ibid.
Euchariſtia Chriſtianę concordię ſymbolum. p.1.64.
Euchariſtiæ Sacramentum conculcatum. p.1.102.p.1.306.
Euentus mirabiles. Ictus bombardæ captiuum liberans.p.2.7.
Gelo obrigeſcentes.p.2.54.
Fœmina bellatrix.p.2.59.
Sacerdos illæſus à bombarda.p.2.106.
Plures in obſidione Oſtendæ. p.2.182.283.
Europæ damnoſum Belgicum bellum. p.1.345.
Europæ plauſus ob Induciaſ Belgicas. p.2.375.

EXCEPTIONES HONORIFICÆ.

Alberti Archiducis Niciæ.p.2.227.228. Bruxellis.228.229.Eiuſdem,& Iſabellæ Principum Belgij, Lucemburgi. 417. Bruxellis. 419. Antuerpiæ. 422. in Heluetia. 416. ad Oſtendam.p.2.187.188.
Andreæ Cardinalis de Auſtria Bruxellis. p.2.352.353.Antuerpiæ.386.
Erneſti Archiducis in Belgio.p.1.77. Antuerpiæ.120.121.
Fontani Comitis Attrebati.p.1.226.
Margaritæ Hiſpaniæ Reginæ cum Alberto in Mantuanis finibus. p.1.368. Ferrariæ. 369.370. Mediolani. 371.372. Genuæ. 412. Valentiæ in Hiſpania.414.415.
Mauritij Comitis Groningæ.p.1.97.
Spinulæ Marchionis Ambroſij in Aula Gallica.p.2.193.194. in Hiſpanica.194.195.204.258.in Hollandia.352.
Excurſiones contributionibus cohibentur. p.1.278.

EXCVRSIONES.

Catholicorum, & Fœderatorum mutuæ p.1.423.
Fœderatorum in Brabantiam. p.1.258.p.2.264.
Gallorum,& Hollandorum in Lucemburgenſem Ducatum.p.2.138.
Rhenobergæ Præſidij.p.1.413.73.
Ludouici Naſſauij in Lucemburg.p.2.77.
Philippi Naſſauij in Brabantiam. p.1.30.37.
Seditioſorum per eamdem.p.2.152.153.
Solmenſis Comitis in Vaſiam terram. p.1.73.74.
Exequiæ honorificæ Alexandri Farneſij. p.1.11.Bellæ Marchionis. p.2.105. Io. Baptiſtæ de Auria.p.2.243. Pompeij Iuſtiniani. p.2.133.

EXERCITVS DISPOSITIO.

Ad Ambianum intercipiendum. p.1.284. Ad idem recuperandum, Gallorum. p.1.294.295. Ad retinendum, Hiſpanorum erumpentium.299. In horum ſubſidium,Archiducis.315.
Ad Brocham.p.1.240.
Ad Dorlanum Hiſpanorum. p.1.179. & 185.Gallorum.179.
Ad Grauiam.p.2.68.
Ad Grollam.p.2.301.
Ad Hulſtum.p.1.268.
Ad Laudunum Fœderatorum Galliæ. p.1.184.
Ad Neoportum Alberti. p.2.14. Mauritij.14.15.16.
Ad Oldenſaliam.p.2.223.
Ad Oſtendam.p.2.57.
Ad Rhenobergam.p.2.285.292.
Ad Rhenum.p.2.222.
Ad Sluſam.p.2.264.265.
Ad Vachtendoncham.p.2.247.
Exercitus recenſio ad obſidionem Ambianenſem. p.1.294.295.Caletenſem. p.1.241. Nouiodunenſem.23.
Hanenſem expeditionem.153.154.
Archiducis ad Ambianum. p.1.314. ad Neoportum.p.2.8.

Mar-

Marchionis Spinulæ ex Italia. p.2.62.
Aliorum.p.2.205.
Catholicorum ad Rhenum.p.2.266.267.
Exercitus ordo mirabilis in receptu: Fœderatorum Galliæ.p.1.117.& ſeq.
Seditioſorum Sichemienſium. p.1.128.
Copiarum Varaſſij Comitis.p.1.279.
Archiducis.p.1.321.322.
Eiuſdem.p.2.102.103.
Iuſtiniani.p.2.165.& ſeq.
Exercitus Fœderatorum Galliæ ab Henrico hoſte laudatus.p.1.118.
Exiſtimatio in bello magni momenti.p.1.128.
Quanti fiat ab Ducibus.p.1.250.339.p.2.215.
Principibus potior utilitate. p.1.250.339.
Militaribus etiam viris.p.2.79.
Merces magnanimorum.p.2.129.
Confert ei mora negotiorum. p.2.363.
Poſtponenda Diuino obſequio.p.2.365.
Expugnatio Caleti p.1.249.250.Neouillę.18. Othmarſiæ.58.
Extinctorum numerus ingens in obſidione Oſtendæ.p.2.39.188.189.
Extincti ſeptem eius Gubernatores.189.

F

FAcinus animoſum Blaſij Capiſucchij.p.1.31.Militis ad pontem Oſtendæ.p.2.48.
Factiones,& tumultus Groningæ.p.1.59. Ardeæ.p.1.252.
Factiones præualent naturæ.p.1.269.
Fama creſcit eundo.p.2.334.
Famæ iactura non reſarcitur.p.2.330.
Fames in obſidione Feræ.p.1.239.
Maior Sluiæ.p.2.176.
Farciminum bellicorum deſcriptio: p.2.58.60.
Felicitas in militia requiritur. p.1.176.
Feræ ſitus,& deſcriptio.p.1.235.
Obſidio ab Henrico Rege.235.& ſeq.
Peſtis in ea.239.
Deditio,& eius conditiones.256.
Ferrariæ qua pompa excepta Regina Hiſpaniæ cum Alberto Archiduce. p.1.368. & ſeq.
Ferrea corona ubi coronatus Carolus Quintus.p.2.242.
Fide ſua obligantur Germani.p.1.29.
Fides Catholica ſolùm exercenda Lutetiæ. p.1.104.
Finis coronat opus.p.1.194.
Fœdera Regis Galliæ cum Angliæ Regina. p.1.151.cum Fęderatis.p.2.364.Regis Angliæ cum eiſdem.pag.365.
Fœminæ non ſuccedunt in regnum Galliæ. p.1.55.67.
Fœminæ ſalutem gloriæ præferunt.p.1.95.
Perdere ſolent Vrbes.ibid.
Groningæ præualent Vitiis.ibid.
Earum propria ſuperbia.p.1.219.
Fontanum munimentum in terra Vaſia. p.1.153.
Fortes alliciuntur periculis.p.2.128.
Fortuna belli varias. p.1.74.88.89.394.p.2.127.
In bello maximè dominatur.p.1.146.
Fauens incitat ad nouum prælium. p.1.331.
Frænum Galliæ Caletum.p.1.245.
Fratres eſſe ſimiles moribus naturale eſt.p.2.118.
Fraternam coniunctionem ſcindit auaritia, vel ambitio.p.1.230.
Fretum Naſſauium à Mauritio denominatum.p.1.139.
Friſiæ velut oſtium Linga. p.2.220.
Fumo excitato repelluntur Hoſtes. p.1.311.

G

GAlliæ clauis Caletum.p.1.245.
Galliæ legum fundamentum Religio. p.1.65.
Gallica lex Salica excludens ſęminas à ſucceſſione Regni.p.1.55.67.
Gallici Regni caput Lutetia Pariſiorum. p.1.102.
Gaudent homines, ubi minimè decet. p.1.160.
Gaudia humana nunquam integra. p.1.77.99.p.2.228.244.
Nec diuturna.p.2.94.
Geldriæ Præſidij ſeditio.p.1.310.
Gelu homines obrigeſcunt.p.2.54.
Generoſi periculis alliciuntur.p.2.115.128.
Eis graue ſupplicium ignominia. p.1.430.
Geertrudisbergæ ſitus, & deſcriptio. p.2.37.38.
Eiuſdem obſidio.38.& ſeq.
Strenua defenſio.40.
Deditio.45.
Cauſæ deditionis accelerate.45.46.
Glacialis maris deſcriptio.p.1.139.140.
Gloria maior,quæ inexpectata.p.2.129.
Gloria ducuntur militares Viri.p.2.79.
Grauiæ ſitus,dominium,deſcriptio.p.2.67.
Obſidio.ibid.Eius diſpoſitio.68.
Groenlandia,ultima Thule.p.1.139.
Grollæ ſitus,& deſcriptio.p.1.188.p.2.278.

Obſi-

Obſidio à Mauritio. p.1.188.p.1.331.
A Spinula,p.2.278.& ſeq.
Deditio Mauritio,p.1.332.
Spinulæ.p.2.280.
Grollæ incendium.p.1.332.
Groningæ ſitus,& deſcriptio.p.1.89.90.
Obſidio.89. Deditio.96.
Deditionis conditiones.96.97.
Groningenſis obſidionis fama.p.1.99.
Groningæ factiones,& tumultus.p.1.59.
Groningæ fœminæ dominantur.p.1.95.
Groningæ Arx Aurica cremata.91.
Groningani Præſidium recenſetur.p.1.81.90.
Groningenſis prouincia diues.98.
Groninga Vrbs præcipua.58.
Gubernationis præſagium.p.1.352.
Gymnaſium Martis Belgium.p.1.3.

H

HÆreſis Minotaurus.p.1.6.
Dominatum affectat.p.1.64.
Diuinum,& humanum imperium excutit.p.1.176.
Caluiniana præſertim,ibidem.
Hæreſis ſacrilegijs gaudet.p.2.306.
Hæretici nequeunt conuenire cum Catholicis.p.1.231.
Miſſæ præſertim aduerſantur.p.1.385.
Hæreticos ſectatum, in morte pœnitet. p.1.183.
Haga Comitis Curia Fœderatorum. p.1.89. p.2.31.
Hallenſe ſacellum Beatæ Virginis miraculis clarum.p.1.224.418.
Hani in Gallia ſitus,& deſcriptio.p.1.157.
Prælium ibi horarum ſexdecim. p.1.165.
Noua res ibidem orta.168.
Hanenſis internecio ab Hiſpanis vindicata. p.1.181.186.
Hiſpaniæ quàm utile Belgium. p.1.344.345.
Hiſpaniæ,Galliæque pax per coniugium ſancita.p.2.30.31.
Hiſpanæ vires in Belgio cur diminutæ. p.1.90.
Hiſpanica Aula,ſchola prudentiæ.p.1.144.
Hiſtoria belli Belgici utilis militiæ p.1.6.
Hocſtrata obſidetur ab Alberti Archiducis Copijs.p.2.101.
Hocſtratana ſeditio omnium maxima.p.2.77.
Hollandiæ princeps Vrbs Amſterodamum. p.1.98.
Hollandiæ clauis dicta Arx Sancti Andreæ. p.1.399.
Hollandico mari non videntur aptæ triremes.p.2.5.
Homines non parcunt,quibus parcunt inanima.p.2.48.
In peiorem partem res interpretantur. p.2.329.
Honori ſtudent militares animi.p.1.311.
Honoris ergo claues locorum offeruntur.p.1.227.229.
Hoyi ſitus,& deſcriptio.p.1.140.141.
Intercipitur ſtratagemate.141.
Obſidetur,& recuperatur.146.147.
Conditiones,quibus recipitur.148.
Hulſti in Flandria ſitus,& deſcriptio. p.1.260.261.
Eius obſidio diſſuadetur.259.
Suadetur,& ponitur.260.
Deditio,& eius conditiones.272.273.
Humana gaudia luctu occupantur. p.1.218.426.
Mœrore miſcentur.p.1.99.
Humanarum viciſſitudinum arbitra Diuina prouidentia.p.2.85.
Humanæ carnes comeſæ in obſidione Sluſæ. p.1.176.
Humanum eſt miſerari calamitates etiam meritas p.2.307.
Hyems horrida præter ſolitum. p.2.268.269.

I

IActatores in pericula nimis abiecti. p.1.426.
Iactura boni acerbior,cum id propè eſt. p.1.256.
Ignes cuniculorum mirabiles.p.2.184.
Ignibus alendis apta terra.p.2.270.
Ignominia graue ſupplicium generoſis. p.1.430.
Imago unius occiſi monet ad ultionem. p.1.426.
Imitatio deteriorum facilis.p.1.71.p.2.74.
Imperio gaudent etiam imperij contumaces. p.2.303.
Imperium aliquando recuſatur.p.1.81.
Imperium multorum noxium.p.1.252.
Imperium omne recuſat Hæreſis.p.1.176.
Impetus animi repentinus cœcutit. p.1.215.293.
Inauſum nil relinquit temeritas.p.2.100.
Incendium ad Ambianum in Gallijs.p.1.324.
Breforti. p.1.335. Caſtelleti.p.1.167. Dorlani.p.1.186. Grollæ.p.1.332. Hani.p.1.165. Herculani.p.2.306. Linganæ Arcis.p.2.308. Rhenobergæ horrendum.p.1.175.
Indictio Comitiorum in Gallia.p.1.21.
Induciæ in Gallia.p.1.66.86.
Induciarum utilitates, & commoda. p.2.367.372.
Induciarum Belgicarum Scriptores.p.2.312.
Earum tractatio.p.2.312.& ſeq.

Induciæ 12. annorum in Belgio ſancitæ. p.2. 375.
Earum conditiones 38.ibidem.
Induciarum cauſa plauſus Europæ.p.2.375.
Inexpugnabile cenſetur Ambianum.p.1.302. Breda.259. Caletum.239. Oſtenda, 258. & p.2.184.185.
Infelices machinationes Hoſti utilès. p.1. 297.
Infortunium Appij de Comitibus.p.1.27.28.
Marchionis Malaſpinæ.p.2.107.
Infortunium fortuitum.p.2.57.
Ingenia varia,ut vultus.p.2.228.
Ingenioſa commenta magis ſpecioſa, quàm ſolida.p.2.134.
Ingratos faciunt Politicæ artes.p.1.230.

INGRESSVS HONORIFICI.

Archiducum Sponſorum Bruxellis. p.1.419. Erneſti Archiducis Antuerpiæ. p.1.120. Bruxellis.77. Henrici Regis Ambiani. p.1. 324. Mauritij victoris Groningæ. p.1.97. Reginæ Hiſpaniæ, Ferrariæ. p.1.368.369. Mediolani.371.372. Valentiæ.414.
Iniuria quandoque pro beneficio eſt. p.2.7.
Inanimæ res reuerentiores Dei, quàm homines.p.2.106.
Inſidiæ Bironij.p.1.274.275.Fœderatorum. p.1.388. p.2.106. 281.291. Gallorum. p.1. 297.p.2.18.Hiſpanorum.p.1.290. Mauritij. p.1.78.
Inſidiantes alijs omnia timent.p.2.106.
Interceptio Ambiani. parte 1.284.285. Arcis Varhtendonrhæ.p.1.422.p.2.84 Brefortij. p.2.261. Herculani. p.2.304.305. Hoyi.p.1. 141.Liræ.p.1.191. Orſoyæ.p.1.373.
Interceptio vana Arcis Hanenſis. p.1.168. & ſeq. Attrebati.p.1.292. Bergæ ad Zomam. p.2.229.230.Dorlani.p.1.293.Geldriæ.p.2. 247. Grauiæ. p.2.231. Noniodnni. p.1.22. 23.Sluſæ.p.2.264.265. Traiecti ad Moſam. p.1.78.p.2.145.Venlonæ.p.2.297.
Interuentio Auardezielæ in Friſia. p.1.59.92. Brefortij.p.1.335 Veddæ p.1.60.
Internuntij lentè negotia tranſigunt.p.2.31.
Non ſemper fideliter perſerunt.35.
Inuidia gliſcit in Aulis Principum.p.1.198.
Inter homines diuerſæ Nationis.ibid.
Malus effectus ex bona cauſa. p.2.200.
Facta præclara inſequitur, ut umbra lucem.p.2.369.
Inuidus vult non ipſe habere,ſed nè alius habeat.p.2.201.
Inundare aquis loca Hoſtium uſitatum. p.1. 238.303.
Iobelæi annus aperitur à Clemente VIII.p.1. 422.
Iræ impetus incautos facit.p.1.188.
Iudithæ Drama Ferrariæ datum Reginæ Hiſpaniæ.p.1.370.
Iuramentum Fœderatorum Galliæ. p.1.64. Groningenſium contra Hiſpanos. p.1.97. Mutuum Henrici Regis, & Catholicorum Aſſeclarum.p.1.16.Alberti,& Belgarum. p.1.349.350. Archiducum.& eorumdem. p.1.417.419.& ſeq.

L

LAbore parta chariora ſunt.p.1.7.
Labyrinthi ſpecies in Breda obſeſſa. p.1. 6.
Lacrymæ ſunt precum compendium.p.1.160.

LÆTITIA PVBLICA.

Ob Ambianum interceptum.p.1.287.
Ob idem recuperatum.p.1.325.
Ob Cameracenſem victoriam. p.1.285.
Ob Henrici reconciliationem in Gallia. p.1.86.
Ob eamdem Romæ.p.1.134.
Ob natum Philippum Quartum. p.2. 207.
Ob pacem inter Hiſpanos,& Gallos.p.1. 342.
Ob Spinulæ victorias. p.2.228.252.253.
Ob Oſtendam expugnatam.p.2.182.
Ob reditum Spinulæ in Belgium. p.2. 206.
Ob eius aduentum Genuam.p.2.259.
Ob armorum ſuſpenſionem.p.2.326.
Ob Inducias 12.annorum.p.2.375.
Laus ab Hoſte:Alberti Exercitus ab Henrico. p.1.322. Erneſti Archiducis à Fœderatis. p.1.144.Fœderatorum Galliæ ab Henrico. p.1.118.Henrici Regis à Fontano Comite. p.1.233. Eiuſdem à Montenigrio. p.1.324. Montenigrij ab eodem. p.1.324. Spinulæ Marchionis à Fœderatis. p.2. 350.351. à Mauritio.28 .233.Mauritij à Spinula. p.2. 353. Spinulæ Exercitus à Mauritio. p.2. 175.Dominici Vici à Comite Fontano.p.1. 224.
Lauduni ſitus,& deſcriptio.p.1.113.
Obſidetur ab Henrico Rege. p.1.112. & ſeq.

LEGATIONES.

Angliæ Regis ad Archiduces.p.2.209. ad Fœderatos.p.2.329. Fœderatorum ad Angliæ Regem.ibidem.ad Regem Daniæ.345.Huius ad eoſdem.ibidem, Cameracenſium ad Henricum Regem.p.1.219. Erneſti Archiducis ad Erneſtum Bauarum.p.1.143. Hu-

ius ad Belgas Fœderatos. 142. Henrici ad Fœderatos. p.2.326. Hiſpani Regis ad Gallum.p.2.363.ad Anglum.ibidem.Rodulphi Imperatoris ad Albertum.p.1.430. ad Fœderatos.431.
Lex Salica vetans ſuccedere in Regnum fœminas.p.1.55.67.
Eius vis magna in Gallia.p.1.81.821
Legum Gallicarum fundamentum Religio. p.1.65.
Leges militares Fontani Comitis. p.1.149. 155.216.& ſeq.Marchionis Spinulæ.p.2.64. 65.177.216.217.221.269.
Liberatio ab obſidione.Grollæ à Mondragonio.p.1.188.189.à Spinula Marchione. p.2. 302. Hocſtratæ à Mauritio. p.2.102. Lutetiæ,ac Rhoromagi à Farneſio.p.1.10.Syluę-Ducis ab Alberto Archiduce.p.2.112.
Liberatur Mancipium ictu bombardæ. p.2.7.
Libertatis tuendæ cura.p.2.230.
Lingæ ſitus,& deſcriptio.p.1.336.p.2.224.225.
Eius opportunitas.p.2.225.
Magna munitio deſcripta.ibidem.
Propugnacula à ſingulis prouincijs.ibid.
Obſidio à Mauritio.p.1.336.337.
Deditio.337.
Obſidio à Spinula Marchione. p.2.225.
Deditio.227.
Eius Arcis incendium.p.2.308.
Litæ ſitus,& deſcriptio p.1.191.
Eius interceptio.ibidem.
Subſidium ab Antuerpia, & Mechlinia. 193.
Recuperatio.ibidem.
Lis armis intenta,armis decidenda. p.1.380.

LITERÆ.

Archiducum ad Belgas Fœderatos. p.2.314.
Breautæi ad ſuum Militem.p.1.424.
Catholicorum ad Belgas Fœderatos. p.2.18.
Erneſti Archiducis ad eoſdem.p.1.88.
Erneſti Bauari ad Erneſtum Archiducem.p.1. 143.
Fęderatorum Belgij ad Philippum Auraicum. p.1.230.
Eius reſponſio. 231.
Ferdinandi Bauari ad Marchionem Spinulam.p.2.251.
Fontani Comitis ad Arteſios,& Hannonios. p.1.153.
Friderici Spinulæ ad Philippum Tertium.p.2. 63.64.
Gerardi ad Breautæum.p.1.424.
Gubernatoris Rhenobergę ad Albertum.p.1. 13.
Henrici Sectatorum ad Fœderatos Galliæ. p.1.53.
Fœderatorum reſponſio.64.
Hortenſij Spinulæ ad Fridericum. p.2.85.86.
Iſabellæ ad Regem Hiſpaniarum Fratrem. p.2.196.202.
Marchionis Spinulæ ad Fridericum Fratrem. p.2.83.
Ad Albertum Archiducem.200.
Ad Lermæ Ducem.201.
Ad Hiſpanum Regem.327.
Regis reſponſio.327.328.
Ad Carolum Stratam.330.
Ad Ioannem Idiaquium.ibidem.
Ad Andream de Prada.ibidem.
Ad Regem Hiſpanum.330.331.
Regis reſponſio.333.
Ad eumdem.338.
Regis reſponſio.339.
Mendoſæ ad Garzadorum Nuncium. p.1. 382.
Ordinum Fœderatorum ad Archiduces. p.2. 348.
Philippi Secundi ad Belgas Catholicos. p.1. 13.347.348.
Eorum reſponſio.348. 349.
Philippi Tertij ad Marchionem Spinulam. p.2.56.57.
Ad Archiducem Albertum.p.2.365.
Portocarreri ad eundem.p.1.302.304.
Salinarum Comitis ad Marchionem Spinulam.p.2.349.
Rodulphi Imperatoris ad Fœderatos. 343. 344.
Fœderatorum reſponſio.344.345.
Salinarum Comitis ad Marchionem Spinulam.349.
Literæ per columbam miſſæ.p.1.43.
Sagittis miſſæ.p.2.184.
Ziferis ſcriptæ.p.2.33.
Literæ interceptæ à Fęderatis.p.1.43.95.p.2. 33.
A Fontano Comite.p.1.158.
A Mauritianis.p.2.155.
Literæ Captiuorum præleguntur à Dominis. p.1.424.
Literis addicuntur minores Filij.p.2.4.
Lochemium obſidetur à Borgia.p.2.271.
Et capitur.ibidem.
Louanium Vrbs primaria Brabantię.p.1.420.
Ciuitas literarum.421.
Lucemburgum aditus Hiſpanis, atque Italis. p.1.138.
Luctus occupat gaudia humana.p.1.228.
Ludi,& belli ſimilitudo.p.1.87.p.2.264.
Lutetia Pariſiorum Galliæ caput.p.1.102.
Capax Orbis terrarum.p.1.342.
Eligitur ad Regni comitia.p.1.19.
Fidem Catholicam ſolam exercet. 104.
Deditur Henrico Regi.p.1.104.
Deditio præparatur.105.
Grauis ei Ambiani iactura.p.1.287.288.

M

Machinæ in honorem erectæ:
Antuerpiæ Alberto, & Iſabellæ. p.1. 432.
Bruxellis Erneſto Archiduci.p.1.77.
Alberto Archiduci.p.1.229.
Mediolani Reginæ Hiſpaniarum, & Alberto.p.1.371.
Magnanimi mortem inuitant.p.1.358.
Repulſa magis irritantur.p.1.387.
Non franguntur aduerſis.p.2.23.
Emolumenta ſpernunt.p.2.129.
Eis merces exiſtimatio.ibid.
Res conſtanter proſequuntur. p.2.185.
Spe facilè mouentur.p.2.124.
Non multùm quieſcunt.p.2.255.
Magnanimitas innata Nobilibus.p.2.199.
Malus effectus ex bona cauſa inuidia.p.2.200.
Malè citiùs, quàm bene homines de alijs opinantur.p.2.79.
Mancipium liberatur ictu bombardæ. p.2.7.
Mare abſorbet omnia, & nunquam expletur. p.2.123.
Mare peccata hominum punit.p.1.75.
Mare oppugnatum in obſidione Oſtendæ. p.2.39.40.
Mari Hollandico non videntur aptę triremes. p.2.5.
Maris æſtus pernicioſus p.2.48.
Maris tempeſtas valdè noxia.p.1.75.p.2.142.
Maris glacialis deſcriptio.p.1.139.140.
Martis Gymnaſium Belgium.p.1.3.
Martis theatrum Oſtendæ obſidio p.2.39.
Media via (vulgò Neutralitas) incuta. p.1. 141.
Medium, in quo virtus ſita, non facilè tenetur.p.1.313.
Medicamenta aſpera malum exaſperant.p.2. 78.
Medicina non prodeſt, ubi morbus inualuit. p.1.223.
Medicorum gloria ſanare morbos deſperatos.p.2.129.
Mediolani honores exhibiti Reginæ Hiſpaniæ, & Alberto Archiduci.p.1.371.372.
Meurſæ obſidio p.1.330.
Deditio.ibidem.
Middelburgum Vrbs Zelandię princeps.p.1. 151.
Militiæ recentis, & veteris comparatio. p.1.3.

MILITARIA DOCVMENTA PER EXEMPLA.

Ætas.

Militauit Hieronymus Rhò anno 17. p.2.20.
Henricus Fridericus Mauricij Frater anno 16.p.2.12.
Carolus Dux Retelenſis ann.15.p.1.196.
Pompeius Iuſtinianus anno 14. p.2.132.
Cur maiores natu inſtruantur militia à minores literis.p.2.4.

Arces.

Tam Ciues, quàm Hoſtes coërcent.p.1.5.p.2. 132.
Vide titulum, Arces.

Armorum ceſſatio, Induciæ.

Ad ſepeliendos occiſos.p.1.166.
Ad tractationem Pacis, vel Induciarum longiorum.p.2.235.
Induciæ longæ commodiores Pace. p.2.367.
Cupiditatem Pacis excitant.p.1.102.
Confirmant ſtatum Partium.p.2.367.
Vide tit. Induciæ, &, Ceſſatio armorum.

Bellum.

Ruina Religionis, & Regni.p.1.55.
Eò grauius, quò rectius.p.2.331.
In hoſtica regione gerendum. p.1.138.
Eius finis, & fructus Pax.p.1.7.150.
In eo ſors cæca dominatur. p.1.79.146.
Quæ ſæpe vertit ſcenam.p.1.74.88.190. 394.p.2.127.
Belli calamitas ſecum fert alias.p.1.291.
Eius malis remedia alia mala.ibidem.
In eo pullulat ſylua vitiorum.p.1.381.
Belli conſilia felicia, dum Hoſti occulta. p.1. 391.
Bello ſuperior Pacem petat.p.1.88.p.2.204.
Principe non indignum in bellum ire.p.2.10.
Euentus omnes in bello prauidendi.p.1.270.
Euentus ſubiti multùm poſſunt in bello. p.2. 14.
Belli error, vel leuis, valdè nocet. p.1.317.p.2. 274.
Bellicis in rebus mora pernicioſa. p.1.427.
Bellicæ ſignificationes fiunt fumo die. p.2. 272.
Nocte ignibus elatis.p.1.428.p.2.272.

Caſtrametatio.

Tabernacula nè ſint ex materia igni obnoxia. p.2.251.
Tentoria hyeme parum proſunt.p.1.337.
Vide titulos, Caſtrorum diſpoſitio, & munitio.

Commeatus.

Difficilè parantur per regiones alienas. p.2. 319.

Ali-

Alimenta prudenter diſpenſanda.parte.2.227.
228.

Deditio.

Non fit ante viſa tormenta.p.1.335.
Promittitur ſæpè ad expectanda ſubſidia.p.2.
55.
Deditionis ſignum elatæ haſtæ.p.1.166.
Et impoſiti pilei.335.
Vide titulos Deditionum.

Deductio.

Secus fluuios ducendus Exercitus ob commeatus opportunitatem.p.2.69.
In itinere ordo ſeruandus.p.1.114.p.2.
64.
Et diſciplina,de qua Spinulæ edictum.
p.2.64.65.
Abſtinendum à Populorum iniurijs.ibidem.
Agminum Ordines non deſerendi.ibid.

Defenſio.

Melior ab Hominibus,quàm à mœnibus.p.1.
239.240.p.2.225.
Militum pectora pro mœnibus.p.2.121.
Aquæ pro muris.p.1.334.
Munimenta Belgarum.p.1.47.
Inundatio ad defenſionem.p.1.303.
Propugnacula miro artificio.p.2.109.
Munimenta recentiora p.1.34.
Valli in munimentis prohibent aſcenſum.p.2.48.
Vide Munitionum deſcriptiones.

Delectus.

Eliguntur à Spinula Nobiles,quia fortiter faciunt.p.2.61.
Diuites,quia non agnont indecora. ibid.
Veterani, quia ſpem faciunt victoriæ.
ibid.
Maiore numero,quia multi diffugiunt.
60.
Nobiles ferè ſunt Voluntarij Milites:quia eis gloria pro ſtipendio eſt.p.2.4.
Equitatu præſtant Galli, Peditatu Hiſpani;
Henrici Magni iudicio.p.1.322.

Diſciplina.

Sub Albano Duce, & Mansfeldio Gubernatore ſeuera.p.1.35.
Sub Comite Fontano, & Marchione Spinula exacta.p.1. 149.155.p.2.65.221.
Militares leges ſeruare confert ad victoriam.
p.1.216.
Exercitus exlex Duci noxius.p.1.155.
Leges militares Fontani.p.1.149.155.216. &
ſeq.
Spinulæ.p.2.64.177.216.221.269.

Dux.

Maioris momenti eſt,quàm Milites. p.1.278.
p.2.23.
Ne relinquat ad terga locū hoſtilem.p.2.119.
Malit ſuſtinere,quàm aggredi p.2.66.
Non omnia patefaciat.p.1.225.p.2.206.219.
Prudenter occaſiones arripiat.p.1.306.
Diſſimulet locum inuadendum. p.1.81.187.
Simulet alia loca inuadi.p.1.37.
Ficta expeditione veram obtegat. p.2.206.
219.
Vitam ſuam tueatur, veſtes mutando. p.2.
138.
A locis periculoſis cauendo.ibidem.
Ab obſidione diuertat, locum Hoſtis obſidendo p.1.42.p.2.51.
Ducis præſentia Milites urget. p.1.205.p.2.
149.
Occiſi vltio Militibus uſitata. p.1.264.
Ei neceſſaria auctoritas, & exiſtimatio.
p.1.409.250.p.2.139 215.
Dux & Milites mutuò ſe cognoſcant.p.1.281.
Duci tribuuntur facta Militum.p.2.188.
Duces magni taciturni.p.2.219.
Duces non omnia prouidere poſſunt.p.1.63.
Dux Milites coerceat imperio, non manu.
p.1.28.
Linguarum cognitio utilis Duci.p.2.269.

Errores.

Hoſtem non agnoſcere.p.1.183.
In copiarum numero falli.p.1.178.
Earum paucitatem contemnere .ibidem.
Scalis breuioribus uti.p.1.23.292.293.
Pontium uſu decipi.p.2.67.

Exercitus diſpoſitio.

Equitum præſidio fulciuntur Pedites. p.2.57.
156.
Illi ſunt his pro vallo.p.2.23.
Vide titulum,Exercitus diſpoſitio.

Exercitus partes.

Agmen Volans cur dicatur. p.1.179.p.2.257.
Quis eius uſus.ibidem.
Dracones appellati Milites.p.1.207.
Haſtati in planitie præualent Loricatis . p.1.
182.
Militum pars ad ſubſidium reſeruanda . p.2.
23.
Exploratores valde utiles in bello.p.2.159.
Præ-

Præſertim ſi ſint apud Hoſtes. p.1.340.

Hoſtis.

Eius vires exploranda ante pugnam. p.2.18.
Eius diffidijs, & imprudentia utendum. p.1.428.p.2.279.
Eius conſilijs obnitendum.p.1.307.
Eiuſdem laboribus utendum.p.2.286.
Velitationibus diſtinetur ab iuſto prælio.p.1.319.
Inſido Hoſtibus non fidendum.p.1.257.
Hoſtis præcipuè imminet Ducis vitæ.p.2.138.
Duces magnanimi, vel in Hoſtes humani. p.1.191.p.2.107.
Hoſtis vincendus tam beneficijs, quàm armis. p.1.225.p.2.107.
Vires Hoſtium diuidendæ. p.1.178.185.206.216.p.2.140.
Diuiſæ debiliores.p.1.390.
Hoſti diſceſſuro patens via relinquenda. p.2.72.

Iactura.

Vnius loci alterius adeptione penſatur. p.1.47.235.239.p.2.297.
Locorum iactura Gubernatoribus imputatur.p.1.275.

Inſidiæ.

Mutuæ poſitæ.p.1.190.
Inſidijs opportunæ noctis tenebræ.p.2.145.
Vide circulum, Inſidiæ.

Inſtrumenta bellica.

Alas, & velocitatem motui addunt ſagittæ. p.1.4.
Bombardæ velociorem faciunt.ibidem.
Homines iactant, ut pilas.ibidem.
Spargunt ferreos talos.p.2.227.279.
Blindæ quid ſint.Earum deſcriptio.p.2.141.
Candelabra bellica quæ ſint.ibidem.
Corbium ſeries pro lorica.ibidem.
Cuniculorum vis ingens.p.1.95.p.2.291.
Cuniculis quæ obſint.p.1.129.
Eis inepta terra ſabuloſa.p.2.176.
Cuniculus obuio cuniculo deſtruitur.p.1.209.
Currus falcati Veterum.p.1.4.
Farcimina, ſeu Lucanicæ bellicæ.p.2.59.60.
Ignium miſſilium vis, & damna. p.1.271.312.336.p.2.114.131.142.168.169.
Eorumdem remedia.p.2.52.115.131.
Igniti globi valdè pernicioſi.p.2.45.52.69.
Granata, ſeu Punica mala.p.1.271.
Ignes venenati morbos creantes.p.2.184.
Ignes iactati ad Hoſtes inſpectandos.p.2.279.
Machinationes infelices Hoſtibus utiles. p.1.297.
Murales machinæ Veterum.p.1.3.
Machinæ inuentæ in obſidione Oſtendæ. p.2.39.141.
Machinæ Pompeij Targoni.p.2.116.
Earum parua utilitas.p.2.124.
Machinæ vaſtæ difficultatibus obnoxiæ. p.2.116.
Magis admirandæ, quàm commodæ.p.2.134.
Facilè deteguntur.p.2.208.
Machinæ bellicæ in obſidione Lingæ.p.2.226.227.
Militaris ſalutatio per bombardas.p.1.325.
Eiſdem poſtulatis reſpondetur. p.1.429.
Murices ferrei, ſeu Tribuli ſparſi. p.1.39.p.2.287.
Pontium vectibilium deſcriptio.p.1.333.
Pontes è tela.p.2.230.279.
Pyloclaſtri, vulgò Petardi vis.p.2.260.
Eius uſus in intercipiendo. p.1.139.p.2.219.305.
Humefactum inutile.p.2.229.
Pyrius puluis recenti militiæ neceſſarius.p.1.167.
Eius defectus ad deditionem cogit.p.1.330.
Non totus uno in loco ſeruandus. p.1.375.
Pyroboli, inſtrumenta ignem iactantia, præferuntur ad Hoſtes terrendos, & arcendos. p.1.116.p.2.279.
Vallum militare è lignis cuſpide ferrea. p.1.410.

Locus.

Loca maritima penè inexpugnabilia. p.1.38.p.2.184.185.
In aliena regione bellantibus hyems infeſta. p.1.210.212.

Militum Virtutes.

Bellum facit pugnantium virtus.p.1.301.
Milites exiſtimatione, & gloria ducuntur.p.1.311.p.2.79.
Mortem contemnunt, quam ſemper ob oculos habent.p.2.183.
Animoſiores in periculis.p.1.280.
Horis quadraginta continenter inſident equis.p.1.335.
Miſſæ interſunt pugnaturi.p.1.410.425.
Peccata expiant ante pugnam.p.1.410.
Eorum decus vulnerum copia.p.2.97.

Militum Vitia.

Audacia Militum propria.p.1.35.
Iactantia familiaris.p.2.11.
Canunt triumphum ante victoriam.p.2.238.

Di-

Dicendi libertas eorum propria.p.1.154.
Militari animo indignus timor.p.1.213.
Militaris impetus ſæpè cœcutit.p.1.293.
Militum ardor non facilè reprimitur.p.1.301.
Furor maiore vi reprimitur.p.1.310.
Milites in ſæuitiem procliues.p.2.149.
Nobiles pudet operibus exerceri.p.1.175.
Sanguinis ſitim extinguit auri fames. p.1.181.

Militaria Officia.

Gradatim conferuntur p.2.199.
Ita collata Franciſco Verdugo.p.1.150.
Hieronymo Rhò.p.2.70.

Obſidio.

Obſidioni ponendæ obſtacula.p.1.61.
Obſeſſoribus hyems importuna.p.1.250.
Obſeſſi præparent receptus .p.1.185.p.2.52.
Imbellem multitudinem emittant. p.2.164.
Lucernas per noctem accendant.p.2.51.
Capere Vrbes rete quid ſit.p.1.6.
Obſeſſis noxiæ factiones.p.1.104.
Eruptiones magnæ dictæ: Ambianenſis. p.1.298.& ſeq.Rhenobergenſis.p.2.286.
Vide,Obſidiones.

Oppugnatio.

Leges ad oppugnandum.p.1.216.
Muros,& foſſam priùs explorent.p.1.175.
Aggrediantur varias partes, ad Hoſtem fallendum.p.1.24.241.254 p.2.57.
Diuertant Hoſtem à parte oppugnanda. p.1.216.
Illuminent locum nocte oppugnandum. p.2.58.
Militum oppugnantium diſpoſitio. p.2.57.247.
Vide,Oppugnationes.

Pecunia.

Eius neceſſitas ad bellum.p.2.228.
Defectus expeditionibus nocet. p.1.72. p.2.176.
Seditiones excitat.p.2.197.
Militiæ damnoſus.p.1.72.
Pecunia Milites animantur ad pugnam. p.1.232.265.390.
Præſidium ſine pecunia recuſatur.p.1.81.
Præmia Militum anticipata victoria.p.1.332.

Præfecti Militum.

Eorum æmulatio inter ſe noxia.p.1.183.
Diſſidia, & contentiones. p.1.252.255.407.411.412.
Sententiæ aduerſantes.p.1.407.p.2.122.

Præſidia.

Vtiliora ſubſidijs.p.2.111.
Externorum grauia Ciuitatibus.p.1.351.p.2.51.
Vide titulum,Præſidia recuſant.

Proditio.

Proditionem Arcis pollicitus morte punitur. p.1.429.
Proditio locorum facilis eorum Præfectis.p.2.74.
Transfugæ utiles ijs, ad quos transfugiunt. p.1.395.
Proditio impedita.p.1.295.296.

Pugnæ proſunt.

Principis, aut Ducis præſentia. p.1.205.270.301.346 p.2.8.19.149.
Æmulatio Nationum.p.2.131.140.226.
Ingentis prædæ ſpes.p.1.205.
Pietas valde iuuat pugnaturos. p.1.410.425.
Pugnare pro iuſta cauſa eſt vincere.p.2.9.
Militum alacritati obſecundare.p.2.13.
Præueniendo facilè Hoſtis vincitur. p.2.224.
Pugnare decet virtute,non dolis.p.2.55.

Pugnæ nocent.

Pugnandi ſignum intempeſtiuum.p.1.111.
Aggreſſio tumultuaria.ibidem.
Milites feſſi p.2.12.
Contentiones Militum.p.1.111.
Infauſti rumores ſparſi.p.2.12.
Deſperato cum Hoſte pugnare.p.2.6.
Vires excitat deſperatio.p.1.291.
Solis radios aduerſos habere.p.2.96.
Vires Hoſtis inferiores credere.p.1.178.
Vide,Prælia.

Receptio.

Recipere ſe pugnando fortes decet. p.1.297.
In receptu facilè turbatur ordo.p.2.67.
Ordo valde utilis in bello.p.1.111.
Vide tit.Receptionis ordo mirabilis.

Seditiones.

Frequentes in bello Belgico. p.1.350.p.2.197.
Seditio, Imperium extra imperium. p.1.123.
Seditiones, ut flumina, progreſſu augentur. ibidem.
Alia ſeritur ex alia.ibidem.
Earum cauſæ,& damna.p.2.197.306.
Eis extenuatur Exercitus.p.1.128.
Ab eis oritur iactura locorum.p.1.438.p.2.75.

Re-

Regiones depopulantur.p 1.72.73.
Facilè tranſeunt in rebelliones.p.1 428.
Principibus pugnandum etiam cum ſuis.p.1.
123.
Seditioſi nomen ipſis etiam turpe.p.1.124.
Milites inquieti facilè tumultuantur . p.2.74.
Eorum punitio utilis.p.2.78.79.
Capita indaganda,& exſcindenda p.1.122.
Eorum Caput Electus vocatur.ibidem.
Stipendiorum ſolutio eos ſedat, uti defectus irritat.p.1.73.128.390.

Stratagemata.

Stratagemata narrare utile alijs.p.1.254.
Stratagema ad animandos Obſeſſos. p.2.300.
Ad capienda loca . p.1.92.198.254.373. p.2.84.
Ad celandas muniriones.p.1.318.
Ad celandam Militum paucitatem. p.2. 147.
Eorum formidinem.p.1.318.
Infelicem pugnam p.2.12.
Ad Defenſores fallendos . p.1.176.254. 309.
Ad diſceſſum diſſimulandum.p.1.128.
Ad diſtrahendas Hoſtis vires.p.1.241.
Ad diuertendos Hoſtes.p.1.115.254.
Ad eliciendum Hoſtem.p.1.40.
Ad explorandum.p.1.26.
Ad incendium excitandum.p.1.296.297.
Ad intercipiendum.p 1.141.284.p.2.84. 205.
Ad multos ſimul occidendos. p.1.40.95.
Ad Præſidium imponendum.p.1.94 p.2. 110.
Ad recuperandum.p.1.311.
Ad repellendos Hoſtes.p.1.303.311.
Ad ſubſidium inducendum.p.1.207.208. p.2.51.
Ad ſuperandos plures p.1 146.
Ad ſe tuendum p.1.128.265.

Subſidia.

Impediuntur defectu pecuniæ.p.1.98.
Nauiuum æmulatione.ibidem.
Subſidium eò ſalubrius, quò citius. p.1.104. p. 2.69.300.
Subſidia vix impediuntur locis maritimis, cum veniant vel terra, vel mari. p.2.184. 185.
Vide tit.Subſidia.

Tempus.

Hoſtis territus ſtatim inuadendus.p.2.13.
Occaſio in bellu multum valet.p.1.37.
Non pugnandum Hoſtis arbitrio.p.1.62.
Prælium horarum ſexdecim Hani . p.1.165.

Victoria.

Vincendi cupiditas inſatiabilis.p.1.326.
Victoria una ſitim accendit alterius. ibidem.
Vna diſponit ad alteram.p.1.266.
Victoria recens inflammat ad pugnam . p.1. 33.
Vincendum vel virtute,vel arte.p.1.254.
Exitus belli victorem declarat.p.2.12.
Ordo ſeruandus etiam in victoria.p.2.254.
Rara victoria eſt ſine pretio ſanguinis. p.2. 241.
In manu Dei victoria eſt.p.1.194.
Ea uti ſcire magna laus.ibid.
Neſcire indignum Duce.p.2.199.
Victoriam auferr prædandi cupiditas.p.1.190. 194.
Et crudelitas vel deſignata.p.2.266.
Præda occupari victores vinci poſſunt. p.2. 285.
Victoriæ non interponenda mora . p.1.181. 214.216.319.
Salus tura præſtat ſperatæ victoriæ.p.2.99.
Victo glorioſum eſt pugnaſſe cum magnis Viris.p.1.188.213.
Victi retentare fortunam ſtudent.p.2.264.
Captiuorum redemptio Indulta.p.1.15.
Qualis Militum,& Ductorum.ibid.
Regionibus damnoſa.ibidem.
Vide titulos,Victoriæ.

Vrbes.

Vrbes limitaneæ ſint magis munitæ.p.1.174.
Quia damnis magis expoſitę.p.1.139.
Ideo magni momenti.p.1.155.
Minæ viriles animos non terrent.p.1.160.
Mirabiles effectus bombardarum.p.2.183.
Miri euentus in obſidione Oſtendæ. p.2.182. 183.
Miſſa princeps rerum ſacrarum. p.1.385.
Miſſæ præcipuè aduerſantur Hęretici.ibidem.
Miſſæ interſunt Belgæ pugnaturi.p.1.425.
Miſſam celebranti parcit bombardæ globus.

Mœnium loco aquæ.p.1.334.
Monetæ plumbeæ , vel coriaceæ Cameraci . p.1.220.
Mons Hullinus in Agro Caletenſi Archiduci Alberto deditur.p.1.325.
Moræ periculum.p.1.207.
Moribus ſimiles eſſe ſolent Fratres . p.2.118.
Mors acerbior amittenti maiora.p.1.155.
Mors promptior, quando minùs expectatur. p.2.26.
Mors æquis lancibus penſat.p.1.306.
Mors alata.p.1.4.

Mors fulminans.ibidem.
Mortis nuncius omnibus horribilis. p.1.355. 357.
Mortuorum multitudo in obſidione Oſtendæ.p.2.189.

MORS INSIGNIVM PERSONARVM.

Appij de Comitibus.p.1.27.28.
Barlotæ,Claudij.p.2.26.
Beliæ Marchionis.p.2.105.
Eliſabethæ Angliæ Reginæ.p.2.86.
Erneſti Archiducis.p.1.143.144.
Giurij,Annæ Anglarij p.1.129.
Hoonerlj Galli.p.1.165.
Landriani,Ambroſij p.2.30.
Longauiliæ Ducis.p.1.160.
Mottæ Domini.p.1.175.
Philippi II. Regis Hiſpan. p.1.354.& ſeq.
Portocarreri,Ferdinandi.p.1.306.
Roſnæi.Chriſtiani Sauioij.p.1.268.
Sauincij,Franciſci Spinæi.p.1.306.
Spinulæ,Friderici.p.2.97.98.
Verdugi,Franciſci.p.1.156.
Villarij Claſſis Præfecti.p.1.180.181.
Moſæ,& Vahalis confluentium deſcriptio.p.1. 395.
Mullhemij Pagi ſitus,& deſcriptio.p.2.239
Multorum imperium noxium.p.1.252.
Munitionum recentium variæ figuræ.p.1.3.4.
Munitionum deſcriptio:Bredæ.p.1.5.6.
Hulſti.p.1.260.261.Lingæ.p.2.225.
Oſtendæ.p.2.41.59.169.185.179.
Rheonbergæ. p.2.283. ad Rhenum.p.2. 251.263.ad Scaldim.p.2.207.
Fœderatorum ditionis p.1.268.
Munimentum S. Oliæ ad Cameracum. p.1. 204.
Munimenta è cadaueribus Oſtendæ. p.2.39.
Murales machinæ Veterum.p.1.3.
Murices ferrei ſparſi.p.1.39.p.2.187.
Mutatio rerum facilè perturbat.p.1.350,

N

NAſſauium fretum à Mauritio denominatum.p.1.139.
Nationum emporium Antuerpia. p.1.130. 422.
Nationum contentio in honorandis Archiducibus Antuerpiæ.p.1.422.
Naturæ obniti eſt pugnare in cœlum. p.2.4.
Nauis pro domo in mari glaciali.p.1.140.
Nauis pulcherrima, qua excepta Regina Hiſpaniæ.p.1.368.
Naues pro pontibus dictæ pontones. p.2.222,
Naues depreſſæ fiunt in aquis humilibus.p.1. 366,
Nauium colligatarum pontes. p.1.292.308. 393.
Nauibus incenſis utitur Mauritius Comes, p.1.330.
Nauclerі gloria in periculo naufragij. p.1. 129.
Naufragia non tollunt nauigationem. p.2. 127.
Nauale prælium Friderici Spinulæ.p.2.96.
Naualis,& terreſtris militię campus Belgium. p.2.4.
Nautæ mortem ſemper habent ob oculos. p.1.335.
Ideo eam contemnunt.ibidem.
Neceſſaria omnibus pax.p.1.53.65.67.
Neceſſitas tormentum vehemens.p.1.70.
Non habet modum in exigendo, pudorem in petendo.p.1.163.
Negotia magna celeritatem poſcunt. p.1.65.
Neoporti ſitus.& deſcriptio.p.2.7.
Eius Pharus.ibidem.
Obſidio à Mauritio.
Neoporti prælium memorabile.p.2.23.
Neoportuenſis victoria magis ſpecioſa,quàm utilis.p.2.27.
Neouillæ in Gallia oppugnatio p.1.18.
Capta Domino redditur.ibidem.
Neutralitas inenta.p.1.148.
Nicienſis Arx munitiſſima.p.1.228.
Nobilibus innata magnanimitas.p.2.199.
Noua res in Arce Hanenſi.p.1.168. in Vrbe Cameracenſi.p.1.219. ad Neoportum.p.2. 14. Rhenobergæ. p.1.375. ad Sluſam. p.2. 173.174.Veſaliæ.p.1.381.& ſeq.
Nouioduni ſitus,& deſcriptio.p.1.22.
Eius interceptio vana.22.23.
Eiuſdem obſidio.p.1.17.28.& ſeq.
Deditio.26.
Nouiomagum expugnatu difficile.p.1.389.
Nouitates animos mouent.p.2.9.
Numerata pecunia faciliùs emitur.p.1.220.
Numiſmata cuſa de Lira recuperata.p.1.194.
De morte Friderici Spinulæ.p.2.99.
De Oſtendana victoria.p.2.182.
Nummi coriacei,vel plumbei Cameraci. p.1. 220.
Nuptiale conuiuium Regum Hiſpaniæ. p.1. 415.

O

OBrigeſcunt homines præ nimio gelo.p.2. 54
Obſidio Bredana ſapienter inſtructa.p.1.5,

OBSIDIONES.

Ambiani ab Henrico Rege. p.1.150. Ardeæ,

p.1.293.Bommeliæ. 393.& ſeq. Breſortij à Mauritio Comite.p.1.333.Caletiab Alberto Archiduce. p.1.244. & ſeq. Cameraci à Fontano Comite. p.1.304.& ſeq. Couordæ à Verdugo.p.1.79.Craconi à Buquoio p.2.240.Dorlani.p.1.175.Feræ p.1.235.& ſequ. Gertrudisbergæ.p.1.38.& ſeq.Grauiæ.p.2.67.Grollę à Mauritio.p.1.188.331.p.2.198. à Spinula Marchione. p.2.278. & ſeq. Groningę.p.1.90.& ſeq.Hocſtratę p.2.101.Hoyl. p.1.146. Hulſti.p.1.265.267.26 . Lauduni. p.1.212. Lingæ à Mauritio . p.1.336.337. à Spinula.p.2.225.& ſeq.Lochemij à Borgia. p.2.271.Meurſæ.p.1.330. Neoporti. p.2.7. Nouiodoni. p.1.17.28. & ſeq. Oldenſaliæ à Mauritio.p.1.336.à Spinula.p.2.223.Oſtendæ.p.2.42.50.& ſeq. Rhenobergæ à Mauritio . p.1.308 p.2.35. à Mendossa . p.1.374. 375.a Germaniæ Principibus.p.1.406.à Spinula p.2.284.& ſequ. Rheſæ.p.1.407. Sluſæ. p.2.163. Stapulsrum.p.1.30. Syluæ-Ducis. p.2.51.103. Vachtendonchæ. p.2.238.246.

Obſidiones ſpectatæ à Principibus . Groningæ.p.1.99.Lingæ. p.1.337. Oſtendæ. p.2.47. 52.

Obſidionis diuturnitas animat.p.2.127.

Obſidiones diuturnæ.ibidem.

Obſidio grauis morbus.p.2.54.

Oculorum teſtimonium certiſſimum.p.1.409.

Officia ciuilia , & militaria gradatim conferuntur.p.2.199.

Oldemburgi ſitus,& deſcriptio.p.2.158.

Oldenſaliæ ſitus , & deſcriptio . p.1.336.p.2.223.

Deditio Mauritio.p.1.336. Spinulæ. p.2.224.

Omnibus ſatisfacere difficile.p.2.251.

Opiniones hominum variæ de rebus geſtis . p.2.326.

OPPVGNATIONES.

Ambiani . p.1.312.313. Ardeæ . p.1.254.255. Caleti.p.1.243.& ſeq 248.Capellæ.p.1.110. 111.Caſtelleti.p.1.156.167. Dorlani.p.1.176. Grauiæ.p.2.68.Groningæ. p.1 96.Hani p.1. 165.Hulſti.p.1.270 Neouilię.p.1.18.Nouioduni.p.1.24. Oldenſaliæ.p.2.223. Oſtendæ. 58.& ſeq. 178. & ſeq. Syluæ-Ducis . p.2.52. 53.Vachtendonchæ.p.2.247.

Optata ſibi quiſque facilè auguratur.p.1 399. p.2.83.

Orſoya ſtratagemate capitur.p.1.373.

Oſtenda,noua Troia.p.1.5.p.2.184.185.

Portentoſa.p.1.5. Inexpugnabilis viſa . p.1.258.

Oſtendæ ſitus,& deſcriptio.p.2.40.

Olim Piſcatorum tuguria.ibidem.

Eius validæ munitiones.40.41.

Oppoſita Hiſpanorum munimenta. 41.

Receptus Poldri appellati.43.

Vnicum Oppidum Fœderatorum in Flandria.42.

Spina in pede Belgici leonis.126.182.

Oppidum vetus,& nouum.41.185.

Eius cum Antuerpia comparatio.126.

Eam capere Galli non potuere. ibidem.

Motte Dominus partem cepit,& amiſit. ibidem.

Oſtendæ obſidio temeraria cenſetur.p.1.258.

Ob multa memorabilis.p.2.39.

Tenuit ultra tres annos.ibidem.

Sumptus in ea maximi utrinque.183.

Extinctorum numerus ingens.188.

Eruptiones quotidianæ.ibidem.

Frequentia utrobique ſubſidia.

Sub terra,& ſupra pugnatum.

Nouæ,& mirandæ machinæ.141.184.

Aggeres è globis ferreis.

Munimenta è cadaueribus.

Cum ipſo mari pugnatum.40.

Idem compedibus innexum.

Frænis in ore coërcitum.

Ignes venenati morbos creantes.184.

Literæ ſagittis miſſæ.

Copia rerum.

Dies anniuerſarius celebratus.183.

Euentus in ea mirabiles.182.183.

Oſtendana obſidio theatrum Martis, & belli Academia vocata.p.2.39.

Eius fama Principes allecti.47.

Scriptores de ea multi.182.

Qualis Vir ei præficiendus.120.

Cum Sluſenſi comparata.176.

Cum Tyria.186.

In ea mortui 7.Gubernatores.189.

Oſtendæ deditio.p.2.181.

Deditionis conditiones,ibidem.

Dirutæ deſcriptio.129.187.188.

Oſtendana victoria uni cœlitus deſtinata.118.

In ea plures à paucioribus ſuperati.181.

Eius fama , & gloria per Europam . 127. 181.182.

De ea cuſa numiſmata.182.

Dicta Chronologica.ibidem.

Oſtenſum,& negatum bonum cruciat.p.2.73.

P

PAres dignitate,& æmuli rarò conueniunt. p.2.161.

Pariſienſe Senatus-conſultum Regnum Galliæ negat exteris.p.1.82.

Pax bonorum omnium mater.p.1.88.

Pax inter Hiſpanos,& Gallos.p.1.338.342.

Inter Hiſpanos, & Fœderatos Belgas multis non placet.p.2.347.

Hi-

Hiſpaniæ, Galliæque per coniugium ſancita.p.2.30.31.
Victori ſpecioſa, victo neceſſaria.p.2.313.
Pacis utilitates p.2.314.
Pacis tractatio plauſibus excipitur.349.
Multis ingrata.347.
Inſtituitur,& diſſoluitur.p.1.432.p.2.28.29.
Suſcipitur,ut Populis ſatisfiat.p.1.29.
Pacem tractat Regina Belgij Senatus.p.1.86.
Peccati duplicis duplex pœna.p.1.148.
Pecuniæ vis.p.1.101.
Peditatus Hiſpanici præſtantia.p.1.322.
Periculum in mora.p.1.207.
Pericula ſubierunt: Carolus Auſtriacus.p.1.399. Erneſtus Naſſanius.p.2.26. Henricus Rex.p.1.295. Mauritius Comes.p.1.308.399.p.2.160. Spinula,& Velaſcus p.2.285.
Pericula Magnanimos alliciunt.p.2.115.128.
Perſuaſio armorum efficax.p.1.377.
Pertinacia, & conſtantia ſæpe confunduntur.p.2.6.
Peſtis Ambiani obſeſſi.p.1.302. Fere.239.
Pharus Neoporti.p.2.7.
Picardiæ Vrbes munitæ, quia Galliæ limitaneæ.p.1.174.
Pieces coacta diuturna eſſe non ſolet. p.1.406.
Plauſus communes in Henrici Regis reconciliatione cum Eccleſia p.1.134.
Plauſus Oſtendanæ victoriæ p.2.182.
Plumbea moneta Cameraci.p.1.220.
Plurium Capitum variæ ſententiæ.p.2.122.
Plurium dominatus improbatur.ibidem.
Pœnitet ſub mortem, Hæreticis adhæſiſſe.p.1.183.
Polder dicti receptus Oſtendani.p.2.43.

POLITICA MONITA AB EXEMPLIS.

Ambitio.

Multorum ambitio regna diſcerpit.p.1.8.
Ambitio curas alias expellit.168.
Competitorum multitudo cauſa contentionum.312.
Cupiditas vel habendi, vel dominandi præualet cognationi.230.
Cupiditate acquirendi plura, acquiſita amittuntur.p.2.48.

Aſtutia.

Artium callidi ſæpe artibus capiuntur. p.2.240.
Politicæ artes ingratos faciunt.p.1.230.
Rem ſuam agere, dum aliena prouehitur.p.1.14.
Timendæ magis inſidiæ ſecuritate obtectæ, p.2.326.
Fraudem comitatur ſuſpicio.p.1.78.

Aulici.

Aulica lingua, qua aliud dicitur, & aliud ſentitur.p.2.356.
Aulici gratioſi Principibus noxij.p.1.98.
Ruinis obnoxij: ideo ſe præmuniunt.p.1.219.
Aulicorum in manu Principum gratia. p.2.64.
Aulis Principum familiaris inuidia.198.

Calamitas.

Calamitas oculos aperit, quos proſperitas clauſit.p.1.221.
Calamitates ſæpe nobilitant.p.2.40.
Infelix rei exitus reijcitur in alios.p.1.411.
Culpa mali euentus, non Principi, ſed Adminiſtris tribuitur.p.2.171.
Infauſta ſeriùs nunciantur 252.
Calamitoſi vel merentes miſericordiam mouent.307.

Cautio.

Metum inijciunt pericula vicinorum.p.2.250.297.
Mors unius admonet alios.47.
Periculo alieno ſibi cauendum p.1.251.
Periculo communi ſuum defendere.18.

Conſilium.

Conſilia cautiora præferenda.p.2.17.
Conſilia patefacta rarò ſuccedunt.p.1.161.
Conſilium deficit in rebus ſubitis,& inopinatis.p.1.175.193 p.2.106.
Conſilij ſibi quiſque ſatis eſſe putat. p.1.207.
Auxilium utilius conſilio ibidem.
Conſilium prudens ſecundat euentus.208.
Conſilijs res non ſemper reſpondent.238.
Conſilia lenta pernicioſa.302.
Conſilia meliora in graui ætate.318.
Conſilium tutiùs latet, cum aliud prætexitur.p.2.95.

Difficultates.

Opera magna magnas habent difficultates. p.1.210.
Plus eſt gloriæ, ubi plus difficultatis. p.2.174.
Patientia, & tempore ſuperantur difficultates.323.

Dominatus.

In ſignum dominij claues offeruntur. p.1.228.417.

Dominis etiam improbis parendum. p.1.67.
Sexus virilis factus ad imperium.419.
Captiuorum literæ prælegantur à Dominis. p.1.424.

Exemplum.

Dignioris exemplum valde mouet. p.1.145.
Malum exemplum facilè ſequimur.310.
Non ſemper exempla petenda à rebus geſtis.p.2.29.

Exequutio.

Mens faciliùs molitur, quàm manus exequatur.p.2.116.
Faciliùs promittitur, quàm præſtatur. p.1.212.
Diu meditatum opus non relinquendum. p.2.59.

Experientia.

Experimenta rerum ſæpe obices inueniunt. p.1.116.
Docent ſequi tutiora.p.2.12.

Factiones.

Partium ſtudia præualent naturæ p.1.169.
In tranſuerſum agunt.132.
Simultates ſæuiores ſunt inter homines eiuſdem generis.p.2.105.

Felicitas.

Felicitas magna, quia rara, non facilè creditur.p.1.321.
Proſperitas vitrea eſt: ſplendet, & frangitur. p.2.35.
Calamitas eſt ſæpe felicitas.p.1.226.
Bonus euentus incitat ad res gerendas. p.2.200.

Fides.

Fidem dictis facta conciliant p.1.126.
Creduntur facilè quæ placent p.2.14.83.
Credendum Testi oculato.p.1.158.
Fidendum oculis magis, quàm auribus. p.2.170.
Narrata à pluribus minùs ſincera.334.
Morti proximi teſtimonium ſincerum. p.1.363.
Dubiæ fidei hominibus non facilè fidunt. p.1.158.
Nuſquam tuti.429.

Fortuna.

Fortuna diuerſis ſua bona diſpenſat.p.1.146.
Variat ſæpe vices.p.1.290.310.
Plerunque miſta infortunijs.364.
Fauet alacritati iuniorum.318.
Obſecundans non deſerenda.p.2.199.
Mens excelſa nititur contra fortunam. p.2.293.

Gubernatio.

Auctoritas valida baſis gubernationis. p.1.360.
Gubernatio diuturna tranſit in dominatum.329.
Gubernatoris optimi partes p.2.42.
Gubernatorum varietas damnoſa. p.1.345.346.
Ignoratio rerum noxia regentibus.98.
Nouerit regens quos regit.8.
Benignæ conditiones aurea catena.9.

Iudicium.

Iudicantes iudicat Deus.p.1.386.
Multi meliùs iudicant, quàm unus.p.2.160.
Iudicare inter pares difficile.p.1.7.
Inter pares unus præhabitus inuidiæ obijcitur.p.1.13.

Iuſtitia.

Crimen unius non imputandum omnibus. p.2.162.
Rationes priuatæ ſæpe præferuntur publicis. 130.
Vtilitati ſuæ addicti alijs iniurioſi.p.1.140.

Laus.

Laudatur virtus etiam infelix.p.1.322.
Laudati Viri vel Hoſtes laudant.ibidem.
Laudator nullus fide dignior, quàm Hoſtis. p.2.137.
Vide tit.Laus ab Hoſte.

Lucrum.

Iacturam facere lucro maiorem imprudentis eſt.p.2.51.
Pluris fit amittere ſua, quàm aliena lucrari. 171.
Lucrum unum incitat ad alterum.p.1.410.

Maieſtas.

Maieſtatem exponere repulſæ caueant Principes.p.2.119.
Maieſtas nominis,& perſonæ multùm poteſt. p.2.181.
Maieſtas,& amor diu diſſimulari non poſſunt. 414.

Ma-

Malum.

Malum maius minore redimendum. p.1.123.
Malum unum vitando ſæpe in aliud incurritur.376.
Malo ancipiti ſibi quiſque metuit.p.2.144.
Mala paſſi vel umbras periculorum timent : p.1.288.
Mala tum creduntur, cùm ingruunt. p.2.83.
Mala minora eligenda.327.
Mala interiora deteriora.p.1.51.
Mala non ſolent eſſe ſola.386.

Monarchia.

Caput unum imperij ſit.p.1.175.255.p.2.122.
Duo ſummi Moderatores non conueniunt. p.2.151.
Principatus non capit duos.p.1.230.
Imperia violenta non ſunt diuturna.221.
Imperis magna expoſita cupiditati exterorum.344.

Neceſſitas.

Neceſſitati parère coguntur omnes.p.2.154.
Neceſſitas vicinior magis urget.ibidem.
Exacuit ingenia.141.
Neceſſitas in virtutem vertenda.112.
Dare expedit, quod retineri non poteſt. p.2.73.

Negotium.

Grauium negotiorum anima arcanum eſt. p.1.122.240.
Id in multis conſcijs vix celatur.296.
Negotijs proſunt in deliberando ſilentium, in exequendo celeritas.240.
Negotia per literas, aut Nuncios lenta. 385. p.2.31.
Literis non omnia committi poſſunt.p.2.334.
Rigore nimio negotia abrumpuntur.321.
Deſperatum negotium vel excuſat,vel extollit.129.

Pax.

Populis neceſſaria.p.1.53.61.65.67.
Eius tractatio Religioſis conuenit.p.2.315.
Pacis tractationes ſæpe fiunt in ſpeciem. p.2.29.
Pacis umbra plerunque tegit belli conſilia. p.1.152.
Pax victori ſpecioſa,victo neceſſaria.p.2.313.
Coniugijs ſancitur pax.30.31.

Pecunia.

Pecunia lites mouet,& componit.p.1.128.
Malorum cauſa eſt,& remedium p.1.430.
Ea diſcordiæ ſedantur.127.
Pecunia præſenti facilè emitur.p.2.220.
Arcana Principum auro deteguntur.79.
Auro negotium omne conficitur.322.

Pericula.

Pericula propiora ſunt,cùm minùs timentur. p.2.10.
Tardum videri faciunt , quod præceps non eſt.p.1.41.
Periculi plus eſt,ubi plus animorum. p.2.280.
Timidi extra periculum animoſi.p.1.80.
Pericula magnis etiam Viris imminent. p.1. 308.320.
Vide tit.Pericula ſubeunt.

Populus.

Ad omnem auram mobilis.p.1.107.220.
Facilè & conſpirat,& deficit.222.
Eius furori obſecundandum.221.
Populis Regium nomen ſacroſanctum.88.
Rebellantes Subditi valde infenſi p.2 153.
Timendi,quia rerum conſcij.ibidem.
Subiectus eſſe nolens facilè fit inimicus. p.1. 438.
Libertatis dulcedinem ægrè abijciunt Populi.p.1.231.

Principes.

Princeps natiuus Populis gratiſſimus. p.1. 343.
Sit præ alijs ut unus ex alijs.328.
Tolerantiam doceat tolerando.ibidem.
Munitus ſit contra tela fortunæ.p.1.295. 399.
Fidem ſeruare præ omnibus debet. p.1. 145.
Principes beneficia precibus vendunt. p.2. 119.
Quem euexere ægrè deprimunt,nè damnent iudicium ſuum.p.1.219.
Propria curantes publica negligunt p.1. 412.
Neque concedere,neque negare debent omnia.420.
Coniunguntur faciliùs,quàm Nationes. p.2.30.
Captiui difficiliùs liberantur,quàm priuati homines 31.
Etiam ipſi parère coguntur tempori, & neceſſitati.154.
Principes magni utuntur titulis locorum, quæ olim poſſederunt.355.
Pro Principis honore ſalus propria negligitur.170.
Principum exemplo mouentur etiam contumaces.8.

Exiſtimationi conuenit cunctatio. p.2. 363.
Rapinas malè compenſant ferè largitiones. p.1.523.
Dicendi libertas propria.154.
Aſpectus omnia tranquillat.386.
Manus multæ,& longæ.p.2.51.
Nomina pondus addunt verbis.p.1.431.
Quot verba,tot oracula.13.
Præſentia vrget.346.p.2.8.
Es efficax ad perſuadendum.p.2.76.
Principibus obſequentes gratias agunt.
Proponuntur quæ placent,non quę proſunt.p.1.359.
Veritatem aperiant Confeſſarij.355.
A Principibus laudari animos facit. p.2.171.
Principis periculum nullum eſt leue.19.
Principibus ſine poſteritate morientibus tumultus exſurgunt.87.
Principes propria curantes publica negligunt.p.1.412.
Periculis etiam ipſi obnoxij.308.320.
Culpa mali euentus,non Principibus,ſed Adminiſtris tribuitur.p.2.171.

Prouidentia.

Diuinat ſæpe mens prouida.p.2.61.
Prouidentia humana ſæpe caligat.p.1.215.
Non ſequendum quod non aſſequendum. 15.

Prudentia.

Sequenda magis tuta,quàm ſpecioſa. p.2.12.
Cauendum ſibi aliorum periculo.p. 1.251.
Prudentis eſt,temporis beneficio uti.147.
Si non factis,verbis obſequi.381.
Dare,quod retineri nequit.p.2.73.
Sponte videri dare, quod dare neceſſe eſt.112.

Regiones.

Nationis diuerſæ homines ſibi inuident. p.2. 198.
In exteris regionibus ſapientia comparatur. p.2.4.
Regio inter duos Hoſtes media infelix. p.1. 379.
Ditio uſurpata ægrè reſtituitur.231.
Poſſeſſionem vacantem occupare licet. p.2. 356.
Libera eſſe debent humana commercia.ibid.

Sententiæ.

Auctor dat pondus ſententiæ.p.1.408.
Diuerſorum capitum diuerſæ ſententiæ. p.2. 98.122.
Communis opinio ſalli non ſolet.p.2.837.
Conſenſus omnium ſuæ ſententiæ præferendus.238.
Conſultantium ſententiæ expendendæ, non numerandæ.ibidem.
Variant ſæpe ad oſtentationem.p.2.70.
Vel pro varietate Nationum.68.
Iuniores eunt in ſententiam Seniorum. p.2. 182.

Simulatio.

Extimo aſpectui non ſemper intima reſpondent.p.2.385.
Humanæ res plus habent adumbrati,quàm veri.381.
Humani cordis,orisque diſſidium.385.
Simulatio perplexa eſſe ſolet.p.2.33.
Verum fateri ſæpe periculoſum; inficiari temerarium.334.

Vitia.

Meticuloſum ſcelus eſt; nec facilè fidit. p.2. 297.
Scelus impunitum non habet limites.76.
Peccantes fouens peccat in publicum bonum. 112.
Vitia rarò proſperè ſuccedunt.p.1.571.

Vrbes.

Vrbes tenentur magis arma,quàm literæ. p.2. 4.
Vrbes,& Areca auaritia perdit.p.1.575.
Quas ob res æſtimandæ Vrbes p.2.126.

Pompa ingreſſus Vide, Ingreſſus honorifici.
Pondus incumbit parti debiliori.p.2.171.
Pontis Targoniani deſcriptio.134.
Pons Antuerpiæ memorabilis.p.1.9.
Pontes è nauibus colligatis. p.1.39.592.308. 393.
Pontones,naues pro pontibus p.2.222.
Pontifex Maximus communis Chriſtianorum Pater.p.1.64.49.338.
Populus quauis occaſione mutatur.p.2.332.
Potentia Hiſpanorum.p.1.12.
Præda ingens ex Ambiano. p.3.287. Caleto. 549. Rhenoberga.310.
Prædæ auiditas nocet.p.1.63.190.594.
Prælium ſexdecim horarum Haui p.1.365.

PRÆLIA.

Ad Ambianum.p.1.598.& ſeq.302.& ſeq. in Arteſia.274.275. ad Bergam ad Zomam. p.2.530.ad Bommeliam. p.1.394.397.398. ad Brocham,ſiue ad Mulhemium.p.2.239.

&

& ſeqq. ad Caſſandam, p.2.175. ad Dorlanum.p.1.179.180.ad Gertrudisbergam. p.1.43.44.ad Hanum.164.165. ad Hocſtratam.p 2.102.ad Neoportum. 11.& ſeq. 16. & ſeq.ad Rhenobergam p.1.190.ad Sluſam p.2.175. ad Syluam-Ducis.105. ad Tornohutum.p.1.279.280.
Prælium nauale in Luſitania. p.2.79. in Flandria.96.& ſeq.Ibidem.216.
Præſagia. Gubernationis.p.1.352. Mortis.28. p.2.47.95. Victoriæ.137. Vrbis capiendæ. p.1.285.
Præſentia Ducis,aut Principis urget.p.1.105. 270,301.p.2.19.149.
Præſidium ſine pecunia recuſant.p.1.81.
Præſidium recuſant : Ambianenſes. p.1.130. 283. Groningenſes. 81.90. Syluaducenſes. 47.p.2.51.94.104.Venloenenſes.75.
Precum compendium lacrymæ.p.1.160.
Principes viri viſunt obſidionem Oſtendę. p. 2.47.Groningæ.p.1.99.Lingæ.337. Rhenobergæ.
Propinatum ſacris calicibus in direptione Liræ.p.1.192.Herculani p 2.106.
Propugnacula Lingæ a ſingulis Prouincijs ſtructa in honorem Mauritij.p.2.225.
Propugnacula circa Scaldim.207.
Propugnaculum perditi ſumptus vocatum apud Grauiam.68.
Prouidentia Diuina humanarum viciſſitudinum arbitra.p.2.85.
Commoda è damnis elicit.112.
Prouincijs potiri facilius,quàm Oſtenda.p.2. 124.
Prudens Vir unus quanti ſit.p.2.208.
Pudet artem ſuam ab alijs edoceri. p.1.239.

Q

Qualis Vir præficiendus Oſtendæ obſidioni.p.2.120.
Quanti ſteterit Belgium Hiſpano Regi. p.1. 11.
Quies bello quæri ſolet,ac debet.p.1.150.

QVERELÆ.

Aliquorum de Mendozza.p.2.67.
Belgarum Catholicorum de tranſlatione armorum in Galliam p.1.11.12.
Eorumdem de tarditate Petri Erneſti.p.1.41.
Belgarum Fœderatorum de Hiſpanis. 432.
De Catholicis.p.2.356.
De Mauritio.27.297.
De Archiducibus.319.320.
De Regis Hiſpani chirographo.336.
Delegatorum Catholicorum de Fœderatis. 355.356.
Erneſti Bauari de Fœderatis Belgij. p.1.142. & 311.
Friderici Spinulæ de Caletenſibus.p.2.82.
Galliæ Populorum de Rege Henrico. p.1.70. 83.
Germanorum de Hiſpanicis Copijs.380.
Gomeroni Matris de Comite Fontano. p.1. 159.
Henrici Regis de Galliæ Fœderatis.49.50.
Hiſpanorum de ſuſpenſione armorum. p.1. 328,329.
Mœnij Ducis de diſceſſu Copiarum.p.1.29.
Rodolphi Imperatoris de Fœderatis Belgij. p.2.343.344.
Spinulæ Marchionis de inuidis.100.

R

Receptionis ordo mirabilis : Fœderatorum Galliæ.p.1.187.& ſeq.Seditioſorum Sichemienſium.128.Copiarum Varaſſij Comitis. 279. Archiducis Alberti Exercitus. 321.322. Catholicorum. p.2.102.103. Copiarum Iuſtiniani.165.& ſeq.
Reconciliationis Henrici Regis ceremoniæ in Galliis.p.1.85.86.Romæ.113.

RECVPERATIO.

Ambiani ab Rege Henrico.p.1.374.
Arcis Vachtendonchæ à Fœderatis.p.2.85.
Brefortij ab eiſdem.263.
Hoyi à Catholicis p.1.147.
Liræ ab eiſdem.193.
Lochemij à Fœderatis.p.2.298.
Locorum plurium à Faruſio.p.1.5.
Munimentorum ab Alberto.p.2.10.
Vinſchotæ à Verdugo.p.1.60.

Regale conuiuium Valentiæ.p.1.415.
Regnandi cupiditas Hominibus innata. 14.
Regnum Galliæ non daadum exteris.87.
Regnis Hiſpaniæ quàm utile Belgium. p.1. 344.
Rex Galliæ Catholicus eſſe debet.19.20.
Regna parère coguntur tempori, & neceſſitati.p.2.154.
Regis Hiſpani potentia in obſidione Oſtendæ.187.
Regij ſanguinis reuerentia apud Gallos. p.1, 82.
Religio fundamentum legum Galliæ.65.
Religio non armis, ſed voluntatiè inducenda.406.
Repentinus impetus animi cœcus.328.
Repulſa magnanimos incitat.387.
Res inanimæ reuerentiores in Deum Hominibus.p.2.106.

Rebus deſperatis omnia tentanda. p.2.174.
Reſponſio militaris per bombardas. p.1.429.
Rhenus ubi Vahalis appelletur.390.
Rheni in Belgio deſcriptio.391.
Rhenoberga, nona Oſtenda p.2.283.
Rhenobergæ ſitus, & deſcriptio.p.1.308.374. p.2.282 283.
Eius dominium.282.
Munitionum deſcriptio.281.283.
Obſidio à Mauritio.p.1.308.
Ab eodem iterum.p.2.32.
A Mendoaza.p.1.374.
A Spinula.p.2 284.& ſeq.
Deditio Mauritio.p.1.310 p.2.36.
Mendozzæ.p.1.376.
Spinulæ p.2.296.
Deditionis conditiones.295.
Præda ingens.p.1.310.
Rheſæ obſidio à Germaniæ Principibus. p.1. 407.
Ruſticorum habitu intercipitur Ambianum. 284.
Hoyum.143.

S

SAcerdotem ſacrificantem bombardę globos non tangit.p.2.106.
Sacramentum Euchariſtiæ conculcatum. p.1. 192.p.2.306.
Sacratum cæremoniarum maieſtas. p.1.385.
Sacrarum rerum præcipua Miſſa.ibidem.
Ei maximè infenſi Hæretici ibidem.
Sacrarum imaginum violatio p.1.97.
Sacris & perſonis, & rebus in direptione parcendum.155.
Sacris calicibus propinatum.192.p.2.306.
Sæculi 16 principium felix.p.2.30.
Sagittis miſſæ literæ.184.
Salica lex Gallorum excludens fęminas à ſucceſſione Regni p.1.55 67.
Eius vis in Gallia 81 82.
Salmantica in Hiſpania doctrinarum emporium.p.1.4.
Salutem gloriæ præferunt fœminæ.p.1.95.
Sancti Andreæ Arx poſt Antuerpianam prima.430.
Dicta clauis Hollandiæ.399.
Eius ſitus, & deſcriptio.397.
Fœderatis valde infeſta.399.
Ab eis ſperata, & obtenta.400.
Sanguinis ſitim extinguere poteſt auri fames. p.1.181.
Saſſi Gandanenſis ſitus, & deſcriptio.432.
Saſſia Arx magni momenti.p.2.211.
Satisfacere omnibus difficile.251.
Scaldis ſitus, & propugnacula.207.
Schenchiana Arx magni momenti.p.1.389.
Eius ſitus, & deſcriptio.390.
Scripta manent: verba volant.p.2.314.
Scriptores multi de bello Belgico.p.1.3.
De Oſtendæ obſidione.p.2.182.
Eorum aliquos teſtimonia.ibidem.
Sedendo vincere docuit Mauritius.p.1.79.

SEDITIONES.

Antuerpienſis Præſidij.p 1.351.386.
Arcis S. Andreæ.426.427.
Areſchotana, & Sichemienſis.121.
Arteſiæ.72.73.
Cameracenſis.220.& ſeq.
Crepicordij.427.
Dieſthemienſis.p.2.306.& ſeq.433.
Exercitus ad Rhenobergam. 297.298.
Friſiæ Præſidiorum.303.304.
Gandauenſis.p.1.386.
Geldriæ.310.
Hamontij 433.p.2.73.
Hocſtratæ maxima.p.2.100.& ſeq.
Liræ.351.
Rhenobergæ.p.1.406.
Vachtendonchæ.310.311.
Segobiæ Oppidum Eſcuriacum.355.
Seruitus aliquibus morte peior.p.2.6.
Similitudo fomes amoris.p.1.343.
Similitudo belli, & ludi.87.p.2.264.
Simultates ſæuiores inter Homines eiuſdem generis p.2.105.
Singulare certamen prohibet Fontanus. p.1. 155.

SITVS, ET DESCRIPTIO LOCORVM.

Ambiani.p.1.289.Arcis S Andreæ.397.Ardeę. 252.Bommeliæ.390.Breſortij.111 Brochæ. p.2.239.Caleti.p.1.241.142.Cameraci.203. Capellæ.109.110.Caſtelleti.156.Carſandę. p.2.146.Corbeię.p.1.288.Dorlani.174.Enchedæ.135.Feræ.235.Gertrudisbergæ.37. 38.Grauiæ.p.2.67.Grollæ.p.1.188.p.2.278. Groningæ. p.1.89.90. Hani.157. Hoyi.140. 141. Hulſti.260.261. Lauduni.213. Lingæ. 336.p.2.224.225. Liræ. p.1.191. Mulhemij. p.2.239.Neoporti.7.Nouiodunj.p.1.22.Oldemburgi.p.2.158.Oldenſaliæ.p.1.336 p.2. 223.Oſtendę.40.41.Rheni.p.1.390.Rhenobergæ. 308.374. p.2.282.283. Saſſi Gandanenſis p.1.432.Schenchianę Arcis.390.Sluſę.p.2.150.Traiecti ad Moſam.p.1.78.Vachtendonchæ.p.1.237.Vahalis & Moſæ confluentium p.1.395.Vaſiæ turris.260.Veſalię inferioris.376.
Sluſæ obſidio.p.2.163.
Fames ingens in obſidione.176.
Humanas carnes edere cogit.ibidem.
Deditio.175.

Sluſ

Eius iactura magni momenti. p.2.176.
Cum Oſtenda comparatio.ibidem.
Sluſæ interceptio felix initio.p.2.264.
Exitus infelicis cauſa.ibid.
Sollicitudo maxima vitæ,aut libertatis tuendæ.p.2.230.
Soluit minùs,qui citiùs.131.
Somnium mirum Andreæ Cardinalis. p.1.352.
Sortes ductæ ad congreſſus exitum diuinandum.65.
Spectaculum inter Hoſtes in ſuſpenſione armorum Caleti.246.247.
Oſtendæ.p.2.54.
Sperat facilè quiſque,quod optat.p.1.251.
Spes efficax ad res magnas gerendas. p.2.183.
Spes dilata cruciat,ut ablata.179.
Spes,& audacia facilitatem præ ſe ferunt.225.
Spes credula ſæpe humanas mentes eludit. p.1.40.
Spei magnæ magni obices.58.
Spem ſæpè facit deſperatio.p.2.129.
Spes magnæ facilè dilabuntur.p.1.381.
Spina in pede Belgici leonis Oſtenda. p.2.326.
Sponte dari oſtendatur,quod negari non poteſt.112.
Stelhouius Pagus Brabantiæ.p.1.43.
Strages ingens à maris tempeſtate.75.
Strages Dorlanenſis.176.Hanenſis.165.
Strategemata narrare nulle Polleris.254.
Subſidia frequentia utrinque in obſidione Oſtendæ.p.2.38.

SVBSIDIA.

Ambiano ab Archiduce.p.1.291.
Breſortio à Catholicis,& Fœderatis p.2.282.
Caleto ab Henrico Rege.p.1.247.& ſeq.
Cameraco à Retelenſi Duce.196.197.
A Dominico Vico.207.
Feræ à Georgio Baſta.237.238.
Fœderatis Galliæ ab Hiſpanis.17.
Grollæ à Spinula.p.2.300.
Liræ ab Antuerpia,& Mechlinia.p.1.193.
Oſtendæ à Verio.p.2.43.
A Zelandis.55.
Rhenobergæ ab Otticio.p.1.409.
A Mauritio.p.2.193.
Sluſæ à Spinula.161.& ſeq.
Subſidium retardatum Gertrudisbergæ. p.1.41.Grauiæ.p.2.68.Groningæ p.1.97.98.Hoyo.147.
Subſidiarij crediti,qui erant Hoſtes.183.
Sumptus ingentes in obſidione Oſtendæ.p.2.39.182.
Sumptus perditi propugnaculum dictum apud Graniam.68.
Supplicationes publicæ in Belgio ob victoriam Cameracenſem.p.1.225.
In Gallia ad eligendum Regem.68.
Romæ pro reconciliatione Henrici. p.1.233.
Mediolani pro itinere Reginæ Hiſpan. 412.
Surenæ Suburbium in Gallia congreſſui Fœderatorum,& Henricianorum condictum.65.
Surenenſis congreſſus lætiſſimus.66.
Eius cauſa factæ Induciæ.ibidem.
In eo conſenſio Partium,& diſſenſio.67.
Syluæ-Ducis obſidio.p.2.103.

T

TAciturnitas propria magnorum Ducum. p.2.219.
Tarditas ardore operis compenſatur.278.
Targoni machinarum deſcriptio.126.
Earum parua utilitas.124.
Eius pontis deſcriptio.134.
Temeritas cœca nihil non audet.p.2.100.
Tempeſtatis marinæ damna.142.
Templum,vel Sacellum B.Virginis Hallenſe miraculis clarum.p.2.228.418.
Templum S. Laurentij Eſcuriaci.355.
A Philippo II. extructum.ibidem.
Tempus veritatis parens.p.1.214.p.2.352.
Tentanda omnia in rebus deſperatis.p.2.174.
Terra ignibus alendis apta,turba dicta. p.2.270.
Terræ Vaſiæ in Flandria deſcriptio. p.1.260.
Ternoræ munimentum contra Arcem S. Andreæ.p.1.400.
Theatri mirabilis Antuerpiæ erecti Erneſto Archiducì deſcriptio.p.1.120.
Thule ultima,Groënlandia.p.1.139.
Tiberis eluuio maximi detrimenti.p.2.268.
Timor magis mouet,quàm ſpes.p.2.387.
Timor,& utilitas non diu mouent. p.2.385.
Timori magno nullus receptus tutus. p.2.287.
Tornohutom Brabantiæ Pagus maximus.p.1.42.278.
Tractatio Pacis inter Hiſpanos,& Gallos. p.1.339.& ſeq.p.2.30.31.
Inter Catholicos,& Fœderatos.p.1.432.p.2.28.
Tractationes Pacis ſæpè fiunt in ſpeciem. p.2.29.
Traiecti ad Moſam breuis deſcriptio. p.1.78.
Translatio armorum in Galliam Belgio Catholico noxia.p.1.87.346.
Trepidatio, & tumultus conſilium adimunt.197.

Triremes tranquillo mari utiliores . p.2.97.
Non cenſentur aptæ mari Hollandico . p.2.5.
Triumphum Hollandi canunt ante victoriam. p.1.194.
Triumphales Arcus . Vide, Arcus triumphales.
Triumphales Arcus Nationum Antuerpiæ . p.1.422.
Troia noua, Oſtenda. p.1.5. p.2.185.
Tuendæ vitæ , aut libertatis ſollicitudo . p.2. 230.
Tumultus. Vide Seditiones.
Tumultus, & factiones Groningæ. p.1.59.
Tumultuum Belgicorum cauſæ. p.1.8.
Tyria obſidio comparata cum Oſtendana. p.2. 186.

V

VAchtendonchæ ſitus, & deſcriptio . p.2. 237.
A Fœderatis capta. p.1.428.
Arx eius ſtratagemate capitur. p.2.84.
Paulò pòſt recuperatur. 85.
Obſidio à Buquoio. 238.
Italorum in ea virtus. ibidem.
Oppugnantium diſpoſitio. 247.
Deditio. 248.
Vâesbechium Brabantiæ Pagus. p.1.44.
Vahalis nomen Rheno. 391.
Eius, & Moſæ confluentium deſcriptio . 395.
Valachia Zelandiæ Inſula præcipua. p.2.83.
Valentia Hiſpaniæ Vrbs ad delicias facta. p.1. 415.
Eam Regina ingreditur. 414.
Ibi regale , & nuptiale conuiuium. 415.
Varians belli fortuna . p.1.74.88.89. p.2.127.
Variat fortuna vices. p.1.290. 310.
Vaſiæ terræ in Flandria deſcriptio. p.1.260.
Eius munimenta: Auſtriacum, & Fontanum. 153.
Vallaræ Oſtendæ deſcriptio. p.2.187.188.
Velleris aurei Ordo Hiſpano Regi ſubiectus . p.1.347.
Velocior in fine motus etiam armorum . p.2. 180.
Venenati ignes in obſidione Oſtendæ . p.2. 184.
Venlonę interceptio pyloclaſtro tentatur. 297.
Ventis, & fulminibus notabilis hyems . 368. 369.
Ventis, & mari ſubiecta Claſſis. 61.
Verba volant: ſcripta manent. 314.
Veritas filia Temporis. p.1.214. p.2.352.
Verum fateri ſæpe periculoſum : inficiari temerarium. p.2.334.
Veruinum in Galliis celebre tractationibus Pacis p.1.340.
Veſalia inferior, & ſuperior. 376.
Inferioris ſitus, & deſcriptio. ibidem.
Veteris militiæ cum recenti comparatio. p.1. 3.
Via media (vulgò neutralitas) intuta. 141.

VICTORIÆ INSIGNES.

Ambianenſis. p.1.324. Caletana, 248.249. Cameracenſis , 223.225. Dorlanenſis, 180. & ſeq. Groningana. 96. Neoportnenſis. p.2.18. & ſequ. Oſtendana. 181. & ſequ. Rhenobergenſis. 296.
Victoriæ aliæ : de Ardea . p.1.256. Breſortio . 335. Capella. 111. Caſtelleto 167. Cracouo. p.2.249. Enſcheda. p.1.336. Gertrudisberga. 46. Grolla. 330. p.2.280. Hano. p.1.165. Hoyo recuperato. 147.148. Hulſto. 272. Lauduno. 130. ad Leffingam. p.2.18. de Linga. p.1. 337. p.2.227. Lira recuperata. p.1.194. Lochemio p.2.271. Mentſa. p.1.330. Monte Hullino. p.1.325. Nouioduno. p.1. Oldenſalia. 336. p.2.224. Otmarſia. 336. ad Tornahutum. 280.281. de Vachtendoncha. p.2.248.
Victoria eſt in manu Dei. p.1.194.
Victoria Neoportnenſis magis ſpecioſa , quàm utilis. p.2.27.
Victoria Oſtendæ uni cœlitus deſtinata . p.2. 112.
Eius fama per Europam. 181.182.
Villa Heuerlæa Ducis Areſchotani . p.1.421.
Lucemburgenſis Mansfeldij Comitis . 417.
Vir unus prudens quanti ſit. 208.
Vires non deficiunt, ubi animus abundat. p.2. 149.
Viris præpollent fœminæ Groningæ. p.1.95.
Viriles animos non terrent minæ, ſed irritant. 160.
Virgo dicebatur Ardea, quia nunquam capta 252.
Virtus vera ubique agnoſcitur, amatur, & colitur. p.2.205.
In medio conſiſtit. p.1.313.
Placet ijs etiam, quibus nocet. 322.
Infelix etiam laudatur. ibidem.
Virtute pugnare decet, non dolis. p.2.55.
Virtutem cupiditas hebetat , non acuit . p.1. 208.
Vis pecuniæ. 101.
Vitæ non parcit charitas in ſuos. 180.
Vitæ contemptus in obſidione Oſtendæ. p.2. 183.
Vitæ , aut libertatis tuendæ ſollicitudo . p.2. 230.
Vitium facilè inuenit imitatores , & adiutores. 74.

Contagioſa res eſt.p.1.310.
Vitia quiſque ſua in alijs acerbiùs inſectatur. 126.
Raró proſperé ſuccedunt.178.
Ab uno extremo migrant ad alterum. 313.
Eorum ſylua pullulat in bello.181.
Vltima Thule, Groenlandia.139.
Vmbilicus Brabantiæ Areſchotum.121.
Vnus bombardæ ictus duodecim occidit.p.2. 213.
Vnius mora admonet alios.47.
Vnius pertinacia in deditione Ardeæ. p.1. 256.
Voluntarié inducenda Religio.406.
Vrbs Hollandiæ princeps Amſtelrodamum. 98
Zelandiæ Middelburgum.151.
Vrbium claues offeruntur in ſignum dominij.417.
Et honoris ergó.227.229.
Vrbium ſalus magis in hominibus, quàm in mœnibus.239.240.
Vrſi candidi in mari Glaciali.140.
Vti beneficio temporis ſapientia eſt.147.
Vtilis militiæ Hiſtoria belli Belgici.6.
Vtilitas, & Timor non diu monent.383.
Vulgus ad omnem auram mobile. p.1.107. 220.

Z

ZElandiæ Inſula præcipua Valachria. p.2. 83.
Vrbs princeps Middelburgum p.1.151

INDEX PERSONARVM.

A

ALbertus Archidux, Agamemnon Auſtriacus. Parte 1. pagina 5. Parte 2. pag.109.

Tituli dignitatis.

Rodulphi II. Imperatoris Frater. p.1.227. 430.
S.R.E.Cardinalis.227.
Toletanus Archiepiſcopus.ibidem.
Luſitaniæ Pro-Rex.ibidem.
Belgij Gubernator.ibidem.
Eiuſdem Princeps.347.

Itinera.

Ex Hiſpania in Belgium.p.1.227.
Ex Belgio in Germaniam ſuperiorem.353.
Principes eum comitati.ibid.354.
Occurrit Margaritæ, Reginæ Hiſpaniæ deſignatæ.367.
Cum ea vertit in Italiam.ibidem.
In Hiſpaniam tendit cum eadem.413.
Per Italiam reuertitur in Belgium cum Iſabella Vxore.416.

Res geſtæ.

Reducit in Belgium Philippum Auraicum Principem.p.1.227.
Defert eodem ſex milliones.ibidem.
Belgij regimen init feliciter.241.
Agit de Pace cum Fœderatis Belgis.231.
Subſidio venit Ambiano ab Henrico Rege obſeſſo.313.
Conſultat de præliando cum Rege. 318.319.
Ambianum reddi iubet Henrico.322.
Strategemate introducit Subſidium Syluam-Ducis.p.1.110.
Eamdem obſidione liberat.112.
Iſabellæ Philippi II.Filiæ Coniux eligitur.p.1. 349.
Belgij Principatum, & Burgundiæ Comitatum in dotem accipit.350.
Sacram purpuram deponit.349.
Mutuum eius cum Belgis iuramentum. 350. 421.
Eius nuptiæ à Summo Pontifice ſanciuntur Ferrariæ.370.
Ratæ habentur Valentiæ in Hiſpania.p.1.415.
Belgas aliquot Principes promouet.420.
Tres Equites aurei Velleris Regis nomine declarat.422.
Spinulam Marchionem ornat eodem inſigni. p.2.206.
Suum Confeſſarium mittit ad Regem Hiſpanum.373.
Sancit demum Belgicas duodecim annorum Inducias.375.

Prudentia Militaris.

Conſultat de Feræ ſubſidio.p.1.236.
Commeatuum ſubſidium mittit.ibidem.
Diuertere ſtudet Hoſtem, locum eius obſidendo.239.
Diſſimulat locum obſidendum.241.
Optimè caſtra diſponit in obſidione Ardeæ. 253.
Oſtendam per alios,& per ſe circumſpicit non ſemel.258.326.
Non cenſet tunc obſidendam.259.326.
Hulſtum inſpectari iubet priùs, quàm obſideat.259.
Mirus ordo in receptione Exercitus.321.
Non aſſentitur Belgis in dimittendis exteris Præſidijs.420.
De prælio Neoportuenſi conſultat.p.2.12.
In eo ſe gerit Ducem,& Militem.18.
Conſultat de ratione Oſtendam expugnandi. 19.
Subſidium mittit Syluaducenſibus.51.52.
Venlonenſes adducit ad accipiendum Præſidium.76.
Copias mittit contra Seditioſos.100.
Syluaducenſibus perſuadet,ut accipiant Præſidium.111.
Oſtendæ obſidioni præficit Spinulam Marchionem.130.
Eius auctoritatem tuetur.139.
Suas vires ſapienter diſtribuit.144.
Diligentia in rebus cognoſcendis.167.
De bello cum Spinula conſultat.267.

Obſidiones.

Caleti,perſuadente Roſnæo p.1.241.& ſeq.
Ardeæ,eodem auctore.253.& ſeq.

Hulſti.Parte 1.Pagin.262.& ſeq.
Oſtendæ.p.2.39. Libris XIV.XV.XVI.

Prælia.

Ad Leſſingam.p.2.11.
Ad Neoportum.14.& ſeq.

Victoriæ.

Belgium petens Hoſtium nauibus potitur. p.1.227.
Caletum,& eius Arcem expugnat.246.& ſeq.
Guina,& Hama ei ſe dedunt.251.
Ardea eidem deditur.256.
Hulſto magna cum gloria potitur.272.
Oſtenda multo maiore.p.2.181.& ſeq.
Fœderatos ſuperat ad Leſſingam.11.12.

Aduerſa.

Prælium infelix ad Tornohutum.p.1.280,281.
Infelicius ad Neuportum.p.2.10.& ſeq.
Ad hoc adducitur falſa opinione.14.
In eodem vulneratur,ac penè capitur.19.
Variæ ſeditiones in Præſidijs.p.1.351.427.p.2.74.& ſeq.77.
Arx S. Andreæ à Præſidiarijs vendita Fœderatis.p.1.429.430.
Amiſſa Sluſa.p.2.176.
Interceptiones vanæ Terralij.229.& ſeq.260.& ſeq.264.265.
Fœderatorum querelæ de eius chirographis.319.
Hiſpanorum de ceſſatione armorum.318.

Dicta.

De Copijs à Marchione Spinula ductis. p.2.65.
De eodem Oſtendæ obſidioni impoſito. 130.
De eadem obſidione.184.

Virtutes.

Belgium ingrediens Hallenſe B. Virginis ſacellum veneratur.p.1.228.
Non rheda,ſed equo vehitur in longo itinere.ibidem.
Proponit pacem Fœderatis.231.
Clementia in Caletenſes victos.248.249.
In fœminas præſertim,Viris occiſis.249.
Pietas in Templo inuiſendo.ibidem.
Prouidentia in Oppido repurgando.249.250.
Liberalitas in Milites.250.
Maſſiliæ loca ſancta veneratur 413.
In Belgium reuertens iterum Hallenſem Virginem veneratur.418.
Magnanimitas in prælio Neoportuenſi.p.2.18.23.
Conſtantia in obſidione Oſtendæ.p.2.pag.59.
Spinulæ, & Velaſci controuerſiam componit.151.
Seditioſos debacchantes ſedat.153.
Optimos Milites remuneratur.189.258.
Aſpricollenſe B.Virginis ſacellum veneratur.190.
Catholicæ Religioni propagandę ſtudet.255.
Iuſtitia in Seditioſis puniendis.304.307.
Lenitas cum Fœderatis in tractatione pacis.315.

Honores.

Quibus exceptus fuit in Gallia: p.1.227. in Italia.228.in Belgio.228.229.
Obeliſcus, & Triremis miro artificio ei poſita.229.
In itinere cum Regina Legati Venetorum occurrunt.367.
Et Mediolanenſium Oratores.ibidem.
Ferrariæ à Cardinalibus,& Pontifice honorificè exceptus.368.& ſeq.
Mediolani triumphalis arcus eius victorijs inſignitus.371.
Alter ſimilis Genuæ.412.
A Pontifice legatione cohoneſtatur.416.
Donatur enſe,& pileo conſecratis. ibidem.
Ab Heluetijs magnis honoribus excipitur. ibid.
A Lotharingis quòque Principibus.417.
A Belgis,oblatis clauibus, deducitur ſub umbella,ibidem.
A Philippo III. aurei Velleris inſigni ornatur.415.
Rodulphus Cæſar ei principatum gratulatur.430.
A Marchione Spinula multis modis honoratur in Oſtendæ reliquijs.p.2.187.
Vide,Archiduces.

Laudes.

Ab Henrico Rege laudatus ordo eius Exercitus ſe recipientis.p.1.322.
A Pontifice declaratur, uti ſtrenuus Eccleſiæ Defenſor.416.

Aldobrandinus, Ioannes Franciſcus à Clemente VIII.mittitur ad Regem Hiſpanum & quare. p.1.132.
Hiſpanorum ſenſa patefacit Pontifici.ibidem.
Aldobrandinus Cardinalis, Petrus occurrit Margaritæ Hiſpaniæ Reginę Pontificis nomine.p.1.367.368.
Eamdem comitatur per Italiam.370.
Aldobrandinus, Vido S.Georgij Comes, Inſubricæ Legionis Tribunus. p.2.216.

Egre-

Egregiè ſe gerit in obſidione Vachten-
douchæ.p.2.248.
Seditioſos Præſidij eiuſdem loci compe-
ſcit.264.
Eius virtus in obſidione Grollæ.280.
Alenconij Dux, Franciſcus Valeſius Camera-
cum acquirit Gallis.p.1.130.199.
Liberat idem ab obſidione Farneſij.199.
Præficit ei Balagnij Dominum. ibidem.
Alexander VII. P. M. Virorum, & virturum
optimus æſtimator.p.2.258.
Iulium Spinulam Cardinalem creat.ibi-
dem.
Alexander Farneſius Parmæ, & Placentiæ
Dux.Vide,Farneſius.
Alexander Marchio Malaſpina. Vide,Malaſpi-
na.
Alexander Card.Mediceus. Vide, Mediceus.
Alexander de Montibus Neapolitanorum
Tribunus.p.2.216.
Aloyſius Bernardus Danila præficitur Orſoyę
à Mendozza.p.1.373.
Aloyſius de Laurentijs Spinularum Fratrum
in negotijs Adminiſter.p.2.95.120.
Mortis periculum Friderico præmon-
ſtrat.95.
Alphonſo Ferrariæ Duci proponitur Galliæ.
Regnum à Monio Duce.p.1.34.
Ipſe abnuit.ibidem.
Alphonſus Idiaquius Hiſpanus loca quædam
recuperat.p.2.74.
Alphonſus de Luna Hiſpanus, Liræ Guberna-
tor.p.2.191.
Eam fortiter tuetur.192.
Subſidium petit,& impetrat ab Antuer-
pia,Mechliniaque.192.193.
Magnanimum eius reſponſum.192.
Alnarus Oſorius Præfectus Militum Ferę.p.1.
168.235.
In re bellica præclarus.235.
Ambianenſes Capite deſtituti Hoſtibus ce-
dunt.286.
Coniurant,ut reddantur Henrico Regi.
296.
Ambiani Patronus,& primus Epiſcopus S.Fir-
minus.323.
Eius feſto die Vrbs redditur Henrico.
ibid.
Ambroſius Landrianus.Vide,Landrianus.
Ambroſius Marchio Spinula. Vide, Spinula
Gens.
Amſtelrodamenſes Paci, atque Inducijs ad-
uerſantur.p.2.324.371.
Andreas de Auria.Vide,Auria Gens.
Andreas Brancatius Villarius.Vide,Villarius.
Andreas Cardinalis de Auſtria Epiſcopus
Conſtantienſis.p.1.352.
Belgij Gubernator pro Alberto. ibidem.
& ſeq.
Per ſomnium rem prænoſcit. ibidem.
Alberti in eum beneuolentia, & hono-
res.352.353.
Communis lætitia ob eius aduentum.
353.
Spectabilis eius forma.ibidem.
Morum ſuauitas, & comitas. ibidem, &
404.
Summa ei auctoritas collata.ibid.
Antuerpię magno honore excipitur.386.
Eius in agendo ſinceritas.ibidem.
In puniendo iuſtitia.ibid.
In Belgio regendo prouidentia.387.
Simulat oppugnationem Arcis Schen-
chij.393.
Crepicordij Arce potitur. ibidem.
Arcem in Inſula Bommelia condi iubet.
396.S.Andreæ nomen imponit.
Archiducibus Belgium intrantibus oc-
currit.418.
Eorum in manus regimen deponit.ibid.
In Galliam proficiſcitur.
Eius profectionis cauſa.419.
Honorificè excipitur ab Rege.ibid.
Ad ſuam ſedem Conſtantienſem redit.
Andreas Orticius.Vide,Orticius.
Angli diu tenuere Normanniam in Gallia.
p.1.242.
Angli Catholici agunt de Rege ſuo Catholi-
co eligendo p.2.91.
Ab Rege Hiſpano opem petunt.ibidem.
Fridericum Spinulam adhibent.
Anglorum de Hiſpanis victoria,& ingens pre-
da.79.
Anglorum,& Scotorum æmulatio.91.
Anglici,& Hollandici Legati diſſuadent Hen-
rico Regi pacem cum Hiſpanis.p.1.341.
Angliæ Regina.Vide,Eliſabetha.
Angliæ Regis Legati ad Archiduces.p.2.209.
Sanciunt conditiones Pacis.ibidem
Eiuſdem Legati ad Fœderatos.327.
Fœderatorum ad eum.ibidem.
Angliæ Rex Iacobus literis propenſior,quàm
armis.347.
Venationibus deditus.ibidem.
Eius Legatus ſuadet Inducias.372.
Annæ Mariæ, Philippi III. Filiæ ortus anno
1601.p.2.30.
Coniugium cum Ludouico XIII.ibidem.
Anneburgij Dominus Ardeæ Gubernator.
p.1.252.255.
Eius cum Belinio diſſenſiones.ibid.
Antuerpienſium concurſus in Liræ intercep-
tæ ſubſidium.193.
Eorum nullus cęſus,aut vulneratus.194.
Res,& prædam Liranis reſtituunt.ibid.
Antuerpianæ Arcis Præſidiarij tumultuantur.
350.351.

Gubernatorem eijciunt.part.1.pag.351.
In Curiam tormenta diſplodunt.ibid.
Poſtulare ſoliti per vim.ibid.
Antuerpienſes ſunt Spectatores pugnæ pro ſui defenſione.p.2.211.
Trepidant ad imminentem oppugnationem.ibidem.
A Borgia iuſſu Archiducis liberantur. ibid.
Antunius,Simon Luſitanus Vallonibus præficitur.43.
Oſtendanos erumpentes repellit.ibid.
Appius de Comitibus Pontificiorum Militum Tribunus.p.1.17.23.
Mors eius infortunata.27.28.
Illius præſagium.28.
Arbella Stuarta deſignatur à Catholicis ad Regnum Angliæ.p.2.92.
Thomam Arundeliæ Comitem ei Sponſum deſtinant.ibidem.
Archiduces Albertus, & Iſabella magnis honoribus affecti in Hiſpania, & per Italiam. 415.416.
Belgij Principes appellari renuunt.417.
Belgium ingrediuntur ſub umbella.ibid.
Honoribus,& pompis excepti Bruxellis. 419.
Spargunt nummos aureos,& argenteos. 421.
Louanij Iuſtum Lipſium in Gymnaſio diſſertantem audiunt.421.
Iurameutum accipiunt ab Vrbibus præcipuis Belgij ibidem.
Eunt ad prælium Neoportnenſe. p.1 8.
Eorum gaudium de Oſtendana victoria. 187.
Gratias agunt Spinulæ Marchioni.ibid.
Spectatum eunt belli reliquias.
Magna veneratione in Caſtris excipiuntur.
Gratulantur,& gratias agunt Militibus.
Eorum literæ ad Fœderatos pro Pace. 314.
Lenitas, & benignitas cum eiſdem.315.
Et molliunt ipſorum animos ibidem.
Omnia ferme concedunt Fœderatis.p.2. 341.
Arconatus, Auguſtinus Legionis Italicæ ſupremus Inſtructor.p.2.60.
Moritur in prælio nauali Friderici Spinulæ.97.
Areſchotanus Dux ægrè fert electum Gubernatorem Belgij Fuentanum Comitem. p.1. 145.
Ideo diſcedit è Belgio ibidem.
Venetijs moritur.ibid.
Argentina Spinula.Vide,Spinula Gens.
Arkenius, Cornelius Fœderatorum Graphiarius p.2.317.
Arundeliæ Comes, Thomas ab Anglis Catholicis deſignatur ad Regnum.p.2.92.
Ductor Anglorum venit in Belgium. 237.
Italicis Copijs adiungitur.ibid.
Atrebatum charitas in Milites peſte infectos. p.1.139.
Aualus,Alphonſus Italicæ Legionis Tribunus in obſidione Bommeliæ vulneratus. p.1. 394.
In prælio Neoportnenſi inter mortuos iacet.p.2.21.
A famulo ſuo agnoſcitur,& ſeruatur.ibidem.
Idem famulus occiditur.ibidem.
Auellini Princeps, Camillus Caracciolus, Neapolitanorum Tribunus.p.2.216.
Magnæ auctoritatis apud Milites. p.1. 125.
Renuit pugnare contra Italos ſeditioſos.126.
Subſidio mittitur Liranis.195.
In Cameracenſi deditione prudentiſſimè ſe gerit.221.222.
Conniuio excipit Hoſtes victos.225.
Aumalius Dux, Carolus à Lotharingia Ambiani Gubernator.p.1.130.
A Ciuibus eijcitur.ibidem.
Vt Galliæ rebelli, eius ſtatuæ caput abſcinditur.157.
Bona proſcribuntur.ibidem.
Strenuè ſe gerit ad Hochſtratam.p.2.103.
Auraicus Princeps,ſiue Orangius, Philippus, Guillelmi Filius ex prima Vxore. p.1.217. 219.
Miſſus in Hiſpaniam puer à Duce Albano.217.
Ibi triginta annis in libera cuſtodia.ibidem.
Catholicam Fidem amplexus.ibid.
Redit in Belgium cum Alberto Archiduce.
In diſceſſu aurei Velleris torque inſignitur ab Rege.
Ad eum literæ Fœderatorum.p.2.230.
Eius reſponſio.231.
Negant ei Fœderati Patriam adire. ibidem.
Auria Gens,ſiue de Auria, celebris in Hiſtorijs.p.2.241.
Ei multum debet Hiſpania,& Belgium. 243.
Inſignes ex ea Viri.241.& ſeq.
Nicolaus Ambroſij Marchionis Spinulæ conſobrinus.242.
Eius Pater Sinibaldus, S. Iacobi Eques Commendator. ibidem.
Mater Helianetra Nicolai Grimaldi, Monarchæ vulgò dicti,Filia:& Soror Polyxenæ

rentæ Matris Ambroſij Marchionis à p.2. 242.
Comitatus eum in toto ferme bello Belgico.ibid.
In Oſtendana obſidione ſaucius.
In Brochæ pugna ſaucius, & captiuus.
A Mauritio Comite honoratus.
In Italia magni æſtimatus à Comite Fontano.243.
Sæpe militauit cum Philippo Marchione Ambroſij Filio.ibidem.
Ab eodem valde laudatus ibidem.
In obſidione Niciæ, & Caſalis Tribunus rem præclarè geſſit.
Ad Carinianum in bello occiſus.
Puras ſemper habuit ab auaritia manus.
Vxor eius Benedicta virtutibus inſignia.
Ioannes Baptiſta eius Frater ſimilis ei præſtantia,& gloria militari.p.2.243.
Ad Veſaliam animosè occumbit.ibidem.
Ab Henrico Bergenſi Comite magnificè funeratus.ibid.
Hieronymus Cardinalis de Auria eorum Proauus, & cum Poſteris Cremolini Dominus.p.2.241.
Vnus ex 12.Genuę Reſtauratoribus.ibidem.
Primus inuexit purpuram in Gentem Auriam.242.
De Andrea Auria bene meritus.ibid.
Adſtitit coronationi Caroli Quinti. ibidem.
Auriæ,Andreæ merita in eumdem Carolum. p.2.119.
Auria Princeps aurei Velleris inſigni ornatur à Philippo III. p.1.415.
Auſtriaca Gens ingenua.p.1.7.p.2.133.
Valde congruens moribus Belgarum. ibid.
Auſtriacus ſanguis feliciter propagatus. p.1. 543.
Auſtriaci Principes bene de Hominibus merentur.ibidem.
Auſtriacum nomen Belgis grariſſimum. p.1. 346.

B

BAlagnij Dominus, Ioannes Monlucius fit Cameracenſis Gubernator.part. 1.p.130.
Poſtmodum Princeps, & Dominus. 131.
Fœderatis Galliæ addicitur. 130.
Deinde tranſit ad Henricum Regem. 131.
Ab Alenconio Cameraco præficitur.p.1. 199.
Ab eius Matre Regina confirmatur.p.1. 199.
Cameracenſibus exoſus.195.219.
Eius Vxor bellicoſa.206.
Munera Ducis obit.ibidem.
Eius concio militaris.222.223.
Vendit alimenta Militum.224.
Superba,auara,Ciuibus exoſa.219.
Pecuniam ſtultitè ſpargit in Populum. 223.
Fame ſe necat.225.
Eius verba nouiſſima glorioſa. ibidem.
Balagnius Cameraci Tyrannus. p.1.212. & ſeq.
Eius auaritia in nummis.220.
Eiuſdem inſignia deturbantur.226.
Balanſonis Dominus, Claudius Varambonij Frater,Burgundionum Tribunus.p.2.60.
Eius virtus in obſidione Groilæ.180.
Balenus,Ioannes Groninga Burgi-Magiſter. p.1 90.
Vitam præfert famæ.94.
Bandinus Cardinalis,Octauius,Legatus Pontificis ad Reginam Hiſpaniæ excipiendam. p.1.368.
Barbanſonis Dominus,Robertus,Germanorum Tribunus.p.2.93.
Barlæmontius, Ludouicus, Archiepiſcopus Cameracenſis p.1.215.
Fontanum rogat, ut Cameraco potiatur.ibidem.
Barlæmontius Comes Archiduces deducit Namurcum.p 1.417.
Mittitur ab eis ad Principes Italiæ. 416.
Bariota, Claudius, Vallonum Tribunus. p.1. 18.
Vulneratur in obſidione Nouioduni.26.
In ea ſtrenuè ſe gerit.ibidem.
Maximè animoſus.115.209.
Bullonium vincit.150.
Fratrem amittit in obſidione Ferreæ. ibidem.
Belgici belli peritiſſimus.205.
Saucius in obſidione Ardeæ, & Hulſti. 254.269.
Timorem iniicit Fœderatis.427.
Vir ardens,& contemptor periculorum. p.2.13.
Per omnes gradus ad Tribunatum euectus.ibidem.
Moſqueti globo occiditur.ibid.
Catholicorum dolor ex eius morte.ibid.
Eius laus,& Patria.
Barneueltius, Ioannes Hollandiæ Patronus. p.2.316.
Eius tractationes cum Neyn.328.& ſeq.
Delegatus Fœderatorum eligitur.353.
Baſta,Comes Georgius,Equitum Ductor.p.1. 67.

In Belgico bello innexetatus. p.1.236.
Et Miles,& Dux inſignis.ibidem.
Subſidium prudenter infert Feram.237.
Cum ſuis Militibus equis inſidet continenter horis 40.p.1.238.
Ex eo ſubſidio magna gloria.ibidem.
Libellos edidit de Præfecto Caſtrorum. p.1.6.
De Equitatu leuis armaturæ.ibid.
Baxius,Marcellus,Friderici Henrici Achates. p.2.254.
Superat Equites Catholicos.ibidem.
Belgæ Proceres pacem cum Fœderatis ſuadent.p.1.86.87.430.
Eorum æmulatio cum Comite Fontano. 145.
Belgæ ingenioſi in machinis.p.1.333.4.5.
Principem natiuum optant.345.
Certaminis cum Gallis victores.425.
Pugnaturi Miſſæ interſunt.ibidem.
Secum agi volunt ſimpliciter, & claré, p.2.336.
Belgarum propria ſinceritas.p.2.324.
Similitudo cum Germanis.p.1.343.346.
Belgis Regijs,& Fœderatis commercium interdicitur mutuo Edicto.p.1.387.
Belgarum,& Archiducum mutuum iuramentum.p.1.350.420.
Belgarum Mercatorum ſocietas Indica. p.2. 357.
Eorum concio pro Indica nauigatione, 357.358.
Belgij Gubernatores valde diſſimiles.p.1.8.9.
Belgioioſus, Ioannes Iacobus Barbiani Comes,Belgioioſij Dominus p.1.124.
Eloquens, & Militibus gratioſus.ibid.& p.2.74.
Mittitur ad ſedandos Seditioſos,ſed nullo fructu.p.1.125.p.2.74.
Eos diſtinet à locis occupandis. p.2.74.
Cum Bironio pugnans ſauciatur. p.1. 275.
Gallorum Caſtra explorat.305.
Belini Comes,Franciſcus Auertonus Lutetiæ Gubernator.p.1.52.53.
Male affectus in Mœnium Ducem. p.1. 203.
Ab eo gubernatione priuatur.ibid.
Captiuus fit Caroli Colomæ.182.
Henrici Locum-tenens in Picardia. p.1. 252.
Eius diſſenſio cum Ardeę Gubernatore. 252.255.
Vrbis deditionem accelerat.256.
Ideo punitur ab Henrico.257.
Bellæ Marchio, Domitius Caracciolus Neapolitanæ Legionis Tribunus.p.2.34.
Exercitum in receptione tuetur.102.
Caditur in obſidione Syluaducenſi,105,
Eius funus honorificum.ibidem.
Belleureus, Pomponius, Grignonij Dominus legationibus varijs clarus.p.1.340.
Electus ad tractationem Pacis Hiſpan. & Gall.ibid.
Benedicta Vxor Nicolai de Auria.p.2.242.
Eius virtutes.ibidem.
Bentiuolus Cardinalis,Vido, Archiepiſcopus Rhodienſis.p.2.339.
Nuncius Pontificius in Belgio. ibidem.
Hiſtoriam edidit de bello Belgico. 22.& 339.
De Inducijs Belgicis.312.
Bentiuolus,Ioannes Cardinalis Frater,Eques Hieroſolymitanus.p.2.59.
Egregié ſe gerit in oppugnatione Oſtendæ.ibid.
Ab Archiducibus promouetur. ibidem.
Bentiuoli Marchionis Frater,& Filius cæſi in prælio Neoportuenſi.p.2.22.
Bergenſis Comes, Fridericus Seditioſos Tilæmonte diſtinet.p.2.152.
Bergenſium ad Zomam fœminarum virtus. p.2.280.
Bironius, Carolus Guntaldus, in re bellica egregius.p.1.235.
Inſidijs poſitis vincit Hiſpanos.274.275.
Eius diligentia in obſidione Ambiani. 292.
Attrebatum intercipere fruſtra tentat. ibidem.
Pugnat cum Montenigrio.294.
Eius magni ſpiritus.300.
Ei periclitanti ſuccurrit Ionuillæ Princeps.ibid.
Bituricenſis Archiepiſcopus,Reginaldus Belnenſis.p.1.70.
Henrici Regis mutationem vulgat.ibid.
Eumdem Eccleſiæ reconciliat.85.
Blanca, Virginius ſtrenuus in oppugnatione Neouillæ p.1.18.
Blandrata Cardinalis Legatus ad Reginam Hiſpaniæ.p.1.368.
Blaſij Capiſucchij elogium. Vide, Capiſucch.
Bonauentura è Calatagirone Franciſcanorum Miniſter Generalis.p.1.339.
Vir magnæ dexteritatis, & prudentiæ. 340.
Mittitur in Hiſpaniam ad tractandam Pacem cum Gallia.339.
Borbonius Cardinalis, Carolus promouetur ad Regnum Galliæ à Mœnio Duce.p.1.81.
Eiuſdem laus.ibidem.
Primus Princeps Regij ſanguinis.15.
Rex proclamatur Caroli X.nomine. ibidem.
In carcere moritur.
Borbonius Cardinalis iunior, dictus Vindocinenſis.Vide,Vindocinenſis.

Borgia,

Borgia, Inicus, Gandiæ Ducis Frater, Hiſpanorum Tribunus.p.2.100.
Saucius ad Caſſandam.175.
Eius exiſtimatio apud Archiducem Albertum,& Spinulam.209.
Defendit Antuerpiam à Fœderatis. 210. 211.
Laudatur à Spinula Marchione. 211.271.
Lochemium obſidet,& triduo capit.p.2. 271.
Brabanti tenaciſſimi priuilegiorum. p.1.420.
Strenui,& intrepidi.426.
Brabantiæ Duces contendunt cum Hollandiæ Comitibus de Gertrudisberga.p.1.38.
Bracamontius, Ioannes, Hiſpanorum Tribunus.p.2.34.
Brachiferreus cur dictus Pompeius Iuſtinianus.p.2.132.
Brancatius,Lælius,Eques Hieroſolymitanus, Neapolitanorum Tribunus.p.2.100.
Eius virtus in obſidione Rhenobergæ. 190.
Scripſit de officijs Militaribus p.1.6.
Breautæus,Carolus,Bellator inſignis.p.1.423.
Eius verba iactantia.424.
Occidit,qui eum pronoca uerat.425.
Saucius vitam precatur.426.
Laudat Hoſtes,quos contempſerat, ibid.
Vulneribus 36.occiditur.ibid.
Eius imago conſanguineum mouet ad ultionem.ibid.
Brederodius,Valrauius,è ſtirpe veterum Comitum Hollandiæ.p.2.253.
Delegatus Fœderatorum eligitur. ibid.
Briſſaci Comes,Carolus Coſſæus.p.1.103.
A Mæuio ſit Lutetiæ Gubernator. ibid.
Fauere creditur Henrico Regi.ibid.
Vtilitati ſuæ ſtudet.104.
Prudenter diſponit Vrbis deditionem. 105.
Brizuela,Inicus Dominicanus,Archiducis Alberti Confeſſarius.p.2.373.
Mittitur ad Regem Hiſpaniæ.ibidem.
Brullartius, Nicolaus, Sillerij Dominus. p.1. 340.
Senatus Pariſienſis Præſes.ibidem.
Electus ad tractationem pacis Hiſpan. & Gall.ibid.
Bruxellenſes magnis honoribus excipiunt Erneſtum Archiducem Belgij Gubernatorem. p.1.77.
Albertum,& Iſabellam Belgij Principes. 419.
Bullonij Dux, Henricus Turrius, Turenenſis Comes.p.1.163.
Rei bellicæ periti ſſimus.ibidem.
Sororis Mauritij Comitis Coniux. 138.
Niuernenſis Ducis æmulus.177.195.
Inuidet ei belli gloriam.178.
Eius auctoritas apud Angliæ Reginam. p.1.250.
Buquoij Gomes, Carolus Longuuallius Arte militari præclarus.p.1.139.p.2.45.
Atrebatum à Gallis defendit.p.1.139.
Pontem è nauibus Somonæ imponit.p.1. 319.
A Fœderatis vulneratus, & captus. p.1. 388.
Eius diligentia in obſidione Oſtendæ. p.2.46.313.
Rei tormentariæ Præfectus.172.
Seditioſos cohibet ab iniuria.181.
Naues Hoſtium profligat.217.
Iuſſu Spinulæ Vachtendoncham obſidet.238.
Eamdem expugnat.248.
Cracouo etiam potitur.249.
Fœderatorum aliquot capit.281.
Hoſtium nauibus potitur.282.
Subuenit Germanis.288.

C

CAirus,Lucas Hoſtium aliquot capit.p.2. 229.
Ad Brocham multos eorum occidit.p.2. 244.
Eum remunerandum curat Spinula.251.
Calderonus, Rodericus, à Secretis Hiſpani Regis.p.2.362.
Caletenſes in Hiſpanos iniurioſi.p.2.82.
Cameracenſes peſſimè affecti in ſuum Gubernatorem Balagnium.p.1.219.
Tumultuantur contra eum.220.
Poſtulant Hiſpano Regi ſubdi.226.
Cameraci Archiepiſcopus idem, & Princeps. p.1.340.
Cameraci Præſidium tumultuatur. p.1.358.
Camilla de Auria conſanguinea Beati Aloyſij Gonzagæ.p.2.242.
Camillus Sacchinus.Vide,Sacchinus.
Campaniolæ Dominus,Bernardus Patraſſius ſubſidium inſert Caletum.p.1.247.
Captiuus ſit.249.
Capiſucchia Familia Romana nobilis,& antiqua.p.1.30.
Generoſa,& Militaris.31.
Tres ex ea S.R.E.Cardinales.30.
Alij Præſules.ibidem.
Viri armis inſignes.
Cincius, Papirius, Tarquinius.
Camillus Podij Catini Marchio, Legionis Italicæ Tribunus.p.1.17.23.
Stapulis in Gallia potitur.30.
Latiniacum expugnat.31.
Italis patrocinatur.73.
Pappam in Hungaria recuperat.30.

Da-

Danubij, pontem interrumpit. p.1.30.
Victoriæ ſuæ immoritur.ibidem.
Blaſius Horatio Coclíti ſimilis.p.1.30.
Colonienſi Electori fert opem. ibid.
Monterij Marchio confirmatur.ibid.
Captiui inſignes.
Hanenſes Præſidiarij.p.1.166.
Hollandi ad Rhenobergam.p.1.191.
Catholici ad Neoportum.p.2.20.
Caracciolus, Camillus. Vide, Anellini Princeps.
Caracciolus, Domitius. Vide, Bellæ Marchio.
Cardinales.
Albertus Archidux.p.1.227.& ſeq.
Aldobrandinus, Petrus.p.1.367.
Auria, Hieronymus.p.2.241.242.
Auſtriacus, Andreas.p.1.352.& ſeq.
Bandinus, Octauius.p.1.368.
Bentiuolus, Vido.p.2.22.339.
Blandrata, Franciſcus.ibidem.
Borbonij (Carolus ſenior.p.1.15. / Carolus iunior, Vindocinenſis.ibid.
Capiſucchij (Ioannes Antonius / Ioannes Robertus p.1.30. / Petrus
Caſtrius, Rodericus.p.1.415.
Columna, Marcus Antonius.p.1.133.
Diechriſtanus, Franciſcus.p.1.416.
Gondius, Petrus.p.1.131.
Mediceus, Alexander.p.1.135.258.
Oſſatus, Arnaldus.p.1.135.
Pelleuæus, Nicolaus p.1.108.
Perronius, Iacobus Dauid.p.1.135.
Sega, Philippus.p.1.19.108.
Spinulæ (Auguſtinus.p.2.204. / Iulius.p.2.258.
Toletus, Franciſcus.p.1.133.
Caraſa, Gens in Italia nobiliſſima.p.1.306.
Caraſa. Hieronymus. Vide, Montis Nigri Marchio.
Carolus Auſtriacus Burgauiæ Marchio, Cardinalis Andreæ Frater.p.1.399.
Sancti Andreæ Arcem perluſtrat.ibid.
In reditu periclitatur.ibid.
Carolus Breautæus.Vide, Breautæus.
Carolus Coſſæus, Briſſaci Comes. Vide, Briſſacius.
Carolus Croyus, Dux Areſchotanus. Vide, Areſchotanus.
Carolus Emmanuel, Summę Ripę Comes, Męnij Ducis Filius, Landuni obſeſſus.p.1.112.
Humaniter tractatur ab Henrico victore.p.1.130.
Carolus Gonzaga, Dux Retelenſis. Vide, Retelenſis.
Carolus Gontaldus.Vide, Bironius.
Carolus Haluinius Dinanj Comes, Dorlani Gubernator.p.1.175.
Carolus Herangerius. Vide, Herangerius.
Carolus Longouallius, Buquoij Comes. Vide, Buquoius.
Carolus à Lotharingia, Aumalæ Dux. Vide, Aumalius.
Carolus à Lotharingia, Mœnæ Dux. Vide, Mœnius.
Carolus Mansfeldius. Vide, Mansfeldius.
Carolus Quintus Imperator Italis uſus ad bella.p.2.119.
Præcipuè Andrea de Auria.ibid.
Funus ſibi fecit adhuc viuens.p.1.358.
Eius flagella è funiculis.361.
Locus eius occurſus Ferdinando Fratri.367.
Carolus Sauinius, Roſnæi Filius, magnæ expectationis iuuenis.p.2.103.
Cæditur in pugna Hocſtratana.ibid.
Carolus Sueſſionum Comes ambit Iſabellę Infantis coniugium.p.1.69.
Caſtelli Roderici Marchio. Vide, Moura.
Caſtrius Cardinalis, Rodericus excipit Regea Hiſpaniæ Sponſos in Templo maximo Valentiæ.p.1.415.
Catholicos inter, & Fęderatos Belgas tractatio Pacis inſtituta.p.2.312.& ſeq.
Catholicorum querelæ de Fœderatis. p.2.355.356.
Catholicus Rex Catholicæ Religionis defenſor.p.1.12.
Catricius, Nicolaus Vallonum Tribunus magnæ exiſtimationis.p.2.42.47.
Eo multùm utebatur Marchio Spinula. 143.
Eius ſententia de Oſtenda expugnanda. ibid.
In eius obſidione occiditur.ibid.
Cerralui Marchio, Ioannes Paceccus, Coronæ in Hiſpania defenſor.p.1.80.
Miſſus in Belgium, in itinere moritur. ibidem.
Chimaceoſis Princeps, Equitum, & Peditum Ductor.p.1.154.
Gallos ex Hannonia propulſat. ibidem.
Chriſtianus Sauinius, Roſnæ Dominus, Vide, Roſnæus.
Chriſtophorus Columbus noui Mundi inuentor.p.2.3.
Claudius Barlota.Vide, Barlota.
Claudius Caſtreus Henrico Regi ſe tradit. p.1.102.
Clemens VIII. Pontifex Maximus hortatur ad eligendum Regem Galliæ Catholicum. p.1.21.22.
Solùm ſpectat bonum Religionis, & Galliæ.35.
Propenſionem in Henricum diſſimulat. 138.
Queritur de inimicis Henrici.ibid.

Iubet

Iubet Principem Condæum Catholicum fieri.131.134.
Solerter agit cum Oratore Hiſpani Regis.132.
Audit ſeorſim Cardinales in cauſa Henrici.133.
Pro ea ſupplicationes publicas indicit. ibidem.
Præit alijs operibus pijs.ibid.
Henricum Eccleſiæ reconciliat.ibid.
Ceremoniæ, quibus id peractum. 133. 134.
Pacem urget inter Hiſpanos, & Gallos. 338.
Ferrariam adit ad eam recipiendam. 368.
Eius maieſtas, & humanitas in excipienda Hiſpaniæ Regina.369.
Eam honorat menſa ibid.
Eius, & Archiducum connubium ſancit. 370.
Aperit annum Iobelæi 1600.p.1.432.
Colaſius Seneſcallus Feræ Gubernator. p.1. 235.
Coligniusˌ Gaſpar Venlonam intercipere conatus.p.2.297.
Colignij,Henrici mira cædes.p.1.47.
Coloma, Carolus, Hiſpanorum Tribunus; in Dorlaonenſi prælio Gallos,aut cædit,aut fugat.p.1.180.
Subſidiarios Cameraci minuit.198.
Eius ſtratagema ibidem.
Alio ſtratagemate capit Orſoyam. p.1. 373.
Belli Belgici Scriptor egregius. p.1.179. 315.
Columna Cardinalis, Marcus Antonius in Henrici cauſa fauet Hiſpanis.p.1.133.
Competitores Regni Galliarum.
Henricus Nauarræ Rex p.1.15.16.
Carolus Cardinalis Borbonius ſenior. 15.
Carolus Cardinalis Vindocinenſis. ibid.
Carolus Mænæ Dux 14.
Philippus II. pro Iſabella Filia. ibidem.
Lotharingiæ Dux pro Filio Marchione de Ponte.ibid.
Dux Sabaudiæ.ibid.
Dux Guiſius. 21.
Dux Nemurſius.ibid.
Conſiliarij munus, verum aperire Principibus.p.1.355.
Corduba, Ioannes Hiſpanus, Equitum Ductor vincit Hollandos ſtratagemate. p.1. 346.
Romani Horatij renouat exemplum, ibid.
Nullum è ſuis amittit.ibid.
Magna potitur præda.ibid.
Coriolanus Garzadorus. Vide, Garzadorus.

D

DAmianus Gardotrus Lotharingus, Breſortij Præſidij Gubernator p.1.330.
Daniæ Regis Legati ad Belgas Fœderatos. p.2.345.
Daniel Hertranius, Marqueti Dominus Oſtendæ Gubernator.p 2.180.
Deditionem facit. 181.
Conuiuio excipitur à Spinula Marchione.ibidem.
Darius Rex Vrbem rete capere dictus.p.1.6.
Dauila, Aloyſius Bernardus Orſoyæ præficitur à Mendozza.p.1.273.
Dauila,Henricus Catherinus,ſaucius in obſidione Ambianenſi.p.1.308.
Bellorum ciuilium Galliæ Scriptor eximius.ibid.
Delegati Regum Hiſpaniæ, & Galliæ ad tractationem Pacis.p.1.340.
Delegati Catholici ad tractationem Pacis Belgicæ.p.2.349.350.
Delegati Fœderatorum ad eamdem.353.
Catholicis honores exhibiti à Fœderatis.352.
Iidem Legatis Principum ſuſpecti.356.
Vtrique congrediuntur primùm Hagæ Comitis 354.
Ad extremum Antuerpiæ.374.
Conueniunt in 12. annorum Inducias. 375.
Delegati Prouinciarum Fœderatarum ſupra 70. congregantur Bergæ ad Zomam. 374.
Deniæ Marchio,Iacobus Sandoualius mittitur ab Rege Hiſpano ad Reginam Sponſam ſalutandam.p.1.413.
Dentices,Lucius,Italicæ Legionis Tribunus. p.1.60.
Componere ſtudet Seditioſos. p.2.306.
Deus Arbiter eſt humanarum viciſſitudinum. p.2.85.
Proſpicit cultoribus ſuis.p.1.106.
Auxiliatur rebus deſperatis.p.1.405.
Commoda e damnis elicit p.2.112.
Dei iudicia occulta,ſed iuſta.p.2.366.
Didacus de Yepes Hieronymianus,Philippi II. Conſiliarius.355.
Solus monet eum de vicina morte. ibid.
Dietrichſtanus Cardinalis,Franciſcus à Pontifice legatur ad Archiduces Belgij Principes.p.1.416.
Alberto defert enſem, & pileum conſecratum.ibid.
Iſabellæ roſam auream.ibid.
Dinani Comes, Carolus Halumius Dorlani Gubernator.p.1.173.

Occi.

Occiditur à Portocarrero. p. 1. pag. 186.
Dominicus Vicus. Vide, Vicus.
Dorlanenſes reijciunt cadauera ſuorum Defenſorum. p. 1. 184.
Dugnanus, Ioannes Baptiſta, Mediolanenſis habitu Ruſtici Ambianum intercipit. 284. 285.
Ibidem pugnans occiditur. 286.
Durangus, Didacus propugnaculum extruit à ſe denominatum. p. 1. 398.
Cæditur ictu bombardæ. p. 2. 113.

E

ELiſabetha Angliæ Regina comperit arcanum de Anglia inuadenda. p. 2. 78.
Digna Filia Henrici Octaui. 88.
Obit anno ætatis ſeptuageſimo regni 44. p. 2. 86.
Animi, corporisque dotes hæreſi vitianit. ibid.
Diuturnitate regnandi alios vicit.
Æquè grauis, & comis.
Literata, & Literatorum amans.
Varijs Europæ linguis imbuta.
A multis Principibus in coniugium ambita.
Virginitatis amorem præ ſe tulit.
Aliæ cauſæ, cur innupta manſerit 87.
Anglicanæ Caput Eccleſiæ ſe conſtituit.
Quam id indecorum fœminæ.
Eius crudelitas in Catholicos.
Odium in Romanum Pontificem, & Hiſpanum Regem.
In illum impia, in hunc ingrata.
Eliſabetha Primegenita Henrici Secundi, Vxor Philippi Secundi. p. 1. 12. 14.
Eius Filia Iſabella Clara Eugenia. ibid.
Erneſtus Archidux, Rodulphi Secundi Imperatoris Frater, Iſabellæ coniugio, & Galliæ regno deſtinatur. p. 1. 68.
Venit in Belgium Gubernator. 77.
Honores in eius exceptione. ibid.
Belgarum lætitia ob eius aduentum.
Propenſus ad pacem. 87 98.
Natura lenis. 88. 124.
Literæ pro pace ad Fœderatos. 88.
Honores ei exhibiti Antuerpiæ. 120.
In Seditioſos adhibet varia remedia. 125. 128.
Perpetuò in Belgio ægrotat. 98.
Belgarum amor, & deliciæ breues. 144.
Eius gubernatio parum felix. 143. 144.
Eam commendat Senatui, & Fontano Comiti. 144.
Eiuſdem obitus, & virtutes. 143. 144.
Animus generoſus. 123.
Religionis Catholicæ Defenſor. 144.
Ideo à Sixto V. Pont. muneratus. ibid.
Ab ipſis Hoſtibus laudatus.
Educatus in Aula Hiſpanica.
Hungariam, & Auſtriam pro Cæſare rexit.
De eo dictum Cardinalis Bentiuoli.
Erneſtus Bauarus, Archiepiſcopus Colonienſis, & Leodicenſis, Imperatoris Elector Erneſtum Archiducem comitatur in Belgium. p. 1. 77.
Eius querelæ de Hollandis ob Hoyum interceptum. 142.
Eiuſdem legatio ab ijs male accepta. ibid.
Ab Erneſto Archiduce iuuatur. 143.
Eius Copijs Hoyum recuperat. 148.
A Fœderatis repetit Rhenobergam. 311.
Eorum ad ipſum reſponſum. ibid.
Erneſtus Naſſauius ad Leffingam vincitur à Catholicis. p. 2. 11.
Eius periculum à globo tormenti. 26.
Erycius Puteanus. Vide, Puteanus.
Eſpinacus, Petrus, Archiepiſcopus Lugdunenſis. p. 1. 71.
Eſtreæ Dominus, Antonius, Nouioduni Gubernator. p. 1. 27.
Euſtachius Oignius. Vide, Oignius.

F

FAbritius Santomangus ſuperat Gallos. p. 1. 319.
Occiditur in pugna Brochæ. p. 2. 240.
Famianus Strada belli Belgici Scriptor. p. 1. 3.
Taciti, & Curtij imitator. ibidem.
Rhetoricæ Magiſter. ibid.
Farneſius, Alexander, Parmæ, & Placentiæ Dux, prudentiſſimus Belgij Gubernator. p. 1. 9.
Belgium Belgio reſtituit. ibid.
Quas Vrbes, & Prouincias recuperarit.
Lutetiam, & Rhotomagum obſidione liberauit. 10.
In bello prudens, & fortunatus. 210.
Victorijs inclytus. 211.
Magnus æſtimator alienæ virtutis. p. 2. 4.
Oſtendæ obſidionem renuit. 123.
Eius æmulator Marchio Spinula. 126.
Amborum comparatio. ibid.
Farneſij diligentia in ponte Antuerpiæ. p. 1. 9.
Laudatus à Fontano Comite. 211.
Ferdinandi, & Caroli Quinti Fratrum occurſus monumentum. p. 1. 367.
Ferdinandus Archidux Pompeium Iuſtinianum laudat p. 2. 133.
Ferdinandus Tellius Portocarrerus. Vide, Portocarrerus.

Feriæ Dux, Laurentius Figheroa, Hiſpani Regis Legatus in Gallia. p. 1. 50.
Vir magnæ exiſtimationis, & experientiæ. 65.
Ejus oratio in Conuentu Pariſienſi. ibid.
Ferrariæ Dux, Alphonſus deſignatur à Menio Duce in Regem Galliæ. p. 1. 54.
Ipſe abnuit. & quare. ibid.
Fillerius, ſeu Villerius. Thomas Fœderatorum Belgij Tribunus. p. 2. 217.
Catholicos aliquot ſundit, ibid. & 227. 262.
Funditur ab Aloyſio Velaſco. 222. 223.
Fœderati Belgæ ſuſpicioſi de Hiſpanis. p. 1. 89. p. 2. 318. 320.
In eoſdem inuehuntur. ibid. & 432.
Pacem petunt, & quas ob cauſas. 150. 151.
In ſpeciem id faciunt. ibid.
Et pacem cum Belgis, non cum Rege.
Non procliues ad prælia. 189.
Nolunt ad ſe accedi ſine facultate. 230.
Negant Auraico Principi Patriam adire.
Infeſtant Agrum Lucemburgenſem. p. 2. 77.
Catſandam Inſulam tenent. 146.
Antuerpiam capere conantur. 208.
Septem naues amittunt. ibid.
Ab Inico Borgia profligantur. 221.
Superant aliquot Equites Catholicus. 254.
Brabantiam, & Flandriam infeſtant. 264.
Muniunt ſe contra Spinulam. 268.
Venlonam intercipere fruſtra tentant. 297.
Interdicunt mentionem pacis. 312.
Liberi eſſe, & haberi volunt. 315.
Vnde appellati Gheuſij. 317.
Reijciunt plura Archiducum chirographa. 319. 330.
Requirunt Hiſpani Regis conſenſum ad tractationem pacis. 321.
Regia chirographa notant. 336. 341.
Nihil de ſuo iure concedunt. 343.
Omnia ſibi concedi volunt. ibid.
Tractationem pacis decernunt. 348.
Obſiſtunt primò electioni in Delegatus Spinulæ, & Manſicidorij. 351.
Proni ad tractationem abrumpendam. 355.
Plurima capita tractanda proponunt. 359. 360.
Negant concedere uſum liberum Religionis. 364.
Nouum fœdus ſanciunt cum Regibus Galliæ, & Angliæ. 364. 365.
Pacem reijciunt ob duas conditiones. 369. 370.
Aſſentiuntur tandem inducijs. 375.
Fœderatorum opes in nauigatione. p. 1. 455.
Timor ob aduentum Alberti Archiducis, & Principis Auraici. 229.
Literæ ad Principem. 230.
Edictum contra Hiſpanos. 232.
Contra Societatem Ieſu. ibid.
Moleſtia de Archiducum coniugio. 350.
Dolor ob amiſſam Rhenobergam. p. 2. 297.
Senſus de victorijs Spinulæ Marchionis. 257.
Oppida ſingula ſuffragium habent. 328.
Reſponſio ad Rodulphum Imperatorem 344. 345.
Querelæ de Catholicis 356.
Congreſſus cum Catholicis Delegatis. 354. 374.
Fœminæ Ambianenſis lepidum dictum. p. 1. 282.
Fœminarum Bergenſium ad Zomam virtus in defenſione Vrbis. p. 2. 830.
Infantium cunis lapides ferunt ibid.
Fontanus, ſeu Fontium Comes, Petrus Henriquius de Aceuedo. p. 1. 7.

Tituli dignitatis.

Doctor Exercitus in Luſitania. p. 1. 8.
Princeps Senatus Belgici Regij. 144.
Belgij Gubernator. 145. & ſeq.
Gubernator Inſubriæ. p. 1. 343. p. 2. 57.
Hiſpanicorum per Italiam armorum Dux ſupremus. p. 1. 343.

Mores.

Ingenium rigidum p. 1. 36. 145.
Ardens natura. 88.

Res geſtæ.

Ab Rege Hiſpano mittitur in Belgium. p. 1. 10.
Quas ob cauſas, ibidem.
Diſſuadet petitionem pacis à Fœderatis. 88.
Deſtinatur ad Hoyum recuperandum. 143.
Deceptus à Gomerono, eum capite plectit. 171.
Ferdinandum Tellium Portocarrerum Dorlano præficit. 187.
Præuidet difficultates obſidionis Cameracenſis. 211.
Perſtat in ea continuanda. 215.
Optat cum Henrico Rege pugnare. 213.
Seditioſos ad eam obſidionem vocat. 218.
Inter paciſcendum de deditione tormentis agit. exemplo Farneſij. 223.
Oſtendæ obſidionem in aliud tempus alteri Duci relinquit. 226.
Occurrit Alberto Archiduci, Gubernatori in Belgium venienti. 228.

Suadet non alienare Belgium à regno Hiſpaniæ.344.

Conciones.

Ad Senatum Belgicum Regis.p.1.11.
Ad Erneſtum Archiducem.88.
Ad Exercitus Principes,& Præfectos.154.
Fuſior in eodem bellico Senatu.211.
Ad Regem Hiſpaniæ cum Senatu.344.

Prudentia Militaris.

Militum cupiditates,& licentiam frænat. p.1. 149.
Certas eis leges præſcribit.ibid.& 155.
Caſtrorum diſciplinam renouat.149.
Atreſios,& Hannonios defendere ſtudet.153.
In Vaſia terra extruit munimentum Auſtriacum,& Fontanum.153.
Exactam obedientiam in Militibus requirit. 155.
Iacturam Hani futuram proſpicit.ibid.
Viam ſtruit ad Cameracum,minora Oppida capiendo.174.
Partam victoriam abnuit in diſcrimen adducere.184.
Optimè diſponit Milites ad oppugnationem Dorlani.185.
Circumuallatione cingit Cameracum.204.
Rogatu Prouinciarum,& Archiepiſcopi. 153. 184.200.
Ab eo promittitur Ciuium auxilium.215.
Id non patefit Militibus.ibid.
Leges ad oppugnationem latæ.216.217.

Obſidiones.

Caſtelleti in Cameraceſio.p.1.156.
Dorlani in Picardia.175.
Cameraci.195.& ſequentibus.

Prælium.

Dorlanenſe memorabile,& inſtar multorum. p.1.179.& ſeq.

Victoriæ.

De Hoyo recoperato.p.1.147.148.
De Caſtellero expugnato.167.
De Gallica Nobilitate, in ſubſidium Dorlani coacta.180.181.
De Dorlano capto.186.
De Cameraco dedito.223.& ſeq.
Quinque menſibus quatuor victoriæ.214.

Aduerſa.

Gomeroni,& Fratris fallaciæ.158.160.
Hani turbulentiæ,& iactura.162.& ſequentib.
Amiſſio Valentini,Morte Domini.175.
Lita intercepta à Fœderatis.191.
Aulici præpollentes apud Erneſtum.98.

Virtutes.

Fidelis Regis Adminiſter.p.1.98.
Diligens in Belgio gubernando.149.
Pecuniarum exactiones alleuat.ibid.
Prudenter adducit ad onus ſuſcipiendum. 145.
Aliorum ſententiam ſuæ præfert.155.
Prohibet blaſphemias, & rerum ſacrarum violationem.ibidem.
Famoſas fœminas arcet ab Exercitu.
Vetat ſingulare certamen.
Punit duplex flagitium contra Villarium Gallum.181.
Dorlanenſem victoriam acceptam refert Deo & S.Iacobo.183.187.
Humanitas in Hoſtium cadaueribus.184.
Prouidentia in Dorlano purgando.187.
Propoſiti tenax in obſidione Cameraci. 211.
Alexandrum Farneſium laudat.ibid.
Et Henricum Regem.213.
Cameraci publicis ſupplicationibus intereſt. 225.
Eius iuſtitia celebris.181.226.

Honores.

Auctoritas eius magna in Belgio. p.1.36.70. 88.
In Hiſpanico Regis Senatu.343.
Atrebati triumphantis inſtar exceptus ob Cameraci victoriam.226.

Franciſcus Dux Alenconius. Vide, Alenconius.
Franciſcus Auerronus.Vide,Belini Comes.
Franciſcus ab Arco, Militum Inſtructor. p.1. 283.
Explorat Ambiani ſtatum.ibid.
Ruſtici habitum induit.284.
Ambianum cum alijs intercipit.285.
Ab Alberto Archiduce promouetur.287.
Franciſcus de Fonte Fœderatos aliquot ſuperat.p.2.284.
Franciſcus Gonzaga Mantuæ Epiſcopus,Pontificis Nuncius in Gallia.p.1.340.
Electus ad tractationem pacis Galliæ, & Hiſpaniæ.ibid.
Franciſcus de Sangro.Vide,Sangrius.
Franciſcus Sanpaulus, Bidoſſani Dominus, Caleti Gubernator.p.1.247.
In eius Arcis oppugnatione occiditur. 248.
Franciſcus Verdugus.Vide,Verdugus.
Franciſcus, Iacobus fit à Friderico Spinula

Val-

Vallonum Tribunus. parte 2. pagina 93.
Eius facundia, & ſagacitas. p.2.123.124.
Prolixa ſuaſoria ad Marchionem Spinulam.125.& ſeq.
Franciſcius, Paulus rerum Spinulæ Marchionis Adminiſter.p.2.120.138.
Commendat ei curam vitæ.138.
Ad eam dum dat conſilia.ibid.
Frangipanius, Octauius, Pontificius in Belgio Nuncius.p.1.399.
Sancti Andreæ Arcem perluſtrat.ibid.
Periculum vitæ ſubit à tormentis.
Fruſtra ſedare ſtudet Seditioſos Hoc-ſtratanos.p.2.78.
Franqueſa, Petrus, Villæ-Longæ Comes, Hiſpano Regi à Secretis.p.2.61.
Fridericus Bergenſis Comes Seditioſos diſtinet Tillæmonte.p.2.153.
Fridericus Henricus. Vide, Henricus Fridericus.
Fridericus Paciottus, Machinator inſignis, Ambiani ſubſidio mittitur.p.1.291.
Fridericus Spinula. Vide, Spinularum Gens.
Fridericus Comes Thſerembergius Copias ducit in Friſiam. p.1.57.
Saſſeltium, & Otmarſam capit.58.
Vulneratur à Fœderatis.62.
Mauritij Comitis affinis.338.
Lingæ Gubernator.336.
Grollam diligenter munit.ibid.
Munimentum extruit ad Rhenum.374.
Fridericus Comes Vandembergius ſubſidium ducit Syluam-Ducis.p.2.104.
Eius prudentia, & ſedulitas.ibid.
Middelburgo potitur.248.

G

GAlli recuſant Regem exterum.p.1.68.
Delectantur iocis, & dicterijs.70.
Præpollent Equitatu.178.208.322.
Impatientes moræ.p.1.7.p.2.226.
Primo mane audiunt conciones. p.1.285.
Quantùm differant ab Hiſpanis.22.
Gallorum pietas.p.1.52.
In Romanum Pontificem reuerentia.85.
Et in ſanguinem Regium.82.
Querelæ de Henrico Rege.70.
Ingenia feſtina.324.
Impetus primi vehementes.164.425.
Mos lætè viuendi.168.
Rure habitandi.282.
Equites Haſtatis cedunt.320.
Galliæ Principes Iſabellæ Infantis coniugij Competitores.69.
Rex nouum fœdus ſancit cum Belgis Fœderatis.p.2.364.
Paci aduerſatur Mauritij opera.341.
Eius Legati ad pacis tractationem.326.
Vide, Henricus Quartus.
Galliæ Fœderati Euchariſtiam accipiunt à Legato Pontificio.p.1.64.
Iurant religionem tueri.ibid.
Prona ſumpſerunt arma.135.
Eorum Exercitus ab Henrico laudatus.318.
Galliæ pacis cum Hiſpania tractatio.339.340.
Eadem ſancita.342.
Gallica Nobilitas confluit ad bellum Belgicum, ob gloriam.p.2.284.
Eiuſdem generoſitas.p.1.186.
Clades in prælio Dorlanenſi, & Vrbis oppugnatione.182.186.
Gambaloyta, Antonius Mediolanenſis, Eques Hieroſolymitanus, Italorum Legionis Tribunus.p.2.57.
Cæſus in oppugnatione Oſtendæ.58.
Gandauenſe Præſidium tumultuatur.p.1.351.
Gardottus, Damianus, Brefortij Præſidij Gubernator.333.
Garzadorus, Coriolanus, Auſarenſis Epiſcopus, Pontificius Coloniæ Nuntius.p.1.383.
Eccleſiæ propagandæ ſtudioſus.ibid.
Periculis ob religionem obijcitur. ibid.
A Veſalienſibus honorificè excipitur. 384.
Eorum ſimulationem cognoſcit.ibid.
Conuenta cum eiſdem pro religione.
Templa expiat, ac denuo conſecrat.
Eius tolerantia.404.
A Veſalienſibus dimittitur.405.
Conſtantia, & ſpes in Deum.ibid.
In diſceſſu honoratur.406.
Gaſpar de Bracamonte. Vide, Pegnarandæ Comes.
Gaſpar Mondragonius, Arcis Antuerpianæ Præfectus. p.1.193.
Subſidio accurrit Liræ interceptæ. ibid.
Gaſpar Schombergius. Vide, Schombergius.
Gaſto Spinula. Vide, Spinularum Gens.
Genuenſium laus.p.2.3.
Genuenſes Cuſtodes Italiæ.ibid.
Defenſores Eccleſiæ.ibid.
Pace, & bello inclyti.
Noui Mundi inuentores.
Sex habuere Summos Pontifices.
Præ cæteris Antuerpiæ honorant Archiduces p.1.422.
In excipiendis ſplendidè Principibus nulli Nationi cedunt.412.
Genuenſis Collegij Societatis Ieſu Fundator. p.2.242.
Georgius Berardus. Vide, Solmenſis Comes.
Gerardus Abrahamus, Equitum Doctor. p.1.423.
Prouocat Gallos ad certamen.424.
Intereſt antè Miſſæ.425.

Oc-

Occiditur à Breautæo.ibid.
Germani Milites conſtantes in fide Fœderatorum Galliæ.p.1.107.
Germani,& Belgæ amant libertatem.379.
Germanorum querelæ de Hiſpanis.ibid.
Germaniæ Principes conſpirant contra Hiſpanos.381.
Rheſam obſident.407.
Obſidionem ſoluunt.411.
Eorum Exercitus diſſipatur.412.
Germani ingenui.p.1.7.
Sua fide ſe obligant.29.
Eis magno dedecori, ac damno fidem fallere.ibid.
Eorum virtus in obſidione Oſtendæ.p.2.179.180.
Gertrudisbergæ proditor abditus deprehenditur,& ſuſpenditur.p.1.46.
Gelantius Gertrudisbergæ Præſidij Præfectus occiditur 41.43.
Geuartſus, Ioannes, Iuriſconſultus, primus tractator pacis Belgicæ.p.2.313.
Gheuſij cur dicti Fœderati.p.2.317.
Gironus, Ferdinandus, Legatus mittitur ab Rege Hiſpano ad Anglum.p.2.365.
Giſtellius Meurſæ Gubernator.p.1.331.
Giutius, Annas Anglarius occiditur in obſidione Landuni.p.1.129.
Ex eius morte dolor publicus.ibid.
Eiuſdem morum ſuauitas.
Doctrinarum peritia.
Gomeronus, Ludouicus Morus Hani Gubernator varias Partes ſequutus.p.1.154.171.
Eius ſuſpecta fides.ibid.
Eiuſdem auaritia,& ambitio.157.158.
Adducitur,ut ſe,& Fratres det Hiſpanis.158.
Doloſè agit cum eiſdem.158.159.
Bruxellis cuſtoditur.159.
Eius Matris lacrymæ,& querelæ de Fontano Comite.ibid.
Eadem ſpem dat Fontano Hani recuperandi.167.
Ipſe à Fontano deluſo capite plectitur.171.
Gondius Cardinalis, Petrus Henrici Regis Legatus ad Pontificem.p.1.131.
Exponit huic Galliæ ſtatum.ibid.
Gonzalius,ſiue Auila, Antonius,Grauiæ Gubernator.p.2.69.
Eius diligentia in ea tuenda 72.73.
Grauiæ Seditioſi Brabantiam infeſtant. p.2.152.153.
Grauienſium virtus contra Hollandos. p.2.72.
Grenetus,Antonius,Verpæ Dominus, Traiecti ad Moſam Gubernator.p.2.145.
Belli peritia inclytus.ibid.
Diligens in Vrbe tuenda.ibid.
Grimaldus, Nicolaus, Monarcha dictus, Spinulæ Marchionis Auus maternus.p.2.242.
Vide,Auria Gens.
Grobbendonchi Dominus, Antonius Schetſius Syluæ-Ducis Gubernator.p.2.51.
Bellicæ rei ſcientiſſimus.ibid.
Diligens in Vrbis defenſione.52.
Fundit Equites Fœderatorum.93.94.
Grauiam intercipere fruſtra tentat.231.
Groningæ Burgimagiſter,ſeu Conſul Ioannes Baſenus.p.1.90.
Groningenſes aliquot Fœderatis fauent.ibid.
Eorum inſtabilitas.ibid.
Præſidium recuſant.83.
Iurare coguntur, ſe Hiſpanorum Hoſtes fore.97.
Caluiniſmum hæreſim profitentur. ibid.
Diuorum imagines abolent.ibid.
Guadaleſtius Marchio Hiſpani Regis Orator apud Archiducem.p.2.334.
Eius ſummum iudicium.ibid.
Spinulæ Marchionis cum eo conſenſio. ibid.

GVBERNATORES.

Belgij ab obitu Farneſij ad principatum Archiducum.
Petrus Erneſtus Comes Mansfeldius.p.1.13.
Erneſtus Archidux Auſtriæ.77.
Petrus Henriquius Fontanus Comes. 144.
Albertus Archidux Auſtriæ.227.
Andreas Cardinalis Auſtriacus.352.
Ambiani Aumalius Dux.p.1.130.Ferdinandus Portocarrerus.287.Montenigrius Marchio.306.Dominicus Vicus.355.
Ardeæ Anneburgi Dominus.p.1.252. Dominicus Villauerdius.258.
Arteſiæ Varamboni Marchio.p.1.13.
Barlæmontius Comes.420.
Bergæ ad Zomam Marcellus Baxius. p.2.352.
Bredæ Carolus Heraugerus. p.1.141. Iuſtinus Naſſauius.p.2.352.
Caleti Bidoſſani Dominus. p.1.247. Ioannes de Riuas.253.
Capellæ Malgeſius.p.1.323.Simon Antunius.ibid.
Dorlani Dinani Comes.175. Portocarrerus.187.
Embricæ Buquoius Comes.380.
Feræ Colaſius Seneſcallus.255.
Flandriæ Dux Areſchotanus.15.
Friſiæ Franciſcus Verdugus.57.
Geldriæ Hermannus Comes Tbſerembergius.p.1.307.p.2.33.
Gertrudisbergæ Vateruidi Dominus.p.1.40.
Grauiæ Antonius Gonzalius.p.2.69.
Grollæ Stirumbius Limburgenſis Comes. p.1.331.Paulus Franciſcius.p.2.302.

Gro-

Groningæ Guillelmus Naſſanius.p.1.96.97.
Hani Gometoni Dominus.154.157.
Hannoniæ Chimacenſis Princeps.13.
Holſti Solmenſis Comes.263. Biſſæ Dominus. 274.
Inſularum,Duaci,Orchiſæ Comes Billius. 13.
Lauduni Burgus.130.Mariuallius.ibid.
Lingæ Fridericus Thſerembergius.336.
Liræ Alphonſus de Luna.191.
Lutetiæ Belini Comes . 52. Briſſaci Comes . 403.
Meurſæ Andreas Miranda.329.Giſtellius.331.
Namurci Barlæmontius Comes.13.
Narbonenſis Galliæ Guiſius Dux.413.
Nouioduni Antonius Eſtreæ Dominus.33.
Orſoyæ Aloyſius Bernardus Dauila.273.
Oſtendæ Vandernotius.p.2.42.Verius.54. Marqueti Dominus.180.Oignius.189.
Picardiæ Dux Longauillę.p.1.160.Sancti Pauli Comes.ibid.
Rhenobergæ Aloyſius Bernardus Dauila.p.2. 32.
Rheſæ Ramirus Guzmanus.p.1.405.
Sancti Dionyſij Dominicus Vicus.207.
Syluæ-Ducis Grobbendonchi Dominus.p.1. 423.p.2.52.
Tornaci Solræus Comes.p.1.13.
Traiecti ad Moſam Antonius Grenesus . p.2. 145.
Vachtendonchæ Gilenius.p.1.310.

Guillelmus Naſſauius caſtra ponit prope Groningam.p.1.58.
Munimentum extruit in Burtanga. ibid.
Vinſchotam,& Veddam capit.59.
Eligitur Delegatus Fœderatorum ad tractationem pacis.p.2.353.
Guiſius Dux , Carolus Galliæ Narbonenſis Gubernator.p.1.413.
Reginam Hiſpaniæ regaliter excipit.ibidem.
Electionem ſuam in Regem Galliæ negligit.p.1.85.
Guzmanus,Ioannes ſubſidium fert Ambiano. 290.
In ingreſſu periclitatur.291.
Guzmanus,Ramirus Rheſæ Gubernator.407.
Subſidium petit à Mendozza.408.

H

HÆretici ſacra omnia conculcant. p.1. 193.
Vtilitatem Religione prætexunt.385.
Eorum vis in Catholicos Veſaliæ.404.
Hartij Legati generoſitas.p.2.97.
Haſſiæ Lantgrauius Hiſpanis infenſus. part. 1. 381.
Helianetta, Mater Nicolai de Auria. p.2.242. Vide,Auria Gens.
Heluetij tumultuantur contra Balagnium Cameraci Principem.p.1.220.
Henricus Tertius aureus dictus.70.
Henricus Quartus cur ferreus dictus.ibid.
Ante poſſeſſam Galliam.
Henricus Magnus Borbonius, Rex Nauarræ, Galliæ regno digniſſimus.p.1.15.
In eam ſpem educatus ab Henrico Tertio.ibid.
Ab eodem Regni deſignatus Hęres.ibid.
Sed Hæreſi retardatus.16.
Ad eam eiurandam ſtimuli,& retinacula.ibid.
Ad id urgetur à Gaſpare Schombergio. 83.84.
A Mompenſeriæ Duce.83.
A Nicolao Villaregio.83.84.

Res geſtæ.

Conſulit Præſules,& Theologos.p.1.84.
Piſanij Marchionem legat ad Pontificem.ibidem.
Eccleſiæ reconciliatur in Gallia.85.
Quibus id factum cæremonijs.ibid.
Die S.Iacobi Hiſpaniarum Patroni.ibid.
Ab Hiſpano Cardinali Toleto promouetur eius cauſa apud Pontificem.133.
Promittit, ſe perpetuò Catholicum fore. 85.
Profeſſionem Catholicæ Fidei recitat.ibid.
Miſſæ,& Veſperis adeſt.86.
Romæ reconciliatur Eccleſiæ à Summo Pontifice Clemente Octauo.133.134.
Cæremoniæ in eo adhibitæ.ibid.
Ipſius Adminiſtri hæreſim eius nomine eiurant.134.
In eiſdem abſoluitur ab Eccleſiæ cenſuris.ibidem.
Reconciliatur Mænio Duci.102.
Inauguratur,& inungitur Carnuti.105.
Nocte ingreditur Lutetiam cum Exercitu. 107.
Baſtilia Arce potitur.109.
Pacem ſancit cum Rege Hiſpano.342.
Supremum imperium habet Cameraci.131.
Cum Angliæ Regina fœdus ſancit.250.
Cum Belgij Fœderatis renouat.p.2.364.
Paci aduerſatur Mauritij opera.341.
Inducias promouet per Ianinum.371.

Prudentia Militaris.

Copijs duplo minoribus vincit.p.1.17.
Fame debellare ſtudet Lutetiam.ibid.
Eam apto ordine ingreditur.107.
Eadem ſine cæde, aut tumultu potitur. 109.
Locum obſidendum diſſimulat.112.
Subſidijs omnes aditus intercludit.113.238.

Cameraco obſeſſo ſubſidium optimum mittit.207.
Feram inundat.238.
Caleti ſubſidium tentat varijs vijs. 245. & ſeq.
Ei vicinas Vrbes communit 251.
Acceleratam deditionem punit 257.
Pugnare ſtatuit cum Alberto Archiduce.ibidem,& 316.320.
Subſidio accurrit Ambiano intercepto.288.
Præſentiam ſuam neceſſariam cenſet. ibid.
Exercitationem armis ſalubrem putat.ibid.
Bellicis laboribus inſiſtit.289.
Aggeribus uti mauult, quam oppugnationibus 295.
Stat in prima acie prælij Ambianenſis.301.
Strattagemate utitur contra Hoſtis ſtratagema.301.
Mænium Ducem præficit Exercitui.317.
Eiuſdem conſilium ſequitur, non inuadendi Hoſtem.316.
Laudat Hoſtium ordinem in receptu.322.
Amplas dat conditiones in deditione.323.
Arcem extrui iubet ad Ambianum retinendum.324.
Intempeſtiuum ducit recuperare Dorlanum. 325.

Obſidiones.

Lauduni.p.1.212.Feræ.235.Ambiani.288.

Prælia.

Ad Laudunum.216.ad Ambianum.298.& ſequent.301.& ſeq.

Victoriæ.

De multis Galliæ locis.p.1.16.17.
De Lauduno p.1 130.de Fera.236.de Ambiano recuperato.324.

Aduerſa.

Querelæ de eius mora redeundi ad Catholicam Fidem.p.1.83.
Periculum nè deſeratur à ſuis Aſſeclis.ibid.
Nè Regno priuetur,ibid.
Iactura Caleti.246.Guinæ,Hamæ 251.
Ardeæ.256 Ambiani.288.
Mors Humerij 165. Giuitij.139. Sanlucij. 306.
Periculum vitæ in obſidione Ambiani.295.
Incendium in Caſtris.324.

Dicta.

Animoſum de mora ſuæ reconciliationis. p.1. 86.
Gratum de morte Humerij.165.
Magnanimum de ſuo Equitatu, & Hiſpanico Peditatu.320.
Iuſtum de Montenigrio Marchione.324.
Ironicum de Archiduce ſalutando.325.
Honorificum de Spinula Marchione. p.2.194.
Argutum de eodem.257.

Virtutes.

Clementia in Vrbes,quæ ſe ei ſubijciunt. p.1. 102.103.
Pietas in B.Virginem.108.
Poſt victorias primùm templa inuiſit. 108. 324.
Humanitas in Pontificis Legatum.108.
Benignitas in Hoſtes.109.324.
Iuſtitia in non fouendis Hoſtium Seditioſis. 127.
Regni ſalutem præfert ſui corporis curæ.288.
Magnanimitas in prælio reſtituendo.300.301.
Sinceritas in Hoſte laudando.118.322.

Honores.

Supremum imperium obtinet Cameraci.p.1. 131.
Plauſus Europæ ob eius reconciliationem. 135.
Lutetiæ ob Ambianum recuperatum. 324.
Recõciliationis Adminiſtri Cardinales creantur.135.

Laudes.

A Fontano Comite.p.1.213.
A Montenigrio Marchione.324.

Henricus Fridericus Naſſauius,Mauritij Comitis Frater, annorum 20. Equitum Magiſter p.2.240.
Primum agmen agit in prælio Brochæ.
Prope fuit ut caperetur.246.
Subſidium Rhenobergam inducit. 284.
Intercipere ſtudet Herculanum.304.305.
Stratagema,quo utitur.305.
Herculano potitur.ibid.
Breſortium recuperat.263.
Henricus Comes Therembergius Fœderatorum manum profligat.p.2.229.
Henricus Turrius. Vide,Bullonius.
Henricus Comes Vandenbergius Equitatui præficitur à Friderico Spinula p.2.93.
Grollam munit.299.
Tuetur Herculanum à Fœderatis. 304.
Heraugerius,Carolus,Bredę Gubernator,Hoyum intercipit.p.1.148.
Magiſtratum, & Præſidium mutat. ibid.

Callidus in locis intercipiendis.
Liram quòque intercipit. 191.192.
Eius Milites ſacra, & profana diripiunt. 192.
Sacerdotum veſtibus induuntur. ibid.
Sacratis calicibus ſibi inuicem propinant.
Euchariſtiæ ſacramentum ignominiosè tractant.
Horum ſacrilegiorum ibidem dant pœnas. 193.
Heraugerus in Liræ foſſa merſus. ibid.
Hermanous Comes Thſerembergius Geldriæ Gubernator. p. 1. 307. p. 2. 33.
Hernaous, Didacus, in Belgio Regius Quæſtor Exercitus. p. 2. 97.
Eius narratio de morte Friderici Spinulæ. 98.
Herrera, Antonius, Hiſtoricus Regius. p. 2. 254.
Res ſui temporis ſcripſit ibid.
Res Marchionis Spinulæ optat ſcribere. ibid.
Hieronymus Cardinalis de Auria. Vide, Auria Gens.
Hieronymus Caraſa. Vide, Montenigrius.
Hieronymus de Mariois, Genueuſis Patricius. p. 2. 259.
Magni Vir ingenij, iudicijque. ibid.
Eius Elogium de Spinula Marchione. ibid.
Hieronymus Monroyus, Hiſpanorum Tribunus. p. 2. 42.
Oſtendanos erumpentes repellit. 43.
Ei caput abripitur à tormenti globo. ibid.
Hieronymus Rhò. Vide, Rhò.
Hiſpana Puella fortiter militans occiditur in oppugnatione Oſtendæ. p. 2. 59.
Hiſpani vitam exponunt pro gloria, non pro pecunia. p. 2. 142.
In magnis præſertim negotijs lento gradu procedunt. p. 1. 7. p. 2. 362.
Quantùm differant à Gallis. p. 1. 18.
Pluribus ſimul bellis ſufficiunt. ibid.
Religione maximè ducuntur. p. 1. 377.
Reddunt Ciuienſi Duci loca ipſius. 418.
Longiores Inducias cur præferant Paci. p. 2. 368.
In prælio Neoportuenſi mortui, ubi pugnabant. p. 2. 23.
Tenaces exiſtimationis innatæ. p. 1. 116.
Dexteram partem ſemper tenent in Exercitu Archiducis Alberti. p. 1. 355. 316.
Pro parte ſtipendij dant veſtitum. 310.
Hiſpanorum propria patiens perſeuerantia. p. 1. 327. 353.
Artes ſuſpectæ Fœderatis. 330. 331.
Armorum terror in Belgio. p. 1. 377.
Virtus in obſidione Oſtendæ. 124. 125. 178. 180.
Grollæ. p. 2. 278.
Querelæ de conditionibus ceſſationis armorum. 328. 329.
Et Amici, & Inimici Paci aduerſantur. 347.
Conſilia ad promouendam Iſabellam in Regnum Galliæ. p. 1. 50. 55.
Conſtantia in periculis. p. 2. 291. 295.
Lætitia ob victorias Spinulæ Marchionis. 253.
Artes cum Duce Mænio. p. 1. 51. 57.
Cum eis artes Mænij ibid.
Promiſſa, & conuenta cum eodem. 56. 57.
De Hollandis victoria, & præda. 74.
Victoria maxima prope Dorlanum. 182.
Alia ad fluuium Luppiam. 190.
Hiſpanis in bello fauſtiſſimus S. Iacobus. 178.
Victorias attribuit Marchio Spinula. p. 2. 253.
Hiſpanos Rex permittit Fœderatis Hiſpana, & Luſitana commercia. p. 1. 152.
Equitum aurei Velleris eſt Magnus Magiſter. p. 1. 422.
Eccleſiæ Filius obediens, & Fidei Defenſor. p. 2. 365.
Præfert Inducias Paci. 367.
Hiſpanus Signifer unus Hoſtes fugat. 279.
Hiſpaniæ Magnates coram Rege caput tegunt. 198.
Is honor ſummus apud Hiſpanos ibid.
Hiſpanici Milites Ruſticorum habitu intercipiunt Ambianum. p. 1. 284. & ſeq.
Hiſpanici Peditatus præſtantia. 323.
Hiſpanicæ Aulæ prudentia. p. 1. 8.
Hocſtratani Seditioſi inſolentes. p. 2. 74. 76.
Fœdus ineunt cum Hollandis. 100.
Hoenloius Comes, Philippus, Fœderatorum Ductor inſignis. p. 1. 38.
Eius ſtratagema 40.
Caſtra locat ad Rhenobergam. 307.
Obſidionum peritiſſimus 408.
Hollandi per Septentrionem ad Indias tentant iter incaſſum. p. 1. 139.
Interceptores Liræ, ibidem intercepti. p. 1. 193.
Velut homines marini. p. 1. 334. p. 2. 257.
Ingenioſi in molitionibus maritimis. p. 2. 16.
Triremes adhibent exemplo Friderici Spinulæ. p. 2. 29.
Antuerpienſes naues abducunt. ibid.
Naualis rei peritiſſimi. 197.
Hollandorum Claſſis Hiſpaniæ oram maritimam infeſtat. p. 2. 257.
Hollandorum Comitum contentio cum Brabantiæ Ducibus de Gertrudisberga. p. 1. 38.

Hollandis aquæ domeſticæ.p.1.334.
Pro eis pugnant ibid.
Holſatiæ Dux Vlricus,Dani Regis Frater,perluſtrat Oſtendæ obſidionem.p.2.47.
Homerus inflammat ad bella.p.1.6.
Hornanus,naualis Præfectus Hollandorum,occiditur in prælio nauali contra Fridericum Spinulam.p.2.97.
Houius, Matthias, Archiepiſcopus Mechliniensis.p.1.349.417.
Orationem habet in Conuentu Bruxellenſi.349.
Humerius, Carolus in prælio Hanenſi bombardæ ictu cæditur.p.1.165.
Eius mors quam grauis Henrico Regi. ibid.
Quam funeſta eius Militibus.ibid.

I

IAcobus Rex Scotiæ eligitur Rex Angliæ. p.2.91.
Vide,Angliæ Rex.
Iacobus Sandouallius Deniæ Marchio. p.1. 413.
Mittitur ab Rege ad excipiendam Reginam Hiſpaniæ Sponſam.ibid.
Ianinus,Petrus, Dinionenſis Senatus Præſes, intra Laudunum obſeſſum.p.1.130.
Diſſuadet Mænio Galliæ regnum capere,15.
Galliæ Regis Legatus in Belgio pro tractatione Pacis Belgicæ.p.2.326.
Eius induſtria in tractatione.346.
Pro Pace proponit Inducias.370.
Eas oratione perſuadet.371.372.
Ibarra,Didacus Hiſpani Regis Adminiſter in Gallia.p.1.50.
Mittitur à Rege in Belgium p.2.329.
Ibarra, Stephanus, Hiſpano Regi à Secretis. p.2.61.
Spinulæ Marchionis, & Fratris amiciſſimus 2 1.
Vir doctus,& eloquens.p.1.211.
Cameraci obſidionem ſoluere ſuadet. ibid.
Idiaquius,Alphonſus loca quędam recuperat. p 1.74.
Inchius,Balduinus Gauriua Inchij Dominus, Cameraci Gubernator.p.1.199.
Archiepiſcopum Vrbe expellit.ibid.
A Ruſtico occiditur.ibid.
Eius,ut Heretici. oſſa exhumantur. 225.
Inghij Dominus,potens in Archiducis Aula, p.2.138.
Spinulæ Marchionis amiciſſimus.ibid.
Queritur de eius vitæ neglectu.ibid.
Inducijs ab Auctoribus ubiq;plauditur.p.2.375.
Inicus Borgia.Vide,Borgia.
Inicus Brizuela, Dominicanus, Archiducis Confeſſarius.p.2.373.
Mittitur ad Regem Hiſpaniæ.ibid.
Inicus de Mendoza conſultiſſimus Iuris.p.1 50.
Inſubrum obſequia in Reginam Hiſpaniæ, p.1.367.
Ioanna Vxor Marchionis Spinulæ.p.2.260.
Eius gaudium,& gloria.ibid.
Ioannes Balenus.Vide,Balenus.
Ioannes Baptiſta de Auria.Vide,Auria Gens.
Ioannes Bracamontius. Vide,Bracamontius
Ioannes Corduba.Vide,Corduba.
Ioannes Iacobus Belgioioſus.Vide,Belgioioſus.
Ioannes Magiſter,Præſes Senatus Pariſienſis. p.1.82.
Vir probus,& valde Catholicus.ibid.
Obſiſt, nè Regnum Galliæ detur exteris.ibid.
Ioannes Manſicidorius. Vide,Manſicidorius.
Ioannes Moolucius.Vide,Balagnius.
Ioannes Neyua.Vide,Neyua.
Ioannes Richardotus.Vide,Richardotus.
Ioannes de Riuas.Vide,Riua.
Ioannes Thomas Spina, Neapolitanorum Tribunus.p.2.34.
Ad ferendum Graniæ ſubſidium fruſtra mittitur.71.
Iſabella Clara Eugenia,Infans Hiſpaniæ,Philippi Secũdi Filia, Ariadna Hiſpanica.p.1.6.
Filia Eliſabethæ, Primogenitæ Henrici Secundi Galliæ Regis.p.1.12.14.
Ideo proponitur ad Regnum Galliæ. 50. 51.
Rationes pro ea.55.56.
Eis repugnat Męnius.56.& Galli omnes. 68.
Obiectæ difficultates.71.
Coniuges ei deſtinati ab Hiſpanis.68.69.
Nulla Europæ fœmina ei par.343.
Paternis prædita virtutibus.348.
Amor in eam Philippi Patris.ibid.
Deſpondetur Alberto Archiduci.347.
Eius nuptiæ celebrantur à Clemente Octauo.370.
Raræ habentur Valentiæ.415.
Eam diſcedentem Rex, & Regina comitantur.ibid.
Magnis honoribus afficitur per Hiſpaniam,& Italiam.415.416.
Aurea roſa donatur à Pontifice.416.
Louanij audit Theologos diſputantes. 421.
Et Lipſium diſſerentem.ibid.
Eius forma virilis.p 2.9.
Regnandi artibus erudita.ibid.
Æui ſui Heroina.

Con-

Concionem habet ad Milites.
Ex ea Militum alacritas.
Præſagit Oſtendanam victoriam.137.
Spinulę Marchioni vitę curam commendat.138.
Spectat Oſtendæ ruinas.188.
Vix tenet lacrymas.ibid.
Eius literæ ad Regem Fratrem pro Spinula.195.196.
Vide,Archiduces.
Itali motæ impatientes.p.2.256.
Vitam exponunt pro gloria,non pro pecunia.147.
Auidi exiſtimationis.p.1.72.
Hiſpanis poſthabiti tumultuantur.72.73.
Italorum ingenium ad machinas.5.
Virtus in prælio Hocſtratano.p.2.105.
In obſidione Oſtendæ.114.178.180.
Vachtendonchæ.238.
Italis præſertim ſe dedunt Rhenobergenſes.376.
Iulius Cardinalis Spinula.Vide,Spinula Gens.
Iuſtinianus, Pompeius, Legionis Italicæ ſupremus Inſtructor.p.2.61.
Commentarios edidit de hoc bello Belgico.61.& 132.
Genua eius Patria.132.
Annorum 14.militauit in Corſica.
In Belgio ſub Alexandro Parmenſi Duce
Eius magnanimitas, ſolertia, iudicium.133.146.147.149.
Concio de Oſtendæ obſidione.ibid.
Eius Militum virtus.131.
Ei datur Tribunatus Marchionis Spinulæ.132.
Eius Elogium.ibid.& ſeq.
Eiuſdem natura,& mores.133.
Ab Alberto,& Spinula laudatur.151.
Hoſtium appulſum impedit.149.
Eius ſolertia in ferendo ſubſidio.164.
In Oſtendæ obſidione pede ſaucius.169.
Brachium à moſqueto grauiter læſum ei abſcinditur.170.
Ferreum apponitur,unde dictus Brachiferreus.132.
Eius prudentia monita.164.
Solertia,& diligentia in receptu.167.
Rationem rerum geſtarum reddit Archiduci Alberto.ibid.
Iter ſuum monſtrat in tabula Geographica.
Laudatur,& gratię aguntur ab Archiduce.268.
Eius conſilium præfertur alijs.
Induſtria ad traijciendum Vahalim.272.273.
Virtus in obſidione Vachtendonchæ.246.& Rhenobergæ.290.
Subſidium mittit Herculanum.304.
Friſiam gubernat.133.
Cretenſi Regno præficitur.ibid.
In bello Venetorum Foroiulienſi ſupremus Caſtrorum Præfectus.
Varijs locis potitur.
Moſqueti globo percuſſus obijt.
A Ferdinando Archiduce Huſte laudatus.
A Venetis glorioſo funere, ſepulcro, ſtatua cohoneſtatus.
Eius Filij bellicoſi.
Iuſtinianus, Franciſcus Pompeij Pater bello inclytus.p.2.132.
Corſicam,& Caneam defendit.ibid.
Iuſtinianæ Familiæ laudes.ibid.
Chio Inſulæ diu dominata.
De ſtirpe Imperatorum.
Sex habuit Genuæ Duces.
Tres Eccleſiæ Cardinales.
Octodecim ſimul Pueros Martyres.
Ioſtus Lipſius.Vide,Lipſius.

L

LÆlius Brancatius.Vide,Brancatius.
Landrianus,Ambroſius,Ductor Equitum leuis armaturæ.p.1.241.
Excubat ad Arcis S.Andreæ ſtructuram.396.
Eius obitus,& laudes.p.2.30.
Lantgrauius Haſſiæ infenſus Hiſpanis.p.1.381.
Laurentius Figheroa.Vide,Feriæ Dux.
Lermæ Dux,Franciſcus Sanduuallius Hiſpani Regis præcipuus Conſiliarius.p.2.62.
Eius potentia in Aula Hiſpanica.198.
Suadet Spinulæ Marchioni recipere armorum imperium alteri ſubiectum.199.200.
Promittit aurei Velleris honorem.200.
Non perſuadet.ibid.
Gloriatur ſe auctorem victoriarum Spinulæ.253.
Limburgenſis Comes, Ioannes Stirumbius, Grollæ Gubernator.p.1.331.
Diligens in ea munienda.ibid.
Lipſius,Iuſtus,Eruditorum ſui temporis nulli ſecundus.p.1.421.
In ſuo ſtylo familiam ducit.ibid.
Louanij docet Eloquentiam.
In ſua Schola excipit Archiduces Belgij Principes.
Ad eos habet breuem, & ſucci plenam Diſſertationem.
Ei demandata Spinulæ Marchionis Hiſtoria.p.2.254.
Lirenſe Præſidium tumultuatur.p.1.351.
Lõgauillę Dux,Picardię Gubernator.p.1.160.

Non agnitus à ſuis occiditur.ibid.
Ex eius nece publicus dolor.16.
Longouallius,vel Lenguevallius. Carolus. Vide,Baqueulus.
Lotharingiæ Dux propenſus ad Henricum Regem.p.1.13.
Ludouici Decimi Tertij ortus.p.2.30.
Eius coniugium cum Hiſpani Regis Filia.ibid.
Ludouici Decimi Quarti coniugium ſimile. p.2.30.
Ex eo Pax Hiſpaniæ,& Galliæ.31.
Ludouicus Hoſpitalius Vitrius. Vide,Vitrius.
Ludouicus Melzius.Vide.Melzius.
Ludouicus Moius.Vide,Gomeronus.
Ludouicus Moneſterius.Vide,Terralius.
Ludouicus Verreychius.Vide,Verreychius.
Luillerius,ſeu Villerius, Præpoſitus Mercatorum Pariſien ſium.p.1.103.
Propenſus ad Regem Henricum.ibid.
Luna,Alphonſus Hiſpanus,Liræ Gubernator. p.1.191.
Fortiter obſiſtit Hoſtibus.192.
Subſidium petit à Vicinis, & impetrat. ibid.
Signum venturis extollit.
Eius magnanimum reſponſum.

M

MÆnius, ſeu Mænæ Dux, Carolus de Lotharingia,Caput Fœderatorum Galliæ, p.1.9.
Eius rectationes de regno Galliæ.19.
Ideo Comitia indicit.20.
Nouioduni direptionem vetet.27.
Cum plauſu ibidem excipitur.ibid.
Electionem Infantis Iſabellæ diſſuadet. 31,68.
Principis Hiſpeniæ ſuadet.32.
Alphonſo Ferrariæ Duci offert Galliæ regnum.34.
Eius oratio in Comitijs Pariſienſibus. 51.52.
Borbonium Cardinalem promouet ad Regnum.81.
Eius artes cum Hiſpanis.51.57.
Hiſpanorum cum eo.51.56.
Conuenta cum eiſdem.57.
Tria conſilia proponit Pontifici de Rege Galliæ.35.
Tractationem pacis cum Henrico Rege optet.54.
Belinium priuat gubernatione Lutetiæ, 103.
Briſſeci Comitem ſubſtituit.ibid.
Ab Erneſto Archiduce honoratur.112.
Exercitui Belgico præficitur ab eo.113.
Eius prudentia militaris.119.
Ante acies in pugna.118.119.
Componit Ambianenſem tumultum. 130.
Eius Filius humaniter ab Henrico tractatur.ibid.
Subuenit Gallis ad Ambianum.301.
Diſſuadet Henrico inuadere Archiducem.316.
Exercitui Gallico ab eo præficitur.317.
Eius magna auctoritas in Galliæ.82.
Statura procerus.119.
Tenax exiſtimationis.103.318.
Diſſimulandi mirus artifex.68.83.
Magiſter,Ioannes, Præſes Senatus Pariſienſis. p.1.82.
Vir probus,& impensè Catholicus. ibid.
Obſtat,nè Regnum exteris detur.82.83.
Magnates Hiſpaniæ coram Rege caput tegunt.p.2.198.
Summus honos ducitur.ibid.
Malaiſa,vel Maleſa, Tribunus Leodicenſium. p.2.114.
Maleſpina Marchio,Alexander,Equitum Præfectus.p.1.17.
Capitur,& Mauritio ſiſtitur.p.2.107.
Eius graue infortunium.ibid.
A Bruayi Comite viſitur.108.
Maldereus,Iacobus,Eques,Delegatus Fœderatorum.p.2.351.
Aduerſatur Inducijs.178.
Mensfeldius Comes, Petrus Erneſtus Belgij Gubernator.p.1.13.
Eius merita,& virtutes.8.
Contentio cum ſenatu Bruxellenſi.31.
Diſciplinam militarem inſtaurat.35.
Neruis lentus.38.
Eius mora in ſubſidio Gertrudisbergæ accuſatur.41.
Defenditur.ibid.
Eiuſdem cum Mauritio pugna.43.
Crepicordium fruſtra tentat.47.
Eius ætas octogenaria.ibid.
Summus Caſtrorum Præfectus.314.
Lucemburgenſis Prouinciæ Gubernator.417.
Archiduces excipit in ingreſſu Belgij. ibid.
Eius villa pulcherrima ad Lucemburgum.ibid.
Manſfeldius,Carolus Petri Erneſti Filius,Copias ducit in Galliam.p.1.14.
Mænio reconciliat Hiſpanos.56.
Capellam oppugnat, & expugnat. 110. 111.
Miſſus in Hungariam, Ducis Locum-tenens contra Turcas.145.
De his victoria.146.
Eius obitus.ibid.

Manficidorius, Ioannes, Archiduci à Secretis in rebus bellicis.p.2. 350.
Delegatus eligitur ad tractationem pacis Belgicæ.ibid.
Magnæ in Belgio experientiæ.
Eius virtutes.
In Concilium belli adſcriptus.
Eius electioni primò repugnant Fœderati.351.
Eiuſdem Vxor flumine mergitur.354.
Mantuæ Dux, Vincentius Gonzaga magnis honoribus accipit Reginam Hiſpaniæ, & Albertum.p.1.368.
Archiduces veneratur in Belgio.418.
Marcellus de Iudicibus Seditioſos ſedat. 325. 363.
Marchio de Ponte, Filius Lotharingiæ Ducis, & Claudiæ Sororis Henrici Tertij. p.1.14.
Regni Gallici Competitor.ibid.
Margarita Auſtriaca, Caroli Archiducis Filia. p.1.358.
Philippi Tertij Hiſpani Regis Sponſa. ibid.
Ab Archiduce Alberto deducitur cum Matre per Italiam.368.369.
Magnis in ea honoribus afficitur. 367.& ſeq.
Vide, Exceptiones, & Ingreſſus honorifici.
Excipitur à Collegio Cardinalium Ferrariæ.368.369.
Oſculatur pedes, & manum Clementis Octaui.ibid.
Excipitur ad menſam Pontificalem.
Eius ſponſalia magna pompa celebrantur à Pontifice.370.
Ludicris pompis abſtinet, quo die ſuſcipit S. Euchariſtiam.ibid.
A Mediolanenſibus præ cæteris honoratur.371.
Apud eos morans pietati dat operam. 372.
In Hiſpaniam pergit cum Matre, & Alberto.412.
Regaliter excipitur Genuæ.ibid.
Et in ora maritima Galliæ à Duce Guiſio.413.
Quotidie ſacro intereſt in litore ibid.
Carolum de Auria, Principis Filium præmittit ad Regem Sponſum.
Ab hoc ad eam mittitur Deniç Marchio.
Eius pietas in ingreſſu Hiſpaniæ.
Ab Rege inuiſitur Equitis ſpecie: ſed agnoſcitur.414.
Maxima pōpa Valētiam ingreditur.ibid.
In Templo maximo connubium eorum habetur 415.
Maria Archidux eius Mater, & Comes. 368. & ſeq.
Lauretanam B.Virginis Ædem cum donis veneratur.416.
Maria Tereſia Philippi Quarti Filia.p.2 30.
Eius coniugium cum Ludouico Decimo Quarto.ibid.
Ex eo pax Galliæ, & Hiſpaniæ.31.
Maſierius Gertrudisbergæ Præſidij Præfectus. p.1.40.
Diligens in ea deſendenda.ibid.
Eius cædes.ibid.
Maſius Comes, Coſmus, Farneſio à Secretis. p.1.13.
Matius, Philippus, Brabantiæ Conſiliarius.p.1. 349.
Orationem habet Ordinum nomine. 350.418.
Mattheuccius Archiepiſcopus Margaritę Reginæ occurrit Pontificis nomine.368.
Matthias Houius Archiepiſcopus Mechliniensis.349.417.
Orationem habet in Conuentu Bruxellenſi.349.
Mauritius Comes Naſſauius, Fœderatorum Belgarum Gubernator, & Dux.p.1.5.

Ortus, & Affinitates.

Guillelmi Auraici, ſiue Orangij Principis Filius ex ſecunda Vxore.p.1.229.230.
Sororem deſponſat Bullonij Duci.138.
Affinis Lingæ Gubernatori.316.
Fridericum Henricum Fratrem, uti Iuuenem, arcet à prælio p.2.12.
Natus Princeps norat agere cum Principibus. 20
Menſam ſibi vendicat hæreditario iure.36.
Ius eius in Gertrudisbergam.p.1.37.

Natura, & mores.

Natura cautior, quam audentior.p.1 189.
Pugnam detrectat.79.
Fabio Cunctatori ſimilis.ibid.
Docet ſedendo vincere.ibid.

Res geſtæ.

Claſſem parat ingentem p.1.432.
Quem ad finem 433.
Caſtra mouet in Antuerpiam.p.2.109.
Ad Rhenum contra Spinulam.218.
Aduerſatur Paci, & Inducijs 341.371.
Potentior belli tempore, quam pacis.371.

Prudentia Militaris.

Mauritius ſcutum, & gladius Belgij Fœderati.p.1.5.
Artis bellicæ peritiſſimus.91.

Honorat proditorem literarum.95.
Peruigil in omnem occaſionem. 187.p.2.51.
Diligens in Caſtris muniendis.p.1.39.331.
Impedire ſtudet ſtructuram Arcis S. Andreæ. 396.
Teruoræ contra munimentum caſtruit. 400.
Sedulus in obſidione Gertrudisbergæ. 38.39.
Eius ad intercipiendum ſtratagema.78.
Negat Obſeſſis turbam inutilem dimittere. 428.429.
Arcem S. Andreæ pretio accipit.429.430.
Magiſter Principum eſt in Arte militari. p.2. 12.
Eius concio ad Milites in prælio Neoportuenſi.ibid.
Meliùs acies collocat, quam Albertus.16.
Prælium cum eo memorabile. 16.& ſeq.
Sciebat vincere, & uti victoria. 20.
Soluit obſidionem Neoporti.24.
Fouet Seditioſos Hoſtium.75.
Hollandus Hector appellatur.109.
Subijcere Populos ſtudet fama clementię.155.
Æmulator inclytus Spinulæ Marchionis. 180.
Sluſa capta contentus, Oſtendæ ſubſidium negligit.ibid.
Molas perfringi curat Hoſti venturo.223.
Non cenſet, omnino ceſſandum ab armis. 320.325.
Curat, ut Galliæ Rex Paci aduerſetur.341.

Obſidiones.

Gertrudisbergæ.p.1.38. Groningæ.90.
Rhenobergæ bis.p.1.308.p.2.32.
Meurſæ. p.1.330. Grollæ. 331. & iterum. p.2. 398. Arcis S. Andreæ.p.1.428.
Neoporti.p.2.7. Syluę Ducis.51.103. Grauię.67.

Prælia.

Cum Petro Erneſto Mansfeldio.p.1.43.
Cum Archiduce Alberto ad Neoportum.p.2. 16.& ſeq.
Cum Spinula Marchione ad Brocham.246.

Victoriæ.

Translatis armis in Galliam, multum occupat Belgij.p.1.10.
Victoria de Gertrodisberga.46.
De Groninga. 96. ad Turnohutum inſignis. 280.281. de Rhenoberga.310. de Meurſa. 330. de Grolla.331. de Breſortio, Erſcheda, Otmarſia, Oldenſalia. 335 336. de Linga. 338.p.2.225. de Præſidiarijs Embricæ. 388. de Vachtendoncha. 422. de Crepicordio. 428. de Rhenoberga, & Meurſa iterum.p.2. 36. de Grauia.73. de Obſeſſoribus Hoſtratæ. 103. de Catſanda, & Coxia Inſulis.146. 154. de Arce Georgiana. 160. de Sluſa. 175. de Arce Voudæ.212. de recuperato Lochemio.248.

Aduerſa.

Brogis potiri fruſtra tentat.p.1.74.75.
Eius Claſſis à mari vexata.75.
Aduentus in Belgium Principis Auriaci ei parum gratus.229.230.
Periclitatur ab ictu bombardæ.308.
Traiectum intercipere molitur incaſſum. 78. & p.2.145.
Fœderatorum de ipſo querelæ.p.2.27.
Eius Tubicen occiditur contra ius Gentium.
Funditur ab Inico Borgia.210.
Septem naues amittit. 211.
Geldriam intercipere fruſtra conatur.247.
Spinulæ progreſſus obſunt.288.
Soluere cogitur obſidionem Grollæ.302.
Obit paulo ante Bredam ſuam captam.p.1.5.

Dicta.

De Sluſæ victoria gloriatur.p.2.176.
Fatetur Spinulam præcucurriſſe.228.
Laudat eius diligentiam.233.
Rhenobergam præfert vitæ ſuæ.283.
Officioſa verba ad Spinulam.352.

Virtutes.

Clementia ergà Obſeſſos.p.1.39.
Remittit Alberto Archiduci Aulicos eius Captiuos ſine lytro.p.2.20.
Humaniſſimè agit cum Malaſpina Marchione Captiuo.107.
Et cum Gaſtone Spinola Hoſpite.108.109.
Conuiuium, & colloquium cum eo.ibid.
Conſideratus in puniendo. 160.
Laudat virtutem Militum Spinulæ.175.
Gratias agit Oſtendæ Defenſoribus.181.
Premit dolorem de Linga capta à Spinula. 228.
Nicolaum de Auria eius Conſobrinum Captiuum ſuum honorat.242.
Neyum Franciſcanum amicè, & honorificè excipit.317.
Occurrit Spinulæ, & alijs Delegatis Archiducum.352.
Eorum congreſſus memorabilis.ibid.
Similis antiquo Scipionis, & Annibalis.ibid.

Honores.

Triumphantis inſtar ingreditur Groningam. p.1.97.
Honores ob eam captam ei exhibiti Amſtelrodami.98.

Lin-

Lingæ ab eo expugnatę ditio ei donatur à Fœderatis.338.
A Spinula Marchione vocatur Excellentiſſimus Principum.p.2.353.

Mauritius Saxoniæ inferioris Dux perluſtrat Arcem S.Andreæ p.1.399.
Ibi periculum vitæ ſubit.Ibid.
Mechlinienſes ſubſidio accurrunt Liræ interceptæ.p.1.193.
Eam liberant.194.
Ipſorum nullus occiſus.ibid.
Mediceus Cardinalis, Alexander (poſtea Leo Vndecimus).135.
Pontificis Legatus in Gallia.258.
Pacem Galliæ, & Hiſpaniæ tractat. 338.
Ab Henrico Rege honorificè excipitur. ibid.
Hiſpanorum, & Gallorum contentiones componit.341.
Mediceus, Ioannes, Magni Ducis Hetruriæ Frater.p.2.121.
Oſtendæ obſidioni allaborat.117.
Hungarico bello nobilis.117.121.
In Mathematicis doctus.118.121.
Collega deſtinatur Marchioni Spinulæ. 120.
Mediolanenſes præcipuè Margaritam Hiſpaniæ Reginam honorant.p.1.371.
Legatos 13. mittunt ad eam excipiendam.367.
Melzius, Ludouicus Eques Hieroſolymitanus, Equitum Ductor.p.1.295.
Italicæ Legionis Tribunus.p.2.77.
Vincit Copias aliquot Fœderatorum. 289.294.
Scripſit de Militia equeſtri.p.1.6.
Excubat ad ſtructuram Arcis S.Andreæ. 396.
Vulneratur in obſidione Oſtendæ. p.2. 178.
Mendoza, Franciſcus, Præfectus Claſſis (vulgò Admirans) Aragoniæ, Magiſter Equitum.p.1.314.
Dux Exercitus Archiducis.351.372.
Stratagemate potitur Orſoya.373.
Rhenobergam obſidet, & capit. 374.& ſeq.
Rheni nauigationem Fœderatis intercludit.376.
Varijs Oppidis Rheni Præſidia imponit. 376.387.
A Veſalienſibus accipit magnam pecuniam, & promiſſum Catholicæ Religionis. 377.
Bommeliam obſidet.391.
Arcem S.Andreæ perfici curat.399.
Vita periclitatur in prælio Neoportuenſi.p.2.19.
Capitur in eodem, & Mauritio ſiſtitur. 19.20.
Diu captiuus magno pretio liberatur. 30.
Mittitur ab Alberto contra Mauritium. 66.
Compeſcere ſtudet Seditioſos.73.74.
In Hiſpaniam reuocatur ab Rege.76.
Natura lenius, & conſideratus.08.
Eius magnanimitas.p.1.378.
Studium propagandę Religionis Catholicæ.382.
Meneſius, Ioannes, Luſitanus, S.Iacobi Eques, Legionis Hiſpanicæ Tribunus p.2.83.
Germanis periclitantibus ſuccurrit.288.
Vulneratur in obſidione Rhenobergæ. 294.
Mercatorum Belgarum ſocietas Indica. 357.
Eorum coactio pro Indica nauigatione. 357.358.
Mercurij Dux Henrico Regi reconciliatur. p.1.341.
Meurſenſium conuenta cum Spinula.p.2.250.
Induciæ cum eodem.303.
Mexia, Auguſtinus, Antuerpianæ Arcis Præfectus.p.2.42.201.
Archiducis nomine regit Exercitum. ibid.
Saucius in obſidione Ardeæ.p.1.254.
Peritiſſimus Belgici belli p.2.201.
Pro armorum imperio annua penſione donatur.201.
Milites Georgij Baſtæ cum eo 40. horis continenter inſident equis p.1.258.
Miranda, Andreas Hiſpanus, Meurſæ Gubernator p.1.329.
Conſtantia in ea tuenda.330.
Magnanimitas, & fides in Regem.329.
Mompenſeriæ Domina curat, ne Regnum Galliæ detur exteris p.1.82.
Mompenſeriæ Dux urget reconciliationem Henrici Regis cum Eccleſia.63.
Eius laus.69.
Mondragonius, Chriſtophorus, Antuerpianæ Arcis Præfectus.74.
Solmenſi Comiti in Flandria obſtat.ibid.
Belgicis armis impoſitus à Fontano Comite.187.
In bello Belgico expertus.ibid.
Ad obſeſſam Grollam accurrit.188.
Eam liberat obſidione Mauritij.189.
Vincit Hollandos victores.190.
Mondragonius, Gaſpar pro Chriſtophoro Præfectus Arcis Antuerpiæ.193.
Subſidio accurrit Liræ interceptæ. ibid.
Eam liberat.194.
Monlucij Dominus, iuuenis ſtrenuus.258.
Hoſtes ferociter vexat.253.
Occiditur in defenſione Ardeæ.ibid.
Mon-

Monroyus, Hieronymus, Hiſpanorum Tribunus.p.2.42.
Oſtendanos erumpentes repellit.43.
Ei caput abripitur globo tormenti.ibid.
Montecuculus, Alphonſus, Bironij captiuus.p.1.275.
Montis-Nigri Marchio, Hieronymus Caraſa, Equitum Ductor.p.1.284.
Eius cum Bironio pugna æqualis.294.
Eligitur Ambiani Gubernator.306.
Eius virtutes.ibidem.
Reddit Ambianum Henrico.323.
Eius in deditione magnanimitas.ibid.
Dictum ad Regem,& reſponſum.324.
Laus ab eodem,& honor.ibid.
Montignij Dominus Lauduni captiuus.p.1.329.
Ductor Equitum leuis armaturæ.295.
Montmorencyus, Henricus, Comes Stabuli Regis Galliæ.324.
Ambianum recipit, Henrici nomine.ibid.
Mottæ Dominus, Valentinus Pardiæus valdè induſtrius.p.1.9.
Eo uſus Alexander Farneſius.ibid.
Mittitur ad Hoyum recuperandum.145.
Oſtendæ partem cepit,& amiſit.p.2.127.
Occiditur in obſidione Dorlani.p.1.175.
Mors eius Hiſpanis luctuoſa.ibid.
Eiuſdem in bello Belgico experientia.
Fides in Catholicum Regem.
Felicitas ei deerat.175.176.
Moura, Chriſtophorus, Caſtelli Roderici Marchio.p.1.343.
E Luſitania prouectus in Aulam Hiſpanicam.ibid.
Suis conſilijs iuuit Philippum ad Regnum Luſitaniæ conſequendum.
Magnæ auctoritatis in Regio Senatu.
Perſuadet Regi coniugium Archiducum,& Belgium in dotem.345.
Eius concio.ibid
Intimus,& continuus Philippi Secundi.556.
Ei ſoli concedit Regis cadauer detegere.358.

N

NAſſauius Comes Mauritius. Vide, Mauritius.
Naſſauius, Erneſtus vincitur à Catholicis.p.2.81.
A globo tormenti periclitatur.26.
Naſſauius, Guillelmus Caſtra ponit prope Groningam.p.1.58.
Munimentum exſtruit in Burtanga.ibid.
Vinſchotam,& Veddam capit.59.
Laceſſitur à Franciſco Verdugo.62.
Friſiæ Gubernator.p.2.353.
Delegatus Fœderatorum ad Pacis tractationem.ibid.
Naſſauius, Philippus Lucemburgenſem Agrum vaſtat.p.1.36.
Nationum certamen in bellicis virtutibus.p.2.279.
Nautæ periculis obdurati, apti bello.p.1.331.
Semper mortem ob oculos habent.335.
Ideo eam ſpernunt.ibid.
Neyus, ſeu Neyen, Ioannes, Franciſcanorum Commiſſarius.p.2.315.
Eius deſcriptio,& laudes.316.
Mittitur in Hollandiam ad tractationem Pacis.ibid.
Eius commentarium de ſua tractatione.ibid.
A Mauritio clam admittitur.317.
Amicè,& honorificè excipitur.ibid.
Cum eodem colloquium.317.318.
In Conuentu Ordinum excipitur.318.
Multum laborat, ut redeat Hagam Comitis.323.
Eius oratio ad Ordines.324.
Mittitur in Hiſpaniam ſuaſu Spinulæ.334.
Regi,& Regijs voluptatem affert.ibid.
Rex ei pecuniam donat ad Bibliothecam inſtruendam.335.
In Belgium redit,& Hollandiam repetit.340.
Auditur in Senatu frequentiſſimo.ibid.
Eius ardor in tractatione promouenda.343.345.
Vnus è Delegatis eligitur.358.
Iterum mittitur in Hiſpaniam.358.
Quædam utilia in Aula proponit.360.
Cum Rege ſolus diu colloquitur.361.
Regios de rebus geſtis edocet.ibid.
Ægrè fert moram ibi ſuam.362.
Eius moræ cauſæ.362.363.
Tandem redit in Belgium,& cum alijs ſancit Inducias.375.
Nicolaus de Auria. Vide, Auria Gens.
Nicolaus Catricius Vide, Catricius.
Nicolaus Cardinalis Pelleuæus. Vide, Pelleuæus.
Nicolaus Pila, Pariſienſibus Comitijs à Secretis.p.1.66.
Nicolaus Villaregius. Vide, Villaregius.
Niuernenſis Dux, Ludouicus Gonzaga, bello præfectus ab Henrico.p.1.177.
Æmulus in re bellica Bullonij.178.195.
Dictum acre ad eum,& Sanpaulum.195.
Filium mittit ſubſidio Cameraci.196.
Nuæ Dominus. Vide, Odettus.

NVNCII PONTIFICIS.

Franciſcus Gonzaga in Gallia.p.1.340.

Ca-

Camillus Caietanus in Hiſpania. 358.
Coriolanus Garzadorus Coloniæ. 383.
Octauius Frangipanius in Belgio. 399. p. 2. 78.
Iulius Spinula Neapoli, & in Germania. p. 2. 258.
Vido Bentiuolus in Belgio. 339.
Robertus Vbaldinus in Galliis. 368.

O

ODettus Lanouius Gallus militat Fœderatis. p. 1. 394.
Bommelia validè erumpit. ibid.
Propulſatur à Regijs. 395.
Oignius, Euſtachius, Vallonum Tribunus. p. 2. 45.
Fit Oſtendæ Gubernator. 189.
Oliuerius Tempelius ſummus Caſtrorum Præfectus apud Fœderatos. p. 2. 107.
Tormenti globo occiditur. ibid.
Olmedus, Ferdinandus, Præfectus Hanenſis Præſidij. p. 2. 158.
Opitius Spinula. Vide, Spinularum Gens.
Oratores Principum in tractatione Pacis. p. 2. 312.
Perſuadent Inducias.
Ordines Belgij Catholici iuramentum præſtant Archiducibus. p. 2. 350.
Eorum literæ ad Regem Hiſpaniæ. 348.
Orticius, Andreas ſtrenuus Miles. 409.
Subſidium Rheſsam inducit. ibid.
Diligenter loco proſpicit. ibid.
Oruillerij Dominus, Gometoni Frater uterinus. 158.
Suſpectæ Hiſpanis fidei. 154. 163.
Ambidexter, & verſipellis. 160.
Aſtutus, & audax. 162.
Eius commentum. 163.
Eius cum Gallis conuiuia frequentia. 168.
Negligit Fratrum ſalutem. ibid.
In tumultu ſe abſcondit. 169.
Fuga ſibi conſulit. 170.
Oſorius, Aluarus, Præfectus Præſidij Feræ. 168. 235.
In re militari egregius. 235.
Oſſatus Cardinalis, Arnaldus, Internuntius Henrici Regis apud Pontificem. 132.
Laudatur à Clemente Octauo, & Cardinalis creatur. 135.
Oſſuna Dux ſaucius in obſidione Rhenobergæ. p. 2. 294.
Oſtendani ſtrenuè ſe defendunt. 58.
Nouas ſemper munitiones obijciunt. 179.

P

PAciottus, Fridericus, Machinator inſignis. p. 1. 291.
Ambiani ſubſidio mittitur. ibid.
Paciottus, Iſidorus, Antuerpianæ Artis Architectus. 449.
Paciottus, Vido Vbaldus occiditur in obſidione Caleti. 249.
Palatinus Rheni Hiſpanis infenſus. 381.
Pariſienſis Populus optat Inducias, & Pacem. 83.
Ad omnem motum facilis. 102.
Pariſienſis Senatus-conſultum de non eligendis ad Regnum exteris. 82.
Pariſienſis Conuentus diſſenſio. 63.
Parmenſis Dux, Alexander. Vide, Farneſius.
Paulus Marchio Spinula. Vide, Spinula Gens.
Pegnarandæ Comes, Gaſpar de Bracamonte, & Guzman. p. 2. 258.
Vir magnæ exiſtimationis. ibid.
Neapolitani Regni Prorex. ibid.
Summis muneribus functus.
Hiſpaniarum Imperij Adminiſter in pace.
Laudat tres Spinulas Marchiones.
Pelleuęus Cardinalis, Nicolaus, Ordinis Eccleſiaſtici in Gallia Præſes. p. 1. 52.
Eius oratio tædium affert. ibid. & 66.
Ad mortem uſque infenſus Henrico 108.
Eius verba nouiſſima contra illum. ibid.
Perenottus Comes, Fridericus Campinij Dominus, Granuellani Cardinalis Frater. p. 1. 13.
Ærarij præfecturæ reſtitutus. ibid.
Perronius Cardinalis, Iacobus Dauides, Henrici Regis Internuncius cum Pontifice. 138.
Ab hoc laudatur. & donatur purpura. 135.
Petrus Cardinalis Aldobrandinus. Vide, Aldobrandinus.
Petrus Erneſtus Mansfeldius. Vide, Mansfeldius.
Petrus Henriquius Fontium Comes. Vide, Fontanus Comes.
Petrus Ianinus Vide, Ianinus.
Petrus Sarmentus Vide, Sarmentus.
Petrus Spinula. Vide, Spinula Gens.
Petrus Toletanus cur legatus in Galliam. p. 2. 363.
Inter Magnates electus. ibid.
Philippi Secundi Regis Hiſpaniarum

Natura, & mores.

Summo iudicio præditus. p. 1. 7. 227. 362.
Cunctator natura ſua, & Nationis. 7. 362.

Ad quietem, & pacem propenſior, quam ad arma 87.339.362.
In otio negotioſus.362.
Voluptatum abſtinens,& faſtidiens.ibid.
Auctoritatis ſuæ conſeruator.
Grauitate, & maieſtate vultus terrebat aſpicientes.363.

Affectus.

Amor in Belgium, & ſollicitudo de eo. 8.11. 348.
Quanti illud faceret.11.227.
Quos pro eo ſumptus fecerit.11.
Literis amorem teſtatur.347.
Amor in Filiam Iſabellam.342.348.
Eam promoueri curat ad Galliæ Regnum.14. & ſeq.
Eidem Coniugem deſtinat Erneſtum Archiducem,vel aliquem Galliæ Principem. 68. 69.
Amor in Albertum Archiducem ſibi ſimilem. 343.
Ei Coniugem dat Iſabellam.347.
Amor in Chriſtophorum de Moura. 343.356. 358.
In Comitem Fontanum.343.
Filijs ſub mortem dat monita ſalutaria.359. 360.
S. Regis Ludouici monita Filio legi iubet. 360.
Eidem oſtendit flagella Caroli ſui Patris.
Loculum paterno ſimilem ſibi vult parari. 358.

Potentia.

Eius Imperio nullum maius ab Orbe condito.362.
Sol oritur,& occidit in eius ditione.354.
Dat iura duobus Mundis.11.356.
Ab eo pax,& bella pendent.356.

Regimen.

Regnandi artium Magiſter.144.
Idea regnantum.364.
De negotijs conſultat in ſuo Senatu.362.
Per ſe,& per alios Deum conſulit.ibid.
Rectè gubernandi monita relinquit Filio. 360.

Res geſtæ.

De Belgij Gubernatore poſt Farneſium diu deliberat.7.
Sapienter eligit Petrum Erneſtum Mansfeldium.1?.
Gemino bello proſpicit.7.
Fontanum Comitem mittit in Belgium; & quare.10.
Literas per eum dat ad Belgas.11.
Carolum Petri Erneſti Filium ſubſidio mittit in Galliam.ibid.
Feriæ Ducem eòdem legat ad electionem Regis.55.
Literas dat ad Comitia Pariſienſia.66.
Erneſtum Archiducem Belgio præficit.77.
Ei extincto ſubrogat Fontanum Comitem. 144.
Poſt hunc Albertum Archiducem.227.
Pacem cum Rege Galliæ ſancit.342.
Iſabellam Filiam deſpondet Alberto.347.
In dotem tribuit Principatum Belgij, & Burgundiæ Comitatum.ibid.
Templum,& Cœnobium ad Eſcurialum magnificentiſſimè condidit.355.
Eò ſe morti proximum deferri iubet.ibid.

Dicta.

Magnanimum, & liberale ad Leodicenſes. 148.
Moderatum de victoria nauali.363.
Argutum de Claſſis iactura.364.
Humile de ſuis criminibus.355.
Pium de Catholica Fide.361.

Proſpera.

Eius Imperium omnium maximum.362.363.
In Orbe terrarum exiſtimatio.363.
Victoria naualis ad Naupactum.ibid.
Catholicæ Fidei maximus Defenſor habitus;
Pro ea implorabatur eius patrocinium,

Aduerſa.

Tot in Belgio iacturæ,& damna.364.
Tot detrimenta in Indijs Ibid.
Claſſis in Angliam peſſumdata.ibid.
Quatuor Vxorum obitus.
Vix vnus Filius ſuperſtes.
Vitæ ſcena quaſi verſatilis.

Virtutes præcipuæ.

Pietas.

Petit à Deo vacuitatem dolorum prope mortem,ut ipſi vacet:& impetrat.361.
Quotidie ſibi fieri iubet ſolemne Sacrum.ibidem.
Peccata totius vitæ per tres dies confitetur. 356.
Conſcientiam confeſſione purgat ferè quotidie.ibid.
Totum ſe tradit arbitrio Confeſſarij.ibid.

S.

S. Euchariſtia ſæpe reficitur. 357.
Pij ſenſus in Chriſtum, & B. eius Matrem. 356.
Sacras imagines, & Sanctorum reliquias colit. ibid.
Pios libros ſibi legi iubet aſſiduè. 357.
Sermones ſalutares audit indefeſſus, vel poſt deliquium. ibid.
A Pontificis Nuncio, atque à Pontifice indulgentiam, & benedictionem poſcit. 358. 359.
Ad extremam unctionem minuta diligentia ſe præparat. 359.
Dolet, eam ſe numquam dari vidiſſe.
Summa in ea voluptas.
Hæreticis ſemper inimicus. 232.

Prudentia.

Philippus Prudens paſſim appellatus. 363.
Rerum æquiſſimus æſtimator. 362.
Principem Auraicum ſcitè remittit in Belgium. 231.
In Filiæ Coniugio Senatum conſulit. 343.
Conditiones ei ſapienter appoſitæ. 347.

Iuſtitia.

Nihil contra eam peccauit ſciens. 363.
Officia contulit meritis, non gratiæ. ibid.
Leodicenſibus reddit omnia recuperata. 148.

Beneficentia.

Galliæ Fœderatos iuuat Belgicis armis. 9. 10. 14.
Comitia fieri ſuadet. 19. 65.
Belgij Fœderatis permittit Hiſpana, & Luſitana commercia. 252.
Philippum Auraicum ornat aurei Velleris torque. 227.
Seminarium Puerorum condit, ac dotat. 361.

Magnanimitas.

Loci mutatione mortem accelerare non timet. 355.
Mortis admonitu non turbatur. ibid.
Admonenti magis blanditur. 356.
Mortem ſuam optari libenter audit. 357.
Loculum ſibi paratum videre vult. 358.

Patientia.

Orationes nimis prolixas audiuit. 363.
Longam, & moleſtam ægrotationem paſſus. 354.
Magnis, & acerbis doloribus cruciatus. 355.
Biennio non potuit inſiſtere pedibus. 354.
Hydrope etiam laborauit. ibid.
Diebus 53. immotus iacuit. 355.
Tolerantiam eius Aulici mirabantur.

Mors.

De ea fuſa narratio. 354. & ſeq.
Quam certis auctoribus nixa 364.
Quam congruens Hiſtoriæ de bello Belgico. 354.
Admirabili tranquillitate moritur. 361. 362.
Eo tempore, quo pro eo canitur Sacrum.
Quo ætatis, & regni anno. 362.

Laudes.

A Clemente Octauo in Conſiſtorio laudatur. 362.
Ab eodem dicitur maximus Fidei Defenſor. ibid.
A Manlo Duce eodem titulo inſignitur. 21.
Æreus murus pro Populo Dei vocatur. 362.

Philippus Tertius Hiſpaniarum Rex, Secundi Filius Margaritam Auſtriacam Vxorem ducit. p. 1. 353.
Equitis ſpecie Sponſam inuiſit. 413. 414.
Nuptias celebrat in Templo maximo Valentiæ. 415.
Velleris aurei torque ornat Albertum, & Principem de Autia. ibid.
Non abdicat Imperium Belgij antequam prolem habeant Archiduces. 420.
Suis triremibus aliquot præficit Fridericum Spinulam. p. 2. 5. 56.
Laudat Ambroſium Marchionem Spinulam. 56. 57. 202. 203.
Præficit eum Copijs in Belgium ducendis. 57.
Auguratur eidem victoriam Oſtendanam. 137.
Inſtruit eum in ſcriptis. 203.
Pacis, aut Induciarum curam commendat. 204. 312.
Eius pietas, & clementia. 338.
Religionem Catholicam præfert utilitati, & exiſtimationi. ibid.
Refellit à Fœderatis obiecta ſuo chirographo. 339.
Vitam offere pro Fide Catholica. 166.
Paci præhabet longas Inducias. 367.
Philippi Quarti ortus celebratur. p. 2. 207.
Marchionis Ambroſij domum, & menſam ſua præſentia cohoneſtat. 258.
Philippus Princeps Auraicus. Vide, Auraicus Princeps.
Philippus Cardinalis Sega. Vide, Sega.
Philippus Comes Hoenloius. Vide, Hoenloius.
Philippus Maſius. Vide, Maſius.
Philippus Spinula. Vide, Spinula Gens.
Piſanij Marchio ab Henrico Rege legatur ad

Pontificem. parte 1. pagina 84.
Polysena Grimalda, Salcraitani Principis Filia, Marchionis Ambroſij, & Friderici Mater. p. 2. 3. 242.
Pompeius Iuſtinianus. Vide, Iuſtinianus.
Pompeius Targonus. Vide, Targonus.
Pomponius Belleuræus. Vide, Belleuræus.
Pontifex Maximus, Pater, atque Arbiter generis Chriſtiani. p. 1. 338.

PONTIFICES MAXIMI.

Sistus Quintus. p. 1. 144.
Clemens Octauus. Vide, Clemens.
Leo Vndecimus. 135.
Vrbanus Octauus. 6.
Alexander Septimus. p. 2. 258.
Pontificis Legatus magnæ auctoritatis. p. 1. 64.
Portocarrerus, Ferdinandus Tellius Dotlani Gubernatorem occidit. p. 1. 186.
Eius virtus in expugnatione Dotlani. 187.
Fit eiuſdem Vrbis Gubernator. 187. 281.
Statura puſillus. 282.
Viuidi, & ſagacis ingenij. ibid.
Ambianenſis viduæ coniugium poſcit.
Ei ſuadetur interceptio Ambiani.
Eius diligentia in ea paranda. 283. 284.
Ambianum intercipit. 285. 286.
Ambianenſes prudenter exarmat. 287.
Eius diligentia in Vrbis defenſione. 289.
Ambiani ſuburbia incendit. 291.
Coniuratos punit. 296.
Eius literæ ad Archiducem. 302.
Subſidium ab eodem enixè petit. 302. 304.
Eo viuente Ambianum inexpugnabile. 302. 306.
In ipſius defenſione occiditur. 306.
Ibidem cum elogio ſepelitur. ibid.
Id intactum in deditione Vrbis. 323.
Portocarrerus, Petrus Fontani conſanguineus à Seditioſis occiditur. 127.
Principes ad bellum Belgicum profecti. p. 2. 205. 206.
In exercitu Mauritij ad Neoportum. 15.
Albertum Archiducem comitati. p. 1. 353. 354.
Galli Competitores coniugij Iſabellæ. 69.
Competitores Regni Galliæ. 14.
Principum Oratores, & Legati in tractatione Pacis Belgicæ. p. 2. 322. 326.
Proditor Gertrudisbergæ. p. 1. 45.
Abditus deprehenditur. 46.
Proditores ſuſpenſi. ibid.
Proditor literarum honoratur à Mauritio. 95.
Puella Hiſpana militans in Oſtendæ obſidione occiditur. parte 2. pagina 59.
Puteanus, Erycius, alter Lipſius. 254.
Scribere optat res geſtas à Spinula Marchione. ibid.
De hoc literas ad eum dat. ibid.

Q

OVirianus Spinula. Vide, Spinula Gens.

R

RAmirus de Guzman Rhebæ Gubernator. p. 1. 407.
Subſidia petit à Mendoza. 408.
Raphael de Turri, Pompeij Iuſtiniani Socer. p. 2. 133.
Varijs legationibus functus. ibid.
Libris editis clarus. ibid.

REGES.

Angliæ Iacobus. p. 2. 91.
Galliæ Henricus Secundus. p. 1. 14.
Henricus Tertius. 15. 70.
Henricus Quartus. Vide, Henricus Rex.
Hiſpaniæ Philippus Secundus. Vide, Philippus Secundus.
Philippus Tertius. Vide, Philippus Tertius.
Philippus Quartus. p. 2. 207.

REGINÆ.

Angliæ Eliſabetha. Vide, Eliſabetha.
Galliæ Catharina p. 1. 130.
Hiſpaniæ Margarita. Vide, Margarita.

Reginaldus Belnenſis, Archiepiſcopus Bituricenſis. p. 1. 70.
Henrici mutationem diuulgat. ibid.
Eum Eccleſiæ reconciliat in Gallia. 85.
Renteij Marchio cæditur ad Caſſandam. p. 2. 175.
Retelenſis Dux, Carolus Gonzaga, Filius Niuernenſis. p. 1. 196.
Mittitur ſubſidio Cameraci, & quare. ibidem.
Plura obſtacula ſuperat. 197.
Reuolius, Ludouicus, Henrico Regi à ſecretis. 70.
Rhò, Hieronymus in prælio Neoportuenſi captiuus. p. 2. 20.
Mediolanenſis Patritius. ibid.
Iuuenis ſub Anaſio it ad bellum Belgicum.

Cen-

Centurio factus, prope Syluam-Ducis vulneratur.
Tribunus, Oſtendæ, & Rhenobergæ ſtrenuè agit.
A Spinula Marchione magni æſtimatus.
In Italia Tribunus in obſidione Aſtenſi Hoſtes vincit.21.
In Vercellenſi arcet ſubſidia.
A Parmenſi Duce ſupremus Caſtrorum Præfectus creatur.
Felini Comes cum Poſteris renunciatur.
In Hiſpaniam accitur ab Rege Philippo Quarto.
Fontis Rabiæ Vrbem obſidione liberat.
Arcem Diui Sebaſtiani communit.
Nominatur ab Rege belli Conſiliarius, & Marchio.
Septem vitæ poſtremos annos agit cum Monachis Oliuetanis.
Ria, Marcus. Vide, Varambonius.
Richardotus, Ioannes, Regij Senatus Belgici Præſes.339.
Electus ad tractationem pacis Hiſpaniæ, & Galliæ.340.
Orationem habet in Conuentu Bruxellenſi.350.
Eligitur Delegatus Catholicorum ad tractationem pacis Belgicæ.p.2,351.
Eius laus.ibid.
Riua, Ioannes fit Caleti Gubernator.p.1.253.
Ei datur ab Alberto cura obſidionis Oſtendæ.p.2,60.
Eam urget ſedulò.112.113.
Robertus Rooſoij Dominus, Præfectus Arcis Dorlanenſis.p.1,175.
Rodericus Cardinalis de Caſtro Reges Hiſpaniæ Sponſos excipit in Templo.455.
Rodulphus Secundus Imperator iubet Hiſpanicum Exercitum excedere ditione Imperij.381.
Eius Edictum contra Exercitum Principum Germaniæ.412.
Legationem mittit ad Archiduces. 430.
Gratulatur eis Belgij principatum. ibid.
Poſtulat uſurpata loca reſtitui.
Vrget tractationem pacis cum Fœderatis.431.
Eius legatio ad eoſdem.ibid.
Queritur de ipſis per literas.p.2,343.344.
Ad eas reſponſio Fœderatorum.344.345.
Roſnæus, Chriſtianus Sauinius Roſnæ Dominus à Gallis tranſit ad Hiſpanos.p.1.154.
Summus fit Caſtrorum Præfectus. 153. 176.
Sagax in rebus bellicis.176.240.& ſeq.
Ei tribuitur non perfecta victoria Dorlanenſis.183.
Callidus Arcium Gallicarum.239.
Caleti anſas repentè capit.243.
Eius virtus in ea expugnatione.249.
Eius conſilia ſequitur Albertus.251.
Strenuitas in Hulſti obſidione.265.266.
Ibidem ſcribens tormenti globo occiditur.268.
Ei debentur plures Hiſpanorum victoriæ.ibid.
Eius Patria, Familia, Inſtitutio.ibid.
Alenconium Ducem ſequutus.
Fœderatis Galliæ valde utilis.269.
In bellicis, & politicis rebus egregius. ibid.
Lutetiæ, & Rhotomago liberandis profuit.
Hiſpani Regis optimus Adminiſter.
Linguas Europæ præcipuas callebat.
In Militum imperio inſignis.
Eiſdem gratiſſimus.
Aliæ ipſius virtutes.
Vitia ei tributa à Gallo Scriptore.
Eius mors Hiſpanis acerba.
Honores ei exhibiti ab Alberto Archiduce.
Liberalitas eiuſdem in illius Vxorem.
Roſnæi Filius, Carolus Sauinius, Iuuenis magnæ expectationis.p.2.103.
Ceditur in Hueſtratano prælio.ibid.
Rotundus, Fridericus Gomeroni Equiſo. p.1. 162.
De Oruillerio ſuſpicionem monet. ibid.
Commentum ad occidendos Arcis Cuſtodes.169.
A Gallis vulneratur.ibid.

S

SAbaudiæ Ducis ius in Regnum Galliæ, p.1.14.
Controuerſia de Salutijs reijcitur ad Summum Pontificem.341.
Sacchinus, Camillus Italus, Arcis Mutilianæ in Cliuis conditor.329.
Eius inſcriptio. ibid.
Meurſæ Gubernator ſub Farneſio.
Sacerdotem ſacrificantem bombardæ globus non tangit.p.2.106.
Sacerdotem concionantem Veſalienſes capiunt,& includunt.405.
Sacerdotes duo Societatis Ieſu apud eos multa paſſi.ibid.
Sacrilegi pœnas luunt.193.
Sangeorgius, Vido Aldobrandinus S.Georgij Comes. Inſubricæ Legionis Tribunus. p.2, 216.
Egregiè ſe gerit in obſidione Vachtendonchæ.248.
Seditioſos eius Præſidij compeſcit. 264.
Eius virtus in obſidione Grollæ.280.

Sangrius, Franciſcus, ſeu Ceccus de Sangro, nobilis Neapolitanus.p.1.119.
Præfectus Italis Hani Præſidiarijs.158.
Belgici belli peritus.ibid.
De Oruillerio ſuſpecto inquirit.162.
Hanenſem Vrbem communit.ibid.
Magnanimum reſponſum de deditione. 163.
Vulneratur in Hani defenſione.165.
Incendio repellit Hoſtes.ibid.
Obſes Oruillerio datur.166.
Captiuus cum Socijs liberatur.170.
Vitæ periculum ſubit.ibid.
Sandouallius, Franciſcus. Vide, Lermæ Dux.
Sandouallius, Iacobus Deniæ Marchio mittitur ab Rege ad Reginam Sponſam.413.
Sanlucius, Franciſcus Spinquus primus ex Henricianis Lutetiam ingreditur.196.
Præſtans in armis.275.
Sanpaulus, ſiue Sancti Pauli Comes Picardiæ Gubernator.283.
Ambianum interceptum deſerit.286.
Santomangus, Fabritius ſuperat Gallorum Præſidium.319.
Occiditur in conflictu Brochæ p.2.241.
Sarmentus, Petrus, Hiſpanorum Tribunus. 215.
Cum Hollandorum Claſſe acriter pugnat.ibid.
Ab ea victus recedit in Angliam.ibid.
Ex Anglia Belgium petit, ac tenet.255.
Saxoniæ inferioris Dux Mauritius S. Andreæ Arcem perluſtrat.p.1.399.
Periculum vitæ ſubit.ibid.
Schetſius, Antonius. Vide, Grobbendonckius.
Schombergius, Gaſpar, Nantolij Comes.70.
Vrget reconciliationem Henrici. 83.84.
Scriptores ambitioſi ſcribendi res geſtas Spinulæ Marchionis.p.2.254.
Scriptores Artis bellicæ, qui militarunt in bello Belgico.p.1.6.
Scriptores belli Belgici, qui in eo militarunt.
Antonius Carnerus Quæſtor.
Carolus Colon a.179.315.
Franciſcus Verdugus.58.
Pompeius Iuſtinianus p.2.132.
Scriptores de inducijs Belgicis.314.
De Oſtendæ obſidione.184.
Eorum aliquot teſtimonia.ibid.
Seditioſi audent Bruxellas obequitare. p.1. 325.
Tranſfugiunt ad Fœderatos.p.2.298.
Regionem depopulantur.p.1.71.73.
Rigidè puniuntur ab Alberto. p.2.304. 307.
Eorum miſeriæ.308.
Sega Cardinalis, Philippus, Legatus Pontificis in Gallia.p.1.19.
Propenſus Hiſpanis.49.
Infenſus Henrico Regi.50.
Cum eo colloqui renuit.108.
Monetur à Clemente Octauo.49.
Seneſcallus, Colaſius, Feræ Gubernator. 235.
Simon Luppiæ Comes Veſtphaliæ Præfectus, Germanici Exercitus Dux.p.1.403.
Sinibaldus de Auria Nicolai Pater.p.2.242.
Societatis Ieſu Sacerdos ad Sluſam ſaucius, & captiuus.266.
Eius dictum de crudelitate.Ibid.
Societatis Ieſu Sacerdos Veſaliæ laborat pro Catholica Fide.p.1.385.
Solmenſis Comes, Georgius Berardus, ſiue Euerardus.p.1.73.
Vaſiam terram in Flandria vaſtat.74.
Solræ Comes Cataphractorum Ductor. 314.
Eius Equites profligantur a Fœderatis. p.2.326.
Grollæ præficitur.282.
Spinularum Gentis nobilitas.p.2.3.
Familia vetus, & illuſtris dicitur ab Hiſtoricis Fœderatorum.p.2.350.
Inter potentiores Italiæ ſtirpes celebrata in Hiſtorijs.260.
Dominata in Vrbibus præcipuis Hetruriæ, Inſubriæque.259.
Claſſium, & maris imperio nobilis.
Militari gloria, & victorijs inclyta. 128. 129.199.
Principum affinitatibus præclara.259.
Eis complexa Imperium Orientis, & Occidentis.ibid.
Sex Cardinalibus illuſtrata.3.
Ardens in Hiſpani Regis obſequijs.36.
Spinula Cardinalis, Auguſtinus Marchionis Ambroſij Filius.204.
Honorarius Ephebus Reginæ Hiſpaniarum, vulgò Meninus.
Archiepiſcopus Compoſtellanus, poſtea Hiſpalenſis.
Virtutibus, & bonis operibus conſpicuus.
Spinula Cardinalis, Iulius Archiepiſcopus Laodicenus.
Nuncius Pontificius Neapoli, & in Aula Cæſarea.
De Apoſtolica Sede optimè meritus.
Ab Alexandro Septimo promotus ad purpuram.
Spinulæ affinitatibus Principum illuſtres. p.2. 259.
Argentina Vxor Theodori Filij Græcorum Imperatoris.ibid.
Opicius eius Pater, Vir magni nominis.
Opicius alter Gener Antiochiæ Principis, Filij Friderici Secundi Imperatoris.
Iolanta, ſeu Violantis Argentinæ Filia, nupta Aymoni, ſiue Amedeo Sabaudiæ Comiti.

Vber-

Vbertus Socer Luchini Vicecomitis, Galliæ Ciſalpinæ penè totius Domini.
Catharina Vberti Filia, Luchini Vxor.
Catharina altera Luchini Filia, Coniux Franciſci Secundi Eſtenſis, Principis Mutinenſis.
Spinulæ armis inſignes.
Ambroſius Marchio, Genuenſis Achilles, p.1.5.p.2.109.
Hercules Ligur.p.1.5.
Theſeo maior.6.

Ortus, & educatio.

Natus anno Chriſti 1569.p.2.3.
Eius Pater Philippus Venafri Marchio.ibid.
Mater Polyxena Grimalda Salernitani Principis Filia.
Bellicis, & Equeſtribus artibus inſtructus.
Mathematicis Mechanicis eruditus.
Machinas bellicas inueniſſe dictus.
Hiſtoriæ de bello Belgico ſtudioſus.4.
Eius belli notitiam quærit.ibid.

Natura, & mores.

Sagax, & prudens.120.
Obſequioſus in Albertum Archiducem. 121. 125.
Rerum, quàm verborum amantior.123.
Animi generoſi, ſed cauti.124.
Militaris gloriæ cupidus.125.130.
Alexandri Farneſij æmulator.126.
Periculorum contemptor.169.
Recuſat armorum imperium alteri ſubiectum.198.
Eius vigilantia, & minuta diligentia 208. 212.
Rei geſtæ gloriam à ſe reijcit in alios. 211. 253.
Ideo gratiſſimus Hiſpanis.ibid.
Veritatis amicus ab eis dictus.
Cauet, nè amici Populi offendantur.220.
Multum defert alieno conſilio.225.238.
Suarum laudum parciſſimus.228.
Magnificus, & ſplendidus etiam in terra hoſtili.354.
Humanus erga omnes.ibid.

Itinera.

Ex Italia Exercitum deducit in Belgium. 64.
Oſtenda capta petit Hiſpaniam.193.
Redit in Belgium cum ſummo armorum imperio.206.
Iterum adit Aulam Hiſpanicam.258.
In reditu Genuam reuiſit.259.
Ad Rhenum cum Exercitu proficiſcitur. 269.
Hollandiam petit cum alijs Catholicis Delegatis.352.

Res geſtæ.

Copias florentes in Italia cogit.60.
Conſolatur literis Fridericum Fratrem. 82.
Offert ſuam operam Regi pro Friderico mortuo.99.
Oſtendanæ obſidionis imperium accipit.130.
In eam curam ſedulus incumbit.131.152.
Communi periculo ſubuenit, ſui negligens. 169.
Conuiuio excipit victos Hoſtes.181.
Archiduces colit in Oſtendæ ruinis.187.
Docet peracta in expugnatione.187.188.
Specimen præbet operum militarium.188.
Morte damnat acceleratam deditionem.212.
Recuſat moneta Principum.223.
Cum Meurſenſibus conuenit.250.
Captat occaſionem tractandæ Pacis, aut Induciarum.313.
Multas, & magnas ſuperat difficultates. 334.
Eius, & Mauritij congreſſus memorabilis.352.
Similis antiquo Scipionis, & Annibalis. ibid.
Regale conuiuium inſtruit Mauritio, & alijs. 353.
Congreditur Antuerpiæ cum Fœderatorum Delegatis.374.
Duodecim annorum Inducias ſancit.375.

Prudentia Militaris.

Italorum Tribunus à Rege declaratur.57.
In ſtipendijs promptus, & liberalis.60.
Ad eum Milites affatim confluunt.61.
Ex ijs fit optimus delectus.ibid.
Mirus ordo in itinere.64.212.
Edicta pro militari diſciplina.65.
Merces reducentibus fugitiuos.ibid.
Exercitus eius omnibus abundat.67
Cum Friderico Fratre de bello conſultat. 82.
Ambitio ſub eis militandi 93.
Statum obſidionis Oſtendæ cognoſcit per ſe, & per alios.132.
Eius diligentia Hiſtorijs celebrata.132.
Numquam ſimilis viſa.ibid.
Hoſti Mauritio formidata.133.
Sluſæ defenſionem primò detrectat.171.
Mox accipit cum Socijs.172.
Repugnat Oſtendæ obſidioni ſoluendæ. 177.
Quaſi anima Exercitus ubique eſt. 178.
Amatus à Militibus, quia liberalis.ibid.
Laudat ſtrenuos Archiducibus.188.
Commoda, & præmia eiſdem impetrat. 189. 251.
Expeditioni in Friſiam varia loca prætexit. 206.
Eius vigilantia in omnibus.208.209.212.
Saſſiam Arcem defendit à Mauritio.212.
Principes Viros arcet à periculis.213.
Dat mandata bellica Buquoio.216.217.

Eius

Eius rigor in militari diſciplina.221.
Prouidentia in alimentis Exercitus.221.
Præuenire Hoſtem ſtuder.224.
Quod eum feciſſe faretur Mauritius. 228.
Lingam validiùs munit.229.
Stratagema ad pugnam dirimendam.243.
Eius apparatus belli timetur ab Hoſtibus. 267.
Sedulitas in obſidione Grollæ.279.
In bellico Senatu perſuader obſidionem Rhenobergæ.281.
Eius progreſſus Mauritius admiratur.288.
Grollam ab eo obſeſſam ſtrenuè defendit.300.
Stratagema ad animandos Obſeſſos.ibid.
Celeritas in ſubueniendo.301.
Eius,& Militum alacritas.302.
Mauritium ſubmonet obſidione.ibid.
Seditioſos componit.307.
Conſilia de ceſſatione armorum Hiſpano Regi proponit.327.328.

Obſidiones.

Oſtendæ poſtremis menſibus.
Solus ad eam idoneus dicitur ab Archiduce. 110.
Oldenſaliæ biduana.223.Lingæ.224.
Vachtendonchæ per Buquoium.238.
Cracoui per eumdem.248.
Lochemij per Borgiam.270.
Grollæ nouemdialis 278.
Rhenobergæ.284.& ſeq.

Prælia.

Ad Sluſam.175.
Ad Brocham.239.& ſeq.

Victoriæ.

De Oſtenda memorabilis.181.& ſeq.
De Antuerpia ſeruata.211.
De Arce Saſſia defenſa.213.
De Oldenſalia.224.
De Linga expugnata.227.228.
De Mauritio ad Brocham.244.
De Vachtendoncha.248.
De Cracouo.249.
De Lochemio.271. Grolla.278. Rhenoberga. 296.
De Grolla defenſa.302.
De eius victorijs ſenſus Catholicorum,& Fœderatorum.257.

Aduerſa.

Repentina eius felicitas inuidiæ obnoxia.198.
Eidem temere obiecta.232.
In reditu ad Belgium ægrotat.260.
Controuerſiæ cum Suario.139.
Cum Velaſco.151.
Periculum captiuitatis.284.
Querelæ de eo in Hiſpania.228.
Miſſus alius ad tractationem pacis.229.
Filij mors adhuc pueri.354.

Dicta.

Reſponſum ſolers ad Regem Galliæ.216.
Lepidum dictum de Gallis.296.
Verba officioſa cum Mauritio.353.

Virtutes.

Offert ſuam operam Hiſpano Regi pro Friderico Fratre mortuo.99.
Obſequium in Albertum Archiducem. 121. 125.
Alexandri Farneſij æmulator.126.
Prudens ad calumnias euitandas.151.
Condonat publico bono diſſidia.157.
Periculo ſuo communi ſubuenit.169.
Eius magnanimitas,& induſtria.ibid.
Perfugium eſt Archiducis.170.
Charitas,& benignitas in Milites.176.
Inclytus Mauritij æmulator.180.
Conuiuio excipit Hoſtes victos.181.
Clementia in victos.249.
Iuſtitia in deſertores.ibid.
Studium Catholicæ Religionis propagandæ. 255.
Noſocomium aperit ſaucijs Militibus.293.

Honores.

Præficitur Oſtendanæ obſidioni.129.130.
Ductor ante,quàm Miles.ibid.
Tyro Veteranis imperans.ibid.
Eius exiſtimatio apud Archiducem. 119.171. 216.
Ingens gloria ex capta Oſtenda.185.
Maximis Ducibus æquiparatus.182.186.
Ei gratiæ aguntur ab Archiducibus.187.
Ab Rege Galliæ honorificè excipitur. 193. 216.
Regia menſa,& munere cumulatur.194.
In Aula Hiſpanica magnis honoribus afficitur.ibid.
Ad eius domum concurſus ſalutantium. ibid.
Ab Aulæ Proceribus, & Magnatibus, & Principum Oratoribus inuiſitur.195.
Ab Hiſpano Rege benigniſſimè excipitur.195.
Datur ei armorum imperium ſoli Archiduci ſubiectum.201.
Et abſoluta adminiſtratio Regiæ pecuniæ. ibid.
Marchionis titulus ipſi, & Poſteris confirmatus.204.

Com-

Communis Belgij Catholici lætitia ex eius reditu.206.
Aurei Velleris Eques ab Archiduce declaratur.ibid.
Ob Antuerpiam ſeruatam ei Rex ipſe gratulatur.211.
Res ab eo geſtæ dignę cenſentur hiſtoria.253.360.
Eam ambiunt magni Scriptores.254.
Iuſto Lipſio demandata.ibid.
Genuam reuiſens magnis plauſibus excipitur.259.
Philippus Quartus in Hiſpania eius domum, & menſam præſentia cohoneſtat.258.
Delegatorum primus eligitur ad tractationem pacis Belgicæ.349.
Honores ei exhibiti per Vrbes Fęderatorum.353.
Ad eum videndum concurſus.ibid.& 354.
Mauritius it illi obuiam.
Inuiſitur à Legatis Regum,& Principum.353.

Laudes.

Vrbanus Octauus vocat eum Artis bellicæ Magiſtrum.p.1.6.
Philippus Tertius laudat eius bellicam virtutem,integritatem,diligentiam p,2.102.
Henricus Quartus magno in pretio habendum dicit ab Rege Hiſpano.194.
Albertus Archidux in priuatis,& publicis ſermonibus eum laudat.120.
Iſabella extollit eius ardorem in Regis obſequio.196.
Lermæ Dux valde mereri aſſerit Regiam beneuolentiam.195.
Mauritius Comes nihil in bello ſe magis timere dicit,quàm eius diligentiam.233.
Ab Hiſtoricis appellatur,Vir omnibus naturę donis cumulatus.119.
Auguſtinus Spinola Florentiam,& Sauonam Reipublicæ recuperat.129.
Aurelius Friderici Locum-tenens in Belgio.55.56.
Regiarum triremium curam eo abſente gerit.ibid.
Succedit eo extincto in Claſſis imperio.
Eius diligentia in Hoſtibus arcendis.146.
Franciſcus Patriæ,& Caietæ liberator.128.
Fridericus, Marchionis Ambroſij minor Frater.p.1.3.

Ortus, & educatio.

Natus anno 1571.p.2.3.
Literarum ſtudijs addicitur.4.
Salmanticæ dat eis operam.ibid.
Militia præſertim nauali Genuæ inſtruitur.

Natura, & mores.

Proclinior ad arma,quàm ad literas.4.
Animoſus,& pronus ad iram.98.
Simulandi,ac diſſimulandi neſcius ibid.& 118.
Bellicis artibus,quàm aulicis aptior.98.

Itinera.

In Hiſpaniam ad doctrinas comparandas.4.
Genuam redit cum Auguſtino Patruo.ibid.
Ad bellum Belgicum proficiſcitur.
Ad Gallicam expeditionem cum Farneſio.
Aulam Hiſpanicam adit.5.
Genuam reuertitur.ibid.
In Hiſpaniam ab Rege reuocatur.
Cum 8.triremibus Regijs Belgium repetit.
Rurſus in Hiſpaniam vocatus ab Rege.55.
Genuam reuerſus iterum in Hiſpaniam.60.
Nauigationis eius ex Hiſpania in Belgium deſcriptio.80.

Res geſtæ.

Voluntarius Miles in Belgio ſub varijs eius Gubernatoribus.4.
A Farneſio Comes additur Filio Raynutio.ibid.
Farneſium ſequitur in expeditione Rhotomagenſi.
Conſilium Philippo Secundo proponit contra Hollandos.5.
Quatuor ab eo triremes impetrat.ibid.
Decem à Philippo Tertio.
Cum octo Sluſam appellit.
Eis magnum damnum affert Hollandis.p.1.434.p.2.5.26.
Cum Ambroſio Fratre Genuæ de rebus gerendis agit.57.
In ſua Claſſe conſpirationem detegit, & punit.80.

Prudentia militaris,& nautica.

Primus induxit triremes in mare Belgicum.24.
Ab eo didicerunt Hollandi eas adhibere.29.
Eius conſilium de Anglia inuadenda.
Regijs triremibus præficitur.56.
Solis armis Hiſpanicis utendum ſuadet Anglis Catholicis.92.
Pagum Zelandiæ incendere,aut eam vaſtare ſtatuit.96.

Prælia.

Ad Blancobergam cum Præſidiaria naue Hollandorum.6.
Cum Claſſe Anglica in ora Luſitaniæ.79.

Cum Hollandica inter Flandriam, & Zelandiam.96.& ſeq.
Huius prælij, Friderico poſtremè, vis, & magnitudo.97.

Victoriæ.

Naues Hollandorum ferme 20.ſuperat.6.
Eorumdem triremem capit.

Aduerſa.

In Rhotomagenſi expeditione Farneſij vulneratur in fronte.4.
Queritur de ſua mora in Hiſpania.61.
Parum adiuuatur ab Archiduce.63.64.
Claſſis eius in Angliæ naues incidit.78.
In pugna cum eis duas naues amittit.79.
A bombarda petraria ictus cæditur.98.
Vulneribus 17.ſancius.ibid.

Mors.

Præſagire videtur ſuam mortem.95.
De eius periculo præmonetur.ibid.
De eadem narrationes.98.
Ex ea lætitia Fœderatorum.99.
Ideo numiſmata cuſa.ibid.
Eiuſdem mortis luctus in Hiſpania.

Virtutes.

Fidus in arcanis Regijs celandis.62.63.
Studioſus obſequij Diuini, & Regij.64.65.
Exiſtimationi ſuæ præfert Regis iuſſa.79.
Mortis periculum negligit, ut obediat Archiduci.95.
Sacra Confeſſione, & Communione ſe munit ante prælium.
Catholicæ Fidei Defenſor acerrimus.99.
Eius pia verba nouiſſima.98.

Honores.

Ab Hiſpano Rege commendatur Alberto.56.85.
Eius Patroni tres apud Regem.64.
Ab eodem fit Dux S.Seuerini in Regno Neapolitano.83.
Donatur Serauallæ in Inſubria.ibid.
Laudatur in Regijs literis patentibus.
Eius exiſtimatio in Aula Hiſpanica.98.
Gaſpar Spinula, Vrbium expugnator.128.
Gaſto Bruayi, ſeu Bruaci Comes, ortu Siculus, origine Genuenſis.p.1.215.
In comitatu Archiducis Alberti.p.2.108.
Marchionem Malaſpinam Mauritij Captiuum inuiſit.ibid.
Honorificè excipitur à Mauritio.
In conuiuio cum eo habet colloquium.
Hortenſius, captiuus in carcere Londinienſi, 85.
Commendat ſe per literas Friderico. ibid.
Pro ea contributa à Spinulis pecunia.
Lanfrancus, Septæ Defenſor.128.
Paulus Marchio, Philippi Filius, Ambroſij Nepos.354.
Hiſpani Regis Orator apud Cæſarem. ibid.
Auum imitatur in magnificentia, & ſplendore in Aula Cæſarea.
Petrus, aliquot Inſulis potitur.128.
Philippus Marchio, Ambroſij Filius, Parente dignus.98.
Iuuenis magnæ ſpei.204.
Hæres paternæ virtutis, & gloriæ.ibid.
Eligitur honorarius Reginæ Hiſpaniarum Ephebus, vulgò Meninus.
Eius dictum de Auria Familia.243.
Quirinus Caluij Defenſor.128.
Thomas victorias, & ſpolia refert.ibid.
Vido Ptolemaidem capit.129.
Zacharias Corſicam recuperat.ibid.
Stirumbius, Ioannes Limburgenſis Comes, Grollæ Gubernator.p.2.338.
Diligens in ea munienda.ibid.
Sueſſanus, ſiue Sinueſſanus Dux, Hiſpani Regis Orator apud Pontificem.132.
Cum eo ſolerter agit Clemens Pontifex.ibid.
Sueſſionum Comes, Carolus ambit coniugium Iſabellæ Infantis.69.
Summæ-Ripæ Comes, Carolus Emmanuel Manij Ducis Filius.112.
Humaniter tractatur ab Henrico Rege.130.
Syluaducenſes Præſidium recuſant.47.p.2.109.
Sunt Deo, & Regi fideles.p.1.53.

T

TArgonus, Pompeius Romanus, Mathematicus, & Machinator inſignis.p.2.125.
Pollicetur Archiduci machinas ad impedienda Oſtendæ ſubſidia.ibid.
Eius machinæ parum utiles.126.
Aliæ eiuſdem machinæ.126.131.133.
Felix initio earum ſucceſſus.127.
Infelix machinæ maioris.ibid.
Ea caſtellum, ſeu turris Babilonica vocata.
Pontem fabricat, dictum cardum, & Tartarum.134.
Eiuſdem exitus infelix.
Ipſius pontes in obſidione Lingæ.226.

Alius

Alius puns è tela in obſidione Grollæ. 279.
Taxius, Ioannes Baptiſta, S. Iacobi Eques Hiſpani Regis Adminiſter. p. 1. 50.
Mænio reconciliat Hiſpanos. 56.
Delegatus ad tractationem pacis Hiſpaniæ, & Galliæ. 340.
Tellius, Ferdinandus. Vide, Portocarrerus.
Tempelius, ſiue Templeus, Oliuerius, ſummus Caſtrorum Præfectus apud Fœderatos. p. 2. 107.
A Syluaducenſibus tormenti globo cæditur. ibid.
Terralius, Lodouicus Moneſterius Terraliæ Dominus, Pyluclaſtrorum Machinator. 261.
Infelix in locis intercipiendis. 264.
Sluſa potiri fruſtra tentat. ibid.
Et Berga ad Zomam. 229.
Theodorus Douza. Vide, Verduſius.
Theodorus Palęologus, Filius Andronici Gręcorum Imperatoris. 259.
Sponſam eligit Argentinam Spinulam. ibid.
Ab Opicio Socero iuuatur in Marchionatu Montis-ferrati.
Thomas Arundeliæ Comes. Vide, Arundeliæ.
Thomas Fillerius. Vide, Fillerius.
Tislingus Germanorum Tribunus. p. 1. 262.
Strenuus in Hulſti obſidione. 264.
In eadem occiditur. ibid.
Toletanus, Petrus cur ab Hiſpano Rege miſſus in Galliam. p. 2. 363.
Inter Magnates cooptatus. ibid.
Quæ petierit ab Rege Galliæ. 368.
Quid reſponſum ab eo. ibid.
Toletus Cardinalis, Franciſcus impensè fauet Henrico Regi. p. 1. 133.
Treuici Marchio ſaucius in obſidione Hulſti. 269.
Triuultiæ Gentis nobiliſſimæ Viri armis inſignes. p. 2. 245.
Eraſmus Dux Inſubrici exercitus. ibid.
Georgius Magiſter Equitum Gallicorum.
Alexander Franciſci I. ſupremus Dux.
Theodorus Senior Veneti Exercitus Imperator.
Ioannes Iacobus, dictus Magnus, Inſubriæ Defenſor.
Theodorus Iunior Comes, in hoc bello Belgico Inſubricæ Legionis Tribunus. 34.
Eximius Dux, & bellator. 244.
Magiſtri Equitum Locum-tenens. 239.
Fœderatorum Copias ſuperat ſuis maiores. 106.
Hoſtes repellit. 223.
Eoſdem arcet à fluminis traiectu. 240.
Multos eorum cædit ad Brocham. 244.
Eius prouidentia in re bellica. 239.
Bombardæ globo occiditur. 244.
Valde laudatus ab Hiſpanicis. 245.
Triuultij Cardinales. 245.
Antonius Senior prudens, ac iuſtus.
Scaramutia Gallici Regni Patronus.
Auguſtinus Pontificum, & Cardinalium vitas ſcripſit.
Antonius Iunior varijs legationibus conſpicuus.
Theodorus Theodori Iunioris Filius horum laudes complexus.
Thſerembergius, Fridericus Friſiæ Gubernator. p. 1. 307.
Lingam diligenter munit. 336.
Munimentum extruit ad Rhenum. 374.
Thſerembergius, Hermannus Geldrię Gubernator. p. 1. 307. p. 2. 33.
Tubicen Mauritij contra ius Gentium occiditur. p. 2. 155.
Turrius fortuitò cæſus in obſidione Rhenobergæ. 294.
Magnis virtutibus præditus. ibid.
Archiduci, & Spinulæ charus.

V

VAlentinus Pardianus. Vide, Mottæ Dominus.
Valeſius, Franciſcus. Vide, Alenconij Dux.
Vallones natura ardentes, & ſtrenui. p. 1. 156. 280.
Valmarana, Ioſephus, inſignis in oppugnatione Neouillæ in Gallia. p. 1. 18.
Valrauius Vittenhorſtius primus tentat apud Fœderatos tractationem Pacis. p. 2. 213.
Vandenbergius Comes, Fridericus ſubſidium adducit obſeſſæ Syluæ-Ducis. p. 2. 104.
Eius prudentia, & ſedulitas. ibid.
Middelburgo Flandriæ potitur. 248.
Vandenbergius Comes, Henricus Equitatui præficitur à Friderico Spinula. 93.
Grollam munit. 299.
Herculanum tueri conatur. 304.
Vãdernotius, Carolus Oſtẽdę Gubernator 42.
Eam optimè munit. ibid.
Vanderſteinius, Philippus narrat epiſtola Friderici Spinulæ mortem. 98.
Varambonij Marchio, Marcus de Ria, à Bironio victus, & captiuus. 274. 275.
Varaſſius Comes Varambonij Frater, Caſtrorum Præfectus p. 1. 270.
Contributionibus liberat. 278.
In prælio Turnohuti occiditur. 280.
Vbaldinus, Robertus Pontificis Nuncius in Gallia. p. 2. 368.
Hiſpani Regis negotia promouet. ibid.
Galli Regis reſponſum refert Hiſpani Legato. ibid.

Vbertus Spinula Socer Lucbini Vicecomitis Inſubriæ Domini.259.
Vega,Emmanuel Hiſpanorum Tribunus Gallorum Caſtra explorat.p.1.305.
Velaſcus , Aloyſius Hiſpanorum Tribunus ſtrenuè agit in obſidione Nouioduni.26.
Pugnat contra Seditioſos.126.
Ab eis vincitur.127.
Fit rei tormentariæ Præfectus.378.
Arcem Sculemburgum capit.ibid.
Vulneratur in obſidione Dorſtæ.379.
Defendit Arcis S. Andreæ ſtructuram. 396.
Mauritium æmulatur in artibus bellicis. ibid.
Fit Equitum Magiſter.p.2.76.
Eius controuerſia cum Spinula Marchione.151.
Buchouei munimentum recuperat . 213.
Fundit Copias Fillerij 222.
Diligens in tuendis Rurortæ munimentis.263.
In obſidione Grollæ.279.
Eius periculum in obſidione Rhenobergæ.284.
Velaſquius, Ioannes Ferdinandus, Mediolanenſis Gubernator , & Comes Stabuli Caſtellæ.367.
Occurrit Margaritæ Hiſpaniæ Reginæ . ibid.
Velleris aurei Equires creati.
Albertus Archidux.p.1.415.
Arſchotanus Dux,Carolus.422.
Auraicus Princeps,Philippus.227.
Auria Princeps.415.
Caſertæ Princeps.p.2.303.
Egmondanus Comes.p.1.422.
Hauteci Marchio.ibid.
Spinula Marchio.p.2.204.206.
Venetorum Legati ad excipiendam Margaritam Hiſpaniæ Reginam p.2.367.
Verdugus,Franciſcus Priſiæ Gubernator. p.1. 57.
Commentaria ſcripſit de rebus à ſe geſtis in bello Belgico.58.
Auarderziela,& Slogtera potitur.59.
Vinſchotam, & Veddam recuperat. ibid.
Arguit furorem militarem.60.
Fœderatorum Exercitum inuadit.61.
Guillelmum Naſſauium laceſſit.ibid.
Tam bonus Miles,quàm Dux.
Conordam obſidet.75.
Elicere non poteſt ad pugnam Hoſtem . ibid.
Obſidionem ſoluit ob penuriam.80.
Eius generoſitas.ibid.
Poſtulat ſubſidium pro Groninga.91.
Lucemburgenſi expeditioni præficitur. 149.
Ei Prouinciæ obſtrictus.ibid.
Philippum Naſſauium fundit.
Ferream fruſtra inuadit.
A Bullonio vincitur.
De iactura eius , aut victoria Scriptores variant.150.
Moritur in Villa ſua Lucemburgenſi . ibid.
Eius Elogium.
Deſtinatus Dux ſupremus Exercitus in Burgundia.
Animi,& corporis robore præſtans.
In Belgio militauit 40.annis.
In minore gradu dignus maiore.
Iuſtitiæ ſeruantiſſimus.
Obſequens Hiſpano Regi uſque ad extremum.149.
Eius dicterium de ſuo nomine,& cognomine.150.
Verduſius,Didericus, ſeu Theodorus Douſa, Fœderatorum Ordinum Commiſſarius . p.2.322.
Agit de tractatione Pacis cum Neyo . ibid.
Aureo torque ab eo donatur.
Interdictum Ordinum violat.223.
Ab eis peſſimè accipitur.ibid.
Verius, Franciſcus Anglorum Tribunus . p.2. 43.
Strenuus in prælio Neoportuenſi.ibid.
Subſidio Oſtendæ mittitur.
Eam magis communit.
Deditionem obtuliſſe creditur ſimulatè. 55.
In obſidione Graulæ vulneratur.73.
Verpæ Dominus.Vide.Grenetus.
Verreychius , Ludouicus Brabantiæ Audientiarius, Fœderatis affert Regium chirographum.335.
Cum Neyo auditur in eorum Senatu ; 336.
Delegatus Catholicorum eligitur ; 351.
Eius virtutes.ibid.
Delegatus ad tractationem Pacis inter Hiſpanos,& Gallos p 1.340.
Veſalienſes pecunia , & Religionis obtentu ſibi conciliant Hiſpanos p.1.377.
Simulant ſe Catholicos.382.
Pontificis Nuncium honorificè excipiunt.384.
Sacras cæremonias reuerentur.385.
Frequentes audiunt Catechiſmum.ibid.
Infrequentes ad Miſſam.
Redeunt ad Hæreſim.404.
In Sacerdotes,& res ſacras iniurioſi.ibid.
Pontificis Nuncium dimittunt.405.
Sacerdotem concionaturum rapiunt , & includunt.ibid.
Vicus,Dominicus eximius Dux.p.1,207.
In

In obſidionibus ſuſtinendis clarus. ibid.
Eius diligentia in Cameraco tuendo. 208.
Prudentia in alloquendis Cameracenſibus. 221.
Fit Ambiani Gubernator. 325.
Vido Cardinalis Bentiuolus huius Belgici belli Scriptor egregius. p. 2. 12.
Vide, Bentiuolus Cardinalis.
Vido Vbaldus Comes Paciottus. Vide, Paciottus.
Villaregius, Nicolaus, magnæ virtutis, & exiſtimationis. p. 1. 54. p. 2. 368.
Henrico Regi à Secretis. p. 1. 339.
Concordiam optat in Gallia. ibid.
Vrget reconciliationem Henrici. 83.
Manium eidem reconciliare ſtudet. 102.
Delegatus ad tractationem Pacis Galliæ, & Hiſpaniæ. 339.
Diſſuadet Manio regnum Galliæ capeſſere. 15.
Villarius, Andreas Brancatius, Claſſis Præfectus, vulgò Admiralius. p. 1. 179.
In prælio Dorlanenſi primus, & ultimus. 180.
Vt Nepotem ſuum liberet, ſe periculis obijcit. ibid.
Ideo fit Hoſtium captiuus.
Pro ſua redemptione magnam pecuniam offert.
De tali Captiuo contendunt Hoſtes. 181.
Ipſe contentionem componit.
Occiditur ab Ephebo Commiſſarij.
Eius cædis cauſa.
Mortui digitus abſcinditur, ut annulus rapiatur.
Vtrumque crimen Fontanus punit.
Ille Catholicæ Fidei Defenſor. 182.
Vincentius Gonzaga Mantuæ Dux magnis honoribus excipit Hiſpaniæ Reginam. 368. 370.
Vindocinenſis Cardinalis, Carolus Borbonius quàm aptus in Regem Galliæ. 81. 82.
A Manio promouetur. 81.
Viri inſignes Catholici in prælio Neoportuenſi captiui. p. 2. 20.
Extincti in eodem. 22.
Ibidem vulnerati. 21.
Vitrius, Ludouicus Hoſpitalius, Meldarum Gubernator. p. 1. 101.
Eas Henrico Regi ſubijcit. ibid.
Prouerbium de eo.
Vlricus Holſatiæ Dux, Dani Regis Frater Oſtendanam obſidionem perluſtrat. p. 2. 47.
Vrbanus Octauus P. M. gratulatur Spinulæ Marchioni Bredam expugnatam. p. 1. 6.
Vocat eum Artis bellicæ Magiſtrum. ibid.

Z

ZApena, Gaſpar Tribunus Hiſpanorum. p. 2. 8.
Eius concio diſſuadens prælium. 17.
Saucius ad Neoportum, captus, mortuus. 20.
Zauallius, Antonius Hiſpanorum Tribunus, cæſus in obſidione Oſtendæ. p. 2. 114.
Zelandi aduerſantur Paci, & Inducijs. p. 2. 374.
Zuniga, Antonius Hiſpanorum Tribunus. p. 2. 23.
Zuniga, Balthaſſar Legatus Hiſpani Regis apud Albertum Archiducem. p. 2. 56.
Reuocatur in Hiſpaniam. 92.

INDEX
LOCORVM.
Latinè, & Italicè.

A

ABbatia-Villa in Gallia. *Abbeuille.*
Achienrtium in Arteſia. *Aſchicurt.*
Æſia flumen Galliæ. *Oiſe.*
Aldenburgum in Flandria. *Oudenburg.*
Alemum in Geldria. *Alem.*
Algarbia in Luſitania. *Algarue.*
Almeloa in Trana-Iſalana. *Almeloe, ò Ermelò.*
Alpa in Germania. *Alpen.*
Alpes Pœninæ in Italia. *Monte di S. Gotbardo, ò di S. Bernardo maggiore.*
Altheia, ſiue Altilia, flumen Galliæ. *Anthia.*
Ambianum in Gallia. *Amiens.*
Amiſiua, vel Amiſia, flumen Germaniæ. *Ems.*
Amſtelrodamum in Hollandia. *Amſterdam.*
Antuerpia in Brabantia. *Anuerſa.*
Aquæ Sextiæ in Gallia. *Aix.*
Arauſio in Gallia. *Oranges.*
Ardea ibidem. *Ardres.*
Areſchotum, ſiuè Arſchotum in Brabantia. *Areſchot.*
Arnhemium, vel Arenaeum in Geldria. *Arnhem.*
Arteſia, prouincia Belgij. *Artois.*
Aſſeneda in Flandria. *Aſſenede.*
Atrebatum in Arteſia. *Arràs.*
Audomaropolia, vel S. Audomari Oppidum, ibidem. *Sant'Omer.*
Auenna Comitis, ibidem. *Aueſnes del Conte.*
Aumala in Gallia. *Omala.*
Aurelianum, ſiue Aurelia, ibidem. *Orleans.*
Aurica in Friſia. *Auerderzil.*
Auxium in Gallia. *Auchì.*

B

BÆtis, fluuius Hiſpaniæ. *Guadalquiuir.*
Barcino ibidem *Barcellona.*
Barlæmontium in Hannonia. *Barlaimont.*
Batauia, ſiue Hollandia Belgij prouincia. *Olanda.*
Belgium. *Fiandra paeſe.*
Bellonacum in Gallia. *Beauois.*
Berchela, flumen Zutphaniæ. *Berchel.*
Berchelonm ibidem *Berchelò.*
Berga ad Rhenum, ſeu Rhenoberga. *Remberg, ò Rynsberga.*
Berga ad Zomam, ſiue Bergozomium in Brabantia. *Berga ſul Zoom.*
Beringa in ditione Leodienſi. *Beringhen.*
Betauia in Geldria. *Betua.*
Betunia in Arteſia. *Betune.*
Binarienſis portus in Hiſpania. *Binaror.*
Bituriges in Gallia. *Burges.*
Blancoberga in Flandria. *Blanchenberg.*
Blauetum in Gallia. *Blanet.*
Bloccherium in Brabantia. *Bloccherſuerd.*
Bolonia in Gallia. *Bologne.*
Bommelia in Geldria. *Bomele.*
Borctum in Brabantia. *Borct.*
Borgetum in Gallia. *Borghetto.*
Boſlutum, vel Boſſuuium in Hannonia. *Boſsù.*
Brabantia prou. Belgij. *Brabante.*
Brayum in Gallia *Bray.*
Breda in Brabantia. *Bredà.*
Bredena in Flandria. *Bredenè.*
Brefortium, vel Bredersfortium in Zutphania. *Bredernord.*
Brocha in Geldria. *Bruch.*
Bruayum, vel Bruacum in Arteſia. *Bruay.*
Brugæ in Flandria. *Brugge.*
Bruxellæ, ſeu Bruxella in Brabantia. *Bruſſelles.*
Buchoutum in Flandria *Bocaut.*
Budericum in Germania. *Budrich.*
Bullonium in Leodienſi. *Buglion.*

C

CÆſariſuerta in Germania. *Ceiſerſuerd.*
Calcaria ibidem. *Calcar.*
Calerum in Gallia. *Cales.*
Calloum in Brabantia. *Callò.*
Cameracum in Cameraceſio. *Cambrai.*
Cameraceſium, ditio. *Cambreſis.*
Canceia, vel Canchia, flumen Galliæ. *Canchè.*
Cantabria, prouincia Hiſpaniæ. *Biſcaia.*
Cantipratum in Gallia. *Cantimprè.*
Carnutum ibid. *Ciartres.*
Caſtelletum ibidem. *Ciatelet.*
Catſanda in Flandria. *Cadſant.*
Cheſſelia in Geldria. *Cheſſel.*
Chimaeum in Hannonia. *Chimay.*
Chionium in Gallia. *Scioni.*

Chios,

Chios, Inſula Græciæ. *Scio.*
Cleria in Gallia. *Clery*.
Clinia in Germania. *Cleues.*
Corbeia in Gallia. *Corbia.*
Corbolium ibidem. *Corbel.*
Couorda in Friſia. *Coeuorden.*
Cracouum in Geldria. *Cracout, ò Cracau.*
Crepicordium in Brabantia. *Creuecoro.*
Culenburgum in Geldria. *Culenburg.*
Cuneum Promontorium in Luſitania. *Capo di S. Maria.*

D

Damum, ſeu Damma in Flandria. *Damme.*
Dania, Regnum Europæ. *Danimarca.*
Dauentria in Trans-Iſalana. *Deuenter.*
Delphi in Hollandia. *Delft.*
Dianium in Hiſpania. *Denia.*
Dieſthemium, vel Dieſta in Brabantia. *Dieſt, ò Diſte.*
Dinanum, vel Dinantum in Leodicenſi. *Dinant.*
Doesburgum in Zorphania. *Desburg, ò Duisburg.*
Doetecomum ibidem. *Dotechem.*
Dortha in Trans-Iſalana. *Dorth.*
Drocæ in Gallia. *Dreux.*
Duacum in Flandria. *Duay.*

E

Ebroici in Gallia. *Eureux.*
Embrica in Germania. *Emerich.*
Endouia in Brabantia. *Endouen.*
Enſcheda in Trans-Iſalana. *Enſcede.*
Epirus in Græcia. *Albania.*
Eſcuriacum in Hiſpania. *Eſcuriale.*

F

Fernaquium in Gallia *Feruacque.*
Flandria, prouincia Belgij. *Fiandra.*
Fons Bellaqueus in Gallia. *Fontanableo.*
Foro-Iulium in Italia. *Friuli.*
Friſia Occidentalis, prou. Belgij. *Friſa.*

G

Gallæcia, prou. Hiſpaniæ. *Galitia.*
Gallio in Gallia. *Gallione.*
Gandauum in Flandria. *Gante.*
Geldria, prou. Belgij. *Gheldeni.*
Geldria in prou. Geldria. *Ghelder.*
Gennaptum in Germania. *Gennep, ò Ghineppe.*
Germania inferior. *Paeſi baſſi.*
Gertrudis-Berga in Brabantia. *Sangertrudenberg.*
Ghora in Trans-Iſalana. *Ghoer.*
Græcium in Germania. *Gratz.*
Grania in Brabantia. *Graue.*
Grolla in Geldria. *Grol.*
Groninga in Friſia. *Groeninghen.*

H

Haga Comitis in Hollandia. *Haye del Conte.*
Hama ad Rhenum. *Ham.*
Hannonia, prou. Belgij. *Enau, ò Heinault.*
Hanum in Gallia. *Han.*
Haſſeletum in Trans-Iſalana. *Haſſelt.*
Hattenium in Geldria. *Hatten.*
Helmontium in Brabantia. *Helmonda.*
Heluetij, prou. Germaniæ. *Suizzeri.*
Herculanum in Geldria. *Herchelens.*
Herentalia in Brabantia. *Herental.*
Hiſpalis in Hiſpania. *Siuiglia.*
Hocſtrata in Brabantia. *Ogſtrat.*
Hoium, vel Huyum in Leodicenſi. *Huy.*
Hulſtum in Flandria. *Hulſt.*

I

Iberium in Gallia. *Iuri.*
Illiberis in Hiſpania. *Colibre.*
Inſubria in Italia. *Stato di Milano.*
Inſulæ in Flandria. *Lille.*
Iſala, flumen Belgij. *Iſel.*
Iuliacum in Germania. *Giuliers, ò Giulich.*

L

Landreceſium, vel Landreceium in Hannonia. *Landresi.*
Langſtrata in Brabantia. *Longhestrat.*
Latiniacum in Gallia. *Lagni.*
Laudunum ibidem. *Laon.*
Lauica, flumen Friſiæ. *Lauica.*
Leodicum in Germania. *Liege.*
Lexouium in Gallia. *Liſieux.*
Lilloum in Brabantia. *Lillo.*
Linga in Friſia. *Linghen.*
Lira in Brabantia. *Lier.*
Lochemium in Geldria. *Lochem.*
Londinium in Anglia. *Londra.*
Longum-Pratum in Gallia. *Lomprè.*
Lotharingia prou. Galliæ. *Lorena.*
Lugdunum Batauorum. *Leiden.*
Lugdunum in Gallia. *Lione.*
Luppia, flumen Germaniæ. *Lippa.*
Luſitania, regnum Europæ. *Portogallo.*
Lutetia Pariſiorum in Gallia. *Parigi.*

M

Madritum, vel Mantua Carpetanorum in Hiſpania. *Madrid.*

Maſſi-

Maſſilia in Gallia. *Marſeglia.*
Maſterbruega in Germania. *Masbruch.*
Matrona,flumen Galliæ. *Marne.*
Mechlinia in Belgio. *Malines.*
Medunta in Gallia. *Medun.*
Mega in Brabantia. *Mega.*
Melda in Gallia. *Meos.*
Melodunum ibidem. *Melùn.*
Metæ ibidem. *Metz.*
Meurſa in Germania. *Murs.*
Mocha in Trans-Iſalana. *Moch.*
Mola ad Rhenum. *Mol.*
Monaſterium in Germania. *Munſter.*
Monœci portus in Italia. *Monaco.*
Mons Deſiderij in Gallia. *Mondidier.*
Monſtrolium ibidem. *Monſtreul, ò Monterollo.*
Montes in Hannonia. *Mons.*
Montis Argiſi Oppidum in Gallia. *Montargis.*
Montilium Ademari ibidem. *Montelimar.*
Moruedrum in Hiſpania. *Moruedro.*
Mullhemium in Germania. *Mullhem.*
Muſſipontum in Gallia. *Pont-à-Mouſſon.*
Mutiliana Arx in Germania. *Modigliana.*

N

NAmurcum,prou.& urbs Belgij. *Namur, ò Namen.*
Nanceium in Gallia. *Nanzi.*
Neoportus in Flandria. *Nieupoſt.*
Nerius,fluuius Geldriæ. *Niers.*
Nicia in Italia. *Nizza.*
Nieruium in Cameraceſio. *Guergni.*
Niuernium in Gallia. *Niuers, ò Neuers.*
Normannia,prou.Galliæ. *Normandia.*
Noniodunum in Gallia. *Noyon.*
Noniomagum, vel Neomagum in Geldria. *Nimega.*

O

OEni-pons in Germania. *Inſpruch.*
Oldenſalia in Trans-Iſalana. *Oldenzel.*
Orchiſæ in Flandria. *Orcies.*
Ordela in Trans-Iſalana. *Ordel.*
Orſoya in Germania. *Orſoy.*
Oſtenda in Flandria. *Oſtenden.*

P

POns-Æſiæ in Gallia. *Pont-Oiſe.*
Premium in Cameracenſi. *Premy.*
Promontorium ſacrum in Luſitania. *Capo di San Vincente.*

R

RAdeſiæ in Gallia. *Retz.*
Raueſtenium in Brabantia. *Ranſteyn.*
Renteium in Arteſia. *Renthy.*
Rhemi in Gallia. *Rems.*
Rhena in prou. Vltraiectina. *Rhena.*
Rhenoberga in Germania. *Rembergh, ò Rynsberga.*
Rheſa ibidem. *Rees.*
Rinſuicum in Hollandia. *Riſuich.*
Rhoda in Hiſpania. *Roſas.*
Roſna in Gallia. *Rona, ò Rony.*
Roterodamum in Hollandia. *Roterdam.*
Rhotomagum in Gallia. *Roano.*
Rura,flumen Germaniæ. *Roër.*
Ruræmunda in Geldria. *Roërmonda.*
Rurorta in Germania. *Roërort.*

S

SAlmantica in Hiſpania. *Salamanca.*
Sancti Audomari Oppidum in Arteſia. *Sant'Omer.*
S. Dionyſij Oppidum in Gallia. *San-Denis.*
S. Pauli Oppidum in Arteſia. *San-Polo.*
S. Trudonis Oppidum in Leodicenſi. *San-Truden.*
S. Valerici Oppidum in Gallia. *San-Valery.*
Saſſum Gandanenſe in Flandria. *Sas, ò Tſas.*
Schaldis,flumen Belgij. *La Schelda.*
Schenchiana Arx in Geldria. *Forte di Schinche.*
Sluſa in Flandria. *L'Eſcluſa.*
Somona,flumen Galliæ. *Somma.*
Spada in Leodicenſi ditione. *Spà.*
Stapulæ in Gallia. *Eſtaples, ò Tappe.*
Stenouicum in Trans-Iſalana. *Steenuich.*
Subalpina regio in Italia. *Piemonte.*
Sueſſa ibidem. *Seſſa.*
Sueſſiones in Gallia. *Soiſſons.*
Suolla in Trans-Iſalana. *Swol.*
Sylua-Ducis in Brabantia. *Bolduc.*
Syluanectum in Gallia. *Senlis.*

T

TArraco in Hiſpania. *Aragona.*
Tenera,flumen Flandriæ. *Dendre.*
Teneræmonda ibidem. *Teuremonda.*
Thenæ, ſeu Tilla-mons in Brabantia. *Telimone.*
Theodonis-Villa in Lucemburgenſi. *Tionuille.*
Thora in Leodicenſi. *Thor.*
Tierachia in Gallia. *Tiraſſe.*
Tila in Geldria. *Tiel.*
Tornacum in Flandria. *Tornay.*
Traiectum ad Moſam in Brabantia. *Maſtrich.*
Trans-Iſalana,prou.Belgij. *Ouer-Iſel.*
Trans-Rhenana regio. *Paeſe di là dal Reno.*
Tungri in Leodicenſi. *Tongeren.*
Turnohutum in Brabantia. *Tornaut.*

Vachten-

V

VAchrendoncha in Geldria : *Vachtendonch.*
Valbeca ibidem.*Valbec.*
Valencenæ in Hannonia.*Valenzina*, ò *Valentiana.*
Vallisoletum in Hiſpania.*Vagliadolid.*
Vaſia Terra in Flandria.*Paeſe di Vas.*
Velauia in Geldria.*Velua.*
Venlona ibidem *Venlò*, ò *Venelò.*
Veromandui in Gallia.*Vermandois.*
Veſalia in Germania.*Veſel.*
Vindocinum in Gallia.*Vendoſme*, ò *Vandome.*
Vlyſſippo in Luſitania.*Lisbona.*
Vltraiectum in Belgio.*Vtrecht.*
Vxſao in Hiſpania.*Oſma.*

Z

ZElandia, prou. Belgij.*Zelanda.*
Zutphania, prouincia, & urbs Belgij. *Zutfen.*

INDEX
LOCORVM.

Italicè, & Latinè.

A

ABbe-Ville in Francia. *Abbatis-Villa.*
Aix iui. *Aqua Sextiæ.*
Albania in Grecia. *Epirus.*
Alem in Ghelderi. *Alemum.*
Algarue in Portogallo. *Algarbia.*
Almeloe, ò Ermelò in Ouer-Iſel. *Almeloa.*
Alpen in Germania. *Alpæ.*
Alux in Iſpagna. *Alba.*
Amiens in Francia. *Ambianum.*
Amſterdam in Olanda. *Amſtelrodamum.*
Anuerſa nel Brabahte. *Antuerpia.*
Aragona regno di Spagna. *Tarraco.*
Ardres in Fruncia. *Ardea.*
Areſchot nel Brabante. *Areſchotum, ſiue Arſchotum.*
Arnhem in Ghelderi. *Arnhemium, vel Arenacum.*
Arràs nell'Artois. *Atrebatum.*
Artois, pronincia di Fiandra. *Arteſia.*
Aſſenede in Fiandra. *Aſſeneda.*
Aſtorga in Iſpagna. *Aſturica.*
Auchò in Fruncia. *Auxium.*
Auerderzil in Friſa. *Aurica.*
Authia, fiume di Francia. *Altheia, ſiue Altilla.*

B

BArcellona in Iſpagna. *Barcino.*
Barlaimont in Enau. *Barlæmontium.*
Beauois in Francia. *Bellouacum.*
Berchel, fiume di Zutfen. *Berchela.*
Berchelò in Zutfen. *Berchelonm.*
Berga ſul Zom. *Berga ad Zomam, vel Bergozomium.*
Beringhen nel Liegeſe. *Beringa.*
Betux in Ghelderi. *Betauia.*
Betune nell'Artois. *Betunia.*
Binaros in Iſpagna. *Binarienſis portus.*
Biſcaia, prouincia di Spagna. *Cantabria.*
Blanchenberghe in Fiandra. *Blancoberga.*
Blauet in Francia. *Blauetum.*
Bloccherſnert nel Brabante. *Bloccherium.*
Bocaut nella Fiandra. *Buchoutum.*
Bolduc nel Brabante. *Sylua-Ducis.*
Bologna in Francia. *Bolonia.*
Bomele in Ghelderi. *Bommelia.*
Borcht nel Brabante. *Borchtum.*
Borghetto in Francia. *Borgetum.*
Boſsù nell'Enau. *Boſſutum, vel Boſſuuium.*
Brabante, prouincia di Fiandra. *Brabantia.*
Bray in Francia. *Brayum.*
Bredà nel Brabante. *Breda.*
Bredenè nella Fiandra. *Bredena.*
Bredeuord in Ghelderi. *Brefortium, vel Bredefortium.*
Bruay nell'Artois. *Bruayum, vel Bruacum.*
Bruch in Ghelderi. *Brocha.*
Brugge nella Fiandra. *Brugæ.*
Bruſſelles nel Brabante. *Bruxellæ.*
Budrich in Germania. *Budericum.*
Buglion nel Liegeſe. *Bullonium.*
Burges in Francia. *Bituriges.*

C

CAlcar in Germania. *Calcaria.*
Cales in Francia. *Caletum, vel Caleſium.*
Callò nel Brabante. *Calloum.*
Cambrai nel Cambreſis. *Cameracum.*
Cambreſis. *Cameraceſium.*
Canchè, fiume di Francia. *Canceia, vel Cauchia.*
Candia in Grecia. *Creta.*
Cantimprè in Francia. *Canti-pratum.*
Capo di S. Maria in Portogallo. *Cuneum Promontorium.*
Capo di S. Vincente iui. *Promontorium ſacrum.*
Cadſant in Fiandra. *Catſanda.*
Ceiſers-vert in Germania. *Cæſaris-verta.*
Cheſſel in Ghelderi. *Cheſſelia.*
Chimai in Enau. *Chimacum.*
Ciartres in Francia. *Carnutum.*
Ciatelet iui. *Caſtelletum.*
Clery iui. *Cleria.*
Cleues in Germania. *Cliuia.*
Coëuorden in Friſa. *Conordia.*
Colibre in Iſpagna. *Illiberis.*
Corbel in Francia. *Corbolium.*
Corbia iui. *Corbeia.*
Corſica in Italia. *Cyrnus, Corſica.*
Cracoue, ò Cracau in Ouer-Iſel. *Cracouum.*
Creuecore nel Brabante. *Crepicordium.*

Damme

D

DAmme in Fiandra. *Dammum, vel Damma.*
Danimarca regno d'Europa.*Dania.*
Delſt in Olanda.*Delphi.*
Dendre,fiume della Fiandra.*Tenera.*
Denia in Iſpagna.*Dianium.*
Desburg,ò Duisburg in Zutſen. *Doesburgum.*
Deuenter in Ouer-Iſel.*Dauentria.*
Dieſt, ò Diſte nel Brabante. *Dieſthemium, vel Dieſta.*
Dinan nel Liegeſe.*Dinanum, vel Dinantum.*
Dorlens,ò Dorlano in Francia.*Dorlanum.*
Dorth in Ouer-Iſel.*Dortha.*
Dotechem in Zutſen.*Doëtecomum.*
Dreux in Francia.*Draca.*
Duay nella Fiandra *Duacum.*

E

EIndonen nel Brabante.*Endonia.*
Emerich in Germania.*Embrica.*
Ems,fiume di Friſa.*Amiſius, vel Amiſia.*
Enau,ò Hainault, prouincia di Fiandra. *Hannonia.*
Enſcede in Ouer-Iſel.*Enſcheda.*
Ermelò iui.*Almeloa.*
Eſcuriale in Iſpagna.*Eſcuriacum.*
Eſtaples,ò Tappe in Francia.*Stapula.*
Eureux in Francia.*Ebroici.*

F

FEruacque in Francia *Feruaquium.*
Fiandra,paeſe.*Belgium.*
Fiandra,prouincia.*Flandria.*
Fontanableò in Francia.*Fons Bellaqueus.*
Forte di Schinche.*Arx Schenchiana.*
Friſa,prouincia di Germania,e di Fiandra.*Friſia.*

G

GAlitia,prouincia di Spagna.*Gallæcia.*
Gallione in Francia.*Gallio.*
Gante nella Fiandra.*Gandauum.*
Gennep, ò Ghineppe in Germania. *Gennapium.*
Ghelderi,prouincia di Fiandra.*Geldria.*
Ghelder in Ghelderi.*Geldria.*
Ghoer in Ouer-Iſel.*Ghora.*
Giuliers,ò Giulic in Cleues.*Iuliacum.*
Gnergny nel Cambresis.*Nieruium.*
Grata in Germania.*Gracium.*
Graue nel Brabante.*Grauia.*
Groeninghen in Friſa.*Groninga.*
Grol in Ghelderi.*Grolla.*
Guadalquiuir,fiume di Spagna.*Batis.*

H

HAinault, ò Enau, prouincia di Fiandra. *Hannonia.*
Ham preſſo al Reno.*Hama.*
Han in Francia.*Hamum.*
Haſſele in Ouer-Iſel.*Haſſeletum.*
Hattem iui. *Hattemium.*
Helmonda nel Brabante.*Helmontium.*
Herchelens in Ghelderi.*Herculanum.*
Herentals nel Brabante.*Herentalia.*
Hogſtrat iui.*Hocſtrata.*
Hulſt nella Fiandra.*Hulſtum.*
Huy nel Liegeſe.*Hoyum, vel Huyum.*

I

INſpruch in Germania. *Oeni-pons.*
Iſel,fiume di Fiandra.*Iſala.*
Iuri in Francia.*Iberium.*

L

LAgni in Francia.*Latiniacum.*
Landreſy' in Enau.*Landreceſium, vel Landreceium.*
Laòn in Francia.*Laudunum.*
Lauica,fiume di Friſa *Lauica.*
Leiden in Olanda.*Lugdunum Batauorum.*
L'Eſcluſa in Fiandra.*Sluſa.*
Liege in Germania.*Leodicum.*
Lier nel Brabante. *Lira.*
Lilla in Fiandra.*Inſula.*
Lillò nel Brabante.*Lilloum.*
Linghen in Friſa.*Lingia.*
Lione in Francia. *Lugdunum.*
Lippa,fiume di Germania.*Luppia.*
Lisbona in Portogallo.*Vlyſſippo.*
Liſieux in Francia.*Lexouium.*
Lochem in Ghelderi.*Lochemium.*
Lomprè in Francia.*Longum-pratum.*
Londra in Inghilterra.*Londinium.*
Longheſtrat nel Brabante.*Langſtrata.*
Lorena,prouincia di Francia.*Lotharingia*

M

MAdrid in Iſpagna.*Madritum, vel Mantua Carpetanorum.*
Malines in Fiandra.*Mechlinia.*
Marne,fiume di Francia.*Matrona.*
Marſiglia in Francia.*Maſſilia.*
Masbruch in Germania.*Maſterbrurga.*
Maſtrich nel Brabante. *Traiectum ad Moſam.*
Medun in Francia.*Medunta.*
Mega nel Brabante.*Mega.*
Melun in Francia.*Melodunum.*
Meòs iui.*Melda.*
Metz iui.*Meta.*

Moch, ò Mochem in Ouer-Iſel. *Mocha.*
Modigliana in Germania. *Arx Mutiliana.*
Mol preſſo al Reno. *Mola.*
Monaco in Italia. *Monaci portus.*
Mondidier in Francia. *Mons Deſiderij.*
Mona in Enan. *Montes.*
Monſtreul, ò Moncerollo in Francia. *Monſtrolium.*
Mont-Argis iui. *Montis Argiſi Oppidum.*
Montelimar iui. *Montilium Ademari.*
Monte di S. Gotardo, ò di S. Bernardo maggiore. *Alpes Penina.*
Montulino in Francia. *Mons Hullinus.*
Moruedro in Iſpagna. *Moruedrum.*
Mullhem in Germania. *Mullhemium.*

N

NAmur, ò Namen, prouincia, e Città di Fiandra. *Namurcum.*
Nanzi in Francia. *Nanceium.*
Niers, fiome di Ghelderi. *Nerius.*
Nieuport nella Fiandra. *Neoportus.*
Nimega in Ghelderi. *Noniomagum, vel Neomagum.*
Niuers, ò Neuers in Francia. *Niuernium.*
Nizza in Italia. *Nicia.*
Normandia, prouincia di Francia. *Normannia.*
Noyon in Francia. *Noniodunum.*

O

OIſe, fiome di Francia. *Æſia.*
Oldenzel in Ouer-Iſel. *Oldenſalia.*
Omala in Francia. *Aumala.*
Oranges iui. *Aranſio.*
Orcies nella Fiandra. *Orchiſa.*
Ordel in Oner-Iſel. *Ordela.*
Orleans in Francia. *Aurelianum, vel Aurelia.*
Orſoy in Germania. *Orſoya.*
Oſſuna in Iſpagna. *Vrſao.*
Oſtenden in Fiandra. *Oſtenda.*
Oudemburg iui. *Aldenburgum.*
Ouer-Iſel, prouincia di Fiandra. *Trans-Iſalana.*

P

PAeſi baſſi. *Germania Inferior.*
Paeſe di là dal Reno. *Trans-Rhenana regio.*
Paeſe di Vas nella Fiandra. *Terra Vaſia.*
Parigi in Francia *Lutetia Pariſiorum.*
Piemonte, prouincia d'Italia. *Subalpina regio.*
Pont-à-Mouſon in Francia. *Muſſipontum.*
Pont-Oiſe iui. *Pons-Æſia.*
Portogallo. *Luſitania.*
Premy' nel Cambreſis. *Premium.*

R

RAueſtain nel Brabante. *Raueſtenium.*
Rees in Germania. *Rheſa.*
Remberghe, ò Rynaberga in Germania. *Rhenoberga.*
Rema in Francia. *Rhemi.*
Renthy' in Artois. *Renteium.*
Retz in Francia. *Radeſia.*
Rhena in Vtrecht. *Rhena.*
Riſuich in Olanda. *Riſuicum.*
Roano in Francia. *Rhotomagum.*
Roer, fiume di Germania. *Rura.*
Roermonda in Ghelderi. *Ruræmunda.*
Roerort in Germania. *Rurorta.*
Rona, ò Rony' in Francia. *Roſna.*
Roſas in Iſpagna. *Roda.*
Roterdam in Olanda. *Roterodamum.*

S

SAlamanca in Iſpagna. *Salmantica.*
San-Denis in Francia. *S. Dionyſij Oppidum.*
San-Gertrudenberghe nel Brabante. *Gertrudisberga.*
Sant'-Omer in Artois. *S. Audomari Oppidum, vel Audomaro-polis.*
San-Polo iui. *S. Pauli Oppidum.*
San-Truden nel Liegeſe. *S. Trudonis Oppidum.*
San-Valery' in Francia. *S. Valerici Oppidum.*
Sas, ò Tſas di Ganre. *Saſſum Gandauenſe.*
Schelda, fiume di Fiandra. *Scaldis.*
Scio, Iſola di Grecia. *Chios.*
Scioni in Francia. *Chonium.*
Senlis iui. *Siluanectum.*
Seſſa in Italia. *Sueſſa.*
Siuiglia in Iſpagna. *Hiſpalis.*
Soiſſons in Francia. *Sueſſiones.*
Somma, fiume di Francia. *Somona.*
Spà nel Liegeſe. *Spada.*
Stato di Milano. *Inſubria.*
Steenuich in Ouer-Iſel. *Stenouicum.*
Suizzeri in Germania. *Heluetij.*
Suol in Ouer-Iſel. *Suolla.*

T

TAppe, ò Eſtaples in Francia. *Stapulæ.*
Telimone nel Brabante. *Tillæ-mons, vel Thena.*
Tenremonda in Fiandra. *Teneræmunda.*
Thor nel Liegeſe. *Thora.*
Tiel in Ghelderi. *Tila.*
Thion-ville nel Lucemburgeſe. *Theodonis-villa.*
Tiraſſe in Francia. *Tierachia.*
Tongeren nel Liegeſe. *Tungri.*
Tornahut nel Brabante. *Turnhoutum.*
Tornay in Fiandra. *Tornacum.*

V

VAchtendonch in Ghelderi. *Vachtendoncha.*
Vagliadolid in Iſpagna. *Vallisfaletum.*
Valbech in Ghelderi. *Valbeca.*
Valentiana, ò Valenzina in Enau. *Valencana.*
Vandome, ò Vendoſme in Francia. *Vindocinum.*
Velua in Ghelderi. *Velania.*
Venlò, ò Venelò lui. *Venlona.*
Vermandois in Francia. *Veromanduis*
Veſel in Germania. *Veſalia.*
Vtrecht in Fiandra. *Vltraiectum.*

Z

ZElanda, proũincia di Fiandra. *Zelandia.*
Zutfen, prouincia, e Città di Fiandra. *Zusphania.*

INDEX
VERBORVM MILITARIVM, ET NAVTICORVM.
Latinè, & Italicè.

A

AB appulſu diſtiuere. Arcere à litore. *Impedir lo sbarco.*

Ab armis feriari. *Far ſoſpenſion d'armi, ò triegua.*

Ab Hoſte ſe tueri bello. *Far guerra difenſiua.*

Abnegare Ductoris imperium. *Sottrarſi all'obedienza del Capo.*

Abſorberi naues à mari, vel fluuio. *Sommergerſi, ò affondarſi le naui.*

Abſtrahi naues in diuerſa. *Sbandarſi le naui.*

Accelerare deditionem. *Renderſi preſto.*

Acceſſus obſidionales. Aggeres ſerpendo accedentes. *Approcci.*

Acies. *Squadroni, Corpi d'Eſercito.*

Acies prima. Agmen primum. *La Vanguardia.*

Acies media. *La Battaglia.*

Acies poſtrema. *La Retroguardia.*

Aciem primam agere. *Condur la Vanguardia.*

Acies diſponere, dirigere. *Ordinar li ſquadroni. Squadronar l'Eſercito.*

Acies directas ducere. *Marchiar'in ordinanza.*

Acies reſtituere. *Rimetter sù le ſquadre.*

Ad arma conclamare, ciere. *Dar'all'arme.*

Ad bombardæ ictum. Ad iactum tormentarij globi. *Ad vn tiro d'artiglieria.*

Ad breuia, & ſyrtes, & ſaxa latentia impingere. *Dar ne le ſecche.*

Ad colloquium cum Hoſte venire. *Parlamentare.*

Ad deditionem proclamare. *Far la chiamata.*

Ad extremum ſpiritum propugnare. *Difender ſin alla morte.*

Ad ictum ſclopeti. *Ad vn tiro d'archibugio.*

Aditum cuſtodire. *Guardar'il paſſo.*

Aditum intercludere. *Chiuder'il paſſo.*

Adminiſtratio belli. *Gouerno dell'armi.*

Admittere Præſidium. *Accettar la guarnigione.*

Ad oppugnationem irrompere, irruere. *Andar'à l'aſſalto.*

Adoriri. *Aſſaltar'all'improuiſa.*

Ad vim tormenti validum eſſe. *Eſſer à proua di cannone.*

Æquare ſolo. *Atterrare.*

Æquo Marte pugnare. *Combatter ſenza vantaggio.*

Æſtus maris intumeſcens, exuberans, efferueſcens. *Alta marea.*

Æſtus maris ſubſidens, decreſcens, ſe reſorbens. *Baſſa marea.*

Æſtuarium. Stagna è mari redundantia. *Lagune, Stagni.*

A foſſa diſtinere. *Tener lontano dal foſſo.*

A fuga cohibere. Fugientes ſiſtere. *Fermare.*

Agere velociter equos in orbem. Currere in orbem equitando. *Caracollare.*

Agger, Vallum, Lorica. *Trinciera. Argine.*

Agger ingens. Maius vallum. *Trincierone.*

Aggeres excitare. *Aprir le Trinciere.*

Aggeres promouere. *Auanzarſi con le Trinciere.*

Aggeribus munire. *Trincierare.*

Aggeris loricam præ ſe ducere. *Trincierarſi.*

Agger terreus. *Terrapieno.*

Aggeſta terra munire. *Terrapienare.*

Aggredi, inuadere. *Attaccare. Andar ſopra.*

Agmina equeſtria, & pedeſtria diſtribuere. *Far li ſquadroni di Caualleria, e Fanteria.*

Agminibus agmina concurrere. *Affrontarſi le ſquadre.*

Agmen extremum carpere. *Dar'alla coda dell'Eſercito.*

Agmen Volans, Expeditum. *Squadron Volante.*

Alæ Equitum. *Maniche di Caualli.*

Aleam belli ſubire. *Auuenturar la battaglia.*

Alimenta. *Rinfreſchi. Viueri.*

Alloi flumine. *Correr vicino vn fiume.*

Alueus. *Letto di fiume. Canale.*

Aluela concludere. *Iſolare frà canali.*

Anchoras figere. *Fermar la naue. Dar fondo.*

Anchoras ſuſtollere, aut vellere. *Sarpare, ò ſalpare.*

Animis cadere, animos abijcere. *Perderſi d'animo.*

Animos facere, addere. *Dar'animo. Animare.*

Animam edere, efflare. *Spirare.*

Annonæ Structor. *Commiſſario de' viueri.*

Appellere Litus attingere. *Approdare.*

Aquari, & lignari. *Far l'acqua, e la legna, cioè prouederne l'armata.*

Aquæ ſtatis horis æſtuantes. *Fluſſo, e rifluſſo del mare.*

Aquis ſeſe inſinuantibus naues hauriri. *Entrando l'acqua affondarſi le naui.*

Arbitrio victoriæ ſe permittere. *Renderſi à diſcretione.*

Architectura militaria. *Arte di fortificationi.*

Archithalaſſus. Claſſis Præfectus. *Almirante, ò Ammiraglio.*
Ardorem pugnæ affundere. *Dar calore alla zuffa.*
Arma de integro cudere. *Fabricar nuoue armi.*
Arma petentia. *Arme offenſiue.*
Arma tegentia. *Arme difenſiue.*
Armorum imperium. *Il comando dell'armi.*
Armis ſubijcere, armis redigere in poteſtatem. *Soggiogare.*
Armorum ceſſatio. Belli feriæ. *Soſpenſion d'armi.*
Arx. *Cittadella. Fortezza. Caſtello. Rocca.*
Arcis Præfectus. *Caſtellano.*
Audere prælium. *Arriſchiarſi à combattere.*
Augere Militem Copijs. *Ingroſſar l'Eſercito.*
Auxiliari ſibi mutuò. *Darſi mano.*

B

Bellandi vetus. Veteranus. *Soldato Veterano.*
Bellicæ naues. *Vaſcelli da guerra.*
Bellicum canere. *Intimar la guerra.*
Bellicum apparatum inſtruere. *Far prouigion per la guerra.*
Bellicum inſtrumentum. *Munitione.*
Bombardæ. Tormenta muralia. *Artiglierie.*
Bombardarum ictus. *Cannonate.*
Bombardam exonerare, diſplodere. *Sparare.*
Bombardarum rotas, ac tigna, vel fulcra perfringere. *Scaualcar l'artiglierie.*
Bombardarum plauſtra. *I carri dell'artiglierie.*
Bombardæ ingentes. *Pezzi groſſi.*
Bombarda petraria. *Pietriera.*
Bombarda minor. *Sagro.*
Bombardæ longiores, vel à colubris denominatæ. *Colubrine.*
Bombardæ exarmatæ. *Artiglierie non cariche.*
Bombardarum ſuggeſtus. *Batteria, luogo.*
Bombardarum impreſſio, concuſſio. *Batteria, attione.*
Vide, Tormenta.

C

Cæcæ cryptæ. *Caſe matte.*
Cæcæ ſcrobes. *Foſſe coperte.*
Cancelli lignei. *Barriera.*
Candentes globi in ſublime protruſi. *Bombe.*
Canunt ſigna, vel tubæ. *Suonan le trombe.*
Captiuos abducere. *Condur prigioni.*
Caſtrorum Præfectus. *Mareſciallo.*
Caſtrorum ſupremus Præfectus. *Maeſtro di Campo Generale.*
Caſtra mouere. *Marchiare. Sloggiare.*
Caſtra ponere, locare, Caſtrametari. *Accamparſi. Alloggiare.*
Caſtris locum optare. *Elegger'il poſto per gl'alloggiamenti.*
Cataphracti. *Huomini d'arme.*
Cataracta porta penſilis. *Saracineſca.*
Celus. *Fregata.*
Centuriæ, Cohortes. *Compagnie.*
Centurio. *Capitano d'vna Compagnia.*
Centuriare Milites. *Far la maſſa de' Soldati.*
Certamen anceps *Vittoria dubia.*
Certamen ſingulare. Monomachia. *Duello.*
Chiliarcha. *Colonnello.*
Circumſidere, Obſidere, Milite cingere. *Aſſediare.*
Circumuenire nauibus. *Aſſediar con le naui.*
Ciſtæ vimineæ. *Gabbioni.*
Clades. *Rotta.*
Clandeſtina porta. *Porta falſa, ò ſegreta.*
Claſſem cogere. *Formar'vn'armata.*
Claſſiarij. *Soldati dell'armata.*
Claſſis, vel Maris Præfectus. *Almirante, ò Ammiraglio.*
Clauis adactis configere bombardas. *Inchiodare l'artiglierie.*
Cogere Milites, Copias, Exercitum. *Far gente, far leuata.*
Cognoſcere res Hoſtium. *Pigliar lingua.*
Cohortes Haſtatæ. *Compagnie di lancie.*
Colligere vaſa, vel ſarcinas. *Sloggiare.*
Collocare in inſidijs. *Porre in agguato.*
Colloquium cum Hoſte poſtulare. *Fare, ò toccar la chiamata.*
Colloquium de deditione. *Parlamento di reſa.*
Commeatuum inſtructio. *Prouigion de' viueri.*
Concilium militare, Senatus bellicus. *Conſiglio di guerra.*
Concio militaris. *Parlamento. Diceria.*
Conducere Militem. *Far condotta, ò leuata di Soldati.*
Conflare Exercitum. *Far leuata.*
Conflictus. *Fatto d'arme. Fattione.*
Confluere in vnum alueum flumina. *Vnirſi i fiumi.*
Congeſtitia humus. *Ter apieno.*
Congeſtitia terra farctus. *Terrapienato.*
Congredi iuſto prælio. *Venir'à giornata.*
Coniungere pontibus fluuios. *Far ponti à i fiumi.*
Conſcendere nauem. *Imbarcarſi.*
Conſerere cum Hoſte manus. *Azzuffarſi.*
Contra Hoſtem ſtare. *Far fronte al nemico.*
Contra ictus protegi. *Coprirſi da i colpi.*
Conuenire cum Hoſte: Conuenta tractare. *Capitolare.*
Conuentiones. Conditiones deditionis. *Capitolationi.*
Conuenire inter Hoſtes. *Accordarſi i nemici.*
Conuenire. *Venir'à patti.*
Copias deducere. *Marchiare.*
Copiæ ſubſidiariæ. *Gente di ſoccorſo.*
Copijs maioribus roborari. *Hauer rinforzo di Gente.*

Corbes

Corbes terra farcti. *Gabbioni.*
Corbium feries. *Gabbionata.*
Corpus Exercitus. *La Battaglia.*
Corporis ad cuſtodiam Ducibus conſtituti. *Guardia de' Capitani.*
Corpora procurare. *Rinfreſcarſi.*
Crates. *Graticci.*
Cuneata propugnacula. *Baloardi con fianchi.*
Cuniculos agere. *Far mine. Minare.*
Cuniculos effodere. *Cauar mine.*
Cuniculos ſuccendere. *Darle fuoco. Farle volare.*
Cuniculus obuius, vel aduerſus cuniculo. *Contramina.*
Cuniculus. *Fornello.*
Curator Exercitus. *Commiſſario.*
Curſus gradarius. *Galoppo.*
Cuſtodiæ militares. *Corpo di guardia.*
Cuſtodiæ Præfectus. *Capitan de la guardia.*
Cuſtodia pabuli. *Scolta, ò Conuoio.*
Cuſtodiendum locum dare. *Metter di guardia.*
Cymba. *Barchetta.*

D

DEclinare ictus fulminantium tormentorum. *Schinar' i colpi delle bombarde.*
Decurio. *Caporale.*
Deditio. *La reſa.*
Deditionem facere. *Arrenderſi.*
Deditionis pacta. *Capitolationi.*
Deditionem cum conditionibus facere. *Renderſi à patti.*
Defendere ictus. *Reſiſtere à i colpi.*
Denſato agmine. *Con le file ſerrate.*
Deſcendere in pugnam. *Venir' à battaglia.*
Deſcenſionem facere in continentem è naui. *Sbarcare.*
Deſcenſionem prohibere *Impedir lo sbarco.*
Deſerere locum. *Abbandonare il poſto.*
Dilabi Exercitum. *Sbandarſi l'Eſercito.*
Dimicatio. *Zuffa.*
Direptio. *Sacco.*
Diripere. Depopulari. *Dar' il ſacco. Saccheggiare. Metter' à ruba.*
Diruta mœnia. *Mura ſmantellate.*
Diſplodere, exonerare tormenta. *Sparare, ſcaricare i pezzi.*
Diſplodi. *Scoppiare.*
Diſploſio ſcloperorum. *Salua d'archibugi.*
Diſpoſita tormenta. *Cannoniera.*
Diſturbare opera. *Sturbare i lauori.*
Diuortia flumen facere. *Diramarſi vn fiume.*
Doliola. *Tonelli.*
Ductores Ordinum. *Capitani di ſquadre.*
Dux ſupremus Exercitus. *Generaliſſimo.*

E

EFfodere, atque aggerare terram. *Alzàr trinciera.*
Egredi è portu, vel litore. *Imbarcarſi.*
Egreſſum è nauibus prohibere. *Impedir lo sbarco.*
Emiſſarium aquarum. *Condotto, ò sboccatura.*
Emporium. *Piazza di Mercanti.*
Eques Hieroſolymitanus, vel Melitenſis. *Caualier di Malta.*
Equiſo. *Caualerizzo.*
Equitatus. *Caualleria. Militia da cauallo.*
Equitum Magiſter. *General della Caualleria.*
Equitum ſupremum imperium. *Generalato della Caualleria.*
Equites exploratores. Ad explorandum expediti. *Scorritori.*
Equites leuis armaturæ. Velites. *Caualli leggieri.*
Equites loricati, vel thoracati. *Corazze.*
Equites ſcloperarij. *Archibugieri à cauallo, ò carabine.*
Equitum alæ. *Maniche di caualli.*
Equum in orbem circumducere. *Caracollare.*
Ex equo ſe deijcere in pedes. *Scaualcare.*
Erumpere. Effundere ſe portis. *Sortire.*
Eruptiones. *Sortite.*
Erumpere ingenti multitudine. *Far gran ſortita.*
Euadere in tutum. *Metterſi in ſaluo.*
Euertere Vrbem. *Spiantare vna Città.*
Exæſtuans ſtatis temporibus pelagus. *Fluſſo, e riflusso del mare.*
Excubiæ. Vigiles. *Sentinelle.*
Excubitorum cohors. *Compagnia di guardia.*
Excurſiones. *Scorrerie.*
Exercitum luſtrare, recenſere. *Far la moſtra, ò la raſſegna.*
Exercitum in procinctu ſtare. *Star l'Eſercito in pronto, in ordine.*
Exercitum ſubſiſtere, in veſtigio ſtare. *Far' alto.*
Exercitum incrementa capere. *Ingroſſarſi l'Eſercito.*
Eximere de pugna. *Diſpegnar da la battaglia.*
Expeditio. *Moſſa, ò moſſa d'arme.*
Explicata ſigna. *Bandiere ſpiegate.*
Exploratores. *Spie.*
Exploratum mittere. *Far riconoſcere.*
Explorare mœnium ruinam. *Riconoſcer la breccia.*
Exponere in terram. *Sbarcare.*
Extans via. *Dicco.*
Extra Ordines. *Sbandati.*
Extra Ordines ſequi. *Seguitare à la [illegible] lata.*

Far-

F

Farcimina lignea, terra cumulata. Lucanicæ bellicæ. *Salſiccie di guerra.*
Farcimina maiora. *Salſiccioni di guerra.*
Faſces ſarmentorum, vel ramalium. *Faſcine.*
Fatiſcere mœnia. Ruinam ducere. *Far breccia.*
Fatiſcere nauim ictibus tormentorum. *Aprirſi ò ſdrucirſi la naue à colpi d'artiglierie.*
Ferrei tali. *Dadi di ferro.*
Flumen nauium patiens. *Fiume nauigabile.*
Flumen alluens. *Fiume, che ſcorre vicino.*
Interfluens. *Che paſſa per mezo.*
Flexuoſis meatibus interſecans. *Che ſcorre con raggiri.*
Fluminis diuortia. *Rami d'vn fiume.*
Fluuium euoluere ſe, exonerare, prorumpere in mare. *Metter in mare, sboccare.*
Fluuios confluere in unum alueum. *Vnirſi i fiumi.*
Fœdus paciſci, inire. *Far lega, collegarſi.*
Fomites accenſi. *Micci, ò corde acceſe.*
Forceps decuſſata, uiuirionis forma. *Tenaglia incrocciata.*
Fortiter facere. *Portarſi con valore.*
Foſſæ aquam aliò deriuare. *Scolar l'acqua del foſſo.*
Foſſæ labrum mœnibus aduerſum. Foſſæ ripa exterior, citerior. *Contraſcarpa.*
Foſſam obſtruere. *Cecar'il foſſo.*
Foſſam exhaurire, exinanire. *Votar'il foſſo.*
Foſſam æquare ſolo. *Appianar'il foſſo.*
Foſſores. Operæ militares. *Guaſtatori.*
Fretum. Sinus maris. *Golfo.*
Frons Exercitus. *Vanguardia, ò Auanguardia.*
Fugare. *Metter'in fuga.*
Fugæ ſe mandare. *Metterſi in fuga.*
Fulminare bombardis. *Batter con l'artiglierie.*
Fulminare in Caſtra. *Berſagliar gl'alloggiamenti.*
Funis è fomite. *Miccio, ò corda.*

G

Globi candentes in ſublime protruſi. *Bombe.*
Globi ferrei tormentorum. *Palle d'artiglierie.*
Globuli plumbei. *Palline d'arcobugio.*
Gradum figere Copias. *Far alto.*
Gradarius curſus. *Galoppo.*
Gregarij Milites. *Soldati baſſi.*

H

Haſtata cohors. *Compagnia di lancie.*
Haſtata ſecuris. *Alabarda.*
Haſtati. *Lancie, ò Picche.*
Hiatus mœnium. *Breccia, apertura.*
Hieroſolymitanus Eques. *Caualier di Malta.*
Hoſti obſiſtere dimicando. *Far fronte al nemico.*
Humo aggeſta munitus. *Terrapienato.*
Hybernare. *Suernare.*

I

Ictus innocenter excipere. *Eſſer colpito ſenza danno.*
Ignes arte laborati, artificioſè incluſi, ac vibrati. *Fuochi artifitiali.*
Ignita miſſilia. Pyroboli. *Gl'isteſſi.*
Immergere humo bombardas. *Sotterrare i pezzi.*
Impedimenta, ſarcinæ. *Il bagaglio.*
Impetum, vel impreſſionem facere. *Dar l'aſſalto.*
Impetum facere bipartitò. *Aſſaltar da due parti.*
Impetum hoſtilem ſuſtinere. *Prender la carica. Soſtener l'aſſalto.*
Imponere Militem in naues. *Imbarcare i Soldati.*
In aciem dirigere. *Squadronare.*
In aciem diſpoſiti. *Squadronati.*
Incaſſum ictum effundi. *Andar'il colpo in vano, ò à vuoto.*
Incendiarium machinamentum. Pyloclaſtrum. *Petardo.*
In colloquium cum Hoſte venire. *Parlamentare.*
Incompoſiti Ordines. *Sbandati.*
Incuſtoditus Militibus locus. *Poſto non guardato.*
Induere ſe in inſidias. *Dar negl'agguati. Dar nell'imboſcata.*
Induciæ, Belli feriæ. *Triegua.*
Infe[illegible] mœnium pars oblique proſtans. *Scarpa de le muraglie.*
Infirmiores partes, minus munitæ. *Parti più deboli.*
In fugam ſeſe effundere. *Metterſi in fuga.*
Ingenioſi Machinatores. *Ingegnieri.*
Ingens agger. *Trincierone.*
In gladios ultrò incurrere. *Infilzarſi da ſe ſteſſo.*
In Hoſtem ferri. *Affrontar l'inimico.*
Inhumare tormenta. *Interrar l'artiglierie.*
In hyberna dimittere. *Mandar'à ſuernare.*
Inobſeruatus Hoſti. *Non ſcoperto dal nemico.*
In operibus procedere. *Tirar'inanzi i lauori.*
In ordinem redigere. *Riordinare.*
Inſectari. *Dar'à le ſpalle. Caricare.*
In procinctu ſtare Milites. *Star'in pronto l'Eſercito.*
In ſicco nauem hærere. *Dar'in ſecco la naue.*
Inſidiæ poſitæ. *L'imboſcata.*
Inſpector triremis. *Riueditor della galea.*
In[illegible] à tergo. *Incalzare.*

Inſtructio commeatuum. *Prouigion de' viueri.*
Inſtructor pyloclaſtri *Petar..ero.*
Inſtructor. *Sergente.*
Inſtructor ſupremus *Sergente maggiore.*
Inſtrumentum bellicum. *Munitione.*
In ſublime protipere cuniculis. *Far volar con le mine.*
Interceptio. *Sorpreſa.*
Intercipere. *Sorprendere.*
Intercipere medium. *Coglier'in mezo.*
Interrumpere pontes, aut vias. *Romper' i ponti, ò le ſtrade.*
In tutum ſe recipere. *Metterſi in ſaluo.*
Inuadere. Aggredi. *Attaccare. Inueſtire.*
In veſtigio ſtare. *Far'alto.*
Inuicem ſibi opem ferre *Darſi mano.*
Inundare locum, & imperuium reddere. *Far vn luogo inacceſſibile, con allagarlo.*
Irrumpere, vel irruere ad oppugnationem. *Andar' impetuoſamente all'aſſalto.*
Iſthmus. *Stretto, terra frà due mari.*
Iter intercidere. *Tagliar la ſtrada.*
Itinera intercludere. *Chiuder le ſtrade.*
Iuſſa Imperatoria. *Ordini de' Generali.*
Iuſtum prælium. *Giornata campale.*

L

LAtera munire, tegere. *Fiancheggiare.*
Latere in inſidiis *Stare in agguato.*
Legio. *Vn Terzo. Vn Reggimento.*
Legionem unam cum alia coaleſcere. *Riformarſi vn Terzo in vn' altro.*
Legiones augere ſupplementis. *Riempire i Terzi.*
Legionarius. *Soldato d'vn Terzo.*
Lethaliter ſaucius. *Ferito mortalmente.*
Leuis armaturæ Equites. Velites. *Caualli leggieri.*
Libertatem redimere. *Riſcattarſi.*
Libratores tormentarij. *Bombardieri.*
Lignei cancelli *Barriera.*
Litorale Oppidum. *Terra maritima.*
Locus inſidiarum. *Imboſcata.*
Locus tormentorum. *Batteria.*
Locum deſerere. *Abbandonar' il poſto. Sbandarſi.*
Locum tenere. *Alloggiar nel ſuo poſto.*
Locum tueri. *Difender' il poſto.*
Locum validè firmare. *Fortificarlo.*
Loca perluſtrare. *Riueder' i poſti.*
Loca occupare. Eis potiri. *Guadagnar luoghi.*
Longitudo mœnium. *La cortina de le mura.*
Lorica, vel thorax. *Corazza, ò giacco.*
Loricati Equites. *Corazze à cauallo.*
Lorica. *Parapetto. Difeſa. Riparo.*
Lorica mœnium. *Trinciera de la cortina.*
Loricata via. *Strada coperta.*
Lorica aggeſta humo ſuffarcta. *Ricinto terrapienato.*
Lucanicæ bellicæ. *Salſiccie da guerra.*
Lunatum propugnaculum. *Mezaluna.*
Luſtrare Exercitum. *Far la moſtra, ò raſſegna.*
Lytrum. *Paga del riſcatto.*

M

MAchinator. *Ingegniero.*
Magni momenti locus. *Luogo di conſeguenza.*
Malaciam obſecundare. *Far giuoco la bonaccia.*
Manuale tormentum. *Archibugio, ò Piſtola.*
Manubrium enſis manu ſtringere. *Tener la ſpada per l'impugnatura.*
Mare intumeſcens, æſtuans. *Alta marea. Fluſſo del mare.*
Mare ſubſidens, ſe reſorbens, reciprocans. *Baſſa marea. Fiuſſo.*
Maris ſinus. *Golfo.*
Mari ſe committere, credere. *Imbarcarſi.*
Maritimæ rei Præfectus. *Ammiraglio.*
Maritimæ rei ſciens. *Perito nella marinareſca.*
Miles conductus. *Gente pagata, ò aſſoldata.*
Miles voluntarius. *Venturiero.*
Milites cogere. *Far leuata.*
Milites Duci addicti ad cuſtodiam corporis. *Guardia del Capitano.*
Milites agmen claudentes. *Retroguardia.*
Militaris aſtus, vel dolus. *Stratagemma.*
Miſcere prælium. *Azzuffarſi.*
Miſſilis ignis globi. *Bombe, Granate.*
Miſſionem à bello dare. *Licentiare.*
Moderator Militum. *Comandante.*
Mœnium hiatus. Murorum ruina. *Breccia.*
Moſquetum. *Moſchetto.*
Moſquetarij. *Moſchettieri.*
Mouere Caſtra. *Sloggiare. Marchiare.*
Monimentum. *Baloardo. Baſtione. Forte.*
Monimenta validiſſima. *Baloardi reali.*
Munire. *Fortificare.*
Munitiones. *Le difeſe.*
Munitionibus vallare, roborare. *Fiancheggiare.*
Murices ferrei. *Triboli.*
Mutuò ſe tueri. *Darſi mano.*

N

NAuarchus. *Padron della naue.*
Nauis multorum hominum patiens. *Naue capace di molti.*
Nauis plano alueo. *Col fondo piatto.*
Vi tempeſtatis labefactata. *Rouinata per la tempeſta.*
In ſicco deſtituta. *Arrenata.*
Nauem obarmare tormentis. *Armar la naue.*
Nauem inſcendere. *Imbarcarſi.*
Naues in anchoris ſtare. *Star sù l'ancore, ò far fondo.*
Naues in omnem partem circumagere. *Reggirar*

girar per tutto le naui.
Naues quaſſas reficere. *Riſarcir le naui sbattute.*
Naues bellicæ. *Naui da guerra.*
Naues ad mercaturam inſtructæ. *Naui mercantili.*
Nauium ingentium minimè patiens. *Che non porta legni groſſi.*
Nauigationi incommoda tempeſtas. *Mal tempo per nauigare.*
Neútri Partium addictus. *Neutrale.*
Neutram in partem inclinans victoria. *Vittoria dubbia.*
Nudatus gladius. *Spada sfodrata.*

O

OBex. *Riparo.*
Obſes. *Oſtaggio. Statico.*
Obſidio. Obſidium. *Aſſedio.*
Obſidionem arctare, premere. *Stringer l'aſſedio.*
Relaxare. *Allargarlo.*
Soluere. *Leuarlo.*
Obſidionales acceſſus. *Approcci.*
Obſiſtere. *Far teſta.*
Obſtruere bombardas. *Imboccar l'artiglierie.*
Onerariæ. *Naui da carico.*
Operæ militares. *Guaſtatori.*
Opera diſturbare. *Impedir'i lauori.*
Opera promouere. *Tirar'inanzi i lauori.*
Oppugnatio. *Aſſalto.*
Ora maritima. *Spiaggie del mare. Maremme.*
Ordo. *L'ordinanza.*
Ordines Militum. *File de' Soldati.*
Ordinum Ductores. *Capitani.*

P

PAbulum. *Foraggio.*
Pabulari. *Foraggiare.*
Pabulatores. *Foraggieri.*
Pabuli Cuſtodia. *Conuoio, ò Scolta.*
Paciſci Inducias. *Far triegua.*
Pacta deditionis. *Capitolationi.*
Palorum vallum. *Palificata, ò Palizzata.*
Partium immunis. *Neutrale.*
Pecuniariæ rei Præfectus. *Teſoriero.*
Peditatus. *Fanteria, ò Infanteria. Militia da piè.*
Peditum acies. *Squadron d'Infanteria.*
Pelagus ſtatis temporibus æſtuans. *Fluſſo, e rifluſſo del mare.*
Perfringere ſulcra tormentorum. *Scaualcar l'artiglierie.*
Permittere ſe victoris arbitrio. *Renderſi à diſcretione.*
Perniciem creare. *Danneggiare.*
Perrumpere mœnia. *Scortinar le muraglie.*
Peruenire tribus Caſtris. *Arriuare in tre alloggiamenti.*
Piratica triremis. Myoparo. *Fuſta di Corſari.*
Planæ formæ munimentum. *Piattaforma.*
Plumbei globuli. *Palline d'archibugio.*
Pons è nauibus colligatis. *Ponte fatto di naui.*
Ponte iungere fluuium. *Far'vn ponte ſul fiume.*
Pons verſatilis, vel penſilis. *Ponte leuatoio.*
Porta cataracta pendula, & recidens. *Saracineſca.*
Portæ propugnaculum, vel extra mœnia. *Riuellino.*
Portus minimè altus, & ſyrtibus impeditus. *Porto poco profondo, e con ſeccagne.*
Præda ingens. *Groſſo bottino.*
Prædas agere. Prædari. *Far bottino.*
Præfecti Caſtrorum. *Mareſcialli.*
Præfecti Militum. *Capitani.*
Præలabens Vrbem fluuius. *Fiume, che bagna le mura della Città.*
Præpoperè ſe dedere. *Renderſi troppo preſto.*
Præſidium. *Guarnigione.*
Præſidio munire. *Preſidiare.*
Præſidiarij. *Soldati di guarnigione.*
Prætoria nauis, vel triremis. *La Capitana, la Padrona, l'Ammiraglia.*
Premere Hoſtem. *Dar la carica al nemico.*
Principia Exercitus. *La Vanguardia, ò Auanguardia.*
Proclamare ad deditionem. *Far la chiamata.*
Procurare corpora. *Rinfreſcarſi.*
Profectio Militum. *La marchia.*
Profligare. *Sconfiggere, Rompere, Sbaragliare.*
Propugnacula validiſſima. *Baloardi reali.*
Propugnacula excitare. *Piantar Forti.*
Protegere ſe contra ictus. *Coprirſi da i colpi.*
Pugio. *Pugnale.*
Puluis pyrius, nitratus, tormentarius. *Poluere d'archibugio.*
Punica mala bellica. *Granate da guerra.*
Puppis incubat in aliam nauem. *Vna naue ſtà à caualiero dell'altra.*
Pyloclaſteum. *Petardo.*
Pyloclaſtri Inſtructor. *Petardiero.*
Pyloclaſtrum admouere, vel applicare. *Attaccar'il petardo.*

Q

QVadrato agmine ducere. *Condurre in ordinanza.*
Quæſtor. *Teſoriero. Contatore.*
Quantum iacere moſquetum poteſt. *Ad vn tiro di moſchetto.*
Quatere muros. *Dar la batteria à le muraglie.*

R

Recenſio Militum. *Raſſegna. Moſtra.*
Recentes, & integri virium Milites, *Gente freſca.*
Receptus, receptaculum. *Ridotto. Ritirata.*
Receptus, vel receptio. *Il ritirarſi.*
Receptui canere. *Suonar à raccolta.*
Recipere ſe in tutum. *Metterſi in ſaluo.*
Recipere. *Ricuperare.*
Referre pedem. *Ritirarſi.*
Remiges. *Galeotti. Ciurma.*
Remis incumbere. *Vogare.*
Remis naues adigere. *Remare.*
Repellere Hoſtes. *Rimetter'i nemici.*
Res Hoſtium cognoſcere. *Pigliar lingua.*
Reſtituere acies. *Rimetter sù le ſquadre.*
Retrocedere. *Dar'à dietro.*
Roſtrum nauis. *Lo ſperon de la naue.*
Roſtra nauium innectere, implicare. *Abbordare.*

S

Sarcinas colligere. *Sloggiare.*
Sauciare. *Ferire.*
Scalas mœnibus applicare. *Dar la ſcalata.*
Scalis mœnia conſcendere. *L'iſteſſo.*
Scaphis inſcenſis in tutum euadere. *Saluarſi sù i batelli.*
Sciſſura viæ. *Tagliata.*
Sclopetum. *Archibugio. Schioppo.*
Sclopetorum diſploſio. *Salua d'archibugi.*
Sclopetarij Equites. *Archibugieri à cauallo, ò Carabini.*
Sclopetum breuius, vel minus. *Piſtola.*
Seditio, ſeceſſio. *Ammutinamento. Mutino.*
Seditioſi. *Ammutinati.*
Securis haſtata, vel haſtæ præfixa. *Alabarda.*
Septum è corbibus contextum. *Gabbionata.*
Series corbium diſponere. *Far gabbionate.*
Signa *Bandiere.*
Signifer. *Alfiero.*
Signa canunt. *Suonan le trombe.*
Singulare certamen. Monomachia. *Duello.*
Solo æquare. *Atterrare, Gittar'à terra.*
Soluere. *Imbarcarſi.*
Stare in procinctu. *Eſſer'in pronto.*
Stare in veſtigio. *Far'alto.*
Stationes. *Quartieri.*
Stationem locare. *Alloggiare. Aquartierarſi.*
Statio Cuſtodum. *Corpo di guardia.*
Statiua Militum. *Alloggiamenti de' ſoldati.*
Stationarij. *Soldati di guardia.*
Sternere. *Abbattere.*
Sternere foros, ac tranſtra cæſorum aceruis. *Empir la naue d'occiſi.*
Stipendium militare. *Soldo. Paga.*
Submittere auxilium. *Mandar ſoccorſo.*
Subſidium. Suppetiæ. *Soccorſo.*
Subſidiarij Milites. *Soldati di ſoccorſo.*
Subterfugere conflictum. *Sfuggir la battaglia.*
Suffodere propugnaculum. *Zappar'vn baſtione.*
Summa præfectura rei tormentariæ. *Generalato dell'artiglieria.*
Super eminere. Incubare. *Star'à caualiero.*
Supplementis augere Copias. *Rinforzar l'Eſercito.*
Supremas vires contendere. *Far gl'vltimi sforzi.*
Supremum Equitatus imperium. *Generalato della Caualleria.*
Supremus Caſtrorum Præfectus. *Maeſtro di Campo generale.*
Suſtollere, aut vellere anchoras. *Sarpare, ò ſalpare.*

T

Tabernacula Militum è tabulis. *Baracche.*
Tabulata. *Baleſtriere della naue.*
Tali ferrei. *Dadi di ferro.*
Tegere. *Spalleggiare.*
Tegere ſe recipientes. *Difender la ritirata.*
Tempeſtas atrox. *Temporal fiero.*
Tenere portum, litus, terram. *Approdare.*
Tenet pugna. *Dura la battaglia.*
Terga dare. *Voltar le ſpalle.*
Terga premere. *Dar la carica.*
Terram effodere, atque aggerare. *Far trinciere.*
Terra congeſtitia. *Terrapieno.*
Terra aggeſta munire. *Terrapienare.*
Terreus agger. *Trinciera.*
Teſſera. *Il ſegno.*
Tormenta muralia. *Artiglierie. Cannoni.*
Tormenta maiora. *Pezzi groſſi.*
Tormenta à colubris denominata. *Colubrine.*
Tormenta, ſine fulcris. *Artiglierie ſcaualcate.*
Tormenta campeſtria. *Bombarde da campeggiare.*
Tormenta collocare, imponere. *Piantar pezzi.*
Diſponere. *Ordinargli.*
Diſplodere. Exonerare. *Sparare.*
Tormentis petere, fulminare. *Dar la batteria.*
Tormentorum locus, ſuggeſtus. *Batteria.*
Tormentorum ſeries. *Cannoniera.*
Tormentorum ora obſtruere. *Imboccare i pezzi.*
Tormentarij Libratores. *Bombardieri.*
Tormentarius puluis. *Poluere d'archibuzio.* Vide, Bombardæ.
Traiectum intercludere. *Impedir' il traghetto.*
Tranquillo mari triremium uſus eſt. *Le galere ſeruono nella bonaccia.*
Transferre ſe, & onera in lembos. *Traportarſi in barchette.*
Transfuga. *Fuggito.*

Tran-

Tranſtra. *I banchi della naue, ò galea.*
Tranſuerſis ictibus decuſſatim ferire. *Batter'in croce.*
Tribunus Legionis. *Maeſtro di Campo d'vn Terzo.*
Tribunus Militum. *Colonnello.*
Trierarchus. *Padron della galea.*
Triremes pigriores ſunt ad circumflexum. *Le galee non ſi poſſon preſto riuoltare.*
Triremium Inſpector. *Riueditor de le galee.*
Triremium Præfectus. *General de le galee. Adelantado.*
Trucidare. *Metter'à fil di ſpada.*
Tubæ canunt. *Suonan le trombe.*
Tueri ſe. *Tenerſi.*
Tubicen. *Trombetta.*
Tumultus. *Sollevatione. Ammutinamento.*
Turma. *Truppa, ò Troppa.*
Turris. *Torrione.*
Tympanum pulſare. *Toccar tamburo.*
Tympanum ſtrepens. *Tamburo battente.*
Tympanotriba, vel Tympaniſtes. *Tamburino.*

V

VAlidæ munitiones. *Fortificationi reali.*
Validum eſſe ad vim tormenti. *Eſſer à proua di cannone.*
Vallum, agger. *Trinciera.*
Vallum ingens. *Trincierone.*
Vallum è trabibus. *Steccata.*
Vallum è palis. *Palificata.*
Vaſa colligere. *Sloggiare.*
Vaſtare. *Dar'il guaſto.*
Vectores. *Paſſaggieri.*
Velificari, vela dare. *Far vela.*
Velitari. Velitationes committere. *Scaramucciare.*
Velitatio, leuis dimicatio. *Scaramuccia.*
Venire in colloquium cum Hoſte. *Parlamentare.*
Venire Vrbem in manus. *Conquiſtar'vna Città.*
Venti nauigationi ſecundi. *Venti proſperi per nauigare.*
Venti nauigationi aduerſi. *Venti contrarij.*
Veſtigia perſequi. *Andar'à la traccia.*
Vetare Hoſtem appellere. *Impedir lo sbarco al nemico.*
Vexillum. *Cornetta.*
Vexillarius. *Guidone.*
Via extans. *Dicco.*
Via tecta, vel loricata. *Strada coperta.*
Viam perequitare. *Batter la ſtrada.*
Vias obſtruere. *Chiuder le ſtrade.*
Vicarius. *Luogotenente.*
Vigiles. *Sentinelle.*
Vim militum colligere. *Raccoglier nervo di ſoldateſca.*
Vir virum oppugnat. *Si combatte corpo à corpo.*
Voluntarij Milites. Sponte militantes ſine ſtipendio. *Venturieri.*

I N D E X

VERBORVM MILITARIVM, ET NAVTICORVM.

Italicè, & Latinè.

A

ABbandonar' il poſto. *Locum deſerere.*
Abbattere. *Sternere.*
Accamparſi. *Caſtra ponere, vel locare. Caſtrametari.*
Accettar la guarnigione. *Præſidium admittere.*
Accordarſi. *Conuenire.*
Accreſcer l'Eſercito con ſoccorſi. *Subſidiarijs Copijs augere militem.*
Adelantado, General delle galee. *Triremium Præfectus.*
Ad vn tiro d' archibugio. *Ad ictum ſclopeti. Quantum iacere ſclopetum poteſt.*
Ad vn tiro d'artiglieria. *Ad iactum tormentarij globi.*
Affrettar la reſa. *Accelerare deditionem.*
Affrontar'il nemico. *Hoſti occurrere.*
Affrontarſi le ſquadre. *Agminibus agmina concurrere.*
Agguatarſi. Star'in agguato. *Latere in inſidijs.*
Alabarda. *Haſtata ſecuris. Securis haſta præfixa.*
Alfiero. *Signifer. Vexillarius.*
Allargar l'aſſedio. *Relaxare obſidionem.*
Alloggiamenti. *Caſtra.*
Alloggiare. *Caſtrametari. Stationes locare.*
Alzar baloardi. *Propugnacula excitare.*
Ammiraglio, ò Almirante. *Præfectus Claſſis, vel maris. Archithalaſſus. Rei maritimæ Præfectus.*
Ammutinamento, ò mutino. *Seditio. Seceſſio. Tumultus.*
Ammutinarſi. *Tumultuari. Seditionem, aut seceſſionem facere.*
Ammutinati. *Seditioſi.*
Andar'all'aſſalto. *Ad oppugnationem irrumpere, vel irruere.*
Andar contro 'l nemico. *In Hoſtem ferri.*
Andar'il colpo in vano. *Ictum incaſſum effundi. Irritum cadere.*
Andar'in ordinanza. *Quadrato agmine procedere.*
Andar ſopra. *Aggredi. Inuadere.*
Andar'alla traccia. *Veſtigia perſequi.*
Animar'i combattenti colla preſenza. *Conſpectu ſuo animos pugnantibus facere.*
Apertura di muraglia. *Hiatus muri.*
Appianare il foſſo. *Solo foſſam æquare.*
Approcci. *Obſidionales acceſſus. Aggeres ſerpendo accedentes. Obſidionales viæ obliquæ.*
Approdare. *Appellere. Litus attingere. Terram tenere.*
Aprir le trinciere. *Aggeres excitare.*
Acquartierarſi. *Stationem figere, locare.*
Archibugio. *Sclopetum. Manuale tormentum.*
Archibugieri. *Sclopetarij.*
Archibugieri à cauallo. *Sclopetarij Equites.*
Argine. *Agger. Obex.*
Armi difenſiue. *Arma tegentia.*
Armi offenſiue. *Arma petentia.*
Arrenderſi. *Deditionem facere. Venire in poteſtatem. Dare ſe in Hoſtis manus.*
Arrenderſi in veder' il nemico. *Ad primum aſpectum Hoſtis ſe dedere.*
Arriſchiarſi à combattere. *Prælium audere.*
Arriuare in tre alloggiamẽti. *Tribus Caſtris peruenire.*
Arte d'aſſedij. *Obſidionalis Ars.*
Arte di guerra. *Ars, vel ſcientia bellica.*
Arte di fortificare. *Architectura militaris.*
Artiglierie. *Bombardæ. Tormenta muralia.*
Artiglieria minuta. *Tormenta minora.*
Artiglieria groſſa. *Bombardæ grauiores.*
Artiglierie ſcaualcate. *Tormenta ſine fulcris.*
Artiglierie non cariche. *Bombardæ exarmatæ.*
Aſſalto. *Oppugnatio. Irruptio Militum.*
Aſſaltare. *Irrumpere. Impetum, vel impreſſionem facere.*
Aſſaltar da due parti. *Impetum facere bipartitò.*
Aſſaltare all'improuiſo. *Adoriri.*
Aſſedio. *Obſidio. Obſidium. Obſeſſio.*
Aſſediare. *Obſidere. Obſidione cingere. Circumſidere. Milite cingere.*
Aſſicurare, ò guardare il paſſo. *Aditum cuſtodire.*
Aſſoldare. *Conducere, vel conſcribere Milites.*
Attaccare. *Aggredi. Inuadere.*
Attaccare il petardo. *Pylociaſtrum admouere, vel applicare.*
Atterrare. *Solo æquare.*
Auanzar le trinciere. *Aggeres promouere.*
Auanzarſi. *Progredi. Procedere.*
Auanzarſi co i lauori. *Opera promouere.*
Auuenturar la battaglia. *Pugnæ aleam ſubire.*

B

BAgaglio. *Impedimenta. Sarcinæ.*
Baloardo. *Propugnaculum. Munimentum.*

Ba-

Baloardo reale. *Maximum, vel validiſſimum propugnaculum.*
Banda deſtra, ò ſiniſtra. *Dextrum, aut læuum cornu.*
Bandiere. *Signa. Vexilla.*
Baracche. Tappe. *Tabernacula Militum è tabulis.*
Barchetta. *Cymba.*
Barrera. *Cancelli lignei.*
Baſtione. *Propugnaculum.*
Battaglia. *Prælium. Pugna. Conflictus.*
Battaglia, mezo dell'Eſercito. *Corpus Exercitus. Medium agmen. Acies media.*
Battere. *Tormentis petere, quaſſare. Bombardis fulminare.*
Batter'in croce. *Tranſuerſis ictibus decuſſatim ferire.*
Batter le ſtrade. *Vias perequitare.*
Batteria, luogo. *Tormentorum ſuggeſtus. Series bombardarum.*
Batteria, attione. *Diſploſio tormentorum. Bombardarum impreſſio.*
Batteria reale. *Vehementiſſima concuſſio.*
Bombe. *Pyroboli. Candentes globi in ſublime protruſi. Miſſilis ignis globi.*
Bombardieri. *Tormentarij Libratores.*
Bottino. *Præda. Manubiæ.*
Breccia, apertura delle muraglie. *Mœnium ruina. Murorum hiatus.*

C

CAdet'in mano. *Venire in poteſtatem.*
Campo. *Caſtra.*
Canale. *Alueus.*
Cannoni. *Bombardæ.*
Cannonate. *Bombardarum ictus.*
Cannoniere. *Bombardarum ſeries.*
Capitano. *Præfectus Militum.*
Capitano d'vna Compagnia. *Centurio. Ductor Ordinis.*
Capitan di Corazze. *Loricatorum Ductor.*
Capitan de le galee. *Triremium Præfectus. Trierarchus.*
Capitan Generale. *Dux, Imperator.*
Capitanar'vn'Eſercito. *Exercitui præeſſe. Exercitum moderari.*
Capitolare. *Cum Hoſte conuenire. Conuenta tractare.*
Capitolationi. *Conuentiones. Pacta. Deditionis conditiones.*
Caporale. *Decurio.*
Carabine. *Equites ſclopetarij.*
Caracollare. *Equitantes in orbem currere. Agere velociter equos in orbem.*
Caricar' à palla vn'artiglieria. *Tormento globum ferreum inijcere.*
Carri d'artiglierie. *Plauſtra bombardarum.*
Caſe matte. *Cæcæ cryptæ. Domunculæ militares occultæ.*
Caſtellano. *Arcis Præfectus.*
Caualier di Malta. *Eques Hieroſolymitanus, vel Melitenſis.*
Caualieri, fortificationi. *Munimenta.*
Caualleria. *Equitatus.*
Cauallerizzo. *Equiſo. Equorum Domitor.*
Caualli leggieri. *Leuis armaturæ Equites. Velites.*
Cauar mine, ò fornelli. *Cuniculos ſuffodere.*
Chiuder'il paſſo. *Aditum præcludere.*
Chiuder le ſtrade. *Vias obſtruere. Itinera intercludere.*
Cittadella, Fortezza, Caſtello, Rocca. *Arx.*
Cofani di tauole. *Lignei receptus.*
Coglier'in mezo. *Medium intercipere. Medium concludere.*
Colonnello. *Tribunus. Chiliarcha.*
Colpito ſenza danno. *Ictus innocentes excipiens.*
Colubrine. *Bombardæ longiores. Tormenta à colubris denominata.*
Combattere. *Bellum gerere.*
Combattere in paeſe altrui. *In alieno ſolo pugnare.*
Combattere ſenza vantaggio. *Æquo Marte dimicare.*
Combattere à bandiere ſpiegate. *Iuſto prælio pugnare.*
Combattono à corpo à corpo. *Vir virum oppugnat.*
Commiſſario dell'Eſercito. *Curator Exercitus.*
Commiſſario de'viueri. *Annonæ Structor.*
Compagnie. *Centuriæ. Cohortes.*
Compagnia di lancie. *Cohors Haſtata.*
Compagnia di guardia. *Excubitorum Cohors.*
Condur la Vanguardia. *Primam aciem agere.*
Condurre i Soldati a ſuernare. *Milites ad hyberna deducere.*
Condur prigioni. *Captiuos abducere.*
Condurſi a ſaluamento. *Incolumem abire.*
Conſiglio di guerra *Senatus bellicus. Concilium militare.*
Continuar la guerra. *Bellum producere, prorogare.*
Contramina. *Cuniculus obuius cuniculo, vel aduerſus, vel oppoſitus.*
Contraſcarpa. *Foſſæ labrum mœnibus aduerſum. Foſſæ labrum exterius, ulterius.*
Conuoio, ò Conuoglio. *Cuſtodia pabuli.*
Conuoiare. *Commeatus in itinere cuſtodire.*
Coprirſi da i colpi. *Protegere ſe contra ictus.*
Corazza, arma. *Lorica. Thorax.*
Corazze, perſone. *Loricati, ſeu Thoracati Equites.*
Corde, ò Micci acceſi. *Fomites ſuccenſi. Funes incenſi.*
Cornetta, bandierola. *Vexillum.*
Cornetto, che la porta. *Vexillarius.*
Cornetta di caualli. *Equitum turma.*

Cospi

Corpi di guardia.*Cuſtodie militares.*
Corpo di guardie,luogo.*Statio Cuſtodum*
Corpi d'Eſercito.*Acies.*
Corritori,ò Scorritori.*Equites Exploratores.*
Cortina delle muraglie . *Longitudo , ſeu ductus murorum,Lorica mœnium.*
Coſteggiare.*Regionis oram legere,præteruehi.*

D

DAdi di ferro.*Ferrei tali.*
Dar negl'agguati, ò nell'imboſcata. *Inducere ſe in inſidias.*
Dar'animo.*Animos facere.*
Dar'all'arme. *Ad arma conclamare ; Ad arma ciere.*
Dar l'aſſalto.*Impetum facere.Impreſſionem facere.*
Dar la batteria.*Tormentis muros quatere.*
Dar calore al combattere . *Pugnæ ardorem affundere,addere.*
Dar la carica.*Hoſtem premere.Inſtare Hoſti.*
Dar'alla coda dell'Eſercito.*Poſtremum,vel nouiſſimum agmen carpere.*
Dar'à dietro.*Retrocedere.*
Dar fuoco alle mine.*Cuniculos ſuccendere.*
Alle bombarde.*Ignem tormentis applicare,admouere.*
Dar'il guaſto.*Depopulari.Vaſtare.*
Darſi mano.*Auxiliari ſibi mutuò.Mutuò ſe tueri.*
Dar la paga.*Stipendium perſoluere.*
Dar la rotta al nemico.*Hoſtem profligare.*
Dar'il ſacco.*Diripere.Deprædari.*
Dar la ſcalata. *Scalas mœnibus applicare,admouere.*
Dar ſoccorſo. *Subſidium, vel ſuppetias ferre,vel ſubmittere.Copias auxiliares adducere.*
Dar'alle ſpalle.*Inſeſtari.*
Difender'il poſto.*Locum tueri.*
Difender ſin'alla morte . *Ad extremum uſque ſpiritum propugnare.*
Difeſe.*Munitiones.Munimenta.*
Disfidare.*Prouocare.Laceſſere.*
Diſpegnare.*Eximere de pugna.*
Diſturbare i lauori.*Opera diſturbare,interpellare.*
Duello.*Singulare certamen.Monomachia.*
Dura la battaglia.*Pugna tenet.*

E

ELeggerſi vn Capo à ſorte , & à giornata . *Sortitò,& in dies ſibi Ducem eligere.*
Entrar'il ſoccorſo . *Subſidiarium Militem penetrare.*
Eſſer'in ordine l'Eſercito. *In procinctu M[illegible]tem ſtare .*
Eſſer lontano dal colpo.*Extra ictum eſſe .*
Eſſer'à proua di cannone.*Ad vim tormenti validum eſſe .*
Eſſer ritenuto.*Haberi in cuſtodia.*
Eſſer ſodisfatto delle paghe. *Sua percipere ſtipendia.*

F

FAbricar' arme di nuouo ; *Arma de integro cudere.*
Fanteria,ò Infanteria.*Peditatus.*
Far'alto. *In veſtigio ſtare. Gradum figere. Subſiſtere.*
Far'acquiſto d'vn luogo.*Loco potiri.*
Far bottino.*Prædas agere.*
Far breccia. *Fatiſcere,vel dehiſcere mœnia . Ruinam,vel hiatum ducere.*
Far chiamata.*Proclamare ad deditionem. Colloquium cum Hoſte poſtulare.*
Far condotta.*Copias conducere.*
Far conſiglio di guerra.*Concilium,vel Senatum bellicum habere.*
Far dar'all'arme.*Ad arma ciere.*
Far faccia, ò fronte al nemico. *Hoſti obſiſtere : Contra hoſtem ſtare.*
Far gabbionate.*Corbium ſeries diſponere.*
Far à gara i Soldati. *Inter ſe certare Copias. In contentionem venire Milites.*
Far gente, far leuata . *Cogere Militem . Copias contrahere,conflare.*
Far giornata.*Prælium committere.*
Far guerra diſenſiua.*Ab Hoſte ſe tueri.*
Far guerra offenſiua.*Hoſtem inuadere.*
Far lega,Collegarſi.*Fœdus inire,vel paciſci.*
Far maſſa di gente.*Exercitum cogere.*
Far mine.*Cuniculos agere.*
Far la moſtra, ò raſſegna. *Copias recenſere , vel luſtrare.*
Far prouigione.*Apparatum inſtruere.*
Far i Quartieri.*Stationes diſponere.*
Far riconoſcere.*Exploratum mittere.*
Far ſortita groſſa.*Ingenti multitudine erumpere.*
Far li ſquadroni di Caualleria , e Fanteria . *Agmina equeſtri[illegible],& pedeſtria diſtribuere.*
Far teſta *Obſiſtere.*
Far trinciere. *Terram effodere,atque aggerare.*
Far gli vltimi sforzi. *Extrema virium adhibere .*
Far volar'vna mina . *Cuniculum agere , & ſuccendere.*
Far volare.*In ſublime proripere.*
Faſcine.*Faſces ſarmentorum,vel ramalium.*
Fatto d'arme,ò fattione.*Confl[illegible]us.Pugna.*
Ferir'il petto di punta.*Mucrone pectus transfodere.*
F[illegible]r'à trauerſo in croce.*Transuer[illegible]us decuſſatim ferire.*
Ferita mortale.*Lethale vulnus.*
Fermar quei, che fuggono. *Fugam cohibere.Fugientes [illegible]tere.*

Fianchi

Fianchi nel tieinto alla moderna. *Propugnacula in ambitu, recentiore ſtructura.*
Fiancheggiare. *Latera munire, vel tegere. Munitione vallare.*
Figure di fortificationi. *Munitionum formæ.*
File di Soldati. *Ordines Militum.*
Finger'vna ſpeditione. *Simulare motum armorum.*
Fiume, che bagna le muraglie. *Flumen mœnia prælabens, alluens.*
Fiume, che ſcorre per mezo. *Flumen interfluens, interſecans.*
Fiume, che sbocca, ò mette in mare. *Fluuius in mare ſe euoluens, vel exonerans.*
Fiume nauigabile. *Flumen nauium patiens.*
Foraggio. *Pabulum.*
Foraggiare. *Pabulari. Pabulum conquirere.*
Foraggieri. *Pabulatores.*
Fornello, ò Mina. *Cuniculus Fumulus.*
Forte. *Munimentum. Propugnaculum.*
Fortificare. *Munire. Munitionibus roborare.*
Fortificato per natura, e per arte. *Natura, & manu munitus.*
Fortificatione alla moderna. *Munitio ex uſu recentiore.*
Foſſe coperte. *Cæca ſcrobes.*
Freſca gente. *Milites integri virium, vel recentes.*
Frontiera dell'Eſercito. *Frons Exercitus. Principia.*
Fuggiti. *Transfugæ.*
Fuochi artificiati. *Pyroboli. Ignes miſſiles. Ignita miſſilia. Ignes arte elaborati.*

G

GAbbioni. *Corbes terra farcti. Viminea ciſtæ.*
Gabbionata. *Corbium ſeries, ſeptum è corbibus contextum.*
Galoppo. *Gradarius curſus.*
Generaliſſimo. *Imperator. Dux ſupremus Exercitus.*
General della Caualleria. *Equitum Magiſter.*
General dell'artiglierie. *Rei tormentariæ Præfectus.*
Gente capitanata da alcuno. *Copiæ alicui ſubiectæ. Ab aliquo ductæ.*
Gente pagata, ò aſſoldata. *Miles conductus.*
Gente di ſoccorſo. *Copiæ ſubſidiariæ.*
Giornata campale. *Iuſtum prælium.*
Girar'il viaggio. *Curſum circumflectere.*
Gouerno dell'armi. *Armorum imperium. Adminiſtratio belli.*
Granate. *Pyroboli. Mala punica bellica.*
Graticci. *Crates.*
Guadagnar luoghi. *Loca occupare.*
Guadagnar'vn poſto. *Locum obtinere.*
Guardar bene vn luogo. *Milite locum ſatis inſtruere.*
Guardie del Capitano. *Stipatores. Cuſtodes corporis Ducis.*
Guardie. *Militum Cuſtodia.*
Guarnigione. *Præſidium.*
Guaſtatori. *Foſſores. Operæ militares.*
Guerreggiare. *In armis eſſe.*
Guidone, ò Cornetto. *Vexillarius.*

H

HAuer'intelligenza di ſuoi Partiali. *Fautores à ſuis Partibus habere.*
Hauer rinforzo. *Maioribus Copiis roborari.*
Hauer vantaggio nelle paghe. *In ſtipendijs habere prærogatiuam.*
Huomini d'arme. *Cataphracti.*

I

IMbarcarſi. *Nauem conſcendere. Mari, vel flumini ſe committere, credere.*
Imboccare i pezzi. *Tormentorum ora abſtruere.*
Imboſcata. *Inſidiæ poſitæ.*
Imboſcata, luogo. *Locus inſidiarum.*
Incalzare. *Premere. Inſtare.*
Inchiodar l'artiglierie, *Clauis adactis configere bombardas.*
Incitar'alla guerra. *Ad bellum ſollicitare.*
Infeſtar'il paeſe. *Infeſtam habere regionem.*
Infilzarſi da ſe ſteſſo. *Vltro gladium incurrere, In ferrum ſe induere.*
Ingegniero. *Ingenioſus Machinator.*
Ingroſſarſi l'Eſercito. *Exercitum incrementa capere.*
In ordinanza. *Quadrato agmine.*
Inſtradare alla vittoria. *Viam ſternere ad victoriam.*
Interrare artiglierie. *Tormenta terra obtegere, vel inhumare.*
Inuentar machine. *Machinas architectari.*
Inuentioni di guerra. *Bellica inuenta.*

L

LAgune, Stagni. *Æſtuaria. Stagna è mari redundantia.*
Lancie, ò Picche, ò Picchieri. *Haſtati. Lancearij.*
Lancie à cauallo. *Equites Haſtati.*
Laſciar'il poſto. *Locum deſerere.*
Lauorar le trinciere. *Aggeres extruere.*
Lega. *Fœdus.*
Leuar l'aſſedio. *Obſidionem ſoluere.*
Leuar gente. *Militem cogere, conſcribere.*
Liberar d'aſſedio. *Obſidioni eripere.*
Licentiar' i ſoldati. *Miſſionem dare Militibus. Copias dimittere.*
Lingua di terra. *Terræ lacinia in mare porrecta.*
Lontano dal colpo. *Extra ictum.*
Luogo di conſeguenza. *Magni momenti locus.*
Luogo debole. *Locus parum munitus.*
Luogo diſeſo da paludi. *Locus paludibus cuſtoditus.*

M

MAchine da aſſedio. *Obſidionales machinæ.*
Maeſtro di Campo generale. *Supremus Caſtrorum Præfectus.*
Maeſtro di Campo d'vn Terzo. *Tribunus Legionis.*
Mandar'à ſuernare. *In hyberna dimittere.*
Mandar tutti à fil di ſpada. *Internecioni dare, Internecione delere.*
Maniche di Caualli. *Equitum alæ.*
Mantener la guerra. *Bellum ſuſtentare.*
Mantener'il poſto. *Locum tueri.*
Marchia. *Militum profectio.*
Marchiare. *Caſtra mouere.*
Marchiare in ordinanza. *Directas acies ducere. Quadrato agmine procedere.*
Marea alta. *Mare æſtuans.*
Marea baſſa. *Mare reciprocans.*
Mar gelato. *Mare glaciale.*
Metter'in fuga. *Fugare, fundere.*
Metterſi in fuga. *Dare ſe in fugam.*
Metter di guardia. *Cuſtodiendum dare.*
Metter guarnigione. *Præſidium imponere.*
Metter'in iſquadrone. *Aciem dirigere.*
Metter'in mare. *In mare ſe euoluere, vel exonerare. In mare influere.*
Metter'in ordine vn'armata. *Claſſem inſtruere, adornare.*
Metter'à ruba. *Diripere, Deprædari.*
Metterſi in ſaluo. *Recipere ſe in tutum. Euadere. Conſulere ſaluti ſuæ.*
Mezaluna. *Lunatum munimentum, vel propugnaculum.*
Mezo rouinato. *Semirutus.*
Miccio. *Funis è fomite.*
Militia da cauallo. *Equitatus.*
Militia da piè. *Peditatus.*
Minare. *Cuniculos agere.*
Moſchettieri. *Moſquetarij, Sclopetis maioribus inſtructi.*
Moſſa, ò Moſſa d'arme. *Expeditio.*
Moſtra, ò Raſſegna. *Militum recenſio, luſtratio.*
Munitione. *Bellicum inſtrumentum.*
Muouer'il Campo. *Caſtra mouere.*
Mura ſmantellate. *Mœnia diruta.*

N

NAui attenate. *Naues ſtare coacta.*
Naui di Corſari. *Piraticæ naues.*
Naui ferme à l'ancore. *Naues iactis anchoris ſubſiſtentes. Stantes in anchoris.*
Naui mercantili. *Naues ad mercaturam inſtructæ.*
Neutrale. *Neutri Partium addictus. Partium immunis.*
Non ſcoperto dal nemico. *Inobſeruatus Hoſti.*

O

ORdinanza. *Ordo.*
Ordini de'Generali. *Imperatoria iuſſa.*
Ordinar le ſquadre. *Dirigere acies.*
Orlo del foſſo. *Foſſæ ripa, vel labrum.*
Oſtaggio, ò Statico. *Obſes.*

P

PAga, Soldo. *Militare ſtipendium.*
Paliſicata, ò Palizzata. *Sudium ſepimentum. Palorum vallum.*
Palle d'artiglierie. *Globi tormentorum.*
Palline. *Plumbei globuli.*
Parapetto. *Lorica.*
Parlamentare. *Venire in colloquium cum Hoſte.*
Parlamento di reſa. *Colloquium de deditione.*
Parti deboli. *Partes infirmiores, minùs munitæ.*
Percuoter le naui à ſcogli, e ſecche. *Naues ad breuia, & ſaxa latentia impingere.*
Perderſi d'animo. *Animis cadere, Animos abijcere.*
Permetter'il ſacco. *Direptionem concedere.*
Petardo. *Pyloclaſtrum, Machinamentum incendiarium.*
Petardiero. *Inſtructor pyloclaſtri. Tormentarius.*
Pezzi di campagna. *Campeſtria tormenta.*
Pezzi groſſi. *Maiores bombardæ.*
Piantare artiglierie. *Tormenta imponere, collocare.*
Piantar batterie. *Diſponere bombardas.*
Piantar forti. *Propugnacula excitare.*
Piattaforma. *Planæ formæ munimentum.*
Piazza d'arme. *Locus, ad quem Milites conueniunt.*
Pigliar fuoco. *Ignem concipere.*
Pigliar lingua. *Res Hoſtium per captiuos explorare, vel cognoſcere.*
Piſtola. *Sclopetum minus, vel breuius.*
Poluere d'archibugio. *Puluis pyrius, nitratus, tormentarius.*
Ponte leuatoio. *Pons verſatilis, penſilis.*
Porre in agguato. *Collocare in inſidijs.*
Por l'aſſedio. *Obſidionem inſtituere.*
Porta ſegreta, ò falſa. *Porta clandeſtina.*
Portarſi con valore. *Fortiter facere.*
Poſto. *Locus.*
Poſti in fila. *Ordinibus diſpoſiti.*
Prender'vn poſto di riſico. *Periculoſum locum occupare.*
Preſidiare. *Præſidio munire.*
Primo aſſalto. *Primus impetus.*
Prouederſi d'acqua, e di legna. *Aquari, & lignari.*
Prouigion de' viueri. *Commeatuum inſtructia.*
Pugnale. *Pugio.*

Q

QVartieri. *Stationes Militum.*

R

RAccogliec neruo di ſoldateſca. *Vim Militum colligere, cogere.*
Rami di fiume. *Diuortia fluminis.*
Raſſegna. Moſtra. *Recenſio Militum; Luſtratio Copiarum.*
Reggimento. Terzo. *Legio.*
Renderſi à patti. *Deditionem facere cum conditionibus.*
Renderſi à diſcretione. *Permittere ſe Victoris arbitrio.*
Reſa troppo preſta. *Deditio accelerata, prapropera.*
Reſiſtere à i colpi. *Ictus defendere, repellere.*
Retroguardia. *Acies poſtrema. Nouiſſimum agmen.*
Ricinto di muraglie. *Mœnium ambitus.*
Ricinto terrapienato. *Murorum lorica aggeſta humo ſuffulta.*
Ricinto fiancheggiato. *Mœnia munitionibus circumſepta.*
Riconoſcer la breccia. *Murorum hiatum, vel ruinam explorare.*
Riconoſcer'i poſti. *Loca perluſtrare.*
Ridotti. *Receptus. Receptacula.*
Riempire i Terzi. *Legiones augere ſupplementis. Supplere Legiones.*
Rifar le mura rotte. *Reſarcire mœnium ruinas.*
Riformarſi vn Terzo in vn'altro. *Legionem vnam cum alia coaleſcere.*
Rimettere i nemici. *Repellere, reijcere Hoſtes.*
Rinforzo. *Robur à ſubſidio.*
Rinforzar'vn'Eſercito. *Copijs Exercitum roborare.*
Rinfreſco. *Alimenta.*
Rinfreſcar'i Soldati. *Milites reficere.*
Rinfreſcarſi. *Corpora procurare.*
Rinfreſcar la ſcaramuccia. *Milites velitationi, vel pugnæ ſufficere.*
Riordinar le ſquadre. *Acies in ordinem redigere, redintegrare, reſtituere.*
Riparo. *Agger tegens. Lorica. Obex.*
Ripararſi con la zappa. *Præ ſe aggerem erigere.*
Riſarcir le naui sbattute. *Naues quaſſas reficere.*
Riſcattarſi. *Libertatem redimere.*
Ritirata, luogo. *Receptus. Receptaculum. Receſſus.*
Ritirata, attione. *Receptio. Receptus.*
Ritirarſi. *Pedem referre. Se recipere.*
Ritirar l'artiglierie. *Tormenta deportare.*
Riuellino. *Porta propugnaculum, Munimentum extra mœnia.*
Romper'vn'Eſercito, *Exercitum profligare, delere.*
Rotta. *Clades.*
Romper'vn ponte. *Pontem interrumpere.*
Romper le ſtrade. *Vias interrumpere.*

S

SAccheggiare. *Diripere. Depopulari.*
Sacco. *Direptio.*
Sagro. *Bombarda minor.*
Salſiccie, machine militari. *Bellica farcimina. Lucanica militare.*
Salua d'archibugi. *Sclopetorum diſploſio.*
Saluarſi in vn barello. *Scapha in tutum euadere.*
Saracineſca. *Porta cataracta pendula, ... idens.*
Sbandarſi. *Locum deſerere.*
Sbandati. *Extra Ordines.*
Sbarcare. *Deſcenſionem è naui facere.*
Scalare. *Scalis mœnia conſcendere.*
Scaramuccia. *Velit... io. L... s dimicatio.*
Scaramucciare. *Ve... tari. ... ationes committere.*
Scaricar, ò ſparar' artiglierie. *Bombardas, vel tormenta diſplodere, vel exonerare.*
Scarpa delle muraglie. *Pars murorum inferior, obliquè prominens.*
Scaualcare, ſmontar da cauallo. *Ex equo ſe deijcere in pedes.*
Scaualcar'artiglierie. *Bombardarum machinas, vel fulcra perfringere.*
Schiuar la battaglia. *Subterfugere pugnam.*
Scolar l'acqua del foſſo. *Foſſæ aquam aliò deriuare.*
Sconfiggere. *Profligare.*
Sconfitta. *Clades. Internecio.*
Scorrerie. *Excurſiones. Excurſus.*
Scorridori, ò Corridori. *Equites exploratores.*
Scortinare. *Muri loricam perrumpere.*
Seccar'il foſſo. *Foſſam exhaurire, exinanire.*
Segno militare. *Teſſera militaris.*
Sentinelle. *Excubiæ. Vigiles.*
Sergente maggiore. *Supremus Instructor.*
Sfodrar la ſpada. *Enſem nudare. Gladium è vagina eripere.*
Sfuggir'i colpi. *Ictus declinare.*
Sloggiare. *Caſtra mouere. Sarcinas, vel vaſa colligere.*
Soccorſo. *Subſidium. Suppetiæ.*
Soggiogare. *Armis redigere in poteſtatem. Armis ſibi ſubijcere.*
Soldati di ſoccorſo. *Milites ſubſidiarij.*
Soldati baſſi. *Milites gregarij.*
Soldato d'vn Terzo. *Legionarius.*
Soldato di guardia. *Stationarius.*
Soldato nouello. *Tyro.*
Soldato vecchio. *Veteranus. Bellandi vetus.*
Soldati raccolti. *Milites co... i.*
Soldati pagati. *Milites conducti.*

Soldati di ventura, ò Venturieri. *Milites voluntarij.*

Sorprendere. *Intercipere.*

Sorpreſa. *Intercepta.*

Sortire. *Erumpere. Effundere ſe portis.*

Sortita. *Eruptio.*

Soſpenſion d'arme. *Armorum ceſſatio. Belli feriæ. Pugnæ ceſſatio.*

Sotterrar'i pezzi. *Tormenta humo immergere.*

Sottrarſi all'obedienza del Capo. *Abnegare Ducloris imperium.*

Spalleggiare. *Tegere.*

Sparare archibugi. *Sclopeta diſplodere.*

Speron della naue. *Roſtrum nauis.*

Spie. *Exploratores.*

Spianare. *Solo æquare.*

Spianata. *Area.*

Spiantare vna Città. *Vrbem euertere, excindere.*

Squadrone. *Acies Militum. Agmen.*

Squadronare. *Acies dirigere.*

Squadron volante. *Agmen volans, Expeditum.*

Star'a caualliero. *Super imminere, incubare.*

Star nella Vanguardia. *Primam aciem tenere.*

Steccata. *Septum, aut vallum è trabibus.*

Stendardo bandiera. *Signum, vexillum.*

Strada coperta. *Via tecta, vel loricata.*

Stratagemma. *Militaris aſtus, aut dolus.*

Suentar'vna mina. *Cuniculo alium exitum aperire.*

Suernare. *Hybernare.*

Suonar'à raccolta. *Receptui canere.*

Suonan le trombe. *Signa, vel tubæ canunt.*

T

Tagliar tutti à pezzi. *Internecioni dare.*

Tagliar la ſtrada. *Viam intercidere.*

Tagliata. *Via ſciſſura.*

Tamburo battente. *Tympanum ſtrepens.*

Tamburino. *Tympanotriba. Tympaniſtes.*

Tenaglia incrociata. *Forceps decuſſata.*

Tener a dietro le ſortite. *Eruptiones coërcere.*

Tener a freno i Soldati. *Milites in officio continere.*

Tener lontano dal foſſo. *A foſſa diſtinere.*

Tener pronti i Soldati. *Habere Milites in procinctu.*

Terra ferma. *Continens.*

Terrapieno. *Terra congeſtitia. Terreus agger.*

Terrapienato. *Terra congeſta ſarctus. Aggeſta humo munitus.*

Terzo, ò Reggimento. *Legio.*

Teſta de la Vanguardia. *Primus Ordo Exercitus.*

Tirar'inanzi i lauori. *Opera promouere.*

Tirar il nemico in campagna. *Hoſtem in arenam educere, elicere.*

Toccar'all'arme. *Ad arma conclamare.*

Toccar la chiamata. *Colloquium cum Hoſte proclamare. Deditionem proclamare.*

Toccar tamburo. *Tympanum pulſare.*

Tonelli. *Doliola.*

Torreggia vn baloardo. *Propugnaculum eminet.*

Torrione. *Turris.*

Traghetto del fiume. *Fluuij traiectus.*

Trauagliar'i luoghi con ſcorrerie. *Loca excurſionibus infeſtare.*

Triboli. *Murices ferrei.*

Triegua. *Induciæ. Belli feriæ. Ceſſatio pugnæ pacta.*

Trinciera. *Agger. Vallum. Lorica.*

Trincierone. *Agger ingens. Maius vallum.*

Trinciera della cortina. *Lorica mænium.*

Trincierare. *Aggeribus communire.*

Trincierarſi. *Aggeris loricam præ ſe ducere.*

Truppa, ò Troppa. *Turma.*

V

Vanguardia, ò Auanguardia. *Prima acies. Frons Exercitus. Principia.*

Vaſcelli da guerra. *Naues bellicæ.*

Veleggiare. Far vela. *Velificari. Vela facere.*

Venir'ad accordo. *Conuenire.*

Venir'à battaglia. *In pugnam deſcendere.*

Venir'a giornata. *Iuſto prælio congredi.*

Venti contrarij al nauigare. *Venti nauigationi aduerſi.*

Venti proſperi per nauigare. *Venti nauigationi ſecundi.*

Venturiero. *Miles Voluntarius.*

Vettouaglia. *Commeatus.*

Vittoria dubbia. *Certamen anceps. Neutram in partem inclinans victoria.*

Viueri. *Alimenta.*

Voltar le ſpalle. *Terga dare.*

Votar'il foſſo. *Foſſam exhaurire, exinanire.*

Z

Zappar'vn baſtione. *Propugnaculum ſuffodere.*

Zuffa. *Dimicatio. Pugna. Certamen.*

ERRATA.

ERRATA. CORRIGE.

PARTE PRIMA.

	Errata	Corrige
Pagina 11	ſeneotiam	ſententiam
23	ſub Appio partem.	ſub Appio . Partem
24	iodefeſſa	indefenſa
29	ſactu	ſactum
	ope	opem
47	tranſmiſſa	tranſmiſſo
59	ad ripæ foſſam	ad ripam foſſæ
61	commigrarer	commigraret
66	ſautem	ſalutem
69	tantiſpem	tanti ſpem
	Catherina	Catharina
99	ad Occidentem	ad Orientem
121	Arelcoe	Areſchoti
124	Comes Belgioioſus	Barbiani Comes , & Belgioioſij Dominus.
134	Sanctæ Seuerinæ Cardinalis , &c.ſummos eorum vertices	Summus Pontifex eorum humeros leuitet.
144	nouum dieni	nonum diem
153	Vtcumque	Vtrumque
161	vicinatem	vicinitatem
180	Iannis	Ioannis
195	Euſtochio	Euſtachio
196	*in margine*	
	Boternius	Botereius
241	propognandos	propugnandos.
295	*in titulo*	
	LIBER OCTAVVS.	LIBER NONVS.
308	eepere	cœpere
315	poſtridie Idus Septembris	pridie Idus Septembris
342	Legatorum	Legatorum
361	Decimo Octauo Calendas Octobris.	Pridie Decimi Octaui Calendas Octobris.

PARTE SECVNDA.

	Errata	Corrige
Pagina 65	ioctiea	octies
	bidem	ibidem
89	*in ſumma*	
	Vrbis Præfectus	Copiarum Præfectus
135	*in ſumma*	
	Diui Iacobi	Diui Iobi.
322	quod à Spinula	quem à Spinula.

RE-

REGESTVM.

PARTE PRIMA.

✠ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh.

Omnes ſunt duerniones, præter Hhh quæ eſt ternio.

PARTE SECVNDA.

a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x y z.

aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk ll mm nn oo pp qq rr ſs tt uu xx yy zz. aaa.

a b c d e f g h i k l m.

Omnes ſunt duerniones.

ROMÆ,

Ex Typographia Hæredum Franciſci Corbelletti. M.DC.LXXI.

SVPERIORVM PERMISSV.